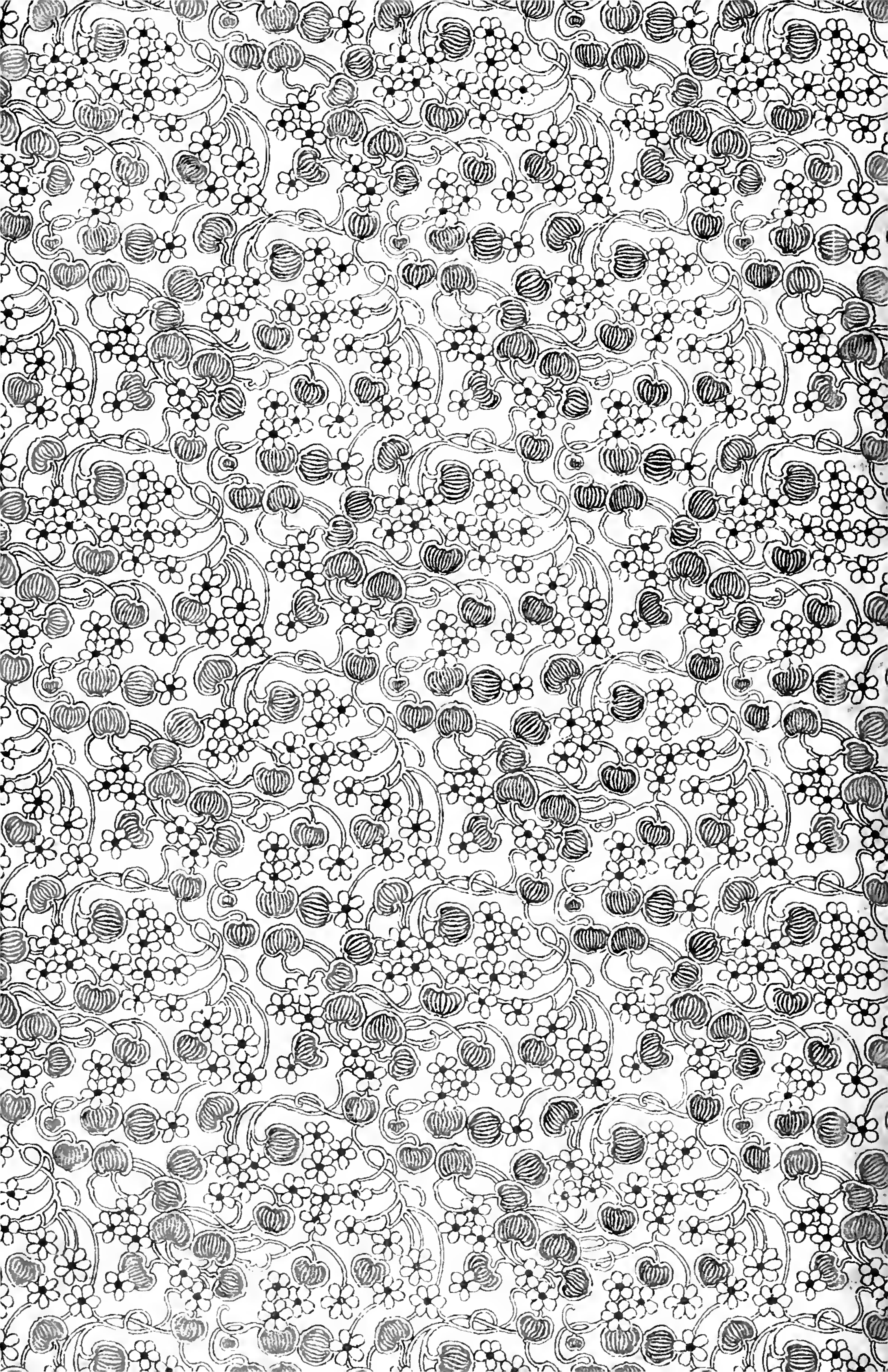

LJUBLJANSKI ZVON

Fr. [illegible]

Ljubljana

1907.

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/ljubljanskizvon27ljubuoft

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

UREDIL

DR. FR. ZBAŠNIK

1907.

V LJUBLJANI

TISK „NARODNE TISKARNE" V LJUBLJANI.

AP

614555

KAZALO.

I. Pesmi.

II. Leposlovni spisi.

III. Članki.

IV. Književne novosti.

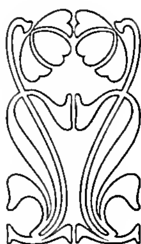
V. Glasba.

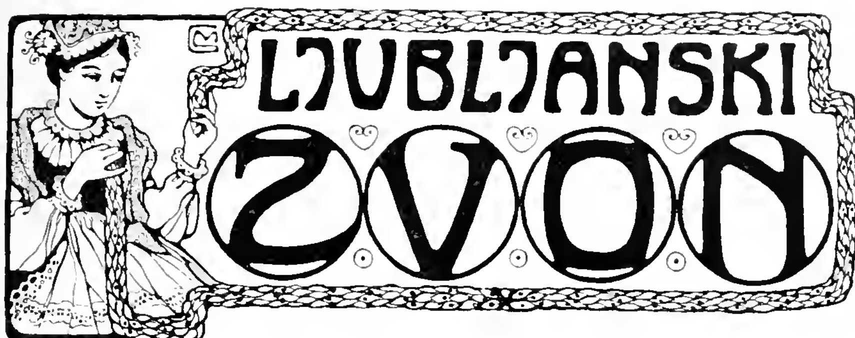
VI. Gledišče.

VII. Upodabljajoča umetnost.

VIII. Med revijami.

IX. Splošni pregled.

Simonu Gregorčiču.

„K počitku je položil trudno glavo . . .“
po domu vsem je bridki glas vzletel,
in narod ves posluhnil, ostrmel je
in narod ves v bolesti je vzdrhtel.

Kod pesem tvoja je nekdaj hitela
po deželi, tisoče vžigajoč,
novica zdaj o smrti je drhtela,
bridkost v tisočih srcih vzbujajoč.

Kropit hitele so Te trume vdane,
plakale so: „Čemu si šel, čemu?“
Kropil i jaz sem Te, moleč s solzami:
„Mir božji Ti, saj si želel miru . . .“

Miru apostol! — Ko strasti besnele,
kako jih vmirjal blagi Tvoj je spev!
In ko strmel sem Ti v oči nedolžne,
miru nebeškega sem zrl odsev.

Trpljenja mož! — A nosil si ga moško,
v vseh vihrah stal nevklonjen si junak,
trpeč molče, odpuščajoč v trpljenju,
ob boli vsi, ob vsi krivici blag . . .

Prišli nad me so dnevi Tvojim slični,
a prvi bil si Ti — „Pogum!“ — kličoč.
„Če vest je čista, kaj zavist nam more
in kaj ves trop, ‚Na križ! Na križ!‘ vpijoč!“

Kako sem cenil Te, kako Te ljubil,
prav zdaj spoznavam, ko Te nimam več,
ko ob spominu na obraz Tvoj mili
zakrivam svoj obraz, bridkó ihteč . . .

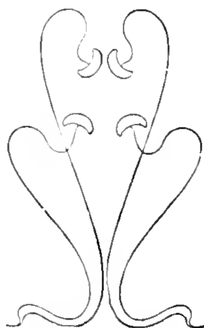
Zdaj v miru spiš . . . po poti bridki, težki,
ki stlali trnja so na njo dovolj.
Zdaj odpočij si v radosti nebeški,
kjer ni več solz, kjer tuja vsa je bol.

Najblažji sin, kar jih imel naš rod je,
blažeč ga in v nebo ga dvigajoč,
zato Te ljubil je z ljubavjo vročo,
in zdaj ob grobu ves stoji plačoč . . .

V ljubljeni zemlji rodni zdaj počivaš,
iz groba blagoslavljaš dom in rod,
od težke hoje v miru božjem snivaš,
da Te k plačilu obudi Gospod . . .

Tja v gorsko vas pobožno mnog poroma,
s hvaležno solzo grob Ti pokropi.
A rod za rodom vprašal bo drhteče:
Kdaj vstane tak nam spet, kot bil si Ti . . .?

Ksaver Meško.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

In dostavil je še: „Tudi žensko mi spravite izpred pogleda!“

Mignil je Volkonskemu in odšla sta. Valovje se je polegalo; imperator Rusije se je prav kmalu zopet pomiril. Bila je majhna, kratka afera! Mislil je sicer, da se bode drugače zasukala. A če ni moglo biti drugače, pa bodi tudi tako prav! Že je skoraj vse pozabil. Pri tem pa sta se mu pričela mlada plemiča smiliti; bolj sta se mu smilila nego ženska, katero je bil pravzaprav on, Aleksander Pavlovič — pahnil v nesrečo in pogubo.

„Volkonski,“ je izpregovoril, ko sta stopala po temni veži, „kaj misliš, ali ga nisem skoraj malo preveč tega mladega risa?“

„Mladine v tem pogledu,“ je odgovoril knez, „ne smemo preostro soditi!“

„Smo li bili mi kaj boljši, ko smo bili mladi? He, Volkonski?“

Car se je lahkotno smejal. Prihajal je v dobro voljo.

„Stvar bodi pozabljena! Kaj pa je tudi sililo to preklicano žensko, da se je vlačila po škofijskem dvorcu! Glej, da mi ne pride več pred oči!“

Ves gnev visokega gospoda se je obračal proti deklici!

„Da bi se le ne razvedelo!“ je ugovarjal Volkonski ponižno. „Sitnosti bi bile, da zve o tem avstrijska cesarica! Ali pa škof Gruber! Ta prokleta mladina meni, da živi v Rusiji!“

„Tedaj ju pa le kaznuj, Volkonski!“ je zahitel car. „Napravi, kar hočeš, samo toliko skrbi, da o tem ničesar več ne čujem!“

Po kratkem molku je še dodal: „Dekletu pa maši usta z denarjem! Le kaznuj ju! Lopova!“

S tem je bilo rešeno vse, kar je bilo v zvezi s to interesantno afero Aleksandra Pavloviča!

Kozaki so odnesli ranjenega oficirja v njegovo sobo ter poklicali zdravnika, da ga je prišel obvezat. Tovariša pa so tirali v zapor. Kmalu ni bilo človeka na dvorišču, le dekle je slonelo pri

stebru in plaho se oziralo okrog sebe. Besede: „Tudi žensko mi spravite izpred pogleda!“ so ji zvenele po ušesih. Tam na tlaku je ležala svilnata rutica. Njegov dar! Pobrala jo je; dasi je bila pohojena in umazana, jo je spravila z največjo skrbjo.

Kako je Topolščakova tisto jutro domov hodila, sama ni vedela. Tavala je, kakor bi se bila izgubila, po ulicah naokrog. Nikomur si ni upala pogledati v oči. Občutila je, da pezi nad njo velika sramota, kateri ni mogla uteči. Končno se je izteknila pred vrati domačega stanovanja. Bilo je zaklenjeno. Stara sta se bila odpravila po opravkih v mesto. Marička se je mehanično sklonila ter vzela ključ izpod praga, kjer so ga spravljali v takih slučajih.

Ko je stopila v zadehlo sobo, je najprej hitela k mali svoji skrinji. Prav spodaj pod praznično obleko je skrila svilnato ruto in pleteni mošnjiček s svetlim denarjem.

„To bo za stare dni,“ je vzdihnila, „zdaj me tako nihče ne vzame!“

Takrat se je začulo čudno stokanje iz sosednje čumnate.

„Fantka so samega pustili!“ Hitela je k njemu. Otroče je ležalo na raztrganem ležišču in debelo je gledalo, dasi ni več spoznalo svoje okolice. Okrog čela so se mu napravljale kepice mokrih las in na bledem obrazku se mu je tuintam kazala krvava lisa.

„A ti je kri tekla, Janezek?“ je vprašala s skrbjo.

Bratec pa ni nič odgovoril; debelo jo je gledal in pri nosu se mu je zopet kazala kaplja rdeče krvi. Obe ročici je imel izpod odeje in ž njima je tjainsem grabil, prav kakor bi hotel trgati zamazane rože na zamazani odeji.

„Že rože trga,“ je zaihtela, „potem pa že gotovo umrje!“

„Žejen!“ je zaklical fante. In skušal se je skloniti na svojem ležišču, da se je pokazalo šibko telesce v revni srajčki, ki je bila tuintam tudi okrvavljena.

„Žejen!“ je še enkrat zastokal.

Prinesla mu je vode. A mali bolnik je ni mogel več požirati, ker se mu je bližala zadnja ura. Kvišku je skočil v postelji. Gotovo je občutil hude bolečine, ker je čudno zvijal roke. Pričel je gledati v kot.

„Tam je! Udaril me bo!“

Zgrudil se je zopet na ležišče. Tedaj so se za kratek hip razšle teme, ki so obdajale malega revčka. Ujela je pogled njegov in zdelo se ji je, kakor da jo kliče na pomoč s plahim tem pogledom.

„Konjička! Micka!“

Preiskala je čumnato in sosednjo sobo. Poznala ga je tega konjiča z belo glavico in z rdeče barvanimi lisami! Imel je sicer še samo tri noge in bil je že tudi obrabljen in obdrgnjen, ker je bilo že nekaj mesecev poteklo, kar je bil Miklavž s tem umotvorom zašel v Topolščakovo hišo. Izteknila ga je pod klopjo, zaprašenega in umazanega. Prinesla ga mu je in tesno se ga je oklenila drobna ročica. Ali muke so se kmalu zopet pričele. Otrok ni mogel strpeti v postelji.

„K tebi!“

Morala ga je vzeti v naročje. Tesno ga je zavila v odejico in konjička mu je dala v roke. Odleglo mu je menda, ker je sestra čula, kako je priganjal konjiča, da naj hitreje vozi. Tudi se ji je zdelo, da je pel pesem o betlehemskih pastirčkih, katere sta se bila o Božiču naučila. Potem se je nekaj zvijal, ko ga je tesno objemala z roko. Navsezadnje pa sta oba zaspala. Po rdečih oblakih sta se zibala, kakor dve lahki ptici sta se zibala pod sinjim nebom! —

Ko je Topolščakova mati prišla s trga, je slonela pri dečkovi postelji hči Marička v nezavesti. Otroče v njenem naročju je bilo mrtvo, a trda ročica je pritiskala k prsim trinožnega, z rdečimi lisami prevlečenega lesenega konjička!

Ob fantičevem pogrebu je bilo tudi dekle na smrt bolno. Za hudo pljučnico je ležala in vročina jo je kuhala, da je bil pravi čudež, da ni umrla. Ker je bila Marička močna in krepka, je bolezen prestala. Pa je bila podobna pohojeni roži in do prejšnje čilosti si ni mogla opomoči. Niti delati ni mogla, po dnevi je lazila od cerkve do cerkve, noči pa je prejokala in spati ni mogla. Vlačila se je okrog škofije in koprnela je, da bi vsaj enkrat še videla njega, katerega je v duhu neprestano imela pred sabo in ki jo je spremljal v sanjah. Pa niti enkrat ni prišel iz škofijskega dvorca in vselej, kadar je čakala, čakala je brezuspešno. Vprašati si ni upala, ker je menila, da vsak človek ve o njeni sramoti.

Prišla je velikonočna sobota. Ob štirih popoldne se je v Šenklavžu obhajalo vstajenje. Bilo je ugodno in gorko vreme. Ker se je vedelo, da se vladarji udeleže izprevoda, se je na Mestnem trgu trlo množic. Od cerkve do sredi Mestnega trga, potem pa ob mestni hiši proti cerkvi je bila proga, po kateri se je izprevod premikal, pregrnjena s škrlatom. Na vsakih dvajset korakov pa je stal vojak, ki je prezentiral, kadar je prišlo Najsvetejše mimo. Pri vodnjaku vrhu stopnic si je med drugimi izbral svoje mesto Tomaž Čeljustnik, da bi vse videl in da bi mu niti najmanjše ne odšlo. Za njim se

je skrivala Topolščakova Marička. Že ob polštirih je bila prišla, ker je mislila, da bode vsaj pri tej priliki videla belega generala.

„Ljudje božji,“ je izpregovoril Čeljustnik-Škile, „to bo procesija! Take še nismo videli!“

„A misliš, da bo kaj generalov?“ je vprašala Topolščakova.

„Generalov,“ se je zasmejal Škile, „kot gnoja! Kaj pa misliš, da je general v teh dneh, ko imamo cesarjev in kraljev na ostajanje?“

Ko mu ni odgovorila, se je obrnil proti njej: „Kdo pa si, ki tako neumno vprašuješ?“

Spoznal jo je: „Ježeš, Topolščakova iz Kravje doline!“

Nato jo je z nekakim strokovnjaškim pogledom premeril od nog do glave ter je s tem pogledom obtičal na bledem njenem obrazu.

„Marička!“ je izpregovoril počasi, „ti si se izpremenila!“

Kri ji je zalila lice: „Tiho bodi, tiho!“

Škile je nekaj zvižgljal predse: „Se nisi nekaj možila s tistim debelim Smoletovim hlapcem?“

Jezno je odgovorila: „Če bi se tudi bila, kaj pa tebi mari?“

A Škile ni odnehal: „Pa se nista kaj izpozabila? Kaj prezgodaj začela? He, Marička?“

Občinstvo se je že smejalo. Dekle je menilo, da se mora v zemljo vdreti. Zastokala je: „Šema šemasta!“

Čeljustnik bi jo bil še dalje mučil, da ni tedaj mogočno zadonel veliki zvon iz šenklavškega stolpa. Zapel je turški boben, godba se je oglasila, vmes so cingljali mali zvončki; nad vse pa se je ulegal prijetni duh kadila. Občinstvo je strmelo: toliko bleska ni bilo še nikdar pri velikonočni procesiji ljubljanski. Ponižnega Boga je nosil škof Avguštin, ki je kar omahoval pod težo zlatega. pluvijala. Takoj za nebom se je kazal dvor s svojo veliko oholostjo Ožji dvor s cesarjem in cesarico se je še nekako pobožno vedel. Vse drugo — rdečih hlač, z zlatom obrobljenih frakov, trikotnih klobukov in drugega takega se kar prešteti ni moglo! — pa je prodajalo zijala, iztegovalo vratove od okna do okna, kjer so stale mlade ljubljanske gospodične, ter se vedlo s tisto nesramnostjo ali — recimo — nespodobnostjo, katero še dandanes lahko opazuješ pri dunajskih cerkvenih izprevodih, ki se jih udeležuje dvor s svojim spremstvom.

Pri procesiji je bil tudi ruski car, ki je hotel s tem posebno počastiti svojega avstrijskega zaveznika. Udeleževal se je nekako inkognito, to se pravi, oficijalno se o tem ni pisalo in ruskega vladarja udeležba se je z ozirom na njegove pravoslavne podložnike zamolčala.

Ravno pred vodnjakom se je izprevod za nekaj časa ustavil. Takrat je Miklavža Čeljustnika njegova soseda za obleko potegnila ter vprašala: „Miklavž, kdo je ta?“

Škile se je obrnil proti njej: „Kateri? Oni s plešo? Ta je naš!“

„Ne ta! Oni tik njega?“ Tisti beli general?“

„Tega boš pač poznala! Ta je ruski!“

„Ruski cesar?“

„Kdo pa drugi! A ni gol? Postaven človek je! Pravijo, da letajo za njim vse grofinje, kar jih je v Ljubljani.“

Dekle je nekaj zdihovalo. Izprevod se je dalje pomikal. Ko je bil dvor že odšel proti stolnici, je dekle zopet vprašalo: „Miklavž, a je oženjen?“

„Tak ne bo oženjen! Tak, ki je vsak dan kruha pijan!“

„Je že dolgo oženjen?“

„Kako si neumna, Marička! Tak je oženjen vsak dan in vsako noč! Enkrat s to, enkrat z ono! No, pa ima na Ruskem hudobno babnico, ki se vsak dan dere nad njim, tako da jo še v Ljubljano s sabo ni hotel. Če ima kaj otrok, ne vem. Pa jih bo že imel, ker jih laže redi, kakor baš ti svojega!“

Škile je zopet žvižgljal. Od daleč so cingljali mali zvončki in prijetni duh kadila je še vedno polnil zrak. Marička je bleda kakor zid pobegnila od vodnjaka ter se izgubila v množici.

Četrtek pred belo nedeljo je Čeljustnik s svojimi tovariši ribaril v Ljubljanici. Z mrežo so bili zaprli glokoko jamo na mestu, kjer se izliva Cesarski graben v Ljubljanico.

„Tu notri je rib kot listja,“ je vpil Škile. „Nekaj starih sulcev je vmes, ki so veliki kot teleta. Ko bi sredi jame le ne bilo tiste proklete skale, ki nam je že tolikokrat raztrgala mrežo. Potegnimo!“

Ko so vlekli, se je takoj čutilo, da je nekaj težkega v mreži.

„Bo že tisti stari,“ je kričal Škile, „ki nam je še vedno ušel! Vlecimo, fantje!“

Ko so h kraju privlekli, se je zibalo za mrežo truplo utopljenke. Čeljustnik je grdo zaklel:

„Topolščakova je iz Kravje doline. Vlačuga je bila in nič prida, zatorej nam trga po smrti mreže!“

Izvlekli so jo na suho. Desna roka je krčevito stiskala košček svilnate rute.

* * *

(Dalje prihodnjič.)

Veter žvižga . . .

„Veter žvižga okrog koče,
piska, ko nesrečnik stoče,

„tuli tam okrog voglov —
in moža še ni domov!

„Polnoč! . . . Dete v zibki spava . . .
Od skrbi šumi mi glava . . .

„Sam Bog ve, kje je nocoj! . . .
Oh, pa spet zaslužek svoj

„zakvartá mi in zapije!
Vse zapravi, vse zabije

„pa priguga praznih rok
se domov pijan . . . Moj Bog!

„Ko od studa obupavam,
pa naj ž njim vso noč še spavam!

„Ljubiti se naj mu dam!
Ah, v dnu duše me je sram! . . .

„Veter žvižga okrog koče,
joče se, ko revež stoče,

„tuli mi okrog voglóv
kakor gladnih sto volkov!

„Ali laž je, al resnica
stara tista govorica:

„kadar piš divja tako,
da se je obesil[1]) kdo

[1]) Tako pravijo v mojem rojstnem kraju. —

„iz obupa, sit življenja,
da bi rešil se trpljenja? . . .

„Vse zapije, zakvartá,
mene pa pusti domá

„brez denarja in brez kruha!
Bog poboljšaj potepuha! . . .“

In ko se prikaže svit,
pride trkat sosed Vid:

„„Vstani, hej, soseda, vstani!
Na jablani na poljani —

„„pridi gledat! — mož je tvoj
sam obesil se nocoj!““

A. Aškerc.

Čarovnica.

Zašla mi je pamet v svilen labirint,
izgubila se v tvoje je lase;
tam misli nerešene blodijo,
ko svoboda najti ne dá se.

Ponos moj utonil je v dnu morja,
pogreznil se v tvoje oči je,
globoke tako, da pogled neba
jim v tiho skrivnost ne prisije.

Zares si mogočna čarovnica ti,
še Kirko bi pač prekosila,
in ko bi bedast tvoj Odisej ne bil,
sam vrag ve, kaj z njim bi storila!

Vladimir Levstik.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

I. Prvi vtiski.

Skoraj eno leto sem bival v Berlinu. Vzajemnost, ki vlada v znanstvu, me je kar v prvih dnevih prijazno in prijateljsko uvrstila kot občana v republiko svojih zastopnikov, ki ne vprašujejo najprej, kdo in odkod si, ampak koliko vneme si prinesel s seboj za njih težnje. Mnogim zadostuje ta znanstvena republika za vse življenje; v njej najdejo vsakikrat svojo uteho; a zunanji neznanstveni svet jim je neznan in, kakor si mislijo, nepotreben. To so tisti mravljinsko pridni učenjaki, ki žive le in edino le za svoje študije noč in dan, ne zamujajoč nobene urice in ne potrebujoč nikakega razvedrila. Takih je nemalo v Berlinu, osivelih in mladih.

Ž njimi se je bilo treba skušati, ne v plodovih, a vsaj v vztrajnosti. Ako se ti možje od sedmih zjutraj do dveh popoldne niso ganili s svojega sedeža, zakaj bi se ganili mi? In če so ob štirih zopet bili na mestu, zakaj pa mi ne? Taka vzgoja k delu je za nas, ki prihajamo z ohlapnega in zložnega juga — zdelo se mi je — posebno potrebna. V resnici! Ko bi pripuščali življenski odnošaji, oklenil bi se kdo izmed nas takisto tega v telesnosti in v prostornosti tako skromnega samozadovoljnega življenja; ta telesna omejenost bi mu bila obilo poplačana z neomejenim duševnim obzorjem, obsegajočem vse človeštvo, da, vesoljstvo in nadvesoljstvo.

Lepo bi to bilo! A kolikim je na tem ubogem svetu tako postlano, da bi se mogli vdati takemu življenju? In koliko jih je, ki bi mogli čisto sleči svojo telesno kožo in se odeti le z duševnim zastorom? Zlasti komur se je telo razvijalo in duh vzpenjal pod južnimi vetrovi, pod pihljajem gorkih sapic in planinskih viharjev, v hladu bobnečih slapov in v vročini razbeljenih skal, na vznožju nebotičnih gora in v južni solnčni svetlobi, on živi in umrje v navezanosti na ta zemeljski kras! — Pa v Berlinu? V Berlinu in v okolici tja daleč do prvih znakov rodne južne zemlje ne bo vdihoval teh južnih vetrov in se ne bo razkošil v kristalno čistem čaru gorskih in južnih solnčnih žarkov! Izpremenjen je tam ves svet,

mrzko se izprva obračaš od njega in le dom, krasni dom ima zate vso prednost; z melanholijo omočen se ga spominjaš in mrena ti zastira oči . . . Pa melanholista ne strpi veliko življenje; melanholizem cvete v samotni koči ali samotni izbi in v malih razmerah.

Glasni hrušč svetovnega, čudovito se razširjajočega milijonskega mesta zgrabi tudi melanholista in samotnega misleca, ki se je rodil na živahnem jugu in vzrastel v malih razmerah . . .

Svet je povsod, če ne lep, pa vsaj zanimiv; tu v Berlinu, ki bi vanj lahko spravil kakih petinsedemdeset Ljubljan, je treba le stopiti na ulico, le med potom k obedu, na pošto ali kamorkoli — odpreti oči in ušesa, in vedno zapaziš kaj zanimivega, poučnega, bodrilnega; stopati pa moramo po ulici kot živo bitje, ne kot svetobežen zakrknjenec ali kot malomaren brezbrižnež. Ker se v svetovnem mestu steka res tudi ves svet in ker v teh velikih razmerah nihče ni prisiljen se ravnati po kaki konvencijonalnosti, ker se ljudje med seboj ne poznajo in je malomestna zijavost seveda neznana, zato nas spremlja pri vsakem koraku pristni nazorni nauk. Ne da bi nalašč iskali posebne prilike: samo ob sebi, posredno pri naših navadnih poslih nam odkriva mesto svoje posebnosti in za malo vinarjev tudi okolica. Kar bi se moralo drugod iskati šele s trudom, to nas v takem mestu kar srečava.

Dunaj ima v marsičem prednost pred Berlinom — govorili bomo še o tem — a onega silnega drevenja in vrvenja Dunaj ne pozna. Le ob nedeljah vidi Dunajčan v Pratru nekaj podobnega, kar se vrši v Berlinu dan na dan po gotovih glavnih cestah njegovih — zlasti v Friedrichstrasse in „Unter den Linden“ — od osme ure zjutraj pa do dveh po polnoči in tudi še dalje, najbolj od enajste do dvanajste ure po noči, torej v tistem času, ko po dunajskem Ringu prihajajo le še redki zapoznelci in ko se po širokih trotoarjih elegantne „Koroške ceste“ šetata le še kak trdovratnež in kaka trdovratnica. Koliko se v Berlinu nabere občinstva šele po zabaviščih, po zaprtih prostorih ali po javnih vrtih in v okolici na suhem pesku in na mnogoštevilnih jezerih, to se da sklepati iz navadnega prometa: boriti se ti je za vsak prostorček. Vendar naglašam že tu nam nenavadni splošni vtisk: ljudi je na takih zabaviščih dvakrat, trikrat več nego pri nas, gibanja nič manj, a krika in prerivanja za dve tretjini manj; vsak respektuje svojega bližnjika, zato je obziren proti njemu tudi ta. Tod sem si spotoma in ne da bi iskal posebnih prilik, nabral dokaj znanja in raznih izkušenj, učeč se in zabavajoč, ne zamudivši nič časa. Promet sam je najboljši učitelj, da se ga le nalašč ne ogibljemo.

Iz knjig se svet ne spoznava, tudi ne iz slik, in naj bodo še tako popolne. Tudi mi ne bomo tu sestavljali kakega potopisa ali krajepisa, niti se opirali na kakega „vodnika“; le resnične doživljaje, torej odlomke iz življenja, bomo zabeleževali. Vse bo seveda enostransko, le osebno, a zato, upam, bolj izpodbudno nego tipični „objektivni“ potopisi. Moje gradivo so res „spomini“, kakor mi pač vstajajo, če se malo zamislim v tiste pretekle mesece, polne novih vtiskov. Konkretno pa se naslanjajo ti spomini kvečjemu na kak drobiž iz pravega življenja: na kak vozni listek, na vstopnice, na glediške liste, cenike, račune in slične svedoke, ki so spremljali moje korake in ki sem si ž njimi bil napolnil — žepe svoje suknje. — Kar pa je znamenitejših dogodkov, tem ni treba nikake opore; kajti kot odločilni za vse življenje so se vtisnili v spomin tako, da jih ne pozabim nikdar; saj me še često pelje domišljija tja nazaj v dobo njih dogajanja.

* * *

Stopajoč po svetu, spotaknemo se ob marsikaj, kar nam kliče v spomin domovje in domače razmere, ko bi tudi sami ne mislili nanje.

Kdor izmed nas se pelje za tistih par novčičev iz Berlina v bližnje lepo mesto Potsdam, ta obstrmi, ko čita na predzadnji postaji pred Potsdamom napis „Nowa wes“. — „Kaj? Ali ni to ‚Nova ves‘ — Nova vas?“ bi vzkliknil in ne verjel samemu sebi, ko bi ga ne poučil pristavek na postajni napisni plošči sami, da se tej „vasi“ (ki šteje nad 10.000 prebivalcev) pravi tudi „Neuendorf“! A ondotnim prebivalcem ne pride niti na misel, da bi ono pristno slovansko ime izbrisali z zemljevidov; saj večini niti znano ni, kakega izvora je, dasi nas ve malodane vsakdo poučiti, da je Friderik II. leta 1754. tukaj naselil evangeljske češke izgnance, ki so naselbino po svoje imenovali „Nova ves“.

Kažejo pa krajevna imena po vsej berlinski okolici, da so v preteklih časih bivali tod Slovani in ustanavljali naselbine; mnogo je imen na -ov, -ic in -ik in nekatera so kar očitno slovanska; v spominu imam n. pr. Drewitz (južno od Potsdama), Bukow in Rudow (južno od Berlina), Sadowa blizu baš zdaj toliko imenovanega Köpenika (vzhodno od Berlina). — —

Grunewald! Kdor je bil le nekaj dni v Berlinu, gotovo je žrtvoval 10 fenigov, da se je peljal pogledat tvoja temna jezera in tvoje otožne borove gozde! Tudi mi se bomo še peljali vanj, a

izmed vsega, kar me spominja nanj, stoji v ospredju otroška dogodbica, ki se je baje izvršila tu.

V berlinskih obiteljih si namreč kar splošno pripovedujejo tole smešnico: Deček, ki se je igral v Grunewaldu, priteče k očetu in ga vpraša: „Vater, ha'm Brombeeren och Beene?“ [1]) Oče se začudi: „Nee; wie kommst 'n da druf?“ [2]) Nakar se sinko resignirano odreže: „Na, denn hab' ick 'n Mistkeber jejessen!“ [3])

Kaj ne? Kdo bi si mislil, da poznajo tudi v Berlinu naše domače „kebre“! Zaradi te besede mi je dovtip ostal dobro v spominu. —

Spominja me pa tudi na berlinske otroke. Mari ni značilno, da se baš berlinskemu velikomestnemu otroku prisoja, da zamenja črno malino (ostrožnico) s tistim nečednim, modročrnim hroščem, ki prebrca vso grdobo. — — Srce me je bolelo, ko sem opazoval velikomestne otroke iz manj premožnih hiš; ti poznajo dobro le ulico, kjer stanujejo njih starši; dan na dan vidijo le njeno ozidje ob obeh straneh. Dobro tudi poznajo električno železnico, avtomobile i. t. d., a ne poznajo ne travnika, ne njiv, ne studenca, ne metuljev... Ulica je ves njih svet; tu skačejo, se usedajo na sredo trotoarja in se malo brigajo za noge mimoidočih. Tudi bosi so nekateri kakor pri nas, a navadno imajo obute — cokle. Da, prave lesene cokle, da ž njimi glasno štrkljajo po trdem kamenu . . . Torej zopet spomin na naš dom, na pristne naše gorjance, kmete, ki še po stari šegi coklajo, po vzorcu narodne pesmi:

„Kadar pride coklar fajn,
treba mu ni rečt': herein!“

Ščedljivost in revščina pač silita berlinske nepremožne starše, da omišljajo svojim otrokom tako obutalo; kajti čevlji so dragi. Pod 10 M = 12 K čevlja sploh ni dobiti, niti slabega ne. Zato je praktični Berlinec omislil cokle svojim malim otrokom.

Otrokom iz bogatih hiš se seveda godi drugače; ti se vozijo izven mesta v razlikovito okolico ali pa se šetajo po obširnih nasadih v Tiergartnu. Na drugih javnih prostorih, n. pr. v Lustgartnu pred kraljevo palačo ali v Kastanienwäldchnu zadaj za univerzo pa dobe otroci kaj malo razvedrila, kakor bomo še slišali. V elegantnih predmestjih, kakor n. pr. v Schönebergu, so pač nekateri javni prostori pripravljeni kot igrišča za otroke; a zavzamemo se mi, svo-

[1]) T. j.: „. . . haben B. auch Beine?“
[2]) T. j.: „Nein; wie kommst denn darauf?“
[3]) T. j.: „Na, dann habe ich einen Mistkäfer gegessen.“

bodnega kretanja vajeni Avstrijci: otroci, ki se hočejo tu igrati, morajo si določen prostorček naročiti za drag denar, če se prav spominjam, za kakih 30 K na mesec. Tako se plača zrak in nekaj trate . . .

Zdaj se ne bomo čudili, če kak revček otročiček, ki stopi enkrat v prosto naravo, misli, da je tisti črni hrošč, ki se je o njem najbrž kaj učil v šoli — oj ti ljuba šola! — da je ta hrošč črna malina.

Prav kakor po nekod pri nas, navajajo otroke na beračenje in ti berački postanejo prav nadležni. Po dnevi te tak otrok niti ne pogleda, a zvečer, ko prižgo luči po ulicah, se teh muh na gotovih krajih skoraj ni odkrižati. Naravnost seveda ne prosjačijo, ampak prodajajo vžigalice in ti škrateljčki hitro pogodijo, si li kak usmiljen tujec ali zakrknjen domačin, ki ve, koliko stori mesto za reveže. Če tem otrokom privoščiš le pogled, silijo v te od vseh strani najmanj sto korakov daleč.

Naj pa bodo otroci očividno še tako revni in naj bo njih igrišče tudi le ulica, naj posedajo po golem trotoarju, redkokdaj zapazim na njih tako zanemarjeno umazanost, kakor je običnа v južnih deželah.

Kako je bilo v Monakovem? Peljal sem se s prijaznim meščanom Monakovčanom tja ven proti krasnemu „angleškemu vrtu" in sem se potem ž njim izprehajal ob šumeči Isari. Šaljivemu Monakovcu je vedno tekel jezik; ko sem mu pripomnil, da se mi monakovske ulice nikakor ne zde tako snažne kakor n. pr. ulice v Draždanih ali — kljub silnemu prometu — v Berlinu, se je nasmehnil in me je vprašal:

„Ali ste morda hribolazec?"

„Seveda," mu zatrdim veselo, spomnivši se naših gora, ki jim v celoti ni para nikjer!

„Vam je li znana Zugspitze?"

„Da," sem mu lahko pritrdil, češ, da se nismo zastonj dvakrat učili Alp na gimnaziji.

„Ali veste, kako visok je ta vrh?"

„Prav natančno tega zdaj ne vem, a okrog 3000 *m* je gora menda visoka."

„Jaz niti toliko ne vem," mi je mož pripoznal z nasmehom; „pa bo že prav; kajti vi Avstrijci ste mnogo boljši geografi, nego smo mi tu v Nemčiji. Tega pa o naši Zugspitze le ne veste, kako zaslugo smo si mi Monakovci stekli za njo."

Nisem si mogel domisliti, kako pridejo Monakovci do zaslug za Zugspitze; naposled vprašam: „Morda zato, ker mnogo lazite na to goro?“

„Na pravem potu ste,“ me pohvali mož, „a na vrhu še niste… Morda vam je znano, da je ta Zugspitze od l. 1893. pa do letos (1904) zrasla za celih 5 metrov?“

Ko mu odkimam, poškili proti meni in pravi: „Zdi se mi, da vi Avstrijci v novejšem času ne zasledujete dovolj točno napredka v geografiji.“

„Domišljavi nismo bili Avstrijci nikoli, skromnost nas je na vseh koncih in napredujemo pač, kolikor nam dopušča čas. Toda, kaj ima rast one lepe gore opraviti z zaslugami Monakovčanov? To mi povejte!“

„Saj prav to sem vam hotel povedati, a vi Avstrijci ste vedno nestrpni . . . Ko se je dognalo, da je Zugspitze tekom desetih let postala za 5 *m* višja, so se profesorji na našem vseučilišču monakovskem vprašali, odkod ta prirastek. In napravil je zemljepisni odsek našega vseučilišča poučen izlet na Zugspitze, dobro opremljen. — kaj se mi smejete? Vi menda mislite, da so bili gospodje dobro opremljeni s klobasami in enakimi nepotrebščinami, ki jih nosite vi planinci s seboj?“

„S čim pa, če ne s tistimi klobasicami, ki nanje pri vas izpije tudi tujec na tešče dva vrčka piva?“

„Prosim vas, znanstven izlet! — Dobro so bili opremljeni s kemikalijami in naš najboljši gorski vodnik je nesel v obsežnem svojem nahrbtniku ogromen mikroskop.“

„Revež!“

„Da; grdo je zabavljal, ko ni našel v nahrbtniku niti kapljice kake bridke pijače. — Na vrhu pa so možje preiskali tla in kaj mislite so našli?“

„Morda zlato rudo?“

„Bog ne daj! Čemu pa bo zlato v taki višini? Ne! Našli so pod mikroskopom, da obstoji tistih pet metrov, ki se je zanje povišala gora, iz zavrženih smodk, ogorelih vžigalic, iz tramvajskih voznih listkov, zlasti pa iz monakovskega cestnega blata, ki so ga planinci nanesli na vrh. — K nam se pridite učit geografije! Tako nazorno se pri Berlinu nastanek gora ne more razkazati: v Berlinu ni bilo blata, zato tudi tam nikjer ni višjih gora.“ — — —

Dobro si se odrezal, vrli Monakovčan! Snažnost ulic, snaga v zasebnih hišah je v Berlinu res čudovita. To je prvi vtisk, ki ga

dobiš, stopivši z naših ulic na ravne berlinske ceste. Tu se res sme otrok malo povaljati, ne da bi se zamazal, kakor da bi ga potegnil iz testa. — Da bi prinesel kdo domov čevlje tako zdelane, kakor se pri nas zgodi vsakemu, ki ima ob količkaj slabem vremenu nekaj potov, to je v Berlinu malodane izključeno. Pretekli so tedni in tedni, da sem dajal čevlje snažit le iz navade; potrebni tega niso bili. Zato je tudi ostala obleka čednejša in čedne so veže, stopnice, sobe.

So pa tudi cestni pometači vedno na delu; cela truma se jih loti odločenega kraja in v kratkem času so ulice čiste kakor pri nas često jedva veže. Rad sem se ozrl na te pometače; to niso taki telesno že slabotni starci, kakor jih običuo vidimo pri nas otožno, izmučeno in leno spravljati na kup najsilnejšo nesnago. Ne! Ti pometači so mladi ljudje, izvečine fantje od 16. do 20. leta; vsi imajo sivkaste, zelo praktične, nepremočljive uniformne obleke, vsi enake čepice, zelo pripravne metle in drugo orodje. Delo jim gre izpod rok, da jih je veselje gledati. Vedno so živahni, pojo in žvižgajo in se norčujejo drug iz drugega in iz izvoščekov. Ko opravijo svoj posel na enem mestu, vržejo metle na rame in hajdi z veselim korakom drugam.

Snaženje je pač sila olajšano, ker se lahko reče, da so vse ulice tlakovane z izbornim asfaltom. A asfalt je zopet le mogoč, ker leži mesto v popolni ravnini in ker se nobena ulica ne vzpenja v toliko, da ne bi mogel konj speljati voza tudi po gladkih asfaltskih tleh. Kjer je cesta količkaj bolj napeta, n. pr. pri vzvozu na mostove, tam je tlak lesen. Ta asfalt zabranjuje silni ropot, ki ga povzročajo vozovi, n. pr. po granitu, ter osobito olajšuje snaženje. In kako snažijo ta asfalt! Omenjeni pometači opravljajo svoj posel po dnevi; glavno snaženje ulic pa je po noči. To je edino pravilno! Po noči se snaženje in promet ne ovirata; tako se tudi zabrani nadlega, ki se včasi pojavi pri nas: da snažilec s svojim snaženjem onesnaži mimogredoče. Zaradi ogromnega prometa bi tako temeljito čiščenje bilo v Berlinu po dnevi sploh nemogoče; prične se, ko prekine cestna železnica svojo vožnjo. Vse se vrši po natančnem redu in sporedu; v mirnejših ulicah že ob enajstih, drugod o polnoči in še pozneje. Kakor sence se prikažejo ti ponočni tihi delavci. S celimi potoki iz vodovoda najprej opero ulico; potem nastopi poseben čistilen stroj, ki ga peljeta dva konja. Stroj obstoji iz nekake valjične ogromne ščeti, ki sega vsaj čez polovico ulične širine; ta ščet se vrti in ž njo se ulica pomete in obenem namaže

s posebnim oljem, ki zadržuje prah. Tako so zjutraj ulice kar bleščeče čiste. — Trotoar se seveda ne namaže; njega čistijo hišni gospodarji. Ker se pa na voznem tiru dela kaj malo nesnage in se odpravlja še sproti, zato je tudi ob hišah vse čisto; če ti tam pade klobuk na tla, ne bo ti ga treba mnogo čistiti. — Kdor pa bi prišel z obleko v dotiko s pouličnim tlakom, ta si je sicer ne bo kaj oblatil, niti v deževnem vremenu ne, pač pa — pooljil ... Sicer promet ne pripušča, da bi se pešci gibali po voznem tiru.

Ta snaga je prava posebnost Berlina. Tudi občinstvo samo gleda nanjo; na javnih prostorih, šetališčih itd. ni nikjer po tleh tistih grdih papirjev, ogrizkov in olupkov kakor pri nas; vse se spravlja ali v žep ali v posebne koške, ki jih je postavila mestna uprava povsod z debelim napisom „Papierkorb“. — Te imajo, dasi ne povsod, zdaj tudi na Dunaju in umestni bi bili i drugod kot malo vzgojno sredstvo za občinstvo.

(Dalje prihodnjič.)

V črni noči.

Padla je črna noč na zemljo,
veter tuli ko volk strašno,
moji duši tako je hudo:

Ljubica daleč, prijateljev ni,
ki bi mi lajšali težke noči,
ko spati ni moč od neznanih skrbi . . .

Kdo tam na oknu mi trka nocoj?
— Jaz sem, prijatelj, prijatelj tvoj,
tavam okrog tu, le nič se ne boj! —

Znan se tako mi zdi ta glas.
Kaj si prišel semkaj v pozni ta čas?
— K tebi, moj ljubček, k tebi v vas. —

Stopim pred vrata. Nikogar ni,
v dalji perotja šum težko vrši,
— duše jok, smrti polet . . . in vse molči . . .

Petruška.

Vitez Ivan.

Prva knjiga.

Pesem Vile in vitez.

1.

Vitez jaha skozi gozdni mrak.
Tam je molk doma in večni mir;
tam skrivnosti rajajo v skrovišču,
ki si ga izbralo je božanstvo,
da prvotnost zavetišče najde
in se združi z večnostjo davnina.

Zunaj teče brez miru življenje.
Vse se giblje, menja in pretvarja,
rojstvo se povsod srečava s smrtjo,
bol, užitek, tuga in veselje,
hrepenenje, želja in hotenje,
razočaranje, brezupnost, briga,
vse se meša, povzdiguje, ustvarja,
ruši, uničuje in ubija —
Iz grobov pa vstajajo spet bitja,
iz temin se dviga mlado solnce,
v nedogled drevi življenje bujno, —
večen boj, razvnetost vekovečna.
V gozdu pa je tihi hram pokoja.
Pravljica tam vlada iz davnine,
večno mlada, krasna v tajnem čaru
in živeča od dišav in žarkov,
od dišav, ki mehki zrak blažijo,
in od žarkov, ki zlaté vrhove.

Vitez jaha v gozdno sveto tajnost,
kjer šumlja brez glasa bistri potok,
kjer pokriva zemljo mah zeleni,
nežen kakor bela noga Vile,
po preprogah dražestno plešoča,

v bistrem se potoku kopajoča,
v vodi z ribami se igrajoča.

V gozdu gospoduje bela Vila,
zlate pravljice božanska hčerka,
vzor lepote in dobrote blage.
Vse jo ljubi. Njej cveto cvetice,
zanjo drevje se odeva z listjem,
v njeno čast pihlja hladilna sapa,
v njeno slavo srebrni se potok
in dišave v zrak pošilja roža.
Gozdni zrak vdihuje bela Vila,
ž njim mladost vdihuje vekovečno;
svežo vodo pije iz potoka,
nevenljivo srka ž njo lepoto;
solnčni žarki so lase ji stkali,
ki odevajo telo prekrasno
s plaščem prebogatih zlatih niti.
Ude je pomlad ji izklesala,
gibčne, mehke, nežne, vendar krepke;
leto ogenj je v očeh ji vžgalo,
zrelo bujnost je jesen ji dala,
a modrosti hladni mir je zima
v njeni krasni glavici shranila.
Srce bele Vile je dobrota,
njena duša milost je božanska.

Bela Vila vlada v temnem gozdu.
Tema plava vseokrog med drevjem,
giblje se na vejah in po listju
in objema tisočletna debla.

Sredi teme, prav v osrčju gozda,
pa je dan, svetlejši nego dnevi,
ki po leti človek jih uživa,
vedno jasen, vedno poln toplote,
luč pa v tisoč barvah se preliva
in po zraku drhčejo odsevi
blagi, raznobojni, vedno novi,
da se dolgočasna enoličnost
ne rodi v prelesti in v krasoti.

Sredi dneva poje bela Vila
sladko pesem, milo in vabljivo
poje z glasom slavčkov in škrjančkov,
poje kakor sto srebrnih zvončkov
in nevidnih harf skrivnostne strune
spremljajo napev očarujoči.

V gozdni temi ni glasu, ne zvoka,
skozi temo pa prodira pesem
čez tri gore in čez tri doline,
a v četrti se odmev razlega.
Poje Vila pesem miloglasno: . . .

„Blešči, blešči, solnce milo,
svojih žarkov luč razlij,
da se bo moči napilo
vse, kar raste in živi.

Solnce zlato, vir življenja,
ti roditelj vseh lepot,
varuješ nas pogubljenja
in uničenja strahot.

Kri po žilah ti ogrevaš,
daješ jasno luč očem,
v živih dušah ti odsevaš,
čute vzbujaš ti ljudem.

Ti, ki na ravan zeleno
siplješ dneva blagi svit,
ti, svobodno porojeno,
večni si svobode ščit.

Kakor cvetje na planjavi,
kakor drevje vrh goré,
kakor zvezd nebroj v višavi
greje plamen tvoj srcé.

V tvojem žaru se razvije
bujno vsaka živa moč,
vsaka sveža kal razbije
svojih tesnih spon obroč.

Krepkih čutov koprnenje
v svojem plamenu plodiš
in svobode hrepenenje
dviga se, kjer ti goriš.

Tukaj ogenj žarkov tvojih
najčisteje se blešči,
tu svoboda v čarih svojih
najmogočneje živi.

V log moj luč pošiljaš jasno;
v njej ni sence, v njej ni peg,
vse je tukaj svetlo, krasno,
čisto kakor marčni sneg.

Tu svobode je ognjišče,
večen plamen tu gori,
hram zeleni je svetišče
za srce, ki koprni.

Na svobode žrtveniku
žlahtna ambra se kadi,
tu ob njenem spomeniku
vsaka duša zakipi.

Sveti, sveti, solnce jasno,
grej življenje, zbujaj rast!
Pesem se razlegaj glasno,
poj svobode večno čast!"

Poje Vila pesem o svobodi
kakor slavček v lunini samoti,
da bi vsa sladkost se raztopila
v srcu in po žilah se razlila.
V njenem glasu mehka je miloba,
radost plava v njem otroško sveža,
hrepenenje se iz njega dviga,
v njem valuje zmagovalna slava,
v njem prepeva glasno moč jeklena.

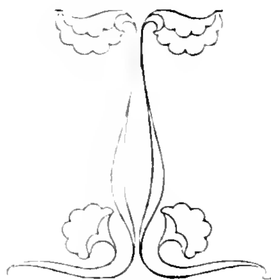
Čez tri gore pesem se razlega,
čez doline tri se glas njen nosi,
tam v četrti pa dolini hladni
nad potokom na zeleni trati
vitez Ivan sanja in premišlja
in vprašanja snuje brez števila.
V senci stare lipe konj se pase
mirno, brez skrbi in zadovoljno
grize sočno travo in zelišča.
Včasi se ozre po gospodarju,
včasi se napije bistre vode,
dalje zopet se pokojno pase,
ravnodušno maha z dolgim repom.
Vitez Ivan v globočine temne
težkih, mučnih misli se potaplja.
Pogled svoj upira v svod nebeški,
išče po višavah modra usta,
ki bi odgovarjati mu znala,
išče tajno znamenje na nebu,
ki bi pot življenja mu kazalo.
Biča, izpodbada svoje misli,
da bi k viru vsega izpoznanja
in uzroka prvega in zmisla
pohitele in na svojih krilih
ga odnesle k cilju koprnenja.
Nihče se v višavah ne oglaša,
nihče ne posluša, kaj vprašuje,
od nikoder znamenj ni pomembnih,
misli pa zaman po globočinah
temnih, skritih iščejo jasnosti;
zalete se, volja jih priganja,
ali cilja same ne poznajo
in le čuvstvo vodi jih na pota,
ki jim konec je v puščavah golih.
Mir nad čelom vitezovim plava,
v srcu mu vihar razsaja besen,
v duši se poraja divja kletev,
tajna sila v prsih se pripravlja,
da jo vrže celemu vsemirju
in skrivnostnemu božanstvu v lice . . .

Čez tri gore sem priplava pesem
kakor glas iz raja, zmagoslaven,
poln sladkosti, poln moči junaške.
Čez tri gore in čez tri doline
zazveni svobode jasna slava
in v četrti senčnati dolini
se razlega in od sten odmeva.

Vitez sliši pesem v svojih sanjah
in pretrese se mu duša v prsih
in mogočno zakipi mu v srcu
in iz misli mu nemir izgine.
Sanje vse se razprše po zraku
kakor megla, ko jo toplo solnce
z žarki svojimi do dna preplete
in jo izsuši z gorkoto svojo.
Vse pozabljene so zagonetke,
ki trpinčile so bolno dušo.
Pesem Vile jih je pokopala
v tajne nezavedne globočine,
kamor bistra misel ne posega.
Pesem Vile, pesem o svobodi,
zašumela je z opojnim šumom
vitezu v ušesih in mogočno
je zavladala v njegovi glavi.
Nov vihar zbudila mu je v prsih;
novih so željá kali pognale,
v nove barve svet se mu odeva,
nova se po zemlji luč razliva,
svežji zrak vdihujejo mu pljuča.
Ko mladenič, ki je brez ljubezni
taval po neskončnih pustih cestah,
pa ugleda nepričakovano
v slutnjah davno ljubljeno nevesto;
kakor potnik, ki v temini gozda,
ko je zgrešil pot in smer izgubil,
pa v trenotku črnega obupa
in drhčoče smrtonosne groze
luč zagleda in pokojno kočo:
zaigralo vroče je po živcih

in po tenkih vitezovih žilah,
da se vse je v njem izpremenilo
in je v dušo zrl si kakor v tujca.
Dvigalo se je valovje burno
njemu v prsih, kakor da je morje
izcedilo širno in globoko
se iz misli mu in čutov novih.
V glavi, v srcu — vse mu je prečudno;
nekaj v njem kipi, a mehka megla
mu objema um in briše meje,
ki so jih začrtali bogovi
med zavedno mislijo in voljo
in med temnim žitjem v globočinah
nezbujene, neprozorne duše.
Sladka slutnja dvigne se mu v glavi:
Tam, odkoder blagi glas prihaja,
tvoj je cilj, tam želje tvoje smoter;
tam je temnih vseh ugank rešitev,
tam je jasnost, tam je luč brez sence . . .
Trudnost težka, ki ga je tlačila,
zdaj odprhne; misel mu je lahka,
mlada moč razteza se po udih,
dvom izgine in junaška volja
pomladi in okrepča duha mu.
Ostro vitez Ivan zdaj zažvižga,
da se zvesti mu začudi konjič.
Dobra se žival ne obotavlja,
skokom prihiti do gospodarja,
in že jaha vitez kakor veter
po dolini brez steze in poti.

(Dalje prihodnjič.)

Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal **Ivan Cankar.**

I.

ancelist Jareb je odprl oči ter pogledal v strop. Natanko nad njegovo glavo je lezla stenica; izgrešila je bila pot in je blodila na desno, na levo, preko velikih zelenih rož, ki so bile naslikane na zidu; naposled se je domislila in je hitela naravnost v kot ter po steni nizdol. Jareb se je tiho sklonil iz postelje, zgrabil je copato in je čakal; stenica se je potuhnila, počivala je dolgo časa in obadva sta molčala; komaj se je previdno in počasi napotila dalje, je zamahnil Jereb ter udaril z vso močjo po zidu; nato je zalučil copato po izbi in je zaklel.

Zgodilo se je redkokdaj, da je bil Jareb zle volje; kajti bil je rodoljub. Tisto čednost je imel, ki jo ima tako malo ljudi na svetu: bil je spodoben, tudi če je bil sam. Ampak tisto jutro, ko je zalučil copato po izbi, je bilo jutro brez primere.

Skoro do postelje je že sijalo svetlo solnce. Jareb je pogledal na uro, vzdignil se je v postelji ter se pokrižal. Ni molil zaradi pobožnosti, temveč zaradi spodobnosti in zato, ker je bil uradnik. Vedel je dobro, da so zapovedi njegove družbe in njegovega stanu enotne in nerazdeljive: urad, velika maša, procesija in molitev. Ko je odmolil, je zaklel vdrugič.

„Jaz pa le vem, da me bo izpodrinil ta hudičev Hojzič!"

Vstal je in je stopil k oknu. Lepo jutro je bilo zunaj, vse dišeče in blaženo. Zdavnaj že se je bila vzdignila megla iz doline, v belem solncu so se svetile hiše, nebo, svetlosinje, visoko, še vse v poljutranjih sanjah, je bilo koprnenja vredno. Tik pod njegovimi očmi se je smejala široka cesarska cesta; onostran ceste je spala pod vrbami v večnem mraku globoka kotlina; nobeno uho še ni slišalo, kaj pripoveduje temna voda Močilnika. In tam, še dalje, strme gozdovi v nebo; tiho, obzirno trepeče jutranja luč čez njih tihi mrak . . . Lepo jutro je bilo zunaj, njegovega srca pa ni potolažilo.

Oblačil se je počasi in zelo skrbno. Ko se je bril, je ugledal tik pod nosom droben rdeč mozolj in se je hudo prestrašil.

„Na nosu naj bi bil zrasel, sredi nosa; še lepše bi bilo!“

In mozolj, ki je bil tako nežen in droben, da bi ga nepazno oko nikoli ne ugledalo v senci košatih brk, se mu je zazdel nenadoma čudovelik, ves žareč in bahat v nekrščanski zlobi. S skrbljivo ljubeznijo je ogledaval Jareb svoj obraz; in ko je ogledaval, je bil napol srdit, napol zadovoljen.

„Lep obraz je bil nekoč!“ je pomislil v tihi otožnosti. „Lep obraz je bil in rad sem ga imel in še zdaj bi bil uvaževanja vreden, da bi tega mozolja ne bilo . . . čez noč se je izrinil iz kože, skrbi so ga rodile in hude sanje . . .“

Kraj oči se je grbila koža v tenko skrite sramežljive gube. Jareb ni vedel, ali bi jih bil vesel, ali bi se jih bal. Zakaj kakor so bile znamenje poltrudnih let, tako so bile tudi znamenje rodoljubne dobrohotnosti. Redki so ljudje, ki jim je bil Bog dodelil tiste sladke, mehkobno smehljajoče gube, prijazno pozdravljajoče; skoro nobeden drugi jih nima razen tistih, ki so doživeli vižmarski tabor. Ostalo je kraj oči kakor lep spomin.

Namočil si je lase z blagodišečo vodo, ravnal si je prazniško prečo od čela do temena in je mislil nevesele misli. Ni se dalo reči, da so lasje že osiveli, ampak tudi se ni dalo reči, da so ostali lepo kostanjevi. Prijatelj bi vzkliknil: „O, Jareb, kako svatovska je tvoja frizura!“ Sovražnik pa bi pogledal postrani: „Saj si že siv, norec! Molit, molit!“ — In če bi bil Jareb zadovoljnega srca, bi verjel prijatelju, če bi bila njegova duša potrta, bi se vdal sovražniku. Niso bili lasje ne sivi, ne kostanjevi; „vrag vedi, kakšni so!“ je vzdihnil Jareb in takoj se mu je razvedrilo srce, ko se je ozrl nekoliko niže in je ugledal košate, temnokostanjeve, fantovsko zavihane brke.

Tudi najdostojnejši človek in največji rodoljub je včasi popogumen in samostojen. Ta redka in velika čednost se pojavlja po navadi le v malenkostih, ampak pojavlja se. Nekateri imajo krepko hojo, drugi kolnejo, da, celo taki so, ki nosijo klobuk postrani. Jareb je imel fantovsko zavihane brke. Morda je nekoliko pretiraval, ampak vendar je bilo nekaj resnice v njegovih ponosnih besedah: „Dobro vem, da nekaterim ljudem niso pogodu moji brki; zadnjič me je okrajni glavar hudo pogledal . . . toda jaz sem samostojen človek, štiridesetlelen mož in vesten uradnik; da bi bilo veliko takih, bolje bi bilo narodu!“

Poslednjikrat se je ozrl v ogledalo, pomaknil je okrogli svetli klobuk precej nizko v čelo, kakor se spodobi uradnikom, stopil je parkrat po izbi s krepko lagotnim, mladeniškim in vendar popolnoma spodobnim korakom, zavzdihnil je in se je napotil.

Prelepo jutro je bilo, dolina šentflorjanska pa ni uživala te lepote s hvaležnim in veselim srcem. Neprijazna senca, kakor slutnja še nepoznanega zla, je ležala preko doline; oči je niso videle, duša pa jo je globoko občutila.

Ko je stopal Jareb z lepo umerjenimi koraki po beli cesarski cesti, je bil njegov obraz resen in mrk, skoro sovražen. Gledal je v tla, včasi je udaril z drobno palico po kamenju, nasutem ob cesti. Z lahkimi, poskakujočimi koraki mu je prišel naproti davčni praktikant Jerina, mlad in lahkomiseln človek, ki še slutil ni resnobe in dostojanstva uradniškega življenja. Oblačil se je precej malomarno, klobuk je nosil postrani, smejal se je neprestano, če je bilo potreba ali ne, in z vsakim vagabundom je pil bratovščino; po noči, kadar je spala vsa dolina šentflorjanska, je sedel ob oknu in brenkal na citre, tako da so se budile v pol vzdramljenih srcih pohujšljive sanje.

Široko je zamahnil Jerina s klobukom in je pozdravil tako veselo, kakor da ni ležala neprijazna senca na dolini šentflorjanski in na resnem obrazu Jarebovem.

„Že tako zgodaj, gospod Jareb? Lepo jutro je, lep večer bo!“

Jareb je pogledal jezno, komaj se je dotaknil klobuka s kazalcem in je šel molče dalje.

Jerina je gledal začuden za njim, nato je nenadoma nabral ustnice kakor v poljub in je tiho zažvižgal predse.

Ko je prišel Jareb v bližino Hojzičeve krčme, je krenil na drugo stran ceste in je pospešil korake; toda Hojzič, ki je stal na pragu golorok in v copatah, ga je ugledal ter ga je pozdravljal z obema rokama.

„Hej, kam tako naglo, gospod kancelist?“

Jareba je zgrabil tolik srd, da je zardel v obraz.

„Delat, lenoba, delat!“

„Kdo pa bo danes delal, gospod kancelist?“ se je zasmejal Hojzič za njim.

Kakor je bil Jareb spodoben in miren človek, tako da je zaklepal svoje srce vsem strastem, velikemu sovraštvu in veliki ljubezni: kadar je ugledal Hojziča, mu je zavrela kri; in kolikor večji je bil srd v njegovem srcu, toliko bolj srdit je bil nazadnje nad svojim srdom samim. Že pred mnogimi leti, takoj v prvem trenotku,

ko je ugledal Hojziča, je čutil Jareb: ta človek sedi tam in molči in me zasmehuje! Zakaj Hojzič je bil popolnoma nespodoben človek; ni je bilo nečednosti na svetu, ki bi se ne bahal ž njo; razkazoval je svoje grehe in hudodelstva z očitno radostjo in prešernostjo, v pohujšanje vsej dolini šentflorjanski. Samec je bil, mlad krčmar, postaren fant, in nobena ženska, še tako čednostna in sramežljiva, ni šla mimo njegove hiše, mimo njegovih hudobnih oči, da bi ne zardela ter pogledala v tla; nič ni rekel, še nasmehnil se je komaj in takoj je človek vedel, kako in kaj. V cerkev je res hodil, še k deseti maši je prišel včasi, toda boljše bi bilo, da bi bil ostal doma; če se je useknil med pridigo, so vedeli vsi, da se ni useknil iz potrebe, temveč Bog vedi zakaj. Najbolj nespodoben pa je bil v politiki in v javnem življenju doline šentflorjanske; vse je oskrunil, česar se je dotaknil, kar je le pogledal s svojimi nečednimi očmi. Ko so blagoslavljali čitalniško trobojnico in je gorela vsa dolina šentflorjanska v rodoljubnem ognju, se je prikazal nenadoma s tremi pijanci in je razvil frankfurčanko sredi trga; neki rodoljub, ki je bil prišel iz Trsta, se je razjokal vpričo ljudi. Župan Frfila je ljubeznivo posvaril Hojziča in ga je vprašal, čemu tako malopridno vedenje; pijani Hojzič pa mu je odgovoril: „Zategadelj, da pride malo življenja v ta rodoljubni dolgčas!“ Jareb, ki je slišal te grde besede, je bil ogorčen in je zmajal z glavo, učitelj Šviligoj pa je rekel: „Mnogo nas še čaka narodnega dela!“ Zelo čudno pa je bilo, da je edini Jareb resnično in od srca preziral nespodobnega Hojziča; vsi drugi so ga imeli natihem radi in so se smehljali v sladkem zadovoljstvu, kadar so ugledali njegov prešerni obraz. Zakaj taka je človeška natura in to je njen izvirni greh, da je nagnjena bolj na hudo nego na dobro stran.

Prostrani trg pred sodiščem je bil ves potopljen v belo jutranjo luč. Hiše so se lesketale veselo in prijazno, kakor ob nedeljah popoldne: sodišče samo, visoko in gosposko, čitalnica, županova hiša, Majerjeva štacuna — kamor je človek pogledal, sama lepota in radost. Trg pa je bil tih in prazen, kakor cerkev po litanijah; nobenega uradnika ni bilo pred sodiščem, da bi mežikal v solnce in pušil smodko, na pragu Majerjeve štacune ni stal počesani komi Rudolf in duri so bile zaprte, čitalniška okna so bila zagrnjena kakor ob veliki narodni žalosti. Edini župan je stal pred vežo, vrtel je na trebuhu palec ob palcu, gledal je proti nebu in je bil ves potrt. Ko je ugledal Jareba, se mu je razvedril obraz le toliko kakor človeku, ki je željan tolažbe in ve, da ni tolažbe zanj.

„Zdražba in prepir sta se naselila v dolino šentflorjansko!“ je ogovoril Jareba.

Jareb je molčal in je samo pokimal.

„Ali veste, kaj sem videl sinoči?“ je vprašal župan.

Jareb je nekoliko vzdignil obrvi.

„Ne vem, če sem natanko videl, ampak videl sem. Spat sem šel zgodaj, ko se je šele mračilo; pod noč, takole ob desetih, pa se zbudim; zdelo se mi je, da me je poklicala moja rajna žena. Stopim k oknu — lepa noč zunaj; nikjer ni takih noči kakor v dolini šentflorjanski. Vse tako tiho, da me je bilo skoro strah. Drevje tako črno, da si nisem upal pogledati ne na vrt, ne na cesto; jagnedi so se dotikale neba in tako se mi je zdelo, kakor da vise zvezde na njih. Nebo pa je bilo tako svetlo, kakor ga še nikoli nisem videl, čisto belo. Nenadoma — ni bil ne oblak, ne senca ni bila — odkod senca? — se zatemni nebo vse od izhoda do zahoda, silna ptica s silnimi črnimi perotmi se prikaže nad dolino šentflorjansko in jo obsenči vso; jaz sem se pokrižal, hitel sem v posteljo in sem se odel čez glavo . . .“

„Sanjalo se vam je, župan!“ je odgovoril Jareb.

„Ni se mi sanjalo. Še zdaj vidim tisto ptico: glejte, ena perot se je dotikala tam Žalostne gore, druga je zamahovala polahko nad Kórenom, kljun pa je strmel proti Ljubljani . . . tako sem jo videl. Vsa dolina šentflorjanska je bila v senci in mrzel veter je zapihal . . .“

„Znamenja so!“ se je vdal Jareb in tudi njemu je bilo sitno pri srcu.

„Znamenja so in takoj rano sem premislil in dognal, kakšna znamenja. Zatorej pravim: zdražba in prepir sta se naselila v dolino šentflorjansko!“

Jareb se je nasmehnil prijazno-otožno, pokimal je z glavo počasi in trudno ter se je okrenil; župan pa ga je prijel narahlo za roko pod komolcem.

„Še eno besedo, eno samo besedo!“ je izpregovoril tiše, skoro slovesno. „Ne maram izpraševati vašega srca, tudi ne maram ugibati vaših misli, ampak tole vas vprašam: „Ali je res, ali ni res, da se bo vršila nocoj tista komedija, ki je zoprna Bogu in ljudem?“

„Res je!“ je odgovoril Jareb in nekoliko zlovoljnosti je bilo v njegovem glasu.

„Jaz ne vem, kako mislite o tej stvari, gospod Jareb, le toliko rečem: ni nam Bog poslal tiste ženske, temveč zlodej jo je poslal!“

Globoko zamišljen, potrt in nemiren je šel Jareb preko ceste v urad. V temni veži mu je prišel naproti debeli, človekoljubni sodnik in vzdignil obrvi, ko je ugledal Jarebov temni obraz.

„No?“

„Tako, tako, gospod sodnik!“ je odgovoril Jareb in v ponižnih besedah je bila ponižna misel: „Žalosten je človek, toda vdano trpi svojo žalost!“

Stopil je v izbo, pokimal je mimogrede pisarju in je sedel za mizo, da bi razvedril in potolažil svoje srce s koristnim delom. Toda glej, kam strme oči, kam lete misli? . . .

Jareb se je trudil, da bi spoznal vzrok in izvor svoje bolesti, tistega temnega nemira, ki je bil tako velik, da se mu je tresla roka in je škropilo pero. Trudil se je, spoznati ni mogel. Pogledal je na nebo, ki se je belilo zunaj v jasni luči, in takoj se je domislil ptice, ki je visela po noči nad dolino šentflorjansko ter jo vso zasenčila. Pomislil je na ptico in se je razsrdil.

„Sanje pijanega strahopetca . . . ampak Bog vedi, če so bile sanje . . .“

Ves prestrašen, kakor da je bil ugledal vedomca tik pred seboj, je izpustil pero iz trepetajoče roke, naslonil se je globoko na stol in je povesil glavo.

„Tudi jaz . . . saj sem tudi jaz videl sinoči ptico na nebu... Ko je razprostrla črne peroti, je sklonila glavo prav do zemlje in je usekala s kljunom naravnost v moje srce . . .“

Kakor da se je bilo pretrgalo zagrinjalo od vrha do tal, je ugledal Jareb nenadoma svoje čudne sanje.

Komaj pol ure, predno se je vzdramil — morda je sijalo zunaj že tisto lepo jutro — so se odprle duri in v izbo je stopila ženska. Ugledal jo je, dolgo je strmel vanjo, ko je stala med durmi. Od začetka je bilo njegovo telo kakor leseno, še z mezincem ni mogel geniti; na obrazu mu je ležalo kakor težka mrzla maska. Nato je zganil najprej z nogo, nato z roko, zbral je vso moč trepetajočega telesa in je vzdignil odejo preko obraza.

„Kaj se me bojiš, Tone? Kaj me ne poznaš več?“ je vprašala ženska.

Pod odejo je ležal in je slišal natanko vse njene besede in je odgovarjal.

„Pojdi od mene! Pojdi od mene! Nič več te ne poznam, zakaj ženim se!“

Tako je odgovarjal, dihal pa je težko in pot mu je lil po obrazu in po vsem životu.

Počasi je stopila ženska k njegovemu vzglavju; ni slišal njenih korakov, temveč čutil jih je. Tudi ni ne slišal ne videl, kako se je iztegnila njena dolga, bela roka ter se doteknila odeje. Samo čutil je v srcu, od groze molčečem, kako je stala ob njegovem vzglavju ter se sklanjala čisto blizu k njemu.

„Zbogom, zbogom, Beti! Pojdi od mene! Pojdi od mene!“ je vzdihoval Jareb in prosil.

Toda ženska ni bila usmiljena, ni slišala njegove tihe prošnje. Prijela je za odejo s svojo tenko, belo roko in počasi, polagoma, oprezno, obzirno, natihoma je odgrinjala Jarebov prestrašeni obraz. In ko ga je odgrnila, se je prestrašila sama in roke so ji omahnile.

„Kaj si to ti, Tone?“

Jareb je ležal mirno, samo njegove oči so bile široko odprte in so se svetile v jutranjem mraku. Vse njegovo telo pa je bilo težko in nerodno, ne mogel bi se ganiti drugače nego bolno vzdihujoč:

„Kaj si to ti?“

Vprašala je, on pa je strmel vanjo s prestrašenimi očmi.

„Jaz sem . . . jaz sem Anton Jareb . . . in zdaj, strahotna ženska, pokliči svojo družbo, vse svoje zakletnike, da naj se spravijo nadme . . . molil sem, ne bojim se jih . . .“

Ni se bal; zakaj bil je spodoben človek; zobje pa so mu šklepetali in trepetalo mu je telo.

„Ničesar se ne bojim!“ je govoril trepetaje in mraz mu je bilo. „Ampak samo nikar . . . samo nikar drugim ne povedati!“

Ženska je stala ob postelji, poslušala je, sklanjala se je globoko k njegovemu licu.

„Tone!“

„Pojdi od mene, Beti! Koliko ljudi je na svetu, koliko jih je in kako so bogati!“

„Saj mi še v obraz nisi pogledal, Tone! Vsaj v obraz mi poglej!“

Počasi je okrenil glavo in se je prestrašil še veliko bolj; mraz mu je segel od čela do nog.

Obraz je bil droben, bolehen, bel, toda nežen in čudolep, ves nebeški, kakor obraz svete Neže na starih cerkvenih podobah. Oblečena pa je bila ženska v temne, razdrapane cunje, vse premočene, kakor da je bila prišla naravnost iz vode. Lasje so bili ovenčani

z mokrimi potočnicami, v levi roki pa je držala šopek potočnic in belih rož; tako je bila podobna Ofeliji, ki jo je videl Jareb nekoč v gledališču.

„Kod si hodila, da je tako premočeno tvoje krilo, in zakaj te potočnice v laseh in v roki?“

„Daleč sem bila, dolgo sem hodila . . . bolno je bilo moje srce, zdaj pa je ozdravelo in je mirno.“

„Če je mirno tvoje srce, pojdi od mene . . . tudi moje srce je mirno, spodoben človek sem.“

„Zmerom je bilo mirno tvoje srce . . . Zelo sem te ljubila, tako sem te klicala, kakor mater, hudo sem jokala po tebi . . .“

Jareb je iztegnil tresočo roko, da bi se branil, obraz pa je obrnil v steno.

„Minilo je, minilo! Davna leta so, pozabljena, v nič utopljena; ni spomina, ne veselja, ne bridkosti ni! Zdaj sem spodoben človek in ženim se!“

„Tudi jaz te ne ljubim več . . . minilo je!“

Jareb je vztrepetal, čudna groza mu je legla v srce in na vse telo. Zastokal je hripavo, zamolklo, kakor pod očmi razbojnika.

Tiho se je vzravnala ženska, tiho, da ni ne slišal ne videl njenih korakov, je stopila proti durim. Ko je stala med durmi, se je vzdignil v postelji, obraz se mu je spačil v zlobi in v strahu in klical je s tako hripavo kričečim, sovražnim in prosečim glasom, da se je vzdramil onkraj potoka učitelj Šviligoj, stopil k oknu ter zmajal z glavo.

„Beti! Pojdi od mene, ampak tako ne pojdi! Vse pokliči, vse skliči, kolikor jih spi tam v jamah! Vsi pridite — nate moje telo in mojo dušo! Stori, Beti, kar poželi tvoje razžaljeno srce — ampak ne ljudem! Ne ljudem! Beti, jaz sem spodoben človek!“

Nič ni bilo zapisano v njenih očeh, če je slišala njegove besede; tiho so se odprle duri, tiho so se zaprle . . .

Ko se je Jareb vzdramil, ni mislil več na čudno ponočno zgodbo; popolnoma je pozabil Ofelijo, njene ovenčane lase, njen obraz in njene besede. Edino, kar je ostalo v srcu, je bila grenka zlovoljnost, kakor po večeru, prečutem v pijani družbi.

In zdaj, glej, se je pretrgalo zagrinjalo nenadoma od vrha do tal. Ofelija je stopila predenj, kakor je stala po noči, s svojim bolnim, belim obrazom, s potočnicami v laseh in v roki; slišal je njen glas, kakor ga je slišal po noči, njen očitajoči, proseči glas, ki je skrival temno, grozepolno skrivnost. In obšlo ga je kesanje.

„Vsaj eno ljubeznivo besedo da bi ji bil rekel! Zakaj sem bil tako neroden, tako plah — saj so bile sanje! V sanjah bi ji bil lahko rekel ljubeznivo besedo, na primer: Rad te imam, zelo te ljubim, draga Beti, ampak tako je in tako. Jaz sem spodoben človek in tako! — Pa nič! Tresel sem se kakor pred nebeškim sodnikom in čisto brez pameti sem bil! Potolažil bi jo bil z ljubeznivo besedo, razjokala bi se bila in bi šla in bi se ne prikazala nikoli več. Poceni so ljubeznive besede, v sanjah še celo . . . Kriste, povej, kaj so bile sanje? Tudi župan pravi, da se mu ni sanjalo, ko je videl črno ptico na nebu! . . .“

Jareb je strmel predse in se je pogovarjal s svojim potrtim srcem; aktov se ni dotaknil, pero je ležalo na mizi.

Vzdramil ga je debeli sluga, ki je stal pred njim.

„Tole sem prinesel!“

Izročil mu je pismo in v pismu je bilo napisano:

„Prikažite se nocoj! Liza.“

Črke so bile velike in nerodne, ampak besede so bile sladke. Razvedril se je Jarebu obraz in razvedrilo se mu je srce!

„Matijec, takoj mi prinesi pol litra črnine!“

Od začudenja je obstrmel Matijec in se ni ganil, tudi pisar je izpustil pero in je pogledal z osuplimi očmi in ves prestrašen.

„Le prinesi, Matijec, le prinesi, in nič ne glej! Svet je lep in kakor ustvarjen za spodobne ljudi!“

Matijec je šel, Jareb pa je vstal in je stopil k oknu. V prelepi sinjini je sijalo nebo, nobenega oblaka ni bilo na njem, tudi ne najtišje sence. Župan je bil stopil golorok iz veže na cesto, pogledal je proti oknu in je pokimal; tudi Jareb je pokimal in se je prijazno nasmehnil.

(Dalje prihodnjič.)

Mladosti.

Spomlad ti moja, majnik moj,
za mano si;
in v daljni glorji sled se tvoj
jasno žari.

Za tabo zrem in ni okó
od solz rosno;
zrcali tvoje glorje sled
se v njem samó.

Utva.

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

I.

Na poti. Prihod v Pariz. Prvi vtiski. Umetniške razstave.

esniki, umetniki, literatje in podobni idealneži navadno hrepene po solnčnem jugu, po sinjem morju, zlatih citronah, temnem lovorju in laških signorinah, bogme, potemtakem moja malenkost naposled še ni popolnoma izgubljena za vso nepopisno prelest in za vse vrline filistejskega življenja, kajti že izza prazgodovinske dobe moje pameti me domovina Rafaela, Michelangela, Macchiavela in Eretinca nikdar ni mikala tako, kakor sem hrepenel od nekdaj, da bi zagledal nekoč ponosno stolico vsega prosvetljenega sveta na bregovih Seine, tisti Paris, o katerem je dejal že kralj Franc I.: „Paris, ce n'est pas une ville, c'est un monde!" — Pariz ni mesto, temveč svet.

Vleklo me je tja, kjer so kralj za kraljem, vlada za vlado in darovatelj za darovateljem nakopičili najdragocenejša dela umetnosti vseh dob v tako ogromnih muzejih in galerijah, da jih zemlja nima bogatejših, tja, kjer vsak korak navdaja popotnika z novimi spomini na dobe, neizbrisne kakor v zgodovini mirnega razvoja človeštva tako v tisti, ki se piše z ognjem in mečem; gnalo me je slednjič in v prvi vrsti na tla, ki jih je revolucija za revolucijo navdahnila z divje veličastno romantiko in nevenljivo poezijo slavnih tradicij. Kako pa sem dospel do tega cilja, to popišem laglje od svojega hrepenenja: začutil sem v žepu sedemdeset goldinarjev in obšla me je trmoglava fiksna ideja, da jih najlepše obrnem za vozni listek do Pariza. Zgodilo se je. Sedemdeset goldinarjev! Ne vem, če po navadnih človeških pojmih ni grdo ali celo smešno, da izdam takratni statusquo svoje blagajne; toda zagrizeno sem prepričan, da smem kot slovenski literat poudarjati toliko premoženje s ponosom, če že ne z opravičenim napuhom in z utemeljeno ošabnostjo.

Ni mi treba omeniti, da je bil prijatelj Tratnik edini, s katerim sva si segla v roko na ljubljanskem kolodvoru. Opisoval ne bom

ur, ki sem jih preživel na Dunaju, kjer sem slišal iz ust Otona Zupančiča zadnjikrat — in prav lahko, da v resnici zadnjikrat — slovensko govorico. Napetost, s katero sem se bližal obljubljeni deželi, je naraščala od kilometra do kilometra in brisala vtisk za vtiskom. V Monakovem sem se seznanil z dvema odličnima predstaviteljema nemške kulture, z nemškim pivom in nemškim tobakom; in priznati moram, da sta mi vrlo imponirala in zatrla v meni najposlednjejši ostanek patriotizma.

Na vseh progah me je presenečalo to, da nikdar ni zmanjkalo sopotnikov Rusov: ko je izginil čifut s slokim nosom, zavit v preobčutno meglo fizičnih nevrlin, je vstopilo par delavcev, odhajajočih za kruhom na vse konce in kraje sveta, in za njimi družba dijakov in dijakinj, bližajočih se raznim inozemskim vseučiliškim stolicam med neumornimi debatami. V brzovlaku iz Monakovega v Linden, kjer se je poleg mene navzlic mojemu demonstrativnemu zehanju brezobzirno golobčkala priletnomlada zakonska dvojica, sem slišal iz sosednjega oddelka že od kraja dva ženska glaska in debel bas, ki so v blagoglasni ruščini razpravljali to in ono iz dijaškega življenja in žalostnih razmer na Ruskem. Ker mi je dolgočasni parček zapiral razgled skozi okno, sem stopil v kuloar, da se nagledam pokrajine. V tistem hipu pa se po nerazložljivem ukrepu usode odpro tudi sosednja vrata, vse se kakor nalašč močno zamaja in mična slovanska sestrica še ni bila dobro zaprla kljuke, ko se opoteče naravnost v moje naročje. Nehote se mi je posrečilo, da so moja usta bliskoma storila to, česar ne smejo izdati . . . Sunkoma se mi je izvila sosedinja; nemara v prvi osuplosti ni vedela, v katerem jeziku naj me ošteje. Prehitel sem jo s tem, da sem z vso mogočo dvorljivostjo pogrel par nerodnih poklonov in se kar najpredrzneje opravičil v njeni materinščini. Predstavil sem se ji in brez prevelike težave zanetil pogovorček, kajti njenega ogorčenja, ki se ji je tako dobro podalo, je bilo v mojo žalost le prenaglo konec, kakor hitro sem izpregovoril prve ruske besede.

Med tem so se odprla vrata in črnolasa, suha moška glava je radovedno pogledala za tovarišico.

„Zemljak našolsja, Pavel Ivanovič!“ me je priporočila ljubezniva Vera Feodorovna; trenotek kasneje sem bil njih tovariš.

Pavel Ivanovič je bil strahovito dolg in suh, v obraz pa zelo podoben Gorkemu. Poleg temnolase Vere Feodorovne sem bil predstavljen še blondinki Ani Fominišni, ki se je odlikovala z nenavadno obilno zunanjostjo. Vsi trije so se peljali v Švico študirat. Naš raz-

govor se je kmalu obrnil na resne stvari; vprašal sem Pavla Ivanoviča, kako je z revolucijo v domovini.

„Da, tam teper streljajut naševo brata!“ Moj sopotnik je zaklel in mi začel razvijati čin za činom pretresljivo dramo boja med tiranido in dramečim se narodom z mirnim in resnim, tuintam celo nekoliko sardonskim glasom, brez vsakršnega lepotičja in retorike. Ni mu zadrhtela beseda, ko je pripovedoval o tovariših, o svojem lastnem bratu, ki je padel ob njegovi strani na moskovskih barikadah, niti takrat ne, ko je povedal, da je bila njegova zaročenka pred vojnim sodiščem obsojena na smrt in ustreljena. Majhen sem se zazdel pred njim, ki mu je vzel zatiralec vse, kar je imel, in čutil sem, zakaj takšni borilci za svobodo ne poznajo pardona. Naposled je odprl telovnik in pokazal majhno rdečo jamico na desni strani prsi.

„Kje ste to dobili?“

„V Moskvje,“ se je glasil odgovor. In tistikrat se mi je skromni Pavel Ivanovič zazdel ponosen.

„Lepše je od carjeve svetinje!“ sem vzklihnil ganjen ter mu stisnil roko. Vera Fedorovna me je hvaležno pogledala: vse rosne so bile njene oči.

Nato sem začel pripovedovati tudi jaz o svoji domovini. Ko sem bil pri kraju, je vprašala Ana Fominišna:

„I Slovjency ne buntujut? Nikogda?“

„Oh! Še zahvaljujejo se!“ sem odgovoril in narisal v primer zgodovino Napoleonove Ilirije in marsikaj iz polpreteklih dni. Omenim naj, da sem slikal naš bedni položaj z vso spretnostjo jezika, ki mi je bila na razpolago. Prvič zaradi splošnega mnenja, ki je vselej važno, kajti podlaga slovenskoruske vzajemnosti ni to, da si profesorji z zmagoslavnimi obrazi pripovedujejo, koliko imamo rokopisov, literarnih „pravd“ in podrtih gradov in iz kakšnih vivčkov so pušili naši očetje. Drugič za to, ker me je bilo vobče nekako sram, da nas Rusi vsled naše zanikarnosti tako malo poznajo; med Gradcem in Bruckom me je vprašal ruski rudarski tehnik, če govorim slovenski ali ruski in če ni Ljubljana blizu Cetinja, slično, kakor jo je neki monsieur na dunajskem francoskem poslaništvu povodom mojega potnega lista hotel presaditi na Tirolsko. In slednjič zategadelj, ker sem videl, kako mi povesti o naših križih in težavah pridobivajo posebno in neprikrivano sočutje Vere Fedorovne, ki me je navdajalo z nepopisno udobno naslado.

Naposled smo izpregovorili o slovstvu; Koršev prevod Prešerna je bil Ani Fominišni po imenu znan, toda nihče izmed modernih,

kar je seveda umevno in naravno, dokler so našim veleučenim stebrom in prvoboriteljem slovanske vzajemnosti slovniške korenike važnejše od interesov modernega življenja.

Toda dovolj o tem; povedati hočem le, da sem se zelo težko ločil od svoje ljubeznive in zanimive družbe, ko je napočila ura slovesa.

Švica me je očarala. Predstavljal sem si jo kot krasen vrt, kjer pa mrgoli Angležev in drugih tujcev kakor mušjih pik na hlevskem oknu, da človek niti trave ne vidi. Toda bilo je drugače: izkušnja me je prepričala, da je tistemu, ki ima premalo denarja za velike hotele, individualnost tujine še vedno očitna. Elizijsko lego ima Curih; kdor se mu bliža po brezkončnem ovinku železnice, temu se zde njegove majčkene vile z zelenimi okni kakor drobna gnezdeca v velikem raju. Basel mi je ugajal manj; pač pa je pokrajina od Basla tja do Dellemonta nepretrgana vrsta prirodnih krasot, posebno tistemu, kdor ne ljubi velikega pompa planin. Toliko ritma je malokje v gozdnatem hribovju in v reki, ki se vije ob njem; filistejec seveda bi rekel kvečjemu, da kaže vsepovsodi skalnata rebra in tuintam porušen grad, ki čepi visoko zgoraj liki star sokol na svoji pečini.

Francoščina se sliši poleg nemščine že od Curiha začenši, od Dellemonta dalje pa izključno. Tudi obrazi moški in ženski mahoma zadobe francoski tip. Namenoma sem prestopil v oddelek za nekadilce, in sreča je hotela, da sem na treh primericah hkratu lahko občudoval gracijozno zunanjost drobne Francozinje.

„Delle! Tout le monde descend!“ Delle je prvo mestece na francoskih tleh in ima, kakor sem se prepričal med dolgim čakanjem na drugi vlak, prijetno lego in lepo staro cerkev v romanskem slogu.

Tirali so nas v carinski urad, kjer se mi je posrečilo unesti roki pravice dokajšnjo zalogo nemških cigaret, s katerimi sem se bil založil še v Monakovem, kajti vsi so mi pripovedovali, kako slab in drag je tobak na Francoskem. In to je resnica. V Dellu sem ostal do večera; vlak, ki je imel voziti dalje, se je bil zamudil. Temnilo se je že, ko smo zdrdrali proti Belfortu in Parizu.

Zjutraj sem nestrpno brisal rosno šipo in gledal skozi okno. Kdaj pridemo v Pariz? Vsi moji živci so trepetali. Tirov je postajalo čudno mnogo; tuintam skupina hiš, postaje pa nobene. Na obzorju megla, siva megla — iz nje pa mole nekaki dimniki in strehe; tuintam švigne mimo okna osamljen vagon . . . Obšla me je radostna slutnja; sopotniki so pobirali prtljago.

In že smo se peljali v Pariz! Zmračilo se je naokoli: kroginkrog vozovi, stroji in tiri, kričanje delavcev in mrgolenje popotnikov.

Nad nami se je bočila zakajena streha orjaškega kolodvora Gaze de l' Est.

Izstopil sem, doblodil do izhoda, sedel na prvi parni tramvaj in se odpeljal naravnost v slavnoznani Quartier Latin.

Kakor hitro sem se začutil na prostorni „imperiali“ mestne železnice, se mi je zazdelo čudovito svetlo; okrog mene je bil že jasen dan in po vseh ulicah je vrvelo veselo, nikdar trudno pariško življenje. Malo dni pred mojim prihodom je posetil Pariz odličnejši gost, — londonski lordmayor, kateremu v čast je bilo še polno zastav in slavolokov. Tam, kjer se deli široki buljvar od kolodvora do drugega konca mesta v Boulevard de Straßbourg in v Boulevard de Sebastopol in se križa z bulvarjem St. Denis, je bil ta visoko v zraku ves prepležen z zastavami in girlandami, med njimi pa se je blestel pozdrav: „Welcome!“

Življenje na pariški cesti in zlasti na buljvarju je dokaj drugačno nego pri nas. Mestnih železnic in omnibusov je brez števila; vsak hip švigne mimo tebe avtomobil in te pozdavi s smrdljivim sinjim oblačkom. Izvoščki in zasebne kočije vozijo z gumijevimi kolesi; okovanih, kakor v Ljubljani, se niti ne spominjajo več. Blago in tudi najtežji tovori se prevažajo zgolj z avtomobili, le tuintam, posebno v stranskih ulicah, te sreča visoka dvokolnica stare galske pasme, mnogo višja od naših voz in zaprežena s težkim, ogromnim mišičavim konjem. Oddaleč je tak pogled dokaj slikovit, posebno če se ti ponudi na starinski, strmi ulici, kakršne se ponekod razpletajo v ozadju velikih cest, in če leži v zraku še rahli ton jutranjega razpoloženja; takrat se ti zbudi spomin na tiste čase, „cum Caesar Gallis bellum intulit“, ki pa ti kmalu mine, ko se starodavna kola približajo in tvoj nos začuti, da ne vozijo niti „multam pecuniam“ niti „magnam armorum copiam“, temveč — slamnico svetega Joba.

Neločljiva od pariške ceste je njena živahna kupčija. Tu prodajajo cvetlice, posebno krizanteme. Svarim pa — in pred vsem izobraženega bralca — naj si pariških cvetličaric ne predstavlja takšnih, kakršne si je naslikal po romanih in po lepo pobarvanih razglednicah, ker so v resnici večjidel precej antidiluvialne in prav nič mikavne. Stalna prikazen obcestne trgovine je tudi prodajalec ostrig; njih reja je na Francoskem tako razvita, da srednja cena malokdaj presega 60—70 centimov za tucat; preprosto ljudstvo jih požira kar gredoč na cesti. Sploh v Parizu ni nespodobno, ako greš po ulici in neseš roko od žepa do ust, morda zato ne, ker je promet tako burno valoveč, da tudi zagrizen filistejec ne more

„hoditi okoli, kakor rjoveč lev“ in iskati, ob čem bi se zgražal. — Jedila, špecerije in zelenjava, vse to se kupuje na cesti; a tudi v mnogih drugih strokah trgovine se vrši, n. pr. v knjigotrštvu, večina prometa pred vrati. Posebno na velikih buljvarjih vidiš korak za korakom ogromne bazarje, kjer je naprodaj domalega vse, karkoli ti pride na um.

Parižan le malo živi doma; njegova domovina je v družbi, na trotoarju, v salonih, v nebrojnih glediščih in zabavnih podjetjih od Velike opere, Odéona in koncertov v Konservatoriju pa do montmartrskega Cabareta de l'Enfer, kjer ti strežejo sami hudiči, ali Cabareta du Néant, kjer najdeš krsto mesto mize, da ob nji izpiješ svoj „bock“, — čašo piva, ki ti jo prinese — pogrebec. Trotoar je Parižanu drugi parket, poseben svet s posebno dušo in posebnimi, neizogibnimi pojavi . . .

Sredi vožnje s kolodvora sem mahoma zapazil, da se peljem čez — Seino. Priznati moram, da sem bil iznenaden; mislil sem si jo mnogo mogočnejšo in bolj deročo, dočim na tistem kraju gotovo ni trikrat širja od Ljubljanice. In vendar spada Seina med glavne krasote Pariza. Čarobna in skrivnostna je v svetlikanju jutranje megle, ponosna sredi nemirnega dneva, ko mrgoli ladij od ogromnih tovornih čolnov pa do ličnih, svetlomodrih parnikov, ki služijo osebni plovbi od konca do konca Pariza. In čudovito lepa je Seina zvečer, ko krvavi nebo tam daleč onostran Bois de Boulogne, ko se skriva parnik za parnikom v pristane, reka pa se zavija v meglo, in tebi se zdi, da dremlje, dočim poplavlja luč vsa nabrežja in mostove in valovi šum in hrup nad buljvarji, — dočim se drami Pariz. In Pariza ne pozna, kdor ni stal ob takem večeru na Pont des Arts in zrl na Seino in jo poslušal, niti ta, ki ni videl bouquinistov, ki prodajajo na obzidju reke vso francosko literaturo v bolj ali manj oguljenih eksemplarjih, in ne tisti, kdor se ni smejal Parižanom vseh nižjih slojev, ki se ponosno oborožijo z bambusi in trnki, kadar napoči „saison de la pêche“, in hite na bregove svoje Seine, zadovoljni, da morejo moleti svoje šibe nad vodo, čeprav ne ujamejo ničesar.

Na otoku, ki ga sredi Pariza objemlje Seina, sem zagledal na desni prvi spomenik revolucije, — justično palačo s slovito Conciergerijo, ki je bila ječa Marije Antoinette. Čudna je impozantnost tega temnega, obširnega poslopja, katerega stolpi in stolpiči kažejo prej starodavno eleganco plemenitaškega sedeža kje na deželi nego strogost, ki bi je človek pričakoval od prestola, raz katerega izteguje Pravica svoje po krvi hlepeče roke. Na levi vodi buljvar tik pred

reko mimo Théâtre Sarah Bernhardt, kjer žanje svoja zmagoslavja tista sloveča tragedinja, katere ime je šlo nedavno po časopisih v aferi med ministrom prosvete in načelništvom častne legije, ki je Sari Bernhardt odreklo križec z jezuitskim izgovorom, da nima brezmadežne prošlosti.

Nov most, čez levi rokav reke. Boulevard St. Michel — na cilju sem! Quartier Latin! Tako se glasi nekdanje ime dijaškega oddelka, kjer se nahajajo vse različne fakultete univerze, večina ostalih sedežev višje in socijalnopolitične naobrazbe in središča akademiškega življenja, ki se giblje tu sicer po drugih tirih, a ni nič manj razposajeno nego povsod. Tu je doma takozvana ženijalnost v obliki dolgih las in še daljših kravat, tukaj nedolžni anarhizem neobritih obrazov, tukaj vse tiste tisočerne podrobnosti poze in ljubeznive afektacije, ki je Francozu nepogrešljivo potrebna, kadar se hoče čutiti v popolni zavesti svojih vrlin in svoje vrednosti.

Tujcu se zdi morda čudno, ko zagleda na vsaki francoski šoli, od najzadnje ljudske pa do Sorbone, francosko zastavo kakor sploh na vsakem javnem poslopju in geslo ljudovlade: „Liberté, égalité, fraternité!“ Toda tudi ta, kdor stoji na stališču občega človečanstva in zanikava in odrekava vse ozke meje in predsodke, si bo priznal, da narod, ki hoče kot narod živeti, mora posnemati ta zgled, da si vzgoji za rodom rod, ki je s fanatizmom pripravljen krvaveti za zadnjo travo domovinske zemlje in taječ vsaktero tuje rivalstvo.

Ko sem si najel še sobo — katere opis si pridržujem za nedoločen čas, najmanj „ad saecula saeculorum“, sem se s ponosom začutil Parižana. Zglasilni listek je tu odpravljen kakor povsod, koder ogromno število prebivalstva onemogočuje vsak pregled. Neobičajno je tudi oddajanje sob v podnajem; kdor hoče imeti v Parizu mesečno sobo, ta se napoti v enega izmed neštetih „Hôtels“ ali „Maisons meublées“, kjer ima na izbiro bivališča od razkošno opravljenega gnezdeca z vso mogočo udobnostjo pa do najbolj vlažnega, mrzlega in zanemarjenega brloga visoko zgoraj pod streho, v kakršnih stanujejo modistke, ruski študentje in različni drugi ljudje, ki si ne morejo delati prijateljev s krivičnim mamonom.

Pariška modistka je poseben tip in vreden, da ga omenim. Vsakdo ve, da plača v tem poklicu ne zadošča niti skromnim življenskim pogojem, in vsakdo razume, da je ni ženske, ki bi jo razkošje in blesteča zunanjost velikega sveta bolj zapeljevala nego njo, ki dan na dan s čudotvornimi prstki ustvarja premožni dami njen nakit, neprestano primorana ugibati, kako bi se pač podal nji sami. Tako nastaja

nesoglasje med hrepenenjem in življenjem, ki ga ženska le redkokdaj reši z razumom in resignacijo. Izhod pa je le eden, in ta izhod je vzrok, da se ne bi zmotil, kdor bi dejal, da je v Parizu v tem sloju še bolj nego drugod večinoma vse prodano in naprodaj. Nekatera izmed teh deklet — Parižan jih imenuje „midinettes" — napravijo „karijero" in pridejo preko grizetke ali šansonetke v zakotnem templju Bakha in Venere do naslova poštene boljše polovice prevročesrčnega kalina. Druge zopet — in teh je legijon — pristanejo po pustolovnih Odisejah k različnim bregovom, mnogo jih pogine izčrpanih in izžitih, bolnih in razjedenih od tistega strupa, katerega ime meče strašno senco na smehljajoči se obraz večne boginje, po bolnicah, le malo pa jih je, ki zares ostanejo pri svojem poklicu, in še manj takih, ki si ohranijo poštenje. Takoj v prvih dnevih mojega bivanja v Parizu mi je bil namenjen vpogled v eno izmed takšnih dramic življenja, ki se je končala s smrtonosnim skokom iz četrtega nadstropja na dvorišče. Ljubeznivemu bralcu vkljub̆ in zato, ker je stvar prelepa snov za novelico, da bi jo zapravil v kratkih besedah, jo za danes raje zamolčim in opišem raje svoj obisk v „Salonu".

(Dalje prihodnjič.)

Mrak.

Zlati se nad neskaljeno modrino
blesteče jadro, bel galeb leskeče
nad morjem . . . Solnce kraj sveta trepeče —
umira . . . Mrak je legel na ravnino,

na skale grobno je izlil tišino.
Vse tiho — ah, še srce ne drgeče,
še misli so zamrle koprneče
in potopile v morsko se globino . . .

In tiho spijo v dnu zelenem, spijo,
nad njimi snežnobelo jadro plove
kot sen v neskončnost daljno, nepoznano. —

In sanjajo brez boli melodijo,
ki z daljnih sfer priplula je v valove —
in pozabljenje diha nad poljano . . .

Vojeslav Molè.

V uri bridkosti.

I.

Kaj hočete? — Da naj srce molči,
da naj zaprem ga, kadar je prepolno,
in če od hrepenenja mi je bolno,
ko v sanjarijah tihih k nji drhti?

Saj molčal dolgo sem, molče trpeč,
in upanju se sladkemu sem vpiral
in hrepenenje s silo v se zapiral —
prišla je ura: nisem mogel več . . .

Čemu pa dal si mi srce, Gospod,
čemu si vstvaril dušo mi čutečo,
čemu poslal si njo, kot cvet dehtečo,
ob dnevu pomladanskem mi na pot?

In v srcih dveh vzdrhtela je skrivnost,
ko prvič srečala sta se pogleda,
ko prva se izrekla je beseda,
rodeča nama srečo in bridkost . . .

Nemirno od takrat mi je srce . . .
Kaj sodite! — Ni greh to hrepenenje,
in če bi bil, izbriše ga trpljenje,
ki od tedaj, drug zvesti, z mano gre . . .

II.

Čemu še upaš, duša, mi, čemu?
Kam hrepeniš, srce, nemirno, kam?
Saj hrepenenje, up je zdaj zaman —
moj delež je življenje brez cvetu.

Pač sanjal bil nekoč sem cveten raj,
ko sem strmel ji v angelsko oko,
poslušal govorico nje mehko
in pil drhteč nebeški njen smehljaj.

Zaprli raj so s kruto mi roko
in rekli so: Ljubavi daj slovo,
mirnejši boš brez mehkih teh okov.

Verjel sem jim. — Zdaj prazno je srce,
brez cvetja mi življenje v večnost gre —
tam upam božji mir in blagoslov . . .

III.

Krivico ste storili mi, to veste sami.
Pred narodom vas vprašam vsem: Zakaj?
Ker sem duha najboljša dela vam podaril,
zato ste vrgli kamen v me sedaj?

Moj črni plašč, kako mi bil je vedno svet!
Omazali ste z blatom mi ga vi!
Kjer blažiti hotel sem, duše dvigati,
ste našli vi le podlost in strasti.

Usmiljenja besede v strup ste spremenili.
Sočutja ni me in ne bo me sram!
Srce odpiral vsekdar bednim bom, trpečim,
saj v tem mi vzgled blesteč je Kristus sam . . .

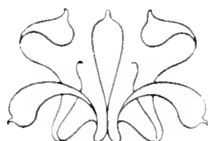
Ljubezen vaša? — Srd! . . . Zahvala? — Nehvaležnost!
Sodili ste, a z mržnjo in s strastjo.
Zadeli ste v srce me, iz srca odpuščam —
Sodnik pa vaš in moj naj narod bo! . . .

IV.

Odpuščam vse . . . In Ti odpusti, Bog,
če res grešil sem, zemlje sin in zmot,
v srce Ti zreš, poznaš vsak tajni kot,
vse misli moje, slednjo mojo pot.

Grešil sem mnogo, vem . . . A v tem? Nikdar!
A dobro je, da tudi v tem trpim.
Nedolžen, se trpljenja veselim,
očiščen v njem, prej v mir Tvoj, Bog, hitim . . .

Ksaver Meško.

Strup.

Spisal **Fr. Strnad.**

Sodni sluga je stopil v sobo preiskovalnega sodnika ter položil predenj na mizo več drobnih stvari.

„To je vse, kar je imel . . .“

„Ali oni, ki so ga pripeljali sinoči?“

„Da.“

„Dobro! . . . No, lep tiček, ki stori lastnemu očetu kaj takega!... Hm, beležnica celo in v beležnici dnevnik ali kaj? Saperlot, saperlot! Interesantno! . . . Pripeljite ga gori! Ta človek me zanimlje! . . .“

Sluga je odšel, a vrnil se je kmalu z majhnim, suhotnim, bledim človekom dvaindvajsetih let. Nekaj mrklega je bilo v potezah njegovega čednega obraza, a iz njegovih globoko ležečih oči je odsevalo nekaj tako čudnega, da sodnik ni mogel razbrati, je li žalost, ali ogorčenost, ali oboje skupaj. Pozdravil ni, ko je vstopil. Strmel je osuplo predse ter čakal, da ga je sodnik vprašal:

„Med vašimi stvarmi je tudi beležnica. Ali dovolite, da čitam, kar ste tu napisali?“

„Ne!“

„Ne? — No, vidite, čitati pač moram, to je dolžnost moja, in vprašal sem vas le, da ne porečete morda, da ne znamo biti vljudni pri nas.“

„Potem čitajte!“

„Dobro! . . . Ali povejte mi, kak namen ste imeli, ko ste začeli pisati to?“

„Če se prav spominjam, je namen naveden . . .“

„Priznavate torej, da ste imeli poseben namen? Hm . . .“

„Kako bi tajil, da sem pisal z namenom? Brez namena se menda ne stori nič!“

„Dobro, dobro! Ali važno je to, kakšen namen ste imeli. Vpraša se, niste li pisali tega zato, da bi morda olepšali svoje dejanje. Vidite, samo na par krajih sem pogledal v beležnico in takoj sem naletel na stvari, ki . . .“

„Da ne pričakujem in ne maram milosti, to še dokažem!...“

„Že dobro, že dobro! . . . Jaz bom torej čital! . . .“

„Čitajte! Morda si prihranite na ta način marsikatero vprašanje do mene . . .“

„Kakor vidim, ne odgovarjate radi!... No, pojdite zdaj! Morda se pogovoriva popoldne kaj več, ko to prečitam. Samo nekaj . . . samo eno vprašanje mi dovolite že zdaj! Povejte, kako je to mogoče: vaš oče tako spoštovan mož, tak odličnjak, tak dostojanstvenik, vi pa . . .“

Obdolžencu je šinilo v glavo še tisto malo krvi, ki je je bilo v njegovem suhotnem životu, in opotekel se je.

„Čitajte!“ je odvrnil po kratkem premolku z izpremenjenim, tresočim glasom. Nato pa je odšel ponosito s sodnim slugo.

Preiskovalni sodnik pa je sedel in čital . . .

* *
*

Zgodbo pišem, žalostno zgodbo o krvavih solzah, o izgubljenem življenju, o zatrtem človečanstvu, o umorjenem srcu . . . — Zgodbo pišem sam o sebi, o tem, kar sem bil in nisem več, o tem, kar so storili iz mene tisti, ki bi me bili morali ljubiti, pa so me sovražili . . .

Zgodbo pišem sam o sebi — Čemu? Za koga? . . . Zgodbo pišem, da poučim samega sebe o tem, kako se je zgodilo . . . kako je postalo iz mene to, kar bi ne bilo smelo postati, postalo to, kar sem! Zgodbo pišem, da imam nekak dokument, ki bo pričal zame, dokument, ki mi bo v uteho, kadar bom zdvajal, ki mi bo v tolažbo, kadar mi začne očitati morda po napačni morali zapeljana vest . . .

Da, pisati hočem, utešiti hočem svoje srce . . . svoje ubogo srce! Pisati hočem resnico, golo resnico . . . pisati hočem žalostno zgodbo o krvavih solzah, ki sem jih potočil toliko toliko, o življenju, ki sem ga izgubil, o človečanstvu, ki so ga zatrli v meni, o srcu, ki je bilo dovzetno za vse dobro, pa so mu vlili strupa, o srcu, ki bi se bilo rado veselilo, pa mu niso privoščili veselja, o srcu, ki bi bilo rado živelo, pa so ga ugonobili s kruto roko . . . —

*

Kogar bogovi sovražijo, mu dado dober spomin! O, meni ste ga naklonile, ve nevidne, ve skrivnostne, ve nedoumne moči! Jaz se spominjam vseh temnih strani svojega neveselega življenja do prve mladosti, jaz vem vse — vse, karkoli sem kdaj bridkega občutil. In ti spomini skele . . . ti spomini peko kakor živ ogenj, ti spomini razjedajo srce, ti spomini obnavljajo vsak dan, vsak hip krvavečo rano . . . O, blagor mu, ki more pozabiti! — Jaz ne morem! . . .

In blagor tistemu, ki ima človeka, da mu potoži, da si olajša pred njim srce! Jaz nimam nikogar! Na vsem božjem svetu ga ni bitja, ki bi mu mogel, ki bi mu smel govoriti o velikosti svojega gorja! Ljudje so me sovražili, zato sem bežal pred njimi. V svojem obupu sem klical v temni gozd svoje bridke tožbe, toda on mi jih je porogljivo vračal! A tožiti moram, moram, da mi ne poči srce! . . .

*

Kogar bogovi sovražijo, mu dado dober spomin! — — Ne, ne, ni res tako! Kaj bi bil jaz brez tega daru, kaj bi bil, če bi včasi v spominih ne našel utehe! O Gabrijela, kadar se spomnim tebe, mi je, kakor bi prodrlo solnce skozi temno, oblačno nebo! Spomin na tebe me poživlja in krepi, spomin na tebe je kakor spomlad, ki obuja cvetje vsepovsod, spomin na tebe je bister studenec v puščavi mojega žalostnega življenja, spomin na tebe je morda edino, kar me odvrača, da ne storim konca vsej grozi in nesreči... Škoda, neizmerna škoda bi bila za vsak hip, ko bi nate misliti ne mogel! Vsaka misel nate je vredna več nego vse neizmerno bogastvo tega sveta! Ob vsaki misli nate se izpremeni zemlja v raj, ob vsaki misli nate se mi napolni srce z nebeškim slajem, ob vsaki misli nate se potapljam v nepopisno radost . . . O, bodi blagoslovljena vsaka tvoja stopinja! Izlij nebo vso srečo nate! Bodi deležna vsega, kar more zadovoljiti hrepeneče človeško srce!...

*

Velikonočne sape so pihljale — mehke, blage, dobrodejne . . . Prijetno so božale otrokom rožnata lica, zigravale se z njih mehkimi lasci. Skrivnostno so vele s svežim vonjem prepojene sape ter dramile cvetje iz zimskega spanja . . . Iz talih tal je klilo nebrojno bilk in trav . . . Ah, bilo je lepo, tako lepo! Vse je živelo, vse se veselilo! . . . Mešice so plesale v solnčnem svitu, otroci so rajali, veseleč se zlatega solnca, ptiči so peli in žgoleli — sama radost, samo veselje! Jaz pa sem tičal pod streho v temnem kotu in se jokal, tako bridko jokal . . . Po životu so me skeleli neusmiljeni udarci — udarci, ki jih nisem bil zaslužil! . . . Zavest, da sem bil tepen po nedolžnem, mi je še večala mojo bolečino . . .

Tistikrat sem štel kakih sedem let. A tepli so me že mnogo prej!

Da, nežen otrok sem bil že tepen in tepel me je — moj lastni oče! Bil sem često tepen, a nikdar me niso huje skeleli udarci nego tistikrat, ko so peli velikonočni zvonovi . . . Velika noč! Ni je za

otroka lepše dobe v letu, nego je velikonočni čas, čas poživljanja in prerojevanja, čas, ko prikipe iz tal prvi cvetovi, čas, ko more človek ven iz moreče tesnobe, ko more srkati zopet s polnimi požirki nebeški vzduh in veseliti se zlate prostosti. O blagor, blagor otroku, ki mu je naklonilo nebo ljubeča srca, naklonilo mu roditelje, ki umejo njegovo otroško dušo, umejo njegove želje in potrebe! . . . Jaz nisem imel te sreče! —

Velikonočni zvonovi so peli tako sladko, njih zvoki so trepetali skozi mehki zrak in prihajali do mene v podstrešni kot . . . Kadar je potegnil ugoden veter, sem natanko razločeval njih ubrane akorde, a potem so pojemali bolj in bolj in naposled jih je bilo čuti le še malo, čisto malo, kakor bi se bili porazgubili v nedogledne daljave . . . Sladko so peli velikonočni zvonovi, oznanjali so vstajenje, nosili radost v širni svet, jaz pa sem ždel v temnem kotu in jokal . . . jokal . . .

Ah, kako težko sem pričakoval tega dne, kako sem se veselil tudi jaz velikonočne procesije, kajti navzlic vsem trpkim čutom, ki so že takrat prevladovali moje srce, mi je bilo vendarle ostalo še nekoliko otroške naivnosti, nekoliko otroškega veselja. A kakor bi se bil moj oče zaklel, da zatre in ugonobi v meni vse, kar bi mi bilo v srečo, je vzrojil proti meni vselej prav tedaj, kadar si je moja otroška duša česa zaželela. Najraje mi je zagrenil praznike in najraje je skalil domači mir take čase, ko so se pogrezali drugi ljudje v veselje, ko sta bila sreča in mir razlita po hišah tudi najrevnejših zemljanov . . .

Sladko so peli velikonočni zvonovi, velikonočna procesija se je pomikala po sredi trga ob strmečih pogledih mojih vrstnikov in vrstnic . . . veselo se je razlegalo velikonočno petje, jaz pa sem ždel v temnem kotu in jokal . . . jokal . . .

Pri tem pa so vstajale črne, sovražne misli v moji otroški duši . . . Pesti so se mi krčile, usta so mi nekolikokrat izgovorila besedo, katero čuti iz tujih ust me je bilo groza . . .

Učinkovati je bil začel strup, s katerim me je otrovalo sovraštvo tistega, čigar dolžnost je bila, da me ljubi! . . .

*

Gabrijela, o Gabrijela! Ti sladka, dobra prijateljica moja, ti blaga priča moje temne mladosti! O, ti si vredna, da ti posvetim posebno poglavje! Spominjam se te še čisto malega dekletca . . . spominjam se te, ko še nisi znala izgovarjati dobro vseh glasov,

ko si rekala še „tutavica“ namesto „kukavica“ . . . spominjam se te, ko so ti segala krilca samo še do kolen, ko si se igrala še s punčkami, ko si bila še tako otročja, da si jedla s svojo mačico skupaj z enega krožnika! . . . Ah, kako se te je oklepala že tistikrat moja duša, kako sem te že tistikrat ljubil! Kadar sem videl tebe, sem pozabil vse — pozabil vso tisto temno tugo, ki mi je ob razmerah, v katere me je posadila kruta usoda, že otroku prešinjala glavo in srce . . . O dobro, prav dobro vem še, kako mi je bilo vselej, kadar sem te uzrl! . . .

Jaz sem se plazil doli po dvorišču, teman, truden, s sklonjeno glavo, kakor bi me tiščalo nekaj k tlom, a tedaj si se prikazala ti tam gori na hodniku — poteknila si nožico med železno ograjo, glavico pa si položila na roke, ki so ti počivale na ograji, in nasmehnila si se mi, nasmehnila tako iskreno, tako prisrčno, da se mi je zazdelo, kakor bi bil nenadoma posijal solnčni žarek doli do mene... In mene je nekaj prešinilo, dvignilo me, prejšnje temne misli so zbežale; tako veselo je postalo okrog mojega ubogega srca — tako otožno-veselo! — in v mojih utrujenih, izmučenih udih se je pojavila nemirna otroška kri — zletel sem po stopnicah . . . do tebe, ki si bila tako ljubka, tako dobra! . . .

O vem, tvoji starši me niso marali . . . tvoj oče in tvoja mati sta me gledala postrani — vedela sta pač, da me sovraži moj oče, in bila sta prepričana, da zaslužim to sovraštvo. Tvoj oče tem bolj, ker je bil kot uradnik podrejen mojemu očetu! Saj je nemara že disciplina zahtevala tako, vsekakor pa spoštovanje, ki ga je nižji uradnik svojemu višjemu dolžan! Ne, tvoj oče in tvoja mati me nista marala... nerada sta videla, če sva bila skupaj, in vedel sem, da ti celo branita, biti v moji družbi. Toda ti se nisi brigala dosti za to. Tvoja lepa glavica je mislila samostojno in tvoje mlado srce je bilo dovolj pogumno, da je kljubovalo . . . Ti si mi bila dobra, dobra navzlic temu, da so te svarili pred menoj . . . Ti si se mi prijazno nasmihala, ko so me vsi drugi črtili . . . Ko so me drugi preganjali, so tvoje prekrasne oči ljubeznivo svetile name ter podile od mene obupne misli, kakor podi solnce temo, kadar pogleda zjutraj izza gore . . .

O, ti si mi bila dobra! Kolikrat, kolikrat si mi ponudila kos belega kruha, ki si ga dobila za južino, bodisi, da si sama od sebe vedela, da sem lačen, bodisi, da si umela moje lačne poglede, ki so se željno vpirali v slastno jed!

„Na, ali hočeš?“

O ti sladko, sladko dete — o ti dobro srce!

Kako bi ne hotel? Da, lačen sem bil! Kajti moj oče je imel posebno veselje, kaznovati me s postom!

„Danes ne dobiš južine! . . . Danes boš med kosilom stal v kotu! . . . Danes mi pojdeš brez večerje spat! . . .“

Tako je šlo včasi kar za vrstjo. Za vsak pravi ali namišljeni prestopek — udarci in pest! Morda me je hotel prisiliti s tem, da bi res kradel, morda je hotel doseči s tem, da bi se obistinilo to, kar mi je tolikrat prorokoval: da postanem še tat in zločinec! O, bil sem lačen in občutil sem to tem bridkeje, ker sem videl, da drugim, manj dobrim otrokom nihče ne odteguje kruha. O, lačen sem bil, tolikrat lačen, kajti niti moja mati se ni upala upirati očetovim poveljem! Samo enkrat mi je bila dala skrivaj jesti, a oče naju je zalotil, in kar se je bilo potem zgodilo, je bilo grozno!

„Saj hočeš, da bo hudodelec, saj hočeš to sama! Le daj, le daj tako! . . . Videla boš, kaj bo iz tega! Le dajaj mu še potuho!...

In mati se je zbala!

A ti, Gabrijela, se nisi bala nikogar!

„Na, ali hočeš?“

Ah, ti sladko, sladko dete! Oj, kako mi je dišala vsaka drobtinica iz tvoje ročice, ker sem vedel, da si mi dala rada! In kako hvaležen, kako neskončno hvaležen sem ti bil! Srce me je sililo, da bi bil pokleknil predte in poljubil iz vdanosti in hvaležnosti tvojo drobno nožico ali rob krilca tvojega! Da, rob tvoje obleke bi bil poljubil ali kar si že bodi, saj mi je bilo sveto vse, kar je bilo tvojega! Občudoval sem na tebi vse . . . tvoj obrazek, tvoje laske, ročice in nožice tvoje, tvoj slamnik, tvoje obuvalo, tvoja rdeča krilca — vse, vse, kar je bilo količkaj v dotiki s teboj! Včasi kar nisem mogel geniti očesa od tebe; zamaknjen v tvojo lepoto, sem strmel vate in spominjam se, da si me nekoč vprašala: „Zakaj me gledaš tako?“ Jaz pa nisem vedel, kaj bi odgovoril. Osramočen sem se ozrl vstran, a v očeh so se mi prisvetile solze, ne da bi vedel zakaj...

A to je bilo tedaj, ko si bila še majhna, ko ti krilca niso bila daljša nego do kolen, ko sem se jaz le temno zavedal svoje nesreče...

Pozneje pa . . .

Ah, te tvoje oči! Kako so sijale od dne do dne topleje, kako so postajale čimdalje bolj čudovite, čimdalje bolj žarovite! . . .

Njih žarki so bili zdaj ognjeni kakor žarki opoldanskega solnca, zdaj mehki in tajnostni kakor svit lune ali svit večernice na jesenskem nočnem nebu!

Gabrijela, o Gabrijela! Kadar se spomnim teh tvojih velikih, temnih oči, iz katerih je odsevalo toliko usmiljenja, toliko dobrote, toliko rahločutja... tedaj moram jokati, jokati, da se mi krči srce!...

O Gabrijela, tvoje oči so bile solnce mojega življenja! Zakaj, zakaj mi ne sijejo več? Zakaj, zakaj je zašlo za večno moje solnce?...

O Gabrijela, zakaj je moralo umreti tudi v tvojem srcu usmiljenje . . . zakaj me nisi umela takrat, ko sem si najbolj želel, da bi me umela . . . zakaj si povesila oči v hipu, ko me je najbolj žejalo po njih svetlobi? . . . —

(Dalje prihodnjič.)

Erotomana.

1.

Bil je ubog, ves reven tako —,
a ona grajska hči.
Ali ljubezen ne vidi nič,
ljubezen zapira oči.

Ljubezen je gluha in slepa vsa
in kakor oblak teman
razruši vse, vse razdrobi,
kar se ji stavi v bran.

2.

In sredi noči sta v polje šla —
bila je kresna noč,
bila so srca omamljena,
od hrepenenja mroč.

Vabila je daljava vsa,
mamil vonj in cvet —
Videla sta in vedela
in šla sta križemsvet . . .

3.

Kdor je z ljubeznijo,
njemu do doma ni,
starše in brate pusti
in se napoti za njo.

In se napoti za njo,
ki je nje bol sladkost,
njeno trpljenje radost,
smrt tiha želja samó.

4.

Tujine mrzle so,
nimajo srca —
V tujinah umrla sta
zapuščena oba.

Sanje končane bilè,
nade končane vse —
Tihi grob je dal,
kar je želelo srcé . . .

Roman Romanov.

Sonet.

Kraj morja v solnčnem sta sijaju šla,
nad vali čajke bele so letale,
nad njima v vrtih oljke lesketale
Z ljubavjo v srcu šla sta kraj morja . . .

„Za večno solnce naj zakrije tma,“
mladeniču so ustne šepetale,
„ljubav če tvojo omadeževale
bi grešne misli mojega srca!“ . . .

„Usahne morje naj, če kdaj v življenju
omami dušo strast pregrešna mi!“
je dekle se k mladeniču privilo . . .

In čudo — solnce ni se potemnilo,
vsahnilo morje ni! . . . Galeb hrešči,
a glas topi se v solnčnem mu blestenju . . .

Vojeslav Molè.

Hiša pri Jugoslovanih, posebe pri Slovencih.

Poročilo o dr. M. Murkovi razpravi „K zgodovini kmetiške hiše pri južnih Slovanih.[1])

Spisal Jos. Wester.

omantična navdušenost za poznavanje narodove duše si je v minolem stoletju dajala duška v raznih strokah: v poeziji, zgodovini, etnografiji, pred vsem pa v mitologiji in paleontologiji. Kazalo je, kakor da bi hoteli vse, kar je bilo že mrtvega na narodnem telesu in duši, zopet v življenje poklicati. Starina naj bi se pomladila, mrtvo naj bi oživelo. Taka romantika veje iz Vodnikove „Ilirije oživljene," iz Koseskega visokozvenečih od, iz zgodovinskih in mitoloških raziskav Trstenjakovih in še dandanes se včasi oglasi znanstven pisatelj, omamljen od modre cvetke romantike. Ti možje so v svoji preveliki gorečnosti dostikrat predaleč segli: hipoteze so proglasili za neomajne resnice in na podlagi takih navideznih dejstev so strmečemu svetu podajali bajnolepe slike iz davne narodove preteklosti. Minili so ti sanjarski časi in realna znanost, temelječa na dokazanih ali vsaj verjetnih dejstvih, je prevladala. Zanimanje za narodovo preteklost, za njega kulturno zgodovino, za kulturno sorodnost in odvisnost od sosedov ni ponehalo, temveč porodilo je novo vedo, folkloristiko (narodoznanstvo).

Ta je pri drugih Slovanih, posebno pri severnih, hitro prišla v veljavo; tudi Hrvatje in Srbi so nas Slovence prehiteli. Sicer je obilo narodopisnega gradiva nabranega v Bleiweisovih „Novicah", v Janežičevem „Glasniku", v „Letopisih" Matice slovenske, tudi že v Valvasorju, da, celo že Trubar omenja, seveda le mimogrede, domače običaje, a sestavno se je pričelo nabirati šele v najnovejšem času. Glavna zasluga za to pričeto delo gre vseučiliškemu profesorju dr. Murku, ki je že leta 1896. o priliki češko-slov. razstave

[1]) Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslawen. Von Dr. M. Murko, Graz. Separatabdruck aus Band XXXV. und XXXVI. der Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Mit 9 Abbildungen im Texte. Wien 1906.

v Pragi objavil velepomemben članek,[1]) v katerem je Slovence seznanil z ustrojem in pomenom omenjene razstave in jim končno podal nauke, kaj bi se dalo v naših deželah storiti za poznavanje naroda in kako naj bi se to delo započelo. Žal, da ni našel zaželjenega odziva! Saj za posameznega je tako obsežno delo pretežavno, korporacija se pa ni nobena resno zavzela za narodopisno raziskavanje. Prišel je v naše kraje Rus in ta je spisal dve razpravi o domovanju in žitku kranjskega, posebe gorenjskega kmeta. Ta mož je Haruzin.[2])

Kakor je pred desetimi leti dr. Murko opozoril na to stran kulturne naše zgodovine in dal temu raziskavanju pravec s svojo študijo o praški razstavi, tako je stopil sedaj pred znanstveno javnost z obširnim in temeljitim delom te stroke. Menim s tem njegovo gori omenjeno nemško razpravo o jugoslovanski hiši.

Pisatelj se ne peča samo s slovensko hišo, temveč je študija osnovana kot nekaka popolnitev Meringerjevih razprav o ljudski hiši v Bosni in Hercegovini.[3]) Dr. Meringer, vseuč. profesor v Gradcu, je dokazal, da bosanska hiša v bistvenih delih pripada tisti stari srednjeevropski kulturi, ki je skupna Germanom in enemu delu Slovanov. Murko se je s tem vprašanjem še intenzivneje pečal, iskal je dokazil za to trditev tudi pri ostalih južnih Slovanih v Srbiji, Bolgariji, Črni gori, Hrvatski in naposled tudi pri Slovencih. In kaj je uspeh teh obsežnih in temeljitih študij? Odkritje, da segajo valovi gornje nemške hišne kulture prek dobršnega dela slovenskega ozemlja tja doli čez Hrvatsko, Slavonijo in Bosno tja noter v Črno goro, Novi pazar in do bolgarsko-srbske meje.

V čem pa obstoji bistvo te hišne kulture? V hiši z dvema ognjiščema[4]) (Zweifeuerhaus). Taka hiša ima dva bistvena dela: prostor za ognjišče (veža, kuhinja) in prostor za bivanje (soba, izba, hiša v omejenem pomenu, v kateri je tudi peč). V tem se loči od romanske hišne kulture. Leta pozna hišo le z enim ognjiščem (kaminom — Einfeuerhaus). To sta torej dva hišna tipa, ki prihajata

[1]) Narodopisna razstava českoslovanska v Pragi leta 1895., Letopis Matice Slovenske za leto 1896. str. 75.—137.

[2]) V peterburškem listu „Živaja Starina" l. 1902. razprava o kranjskem kmetu in njega stavbah in v istem listu l. 1903. „Bivališče gorenjskega Slovenca".

[3]) Das volkstümliche Haus in Bosnien und Herzegowina. Wien 1900. in Die Stellung des bosnischen Hauses und Etymologien zum Hausrat. Wien 1901.

[4]) Ognjišče v pomenu prostor, torišče, kjer se kuri, naj si bo to peč (zaprt prostor) ali odkrito ognjišče (ognjišče v ožjem pomenu).

pri jugoslovanskih seliščih v poštev: nemška hiša dvoognjiščnica in romanska samoognjiščnica. Velika večina slovenskega ozemlja spada v okrožje gornje-nemškega hišnega tipa, tako da je slovenska hiša le posredovalna, prehodna stopnja k bosanski, oziroma hrvatski in srbski kmetski hiši. Vpliv romanske hišne kulture pa se kaže v južnih delih Goriške, na Krasu in sploh na Primorskem, pač tam, kjer vpliva laška kultura tudi v drugih ozirih. Ta kultura pa sega še dalje na jug: v Hercegovino, Črno goro in Albanijo, torej na ozemlje, ki se sploh nagiblje k italijanski kulturni sferi.

Poudariti je treba tudi zaključke, ki izvirajo iz omenjenih dejstev: „Ker segajo kulturni valovi višje nemške dvostanične hiše (Küchen-Stubenhaus) od Alp prek Hrvatske in Ogrske celo tja do Črne gore in Bolgarske, moramo iz tega znamenitega in nikakor malenkostnega dejstva sklepati, da tudi srednjeevropski vplivi na Jugoslovane južno od Save in Drave niso novejšega postanka in se ne kažejo samo vnanje na nekaterih mestih srednjeveškega tipa.“ [1])

S tem bi bili v glavnih potezah označeni prvi dve poglavji Murkove razprave: I. Zadevna slovanska literatura in II. Meringerjevi razpravi o bosansko-hercegovski hiši. „Gornjenemška“ hiša v sosednih deželah. —

Najzanimivejše za nas Slovence je tretje poglavje: Slovenska hiša. Pisatelj sam je imel priliko na svojih potovanjih in planinskih turah proučevati značaj hiš na slovenski zemlji. Najčešče se sklicuje na hišne tipe na Pohorju, v Slov. Goricah, v Bohinju, sploh v gornji savski dolini, potem v Beli Krajini in na Koroškem. Sicer se precej omenjajo skoro vsi slovenski okraji, vendar utegne kdo pogrešati dolenjske, ribniške, škofjeloške hiše. Pisatelj sam pravi, [2]) da razprava ni vseobsežno popolna, da objavi za sedaj le poglavitne podatke svojih študij. Ta izjava kakor tudi ona, da tekom naslednjih let ne bo utegnil priti do večjega dela na tem polju, nas vsaj opravičuje do nade, da vsaj v doglednem času pošlje v svet obsežno kulturno sliko slovenske hiše. Toliko je sedaj dognano, da nimamo samobitne slovenske hiše, ampak da je naša kmetiška hiša istega značaja ko sosednja gornjenemška, manjši del slovenskega ozemlja pa pripada romanskemu kulturnemu območju. Dvostanični tip je vobče osnova hiše, najsi se je še dalje razvila v horizontalni ali vertikalni smeri. Na planem, v ravnini je dobila tipična dvostanična

[1]) Murko, op. c. II. 329.

[2]) o. c. III., 13.

oblika prizidke pri tleh: k sobi so prizidali čumnato, kamro ali pa so sobo predelili v dva ali več prostorov. Tudi na nasprotni strani sobe so hišo lahko podaljšali, tako da je ostala veža na sredi poslopja. Vežo samo (v širšem pomenu) so razdelili: en del so določili za kuhinjo, prostor za ognjišče, često z zidom predeljen od veže (v ožjem zmislu). V planinskih krajih, posebno na Gorenjskem, se je hiša razvila tudi v vertikalni smeri.

(Konec prihodnjič.)

Svetonočno hrepenenje.

I.

Z bogastvi neizmernimi
prišel bom k tebi nocoj,
prišel bom in objel te bom
z rokami vernimi!

Okrog vratu, okrog pasu
te zvezal bom z rokami,
in moja boš z mladostjo vso,
z ljubezni vročimi željami...

O, to bo lep današnji večer,
kot sveti božični čas,
kot pravljice polnočnih ur,
kot zime srebrni obraz!

O ljubica, opolnoči
sam bežal bodem, sam –
kot hladni, ledeni božični čas
po mestu bogvekam!...

II.

Prišel bo Božič, prišla bo noč
in jaz bom šel na sladko pot,
s svečico v roki čez beli sneg
šel bom tiho polnočno pot . . .

Pa nihče ne ve, kod,
in nihče ne ve, kam
šla bo moja pobožna pot
pozdravljat svečani, božji hram.

O tja čez Božič bogvekam,
tja na toplo južno stran,
šla bo daleč, daleč naprej
čez mirni polnočni ocean

Šla bo v Italije topli dom
in z glasom prosečim tam molil bom:
Pridi, pomlad, ah, pridi že,
pridi že enkrat čez morjé! . . .

III.

Potem pa pride lepši čas,
poln upanja in nad,
in pesmi pridejo z njim in ljubezen
in rože in pomlad . . .

Potem pa zbogom, bolni obraz
in žalostne oči,
zbogom, zbogom, ljubica,
do tistih lepih dni! . . .

Griša.

Bolest.

I.

Jadro belo sred morja,
sivi sokol sred neba,
duša sred bolesti sama
čaka časa svojega.

Beli brod čez val zdrči,
ptič utone v solnčno kri,
a bolest nad dušo vzpolje
in nad dušo obleži.

II.

Preskrivnostna si kraljica,
neizražena bolest;
nimaš duše, nimaš lica,
nimaš ciljev, nimaš cest.

Brez bregov so tvoja morja
in brez mej ti je oblast,
brez mejnikov, brez obzorja,
le nad njo — neba propast.

Človek te nad sabo nosi,
in dokler bode živel
in dokler ljubezni prosil,
tvoje sile ni izpel . . .

Vladimir Levstik.

Književne novosti

Ivan Cankar: Krpanova kobila. Okraske in karikaturo avtorjevo narisal Hinko Smrekar. Založil L. Schwentner v Ljubljani 1907. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. Cena: broš. 4 K, izv. vez. 5 K 50 h, po pošti 30 h več.

„Pot za razpotjem" je naslov novemu romanu gospoda dr. Iva Šorlija, ki izide v kratkem v Bambergovem založništvu v Ljubljani. Na to delo, o katerem se nam je izrekel ocenjevatelj jako pohvalno, opozarjamo naročnike našega lista že sedaj.

A. Aškerc: Junaki. Epske pesnitve. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 1907. Obseg: Knez Volkun. Zgodovinski prizor iz osmega stoletja. — Knez Ljudevit. Zgodovinska rapsodija iz devetega stoletja. — Ropoša in Kruci. Zgodovinska romanca iz let 1704—1746. — Kralj Matjaž. Narodna pravljica.

Aškerc se je dvignil na našem književnem polju na odlično mesto, kakršnega ni pred njim zavzemal nihče. Njegov nastop je zbudil v literarnih krogih opravičeno največjo pozornost. Oglasil se je slovenski epik, velik, istinit pesnik. Njegova bojevita muza je ubrala krepke, moške glasove. Zavzeto so gledali ljudje, češ, ali se more naša mehka govorica izlivati tudi v mogočne akorde, ki kličejo na boj in prorokujejo svobodo? Aškerc je dokazal — da!

Lepo je bilo gledati, kako so rasle markantne slike izpod njegovega peresa. Ni bila samo harmonija barv, bila je sila idej, jasnost misli, plemenitost tendence: Vereščagin.

Boj za svobodo, za oproščenje sužnjev! Tako je stalo napisano v njegovi delavnici. Samo mestoma se je oglasilo njegovo srce in govorilo samo zase, samo o sebi. Zato je njegova lirika kot tenak, medlo se blesketajoč okvir ob veliki, mogočno učinkujoči sliki, kjer žanje smrt in se dviga izpod krvi in veng v blato priliskani genij človeštva: ubiješ posameznika, a njegova smrt je kot seme, ki rodi močnejše, samozavestnejše, svobodnejše pleme! — Iz tega vzroka ne pride Aškerčeva lirika toliko v poštev, ker mu je odkazala njegova moška in brezobzirna natura mesto reprezentanta slovenske epike. In kadar imamo Aškerca v mislih, ga sodimo samo s tega stališča, pravzaprav na tem stališču. Govoriti nam je torej z odlično osebnostjo.

Pri nas niso navajeni ljudje, da bi povedali vsakomur resnico v obraz, kako da bi bila resnica samo za posameznika, in sicer v prvi vrsti za tistega, ki stoji po svojem socijalnem položaju v nižjih vrstah: beraču smeš reči vsak hip, da je berač; a kdor je bogat v naslovih in dohodkih, pa siromak v glavi in lopov v srcu, naj velja za vzor človeka. Če mu poveš resnico, te toži zaradi razžaljenja časti.

Pesnika ni tako lahko tožiti, ker zna povedati največje očitanje tudi tako, da ne pride v konflikt s kazenskim zakonom. Lahko pa je pograbiti blato za plotom in ga vreči vanj. In tako se je zgodilo, da je priletelo v Aškerca mnogo kep. Naša javnost sodi, da ga ni tako kamenanje nič bolelo. Zato je čimbolj rasla vera v njegovo krepko naturo. Temu je dajal povod pesnik sam, ker ni odložil peresa, temveč je pesnil dalje. A tu se je zgodil preobrat: tendenca je stopila v

ospredje, ko je bila prej skrita; v ozadje pa je stopila moč njegove pesniške tvorne sile, ki je prej razodevala velikega pesnika in plemenitega človeka. Ne moremo reči, da bi ne bilo vredno pesnika tudi to, saj razpolaga s svojo voljo tako kakor vsak drug človek. Tudi tak način bojevanja za visoke ideale dovede pesnika do zmage, ako raste z voljo tudi moč.

In tako sem prišel tudi do tega, kar sem hotel povedati.

„Junaki" so Aškerčevo poslednje delo. Junaki? Da! In sicer toliko, kolikor zaslužijo to ime po mestu, veljave in važnosti, ki jim jih je odkazala zgodovina, oziroma fantazija narodove tradicije. Aškerc je zapisal, kar mu je narekavala zgodovina in narodna pesem: z mesta ustvarjajočega pesnika, ki vse presnuje in preobrazi v svoji duši, je stopil na mesto vestnega kronista, ki ponavlja zgodovinska dejstva ali pa recitira staro junaško narodno pesem.

Ne govoril bi tako, ako bi ne gojil do Aškerca globokega spoštovanja. Ko bi kdo drugi napisal „Junake" — recimo jaz — bi bila taka sodba celo hvala, saj je v nekaterih primerih že dovolj, ako poiščemo v pozabnosti to, kar bi utegnilo zanimati in česar je škoda, da bi pozabili nanje. Meni bi ljubi Bog in p. t. javnost oprostila tako razglabljanje in iskanje zgodovinskih resnic, ali Aškercu, ki nam je napisal „Balade in romance", tega ne bo odpustila!

Ob „Junakih" sem dobil vtisk, da je Aškerc delal silno naglo. V tej veri me utrjuje dejstvo, da se eni in isti verzi mestoma ponavljajo in da so napravljeni tako, da jih nikakor ni mogoče primerjati z jeklenim značajem njegove prejšnje pesniške govorice. Nadalje se mi zdi, da so te epske pesnitve v nekem pogledu samo prvi osnutki, ki bi se dala iz njih napraviti lepa galerija slik, podobnih „Ilirski tragediji", „Listu iz kronike zajčke", „Stari pravdi" itd. itd. — V „Knezu Volkunu" n. pr. obeta Vitomir, kaj bo vse povedal knezu Volkunu, ko se predstavi koroškemu ljudstvu. A ko pride prilika, Vitomir — molči. — Meni najbolj ugaja „Ropoša in Kruci", kjer govori nekdanji Aškerc v svojem krepkem jeziku ter se popne ob koncu do višine, ki vpliva na človeka z mogočno silo. Aškerc redivivus!

Ali ne more ostati tako?

Napisal sem te vrstice, ker mi ni dalo srce, da bi molčal. Prazna hvala se mora gabiti vsakomur, ki tudi sam ve, kaj more in zna. Naj mi te odkrite besede ne zameri pesnik, ki ga ljubimo. Kako bi ne bili odkritosrčni proti njemu, ko se sam bojuje za resnico! **E. Gangl.**

Ksaver Meško: Mir božji. Ljubljana 1906. (Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.) Cena K 3·50.

Ta knjiga nadaljuje tam, kjer je pred dvema letoma nehal Meško „Ob tihih večerih". (Gl. Zvon 1904, stran 181. idd.)

Zopet dve leti je iskal pesnik miru in zdaj ga je našel, kakor nam zatrjuje. Našel? Ko bi mu tudi mogli verjeti, ne verjeli bi mu radi. V tem trenutku, ko bi Meško res našel mir, je pesnik za nas izgubljen: dokler še išče miru, je on naš, je naš pesnik, najnežnejši in najčutnejši umetnik v ateljeju človeškega srca; dokler on išče miru, ga iščemo mi ž njim; kadar ga najde, pa se bomo molče poslovili brez slovesa.. Ej, pa tako daleč še nismo in še ne bomo za karbodi; res je prvi izmed dvanajsterih sestavkov pričujoče knjige naslovljen „Mir" in zadnji „Mir božji", a kar je med obema „mirnima" koncema, to je vse prej ko mirno; tu gospoduje ves tisti Meško, čigar najljubša beseda in najznačilnejša bitnost je hrepenenje; hrepenenje pa je oče nemirnosti.

Sicer kakšen je pesnikov „mir“? Na 2. strani stoji njegov odgovor na vprašanje, česa išče v popotovanju: „Česa? Miru in pozabnosti.“ — Dobro! Gospodična, ki ji je dal ta odgovor, je kmalu našla „duri do njegovega srca“; popolnoma jih ji ni odprl, a nekaj le, kolikor jih odkriva tudi nam. Ko sta zrla skozi železniško okno v idilsko pokrajino s samostanom, je ona rekla tiho in mehko: „Tukaj bi našli mir tudi vi!“ — Prav! A kdo ve, kako bi sodila četrt ure pozneje, in kdo ve, kaj je zatrepetalo v srcih obeh, ko je ona rekla „tiho in mehko“: „Tukaj bi našli mir tudi vi“ . . . To nemirno, nestalno človeško srce! — Kako pa zdaj sodi naš pesnik o samostanskem miru, to dobro vemo, ker nam pravi sam (stran 4.): „Resnično, tedaj sem mislil tudi sam mnogo na samostanski mir . . . Nemara . . . sklenem res v samostanskem miru nemirno pot svojega življenja. A eno vem: dandanes ne hrepenim več s tako velikim hrepenenjem v mir in tihoto samostansko. Ne hrepenim pa, ker se mi zdi, da sem še dolžnik, dolžnik življenju in dolžnik domovini, kakor so do smrti njeni dolžniki vsi, ki jim je dal Večni moči in zmožnosti.“

Bratje, kdor tako govori, ta je še naš, ta še ni našel miru in ga najbrž ne bo nikdar: kajti kdaj bo nehal biti dolžnik? Domovini najbrž, življenju pa gotovo nikoli! Pa vendar: posebne vrste mir morda najde, takega, kakršnega nam slika skoraj strastno (str. 7.): „Idi mirno mimo onih, ki niso sami zarezali ne še ene brazde v srca človeška in niso še vsejali niti majhnega, skopega peršča semena v čakajoče duše, ki pa stoje z bahato mogočnostjo ob cesti in vržejo kamen v vsakega, ki ni suženjski odmev edino njihovih mnenj, naziranj in besed. Zato stoj, moja duša, na od Vsevečnega ti odkazanem mestu neustrašena . . . Odpri se izvoljenim dušam, daj se izbranim izmed tisočerih, kakršna si, čuteča, hrepeneča, trpeča . . . In glej, tako najdeš mir tudi sredi sveta . . ., mir v delu, mir v odpovedi, mir tudi v trpljenju, mir v usmiljenju, mir v čisti in očiščeni vesti in mir v miru božjem . . .“ — Take besede govori Meško, naš mehki, nežni, le v srčnih sferah živeči Meško! — Da! Takega miru je treba: miru v delu, v odpovedi! Tu smo vsi, kar nas je, na Meškovi strani. Tak mir je plodovit mir; ta mir ne pelje v nirvano, ki se je je tudi Meško alegorično otresel (stran 184.). Da pesnik pravi v zadnjem sestavku (stran 188.) naknadno, češ, zdaj ne išče miru in sreče več med šumnim svetom, mu tudi ne bomo prirekali. Vsak po svoje! Da se mir le ne prevrže v neplodno melanholijo ali v brezspolno sentimentalnost, sicer ga iščite kjerkoli; dokler je mir delo, tako dolgo ga bomo častili in mu žrtvovali.

Da Meškov mir ni otrplost, kaže tudi tisti njegov izraz, ki se nas je že „Ob tihih večerih“ prijel najbolj, t. j. „odpoved“ (stran 16., 59.), zlasti če je z njo združena ljubezen: „odpovedi polna ljubezen“; kdor njo zmaguje, ta ve, kako se priborjuje srčni mir, a priboril vendar ga ne bo nikdar. Dokler je odpoved, je ljubezen; ko je izvršena odpoved, tudi ljubezni ni več, a za njo se ne poraja mir, ampak otrplost. Naš pesnik pa stoji vedno in vedno na stališču odpovedi; zato je vse njegovo bitje hrepeneče, nemirno.

Sploh v vsej knjigi nekaj vre in vre; ne vemo še prav, kaj, a kipenje vidimo in slišimo. Vsega nam pesnik noče povedati (gl. stran 3.); dokaj več nam pa je le povedal nego „ob tihih večerih“. Nekoliko se razpršuje fantastno ozračje, ki je vanje doslej tako rad oblačil vsako svojo izpoved, da včasi nismo vedeli, je li namenjena za ta ali za kak drug svet. V naši knjigi je takih fantazmov dokaj manj in mi smo s tem zadovoljni; bili so res lepi, a včasi že tako, da niso bili

več lepi. V naši knjigi nam se je Meško bolj približal in zdaj nam podaje marsikje tudi ključ, da odpiramo vrata k njegovim prejšnjim spisom.

Zdaj vemo pozitivno, da temelji vse, kar nam piše, na osebnih doživljajih, zunanjih ali dušnih; prej smo često mislili le na študije. O ljubezni in nekaki zaljubljenosti je Meško n. pr. rad govoril in govori še rad, a to ljubovanje je bilo vedno nečloveško idealno in njega predmet so bila silfska ženska bitja z bajno krasnimi očmi in zlatimi laski, v polotroški dobi; mi nismo prav vedeli, kam ž njimi. Zdaj vemo, da je vse tiste nežne, naivno-nedolžne in vendar globokočutne prizore presojati s stališča najpoštenejše ljubezni, kar jih pozna svet, s stališča groteskno resne, tragično smešne, do skrajnosti verne, nezavestno plemenite „prve" ljubezni, ljubezni polotroka, polmladeniča. Na tem motrišču stoječ, nam slika Meško take prizore. Motrišče mu je še zdaj isto, kakor pred toliko in toliko leti, a njegova osebnost je zdaj druga; zato se romantična luč vendarle ostro svetlika in razširja tudi gorkoto. Naša knjiga je morda že nagrobni spomenik temu ljubezenskemu miljeju; saj se nam kakor nalašč prikazuje v dveh izrazitih slučajih, kaj je naposled postalo iz onih toli oboževanih dekletec. Da pa Meško ni le suhoparen referent o tem dejstvu, to vemo že zanaprej; sicer bi ne bil naš Meško: v enem slučaju mu pravi dekle, znanka izza dijaških let (stran 57.): „Nekdaj bi mi govorili tako mehko, nekdaj bi me gledali s takimi očmi . . . Morda bi bila danes drugačna . . .". A pri neki drugi priliki bi molil k Madoni za dekle: „Stori čudež, usmiljenja polna, reši revo! Grešila je iz nevednosti in ljubezni." V teh dveh izjavah tiči dobršen košček razvoja: dve ideji sta, ki še morda postaneta plodoviti.

Da rabim tudi enkrat tehničen izraz: v pričujoči knjigi je dokaj realne vsebine, več, nego smo je bili doslej pri Mešku vajeni; tisti dijaki n. pr. v „Poglavju o Mimici" so izborno posneti po življenju in sestavek „Ljudje", ki nam kaže Meška celo kot satirika, je čisto realisten, a zdi se mi torzo.

Isti pa je ostal Meško v svojem burnem hrepenenju po mladosti; res so otroška leta lepa, a zdaj bolj moškemu koraku Meškovemu že več ne pristoji neplodno hrepenenje, korakanje za otroško srečo, ki vendar temelji naposled v nerazsodnosti. — Ponavljajo se tudi še tožbe o lastni nesreči; a godbe na to struno ne slušamo več radi, odkar se je Meško omožatil; naj nam rajši predstavlja tiste, ki bi bili srečni, ako bi bili tako nesrečni, kakor je on. — Pretiravati se celo ne sme; na strani 162. neki mož obupno potoži: „Izgubil sem vse, kar mi je bilo ljubo in drago. V treh letih sem pokopal ženo in vse otroke. Danes sem položil zadnje dete v grob." Pesnik pravi na to: „Ista usoda je bila nekdaj tudi — moj delež", mi pa bi se mu radi nasmehnili, če je menil z vračajočim se potnikom res sebe . . .

V okviru ocene izčrpati bogato vsebino knjige, je nemogoče. Iskali smo le vezi s preteklostjo in znamenj za bodočnost, vse drugo naj opravijo bralci sami. — Jezik knjige je krasen, skoraj prebogat; Meško je v tem oziru še napredoval, dasi je stal že doslej na višini, kjer je popolnost doma.

Dr. Jos. Tominšek.

Leposlovna knjižnica. II. zvezek te knjižnice prinaša dve ruski povesti, in sicer „Stepni kralj Lear, spisal Ivan Sergjejevič Turgenjev, poslovenil Fran J., in „Hiša ob Volgi", spisal S. Stepnjak, prevel Josip Jurca. Na čelu zvezka se nahaja slika Turgenjeva. Cena: broš. 1 K 20 h, eleg. vez. 2 K 20, po pošti 8 h več. Naroča se v „Katoliški Bukvarni" v Ljubljani.

Civilnopravdni red in sodni pravilnik z dne 1. avgusta 1895 z uvodnima zakonoma, z drugimi zakoni, ukazi in razpisi civilnopravdnega obsega ter odločbami najvišjega sodišča, z dodatki določil o sodiščih javnega prava in o konzularnih sodiščih, o odvetniški tarifi in o sodnih pristojbinah. Uredil dr. Eduvard Volčič, c. kr. deželni sodni svetnik. I. natis. V Ljubljani 1906. Izdalo društvo „Pravnik". Založil dr. Eduvard Volčič. Tisk J. Blasnika naslednikov. Cena nevezanemu zvezku 7 K, v platno vezanemu pa 8 K, poštnina 55 h.

O tem izdanju piše „Slov. Pravnik": „To delo je pravkar prišlo na svetlo kakor IV. zvezek zbirke avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, ki jo izdaja društvo „Pravnik". V primeroma kratkem času je s tem dovršil g. sodni svetnik dr. Volčič nalogo, ki jo je bil pred dvema letoma po želji „Pravnikovega" odbora prevzel. Da je imel z ureditvijo tozadevne tvarine premnogo truda in raznih skrbi, to kaže sedaj izišla knjiga, ki je narasla na impozantno število 909 + XII strani. Skoraj bi trdili, da bi bilo za naročnike priročnejše in za založnika ugodnejše, če bi se bila iz tega volumena napravila dva zvezka tako, da bi eden obsegal le civilnopravdni red (okolo 600 strani s kazalom), drugi pa sodni pravilnik in ostalo vsebino (tudi kakih 400 strani). Gospod urednik in založnik piše v predgovoru, „da je vse obdržal v enem zvezku, da ne poskoči cena knjigi nad naše sedanje razmere in da se ne razkroji enovrstna tvarina.

Ko že govorimo o cenah, naj koj omenimo, da cena 7 K, ki jo je gospod založnik nastavil za ta zvezek, je v resnici nizka; saj Manz računa za zvezek enakega obsega (n. pr. obč. drž. vakonika) le 1 K manj, čeprav se ga natisne tolikrat in tolikrat več izvodov. Upamo torej tem bolj, da bo ta zvezek zbirke hitro pokupljen in gosp. založnik vsaj obvarovan gotove izgube. Vsebina in uredba zvezka ustreza popolnoma zahtevam, ki veljajo dandanes za enake priročne zbirke zakonov. V njem so zbrani, kakor kaže naslov, vsi zakoni in naredbe, ki urejajo sedaj veljavno pravdno pravo. Med zakonovo besedilo so pri posameznih paragrafih uvrščeni podrobnejši ali dodatni predpisi, nadalje komentarske opozoritve na druga določila, ki olajšujejo orijentacijo. S takimi dodatki v drobnem tisku je pri §-u 1. sodnega pravilnika napolnjenih celih 55 strani! Judikantura vrhovnih sodišč, posneta do najnovejšega časa skoraj iz vseh publikacij, priobčena je k posameznim paragrafom „pod črto". Sestava in razredba vsega tega obilnega gradiva je jako pregledna in dela čast v tehničnem pogledu tudi tiskarni. Skratka: kar se tiče metode, ta IV. zvezek „Pravnikove" zbirke ne zaostaja za III. in tudi ne za najmodernejšo nemško zbirko Manzovo. Isto velja tudi glede popolnosti semkaj spadajoče tvarine. Priznati je gosp. uredniku dr. Volčiču, da je z mnogim trudom dovršil velezaslužno delo. Upamo, da bodo to vpoštevali z obilnim naročanjem, zlasti slovenski pravniki, pa tudi hrvaški, na katere se je gospod urednik pri sestavi knjige posebej prav umno oziral."

K tej oceni strokovnega lista pristavljamo, da je slovenščina novejših zakonov vzorna in da knjigo s pridom čita tudi nepravnik.

Obrtno računstvo. Računske naloge za obrtne šole. Sestavil Henrik Podkrajšek, c. kr. strok. učitelj v Ljubljani. Na Dunaju. Založili Karel Graeser in drugovi. 1906. Cena prvi knjigi (175 strani) 1 K 20 h, drugi (95 strani) 1 K 10 h. Obe knjigi, ki ju je potrdilo c. kr. ministrstvo za bogočastje in uk kot učni knjigi za delovodske šole, za obrtne strokovne šole, za obrtne nadaljevalne šole in za tečaje za stavbne in umetne obrtnike, priporočamo najtopleje. Ž njima je marljivi g. pisatelj podal ne le učiteljem obrtnih šol, ampak tudi že samostojnim obrtnikom in

pa samoukom izvrstni učili za tako važno obrtno računstvo, ki je podlaga uspešnemu razvoju našega obrtništva. Knjiga „Računske naloge“ je sploh prvo delo te vrste in Slovenci smo lahko ponosni, da je ministrstvo, opozorjeno po tej lepi zbirki računskih nalog, odredilo sestavo enake knjige tudi za nemške obrtne šole, ki še pogrešajo takega učila. Naj omenimo kot nekako revijo knjižnega delovanja g. Podkrajška, da so izpod njegovega strokovnjaškega peresa doslej izšle še te-le knjige, tudi odobrene od c. kr. naučnega ministrstva: Obrtno knjigovodstvo z naukom o menicah, Slovensko in nemško stavkoslovje, Zemljepis za obrtne šole in Obrtno zakonoznanstvo. Vse se odlikujejo po pregledni sestavi in točnem, jasnem ter gladkem izražanju.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. Maribor, 1906. Pred nami ležita 3. letnika 3. in 4. snopič tega za naše znanstvo velevažnega časopisa. Vsebina jima je: I. Razprava: Žigon A.: Letnica 1833 v Prešernovih „Poezijah“. II. Slovansko starinoslovje: Niederle Lubor dr.: Slovanské starožitnosti I II. 1. Poroča dr. M. Murko. III. Društvena poročila. IV. Imena društvenikov.

„Slovenski posojilničar“, knjiga, ki jo je spisal šolski vodja v p. in posojilniški ravnatelj g. Ivan Lapajne, izide v drugem pomnoženem natisku. Cena vezanemu iztisku bo 3 K, mehko vezanemu 2 K 40 h, nevezanemu 2 K.

Slovensko - Amerikanski koledar za navadno leto 1907. Izdalo in založilo uredništvo „Glasa Naroda“. XIII. letnik. New York. Cena 30 centov. Vsebina tega koledarja je jako bogata in raznovrstna.

Gledišče

Slovensko gledišče. A. Drama. Kot najznamenitejši dogodek na našem odru iz zadnjega časa nam je zabeležiti dejstvo, da se je post tot discrimina rerum uprizorila Cankarjeva komedija „Za narodni blagor“. Svet se ni podrl zaradı tega in nikakega vzroka ni bilo torej, da ni že prej prišla na oder. Trikrat je dosedaj napolnila gledišče, dne 13., 15. in 26. decembra, in mislim, da se ne motim, ako trdim, da ni mikalo tolikanj dejanje in vsebina drame nego Cankarjeva umetnost, ki se v njej razodeva v polni meri.

Cankarjevi junaki često niso tolikanj ljudje nego poosebljena človeška čuvstva, morda tudi lastnosti — dobre in slabe. Malokdaj nam pokaže Cankar človeka od vseh strani, pač pa nam pokaže eno stran njegovo od vseh strani, če se smem izraziti tako. Ako se Cankarjevi ljudje na primer ljubijo, potem vidimo samo ljubezen, in zdi se, kakor bi bila to bitja, ki ne jedo in ne pijo, temveč samo ljubijo. Pri tem pa se Cankar čudovito poglobi v človeško naravo, najskrivnejši koti človeške duše so mu dostopni, najsubtilnejše gibljaje človeškega srca zasledi. S tem, da se omejuje Cankar na posamezno potezo ter nam jo kaže v vsej možni luči, doseže skrajno potenciran učinek, in sicer oni učinek, ki ga baš namerava. Seveda ima to tudi svojo senčno stran! Prav to, da nam Cankar nikoli ne pokaže celega človeka, da nam slika vedno le eno čuvstvo njegovo, bodisiže katerokoli, je vzrok,

da se nam tolikrat zdi, kakor bi se nahajali njegovi junaki v nekakem delriju, in da često podvomimo, žive li sploh taki ljudje. Cankar nam bo podal tudi celega človeka, ali šele tedaj, ko bode končano zadnje njegovo delo. — Iz vseh njegovih del si bomo lahko konstruirali njegovega človeka, v enem samem pa ga nam Cankar ne more pokazati, ker bi moral sicer pri načinu svoje umetnosti pisati same debele folijante. Cankar ni epik, ampak lirik in pa — dramatik. Njegovi spisi so pesmi, melodije, ne rečem, da vedno lepe, a vedno take, ki imajo moč do človeka. To, kar občutimo pri njegovih povestih včasi kot nedostatek, se izgubi v drami, zlasti če je ne čitamo, ampak jo vidimo igrati. Drama itak zahteva, da bodi v njej osredotočeno vse na eno točko. In potem vidimo pred sabo igralce, ki so ljudje! Zato nas ne moti toliko, če stremi vse početje in dejanje nastopajočih junakov samo za enim ciljem, če se sučejo vse njih misli neprestano vedno samo okrog enega predmeta. Malokomu je prišlo nemara ob uprizoritvi Cankarjeve komedije na misel, da bi se bil vprašal: nimajo li ti ljudje, ki nam jih hoče Cankar naslikati, res nič dobrega na sebi? . . . In vendar moramo reči, če stvar dobro premislimo, da Cankar pretirava. Seveda pozabiti ne smemo, da je Cankar pisal — komedijo!

Dialog v igri je vseskozi jedrovit, celo delo z umetniškega stališča tako, da smo po pravici ponosni nanje. Odkar je Cankar začel pisati drame, se nam ne bo moglo več očitati, da Slovenci nimamo dramatične literature!

Še par besedi glede tehnike! Oponašalo se je Cankarju, da ne pozna glediškega odra, glediške tehnike. Kako po krivici, je pokazala baš uprizoritev drame „Za narodni blagor!“ Prav mogoče, da se Cankar tega ni učil iz kakega katekizma, prav verjetno tudi, da ni cele večere prečepel poleg šepetalke, ali tudi pri takih stvareh je instinkt najzanesljivejši voditelj, in da ima Cankar precej dramatičnega instinkta, o tem ne bo zdaj menda nihče več dvomil, kdor je videl uprizorjeno njegovo delo „Za narodni blagor!“

Dne 29. novembra in 8. decembra so igrali Shakespearjevega „Beneškega trgovca“ v Župančičevem prevodu. Uprizoritev nas je jako prijetno iznenadila. Poglavitne vloge so bile vseskozi v veščih rokah. Zlasti pa se je odlikoval gospod Dragutinović, ki je igral „Shyloka“.

„Marietta“, komedija v dveh dejanjih, spisal G. Gallina, ki se je uprizorila prvič na slovenskem odru dne 4. decembra ter ponovila v nedeljo, dne 9. decembra popoldne, našemu občinstvu ni posebno prijala, čemur se čudimo. Igrica ni slaba. Res napravlja vtisk, kakor bi bila vloga Mariette nalašč pisana za kako igralko, ali to ne škodi kdovekaj in se je to pri nas tem manj občutilo kot nedostatek, ker smo imeli v gospe Barjaktarovićevi izvrstno interpretinjo te vloge. V istini, zaslužila bi bila več glasne pohvale, nego je je bila deležna!

Dne 23. decembra popoldne so igrali prvič v sezoni Anzengruberjeve „Podkriževalce“.

Dne 8. in 26. decembra popoldne sta bili otroški predstavi. Uprizorili so prvega dne „Snegulčico in škrate“, drugega „Pepelko“.

B. Opera. Operne predstave smo imeli zadnji čas sledeče: 1. decembra so peli petič „Bisere“, 9. decembra tretjič v sezoni „Trubadurja“, 23. decembra četrtič „Rigoletta“, dne 11., 18., 20. in 25. pa „Prodano nevesto“, ki obhaja letos svojo štiridesetletnico. *Dr. Zbašnik.*

Med revijami

„Oesterreichische Rundschau“, ta vrlo napredujoča revija, je prinesla v snopiču z dne 15. decembra 1906 (4. snopič, IX. zvezek) prof. Murka članek „Kroaten und Serben“, na katerega čitatelje „Ljubljanskega Zvona“ prav posebno opozarjamo. Ne pretiravamo, ako rečemo, da ni še nihče tako razbistril pojmov „Hrvat“ in „Srb“, da ni še nihče tako posvetil v medsebojno razmerje obeh enokrvnih narodov v jezikovnem in političnem oziru in vse tako natančno razbral in zopet sestavil v zaokroženo celoto vse ono, kar ju je od davnih časov družilo in ločilo, kakor profesor Murko v tem svojem članku. Zdaj nam je hkratu jasno, česar prej morda nismo mogli umeti, zdaj pa tudi prav čisto nič ne dvomimo, da ni več daleč čas, da se bo govorilo o enem narodu, kjer se govori zdaj še o dveh.

Na jugu je vzbudil članek veliko zanimanje, in to po pravici.

La Revue Slave. Paris. Rédaction et administration 50, Rue Molitor (XVI). 1906. Prix: 2 fr. 50 Za september in oktober je izšel nov zvezek te za Slovanstvo velepomembne revije. Žal, da je zanimanje za to vse hvalevredno podjetje, ki ima namen, seznanjati veliki francoski narod z razmerami poedinih slovanskih narodov, pri Slovanih jako majhno! Kakor se nam poroča iz Pariza, je nevarnost velika, da revija preneha izhajati! —

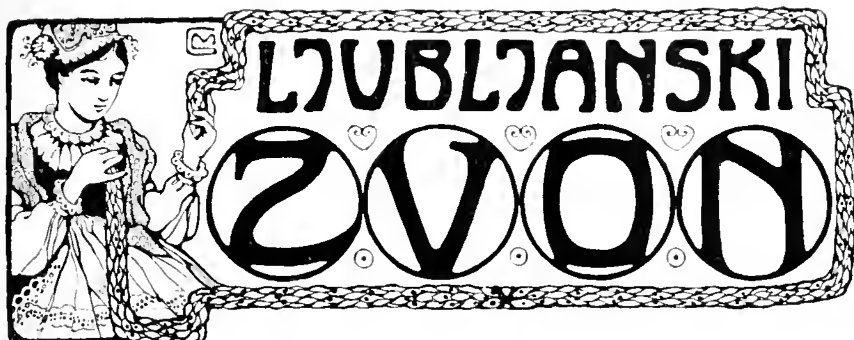
Splošni pregled

Gregorčičev spomenik. V Gorici se je sestavil osrednji odbor za Gregorčičev spomenik, ki ima nalogo, sprejemati radodarne doneske slovenskih rodoljubov, s katerih pomočjo naj bi se postavil dostojen spomenik prerano umrlemu pesniku. Načelnik odboru je deželni poslanec in odbornik profesor Ivan Berbuč. Doneske sprejema začasno izvrševalec oporoke rajnega pesnika, profesor Josip Ivančič (P. Corno št. 8). Oklic tega odbora na narod objavljamo na platnicah.

Javna knjižnica v Ljubljani. Društva „Akademija“, „Prosveta“ in „Sokol“ so sklenila ustanoviti v Ljubljani javno čitalnico in knjižnico. To je srečna misel in izreči moramo svoje odkritosrčno veselje, da je našla v merodajnih krogih tako prijazen odmev. Občinski svet ljubljanski je dovolil namreč za to podjetje 3000 K letnega prispevka, k ustanovnim stroškom pa prispevek 2000 K. V ta namen je podaril tudi gosp. župan Ivan Hribar znesek 2000 K.

Listnica uredništva. Gospod Raško v II. B. Vi sami označujete poslane nam verze kot „verzificirano prozo“. To nas utrjuje v veri, da imate bister razum in da Vam ni treba še tujih ocen svojih proizvodov.

Verzi.

Pil, brate, si iz mnogih čaš
razkošje in spoznanje,
nalito od različnih rok —
povej mi, brate, kaj imaš,
da ti zamenja sanje,
ki ti si sam jim kralj in Bog?

Poznam jih mnogo. Šli so v svet
in niso našli dalje,
prišli bolj revni so nazaj,
pogled jim ozki bil ujet:
mrčes, ki v gubah halje
na tuje stroške pije slaj.

A videl mlade sem oči,
kot daljni blisk poletja
iskale božjih so čudes:
Kako oblak čez svod hiti,
kot ladja, polna cvetja,
da se izsiplje v zarje kres.

Visoka, tisočoka noč
je z njimi vred strmela
in pozabila šteti čas.

Obstal je zlati ur obroč
in duša je drhtela,
in ves kot sneg ji bil obraz.

Z objemom enim oči te
vesoljnost so prepregle
in rekle svetu: „Lep si, stoj!“
In vendar, vendar te roké
v življenju niso segle
po eni slasti, brate moj . . .

Oton Zupančič.

· ◆ ·

Nazaj v planinski raj.

Sen zel srce sanjá:
Raz nebo luna sije,
v gore sprevod se vije
in pesnika spremljá,
ki spe nazaj,
nazaj v planinski raj.

Zapušča dol in breg,
kjer pozni cvet dehti še,
spev ptičji se glasi še;
goram preti že sneg —
zakaj nazaj,
nazaj v planinski raj?

Solnčán dolinski svet,
zapušča vinske griče,
in nič ga več ne miče
njih južni sad in cvet —
in spe nazaj,
nazaj v planinski raj.

In to mu ni več mar,
da dragi srčnovdani
želijo vsi: „Med nami
ti prostor daj grobar!“
On spe nazaj,
nazaj v domači raj . . .

A ni to sen le zel!
Res v ljubljene planine,
tja v tihi mir očine
spe pevec onemel.
Sprejmi nazaj
sinu, planinski raj! . . .

Ksaver Meško.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Trinajsto poglavje.

Mica Dagarinka, hišna posestnica in trgovka na Poljanah, je tiste čase prav posebno tičala pod hudobnimi jeziki ljubljanskimi. Njena trgovina se je nahajala na Poljanah, hiš. št. 6, ter je takrat slovela po vsej Kranjski deželi. Bila je to največja trgovina s čipkami in zategadelj so mater Mico Dagarinko poznali kot ljubljansko „špickramarico“ po vsej deželi dobro. Navzlic ničemurni robi, ki se je v hiši št. 6 na Poljanah v obilni množini kopičila po obokanih shrambah, pa je omenjena hiša bila naravnost imenitna radi pobožnosti. Bila je shajališče in zbirališče ljubljanske duhovščine, ki je pod to streho pojedla in popila obilo dobrega. Ta zveza med hišo in duhovščino je bila nekaj naravnega, ker je bil profesor Josip Dagarin brat pokojnega hišnega gospodarja. Bil je profesor moralne teologije in zatorej vpliven duhovnik. Ko je brat še živel, je vodil profesor njegovo gospodarstvo, a tudi po njegovi smrti se razmere niso izpremenile, tudi potem je ostal profesor moralne teologije, gospod Josip Dagarin, vrhovni gospodar v hiši št. 6 na Poljanah. Duhovniki so zahajali prej kakor slej v hišo in več kot jih je prišlo, bolj se je materi Mici srce od veselja rahljalo. Živela je brez posebnih skrbi; trgovina se je vedno razvijala, otrok ni bilo, pač pa je bilo povsod obilo božjega blagoslova. Dve leti je že bila Dagarinka vdova, in dasi ji je še celo profesor prigovarjal, da bi se zopet možila, ni hotela o tem nič vedeti. Stara je bila komaj osemindvajset let, bila je prav brhka in na vse strani polna kakor grozd na trti! A možiti se ni hotela; vsako jutro je bila pri več mašah, po dnevi je merila čipke, zvečer pa je pogoščala duhovnike. Na moške sploh ni mislila, morda tudi zategadelj ne, ker ji je bil pokojni mož precej tanek in siten zakonski tovariš, ki jo je včasi nadlegoval z ljubosumnostjo in to še celo radi duhovnikov, ki so prihajali v hišo. Po krivici seveda, a take reči se tudi v najpobožnejšem zakonu zabraniti ne dajo.

Kakor povedano, je bila mati Dagarinka skoraj dve leti vdova; a kaka dva meseca pred kongresom se ji je pripetilo nekaj, kar jo je spravilo pod strupene jezike ljubljanske. V sosednji hiši je stanoval mešetar in prekupec, neki Jakob Lukman, ki se je bil od nekod z Dolenjskega pred leti naselil v mesto. Imel je edinega otroka, sina, in mati in oče sta prosila Boga, da bi postal „gospod“, ki bi ju v starosti z vsemi potrebami preskrbel. Bog ju je uslišal: mladenič se je s težavo preril tako daleč, da ga je škof Avguštin jeseni 1820. leta sprejel v semenišče, pa le kot teologa „außer dem Seminar“. Gospod Vincencij Lukman pa je bil tudi s tem zadovoljen in le eno željo je imel, da bi prav kmalu zapel novo mašo ter postal služabnik svete cerkve. Bil je rdečega lica kot roža na vrtu spomladi. In vsako jutro je prihajal mimo špickramaričine hiše, ko je šel k pouku v semenišče. S knjigami v rokah in s povešenimi očmi je stopal mimo ter v svojem ponašanju kazal vzornega bodočega duhovnika. Pri svojih učiteljih je bil eksternist, ki je drugim lahko služil v zgled. Dokler ni bil „lemenatar“, ga Dagarinova mati niti opazila ni; ali takoj, ko je začel zahajati v semenišče, je vzbujal njeno pozornost. Od pričetka se je veselila, da katoliška cerkev pridobi vzornega duhovnika ž njim, in včasi je poizvedovala pri profesorju Dagarinu, kako se uči. Ko ga je pohvalil, je mladeniča dalje opazovala. In glej, nekega jutra ji je bil zelo všeč cvetoči njegov obraz. Drugo jutro je zopet opazila, da ima mladenič jako majhne in jako bele roke. Dalje ji je prišlo do zavesti, da je gospod Vincencij Lukman zelo krasne rasti in da ima krepke ude. Končno pa je mati Dagarinka gorela kakor slamnata streha, če strela udari vanjo! —

Kratek čas je prikrivala svojo ljubezen, o kateri je sama mislila, da je pregrešna. Nato pa je pričela besneti. Očitno je odkrivala svoje nagnjenje in ubogega Vincencija je pričela po vseh pravilih ženskega znanja oblegovati. Niti eden trenutek ni bil varen nje in plamtečih njenih pogledov. Čakala ga je zjutraj pri oknu; lazila je za njim proti semenišču. Opoldne je zopet čakala pred semeniščem, da je bil pouk pri kraju. Stopila je v zvezo z očetom in materjo in privolila sta ji, da je smela „gospodu lemenatarju“ opoldne dajati pečenko, ki je doma ni imel, ker je v očetovi hiši večinoma pelo kislo zelje in češpljeva kaša. Točno o poluene je sama prinašala lepo dišečo jed k Lukmanovim, a prej ni odšla, dokler ni teolog pojedel vsega, kar je bila prinesla. Z materjo se je najprej sporazumela, nakar se je seveda pridobil tudi oče. Stara dva sta hrepenela imeti „gospoda“ radi starostne svoje preskrbe. Ali to je imelo še veliko lepšo podobo,

če je postal sin Vincencij gospodar pri Špickramarjevih. Zatorej starši niso niti trenotek ugovarjali, ko je Dagarinka izrekla svojo voljo, stopiti s sinom v zakon. Oče in mati sta postala sosedi zaveznika in podpornika pri obleganju rdečeličnega teologa.

Mladenič pa se je upiral: njegovo srce ni poželelo ženske in zvesto je hotelo ostati svoji cerkvi. Pretrpel je mnogo muk, a trpel je stanovitno. Videlo se je, da mu mlada vdovica ne provzroča nikakih skušnjav: če se je včasi, ko je pri kosilu jedel njeno pečenko, naslonila na njegov stol, presedel se je takoj na drugi stol. Mati in oče sta bila žalostna, Dagarinka pa se je kar zvijala od obupne svoje ljubezni.

„Saj je vendar duhovnikov preveč,“ je tarnala mati. „Še v lemenat vseh ne morejo vzeti!“

„Jaz pa,“ je vzdihnila Dagarinka, „jokam ves dan, ko merim špice! In kupčija gre tako dobro!“

Pa tudi kupčija ni napravila svojega vtiska. Teolog Vincencij je preziral prej kot slej polnoprsne lepotije svoje vročekrvne sosede in z vso pridnostjo je poslušal pobožne pouke v semenišču. Še vedno ni imel druge želje, nego prejkotprej zapeti novo mašo. Mati Mica pa se je posluževala vsakovrstnih sredstev. Na semnju meseca januarja je izteknila staro ciganko, ki ji je naznanila celo vrsto zanesljivih pripomočkov, s katerimi se pridobi ljubezen trdovratnih mladeničev. Mati ji je morala preskrbeti malo las, ki jih je sinu v spanju odstrigla. Zaljubljena vdova jih je razrezala na drobne koščke ter jih pometala v kupo brežanke, da je potem vse to izpila. Nato je svojeročno oprala pražnjo mehko rjuho, na kateri je bila poprej spala štirinajst dni. Mati Lukmanka je oprano rjuho prevzela ter jo skrivoma spravila sinu v posteljo, da je štirinajst dni ležal na njej. A tudi pripomočki stare ciganke so bili brezuspešni!

Naposled, kar je bilo pričakovati, je nastalo iz vsega javno pohujšanje. Vsa Ljubljana se je za pereče to vprašanje ravno tako zanimala kakor za pripetljaje na kongresu. Naravno je tudi, da se je ženstvo poprijelo te stvari, in čisto navadno je, da je posebno ženstvo šentpetrske župnije bilo na nogah. To ženstvo je bilo soglasnega mnenja, da Dagarinka lemenatarja ne sme dobiti in da je za faro pravzaprav velika sramota, da faranka na tak način hoče cerkvi mašnika odjesti. Ko je mati Mica na Svečnico zjutraj prišla k maši, jo je pričakovala pred cerkvijo tolpa razljučenih žensk, da ji zabranijo vstop v božji hram. Že so se glasile ostre besede, že so se iztegale nežne roke po Dagarinkinih kitah, in gotovo bi se bil vnel pretep,

pri katerem bi bila brez dvojbe tekla kri matere špickramarice, da nista prihitela na lice prepira gospod Janez Bedenčič, tedanji šentpetrski župnik, in Jože Rome, njegov kaplan. Oba sta z velikim naporom ukrotila množico, tako da je gospa Dagarinova lahko pobegnila ter zdravo odnesla svoje telo. Ostala pa ji je velika sramota, a tudi ta je ni izpokorila: njena ljubezen do semeniščnika se ni ohladila, nasprotno, z vsakim dnem je plapolala z višjim plamenom.

Rodil se je torej javen škandal in duhovska oblast je morala sama skrbeti, da se najhitreje odpravi. Škof Auguštin je sklical v posvetovanje nekaj kanonikov in semeniških profesorjev, da bi določili, kaj je učiniti, da bi se spravila s sveta delikatna afera. Ugibalo se je mnogo, naglašalo se je, da bi bilo škoda vzornega mladeniča, ki ga niti najmanjša krivda ne zadeva, in da bi morda kazalo, če bi mu škofja milost pridobila kako mesto v semenišču sosednje dieceze. Končno se je oglasil gospod Jakob Zupan, „der Gottesgelehrtheit Doktor, Professor des Bibelstudiums des alten Bundes“, ter lakonično izpregovoril: „Dajte ga babnici! Drugače mu bo pozneje, ko bo kot mašnik v gorah tlačanil, krvavo žal, da je bil v teh časih tak tepec in tako od Boga zapuščen teliček!“

Z ozirom na verno pošteno hišo se je poveril profesor Dagarin, naj vse pametno uredi in naj položi na srce teologu Vincenciju, da bi ga premilostivi škof vsekakor moral iz semenišča odsloviti, čeprav ga tudi najmanjša krivda ne zadeva.

Usoda mašniškega kandidata je bila s tem odločena. Niso mu takoj vsega povedali, polagoma so ga pripravljali na žalostni konec. Še vedno je hodil v semenišče s knjigami pod pazduho, ali zahajati je moral tudi v hišo Marije Dagarinke, kamor ga je profesor Dagarin sam vabil. Takemu vabilu se je moral mladi tonsuratus pokoriti, kar je pač samo ob sebi umevno. Vdova pa je pri tem silno previdno postopala. Ni se mu vsiljevala, če je prišel na obisk, pač pa je imela vse polno priganjačev, ki so zanjo ledino orali. Mednje je spadal v prvi vrsti Erbežnik Ciril, penzijonist pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Navzlic duhovniški halji, katero je nosil, ni dostikrat imel, da bi se bil dositega najedel, in odkar je stopil v pokoj, si ni mogel več omisliti niti nove suknje, niti novega cilindra. Njegov cilinder je bil imeniten po Ljubljani in njegova suknja je bila odrgnjena, da se je na vseh mestih svetila. Če je imel kaj denarja, je tudi rad vino srkal, ker je pa le malokrat imel denar, je vohal za prilikami, kjer se ga je nasrkal na tuje stroške. Bil je ta cerkveni penzijonist kup revščine in zapuščenosti in živel je dostikrat kakor mačka na

strehi, ki nima nikamor iti. Zadnje čase se je ugnezdil pri Dagarinki, in kadar je bil Vincencij Lukman na obisku, vselej se je znašel na mestu tudi gospod Ciril Erbežnik.

Tako sta bila tudi v nedeljo pred pepelnično sredo zvečer ob šestih oba prišla in hišna gospodinja ju je spravila v svoje stanovanje v zgornjem nadstropju. V mali, nizki sobici je bila velika miza z belim prtom pregrnjena in videlo se je, da se pripravlja večerja za več oseb.

„Sem čul," je izpregovoril gospod Ciril, „sem čul, da ste klali, mati Micika, in dobro je in krščansko je, da nekaj kolin tudi drugim ljudem privoščite!"

To rekši, je vrgel svoj oguljeni cilinder na peč, stari svoj plašč pa na tla tik peči.

„Med potjo sem srečal to mlado kislico — tu je pokazal na teologa — pa sem ga privlekel s sabo. He, ali je prav, Micika?"

Pri teh besedah je značilno zamežikal, da je oba, gospodinjo in alumna, rdeča kri zalila. Hišna mati je oba posadila med gostobesednim onikanjem k postranski mizici, kjer je že čakal bokal vina.

„Nekaj časa bodeta morala še čakati," je izpregovorila sladko. „Imeli bomo imenitnega gosta."

„Koga?" je zarentačil gospod Ciril.

„Frančiškanskega svetnika!"

Gospod Erbežnik je nekaj zvižgljal ter se zagledal v kot, kjer je gorela svetilnica pred veliko podobo Matere božje.

„Tudi prav!" je kričal. „Bova vsaj videla svetnika klobase jesti! Do danes ga še nisem videl takega svetnika! Ha, ha!"

Ko je gospodinja z najljubeznivejšim pogledom objela svojega bogoslovca, je odšla iz sobe.

Gospod Ciril je takoj natočil vina v dve kupi ter izpregovoril prijazno: „Tu sem sedi, Cene, in pij!"

Imel je navado, da je teologe tikal, česar mu ni nihče štel v zlo. Lukman se je posadil k mizi ter namočil ustne ob kupi. Tudi vina ni pil vzorni ta mladenič! Žalostno je povesil glavo ter vzdihnil:

„Najraje bi šel domov — k materi!"

„Tiho, fant!" je zatulil stari. „Govori, kadar boš vprašan!"

Pa je zopet takoj prijazno dostavil: „Pij, Cene!"

„Ljubi Jezus," je zastokal mladi, „da sem že vsaj enkrat akolit, potem me ne bodete mogli več preganjati!"

„Akolit, akolit!“ je vpil gospod Ciril jezno. „V Vipavi imajo vino, kateremu pravijo pikolit. In pikolit je dostikrat boljši od akolita! Taceas, puer!“

Še bolj se mu je povesila glava: „Saj molčim, gospod Ciril, in v Boga zaupam!“

Erbežnik si je iznova natočil kupo ter jo držal proti luči, da se je žarek lomil v zlati tekočini. Pogledal je na pijačo, pogledal na žalostnega fanta, nato pa je kupo do dna izpraznil. Tlesknil je z jezikom ter izpregovoril sočutno:

„Ej, Cene carissime, boš li res ploh vlačil ta predpust?“

To vprašanje je razkačilo teologa: „Kaj me vendar tako povprašujete, ko vendar veste, da se hočem posvetiti oltarju!“

Gospod Erbežnik je hripavo zapel: „Quare tremuerunt gentes et populi meditati sunt inania?“

Nato pa je zavpil: „Oltarju se hočeš posvetiti!“

Potem je še dostavil: „Revišče, poglej me no! Ali nisem bil posvečen oltarju?“

„Bili ste!“

„Poglej, kako živim od oltarja! Na stara leta imam eno samo srajco, in če jo dam prat, hodim — brez nje!“

Ko ni bilo odgovora, je dalje kričal: „In Valentin Vodnik! Saj si ga vendar poznal? Ni li bil pravi maziljenec Gospodov? Kaj?“

„Bil je!“

„No vidiš! Pa si ga kdaj gledal, kako je zvečer pri Deteli sedel? Žejen in lačen! Zdrobil je nekaj kruha v želodec in najmanjšo merico vina je izpil, in sicer s strahom kapljo za kapljo, ker ni imel denarja, da bi bil plačal!“

„Svojega Boga pa je le imel!“ se je odrezal teolog.

„Svojega Boga! Gotovo! Pa že spet kažeš tisto satansko ošabnost! Ti misliš, da je Bog samo za duhovnike!“

„Tega ne mislim!“

„Ergo taceas, puer! Pij, Cene!“

Izpil je čašo: „Čemu se braniš?“

„Ne morem,“ je zastokal teolog Vincencij, „poklic mašnika je vendar nad vse!“

„Aha!“ je rentačil gospod Ciril, „že zopet vem, pri čem si! Po noči in po dnevi ga imaš pred sabo! Našega bledega Avguštinčka, kadar stopa po Šenklavžu, s hermelinom odet, z voščenim, sladkim obrazom, roke vzdigujoč in množice blagoslavljajoč! In na vitkem

prstu svetli, bleščeči prstan! Spredaj lemenatarčki, zadaj korarčki! O tem sanjaš, Cene, kaj?"

Vincencij je malo zardel: „Kdo bi ne častil svojega škofa?"

„Prav, prav! Le časti ga! Resnica pa je, da so nam škofje dostikrat najbolj krivični. Koliko pa jih je, ki so poklicani? Kak grof, kak baron. Naših kdo pa je poklican vsakih sto let enkrat! Meniš li, ko zapoješ novo mašo, da ti bodo kmalu potem pred šenklavškim oltarjem zlate copate obuvali ter tisti dolgi rep nosili za tabo? Izpametuj se, Cene?"

„Na stezi Kristovi sem in ž nje se ne umaknem!" je odgovoril mladenič stanovitno.

„Sedaj sem pa res jezen!" je zavpil gospod Ciril ter udaril s čašo po mizi, da je vse zažvenketalo. „Kaj ti poznaš Kristovo stezo, fante? V samoti živeti, gledati človeško siromaštvo, ne da bi mogel pomagati! Slabo jesti, malo piti! In ženske ne smeš pogledati, naj bo stara kot Matuzalem! Pri tem pa ti prihajajo na misel device, katere izpoveduješ! In hudobni jeziki preže nate in pri škofu te tožijo. Navsezadnje pa še dvomi, skušnjave in prepričanje, da si zgrešil svoj poklic! To prepričanje, ki je prišlo prepozno — je grozno!"

Starec je zrl predse, kakor bi premišljeval o svoji preteklosti.

„Da je duhovski stan trnjev, na to sem pripravljen!" je odgovoril mladenič ponosno.

Oni pa je ponavljal: „To prepričanje je grozno! In če na stara leta daš srajco prat, nimaš druge, da bi jo oblekel!"

Z zaguljenim rokavom se je brisal po obrazu.

Morda si je res brisal solzo iz očesa, morda se je le tako delal. Vzroka pa je imela dovolj, zjokati se nad sabo, ta duhovniška podrtina!

„Ne morem, ne morem!" je jecljal Cene Lukman.

Stari gospod je uvidel, da je treba taktiko izpremeniti.

„Kdo pa si ti?" je kričal. „Drugega te ni kot prokleta ošabnost!"

Kadar je bil Ciril Erbežnik v resnici jezen, se tudi kletvin ni ogibal.

„Nič drugega kot prokleta ošabnost!"

„Kaj je na tebi, da se je zagledala v te ta prismojena ženska? Bolje je storila, da se je zagledala v Čumpeta ali pa v Grila, ki sta oba lačna penzijonista, kot sem jaz, Ciril Erbežnik! Se ti ne zdi čudno, fante, da je ta dobra, spoštovana in verna duša radi tebe izgubila zadnje ostanke svoje pameti? Naj li tebi na ljubo

izgubi še vero, še nebesa? Še nisi nikdar premislil, črv, da te je stvarnik vzel v roko, da reši s tabo to revno dušo, ki omaguje na poti obupa in skušnjav? He, na vse to mi odgovori!"

To je bilo novo stališče, in priznati se mora, da je mladega teologa kar pretreslo. Vsa kri mu je izginila iz obraza in mraz mu je prešinil ude. Oni pa se je glasno zasmejal:

„Lepa duhovna posoda postaneš, če se že sedaj braniš rešiti dušo, ki je izgubljena brez tvoje pomoči!"

„A moje semenišče!" je vzdihnil mladenič.

„Tvoje semenišče naj gre rakom žvižgat! Sicer te pa mora škof itak spoditi! Kdo pa bo gledal, da bodo radi tebe babnice ljubljanski lemenat oblegovale?" .

„Spoditi!" Teolog je skočil s sedeža, kakor da ga je strela zadela. A brez moči je zopet omahnil ter se zgrudil na stol. Tedaj se je začula govorica odzunaj.

„Aha, frančiškanski svetnik!" je izpregovoril gospod Ciril zadovoljno ter porabil še zadnjo priliko, da je v hitrici izpraznil kupico rumene brežanke.

(Dalje prihodnjič.)

Ob smrti Simona Gregorčiča.

Življenje kruto krila ti je strlo,
da nisi mogel poleteti smelo
v željá in misli čudesno deželo,
ki tvoje dušno je oko jo zrlo.

Ne tožiš več, — umolknilo je grlo,
a prosti duh polétel je veselo,
da vidi, kar srce zastonj želelo,
po čemer hrepeneč je krvavelo, mrlo.

Ah, za teboj želimo poleteti
mi ptiči zaostali in ujeti,
ki svet ne more, noče nas umeti.

Duh lepše, srečnejše dežele sluti,
kot ptica vanje hotel bi odpluti,
a zlomljene in strte so peruti!

Ivan Mlinar.

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

(Dalje.)

Ogledati si to ogromno izložbo francoske umetnosti, je bil moj prvi namen, kakor hitro stopim na pariški tlak. Velike umetniške razstave se vrše v velikem in malem Palais des Beaux Arts, ki stojita ob takozvanih Champs Élysées. Rajske poljane! Bogme, naslov ni pretiran. Champs Élysées so dolgi okroglih 700 metrov in široki 300 metrov, krasna Avenue des Champs Élysées, ki vodi preko njih do slavoloka l' Étoile, pa je dolga nad dva kilometra. Tukaj je po leti najprelestnejši kraj počitka in zabave bogatih Parižanov, ki se kratkočasijo po kavarnah in restavracijah, v glediščih in koncertih, vse pod sinjim stropom milega neba. Omenim naj obenem tudi krasni most Pont Alexandre III., ki se tukaj v enem samem boku vzpenja preko Seine. Krasni kipi dičijo pilone, dvigajoče se na obeh straneh 40 metrov širokega mostu, balustrado in znožje stebrov, zgolj dela najodličnejših kiparjev. Temeljni kamen tega veličastnega mostu, največjega v Parizu, je položil car Nikolaj I. Njegovo ime nosi cesta, ki vodi odtod na desno in ob katere straneh stojita palači lepih umetnosti.

Niti moj namen, niti v moji moči ni, da bi podal kakršnokoli oceno ali pregled takozvanega Salon d' Automne, — jesenske izložbe domačih umetnikov, — kajti navzlic katalogu, ki beleži celih 1805 slik, kipov, risb in raznovrstnih gravur, je orientacija za tujca neverjetno težavna, zlasti ako mu ni mogoče posečati razstave dan za dnevom, da bi zadobil vsaj nekoliko jasnega vtiska sredi te ogromne množine nakopičenih del. Toda tudi nekritično oko lahko razloči dobro in slabo, ki se je z bratovsko slogo zbralo v pašo strmečih oči. Divil sem se smelim impresijam in kipečim orgijam barv, napesnjenih na platno v vseh ritmih, od radostnegu daktila do krutih, brezobzirnih trohajev, zrl sem tudi tu, kako je novodobno kiparstvo vdahnilo mrtvi snovi drugo dušo, toda priznati moram, da bi se francoska kritika nemara preveč hvalila z uspehom razstave, ako bi jo smel soditi po primeri, ki se mi nehote vsiljuje ob užitku, ki sem ga imel od nje in od zbirke novih mojstrov v muzeju Luxembourg. Ena izmed najizbor-

nejših slik utegne biti Boutet de Monvelova „Rekonvalescentinja“, — ženska na postelji, podana s čudovito enostavnostjo in nepopisno prijetnim akordom sive, modre in rumene barve, ki nehote spominja na Whistlerja. Razen pravega „Salona“ je bilo videti še kolektivno razstavo primitivnega divjaka Gauguina, zbirka del Eugena Carrièreja, ki v skoro monohromnem enoglasju barv izraža neverjetno silo čuvstva — največ nemara v svoji „Maternité“ — in končno retrospektivno razstavo Gustava Courbeta, ki mi je bil na vsak način bolj simpatičen od Gauguina. Neki neimenovan kritik piše v L' Art et les Artistes“ o letošnjem salonu: „Mais une parole prophétique s'impose: La vérité es en marche!“ Radoveden sem, kakšna je ta resnica; kdor pride iz Ljubljane v Salon d'Automne, ta bo moral pač še dolgo časa moliti: „Nauči me, o Gospod!“

Narodnih ornamentov, avbic, srčkov in nageljčkov — oziroma njim podobnih surogatov za tukajšnje razmere — nisem našel nikjer; to naj priča slavni „Vesni“ & co., kako daleč je francoska umetnost za nami!

Toda brez ironije: mnogokaj, premnogokaj, kar so podali moderni Francozje, me je navdalo s čuvstvom eksperimenta in tiste pretiranosti, ki je vsakteremu navdušenju vročekrvnega naroda neizogiben epilog; zazdelo se mi je, da se utegne nova umetnost otresti še te in one najskrajnejše skrajnosti, predno bodo naši potomci z občudovanjem gledali v tekoči dobi novo renesanso. Vsilila se mi je misel, da ima „homo sapiens communis“ naposled toliko tiste preklicane zdrave surovosti v sebi, da se nikdar ne bo naučil ceniti Gauguina; in vendar tudi on po pravici terja od umetnosti, kar mu dolguje, in odklanja pogoj, da bi se moral spričo pobarvanega platna šele učiti naizust, da vidi umotvor.

Kakor iz dušeče poletne soparice, tako sem prestopil iz prostorov, napolnjenih z dokumenti francoskega umetniškega leta, v razstavo skandinavske in zatem ruske umetnosti, ki sta bili v Grand Palais des Beaux arts odprti istočasno s Salonom. Najprijetnejši in najenotnejši pogled je nudila skandinavska razstava. Sinji fjordi, sinje nebo, morje v vseh svojih veličastnih razpoloženjih, od tihih sanj popolnega brezvetrija pa do jutra, ki se vžiga tam daleč za burnimi valovi, ribiči, kmetje in delavci, samotni gozdi in drevesa vrh hladnih skal, tuintam še zagrnjenih v sneg, pogostoma spominjajoča Heinejeve pesmi:

„Ein Fichtenbaum steht einsam
im Norden auf kahler Höh' . . .“ —

mestoma prav srečne svetlobne študije, vse to pa podano s toliko harmonijo, elementarno učinkujočim čuvstvom in ljubeznijo, da se je čudovita poezija razlivala po vseh izložbenih prostorih. Dasi je pariško občinstvo morda kompetentnejše glede estetičnega okusa nego naše, vendar ne maram klicati „vulgus profanum" za razsodnika v umetnosti; le iz splošnih razlogov omenjam, da je bilo v prostorih skandinavske in v drugi vrsti tudi ruske izložbe mnogo več občinstva nego v Salonu. Francoska kritika je soglasna v tem, da predstavlja ta zbirka najboljših nordiških del samoniklo in mogočno estetiko, za katero je že v naprej jamčilo ime Andreja Zorna. Arborelius je v svoji „Dalekarlijski zimi" razstavil nemara najboljšo pokrajino. Hesselbom ima krasen, skrivnosti poln „Drevored v luninem svitu", Hedberg „Avgustov večer", kjer so snopi čudno podobni menihom v kapucah, Hulgren in Kallstenius najlepše pomorske in obmorske slike, Ostermann uspelo portretno študijo kralja Oskarja in Torneman več figuralnih slik iz modernega sveta, od lahkožive nočne družbe pri „Umetni luči" do prizorov iz življenja rudokopov, vse to polno sile in barv.

Dasi ruska razstava daleko ni bila tako srečno ubrana in izbrana kakor skandinavska, vendar podajam že na račun slovanske vzajemnosti — tudi o njej nekoliko pregleda.

Opazoval sem množico pariških Rusov, večinoma dijakov in dijakinj, pa tudi solidnih tipov, že od daleč dišečih po louisdorjih, kako so hodili blestečih lic od slike do slike; oni so čitali v teh obrazih več nego jaz, obsenčeni od tiste ljubezni naroda do svojih umotvorov, ki je podobna čuvstvu, s katerim zre mati na svoje dete, mlado še, a krepko, dasi v bolečinah in v sužnosti porojeno. In zares, kdor bi hotel popolnoma proniknuti v te zaklade, bi moral imeti pač neprenehoma pred očmi vso zgodovino ruskega ljudstva, tekočo po cestah žuljev in krvi iz svobodne pradobe, ko sta ustvarila slikar in kipar lepoti prve simbole, v brezsolnčno sivo dobo krščanstva, še brezsolnčnejšo v časih mongolskega jarma, za njim pa v mučeništvo pod lastnimi trinogi, trajajoče do današnjega dne. Le takšen opazovalec čuti in pojmuje ritmično melanholijo ruske duše, ki doni neslišna iz slike za sliko, kakor bi pod nizkim sivim nebom vonjalo po težki ruski prsti širokih, svežerazoranih njiv.

Prireditelji razstave so imeli arheološko kaprico, da so ji postavili na čelo ikone stare novgorodske, moskovske in stroganovske šole, ki delajo na lajika pred vsem vtisk stiliziranih volkodlakov; zdelo se jim je potrebno, nakititi jo z novodobno umetnostjo stare

šole, dišečo od konca do kraja po Francozih. Ne bom ji navajal imen. Po mojem mnenju sta ta dva dodatka vsaj v Parizu kvečjemu kuriozum.

Dobo prave ruske umetnosti je otvoril Venecijanov (1780 do 1847); on je prvi, ki zares išče ruskega človeka in ga slika z veliko spretnostjo in ljubečim umevanjem predmeta. Njemu sledi romantik Brylov, svetovnoznan po svojem „Koncu Pompejev", ljubezniv kolorist in izredno fin risar, tekmujoč v sigurnosti črte z najboljšimi francoskimi mojstri svoje dobe. Razstava podaja njegov portret krasne grofice Samojlove, zatem izboren akt in več enako dobrih akvarelov.

Njegovi epigoni so gojenci peterburške akademije Makovskij, Poljak Siemieradski in Lebedjev ter Ajvazovskij kot krajinarja. Škoda le, da ti štirje niso bili zastopani na razstavi. Mojster Rjepin je imel oljnato skico svojih slovečih „Kazakov" in nekaj portretov, med njimi akvarel „Lev Tolstoj pri pisalni mizi". Za njim naj ne pozabim Gaja, mogočnega predstavljalca slik iz Kristovega življenja, ki mi je bil znan že iz Musée du Luxembourg po svoji „Kalvariji".

Ruska umetnost še ni našla svoje note. Najprej se je naslanjala na Carigrad in kasneje na zapad. Za realizmom Venecijanova in Rjepina nastopa nova šola, ki se je vrgla z vso mogočo vihravostjo v naročje francoske moderne, kakršna se kaže v Salon d'Automne in baje ne manj odločno v Salon des Indépendants, o katerem še nimam lastnega mnenja. Izmed teh novih — ki so večinoma izšolani v Parizu — naj omenim Serova, Pasternaka, Rjabuškina in Moljavina, ki preseneča z mogočnostjo tona, Vrubelja, akvarelista ruskih bajk, portretista Korovina, Kustodijevi sliki grofa Witteja in Ignatijeva, krajinarja Juona in kiparja kneza Trubeckega, ki je obenem fin, eleganten in realist.

Najlepši zaključek, ki ga podaja ruska razstava, je čuvstvo velike, životvorne sile, ki z vso drugo rusko kulturo vred kakor kraljična čaka, kdaj pade dvoglavi zmaj, da se dvigne k mogočnemu preporodu, bodisi pod svobodnim solncem republike, bodisi pod egido ruskega Napoleona, ki ji ustvari tisto atmosfero velikih sodobnih struj, mogočnih razpoloženj in estetičnega navdušenja, ki brez svobode ni mogoča in brez katere Rusija ne bo dovršila svoje že započete naloge, da postane eno izmed glavnih ognjišč renesanse novega veka.

Da imam prostora, bi rad opisal na koncu še razstavo Norvežanke Ane Boberg v Galerie des Artistes modernes, umetnice, ki se je radovoljno izgnala na snežne in ledene Lofote, da tam proučuje

divjo silo nordiške pokrajine v robustnih delih, ki zaslužijo tem več občudovanja, čim so nastala v okoliščinah, kakršne opisuje umetnica sama: „V malem čolnu na jadra, v vikinški barki, ki je čas ni izpremenil, križarim med skalovjem, plazim se po gorah, ne da bi nosila razen slikarske priprave kaj s seboj, spim, kjer morem in kakor morem, in jem ribe, ki jih lovim, in jajca galebov, ki jih nabiram.“

Na povratku od ondod sem krenil v znano Morgue, ne daleč od cerkve Notre Dame; tam razstavlja policija za steklenim oknom trupla žrtev, ki jih bruha Seina dan na dan iz sebe, in fotografije najdenih umorjencev in samomorilcev, da se lahko oglasi s podatki, kdor koga spozna. Te vtiske sem nesel s seboj domov po buljvarju St. Michel, kar me pred Taverne du Panthéon preseneti glasen krik in petje. Ozrem se in zapazim trumo dijakov, med njimi pa dve „dekleti“, ki sta delali največ hrupa izmed vseh. Kdor prihaja iz Morgue, se ne naslaja ob takšnem prizoru; tudi jaz sem pospešil korake, misleč si: Ženska, ki še ni grešila, je zanimiva in mikavna; ženska, ki greši, — odkritosrčna, a ženska, ki je naprodaj vsakomur, je vsaj za moj okus nekaj nadvse gabnega. Nekoliko komedijantstva je tukaj nežnemu spolu lepši kras nego kjerkoli drugje.

Prihodnjič, gospod urednik, vas poprosim dovoljenja, da pustite svoje bralce z menoj na izprehod po muzejih Louvra in Luxembourga in na izlet v ponočno življenje umetnikov, v glasoviti Quartier du Montmartre . . .

(Dalje prihodnjič.)

Nihče ne ve . . .

Nihče ne ve, kaj v tihi noči
kipi mi iz duše pesmi glas,
nihče ne ve, kaj v duši vstaja,
ko gre po nebu nočni čas . . .

Nihče ne ve . . . Le z daljne dalje
prismeje rožnat se obraz
in gine, gine kakor v sanjah . . .
Po nebu plove nočni čas . . .

Vojeslav Molè.

Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal Ivan Cankar.

II.

račilo se je že, ko se je napravil Jareb na tisto težko pot, ki je čakal nanjo tako dolgo in s tako nemirnim, plahim in upajočim srcem.

Pogledal je na nebo — glej, vsa jasnina je izginila; oblakov ni bilo, toda siva, nevesela senca je prepregla nebo od izhoda do zahoda in nobena zvezda še ni svetila.

„Kaj se bo prikazala črna ptica nocoj?“ je pomislil Jareb in njegovo srce, opoldne že tako sladko potolaženo, je vztrepetalo v nerazumljivi, čudni bolesti.

Lepa pot je bila, ki jo je meril Jareb. Od trga, že napol dremajočega v mraku, preko bele, široke ceste, mimo črnih jagnedi, po bližnjici čez polje, ob potoku, samotno šumečem, preko brvi in nato v tisti tihi kraj šentflorjanske doline, kjer je žalost in siromaštvo. Tam na rebri, nad klancem siromakov in izgnancev, se beli svetla, prijazna hiša, v tolažbo trpljenju in bridkosti. Nad vrati se ziblje oblanica; okna so žarko razsvetljena in še ne zastrta.

Na klancu, komaj dvajset korakov pod krčmo, je postal Jareb, skril se je v temen kot in se je naslonil ob zid razpale koče. Obšla ga je bila globoka slabost, noge so se mu tresle in zazibalo se mu je pred očmi. V tistem trenotku, ko se mu je zazibalo pred očmi, se je zatemnilo vse nebo. Velika senca se je razgrnila nad dolino; velika senca, črna ptica; ena silna perot se je dotikala Žalostne gore, druga je zamahovala narahlo nad Kórenom; kljun je bil obrnjen proti Ljubljanici, toda glava se je okrenila in se je sklonila globoko in Jareba je bolelo srce kakor nikoli . . .

Obrisal si je potno čelo, ozrl se je začuden po klancu, ki je bil mračen in samoten, začuden se je ozrl na nebo, ki je bilo jasno in ki je gledalo nanj s prvimi belimi zvezdami, s prijaznimi očmi.

„Saj ni bilo ptice na nebu!“ je pomislil Jareb. „In moje srce je bilo plaho, ko samo ni vedelo zakaj... Preveč sem pil, se mi zdi!“

Obrisal si je s čela pot, bojazni iz srca pa ni pregnal in noge so se mu tresle, ko je stopal proti svetli hiši, tolažbi trpljenja in bridkosti.

Natanko ob tistem času je slonela Liza ob oknu in je spoznala Jareba že od daleč, že v mraku.

„Le hitro, prijatelj, le naglo, le ročno! Kozarec je poln in čaka!“

Pa ni pospešil korakov Jareb, postal je in razlila se mu je po životu slabost kakor na klancu. Omahnil je, opotekel se je in se je vzdramil.

„Kje sem slišal tisti glas? Zdi se mi, da sem ga v sanjah slišal. Ofelija je tako govorila, Liza nikoli; zamolkel je njen glas!“

Liza je slonela ob oknu in se je smejala.

„Kaj ste že večerjali, gospod kancelist? Vabila sem vas na večerjo, vi pa prihajate že zelo veseli!“

Njen glas, ki je bil prej tako zvonek in čist, je bil nenadoma zamolkel, nekoliko hripav, kakor da bi bilo grlo vajeno močnega vina.

Predno je stopil Jareb v hišo, se je pokrižal.

„Satan me je motil! Beži, satan, beži od mene! Spodoben človek sem in hodim v cerkev! . . . Njen glas je bil, Lize glas je bil, satan pa mi je rekel, da je glas iz tistih čudnih sanj in da je glas tiste črne ptice, ki se je prikazala tako nenadoma nad to dolino šentflorjansko! Beži, satan, beži od mene!“

Odprl je duri in pred mežikajočimi očmi se je zasvetila široka, glasna, svečano razsvetljena izba. Liza mu je prihitela naproti in mu je stisnila obedve roki.

„Pozdravljen!“

Jareb se je spodobno poklonil.

„Pozdravljeni!“

Videl je Lizo tik pred sabo, toda videl jo je kakor v megleni daljavi, kakor v sanjah.

Morda ji je bilo že štirideset let, kdo bi vedel; lahko bi jih bilo tudi samo dvajset. Res je bilo telo precej rejeno in okroglo, toda oblike so bile zelo prijazne in velikega spoštovanja vredne. Obraz je bil podolgast, poln in zdrav, vesele in rjave oči so se smejale iz njega. Vesele in rjave so bile njene oči, toda na dnu je ležala tiha senca, ki je nihče ni videl: ne praktikant Jerina, ne pohujšljivi Hojzič in tudi ne Jareb.

„Zdaj pa kar brž sedite!“

Liza ga je posadila na stol, na gosposko mesto pod velikim ogledalom.

Komaj je sedel, komaj je ugledal kozarec pred seboj in še predno se je ozrl po družbi, je udarila Liza z nožem po steklenici in strahotna tišina je dehnila na srce Jarebovo.

„Tako, prijatelji, smo zdaj v prijetni kompaniji, brez hudobnih oči in brez nepovabljenih ušes! Blagor vam, snubci, ki vam je misel stanovitna in ena, ne blagor meni, dvanajstkratni nevesti, ki nima ženina, ker jih ima preveč!"

Zasmejala se je Liza, zasmejali so se gostje, tudi Jareb se je zasmejal. Kozarci so zažvenketali, razvedrili so se obrazi in so zardeli. Jareb je vedel, kako velika in nevarna je njegova dolžnost; spodobno je sedel, spodobno se je smejal in komaj so se doteknile ustnice kozarca.

Nenadoma je vzdignil obrvi, osinjel mu je obraz in kolena so se mu stresla. Ni sedla Liza k njemu, temveč sedla je k Hojziču, ki jo je takoj objel okoli vratu. Jareb je zakašljal, nato je naglo izpraznil kozarec . . .

„Konec je!" je premislil v svoji resnični bridkosti. „Vedel sem, da me bo izpodrinil ta hudičev Hojzič, in zdaj se je izkazalo! Zatorej je najbolje, da se pokrižam ter se povrnem v svojo neprijazno samoto!"

Komaj je to premislil, je udarila Liza pogumnega Hojziča naravnost na lice. Hojžič se je zasmejal krohotaje, tudi Liza se je smejala, Jareb pa je bil vesel in upanje se mu je nasmehnilo v lice.

„Ni treba, da bi vstajal!" je pomislil. „Če sede drugi, bom sedel tudi jaz. Kjer je enajst jogrov, je treba, da je tudi dvanajsti! Zdaj se igra, zdaj je razposajena in nespodobna, ker je zadnji čas; kmalu ne bo časa več, zakaj žena spodobnega človeka bo spodobna žena. Oprostite besedam, ki jih šepeče siromak pred smrtjo, oprostite tudi kretnjam njegovim!"

Ozrl se je po omizju in je videl same znane obraze. Tam je bil hudobni Hojzič, tam je bil lahkomiselni Jerina in tam starikavi davkar, rodoljubni učitelj Šviligoj, plešasti sodni adjunkt, ki je veliko pil, dvoje kmetskih fantov, ki se nista zmenila za nikogar in sta sedela goloroka za mizo, natanko pripravljena, da poženeta vso druščino preko praga, nadalje neki škric, ki je bil prišel od bogvekod in je imel zelo dolg, bledikast, kozjebrad obraz, in poleg dveh suhotnih, zaspanopijano molčečih uradnikov je sedel tam sam župan Frfila, ves dostojanstven, trezno motreč, resno sodeč, drugim komaj viden, kakor v megli . . .

O, kako koristno in resnično besedo je izpregovoril župan Frfila, ko je oznanil, da Lize, te čeznaturno zapeljive ženske, ni bil poslal Bog v dolino šentflorjansko, temveč zlodej! Komaj se je prikazala, leto dni če je tega, se je naselil duh zdražbe in prepira v dolino šentflorjansko. Kakor da je bila prišla v dežel kuga, vojska in povodenj: oče ni več poznal sina, sin ne očeta, ženin ne več neveste, prijatelj ne prijatelja. Zadovoljnost, ljubezen, rodoljubje, navdušenost za vse, kar je lepo in koristno — vse te čednosti, od nekdaj kraseče dolino šentflorjansko, so umrle nenadoma. Celo učitelj Šviligoj je zažvižgal nekoč na cesti in nič ga ni bilo sram. Nad klancem, nad vso lepo dolino, prav tja do Žalostne gore se je svetilo pohujšanje.

Prišla je — in glej, nad temnim klancem, nad siromaki in izgnanci, se je zasvetila bela hiša, se je odprla vesela krčma; ne krčma, božja pot, vseh romarjev zaželjeni cilj. Prihajali so najprej natihoma, komaj so se pozdravljali, tiho so sedeli. Ena sama misel je bila v srcu, velika in imenitna misel. Prihajali so glasneje, pili so in prepevali, prijazno so se pozdravljali. Misel pa je ostala v srcu, ena sama misel, velika in imenitna.

Kdo je Liza? Odkod je? Tema in noč. Ne ve srce človeško, odkod, ne ve, kam, — in čemu bi vedelo? Lepa je bila in globokega hrepenenja vredna. Kdo vpraša, kam hrepenenje? Kdo vpraša, odkod?

Župan Frfila je pripovedoval, da je bila Liza nekoč farovška kuharica in da je podedovala po svojem prijaznem gospodu veliko bogastvo. Tako je pripovedoval župan Frfila in si je mislil zraven: „Čemu bi se jaz ne udeležil tega bogastva?“ In ko je umrl blagi gospod, se je ozrla Liza po svetu in je spoznala, da so dežele lepe in da je mnogo moških na zemlji. Zato se je napotila v dolino šentflorjansko, ki je najlepša dolina na svetu in ki je dom in zavetišče mnogoterih pametnih in postavnih rodoljubov.

Župan Frfila je bil debel, toda zelo postaven in častitljiv mož; kljub temu so se polastili njegove poštene misli mnogi malovredni ljudje, polastili so se je kmetje, učitelji, uradniki, delavci, rokodelci, celo bajtarji, gostači in hlapci. Nekoč, ko je bil teman večer, so vsi nenadoma pomislili in so spoznali: „Čemu bi se jaz ne udeležil tega bogastva?“

In tako se je začela žalostna vojska, kakršne še ni doživela dolina šentflorjanska. Brat je bil proti bratu, sin proti očetu, kakor v laški vojski. Vse veselje je minilo, minila je vsa ljubezen in pri-

jaznost. Prijatelji se niso več krščanski pozdravljali, temveč mežikali so si hudobno in škodeželjno. Vse zaroke so bile ustavljene, vse ljubezni grobo pretrgane. Skoro bi se bilo človeku zdelo, da gre narazen, da se žalostno cepi in razblinja dolina šentflorjanska, nekoč zavetišče in tabor vseh idealov.

Ampak Bog, ki je usmiljen, je dodelil pamet zemljanom; spogledali so se in so se mukoma iztreznili. Spoznali so, da je izmed vseh poklicanih samo eden izvoljen. In takoj se jih je vrnilo sto, ki niso bili poklicani.

Tedaj pa je nastalo veliko vprašanje, razločno zapisano v zgodovini doline šentflorjanske. Še jih je bilo dvanajstero, dvanajstero še jih je stalo pred belo hišo nad klancem. In to niso bili kmetje, ne bajtarji in ne gostači, celo ne hlapci. Spodobni ljudje so bili, ki se ravnajo in ki znajo maniro. Kdo je? Kdo se vzdigne izmed njih ter stopi na klanec, kralj doline?

Jareb je preračunil in premislil stvar najbolj natanko. Redkokdaj, komaj v soboto zvečer, je stopil v krčmo, pozdravil s prijaznim mežikanjem neprijetno družbo ter stisnil roko gostoljubni Lizi. Nato je sedel, pil in molčal. Mislil pa je veliko.

„Tako in tako. Recimo, da njeno bogastvo ni toliko, kakor govore predrzna usta ... že hiša sama je jako čedna in tudi krčma, mislim, je več kakor cekin. Kaj pa tista hišica, tista železna hišica tam v kotu? Ni je postavila tja samo nalašč, za kratek čas, snubcem v poželenje in bridkost. Če ni mnogo notri, nekaj je! In zdi se mi celo, da je veliko lepih reči notri; tako pametna ženska, kakor je Liza, bi ne razkazovala prazne rešetke! Če ni orla notri, pa je vsaj vrabec!“

To je bila poštena misel Jarebova; vzklila je, pognala je globoke korenine, zelenela je in se je bohotno razrasla. Posebno pa ga je potrdilo v misli tole razumno uvaževanje: Liza je lepa ženska, v vseh ozirih koristna in prikupljiva ženska, ampak glas gre po deželi, da je bila darežljiva z občutki. Ne bom je vprašal, nič ne bom poizvedoval; ljudska govorica ne dela krivice nikomur in vsakemu je zapisano na čelu, koliko velja. Ozre se človek na to lepo Lizo, hudo mu je pri srcu, ampak v svoji bridkosti spozna brez prerekanja: veliko lepih čednosti je zbranih v tem telesu, bogoljubnega življenja pa ni, srce je preveč ljubeznivo in usmiljeno in Bog vedi, kakšna čuda so skrita za let in časa temnim zagrinjalom. Zdaj pa je stvar taka, da sili greh k čednosti, nespodobnost k spodobnosti, nevernost k pobožnosti, ponižanost k poveličanju. In iz

tega resničnega razmotrivanja se izkazuje, da je izmed dvanajsterih jogrov izbran le eden, kakor da je bil pokazal nanj božji prst: Liza, glej Jareba! — V vsej dolini šentflorjanski in morda v vsej prostrani slovenski domovini ni bilo v tistih časih bolj spodobnega in spoštljivega rodoljuba, kakor je bil Jareb. Zato je bilo naturno in ni moglo biti drugače, da se je ozrla Liza z dopadajenjem nanj in na njegove čednosti. Žena Jarebova bi ne bila več nespodobna in preusmiljena Liza, temveč spodobna žena najspodobnejšega moža.

Tako je dognal in premislil ter se je napravil nekoč na slovesno pot. Nikoli še ni bilo snubca, ki bi bil očem in srcu tako prikupen, kakor je bil Jareb tisti dan. Ves lep in dostojanstven je bil v dolgi, manirno zapeti črni suknji, v svetlem klobuku in sivih rokavicah. V desnici, med palcem in kazalcem, je vrtel tenko palico, v levici je držal eno samo, bahato razcvelo rdečo rožo. Miren smehljaj je bil na njegovih ustnicah, pod košatimi, gosposko zavihanimi brki; mirno so gledale oči, deleče vsemu svetu odpuščenje in usmiljenje.

Ampak v tistem trenotku, ko je prestopil prag bele hiše nad klancem, se mu je čudno stisnilo srce. Tako se je stisnilo samo enkrat v življenju, v temni dobi, ki je mislil nanjo le ob tihih večerih, z zatisnjenimi očmi, v strahu in kesanju. Postal je v veži, zavzdihnil je in je stresel z glavo.

„Pojdi dalje, neprijazni spomin, pojdi dalje!“

In dalje je šel neprijazni spomin, ugasnil je kakor sveča v vetru.

Z umerjenim korakom, z mirnim smehljajem je stopil Jareb v izbo blage Lize. Stala je pred njim, tudi na njenih ustnicah je bil miren smehljaj. Miren, čudolep, ves angelski je bil njen smehljaj in Jareb sam se je začudil.

„Tako se ne smehljajo farovške kuharice . . . le enkrat sem videl tak smehljaj . . . dalje pojdi, nepoklicani spomin, pojdi dalje!“

Zmedle so se mu besede, ki so bile tako skrbljivo pripravljene, dostojno premišljene. Poklonil se je, napol iztegnil roko, bahata roža je vztrepetala.

„Liza, prišel sem, kakor ste slutili, da pridem nekoč. Če ste usmiljeni, dovolite, da sem vaš suženj in vaš mož . . .“

Ni govoril gladko, skoro trepetal mu je glas in oči so gledale v tla.

Takrat pa se je zgodilo, česar Jareb ni bil premislil. Liza ni iztegnila roke, da bi sprejela rožo. Mrtve so visele roke ob životu, telo pa je omahnilo, obraz je prebledel. Jareb se je vzdramil, omahnil je tudi sam.

„Ali sem vas žalil, Liza?“

Prebledel je njen obraz, široko so gledale oči, ustnice pa so se nasmehnile. Okrenila se je, brez besede je stopila v drugo izbo in je tiho zaprla duri.

Dolgo je stal Jareb in je strmel, naposled pa je sedel za mizo in dekla mu je prinesla vina. Kolikor bolj je premišljeval, toliko bolj se mu je zdelo, da je ravnal zelo nespametno.

„Saj je že precej videla, ko sem odprl duri, da je moj obraz tako bahato zmagoslaven, kakor da sem že imel jabolko v roki! S ponižnostjo bi bil veliko več opravil in sploh je ponižnost zelo koristna čednost, v vsakem oziru . . . In zdaj je samo še vprašanje, koliko je zapravljenega, kaj je izgubljeno. Zdaj je sama tam, rad bi vedel, kaj počenja: morda kleči pred razpelom in moli za svojo in za mojo dušo; morda joka nad svojo mladostjo, mogoče je celo, da se smehlja v preveliki blaženosti . . . kdo bi vedel?“

Komaj je dobro pomislil, komaj je pokusil vino, se je vrnila v izbo. Nič več ni bil bled njen obraz, tudi njene oči so gledale jasno in samo globoko na dnu, skrita krščanskemu človeku, je ležala senca. Takoj je stopila k Jarebu, prijazno se je nasmehnila, prijazno mu je segla v roko in je sedla k njemu.

„Zdaj pa mi lepo oprostite, gospod Jareb, da nisem odgovorila na tiste imenitne besede. Tako globoko so me zadele v srce, da mi je bilo slabo in da se je zasenčilo pred mojimi očmi. Ampak zdaj je minila vsa slabost in lahko se pogovoriva, kakor se pogovarjajo krščanski ljudje . . .“

Jareb se je poklonil, prijetno nasmehnil, v srcu pa mu je zakljuval čuden nemir. „Ne pravi, da hoče, ne pravi, da noče; skrite so njene misli, morda so nespodobne, morda celo zavratne!“ je mislil natihem, pol plah, pol radoveden.

„Gospod Jareb, čast je velika, ki ste mi jo naredili, odgovoriti pa ne morem ne tako in ne tako. Zakaj vi, gospod Jareb, ste prvi in ste dvanajsti. Dvanajstero snubcev je bilo pri meni, dvanajstero src koprni po meni. Poslednji niste izmed njih, zakaj bližja vam je moja misel nego mnogoterim drugim. Tudi vem in spoznavam, kako resnične so vaše čednosti in kako iskrena je vaša rodoljubivost. Ampak toliko bo treba povedati brez hudobnosti in brez zamere, da imajo tudi nekateri drugi ljudje to ali ono čednost, ki se je bila izgubila v njih srce kakor popotnik v puščavo. Redke so te čednosti in zelo samotne, zato pa jih je treba spoštovati toliko bolj. Kaj je cekin bogatinu in kaj je siromaku? Bogataš ste v čednostih, siro-

mašen je ves drugi svet. Toda, o kako se razveseli srce, kadar ugleda med pustim kamenjem borno travco! Lepša je ta travca in bolj dopadljiva nego cvet na vrtu, roža med rožami . . . Zato sem sklenila, da ne porečem ne tako in ne tako, dokler se ne izkaže, v katerem srcu, ali siromašnem, ali bogatem, cvete tista čednost, ki vpira iskrene oči proti meni in drugam nikamor. So na svetu hudobni, lahkomiselni in malopridni ljudje, ampak Bog vedi, kaj se skriva lepega za tem grdim zagrinjalom; lepa je včasi hiša, izba nemarna; siv je včasi zid, stene so svetle. Dvanajstero je mojih snubcev, dvanajstero zaklenjenih src. V soboto pa bom vzela v roko ključ, v soboto bom spoznala, kateri od dvanajsterih mi je od Boga namenjen. Kar bo takrat reklo moje srce, bo reklo po pravici in za zmerom!"

Spodobno je poslušal Jareb te modre besede, poslušal je spodobno, vesel ni bil.

„Niso torej očitne moje čednosti, niso se izkazale!" je izpregovoril zlovoljen.

„Očitne so in izkazale so se, ampak kdor je videl lepo Vrhniko, bi videl rad še lepšo Ljubljano. Če so danes čednosti velike, kako velike bodo šele jutri!"

Sladko je bilo Jarebu ob teh prijaznih besedah, srce pa je ostalo nemirno, do sobote je bilo nemirno, plaho vprašujoče . . .

„Tako ali tako!" si je mislil, ko je sedel pod ogledalom in se oziral po glasnem omizju, napol utopljenem v tobakovem dimu. „Tam je Hojzič, ves pijan je, svinja od vseh strani, in tam je Jerina, lahkomiselni pobič; s tem se ne bo možila, preveč je pametna; tam je tudi župan Frfila, v tobakovo meglo se skriva, ampak ne pomaga mu nič, ves svet vidi, da ni več za ženitev; in še tisti ljubljanski škric je tam, tista gnida, ki bi mu še dekle ne privoščil . . . Le nikar se nič ne boj, Jareb; nič se ne boj in ne pij veliko; ne pij veliko in čakaj, da zleze pod mizo ta hudobni Hojzič . . . Glej, poljubila ga je!"

Resnično je poljubila Hojziča lepa Liza, toda v tistem hipu je omahnil na obadva komolca in je takoj zaspal. Takrat je šinila senca preko njenega obraza, kakor na jok so se napele ustnice. Samo trenotek je bil; nato je vstala. Čudno se je izpremenil njen obraz, ves lep je bil in bel, otroško se je smehljal.

Jareb je vztrepetal, zazibalo se mu je pred očmi kakor v pijanosti.

„Kje sem videl ta obraz? Kaj sem ga v sanjah videl?"

Vse drugo za sivo meglo, še svetiljka je gorela zaspano, kakor iz daljave; le beli, čudolepi obraz se je svetil jasno izza megle, le nanj je lila nebeška luč; globoko pod njim so strmele pijane, začudene oči, kakor bradate, rogate glave zavrženih angelov pod bleščečim svetim Mihaelom.

Tolika je bila tišina, da se je Hojzič v sanjah prestrašil ter se vzdramil.

„Kam, Liza?“ je vprašal osupel in je iztegnil roko.

Liza ga ni videla, tudi ni slišala njegove plahe besede; in nikoli v življenju ni bil Hojzičev obraz tako resen in žalosten kakor v tistem hipu.

Tiho je stopila izza mize, stopila je k Jarebu.

„K tebi prihajam . . .“

V strahu in čudu so se spogledali; nikoli niso slišali tega glasu, nikoli enakega — prišel je nenadoma iz tujih krajev, iz daljnih spominov, tihi, komaj razločni glas zvona izza gore.

Jareb se je tresel; zmagoslavna, šumeča sladkost se je izlila v njegovo srce; toda pod sladkostjo, v globoki noči, je ležala nerazumljiva, težka slutnja, nerazločna, grenka misel, kakor črna rakev z belim križem na pokrovu. Lica so se mu svetila v lepi radosti, a ko je hotel vzdigniti roke, da bi jih razprostrl v objem, jih ni mogel vzdigniti.

„Bolan sem!“ ga je prešinilo.

In v bolni misli, ki je ležala pod sladkostjo in se je zgenila nezaželjena ob tej prijetni uri, je ugledal črno ptico, ki je zasenčila vso dolino šentflorjansko ter razprostirala silne peroti od Žalostne gore do Kórena . . .

(Dalje prihodnjič.)

Akord v molu.

Tja v jezni dan, tja v temni dan
po črnih vodah barka plove,
preteč se dviga prst Jehove
in jutru je večer neznan.

Kje so obali? Kje pristan?
Bled gleda tisti le bregove,
kdor nosi gosli javorove
in dušo polno zvezd in ran . . .

Vladimir Levstik.

Vitez Ivan.

II.

Krasno jutro plava nad dolino.
Lahne sence slikajo po zemlji
temne lise, tam izza planine
pa se dviga solnce v svežem ognju
in hiti k višavam v urnem letu.
Kakor v čudu in pričakovanju
čudesnih slasti in tajnih čarov
zrak drhti, ko pije tople žarke;
drevje, grmi, trava in cvetice
kopljejo se v svetlem, mladem jutru
in se veselé lepote svoje
ter prelesti zdramljene prirode.
Jasnost tajnosti podaja roko,
pestre barve travnikov in polja
razodevajo očem lepoto,
ki jo slastno pije žejni pogled.
Izpočiti svet je poln svetlobe
in podoba vsaka v njej je jasna,
iz cvetic pa diha svet misterij,
ki opaja duše kakor vino;
v lahnem zraku plavajo skrivnosti,
bistri potok poje čudno pesem
brez besed, a polno tajnih tonov
kakor glasba iz tujine bajne,
iz preteklih in bodočih časov.

Vitez Ivan jaha po dolini,
pa ne vidi čudesne krasote,
ki jo je rodilo mlado jutro
v živih barvah in v oblikah vzornih,
in ne čuti dihanja skrivnosti,
ki se zibljejo po svežem zraku,
ki žaré v svetlobi solnčnih žarkov,
ki živé nevidno v vsej prirodi.

Kakor po tujini jaha vitez,
ali nič v tujini ga ne mika;
vid in sluh in vsa čutila zdrava
Vilina očarala je pesem,
vedno še šumeča mu v ušesih,
v glavi bučno mu odmevajoča,
pred očmi mu slike stvarjajoča,
ki jih sluti duh samo v nebesih.
Jaha, jaha vitez Ivan, v misli
sladke potopljen in v sanje.
Jaha, jaha vitez, a naenkrat
se konjič ustavi na ovinku.
Sunek zdrami viteza in sanje
odhite v trenotku kakor megla,
kadar solnčna vroča moč pritisne.
Na ovinku, konju prav pred glavo
se prikaže lepa mlada žena,
kakor da je padla iz oblakov.
Rdeč je njen obraz, podoben roži,
ki iz popka ravno je vzcvetela;
sveti se oko iz temne sence
liki ob potoku modra cvetka;
pozlačeni, bi dejal, lasje so;
ude ji odeva draga svila;
dražestna obleka umotvor je,
ki obenem skriva in naveščа
pa čutila draži in opaja;
omamljiva širi se dišava;
biseri, zlato, briljanti čisti
mečejo okrog ognjene žarke,
modre bliske in zelene strele
s prstov, s pasa, z vrata in s temena,
da je gledati težko očesu.

Glavo zdaj ponosno dvigne žena;
smeli pogled njen izraža jasno,
da je vajena ukazovati
ter sprejemati poklone vdane
in ponižno zveste službe ljudstva.
Glavo dvigne, viteza pogleda;

vpraša ga beseda njena krepka:
„Vitez Ivan, kam si se napotil?
Kam dreviš ko burje duh nemirni?
Ali ti je pekla besna četa
za petami, da si v beg se divji
spustil brez smeri in brez preudarka?
Ali vodijo na smrt ti brata,
pa hitiš, da zadnji hip ga rešiš?
Vabi morda te nevesta mlada,
pa je vroča kri ti zakipela
in te goni, da pokusiš srečo,
slajšo nego rožni med in nektar?
Kam čez drn in strn mi slepo dirjaš,
tekmujoč s pomladnimi vetrovi?“

Vitez jo posluša slabe volje,
odgovarja nepotrpežljivo
in nemir valuje mu v besedi:
„Čas je drag, mudi se moji ježi,
brezpomembna tvoja so vprašanja;
pot odpri! Ne zadržuj usode!“
Nasmehlja se žena prav koketno:
„Hud si, vitez Ivan, brez potrebe.
Ne vprašujem, da ti kradem časa,
marveč da ponudim dar ti boljši,
nego ti ga daje tajna Vila,
ki te vabi s pesmijo mamljivo
v kraj neznan, v deželo neodkrito.
Kakor grabežljiva čarovnica,
ki lovi nedolžne, dobrodušne
žrtve z vsakovrstnim goljufivim
čarovništvom v svoj brlog, v skalovje,
daleč od sveta, v samoto mračno,
kjer zamrè v strahoti vzdihovanje,
mami Vila te s sirenskim glasom,
zapeljivim kakor sladko vino,
prevarljivim kakor vinska kaplja,
ki te v svet prestavi poln lepote,
poln sanjavih slik in cvetne megle,
pa ti vzame s treznostjo zavednost,

voljo, zdravje in razumno srečo.
Varuj dobro pamet, vitez Ivan!
Kdaj si videl domovino Vile?
Kdo pove ti, kakšna je dežela,
kamor vabi te skrivnost sumljiva?
Kdo pojasni ti namene tajne,
ki jim bodeš v tujem carstvu sluga?
Kakšna bode plača tvojim službam?
Moder bodi, vitez moj junaški,
z bistrim okom se ozri po svetu,
ne poslušaj bujne domišljije,
ne veruj besedam zapeljivim;
česar se z roko lehko dotakneš,
kar lehko z očesom jasno vidiš,
to naj te dvomečega prepriča.“

Ves osupel gleda vitez ženo;
kri mu vre in sili burno v glavo,
po životu mu drhtijo živci,
nagubanči se močno mu čelo,
komaj premaguje svojo jezo,
pa s srditim glasom odgovarja:
„Kdo te je poklical, čudna žena,
da zapiraš pot mi samolastno?
Kdaj sem vprašal te za svet in nauk?
Dete nisem, zdrava mi je glava;
kar nareka misli lastnih sodba,
izvršujem v prid si ali v škodo
in nikogar ne dolžim, ne tožim,
da bi kriv bil mojih neuspehov,
pa ne tarnam nad usodo hudo.
Moja volja, prosto porojena,
potokaze mi postavlja čvrste;
moj namen dejanj mi je gonitelj,
moji cilji le so mi vabilo.
Steza, ki je nisem sam izvolil,
naj se vije k elizejskim tratam,
v rajski vrt, v deželo zlatih pravljic,
moja noga le ne stopi nanjo.
Pregovarjanje zaman je tvoje;

sredstva nimaš, da mi pot preprečiš,
torej se umakni, da pojaham.“

„Mlad si, vitez,“ ga zavrne žena;
„še te greje vroča kri in urna,
še veruješ v neresnične bajke.
Toda ohladiš se še v življenju,
sladkih pravljic mi spoznaš veljavo
in pa ceno pravih, stvarnih ciljev.
Boljši kruh je kakor poezija,
ki ne prepodi gladu želodcu;
boljše vino, ki po grlu teče,
kakor goljufive fantazije.
Prazna pena, bratec, je svoboda,
ki ti jo ponuja zapeljivka;
težkih brig ne vzame ti svoboda,
bede, siromaštva te ne reši,
ne olajša ti skrbi morečih.
Kaj počneš s svobodo v hudih časih,
ko potreba te obišče nujna,
ko bolezen se zglasi nevarna,
ko zbude se želje mnogovrstne,
smrtno kal noseče od poroda,
hirajoče in umirajoče,
ker imaš samo — svobodo zanje?
Sužnost, vitez, taka je svoboda;
služiti ji moraš brez plačila,
žrtve drage ona pač zahteva,
in udanost večno, brezpogojno,
a ne zmeni se za tvoje žitje.
Drugo, lepšo jaz ti dajem srečo.
Moč neskončno ti polagam v roke,
pot odpiram ti v kraljestva bajna,
smele želje uresničim hitro.
Vitez moj, ime mi je Bogastvo!
Vsemogočna sem, nepremagljiva
in bogovom vseh rodov enaka.
Moj sveta je prestol, moje žezlo,
jaz v resnici vladam in kraljujem,
v moji volji je ljudi usoda.

Tajno v mojih nevidljivih rokah
zbirajo se niti tisočere;
moji prsti predejo predivo,
ki ga ljudstvo imenuje srečo;
blagoslova bujni vir odpiram,
komur hočem, kadar se mi ljubi;
kdor ne najde milosti pri meni,
nosi težko breme vseh prokletstev.
Kaj se obotavljaš, hrabri vitez?
Urno daj desnico mi junaško,
in zakladi se odpro pred nama
prebogati, slutnjam nedosežni,
kakor žar stoterih solnc bleščečih;
ti pa kar lahko posežeš vanje,
brez strahu, da se izprazni shramba.
Pravo solnce ljudskega življenja
ti zasveti v čudesni krasoti;
velik bodeš, silen in mogočen,
spoštovan, veljaven in uzvišen
s pomočjo Zlata čarovne sile.
Vse pribavi ti Zlato rumeno,
vseh težav in vseh skrbi te reši,
trudapolno ti prihrani delo,
pota ti odpre po celem svetu,
dvigne te v višave nedostopne,
podari ti ključ za vsaka vrata,
po deželah se ozri kjerkoli!
Neštevilno ljudstvo obožuje
moje veličanstvo na kolenih;
cela širna zemlja velik hram je,
a posvečen mojemu božanstvu,
k meni sili vse in vse peha se,
da obleke moje se dotakne,
v mojih da nebes kraljestvo vstopi.
Toda moja milost je izbirčna,
moja volja je ljudem uganka.
Tebi, glej, ponujam vso dobroto,
v raj te vabim, srečo ti namenjam.
Bodi moj in tvoje bo gospostvo,
vse dosežeš, kar se sanja željam.

Vsako delo bode ti služilo,
tvoje bodo neštevilne roke,
večna žetev bode ti življenje.
Hrepeniš li tajno po lepoti?
Glej, umetnost ustvarja vdano zate.
Mika li te učenost globoka?
Glav stotero se uči za tebe.
Mar po sladki koprniš ljubezni?
Vse slasti pribavi ti bogastvo,
vse užitke si lahko izbiraš,
ako moje ti zlato pomaga — —"

„Dosti! Dosti!" zdaj zakliče vitez;
„jeza moja se budi mogočno,
izpred vida hitro mi izgini,
da te ne poženem s pasjim bičem,
da te ne kaznujem po zaslugi.
Zapeljivka! Zvodnica! Vlačuga!
Strup preliva se ti po besedah,
hudobija tvoj poklic je grdi,
ničemurnost te je porodila,
hudodelstvo pa te je splodilo
na sramotni postelji pohote.
Laž, sleparka je ime ti pravo!
Laž na licu ti je sveže cvetje,
laž zlato v laseh nepristno bujnih,
laž oblike tvojega telesa;
na obrazu mastno lepotilo,
na jeziku gladkem med zvijače,
lišp, mazilo, barve in dišave —
taka si, potrta, smešna spaka!
Duše nimaš, truplo je strohnjeno,
v kup pepela bedna se sesuješ,
kakor dim se razkadi ti slava,
ako le spozna ničevost tvojo
človek zapeljan, časteč malike.
Jaz sem svoj! Po svoji lastni moči
se povzdignem, osvojim življenje;
tebe, domišljavka, pa preziram,
v prahu pred teboj plazeča bitja,

ki so izgubila dostojanstva
lastnega zavednost, pomilujem,
a prevzetnost tvojo zaničujem.
Prosto pot! Izgini brez slovesa!
Moj konjiček, pohitiva k cilju!" — —

Ali se je pogreznila v zemljo,
ali se je razpršila v zraku,
ali so odnesli jo duhovi
čarovniški v njeno tuje carstvo?
Kam, kako in kdaj je odprhnila? . . .
Na ovinku cestnem ni postave,
v zraku ni dišav opojno motnih,
brez sledu izginila je žena;
vitez Ivan jaha kakor strela,
umni konj razume gospodarja,
nič ostrog in vajeti ni treba.

(Dalje prihodnjič.)

Ivonne.

Umrla ti na licih je pomlad,
zvenel na ustnih ti je maj cvetoči,
Bog je ugasnil v duše tvoje noči,
kes črni ti je v gluhih urah svat.

Pohotni demon skrunjenih naslad
obdal oči je z bridkimi obroči,
v znamenje, da nikdar zapah ne poči
do sinjih dni in do brezkončnih nad.

Kak pač spomin ti zdajci zažarel je?
Nad kom čez lice ta posmeh beži,
za kom ta vzdih iz prsi prihropel je?

O, vem, da njega spet proklela si,
čigar po zvezdah hrepeneče želje
so prvič legle v mlado krilo ti!

Vladimir Levstik.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

II. Kot turist v Berlinu.

ar požiral je brzovlak daljavo; potniki pa smo sedeli v vozu z mirno zavestjo, da bomo sigurno dovršili svoj dnevni program. Zjutraj okrog osme ure smo se usedli na tistem lepem kolodvoru blizu dunajskega Pratra v svoj voz, a ulegli se bomo še pred polnočjo v Berlinu spat. Dan je še dolg, prehiteli bomo še mnogo zemlje, hiteli bomo mimo skromnih koč in bogatih svetovnih mest, po dolinah in mimo hribov, ob rekah in močvirjih, skozi gozde in pušče, a kaj nam to mar? Na našem vozu visi zunaj plošča z napisom „Wien-Berlin": začetek in konec; kar pa je vmes, to nas ne briga nič. In vendar, brigalo bi nas, ko bi naš voz ne bil razkošno opremljen z vsem, kar skromno imenujemo „vsakdanji kruh". Tako pa srečnemu zemljanu ni treba drugega, nego se usesti na svoj prostor ter se vdati brezskrbnosti: preteklost je za njim, bodočnost stoji vsaj za to noč trdno, za sedanjost pa skrbi železniška uprava.

Skozi širno Moravsko ravan nas pelje železna pot. Malomarno so se zleknili potniki na svoje sedeže; čas je zanje stopil v znamenje ničle. — Med njimi sedi slovenski turist, tujec kot Slovenec, tujec kot turist, tujec kot tujec. Njegov nagon „Naprej, naprej! Kvišku, kvišku!" mu ne da miru na njegovem sedežu; nemiren postaja, napenjajo se mu kite, nekam bi poletel, vsaj z očmi in duhom; pa kam? Rad bi užival vsaj hitrost vožnje, a kako jo naj premeri? Ta ravan je ista čez eno uro, kakor je bila pred eno uro; sliši se le besno drdranje koles, a o brzini le suhoparno sklepam, zazreti je ne morem.

Nehote se slovenskemu potniku vriva misel: mari se že tu na Moravskem začenja Berlin in berlinska okolica, sicer mu neznana, a vendar znana; in nehote se ozira po popotnikih: „Ne, turisti niso!" in skoraj bi zautripnila v njem šegava žilica hribolazca:

„To težko, čokato gorenje telo na teh šibkih nogah — kako je zašlo v lodnasto obleko?"

„In oni mehki podbradek, ni ga še obpihavala ostra sapa sneženih vrhov.“

„Pa jaz!“ Kakor bi ga zadel električni tok, skoči turist s sedeža — ravnodušno se ozro nanj sopotniki — in stopi na hodnik k oknu, da bi vsaj oko kaj uživalo. A vedno tisto širno polje, tisti blatni jarki, pa nič velikega, nič bodrečega: solidna prozaična rodovitnost in pridnost. Da bi oko moglo seči kam dalje! Da bi to polje bilo ravno kakor miza! Potem bi čez te poljane zavela sapa neskončnosti in človeško srce bi utripalo krepkeje. . . Nič! Ravan se dviguje do grička toliko, da ne moreš gledati preko, a ne toliko, da bi se človeško oko z zanosom povzdignilo do njegovega vrha in z zavestjo „sursum corda“ sledilo njegovemu slemenu.

„Berlinske slutnje“, vzdihne slovenski turist, se usede na svoj prostor, zapre oči ter misli in misli: „Takoj onostran Dunaja se je začelo. Ona suha trava daleč na okrog . . . Pa seveda: cele čete gosi; pravokotno zarezani jarki . . .“

Tu postoji vlak: „Jihlava (Iglau)!“

„Ni vredno, da bi odprl oči! Taka mesta so si povsod enaka“. Kolesa zaropotajo in spet smo na planem.

To pač: ljudje imajo tod lepo urejena posestva. Polja vsa enaka, plotovi enaki, enake hiše; hiše so vse na kupu v vaseh, malokje sameva kaka koča. „Pod slamnato streho“ se ljudje ne rode; vsaka streha je krita z rdečkasto in obrobljena z belo opeko . . . . Oj to je lepo!

Slovenski turist se spomni domačih kmetskih hiš, slikovito raztresenih med gozde in po gorskih lazovih, in skloni se in vzklikne: „Tod ni lepo; to je uniforma pri hišah!“

Pa glej! Ali se ne ulega na okno nekaka senca? Potniki še sede na svojih prostorih kakor prej; a skozi okno res več ne zre k njim siva enakomernost, grički postajajo višji, in ko vlak postoji v Nemškem Brodu, slikovito naslonjenem na hribec, priznava tudi Slovenec: „Tu je lepo!“ — Na Češkem smo.

Odslej se okolica sploh oživlja. „Oživlja“ — tu se šele zavedamo, kaj ji daje življenje — g o r e in v o d e! Oko se umiri tam ob sicer nizkih holmih, ki pa zaslužijo to ime vsaj v toliko, da moreš razlikovati med dolino in med hribom. Iz teh tal že puhti nekaj življenja.

Zdaj potnik sam začuti, da vlak res dirja, in kmalu mu dirja skoraj prejadrno; pri Kolinu zdrdra preko Labe in jo potem spremlja uro za uro, sem od desne pa pošiljajo Krkonoši svoj hladeči vetrček.

Med tako vožnjo je edino pravi prostor pri oknu na hodniku. Hitro teko ure in večer se bliža; mogočna je postala Laba, ki se ji je med tem pridružila Vltava, in ozko so se stisnile gore od obeh strani; celo strme gole skale se prikazujejo, sicer ne bleščeče bele, kakor smo jih vajeni mi, a vendar skale, ne prst in ilovica. Vlak ropoče, kakor smo ga vajeni v domačih soteskah, smer je postala popolnoma severna. Domovino zapuščamo; lepa Avstrija se poslavlja, kažoč za slovo še enkrat svojo krasoto. Povsem mračno je že, ko se privozimo v obmejni veliki postaji v Děčnu (Tetschen) na desni in v Podmoklah (Bodenbach) na levi strani Labe.

Ni izlahka kaka meja ostreje začrtana nego tu. Od leve in desne pritisne gorovje, puščajoč jedva toliko prostora, da se mogočna Laba prerije; a oboje gorovje se spušča k njej s strmimi stenami, tvoreč res prava vrata med dvema državama. A vrata niso zaprta; parniki in čolni vseh vrst in velikosti šume gori in doli; zgoraj na bregu se vrste vlak za vlakom, iz tovaren puha dim, ljudje se gnetejo, otovorjeni in neotovorjeni, razne jezike slišiš, a tujega se ne čutiš, ker so si ti ljudje izvečine sami tujci; a domačini so kaj vljudni, saj zreš skozi ona prirodna vrata tja med bližnje, po vsem svetu zaradi svoje vljudnosti znane Saksonce.

Premotril bi še skalovje, kod se spleza nanje, a treba se je vrniti v voz, ki smo se v njem že udomačili. Prehod v tujo državo se izvrši skoraj brez vidnega znaka, laglje nego pri nas v strmih gorah ob italijanski meji. Carinski uradnik, ki naj bi pregledal prtljago, samo vpraša: „Je li kaj dacu podvrženega?“ Ko mu potniki seveda enoglasno odgovore: „Nič!“ se on odzove s „hvala!“, salutira in odide.

Bila je trda noč, ko smo dospeli v Draždane; videl sem to pot samo luči, ogledati pa sem si hotel mesto ob drugi priliki. — Potem je prišla dolga vožnja v skoraj ravni črti proti Berlinu. Na tej progi je res vseeno, voziš se li po dnevi ali po noči; videti pravzaprav ni ničesar, z vso brzino hiti vlak po svoji brezkurvni progi skozi to vedno enakomerno plan. Suhljati travniki, nizki gozdi, tuintam kaka naselbina, vsa pokrajina brez vsake izrazitosti: to dela po dnevi in po noči enak vtisk, vtisk praznote. Zjutranji vtisk onostran Dunaja nas je bolel in utužil; tu, proti Berlinu se vozeč, pa smo že trdi, ravnodušni. Turist pozabi, da je ljubitelj prirode, pričakujoč, da ga sprejme tudi ona za ljubimca. Zdaj se zaveda, da more tudi on biti moderen človek, popoln egoist, stremeč po neodvisnosti od sočloveka in od prirode.

Kadar ti priroda ne nudi ničesar, tedaj iščeš človeka. Potniki smo se seznanili med seboj; v Draždanih se je potništvo tudi precej

izpremenilo. Bila je nedelja in z našim vlakom se je vračalo dokaj Berlincev, ki so se bili zjutraj peljali na izlet v Draždane. Vsi so bili dobre volje, a ne v taki kričeči meri, kakor jo izpuščajo včasi naši izletniki, in tujca so sprejeli medse kot svojega znanca.

Prvi vtisk o Berlincih torej ni bil slab; poudarjam že tu razliko med našimi in ondotnimi potniki. Ako se pri nas kdo vozi z železnico, bi bil najrajši kar sam v svojem oddelku in zre s sovraštvom na vsakega sopotnika, ki bi se tudi rad umestil ondi; kdor ima sedež, se razkorači kolikor mogoče, da bi mu nihče ne mogel blizu. To je pač znamenje, da se mi razmeroma malo vozimo. V Berlinu in okolici pa so me, kadar sem se v svoji prirojeni skromnosti pomišljal usesti se kar tja v sredo med tujce, nalašč opozorili, da je prostorček še prazen. „To je kakor pri planincih," sem si mislil. Planinec odstopi soplanincu celo polovico postelje in blazine.

Berlinska gospoda je med nami potniki kar zanetila pogovor vse vprek. Pa brez tistega pustega in često mučnega „predstavljanja", ki ga mi gojimo v toliki meri. — Prisedli so in vprašali, kako se nam godi, ne pa, kam se peljemo in kdo smo. Govorili smo o čemer pač in iz pogovora se je dalo ugibati, kaj smo v življenju. No, da sem jaz filolog, tega pač nobeden ni pogodil. Čudil sem se, kako odkrito so razpravljali o svojih, tudi intimnih razmerah — zopet kakor pri odkritosrčnih planincih, a odkritih šele, kadar si brusijo pete v mrtvih, brezrastlinskih višavah, kjer človek postaja bližji človeku.

Tudi dame so se vedle prav neprisiljeno. Eden gospod, ki se me je posebno oklenil, je nagovarjal svojo prijazno spremljevalko včasi kot svojo „nevesto" (Braut), pa tudi, če se mu je zazdelo, kot svojo „ženo" (Frau). Ni mi bilo prav jasno, kako mu je bilo to dovoljeno, a njegovi tovariši so se ravnali takisto v svojih ogovorih. Preden sem mogel razrešiti uganko, s kakimi pogoji more biti nevesta obenem soproga — rešil sem jo šele dokaj pozneje — in preudarjati, je li tudi med planinci, oziroma planinkami kako tako dvobitje, je prihrul naš vlak na Anhaltski kolodvor berlinski.

Oni Berlinec mi prijazno poda roko ter pravi, da si mora zdaj opasati svoj „Seitengewehr", in ker civilno oblečenega gospoda začudeno pogledam, prime s smehom svojo spremljevalko pod pazduho, češ, „sem že opasan", in odšla sta. Jaz pa sem vsaj vedel, s kako sabljo se opasuje berlinski civilist.

Neki drugi popotnik se je smejal za njima, a meni je rekel o onem, svojem znancu: „Is 'n feiner Kerl! Beene (t. j. Beine) hat er bis uf de Erde!"

Ko sem si našel prenočišče, ali po berlinsko povedano, ko sem prišel „v Betlehem“, sem se spomnil, da sem prišel v to mesto kakor na Grintavec, tedaj ko sem prvikrat hodil nanj: prihod se je izvršil v obeh primerih kar sam. Ko sem jo bil mahal proti vrhu Grintavca po malodane jezdni poti, ki se iz Ljubljane vidi tako lepo, se je ulegla na goro taka megla, da sem jo grabil pred seboj. Zaiti človek po oni stezi ne more niti z zavezanimi očmi, a slutiti nisem mogel, kje je vrh in kdaj pridem nanj. Kar mi zmanjka gore in iz tega sem mogel sklepati, da sem na vrhu. — Tako sem tudi bil namah tam v Berlinu in stal sem med milijoni ljudi prav tako sam kakor tedaj na Grintavcu.

Prva potreba planincu je, da se dobro orijentira; zato je treba trdnih točk, na katere se naslanja sestav njegovega planinskega obzorja. Takih točk sem iskal tudi v Berlinu. A ta stvar ni tako razmeroma enostavna kakor na Dunaju vsaj po dnevi. Na Dunaju so Ring, Gürtel, zlasti pa Štefanov zvonik, ki se, ker je mesto na več krajih vzpeto, vidi od vseh strani: to so točke, ob katere se more opirati vsa orijentacija; in dunajske ulice imajo vsaka zase kako posebnost, ki jo zgrabi oko in obdrži spomin. A Berlin! Mesto leži v ravnini in nima prav nobene nad vse drugo izrazite visoke točke. Le za obližje more dajati smer pozlačena kupola državne zbornice ali pa zelena kupola kraljeve palače ter kupola nove stolne cerkve, ki stoji nasproti tej palači.

(Dalje prihodnjič.)

V drevoredu.

Nad nama šumijo platane,
trepečejo z listi mehko,
o sreči devojki neznane
šepečejo bajko lepo.

Kako je s predragim hodila
ob tihih večerih v poset,
ko jadral po nebu samoten
je mesec otožen in bled.

Jaz bajko to dobro umejem,
i ti jo — to zrem ti v očeh —
ah, saj so od naju se jo naučile
ob tihih, poletnih nočeh!

Utva.

Dolenjska legenda.

Spisal **Vojeslav Molè.**

ima je bila, kakor je ljudje že dolgo niso pomnili, Krka je vsa zamrznila, po vsem Dolenjskem je zapal nenavadno visok sneg. Redko se je kdo prikazal s hrvaške strani čez Gorjance, po gozdovih so se klatili volkovi in se bližali vasem. In kadar je nastala noč, je bilo vselej čuti njih zateglo tuljenje, da je pretresalo človeku mozg in kosti.

V taki zimi je bilo, ko sta prišla s Hrvaškega na vrh Gorjancev Kristus in sveti Peter. Hodila sta po zemlji okoli, da sta gledala, kako ljudje žive in kako se drže svetih postav. Poznal ju ni nihče, ker sta bila oblečena le kot navadna siromašna Hrvata, živela sta ob miloščini usmiljenih ljudi.

Snežilo je, ko sta dospela na vrh, tako da se ni videlo nikamor. Sveti Peter je bil truden in zmučen od dolge, naporne hoje in bi bil rad počival.

„Gospod," je dejal, „truden sem."

„Jaz tudi," mu je odvrnil učenik in smeje se stopal dalje. Sveti Peter je jezno zamrmral, pa si ni upal glasno godrnjati in mu je sledil.

Začel je pihati veter in zašumelo je v gozdu in še huje je melo. Popotnika sta se tesneje zavila v svoji suknji.

„Ves sem premrzel, Gospod," je jeknil čez nekaj časa sveti Peter.

„Potrpi!" je odgovoril Kristus in šla sta dalje.

Jelo se je mračiti, sneg je pa še vedno naletaval in mraz je postajal vedno hujši. Že skoraj ni bilo več videti ozke gazi, ko sta zagledala v dalji medlo luč. Gazila sta dalje, morala sta od glavne poti stran v gozd in po dolgem trudu sta dospela pred malo kočo.

Stopila sta k razsvetljenemu oknu in pogledala vanje. V steno v izbi je bila zataknjena osmoljena trska in razsvetljevala mali prostor. Na zapečku je sedel postaren, že osivel mož, zatopljen v misli. Na javorjevi mizi so ležali ostanki večerje.

Sveti Peter je postal še slabše volje.

„Že zopet greva k takemu, ki nima ničesar," je pomislil pri sebi. „In vendar bi si Gospod že lahko izbiral malo boljše ljudi!"

Rekel pa ni nič, ker se je bal Gospoda.

Kristus je stopil k vratom in potrkal. Znotraj so se oglasili koraki in starec je odprl.

„Kdo je?“ je vprašal.

„Dva popotnika, ki ju je prehitela noč na poti, prosita prenočišča!“ je odvrnil Kristus.

„Le stopita noter, da se malo pogrejeta,“ ju je povabil starec in vedel v izbo, kjer ju je objela prijazna toplota. Odložila sta suknji in gorjači in sedla na klop. Starec si je pa dal med tem opraviti.

„Lačna sta gotovo tudi, kaj ne? Pa saj bo še nekaj skuhane krače; sicer sem si jo bil pripravil za jutri, pa zdaj jo že moram ponuditi vama!“

In položil je pred oba velik kos še gorke svinjine, da se je godrnjavemu svetemu Petru kar razjasnil obraz.

Zunaj je divjala burja, vriskala je med vrhovi, da se je daleč gubil odmev in so se stresala mala okenca izbe; a notri je bilo gorko, veselo je prasketalo v peči.

Z vidnim veseljem je gledal starec, kako je teknila Hrvatoma krača, in ko sta končala, je vprašal:

„Prihajata pač od daleč, kaj? Ali je tudi tam doli na Hrvaškem tak mraz? Saj si človek skoraj ne upa iz hiše! Vaju vede pač silna pot?“

In važno mu je odgovoril sveti Peter:

„Da, silna je najina pot. V tem mrazu prihajava z one strani Hrvaškega in morava iti še daleč. Komaj se pride do poštenih ljudi. Bogve koliko časa že nisem pokusil vina!“

In tiho je pristavil sam pri sebi: „Morda me bo vendar razumel.“

„Saj res, saj sem popolnoma pozabil!“ je vzkliknil starec, „saj ga imam poln sod v kleti! Da sem vendar tako pozabljiv!“

Odhitel je iz izbe. Sveti Peter se je namuzal.

„Vidiš, Gospod!“ je dejal. „Ti vedno molčiš, pa zato tudi ničesar ne dobiš!“

Kristus se je nasmehnil.

„Peter, Peter, ti si vedno enak!“

Starec se je vrnil in postavil pred svoja gosta vrhano pisano majoliko.

„Iz mojega vinograda je,“ je razlagal. „Tam doli ga imam nad Vino vasjo.“

Moj Bog, takrat so bili na Dolenjskem lepi časi, vino je rodilo kakor nikoli pozneje in vsega je bilo dovolj!

Pokusili so vsi trije in starcu se je zdelo, da mu njegov cviček še nikoli ni šel tako v slast.

„Pa kako, da bivaš tu v tej samoti?“ je vprašal Kristus in vprl svoje oči v starca. In temu je postalo pri tem tako lahko pri srcu, da bi bil najrajši vse povedal temu tujcu, ki se mu je zdel tako znan, ki je zrl vanj tako prijazno in dobrohotno.

„Ej, saj nekdaj nisem tu stanoval“, je začel, „nekdaj sem bival doli v vasi, pa od tega je že dolgo. Takrat sem bil še mlad, imeli smo svoje hišo in dobro smo živeli. V tej koči je tedaj živel star gozdar s svojo hčerko Manico. Lepa je bila in rad sem jo imel. Dostikrat sem jo obiskal tukaj gori. Ob zimskih večerih smo posedevali ob peči in se veselo pogovarjali, zunaj pa je piskala burja in stresala ves gozd. Po leti sva pa sedela z Manico na klopici pred kočo. In bilo je nekoč zvečer, še dobro vem, takrat sem ji povedal, da jo imam rad. In tudi ona mi je razkrila, da me ima že zdavnaj rada. Tako lep je bil oni večer! . . .“

Za hip je prenehal in se zatopil v misli. Zunaj je šel šum skozi les in burja se je igrala s snežnimi kosmami.

„Drugi dan,“ je nadaljeval, „sem stopil pred njenega očeta in mu povedal, kako in kaj. ‚No, Matija, če jo imaš rad, pa jo vzemi!‘ je dejal, ‚saj jaz itak ne bom več dolgo, Manici je pa treba tudi opore‘. In sklenili smo, da bo še pred adventom svatba.“

In starec je pripovedoval in pripovedoval in žarele so mu oči, ko je pravil o veselih dnevih svatbe. Naenkrat pa se mu je potemnil obraz in solza mu je zablestela v očesu.

„Tri mesece po svatbi je pa umrla moja Manica. Bog vedi, kaj ji je bilo, naenkrat je legla in ni več vstala. Nič ni pomagalo, vsa zelišča, ki so mi jih nasvetovale modre stare žene, so bile zaman, tudi konjederka ji ni nič odpomogla s svojim zagovarjanjem. In čez dva tedna smo jo pokopali. Huda zima je bila takrat, še dobro vem.“

„Takrat mi je dejal Maničin oče: ‚Matija, zdaj sem sam, nikogar nimam na svetu, nobene opore nimam!‘ In jaz sem mu odgovoril: ‚Bom pa jaz prišel k vam, pa bova skupaj živela.‘ In preselil sem se sem gori v to goščavo. Ko je umrl še on, pa nisem hotel več doli v vas, ostal sem tu in tu ostanem do svoje smrti. Saj bo itak kmalu prišla!“

Starec je končal. Kristus je še vedno zrl vanj prijazno in dobrohotno, sveti Peter pa je kimal za mizo. Naenkrat se mu je nizko sklonila glava in začel je smrčati.

„Truden je in zaspan," je dejal Matija. „Predolgo sem vaju zadrževal s svojim pripovedovanjem. Le spočijta se, da bosta jutri na trdnih nogah. Lahko noč!"

„Lahko noč!" je odvrnil Kristus, zdramil Petra in legel ž njim na peč, starec pa se je iztegnil v svojo posteljo.

Zunaj je piskala burja brez prenehanja in se zaganjala v vrata in okenca, da so glasno žvenketala.

„Hudič podi svoje polhe," je pomislil Matija in se prekrižal. Spanec mu je legel na oči in ga zazibal v sanje.

Mehka roka se je doteknila njegove rame.

„Matija, umrl si! Vstani in pojdi za mano!"

Matija se je ozrl in ugledal pred seboj onega mladega Hrvata, ki ga je zrl nocoj tako prijazno. Nič več ni bil po hrvaško oblečen. Imel je na sebi velik moder plašč, lase je imel dolge, brado je imel v sredi razdeljeno. Sedaj se je zdel Matiji še bolj znan, nekdaj ga je že videl, pa se ni mogel domisliti, kje. Nič ni pomišljal in mu je sledil.

Stopila sta iz koče. Zunaj je bil jasen, solnčen dan. Sneg je ležal na polju in v gozdu, solnce se je uprlo vanj, da se je vse lesketalo kakor v srebru in zlatu.

A Matiji ni bilo nič mraz. Lahno je stopal kakor v gorki pomladi in hitro sta šla, neznansko hitro, pa vendar ni bil nič truden.

Nikogar nista srečala. Naenkrat so bile za njima vse domače vasi in cerkveni zvonik, nič več ni bilo videti belih zidanic, Gorjanci so jima izginili izpred oči in šla sta čez veliko snežno planjavo daleč, daleč. In tako sta hodila ves dan, da se je že nagibalo solnce.

Matija se je zbal, da bo moral prenočiti v snegu, in je boječe vprašal:

„Solnce že zahaja. Kdaj se ustaviva?"

A vodnik mu ni ničesar odgovoril in šla sta dalje. In ko je bilo solnce že čisto na robu obzorja, sta dospela do podnožja visokega hriba in sta začela stopati nanj. Hodila nista nič manj hitro kakor prej in Matija se je začel čuditi — vseokrog so se širili sami vinogradi in v njih je zorelo najlepše grozdje, kar ga je še kdaj videl. Med trtnim zelenjem so se belile velike zidanice.

In ko sta šla dalje, je ugledal velikanske vrtove in v njih so cvele čudovito lepe rože. Še lepše so bile kakor one na grajskem vrtu na Mehovem.

Nič več ni bilo videti snega. Matija se je ozrl — solnce je stalo nepremično na obzorju in ni zašlo.

Čudno se je zdelo vse to Matiji. Dolgo si ni mogel razložiti, kam gre pravzaprav. Tu se mu je zasvetilo v pameti: „Ah, saj res, umrl sem in zdaj me pelje pred sodbo božjo! Poslanec božji je!... Bogve kam pridem? V pekel? Ne, morda bo imel Bog usmiljenje z mano. V vice? No, dobre bodo! Saj enkrat se jih že rešim!“

„Toda izpovedal se nisem,“ je pomislil. „Kaj bo? Kaj poreče Bog, ker sem posekal ono bukev na sosedovi zemlji? No, pa saj je metala senco na moja tla in tudi nekaj korenik je bilo v moji zemlji! Lani sem ogoljufal grajskega valpta, ko je pobiral desetino. Pa saj je itak krivično, da mi kmetje tlačanimo grajščakom! In s Hrvaškega sem nekdaj tihotapil tobak? Sicer zakaj ga pa ne bi smel?“

Matija je mislil in mislil in prišli so mu v spomin vsi njegovi grehi. Pa kmalu se je otresel vse bojazni pred kaznijo. „Saj sem imel le jaz prav,“ je dejal sam pri sebi.

Nekaj drugega ga je zaskrbelo.

„Kaj poreče Bog,“ je dejal in se ogledal, „ko me vidi v tej obleki? Lahko bi me bil ta Hrvat počakal, da bi se bil vsaj oblekel v praznično, sedaj moram pa tak pred sodbo! Če sem šel kdaj v grad po opravkih, sem moral zmeraj obleči žametasto kamižolo pa nedeljski klobuk in praznične hlače, čevlje sem imel lepo namazane z mastjo pa rdečo ruto sem nosil okoli vratu! Prav res me skrbi. Da me le ne bi spodili iz nebes!“

„Eh,“ je pomislil čez nekaj časa. „Sicer pa Gospod Bog že ve, da kmet ne more biti vedno lepo oblečen kakor kaka grajska gospodična!“

Med tem sta dospela na veliko planoto. Sredi nje se je dvigal velikanski zid in v njegovi sredi so bila velika vrata iz samega zlata. In na njih so bili naslikani srebrni angeli.

Matijev vodnik je potrkal na vrata. Odprla so se in prikazal se je v njih sveti Peter z velikimi ključi v roki. Matiji se je zazdelo, da je tudi njegov obraz že nekje videl, a se ni mogel spomniti, kje. Tudi sveti Peter je imel moder plašč kakor oni drugi, samo da ni bil tako dragocen. Tu se je ozrl po svojem vodniku, a ni ga bilo več, že je bil izginil.

„Kaj hočeš?“ je vprašal sveti Peter in ga hudo pogledal izpod obrvi.

Matiji se je tresel glas, ko je odgovoril:

„Umrl sem, pa me je nekdo pripeljal sem. Menda moram pred sodbo božjo.“

„No, le noter,“ je dejal nebeški ključar. „Saj če nisi za nebesa, boš kmalu spet zunaj!“

Matija je vstopil. In čudesna lepota se je razgrnila pred njegovimi očmi. Bil je na velikem, krasnem vrtu. Brez števila cvetlic je dehtelo po gredicah, lepo sadje je zorelo po drevju, majhni potočki so se vili med sočno travo. Po stezicah, posutih s srebrnim peskom, so hodili angeli in tako lepo prepevali, da je Matija kar ostrmel, se ustavil in poslušal.

„Naprej, naprej!“ ga je tu sunil sveti Peter, „saj boš potem lahko poslušal, če ostaneš pri nas. Pa odkrij se vsaj, snemi tisto svojo kučmo!“

Matija se je prestrašil, se odkril in stopil dalje. In naenkrat je stal pred božjim prestolom. Tako se je vse bleščalo in svetilo, da je komaj mogel gledati. Na zlatem prestolu je sedel sam Bog Oče, siva brada se mu je vila do pasu, v levi roki je držal veliko modro kroglo, v desni zlato žezlo.

Matija je pokleknil. Rad bi se bil opravičil, da je prišel kar v taki obleki pred sodbo, pa si ni upal govoriti.

In videl je, kako je pristopil velik angel s tehtnico v roki.

„Sveti Mihael!“ je pomislil.

„Ni treba sodbe,“ se je tu oglasil Gospod Bog, „Kristus in sveti Peter sta bila sinoči pri njem, preštela sta njegove grehe in jih pretehtala. In število grehov je manjše od njegovih dobrih del.“

In obrnil se je k Matiji in mu dejal:

„Matija, zveličan si. Oni vinograd tam-le je tvoj. Obdelujta ga večno z Manico!“

Matija je pogledal tja, kamor je pokazal Bog Oče, — sredi velikega, lepega vinograda se je dvigala lepa zidanica. In videl je, da se mu nekdo bliža, tako znan mu je bil ta obraz. —

„Manica!“ je kriknil.

„No, no!“ je dobrohotno zamrmral sveti Peter in zarožljal s svojimi ključi . . .

⁂

Matija se je zbudil in skočil pokoncu. Ozrl se je po izbi. Hrvatov ni bilo nikjer.

„Morda je bilo pa vse le san!“ je pomislil starec. Ne, na mizi je stala majolika in pričala o tem, da sta bila Hrvata tukaj.

„Kristus in sveti Peter sta bila pri meni!“ je vzkliknil.

„Seveda, seveda!“ je dejal. „Zdaj vem, zakaj sta se mi zdela tako znana! V cerkvi sta oba naslikana, kakršna sta v resnici, oba v modrem plašču, pa Kristusov je dragocenejši!“

Prekrižal se je in se ozrl skozi okno. Burja je ponehala, oblaki so se razpodili, solnce je sijalo na les in snežno polje . . .

Pa to je bilo v davnih, davnih časih.

Mrtva pomlad.

Sedaj se zopet smejejo lesovi
in v cvetju zopet je polje
in kot nekdaj bežijo v dalj valovi —
a tožno moje je srce.

In zopet so se zvezde razžarele,
spet drugim klije tisoč nad,
a ustnice so tvoje me proklele —
in mrtva moja je pomlad.

Vojeslav Molè.

Oj spavaj, Anica moja!

Oj spavaj, Anica moja,
le spavaj presladko;
naj ti ne moti pokoja
ne zemlja, ne nebo!

Nikdar ne zvedi bolesti,
ki v duši me skeli,
in cilja nikdar tej cesti:
po njej moj pot drži.

Moj Bog, kako sem te ljubil
v ljubezni srečnih dneh,
in vendar sem te izgubil
v teh žalostnih nočeh.

Nič več ne prestopim praga
v svetišče ti svetlo;
le spavaj, Anica draga,
le spavaj presladko! —

Petruška.

Hiša pri Jugoslovanih, posebe pri Slovencih.

Poročilo o dr. M. Murkovi razpravi „K zgodovini kmetiške hiše pri južnih Slovanih".

Spisal **Jos. Wester.**

(Konec.)

animiv pojav v hišnem sistemu so dimnice. Pisatelj omenja, da se je ta sicer pristno nemški gradbeni običaj ohranil le še ob nemški jezikovni meji na Štajerskem. Dimnica je soba, v kateri se res dim kadi; v njej ni zaprte, obzidane peči, ampak le velika pečnica s prostim ognjiščem (zidom) za kuhanje. Za pojasnilo o dimnici služijo v razpravi štirje načrti dimnic; zelo instruktivno bi bilo, če bi bil pisatelj podal tudi sliko notranjosti take dimnice. Na Koroškem, kjer so Slovenci še v tesnejši dotiki z nemškimi sosedi nego na Štajerskem, nimajo dimnice v slovenskem delu dežele razen na vzhodni strani, ki meji ob Štajersko. Na prvi hip se čudno vidi, da Slovenci v Zilski dolini ne poznajo dimnice, da pa je pri njih nemških sosedih v gornji Zilski dolini običajna. Pisatelj sam poudarja, da je redek tak primer za dejstvo, da se hišni tip tako tesno ujema z narodnostnimi odnošaji. Sicer pa pomeni dimnica proti navadni gornjenemški hiši nižjo stopnjo kulturnega stanja, saj imajo razen ljudi, katerih pravo zbirališče je dimnica, vanjo dostop tudi domače živali: tu molzejo krave, tu krmijo pujske.

V IV. poglavju razpravlja Murko o razvoju hiše, o spalnici (kamri), pristranskih hišicah, o hišah na polju in na planini. Hrvatje in Srbi nimajo spalnic v tem pomenu besede, kakor da bi jim bil v ta namen nalašč odmenjen prostor, ker večjidel služi v to veža, t. j. prostor, kjer je ognjišče, ali pa izba, kjer bivajo sicer le po zimi. Spalnica gorenje-nemškega tipa se nahaja le pri Slovencih in še to ne povsod. Za ta prostor rabijo po raznih krajih razna imena, večjidel tujke: kamra, štibelc, cimer, čumnata. Sploh so v tem oziru tujke pri Jugoslovanih kaj mnogoštevilne. Deli hiše, nje oprava, kuhinjsko orodje itd. imajo dostikrat izposojeno ime. Murko je posvetil V. poglavje temu vprašanju, vendar se ne spušča v vse podrobnosti, ker bi sicer moral seči daleč prek mej, ki si jih je

zastavil za svojo razpravo. Proti koncu tega poglavja pravi: [1]) „Število nemških tujk, nanašajočih se na hišo in pohištvo, je pri Slovencih jako veliko; to se strinja z njih geografskimi, zgodovinskimi in socialnimi odnošaji; tudi na Hrvaškem in v Slavoniji ni neznatno, tudi tu se pozna vpliv zemljepisne lege, nekdanje nemške vojaške uprave (do leta 1881.) in nemških naselbin v vzhodni Slavoniji ter v Banatu. Onostran Save in Donave pa je v navadi čudovito malo tujk in še te so izposojenke iz najstarejše dobe." — S tem je Murko ovrgel povprečno trditev Meringerjevo, da je v Bosni „vsak kos pohištva gornjenemški". [2])

V končnem (VI.) poglavju nam podaje Murko zanimiv ekskurz o jugoslovanski mizi, o nje obliki, stališču in imenu. Razlaga izraze miza, stol, sofra, sinija, trapeza, tabla, mentrga i. t. d. Besedo miza tolmači kot izposojenko iz stvn. mias, mies, ne pa, kakor Miklošič, naravnost iz lat. mensa. Murkovo razlago podpira tudi dejstvo, da imajo besedo m i z a izmed Jugoslovanov le Slovenci.

S svojim delom je podal Murko trdno osnovo za nadaljnje proučevanje slovenske hiše. Folklorski odsek [3]) pri „Slovenski Matici" je prevzel nalogo, da zbira dokumente naše domače kulture. Delo se bo moralo razdeliti na sličen način, kakor je odbor za publikacijo „Avstrijske narodne pesmi" pravkar izdal povpraševalno polo o narodnih pesmih, narodni godbi in narodnih plesih. Čujemo, da zgodovinsko društvo v Mariboru tudi že pripravlja knjižico, ki bo dajala navodila za tako nabiranje narodnega blaga, kakor imajo Hrvatje že izborno sestavljen navod za proučevanje narodnega življa. [4]) Le tem potem, da se vzbudi v vseh inteligentnih slojih, ki prihajajo v tesnejšo dotiko s preprostim ljudstvom, zanimanje za naše žive in hirajoče starine, se more doseči popolnost takih zbirk in temeljitost tozadevnih razprav. Saj bo kdo celo v tako natančnem delu, kakor je dr. Murkovo, pogrešil marsikako stvar, ki je pisatelj ne omenja:

[1]) Murko, op. c. V, 110.

[2]) Pri tej priliki bodi naše občinstvo opozorjeno na najnovejši Murkov članek „Kroaten und Serben" v „Oesterr. Rundschau" IX, št. 4. z dne 15. decembra 1906. Pisatelj govori tu med drugim obširno o kulturnem edinstvu in soodnosnosti Hrvatov in Srbov.

[3]) Ime „folklorski" v tej zvezi dr. Murku ne ugaja, kakor je omenil v „Časopisu za zgodovino in narodopisje", III. letn. str. 224., češ, da je premalo obsežen, ker meri le na eno stroko narodopisja. Morebiti bi se nazival bolje: narodopisni odsek.

[4]) Osnova za sabiranje i proučavanje gradje o narodnom životu. Napisao dr. A. Radić. (Preštampano iz II. sveska „Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena".) Zagreb 1897.

lina, ješterlih, istje (isteje), hišterna (soba za služinčad v gradovih in večjih posestvih), tnalo, svisli, senica, kozelc i. t. d. Dolenjec vinščak strogo loči zidanico od hrama. Obe imeni sta v rabi za vinsko klet v vinogradu ali v gorici: hram je vselej lesen, zidanica pa vsa ali vsaj deloma zidana. Nabrati se bo dalo še veliko o notranjem in zunanjem okrasju hiše.[1]) Samo pričeti je treba, da stvari „konca ne vzamejo“, da se poslužim besed dr. Merharja iz njegove feljtonske razpravice o domači umetnosti.[2]) Murko končno sam izpodbuja k takemu znanstvenemu delu, češ, če imajo že staroklasiški filologi učne zbirke in knjige svojih realij, koliko bolj jih je treba modernemu filologu, da se mu ne bo zdelo, kakor da tava v temi po svoji stroki, ako se ne bavi hkratu tudi z realnimi študijami o svojem narodu.

[1]) Tak okrasek so tudi prtiči ali prtički, ki doslej menda še niso nikjer omenjeni, niti v kaki zbirki nabrani. To so popirnate pole, lepo izrezljane in nazobčane, okrašene s slikami kmetskih umetnikov. Tak prtič pripno na prednji rob deščice, na kateri so postavljene jaslice v božični dobi, s tem zastro spodnjo stran jaslic, ker bi se sicer videlo le v temni mrtvi kot. V Pleteršnikovem slovarju nista omenjena ne „prtič“ v tem pomenu, ne „prtiček“.

[2]) Dr. Ivan Merhar, Umetnost na kmetih v Ilustr. narodnem koledarju za leto 1907., str. 120—134.

Kralj Matjaž in Alenčica.

Kralj Matjaž in Alenčica
jadrna šarca jezdita,
jezdita jadrna šarca dva skozi gozd zelen.

Deklici pade v srce bolest,
kakor iz daljnih dalj težka vest,
segel je bajnih glasov šelest v zeleneči sen.

„Groza je v senci strmečih hoj . . .
Reci, razloži mi, vitez moj:
pot je izgubil nebeški soj in je mrknil plah . . .“

„Nič se ne boj, golobica ti!
Kaj bi ti ledenela kri:
sladka usoda ti govori tu o črnih gorah.

Tajnosti poln ti šepet šepeta;
ura velika že plava z neba,
ko boš sredi gozda šumečega žena mojá!“

Vladimir Levstik.

Strup.

Spisal **Fr. Strnad.**

(Dalje.)

n ti, moja mati!

Bilo bi greh, ako bi se tebe ne spominjal! A tebe se ne spominjam tako rad, kajti ob tvojem spominu mi vedno zopet zakrvavi srce. Pri misli nate se ne morem ubraniti solzam, o mati, ti, ki si trpela kakor nobena druga žena na svetu — ti mučenica vseh mučenic!

Tako majhen, tako čisto majhen sem še bil, pa sem že slutil, da trpiš!

„Zakaj si tako žalostna, mama?"

Stoinstokrat sem te vprašal tako! Nerazsodno otroče sem še bil, a vendar sem že razločeval in pojmil! Druge mlade lepe žene sem videl smejati se in čudno se mi je zdelo, da se ti nikoli ne smehljaš. V potezah tvojega milega obraza sem že otrok čital, da te boli nekaj, da tvoje življenje ni veselo. . . .

„Zakaj si tako žalostna, mama?" sem te vprašal stoinstokrat, a odgovorila mi nisi! Samo k meni si se sklonila, pobožala si me pa solzo obrisala iz očesa sebi in — meni. In potem sva molčala oba, molčala in vdajala se vsak svojim mislim in vsak svoji boli. Molčala sva po cele ure, oklepaje se drug drugega, in le vzdihi, ki so prihajali zdaj meni, zdaj tebi globoko iz prsi, so motili tihoto, ki naju je obdajala. Skoro nepremično sva sedela drug poleg drugega, dokler se niso začule stopinje očetove. Tedaj pa sva se stresla po celem životu, ti si me pahnila skoro neusmiljeno od sebe in hitro sva se obrnila vsak na svojo stran. . . .

„Zakaj si tako žalostna, mama?"

Kako, kako ti je pač segalo to vprašanje iz ust takega otroka v srce! Ah, ti si me umela! Ti si vedela, da trpi zaradi tebe moje otroško srce! Kako bi bil mogel jaz biti vesel, če sem tebe, svojo mater, videl vedno žalostno? Rada bi me bila premotila, rada bi se bila smehljala, da bi bila razvedrila mene. Prizadevala si se včasi, a ni se ti posrečilo! Prevelika je bila tvoja žalost, pregloboka tvoja bolest!

O ti moja draga, o ti moja ljubljena mati!

Kako si me ljubila, kako si me imela rada!

In kako si trpela, ko si videla, da me preganja sovraštvo mojega očeta! Vem, zaradi mene si še najbolj trpela! Vse drugo bi bila morda še prenašala, a gledati, kako neusmiljeno ravna oče s svojim lastnim in tvojim otrokom, tega prenašati ni moglo tvoje materinsko srce!...

O, še se spominjam, kako si se mu nekoč postavila v bran! Premagovala si se dolgo, ker si se bala škandalov, ker nisi hotela, da bi ljudje zvedeli kaj o žalostnem razmerju, ki je bilo med teboj in njim. Toda tistikrat je bilo vzkipelo v tebi, tistikrat je prodrla z elementarno silo na dan vsa ogorčenost, ki si jo sicer zatirala in zadrževala v svojem srcu. . . .

Oče je bil tisti dan posebno slabe volje. Mogoče, da ga je bilo v službi kaj razjezilo — ob takih prilikak se je vselej znašal nad menoj — mogoče tudi, da so se ga tisti dan s podvojeno silo lotevale tiste muhe njegove. Kakor tolikrat prej, se mi je začel brez pravega povoda groziti. Toda same grožnje so bile le malokdaj in tudi tistikrat ne. Zgrabil me je za lase in potem me je začel biti. A da me je pretepel enkrat, mu ni bilo dovolj. Pretepel me je še drugič in tretjič. Divjal je, kakor bi bil ob pamet. A tedaj si zdivjala tudi ti! Skočila si med naju in z glasom, kakršnega nisem čul pri tebi prej nikdar, si zakričala:

„Zdaj je dovolj tega! Ne boš ga umoril, ne boš ga ugonobil — mojega otroka! Jaz sem ga nosila pod srcem — moj je! Meso je od mojega mesa in ne pustim, da bi ga mučil in trpinčil!“

Ah, kako si bila lepa, moja dobra mati, v tem svojem srdu! Dosegla nisi svojega namena, in vendar, kako sem ti hvaležen za tisti pogumni čin, kako te občudujem, kako te častim! . . .

Tudi s prošnjami si skušala izboljšati mojo usodo! Nekoč si pokleknila predenj, povzdignila si roke proti njemu kakor proti živemu Bogu in med glasnim ihtenjem si ga prosila:

„Imej usmiljenje, imej usmiljenje! Jaz ne morem gledati več tega! Jaz moram zblazneti, zblazneti! . . O! . . .“

Sram ga je bilo tistikrat, pobegnil je od naju, toda usmiljenja ni občutilo njegovo srce! . . . Bil je trši nego kamen! —

In tako sva trpela še dalje, trpela dvojno bolečino — ker sva se smilila drug drugemu!

O ti ljubljena, o ti nepozabna mati moja!

Kako rad bi mislil nate, kako rad bi se te spominjal veninven! Toda ob spominu nate se mi krči srce, ob spominu nate točim krvave solze! In ob spominu nate raste moj srd in moje sovraštvo! . . —

*

Čul sem trditi: „Brez volje božje ne pade las z glave! Vsaka, tudi najmanjša stvar se zgodi z voljo tistega, ki je nad nami!“

Ali dogajajo se čudne stvari! . . .

Videl sem, kako je padel negoden ptič iz gnezda. Takoj je bila krvoločna mačka pri njem in pograbila je goliča, še preden se je mogla iztegniti rešilna roka po njem!

In nekoč sem imel bubo, katero sem skrbno varoval, dokler se ni izlegel metulj. Veliko veselje sem imel s pisano stvarco. Toda bil sem usmiljen in nisem mu hotel kratiti prostosti, za katero je bil ustvarjen. Izpustim ga. Vesel se dvigne v zrak. A preden je dospel na prvi cvet, je priletel ptič in ga pogoltnil. . . .

Če bi bil padel oni ptič drugje iz gnezda, če bi bil izpustil jaz metulja ob drugem času, kdo ve. . .

Usode onega ptiča in metulja se spomnim vselej, kadar razmišljam svoje življenje. . . Če bi me bila posadila usoda drugam, kdo ve . . .

A vse se godi po volji tistega, ki je nad nami! . . .

*

„Ali ga vidiš? . . . Se mu li ne pozna, da je rojen zločinec? . . . Njegov obraz poglej, njegovo čelo! . . . Prava zločinska fizijonomija! . . . O, to ti bo še lopov . . . tat bo, ubijalec, požigalec in razbojnik! U — ti . . . ti . . .“

In kosti njegove trde pesti so zašklepetale po moji mehki, od udarcev razboleli glavi, da se mi je temnilo pred očmi.

„Zločinec, tat, požigalec, razbojnik! . .“ Vsak dan so leteli med udarci taki priimki name! Boleli so ti priimki morda mojo mater bolj nego mene. Spočetka niti razumel nisem, kaj je hotel oče povedati s tem. Pozneje se mi je začelo svitati. . . Toda kar sem občutil spričo teh besed, ni bila tista navadna bolečina, katero občutimo, kadar nam dela kdo krivico, ne, v mojem srcu sta naraščala le ogorčenost in srd . . . bolj in bolj se ga je polaščalo neko splošno sovraštvo . . . nekaj, česar je bilo včasi mene samega strah . . .

Kakor strup so se zajedale te besede v moje meso in strup je učinkoval polagoma sicer, a bolj in bolj . . .

Te neusmiljene besede so mi vsilile polagoma prepričanje, da moram res postati nekaj takega, kakor mi je prorokoval oče. In včasi se me je lotila kar želja, da bi storil kaj groznega, kaj strašnega. . . Toda premagoval sem se. Zdelo se mi je, da bi oče rad videl, če bi učinil kaj takega; samo da bi triumfiral nad materjo ter se tem laglje znašal nad njo. Vedel je, da se zaman trudi, zatreti njeno

ljubezen do mene, in zato bi mu bilo v največje veselje, če bi bil dokazal, da sem res tak, kakršnega me je on hotel imeti. Vse to sem, dasi otrok, instinktivno čutil. In nisem mu hotel napraviti tega veselja! Toda one besede so vplivale z neodoljivo silo name. Moral sem včasi bežati od vžigalic, tako me je mikalo, da bi bil vzel katero, nažgal jo ter podtaknil kam, da bi nastal požar. . .

Nekoč sem se plazil pod streho po tramovih. Nasproti mi pride moj vrstnik, moj drug pri igrah. Imel sem ga vobče rad. Samo kadar se je dobrikal Gabrijeli, sem občutil neko mržnjo do njega. Zdaj sva bila čisto sama, kajti noben drug otrok si ni upal tja gori. „Tat, požigalec, razbojnik!“ mi zazveni na uho. Pri srcu me zabode in kri se mi zapodi v glavo, da mi je čudno zamrgolelo po njej. In kar nenadoma me prešine misel: „Pahni ga doli!“ Bilo mi je, kakor bi kdo siloma zahteval od mene, da storim to. In morda bi bil storil, morda bi bil pod vplivom tistih groznih besed res postal ubijalec, da se ni lotila vsega mojega života neka odrevenelost, vsled katere se nisem mogel premakniti z mesta. . .

Po par trenotkih pa sem se vzdramil. Razjokal sem se na glas. Pokleknil sem pred svojega tovariša in ga prosil odpuščanja. On me ni razumel. Obšla ga je menda groza in zbežal je. Jaz pa sem še vedno jokal. Bilo mi je, kakor bi bil že s samo mislijo, ki se mi je bila vsilila kar neradovoljno, storil nekaj groznega. V obupu, ki se me je lotil, bi bil skočil skoro sam v globočino in storil konec svojemu življenju. . .

Tedaj se je bilo začelo in . . . od tistih dob ni bilo več mirno moje srce. . .

Vedno zopet so se mi pojavljale zločinske misli, a njim je sledil vedno kes, obupen kes. . .

Čim večkrat sem čul iz očetovih ust: „Tat, požigalec!“, tem manj sem imel moči, ustavljati se groznemu prepričanju, da se prej ali slej res kaj zgodi. In živel sem v čimdalje večjem strahu pred tem, kar je po mojem prepričanju moralo priti . . . bal sem se poslej samega sebe! . . —

Edina opora moja v teh strašnih bojih je bila misel, da tako dolgo, dokler živi moja dobra mati, se ne sme zgoditi nič. . . —

Tako me je ubil, tako me je umoril, tako me je uničil s svojimi strašnimi besedami — moj lastni oče! . . .

*

V tej grozni temi, ki se je zgrinjala nad menoj od vseh strani, mi je posijalo samo takrat solnce, kadar sem bil v tvoji bližini, o

Gabrijela! V tvoji bližini sem pozabil, v tvoji bližini sem si opomogel! Kadar sem bil sam, so se snovale same čudne misli v moji izmučeni glavi. V mojem srcu sta se kuhala srd in sovraštvo. Kajti strup je učinkoval! . . .

Poleg tebe pa sem bil zopet otrok, nepokvarjen, nedolžen otrok, kakršnega me je bila ustvarila božja narava. V tvoji bližini sem se oddahnil; bilo mi je, kakor bi me bil prijeten sen obvel; poleg tebe sem bil vesel . . . da, celo smejal sem se, dočim ni drugače nikdar legel smeh na moje ustnice. . .

O bilo je lepo, tako lepo v tvoji bližini! Če je zaplapolal kje trak tvojega slamnika po zraku, že me je prešinilo nekaj sladkega, dobrodejnega. V tvoji bližini je bila večna pomlad! Tvoj smeh, tvoj srebrni glas je pregnal iz mojih ušes odmev onih grozovitih besed in pozabil sem na vse! Bil sem zopet otrok! V tvoji bližini so se mi vrnili trenotki, o kakršnih je sanjala včasi v temni noči moja duša, v tvoji bližini sem občutil slast, po kateri mi je tako burno hrepenelo srce! . .

Ob samem spominu na te trenotke sem srečen!

O Gabrijela, kadar se spomnim tistih tvojih velikih, skrivnostnih oči, iz katerih je sijala tolika miloba, tolika dobrota, tolika sladkost, je pozabljeno vse gorje! . . .

Toda to so le hipi, hipi. . . —

*

O jaz sem jokal . . . . jokal! . . . . Nihče ne ve, koliko sem prejokal v svojem življenju, kajti skrival sem se v svoji boli. O jaz sem jokal, jokal, a solze mi niso prinesle zaželjenega hladila, moje solze so bile kakor razbeljena lava, moje solze so pekle in požigale, kamorkoli so kanile! . . .

„Hudodelec, tat, razbojnik, požigalec!“

Ljudje, kaj sem vam storil? . . . Kaj sem ti storil, ti moj — oče? . . . Kako sem zaslužil jaz, tvoj otrok, to? Kaj so natezalnica in vse druge muke, s katerimi so mučili svoje dni dozdevne hudodelce proti mukam, ki jih je prestajalo ob takih priimkih moje mehko otroško srce! . . .

„Hudodelec, tat, požigalec, razbojnik! . . .“

Kaj sem vam storil, kaj, vi neusmiljeni ljudje?

O, kakšen lopov tisti, ki ima veselje nad mukami nedolžnega otroka, kaka kreatura oče, ki se naslaja nad trpljenjem rodnega deteta!

Prokletstvo na vas, prokletstvo nate, ti izvržek vseh očetov!

O da, zgodi se!

O da, imel boš, oče, kar si hotel imeti!

Ti si mi vzel vse . . . vse . . . zato te sovražim, zato te zadene moje maščevanje!

Iztrgal si mi srce iz prsi in zdaj je prazno tu notri! . . .

Mojo mladost, mojo sladko mladost si mi ugonobil!

Spravil si me ob najlepše, ob najslajše, ob srečo, ki ima svoj spočetek in svoj vir v ljubezni! . .

Ob vse si me del, vse si mi uničil! . .

Moje življenje je postalo žrtev tvoje krutosti! . . .

Srce si mi iztrgal iz prsi. . . In zdaj je prazno tu notri!

Brez srca sem — zato se me boj! . .

Ti nisi poznal usmiljenja, tudi jaz ga nočem poznati! — —

*

To je bil najstrašnejši, najtemnejši dan mojega življenja, ko sem moral misliti, da je usahnila tudi tvoja ljubezen do mene, o mati!

Spominjam se še natanko, kako je bilo.

Prišel sem bil baš od Gabrijele domov. Bil sem žalosten in potrt, ker me je bila njena mati odpravila od nje. Storila je to na lep način, toda jaz sem bil občutljiv. Govorila je nekaj, da mora Gabrijela iti nekam, a jaz sem vedel, da je to samo pretveza in da me le trpela ni v bližini svoje hčere. Tudi ona je vedela, kako me sovraži oče, in tudi ona se je bala zameriti se mu . . .

Jaz se nisem ustavljal. Odšel sem, a ko sem se ozrl v Gabrijelo, so mi bile rosne oči. Hotel sem k materi, da bi ji potožil. Pri srcu mi je bilo hudo in čutil sem se tako zapuščenega, tako grozno zapuščenega! Toda ko stopim doma v sobo, sta se oče in mati zopet prepirala — prepirala zaradi mene kakor zmeraj! Mati je bila do skrajnosti razburjena. Po licih so se ji vlekle široke, umazane lise, znak, da je jokala. A zdaj je samo še ihtela. Z rokama se je prijemala za glavo, pa letala po sobi gori in doli. Oče je precej nato odšel. Dosegel je bil, kar je hotel. Kadar je videl, da je spravil svojo ženo, mater mojo, s svojim strupenim jezikom skoro ob razum, tedaj je šel vselej. Danes je bil posebno zloben, kajti še nikdar nisem videl svoje matere v takem stanju . . . Bila je često obupana, a danes je besnela. Ko me je uzrla, se je zapodila kakor blazna vame. Česar ni storila še nikdar, je storila tistikrat: začela me je pretepavati, pretepavati brez povoda. Naposled me je zgrabila za vrat, davila me in kričala: „Ti nesreča moja! Umri . . . umri . . . konec naj te

bode, da bode konec mojih muk! . . Če bi tebe ne bilo, bi se dalo morda živeti! Umri, ti nesreča moja! . .“

Le s težavo sem se ji izvil in pobegnil. Morda bi me bila tedaj res zadušila in storila še sebi kaj!

Stekel sem pod streho in se ulegel pod bruno, kjer so me šele pozno po noči zasledili. . .

O to je bil grozen, to je bil strašen dan, ko sem mislil, da me tudi ti ne ljubiš več, moja mati!

Tako grenkih, tako bridkih solz nisem pretakal nikdar prej. . .

O mati . . . mati! Tistikrat si bila trda in neusmiljena z menoj! Tisti hip si me v istini sovražila! Tisti hip si me sovražila, ker si videla v meni vir vsega svojega trpljenja, katero dalje prenašati si se čutila preslabo. . . Tisti hip si me sovražila! Tisti hip je bil moj oče dosegel svoj namen, za tisti trenotek je bila podlegla tvoja volja njegovi. . . Trpinčil in mučil te je tako dolgo, da te je spravil ob pamet! . .

O, moj oče je znal to! On ni miroval prej, dokler ni spravil človeka v obup! . .

To je bil najstrašnejši, najtemnejši dan mojega bednega življenja! . .

Še zdaj me pretresa groza ob spominu na tisti trenotek!

Da si me sovražila ti, o mati, ki te je bila sama ljubezen!

O, ko bi vedela, kako sem trpel, kako mi je krvavelo srce. . .

„Umri . . . umri . . . konec naj te bode! . .“

Ah, hotel sem že storiti konec! . . Na streho splezati in spustiti se doli sem hotel. Svojo kri, svoje življenje sem hotel dati, da bi bilo konec tvojih muk!

Toda slutil sem, da si govorila tako samo v svoji grozni obupanosti in da bi ti moja smrt povzročila še hujše gorje. In danes vem, kar sem tistikrat samo slutil! Danes umem vse! . .

O kako velika, kako nepopisna je bila tvoja bolest, mati, da si želela smrt meni, ki si me tako ljubila! Kako ti je bilo pri srcu, da si hotela ugonobiti mene, ki sem bil meso od tvojega mesa! . .

To je bil najstrašnejši, najtemnejši dan mojega življenja!

Tako grenkih, tako bridkih solz nisem pretakal nikdar prej. . .

In vem, da si jih pretakala tudi ti!

Uboga, uboga moja mati! . . —

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

„Slovenska Šolska Matica“ razpošilja za leto 1906. sledeče publikacije: 1. Pedagoški Letopis. VI. zvezek. Uredila H. Schreiner in dr. Josip Tominšek. 2. Zgodovinska učna snov za ljudske šole. 6. snopič (konec). Sestavil dr. Matevž Potočnik. Uredil dr. Fr. Ilešič. 3. Nazorni nauk. Prvi del, 2. snopič (konec I. dela). Uredila H. Schreiner in dr. Fr. Ilešič. 4. Didaktika (Obče in posebno ukoslovje.) I. del. Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli. Spisal dr. J. Bezjak. I. snopič. 5. Didaktika. II. del. Posebno ukoslovje petja v ljudski šoli. Spisal N. Druzovič. Uredil dr. Fr. Ilešič.

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1907. Izdalo in založilo vodstvo. Cena 1 K 20 h V Ljubljani. Tisk „Narodne tiskarne“ 1906. Koledar nadomešča obenem nekdanji „Vestnik“. Vsebina mu je raznovrstna in bogata. Najbolj bode zanimal nadzornika Levca člančič o besedi „divnjek“ v znani Prešernovi romanci „Judovsko dekle“. Zanimiva je tudi Miroslava Vilharja pesem o Ljubljani, ki je pač še malokomu znana. Jako poučen za nas je članek „Češka narodna obrambna društva“. Naj bi se Slovenci od Čehov učili! — Glede na namen, v katerega se prodaja koledar, pač ne bo treba še izpodbujati našega občinstva, da seže po njem. Nahajati bi se moral v vsaki slovenski hiši. Morda bi ne bilo napačno, če bi se mu dala v prihodnje taka oblika in taka vsebina, da bi ugajal tudi kmetskemu ljudstvu! —

„Matica Hrvatska“ je izdala za l. 1906. sledeće knjige: 1. Dr. Albert Bagala: Povjest filozofije. — 2. Vjenceslav Novak: Tito Dorčić. Pripovjest. — 3. M. Gorkij: Izbrane pripoviesti. Uvod napisao Martin Lovrenčević. — 4. Dr. F. D. Marušić: Liječnikovi zapisci. — 5. Ilija Ujević: Dokonice. Slike i priče iz dalmatinskoga zagorja. — 6 Hrvatska poviest. Prvi dio: Od najstarijih vremena do g. 1526. Napisao Ferdo Sišić. — 7. Najnovije doba hrvatske povjesti. Napisao dr. Rudolf Horvat. — 8. Pod absolutizmom. Historija šestoga decenija hrvatske književnosti. (1850. do 1860). Napisao dr. Nikola Andrić. — 9. Cvieće slovenskoga pjesništva. Sabrao dr. Fran Ilešič. — 10. Hrvatsko Kolo. Naučno-književni zbornik. Knjiga II. — 11. Glas „Matice Hrvatske.“ l. 1906 — 12. „Kolo hrvatskih umjetnika.“ l. 1906. — O teh kjigah izpregovorimo še.

Strossmayer, koledar 1907. Godina prva. Zagreb, komisija knjigarne Trpinac, cena 2 K. Str. 328 + XCI v 4°. Prav obsežna knjiga, naš najzanimivejši letošnji koledar. Ko je pred dvema letoma umrl Strossmayer, so sklenili Hrvati velikemu vladiki v Zagrebu postaviti spomenik, ki bi bil vreden veličine njegovega imena. Osnovali so v to svrho med drugimi tudi poseben ženski odbor („Odbor zagrebačkih gospodja za Strossmayerov spomenik) ter začeli izdajati koledar, katerega čisti dobiček naj služi omenjeni svrhi. Uredil in z uvodom opremil ga je letos Milan Grlović. Poleg običajnega koledarskega dela, ki ima pri vsakem mesecu zgodovinske dneve hrv. zgodovine, in poleg letnega odborovega izvestja, ki nam kaže, da je do konca avgusta 1906 bilo nabranih nekako 50.000 K, je dobro došel obširni „pregled prosvetnih zavodov in društev“ na Hrvatskem; tu najdeš podatke o stanju „Jugosav. akademije“,

„Matice Hrv.“, o književnosti, umetnosti, o učiteljskih društvih, o zdravniški organizaciji, o naravoslovnem, arheološkem društvu, o šolstvu, knjižnicah itd. itd. Posebno bode poročevalcem in časnikarjem ustrezal imenik vseh živečih hrv. književnikov in umetnikov v abecednem redu s kratkimi životopisnimi in literarnimi podatki. V beletrističnem delu je poleg pesmi na pr. Vl. Nazora in Strahimira Kranjčevića in poleg črtic na pr. Janka Leskovarja itd. tudi kompozicija za klavir „Majka božja bistrička“ od Riste Savina. Večji del vsebine pa je posvečen Strossmayerju samemu; seveda so to-le komadiči, utrinki in poedini spomini, le prispevki in začetki priprave za popoln životopis („Knjiga života biskupova izpisana je i dovršena božjom rukom,“ pravi urednik v uvodu). Sem spadajo „Strossmayerovi dani“, to je, kronološki podatki iz življenja biskupovega, potem pesmi žalostinke Trnskega, Markovića, Arnolda, Begovića itd., „spomen-listovi“, to je, kratke aforistične oznake pokojnika in spomini nanj (na pr. od dr. Stj. Miletića, Arnolda, Milčetića, dr. Stj. Ortnerja itd.); obširnejša poročila iz življenja in o značaju biskupa Strossmayerja, na pr. o njegovem geslu „Sve za vjeru i domovinu,“ Strossmayer in nagodba (od dr. Vrbanića), Strossmayer, voditelj hrv. naroda (od dr. Zaharja in Francoza Ch. Loiseauja), kot „jugoslovanski“ in „kulturni“ odgojitelj naše mladeži (od Gjalskega), Štr. in evolucija (od Brusine), a o njegovem značaju vobče piše Kršnjavi. Važnost gre razpravam o mestu, kjer naj bi stal bodoči spomenik; profesor filozofije estetičar dr. Fr. Marković dvoji, jeli ima Zagreb sploh prikladno mesto za spomenik takemu možu, a se končno odloči vendar le za Zrinjski trg pri akademijski palači, češ, da je to relativno najprimernejši kraj. Dr. Stj. pl. Miletiću preostaje nazadnje tudi le ta trg; Miletić izvaja, da ni misliti niti na priprave za spomenik, dokler ne bode nabranih vsaj 100.000 K, ipak bi za kaki dve leti mogoče bilo pozvati „hrvatske in ostale umetnike na slovanskem jugu,“ da predlože svoje projekte (Miletić je za sedeči položaj z alegorijami vseh štirih jugoslovanskih gran — „Prešernov spomenik v Ljubljani bi v marsičem lepše deloval, da je prestavljen kje v zelenilu Tivolija nego li v oni prozaični, ozki okolici na obali Ljubljanice.“) Ker se tudi profesor zgodovine umetnosti Kršnjavi izreka za mesto pred akademijo, stopa ta-le kraj odločno v ospredje. Za ilustracijo teh razprav služijo tri slike kot študije za spomenik (od Valdeca in Frangeša); v knjigi pa je razen tega še veliko število drugih slik, večinoma Strossmayerja samega v raznih dobah njegovega življenja. — Slovenci smo dosle darovali za Strossmayerjev spomenik 17 K!

Dr. Fr. Ilešič.

Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice. Napisao i sabrao Tade Smičiklas. Izdala Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu (Dionička tiskara) 1906. 443 str. — Izpregovorila je Akademija v tem obsežnem delu o svojem ustanovitelju in prvem pokrovitelju. Pa to je le prva beseda, končna se še ne bode tako hitro rekla. Sto-šestindvajset strani obsega samo načrt životopisa, sestavljen (posredno) po arhivu djakovskem in po arhivu akademije same, to je, po korespondenciji, ki ji jo je daroval pokojni vladika; vendar so uporabljena le pisma, ki jih je pisal Strossmayer, ne pa tudi ona, ki so bila njemu pisana; zakaj pokojnik je odredil, naj se ta-le zadnja pisma ne dado v svet pred l. 1915. Zaman se je trudil Smičiklas, da bi dobil katerega izmed škofovih vatikanskih govorov — ki so dali Strossmayerju svetovni glas — po stenografskih zapisnikih; šele za kakih 10 let izidejo ti govori. A Strossmayerjev tajnik na vatikanskem koncilu, Nikola Voršak, kanonik pri Sv. Jeronimu v Rimu, je zabeležil njegove govore „očividno“ po načrtih Strossmayerja samega; na tak način se je izdajatelju posrečilo, dobiti vsaj eden Strossmayerjev vatikanski govor,

in tega je objavil doslovno. Izmed njegovih ogromnih okrožnic, ki bi napolnile nekoliko zvezkov, sta vzeti v knjigo samo dve, ki posebno lepo kažeta Strossmayerjevo misel o edinstvu cerkve in njegov pogled s tega gledišča v slovanski svet.

Strossmayerja je predlagal za škofa ban Jelačić l. 1849; njegovo vladikovanje je torej bilo plod burje l. 1848. Takrat se je v vsej sili pokazala moč ilirske ideje, poosebljene v Jelačiću banu, a je hkratu zašla v krvavem svitu bojišč in razočaranja. Ptič Fenis pa se je dvignil iz ilirizma v višino kulture in dobili smo Strossmayerja, svečenika vere, svečenika znanosti in svečenika umetnosti; mogočna djakovska katedrala, akademija znanosti in umetnosti, vseučilišče, vse to so hrami njegove božje službe. Strossmayerjevo vladikovanje, njegovo delo v narodni politiki, v narodni prosveti, Strossmayer kot svetovni človek izza vatikanskega koncila, to so poglavja njegovega životopisa. Zato ker ni bil samo političar, zato mu sloni politika na trdni osnovi morale: „Ich buhle nach der Gunst weder nach oben noch nach unten, ich suche nichts auf dieser Welt, als die Rechte der Wahrheit und Gerechtigkeit zu vertreten, ich strebe nichts anderes an, als Gott, meinem Gewissen und meiner Überzeugung in allen Verhältnissen treu zu bleiben. Ich bin ein Mann, dem man gewiß eher die Zunge aus der Kehle reißen, den man eher an Händen und Füßen verstümmeln als zu einem Worte, zu einem Schritte verleiten würde, der gegen meine Überzeugung, gegen mein teueres Vaterland wäre," tako je govoril veliki sin ilirizma v silen moralni poraz mefistofelskemu nihilizmu, ki ne ljubi besed, zato da lahko — molči. On, ki je na najvišjem mestu mogel izreči besede: „Moja vest je čista" je v zmislu ilirizma in v dobi ujedinjene Italije in Nemčije ustanovil „Jugoslovansko Akademijo". Slovenci so mu bili zares mili bratje. Petintrideset let je hodil vsako leto na odmor v slovensko Slatino. Skoro z vsemi odličnejšimi ljudmi je prišel v dotiko. Obožaval je dobro ljudstvo slovensko radi njegove religijoznosti. Videl sem ga od ginjenosti plakati o priliki neke slovenske cerkvene procesije, a izgovarjal je besede sv. Jeronima: „Na teh sloni vera Kristova, a ne na nas". Milko Cepelić (svečenik djakovski) pripoveduje, da je biskup v devetdesetih letih na koncu svojega življenja, ko ga je že zapuščal vid, najraje molil iz slovenskega molitvenika „Slava Gospodu". Slovenski narod se veseli osnutka akademije jugoslovanske kot svoje akademije; slavi osnutek vseučilišča v Zagrebu; slavi posveto biskupove stolne cerkve, a Ljubljana ga imenuje za svojega častnega meščana. Slovenci slave otvoritev galerije slik. Biskup pravi zahvaljujoč: „Vse, kar služi mestu Zagrebu za napredek in slavo, je obenem napredek in slava mesta Ljubljane, in vse, kar dviga, unapreduje in slavi Ljubljano, dviga, unapreduje in slavi obenem tudi Zagreb (1884) . . . „Biskup podpira Matico Slovensko pri njenem osnutku s 1000 fl., podpira čitalnice in društva, podpira mladež slovensko kakor hrvatsko. „Mi Hrvati — odgovarja biskup l. 1863. čitalnici goriški — spremljamo vse pojave narodnega življenja pri bratih in prvih naših sosedih z vprav bratskim srcem i onim čvrstim uverjenjem, da je vsak vaš korak naprej koristen nam prav tako, kakor je vsak naš napredek v probitek tudi vam. Kar je potrjeno po božjem in prirodnem zakonu, temu se ne more upreti nobena sila. Od Boga je in prirode, da smo en narod in da nas čaka ena ter ista bodočnost." Tako poroča Smičiklas in navaja doslovno narodno-kulturno študijo Strossmayerjevo v odgovoru goriški čitalnici, ki kaže, kako mu je srce in duša bila zabrinjena za usodo slovenskega naroda.

Ljubil je svoje, propovedoval je svojim, delal je za svoje on, ki se mu je z vatikanskega koncila raznesel glas po vsej Evropi in Ameriki, delal je za male on, ki je bil velik. O tem se uveriš, ko prečitaš njegov životopis.

Dr. Fr. Ilešič.

Ljudski koncert „Glasbene Matice". Z umetniškim uspehom, ki ga doseže vsak nastop „Glasbene Matice", se je odičil tudi ljudski koncert dne 13. januarja v veliki dvorani „Uniona". Ljudstvo, velika masa naroda, se je odzvalo vabilu, ki mu je obetalo ob nižjih cenah najlepšega umetniškega užitka, prišlo ga je več, nego ga je mogla i največja naša dvorana sprejeti. Uzadovoljstva ni torej manjkalo, izvršujočim je donesel večer zanos polne dvorane, poslušalcem pa zaželjeni umetniški užitek. Pred vsem sta bili dve veliki zborovi deli, ki sta dali koncertnemu večeru značilni pravec: Antona Foersterja novo delo (zloženo 1900) „Turki na Slevici" in Karla Bendla „Švanda dudák".

Z vnemo, ki jo rodi prikupljivost teksta, se je zavzel Anton Foerster za uglasbitev Jos. Stritarjeve baladne pripovesti o čudesni rešitvi v cerkvici Matere božje na Slevici (pri Laščah) pred Turki skritih vaščanov. Že je razbil Turek cerkvena vrata, že kliče gorje v cerkvici zbrani trumi plahi, toda Marija na oltarju dvigne grozeče v bran svojih vernih roko proti Turku, iz oči ji švigne plamen in več se ne premakne turškega paše konj čez prag, ko pribita mu obstane noga, „plašan se spusti paša v beg, za njim neverniki vsi vprek, oteti so kristjani." O čudesni tej otetvi priča po ljudskem sporočilu še danes za pragom v kamen vdolbeno kopito.

Narodni ton Stritarjeve spesnitve in ljudski, tej pripovesti toli prikladni, duši kranjskega ljudstva povzeti verski čut, ki gane po preprostosti detinskega zaupanja v nadmoč božjega bitja, sta nudila Foersterju ono razpoloženje, v katerem se čuti domačega on, ki je občuten lirik in mojster nabožnega skladanja. Besedilo, ki prekipeva živahnosti v svojih strah in plahost izražajočih stihih in ki ritmično kaj dobro zveni, je razvnelo v Foersterju temperament, ki prešinja, okrilatilo mu je melodiško in harmonično invencijo, da je ustvaril vzleta in mogočnosti polne glasbene slike. Karakterističnost je Foersterjevim skladbam itak lastna, le tem obilneje se javlja karakterističnost v „Turkih na Slevici", ko se izraža Foerster v njih tem učinljiveje in prosteje, ker so mu na razpolago poleg glasovnega materijala tudi efekti orkestrski.

Tako, kakor si je razvrstil skladatelj besedilo, odkazujoč posamezne dele mešanemu ali moškemu in ženskemu zboru, solistom in orkestru, je ustvaril sceniški oživljeno skladbo, ki budi in vzdržuje zanimanje in je še stopnjuje, čimbolj se razvija dejanje. Že uvod vzdrami k pozornosti, v tematiški bogato spletenem, razburkanem pričetnem delu se razgrne simfoniška slika groze turškega privala; kabinetna muzika je idilski zabarvani, v narodnem tonu se zibajoči ženski tercet, ki nam zanaša misel k cerkvici na gori, h kateri se zateka plahih romarjev krdelo, zaključuje ga zaupljivosti polni pozdrav nebeški kraljici, intonovan po celem zboru. Kaj značilno podaje Foerster burnost prizora pred cerkvijo, zbijanje Turčinov po vratih, peket konjskih kopit dajeta temu delu skladbe osnovni ton. Mojstrski je zaključek skladbe, uglasbitev zadnjih dveh kitic, ko zadoni iz polnih src proslavljajoči himnus njej, ki je bila pomočnica v sili.

Drugo veliko delo je bil Karla Bendla „Švanda dudák". Tudi to delo spada kakor Foersterjevo v vrsto takozvanih zborovih scen, v katerih so uglasbene pripovedne in dialogujoče pesnitve baladne vsebine ob rabi zborov, solistovskih spevov

in orkestra. Besedilo je spesnil Jaroslav Vrchlický. Dejanje se začenja v krčmi, v kateri gode Švanda na dudih k plesu. Misel na nevesto Marinko mu ne da dalje strpeti, vsi prigovori plesalcev ga ne zmotijo in zato mu zakličejo: „Pa k vragu steci". In tako se res zgodi. Na potu k Marinki ga zvabi tujec, obetajoč mu cekine, v „črni dvorec", kjer igra Švanda obešencem in čarovnicam na divji ples. Zlatov se mu polni čepica in ganjen se zahvali Švanda z „Bog vam plačaj". Peklensko druhal razkrope te besede, mine pa tudi zlato — bile so sanje, iz katerih se zbudi Švanda v jutro na potu, kjer je po noči zaspal.

Mnogo humorja je, ki sije v Bendlovo muziko, polna dramatskih efektov je, ki silijo v njej na dan. Prizori v krčmi in oni pri plesu čarovnic so poskočni, da bude dobro voljo, v njih vrvi krepost, ki oživlja, blesti se v njih ritmični živelj, ki unaša. Lahko in gladko, ob ljubki invenciji pisana skladba kaže Bendla skladatelja, ki mu je srečna roka pri ustvarjanju gracijoznih opernih scen, kaže nam ga lirika romantiške struje, ki mu pojeta srce in duša v izobilju melodij.

Reproduciranje velikih teh skladb je bilo znamenito, uspeh vestnosti in stremljenja po visokem, do katerega vodi koncertni vodja Hubad svoje zbore, svoj orkester. Solistovske partije tenorja Ernesta vit. Cammarote, basista Julija Betetta, sopranistinje Josipine Šušteršičeve in altistinje Angele Maličeve so lepo uspele, vsaj sta Cammarota in Betetto operna peveca priznane veljave, solistinji Šušteršičeva in Maličeva pa izbrani gojenki Matične šole.

Mešani zbor je še zapel vedno lepi, jako priljubljeni Antona Nedvěda „Nazaj v planinski raj" in Stanka Premrla v nežnih niansah se topeči zbor „Lilije", tenorist Cammarota pa razen dveh arij iz Orefice jeve opere „Chopin" še Antona Nedvěda „Pogled v nedolžno oko", basist Julij Bebetto končno Ludovika Hudovernika samospev „V celici". V solistovskih teh nastopih sta tekmovala oba umetnika — peveca z neoporekljivim sijajem polno in vzletno donečih svojih glasov.

Koncert se je ponovil v dan 27. januarja.

Dr. Vladimir Foerster.

Slovensko gledišče. *A.* Drama. Zadnji čas so se v drami novitete kar vrstile druga za drugo. Tako smo videli dne 29. decembra p. l. prvič na našem odru „Potopljeni zvon", dramatsko bajko v petih dejanjih, spisal Gerhart Hauptmann, preložil Anton Funtek. — Neskladje med tem, kar človek hoče in more, je hotel prikazati Hauptmann v tem svojem delu — ono tragiko, ki ima svoj vir v tem, da človek hrepeni, a ne doseže; zlasti pa je imel pred očmi umetnika, ki stremi za popolnostjo, ki bi se povzpel rad do najvišjega, a mora vedno zopet doznati svojo nezmožnost. Henriku se ne posreči zvon, kakor si ga imeti želi, in — Hauptmann ne more zvršiti dela, kakor ga sanja njegova duša. Zvonar Henrik ustvari zvon, ki je namenjen za zračne višave, ali njegov glas je preslab zanje in zato zdrči nazaj v nižave. Enako se godi pisatelju z njegovimi umotvori. Niso taki, kakor si jih želi, in tudi „Potopljeni zvon" ni popolno delo! Tu imamo v drami sami kritiko o drami! Nedostatke tega dela čutimo s pisateljem morda tudi mi . . . Hauptmann je gotovo največji sedanji pisatelj nemški, a s tem še ni rečeno, da je

bogve kako velik. Z Goethejem ga ne bodo smeli nikdar primerjati, baš tako kakor se „Potopljeni zvon“ ne sme primerjati s „Faustom“, dasi sta si obé deli sorodni. Hauptmann se je učil pri Ibsenu, Dostojevskem, Tolstem in tudi pri Zoli. Za prvimi tremi je daleč zaostal, dosegel in presegel je samo Zolo, ki ni bil nikdar nič drugega nego velik kompilator... „Potopljeni zvon“ ima krasna poetična mesta, marsikaj v njem je jako lepo povedano, ne manjka pa tudi temnih mest, katerih pomena bi nam pisatelj morda sam ne znal razjasniti.

A delo je vsekakor vredno, da se je preložilo na naš jezik; z njim se je obogatilo naše slovstvo, za kar gre zasluga seveda tudi gospodu Funtku, ki se je tudi to pot izkazal mojstra-prelagatelja. — Igralo se je dobro. Najbolj nam je ugajala gospa Taborska v vlogi Rutice.

Ponavljal se je „Potopljeni zvon“ 5. in 20. januarja t. l.

Na novega leta dan je prišel prvič na našem odru Molière do besede s svojo komedijo enodejanko „Gizdavki“ (Les Précieuses ridicules). Igrica je izborna satira, polna pristnega humorja, ki je morala imeti v tistih časih, za katere je bila pisana, velikanski učinek. Noben stavek v igri ni prazen, vsak vsebuje krut udarec na tedanje razmere.

Drugič so igrali to komedijo dne 8. januarja.

„Na letovišču“, veseloigra v treh dejanjih, češki spisal Jos. Štolba, preložil Ivan Podgornik, ki se je uprizorila na našem odru kot noviteta dne 12. in 15. januarja zvečer in 20. januarja popoldne, je delo one vrednosti, ki jo imajo skoro vseskozi nemške novejše veseloigre znanih tvrdk. „Na letovišču“ je zares veseloigra, kajti kar smo pri predstavah zapazili burkastega, to treba deti po naši sodbi igralcem na rovaš. Tako je gospod Boleška, kakor je bil sicer dober v maski in deloma tudi v igri, semtertja zopet tako karikiral in pretiraval, da je pokvaril ves učinek. Zlasti bi dandanes ne smelo priti nobenemu igralcu več na um, da zleze pod mizo, kajti ta je vendar že prestara! — Prijetno nas je presenetilo v tej igri to, da so naši igralci enkrat tako dobro zadeli naravni ton, dasi bi bili sicer lahko gladkeje igrali.

Dne 24. januarja pa smo videli prvič na našem odru „Arležanko“, dramo v treh dejanjih (petih slikah) z godbo in petjem, spisal Alphonse Daudet, glasbo zložil Georges Bizet. Nekaj povsem novega za nas! Človek bi ne mislil, da imajo Francozje tudi tako literaturo! Iz vsega, kar dospeva iz francoskega slovstva do nas, bi posnemali skoro, da na Francoskem preprostega ljudstva sploh ni. In glej, kar pravi ljudski tipi. Seveda nam nekoliko tuji! Tako strastne mladine pri nas ni! .. In tista — Arležanka, kakšna je pač? Daudet nam je ne pokaže. To nam vzbuja sumnjo, da pisatelj sam sebi prav ne zaupa. Pa bi morala biti že res demonska ženska to, ki zna tako razplameniti moška srca! Daudet se je bal, da bi ne razrušil iluzije, zato jo ima ves čas lepo za odrom skrito! .. Godba Bizetova je jako ljubka, prav — njegova. Semintja nas je spominjala njegove „Carmen“.

Dne 1. in 5. januarja popoldan se je ponovil tretjič, oziroma četrtič „Beneški trgovec“, dne 26. januarja pa so predstavljali prvič v sezoni Finžgarjevega „Divjega lovca“.

B. Opera. Dne 1. januarja se je pela tretjič v letošnji sezoni „Cavalleria rusticana“. Prvič v sezoni so peli „Lohengrina“ dne 4. januarja, a ponovili ga dne 10. in 18. januarja. Odlikovali so se v tej operi pl. Rezunov kot Lohengrin, gospa Skalova kot Elza, g. Ouřednik kot Friderik, g. Betteto kot Henrik in gdč. Reisova kot Ortruda. — Boljših moči za Wagnerjeve opere še nismo imeli kot letos! —

Dne 8. januarja so se uprizorili tretjič „Glumači“.

Dne 22. januarja pa smo slišali prvič na našem odru tragično opero v treh dejanjih „Lucia di Lammermoor“, spisal Salvatore Cammarano, uglasbil Gaëtano Donizetti. „Lucia di Lammermoor“ je poleg „Lucrezie Borgie“ najznamenitejše glasbeno delo slavnega italijanskega komponista in prav je torej, da se se seznani z njim tudi naše občinstvo. Samo mislimo, da naj bi se pele opere, če mogoče, po nekem redu druga za drugo, kajti laik ne pride do pravega užitka, če sliši na pr. danes Wagnerja, jutri pa Donizettija, ker je prepad med umetnostjo obeh glasbenikov prevelik.

Ponovili so to opero doslej, ko zaključujemo to poročilo, enkrat, in sicer dne 29. januarja. *Dr. Zbašnik.*

Med revijami

Strokovni list „Zadruga“ je začel s 1. januarjem t. l. v založbi „Zadružne zveze v Celju“ zopet izhajati.

„Slovanský Přehled“ prinaša v 4. številki IX. letnika prevod Gregorčičevih pesmi „V gaju“ in „Nad jezom“ ter Levstikovo balado „Ubežni kralj“. Prevel je vse te pesmi Jaromir Borecký. V isti številki nahajamo tudi kratko oceno Cankarjeve „Nine“ ter Meškove najnovejše knjige „Mir božji“.

Moderní Revue je završila dvanajsti letnik. Ker se je literarna situacija na Češkem temeljito izpremenila tekom tega časa, odkar revija izhaja, pripravlja redakcija nekatere izpremembe. V bodoče se bodo tiskali v reviji samo zreli in dovršeni proizvodi; kajti bolje je podajati manjše ali i prav malo število izvirnih del dobrega zrna in čiste vrednosti nego pestro množino povprečnosti . . . in pomenljivejši in plodovitejši je dober prevod imenitnega dela nego povodenj izvirnikov srednje vrste. Doslej ni bilo mogoče tako izbirati, ker je bilo nujno treba, da se pomaga uveljaviti talentom, katerih drugi listi s svojimi oficijalnimi literati niso marali sprejemati v krog svojih sotrudnikov, in ti talenti niso drugje lahko nahajali prostora nego baš v Moderni Revue. Zdaj so ti pisatelji, zaradi katerih se je M. R. morala pravzaprav ustanoviti, prodrli s svojimi težnjami in nazori; zid starih, neutemeljenih predsodkov so porušili — tako da bo M. R. lahko z vso vnemo izvrševala svoj poglavitni namen, da služi umetnosti. — Naročnina se zviša na 13 K na leto, ker se vnanja oblika nekoliko izboljša; posebni izdaji bo cena 25 K. — V XII. letniku so prispevali z originalnimi proizvodi Ot. Březina, Viktor Dyk, Jaroslav Hilbert, Petr Kles, Jiři Mahen, Miloš Marten, Arn. Procházka, Ant. Sova i. dr. Izšel je pa tudi prevod velikega romana „Oženjeni duhovnik“, ki ga je francoski spisal Jules Barbey d' Aurevilly. *D.*

Savremenik. God. I., knj. II. svez. VI

S tem zvezkom končava Savremenik svoje prvo leto. Mi smo ga spremljali pozorno, smo opozarjali na njegove znamenitosti in zdaj smo si docela utrdili sodbo, da je ta list res književna revija, kakršne Hrvatje še niso imeli: vse njih slovstveno gibanje spoznavamo iz njega. List je resen in temeljit ter ubira dokaj srečno ono težko pot med zabavnostjo in ukovitostjo. Za nas je posebno važen vsakokratni „Pregled“ (t. j. naš „Listek“), ki prinaša vendar enkrat prave ocene, ne edino redakcijskih poročil. — Manj važna je za nas polemika (z „Glasom Matice

Hrvatske"); gospodje so včasi zelo hudi drug na drugega. „Savremenik" je vobče mirnejši, nego so nasprotniki: le v naši številki obračunava sourednik „Savremenika", dr. Br. Drechsler, zelo strogo z „bohemom" A. G. Matošem (stran 444.). List stoji visoko, morda previsoko, da bi se prav polastil občinstva. — Stane na leto 14 K (za pol in četrt leta sorazmerno) in se naročuje v knjigarni Gj Trpinca v Zagrebu.

Dr. Jos. Tominšek.

Hrvatska Smotra za politiku, književnost, znanost, umjetnost i kritiku. Knjiga prva. Urednik i izdavatelj Zvonimir pl. Vukelić. Zagreb, tisak prve hrvatske radničke tiskare, 1906. — S septembrom mesecem preteklega leta je začela izhajati ta fino opremljena smotra; izšlo je je dosedaj osem zvezkov po tri pole v veliki osmerki; z novim letom se je začel drugi letnik. Kakor je razvidno iz naslova, ji je glavni namen politika; imena sotrudnikov: dr. Josip Frank, Kršnjavi, dr. Elegović, Peršić, Lovrenčević itd. svedočijo jasno o politični stranki, ki hoče s to svojo smotro vplivati na razvoj političnega mišljenja v Hrvatski, kažejo na „starčevićansko stranko prava". „Politika, koju će Smotra zastupati, odisat će duhom Starčevićeve stranke prava . . . U književnosti našej neka se iztaknu oštro orisane jake ličnosti, ali neka im svima bude jedan cilj: da uzdignemo srce našega naroda, da ga očeličimo (ojeklenimo). Starčevićeva stranka prava vjeruje u budućnost i u životnu snagu hrvatskoga naroda, tlačenoga puno, ali još nepotlačenoga nikada. . ." Ta pozitivna svrha se dakako tudi negativno odražuje na pr. v izrazu „srbijanska književnost" (namesto srbska), ki nam ga je v današnjih časih težko razumeti. Kakor običajno drugi hrvatski časopisi, tako se tudi ta smotra mnogo bolj nego na pr. slovenski listi ozira na romansko (italijansko in francosko) literaturo; naravno, zakaj velik del hrvatskega naroda je bil in je deloma še pod vplivom romanskega življenja. O Slovencih govori smotra na več mestih na pr. o Miroslavu Vilharju (članek gosp. Cividinija, ki je zastopal hrv. mladino pri Vilharjevi slavnosti v Postojni), o Simonu Gregorčiču (letos hoče smotra spominu Simona Gregorčiča posvetiti posebno študijo), o najnovejših slovenskih knjigah („Junaki", „Nina" itd.), o „Slovenski bibliografiji".

Dr. Fr. Ilešič.

Splošni pregled

Latinski prevod Gregorčičeve pesmi „Soči". „Gorica" je prinesla v svoji številki z dne 22. januarja t. l. latinski prevod Gregorčičeve pesmi „Soči", katerega na željo več častilcev rajnega pesnika radi ponatisnemo v našem listu, da se ne izgubi ter zapade pozabnosti. Prevod slove:

Ad Sontium.

(Carmen Simonis Gregorčič, metro Alcaico conversum ab Anonymo.) =

O nobilis stirps prosiliens iugo
Montis peralti, limpida profluis,
Munda atque vernans, ni procellae
Ira tibi vada clara turbat.

Formose fili verticis Alpium,
Ritu puellae monticolae pedem
Levans salis cursu loquaci,
Dum peragras loca saltuosa.

= prof. ... Jurinčič v Gorici.

Serenus ipse es non minus aëre
Perflante rupis celsa cacumina,
Idem citans undas canoras
Cantibus occinis Alpicorum.

Quantum iuvat ne despicere in sinum
Tui liquoris, quem viridans nitor
Splendore coeli mistus ornat,
Dulcis et exhilarans imago.

Tuis fluentis caerula montium
Virorque fuscus graminis Alpium
Conspirat et conspectu amoeno
Lumina detinet intuentis.

De rore coeli caerulei, reor,
De rore montis, cui viridis color,
Hunc tu leporem combibisti,
Egregium decus Alpis almae.

Vetustum amicum te colo et hospitem:
Cum per nemus te proripis antraque
Montana linquis cum sonore,
Cum strepitu, mihi tum videris

Legatus esse et nuntius a domo
Portans salutem, quam tibi reddimus,
Per plana dum lente vagaris
Arva rigans fluitante lympha.

Magnum sonas, sed suave et amabile,
Firmoque nisu laberis impiger,
Donec per alta ac montuosa
Tendis iter salebrosum et asperum.

At cum relictis montibus impetu
Campos apertos desuper insilis,
Repente cursum quid morari
Tum tibi laetitiamque suetam

Auferre dicam? Tristitiam prius
Inusitatam quid subito attulit?
Cur lassus incedis, quis angor
Te premit eripiens loquelam?

Utrumne luges, quod tibi montium
Privo gravatur pectus et intimo
Desiderat moerore cunas,
Quae puerum te aluere ab ortu?

An nescio quae te meditatio
Percellit aevi praeteriti monens
Patrum Slavorum praefluentem
Busta situ cooperta longo?

Nimirum utervis te dolor opprimit
Tristi meantem, languidulo gradu
Tum grandis instar, sed venustae
Te lacrimae videor videre.

O nobilis stirps prosiliens iugo
Montis peralti, limpida profluis,
Munda atque vernans, ni procellae
Ira tibi vada clara turbat.

At proh dolor, te terribillis manet
Procella surgens, unde venit notus,
Stratura campos atque prata
Florida, quae tua lympha nutrit.

Eheu, prope illum prospicio diem:
Erit supra te coeligenus nitor,
Utrimque plumbo grandinabit,
Sanguineus crepitabit imber.

Atrox duellum cum tonitru furet,
Tormenta mittent flammea pondera,
Gliscet per agros fumus ater
Eliciens lacrimam colono

Crudo metentur iam gladio sata,
Te purpurabit copia sanguinis
Domestici, sed sordidabunt
Hostica corpora sauciata.

Tunc tu memento, praesidium Alpium,
Praeclare Sonti, quantum habet alveus,
Quidquid liquoris coela fundunt,
Congerere et sociare in unum.

Claustris refractis, quae retinent aquas,
Remitte habenas, ne cohibe tuos
Fluctus, sed ultra volve ripam
Exsuperans fremitu minaci,

Aestumque totum, quatenus imperas,
Turmam in rapacem verte nec abstine,
Donec latrones terrae avitae
Obrueris dederisque leto.

Prešernov spomenik. Dne 4. jan. t. l. se je sešel odbor za Prešernov spomenik na zadnjo sejo, v kateri je odobril obračun za ta spomenik ter sklenil, naj se prebitek **K 334·11** izroči mestni občini ljubljanski s prošnjo, da ostane plodonosno naložen ter se porabi z naraslimi obrestmi vred, — kadar nastane potreba, — za

vzdrževanje Prešernovega spomenika Odborovo delo je s tem končano Kot zadnjo točko svojega poslovanja pa je položil javnosti še račun o dohodkih in stroških za Prešernov spomenik v Ljubljani. Dohodki so znašali **K 75.245·31**, in sicer: prostovoljni doneski posameznikov, društev, korporacij itd. K 39.463·93, obresti od hranilnih vlog K 6.580·88, zbirka pisateljskega podpornega društva K 2.903·89, izkupilo za prolog ob Prešernovi stoletnici K 137·32, izkupilo za Ivan Resmanove pesmi K 1.876·46, dohodek od inseratov na ograji ob spomeniku K 589·50, dohodek od veselic v Zvezdi dne 15 julija 1903 in 21 julija 1905 K 23.373 33 (10.152 10 + 13.221·23), vstopnina na tribuno ob odkritju spomenika K 320.— ; stroški pa **K 74.911·20**, in sicer: nagrada za načrt Ivanu Zajcu K 600.— in za spomenik K 22.000—, skupaj K 22.600—, nagrada za načrt Alojziju Progarju K 400.—, Kruppovi livarni na Dunaju K 20.475 —, za kamenoseška dela Alojziju Vodniku K 25.302·96, voznina od modelov in načrtov K 203·68, tisk Ivan Resmanovih pesmi K 1 489·30, za razstavo načrtov K 37·04, za slavje Prešernove stoletnice K 366 37, darilo Ernestini Jelovškovi K 500 —, tiskovine, papir, poštne znamke, brzojavke itd. K 865·30, vzidano ustanovno pismo z denarjem vred K 36 33, ograja za inserate okoli spomenika K 450.—, odkritje spomenika s tribunami vred K 1 981 22, razni stroški K 204.—. V bivšem odboru so poslovali gg.: župan Ivan Hribar (predsednik), prof. Rajko Perušek (podpredsednik), Fran Trdina, mestni knjigovodja (tajnik), dr. Josip Stare (blagajnik), prof Andrej Senekovič (blag. namestnik), dr. Maks Pirc in dr Ivan Tavčar (odbornika).

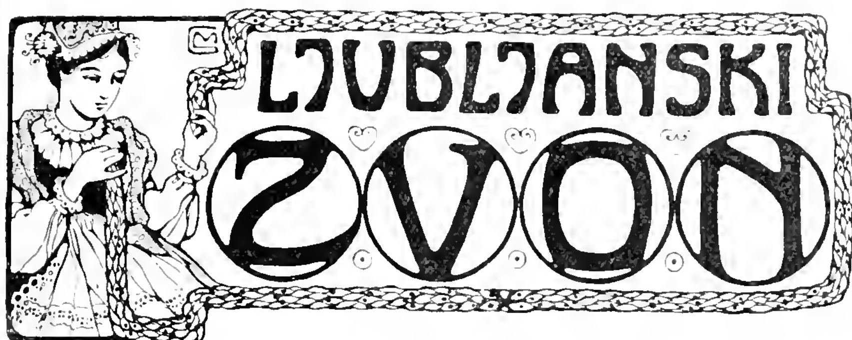
Nove ruske drame. N. Potapenko je spisal dramo „Babica", Juškevič pa dramo „Koren". Obe igri sta prepovedani. Istotako je prepovedana nova drama pisatelja P. P. Karpova „Sovražniki". Ta drama se prevaja na nemški jezik. Slavni komedik-dramaturg V. Ryškov pa je spisal novo veseloigro „Gospa". *P—a.*

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju. Iz XVIII. poročila tega društva, ki smo ga sprejeli ravnokar, posnemamo, do so se minolo leto povišali dohodki, pa tudi število prosilcev. Teh je bilo 114 — toliko kakor še nikoli. Prosilcem se je večinoma ugodilo; to je zasluga društvenih prijateljev, ki so dosledno in vztrajno požrtvovalni. V 18 letih je društvo razdelilo: K 58.265. Ako se tej vsoti prišteje varno naložena ustanovnina K 18.197 ter na koncu leta ostala razpoložnina K 1.621, je razvidno, da je društvo v 18 letih prejelo **K 78·083**, lep dokaz požrtvovalnosti za revne slovenske visokošolce na Dunaju! — Po študijah je bilo med prosilci: 48 juristov, 36 filozofov, 4 medicinci, 3 tehniki, 12 agronomov, 3 učenci upodabljajočih umetnosti, 7 veterinarcev, 1 slušatelj eksportne akademije Po domovinstvu je bilo med prosilci: **78** Kranjcev, 20 Štajercev, 12 Primorcev, 4 Korošci — Odbor izreka vsakemu, ki je za revne slov. visokošolce na Dunaju kaj daroval, iskreno zahvalo ter prosi slavne slovenske denarne zavode, občinske, okrajne in druge javne zastope, vse slovenske rodoljube in posebno še mnogoštevilne nekdanje podpirance, da darujejo društvu vsak po svojih močeh. Saj študira na Dunaju največ slovenskih revnih dijakov, to društvo potrebuje torej največ pripomočkov Vsak dar bode hvaležno sprejel društveni I. blagajnik g. dr. Klem Seshun, dvorni in sodni odvetnik na Dunaju, I Singerstrasse 7. —

Tiskovna hiba. Na strani 49. v prvi številki „Zvonovi" čitaj v 7. vrsti od zgoraj doli post in ne pest.

Listnica uredništva. Gosp. F. B. v Gorici. Nerabno!

Romanca o študentih.

K majoliki sedli so fantje trije
pred krčmo ob cesti široki
in pijejo vino, študentje trije,
in od vina oči jim in misli plamté,
ob vinu so cilji visoki.

Pa prvi med njimi povzdigne svoj glas,
zauka in reče veselo:
„Hrabreje, pobratima, nagel je čas!
Mar naj mesto vaju ga pijem le jaz?
Obilno še čaka nas delo!

Ko padla bo noč na cvetoči večer,
k dekletcu mi treba pospat bo,
ki ljubi me kot še nobena nikjer
— prinesi nam vina, kum, tolsti oštir! —
in komaj že čaka na svatbo.“

Pa drugi med njimi povzdigne svoj glas
in ob meč svoj udari ponosno:
„Solzan je bil ljubici davi obraz, —
a bogme, kaj morem, kaj menim se jaz,
če jasno oko ji je rosno!

Na grad svojih dedov se vračam od knjig
in z mečem bom služil cesarju
in z mečem si spletem nakit lovorik
in z mečem nakujem sultánu verig
in kot sužnja zapeljem k vladarju."

Pa tretji med njimi povzdigne svoj glas
in drugoma se zasmejal je:
„K ničemurni ljubi da hodil bi v vas?
Še za krono in carja predrag mi je čas:
moj cilj bolj od krone svetal je!

Jaz pojdem k resnici pot trnjevo vso,
moj cilj je Olimp skalnoglavi:
tam zgrabil bi Zena za sivo brado, —
a, bogme, ne njega ne brade ne bo,
ne nimf in ne Pana na travi!"

In štel srebrnjake je oče oštir,
in ločile tri so se poti,
na tri strani gnal je tri srca nemir,
na tri strani gnalo jih troje ver,
trem solncem, trem svetlim, naproti.

V svoj šum jih zagrnil je lokavi svet,
a pred krčmo, pred staro ob cesti,
k majoliki polni čez sedem let
so se zbrali študentje-tovariši spet,
obljubam nezabljenim zvesti.

In gluho je prvi pobratim dejal:
„Ljubezen lažniva je vera
in ženska je bog in je pekel brez tal:
moj brat me je z mojo ženó goljufal, —
našlà ju je moja sekira!"

In drugi tovariš je vzdihnil bridko:
„Razrušen je grad in vojska izgubljena,
dragonci za Donavo daljno gnijó,
vladarjeva jeza besni za mano,
moj lovor neutrgan mi vene!"

A tretji med njimi povzdignil je glas:
Po cestah do jutranje zore
iskal sem resnice zastrti obraz.
Gorje mu, kdor ga je gledal kot jaz
in laži več najti ne more!"

Molčali popotniki vsi so, dokler
je bilo še vina v široki majoli,
in šli so narazen v krvavi večer
in vsi so priromali v carstvo Nikjer
in videli so se o svetem Nikóli . . .

Vladimir Levstik.

Božična romanca.

Zvonov brnenje se topi v daljino,
snežena polja v žarkih se srebrijo,
gozdovi pesem tajnostno šumijo.
Blesteča senca gre skoz mesečino.

Od koče h koči . . . K revnemu ležišču
pristopa in na čela dlan poklada —
In v snu kmetiču zeleni livada
in žetev vsa je varna, v zavetišču;

trpljenje gine, radost v srcu biva,
nad vso je vas prišla neznana sreča,
v zahvalo pesem plove z lin kipeča . . .
In kmetič sniva sen nebeški, sniva . . .

In tiho zre Usmiljenje ga Večno,
nagubani obraz, roké žuljave,
in zre v njih vse bridkosti, vse težave,
srce dobrotno, redko, redko srečno . . .

In solza iz oči Dobrotnih kane.
In dalje Senca gre skoz naše kraje —
In les šumi in z lin se trepetaje
gubi zvonjenje sveto čez poljane . . .

Vojeslav Molè.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

sobo so vstopili hišna gospodinja, vsa srečnega obraza, naš znanec, misijonar iz Luizijane, in črnikast, majhen duhovnik prav strogih lic. Ta je bi profesor Dagarin. Kar nismo videli svetega moža iz Amerike, je bil postal znamenita prikazen na ljubljanskem tlaku. Vsak otrok je poznal patra Angela in ni je bilo hiše, da ni imel nekaj znanja v njej. Če je kje stanovala pobožna ženica, ki je samo na smrt še mislila in na to, kako bi svoj denar prav zanesljivo zapustila duhovščini, je naš svetnik gotovo izvohal stezico do nje. In nikdar se ni neuspešno trudil, da bi ji na dušo ne privezal tužnih razmer katoliške cerkve v daljni Luizijani. Kjer so se zbirale k bogatim pojedinam pobožne duše, je bil tja vabljen sveti Angelo Inglesi. Povsod je imel obsejane svoje njivice, na katerih mu je sililo žito v rumeno klasje. A ravno tiste dni je imel mož svojo žetev in lepa vsota denarja se je nabrala v lakomni njegovi malhi. Pa glejte čudo! Naš svetnik, ki je pri očetih frančiškanih spal na golih deskah, ki je pri njih navadno se redil ob ričetu in vodeni juhi, naš svetnik je v ljubljanskem zraku vidno dobro uspeval. Skoraj se je smelo trditi o njem: ni spal, ni jedel skoraj, a vzlic temu se je redil, da se je na okroglo razvijal na vseh delih svojega telesa. Pač se je bil izpremenil v tem, da ni več kazal temnega in nesrečnega obraza kakor pri prvem svojem nastopu v Ljubljani. Sedaj mu je kraljeval sladek smehljaj na licu, prav kakor bi že gledal pred sabo odprta nebeška vrata. Bržkone pa je imel pred svojim duhom neprestano tiste zlate cekine, s katerimi sta ga bila obsula avstrijski cesar in ruski imperator! Prav naravno je torej bilo, če je smehljaj obseval poštenjaku usta! Smehljaj mu ni škodil! Ljubljansko pobožno ženstvo je kmalu izteknilo, da ima pater Angelo nekaj božjega, nekaj rajskomilega na sebi, da je lep in zal, kakor more biti le božji služabnik, ki se s svojim bleščečim mašnim plaščem tako rad prikrade v mehko žensko srce.

„Sedite, gospodje, sedite!“ je gostolela gospodinja. „Takoj bo večerjica!“

Teolog pa je prihitel ter ponižno poljubil roko profesorju in svetniku.

„Vi ste tu, gospod Lukman,“ je izpregovoril profesor ostro. „Prav da vas vidim, nekaj imam govoriti z vami!“

Gospodinja je kot rak rdeča odhitela iz sobe. Profesor in teolog sta pristopila k oknu ter nekaj časa molče gledala na temačno in umazano ulico pod sabo. Frančiškanski svetnik se je brez odloga usedel k mizi, in sicer na prvo mesto, ter je z Bogu vdano dušo pričakoval večerje, na katero ga je bila povabila mati Dagarinka. Tudi oče Ciril je posnemal njegov zgled ter tudi prisedel k mizi, in sicer k prvemu krožniku, ki mu je bil najbolj pri roki. Amerikanec se je zamislil, vtopil se je v pobožno premišljevanje, kakor se svetnikom spodobi pred vsakim obedom. Erbežnik si je takoj natočil vina, izpil čašo do polovice, potem pa čakal, da bode tovariš pri mizi katero izpregovoril. Ko se je čakanja naveličal, je začel sam govoriti.

„No, no, amice! Kaj pa kaj vaša vina, laška vaša vina?“

Oni ni odgovoril ničesar.

„No, no, amice! Povejte mi, je li bila lanska bendiba povoljna, recimo tam doli po Toskani ali še niže proti jugu? Ha, kaj pa kaj lacrimae Christi? Ali pa sladki falernec, he, amice?“

Pater Angelo je zvijal obraz, kakor da trpi grozne muke pri posvetni tej govorici. Končno je zamolklo jecal: „Kdo bi vedno mislil na vino! Ne pijem ga!“

Ta odgovor je Cirila Erbežnika razkačil. Že so se mu zbirale okrog možgan male vinske meglice.

„Da ga ne pijete! Kaj? Že Horac ga je pil, pa bi ga vi ne!“

In z velikim zaničevanjem je pristavil: „Quis tulerit mendaces!“

Svetnik je ponižno in potrpežljivo prenesel ta naskok. Penzijonistu ni več odgovarjal, zamaknil se je iznova v izpodbudne svoje misli.

V tem sta pri oknu stari in mladi teolog tudi imela prav zanimive razgovore.

„Milostivi,“ je izpregovoril Dagarin, „me je danes poklical k sebi. Moj Bog, gospod Lukman, saj z vami ni nezadovoljen, napredujete pri pouku in brezmadežnega ste vedenja. Vse to je resnica!“

„Kaj je hotel milostivi?“ je vzdihnil teolog Cene.

„Kaj je hotel? Mladi prijatelj, sami vidite, da tako ne gre! Hiša — tu je mislil semenišče — zagazi v slab glas. Kam pridemo, če naj ženske lazijo okrog nje kakor lisice okrog kurnika!“

„O Jezus, o Jezus!“ je stokal bogoslovec. Bojazljivo je vprašal: „Kaj je milostivi ukrenil?“

„Da ste odpuščeni!“

Mladi človek se je lovil z roko ob steni, tako slabo mu je bilo.

„Nedolžen sem!“

„Gotovo! A ženski nismo mogli obesiti mlinskega kamena na vrat! Včasi je zdravo del telesa prerezati, da se bolezen zatre!“

Zaječal je: „V drugi diecezi me tudi ne bodo sprejeli!“

„Težko!“ je odgovoril Dagarin mrzlo. „Ta prismojena ženska jo utegne za vami odkuriti! Kako naj vas priporočamo?“

„Kaj mi svetujete vi, prečastiti?“

Dagarin mu je nekaj časa ostro gledal v lice:

„Sveti zakon je tudi zakrament! Božji zakrament! Drugega ne pravim!“

Odstopil je od okna ter sedel tik svetnika k mizi. Gospod Lukman je še nekaj trenotkov zrl v temačno in umazano ulico podse, nato pa je kot izgubljena ovca pritaval k mizi ter sedel na zadnji prostor. .

„Sursum corda! Cene!“ je vpil Erbežnik. „Na potu so krvave, jetrne in mesene klobase! Jih že imam v nosu!“

Prišla je hišna gospodinja in ž njo domača dekla, ki je nosila široke krožnike, v katerih se je kadilo in prijetno dišalo. Vse to se je postavilo na mizo. Sedaj je frančiškanski svetnik razrobkal kratko molitev v nekaki laški latinščini, katere nista umela niti penzijonist Erbežnik niti teologije profesor Dagarin. Pričeli so jesti in pri tem je pater Angelo kaj pridno mlatil v družbi. Niti stari Erbežnik ga ni mogel dohajati. Le teolog Cene je kakor kup žalosti tičal pri mizi in zaman so se mu ponujale krvave, mesene in jetrne klobase. Ko je mlada vdovica natočila rumene brežanke v vsako kupo, je prisedla k mizi. Ker je bil edini stol tik bogoslovca prazen, je sedla na ta stol.

„Bom pa tu sem sedla,“ je žvrgolela, „če smem, če smem?“

Opazila je, da se teolog še ni dotaknil jedila.

„Kaj pa je to, Herr Vincenc! Te sramote mi vendar ne boste napravili, da bi pri moji mizi ne hoteli jesti! Prasiček ni bil prestar, ne premlad. A debel je bil, da se je vse cedilo okrog njega. Po vsej Ljubljani ne dobite takih kolin! Prosim, Herr Vincenc, prosim!“

Herr Vincenc je mehanično posegel po košček klobase.

„Pa tako malo," se je zakujala, „to pa res ni lepo!"

Dvignil je oči proti njej in videla je, da so bile polne solza. Takoj se ji je raztopilo srce in tudi njej je zasililá voda v oko.

Spredaj je imel prvo besedo gospod Ciril in na dolgo in široko je razkladal misijonarju iz Amerike pomen in važnost kranjskih kolin in klobas. Profesor ga ni motil v tem razkladanju, opazivši, da je vdovica na spodnjem koncu mize vsled tega dobila čas za svoje operacije. Navihana ženska je tudi korenito izkoristila to priliko.

„Žalostni ste, Herr Vincenc!" je izpregovorila z največjim sočutjem.

„Kaj bi ne bil," se je oglasil mladenič, „ko so me iz semenišča zapodili!"

„Zapodili!" se je začudila, obenem pa se ji je srce od radosti zibalo.

„Zapodili, prav zapodili! In veste, da ravno radi vas, gospa Dagarinova!"

„Radi mene!" se je čudila, prav kakor bi izvedela nekaj čisto novega, nekaj nepričakovanega. Gledal jo je in videl je, kako se ji je svetila voda v očeh in kako so se ji vzdigovale prsi.

„Sedaj naj grem po svetu beračit!" je zastokal.

„Čemu beračit, Herr Vincenc — in pogledala ga je tako milo, da mu je pričelo nekako tesno postajati v koži — ko je vam naša hiša vedno odprta!"

„Kaj hočem v hiši, pri ženskah!"

„Krščanski mož vedno dobro mesto najde pri krščanski ženi!"

In zopet ga je gledala, da ji je kar med kapal iz oči.

„Oženiti bi se moral," je jecljal, „z vami, gospa Dagarinova!"

Nežno se je zasmejala: „Bi li bilo to kaj hudega?"

Otožno se je odrezal: „Če se vzameva, gospa, nekaj si pa le izbijte iz glave! Otrok nočem, ker sem obljubil Kristu vedno devištvo! Da veste!"

Ta pogoj je ni preplašil. Nasprotno! Videti je bilo, da ji je povsem pogodu.

„Aber, Herr Vincenc!" je izpregovorila sramežljivo, „za take reči sva oba prebogaboječa. V strahu božjem hočeva živeti. Ako ste obljubili vedno devištvo, zraste iz tega božji blagoslov, ki bo prihajal tudi nadme. Tako hočeva živeti! Dajte mi roko na to!"

Nekaj obotavljal se je. Naposled pa je njegova roka pod mizo se počasi pomikala proti njeni. Njena roka se je oklenila njegove in občutek je imel, kakor da ima opraviti z mehko mačjo šapico.

S tem se je odprla cesta, po kateri je dospelo srce vdove do srca mladega teologa!

„Jutri pridem," je izpregovoril, „in potem naj se dogovori, kar je potrebno!"

„Naj li povabim tudi gospoda profesorja?"

„Prav! Naj le pride!"

„Sedaj boste pa vendar še kaj jedli, Herr Vincenc!" je prosila.

„Jesti, gospa, jesti pa še ne morem," je odgovoril trpko. Ni ga več motila, za današnji večer ji je bilo dovolj uspeha! —

Med tem je bil utihnil Ciril Erbežnik ter je prebavljal. Temu poslu sta se vdala tudi profesor in frančiškanski svetnik. Ta si je bil položil roke čez trebušček in z maziljenim glasom je izpregovoril: „Signora Maria! Veliko ste dali za cerkev v Luizijani in Bog vam bo tisočkrat povrnil!"

„Mi je že, gospod oče!" je odgovorila srečno: „Za božjo čast človek vse da!"

„Tudi moja hvaležnost sega do neba!" je nadaljeval svetnik. „Nekaj spomina sem vam prinesel, da se bo pri tej hiši mislilo name, ko bodo moje kosti že gnile v kakem luizijanskem barju!"

Vse je postalo pozorno. „Prinesel sem vam nekaj svetih ostankov, katere smemo po dovoljenju svetega očeta prodajati za svojo ubogo cerkev!"

„Svetih ostankov!" je zakoprnela vdova ter hitela do patra Angela. V tistih dneh so svete relikvije še mnogo veljale po ljubljanskih hišah in več kot je imela pobožna hišna gospodinja tistih znanih, s srebrnimi nitkami prevlečenih zavitkov, bolj je bila ponosna.

„Še bolj jo če odreti!" je godrnjal gospod Ciril, ki je bil že tuintam malo zadremal pri mizi.

Pater Inglesi ga je sicer strupeno pogledal, a ker ni umel slovenski, tudi ni umel penzijonistovih besed. Prejkotne pa je domneval, da mu izpregovorjene besede niso prijazne. Pa se ni dal motiti. Nekje izpod talarja je izvlekel mnogo papirnatih zavitkov ter jih zložil predse na mizo. Odvil je prvega ter izpregovoril važno: „To je za vas, signora Maria! Smelo trdim, da nima Ljubljana kaj takega!"

Pokazal ji je s svilnato prejo prevlečen zavitek, katerega je pobožno poljubil.

„Gospa, to so imenitne relikvije in blagor strehi, pod katero bodo počivale!"

Dagarinka je od veselja kar trepetala.

Svetnik je nadaljeval: „Radovedni ste, gospa, kaj obsega ta zavitek? Obsega vprav nebeške reči!"

„Povejte, sveti oče, povejte!" je prosila.

„Dobro! Bene! Tu vam izpričuje škof Edmundus Maria, comes ab Artz et Vasseg, kardinal naše cerkve, da imate v zavitku pred sabo „sacras particulas sanctissimae Crucis D. N. J. Ch." To se pravi, sveti ostanki so najsvetejšega križa našega Gospoda Jezusa Kristusa! Čujete li, signora Maria!"

„O moj Bog, gotovo čujem!"

„Potem vam izpričuje ravno tisti kardinal, Edmundus Maria, comes ab Artz, da se tik ostankov svetega križa nahaja „de Eiusdem Virgis Flagell". Kaj pa se to pravi, gospa Marija? To se pravi, da so to ostanki tistih šib, s katerimi so bičali našega gospoda Odrešenika! Ni li to najredkejša relikvija, katero si grešna naša duša le misliti more! Vam zadostuje ime kardinala grofa ab Artz et Vasseg? Je li mogoče, da bi tak mož lagal? He, signora Maria!"

„Ni mogoče," je odgovorila gospa Dagarinova, „in že greh je, kaj takega misliti!"

„Bene! Vi ste ženska, nad katero ima Bog s svojimi svetniki svoje dopadajenje. Edmundus Maria dalje izpričuje, da imate v zavitku ostanke „de velo beatissimae Virginis Dei genetricis Mariae"! Tudi to vam razložim. Z eno besedo, ostanki so od obleke preblažene Device Marije, katera nam je Boga rodila! Veste li, kaj to pomenja, gospa!"

„O Jezus! Kaj bi ne vedela!"

„Pa še nismo pri kraju! Kardinal s svojim pečatom dalje izpričuje, da imate v tem zavitku ostanke „ex ossibus S. Andreae Ap. S. Valentini M. et S. Ursulae V. M."

„Kar cela katakomba!" je vpil Ciril Erbežnik ter s tresočo roko dvignil čašo k ustom.

Z zaničljivim pogledom ga je odpravil svetnik: „Kdor trdi, da je comes ab Artz et Vasseg lažnivec, naj to očitno pove! Vam, gospa pa povem, da so v tem zavitku resnični ostanki iz kosti sv. Andreja apostola, svetega Valentina mučenika in sv. Urše mučenice!"

„Iz srca verujem!" je zahitela.

„Tukaj pa je dokument," je zavpil Angelo ter vrgel umazan papir pred Erbežnika, „ecce, tukaj je dokument! Ne nosi li pečata

Edmunda Marije? He, ni li podpisan po Edmundu Mariji? So li kardinali naše cerkve sleparji? Kdor kaj takega misli, naj pove, da vemo, pri čem smo!"

Gospod Ciril Erbežnik, ki so mu veljale te besede, se ni zmenil zanje. Lahkodušno je izvlekel iz svoje zaguljene halje veliko pipo, jo natrpal ter kresal gobo, da so iskre švigale.

„Vidiš, Marička," je izpregovoril mirno, „suha goba se vsaka rada vžge!"

Gospodinja je gorela: „To je moje, sveti oče?"

„Da, to je vaše, signora Maria", je odgovoril Amerikanec ponosno. „Da se spominjate, kdaj ste bogato obdarili cerkev v Luizijani!"

„Kakšna sreča!"

Sveti mož je nato nastavil svoje mreže.

„Ali naša sveta cerkev v Luizijani je še vedno potrebna! Sam Bog ve, kako krvavo potrebna! Tu imam še nekaj, in morda najdem pobožno dušo, ki kupi to in ono. Cene so itak ponižne!"

Pričel je razkladati svojo robo. Najprej je pokazal kos črnega pajčolana, o katerem je „custode della Santa Casa di Loreto" potrdil, da je bil resnično pritisnjen „alla Sacra Statua Lauretana".

„Posebno, kadar so prasički bolni, je dobro imeti kaj takega pri hiši!"

Dalje je izvlekel zavitek, v katerem so bile kosti sv. Marije Magdalene. Da ni nihče dvomil o tem, je izdal o pristnosti teh kosti slovesno izpričevalo Nicolaj, Angelus Marija Zandini, imenovan Florentinus, „Sacrarii Apostolici Praefectus".

Oglasil se je gospod Ciril: „To je dobro pri hiši, kadar bolehajo ženske za prismojenostjo!"

A kdo je poslušal starega moža, ki je bil tisti večer brezdvojbeno že pil čez mero?

Angelo Inglesi je zopet kaj novega iztaknil v svoji zalogi. Posebno slavo je pel kostem sv. Jožefa a Leonissa in sv. Jožefa a Cupertino. Dvoje prav redkih relikvij, katerih pristnost je izpričeval Dominicus de Dominicis, ki je bil, kakor znano, Dei et sedis Apostolicae gratia episcopus Capiensis.

„Čemu je to dobro?" vpraša Ciril Erbežnik radovedno.

„Proti pijanosti!" se odreže svetnik ogorčeno.

„Potlej jih ne prodajaj!" je godrnjal stari duhovnik sam pri sebi.

Skoraj bi se bila sprla gospod Ciril in pater Angelo, da ni vmes posegel Dagarin ter ju pomiril. Gospa pa je izbrala pajčolan,

ki je bil pritisnjen k lavretanski podobi, ter kosti obeh Jožefov ter jih drago plačala. Ko se je bil najedel, ko je imel denar v žepu, se je pričelo svetniku domov muditi. Poslovil se je in okrog devete ure je odrinil. Tudi teolog je odšel ž njim. Ko se je vrhu stopnic poslavljal pri vdovi, je ta zagostolela:

„Prav sladko spančkajte, Herr Vincenc!"

Dagarin in Erbežnik pa sta še ostala, praznila kupe in z domačo materjo ugibala, kako bi se najhitreje skoval zakon med njo in gospodom Vincencijem.

Res se je skoval ta zakon! Po veliki noči je bila poroka, in sicer tako na tihem, da nihče ni vedel zanjo, ker bi se drugače bilo brez dvojbe v Šentpetrsko cerkev navleklo vse polno žensk, katere Špickramarici niso mogle odpustiti, da je Bogu lemenatarja ukradla. Zakon je bil srečen. Tudi tisto o vednem devištvu se ni držalo. Prvo leto je sicer poteklo brez zakonskih posledic, a potem pa so se začele orglice delati in skoraj vsako leto se je kaj malega povilo v Špickramarjevi hiši. Vzlic temu pa je oče Vincencij vzdrževal nekako zvezo z božjo cerkvijo. Pri novih mašah je bil dostikrat povabljen, ker si je kot bivši semeniščnik štel v dolžnost podpirati novomašnike. Kadar je škof maševal v Šenklavžu, tedaj tiste maše gotovo ni zamudil. Dolga je škofova maša, in če človeka v noge zebe, grozno dolga! Gospodu Lukmanu pa se je zdela vselej prekratka. Ostajal je do zadnjega konca. Posebno tedaj, ko je naš Anton Alojzij postal vladika ljubljanski, ki je bil škof in knez, kakor ga prej ni pozneje nismo imeli, ki ni bil karikatura zavita v hermelin in vijoletni talar, nego pravi škof in resničen knez! Kadar je ta cerkveni dostojanstvenik z vojaško svojo podobo korakal v Šenklavžu pod divnimi Quaglievimi freskami ter delil blagoslov in sejal ljubezen iz modrih svojih oči, tedaj je izginil v nič tisti semeniški drobiž pred njim in tisti korarski ostanki za njim! Nekdanjemu teologu Cenetu pa se je topilo srce in pozabil je na cvetočo tolpo svojih otrok, pozabil na ženo, ki je neprestano skušala uganiti vsako njegovo željo, in kes ga je obhajal, da je šel v zakon ter postal nezvest mašništvu, ki človeka lahko povzdigne do tiste čarobne višine, na kateri je kraljeval knez in škof Anton Alojzij! Da je v cerkvi čital v mašni knjižici, ki je bila pisana v latinskem jeziku, se pri bivšem bogoslovcu ume samo ob sebi. —

Pa vrnimo se k nedeljskemu večeru pred pepelnično sredo! Okrog devete ure je stal Andrej Drmota, znan tedanji voznik, s svojima konjičema na samotnem trgu za škofijo. Dasi se pošte-

njak ni rad vozil v mrzlih nočeh, je danes le prevzel tako vožnjo, ker se mu je obljubilo obilno plačilo.

Na zvoniku je ravno odbilo devet, ko je mimo prikrevsal policaj Tomaž Razložnik. Začudil se je, da čaka tu voz v samoti. Slutil je kaj nepostavnega, zategadelj je takoj pristopil. Spoznal je prijatelja Andreja.

„Hudika, kaj pa ti tukaj?“

„Naročen sem!“ je odgovoril oni na kozlu.

„Mari bi ležal v gorki postelji! Ali bi pa pil vino v prvi sobi pri Deteli!“

„Naročen sem!“ je zarjul kočijaž.

„Naročen ali ne naročen! Glej, otrok nimaš, čemu se torej ženeš kot črna živina?“

Ko ni dobil odgovora, je vprašal: „Kdo pa te je naročil, hudika?“

„Kdo neki? Kuharica tistega kardinala v Špitalskih ulicah!“

Tomažu je prešinil največji rešpekt policajske kosti, ko je začul besedo kardinal.

„Boš gospoda vozil?“

„Ej, babišče se hoče peljati do Logatca. Morda gre kaj kupovat za kardinala, ali kar hoče. Kaj mene briga! Samo da sem plačan!“

„Težko in dobro boš plačan,“ je pritrdil policaj, „to je gotovo! Torej kardinalovo kuharico boš vozil. Na Vrhniki bo že treba malo napajati! Prav! Prav!“

Mož je bil pomirjen ter je odšel.

Kmalu nato je prihitela po Lingarjevih ulicah kardinalova kameriera. Obložena je bila s culami in raznovrstno obleko. Vse je skrbno odložila v voz. Še parkrat je napravila isto pot. Vselej se je povrnila z velikim tovorom, da je Andrej na kozlu kar zdihoval, kam naj se vse spravi. Ravno je dodelala, ko se izza škofovih hlevov kot nočna senca priklati pater Angelo.

„Si prinesla vse, carissima,“ je hitro vprašal, „kar sem imel spravljenega pri tebi?“

„Vse! In tudi obleke, da naju zeblo ne bo!“

Puhnila sta že v voziček, se smejala, se poljubovala; svetnik pa je še izpregovoril:

„Adijo, tepec!“

Andrej Drmota je pognal konjiča in srečni parček jo je odrinil s kongresa v Ljubljani.

Takoj drugi dan so se pletle po mestu govorice, da je izginila kardinalova kuharica in da je ž njo izginil prejkotne tudi frančiškanski svetnik. Policija je nekaj zasledovala, zaslišala Tomaža Razložnika in izvoščeka Drmoto. Tudi so pri kardinalu Spini našli pismo, s katerim se je hišna poslovila pri njem. Menda je bilo v tem pismu precej jasnosti. Občinstvo sicer ni izvedelo cele resnice, a državniki so dobro vedeli, pri čem da so.

Pustni torek zjutraj je poročal knez Metternich pri cesarju. Končavši je v stiski dostavil: „Še neka neprijetna zadeva je tu, veličanstvo!“

„Kaj še to? Dandanes, ljubi Metternich, sem jih navajen neprijetnih afer.“

„Pater Inglesi se je izgubil čez noč. S sabo je vzel denar, in kakor vse kaže, je pobral s sabo tudi hišno njega eminence, kardinala Spine.“

Cesar ni ničesar odgovoril. Samo pogled njegov ni bil Bog zna kako prebrisan.

„Videli so ju na Vrhniki,“ je nadaljeval knez. „Zaslišali smo voznika. Če jima pošljemo kurirja za pete, ju še lahko dohitimo!“

Cesar se je nasmehnil: „Kake obraze napravlja Spina?“

„Dolge, veličanstvo, kakor mi vsi!“

„Carju si stvari kar povedati ne bom upal!“

Oba sta nekaj časa molčala. Potem vpraša knez: „Kaj ukazujete, veličanstvo? Naj se li odpravijo kurirji?“

Cesarju Francu se je povesil obraz:

„Laufen lassen, Durchlaucht, laufen lassen! Bolj ko se bo mešalo, večji bo škandal!“

(Dalje prihodnjič.)

Po zatonu.

Na brezdna pada temna noč,
kot v gluha morja mlada moč . . .
O, padla moč bi pač do dna,
da mi še biva sred srca . . .

Vladimir Levstik.

Simon Gregorčič.

Spisal **Ksaver Meško.**

Simon Gregorčič! — Mož, ki je umeval in je tudi izpolnjeval kakor malokdo med nami veliko in največjo nalogo življenja, dano nam vsem, umevano od redkih, izpolnjevano od še manjšega števila izvoljenih: posvečevati življenje z molitvijo, s trpljenjem in z delom. Zato mu veliko naše spoštovanje! — Mož, ki je umeval, da je mrtva vsaka beseda, če ni posvečena z blagoslovom ljubezni; da je brez sadu vsako delo, če ni pronikujeno s silno toploto ljubezni; da je temna slednja steza, če ni razžarjena od plamena ljubezni; da razdira vsak trud in vsak napor, če ne izvira iz neizcrpnega, kakor večnost globokega vira ljubezni in se ne izteka v svojem dopolnjenju nazaj v svoj vir in v cilj in konec svoj — v Ljubezen samo. Zato mu velika ljubezen naših vdanih src. — Mož, ki me je podprl z marsikatero toplo besedo, bodrečo in tolažečo — zato mu velika moja hvaležnost . . .

*

Začudeno pogleda včasi človeštvo, ker zazdi se mu, da je zaslišalo besede, kakršnih ni slišalo še nikoli dotlej. Začudeno pogleda, in zazdi se mu, da zre pred seboj velikana, stopajočega po zemlji in segajočega z orjaško svojo močjo do neba, v nebo samo. Da se trese ves svet pod mogočnim njegovim korakom, se dozdeva strmečim srcem.

Resnica je včasi, večkrat prevara. Res stopa včasi čez revno zemljo velikan, dotikajoč se neba, ki je izšel iz njega, pretresajoč s svojo močjo svet in ljudstva. A večkrat je fantom. Kar se je vzpenjalo ponosno in ošabno v skoro nedogledne višine, je lahek prah, dvignjen od nestalnih sap dnevnih mnenj in prijateljskih slavospevov do neba. Danes je še v visočini, pod nebom, jutri prah v prahu . . . Gre mimo popotnik, opazovalec brez predsodkov in brez simpatij, postoji in se začudi poln strmenja:

„To se je dvigalo do neba! In glej, kako je vsakdanje, revno in — blatno!“

A pride mož, ki stopa tih in zamišljen svojo pot. Nikomur ni na poti, ne zadene se ob nikogar, od nikogar ne zahteva, naj se

mu ogne in naj naredi prostor široki njegovi ohološti. Nasprotno: ljudje, domačini in bratje, ki jim ni storil žalega vse življenje, ne v dejanju in ne v besedi in še v ponižnih mislih ne, se zaletavajo vanj zlobno in krivično, a on — trpi vdano. Kakor Semej Benjaminec v Davida kralja lučajo kamenje v mirno mimoidočega in ga ometavajo z blatom in klevetajo v besni jezi in slepi strasti zoper njega, a on — odpušča. Ker to dvoje: trpeti vdano in odpuščati, je najlepše maščevanje velikih duš.

Tako gre brez šuma in brez reklamnega vpitja svojo pot. Ko izpregovori, je mehka beseda njegova kakor beseda iz nebes, svetla in preroška, vžigajoča, blažeča, tolažeča in dvigajoča iz zemeljskega prahu. In slednja misel je kakor poltiha, neskončno lepa simfonija. Drhteč posluša svet, kakor v omamnem polsnu.

Tako stopa svojo pot. A ko pride ura, zapisana od vekomaj, in se napoti čudežni popotnik, tujec med tujci, na pot, ki se ne vrne po nji nikoli več, pogledajo plašno stoteri in tisočeri. In zadrhte stotera in tisočera srca: „Bil je na videz kakor nas eden, a glej, v resnici je bil maziljen poslanec božji . . .“

Ali ni bil tak on, ki je odšel ravnokar izmed nas? —

*

Čas od leta 1888., od II. zvezka Gregorčičevih „Poezij“, do leta 1902., do III. zvezka „Poezij“, pomeni velik dolg narodu slovenskemu in velik deficit v narodovem zakladu. Odgovornost Gregorčičeva pred Sodnikom je bila zaradi tega dolga in zaradi velikega talenta, zakopanega od pesnika ob temnih in težkih dneh njegovega življenja, pač lahka. A kak bo odgovor onih, o katerih bi lahko govoril pesnik s svojim ljubljencem, sorodnim mu po duhu in po trpljenju, z Jeremijo, tem najizrazitejšim in najveličastnejšim pojavom med misleci in pevci-proroki stare zaveze: „In jaz sem bil kakor jagnje, ki ga ženo v mesnico . . . a delali so naklepe zoper mene in so govorili: Denimo strupen les v njegov kruh in iztrebimo ga iz dežele, da njegovo ime ne bo več v spominu . . .“ kak bo odgovor teh? —

Če je molčal pesnik s svojo polno, kipečo dušo, je molčal pač proti volji. In ko je molčal in je trpel ves narod ob tem molku, je trpel gotovo pesnik največ. Tako je rodila kletvica nasprotnikov stotero in tisočero prokletstvo na narodu in na pesniku samem.

*

„Kaka je danes Soča?“ — me je vprašal pesnik 8. novembra preteklega leta, ko sva večerjala v preprosti njegovi sobici z vso naglico, da ne zamudiva Kubelikovega koncerta. — „Je pač kalna?“

„Da, kalna. A danes pred mesecem, 8. oktobra, je bila čudovito krasna. Vso pot smo stali ob oknih in smo se čudili ti prelestni lepoti.“

„Ali ste bili oktobra v Gorici?“

„Bil.“

„A niste prišli k meni, niti pisali niste, da pridete.“

„Ni bilo mogoče. Odločil sem se nenadoma za pot. V Gorici pa sem bil le nekaj trenutkov in sem se odpravil takoj na Sv. goro. A na ulici sem Vas videl, od daleč.“

S čudovito izrazitostjo in jasnostjo se mi je vtisnila onega 8. oktobra v spomin visoka in vitka njegova postava. Tako jasno se je spominjam le izza prvega obiska na Gradišču. Spremljal je naju s p. Otokarjem, njegovim in mojim dobrim znancem, ki me je vpeljal pri njem, precejšnji košček pota nizdol od mirnega svojega Tuskula, kar se je ustavil in se opravičil, da hodi težko, in smo se poslovili. Ozrl sem se gotovo ob vsakem petem koraku in sem ga gledal, kako je stopal počasi, opiraje se ob palico, gori proti domu. In še danes se mi zazdi večkrat, posebno izrazito in živo je bilo to pričakovanje prve dneve po pogrebu, da prihodnji hip zazrem kje, tam preko na cesti, na poti proti župnišču, ob oglu kje, ki stopi nenadoma izza njega, ono visoko, temno postavo, ki je naredila vsakikrat tako globok vtisk name, in ono resno, prijetno lice, kakor sem ga zazrl pred leti ob krasnem pomladanskem popoldnevu prvikrat, nekako plah in zbegan, ko mi je stopil nepričakovano naproti iz pritlične izbice svojega doma — iz knjižnice. Ono resno, a vedno blago lice, ki se mi je vtisnilo tako globoko in neizbrisno v dušo tudi ob onem zadnjem večeru, ko je menil miren in vdan: „Eno je dobro: smrti se ne bojim, pripravljen sem.“ Nekako presenečen sem mu zastrmel v oči. Opazil je pač moje začudenje in je menil z lahkim, od vdanosti, odpovedi in od mnogih razočaranj posvečenim in blagoslovljenim smehljajem: „Če dočakate mojo starost, se umirite pač tudi vi in boste sodili ravno tako.“

Molče sem sklonil glavo; a srce je bilo nemirno . . .

„In oktobra, pravite, je bila Soča zelo krasna? — Res me veseli, da vam ugaja. Tudi je ni na svetu reke in vode s krasnejšo barvo. Še pisatelj „Ivana Zbogarja“, general Napoleonov, pravi, da je videl mnogo krasnobarvnih voda, a take še nikjer. In ta je videl nekaj sveta!“

Spomnil sem se, kako je citiral p. Otokar pri prvem obisku, ko smo govorili o Soči:

„Ogromna solza se mi zdiš,
a še kot solza krasna.“

In pesnik se je nasmehnil s svojim otroškonežnim in prijetnim smehljajem, kakor bi stal ob njenem bregu in bi strmel začuden in ves očaran in vzradoščen v prelestne skrivnosti njenih globočin, lepe in čudežne in nerazjasnive, kakor bi se zrlo v oko božje.

In Soči, ljubljenki njegovi, bi primerjal njegove pesmi; čistemu srčnemu izlivu krasnih, s tako vročo in koprnečo ljubeznijo ljubljenih planin čudovite izlive zdaj radostnega, še večkrat bolnega in trpečega, a vedno v svetem navdušenju kipečega, v najčistejšem ognju plamtečega in koprnečega velikega njegovega srca . . . Glej, lahke in preproste so kakor prve stopinje Soče; nežne, proseče kakor njeni valčki, ko se laskajo pestrim planinskim cvetkam ob bregovih; jasne in vesele kakor valovi Soče, noseči v doline dragemu znancu iz planin tople pozdrave dragih, ljubečih in ljubljenih; bajne kakor šepet in šelest valčkov v čudes polni, od neba z bogato obilnostjo blagoslovljeni kresni noči; nemirne in drhteče kakor valovi, bližajoči se globokemu slapu; zamolklo tožeče, od večne bridkosti, dušne tesnobe in lastne nemoči plakajoče kakor valovi, ko se prerivajo iztežka, s silo skozi tesno skalovje in se zaganjajo v silovitem, a nezmožnem naporu ob neomajne, nerazmakljive, nezrušljive pečine, ki hočejo zajeziti prirodni, od vekov v veke od usode ji določeni tok in v preozke, v pretrde, v neusmiljene spone vkleniti prosto hčer planin, nevajeno okov in suženstva; nebeško lepe, kakor je nebeško lepo vodovje Soče baš v onih soteskah, da prime srce človekovo z neodoljivo silo in s komaj komaj krotljivim hrepenenjem in se vtisne v dušo s tako močjo in tako globoko, da ne pozabi te krasote nikoli več; otožne in žalostne, kakor je otožno in žalostno vodovje Soče, počasi tekoče po širni ravnini, polno hrepenenja po ostavljenem prostem gorovju, polno boli in žalosti, ker teče skozi molčeče, a v svojem molku do neba po osveti vpijoče grobovje — ogromna solza plakajočega nad grobiščem, a še kot solza nebeško krasna; pretresljive, veličastne, vse zmagujoče in brez odpora, ker brezuspešen je odpor, noseče s seboj s silno močjo visokih svojih zvokov in še velečastnejših misli, kakor Soča, ko zbere

moč vseh voda
iz oblakov svojega neba,
in kar jih v njenih je planinah,
kar v cvetnih njenih jih ravninah,
ko vse te pridrvi na plan
in ko naraste v tok strašan . . .

Taka je „Soča“ sama, ko plava nad njo kakor angel apokaliptiški vzneseni duh pesnikov in ji z grandioznimi, kakor v marmor vklesanimi črkami piše veliko njeno nalogo in usodo njeno, bridko in žalostno.

Med zadnje bi uvrstil najkrasnejšo, morda najznačilnejšo in za velikega pokojnika najusodnejšo pesem „Človeka nikar“, ta veličastni pogovor revnega sinu zemlje in prahu z Večnim in Vsemogočnim.

Značilno je, da je spevana ta pesem na pokopališču. Telo poraženo in ponižano od teže in bolesti življenja v prah, prah med prahom, neznaten atom med atomi, a duh razpne in razmahne peruti mogočno in silno kakor nikoli popreje ne in ne nikoli pozneje in se dvigne kakor duh Joba trpina v uri največje bridkosti naravnost pred prestol Jehovin in prične z Najvišjim veličasten, srce in dušo pretresujoč pogovor, da mu potoži svojo bol, neumljivo svetu, neumevano od preplitvih src človeških, umljivo le Njemu, veselja in žalosti delilcu, da kakor blesteč biser na zlatem krožniku položi pred kraljevi njegov prestol veliko, vročo prošnjo trpeče in ranjene svoje duše . . .

Job je preklel v obupnem gnevu in v preveliki boli dan in noč in uro, ki se je reklo ob njih: „Človek je spočet!“ — in ki se je rodilo na svet in je zaplakalo v naročju materinem bitje, ki bi naj bilo prišteto mrtvim raje že v materinem telesu, a naš pesnik prosi in moli!

„Glej, Oče naš, pravečni, vsemogočni Stvarnik vseh bitij, ne ustvarjaj več človeka, prosim iz globočine srca! . . . Lilija naj vzklije na Tvojo besedo iz prasnovi, iz atoma, določenega od vekomaj za revno človeško bitje. Lilija naj vzklije, ki ne čuti ne hrepenenja in ne trpljenja, ki ji je neznana radost in neznano trpljenje, ki se ne vname ob uri blagoslovljeni ne v ljubavi in ne odpre srca ob uri temotni sovraštvu, ki ni primorana ne k težki odpovedi in ne more okusiti bridkega, morečega razočaranja, ki ji ne razjedajo srca in ji ne grenijo življenja nikoli ne dvomi in ne greh in ne kes. Vzklije naj na Tvoje povelje in se naj dviga v deviški svoji krasoti proti nebu — Tebi v čast! . . . Ptico pevko ustvari iz onega atoma, ki

poleti iz tihega gozdnega zavetja vsako jutro v višave — Tebi nasproti, ki peva dan za dnevom najlepše speve — Tebi v slavo!... Glej, Večni, Vsemoč sama, to ustvari! In dovolj Ti bo slave, dovolj češčenja velikosti Tvoji in Tvoji vsemoči. Zakaj vse bo v Tvojo čast — a greha ne bo nikjer! In nikjer ne bo boli, iz greha se rodeče, nikjer kesa, sledečega mu v hipu za vsako kratko minuto sladkosti. In dvomov, glej, ne bo več, dvomov o očetovski Tvoji ljubezni, o vekovečni dobroti Tvoji. In ne več upora proti Tebi, dozorevajočega ob mračnih in temnih in težkih urah v duši, z boljo in z obupom zastrupljeni . . ."

Resnično, visoka in čudežno lepa molitev je to, polna vere, upanja polna . . . Obračam se k Tebi, torej verujem v Te; torej si, sicer bi se ne zatekal k Tebi. Prosim Te, torej zaupam v Tebe, sicer bi Ti ne položil prošnje ob podnožje Tvojega prestola. Moč si: izpolniš lahko! Ljubezen si: izpolniš gotovo!

Kakor Job trpin je govoril tukaj pesnik z Bogom iz lica v lice; ne, bližji mu je bil: maziljenec in svečenik njegov. Kakor Kristus iz Nazareta mu je govoril, Kristus na vrtu Getsemani, Kristus na križu. Molitev je to, kakor molitev Boga-človeka, ponižanega na gori v prah: „Oče, naj gre ta kelih mimo mene . . ." Glasan, pretresujoč vzklik trpljenja je in obenem izraz največje, najponižnejše vdanosti in izraz trdnega zaupanja, kakor vzklik Kristusa Nazarejca, visečega na križu: „Eli, Eli, lamma sabacthani? — Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?... A Ti mi pomoreš, zaupam in vem."

In kdo se dvigne zoper to molitev? Kdo se zgrozi nad tem vzklikom, bolesti prekipevajočim in zaupanja polnim, kdo poreče: „Anathema"? Dvignite roke h kletvici, povzdignite glas in na Sinu božjega zalučajte srditi svoj: proklet bodi! — Ne upate si? Bojite se, da bi vas zdrobil s strelo z nebes, s poslanko in deklo svoje pravičnosti, z maščevalko razplamtele svoje jeze? A nad človeka, njegovega brata, nad maziljenega njegovega služabnika in nad svojega brata ste se dvignili in ste ga udarili z besno jezo in brez usmiljenja — ker se ni mogel braniti. Kako nizko! A od nekdaj je bilo tako: Getsemani in Golgoto je imel pri nas še vsak pravi umetnik. In to je bilo kakor glas božji, ki je potrdil njegovo umetniško svečeništvo. Od nekdaj tako, je, in bo do konca dni, ker do konca dni ne izumre človeška zloba in zavist.

Blagoslovljen, kdor ima svoj Getsemani in svojo Golgoto, s srčno krvjo oškropljena . . .

*

Govoriti o pesmih Gregorčičevih podrobno — prazno, nepotrebno delo!

A če vprašamo: Zakaj se dojmijo ti dostikrat povsem preprosti verzi s tako silo naših duš? — Ker je vsaka resničen vzklik srca, odlomek življenja!

Ker je živel, kar je pel, ker je trpel, kar je izplakal v zvenečih granesih, zato nam napolni dušo z boljo in s sočutjem Prešeren. Ker se je čutil vezanega in otesnjenega, a je bila vsa velika duša oživljeno hrepenenje po svobodi, zato so vzvalovili s tako gigantsko silo naša srca nekdanji umotvori Aškerčevi. Ker je šel v globočine srca in je dvignil iz njega vsa skrivna čuvstva, resnična, pristna in neponarejena, in jih je vlil v čudovito lepo posodo, zato nam segajo tako globoko v srce „Poezije“ Gregorčičeve.

In zato se nas dotaknejo tako malo, dotaknejo le kakor mimogrede, kakor tujci, verzi, ki jih dobivamo dandanes. Zbrani so z vseh vetrov, le ne zapeti iz globočine čutečih, neokuženih in nenašminkanih duš. Zato gremo hladno mimo mnogih naših pripovedovalcev in pozabimo čez noč, kaj smo brali zvečer. Ker kje je pretresal kdaj kdo srca čitateljev, če mu ni drhtelo samemu v boli in v sladkosti srce, ko je zamišljal umotvor, ko mu je vdihal kipeče življenje!

Srce od srca, duša od duše — in ves umotvor ožarjen z neponarejeno resničnostjo lastnih istinitih čuvstev, le taka umetnost more preživeti veke in ostati večno mlada in večno lepa.

In taka je umetnost Gregorčičeva.

*

Pustite me umreti!

Morda bi zaprosil isto pred tridesetimi, štiridesetimi leti, ko je nastopil svojo pot, ako bi jo odgrnila tedaj pred njim milostna roka z vsem trpljenjem in z vsemi prevarami. Ker težko, da bi jo nastopil še enkrat, če bi bila še pred njim in bi jo poznal tako natanko, kakor jo je poznal v predsmrtnih dneh. In kje je pri nas umetnik s svojimi cilji, z lastno besedo, s ponosno dušo in z velikim, kipečim in odkritim srcem, ki bi nastopil svojo pot še enkrat! To pot, tako prazno veselja in solnca, vso oblateno od zlobe in zavisti. To pot, tako tesno ograjeno od človeške tesnosrčnosti in nizkotnega mišljenja enostranskih duš. To pot, ki stoje ob nji venomer tisočeri in vpijejo, nikdar siti, brez odmora: „Daj!“ A ko daje umetnik od lastnega bolnega srca, od trpeče duše, od lastnega

življenja radodarno in v obilici, kolikokrat sliši hvaležno: „Hvala!“ Ali ne tisočkrat češče: „Dal si premalo!“ — „Kako malo si dal, kako beraško skopo!“ — Ne pomislijo, da se izcrpa najbogatejši zaklad. Kako se ne bi srce, ki je dajalo tako obilno in tako krasnih biserov . . . Čemu torej oni pomilovalni, žaleči posmeh, ko pridejo na vrsto nekoliko motnejši dragulji, lažji, obrušeni morda z že slabotno roko:

„Aha, kako je reven! Vsi drugi, mlajši, naši ljudje, so bogatejši!“

Pri Gregorčiču tako, tako pri Aškercu. In vendar sta nam dala ta v petih desetletjih po Prešernu največ in najboljše. In čez vse, kar se povzdiguje danes samopašno do neba, se bo vračal naš narod vedno in vedno spet nazaj k veličastnim zakladom te izvoljene trojice . . .

Pustite me umreti!

Resnično, kaj bi naj dandanes med Slovenci tak umetnik, znanitelj idealizma, svečenik in prorok ljubavi? — Dolgočasil se? Je predolgočasno! — Jezil se? Ni vredno! — Molčal k vsemu? Je težko! — Povzdignil v svarilo grmeči proroški glas? Ne kaže! Današnji naš svet hoče harlekinov, ne prorokov . . .

Torej?

Pustite me umreti!

To je čudovito krasna, brezprimerno prikladna sklepna vinjeta tega samega v sebi svetniško blagega in klasično skladnega, a po neumevanju v filozofskih sistemih otrdelih src in po zlobi človeški s tako pretresljivo tragiko blagoslovljenega življenja.

„Pustite me umreti, da si od gluposti in zlobe, ki zmagoslavno dvigata glavo vsepovsodi ob živečih in trpečih, odpočijem v večnem, neskaljenem miru božjem . . .“

In Gospod je uslišal zadnjo molitev svojega maziljenca. —

Tako je izzvenela visoka simfonija velikega življenja . . .

Vitez Ivan.

III.

Po eterju se kvišku dviga solnce,
ogreva zrak in pije svežo roso,
odpira zadnje dremajoče cvetke
in krajša sence gorskih velikanov.
Enakomerno napreduje dan;
svetloba se razliva vseokrog
in krepko barva nežnomedlo lice
prirode, željne zdrave, jasne luči.
Mogočno dihajo življenja pljuča,
srce vesoljstva pa utriplje mirno,
ko da je v njem svetovja večna ura.
Pri nevidljivem stroju tam stoji
gibanja tajni nespočeti Zakon,
vrti kolesa v enomernem taktu
in ravnodušno razpošilja sile
po nevidljivih žicah v vso neskončnost,
da nikdar ne zastane veleigra
porajanja, rasti, življenja, smrti,
da se nikoli ne ustavi boj,
da ne okameni noben prizor,
da se nikoli ne pretrga delo.
Svetloba in tema se menjata,
večerni se otožni mrak razširja
zdaj tukaj, tam na drugem koncu pa
raztresa mlada zarja svoje rože
po gorah, po oblakih in po morju.
Z zenita pada dneva žgoči žar
na težko dihajočo suho zemljo,
na drugi strani polnoč najčrnejša
zagrinja svet s skrivnostnim pajčolanom;
v tem hipu nasmehlja se drugim krajem
s srebrnim smeškom ljubezniva luna,
če pohitiš, pa se še poslove
bledeče zvezde pred prihodom solnca.
Veselje, žalost, sreča in nesreča,

odrekanje in strastno hrepenenje,
poraz in zmaga, slavje in obup,
vse meša se v stoterobarvni sliki
in menja se in vedno izpreminja
in sklada se v življenja simfonijo;
vrše komedije se, tragedije,
srca topé se blaženosti sladke,
trpe neznosno bridke bolečine,
a Zakon izvršuje svoje delo
enako dan na dan ko v prvi uri . . .

Nešteta bitja lazijo po svetu
po dveh, po štirih nogah in brez nog,
a druga letajo po sinjem zraku,
ta plavajo po rekah in po morju
in ona rijejo po črni zemlji;
med vsemi najponosnejši pa človek
po zemlji hodi, nosi glavo kvišku
pa gleda kakor kralj na druga bitja
in na slabejše lastnega rodu,
po vladi hrepeneč in po gospostvu;
načrte snuje, z bojevitim umom
poleta gor v višave strmoglave
in ruje, brska, vrta, prekopava
po globočinah temnih, kjer pokriva
uganke stare zlobna, skopa noč.
V teminah si postavlja svetle cilje
in grebe pot do njih po trdih skalah,
med trnjem, po puščavah, po močvirju;
zapreke sitne rastejo iz tal,
a preskakuje jih, izpodkopuje,
razbija, prevrtava, premostuje
z modrostjo, s trudom in potrpežljivo
njegove neporazne volje jeklo.
Uspehe zapisuje z zlatom v knjigo.
Nesmrtni Zakon pa vrti kolesa,
ne veseli ga zmage glasna slava,
porazov groznih stok ga ne boli
in vse gre dalje, dalje, brez prestanka
v neskončnost svojo pot — njegovo pot.

V dolini drugi že je vitez Ivan.
Ko lahkokrile ptičice hite
pred njim, kažoče pot mu, jasne misli
in žive želje vročega srca.
Z oblačkom jadrnim tekmuje konj;
hitrost vetrov je v njem in sila stroja,
ki dela, pa se nikdar ne utrudi;
dejal bi, da le plava nad zemljo,
kopito tal se skoro ne dotakne;
uzreš ga komaj, pa je že izginil
izpred oči, strmečih v prazno meglo.
Natančno svojo pot pozna žival,
ko da je jezdec ji povedal cilj,
a ona da je modro razumela.
Ostrog in šibe vitez nič ne rabi.
V daljavi sivi misli so njegove
in v budnih sanjah gleda že deželo,
vabečo ga s skrivnostno sladko silo.
V sijajnih barvah slika domišljija
neznani kraj, kjer čudež je vresničen,
kjer v živi gloriji Svoboda biva.
V prelestnih sanj predstavi on živi;
oči njegove so uprte tja,
uho posluša glasbo fantazije,
razum pomaga vstvarjati prikazni,
iz želje in lepote porojene,
srcé pa bije in mu poskakuje,
čuteče sladko blaženo opojnost,
puhtečo iz kozarca izpolnitve.
Na jasnem nebu se dviguje solnce,
a toplih žarkov luč ne sveti njemu;
cvetic stobarvnih pisana preproga
pogrnjena ni njemu po dolini,
ušes mu ne doseže simfonija
po vzduhu plavajočih ptičjih pevk,
kazalo časa zanj se ne pomakne,
v trenotku se mu zliva večnost vsa
in v večnost se trenotek mu razteza.
A vendar misli v sanjah čudne misli
in slika v domišljiji čudne slike

in poleg radosti v nebo rastoče
v njegovi duši dviga se ponos.
A brez ljubezni, brez sovraštva vlada
v vesoljstva carstvu vekovečni Zakon . . .

Dolini tretji že se bliža vitez,
poldnevu že se bliža pridni dan.
Iz sanj se vitez hipoma zbudi,
ko se ustavi nevtrudljivi konj.
Začuden se ozre in pred seboj
opazi nepovabljeno prikazen,
ki z resnimi očmi ustavlja konja,
a blago vanj upira svoj pogled.
Ošabnemu bogastvu ni podobna;
teh trdih udov in obleke proste
ne kinča lišp in varavo mazilo,
a z ustnic ji ne teče sladki med.
Besed je njenih slog preprost, naraven,
a nekaj trdega zveni v tem glasu,
ko da ga spremljajo zamolklo, temno
kladiva težkega udarci v taktu.
In sikanje sopare, šum vodá,
koles železnih hrupno ropotanje
se sliši iz daljave venomer,
prav kakor da prinaša v svojih gubah
prikazen tuja vse glasove čudne.
Ves zrak okrog je hipoma napolnjen
z resnobe stroge težkim, gostim dihom.
Za sebe so doslej cvetele cvetke;
cvetenju bil je čas, pa so cvetele
v bogatih barvah in lepo je bilo.
Po skalah padal je šumeči slap
in biserju in čistim diamantom
podobne so bleščeče kapljice,
ki padajo od starodavnih časov,
ne vprašujoče nič zakaj, čemu!
In solnce greje, ker ima toploto,
in sije, ker je v njem velika luč.
Gozdov ponosni stari velikani
so rasli; zrak in zemlja in oblaki

so jim dajali hrane in moči.
V nevihtah švigale so žarne strele,
iz visočin je padal blagi dež,
iz zemlje so izvirali potoki,
valovje je plesalo in šumelo —
tako je bilo, moralo je biti — —
naenkrat pade čudna bleda senca
na zemljo in rodi povsod tesnobo.
— Čemu je to? Kako posluži ono?
Komu koristi? Kakšna je poraba?
Ko žugajoč teman oblak, ki tlači
z ogromno težo zraka željne prsi,
pojavilo se je vprašanje sitno
ter je zatrlo hipoma brezbrižnost,
veselja in poguma blago mater.
Prikazen tuja pa nagovori
prijazno viteza in pravi mirno:
„Trenotek le postoj, junak moj mladi!
Ta hip ti ni zamuda. Saj stoji
sedaj na svetu vse, ko jaz stojim.
Brez mene ni nikjer, nikdar gibanja.
Poznaš me po imenu: Delo sem.
Potreba brezobzirna mi je mati,
stremljenje Živega je oče moj.
Češčenja nimam, krona me ne kinča,
valovje hrepenenja se iz src
človeških ne dviguje k mojim dvorom,
zaničevanje pa me rado spremlja
in često me zadene besna kletev.
A brez škrlata in brez hermelina,
brez meča in brez žezla, vendar vladam;
največja je na svetu moja moč,
najnujnejši človeštvu moj obstanek.

Baršuna, bagra, svile ni brez mene;
vsakdanji kruh, nad glavo varna streha,
vse, česar treba živemu človeku,
kar olajšuje in krasi obstanek
pa ga dviguje in oplemenjuje,
je moje bujne setve zreli sad.

Jaz gibljem mišice neštetih rok,
možgane v glavah čudežne priganjam;
tako je velikanska moja moč,
da v grob teman lahko izpremenim
človeškega življenja cvetni vrt,
da vse porušim, kar so tisočletja
sezidala na nekdaj pusti zemlji,
da pota vsa zaprem in z večnim ledom
pokrijem kal in rast in vse zorenje.
Ne ganem se in že uničim vse,
ker vse je moje, vse je Dela plod.
Tako je velikanska moja moč,
da daje sama vse življenju v dar,
brez česar ni človeškega življenja.
Lahko pač izpoznaš veljavo mojo,
preceniti mi ceno ni težko.
Zato te vabim, preden jahaš dalje,
da mi posvetiš svojo živo moč.
Kjer hodim, tam uspeva plemenitost,
a njej sledi krepost, lepota, blagor.
Bodočnosti pripravljam varna tla —
kje najdeš lepši cilj pod jasnim solncem?
Poklic je vzvišen, ki ti ga ponujam;
premisli in razsodi, vitez moj,
potem ukreni, kakor sam odločiš.“

Poslušal mirno vitez je besede,
pri srcu mu je toplo in sladko,
a v srcu plapola mu večen ogenj
in pôlje žgoča strast mogočne želje.
Gladko poteče mu iz ust odgovor:
„Prikazen čudna ti, brezspolna, čuj me!
Pred noge ti polagam spoštovanje,
veljavo ti priznavam in te čislam,
slediti ti ne more moja noga.
Upiral sem pogled svoj v jasne zvezde,
ko sem zaslišal klic Svobode svete,
a tvoj korak po trdi hodi zemlji;
tja k solncu plava moje koprnenje,
ti s silno težo vse na tla pritiskaš;
življenje brez verig in spon me mika —

tvoj sledbenik je suženj vse življenje.
Zaničevanja se junak ne plaši,
časti lahko si v boju pridobi,
prezir ošabnih glav prezira sam,
zaveden lastne cene in veljave;
a suženjstvo sovraži kakor greh,
pod jarem nikdar ne upogne glave,
še rajši položi jo pod sekiro.
Svobode svetle ne uživa delo;
zapestnice so mu verige težke,
po plečih švig a bič mu kakor konju,
priklenjeno je čvrsto kakor pes,
njegov ni čas, ne prosta pot po zemlji,
svobodno niti kruha ne uživa,
ki je le vaba v rokah gospodarja.
Velika žalost mi preveva dušo,
a jasen mi je cilj in moč njegova
ima nad mojo željo vso oblast.
Zapisano je v knjigi večnih časov,
da mora biti moja volja taka.
Zato zdravstvuj! Že čujem zopet klic,
edini, ki mi sega v dno srca
in mi hitreje goni kri po žilah.
Občutki moji z vso močjo hotenja
razpenjajo že zopet svoja krila;
vse misli kakor reke, ki hitė
navzdol, nevzdržno, vedno proti morju,
se zlivajo v edino, silno misel,
mogočno mi prešinja celo bitje,
preveva dušo in opaja glavo
edina, zmagovalna, svetla misel,
božansko krasna misel na Svobodo.
Zdravstvuj! Zdravstvuj! Konjiček moj, naprej!“

Iz globočin izvije vzdih se zemlji,
odpre se v struji časa zopet jez,
v vesoljstvu zopet oživi življenje,
ko dvigne Delo doslej mirno roko.
V dolino tretjo pa zavije vitez,
z vetrovi spet tekmuje dobri konj.

(Dalje prihodnjič.)

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

II.

Musée du Luxembourg.

e daleč od trga pred Sorbono zagledaš na desni strani buljvarja Saint Michel krasen vrt, eno izmed najlepših pariških šetališč, ki obdaja takozvano Luksemburško palačo, Palais du Luxembourg.

Zgodovinski spomini, ki jih budi ta impozantna in dovolj ogromna zgradba s svojo okolico vred, so neizbrisni v srcu francoskega naroda. Po zgledu palače Pitti v Florenci jo je ustvaril Salomon Debrosse, eden najboljših stavbarjev izza konca sedemnajstega veka, za vdovo umorjenega kralja Henrika IV., Marijo de Medicis. Ime ima od starodavnega Hôtel du Luxembourg, katerega mesto je zavzela. Stavitelj je imel sicer več naslednikov, ki so razširjali in popravljali njegovo delo zlasti v preteklem veku, a toli zvesto v prvotnem slogu in duhu, da je ostala neizprijena v popolni veličini svojega zgodovinskega lica.

Palais du Luxembourg je služil do velikega prevrata v bivališče raznim osebam, ki so se imele zahvaliti svojemu vladarskemu pokolenju, da jim ni bilo treba stolovati na cesti. Narodna skupščina ga je izpremenila v ječo, leta 1799. je postal sedež konzulata, do dne, ko se je Bonaparte preselil v Tuilerije, kar se je zgodilo l. 1800. V dobi drugega kraljestva ga je zavzemala velikaška zbornica, pod drugim cesarstvom starejšinstvo; ko je leta 1871. pogorela mestna hiša, se je nastanilo pod njegovo streho Seinsko načelništvo in bivalo tu do leta 1879., ko so se zbornice vrnile v Pariz. Tako dandanašnji torej zopet služi kot sedež francoskega starejšinstva, čigar predsednik biva v postranski zgradbi, nazivani Petit Luxembourg — Mali Luksemburg.

Ako izvzameš novodobno „spomeniško blaznost“ Nemcev, pač ne najdeš izlepa ljudstva pod solncem, ki bi s tolikimi žrtvami dičilo domove svojega ponosa z umotvori kakor Francozi. Radi jim očitajo, da so si jih premnogo osvojili za dobe Napoleona po staronormanski šegi glasovitega Viljema Zavojevatelja, ki je baje dejal:

„Mon bon Dieu, ne me donnez pas de bien: mettez moi seulement à coté de ceux qui en ont!“ — „Bog, ne daj mi sam, le tistim me pridruži, ki kaj imajo!“ Začetniki te cene obtožbe se mi zde Prusaki, ki so pod bičem Napoleonove sile pač dobro čutili, zakaj sami ne zmorejo tega, česar bi se gotovo ne branili. Ne sramotite trofej naroda, ki jih je kupil za junaško kri!

Tudi Palais du Luxembourg in vrt njegov sta polna zakladov starejše in novejše umetnosti; najdragocenejši biser pa imata v takozvanem Musée du Luxembourg, — muzeju, ki je posvečen sodobnim, večinoma še živečim francoskim in v manjšem obsegu tudi inozemskim umetnikom . . .

V cerkve ne zahajam prerad, a moji svetišči sta Louvre in Luxembourg, posebno zadnji, do katerega nimam ravno predaleč. Pariški izprehodi so majhna popotovanja . . .

Kaj je lepšega od nedeljskega popoldneva v luksemburškem muzeju? Ob delavnikih je manj občinstva in človek lahko bolj nemoten opazuje; toda nedelja se mu omili vendarle, nedelja, dan počitka za vse, ki so uklenjeni v jarem brezsrčne kruhoborbe, dan počitka, ko vidi poleg blaziranih vagabundov s cilindri in monoklji od vseh vetrov tudi stotine delavcev hoditi z družico — kaj za to, če v večini primerov ni poročena! — skozi posvečene prostore in strmeti na njih govoreče stane s pobožnostjo, ki ti gotovo premaga srce. Tudi „ponižani in razžaljeni“ so lastniki teh zakladov; za njihove žulje so razobešeni, iz njihove duše ni baš le eden zajet. Trpin v površniku za petnajst frankov, žena v slabem krilu, z bogvekolikokrat prekrojenim klobučkom na glavi, na rokah otroka, ki mu čez par dni morda ne bo imela dati kruha, — toda iz nobenih ust še nisem čul tako nizke opazke, kakor se slišijo drugod. Tujcu mora vdahniti spoštovanje to klasično razumevanje lepote, s katerim se bo francoski narod pač še dolge veke lahko hvalil, da hodi na čelu prosvete, karkoli bi se tudi utegnilo roditi v skrivnostnem krilu zunanje usode.

Seveda — naj tu porabim priliko, da omenim — mi ne ugaja pri Francozu, da se na eni strani tako popolno dviga na stališče, kjer je dostojen naslednik starih Helenov, in brani božanstvo absolutne Lepote, na drugi pa misli, da mu pristojajo za velike praznike fraze koketnega ogorčenja nad tem, kar ne le sme, temveč mora biti. Toda velike njegove vrline opraščajo nebistvene grehke prirojenega samoljubja!

Nedeljski popoldan je torej. Buljvar je živejši nego običajno, samo kupčijskega prometa je manj in nekatere prodajalne so zaprle izložbe. Toplo je, dasi po zimi, in solnčece se v bujnih žarkih nagajivo premetava po strehi Panthéona, po cilindrih gospodov in po senčnih obrvih in tuintam sumljivo bogatih laseh Parižank; — Alah naj mi odpusti, da sem jih pozabil imenovati na prvem mestu!

Pariška slovenska naselbina se je ravnokar skupno okrepčala s kositcem in stekleničico sovražnika človeštva in prijatelja Muz ter se napotila mimo vodnjaka Marije de Medicis, ki stoji za ograjo luksemburškega vrta, na levi in gledišča Odéon na desni proti muzeju. Naselbina pravim zato, ker sem — bilo je ravno božični dan — po zaslugi nekega židovskega doktorja in pismarja nepričakovano iztaknil v Parizu tri rojake, ki si s poslušanjem predavanj o starofrancoskih poetih jemljejo trikrat zlati čas sodobnega Pariza, kar delam tudi jaz, na pričujoči način . . .

Nestrpnežu je malo dolga pot, predno zagleda na levi vhod skozi železno in z živo mejo zasajeno ograjo, za katero se dviga muzejski paviljon. Že pred stopnicami te opozori nase več krasnih kipov, razvrščenih ob straneh stopnic, med njimi „Aizetinova“ Judita s Holofernovo glavo pred nogami, Rogerja Bloche skupina „L'enfant“ — oče revež in mati reva, z dojenčkom, ki se mu še ne sanja o bridkostih tega sveta — v svoji resnobnosti zatemnelega brona nadahnjena s tisto presunljivo resignacijo, ki diha od vseh del tega kiparja trpečih milijonov, in istega mojstra „Le froid“, — mraz, upodobljen v možu in ženi, ki se drhteča in vdana stiska k soprogu. Greberjev „Grisou“ predočuje rudarja, ubitega v rovu od eksplozije, in vso tisto strašno muko, ki je v trenotku nepričakovane smrti pokrila ne le lice, temveč vso koščeno, trdo in izmučeno, do pasu golo postavo. Rogerju Bloche je po duhu sorodna Van Biesbroeckova skupina „Le peuple qui pleure“, istotako mož in žena z dojenčkom, sklonjena, pobita, venčana s svetostjo tihe, netolažene bolesti.

Ko stopimo čez prag, bi skoro prezrli globokoumno sliko „Le chevalier aux fleurs“, tako neugodno je obešena visoko na levi steni temne predsobice, v kateri nemikavna zastopnica krasnega spola prodaja razglednice z reprodukcijami iz muzeja. — Bajeslovni mladi vitez v srebrnem oklepu koraka čez cvetoče polje. Od vseh strani se sklanjajo k njemu cvetlice, razcvitajoče se v prelestna dekličja telesa, ki ga vabijo in ga skušajo zadržati z mamečimi rokami. Toda on se ne meni, njegove oči zro zamaknjene naprej, zakaj pot

ga vodi preko vse minljive radosti do kraljice Resnice ... Stvaritelj te slike je Georges Rochegrosse, poet mogočno ubranih barv in silnih, dekorativno nadahnjenih vizij, čigar veliko platno „Rdeče veselje“ je budilo v pomladnem „Salonu“ nenavadno pozornost.

Prva dvorana je posvečena kiparstvu. Ne vem si jasno razložiti, čemu je ta oddelek vselej najdalje priklepal mojo pozornost in čemu so doživeli moji trije rojaki isto izkušnjo. Mogoče je dvoje: ali je učinek plastike sploh globlji od učinka barv, ali pa ni popolnoma zdravo, da so vsi kipi nameščeni v enem prostoru, in bi bilo bolje, razdeliti jih po vseh sobanah, čemur bi se seveda protivile tehnične težkoče. Oboje je enako verjetno. In morebiti preostaja še tretje: vrlina francoske umetnosti vobče, da oživlja z idejo lik živega človeka in ne zametava tiste drugod prikrajšane skrivnosti estetično razgaljenega telesa, ki je — bodimo odkritosrčni! — čeprav pogosto nevedoma, a vendarle seme vsega „idealnega“ stvarjanja, ne le petošolskih akrostihov, temveč vsega našega stremljenja sploh. Vem, da se bom marsikomu hudo zameril, a moje brezbožno prepričanje mi pravi, da je naravno hrepenenje po ženski temeljna prožina v posnemanju neustvarjene lepote. Kakor z dejanjem telesnega spočetja mož blagoslovi plodovito moč, tako oplodi žena stvarjajočega umetnika, od sohe in slike do vitkega loka arabeske, spominjajočega na prelestno oboklino grudi Evinih hčera. Če ni res, — anathema sim!

Oglejmo si levo polovico dvorane!

Turcan, L'aveugle et le paralytique ... Mlad in krepak slepec nosi na hrbtu blaznega starca, ki ga drži za roko in mu kaže pot. Kam prideta? To je skoro še žalostneje od naše prispodobe, če slepec slepca vodi!

Iz življenja bednih je zajeta Cordonnierjeva „Sur le pavé“. Na uličnem tlaku, slepa vdova s hčerjo-detetom, proseča usmiljenja, ki ga je tako malo na svetu.

Kdo ne pozna veselega Grka Anakreona? Guillaume ga je izklesal iz mramorja, sedečega, ovenčanega s trto in držečega brezskrbno ptičko na dvignjeni desnici. Obraz mu je prepređen s tisto plemenito, polbožansko radostjo, ki jo je mogla zamisliti le solnčnosvobodna grška duša.

Hrastovina ima svoj posebni značaj, ki že zgolj snovno bolje od kremena izraža trdo preprostost. Njo je izbral Theunissen za doprsno soho slikarja Harpigniesa, s katerim se seznanimo kasneje. Krepka karakteristika tega umotvora nima mnogo primerov.

Ali poznate Rodina? Da ne?! Poglejte, prosim, njegovo „Pensée“ — Misel! Štiriogelno surovo obklesan marmorni steber s poševno, povsem naravno površino, simbol vesoljne majke Snovi. Iz nje se dviga ženska glavica v čepici. Ni je poltne misli na tem obrazu, temveč zgolj resnoba in visokost. Kar gledajo te oči, ne vabi telesa; okrog teh usten je zamrl smehljaj. Dviga se misel in hoče nad snov; a ne ve, da po večnem, brezkončnem krogotoku stvari ne plove preko nje, temveč okrog nje in v njo nazaj. Nikdar ne boš dosegla, revica, svojih višin, ti dete disteleologije. Izhrepeniš se v svoji želji, in blagor ti, da ne boš vedela, kdaj se skloni obrazek in izgine. Ne bodo se rušile zvezde, ne bodo padali bogovi, niti od tebe, niti od tistih, ki vzklijejo za teboj! . . . V vsej svoji skromnosti je veličasten ta Rodinov nagrobni spomenik vsega bivšega in bodočega titanstva.

Chapujeva „Jeanne d'Arc à Domremy“, — Devica Orleanska v globokem zamaknjenju še kot navadna kmetska deklica, je sicer nekoliko patologična stvar, nekoliko sentimentalna in nekoliko preveč spominjajoča na razne neproglašene svetnice, s kakršnimi se ponaša tudi naše dobro ljudstvo, toda vzlic temu prelestna in vselej obdana od občudovalcev.

Francozu, v katerem se je še vedno ohranila plemenita brst klasičnega mišljenja, precepljena na zdravo in krepko galsko korenino, krščanska verska umetnost ne uspeva tako popolno, kakor na pr. laškim primitivcem. Vzemimo tu le Delaplanchejevo „Vierge au lys“, Marijo z lilijo! Takšnih obrazkov je polno po Parizu, samo da ne maskirajo vselej čistosti Bogorodice. So tudi izjeme, a vobče se galski genij nekoliko spotakne, kadar zaide predaleč v nabožno polje; zato naj mi bogoljubna bralka oprosti, ako se bom požuril mimo maloštevilnih ostalih del te vrste, ker res niso pomembna; iz dvorljivosti ji opišem vsaj tista, ki so zajeta iz židovskega bajeslovja in zgodovine in so potemtakem bolj stvarnega značaja, nemara prav zato tudi dovršenejša.

Naturalistična je Cordierjeva doprsnica „Zamorka“, celo v toliki meri, da podaja naravno barvo polti in oblačil. Delo je izredno vestno in fino, tip zanimiv, — torej dovolj nevarnosti, da se prenaglim s pohvalo.

Coutanov „Eros“ mi je navdahnil celo vrsto misli; nikakor ne zbok tega, ker ga je silno pozorno in podrobno motrila črnolasa mlada deklica v kritičnih letih, temveč zato, ker me je spomnil nekega izreka, ki sem ga čital par dni poprej v Vignolovi knjigi

„L'idéal féminin". Zmisel je približno ta: „Nemec najprej vzljubi žensko in preko idealnega čuvstva pride do tega, da jo uživa; Francoz pa vzhrepeni najprej po tem, da postane telesno njegova, in šele nato se razcvete nevenljiva ljubav." Po mojem opazovanju utegne biti ta misel vsaj deloma pravilna. Sorodna je pač tudi ideji Coutanovega kipa, ki boga ljubezni ne predstavlja kot debeluhastega puta, temveč kot vitkega, že zorečega dečka — mladeniča, čigar brezskrbni usmev ni nadahnjen le z otroško nagajivostjo, temveč tudi s pomladno svetostjo prvih želja. Ne dvomim, da govori tudi ta Eros: „Francoz ne hrepeni po ženski, kakršna ni, temveč po takšni, kakršno bo dosegel."

(Dalje prihodnjič.)

V nevihti.

S svinčenimi oblaki je nebo pokrito,
v daljavi grom buči srdito,
kot kregalo bi se nebo s peklom.

Poskrilo vse se že je pred nevihto davno
v svoj gorki kot; čez polje ravno
neznan gre potnik smelo sam svoj pot.

Nevihta mu je bila dobra rodna mati,
a grom bil kum; kaj se mu bati
viharja je, ko brat mu je pogum?! —

Petruška.

Zimska vožnja.

Hej, tja čez polje prostrano,
mimo neznanih strmin
gladko sani nam drčijo,
zvončki zvenijo: cin, cin.

Semtertja tiho sneg vsiplje
z golih dremotnih se vej,
bistro bežijo konjički
dalje in dalje naprej.

Vse se pred nami umika,
vse kakor veter beži,
daleč za nami je mesto,
v sivi se megli gubi . . .

— Kam li tak hitro drevimo
mimo razsvetljenih koč? —
Vozimo iz bledega mraka
v črno, brezmejno se noč? —

Petruška.

Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal **Ivan Cankar.**

III.

Kam lete misli, kam sanja spomin?

Dva človeka, oba mlada, oba lepa, gresta roko v roki pod kostanji. Ona je otrok; kdo jo je videl in je ni narisal devetkrat, ker jo je videl devetkrat in zmerom v svojem koprnečem srcu? Kdo je gledal njeno podobo in je pozabil nanjo in kdo se ni razveselil, ko jo je ugledal vdrugič? Ofelija ji je bilo ime nekoč, tudi Margareta, celo Francka in Hanca. Kakor je izpremenila ime in obleko, takoj so jo spoznale vesele oči in so jo pozdravile.

Ofelija je bila ona; on ni bil Hamlet, temveč Polonij. Besede in misli so bile Polonijeve, Polonijev je bil glas in pogled; samo obraz je bil mlad, prijeten in gosposki, ampak tudi Polonij je bil nekoč mlad, predno je videl podlasico na nebu.

Lep večer je bil, kakor so lepi pomladnji večeri v senci kostanjev.

„Strahoma sem prišla nocoj!“ je govorila Ofelija. „Še zdaj, ko si ti poleg in me držiš za roko, me je strah.“

Polonij je molčal.

„Tudi tvojega molka me je strah in tudi tvojega pogleda, ki ni tako blag, kakor je bil zmerom. Reci lepo besedo, da bo moje srce utolaženo.“

Polonij je molčal.

Stala sta pod košatim kostanjem, globoko v senci; stisniti se je morala k njemu in stopiti na prste, da je razločila natanko njegov obraz.

„Kako si bled, kako hladan je tvoj obraz! Mrzla misel je v tvojem srcu, zato molčiš! Govori, da mi srce ne umrje od bojazni!“

Polonij se je narahlo in ljubeznivo izvil njenim rokam in je izpregovoril.

„Nerodnost je velika in razodeti ti moram, draga Ofelija, da sem v skrbeh. Tako in tako: sedanjost je lepa, res lepa, toda Bog vedi, kaj nama dodeli prihodnost!“

Ofelija je izpustila njegovo roko.

„Kdo je govoril? Zdaj nisi ti govoril, niso bile tvoje besede! Več nisi, kakor si bil: drugačen je tvoj glas, tvoj obraz mi je neznan, še tvoja roka je ležala drugače v moji kakor prej, tvoji prsti se niso hoteli okleniti mojih. Ne ljubiš me!“

Polonij je bil v veliki zadregi, dasi je bil še mlad in ni še bil ugledal podlasice na nebu.

„Kako moreš trditi, Ofelija, da te ne ljubim, ko sem ti že tolikokrat in tako svečano dokazal svojo ljubezen! Pomisli, Ofelija, da sem te bil takorekoč vzdignil k sebi . . . par stopnic više, nego si stala poprej . . . saj veš . . . tako in tako . . . Jaz sem zdaj praktikant, lepo karijero imam pred seboj, zato ker sem soliden in zmožen človek . . . tudi oče hrani zame par lepih tolarjev in star in bolehav je že siromak . . . in teta Hana tudi nima prazne skrinje in tudi ona že kašlja . . . Vse to, glej, in vendar sem te bil izbral svojemu srcu . . .“

Ofelija je stala pred njim vsa mirna, okamenela in je strmela vanj s širokimi očmi.

„Kaj si ti to govoril?“

Polonij je bil užaljen.

„Seveda sem jaz govoril, kdo drugi? Kaj jih je toliko, ki se pogovarjajo s teboj? Ne zameri, ampak le razložiti sem ti hotel, da je zelo čudno in celo nehvaležno, če dvomiš o moji ljubezni. Pomisli, da ni tako lahko, ubogati svoje srce in ljubiti, kamor kaže ta nezanesljiva vetrnica. Jaz, ki sem spodoben človek, sem ubogal vetrnico, ker sem si mislil: če gre veter od juga, zakaj bi ne šel z jugom? Kajti zmerom, tudi v neznatnih stvareh, celo v ljubezni, je nevarno in nespametno, da bi se meril človek z vetrom! . . . Če bi se bil meril ž njim, kaj bi se zgodilo? Vzdihoval bi jaz in tudi ti bi vzdihovala — neprijetna, črna senca bi ležala pred pragom moje karijere. Zdaj pa leži tam lep spomin in to je dobro znamenje!“

Tako je govoril Polonij in je bil vesel svojih besed. Ofelija se je smehljala, kakor se smehlja otrok, ki posluša osorno svarjenje iz ljubljenih ust in ne verjame osornosti, ker vidi samo ljubljena, tolikokrat poljubljena usta.

„Mislila sem, da si hud name ali da si žalosten; zdaj vidim, da si prijazen in vesel, ker se šališ z menoj. Govori dalje, tudi jaz bom govorila veselo!“

Polonij je spoznal, da so njegove besede, kakor so bile natanko in lepo umerjene, napravile čisto drugačen učinek, nego bi

se bilo spodobilo. Strnil je obrvi, z nemirnim pogledom se je ozrl na Ofelijo.

„Glej, resnično me ljubi!“ se je prestrašil.

In ko se je prestrašil, je pomislil nadalje: „Ker je očitno, da me ljubi, bi bila izgubljena in zapravljena vsaka pametna beseda. Zaljubljen človek je kakor otrok, ki si je zaželel bonbonov in kriči in ne mara drugega nič, ne palač in ne gradov in ne vseh bogastev tega sveta, temveč samo in edino bonbone. Kaj bi človek še govoril? Nespametno bi bilo še razlaganje in prerekanje, zakaj očitno je, da bo otrok kričal in da bo zahteval bonbonov in drugega nič. Zakaj bi mu ne dal bonbonov, da bo tiho?“

V svoji urni pameti je premišljeval Polonij in je dobro premislil.

„Nisem se šalil!“ se je sklonil k Ofeliji in ljubezniv je bil njegov glas. „Glej, kadar mi je nerodno pri srcu, so tudi moje besede zmedene in nespodobne. Če so bile nespodobne nocoj, tedaj si misli, da jih nisem govoril in da se ti je samo sanjalo. Tudi jaz bom mislil, da mi ni bilo nerodno pri srcu in da so le težke, ne še pozabljene sanje legle na mojo pamet in na moj glas. Tako in tako . . . Glej veselo, Ofelija, in nasmehni se!“

Ofelija se ni nasmehnila, tudi veselo ni pogledala in njene roke, ki so visele ob životu, se niso zganile.

„Bolj resničen je bil prej tvoj glas!“ je izpregovorila tako tiho, da je komaj slišal njeno besedo in da je razumel bolj natanko, kakor če bi bila vzkriknila.

„Prosil sem te oproščenja, razložil sem in razžaljena si!“

Šele zdaj se je nasmehnila Ofelija. Nasmehnila se je, in ko je izpregovorila, je bil zelo miren, globok in tih njen glas.

„Koliko je bilo že besed, koliko si že govoril, dragi, koliko sem govorila jaz! In vendar je bila potrebna ena sama beseda. Samo zato si prišel nocoj, poslednjikrat si morda prišel, samo zato, da bi izpregovoril to edino besedo. Ves čas, ko si stal tam in si molčal, ves čas, ko si me gledal s tem hladnim pogledom, ki ga še nisem razumela, ti je bila v srcu tista beseda in ti je bila na jeziku. Dragi, zakaj je nisi izpregovoril?“

Polonij je bil še v globlji zadregi, ves zlovoljen je bil, zakaj resnično še ni bil ugledal podlasice.

„Več razume, nego je potreba, da bi razumela! Kadar ženska ljubi, je modrijan, prorok in vedež!“ je pomislil in je izpregovoril takoj z zelo resnim in očetovskim glasom.

„Roko mi daj, Ofelija, v oči mi poglej! Kaj ni ljubezni v njih?“

Čudo je — iz besede same, iz prazne, se porode solze, zasije luč. Sijale so njegove oči in so bile solzne.

Ofelija je vztrepetala.

„Verjamem ti, dragi, in ti ne verjamem. Zdaj so se zasvetile tvoje oči, kakor so se svetile nekoč; tvoj glas pa ni bil tisti, senca je bila v njem, razločno sem jo videla, kakor vidim senco pod kostanjem, ko je sam še ves v večerni zarji. In tudi tvoj smehljaj ni tisti; mrtev je, kakor od kamena; tako mirno se smehlja podoba, ki je nad oltarjem. Ne zameri mi nikar, da te ogledujem kakor blago, ki mi ga ponuja žid. Ko si me ljubil, sem gledala v tvoj obraz kakor v ogledalo, ki mi je vračalo moje lice in moje srce, oboje stokrat razsvetljeno od tvoje ljubezni. Oprosti mi, da gledam v to ogledalo tudi zdaj, ko mi ne vrača drugega nego bridkost in moje solzne oči!"

„Lep je večer, tudi njen obraz je lep in moje srce je slabotno!" je prešinilo Polonija. „Zgodi se torej v božjem imenu!"

Stisnil je roko Ofeliji.

„Oklenil si se moje roke kakor še ne nocoj, ampak mrzla je tvoja roka!"

„Čuj, Ofelija! Brez nadaljnih besed! Med nama je bila senca nocoj, kakor da bi govorila preko plota. Zatorej je bolje, da molčiva, da greva s tihim slovesom, ti na desno, jaz na levo . . ."

„Za zmerom!"

Krepkeje ji je stisnil roko, globlje se je sklonil.

„Do jutri . . . Daj mi roko in tudi ti me stisni krepko, da bom čutil gorkoto tvoje dlani . . . Postoj! Še tvoje oči, daj, da pogledam . . . resnično, lepe so tvoje oči! In zdaj zbogom . . . mrači se že, noč je pod kostanji . . ."

Polonij je bil takrat še mlad, zato je bil zelo uren in previden; poljubil je Ofelijo na ustnice in je utonil v temno alejo, predno je Ofelija vzdignila roke, da bi jih položila na njegova lica . . .

To je bil prvi večer.

Drugi pa je bil še lepši.

Mračilo se je pod kostanji, prostrana ravan pa je bila še vsa v solncu. Ob vznožju holmov, pod bleščečim večernim nebom krepko in temno začrtanih, je ležalo mestece, tako nežno in čistobelo, kakor gosposka igrača. Od mesta in preko ravni se je vila globoka tiha struga v senci vrb, ob strugi se je svetila ozka bela pot. Tja je gledala Ofelija, na tisto belo pot, tja so bile učarane njene oči.

„Ni še mrak, še sije solnce . . . če bi me ljubil, bi prišel pred mrakom, ne bilo bi ga solnca mar; tako je prihajal nekoč . . . še predno sem pogledala prvikrat na tisto belo cesto, se je prikazal vesel pod kostanji in je hitel v klanec . . .“

Spominjala se je Ofelija in bilo jo je strah. Stala je v senci, za širokim deblom skrita, da bi je ne ugledalo nepoklicano oko.

„Njegovo oko bi me videlo, še za tem širokim deblom bi me zaslutilo, samo če bi odprl okno v mestu, če bi se ozrl proti holmu . . . Ko me je ljubil, še okna ni odprl, skozi zastor je videl mojo temno obleko in moj obraz, v senci, pod temi nizkimi vejami, za deblom, ko bi drugo oko komaj razločilo vrhove kostanjev . . . Nocoj me ne vidi.“

Ker je bila žalostna in trudna, je sedla pod kostanj, skrila je lica v dlani in nenadoma so vstali spomini, lepe misli so se vzdignile iz noči.

To je bil čas sladkih besed, velike pijanosti, življenja v solncu.

„Z menoj pojdeš, Ofelija, v lepe kraje, kamor naju kliče še lepša prihodnost. Izbral sem tebe, ker mi je ukazalo srce . . . kljub tej spodobni karijeri . . .“

Ofelija je vztrepetala.

„Ali je govoril tako? Ali so bile takrat tako puste njegove besede, ali je šele legla nanje in na njih tiho lepoto vsa žalost sinočnjega večera? Kdaj so bile resnične? Ali so bile resnične tedaj, ali so zdaj pod senco te žalostne resnice? Ti Bog, mi razodeni resnico!“

Odkrila je obraz, ko je začutila solze na dlaneh. Obraz je odkrila in skozi meglo, ki je bila zastrla njene oči, se je ozrla osupla v dolino. Mrak je bil tam. Nenadoma se je bilo spustilo solnce za hribe in mirno so stali nad ravnino rdeči oblaki. Ves v temi je bil že potok, široka črna proga se je vila od mesta do kostanja; tudi pot ob vodi se ni več svetila.

„Ne pride!“ je prebledela Ofelija.

„Ne pride več; ob oknu stoji, ob široko odprtem, odgrnjenem, in gleda proti holmu. Proti holmu gleda z neprijaznimi očmi, tiho se smeje, govori v svojem srcu: Zbogom, Ofelija, zbogom, oči, ki sem tolikokrat gledal vanje, videl v njih svojo mlado ljubezen in svojo največjo radost; zbogom, ustnice, ki sem jih tolikokrat poljubil in ki so mi bile studenec vseh posvetnih sladkosti; zbogom, bela lica, topla, žametna, ki sem jih tolikokrat božal in ki so sporočala mojim srečnim prstom tako prečuden pozdrav do mojega

srca; in nazadnje še zbogom, prsi, ve golobici beli, ki sem naslonil nanju svojo glavo, da bi sanjal o paradižu! . . . Tako govori, ko sloni ob oknu in gleda proti holmu . . .“

Z zastrtimi, široko odprtimi očmi je strmela Ofelija proti mestu. Tiho so plavale sence od neba, njene oči jih niso videle.

Sladek dvom je segel v njeno srce, tisti sladki dvom, ki je bridkosti tovariš, od Boga poslani.

„Ne sloni ob oknu! Ne vidi me, ne tolaži me z lažnivimi besedami! Kaj se ni že zgodilo, v tistih lepih časih, ko še ni bilo bridkosti na svetu, da je prišel prepozno, da je v tej lepi noči pokleknil predme in objel moje noge in da sem mu oprostila, še predno sem ga ugledala? . . . Še se svetijo tam oblaki, še pride!“

In ker so upale njene oči, niso videle črnih senc, ki so pregrnile vso ravan in vso božjo zemljo. Ne potoka ni bilo več, ne poti, ne vrb, tiho je sopla noč v dolini. Iz mesta so se svetile luči, trepetale so in mežikale, hudobna in neprijazna je bila njih tuja svetloba.

Hladen veter je zazibal kostanje.

Dolgo je gledala v mesto Ofelija, gledala je na pot, ki so jo razločile v senci njene žalostne oči, vso ravan je videla pod sabo in črne holme pod ugasujočim nebom, celo kmeta je opazila, ki se je vračal s polja tik pred mestom; golorok in gologlav je bil, motiko je imel na rami.

Kakor da bi bilo zastalo njeno srce: tako zastane srce, kadar plane življenje preko brezdna v neznano deželo.

Zastalo je njeno srce.

„Nisi prišel k meni; obljubil si, da prideš, in nisi prišel; jaz pa pridem k tebi, ker bi rada, da ti vidim v oči, kadar ti porečem adijo za zmerom!“

Velik val se je prevrnil v tistem trenotku v njenem srcu. Nikoli se niso tako nasmehnile njene ustnice kakor tedaj, prej nikoli. Grenkoba je bila v nasmehu, skoro spoznanje je bilo v njem.

Tudi v srcu je bilo morda spoznanje, toda še je bilo upanje preveliko; velik je bil val, ki je bušil ob skalo, ni bil prevelik.

„Noč je zdaj; svetle kakor zvezde so luči v mestu. Zdaj bi slišala od daleč njegov korak, tam pod vrbami bi ga slišala, na mehki poti. Zdaj bi slišala, če bi zaprl okno, če bi šel počasi po stopnicah, po trdem tlaku mimo gostilnice. Njegov glas bi razločila, če bi pozdravil na cesti tovariša ter se mimogrede razgovarjal ž njim. Njegov pogled bi videla, če bi se nestrpen in zlovoljen ozrl proti

holmu, na kostanje, k meni, in natanko bi razumela njegove besede, če bi izpregovoril: Ne zameri, prijatelj, mudi se mi, pozna je že noč! In pozdravljala bi ga od daleč z veselo, usmiljeno mislijo, ko bi hitel ob temni vodi in bi se oziral na kostanje upajoč, obupujoč, in bi prosil v svojem srcu: Oprosti, draga, koprnel sem, dokoprneti nisem mogel! —“

Še so razločevale njene oči drobne, trepetajoče luči v mestu; ravan pa so bile vso že popile velike sence, rezko in resno so stali črni holmi pod svetlim obzorjem. Sredi neba se je zasvetila zvezda, zamežikala je in je trepetala samotna.

Ofelija je stopila izza kostanja; nad holmom je stal mesec velik in rdeč; Ofelija je gledala v mesec, ki se je vzpenjal naglo više in je bil zmerom manjši in svetlejši. In bilo je, kakor da bi brala zapisano v tem hitečem mesecu:

„Ne pride več!“

„Nič več ne pride; čakala sem ga, on je stal ob oknu, slišala sem njegov tihi smeh in ga nisem razločila, ko se je oglasil nad menoj, v šumenju kostanjev . . .“

Hitela je v dolino; dolga, tenka senca je hitela ž njo preko tihih travnikov, ob potoku, proti svetlemu mestu. Baš v tistem trenotku, ko je šla mimo svetiljke, jo je srečal človek v dolgi suknji s privihanim ovratnikom; človek ji je pogledal mimogrede v obraz in se je hudo prestrašil; zakaj ta obraz je bil mrtvaški, trd in miren, kakor od belega kamena; tudi oči, globoke in temne, so gledale trdo in mirno.

Stopnice so bile temne in strme, toda stopala je varno, kakor da bi jo vodil za roko neviden vodnik.

Odprla je duri. Izba svetla, po izbi razmetana obleka, na mizi perilo in knjige, pred mizo velik, že do polovice poln kovčeg. Sredi izbe Polonij, ki prešteva in urejuje ovratnike, hrbet obrnjen proti durim.

Luč je zaplapolala v vetru, Polonij se je okrenil; omahnil je in obstrmel.

Ofelija je zaprla duri, stopila je k zofi, obesila je suknjo, ki je ležala tam, preko stola in je sedla.

Ovratniki so padli na tla, Polonij je strmel in molčal, kolena so se mu tresla.

„Glej,“ je govorila Ofelija mirno in počasi, „ker ti nisi prišel, sem prišla jaz . . . K tebi prihajam . . .“

(Dalje prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

lice tujca v Berlinu zmedejo. Po deset in več jih je potegnjenih vzporedno, ž njimi pa se jih križa pravokotno zopet kakih deset, tako da nastane nebroj tistih pravokotnih križišč, ki so si podobna kakor jabolko jabolku. Podobne so si tudi vse ulice; saj je mesto pravzaprav mlado, tako silno naraslo šele od l. 1870. dalje. Zato je hiša podobna hiši, vsaka prozaično praktična; znamenitejših stavb skoraj ni, razen kar na kupu v sredi mesta. — Ako v teh ulicah zgrešiš smer, se iz lastnega ne veš ganiti nikamor. Veliki podjetniki postavljajo tekom enega leta kar celo ulico hiš, vse enake, vse trinadstropne, z enakimi balkoni na ulico, z enakimi okni, okraski, streho: uniforma pri mestnih ulicah, kakor smo zgoraj omenili uniformovane kmetske hišice! A eno dobro stran ima ta pravilnost in enakost v ulicah: igraje se v njih spoznaš, ako imaš v rokah obris mesta. S takim načrtom najdeš pot kamorkoli. Nepraktične pa so tablice z uličnimi napisi ob oglih; jako majhne, podolgaste so in imajo črke bledomodre barve, ki se vidijo zelo slabo na prvotno sicer beli, a kmalu osiveli in zaprašeni ploščici. Na hišnih številkah ni nikjer pristavljeno ime ulice, tako da je često treba stopiti do bližnjega, pa tudi daljnega ogla, ako hočemo vedeti, kje smo; na oglih pa je često nabitih toliko reklamnih plošč, da ulična tablica kar izgine. Hišne številke niso razvrščene kakor pri nas, lihe na eni, sode na drugi strani ulice, ampak se vrstijo nepretrgano na eni strani, preskočijo konec ulice na drugo stran in se štejejo tam naprej do začetka ulice.

Ljudje so postrežni in nam pokažejo radi na pravo pot. A lahko se pripeti, da kraja, kamor smo namenjeni, sami ne poznajo; saj ima v takem velikem mestu vsakdo določen delokrog, ki ga vodi vedno ista pota; tod se spozna dobro, za druge okraje se ne zmeni. Vsaka ulica živi pravzaprav le svoje življenje, tvoreč mestece zase. Tu se ljudje poznajo, a v kak drugi del mesta se vozijo prav tako kakor Ljubljančani v Medvode, v Škofjo Loko itd. na izlet, na zabavo, da si ogledajo kaj novega: Berlinci v Berlinu! — Preteklo jesen se je pripetilo, da nekemu tujemu učenjaku, ki je, prišedši v

Ljubljano, hotel stopiti v licejalno knjižnico, mestni stražnik (!) ni vedel povedati, kje je ta knjižnica. In mi naj pričakujemo od Berlinca, da do pičice pozna svoje mesto?

Ko sem bil v Berlinu že udomačen, koder mi je to bilo sploh treba, sem nekega večera malo krenil proti neznanemu mi vzhodnemu delu mesta, kjer stanuje bolj proletarijat. Zato tujec tja redkokedaj zajde, razen če bi si hotel ogledati osrednji živinski trg, ki pa naposled ne mika vsakega, ali pa, če bi ga zanimal — v jesenskem času — gosji trg v Rummelsburgu, kjer se vidi po stotisoče gosi skupaj. — Stopal sem brezskrbno naprej; saj sem vedel, na katero stran mi bo naposled treba zaviti, da pridem nazaj do svojega domovja. Med potom pa se nekaj zamislim. Ko se zdramim, sem bil v popolnoma neznanem svetu; stopim v prvo stransko ulico in koračim po njej; ker se mi je zdelo, da gre premalo v mojo smer, stopim še v tretjo. Po njej hodim in hodim, a nje ni konca, ne kraja — zašel sem! Bilo je že pozno in po teh ulicah sila samotno; saj so velika mesta polna kontrastov: tu presilen promet, tam nenaravna tišina. Nikjer ni bilo videti človeka, le kaka senca je včasi tiho šinila okrog ogla; ako sem kje koga zazrl, zdelo se mi je, da se nalašč izogne; žalostno so brnele plinove svetiljke. Naposled dobim pred neko hišo moža v pogovoru z žensko; opazoval me je najbrž prav tako sumljivo kakor jaz njega. Ko ga pa vprašam, kam naj se obrnem, mi je odgovarjal z vso ljubeznivostjo, a poznal ni nobene ulice, ki sem mu jo imenoval, da bi se rad vrnil v njo. Po sreči mi je vedel vsaj povedati, kje stoji bližnji stražnik; ta me je spravil na pravo pot. A ulico, kjer sem stanoval (Ziegelstraße) in ki bi mogla biti obče znana, ker je v njej glavna medicinska klinika in centrala rešilne postaje, je celo stražnik poznal tako malo, da mi ni mogel navesti naravnost pota do nje, ampak me je vprašal, če najdem pot do svojega stanovanja iz najelegantnejše berlinske ulice „Pod lipami". Ko sem seveda pritrdil, mi je napovedal pot do tja.

Sploh je pri orientiranju najbolje, izhajati od te ulice „Pod lipami", ki leži baš sredi mesta in se razteza od vzhoda proti zapadu; ko bi bila ulica daljša — dolga je kakih deset minut — bi bila izboren pripomoček za pregled. — Pravokotno jo v sredi presekava glasovita prometna črta „Friderikova cesta", ki pelje od juga proti severu v eni ravni črti: dobro moraš stopati, da jo prekoračiš v šibki uri od konca do konca, ko bi zaradi silnega prometa sploh bilo mogoče ubrati po njej hiter korak. Ta ulica res deli mesto v dve polovici, v zapadno in vzhodno, in po njej si tujec more uravnati

svojo pot; saj jo pozna vsakdo. Ako pa si namenjen kam dalje na rob mesta, sploh ni priporočati iti peš zaradi prevelikih daljav; poišči si primeren voz cestne ali obmestne železnice in pelje te za 12 vinarjev kamorkoli.

Iz vsega tega je razvidno, da se turist v tem mestu, kjer se vse razteza le horizontalno, kot turist ne bo počutil dobro. Svojemu nagonu: „Kvišku! Kvišku!“ ne more ugoditi prav nič.

Že tretji dan svojega bivanja v Berlinu mi je mrzelo, da si prav od nikoder nisem mogel dobiti prave slike o mestu. Izbiral sem primerne točke, ki bi me privedle vsaj nekoliko kvišku, in naveličal sem se stopicanja po ravnih cestah, tako da sem bil vesel, da sem vsaj v svoje stanovanje imel preskočiti nekaj stopnic. A kaj naj si izberem? Stolpi cerkva niso dovolj visoki in občinstvu vobče niso pristopni; kaj drugega mi ni bilo znano. Vpraševal sem po primernem kraju. Nekdo me je opozoril na Putliški most (Putlitz-Brücke). Čudno se mi je zdelo, kako naj z mosta pregledam mesto. Res je zanimivo stati kjerkoli ob umazani Spreeji, posebno ob pristaniščih, in opazovati živahno gibanje na reki, ki je v obmestju le nekako tako široka kakor Mura pri Gradcu, a vedno polna parnikov in ogromnih čolnov; toda z njenih mostov uživaš razgled le po bližnji okolici.

Putliški most sem našel na kažipotu gori na severozapadnem koncu mesta, kjer se začenja Putliška ulica ob istoimenskem kolodvoru obmestne železnice. Peljem se tja in takoj vidim, da je ta most suh most; po njem se pride preko železniškega tira, a terén je tak, da je ta most res izredno visok. Ker tu ni stražnika, je kar čudno, da se tu doli še ni strmoglavil nobeden izmed tistih povprečno 20 samomorilcev, ki se jih vsak teden z raznimi modernimi in nemodernimi sredstvi v Berlinu poslovi od tega sveta. Kajti kdor bi skočil tu doli, za njim bi lahko Berlinec z mirno zavestjo zaklical svojo frazo: „Nanu, mach dir mit'n lieben Jott bekannt!“

In razgled? Privoščil sem si najprej pogled navzdol na železniško progo in na drug za drugim se podeče vlake. — Bližnja okolica se tudi še pregleda. Pa kaj se pravi „okolica“? Ravne proge hiš, ena kakor druga, v bližini nekaj črnih tovaren, tuintam se dviga kako poslopje kaj više, a čez mesto ni nikakega pregleda, ker je most že na njega robu. Pričakoval bi baš zaradi tega, da bi videl kaj v prosto okolico. Gledal sem in gledal; pa ničesar ni bilo videti. Dan je bil sicer veder, a nad mestom in okrog njega je ležal tisti velikomestni prah in dim; iz njega se je tam zunaj kake pol ure

daleč dalo razločevati nekaj temnega, v neizmerno daljo se izgubljajočega, pač gozd. Tja do gozda pa se je nekaj vleklo kakor siva poljana; toda vse se je zlilo z brezbarvno sivim ozračjem v nejasno zmes, ki se je nikjer ni moglo prijeti oko. . .

Obrnil se je turist, da stopi zopet navzdol, ko baš prisopiha na vrh parček, dama in gospod.

„Jott sei jefiffen und jetrommelt!" vzklikne on, ko sta bila na vrhu, in si obriše čelo. Ozrem se in spoznam svojega znanca z železniške vožnje, spremljevalka je bila njegova nevesta-soproga. Zapazi me tudi on, pozdravimo se. „Prvi moj znanec v Berlinu!" in skočil sem navzdol. —

Trdo sem stopal nazaj proti jugu v sredino mesta. Vse se mi je zdelo pusto in prazno, pogrešal sem naših gora in gričev, naše malenkostne razlikovitosti. . . . Od daleč zagledam kupolo državne zbornice, krenem tja, prekoračim na lepem mostu Spreejo, obrnem se malo na desno v Tiergarten in stojim na križišču prelepih promenadnih potov pred znamenitostjo Berlina, ki sem jo po opisih in slikah že poznal, pred „zmagoslavnim stebrom" (Siegessäule). Imponiral mi je na prvi pogled ta spomenik narodnega ali pravzaprav državnega ponosa, steber, v celoti visok nad 61 metrov. Pod velikansko, pozlačeno boginjo zmage, ki razprostira svoje peruti gori na višku, vidim galerijo in na njej ljudi.

„Gori pojdem!" se odločim in stopim bliže. Čudil sem se razkošni porabi zlata pri okraskih in čudil sem se trojnemu kolobarju po 20 debelih pozlačenih, navpičnih brun, ali kar je že bilo, položenih okrog in okrog v zareze stebra.

Od štirih strani peljejo najprej stopnice na odprt štirikoten stebrenik, na vsako stran 15 metrov dolg in 11 metrov širok. Skozi ta stebrenik in znotraj po stebru, ki se dviga nad njim v premeru 5 metrov, peljejo v treh odstavkih stopnice kvišku na dokaj prostorno galerijo. Stopivši na njo, sem res vzkliknil: „Tu je lepo!"

Okrog stebra se razprostira prostorni okrogli „Kraljevi trg", obdan z lepimi nasadi. Proti jugu je kakor ravnilo potegnjena svetovno znana, mnogo zasmehovana, a doli z vzvišenega stališča na galeriji res impozantna „zmagoslavna aleja" (Siegesallee) z mnogobrojnimi kipi iz belega mramorja na obeh straneh. Proti zapadu sega daleč, daleč košato drevje berlinskega mestnega parka „Tiergarten". V bližini stebra so same imenitne stavbe, vse toliko osamljene, da učinkujejo dobro: proti vzhodu že večkrat omenjena državna zbornica, proti zapadu takozvana „nova opera", proti severozahodu v obliki trdnjave

zidano poslopje generalnega štaba. Njemu nasproti je v vili, podobni palači, nastanjeno avstrijsko poslaništvo; to sem že vedel. To samostojno Avstrijo v Berlinu sem si bil takoj po prihodu poiskal, a prišel sem bil do njega od druge strani, gori ob Spreeji. Dobro mi je bilo delo, ko sem bil tam sprejet sila prijazno od prvih uradnikov pa do vratarja, ki je sicer izprva hotel malo po mažarsko robantiti, misleč, da sem kak berlinski sitnež, a se je odobrovoljil do konca svojih brk, spoznavši, da prihajam iz gorkočutne domovine. — Med tem, ko mi je to šinilo v glavo, mi je stražnik za tisti „groš“, ki sem mu ga dal („groš“ imenujejo splošno v Berlinu desetico 10 pf.), kazal na istosmerne velikanske vojašnice (n. pr. ulansko in artiljerijsko) ter na velikanska sodna poslopja bolj proti zapadu, v takozvanem okraju Moabit. Mene pa je bolj mikalo kar neizmerno okrožje „Lehrtskega kolodvora“ v zvezi s „Humboldtovim pristaniščem“, ki oba posredujeta velikanski promet s Hamburgom. — Vidijo se tudi drugi kolodvori: Stetinski proti severovzhodu, Friderikov prav sredi mesta (le za osebni promet), proti jugu tudi Postdamski in Anhaltski, kjer prihajajo Avstrijci; vzhodni berlinski kolodvori pa so predaleč, da bi se mogli videti.

Sploh je tudi z našega stebra mogoče pregledati vendar le del mesta in samo mesta; nekaj zvonikov in kupol, nekaj dimnikov velikih tovaren, posebno proti severu, silne plinarne — to se dviguje nad enakomerne stotisoče hiš. Kaj je izven mesta, to se da le slutiti.

Ker v daljavo ni bilo videti ničesar več, sem še vprašal stražnika o bližnjih predmetih.

„Ta kip nad stebrom je boginja zmage?“ ga vprašam.

„Borussia je, boginja Prusije,“ pravi malomarno.

Ozrl sem se nanjo še enkrat, a zdaj ne več z očmi klasičnega filologa. Obrnil sem se k izhodu. Tu se spomnim onih svetlih pozlačenih brun, ki zunaj krase steber. Vprašam stražnika, kaj pomenijo.

„To so cevi zaplenjenih topov; v spodnjem kolobarju je 20 danskih, v srednjem 20 avstrijskih, v vrhnjem 20 francoskih topov.“

Turistu se je zazdelo, da se mu hoče zvrteti v glavi, dasi ni bil nikoli vrtoglav; obrnil se je in smuknil po stopnicah navzdol.

Ko sem stopil iz stebra pod stebrenik, sem se zavedal: „Škoda je 50 fenigov vstopnine za to spoznanje“ in sem hotel oditi, ne da bi se ozrl. A iz družbe, ki je ogledovala štiri velike slike, pokrivajoče štiri notranje stene stebrenika, še zaslišim glas razlagalca:

„Tu vidite, gospoda, bitko pri Sedanu, na oni steni bitko pri Kraljevem Gradcu, kjer so bili Avstrijci. . . .“

Skok čez stopnice navzdol in imel sem „steber zmage“ za seboj. Odslej sem se ga ogibal in odslej sem razumeval, zakaj imajo berlinski spomeniki toliko nasprotnikov. — —

To so bili prvi in zadnji turistovski poskusi v Berlinu. Potem so mi tekli meseci in meseci, noge so se navadile stopati le po ravnem, oko se je odvadilo gledati v daljavo in višavo, pljuča so mirno vdihavala velikomestni zrak; a srce, srce je hrepenelo. . .

*

Videl sem res dokaj ljudi v turistovski opravi, a nobenega turista; tudi sam sem nosil v petek in svetek najrajši svojo kratko turistovsko suknjo, ki sem jo prinesel s seboj, ter klobuk, ki je zbujal celo v tem mestu pozornost, a stisnil sem zobe, če sem se spomnil, kod sem prej hodil v tej suknji, pod tem klobukom, in pozabil sem na svoje profesorsko dostojanstvo.

Ob nedeljah sem videl tudi cele vrste pravcatih nahrbtnikov, vedel sem pa dobro, da ti nahrbtniki ne tišče hrbta človeka, ki bo prišel vsaj 300 metrov visoko. Vendar sem se oziral nanje z nekako ljubeznijo: kar je sploh dobro, je povsod dobro: praktični Berlinec je pogodil, kako prijetna popotna torba je tak nahrbtnik; zato mu služi namesto kovčega, jerbasa, škatle in podobnih nerodnih shranišč za prtljago. V nahrbtnik natrpa, kar potrebuje, in se pelje v Draždane ali v Hamburg ali pa na izlet ven v popolnoma ravno okolico! — To mi je bilo jako všeč! Nihče se ga ne sramuje nesti na hrbtu; nahrbtnik je postal plemenit!

Nekaj turistovskega duha pa kaže Berlinec sploh v tem, da se ne sramuje kake prtljage nesti sam, kakor se tudi planinec ne sramuje, nesti sam tiste krače in klobase, ki jih bo jedel sam. Berlinec, tudi oficir, se ne pomišlja, nesti po ulici in koderkoli precejšnje zaboje; pri nas pa se že kratkohlačniku in kratkokrilki zdi za malo, po ulici nesti zavojček dve pedi dolg, da o velikih gospodih ter kadetih in še večjih damah ne govorim.

To me je malo sprijaznilo z neturistovskimi Berlinci; v posebno zaslugo jim tudi štejem, da se tam dobi že za 1 marko (= 1 K 20 h) lep nahrbtnik, ki stane pri nas dvakrat toliko.

(Dalje prihodnjič.)

Strup.

Spisal **Fr. Strnad.**

(Dalje.)

časi, dasi redkokrat, je bilo videti, kakor bi se oče kesal, kakor bi mu bilo žal, da je tak z menoj in z mojo materjo. Včasi ga je nekaj obšlo, da ga je bilo komaj spoznati. Bil je mehak, vljuden, govoril je po človeško z nama . . .

Spominjam se, da je imel nekoč dolgo dolgo oči vprte vame in solze so se mu lesketale v njih. Izraz njegovega, sicer vedno odurnega obraza je bil skoro mil. Smehljal se mi je, kakor se smehlja oče, ki vidi čez dolgo spet otroka svojega. In naposled je stopil k meni, me pogladil po glavi, po kateri je prej tolikrat padala njegova trda pest, ter dejal s tresočim glasom proti materi:

„Jaz vem, da trpita zaradi mene — vem, toda ne morem si pomagati! . . ."

Tistikrat sem začutil tudi jaz ljubezen v svojem srcu do njega. Tudi meni so se zatopile oči s solzami. Pri prsih mi je postalo mehko in hotel sem že skočiti tja k njemu, okleniti se ga okoli vratu, poljubiti ga in vzklikniti z glasom, ki bi bil razodel vso mojo neskončno bol in vse brezmejno veselje, ki sem ga občutil tisti hip...

„Oče, o moj oče!"

Tako bi bil vzkliknil z vso iskrenostjo otroškega srca in razjokal se prevelike sreče. Saj sem tako pogrešal, tako pogrešal očetove ljubezni! . . .

Toda nekaj čudnega, nerazumnega me je zadržalo, da tega nisem storil. Srce mi je hipoma spet zakrknilo! Morda ob spominu na vse tiste obile bridkosti, ki sem jih užil zaradi njega! In prav je bilo, da mi je! Kajti še tisti večer je kričal zopet name!

„Zločinska fizijonomija! Tat . . . razbojnik . . . požigalec še boš! . . . Ne ene moje poteze nima v obrazu, ne ene moje lastnosti v svojem značaju! . . ."

Baš to zadnje je večkrat ponavljal. Moja mati mu je včasi ugovarjala. Izkušala ga je prepričati, da se moti, da nima prav. Opozorila ga je na to in ono sličnost v njegovem in mojem obrazu,

na to in ono podobno potezo v najinih značajih. „Ti si slep,“ mu je rekla večkrat, „če ne vidiš tega!“

A bila je zaman vsaka beseda!

In če se je pokazal kdaj malce dobrega, je divjal potem prav gotovo še huje nego prej. Če se je v istini kdaj kesal svoje krutosti, je dvomno, popolnoma pa sem uverjen o tem, da se je kesal, če je privoščil meni ali materi prijazno besedo in če je potekla kdaj kaka ura, da ni rohnel na naju! . . .

Bil je čuden človek ta moj oče! Drugim ljudem nasproti ga je bila sama prijaznost, sama sladkost, ali proti nama, ki sva bila njegova, ni poznal najmanjše ozirnosti. Za druge ljudi je kmalu začutil srce, nasproti meni in materi moji ni bil nikoli dovolj krut, kajti prav videlo se je, kako se trudi, da bi z vsakim dnem bolj občutila njegovo neusmiljenost . . .

Bil je čuden in mogoče, da mu delam v kakem pogledu krivico. Toda mojega spoštovanja, moje ljubezni in mojega usmiljenja ne zasluži! . . . Včasi mi je prišlo na misel: Tvoj oče ni normalen, kakor nisi ti, kajti čutim, da je nekaj nenavadnega, groznega v meni. Včasi sem se spomnil: morda pa je res bolan, kakor je večkrat trdila mati. Da, bili so hipi, ko se mi je zdel beden in se mi je skoro smilil, hipi, ko sem občutil kot greh, da ga sovražim . . . Morda res ni mogel drugače? . . .

Toda če je bil prijazen proti drugim ljudem, če se je premagoval nasproti drugim ljudem, zakaj ne proti nama? In če bi bil tudi res imel kaj vzroka, biti nezadovoljen, tako bi ne bil smel početi! Ah, s kako slastjo je gonobil oba dušno in telesno! Ne, on ni imel srca! In če ga je komu kazal, je lagal! Ne! Za tiste redke trenotke, ko me ni tepel in ošteval, mu nisem hvaležen! Občutil sem zaradi tistih hipov, ko me je pustil na miru, ko se je vedel človeško proti meni, le še bridkeje razloček med življenjem, kakršno bi bil lahko živel, in življenjem, kakršno sem imel po njegovi zaslugi! Ne, nobenega, prav nobenega povoda nimam, biti mu hvaležen! Če je bil kdaj dober z menoj, je pokazal samo, da bi tudi on lahko bil človek. Ali on ni hotel.

O, sovražim ga, sovražim, kakor je sovražil on mene! . . .

*

Polagoma sem bil začel pojmiti razmerje med svojim očetom in svojo materjo. Dolgo sem se vdajal apatično usodi kakor otrok brez pameti. Privadil sem se bil krutim izbruhom očetovim tako,

da sem jih smatral za nekaj samo ob sebi umevnega, dasi jih nisem občutil zaradi tega nič manj bridko. A pozneje, ko sem hodil že tri, štiri leta v šolo in sem mislil samostojneje, sem začel razmotrivati ves položaj z nekim preudarkom ter izpraševati se, odkod ta nesporazumnost med očetom in materjo, odkod to sovraštvo očetovo do mene...

Začel sem iskati vzrokov, začel zasledovati vir vse te nesreče... Opazil sem tuintam kaj, dobil zvezo med temi in onimi besedami, ki sem jih včasi samo tako mimogrede ujel, razlagal si tudi že marsikaj, a da bi bil doznal vso resnico, za to mi je nedostajalo tistikrat še prave razsodnosti.

Nekega večera so bila ostala vrata med sobo, kjer sem spal jaz in kjer sta spala oče in mati, napol odprta. Jaz nisem mogel zaspati. Spanje, ki se me zdaj tako redko in tako nerado usmili, se me je trdovratno izogibalo že tistikrat. Oče je prišel pozno domov in bil je, kakor sem posnel iz načina njegovega govorjenja, precej vinjen. Nagovarjal je zopet enkrat prijazno mater, celo laskal se ji je, česar prej nikdar nisem čul. Njegov glas je bil mehak in tresel se mu je malo. Bil je videti ginjen . . .

„Vidiš, jaz nisem tako brezsrčen, nisem tako trd in krut, kakor misliš ti!“ tako je začel. „Nisem tako krut! O, tudi jaz trpim! . . . Tudi jaz trpim in včasi uvidevam, da ni prav tako in da bi moralo biti drugače . . .“

„Ah, da, uvideti bi moral, uvideti, da mi delaš krivico!“ je pripomnila moja mati. Na glasu sem ji poznal, kako je srečna! On pa je odgovoril:

„Da, jaz uvidevam često in v takih hipih prisegam, da bom drugačen. Toda če se spomnim zopet . . ,“

„O, da bi si le že iz glave izbil tisto! . . .“

„Da, da! . . . Toda kaj, ko pa si izbiti ne morem! Ne, tega si ne izbijem iz glave nikdar, dokler se ne prepričam! Sicer pa... kar je, to je! — Tudi če bi res bilo tisto . . . samo če bi vedel, pri čem sem . . . samo če bi priznati hotela in bi me ne puščala v teh groznih . . . groznih dvomih! —“

Čutil sem, kako se je usedel k njej na posteljo, in zdelo se mi je, da se je sklonil k njej ter jo poljubil. —

„Vidiš, Ana . . .“ je hotel nadaljevati, toda mati mu je prestrigla besedo, rekoč:

„Ali ti nisem zatrjevala že stoinstokrat pri vsem, kar je svetega, da tvoje sumnje nimajo nikake, prav nikake podlage, da se motiš, da si vse tisto samo domišljuješ . . .“

„Storila si to, vem, prisegla si mi že, vem ... ali stvar vendar še ni pojasnjena . . ."

„Ah, že zopet začenjaš, že zopet začenjaš! O, prosim te, imej usmiljenje z menoj! Kajti jaz ne morem nič več poslušati tega, nič več! Zblaznim, ako . . ."

„Ne, Ana, čakaj! . . . Čakaj in poslušaj me! . . . Ana, čuj, bodi dobra in — povej mi resnico! . . ."

„Če pa sem ti jo že tolikrat povedala! . . ."

„Ne, ne, ne! Nisi je, Ana! . . . Moja ljuba, draga Ana! . . . Govori in povej! Nič drugega nočem kakor resnico in naj bo še tako grenka! Povej mi vse, kako je bilo, kako se je zgodilo! . . . Povej in jaz ti bom verjel! . . . On te je zapeljal pač . . ."

„Če pa je vse to gola domišljija! O Bog, o Bog! . . ."

„Ni, ni! Ta otrok, s temi potezami v obrazu, s tem čudnim čelom . . . ne, ne, Ana, to ne more biti moj otrok, ti ne govoriš resnice! Toda Ana, bodi dobra in povej! Nič se ne boj! Glej, jaz bom precej boljši, kakor hitro zvem resnico! Mnogo raje te bom imel potem! In če bi se tudi ločila, kaj za to? Je li mar to kako življenje, ki ga živiva zdaj? . . ."

„O pač res!"

„Zato pa povej, Ana, prosim te!"

Njegov glas je bil mehak in zdaj sem natanko čul, da jo je poljubil.

„Ali če ti pa nimam ničesar, prav ničesar povedati!"

„Vidiš, vidiš, kako si trdovratna! Povej mi vsaj, zakaj si tistikrat tako zardela, ko si prišla ž njim — z mojim prijateljem ven iz gozda in sem vaju srečal?"

„Ali jaz vem, zakaj? . . . Sicer pa — saj nisem zardela! Tisočkrat sem ti že rekla, da ne! Tudi to si samo domišljaš, kakor si domišljaš vse mogoče druge stvari! . . ."

„Ne, ne, ne — ne premotiš me! Zardela si prav docela! O, vidiš, ne govoriš dvakrat enako! Zapletaš se venomer v protislovja . . ."

„Jaz ne morem pomagati, ako se, a to vem, da sem nedolžna !..."

Oče je izpremenil glas:

„Ana! — — Jaz sem si zapisal dan, ko sem vaju zalotil, in moj račun se — ujema!"

Pri teh besedah pa je moja mati pobesnela. Bil jo je z večnim mučenjem pripravil tako daleč, da se ni mogla več premagovati, kakor se je premagovala v prejšnjih časih . . .

„O ti satan . . . ti satan!“ je vzkliknila ječe. — „Kako me trpinčiš, kako me mučiš! To je hujše nego v peklu! O Bog se mene usmili! . . . Proč, satan, proč! . . .“

Jaz sem bil vstal in se priplazil k vratom in videl sem, kako ga je pahnila od sebe.

Tedaj pa je zdivjal še on. „Vlačuga, vlačuga!“ je začel kričati. In obsipajoč jo še z gršimi priimki, je planil nanjo in jo začel daviti. Meni je zadrgnil strah grlo, da nisem mogel spraviti glasu iz njega. Nekaj minut je preteklo, preden sem si opomogel toliko, da sem zaklical:

„Oče — oče! Kaj delate — oče?“

Moj glas je bil nenavaden, meni samemu je bil tuj, da se mi je zdelo, kakor bi ne bil moj. Morda je bilo to vzrok, da se je oče tako hitro streznil. Osupnil je in smrtna tišina je zavladala za nekaj hipov v sobi. Ko pa se je zavedel, ko me je opazil med vrati, je planil srdit k meni ter me sunil, da sem odletel na sredo sobe ter se zvalil po tleh. — —

Tako je počel moj oče! Ha, in on je bil dostojanstvenik, on je bil ugleden mož! Drugi dan se je oblekel v uniformo, delal resen in svetohlinski obraz ter se zgražal nad surovostjo kmetov! — —

*

Moja duša je žalostna do smrti! — —

*

O Gabrijela, ti golobica plaha, ti sladki sen v brezdanji noči mojega bednega življenja, vsak čas . . . vsak čas se moram zateči k tvojemu spominu, da ne omagam, da se ne zgrudim! . . .

O, bodi blagoslovljena vsaka tvoja stopinja! Posvečen prah, ki se ga dotika tvoja nežna nožica!

Ah, kako živo, kako živo te vidim še vedno pred seboj. Tista dražestna glavica tvoja, obrobljena od mehkih, svilnatih las . . . na glavici rumeni slamnik s pisanimi trakovi in živobojnimi rožami... potem tisto tvoje jasno čelo, pod katerim so se žarile najlepše oči, kar jih je kdaj videl svet, in tista ljubka jamica sredi tvojega žametastega lica — ah, kako živo, kako živo mi vstaja še vedno vse to pred očmi! Potem pa tista . . . toda nič . . . nič! — —

In vendar! Včasi mi še zahrepeni srce, včasi mi še zakoprni in zaplače po onem lepem, krasnem, kar bi imel lahko, pa je za večno za večno izgubljeno zame! Včasi me premagajo želje, — kako bi se jim mogel ustavljati, kako se jih ubraniti? Vdam se jim popolnoma!

In naj bo razočaranje potem še grenkejše — srečen sem vsaj tisti hip!

V vseh možnih slikah te vidim! In z vsako sliko raste moje razkošje in moja slast! Vseh tvojih oblek, kar si jih kdaj imela, se spominjam. Spominjam se natanko vseh faz tvojega razcvitanja. Vidim te pred sabo še kot čisto majhno dekletce, a vidim tudi kot dozorevajočo devico. Dobro se spominjam, kako si se izpreminjala od leta do leta, kako si rasla, kako je bilo tvoje lice čimdalje lepše, pogled tvojega očesa čimdalje milobnejši, vse na tebi od dne do dne mikavnejše . . .

Z vsako novo sliko raste moje razkošje in moja slast — kakor je rasla od leta do leta bolj moja ljubezen do tebe, o Gabrijela!

A najbolj sem te ljubil tedaj, ko je bilo že vse izgubljeno!

Včasi razmišljam, kaj me je bolj očarovalo, ali tvoje telo, ali duh tvoj? Čudovite so bile včasi besede, ki so prihajale iz tvojih ust. Kakor velikonočno zvonjenje so zvenele in bile so polne skrivnostne poezije. Z neodoljivo silo so učinkovale včasi name in navdajale me z nekim nepopisnim čuvstvom, polnim sladkobe. A nič manjše slasti, nič manjše radosti nisem občutil, kadar sem zrl za teboj in opazoval gube tvoje lahne obleke, ki je valovila, zapletala se in razpletala okrog tvojega plemenitega telesa, opazoval mehke linije, ki so izpreminjajoč se pri vsakem gibljaju — plavale okrog tvojega vitkega života!

O Gabrijela, kaj bi bilo moje življenje brez teh spominov! Kaj bi bil jaz brez tistih tvojih velikih, temnih oči, iz katerih je odsevalo toliko usmiljenja, toliko dobrote, toliko rahločutja? . . .

Kaj bi bil jaz, če bi ne srkal moči iz misli nate, ti angelsko, ti sladko, ti blaženo bitje! . . .

*

(Dalje prihodnjič.)

Čas in mi.

Čas mineva, dan za dnevom naglo v nemo večnost gre,
svet se stara, a ne staraj nikdar naše se srce,
vedno mlado, vedno čilo v njem življenje naj kipi,
v mislih krasnih, v delih blagih vedno nov naj sad rodi! . . .

Ksaver Meško.

Književne novosti

„Slovenska Matica" je razposlala za leto 1906. sledeče knjige: *I. Anton-Knezova knjižnica* XIII. zvezek. Tisk „Narodne Tiskarne". Vsebina: Martin Kačur. Življenjepis idealista. Spisal Ivan Cankar. *II. Zabavna knjižnica*. Zvezek XVIII. Uredil Josip Kostanjevec. Tiskal Anton Slatnar v Kamniku. Vsebina: 1. Povest o literatu, spisal L. Seršen. 2. Anina prva ljubezen, spisal Roman Romanov. 3. Smrt in pogreb Jakoba Nesreče, spisal Iv. Cankar. 4. Tesar Aleš, spisal C. Golar. 5. Diletant, spisal Milan Pugelj. 6. Obsojena, spisal Jos. Kostanjevec. *III. Hrvatska knjižnica*. 1 zvezek. Uredil dr. Fran Ilešič. Tisk „Katol. Tiskarne". *IV. Slovenske narodne pesmi*. 10. snopič. (III. zvezka pola 28.—¹ „ 41.) Uredil dr. K. Štrekelj. Natisnila „Zadružna tiskarna". *V. Spomini*. Spisal dr. Jos. Vošnjak. Drugi zvezek. 1868—1873. Tiskal Dragotin Hribar. *VI. Prevodi iz svetovne književnosti*. III. zvezek. L. N Tolstoj: Moč teme. Prevela iz ruščine Minka Govékarjeva. Natisnili J. Blasnika nasledniki. *VII. Zbornik*. VIII. zvezek. Uredil L. Pintar. Natisnila „Narodna tiskarna". Vsebina: 1. Dr. Fr. Ilešič: Česko-slovenska vzajemnost v minolih dobah. 2. L. Pintar: Ivan Vavrů. 3. Dr. Ivan Žmavc: Herbert Spencer, filozof razvoja, napredka in svobode. 4. Avgust Žigon: Tercinska arhitektonika v Prešernu. 5. I. K. Podgorjanski: Ljudje na Kranjskem. 6. Andrej Fekonja: Prve šole pri Hrvatih od XIII. do XIX. veka. 7. Dr. Fr. Ilešič: Srbski pisatelj Jovan Rajić in Urban Jarnik. 8. Dr. Janko Šlebinger: Slovenska bibliografija za l. 1905. 9. P. pl. Radics: Slovenske brambovske pesmi Cvetkove. *VIII. Letopis „Slovenske Matice"* za l. 1906. Sestavil in uredil Evgen Lah. Natisnila „J. Blasnikova tiskarna".

Oceno teh knjig prinesemo v kratkem.

Ivan Cankar. Krpanova kobila. Založil L. Schwentner 1907. — Slovenski založnik je izdal deseto knjigo še živečega in dovolj mladega domačega pisatelja, kar se sliši kakor majhen čudež. In vendar ne vidim v javnem življenju nikakih sledov o kakem splošnem zadovoljstvu nad tem očitnim napredkom našega kulturnega življenja, komaj da so se zganili glavni listi in storili svojo časnikarsko dolžnost. Ali je izginila narodna zavest iz slovenske duše, ali je zamrl ves čut za hvaležnost v naših srcih? Morda pa smo se čez noč spokorili in postali taki prijatelji resnice, da nam mrzi vsaka parada, kjer ni nikoli poštene odkritosrčnosti? Pisatelj pa je naš najboljši prozaik, o narodnih slovesnostih čitam dan na dan predolge članke po dnevnikih. Kaj je torej? Pisatelj je — satirik in še eden izmed najnevarnejših, kdo mu bo torej ovijal vence od lavora okoli glave. Pri vsem tem je še živ in veliko premlad Kaj to, da je tako obogatil slovensko leposlovje, da ja on sam več storil za probujo narodne vesti nego celo pokolenje rodoljubnih pisarjev. Difficile est satiram non scribere! Ali Cankar ve, kaj zasluži in kaj se komu spodobi. Zato si je priredil „jubilej" po svojem okusu in se krščansko maščeval nad nehvaležnimi sovražniki in prijatelji, pristaši in nasprotniki: poklonil jim je za jubilej satiričen zbornik in jim zbral žerjavico na temenu. Ta zbornik, stoječ v senci negativnega simbola, pa je v resnici velik in neprizanesljiv obračun: obračun za umetnika in za občinstvo. Naivno je torej očitati Cankarju nedoslednost radi takega „jubileja", saj on si s svojo neizprosno ironijo in perečo satiro ni bil še nikoli tako

zvest kakor zdaj, kajti že naslov uvodne črtice sam ni nič drugega nego trpka ironija. Sicer pa se pisatelju niti ni zdelo vredno in potrebno, da bi se bil za ta jubilej posebno potrudil, kajti v pričujočem zborniku so ponatisnjeni večinoma že po raznih časopisih objavljeni članki in sestavki. Nalašč za „Krpanovo kobilo“ je seveda napisan uvod, kjer obračunava Cankar sam s seboj in svojo preteklostjo; zanimive so te črtice na eni strani zavoljo tega, ker pisatelj sam sebe kritikuje in potrjuje to, kar se je že prej domnevalo, zlasti da imajo junaki njegovih umotvorov poteze Cankarjeve osebnosti (14), na drugi strani pa po tem, ker nam pisatelj odgrinja žalostni stan svoje duše. „Brez veselja in brez zadoščenja“, z globoko utrujenostjo in studom pred življenjem (3) praznuje Cankar svoj „jubilej“ in sodi, da je ta apatija in ta fatalistna ravnodušnost sploh delež naših najboljših ljudi. Nekdaj v njegovi duši seveda ni bilo tako, a dasi je bila trda in trnjeva vsa pot njegovega umetniškega romanja, vendar se kažejo vsaj v preteklost gledajočemu očesu tudi svetlejše slike, naj jih morda vsaj deloma olepšuje oddaljenost. Sanjava romantika je prva omamila dušo prebujajočemu se pesniku in ga napolnila z brezmejnim hrepenenjem po lepoti: tedaj je živel „življenje brez dvoma in brez boja“ (7), bil je — poet. Pogled na drugo postajo že ni tako boder in razveseljiv; svoj brezmejni idealizem primerja Cankar z don Quihotovim, kajti kakor ta proti mlinom na veter, tako se je tudi on boril proti krivicam življenja, a te krivice so bili le refleksi njegove od bridkosti in grenkobe zastrupljene duše, torej stvari njegove razgrete domišljije. Zato je bil smešen ta boj, bojnik pa se je brez zmage, potrt in truden vrnil iz arene: življenje samo, ki ga je hotel pretvoriti, je pretvorilo njega in mu odprlo oči. In zdaj? Cankar si je zapisal za prihodnost na prapor: Kamorkoli, kakorkoli. Govori o velikem, zaničevalnem miru, ki je porojen iz spoznanja (15). A iz zaničevanja in studa se pač ne more poroditi tak mir, ki bi bil rodoviten, ki bi zibal človeško dušo in ji dajal potrebnih sil za pot proti solncu in resnici. Veliko je le tisto spoznanje, ki zaničuje malenkosti, ki občuti stud do greha. Zaničuj lavorove vence, zaničuj častno meščanstvo in če hočeš — posmrtne spomenike, človeka in pravega življenja ne smeš in ne moreš zaničevati, ako hočeš biti umetnik in filozof. Tisti „kamorkoli, kakorkoli“ torej pomeni meni od nikakih malenkosti neskaljen pogled na široko, brezmejno obzorje, ki se je odprlo pred umetnikovimi duševnimi očmi. Ali s tem niso pretrgane vse vezi s človeštvom in preteklostjo, in nič ne pomaga vsa popolnost, če ne gori v duši plamen, ki daje vsem človeškim delom šele pravo vrednost. To pa je tista ljubezen, „tako velika in globoka, da je sovraštvu podobna“ (10). Kakor sem to smatral doslej za življensko silo Cankarjevim umotvorom, za njegovo umetniško moralo, tako bi je ne hotel pogrešati niti v prihodnosti. Brez krmila ni hoditi na brezbrežno morje; kaj ti pomaga vsa prostost, vsa krasota in najgloblje spoznanje? Sicer pričujoče delo ni posebno važen mejnik v Cankarjevem razvoju, saj sam priznava, da je na pr. Nina že proizvod duše, ki je pogledala v tisto brezmejno daljavo, kjer je ne motijo malenkosti živahnega življenja. „Poslednji dnevi Štefana Poljanca“ pa imajo seveda večjo sorodnost z deli iz dobe bojev, saj Štefan Poljanec je pravi brat Pavla Slivarja, Petra Novljana in podobnih junakov, ki žive le namišljeno, fantomsko življenje. V tej povesti bo zlasti kritike zanimalo to, kar pisatelj modruje o življenju in umetnosti, kar pa ni posebno jasno povedano, po čemer se sploh odlikuje to delo, kajti razen prizora v Poljančevi domovini se dejanje ne razvija kaj gladko in liki sploh niso plastično očrtani. Zanimivo je tudi, da je moralo uredništvo Lj. Zvona, ko je povest tam izhajala, priobčiti nekako pojasnilo in izjavo, znamenje, da so

došli zopet — protesti. Tudi Govekarju se je nekaj podobnega primerilo, ko je objavljal novelo „Sama svoja"; torej je vendarle nekaka podobnost med takima nasprotnikoma, to pa le potrjuje Cankarjevo zaključno poglavje v Štefanu Poljancu. — Beletrističnega značaja sta tudi črtici „Spomladi" in „Na otoku", od katerih je ljubka zlasti prva, ki s fino psihologijo analizuje domotožje in hrepenenje po naravi, porodivše se v duši delavske češke deklice v dunajskem predmestju. „Nespodobna ljubezen" je čuden stvor s še bolj zagonetnim, recimo psihopatičnim junakom, a priča o finem opazovanju življenja in človeških okusov. „Anastasius von Schiwitz" je pereča satira na našo znanstveno kramarijo, „Dvojna resnica" pa biča narodno hinavstvo in nedoslednost v našem javnem življenju. Druge tri študije se pečajo bolj v znanstveni kakor v beletristični obliki z neveselimi prikaznimi našega kulturnega življenja, katero zlo korenini v sebičnosti, neodkritosrčnosti in lenobi naših malenkostno mislečih izobražencev. Vse te hibe biča Cankar s svojo sarkastno ironijo in perečo satiro. — Zbornik dičijo nekatere ilustracije in vinjete tudi satirskega značaja, ali razen vrlo pogojene Cankarjeve karikature in par drugih niso posebne vrednosti. Narisal jih je H. Smrekar. *Dr. Iv. Merhar.*

Dr. Ivo Šorli: Pot za razpotjem. Roman. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Ljubljana 1906. Cena 3 K.

V katalogu slovstvenikov najpriljubljenejše vrste, namreč romanopiscev, bo resno treba določiti primerno mesto Šorliju in mu dati značilno signaturo. Prav resno! Gospodje pisatelji se javno sicer često delajo, kakor bi jim bila vsaka kvalifikacija deveta briga; ta ponos se zdi občinstvu originalen in pisatelj imponuje ž njim samemu sebi. Na tihem pa se mu gotovo dobro zdi, da se ž njim ukvarjajo ocenjevalci, in je najbrž prav radoveden, kak prostor v katalogu mu bo odmerjen, in pomembno zanj je, da je uvaževan in slovstveno legitimiran.

Pri vsakem pisatelju pa se ne pojavlja potreba, ga kam uvrščati; pri tistih ne, ki so le — sicer vrli — rokodelci, razplojevalci, ne tvoritelji; pisatelji, ki hodijo delat „v štero".

Ivo Šorli? Bolj in bolj stopa v ospredje. Rojenice so mu prisodile dar gladkega, neprisiljenega pripovedovanja, ne v skokih, ne z raznimi razstrelili, ne vsiljivo rafinirano: ampak naravno, kakor bi se govorilo samo; strastno, kjer je treba, in mirno nazorno, kjer bi bila strast vsiljiva. Bliža se že višku, ko bo njegova umetnost zaokrožena in bo njegova roka spretna roka operaterja. Zelo priljubil pa se nam je že tisti Šorli s prekipečim ognjem, drzno in mladeniško grabeč s celo pestjo. — Šorli je poklican, da nastopi in uspešno upravlja velik delež Kersnikove dediščine. Zakaj, res imamo pisateljev dovolj, dovolj — slikarjev z jezikom, a spretno pripovedovati in kaj lepega ter kaj zanimivo iz pravega življenja posnetega povedati — koliko jih to zna? Imamo jih nekaj, pri vseh strujah in vseh strankah (to je naša specialiteta); a med prvimi je Šorli.

Tako smo vsaj začasno uvrstili Šorlija v katalog naših pisateljev.

Kako signaturo naj mu damo? V tem odločujejo gesla, ki so napisana na njegovem pisateljskem praporu . . . So sicer pisatelji, ki nimajo enotnega gesla; pri krepkoživčnem Šorliju pa ga pričakujemo in danes, ko leži naš roman pred nami kot nov trden mejnik v pisateljevem razvoju, lahko trdno pribijemo, da on **ima** gesla in da se jih je oklenil z vso odločnostjo.

Glavno njegovo geslo mi je tudi edino zadovoljivo pojasnilo, zakaj se je pisatelj tako ognjevito ogrel za snov, ki je predmet našemu romanu. Kajti odkrito povem: sila zavzel sem se izprva, videč, v kakem okrožju se giblje roman. Da je

baš politično življenje projicirano v zasebnost nastopajočih oseb, to naposled ni čudno; a da se vrši roman malodane izključno v duhovniških krogih, to nas je iznenadilo. Pač prisojam Šorliju veliko spretnost, a ob taki snovi sem se bal zanj: pri njeni kočljivosti se kaj hitro stopi korak preveč na levo ali na desno in zazija ti prepad; kaj hitro se strmoglaviš iz vzvišenega ozračja umetnosti v okrožje in ton vsakdanje proze. Da je pisatelj to težavno in v napake zapeljujočo snov znal obvladati vedno z umetniškega vidika, načelno se izogibajoč zadirljivosti, to mu štejem v prav posebno zaslugo.

V višini pa ga je vzdržavalo glavno njegovo geslo, ki je prav njegovo. Prebravši našo knjigo, sem takoj vedel, pri čem sem: že pri prvem svojem vsejavnem nastopu je Šorli, tedaj še z nezavestno energijo zastopal tendenco: pravi junak bodi krepka, brezobzirna osebnost; on hodi, sam sebi zadostujoč, svojo pot in potlači vse, kar se mu ustavlja Pota take osebnosti so vedno jasna, odkrita in ta pota vodijo k borbam za poštenost, za pravico in — prav radikalno — za lastno moč. Sploh: pravi človek bodi človek s potencirano močjo, bodi mož v pregnantnem pomenu, bodi nadčlovek, ali, kakor Šorli imenuje takega moža: on bodi „človek in pol“, poldrugi človek. Od te strani smo Šorlija spoznali že l. 1903., ko je izšel njegov roman burje in burnosti, prav z naslovom: „Človek in pol“. Ta roman je pravi slavospev moške odločnosti in možate morale, sicer pretiran, a iskren: „Zahrepenel sem po močnem človeku, ki bi bil planil med ljudi, strmeče brezupno. Planil bi sam med one sence, vrgel jih pokoncu in jim potisnil meče v slabotne roke, da se branijo, in sam bi jih bil pahnil v boj “

Tako je bilo leta 1903. Leta 1906. še plamti z gorečimi črkami isto geslo; a zdaj ni njega zastopnik le eden posameznik, ampak po celem s t a n u je zastopano „človeštvo in pol“, po tistem stanu, ki naj bi stal med drugimi zemljani samolasten, izločen iz človeške neodločnosti, to je duhovniški stan, ki mu je usojen boj, trajen boj s samim seboj; boj, ki je — tu je treba junaštva kakega človeka in pol — ki je pravzaprav že izgubljen, če se ga zavedaš . . . Niti zavedati se ne smeš, da nosiš križ! „Kaj križ! Nič križa!“ vzklikne župnik Orel, tak duhovniški človek in pol, v odgovor svojemu kaplanu: „Vaša volja mora držati meč v rokah in se boriti proti slabostim, ki so vedno korak više nad vami In tako greste v hrib, težavno in v potu obraza in niti enkrat se ne smete umekniti nazaj . . . A blagor vam, ko ste dospeli na vrh . . . Zakaj s tem šele je zadobilo vaše življenje vsebino in pomen!“

Le eden tak junak duhovnik, župnik Orel, nastopa v romanu; a on nosi na svojih silnih ramah vse dejanje; drugi okrog njega so le pritlikavci; on je svoboden „Črnogorec“, drugi so raja, sužna svojim strastem in svojim malim ozirom. Zato pa živi ta junak kakor izobčen v svoji zakotni vasi, zapovedujoč kakor vojskovodja svoji čedi, pa odvračajoč od sebe ves svet onostran vaškega klanca, ves svet in njegove ideje . . . Sam je in vse je na tem, da ostane osamljen. Pa vendar: on zaplodi kal človeštva in pol v mladem tovarišu, tako da odložimo roman z zavestjo, da človeštvo in pol ne bo izumrlo . . .

Borba tega po stanu in nazorih dovršenega nadčloveka proti nenaklonjenim mu elementom in vzgoja mladega nadarjenega kaplana k temu nadčloveštvu je vsebina romana. Težavna je snov, trpko enostranska in v ciljih pač pretirana, a izvedena psihološko fino ter zapletena in razpletena tako napeto in duhovito, da nas knjiga osvoji že v prvih poglavjih. Umetniška koncentracija veže vse dele. Župnik Orel in njegov vpliv inspiruje vse, javno in tajno, in zbuja pozitiven ali

negativen odziv. Ženske kot zastopnice šibkega stanu in kot preveč podvržene nepreudarnemu čuvstvovanju so seveda Orlu nasprotne. Sicer nastopa le ena: koketna mondenka sodnica. Čisto v zmislu romana je, da ona Orla že instinktivno ne mara. — Edina direktna opora Orlu je sodnik; ta občuduje svojega prijatelja, pripoznavši mu, da je človek in pol, a sam je to le v nazorih, v življenju ne, češ, on to ne more biti (stran 110.): „za nas vsakdanje ljudi, ki živimo v svetu, zadobi življenje pomen res edino s tem, da si ustvarimo družino in ji posvetimo potem svoje moči. Vi pa morate dati svojemu življenju drugo vsebino," namreč po Orlovem načinu. — Iz prijateljstva do Orla pa sledi za sodnika seveda razpor z Orlovimi stanovskimi tovariši, ki Orla mrze, ker se ne vmešava v politiko in svojo vas strogo varuje v s a k e novotarije, vsake „kulture". Zamerili bi mu to tudi mi, a idealna višina, ki z nje presoja svoj stanovski poklic, nas sprijazni z vsakim njegovim nazorom. Le pomnimo, kako uči mladega svojega tovariša o nalogi, ki ga čaka v življenju (stran 42. id.), na pr.: „vun iz življenja, po sredi življenja, in vendar ves čas izvun življenja, sam, čisto sam s svojim posebnim izjemnim življenjem. In to je potem ta zavest, ki te dviga sama više in više . . ."

To je zrela modrost, ki se je do nje preboril župnik Orel; a mlademu njegovemu tovarišu jemlje ta višina sapo. Kako naj verjame tej modrosti, dokler je ni preizkusil?

Preizkusiti se mora človek sam, z grehom preiskusiti, tako uči d r u g o pisateljevo geslo, naslonjeno na človeka in pol. Trdo, kar odurno se nam je zdelo to geslo leta 1903.; naš roman je zastopa v milejši obliki: a odrekam mu tudi zdaj občenitost, za posamezne slučaje pa more obstati njega veljavnost. Da si pisatelj izbira baš njemu primerne slučaje, v to je seveda upravičen in mi mu sledimo, da nam le zna tak slučaj prikazovati kot utemeljen v odnošajih in psihičnih pogojih. — Leta 1903. je namreč položil Šorli to geslo v usta svojemu korenjaškemu „človeku in pol" v tejle radikalni obliki: „Večina izmed krepkih, čistih značajev, ki so zmožni hoditi v zrelejših letih lepa, prava, ravna, čista pota, ne da bi jih moglo še kaj speljati z njih, večina takih značajev se je oprala v mladih letih v — blatu življenja!" To je tuda, tužna in skoraj obupna morala. Vendar v ustih onega „človeka in pol" se izjava glasi manj odurno, ker vidimo dober uspeh te morale; občenitosti pa, kakor smo rekli, in niti pretežnosti („večina") temu pravilu ne prisojamo: so strupi, ki so zdravila, a ni da bi zato bilo zdravilo strup in strup najprej deluje kot strup.

Tudi v našem romanu učinkuje ta strup, pa tudi le kot zdravilo. V zmislu tega gesla prihajajo ljudje pisatelju do človeštva in pol, ali se mu vsaj bližajo; oni pa, ki takega zrelostnega izpita niso prestali, ostanejo navadni ljudje, ali pa se izpitujejo prepozno, šele, ko že stoje v življenju in bi morali biti že utrjeni. Korenjaški župnik Orel je bil najprej jurist in je, poučujoč v imenitnih hišah, doživel to in ono, preden je iskal in našel utočišče najprej v semenišču in zdaj v svojem stanu. In mladi Ribnik je bil takoj po končanih gimnazijskih naukih pričel svoj življenski zrelostni izpit, kot žrtva zapeljivih treh laških malovrednic; izpit pa je bil ukinjen, Ribnik je pri njem pogorel in se je umaknil v semenišče. V navadnih odnošajih bi ta izpit zadostoval; pa njegov stric sodnik in župnik Orel kažeta Ribniku, da mu je zdaj pravi p o k l i c postati človek in pol. Za to pa je še premalo izkušen; ni še dovolj obračunal z življenjem, da bi postal njega ravnodušen motrilec. Vabi ga nazaj v življenje zapeljiva blesteča kača, pikantna sodnikova soproga, ki se mu zna z vso spretnostjo izigravati kot žrtva, pa le s tem

namenom, da bi on nekako iz usmiljenja do nje postal njena — žrtva. Tu je igral pisatelj opasno igro: bati se je bilo, da se bosta njegovi gesli medsebojno uničili: ves sijaj duhovniškega nadčloveštva bi obledel, ko bi res postal Ribnik žrtva sodnice in bi padel ž njo; ako pa ob njej ne preizkusi svojih odpornih moči, pa se bo zopet težko razvil iz njega nadčlovek; kajti njegove mladostne izkušnje so po pisateljevih intencijah očitno nedostatne; on svojo pot jedva sluti, dasi mu jo Orel očitno kaže; a ne umeva je, dokler ni kaljen v življenskem ognju.

Pisatelj je spretno objadral to opasno točko: sodnica je s svojo nepremagljivo zapeljivostjo za kratko dobo res omamila Ribnika, pa ne da bi ga pritirala do padca; bojimo se zanj pri onem sestanku, ko se je on odzval njenemu intimnemu vabilu, in oddahnemo si, ko se ločita neoskrunjena. Za Ribnika je to zadnja preizkušnja; zdaj zna presoditi brezno, na katerega robu je stal. Zato se nam zdi verjetno, da se naposled tako lahko iztrga iz rok mamljive ženske. Ko bi mu bila prej pisala tisto pismo v 17. poglavju, pismo, ki je vprav mojstrsko delo, bi bil Ribnik pač padel; a zdaj je ozdravljen in zdaj lahko nadaljuje svojo pot kvišku!

Le relativno veljavo torej prisojamo temu drugemu geslu; absolutnost v tem oziru bi peljala globoko doli, doli . . . Z obema rokama pa podpišem izjavo pisateljevo glede mladih mož, ki kolikor toliko nasprotuje onemu geslu (stran 79.): „Zdi se mi, da je nepokvarjenemu mladeniču v tistih letih dovolj, da sme biti v družbi mladih, lepih žensk in da se sme ž njimi pogovarjati; če zahteva že takrat kaj več, in čeprav le v svojem srcu, že ni več nepokvarjen in tudi ni zmožen več ene izmed najslajših, najčistejših sreč na svetu."

Tako je prav! In naposled: ni treba in tudi ni mogoče človeku samemu vsega izkusiti, kar skusi . . . —

Po teh preudarkih vzemite to znamenito knjigo v roke, da boste spoznali pisatelja in pol!

Dr. Jos. Tominšek.

Jos. Stritar: Analiza njegovega življenja in delovanja. Spisal dr. Jos. Tominšek. V Ljubljani 1906. Samozaložba. Prodaja L. Schwentner. Cena 1 K. Tako vsestransko dosedaj še nihče ni ocenil Stritarjevih zaslug za naše slovstvo in nihče ne proučil tako temeljito duha, ki preveva njegova dela, kakor dr. Tominšek v tem svojem spisu, ki ga je prinašal naš list za pesnikovo sedemdesetletnico in ki je zagledal zdaj kot ponatisk v posebni knjižici beli dan. Ne dvomimo, pa bo rad posegel po knjižici vsakdo, ki ima opraviti bodisi v kateremkoli oziru z našim slovstvom ali ki se zanimlje zanje. Priporočali bi jo zlasti srednješolski mladini.

Izdajavec. Zgodovinska povest iz turških časov. Spisal F. V. Slemenik. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja v Celovcu". Drugi natisk (Slovenskih Večernic 29. zvezek.) 1907. Cena za družnike 80 h, za neude in po knjigarnah 1 K.

Knjižnica za mladino. Urejujeta Engelbert Gangl in Ivo Trošt. Knjiga 31. Gruden 1905.(?) Vseletna naročnina K 3·20. Gorica 1906. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna" A. Gabršček. Vsebina: 1. Fran Žgur: Semena padajo. Otroške pesmi. 2. Ivo Trošt: Kitica pripovednih spisov.

Alphonse Daudet: Tatarin iz Tarascona. Prevel Josip Hacin. Salonske knjižnice VIII. zvezek. Ureja in izdaja Andrej Gabršček. V Gorici 1907. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna" A. Gabršček. Cena K 1·40, po pošti 10 h več.

Gledišče

Slovensko gledišče. *A.* Drama. „Kupčija je kupčija", igrokaz v treh dejanjih, ki ga je spisal Octave Mirbeau in ki se je kot noviteta uprizoril na našem odru dne 5. in 7. febr., spada med takozvane „značajske komade" (Karakterstück) a se razlikuje od starejših iger te vrste po tem, da vidimo v tej drami povsem moderne ljudi. Pravzaprav je v nji samo ena vloga, vloga Izidorja Lechata, vse druge osebe, tako zlasti tudi hči njegova, Germaine, so samo zato tu, da vidimo njegova svojstva v tem bolj žarki razsvetljavi. Se li da to s strogo umetniškega stališča odobravati, o tem dvomimo. Značaj Lechatov je res imenitno izklesan, toda očitka pisatelju ne moremo prihraniti, da je predolgovezen. Malo preveč opreme je pri vsaki potezici, ki nam jo razgrne pisatelj v značaju svojega junaka! — Igra je uspela, a zasluga za to gre pred vsem gospodu Borštniku, ki je oba ta večera nastopil kot gost. Nismo absolutni občudovalci tega našega umetnika-rojaka, a njegov Lechat je bil v istini nekaj posebnega, nekaj, kar je moralo uveriti vsakega o velikih igralskih zmožnostih njegovih. Pohvaliti nam je tudi gospe Taborsko in Danilovo pa gospoda Nučiča in Danila. Nekatere ženske osebe, ki so nastopile v postranskih vlogah, bi seveda najraje pogrešali. Ga li ni človeka, ki bi mogel tem osebam vcepiti najprimitivnejše pojme o vedenju? . . .

Tudi dramo „V stiski", spisal Henri Bernstein, ki smo jo videli prvič na našem odru dne 19 februarja, je prištevati igram te vrste. V umetniškem oziru je boljša od prej omenjene. V nji je več oseb, ki vplivajo na razvoj dejanja, a ne tako ekskluzivno ena sama kakor v oni, ki je vsled tega preveč epizodna. Zdi se nam pa, kakor bi se bila v prevodu marsikatera poenta izgubila, če se ni morda pri predstavi iz posebnih ozirov kaj „ublažilo", recte pokvarilo. — Naslov „V stiski" ni posebno prikladen, ker ne kaže jedra igre S predstavo nismo bili kdovekaj zadovoljni. Gospod Barjaktarović (Robert) nam je podal jako plitvo sliko svojega junaka. Je že res tisto — Robert mora imponirati s tem, da gre brez vseh „ah" in „oh" v prostovoljno smrt, toda skozi tisto mirnost, ki se zrcali na njegovem licu, mora vendar le nekaj prosevati, nekaj, kar pretresa njegovo dušo, kajti pri srcu mu ni in mu ne more biti tako mirno, ako je sploh človek in ne samo — igralec. In mi hočemo videti na odru ljudi! Ne vem, zakaj se ni ta vloga poverila gospodu Taborskemu, ali tudi Nučiču! — Naravna je bila gospa Taborska v vlogi grofice Bechebelove, dasi semtertja skoro premehka. Grofica Bechebelova je ženska polna energije in inicijative, ženska, ki po predsodkih in trmi svojega očeta v nesrečo pahnjena z železno voljo stremi za ciljem svoje sreče. To treba primerno izraziti! Tudi v igri gospoda Dragutinovića (baron Lebourg) bi si bili želeli nekoliko markantnejših potez. — Obžalovali smo navzlic temu, da je bilo gledališče tako prazno. Kaj je temu vzrok? Zdi se nam, da je letošnji repertoar občinstvu nekoliko pretežak! Sicer pa treba priznati: malo prehitro dve taki igri druga za drugo! —

Tretja noviteta v zadnjem času je bila komedija v štirih dejanjih „Maček Spaček, spisal E. Rosenow. Dasi se je uprizorila trikrat, in sicer dne 9. in 12. februarja zvečer in 17. februarja popoldne, nismo imeli prilike, da bi si jo bili ogledali, zato tudi sodbe ne moremo izrekati o nji.

Dne 2. februarja popoldne se je ponovil Finžgarjev „Divji lovec“, dne 3. februarja popoldne se je igral četrtič „Potopljeni zvon“, zvečer pa drugič „Arležanka“.

B. Opera. Dne 1. in 17. februarja se je pela tretjič, oziroma četrtič „Lucia di Lammermoor“, dne 15., 21. in 23. februarja pa noviteta „Evangeljnik“, glasbeni igrokaz v dveh dejanih, spesnil in uglasbil Viljem Kienzel. Zadnji večer je imel naš zaslužni baritonist g. Jan Ouřednik svoj častni večer. Skladatelj Kienzel je hodil k Wagnerju v šolo. Drži se pri skladanju njegovih načel, vendar ne — vsaj v Evangeljniku ne — s tisto neomajno konsenkvenco, ki se nam dozdeva pri njegovem učitelju često že pretiranost. — V skladbi je dosti iz srca prihajajočega in v srce segajočega čuvstva. *Dr. Fr. Zbašnik.*

Nova opereta Viktorja Parme. Naš odlični skadatelj Viktor Parma je uglasbil novo opereto, ki se uprizori v prihodnji glediški sezoni v Zagrebu. — Pri tej priliki si dovoljujemo tudi mi vprašati: zakaj se že toliko let ne uprizori pri nas nobeno Parmovo delo? —

„Smrt majke Jugovića“ je naslov najnovejšega dramskega dela znanega pesnika kneza Ive Vojnovića, ki je doseglo, uprizorjeno v zagrebškem gledišču, neobičajen uspeh.

Med revijami

Popotnik. Ta izvrstno urejevani pedagoški in znanstveni list je nastopil svoj XXVIII. tečaj. List je vreden vsestranske podpore!

„Domače ognjišče“, to je naslov novemu listu slovenskemu, ki je namenjen staršem in vzgojevalcem slovenske mladine. List izhaja zadnjo soboto vsakega meseca in stoji na leto 2 K. Naročnino je pošiljati upravništvu, rokopise pa uredništvu „Domačega ognjišča“ v Ljubljani („Učiteljska tiskarna“ Gradišče št. 4).

„Nova doba“ je naslov novemu slovenskemu listu, ki se proglaša kot glasilo slovenske gospodarske stranke. List izhaja po dvakrat na teden in stane za celo leto 8 K, za pol leta 4 K, za četrt leta 2 K.

„Svobodna misel“. Glasilo slov. sekcije „Svobodne Misli“. Uredništvo in upravništvo: Praga-Vinogradi, Češko. Izhaja 10 krat na leto. Prva številka tega novega lista prinaša ponatisk krasne Aškerčeve balade „Prva mučenica“.

Glas Matice Hrvatske, št. 21.—24. „Glas“ je bil po 20. številki dolgo utihnil; zdaj so izšle 4 številke hkratu. Prvi dve imata običajno vsebino: članke, navadno polemične, v prilog Matici Hrvatski. Zadnji dve številki pa sta v celoti poročilo in reklama za toletni književni dar Matice Hrv. in za — pisatelje, celo za sotrudnike pri „Glasu“. Vsi ti so morali vposlati svojo fotografijo, da so se mogli v 23.—24. št. bralcem pokazati tudi v — sliki. Razume se, da Matica v teh reklamnih številkah svoje blago le hvali in hvali vsakega pisatelja. „Zdravo“ je morda to, a „honorovo“ ni in nas preveč spominja na slavnoznano: „Ich, Anna Szillag . . .“

Dr. Jos. Tominšek.

Slovenský Obzor, mesečna smotra, izdaje „Nakladno društvo Slovenskega Obzora“, urednik Anton Štefánek (uredništvo in uprava v Budim-Pešti, Kender ul. 10).

Z novim letom je začela izhajati ta slovaška smotra (Slovaki imenujejo svoje narečje, ki je naravno nadaljevanje češčine, „slovenski“ jezik kakor mi). Duh, ki veje iz nje, utegne Slovakom dati svežega življenja. Pri popolnem respektu do dela naših očetov treba priznati, da moremo za uspehe novih časov zahvaliti poglavito novo politično taktiko. Slovenski ideal treba gledati izključno v demokratskem delu, nikdar pa v kakem aristokratsko-estetizujočem in klerikalnem sanjarstvu . . . Naš politični problem tiči v tem: kako spraviti v sklad naše narodne cilje s cilji prave demokracije. Na srečo to ni tako težko, ker naša narodna družba ni toliko razvita, da bi si prebitki poedinih njenih vrst nasprotovali. Slovenski narod tvorijo: mali posestniki in delavci . . Prebivamo v Ogrski; poročati hočemo zato ne le o svojih domačih stvareh, ampak tudi o življenju naših „socii dolorum“ — ogrskih nerodnosti, izmed ostalih Slovanov pa bodemo spremljali življenje naših najbližjih bratov, Čehov. „Kaj novega se rodi v duši slovenskega ljudstva?“ je naslov enega članka, ki kaže, kako se je „golobja“, to je robska duša slovaška Kollárjevih časov razvila dandanes v samostojno bitje. Močan je bil vpliv Slovakov v Ameriki, kjer jih živi nad pol milijona, vpliv listov „Tyždennik“ (Tednik) in „Ludovih Novin“, vpliv aktivnega posezanja v volitve, končno pa je Slovaku odprlo oči nenarodno ponašanje duhovništva in hierarhije. In tu člankar ostro kritizira katoliško svečenstvo, ki stoji z 90 % v protivnem, madžarizačnem taboru; do malo izjem je pri zadnjih volitvah katoliško duhovništvo šlo z Madžari; zato sedaj govori ljudstvo kakor v enem glasu: naši duhovniki so nas prevarali. „Quomodo itur in Hungaria ad astra?“ Dne 27. dec 1906 je bilo v uradnem časopisu čitati, da je katoliški župnik Julij Huber dobil opatstvo vesprimsko in sicer za svoje zasluge na polju madžarizacije Izmed ostalih člankov naj še bode omenjen „List iz Hrvatske“ od pokretaša dr. Milana Hamrla, ki razlaga sedanjo politično situacijo v banovini.

Dr. Fr. Ilešič.

Srbska lista o Simonu Gregorčiču. „Brankovo Kolo“ je posvetilo v 46. številki na prvem mestu našemu pesniku cel članek, ki poroča srbskemu občinstvu o njegovem življenju, delovanju in pomenu. Tudi „Srpski Književni Glasnik“ se spominja (broj 141., XVII. 11. str. 880.) v točnem nekrologu umrlega pesnika. „Brankovo Kolo“ omenja v isti številki med „Drobižem“ tudi našo „Družbo sv. Mohorja“, ki jo pomotoma imenuje „kranjsko“ (!). Sporočivši ogromen uspeh naše družbe (81.979 članov, 491.874 knjig), dostavlja tole samoispoved: „A kako mi? Koliko je članova naše Matice, „Srpske Književne Zadruge“, ovih i onih zadužbina, izdavača itd? Bože oprosti! Svi mi da se u so (sol) pretvorimo, ne bismo članovima „Družbe sv. Mohorja“ osolili ručka! Poleg sveg našeg razmetanja „piemontizajući“ medju južnim Slovenima, i mi i Hrvati, ili ne umemo da pogodimo ili nećemo da znamo, šta narodu treba, te da mu omilimo knjigu.

Dr. Jos. Tominšek.

„Naš život“. Spisanije za literatura, kritika i teatr.“ — Pod tem naslovom izhaja v Sofiji pod uredništvom O. Strašimirova moderna bulgarska revija, nekako iste velikosti in podobne vsebine kakor naš „Zvon“. Naročnina (8 levov na leto) se pošiljaj v Sofijo na naslov lista. *Dr. J. T.*

Blgarska Sbirka (bolgarski zbornik, ki ga urejuje S. S. Bobčev) poroča v osmi lanski številki obširneje o shodu jugoslovanskih književnikov v Sofiji, a v deveti o jugoslovanski izložbi istotam. A Bonkin ocenja jako ugodno Zofke Kveder-Jelovškove knjigo „Iskre“ ter objavlja svoj prevod ene njenih črtic. Bolgari so dobili tudi prevod Goethejevega „Fausta“ od dr. Al. Balabanova. *— č.*

„Slavjanskija Izvestija“, glasilo „Slav. blagotvoritelnega obščestva“ v Petrogradu, objavlja v prvi svoji letošnji številki prevod A. Aškerčeve krasne balade: „Čaša nesmrtnosti“. Prevel jo je, kakor že mnogo drugih Aškerčevih umotvorov, znani prelagatelj Sergej Stejn.

„La Revue Slave“. Tome II, Nr. 3. Novembre Décembre 1906. Paris. Rédaction et administration 50, rue Molitor (XVI.) Cena: 2 fr. 50.

Splošni pregled

† **Pavle Marković Adamov,** znani književnik srbski in urednik lista „Brankovo Kolo“, je umrl dne 25. januarja t. l. Blag mu spomin!

„Družba sv. Mohorja“ vabi na naročbo za leto 1907. Članom se obeta šestero knjig, med njimi daljša povest „Življenja trnjeva pot“, ki jo je spisal Josip Kostanjevec Nabiralne pole z denarjem je poslati do 5. marca odboru v Celovec.

Prevodi iz tujih jezikov. Gospod phil. cand. Vinko Zupan nas obvešča, da prelaga dela znanega češkega pisatelja Macharja.

Stoletnico Ljudevita Gaja bomo praznovali čez dve leti (1909). Tam v hrvatskem Zagorju, ne daleč od štajerske meje, v divni Krapini se je narodil Lj. Gaj, ki je spesnil znano „Još Hrvatska ni propala“ in silno vplival na razvoj Jugoslovanov, tako da je njegovo ime med najpopularnejšimi našimi imeni prejšnjega veka. In evo, Krapina se že pripravlja, da dostojno proslavi stoletnico svojega velikega sina; v svoji sredi hoče dvigniti „Gajev dom“, ki bodo v njem centralizovana vsa tamošnja društva, ljudska knjižnica, čitalnica, „Dobrotvor“, Sokol, ognjegasno društvo itd.; uredil se bo muzej, ki naj hrani vse starine, rokopise itd., čuvajoče spomin Lj. Gaja in njegovih drugov ilirskega preporoda. Slovenci bomo znali častiti slavo moža, ki nas je s Hrvati združil v črkopisu in s svojim pokretom našemu razvoju dal živahnejši tok. „Gajev dom“ bo tudi naš dom *Dr. Fr. Ilešič.*

Od „odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi“ smo prejeli sledeči poziv: „Nabirajte narodne pesmi! Obeta se nam nekaj zelo imenitnega na polju narodne pesmi. Naučno ministrstvo namerava zbrati in objaviti vse narodne pesmi vseh avstrijskih narodov, da se pozabljivosti otmo dragoceni ti biseri. Izdaja bo obsegala besede in melodije na notah V svrho nabiranja narodnih pesmi je ministrstvo postavilo za vsako narodnost posebne nabirateljske ali delovne odbore, ki naj vodijo nabiranje.

Za slovenske narodne pesmi je slovenski delovni odbor, kateremu načeluje vseučiliški profesor dr. Karel Štrekelj, zvršil vsa pripravljalna dela in razpošilja pravkar po vseh slovenskih krajih **„poprašalne pole“** in **„osnovna načela“,** hoteč pred vsem zaslediti vire, kje je dobiti še narodnih pesmi, in pridobiti čim največ posameznih nabiralcev in zapisovalcev. „Poprašalne pole“ in „osnovna načela“ so se v 15.000 izvodih deloma že razposlala, deloma se še razpošiljajo. A pravega uspeha je pričakovati samo, ako se poprašalne pole res tudi izpolnijo in izpolnjene odboru vrnejo. Zato se slovenski delovni odbor obrača javnim potom do vseh, katerim so se poprašalne pole poslale ali se jim še pošljejo, z nujno prošnjo, naj jih v interesu dobre stvari čim prej izpolnijo in izpolnjene odboru vrnejo. Kdor sam ne more ali ne

utegne pole izpolniti, naj jo odda komu drugemu, ki bi bil za to pri volji. Kdor ne more na kako vprašanje odgovoriti, naj pusti prazen prostor. Posebno važna so ona vprašanja, ki hočejo izvedeti imena in naslove onih oseb, ki znajo peti mnogo narodnih pesmi, in pa onih oseb, ki so sposobne zapisati pete melodije prav v notah. Kadar izvemo imena vseh teh oseb, tedaj se bomo še posebej obrnili do njih.

Zapisovalce narodnih pesmi v notah opozarjamo že sedaj, da se melodije ne smejo po svoje harmonizirati, ampak da jih je zapisati natanko tako, kakor se pojo, in to ali enoglasno ali dvoglasno ali večglasno. Če zapisovalec o kaki pesmi ve, da se poje večglasno, a mu je znan samo napev, naj zapiše samo napev z dotično pripombo. Sploh pa priporočamo vsem, da marljivo čitajo „osnovna načela", kjer je razloženo vse, kar treba vedeti. Zapisovalcem narodnih pesmi v notah bomo poslali posebnega notnega papirja, da bode oblika povsem enaka. Za njih trud se bodo primerno nagradili. Samo po sebi je umljivo, da nam gre pred vsem za take pesmi, ki še niso objavljene. Že objavljene pesmi je zapisovati le tedaj, če je melodija bistveno drugačna ali če ima kake še nepoznane posebnosti. Besedilo se ne sme nič izpreminjati ali olepšavati. Napiše naj se v tistem narečju, v katerem se pesem poje.

Komu je vrniti izpolnjene poprašalne pole, odnosno v tekstu in melodiji zapisane pesmi? Konec vsake poprašalne pole je opomnja, ki to natanko razlaga. Pošiljajo naj se onemu gospodu odborniku, ki je postavljen za dotično ozemlje, ali pa na naslov: Odbor za nabiranje slovenskih narodnih pesmi v Ljubljani („Glasbena Matica").

Vsi prijatelji prelepe slovenske narodne pesmi se končno prosijo, naj blagohotno pospešujejo to velevažno delo. Ko bomo zbrali vse pesmi iz vseh krajev, tedaj bo to neprecenljiv zaklad, s kakršnim se ne bo mogla ponašati vsaka narodnost. Storil se bo s tem velevažen korak v napredku narodne prosvete. V to svrho pa kličemo zopet: Nabirajte narodne pesmi!

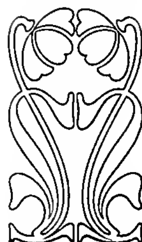
Listnica uredništva. Gosp. O. G. v Ljubljani. Pišete nam: „. . . ako pa pojde vse po široki cesti v papirni koš, mi Bog pomozi!" Le ne obupati! Stvar ni tako huda! —

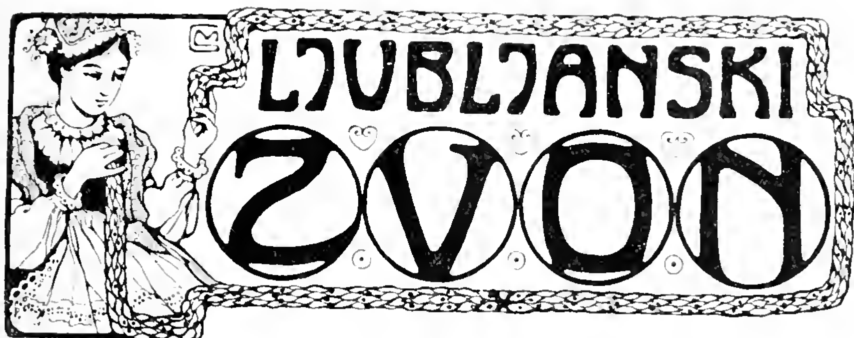
Gosp. X. v Mariboru:

Vi pesnite:

„Otrova sem, potem pa proč od mene,
hudiči vi prokleti,
da vam moj umirajoči obraz
radosti ne bode vir —"

ter dostavljate: „Ako bi prijalo!" — Naj Vam odgovori na to kdo drugi! —

Crescendo.

I.

Kot morska planjava je moje srce,
s svetlobo nebes posejana,
in ladjice bele na morju stoje
in nobena za ceste pomorske ne ve
in nobena ne ve do pristana.

Kot mrtvi galebi leže vrh morja —
— — — le kadar se jezno valovje igra
in izkrvavela je zarja,
se vzpno, da otmejo tovore zlata,
— a vse so, — ah, vse — brez krmarja.

Ko dan se nanovo z nočjo poroči,
obsevan od jutranje zore,
kot živa poljana morje valovi,
ah ladjice, — vsaka si jadro razpni
in pripelji do cilja tovore!

Kot morje mi v prsih srcé je širnó
in v dalji že vidim pristane —
v dežele nebeške igra mi oko — — —
— a ladjice bele in drago blago
v dnu morja mi leže — pokopane!

II.

Po polju grem in svetle zvezde z mano
gredo v brezbrežnost sladke te noči
in hrepenenje — dolgo že neznano
v dnu moje tihe duše se rodi . . .

To hrepenenje pokosi vesolje,
ta zvezdna cesta v večnost me pelja,
pod mano sanja pomladansko polje,
stotisoč zvezd mi sveti vrh neba.

Kako strastnó se zvezdam ogenj bliska,
kot dogoreti moral bi nocoj,
stotisoč želj mi v polnem srcu vriska,
po nebu gre stotisoč zvezd z menoj!

III.

In dahnila je vesna na poljane
in solnce je prižgalo sveti žar,
v stobarven plašč ogrinja se priroda,
kot da ovenčan bi bila oltar.

Mogočna pesem se glasi čez trate,
v stožarkem solncu barve jo pojo
in morje jo šumi ob trdih skalah,
v gorečih zvezdah poje jo nebo.

Hej, to je moč, ki v teh akordih žije,
in to je strast, ki do neba kipi,
in to je kri, ki po življenju vpije,
in to je luč, ki ne pozna noči.

In barve govorijo moji duši
in morje in nebo ji šepeta:
„Verúj v to moč, ki vse okove zruši,
veruj v to strast, ki ne pozna mejá!“

Pavel Grošelj.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

Štirinajsto poglavje.

Potekel je mesec februar. Kongres je imel dne 26. tega meseca zadnjo svojo sejo, a potentati in diplomati so gojili nade, da bode v pričetku marca vse pri kraju in da se bodo tedaj na vse strani sveta zopet razpršile množice, katere je bil kongres zvabil v belo Ljubljano. V februarju je neapoljska afera belila glave državnikom. Ali revolucijonarji so vidno nazadovali in vse je kazalo, da napravi general Frimont nekak izprehod v burbonsko kraljevino, pri katerem se bode nekaj potu, a malo krvi prelilo. Vsled tega je vladala dobra volja v kongresnih krogih.

Mesto samo pa je živelo ves februar v nepretrganem razkošju. Vsak dan je bilo kaj videti ali kaj novega slišati, tako da vrli meščančki niso prišli niti iz gledanja niti iz poslušanja. Na Kapucinskem trgu se je vrstila parada za parado. Danes je odšel ta bataljon, jutri je dospel oni bataljon. Oba pa sta morala defilirati pred cesarjema, tako da se Kapucinski trg skoraj nikdar ni izpraznil.

Potem je prišlo nekaj specijalno ljubljanskega, kar je pri zavednih meščanih provzročilo, da so jim srca živeje bila in da so glave visoko nosili, ker se je izkazala domačinu tako velika in nepopisna čast! Kaj je bilo? Profesor Anton Melzer je iznašel novo orodje, ki se je spretno dalo rabiti pri porodih. V drobni brošurici je opisal ta inštrument in njega vrline. Brošuro in inštrument pa je profesor Melzer devotno posvetil „njegovemu veličanstvu cesarju vseh Rusov“. Vsled tega mu je omenjeno veličanstvo podelilo dragocen, z briljanti bogato okrašen prstan. Ljubljanske gostilne so bile s tem preskrbljene za dober teden dni. Pri vsaki pivski mizi se je govorilo o Melzerjevem prstanu in pri Deteli za frančiškansko cerkvijo — v gosposki sobi — je odlikovanec nekaj večerov razkazoval svoj prstan in svojo veliko srečo.

Nato je prišla patriotična lojalnost na vrsto, od katere je tedanje ljubljansko meščanstvo kar umiralo. Dne 8. februarja je bil „najvišji rojstni dan njenega veličanstva cesarice“. Dvor je imel ob desetih svojo mašo pri nunah, „wo die weibliche Schuljugend in weißen Kleidern Spalier machte“.

Ob istem času je maševal škof pri Svetem Miklavžu, kjer so se zbrale civilne in vojaške oblasti.

Zvečer se je v gledišču ob lepi razsvetljavi in primerni dekoraciji — während der Name Caroline in Brillantfeuer glänzte — pela cesarska pesem.

Okrog osmih je cesarska dvojica s princi svoje hiše in z mnogoštevilnim spremstvom ogledovala krasno razsvetljavo mesta. Pri tem so se posebno odlikovali škofijski dvorec, licej in mestna hiša. Dolgo vrsto voz, v katerih se je vozil dvor, so obdajali komorni furirji na konjih. Po ulicah se je gnetla navdušena množica, ki je neprestano kričala „vivat“. Tudi o tej razsvetljavi se je mnogo in dolgo govorilo.

Pobožnim dušam je prinesel 11. februar posebno slavnost. Izpovednik kralja obeh Sicilij, Angelo Porto di Cuneo, je bil imenovan za škofa v Termopilah. Ob desetih zjutraj ga je posvetil v škofijski cerkvi kardinal Spina, ljubljanski in zagrebški škof pa sta pri tem asistirala. Ta cerkvena slavnost, pri kateri je bil navzočen cesarski dvor, je vzbujala občno pozornost. Ker je bil Cuneo kapucin, posebno ljubljanskemu ženstvu ni hotelo v glavo, kako je mogel škof postati, in ker nihče ni vedel, kje leži Termopilska škofija, se novemu škofu ni dajala posebna veljava. Miklavž Čeljustnik pa je očitno govoril, da to ni noben škof, ker kapucin sploh ne more postati škof!

Dne 12. februarja je bil rojstni dan cesarja Franca. Dvor je imel svojo mašo pri nunah in belo oblečene šolske deklice so zopet stale v špalirju po cerkvi. Ob desetih je pel ljubljanski škof Te Deum, pred cerkvijo pa je „paradiral“ bataljon graničarjev in z „grada“ so grmeli topovi.

Ko se je ob dvanajstih povrnil naš cesar z izprehoda — von allerhöchst Ihrer Lieblingsspazierfahrt — iz Mestnega loga, kjer mu je bil magistrat postavil malo lopo, ki še danes stoji, je prišel car, da mu je izrekel najsrčnejša voščila. Suverena sta nato obedovala „im vertraulichen Cirkel“, po obedu pa je svirala pod okni deželnega dvorca godba Wimpfenovega polka.

Zvečer se je v gledišču zopet pela cesarska pesem in mesto samo je bilo zopet čarobno razsvetljeno. Po ulicah se je vozil dvor, a množice so ravno tako kričale, kakor na cesaričin rojstni dan.

Dne 22. februarja zjutraj ob desetih so naznanili trije streli z grada, da gori v mestu. Gorelo je v hiši št. 10 na trgu, kjer so se bile saje v dimniku vnele, tako da se je črni dim — kakor piše uradni list — debelo dvigal v višine. Glede tega ognja, ki so ga takoj zadušili, je pisal lokalni list: „Ginljivo je bilo gledati pri tej priliki, kako sta naš oboževani vladar in vzvišeni kraj neapoljski osebno prišla v bližino nevarnosti, da se s svojo najvišjo osebo prepričata o dobro vpeljanih gasilnih pripravah.“

Tudi to izredno junaštvo omenjenih suverenov je rodilo obilo govoric okrog ljubljanskih pivskih miz. Še večjo senzacijo pa je vzbujala vest, o kateri je pisala „Laibacher Zeitung“, da je v Marselju porodila zdravo hčerko šestinšestdeset let stara ženska. Take novice so v tisti dobi posebno ugajale in javnost jih je z ravno isto slastjo použivala kakor novice s tega ali onega dvora.

Dne 25. februarja je priredilo meščanstvo v redutni dvorani ples, h kateremu so povabili „vse v mestu bivajoče visoke in ugledne tujce“. Meščanstvo se je še celo tako daleč izpozabilo, da se je predrznilo najvišje suverene najspoštljiveje povabiti. Najvišji suvereni pa so odklonili, „hatten die ehrfurchtsvolle Einladung abgelehnt“. Filistri ljubljanski so vzlic prejeti klofuti prav živahno plesali, bili veseli in židani, tako da je „Laibacher Zeitung“ pisala: „Mnogobrojna navzočna družba, obstoječa iz tukajšnjih dostojanstvenikov in najuglednejših rodbin mesta, se bode tega dne dolgo in z veseljem spominjala!“

Bilo je pač skromno ljubljansko meščanstvo tistih dni!

V torek, dne 27. februarja je odpotovala vojvodinja Floridija, soproga neapolitanskega veličanstva. Gotovo je rada odrinila iz mesta, kjer ji ni bilo nič prijetnega. Na dvoru so jo pisano gledali, ker so ji v zlo šteli, da je vzela starega kralja. Bila je sicer iz stare in ponosne obitelji, ali cesar Franc je vzlic temu kar videti ni mogel. Med ljudstvom pa je veljala za priležnico, in to prepričanje ljubljanskega božjega glasa ni hotelo izginiti še dolgo po kongresu ne.

Imela je Ljubljana torej skoraj vsak dan priliko, pasti oči ter brusiti jezike. Za višje stanove, tako imenovano nobleso, je bilo istotako dobro preskrbljeno, še bolje, ker se je poleg tujega plemstva bilo nabralo v Ljubljani precej domačega plemstva. Takrat kranjsko

plemstvo še ni bilo tista suha egipčanska kravica, kakor je dandanes; takrat je bilo v deželi še nekaj ponosnih in petičnih plemičev, ki so imeli kaj cvenka, ki so iz svojih gradov prihajali z natrpanimi mošnjami v belo naše mesto. Ti magnatje so prišli večinoma vsi h kongresu ter so tu zapravljali svoj denar in svoje zdravje. Z diplomati in državniki so tekmovali, kar se tiče soarej, pojedin in drugega kratkočasja. Ni ga bilo skoraj dneva, da bi se ne bili shajali vabljeni gostje v to ali ono aristokratsko hišo. Bila je ta družba skrajno ekskluzivna; človeka meščanskega pokolenja niso vabili medse, ker so bili prepričani, da se onečedijo, če bi v svoji hiši sopli zrak, v katerem je dihal človek brez grba. Samo pri Rothschildu se je že v tistih dneh delala izjema, ker je bil knez v kraljestvu cekinov. Kakor znano, je strašil interesantni ta žid tudi po kongresni Ljubljani ter lovil zase neko posojilo, ki ga je iskalo kraljestvo obeh Sicilij. Za Rothschilda pa so se tudi ljubljanski plemenitaški krogi trgali ter ga vabili na svoje obede, plese in večere. Da ni bil plemič in da niti prekrščen žid ni bil, mu pri naših aristokratih prav nič ni škodilo, nasprotno, še bolj zanimiv je bil radi tega. Vzrok njegove zanimivosti pa je najbolj tičal v tistih mnogoštevilnih Rothschildovih milijonih, v katere je verovala že tedanja Evropa!

Da je knez Metternich docela zadoščal reprezentacijskim svojim dolžnostim, o tem ni treba posebej pisati. Ravno februarja si je bil nekaj novega izmislil: takozvane damske večere. Vabil je k sebi na čaj ali pa tudi na popoln supé same dame, bodisi domače, bodisi tuje. Pri tem je vabil po svojem lastnem preudarku; tu je vzel hčer, tam mater, ne da bi se držal kakih posebnih predpisov. Če je to ali ono prezrl, se radi tega ni mogel nihče jeziti, ker je bilo mnogo drugih tudi prezrtih. Vsekakor pa je vsaka aristokratska obitelj koprnela, da bi ji prišlo vabilo v hišo; bilo je namreč veliko odlikovanje za dekliča, gospo ali gospodično, ako jo je povabil Metternich na damski svoj večer.

Tak večer je bil napravil knez Metternich dne 14. februarja, pred vsem v čast distingviranim ruskim damam, ki so bivale tisti čas v Ljubljani in v katere so bili, kakor se izraža Metternich v svojih spisih, vsi Avstrijci zaljubljeni. Bila je to gospa Hitrova s svojima hčerkama, ki sta sloveli radi izredne lepote. Govorilo se je, da eno vzame avstrijski atašé v Rimu; drugo pa je snubil grof Bombelles, ki je bil tedaj avstrijski poslanik v Fierenci. Že nekaj starikast mož, pa dobrega diplomatskega imena. Gospica Hitrova, katero je hotel štiridesetletni grof vzeti, ni imela niti šestnajst

let in zatorej je naravno, da je vse to prav zelo zanimalo kongresno javnost. Gospa Hitrova je bila zanimivost prve vrste in ni se čuditi, da jo je sam knez Metternich počastil z damskim večerom!

Povabljenega je bilo precej ženstva, domačega in tujega. Grofica Giulajeva iz Zagreba, grofica Turjaška, grofica Lichtenbergova in pred vsemi grofica Molly Esterhazyjeva. Tudi naša znanka, drobna Eva Luiza Thurnova, je bila povabljena. V beli svoji obleki je bila kakor spomladi metuljček, ki so ga ravnokar v življenje zbudili prvi solnčni žarki. Velike sreče, da je bila vabljena k današnjemu večeru, ni mogla prikriti: sijala ji je iz oči, žarela iz lic. Da bo ravno ta večer vir vsej nesreči njenega življenja, da bode vzrok njeni prerani smrti, o tem se ji pač sanjalo ni, ko je sedela na rumenem fotelju in s pogledom neprenehoma sledila knezu, ki je galantno sprejemal došle dame, ponudivši vsaki šopek bujnega cvetja. Eva Lujiza je bila v nebesih! Vabljena ni bila niti grofica mati, niti sestra Molly! Njo pa je vabil knez Metternich, in takoj, ko je vstopila, ji je bil podaril šopek rdečih rož. Te je sedaj stiskala v drobni ročici in domov jih je hotela vzeti in posušiti, da bi ji bile še na stara leta v spomin na srečni, presrečni ta večer!

Med povabljenimi je vzbujala pozornost grofica Lichtenbergova, zastopnica veljavne rodbine. Ti Lichtenbergi so takrat še cvetli, dandanes, ko od tedaj niti sto let ni preteklo, je razbit in v prah zdrobljen še celo dvorec, v katerem je nesrečna ta obitelj v ponosu in bogastvu preživela dolgo, dolgo vrsto let. Grofica Lichtenbergova je bila imenitna lepotica; dasi je bila na desni nogi nekoliko hroma, je to ni posebno kazilo. Nekateri so še celo trdili, da ta hromost celo povišuje pikantnost njene osebe. Imela je precej strupen jeziček in rada je videla, če se ji je dvorilo. In na kongresu se ji je!

Grofinja Turjaška pa je bila bolj dolgočasna in iskala je svoj ponos v pobožnosti in veliki afektaciji. Na kongresu ni bila posebno priljubljena.

(Dalje prihodnjič.)

Zrno.

Ne sodi brata, če je v srcu srd!
Le tisti duši moreš dno dozreti,
v katero ti ljubezen čista sveti:
kdor hodi s temo, mu je dom zaprt!

Vladimir Levstik.

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

(Dalje.)

Dvojno bolest je upodobil Rivière v dveh, druga druge se držečih, v turobne halje oblečenih ženskih postavah, izmed katerih izraža prva upor in srd nad usodo, druga pa vdano trpljenje.

Iz iste snovi kakor Theunissenov Harpiguies je rezljan Blochov „Martyre". Ako smemo prišteti to „Mučeništvo" med verske umotvore, bi bil izmed dobrih, če ne izvrstnih. Ne poglejte, prosim, najprej obraza, temveč telo, to ubogo telo, skrčeno in zvito od muk, ko vsaka mišica izraža grozovito bolečino! In zdaj se ozrite na obraz, kako se blaženo smehlja, kakor bi pilo tisoč naslad iz čaše tisočernega trpljenja. Ne, tu je vdolben psihologičen fakt, tu je zapisana blaznost fanatizma, kakršnega cerkev noče poznati pri svojih mučenikih. Misel, zaklenjena v tem lesu, je občečloveška: to ni verski umotvor!

Emanuela Hannauxa „Le poète et la Sirène" je pač formalno dovršeno, po vsebini pa nekoliko teatralno delo. Poeta se oklepa zapeljivka Sirena, on pa dviga pozlačeno liro v zrak in ne pusti, da bi se je doteknila. Stvar je sicer zelo lepa in idealna; Schiller bi se še razjokal pred njo. Toda, bodisi, da misli kipar na Sirenine nasladnice, ali na žensko sploh, je nedomoljuben, kajti prva lira, ki v vsej svoji morda brezprimerni krasoti sprhni in propade, ako se odreče čaru ženske, je prav gotovo francoska.

Razen Rodinovih v celem muzeju nemara ni globlje skulpture od Christophejevega „Suprême Baiser". Poslednji poljub . . . Ne poljub ljubimca na ustnice oboževanega dekleta, temveč tisti poljub, v katerem izkrvavi smelo iščoča duša v svojem nenasitnem seganju po večnih skrivnostih pod krvoločnostjo tistih mogočnih željá, ki niso lastne samo posamezniku, temveč rodu za rodom iz veka v vek, željá, govorečih iz izbrancev, željá, ki se niso pričele in se ne bodo končale. Nekaka Sfinga se vzpenja na zadnji nogi, objema človeka-Tantalida in ga poljublja s poljubom, kakršni dajejo smrt; kruti kremplji so se ji globoko vdrli v grud žrtve, v kateri

je utelešena divja bolečina in pijana sladkost spoznavanja obenem. Na znožju so vklesani stihi, ki jih je nekoč zapisal Leconte de l'Isle:

Heureux, qui possédant la chimère éternelle,
Livre au monstre divin un cœur ensanglanté
Et savoure, pour mieux s'anéantir en elle.
L'extase de la mort et de la volupté
Dans l'éclair d'un baiser qui vaut l'éternité

V približnem prevodu bi se glasili takole:

O blažen, kdor objel himéro neumrjočo,
kdor zveri božji dal srce krvavo v dar,
in pije, vtapljajoč se vanjo z željo vročo,
zamaknjen smrti in naslad mogočni čar, —
poljub, da večnosti za njega ni mu mar!

Izmed del na levi naj omenim še Henrika Vernhesa doprsnico mlade deklice, iz voska in rahlo barvano z glavnimi toni. Otroška duša, odsevajoča iz teh nerazvitih potez, je pogojena z veliko in ljubečo intimnostjo.

Mimo vrat v slikarske oddelke se obrnemo na desno. Vsakogar bo pač zanimala krasna in nedolžna Delaplanchejeva „Eva pred grehom". Ravno neprisiljenost njene detinskonaivne, skoro nepopisljive poze dela, da leži nad celim umotvorom prelesten vtisk nedotaknjenosti in nezbujenih hrepenenj. Kdo pač bi si ne želel sprejeti jabolka iz tako čiste in prelestne roke! A žal, le enemu je bilo dano, grešiti prvi greh!

Dobro opazovana je Itassejeva moška portretna doprsnica, ki ji sledi Dalonov bronasti kip kmeta, pripravljajočega se na delo. Z vso tisto poezijo naturalizma, ki je idealizem ne doseže, zveni iz te široke, orjaške postave zamolklotežka pesem trudapolnega dela. Bridka vdanost leži na obrazu moža: znoj in muka od zore do noči, brez počitka, brez velikih, plamenečih hipov, v kakršnih se vznese življenje . . . Toda navadil se jih je pogrešati, saj jih niso poznali dedje in jih ne bodo vnuki; vsi se bodo pehali in padali nad neusmiljeno grudo matere Zemlje. In naposled napoči vendarle tudi za tega trpina velika nedelja njegovih dni, ko bo vabilo v tiho cerkev Smrti, kjer mu slika naivna vera nadomestilo vsega onega, kar je tu v življenju morebiti zavidal.

Resna in obenem ljubka je poezija Damptove doprsne skupine „Baiser d'aïeule", predstavljajočo babico, ki poljublja otročičkavnuka v svojem naročju. Dete s prstkom v ustih je že samo na sebi umotvor; in kdor bi napisal misli, ki morajo biti skrite za skrbečimi gubami starkinega čela, bi ustvaril nesmrten poem.

Učna metoda naših šol, ki se tako skrbno izogiblje praktične govorne vaje in dejanske rabe jezika, mi je žal toli temeljito pokvarila prvotno veselje do lepe helenščine, da sem jo v časih, katerih se nič več rad ne spominjam, vselej vestno zanemarjal in jo rabim zdaj le še v nekem zelo ciničnem geslu, parodiranem po izrekih staroklasičnih panteistov. A ravno tega gesla sem se spomnil, ko sem stopil prvikrat pred Boisseauovega „Diogena“ . . . Modrijan sedi in se z mirnim, vedrim suverenstvom ozira na levo: ravnokar je razbil kozarec, spoznavši, da je mogoče piti vodo tudi iz dlani. Zdi se, kakor bi premišljeval, ali naj sploh odlikuje svoje zasmehovalce s katerim izmed svojih pikrih izrekov ali ne; kajti tudi to ni neizogibno potrebno, da poučuješ svojega bližnjega. Ako pa bi mogel ta mramorni mož izpregovoriti, bržkone bi zaklical še dandanašnji vsakemu buržoa, ki prinese mimo njega v tolstem trebuščku svoje zaužite ideale: „Verjemi mi, dični filistejec, in mična ti samica, da nista tako neumna, kakor mislita, — temveč bolj!“

Zopet „Sirena“, to pot Puechova, globokoumnejša od one na levi. Mameča Vila življenske radosti odnaša na rami dečka, ki se že razvija v mladeniča, proti svojim vrtincem. Plaho mu strme oči: saj ve, da plove skrivnostim naproti, samo tega ne zna, kaj ga čaka za njenim zagrinjalom, radost ali bolest? Menim, da enkrat gotovo bolest, vsaj takrat, ako se bo v smrtni uri skesal, da je pustil še kapljico veselja v kupi, ki je ne more več dvigniti do ust in okusiti sladkega ostanka z umirajočim jezikom . . . Manj primerna se mi zdi razlaga, ki sem jo slišal iz ust silno moralnega Barbara, da namreč predočuje ta skupina trenotek prvega moškega greha, trenotek, v katerem smo spoznali, da je ljubezen res najboljše, kar nam nudi svet. „Vidite,“ me je poučil ta prorok Schillerjeve pasme, „takšnile so Francozi sploh; zapomnili so si, da se sladkost prvega koraka ne vrne nikdar več: naj živi v marmorju in budi vsaj iluzorno naslado večnega spomina!“ Ako ni bil ta čistež v svojem srcu bolj galski od Galcev, ne vem, kaj naj rečem. —

Rodin je titan. Vse njegove stvaritve so ulite in izklesane ideje. V „Danaidi“, pred katero se ustavimo sedaj, je upodobil obup nad nedosežnostjo nedosegljivega v izmučeni ženski postavi, ki se je zgrudila na obraz, kakor bi umirala od spoznanja, da nikdar, nikdar ne napolni brezdanjega soda. Na pričujočem umotvoru se v tehničnem oziru opaža nemara bolje nego na ostalih njegovih delih, da ta mojster zametava detail. Ne malenkostno cizeliranje, temveč harmonija mase in elementarna sila prve impresije je spo-

ročiteljica misli umetnikove. Ta lastnost mi priča bolj od vsega o vseskozi moškem značaju Rodinove umetnosti; krivda človeštva bo, če ga čez tisoč let pozabi, in ne njegova.

Franceschijeva „Fortuna“, boginja sreče, je zasnovana sicer precej tradicijonalno in stoji na bežečem kolesu kakor že od pamtiveka večina Fortun, toda mojstrsko je izraženo na njenem licu tisto demonsko božanstvo, ki neusmiljeno vabi hrepenenje za seboj in izpolnjuje svojo lastno formulo, ne prištevajoče trpinovih solz. Kite si zvija Fortuna, smehlja se iz višine in beži . . .

Zelo lepa je Aizelinova skupina „Hagar et Ismail“: obupana mati, izgnana Abrahamova žena, drži onemoglega sinka, ki mu nima dati niti vode ni kruha. Vsakdo pozna to tragično biblijsko zgodbo, ki sicer ni naravnosten dokument za nerazdružljivost zakona, a jo vendar precej, precej utemeljuje . . .

Michelova „Pensée“ je silno, silno teatralna in pompozna. A z vsem akademičnim naporom se mojstru ni posrečilo, izraziti v mogočni skupini niti mislice, kaj šele „Misli“, dočim jo je podal Rodin na levi toli skromno in diskretno.

Luksemburški muzej ima lepo zbirko skulptur Meunierja, ki opeva v svojem bronu kruto dramo dela. Akademično izlizanih form ne pozna; najmilejši mu je visoki relief, iz katerega se polsvobodno dvigajo postave njegovih izmučenih, silnih, trdih, revnih in zaničevanih, a v njegovi interpretaciji vendar nekako viteških junakov. Najlepše, kar premore Luxembourg njegovega, utegne biti „L'Industrie“, reliefni odlomek z dvema nepopolnima postavama delavcev, stopajočih na delo. Roke so odbite, a sila je v izrazih.

Doprsnico velikana Beethovna v bronu je prištevati med najboljša dela Bourderelleja. Vidi se mi, da je ta glava v izrazu bolj zvesta značaju Beethovnove glasbe nego znani Klingerjev umotvor.

Napol skrita stoji poleg njega barvana doprsnica Sare Bernhardt, delo Leona Gêroma. Umetnik si je napravil nalogo nemara nekoliko prelahko; tisti geniji ob znožju kipa in kipec tragedije na koturnu sicer lahko veljajo kot primeren simbol za slovečo igralko; ker pa jih lahko porabi vsakdo za katerokoli tragedinjo, — so prebanalni za Saro Bernhardt, ki je le ena na celem svetu. Kot portret utegne biti delo izborno, in zato mu nikdar ne manjka občudovalcev; kajti Sara Bernhardt je bila tiste čase še nenavadno krasna, ali recimo, vsaj zanimiva dama s svojimi izrazovitimi očmi, bogatimi rdečezlatimi lasi in malce prekratko zgornjo ustnico, kakršna je v svoji izredni pikantnosti ženskam, ki so sicer lepe, običajno kriva nepopisnih

izkušnjav. Kako je bilo zaradi njenega imenovanja v častno legijo, je znano in sem že zadnjič omenil. Nisem pa povedal, da mati, ki navzlic bolehnosti igra še dolgo v leta, ko si druge privoščijo bolj ali manj zasluženi pokoj, samo zato, da pokriva stroške baje prepotratnega življenja svojega sina, pač gotovo iz istega vzroka in po isti pravici zasluži odlikovanje, ki se podeljuje možu za zasluge in za — junaštvo. Res, da je marsikatera mati zmožna takih žrtev; zato pa je tudi marsikatera mati svetnica na zemlji.

Poleg tega kipa se dviga precej akademična Lansonova skupina „La guerre“ - „Vojna“. Moški akt, simbol brutalne sile, dviga kopje in tlači premaganca k tlom. Forme so dobro pogojene, vobče pa je to delo prištevati med proizvode mrzloklasične konvencijonalnosti, kakršnih ne manjka nikjer.

Paynotovo delo „Pour la patrie“ predstavlja mladeniča, ki leži ubit na bojnem polju, z odlomljenim mečem v mrtvi roki; blaženo se smehlja še v objemu smrti, kajti padel je, kakor pravi naslov, „Za domovino“.

Ljubezniv je Damptov „Saint-Jean enfant,“ — Janez Krstnik deček, ki kleči na tleh, dviga otroškopobožni obrazek k nebu, sklepa ročice in moli. Vsi otroci, ki še molijo od srca, gledajo s tem zaupnim izrazom, in umetnik ga je mojstrsko pogodil.

Drug Janez Krstnik v luksemburškem muzeju je delo Rodinovo in kaže zamaknjenega, s plamenečo gorečnostjo nadahnjenega proroka, kakršnega si predstavljamo v moški dobi.

Boucherjev „Le Repos“ predstavlja deklico, ležečo na nizki postelji v vsej čisti krasoti svojega neodetega telesa in uživajočo v sladkih sanjah „Počitek“.

Znamenito delo Rodina je tudi „L'Age d'Airain“, — „Bronasti vek“, upodobljen v moški postavi. Kakor bi se prebudil ta krepki mladenič iz sanj, tako ga je naenkrat navdala — v nasprotju z dotlejšnjo vladarico ljubeznijo — brutalna moč; to hipno kruto zavest je umetnik neprimerljivo genijalno ujel v gesti desnice, s katero se kip prijema za čelo.

Predno se poslovimo od kiparstva v prvi dvorani, ne pozabimo se podiviti Idracovi „Salammbô“. Kdor je bral Flaubertov zgodovinski roman istega naslova — prišteva se po pravici med najdragocenejše dragulje historične in beletristike sploh — ta pač pozna iz svoje lastne duše obraz prelestne kartaginske svečenice. Idrac jo je ustvaril iz marmorja kot krotilko kač. Njeno lice je polno dostojanstva in vzvišene resnobe; kar pa se tiče form deviškogolega telesa, trdim brez pomisleka, da je v tem oziru najlepši kip celega muzeja.

Druga sobana, v katero se pride na desno iz velike, mimo Rodinovega „Age d'Airain“, ni tako velika in tudi mikala me ni bogvekako, izvzemši dva kipa. V prvem, „La jeunesse“, je Carlès predočil „Mladost“. Nedolžna, ravno razcvela deklica si stiska z levico rožo na nežno grud in zamišljena zre na popek, ki ga moli pred sebe v iztegnjeni desnici. Po obrazu in oblikah — kip je seveda akt, česar pri francoski umetnosti ni treba tako dosledno še posebej poudarjati kakor ponekod drugod — je razlita pristna milina cvetoče, nedotaknjene mladosti.

Krasen je kip, s katerim zaključimo našo pot po plastičnem oddelku: „La Nature se devoilant“. Narava se odgrinja... Barrias je simboliziral večno Mater v deviški postavi, ki gre tako skrivnostipolno s svojimi sivozelenkastimi očmi in tako zagonetno odpira nežnordeče ustnice, odgrinjajoča si raz glavo, roke in prsi zagrinjalo, izvršeno zase iz rdečkastorjavega žiličastega marmorja. Že se vidi čarobni pas, ki ji oklepa ledja, in veliki smaragd na zaponki . . . Še tisočletja in tisočletja se bo odgrinjala tako in se zastirala obenem; dočim ji zdrkne odeja po krilu čiste plodovitosti pred noge, si morda zopet zakrije tajnostni obraz. Popolnoma razodela pa se ne bo nikdar in nikoli, zakaj ljudje ne smejo postati bogovi . . . Pri nekaterih kipih polihromnost moti; tu je uporabljena s toli diskretnim umevanjem in čuvstvom, da zelo povzdiguje učinek.

Tudi v slikarskih sobanah stoji nekaj kipov; kjer bo treba, si jih ogledamo gredoč.

Kiparski oddelek hrani tudi zbirke kolajen, medaljonov, plaket, nizkih reliefov drobnega dela in fejans v steklenih skrinjicah; te si prihranim za drugič. Ravno tako si prizanesem s podrobnim opisovanjem deveterih gobelinov, razobešenih po stenah glavne dvorane. Izvršeni so bili za časa Ludvika XIV. in predstavljajo njegovo kronanje, avdijenco in državne gradove.

Ko takole po dolgotrajnem šetanju in motrenju naša četvorica razpravlja o zaključnem vtisku, se strinjamo vsi zlasti v tem, da se francosko kiparstvo odlikuje poleg drugih vrlin z izredno finim čuvstvom za lepoto golih telesnih oblik. Jupitra mi, če pomislim, kako je treba tega pri nas doma! Brez kulta lepote ni kulture in kulta lepote ni brez kulta plastične nagote. Ne, v teh prostorih ne izpregovorim o tisti „Evi“ nekega domačega umetnika, ki ima mogoče vse druge vrline, samo da mi je vselej budila vtisk, kakor bi si bil gospod Bog iskal vzorcev po Dürerjevih lesorezih, predno je ustvaril vrlemu kiparju model . . .

(Dalje prihodnjič.)

Ob Adriji.

I.

In zdaj te gledam, morje Adrijansko,
zamaknilo se v tebe je okó,
kot v lahnih sanjah čujem pesem
valov jaz tvojih pesem prelepó . . .

Poslušam pesem o slovanskem rodu,
o brodu hrastovem, ki se nekoč
ponosno vozil je po tvojih vodah
in ki ga strla je sovražna moč. —

Mogočno zabučite mi, valovi jezni,
vzbudite srd in moč svojih bogov,
da domoval ob morju Adrijanskem
spet rod krepak slovanskih bo sinov!

II.

O jadrnica, z belimi perotmi ploveš,
po morju mi hitiš, ti brzokrila ptica,
tam na obali, kjer blesti se mesto,
po tebi vroče koprne oči — cvetoča lica . . .

Povej mi, jadrnica, z belimi perotmi,
al nosiš o prerani smrti ti novico,
al neseš srcu vest o nezvestobi,
morda pa deklici ljubezni izročiš cvetico?

O smrti rani, jadrnica, ne poročaj,
postoj, postoj, povesi svoja krila,
in ako neseš srcu vest o nezvestobi,
morja globina naj skrivnostna bi jo skrila!

Pospeši svoj polet, ti jadrnica bela,
tam na obali te ljubeča deva čaka,
izroči ji ljubezni rožo žarno,
uteši ji srce, ki v dvomih plaka . . .

III.

Ven iz dvorane, misli moje,
pobegnite z menoj, ve želje,
ven iz dvorane, kjer ne vlada
sveta razkošje in veselje!

Parfum in svila, blesk baržuna
ne moti naj željá tihote,
plamteči ogenj iz oči ljubečih
ne sije v srca naj samote!

Na temnih stezah sredi parka,
kjer tiho sanjajo ciprese,
razgrni, žalostna ti duša,
skrivnostne svoje mi zavese!

IV.

S kraljevim plaščem si odeto, morje sinje,
in v zlatu solnčnem se čarobno lesketaš;
kak veličastna tvoja je lepota,
kot da zaklade celega svetá imaš. —

O morje, da si bog sam na prestolu božjem,
ki vsakemu zemljanu svoj naklanjaš dar,
med bednimi klečala bi in te prosila:
v srce mi pošlji enkrat še ljubezni žar!

V.

Mandoline glasovi milobni
plavajo tiho skoz lavorjev gaj . . .
Mandoline glasovi milobni,
komu življenja prebujate maj?!

Pesem z žalostno mi melodijo
poje na morju zbor nočnih valov:
„Dekle zapustil mornar je nezvesti,
nikdar več vrnil pod njen se ni krov . . .“

Mandoline glasovi otožni,
v noči zamrite, utihnite vi!
Zvezda nobena ne sveti na nebu,
v temo brezupno okó mi strmi . . .

Lindi B. v spomin na Opatijo.

VI.

Objela si me kakor dih pomladni . . .
in zagorela kakor mlada roža,
kadar v jutru žametna nje lica
nebeško solnce prvič ji poboža . . .

S teboj prišli božanstveni so hipi,
ko srce je na srcu počivalo . . .
ko s čuvstvom se opajala je duša,
ko se oko v očesu je kopalo . . .

Ti ljubav moja sladka, mila,
tako si me objela — zagorela . . .
upokojenemu pa srcu, moji duši
ves mir in ves pokoj si zopet vzela . . .

VII.

O Adrija, kako počivaš mirno,
oko je tvoje temno, žalostno,
kot da tožila bi za solncem zlatim,
ki zatonilo že za daljno je goró . . .

Na nebu zvezde so ti zablestele,
krasota te objela jasne je noči . . .
a jaz še nosim hrepenenje v srcu,
da gledala ljubimcu v sladke bi oči . . .

VIII.

Burno morje šumi in buči
in ob skalovju se peni . . .
ako čolnu poguba preti,
morje srdito za to se ne meni. —

Kar vzplamtelo je vnovič srce,
strah in obup me navdaja,
da v ljubezni se mi vtopi,
nikdar ne najde več mirnega kraja. —

Hitro k bregu, veslar, mi veslaj,
trdno svoj čolnič prikleni! —
kaj ljubezen se meni za to,
ako pomoči, rešitve ni meni! —

Kristina.

Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal **Ivan Cankar.**

(Dalje.)

Njen život se je narahlo zazibal, morda se je bila zazibala tudi izba pred njenimi očmi in za hip je ugasnil njen glas. Samo za hip. Nato so se ozrle nanj njene oči, velike in mirne, brez očitanja, skoro brez življenja.

„K tebi prihajam . . . nikoli še nisem bila v tej izbi, nikoli me nisi vabil . . .“

Polonij je vzdignil rameni in zamahnil z rokama, kakor slab igralec, ki se smehlja jokavo, ne ve, kam bi z dolgimi rokami, se prestopa z noge na nogo in bi najrajši, da bi bila igra pri kraju.

„Nisi me vabil v to prijazno izbo, da bi ti kuhala čaja in da bi se razgovarjala o najini lepi ljubezni in o lepši prihodnosti. Jaz pa sem hudo želela, da bi stopila nekoč v to izbo s tako lahkim korakom, kakor prestopi človek domači prag, in da bi sedela za to mizo, na tej zofi povabljena in poklicana. Ti si me vabil v gozd, tja si me klical, da sva se ljubila skrita človeškim očem; in vse tisto, kar je bilo meni paradiž, je bilo tebi greh in sramota.“

Ofelija je sedela mirno na zofi, život nekoliko upognjen, roke sklenjene v naročju; tudi njen glas je bil zelo miren, brez strasti in žalosti, kakor da bi deklamirala dolgočasno šolsko nalogo. Polonij je stal ob mizi s tako nerodnim in bridkostnim smehljajem, kakor ga še ni bilo na njegovem obrazu; zamahnil je z levico, zamahnil z desnico, prestopal se je in stresal z glavo. Ko se je Ofelija oddehnila, je stopil korak bliže, odprl je dvakrat usta in je poskušal, da bi izpregovoril.

„Tako in tako . . . jaz sem nameraval . . . tako in tako . . .“

Ofelija ni slišala njegovih besed in je govorila dalje s tistim mirnim, dolgočasnim glasom, ki je bil Poloniju čisto neznan in ki ga je veliko bolj vznemirjal nego besede same in njih misel.

„Zdaj, ko nisi prišel, kakor si obljubil, sem prišla sama, da bi videla, kako se ti godi, ker sem se bala, da si bolan. Nisi bolan in vendar nisi prišel. Ne bom te vprašala, zakaj si ostal doma, ko

si videl skozi to odprto okno, da te čakam pod kostanji; kajti vsak človek ima svoje skrivnosti. Ampak glej, ko sem te čakala pod kostanji, so prišle v moje srce čisto neznane misli in tudi zato sem prišla zdaj k tebi, da bi ti razodela te misli. Tako se bo zgodilo, da se bova poslovila prijazno in mirno, kakor se življenje poslovi od smrti."

Spet se je oddehnila Ofelija, zazibala je z životom. Polonija pa je izpreletelo — napol je bil strah, napol je bila čudna sladkost. „Glej, razumela je, poslavlja se; toda poslavlja se tiho kakor polnočni duh, ki dahne pred slovesom bojazen in smrt v odrešeno srce; prijetnejše bi bile solze, slajši bi bil krik . . . Tako ne more človek ne do srda, ne do žalosti, še do odgovora ne, ker ne ve, kam bi privezal prvo besedo, kje bi jo priključil . . ."

Še predno je izpregovoril, se je ozrla Ofelija nanj z velikim, praznim pogledom; nato je povesila oči in je govorila dalje.

„Predno se posloviva, je potreba, da si pogledava še enkrat v obraz in da si razloživa, kaj se je zgodilo med nama. Zakaj tako ne bo nobenega srda več in nobene žalosti in mirno pojdeš v življenje, mirno pojdem v smrt. Ali se spominjaš prvega večera?"

Polonij je našel vrvico, da bi privezal prvo besedo; lepo se je nasmehnil in je vzdignil oči proti stropu. Ofelija je govorila hitro, zato da bi ne slišala njegove besede, ker je videla njegov pogled.

„Spominjaj se ga, ampak nikar se ne spominjaj besed, ki si jih govoril tisti večer. Samo mene se spominjaj; ker vem, da bo ta spomin velik v tvojem srcu. Kako je mogoče, poljubljati na ustnice in lagati, kako je mogoče, objemati okoli pasu in govoriti besede, ki niso porojene v srcu, temveč v sovražni pameti? To mi razloži!"

Tudi zdaj ni čakala njegovega odgovora in je govorila dalje.

„Mislila sem nekoč, da ljubi, kdor reče, da ljubi. Zdaj pa si mi razodel tako čudno resnico, da je še ne razumem, kakor je jasna in velika pred menoj. Zgodi se lahko, praviš, da izpregovori človek besedo, ki stoji sama zase, kakor v zraku, ki ni glas ne misli, ne srca, ki ne pomeni tistega, kar bi morala pomeniti, temveč ne pomeni ničesar. Res je velika umetnost, govoriti take besede; meni, ki nisem učena, je nedosegljiva; toda zakaj nisi govoril teh lepih in umetnih besed, ko si bil sam v tej izbi in so bile duri zaklenjene? Nobeden bi jih ne bil slišal, nobenega srca bi ne bile razparale, ti pa bi bil zadovoljen v svojem duhu!"

Polonij je bil zmerom bolj začuden; polagoma, ob natančnem in mirnem razlaganju Ofelije, se ga je loteval tih nemir. Nagnil je

život in je izpregovoril jecljaje, nerodnohlastno, da bi ga ne prehitel njen mrtvi, mrzli glas.

„Povej mi vsaj, čemu si prišla . . . kaj zahtevaš? Le reci . . . in če bo mogoče . . . po mojih skromnih močeh . . . ti ustrežem . . . Oprosti . . . prosim . . . potrpi . . . Res nisem mogel priti nocoj, res ne . . . saj že mnogokrat nisem prišel, ker nisem utegnil . . . pa nikoli nič . . . zdaj pa taka reč! . . . Oprosti, prosim, potrpi . . . Kaj si govorila? Ali sem prav razumel? Ofelija, ti praviš, da te ne ljubim! Ti, ki veš . . . oprosti, potrpi! . . .“

Ofelija ga je pogledala s tako odkritosrčno osuplim, otroško širokim pogledom, da je utihnil. Nato ga je vprašala, kakor vpraša človek znanca na cesti, mimogrede in le zaradi vljudnosti.

„Kdaj se odpelješ?“

„Ne vem še natanko . . . res še natanko ne vem, Ofelija . . . oprosti, da ti nadalje razložim . . .“

„Nocoj?“

„Kaj?“

„Če se že nocoj odpelješ?“

„Ne še nocoj, gotovo ne . . . Glej, Ofelija, saj ni tako hudo, da nisem prišel nocoj . . . nisem utegnil, res ne! Ampak jutri pridem . . . na vsak način pridem jutri . . .“

„Ali se sam odpelješ?“

„Saj moram vse ukreniti, urediti, pripraviti . . . pozneje, seveda...“

„Kam se odpelješ?“

„Natanko mi še ni znano, kateri kraj so mi izbrali, ampak . . .“

„Torej sam ne veš, kam potuješ?“

„To se pravi . . . zdaj se peljem . . . za nekaj časa, za par dni . . . v Kranj . . .“

„V Novo mesto?“

„Kam? . . . Ali sem rekel v Novo mesto?“

„Ne, v Škofjo Loko.“

„Tja torej . . .“

Polonijevo čelo je bilo potno; zameglil se mu je pogled, tudi misli so se mu zameglile. Zazdelo se mu je, da sedi na zofi nekdo drugi, ne Ofelija, da mu strme v obraz druge oči, čisto neznane.

Ofelija je vstala.

„Če se torej nocoj odpelješ, Bog s teboj in nikar ne misli name s hudim spominom, kadar ti bo lepo v življenju. Meni pa bo neprijetno in dolgčas v grobu, zakaj lahko je slovo od ljubljenega moža, grenka je ločitev od ljubezni.“

Stala je pred njim, pomislila je za hip s stisnjenimi ustnicami in strnjenimi obrvmi, kakor da bi se ne mogla domisliti poslednje besede, ki jo je bila določila morda že na stopnicah.

„Težka je ločitev od ljubezni . . .“ je ponovila razmišljena in je govorila nato hitreje, skoro prehlastno, kakor otrok, ki je bil prekinil deklamacijo in se domisli nenadoma pozabljenega verza.

„Če bi ti zdaj rekel: Pojdem in se ne vrnem več! — in če bi te ljubila, bi te objela okoli vratu z obema rokama in bi te ne pustila stran. In če bi se iztrgal in bi pobegnil, bi tekle solze po mojih licih in jaz bi pila te sladke solze. Tako pa nisi bil ti, ki si rekel: Pojdem! — in nisi ti, ki se tako hladno poslavljaš. Ne mogla bi te objeti okoli vratu, še tvoje roke bi se ne mogla dotekniti. Ti se nisi poslovil, ljubezen se je poslovila od mojega srca; tam pod kostanji se je poslovila. Bolj grenka je ta ločitev nego od matere in od očeta . . .“

Polonij je stal omamljen, kakor da je bil prišel zaspan in pijan v razsvetljeno dvorano; komaj je razumel njene besede, komaj je poznal njen obraz.

„Ofelija . . . saj pridem jutri . . .“

„Čakala bom . . .“

Tiho so se duri odprle in zaprle, Polonij je bil sam.

Dolgo časa je stal za mizo, s povešeno glavo, miren in top, brez misli. Naposled je pogledal proti durim, pogladil se je z dlanjo preko čela in oči in je pobral ovratnike, ki so bili padli na tla.

Pomislil je in kolikor dalje je mislil, toliko grenkejša je bila zlovolja v njegovem srcu. Zgibal je perilo, pospravljal obleko, polagal obleko in perilo v kovčeg in debele kaplje so padale od čela na lice, od lica na tla.

„Lepa reč! Sama hinavščina je bila, kar je rekla, da me pričakuje jutri pod kostanji . . . tako dobro ve kakor jaz . . .“

Zalučil je srajco v kovčeg, toda takoj je poklenil in je izgladil z dlanmi nelepe gube. Ko je vstal, je vzdignil suknjo, ki jo je bila položila Ofelija preko stola; držal je suknjo v roki in je sedel na zofo.

„Lepa reč! Spoznal sem jo in je nisem spoznal . . . Ko sem videl njen obraz, je bila še Ofelija . . . ko ga nisem videl več, ni bila več Ofelija . . . Kdo je lagal? Ali moje oko ali njen obraz?“

Naslonil se je na zofo, držal je suknjo v rokah in je gledal v strop.

„Kar se še vidi iz te čudne megle, je edino, da je popolnoma zblaznela . . . Zmedlo se ji je nenadoma . . . jaz nisem medicinec . . .

ampak toliko je gotovo, da se ji je zmedlo... Nikoli še nisem videl takih oči, nikoli pri pametnih ljudeh... Kaj je pripovedovala? O psihologiji je govorila — Ofelija o psihologiji!... Zelo žalostna je reč, ampak kamor človeka življenje vodi, tja ga vodi: naj se joka, naj kriči, naj brca na levo in na desno — kjer je njegov cilj, tam je!... Moj cilj je spodoben in rodoljuben . . . kakšen je njen cilj? Tako malo je spodoben kakor rodoljuben . . . Kaj je resnično in resno mislila, da se spojita kdaj sever in jug?“

Globlje v srcu pa je ležala sladkootožna misel.

„Glej, zaradi tebe je ugasnilo zdaj mlado življenje . . . Koliko tragedij se vrši in izvrši na svetu, ne da bi jih videlo človeško oko, ne da bi jih opeval navdušen poet! Ampak kdo je kriv? Jaz ne, temveč njeno premehko srce . . . Usoda hodi svojo pot in nikogar ni, ki bi ji smel stopiti pred noge brez strahu . . .“

Zaklenil je do vrha polni kovčeg in je šel . . .

Ko se je odpeljal vlak s postaje in je vozil še počasi in trudoma, je gledal Polonij v dolino, ki se je vsa svetila v mesečini. Natanko je razločil drobno senco, ki je hitela iz mesta po beli poti ob potoku, in natanko je videl, kako je izginila v senco črnih vrb.

Polonij je zavzdihnil globoko, legel je na klop in je zaspal . . .

Kmalu, ko je prišel v Ljubljano, je stopil v izbo mladega literata, ki je bil na glasu, da je nespodoben človek.

„Glej, nekaj lepega ti bom povedal, ampak praviti ni potreba naokoli, da sem bil pri tebi . . . Tako in tako . . . jaz sem rodoljub in spodoben človek . . . Ofelija se je utopila zaradi mene in zato sem prišel k tebi, da ti razložim to povest, ki bi ti bila prelepa snov za roman . . .“

Mladi literat mu je odgovoril:

„Prvič: tiste snovi, ki jih blebetavi ljudje ponujajo literatom, niso snovi, snov je kvečjemu blebetavec sam. Drugič: Polonij ni bil ljubimec Ofelije, temveč njen oče; in ko je bil mlad, ne verjamem, da bi se bila katerakoli Ofelija zaljubila vanj. Tretjič: če se je Ofelija vendarle zaljubila vate, je bila lahko še Ofelija, zakaj že sam sem videl Polonija, ki je jako dobro igral Hamleta; ampak če se je utopila zaradi tebe, ni bila Ofelija, in če je bila Ofelija, se ni utopila. In četrtič se mi zdi, da je vsa ta reč samo toliko zanimiva, kolikor dokazuje, da si ostal tista grda kanalja, ki si bil.“

Polonij se je poslovil razžaljen in zlovoljen . . . . .

Kdaj se je vršila ta čudna zgodba? Kdo je posvetil v obraz mrtvecu, ki je ležal v temi, pozabljen in nerazodet, in ki je komaj v sanjah narahlo trenil z očmi, komaj vidno zganil s tenko roko?...

Kam teko misli, kam sanja spomin?

Zatisni oči, preteklost; iz sence porojen, utoni v senco, greh!...

IV.

V tistem trenotku, ko je ugledal Jareb črno ptico, se je razdelila megla, vse sence so se razmeknile, veseli gostje, pijani snubci so se vzdramili. Nič več ni plaval beli angel Mihael nad bradatimi zavrženci, temveč Liza, lepa krčmarica, je stala sredi izbe, Jareb je stal pred njo in se je priklanjal.

„Kakšna komedija?“ je vzkliknil Hojzič in je planil izza mize.

Mirno in spodobno se je okrenila Liza proti njemu, miren in spodoben je bil njen obraz.

„Nikar ne govorite o komediji, gospod Hojzič, zakaj nobenega komedijanta ni v moji izbi in vsi moji prijetni gostje so češčeni in češčenja vredni rodoljubi. Ako pa mislite, da sem storila komu krivico, ker sem iztegnila roko, kamor je ukazalo srce, tedaj je to jako nedostojna misel!“

Hojzič se je hudo razljutil; vstal je, še kozarca ni izpraznil, vzel je klobuk, vrgel ga je najprej na tla, nato ga je pobral in je šel.

Liza je gledala za njim z resnim pogledom, skoro je bila žalost v njem. Z ljubeznivosladkim smehljajem jo je tolažil Jareb.

„Ne bridkosti ob tej slovesni uri! . . . Za kom strmiš, Liza, na koga misliš? Naj gre, kamor ga žene pregrešno nagnjenje; in še potreba ni, da rečem: naj gre; ker itak pojde! Zakaj dvoje vrst ljudi je na svetu, dvoje natanko ločenih sort: na eni strani stojimo rodoljubi, ki nam je rodoljubna dolžnost vsega nehanja smer in pravilo; na drugi strani pa stoji Hojzičeva nespodobna druhal, ki se ne ravna po smeri in pravilu rodoljubne dolžnosti, temveč sploh po nobenem pravilu in nobeni smeri. Eden izmed njih, če ni bil Hojzič sam, je naredil nekoč, ko je šla procesija mimo njegovega okna, nekaj takega, kar se da samo natihem povedati . . . Kam, Liza?“

Liza se je bila okrenila, njene oči so bile razmišljene in so iskale. Toda niso iskale lehkomiselnega praktikanta Jerine, tudi ne spodobnega župana Frfile, celo ne rodoljubnega učitelja Šviligoja. V temo so iskale, v daljavo in v spomin . . .

Čudna tišina je ležala v izbi, čudna potrtost na obrazih; vzduh je bil ves težak in soparen. Župana Frfilo je skelelo v oči in otiral si je potno čelo z velikim rdečim robcem; učitelju Šviligoju je bilo slabo in neznani ljubljanski škric se je držal na jok in ni vedel, kam bi se ozrl. Še uro poprej, še trenotek pred odločitvijo so bila vsa srca lahka in vesela, nič ni bilo strahu, nič zavisti in srda. „Kakor kane!“ so si mislili in zelo majhno je bilo upanje v vseh teh lahkih in veselih srcih.

„K tebi prihajam!“ je izpregovorila Liza in vsa radost je minila. Vojska pregrešnih občutkov se je izlila v srca, srd, zavist in bridkost ob sreči bližnjega. Gledali so na mizo z zlovoljnimi očmi: vino je bilo kislo, kruh je bil star, meso prepečeno.

„Tako pa torej pojdemo!“ se je vzdignil najprej župan Frfila; vzel je v roko kozarec, toda postavil ga je takoj spet na mizo in ni pil. Komaj je vstal župan, so vstali vsi drugi.

„Tako pa torej!“ je izpregovoril župan s slovesnim glasom. „Gospa Liza, tako pa se torej lepo zahvaljujemo za vse dobrote in prijaznosti. Hudo je, da je potreba odhajati iz te prijetne izbe, od te polne mize, ampak pozna je že noč in nobeno veselje, bodisi še tako veliko, ne traja dalj nego do konca. Lahko noč, gospa Liza, in Bog povrni!“

Tako modro je govoril župan Frfila in se je poklonil in je šel preko izbe z umerjenimi, spodobnimi koraki, kakor gre človek, ki hoče pokazati, da je globoko v srcu užaljen, ampak da tista užaljenost briga edino le njega in drugega nikogar nič. Molče je odprl duri, molče se je poklonil na pragu ter je ugasnil v temni veži.

Bolj tenak, bolj priljuden, pa tudi bolj nespodoben je šel za njim lahkomiselni Jerina.

„Lahko noč — obema!“ je rekel in ni ga bilo več.

„Lep pozdrav je lahko noč, ampak kadar je nečedna misel v njem, takrat ni lep pozdrav!“ je zaklical Jareb za njim z očetovskim, toda jako odločnim glasom; kakor je dolžnost odraslih rodoljubov, da poučujejo mladino.

Stala sta ob durih, Liza in Jareb, Liza na desni, Jareb na levi; Liza se je smehljala, toda razmišljen in nekoliko bled je bil njen obraz in molčala je; Jareb je gledal resno, dasi človekoljubno, odzdravljal je z roko ter delil nauke po potrebi in priložnosti.

Tako so hodili mimo in so se poslavljali, kakor hodijo verniki ob darovanju mimo oltarja, postajajo in poljubljajo relikvijo: ljudomili stari župnik stoji v zlatem ornatu na poslednji stopnici pod

oltarjem, drži v roki okroglo, svetlo brušeno ogledalce in pobožne ustnice se sklanjajo; poleg stoji čemerni, rdečenosi cerkovnik ter briše za vsakim poljubom to svetlo ogledalce z blagoslovljenim bombažem.

Predzadnji je šel učitelj Šviligoj, zadnji je bil bledi škric. Lepo se je poklonil rodoljubni učitelj Šviligoj, lepo se je nasmehnil, tudi roko je stisnil najprej na desni strani, nato še na levi.

„Verjemite, gospa Liza, da ni drugačne bridkosti v mojem srcu nego bridkost, da nisem bil deležen dobrote, ki je nisem vreden!“

Prijazno se mu je nasmehnila Liza za te lepe besede, Jareb pa mu je stisnil roko in je govoril ginjen:

„Ta moška in rodoljubna vdanost, ki ste jo zdaj pokazali, velespoštovani gospod učitelj Šviligoj, je vam samim tako resnično zaslužena čast, kakor je meni nezaslužen poklon; prosim vas v imenu svojem in svoje ljubeznive neveste, ostanite nama prijatelj v sreči, kakor ste nama bili prijatelj v dobi strahu in upanja!“

Šviligoj je bil ginjen in je šel, na klancu, pod svetlim nočnim nebom, pa je pomislil:

„Resnično, velik rodoljub je kancelist Jareb!“

Poslednji je šel škric; suh je bil in dolg in njegov obraz je bil žalosten.

„Zakaj pa tako?“ je vprašal med durmi.

„Saj je bilo zapisano: kakor bo ukazal glas mojega srca, tako se bo zgodilo!“ je odgovorila Liza.

„Zakaj pa ni drugače ukazal? Zakaj pa ste me klicali, da zdaj tako stojim med temi durmi?“ se je razjezil škric.

„Kar je Bog razodel v svoji modrosti, tega človek ne prevrne!“ ga je tolažil Jareb z usmiljeno besedo. „Kar pa se klicanja tiče, bodite uverjeni, blagorodni gospod, da vas takorekoč nihče ni klical in še komaj, če vas je vabil. In bolje pristoji izobraženemu rodoljubu, če se vljudno zahvali za podeljene dobrote, nego če zmerja dobrotnika. Pozna je že noč, dolga in nevesela je naša pot, zato pojdite z Bogom!“

„Pa grem!“ je rekel škric in je šel.

(Konec prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

III. Pogledi v berlinsko okolico.

„Ali že poznate Grünau, Bernau ali vsaj Grunewald?“ so me vpraševali znanci ob ponedeljkih, ko so mi pripovedovali, kam so bili poleteli v nedeljo.

„Ne! Ne mara se mi, se vtikati v to okolico,“ sem jim odgovarjal mesec za mesecem. „Kaj naj počnem v tej okolici? Vožnja ven, vožnja nazaj, vmes nekaj stopicanja po teh vaših ravninah. Za to je čas predrag.“

Tako je tekla in pretekla zima; vedel sem že marsikaj o okolici, a videl je neposredno še nič. Pa kako so me vabili! Neki gospod, ki sem ž njim obedoval navadno pri isti mizi, mi je pripovedoval, s čim se on zabava vsak praznik: on hodi na lov na kraljike (domače zajce), češ, da jih je divjih po puščah vzhodno od Berlina v podzemskih luknjah povsod na tisoče. Te male dolgoušnike sme loviti vsakdo, ker delajo veliko škodo in se itak množijo, kakor se pač množe zajčki. — Lov na kraljike? Spomnil sem se svojih dijaških let, ko sem kot mladoleten „divji lovec“ stikal za vevericami, in zanimal me je lov na kraljike. A šel le nisem; okolica mi je mrzela.

„Vi pač ne veste, kako krasna je berlinska okolica,“ mi je z vnemo pravil prijazen rojak, ki je postal čisto Berlinec. „Ta lepa šetališča po gozdih, ob jezerih, ta udobnost povsod, primerne prometne zveze in povsod dobre gostilne — tega pri vas nimate!“

Čemu naj bi žalil prijaznega gospoda s svojim stališčem ne le nevernega, ampak tudi nevednega Tomaža? „Nimam pravice soditi o tem,“ sem odgovarjal. „Vendar glejte: kjer je nad pokrajino poveznjeno tole vedno svinčenobarvno nebo, kjer sije to medlo solnce, ki se ne prikaže nikdar v popolnoma čistem svitu, tam ne more biti lepše, nego je v naši slikoviti domovini.“

„Slikoviti?“ se mi je nasmehnil. „Lepa hvala! Pri vas je ali vročina ali pa mraz in proti nobenemu nimate izdatne pomoči. Po

leti vas žge po brezsenčnih potih solnce, in če ste žejni, ne dobite niti hiše, kjer bi vam postregli z vodo; a po zimi vas zagrne sneg, da ne morete nikamor, in odkidate si ga za silo kvečjemu pred pragom."

„A smo tudi bolj živokrvni in nerazvajeni," sem si mislil.

In zima? Res; prebil sem v Berlinu celo zimo, a pravega škripajočega mraza ni bilo nikoli, kakor je podnebje ondi sploh milejše. Okrog ničle se je vedno gibal toplomer, zidali in stavbarili so celo zimo, snega pa sploh skoraj ni bilo. Padlo ga je včasi za par palcev, a v malo urah se je pomešal s cestnim in strešnim prahom in se je usušil. Nato so nastali neprijetni časi; pihal je noč in dan, skozi cele tedne suh vzhodni veter, po ulicah je nastajal prah, ki ga po zimi ni bilo mogoče izprati: bili so zlati časi kašlja in hripe. Ljubše bi mi bilo meter snega in 15 stopinj mraza, ki nas vsaj probudi do zavesti, da je nam napeljana po telesu centralna rdečekrvna kurjava!

To so bili tudi časi kar nalašč za neprestano delo v knjižnicah in institutih. Nisem stopil vso zimo iz Berlina, le v predmestja sem se večkrat peljal, ker sem obiskaval svoje znance med vseučiliškimi docenti, stanujočimi izvečine tod.

Pri teh vožnjah sem videl tudi koščke okolice. Kjer je bilo kaj planega sveta, tam bi pričakoval belo sneženo odejo, n. pr. onostran Charlottenburga pri Westendu. A na takih planicah je ležala le otožna sivkasta zmes iz snega, prahu in saj in iz nje so štrleli vrhnji konci trde trave, ki pokriva ondotne pušče. —

Le eno vožnjo sem bil posvetil spoznavanju okolice in še to v prvih dneh svojega bivanja v Berlinu. Iz zemljevida sem vedel, da je v bližini mesta več jezer. Peljal sem se k najbližjemu, Poliškemu (Plötzensee), na severozapadu tik ob mestu, tam, kjer se začenja Jungfernheide. Usedel sem se v voz cestne električne s končno postajo „Plötzensee". Tako sem prišel seveda sigurno na lice mesta. A jezera ni bilo kar videti in šel sem ga iskat. — Bilo je proti večeru; solnce se je že potapljalo v sopare in njegovi žarki so se žalostno lovili po borovem gozdiču, ki sem vanj dospel mimo raznih gostilen nižje vrste. Prav tiho je bilo tu; a tu ni vladala blagodejna, oživljajoča tišina naših gozdov, ampak bila je tišina neživljenja, smrti. Iz golih prstenopeščenih tal so štrleli kvišku bori; po tleh ni bilo niti igel, kaj šele kaka plastica mahu; na vse kraje je zevala siva enakomernost. Pot je peljala vrhutega ob pokopališču...

S pokopališča stopi priletna dama še vedno živih oči. Ko me je videla tam stati, mi je menda na očeh brala, kake misli so me prevevale.

„Kaj ne, žalostno je tu biti?“ mi pravi. „Kaj vidite tod okoli? „Jejend (t. j. Gegend), lauter Jejend, nischt wie Jejend.“ Pri tem se je nasmehnila. „Le v mesto pojdite, med ljudi! Tu je vse mrtvo in le za mrtve.“

„Da. Ali rad bi videl jezero; njega sem prišel gledat.“

„To jezero gledat? Mislite pač, da so ta jezera, kakor so švicarska in avstrijska?“ In zdelo se mi je, da je vzdihnila. Pa spet se nasmehne: „Kar gori stopite na tisti holmec in videli boste svoje jezero in pribežali boste v mesto. Z Bogom!“

Ko je izginila dama za ovinkom, sem stopil izven pota na holmec, ki mi ga je bila pokazala; visok je bil — tri metre! Res sem videl na oni strani dober streljaj daleč v podolgovati dolinici kakor v kotlu zbrano rjavkasto brodljo, ki se tod imenuje voda. Ob bregu je stala velikanska restavracija in ob njej je bilo privezanih dokaj čolnov. Mirno pa je bilo vse; saj je bila že jesen in saj je bil delavnik. Ni se mi maralo stopiti k jezeru; vrnil sem se proti postaji cestne železnice.

Spotoma sem zapazil, da vladajo tu bolj prostaške razmere. Gostilne so prave „oštarije“ in precej sumljiv vonj je puhal iz njih; „slaba akustika je tu,“ pravi Berlinec v takem slučaju. — Med dvema poslopjema v oglu, koder sicer čitamo razne opazke o potrebnosti snage, pa sem videl zapisano z debelimi črkami gotovo dovolj izdatni poziv: „Samo za pse!“ —

V začetku oktobra sem se bil peljal sem in kar sem videl, me je vabilo tako malo, da se mi do spomladi ni maralo pogledati še kam v okolico.

Mimo Poliškega jezera ni daleč v berlinsko blaznico v Dalldorfu, ki igra v smešnicah isto vlogo kakor ljubljanski Studenec. Pa kdo si bo hodil ogledovat tak zavod? — Blizu Dalldorfa leži veliko Tegelsko jezero; hvalili so mi njegovo okolico, češ, tam so najlepši gozdi. Verjel sem jim, a šel nisem tja. Poučili so me tudi, da se k Tegelskemu jezeru pride najbolje iz Spandava s parnikom. Pa parniki so mi vozili prepočasi, a navadil sem se bil hitrih zvez in nagle vožnje. Da bi se tam vozil s takim hropečim parnikom, ki mu Berlinec pravi „Asthmakiste“? — Celo Spandau? Česa naj tam iščem? To je le vojaško mesto, stara trdnjava, vojaška kaznilnica, a mesto samo je celemu svetu znano posebno zaradi ene lastnosti: vsak kolesar prehodi Spandavske ulice — peš, kajti slabšega tlaka nima, to je dognano, nobeno evropsko mesto nego Spandau! —

Tako sem presedeval dolge zimske mesece pri knjigah. In res! Glede knjištva in sploh vseh znanstvenih pripomočkov je preskrbljeno v Berlinu vse tako izborno, da se nisem kar nič čudil raznim svojim znancem sostrokovnjakom filologom, ki niso vsa svoja leta prišli nič izven mesta. Živeli so svoj svet in ta svet jim je zadoščal; skušal sem si ga osvajati tudi jaz in čim bolj sem postajal v njem domačin, tem bolj mi je prijal . . . Kar pa je bilo izven tega notranjega sveta, to je zadobivalo pečat brezpomembne sedanjosti in netrajnosti. Ko bi življenje ne zahtevalo svojih davkov, bi res kar „popustil svet in njega rabo“ in živel v svetu in svetišču idej.

* * *

Zapihale so že pomladanske sape, na balkonih so bile zopet razpostavljene cvetlice in kožuhovi ovratniki so izginili, a jaz sem poznal okolico od blizu malo bolj nego prvi teden svojega bivanja. Vendar sem vedel več, vedel sem namreč zdaj, da si morem to okolico ogledati brez težave na treh, štirih izletih toliko, da se bom navzel vseh vtiskov, ki jih ona sploh more delati. To sem spoznal pri posetih, ki so me peljali često na kraj mesta, in tako sem mogel sklepati, kaj še pač čaka sistematnega ogledovalca. Kolikokrat sem se peljal južno od Berlina v Steglitz, lepo mesto, ki je kar zraslo iz tal in ki leži že na planem; le ob potu v Berlin so že na obeh straneh hiše. — V severno predmestje Gesundbrunnen pa sem bil prišel enkrat po zmoti, ker sem se usedel v napačen vlak obmestne železnice. Od tam sem videl tudi v bližnji Pankow; a ker je tam okoli tovarna pri tovarni in silno dima, sem se hitro vrnil in imam, kar se tiče tega kraja, v spominu le še tole šaljivo berlinsko navado: ako kdo kihne, mu pravi kdo drugi: „Gesundbrunnen“, in kihač ga zahvali s: „Pankow!“

Sploh so tam zunaj okrog Pankowa, kjer je toliko delavcev, ljudje včasi hudo dobre volje; pravili so mi, da je na ondotnih zabaviščih treba imeti krepko pest. Včasi so tudi dovtipni. Prav tedaj, ko me je zmota privedla v oni kraj — bilo je precej hladno vreme — sta sedela poleg mene dva priprosta moža. Enemu se zazdeha; drugi ga v tem trenotku nahruli: „Zapri! Prepih je!“ Ta hitro zapre usta in se ozre na okno: to pa je bilo dobro zaprto. Šele, ko vidi, kako se mu oni muza, spozna, kaj mu je bilo treba — zapreti. —

Tako mi je potekal čas in pričel sem misliti že na vrnitev v domovino. Zdaj sem se hotel prepričati, je li okolica res tako vab-

ljiva, kakor pravijo eni, ali pa tako malo vredna, kakor navadno mislijo inozemci.

Najprej sem se odpravil na jug, kamor me moja pota doslej niso pripeljala nikoli. Vlekla me je tja berlinska „Kriška gora“ (Kreuzberg), ki sem o njej vedel že doma, da so jo Berlinci pravzaprav le umetno nasuli iz peska, smeti, čepinj in take navlake. V Berlinu sem slišal o tej gori staro pesem:

„Die Väter haben Sand jekarrt,
bis daß der Kreuzberg fertig ward;
da sandte Jott von seinem Thron
pro Mann acht Jroschen Dagelohn.“

Prav lepo je solnce sijalo tistega popoldneva, ko me je električna pripeljala na rob Viktorijinega parka, ki se razprostira čez vso Kriško goro in še dalje proti severu v mesto. Ta park z goro nadomešča Berlincem impozantnost prirode. Navlekli so sem, ne vem odkod, precej velikih skal, so jih postavili ob potu in jih deloma prevlekli z živim mahom, da se neizkušenemu očesu zde samorasle; mehke trate in bujno drevje tu vestno oskrbujejo. Smejal bi se, ko bi se mi ne užalilo in ko bi vsa naprava ne bila res spretno urejena. — In glejte, tam: prav tak strm, kamenit žleb je napeljan kvišku, kakor smo jih vajeni po naših gorah, in po njem se drevi istinit — slap! Da, slap! Obstrmevajo ga otroci in pestunje, vsi, ki prihajajo sem iz drugih delov mesta, a prebivalci severnih nemških nižin se ga kar ne morejo nagledati. Slapu se res ne pozna, da je voda vanj po ceveh napeljana iz berlinskega vodovoda kvišku. Slap usahne, kadar zapro cevi, in odprte so le gotove ure. Priroda je tu le panorama z določenim programom: „Slavno občinstvo! Od 9. do 12. ter od 3. do 8. imenitna predstava: kazal se bo slap!“ Ko je vse končano, se posuši slap v par sekundah. — Ob sredah in sobotah zvečer od 9. do 10. ure je slavnostna predstava: slap je razsvetljen v raznih, menjajočih se barvah.

Ta barvasti slap je v resnici lep; vtisk je bolj rafiniran, kakor če se igra mavrica v slapu Savice ali pod Rinko. Na tisoče ljudi ga hodi gledat kakor na Dunaju barvast vodomet, ki so ga pripravili lansko leto.

Nad slapom stoji na vrhu Kriške gore „narodni spomenik“ (National-Denkmal), postavljen (l. 1821.) v spomin na boje let 1813. do 1815. in povečan l. 1878. Ta spomenik ni tako zadirljiv, kakor so malodane vsi iz novejše dobe. Poglavitno sestoji iz 20 *m* visokega železnega stebra, ki ga diči na vrhu železen križ, a okrog ga

obdaja dvanajst umetniških kipov, simbolov dvanajstih glavnih bitk v dobi osvobojenja. — Na to goro so postavili leta 1899. tudi spomenike šesterim pesnikom svobode, med njimi Rückertu, Körnerju, Uhlandu, Kleistu. —

Na vrhu Kriške gore sem stal in sem se oziral proti jugu. Gora je že obkoljena s poslopji, pa novi ulici so stavljene meje. Proti jugu in jugovzhodu se namreč razteza znana Hasenheide, vojaško vežbališče in prostor za cesarske parade; 1. majnika, ko je glavna parada, se nabere tu okoli na stotisoče ljudi, da si ogledajo kretnje vojakov — saj ta dan ni šolskega pouka! Ko pa sem stal jaz na vrhu gore, sem le videl, kako so spodaj dečki bili žogo, otroci in odrasli spuščali velikanske „zmaje“ v zrak, kako so se izprehajali pari vprek povsod in otroci razkopavali prst; a tam mimo na desni je drevil vlak proti jugu v domovino.

Slišal se je tudi hrup iz ogromnih zabavišč, ki imajo prostora za tisoče gostov. Tu je tudi „kraljeva telovadnica“ s spomenikom Jahnu, utemeljitelju moderne telovadbe, ki si je baš to Hasenheide izbral za najprimernejši telovadni prostor. Menda se zato vidijo še dandanašnji tu vse panoge telesne vzgoje, od pristne otroške igre do rafiniranih sportov.

Ravan je precej obširna; na njenem levem robu se počasi premičejo električni vozovi proti izletišču Rixdorfu, katerega hiše se dajo razlikovati kot zadnja določena točka, preden se zagrne v dalji vsa okolica v sivkasto obzorje. V Rixdorfu se shajajo baje posebno radi mladi parčki nižjih slojev; a združitev in ločitev sta na velikomesten način često prav blizu, kakor poje rixdorfska poskočnica s posebno melodijo:

„Denkste denn, denkste denn,
du Berliner Flanze,
denkste denn, ick liebe Dir,
weil ick mit Dir danze?“

Na rixdorfske odnošaje sta posebno naperjeni tudi berlinski parodiji:

„Jeduld, Jeduld, wenn's Herz auch bricht,
mit de Beene strampeln nutzt ja nicht.“

Ali bolj prikladna južnemu temperamentu:

„Wie lieblich ist die Träne einer Braut,
wenn der Jeliebte ihr ins Ooge (t. j. Auge) haut!“

Sicer, da ne delam komu krivice: ko sem se pri neki priliki peljal skozi Meklenburško, kjer prebivajo vsemu svetu znani počasni

in lenokrvni ljudje, se je pri neki mali postaji, ki sem ji ime pozabil, pripetilo sledeče: vstopila sta mlad mož in njegova ženka, ondotna posestnika, polgosposko oblečena. Ker je vlak postal le nekaj minut, je ona svojega moža kar tiščala v voz, tako da se je ob pragu malo spotaknil. Mož pa, ne bodi len, se obrne, ji čisto mirno nekaj reče v svojem „plattdeutsch“, a ji pri tem pripelje pred vsem občinstvom zelo pravilno — zaušnico! Nato sta se usedla na prazen prostor, ona je malo jokala, on pa je modro gledal predse. Potniki, ki smo bili sicer sami tujci od daleč, smo se dokaj čudili temu „mirnemu“ temperamentu. Molče je parček izstopil pri prihodnji postaji . . .

Za tisto uro, ki sem jo prebil na Kriški gori, mi ni bilo žal in hvaležen sem bil starim Berlincem, ki so tej gori prisuli toliko, da je 30 metrov visoka... To je za one kraje že „zračna“ višina! —

(Dalje prihodnjič.)

Kazak Semjon.

Po stepi zeleni se vije Don,
po stepi mi jaše kazak Semjon;
na vrančevo grivo poveša glavo,
na sedlo rdeče mu solze teko.

Pa bi si zavriskal, kazak, in zapel,
kako si sabljo nad Turkom vihtel,
kako si drevil čez krvavo ravan,
ko v Krim vas je vodil junak atamán!

„O, sablja je sita tatarske krvi,
o, hetman moj hrabri na Krimu spi;
vse pesmi moje umrle so,
le solze moje teko, teko . . .

In ti, črnooka, si kriva tegá,
ti moja Paraša, ti, drug moj Iljá;
pa jutri zarana — njen ženin ne boš:
vidva bosta bleda, krvav bo moj nòž . . .“

Vladimir Levstik.

Vitez Ivan.

IV.

Po navadi starodavni
suče se pokojno zemlja;
lica jasno stran odvrača
neprenehoma od solnca,
z drugo pa se bliža žarkom,
da se vedno izmenjuje
z mrakom luč, pa dan z nočjo.
Nad dolinami je solnce
prestopilo že vrhunec
svoje stare zračne ceste,
ki oči človeške vara.
Že se vlegajo po zemlji
vseokrog sanjave sence,
pa naveščajo večerno
mirno, blagodejno uro,
ki pošilja že počasi
hladno sapo po nižavah.
Žarke barve po planinah
že umikajo bledejšim
in blaže se ostre črte
po grebenih in po sklonih,
kakor da bi se sovraštvo,
ki stvari različne loči,
zdaj pod vtiskom rahlih čutov
tajalo in pa mehčalo.
Nad planinskimi vrhovi
plavajo oblački beli
kakor nežne cvetke zraka,
ob katerih se ne dvigne
niti v sanjah težka misel
na grmenje in na strele.
Vse je blago, milo, mehko,
vse je polno koprnenja
in nejasnih sladkih upov
in čarobnolepih slutenj.

Že prihaja čez planine
blaga sapica večera
in pahlja v razgreta lica
blagodejni dih hladila;
sence rastejo čimdalje;
bled, brez barve in sijaja
stopa mesec iz skrovišča;
po oblakih in vrhovih
se posuje liki rože
nežnokrasna živa zarja.
Po zaklonjenih nižavah
vlega se že mrak otožen.
Rezkost strogega razuma
se blaži in v srcih vstaja
vseobjemajoče čuvstvo.
Bliža se njegova ura.
V logu se zglasi večerna
blagoglasna pesem ptice,
ki jo sklada nežno čuvstvo
in nareka hrepenenje.
Že jo poje zbor krilatic
vsaka po navadi svoji
in stotere melodije
zlivajo se v skladno himno,
polno mističnih akordov
hrepenenja in slutenja,
sladkotajnostnih akordov
brezbesedne, pregloboke,
v mraku sanjajoče sreče.
In na krilih sladke pesmi,
po mehkobnih valčkih zraka,
v plašču mirnega somraka,
v spremstvu milohladnih sapic
splava iz višav vsemirskih
in priveje dol v nižave
čudodelna, tolažilna,
krasna hči bogov: Ljubezen.

Vitez jaha kakor burja,
misel mu hiti ko strela

čez daljave nedosežne
v čudežno deželo ciljev.
Z vsako mislijo je vitez
že v deželi zaželjeni
in z očesom domišljije
gleda jo tako razločno,
da bi vse lahko dotipal.
Iz daljave jo premešča
z vsemi čari vitezova
silna vera prav pred njega,
stvarni svet, ki ga obdaja,
pa je izpred te utvare
kakor redek dim izginil;
solnčne luči ne razloči
od somraka in od zarje;
mrtve zanj so vse lepote,
ki jih darežljivo siplje
po planinah in dolinah
blagega srca priroda.
Lepši nego vse krasote,
ki jih zemlji daje solnce,
vitezu je svet svobode,
svet njegove fantazije
in njegove srčne želje.

A naenkrat se zasveti
pred očmi mu luč bleščeča,
magična in blagokrasna,
da je niti zlato solnce,
niti bledi nočni mesec
ne razlije po nižavah.
Svetla je, pa vendar mehka
in blaži jo nežna barva,
kakor da so raztopljene
v njej neštete žlahtne rože,
rdeče, bele in rumene.
Nehote ustavi konja
vitez Ivan, pa zagleda
pred seboj v svetlosti zarje
krasno, mlado, blago ženo,

ki smehljaje ga pozdravlja.
Vitez gleda ves osupel
rajsko dražestno prikazen.
Vzpeti hoče se nevolja
zbok zamude neugodne,
ali v srčnih globočinah
obtiči njegova jeza
brez moči, in ko zamaknjen
zdaj posluša govor žene,
ki enak je rajski glasbi:

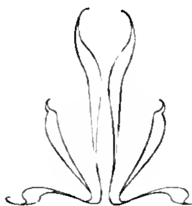
Oj vitez, vitez, kam hitiš,
kaj brez oči tja v noč dreviš,
preziraš lepi živi svet,
teptaš brezsrčno nežni cvet,
srce moriš, gorjé plodiš
in vešče varave loviš.
Postoj, postoj, oj vitez moj!
Glej, raj odprt je pred teboj,
glej, v raju rožice cvetó,
da ne nagleda se oko,
glej, tu vijolice dehté,
dišave žlahtne v zrak puhtè,
škrjančki zjutraj žvrgolé,
skrbi in brige prepode,
po noči slavčki ti pojo,
težave s srca vse jemljo,
a če te žalost doleti,
ljubezen ti jo oblaži.

Postoj, postoj, oj vitez moj!
Dovolj je časa še nocoj.
Nemično temni gozd stoji,
svobodo Vila v njem goji
in stal bo gozd do konca dni
in Vila umrjoča ni.
A preden dalje pohitiš,
pomisli vsaj, kaj zapustiš,
presodi, kaj tam pridobiš,
a kaj li tukaj izgubiš.

Svoboda je prekrasna stvar,
veliko vreden njen je dar,
visoke cene njena moč,
ki premaguje strah in noč.
A svet je velik in širok
in sinjega neba obok
razteza tja se, kjer ni mej,
in pestro je življenje, glej,
kjerkoli se po njem ozreš,
in pisan, kamorkoli greš,
odpira svet se pred teboj,
pokazujoč prikazni roj,
da ne nagledaš se nikdar;
in vedno mlad in vedno star,
vrteč se, uničuje svet,
iz ruševin pa stvarja spet.
A ti poznaš edini cilj,
edini smoter ti je mil,
edina misel vodi te
oko edino točko zre,
ki okrog nje se le vrti
in k njej peha se, k njej hiti
razgreta želja z vso močjo.

Življenja pestro plan z nočjo
zakriva misli tvoje strast;
lahko pa strast pripelje v past
in sreča, ki jo sanjajoč
uživaš, se lahko gredoč
izpremeni in le gorjé,
ostane, ki ne raztopé
ga v svojem morju vse solzé
in vzdihi vsi ne prepode.

(Dalje prihodnjič.)

Pa in Sulejka.

Povest hrepeneče duše.

Spisal **Vojeslav Molè.**

Tretji dan po svoji smrti sem se izprehajal po pamirski visoki planoti in se grozno dolgočasil. Nisem vedel, kam bi se dejal, ali bi šel strašit Dalai-Lamo v Lhaso, ali bi si ogledal indijske plesalke, ali bi stopil rajši malo više in se šel drsat po himalajskih ledniklh.

Ko sem pretehtaval vse te načrte, srečam Satana in ga spoštljivo pozdravim. Prijateljsko sva si segla v roke in se pogovorila, kako in kaj. Prihajal je ravno z Gavrizankarja, kamor se je šel malo hladit vsled velike vročine.

„Kam si pa sedaj namenjen, Satan?“ sem ga vprašal.

„Hm, danes bi rad napravil izlet v deseto stoletje po Kristovem rojstvu“, je odvrnil. „Šel bi najprej malo na Kitajsko, proti večeru bi pa obiskal Bagdad. Hočeš z mano?“

Z veseljem sem sprejel ponudbo in šla sva.

V hipu sva bila ob reki Ho-ang-ho in sva se izprehajala oblečena kot mandarina po velikanskem vrtu. Čudokrasna lepota se je razgrinjala pred mojimi očmi, hodila sva po stezicah, ki so jih obdajale pestrobarvne cvetlice, velikanski grmi rož so razširjali mameč vonj, brez števila breskev je sipalo na tla svoje rdečkasto nadahnjeno cvetje. Med drevjem so se vili prozorni potoki, v biserno-zelenih ribnikih so se kopali beli in črni labodi. Pred nama so hodili po stezicah pavi in šopirili svoje bajnolepe repe.

Za malim ovinkom sva ugledala velik ribnik. Kakor smaragd je blestela njegova voda, sredi njega je stal otok in na otoku se je dvigal, obdan od bambusa in palm, paviljon, zgrajen iz samega porcelana. Do njega se je prišlo po marmornem mostičku, ki se je vzpenjal kakor polumesec nad vodovjem.

Satan mi je zašepetal:

„Pojdi ti v paviljon, jaz si grem iskat druge zabave.“

Odšel je in stopil sem na mostiček. Ko sem obstal pred paviljonom, sem ostrmel. V paviljonu je sedela, naslonjena na bla-

zine, žena, kakršne še nisem videl. Ni me opazila. Njene globokomodre oči so zrle zamišljeno v daljavo, kot sneg so bila njena lica in ustnice so ji bile temnordeče kakor popolnoma razvita roža. Njene roke so bile kakor bele lilije in sama je bila kakor tulipan, ki je prvi priklil iz pomladi in zadrhtel v solnčnem blesku. Kot ebenovina so se ji usipali lasje na belo teme in na grudi, zakrite s svilno tenčico. Zrla je v daljavo in se pogovarjala z zefirji, ki so šepetali v bambusu; tiho so so priklanjale palme njeni lepoti. Kraj nje je ležala lutnja, dih zefirja se je lovil v njenih strunah.

„Ah, ti čudesna krasota!“ sem vzkliknil glasno. In ona se je zdrznila in se ozrla. Nič se me ni ustrašila, nasmehnila se je in je bila pri tem tako lepa kakor rosni gozd, ko se zlije čezenj prvi val jutranje luči.

„Vendar si prišel!“ je izpregovorila in njen glas je bil srebrnejši od slavčevega petja. „Že sem mislila, da te ne bo, že sem mislila, da si le bajka, ki je ostala do naših dni iz minolih tisočletij . . .“

„Čakala si me?“ sem vprašal začudeno. „Kdo si, ti roža vseh rož?“

„Jaz sem Pa in te čakam dolga, dolga stoletja. In moja lutnja te čaka in čaka tvojih pesmi. Pridi in zapoj mi!“

In sel sem k njenim nogam, vzel lutnjo in udaril tiho v strune. In pri prvih zvokih sta priletela dva pava in se privila k njej in prileteli so labodi in se stisnili ob njeno stran. Jaz pa sem pel pesem, ki sem jo zložil davno, davno, ko sem bil pesnik in mi je hrepenenje polnilo dušo.

„V noči sanjam o tebi, Pa, ko plove mesec nad valovi in toži rožam slavec svojo bol . . . Pa, ti si morje tihih misli, ki spijo v mojem srcu. Ti lilija srebrna! Ti zvezda na nebesju mojih želj . . . Pa, ti si nežna kakor prvi breskov cvet . . . Glej, moja ljubav je večna, neugasna, njen plamen zagrne ves svet . . . Ti moje večno hrepenenje! . . .“

Pel sem in zvenele so strune in strmeli so labodi in smehljala se je Pa. In lica so ji rdela, kakor rdi jablanov cvet. Pel sem dolgo, da se je že nižalo solnce in oblivalo vse s svojo rdečo svetlobo.

Tedaj se je sklonila Pa k meni.

„Na, sedaj je v tvojih rokah tvoje večno hrepenenje!“

Ne vem, kaj se je potem zgodilo. Vem samo še, da me je obsul gozd črnih, mamljivo dehtečih las, vem, da so mi gorela usta v

poljubih, vem, da so se privile k mojim njene alabastrovobele grudi . . .

Ko sem se zopet zavedel, sva se izprehajala s Pa po vrtu. Bila je že noč, nad vrtom je sijal polumesec, njegova podoba se je zibala v ribniku. In še bolj nego poprej so dehtele rože, kakor v čistem zlatu so žarele zvezde, v nizkih grmih so peli slavci.

Poljubil sem Pa in jo vprašal:

„Pa, kdo si?“

In tiho je odgovorila:

„Jaz sem jutranja zarja, o kateri sanja polnoč, jaz sem vrh gora, po katerem hlepi morsko dno, jaz sem biser pod morjem, o katerem si šepetajo zvezde, jaz sem pesem, ki ni zvenela še nikomur, le tebi . . .“

Pokleknil sem pred Pa, ji poljubil rob tenčice in jo molil.

V dalji so se oglasili koraki, Pa se je zdrznila.

„Le tebi, le tebi!“ je zašepetala in me hlastno objela. In ko sem jo poljubil, je izginila. Le njen zadnji poljub sem čutil na ustih.

Satan je stal pred mano in se tiho smejal.

„Kako si se imel?“ je vprašal. „Jaz sem se prav dobro zabaval.“

Povedal sem mu vse.

„No, jaz sem imel pa drugačno opravilo,“ je dejal. „Najprej sem šel v bližnje mesto in sem neviden populil vsem Kitajcem kite z glave, potem sem pa naščuval podkralja te pokrajine k uporu. Toda sedaj pojdiva, tukaj je že pozna noč in v Bagdadu tudi že kmalu zaide solnce!“ . . .

In že je bila za nama Kitajska, pustila sva za sabo Indijo in ocean in sva se ustavila na planoti pred Bagdadom. Zahajajoče solnce je obsevalo morje hiš. V njegovem blesku so lesketale zlate strehe, in ko je utonilo v ravnini nad Tigrisom, so kipeli temni vitki minareti v rdečo zarjo. Z minaretov so se oglasili mujezini, veličastno je drhtela njih molitev skozi čisti vzduh in se spajala s šumenjem Tigrisovih valov.

„Kam pojdeva?“ sem vprašal Satana.

„Na kalifov vrt,“ je odvrnil. „Kalif ima dve krasni hčeri“ . . .

V istem trenotku sva stala sredi ogromnega vrta. Noč se je že razgrnila nad zemljo in obdajala naju je čudovita krasota. Skozi palme in rožne grme je lila mesečna svetloba, polumesečevi žarki so se medlo lomili v šepetajočem vodometu. In dalje je zvenela tiha pesem. Ženski glas se je družil s harfnimi strunami in akordi

so doneli, rasli, kipeli in lahno, vedno laže umirali in končno utihnili, le vzduh se je še rahlo tresel v odmev.

In tedaj sem videl, kako sta se pritajeno bližali skozi mesečino dve senci.

„Izmael, ali si ti?“ je šepnila prva.

„Da,“ sem tiho odvrnil in stopil iz sence. In videl sem, kako je pristopila druga k Satanu, ga objela in izginila ž njim po stranski stezi. In prva je zdaj stopila čisto blizu mene, da sem jo objel in poljubil. V mesečini sem videl, kako je bila krasna. Pajčolan si je bila snela z obraza, vrgla je od sebe vrhni plašč in morje kakor noč temnih las se ji je ulilo do pasu. Ko se je smehljela, so se ji lesketali mali zobje kakor niz svetlih biserov in kakor dve veliki zvezdi so bile njene oči.

Mehko me je objela in dejala:

„Ah, Izmael, kako bled si nocoj! Vem, vem, veliko trpiš radi mene! Vrt je ves zastražen, da se ne bi kdo skrivaj zmuznil vanj... moj oče sluti nekaj. Kako se bojim zate, Izmael! . . . In tako tih si nocoj, nič ne govoriš! Kaj nisem več tvoja Sulejka, tvoja roža, lilija, tvoje solnce, tvoje vse?“

„Sulejka, žalost mi ne da govoriti! V mojem srcu je sama tuga in bol; in če ga premaga bolest, umolkne tudi slavec. A ne boj se, dragica! Moja ljubezen do tebe je večna“. . .

„Da, da, večna,“ mi je segla v besedo. „Ti me nikoli ne pozabiš, kaj ne? Na, deni si ta talisman na srce! Dala mi ga je stara modra žena in je dejala, da ne more, kdor ga nosi na srcu, nikdar pozabiti onega, ki mu ga je daroval.“

Vzel sem zlati talisman, ga skril na srce, poljubil Sulejko in zašepetal:

„Sulejka, ti si roža, ki si mi vzklila iz mesečne noči; rodili so te mesečni žarki in biserna rosa in tvoja duša je spletena iz sanjavih bajk in gorskih kristalov, in tvoje ime je — žena . . .“

Privila se je k meni, njene ustnice so se strastno vsesale v moje.

„Ti, ti, moj Izmael! . . .“ je tiho jeknila.

Vsa je drhtela v tajnem razkošju. Dvignil sem jo in jo nesel med rožne gredice kraj vodometa. Tam sva slonela drug ob drugem v tesnem objemu in si govorila besede ljubezni. In nad nama je visel na nebu polumesec, kakor da so brušene, so žarele zvezde in tiho je šumljal vodomet.

Tu sem zaslišal za sabo šum, in predno sem se mogel ozreti, sem začutil na glavi silovit udarec, da sem se zgrudil na tla. Le

to še vem, da se je vrgla Sulejka s plačem name in me branila pred nekom, a potem mi je postalo črno pred očmi in zagrnila me je noč.

Ko sem se zopet zdramil in se ozrl naokoli, sem si začudeno mel oči. Na nogah in na rokah sem bil vklenjen. Skozi zamreženo okno se je svital dan. Poleg mene je ležal istotako vklenjen Satan.

„No, dobili so naju," se je zasmejal. „Radoveden sem, kaj napravijo z nama. Imela bova še imenitno zabavo."

Tu so se odprla vrata od ječe, vstopila je cela tropa biričev in naju gnala pred sodni stol samega kalifa. Ves v zlatu je čepel na škrlatnih, z zlatom vezenih blazinah in kadil naržile. In kroginkrog so čepeli njegovi vezirji in vojskovodje in si niso upali zreti kalifu v obraz.

Ko naju je ugledal, je za hip prenehal kaditi in zarohnel:

„Zlezita v prah pred mano, psa! Sedaj vaju imam v svoji pesti, ne uideta mi več! Povejta mi, kdo sta?"

„Jaz sem Satan," je odvrnil moj spremljevalec.

„In jaz sem umrl pred štirimi dnevi," sem mu razložil. A komaj sva izpregovorila, je začelo padati po najinih hrbtih in glavah, da joj!

„Predrzneža!" je kriknil posebo velik birič. „Menita, da se bosta norčevala iz kralja vseh kraljev?"

Satan se je zakrohotal na ves glas, meni bi bil tudi kmalu ušel smeh.

„Odpeljite ga in obesite ga zunaj mesta!" je ukazal kalif in pomignil biričem. Zgrabili so Satana in ga odpeljali.

Zdaj se je pričelo pri meni.

„Kdo si?" me je vprašal kalif.

„Slovenec," se je glasil moj ponižni odgovor.

„Kaj je to?"

„Sin rodu, ki biva daleč, daleč odtod."

„Kakšni ljudje bivajo tam?"

„Takšni, ki govore in delajo vedno ravno nasprotno od onega, kar mislijo, da je prav."

„Koliko ovac in kamel ima tvoj oče, pes?"

„Moj oče se še ni rodil; porodi se šele v devetnajstem stoletju. Dandanes živimo pa vendar v desetem stoletju!"

Kalif je odprl usta, strmel vame in ni vedel, kaj bi počel. Od same jeze so mu stopile pene na usta. Dal je v naglici sklicati vse modrijane svojega dvora in jih je vprašal, ali so na svetu sploh res kaki Slovenci?

„Ne,“ se je glasil kratki odgovor.

„Ali so kje ljudje, ki bi govorili in delali vedno ravno nasprotno od onega, kar mislijo, da je prav?“

„Samo sužnji imajo to lastnost!“

Tedaj se je obrnil kalif k meni in dejal:

„Ker si suženjske nravi in je tvoje hudodelstvo grozno, nisi vreden milosti. Na vešala ž njim!“

In zgrabili so me biriči, me odpeljali pred mesto na nizek grič in me obesli poleg Satana, ki se je že gugal v vetru. In ko sem visel tam, so prileteli črni vrani in posedli po vešalih nad mojo glavo. No, tako sem puhnil vanje, da so se kar ustrašili in odkrakali nazaj, odkoder so prišli.

Ko se je zmračilo, sem stopil z vešal, si malo pretegnil otrple ude in vprašal Satana:

„Kam pa sedaj?“

„Nocoj grem k svoji ljubici, ki je prednica v velikem toledskem samostanu. Toda oprosti, pri tem obisku bi bil rad sam!“

Nisem ga maral motiti in sem se prisrčno poslovil od njega. Nato sem se pa vrnil v dvajseto stoletje.

Sedel sem sam na obrežju Madejre in zrl v brezmejno, krasno tropično noč. Južni križ je žarel na nebu, zvezde so bile tako blizu kakor resnica; a iztegnil sem roke po njih in bile so visoko, nedosežno visoko.

Tedaj se je prebudilo v mojem srcu hrepenenje in vedel sem, da je to hrepenenje moje, zakaj Pa je moje hrepenenje — in Pa je jutranja zarja, o kateri sanja polnoč, vrh gore, po katerem hlepi morsko dno, biser pod morjem, o katerem si šepetajo zvezde, pesem, ki ni zvenela še nikomur, le meni . . .

Zrl sem na morje, kjer se je odbijal sijaj zvezd, in sem hrepenel daleč, v brezmejnost. In v neskončnem hrepenenju sem sklenil roke in jih stisnil k srcu — in zatipal sem Sulejkin talisman. Dvignil sem ga k ustom in ga pobožno poljubil. In radost je prišla v mojo dušo zato, ker nisem pozabil Sulejke; zakaj Sulejka je roža, ki mi je vzklila iz mesečne noči; rodili so jo mesečni žarki in biserna rosa in njena duša je spletena iz sanjavih bajk in gorskih kristalov; in njeno ime je — žena . . .

Satura.

Spisal **L. Pintar.**

Od srčno zaželjenega poklica.

Srčno zaželjeni poklic, ki je Ivanu Nepomučanu Hradeckemu izročil varstvo Ljubljane, se je izvršil 17. majnika 1820, ko ga je njega veličanstvo cesar Franc I. imenoval za ljubljanskega župana. Prejšnji mestni poglavar J. N. Rozman je bil postal deželnosodni svetnik in Hradecky je bil izbran za njegovega naslednika. 27. junija 1820 je Hradecky prisegel kot župan politično-ekonomičnega magistrata v Ljubljani in z njegovim nastopom je posijala čez Ljubljano zares nova zarja, kajti kamorkoli pogledamo, vidimo dela njegove bistroumnosti, njegove neutrudnosti. Njegovih del iskati zabeleženih po Emone analih (= Ljubljanskih letopisih) bi seveda stalo nekaj truda, hvala torej pesniku, da nam jih je v tej slavnostnici glavna vsaj! — po svoje naštel in opisal, zbrana je pa tudi najti v Hradeckega životopisih. V nemščini mu je životopis spisal Jan. Bleiweis ter ga priobčil leta 1846 v Ilirskem listu štev. 66-70; poslovenjenega od Jur. Kosmača so ga priobčile Novice kot doklado k 49. listu 9. grudna 1846. l. Životopis nam seveda našteva tudi Hradeckega zasluge pred zasedbo županskega stola, ki si jih je bil stekel kot oskrbnik Turnske in Fužinske grajščine, kot komisar in pregledovalec erarnih dobav žita, mrve in drugega skladiščnega blaga, kot upravitelj in komisar v Bistri in v Loki ob času lakote s preskrbovanjem žita, pa zopet z zdravstveno-varnostnimi odredbami, ko se je pojavila huda vročinska bolezen mačuh, dalje kot ustanovitelj šole v Loki, v Selcih, v Železnikih, kot skrbnik za dobre ceste in mostove i. t. d. — Glavne zasluge pa spadajo v dobo njegovega županovanja v Ljubljani. —

Kmalu po nastopu županstva je bil 16. oktobra 1820. l. izbran za mestnega poslanca v stanovski odbor in je tu več nego 25 let razvijal svojo delavnost z največjo stvarno vnemo za blagor mesta in dežele.

Hradeckega najdemo tudi med ustanovitelji Kranjske hranilnice, ki je bila za dunajsko prva v Avstriji, bil je njen pisarniški

ravnatelj in skrbnik. — Hradecky je povzročil ustanovitev ubožnice ali preskrbovalnice mestnih ubožcev, njegovi delavnosti se je zahvaliti, da se je ustanovila v Ljubljani zastavljalnica, da se s tem ovre in zaustavi lihvarstvo ali oderuštvo. Stavbna podjetja, gasilne naprave in olepševalne naredbe so imele v njem neumornega pospešitelja. Zlasti se je pokazala njegova obsežna delavnost l. 1821 za časa ljubljanskega kongresa. In ko so po skoro petmesečnem bivanju v Ljubljani vladarji odhajali iz našega glavnega mesta, je dobil Hradecky od njih laskava priznanja in častna darila v spomin. Tedaj je sprožil tudi misel, da se je po odhodu kongresa leta 1823 in 1824 vkljub mnogim oviram na zelo obiskovanem in priljubljenem kapucinskem vrtu zasadil drevored „Zvezda“. Za njegovega županovanja je dobila Ljubljana namesto prejšnjega lesenega mostu nov, iz rezanega kamena zgrajen frančiškanski most, tudi lesene kramarske lope so se z mostu premestile v Slonove (zdaj Prešernove) ulice; — in ravno tako so te kramarske prodajalnice odpravili tudi s čevljarskega mostu. On ima svoje zasluge pri ustanovitvi deželnega muzeja (1832) in pri osnovanju trgovskega učilišča (1834). Ko se je pojavila v Ljubljani (1831) bljuvna griža ali kolera, pokazal je župan neumorno skrbnost in trezno preudarnost, skrbel za bolniščnice in zdravila, iskal virov za podporo revežev, odpravljal beračenje i. t. d. Meščansko strelišče je rešil Hradecky pogina s tem, da je leta 1844 iznova ustanovil streliško društvo. Odbornik kmetijske družbe je bil že od leta 1821 dalje in se je mnogo trudil za saditev in razširjanje murv in sadnega drevja, v gramozni jami je dal napraviti drevesnico in so se v njej vzgajali divji kostanji in laške topole za obcestne drevorede, ki so jih pozneje zasadili ob dunajski in ižanski cesti. Ko so se leta 1843 ustanovile „kmetijske in rokodelske Novice“, našle so v Hradeckem marljivega podpornika; mnogo spisov za ta list, zlasti o razdelitvi občinskih pašnikov, o sadjarstvu in o ljudskih šolah je on sprožil in inspiriral. Udeležen je bil pri mnogih društvih (pri industrijskem in pri zgodovinskem 1844) i. t. d.

Največjih zaslug pa si je pridobil Hradecky za osuševanje in obdelovanje ljubljanskega barja. Cesta iz Ljubljane do Iga lahko rečemo da je Hradeckega delo, in njegova zasluga je, da se je nad dve kvadratni milji močvirnega sveta, kjer je poprej rastel le mah in bičje in ločje, začelo obdelovati in izboljševati. —

* * *

Kako da je Prešeren prišel do tega, da so mu poverili kompozicijo slavnostnice, nam je obrazložil dr. Ivan Prijatelj v „Ljublj. Zvonu“ XXII (1902) str. 704. Primeriti je tudi Bleiweisovo opombo v „Novicah“ III (1845) štev. 27, stran 105., kjer je Prešernova ta prigodnica ponatisnjena. Prvotnega natiska te slavnostnice na posebnem listu pa žalibog ne poznam, licejska knjižnica ga nima. Prvotni ta natisk bi utegnil biti za ustanovitev teksta, če ima morda kaj varijant mimo noviškega, dokaj važen, kajti tekst v sedanji obliki napravlja tupatam nekaj težav. Toda o teh pozneje. —

Kordeš nam je svečano to slovesnost Hradeckega petindvajsetletnice, za katero je bil Prešeren zložil slavnostnico, v 27. številki Ilirskega lista (3. julija 1845) popisal približno takole: Visokočislani in mnogozaslužni c. kr. svetnik in župan stolnega mesta Ljubljane, gospod Ivan Nep. Hradecky, je dopolnil 27. junija petindvajseto leto svojega županovanja. Že v pričetku leta so bili sprožili ljubljanski meščani splošno željo, naj bi se ta praznični dan na čast mestnega predstojnika na primeren in slavnosten način proslavil; to željo je prestreglo in se iskreno za to stvar zavzelo predstojništvo meščanskega strelskega društva ter je pod vodstvom spoštovanega mojstra nadstrelcev in trgovca g. Jos. Karingerja priredilo v prostorih tukajšnjega strelišča v nedeljo 29. junija vznosno meščansko slavnost, h kateri so bili povabljeni poleg prav mnogoštevilnih članov strelskega društva tudi vsi višji državni uradniki in vojaški dostojanstveniki, visoko plemstvo in drugo ljubljansko veljaštvo.

Ob 7[ih] zvečer so začeli dohajati povabljenci od vseh strani ter polniti okusno opravljeno streliško dvorano in sosedne prostore. Ob 8[ih], ko so bili že vsi prostori prenapolnjeni slavnostnih udeležencev, sta se odpravila dva odbornika mestnega sveta po slavljenca v njegovo stanovanje, in dospevšega so potem v spremstvu vsega magistratnega osobja med hruščanjem bobnov in trobent provedli v strelsko dvorano; g. mojster nadstrelcev je vstopivšega sprejel ter ga s kratkim, slavnosti primernim ogovorom pozdravil, potem pa je izročil slavljencu v imenu meščanskega društva dragoceno čašo iz golotnice ali brušenega stekla (Krystallglas) s srebrnim zaklopcem in srebrnim podstavkom in pa dobro zadet, od Prinzhofferja na Dunaju litografiran portret za spomin na ta slavnostni dan. Golotnica ima na eni strani sledeči napis: „V spomin 25letnega delovanja mnogozaslužnemu svojemu predstojniku, c. kr. svetniku in županu g. Iv. Nepomučanu Hradeczkemu meščansko strelsko društvo v Ljubljani 27. junija 1845.“ Nasprotna stran je okrašena s strelskimi

pridevki in znaki. Pod litografirano podobo je čitati: „Iv. Nep. Hradeczky, c. kr. svetnik, župan provincijalnega glavnega mesta Ljubljane in stanovski odbranec cesarskih mest & &. Spomin spoštovanja po 25letnem županovanju.

27. junija 1845. Meščanje ljubljanski.“

Očitna ginjenost osivelega mnogozaslužnega župana, ki možu o tej priliki ni dala nobene besede za odgovor, dasi je obličja izraz povedal več nego besede morejo, se je pa povišala do vrha, ko je slišal za to slavnost zloženo slavnostno pesem [1]), ki jo je prav dobro in z občutkom prednašala hčerka magistratnega kontrolorja g. Knoblocha. Pri zadnji vrstici te pesmi se je odgrnil iz kararskega marmorja mojstrsko izklesan spomenik, obstoječ iz plošče s pozlačenim napisom, ki ima ostati v spomin na ta slavnostni dan trajno krasilo streliške dvorane. Na plošči je ta-le napis: „Na tem od cesarja Karola VI. leta 1733 za strelišče določenem, leta 1804, ko sta bila zastopnika strelstva Andrej Herlein in Valentin Dreo, sezidanem, leta 1843 od c. kr. svetnika in župana g. J. N. Hradeckega z ustanovitvijo strelskega društva na novo oživljenem kraju je poklonilo strelsko društvo svojemu mnogozaslužnemu ravnatelju 27. junija 1845 ob obletnici njegovega 25letnega županovanja ta spomenik hvaležnosti.“ — Po tem vznosnem aktu so napravile dame do nasprotnega konca dvorane špalir, in tja so nato provedli slavljenca. — Ko je prikorakal na nasprotno stran, je bil pozdravljen s slavnostnico v slovenskem jeziku [2]). Pri zadnji kitici te slavnostnice je zdrsnilo zagrinjalo raz dobro pogojeno podobo čislanega predstojnika, ki je od g. Stroja, tukajšnjega akademičnega slikarja, na bakreno pločo naslikana v krasnem zlatem okviru, napravila presenetljiv prizor. V tem trenotku, ko se je podoba odgrnila, je zaoril splošni vzklik „Bog živi!“ in med njim so začeli grmeti topovi, število strelov je imelo označiti število let županovanja njegovega. Vsaka izmed navzočnih dam je dobila šopek cvetlic, gospodje pa vsak po en izvod nemške in slovenske slavnostnice, odličnejši imenitniki zlato natiskane krasotne odtiske napravljene v knjigotiskarnici Jos. Blasnika.

Potem so zažigali sijajen umetelen ogenj, pri čemer je neugodno deževno vreme delalo nekoliko ovire, naposled se je zasnoval slovesen ples, ki je trajal skoro do jutra ob neprisiljenem prostodušju in odkritosrčnem veselju udeležencev. —

[1]) To je Kordeschova nemška slavnostnica.

[2]) To je Prešernova, ki jo je prednašal Toman. —

To slovesno praznovanje petindvajsetletnega delovanja našega častitljivega g. župana, ki ima že tudi 50. leto svojega službovanja v državi častno dosluženo za seboj in ki bo 30. avgusta t. l. dosegel 70. leto svojega življenja, je bilo v resnici njegovim zaslugam primerno in ostane gotovo pri ljubljanskih meščanih v trajnem spominu. — Tako govori popis Kordeschev.

Ornamenti.*)

Če me ljubiš, ne govori —
bodi tiha,
brez besede, brez smehljaja
in brez vzdiha;

če me ljubiš, mi natrgaj
rož rdečih,
nageljnov iz trav zelenih
in rosečih.

Jaz pridem k tebi vsak večer
zamišljen, tih in brez besed —
pomlad je zunaj vsepovsod
in vsepovsod pri cvetu cvet.

Tvoj smeh, tvoj smeh srebrnočist;
in tvoj pogled, tvoj beli cvet
je tega kriv, da hodim tod
zamišljen, tih in brez besed.

Tam po ravnem polju
mehka steza pelje,
tam sva prehodila
majeve nedelje.

Tam na ravnem polju
so škrjanci v travi,
tam sva se smejala
v blaženi ljubavi.

Tam na ravnem polju
žito je zoreče,
tam si mi dajala
nageljne rdeče.

Tam na robu polja
pa stoji razpelo, —
tam je pri poljubu
srce zadrhtelo.

M. Gaspari.

*) Vide „Lj. Zvon“ l. 1906.

Strup.

Spisal **Fr. Strnad.**

(Dalje.)

ikdar se niso borila v mojih prsih morda različnejša čuvstva kakor tistikrat, ko je bilo treba iti z doma.

Ljudsko šolo sem dovršil, a v mestu, kjer je bil nastavljen moj oče, ni bilo srednjih šol, moral sem torej drugam.

Z doma, stran od svojega očeta, ven iz grozne, temne ječe, kjer me je davila železna pest — ah, kaka sreča!

Jokal sem tistikrat, jokal prve solze radosti v svojem življenju!

Toda hipu prvega veselja in prekipevajoče radosti je sledil trenotek poln najbridkejšega razočaranja.

Domislil sem se matere! Kaj naj počne ona brez mene? Koga se bode oklepala v urah obupa in žalosti? Dozdaj, ako ji je bilo hudo, je vzela mene v svoje naročje, in odleglo ji je. Vsa tolažba sem ji bil jaz, ki sem čutil ž njo, ki . . . ki sem jokal ž njo in jo prosil tolikrat:

„Mama, ljuba mama, ne bodi žalostna!“

Kaj bode počela zdaj, revica, komu bo tožila? Saj ni vedel nihče, nihče razen mene za njene križe in težave. Prikrivala je skrbno svoje srčno gorje. Raje bi bila umrla, nego izdala komu, kaj se godi. Veselo se je delala, prepričati je hotela ves svet, da je srečna — zaradi ugleda! Nihče ni vedel za njeno trpljenje, nikomur ni mogla torej tožiti, od nikogar pričakovati tolažbe! In kdo bi jo branil, kdo bi jo rešil, ako bi se primerilo zopet kaj takega kakor tisti strašni večer? . . .

In Gabrijela! Kako naj zapustim njo, ki sem bil tako navezan nanjo? Kdo bode zdaj njen prijatelj, komu se bode poslej smehljala, komu izkazovala svojo dobrohotnost? . . .

Ono veliko veselje, ki sem ga občutil prvi hip ob zavesti, da bom varen očetove krutosti, se je umaknilo prepričanju, da ne morem in ne smem z doma!

V svoji zdvojenosti sem tekel k materi. Bil je baš oče pri njej in govorila sta baš o stvari, ki je povzročala meni toliko skrbi. Oče je osorno godrnjal:

„Saj itak ne bo nič! Toda treba poskusiti pač zaradi drugih ljudi! . . .“

„Zakaj bi ne bilo? Saj tukaj je vendar dobro zdelaval!“ je ugovarjala mati.

„Ah, kaj!... Tukaj je zdelaval zaradi mene! Saj vemo, kako so take stvari! Če bi bil on po naključju kakega kmeta sin, bi bilo malo drugače! Kaj bo . . . Njegov obraz poglej! Jaz samo tega obraza videti ne morem! . . .“

Odšel je jezno iz sobe. Jaz pa sem skočil k materi, oklenil se njenega vratu in vzkliknil:

„Mati, jaz ne grem — jaz ne grem nikamor!“

Ona pa mi je prigovarjala:

„Moraš, moraš iti! Za vse bo bolje, ako greš! Oče se bo pomiril, ako greš, in več ne bo tak, tudi z mano ne . . .“

„Pa zakaj me oče tako sovraži?“

Saj te ne sovraži! Oče ni zdrav . . . sicer pa ti ne razumeš tega!. . . Le pojdi in pridno se uči! Če prineseš dobro izpričevalo domov, če se oče prepriča, da se je motil, boš videl, še rad te bo imel!“

„Ali res, mati?“

„Prav gotovo!“

Moje oči so zastale strmeč na njenem dobrem obrazu in zamislil sem se v veliko srečo, ki me je čakala. Ah, jaz bodem imel očeta, takega očeta, kakršne imajo drugi otroci, očeta, ki me ne bo tepel, ampak božal, ki mi bo delil darove, ki me bo ljubil . . Kaka sreča! . . . Srce mi je plavalo v rajskem veselju ob misli na to srečo. In ko sem se bil nasanjal, sem se sklonil k materi, poljubil jo ter ji ginjen zašepetal:

„Da, mama, priden bom, priden, da bo papa rad imel mene in — tebe!“ — —

Prazne sanje! — —

*

Prazne sanje!

Moj oče ni imel srca, moj oče ni bil človek! . . .“

Ah, kako sem se trudil, kako se mučil, da bi si priboril njegovo ljubezen! Vsi drugi so šli spat, jaz pa sem bdel pri luči in ponavljal eno in isto reč neštetokrat, da bi ne izpustil kake besedice, ako bi bil drugi dan morda vprašan v šoli. Moči so mi pešale, jaz pa sem se učil, da bi izpolnil materi željo, da bi bil

dosegel, po čemer mi je tako hrepenelo srce — ljubezen svojega očeta! . . .

In če sem se naposled ves izmučen ulegel, še dolgo nisem zaspal. Mislil sem o tem, kako bo, ko me oče ne bo več sovražil, kako mirno in prijetno bode potem doma. Često sem se razjokal samega veselja, ako sem se zamislil v srečo, ki me je čakala. Včasi sem jokal celo v sanjah in dogodilo se je, da se mi je utrnila solza z vek, ko sem se prebudil zjutraj in odprl oči . . .

Učil sem se tako, da me je začela gospodinja, pri kateri sem stanoval, goniti od knjig, ker se je bala za moje zdravje.

„Saj tebi se ni treba tako učiti!“ je rekla večkrat. „Tvoj oče je veljaven mož in denar ima . . . Ubogajo in trudijo naj se reveži, ker jim je tako usojeno!“

Abotnica!

No, jaz se nisem dal pregovoriti. Učil sem se prej kot slej, učil tako, da se me je lotilo neko mučno, nezdravo dušno razpoloženje. Niti trenotek nisem mogel biti brez knjige. Vedno in vedno sem jo imel v roki, še med jedjo sem se učil. Nikdar se nisem šel igrat, nikdar izprehajat. Tudi če sem vse znal, sem vedno ponavljal, da bi mi ne izpodletelo in da bi bil konec tak, kakor si ga je želela moja mati in kakor je bilo treba, da si pridobim naklonjenost očetovo . . .

In res, dobil sem izmed vseh učencev tistega razreda najboljše izpričevalo!

Ah, s kakimi občutki sem se vozil tistikrat na počitnice proti domu! Kako sem sanjal ves čas o tem, kaj me čaka! Mati bo jokala od sreče in veselja! Kako ne, saj so imeli zdaj tudi zanjo nastopiti lepši časi! Oče se bode najprej pač samo čudil. A polagoma se mu omehča srce in stopil bo k meni in me pritisnil na svoje srce. Potem pa se obrne k materi in objame tudi njo v znamenje, da je zdaj konec tistega, da je zdaj sklenjen za večno mir med njima. Ah, kako krasno! In Gabrijela — o gotovo bo tudi njo veselilo, da sem se tako odlikoval, in še ponosna bo morda na svojega prijatelja! . . .

Take misli so mi polnile glavo in nestrpno sem pričakoval trenotka, ko bi imel stopiti pred očeta in mater, ko bi se mogel pokazati Gabrijeli . . . Vse prepočasi mi je šel voz in želel sem si peroti, da bi mogel premeriti v naglici razdalje, ki me je ločilo od moje sreče. Neprestano sem izpraševal, koliko časa se bomo še vozili, in čim dalje je šlo, tem teže sem čakal, tem nestrpnejši sem bil. Ko pa je poštni voz zagrmel čez leseni most pri vhodu rodnega

mi mesta, sem mislil, da mi srce raznese prsi, tako močno mi je utripalo. Z veliko težavo sem stopil z voza. Kakor trepetlika sem se tresel po celem životu. Prišedši na dvorišče, sem se ozrl najprej gori, ne zagledam li morda kje Gabrijele. A ni je bilo. Potožilo se mi je. Imel sem to za slabo znamenje. A vendar sem hitel navzgor, kolikor so mi dopuščale noge, hitel sem k materi, kateri sem imel prinesti tako veselo vest, prinesti srečo, odrešenje.

„Mati, mati!“ sem vzkliknil, ko sem bil vstopil v sobo.

Skočil sem k njej, oklenil se njenega vratu ter vihtel v roki izpričevalo, katero sem bil že med potjo vzel iz žepa. „Mati, tu je izpričevalo!“ sem vzklikal, a pri tem sem ihtel, ihtel na glas — morda prevelike sreče, ker je imelo biti zdaj konec moje bridkosti, morda tudi, ker sem se zavedal trpljenja in žrtev, s katerimi sem si bil priboril to izpričevalo . . .

In tudi mati je jokala . . .

„O ti dobro, dobro dete moje!“ je vzdihovala, poljubovala me in mi brisala solze z lic . . . „O ti dobro, dobro dete moje! . . .“

„Kdaj pride oče?“

„Mislim, da bo vsak čas doma!“

Ah, kako težko sem ga čakal! Saj se je moralo pričeti z njegovim prihodom novo, povsem novo, lepo življenje! —

Dolgo ga ni bilo, kakor bi se bil nalašč zakasnil, a naposled je vendar prišel. Bil je čemeren, nejevoljen. Komaj pogledal me je, ko sem ga pozdravil. Trepetaje sem stopil k njemu in mu izročil izpričevalo, od katerega sem si obetal tolikega učinka.

„Tu je izpričevalo, oče!“

A on se je ozrl samo za hip vanje, potem pa ga je zmrdujé se odrinil od sebe, rekoč:

„Kaj če mi to!“

Kmalu nato je spet odšel. Jaz sem stal kakor okamenel na svojem mestu. Vsi moji sladki upi, vse moje lepe nade so bile hipoma uničene. In tudi materine — videlo se ji je na obrazu!

Molčala sva dolgo. Materi so se usipale zopet solze iz oči, jaz pa nisem jokal več. Pri mojem srcu se je bilo nekaj zgodilo. Nekaj kakor kamen trdega sem začutil tedaj v svojih prsih.

„Vidiš, mama, vseeno je!“ sem naposled izpregovoril.

Ona me je začela tolažiti. Prigovarjala mi je, da naj bom še nadalje priden, da prej ali slej oče že uvidi, da mi je delal krivico.

Jaz pa sem vedel, da so to prazne sanje in da je vseeno! —

* *
*

Čim starejši in razumnejši sem postajal, tem bolj sem trpel vsled učinka onih groznih besed.

„Tat . . . razbojnik . . . požigalec!“

Vsaj potem, ko sem mu dokazal, da imam dobro voljo, naj bi bil uvidel, naj bi bil drugačen proti meni . . . Toda ne! Ne — moj oče ni imel srca, moj oče ni bil človek! Sovražil me je in imel je neko srčno potrebo, da je žalil svojo ženo, mater mojo. Na kolenih ga je nekoč prosila, naj mi ne daje takih imen, a od tistih dob mi jih je dajal še z večjim veseljem, pač kakor bi mu bilo v posebno zadoščenje, da krvavi moji dobri materi srce!

Muke, ki jih je občutila ona spričo tolike neusmiljenosti, so morale biti grozne, grozne . . . Čimdalje manj moči je imela, čimdalje manj se je mogla premagovati in čimdalje večkrat se je zgodilo, da je pobesnela. Pulila si je lase z glave v svoji nepopisni boli in ona, tako tiha, tako ponižna in krotka, je začela v takih hipih kričati in razbijati! Butala je z glavo ob zid in več kot enkrat ji je izvil oče nož iz rok, da bi si ne prizadela kaj hudega.

Morda bi ji ga ne bil; morda bi mu bilo celo prav, če bi si bila kaj prizadela; toda on, tak odličnjak in dostojanstvenik, se je pač bal govoric!

A tudi name so one besede čimdalje huje vplivale.

Ne da bi si bil na počitnicah odpočil! Vračal sem se le še bolj truden, strt in oslabljen v šolo. Godilo se mi je čudno. Čimdalje bolj so se me lotevale dvojbe, čimdalje pogosteje se mi je zdelo, kakor bi bilo res nekaj onih kali v meni . . . kakor bi moj oče prav imel . . . kakor bi mi videl v srce in kakor bi bilo njegovo sovraštvo do mene opravičeno . . .

Vedno zopet mi je stopil pred oči oni dogodek, ko sem bil s svojim tovarišem sam pod streho in ko se me je polaščala satanska misel, da bi ga pahnil z bruna. Spomin na to me je privedel do prepričanja, da sem res zloben in zmožen najhujšega! Toda zdaj vem, da po naravi nisem bil tak. Saj sem bil vendar sin svoje matere, ki je bila sama dobrota! Ne, zlobnega me je napravil on, ki me je zastrupil s svojimi besedami. Zdaj vem to, a tistikrat nisem vedel! Zdaj vem, da je bilo tisto le obup, ki je vzklil iz grozne ogorčenosti mojega srca . . . A takrat sem mislil, da sem res rojen za to, da učinim kaj zločestega . . .

Ah, ta misel je bila strašna, strašna! — — Ta misel je bila grozna, zlasti tedaj, če sem se spomnil svoje matere, spomnil Gabrijele . . . —

Tako sem padal iz muke v muko in mojemu trpljenju ni bilo konca! . . .

Včasi se mi je zdelo celo, kakor da sem res že kaj zakrivil. Bežal sem pred ljudmi, hodil po ovinkih in potikal se po skrivališčih. Bal sem se, da bi mi ljudje na obrazu ne čitali, kaj sem hudega storil. In niti v ogledalo si nisem upal pogledati; sam sem se bal tistega obraza, katerega mi je očital vedno oče . . .

„Zločinska fizijonomija!“ Ah! . . .

In po noči — kake sanje so me plašile vedno! Vedno so bili redarji za menoj, vedno so me lovili orožniki! Sanjalo se mi je vse to tako živo, da sem se čudil, ko sem se zjutraj zbudil v svoji postelji . . .

No, slutil sem nemara, da se prebudim nekoč drugje!

Ha, jaz razbojnik in ubijalec! Jaz, ki sem imel tako mehko, tako usmiljeno srce!... Nekoč je bila padla majhna mačica s strehe na tla in se poškodovala Priteklo ji je malo krvi iz gobčka. Drugi otroci so se smejali in še suvali so ubogo živalico, jaz pa, videč kri, sem jokal na ves glas, bolj, kakor če bi se bilo meni kaj prigodilo! . . .

Jaz razbojnik in ubijalec, ki niti črva v prahu nisem mogel pohoditi! . . .

Jaz zločinec, ki nisem bil nikdar bolj vesel, nego če sem mogel storiti komu kaj dobrega! . . .

Vsega tega sem se zavedal, in vendar se mi je vračalo vedno zopet ono grozno stanje mučnih dvojb in trpke negotovosti. Godilo se mi je kakor božjastnemu človeku, ki se ga vedno zopet loteva bolezen. V presledkih je zdrav, a kadar ga napade — kak revež je!...

Tak revež sem bil jaz!

Tudi jaz sem bil bolan in sem še bolan, o, kako bolan!

A vsega tega kriv je moj oče! . . .

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Rado Murnik: Znanci. Povesti in orisi V Ljubljani 1907. Založil Lav. Schwentner. Tisk Blasnikovih naslednikov. — Oceno priobčimo prihodnjič.

Janeza Trdine zbrani spisi. IV. knjiga. Bajke in povesti III. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. Cena broš. 2 K, vez. 3 K 20 h, po pošti 20 b več. Ta zvezek obsega enajst spisov, ki se odlikujejo vsi po znanih vrlinah Trdinovega peresa. K prejšnjim zvezkom Trdinovih zbranih spisov bode vsakdo rad tudi tega pridružil.

Ivan Cankar: Martin Kačur. Življenjepis idealista. — Knezova knjiž. XIII (1906). — Dve vrsti neenakih človeških stvorov: egoistov in altruistov razločuje že vsakdanje življenje. Sodba o teh in onih je odvisna od sodnikovega stališča in meja med neenako številnima taboroma je nestalna in izpremenljiva. Idealist Kačur takole modruje o tem velikem razkolu v človeški družbi: „Čudno je to in razumeti ne morem: žive tam ljudje, sami zase in za svojo družino, ne menijo se za nikogar, ne koristijo nikomur; lehko bi svet poginil in ne genili bi mezinca, da bi ga rešili, samo da ostane njih hiša. Ti ljudje so spoštovani in velika je njih beseda. Pa je nekaj drugih, nekaj ljudi posebne sorte, čisto drugačnih, nespametnih ljudi. Ne delajo zase, ne žive zase, temveč hočejo na vsak način, vkljub sebi, svoji družini in vsemu svetu, živeti za druge ljudi; kakor Kristus, ki se je dal križati v blagor drugih (20)." Ali družba samozadovoljnih, lenih mas ne mara za darove idealistov, ker nima zmisla za njih vrednost, saj jim ti le motijo mirno uživanje tega, kar so si pridobili v potu svojega obraza. Zato je razumljivo, da velja četa teh nesebičnežev za nepotrebno in nadležno, zato pa je težko njeno življenje na zemlji. Vse to Kačur bolj sluti, nego da bi bil v duši prepričan o težkih posledicah, ki izvirajo zanj za življenje. Kako bi sploh mogel dosti premišljati o tem, saj se zaveda svoje mladosti, poštene volje in prekipevajoče ljubezni za vse, kar se imenuje življenje. Da so ga za kazen prestavili iz Kotline, kjer se je bil malo sprl z županom in župnikom, in da so mu že s tem vžgali na čelo znamenje, ki naj svari vnete predstojnike in tudi poštene rodoljube, tudi tega ne more razumeti mladenič v svojem svetem hrepenenju po izražanju, po oranju narodne njive. Debeli zdravnik ga je sicer svaril, njegovi cinični nauki, polni trpke ironije, so proti njegovi volji zapustili lahke sence v Kačurjevi duši, ampak da je kaka naravna vez med to človeško razvalino in med njim, navdušenim zidarjem lepše narodne prihodnosti, tega niti pomisliti ne more. Sicer mu je postajalo hladno in vedno hladneje okoli srca, ko je spoznaval te paznike, ki ga bodo nadzorovali pri narodnem delu: prekanjenega kramarja-župana, jezuitsko mrzlega in zaupno-nezaupnega župnika, sladkega pedanta nadučitelja, in s težavo se je moral boriti proti priznanju, da je imel tolsti zdravnik prav s svojo črnoglednostjo. Senca v njegovi duši je rasla, svetlo samozaupanje je kopnelo, nehote je čutil nekaj hlapčevskega v sebi, proti čemur se je zastonj upiral. In vendar še ni bilo govora o kakem neukazanem delu, o kaki resni borbi. V Kačurjevi duši je bilo tisto neprijetno razpoloženje, katero čuti sicer močan, samozavesten človek, ki še ni poskušal svojih sil, ker nima še pravega merila za nasprotnikove moči. Kakor same od sebe prihajajo bodrilna uvaževanja, ki ne koristijo nič, ki izdajajo le notranjo razburjenost. Kačur pa išče tolažbe tudi izven sebe, išče je pri

deklici, ki jo ljubi z vso strastjo prve ljubezni; in temu posvetnemu otroku, pravi hčeri svoje matere, odkriva prorok novega evangelija svoje srce in stresa pred njo bogastvo svoje duše. Deklica pa se čudi takim besedam, ki jih razumeti ne more, ker je otrok tega sveta, član tiste družbe, ki tehta vse na kilo in meri vse na vatle. „Kaj vam to koristi?" Kačur pa: „Kjer je korist, tam ni . . . tam ni poštenosti." (20, 21) Kakor voda in ogenj! V svoji kristalni poštenosti, v plamenu prve ljubezni Kačur na dekletu seveda ni videl nič drugega nego „lepoto njenih oči, njenih lic in njenih ustnic", ni pa videl tistega prezirljivega materinega smehljaja, ki je izražal preziranje, ker subjekt ni poraben za njene koketne namene. Ubogi Kačur, ki je iskal v tej mrzlo-bahati hiši v Bistri tolažbe, moči in čistega srca za prvi in odločilni naskok! In namesto velike moči, ki je je iskal izven sebe, se vrača napol poražen domov. Kmetski ljudje, vračajoči se od maše, ga srepo, sovražno pogledujejo, nekateri mu privoščijo celo zbadljivo psovko, in to so tistega naroda sinovi in hčere, ki jim hoče priboriti boljšo bodočnost. Ampak motiš se, Kačur, če misliš, da bi te obvarovali tega sovraštva visoki škornji in kamižola! Le eno je potrebno: poslušaj debelega zdravnika, pusti svet pri miru in dobro ti bode na zemlji; uvažuj razmere! Motiš se, učitelj, ako misliš, da ti bo boj lažji, ker nasprotniki nimajo „nazorov, idej, prepričanja" (15). Vsega tega jim ni treba za to, da pogazijo takega črviča; treba le, da se za palec pomakne k tebi to široko, leno, rejeno telo mase in te pritisne ob steno. Žalostno zate, da ti je še edino zavetje v tem težkem hipu pred bojem, kjer hočeš nastopiti kot vojskovodja mladih čet, debeli zdravnik s svojim cinizmom in ironijo. Le toliko še preostaja, da izveš o njegovem prekrasnem rokopisu, ki ga skriva v miznici: „Tamle v miznici imam napisano razpravo in zaključek te razprave je resen in jako dobro utemeljen nasvet, da naj država zapre v blaznico vse idealiste, ki človeštvu več škodujejo, nego koristijo . . . Edino, kar dosežejo s svojo norostjo, je to, da dajejo potuho in pretvezo šarlatanom, ki se skrivajo pod masko blaznega idealista, da laže kradejo denar in glorijo" (28). Tako ta veteran taboraške dobe, ki ga je lastno poštenje pripeljalo v pristan ciničnega pesimizma; on pa je edini pravi prijatelj titansko želečemu Kačurju in on, debeli zdravnik, ga tudi spremlja v boj, ne morda, da bi mu bil podpora k zmagi, ampak da bi ga kakor otroka ščitil pri porazu, ki ga za gotovo pričakuje. In zgodilo se je: Verski fanatizem, egoistna omejenost in pijana požrešnost — poteptajo v blato Kačurjeve idealne osnove. So tam sicer delavci-strojarji, ki hrepene po pouku, in dolgi kmet mu bodrilno namežikuje, ali to je šele zarja, ki obeta v prihodnjosti beli dan. Nastane tepež, kozarci in stoli lete, Kačur pa poražen od surovosti beži. Seveda, nekaj šarlatanske spretnosti v tej stvari bi bil lehko porabil mladi evangelist, govoril bi bil lehko brez žolča, kakor mu je svetoval zdravnik, a končni uspeh bi bil isti. Tako je doigrano prvo dejanje Kačurjevega življenja, odločena pa je tudi njegova končna usoda, ki jo je slutil zdravnik že od prvega začetka. Kar sledi temu prizoru v krčmi, je izborna karakteristika značajev, druga stran iste svetinje: župnik, nadučitelj, župan. — Kačurja so za kazen prestavili v Blatni dol, v zapuščeno hribovsko gnezdo, kjer se je bil prejšnji učitelj iz dolgega časa — obesil. Tudi to drugo dejanje je po svoji plastiki, realistični lapidarnosti risanja in pripovedovanja umotvor posebne lepote in celo za Cankarjevo bogastvo deloma čisto nova stran. Prikazuje pa nam umetnik res poseben svet in ljudi kakor iz predpotopne dobe. Ali življenje je življenje, človek je povsod iz istih snovi, samo da se giblje njegovo dejanje in nehanje tu v širših, tam v ožjih krogih. Pust je Blatni dol in Kačurju se zdi, da človeku iz širokega sveta ni mogoče tu živeti. A vendar živi in ne beži drugam, dasi ni priklenjen na verigo. Tu živi tudi

župnik že dvajset let, in vendar so bili tudi njega, mladega človeka, za kazen prestavili sem, ker je bil prenapreden, ker je bil rodoljub in je učil fante peti. Danes ta župnik nič več ne ve o velikem svetu in tudi noče vedeti o njem; pokmetil se je in postal podoben tem surovim ljudem, skrbi ž njimi in se ž njimi veseli, oznanja jim božjo besedo, oni pa mu odrajtujejo bero in kar je predpisano. Ne šel bi več v svet in njegovi verniki bi ga niti ne pustili; on pa tudi sam dobro ve, da bi bil tam zunaj sam sebi v napotje in bi poginil kakor drevo, prepozno presajeno v tujo zemljo. Kačur prvič naleti na moža, ko le-ta gnoj kida, kar je učitelju grozen pogled. Ker pa nič tako jasno in tako grozno ne more označiti Kačurjevega novega bivališča in njega prebivalcev kakor klasična pridiga župnikova, ki jo je imel prvo nedeljo po učiteljevem prihodu, naj jo doslovno navedem: „Kristjani! Prišel je v Blatni dol nov učitelj, mlad gospod, tamle stoji pred zakristijo!“ Vsi so se ozrli na Kačurja. „Da boste pošteno ravnali z njim! Drugače boste imeli z mano opraviti! — Zakaj pa se smeje tisti paglavec tam? Ti, ki stojiš zraven, primi ga za lase; dobro ga primi! — Da ne boste tako ravnali s tem učiteljem, kakor ste s prejšnjim, ki ste ga gnali, rokovnjači, naravnost v pekel! Če se ga le eden dotakne, ali če ga postrani pogleda, mu bom tako neznansko nategnil ušesa, da bo pomnil svoje žive dni! In po odvezo naj si gre k Nacetu iz Razora ali pa Brlinčku iz Močilnika; pri meni je ne bo dobil! Pa otroke pošiljajte v šolo, kolikor morete! Če nima posla na polju, naj ne postaja brez opravila, naj ne hodijo za gnezdi stikat in žogo bit! Nikdar naj ne ugledam takega smrkavca na cesti! Neusmiljeno ga bom naklestil in očetu bom poslal žendarje v hišo! Kaj mislite, da je učitelj zastonj plačan? Saj bi nam denar kradel, če bi stal v šoli s palico in bi nobenega blizu ne bilo! Pa vam še jaz maše ne bom bral, ne bom izpovedoval in ne obhajal, ampak samo vlekel denarje in pa ves dan: luk, luk, luk — in mav, mav, mav! — Učitelju pa je tudi treba povedati, da naj z našimi paglavci po pameti v cerkev hodi! Dobro naj jih naklesti, korenito nabije, kadar je potreba! In potreba je zmerom! Naučili se itak ne bodo nič, ker so preneumni, ampak vsaj strah bodo imeli pred palico! — Kar nam je treba danes še drugega povedati, je tole: ne kradite, ne pobijajte se po krčmah in dedci naj puste babe in babe dedce pri miru, drugače bo joj! Amen!“ Kdo bi rekel, da ne govori iz teh besed realna preteklost, morda celo hribovska sedanjost! Na vsak način pa je to tudi klasična oznaka župnika samega. To torej je Kačurjevo „ukazano“ delo, če to izpolni, bo storil svojo dolžnost. Pri maši je bila med kmetskim svetom bujno razvita deklica z rdečo židano ruto; vsa njena prikazen ni spadala v ta okvir, zato je vzbujala Kačurjevo pozornost. In kakor se je njegov prednik v službi iz dolgega časa obesil, tako se je Kačur iz dolgega časa — zaljubil. To se pravi: ne zaljubil, ker ljubezen je le ena in to je bil podaril nevredni Minki iz Bistre, ki mu je še vedno bleščala pred očmi, ampak zagledal se je vanjo in jo poželel, ker poželenje je rodilo zvezo teh dveh čisto nesorodnih bitij. (Konec prih.)

Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala „Slov. Matica“ XVIII. zvezek. Uredil Josip Kostanjevec. V Ljubljani 1906. Knjiga obsega po vrsti sledeče spise:

1.) L. Seršen: Povest o literatu — Razume se, da je to povest o slovenskem literatu; če pa se govori o slovenskem literatu, se misli vedno na človeka, ki je zgrešil svoj poklic, namreč ne poklic literata, ampak praktični, življenski poklic, tisti, ki ga nepriznani duhovitniki imenujejo filistrskega. Ta filistrski poklic pa literati zgreše vedno zaradi svojega talenta in baš v trenotku, ko ga zgreše, šele prav odkrijejo svoj talent. — To je doslej tip slovenskega literata v

slovenski literaturi in nemalo izvodov bi zasledili, ko bi zasledovali junake in junačke naših romanov in novel. Pisatelj piše rad o pisateljih in čim bolj nesrečnega prikazuje pisatelj pisatelja, tem prej računa na sočustvo in vnemo bralcev ter na njih usmiljenje. — Kaj ne? Občinstvo se res namrdne, ako sliši, da je kak pisatelj ali celo pesnik — srečen v življenju . . . Kaj se je nekoč zgodilo? Punčka je s solzami v očeh čitala pretresljivo tužne pesmi nekega pesnika; smilil se ji je revež, ki je peval vedno in toliko o nesreči. Da bi ga potolažila, si izve njegov naslov, tolaži pesnika najprej pismeno, potem pa mu naznani svoj poset. In došla je v njegovo stanovanje; kako je gledala: hišna številka je kazala na lepo vilo, sprejela je punčko krasna dama, ki je rekla, da je pesnikova soproga, in stopil ji je nasproti pesnik sam, lep mož, in jo je peljal ljubeznivo v svojo elegantno sobo in ji pojasnil, da poštena borba pelje do zmage; končno ji je rekel pomembno, da ni, da bi moral biti nesrečen, kdor ima čut za nesrečo. Poučil jo je, da tudi umetnost more biti tisti filistrski poklic, umetniški poklic brez filistrskih koncesij, a da postanemo napram revščini in nesreči prav topi in, kar je huje, naposled ravnodušni, če se nam vedno kar trobi o revščini in nesreči. — Toda res; ta dogodbica se ni primerila pri nas. — — Naša „Povest o literatu" nam slika literata, ki je zanj literatska nadarjenost nesreča, nesreča pa zato, ker se njegova nadarjenost ne priznava. „Priznava" — v tem leži vselej kriza pri takih literatih. Kdo jih ne priznava? Občinstvo? Kjer se to s pravico trdi, tam je literat zgrešil svoj poklic, in sicer literarni poklic. A navadno se ne misli na občinstvo, ampak na njegova glasila, na urednike in ocenjevalce. Tu je stvar že drugačna; tu more obsodba kakega pisatelja biti krivična. Vendar: prav nadarjen in priden literat bo koračil preko urednika in ocenjevalca do občinstva, to je povsem sigurno; manj sigurno je, da bodo vsi, ki jih podpirajo: uredniki in ocenjevalci, res prodrli — v občinstvo. — — Literat v naši povesti spada med tiste, ki postanejo žrtva nenaklonjenosti urednika. Zaradi njegove — literarne nadarjenosti mu ni šlo od rok v praktičnem poklicu; ko pa nastopi kot literat, zopet ne more uspevati: enkrat je preidealen, drugikrat prerezek. Do tretje stopnje pa še ni došel, da bi namreč „uvaževal razmere" in spisal na pr. „povest o jari kači in njenih mladičih", češ, taka povest bi šla uredniku v slast. Preden je došel do te stopnje, je izginil, bodisi da je poginil ali da se je le izgubil kot literat. Literatissimus še vsekakor ni postal; ni še čisto domač v literarni družbi, ki ji je „veselje, nekaljeno veselje", ako se razlega njeno „hripavo petje v predmestni krčmi". Simpatično je tudi, da ga zadene tako hudo propalost njegove prej tako nedolžne Mele. — Na danih premisah je povest sploh kaj spretno zasnovana; razvoj se sicer vrši skokoma, a to je pri malem obsegu povesti opravičljivo. Širše ozadje ji daje dobro izpeljana teorija o podedovanih „očeh", ki jih kot znamenja bodočih nesrečnikov zapazi učitelj Petrovec, oče našega literata, najprej na svojih otrocih. — V spisu je tudi dokaj satire; a zlasti se pisatelju posrečijo bolj lirični deli.

2.) Roman Romanov: Anina prva ljubezen. — Anica je prodajalka čevljev; ker je menda malo kupcev in ona pač ni vajena si sama najti kako delo, presedi cele dni pri steklenih vratih in čita knjige in sanjari o kakem lepem fantu. Enkrat pa res pride lep fant čevlje kupovat; lepo ji zna govoriti, ona mu da čevlje — zastonj, a fant ji je skoraj dal poljub. Ker ni bilo denarja za čevlje, je gospodar prodajalko seveda zapodil iz službe. — Ko pa je potem drugje dobila drugo službo, ni več podarjala čevljev. To prav radi verjamemo! In to je zgodovina prve ljubezni.

3.) Ivan Cankar: Smrt in pogreb Jakoba Nesreče. — „Kako pa je umrl?“ „Kako naj je umrl? Obesil se je.“ — Na tem dejstvu, ki se — češ — razume samo ob sebi, je zgrajena povest. Brez pomislekov izjavljam, da spada med najboljše Cankarjeve; naj jo prebero tudi tisti, ki niso zapriseženi Cankarjevi pristaši. V tej povesti bodo našli nekaj, kar ni pogostno pri prhki, navadno celo abstraktni snovi Cankarjevih spisov: našli bodo plastiko in točne obrise; gonilo pa je zdaj huda satira, oblečena v dozdevno malomarnost, zdaj pravi rabeljski humor, zdaj celo grozna tragika; opozarjam le na način, kako se godi črvičku Jakobu, ki ga „treba ni bilo“, takoj po rojstvu. Tudi pozneje ga je mati pahnila od sebe, tako da ni mogel „stopiti med pravične ljudi“; tako Erinije materi ne dajo miru.

4.) Ivan Skilan: Tesar Aleš. — Prve strani te povesti sem čital prav z užitkom, kakor bi poslušal novega Jurčiča. Tesar Aleš je kar „za prijeti“, takisto stari njegov sosed. Kako pa se Aleš lovi med dvema deklicama, to že ni več dobro, in požar, ki upepeli Aleševo hišo, je postal deus ex machina in odslej povest sploh zelo pada. Konec pa je ves ponesrečen: da se Mana, stopivši po poroki iz cerkve, spotakne ob „nekaj“ (!) in pade z vsem telesom naprej na neko(!) leseno stvar, ki je ob njenem padcu votlo zabobnela“, to je dogodek, ki bi bilo zanj treba še enkrat pisati „Cmokavzarja in Ušperno“, če se namreč pomisli, da tisti „nekaj“ ni morda kak boben ali prazen škaf, ampak da je — ljudje, ne prestrašite se! — da je pravcata rakev, ki so v njej med poroko prinesli mrtvega Aleša... O tempora, o scriptores!

5.) Milan Pugelj: Diletant. — Spis odgovarja po vsebini in slogu popolnoma svojemu naslovu, ako mu pridenemo besedico „slab“.

6.) Jos. Kostanjevec: Obsojena. To je prav dobra, glede vsebine in tehnike dovršena novelica iz polgosposkega življenja, ki ga zna Kostanjevec risati z znano spretnostjo, iz življenja, ki krije pod neznatno skorjo često toliko tuge in toliko nesreče. *Dr. Jos. Tominšek.*

Prevodi iz svetovne književnosti. III. L. N. Tolstoj. „Moč teme“. Narodna drama v petih dejanjih. Prevela iz ruščine Minka Govékarjeva. V Ljubljani, 1907. Založila in izdala „Slovenska Matica“.

Ko sem lani na tem mestu ocenjeval Minke Govékarjeve prevode iz ruščine, izišle pri Bambergu pod naslovom „Ruska moderna“, sem rekel, da je gospa Govékarjeva v prelaganju iz ruščine „sicer še precej nesigurna začetnica“, da pa je vkljub temu „ona v prevodni literaturi naših privatnih založnikov že sedaj ena izmed najboljših moči“. Svojo oceno sem končal z besedami: „Na naši „Matici“ pa je, da nam da dovršene, to je umetniške prevode, ki ne bodo ustrezali samo potrebam knjižnega trga, ampak se bodo uvrščali tudi v našo umetniško literaturo kot del njen.“

Letos pa srečam gospo Govékarjevo med prelagatelji za Matično knjižnico: „Prevodi iz svetovne književnosti“. Tega v resnici nisem pričakoval. Ne od gospe Govékarjeve, ampak od Matice in njene knjižnice. Prvi moram celo priznati, da se je v „Moči teme“ bolj potrudila nego v lanskih prevodih. Njej bi mogel kvečjemu očitati, da se je lotila prevajanja enega najtežjih umotvorov ruske literature. In ker je ta umotvor obenem najznamenitejša ruska drama, bi se morebiti vrhutega njen korak mogel imenovati lehkomiselnost; ako bi bil strog, bi ga celo mogel nazvati predrznost. Jaz sam sem se pred svojim bivanjem v Rusiji večkrat polotil prelaganja Tolstega pretresljive drame, a vselej sem odložil delo iz rok, ker sem vsakokrat spoznal, da mora poprej človek na lastne oči videti in na lastna ušesa slišati ruskega kmeta — iz čigar duše je vstalo to delo — preden se kakorkoli peča s to „narodno dramo“.

Kar pa se tiče Matice, je stvar vsekakor manj odpustna. Odločila se je izdajati svetovna dela v prevodih in jih sklenila spremljati z uvodi. S tem sklepom je menda namerjala obogatiti naše slovstvo z umetniškimi prevodi najboljših umotvorov sveta in s primernimi, vešče in samostojno pisanimi razpravami o svetovnih veleumih in njih delu. Drugače ne morem razumeti njenega sklepa. Saj srednje baže prevode in informativne, porabne predgovore izdajajo itak naši privatni založniki, ki si ne laste nikakega mesta v zgodovini naše kulture. Oni so samo knjižni trgovci in prav imajo, da so. Blagor književnosti, ki ima komercijalno dobre knjigotržce!

Jaz sem si stvar predstavljal tako, da bo Matica izdajala umetniško dovršene prevode in jim dodajala z znanstveno samostojnostjo pisane literarne razprave. Sedaj pa, ko prebiram to knjigo, vidim, da Matica ne dela drugega nego — konkurenco našim knjigotržcem. Izdala je „Moč teme" v prevodu, ki je — no, tako — za silo, natisnila predgovor, ki je še bolj za silo, ker je znesen od vseh strani skupaj. To pravim z ozirom na Matico. Ko bi govoril samo o gospe Govékarjevi, bi rekel, da je predgovor skompiliran (kar sicer sama priznava) jako vestno in marljivo. Pravzaprav mi pa tudi o gospe Govékarjevi nekaj ni povsem razumljivo. Pravi namreč v uvodu, da njen „informativni pregled, ki ni niti popoln, niti izviren, ker je sestavljen po raznih virih naj zadošča vsaj začasno," s tem pa hoče reči, kakor da bi mi kaj takega napisanega o Tolstem sploh še ne imeli. Mislim, da se ne pregrešim preveč zoper skromnost olikanega človeka, ako opozorim, da sem pred sedmimi leti v ravno tem listu jaz celo leto pisal o Tolstem in sicer po vestnem prebiranju „velikega pisatelja ruske zemlje". O tem svojem spisu vem, da ga je čitala tudi gospa Govékarjeva, ker je nekaj partij naravnost prepisala iz njega. Sicer ni direktno nikjer navedla, kaj je v mojem spisu našla, a zato ima na strani 23. opazko, da „čitatelj najde več o Tolstem" v raznih tam navedenih razpravah, med katerimi navaja tudi mojo.

Jaz torej mislim, da se tudi s tem predgovorom Matica ne more posebno ponositi, ker je celo „Ljublj. Zvon", ki nam menda tudi nikdar ne bo hotel nadomestovali „Slovenske Akademije", po priznanju sotrudnice iste Matice pisal o Tolstem „več" (jaz se predrznem pristaviti: in samostojneje) nego publikacija Matice, o kateri nepoboljšljivo mislim, da bo vsaj vprihodnje dajala Slovencem v roke umetniško dovršene prevode svetovnih del s samostojnimi znanstvenimi literarnokritičnimi biografijami velikih umetnikov sveta.

Dr. Ivan Prijatelj.

Da naši čitatelji izprevidijo, kak bi moral po mnenju g. dr. Prijatelja prevod biti, prinašamo tu poleg prevoda gospe M. Govékarjeve odlomek drame v njegovem prevodu.

Prvo dejanje.

Enajsti prizor.

Prejšnji, Akim, Pjotr.	*Prejšnji, Peter in Akim*
Akim (vstopi in se prekriža pred sv. podobo).	*Akim* (vstopi in se križa proti sveti podobi).
Pjotr (vstopi in sede). Torej kako je, stric Akim?	*Peter* (vstopi in sede). Torej, kako bo, stric Akim?
Akim. Boljše, Ignatič, boljše bi lehko bilo, eee, boljše... če bi ne bilo tega.	*Akim.* Kako boljše, Ignatič, da bi bilo kako boljše, ongá, boljše . . . Zato,

Lumparija namreč. Radi bi — eee — to — se pravi, radi bi fanta. A če bi ti — eee — to — se pravi, če je mogoče. Še zmeraj boljše . .

Pjotr. Dobro, dobro. Sedi, da se pogovorimo. (Akim sede.) Kaj pa je? Oženiti ga hočeš?

Matrjona. Z ženitvijo se še lahko počaka. Pjotr Ignatič. V pomanjkanju živimo, sam veš, Ignatič. Kaj bi ga ženili: saj še sami komaj živimo. Kaj bi ga ženili?!

Pjotr. Premislita, kako je boljše.

Matrjona. Z ženitvijo se ne sme prehiteti. To je težka stvar. To ni, kakor bi zrele maline bral.

Pjotr. No, kaj, ženitev to je vedno dobra stvar.

Akim. Jaz bi tudi rad, to se pravi e-e-e, — zato ker e-e-e — delo sem dobil v mestu, — to se pravi — pripravno delo.

Matrjona. No, pravo delo! Greznice čistiti! Ko je prišel oni dan domov, se mi je obrnil želodec. Fej!

Akim. To je res, spočetka je res tako — e-e-e — to se pravi — duh človeka mori, toda navadiš se, nič ne stori, prav tako diši kakor . . . . . ., to se pravi, — e-e-e — skoraj tako . . . A kaj duh, to se pravi, — e-e-e — to nas enega ne sme motiti. Sicer pa se človek tudi lahko preoblеče. Rad bi, to se pravi, Nikito bi rad domov vzel, naj doma gospodari, to se pravi . . . on naj gospodari doma, jaz pa — e-e-e — dobim v mestu . .

Pjotr. Sina hočeš imeti domov, — dobro. Kaj pa je z denarjem, ki ga je že dobil?

Akim. To je res, Ignatič, dejal sem, — to so pravi — e-e-e — popolnoma prav imaš, če se je udinjal, — mora tudi odslužiti, — to — je enkrat res, in naj se potem — eee — oženi. Ko bo odslužil — to se pravi — ga pa odpusti.

da bi ne bilo kaj hudega. Prešernost, veš. Rad bi, ongá . . . na pravo pot, se pravi, bi rad fanta. In če bi ti, se pravi, ongá, bi že šlo. Da bi se kako popravilo . . .

Peter. Dobro, dobro. Sedi, pa se pomenimo. (Akim sede.) Torej tako? Oženiti ga hočeš?

Matrjona. Z ženitvijo se še lehko počaka, Peter Ignatič. Siromaki smo, saj veš, Ignatič. Kaj bi ga ženili? Še sami nimamo kaj za pod zobe. Kdo bi ga ženil! . . .

Peter. Kakor vesta in znata.

Matrjona. Z ženitvijo tudi ni, da bi človek hitel. To je važna stvar. Ni malina, da bi se osula.

Peter. Kaj bi neki, če ženitev, pa ženitev. To ni slaba reč.

Akim. Jaz bi rad, se pravi, ongá . . . Zato ker sem jaz, se pravi, ongá . . . delce v mestu dobil, majhno delo, prav pripravno, se pravi . . .

Matrjona. No, prava reč! Greznice čistiti. Ko se je oni dan vrnil, sem tako bruhala, tako bruhala . . . fej!

Akim. To je res, odkraja človeka res, ongá, prevzame, se pravi, smrad, ko se privadiš — pa že gre. Kaj če to, da je gnojnica, vendar je, se pravi, ongá . . . kakor nalašč. Zastran smradu pa, se pravi, ongá . . to se takim, kakor sem jaz, ne sme zdeti za malo. In človek se tudi lehko preoblеče. Hotel sem, se pravi, Nikitka doma imeti, naj gospodari, se pravi. On naj doma gospodari, jaz pa, se pravi, bom že v mestu dobil . . .

Peter. Sina hočeš obdržati doma, dobro. Samo kaj pa bo z denarjem, ki ga je naprej vzel?

Akim. To si prav, Ignatič, prav povedal, se pravi, ongá, čisto prav. Saj pravimo, kdor se je vdinjil, naj služi — pa naj to odsluži, se pravi, ongá, samo toliko, da se oženi; za nekaj časa, se pravi, ga pústi, ali kali.

Pjotr. No, da, to se lahko naredi
Matrjona. V tej stvari se ne strinjava. Razkrijem ti vse, Pjotr Ignatič, kakor pred Bogom. Razsodi ti med nama. Moj stari vedno goni: ženiti, ženiti! A s kom oženiti, to ga vprašaj! Ko bi bila že nevesta po tem, — kaj sem mari sovražnica svojega otroka? Tako ničvredno dekle . . .
Akim. To je krivica. Po krivici, e-e-e — se znašaš nad dekletom, — po krivici! Zato, ker je prav tega dekleta moj sin razžalil, to se pravi, razžalil, tako je. Dekle namreč — —
Pjotr. Kakšna žalitev pa je bila to?
Akim. Pohajala je, — to se pravi e-e-e — s sinom Nikitko. Z Nikitko, to se pravi — e-e-e . . .
Matrjona. Ti težko govoriš, moj jezik lažje teče, — daj, povem jaz. Kakor veš, je delal naš fant, preden je prišel k tebi, na železnici. In tam se je obesilo nanj neko dekle, prav neumno, veš, — Marinka ji je ime, kuharica je bila v njihovi zadrugi. Zdaj pa kaže prav ta deklina na našega sina, češ, da jo je Nikita zapeljal.
Pjotr. Lepo to gotovo ni.
Matrjona. Prava potepenka je, z različnimi ljudmi se klati okrog; kakor rečeno: vlačuga.
Akim. Že zopet, — to se pravi — ti, stara, ne — e-e-e — vse to ni — e-e-e — vse, — to se pravi, ne-e-e-e . . .
Matrjona. Mojega so same besede — „e-e-e“ — „e-e-e“ . . .; a kaj „e-e-e“, tega sam ne ve. Ti, Pjotr Ignatič, ne mene, ljudi vprašaj po dekletu, vsak ti pove. Potepenka brez doma je.
Pjotr (Akimu). Kaj hočete, stric Akim; če je stvar taka, potem res ne kaže ženiti ga. Veš, sinaha . . to ni copat, ki ga lahko zopet sezuješ.
Akim (se razgreva). To je laž, ti stara, — to se pravi — dekletu — e-e-e — to

Peter. Zakaj bi ga ne.
Matrjona. Ali midva se v tej stvari ne skladava. Peter Ignatič, jaz tebi vse razkrijem kakor živemu Bogu. Vsaj ti naju razsodi. Vtepel si je v glavo, da naj se ženi in ženi. Ti pa vprašaj, s kom! Ko bi bila nevesta, kakor gre, kaj nočem svojemu otroku dobro? To pa je omadeževana deklina.
Akim To je krivica. Po krivici, ongá, obrekuješ dekleta. Zato, ker je bila ona, kakor ta dekle, nesrečna od mojega sina, nesrečna, se pravi. Dekle, se pravi.
Peter. Kako nesrečna?
Akim Tako se je izkazalo, se pravi, ongá, da s sinom Nikitom. Z Nikitom, se pravi, ongá.
Matrjona. Ti raje molči, jaz imam mehkejši jezik, daj da jaz povem. Naš fant je živel, saj sam veš, preden je prišel k tebi, na železnici In tam se mu je obesila na vrat deklina, tako, veš, malo prismojena, Marinka ji pravijo, — kuhala je njih kompaniji. In glej, sedaj dolži ona, ta deklina, veš, najinega sinu, da jo je kakor on, Nikita, zapeljal.
Peter. Lepo to ni.
Matrjona Ali ona je sama malopridnica, po svetu se klati, potepenka.
Akim. Ti, starka, spet ne govoriš ongá, nikoli ti ne govoriš ongá, se pravi, nikoli ongá...
Matrjona. Vidiš, mojemu ljubemu drugega ne pride iz ust kakor — ongá, ongá, a kakšen ongá — tega on sam ne ve. Peter Ignatič, ne izprašuj mene, vprašaj pri ljudeh o deklini, vsakdo ti bo ravno to rekel. Beba potepenska.
Peter (Akimu). Kaj bi, stric Akim, če je tako, potem pa res ni, da bi ga ženili. Saj ni opanka, da bi si jo sezul, taka-le snaha.
Akim (se razvname). Ti jo obrekuješ, stara, se pravi, deklino, ongá, obre-

je laž. Zato, ker je punica — e-e-e jako dobra — — jako dobra, — to se pravi, žal mi je, — to se pravi, žal mi je tega dekleta . . .

Matrjona. Dekleta mu je žal, sina mu pa ni žal. Obesi jo sebi na vrat pa pojdi ž njo! Kaj bi govoril prazne čenče!

Akim. Ne, to niso čenče!

Matrjona. Nikar se ne zaletavaj, — daj, da povem jaz.

Akim (ji seže v besedo). Ne, to niso čenče! To se pravi, ti obračaš po svoje, — če se gre že za dekleta, ali zate — ti obrneš vedno po svoje, to se pravi, kakor ti bolje kaže. A Bog, to se pravi, bo obrnil pa po svoje Tako je.

Matrjona. Eh, jezik bi si človek obrusil zaradi tebe.

Akim. Dekle je delavno, modro in — to se pravi — e-e-e — okoli sebe . . . to se pravi — ker smo revni ena — e-e-e roka več, to se pravi, svatba ne bo draga. Veliko dražja je žalitev tega dekleta, to se pravi, sirota, vidiš, je dekle. In onečastil jo je.

Matrjona. Seveda — — Saj govore . .

Anisja. Ti, stric Akim, boljše je, da poslušaš ženske. One ti povedo . . .

Akim. O ti moj Bog! Kaj ona ni človek, dekle namreč? To se pravi, tudi — e-e-e — pred Bogom je človek. Ali kako misliš?

Matrjona. A, zmeraj premleva isto .

Pjotr. Veš, stric Akim, to moraš vedeti, da se takim dekletom ne more vsega verjeti. Sicer pa je tudi še fant tukaj. Ponj pošljemo, da ga vprašamo natanko, ali je res. On ne bo pogubil svoje duše. Pokličite fanta! (Anisja vstane.) Reci, da ga kliče oče. (Anisja odide.)

kuješ jo. Zato ker je deklina, ongá, jako dobra, jako dobra deklina, se pravi; smili se mi, smili, se pravi, dekle.

Matrjona. Ti si kakor stara Kavka, ki za cel svet javka, njeni pa doma pri praznih loncih sede. Deklina se mu smili, sin se mu pa ne smili. Naprti si jo na grbo, pa hodi ž njo. Dovolj mi je tvojih čenč.

Akim. Ne, to niso čenče.

Matrjona. Ne sezaj mi v besedo, daj da jaz povem.

Akim (jo prekine). Ne, to niso čenče. To se pravi, ti po svoje obračaš, kakor je tebi boljše, a Bog, se pravi, bo pa, ongá, po svoje obrnil. Tako bo.

Matrjona. Eh, s teboj si človek samo jezik muči!

Akim. Deklina je delavna, premiselna in se pravi, ongá, — pripravna . . . se pravi. In v naši siroščini nam bo tudi, ongá, v podporo, se pravi: tudi svatba ne bo draga. A dražje ko vse je to, da je ponižana, ta deklina, se pravi, ongá. Sirota je dekle, da veš. Ponižal jo je.

Matrjona. Bog ve kaj, seveda . . .

Anisja. Stric Akim, ti raje ženske poslušaj. Ženske ti povedo!

Akim. Kaj pa Bog, Bog! Ali ona ni človek, dekle, mislim? Se pravi, ongá, pred Bogom je tudi človek. Kaj pa ti misliš?

Matrjona. A, zmeraj eno gode! . . .

Peter. Veš, stric Akim, tem deklinam tudi ni, da bi vse verjel. Saj je še fant pri življenju. Glej no, saj je tukaj! Pošljimo ponj in ga lepo vprašajmo, če je res. On ne bo pogubil svoje duše. Pokličite fanta! (Anisja vstane.) Reci, da ga oče kliče, (Anisja odide.)

Ogrski kralj Matija Korvin v slovanski ustni književnosti. Razbor motivov, zvezanih z njegovim imenom. Spisal Zenon Kuzelja, V Levovu 1906, 154 str. (**Угорський король Матвій Корвін в славяньскій устній словесности.** Iz „Zapisnikov Naukovogo Tovaristva im. Ševčenka," zv. LXVII–LXX). — Kralja Matjaža pozna, rekel bi, vsak Slovenec, ta iz šolskih čitank, kjer se nahajajo narodne pesmi in pripovedke o Matjažu, drugi po Aškerčevi baladi v „Stari pravdi", tretji vrhutega še po Cankarjevem simbolu v „Kralju Matjažu in potepuhu Marku" in po novih Aškerčevih „Junakih", a vsi smo kot otroci znali govoriti: „Križ-kraž, kralj Matjaž. . ." Tudi teoretično smo že začeli razmišljati o tej bajni osebi naših pripovedek in narodnih pesmi (Rutar), toda malokomu je bilo znano, ali in koliko poznajo Matjaža drugi Slovani; baš zato, ker nam je nedostajalo primerjave, niso mogli biti rezultati popolni. Temu je sedaj doskočila zanimiva študija Kuzeljeva, ki natančno analizira Matjaževe motive v narodni književnosti Slovanov sploh, in jo moramo mi tem bolj uvaževati, ker se posebno obširno bavi baš z našimi slovenskimi „Matjaževimi" motivi. Srbohrvati opevajo Matjaža v svojih epičnih in ženskih pesmih, slava njegovega imena se je očuvala tudi pri ogrskih in galiških Malorusih in pri Slovakih, odkoder se je razširila po Moravskem, Češkem in med Lužiškimi Srbi. Zgodovinski Matija Korvin, vzroki njegove popularnosti, Matija v Ogrih, Srbih in Hrvatih (posebe pesmi o njega izvolitvi in kronanju), splošni značaj in zgodovinska podlaga (slovenskih) Matjaževih balad, balada o Matjažu in Alenčici, o Matjažu v turški vozi, pripovedke o njega spanju in povratku, Matjaž pri Slovakih in balada „Matjaž, preoblečen za ženo, zavede nepristopno devojko,"[1]) Matjaž v umetni književnosti, to so poglavja pričujoče razprave. Pri tem je zanimivo, da Matjaževa slava pri Madžarih ni taka kakor pri Slovanih; le nekoliko odlomkov madž. Matjaževih pesmi se je ohranilo in to ne v narodu, nego v letopiscih. Jaz bi mislil, da ga je Madžarom zakrila njih daljša politična samostalnost, ki jim je prinesla še druge in drugačne veljake, pa oholost plemstva, nasprotna ljudomilosti Matjaževi, ki je ščitil ludi nemadž. seljaka. Pisal je Matjaž latinski, nemški, češki, izdajal spomenice glagolske in cirilske, a — madžarski ni napisal besede (Klaić, Povijest Hrvata II. 3, 156). A dočim izhajajo epske pesmi srbohrvatske, ki opevajo ogrskega kralja Korvina, z zgodovinske osnove in ne zastranjujejo daleč v pravljičnost in legendarnost, je v slovenskih pesmih matjaževstvo samo temelj za poetično zgradbo raznih popularnih zapadnoevropskih baladnih motivov. V baladi ni važna zgodovinska činjenica ali oseba, nego se poetično in subjektivno prikazuje snov fantazije (usoda devojk in ljubezni, nezvestoba v ljubezni in vojski, značajnost, zveza z zagrobnim svetom). Baladni motivi so potovali od naroda do naroda (k Slovanom je prišla balada z zapada) ter se prilagodivali krajevnim in časovnim prilikam; lužiške balade so večinoma takorekoč prevodi nemških, jugoslovanske balade imajo vzporednice v romanskih narodih itd. Tako je tudi s slovenskimi baladami; poprečno niso samostalne ustvaritve, nego se bližajo romanski in germanski poeziji, zajemajoč pri tem bogato iz srbohrvatske epike. Pri Slovencih zapadna viteška srednjeveška poezija ni našla tako bogate domače poezije kakor pri Srbih, torej ničesar, kar bi ji zastavljalo pot, in se je udomačila. Pesmi o kralju Matjažu in Alenčici nahajamo analogije v Franciji, Španiji in Italiji („Il moro Saracino"), a prvotni vir motivu je najbrž v Franciji; najvažnejši slovenski

[1]) O tem motivu govori obširneje isti pisatelj v krajši posebni študiji „Slovanske balade o temi: Fant se preobleče v žensko obleko ali se da v vreči zanesti v sobo devojčino, da bi jo zapeljal," a teh motivov pisatelj ne nahaja v Slovencih. 1905.

motiv je pri tem prizor pod lipami na Turškem. Matjaž v turški vozi, kraljevič Marko v arabskem robstvu sta znana v Angliji na Škotskem, Danskem, Norveškem, Švedskem, Nemškem in v Franciji; slovenska balada je nastala pod vplivom srbske pesmi o Kraljeviču Marku Kralj Matjaž pred peklom je plod cerkvenega vpliva in je motiv najti tudi v češki in lužiški varijanti, samo da je tu „David kralj" (slovenski: „deveti" kralj!). Slični so rezultati analize naših pripovedek o Matjažu, ki jih dosle ni nihče obilneje uvaževal v zvezi z istim motivom pri drugih narodih. In baš zato, ker so bile dosle malo znane, jih je obširneje razpravljal pisatelj pričujoče študije. Navaja nazadnje poleg slovaške umetne književnosti, ki ima simpatično prikazanega Matjaža v pesmi Andrije Sladkoviča „Detvan", v „Kraljevem stolu", verzovani povesti enega izmed najznamenitejših slovaških pesnikov Janka Kalinčaka itd., tudi Aškerčevo balado in roman v „Slov. Narodu." Cankar in Aškerc sta s svojimi novimi deli pomnožila našo umetno Matjaževo književnost; Cankar je porabil pripovedko o spečem kralju, Aškerc pred vsem pesmi o junakujočem kralju, prvi ga je prikazal kot predmet hrepenenja, drugi kot podobo moči, prvi je svoj motiv poglobil, drugi povzel in nekoliko razširil. Oboje vkup bi šele dalo pravi epos, v katerem bi bila narodna snov umetniški obdelana, psihološki in v znaku simbola poglobljena.

Dr. Fran Ilešič.

Joza Ivakić: Književni rad Josipa Kozarca. Čist prihod namijenjen podignuću Kozarčeva spomenika u Vinkovcima Nakladom uredništva „Narodnoga Glasa". Karlovac 1907 Cijena 20 h.

Splošni pregled

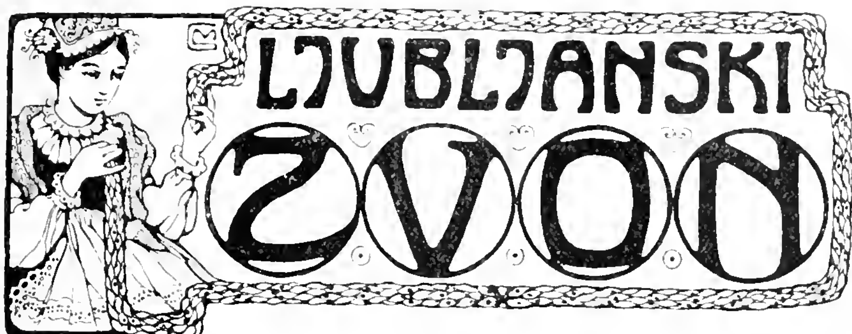
„Delo" je naslov novemu slovenskemu listu za industrijo, obrt in trgovino, ki izhaja 1. in 15. dne meseca ter stane vseletno 10 K, polletno 5 K. Dopise je pošiljati uredništvu, naročnino pa upravništvu „Dela" v Ljubljani. Urednik listu je g. Rudolf Šega. Zdaj imamo Slovenci menda za vse stroke svoja glasila in treba samo še, da začnemo tudi že zares — delati! —

Prvo poročilo o delovanju „Deželne zveze za pospeševanje tujskega prometa na Kranjskem" od 14. julija 1905 do 31 decembra 1906. V Ljubljani 1907. Izdala in založila deželna zveza. Tisk J. Blasnika naslednikov v Ljubljani.

Knjižnica rajn. Iv. Vesela, trnovskega dekana, ki jo je pododovala družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, se bo sedaj v prid družbi podrobno prodala. Krasna knjižnica obsega nad 1100 knjig (okoli 1500 zvezkov) iz vseh strok človeškega znanja. Imenik s cenami izide v kratkem in se razpošlje resnim kupcem le na zahtevo, ako se po dopisnici oglase pod naslovom: Pisarna družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani (Narodni dom)

Opomnja uredništva. Poročilo o koncu letošnje gledišske sezone prinesemo v prihodnji številki

Samogovor.

Stoj pred menoj, moj skriti obraz,
samo za hip, le kratek čas,
da te spoznam.

Nocoj ni med nama srednika,
sodnik moj, brez besednika
s teboj bom sam.

Veš, kaj prenesel sem v teh dneh,
zato mi je pogum v očeh,
da pretrpim

i tvojih vseprodirni soj;
daj, naj se, z možem mož, s teboj
izgovorim.

Naj vidim blaznost svojih sanj,
vso bedno ničevost dejanj,
vso laž besed.

Proklel sem svet in njega slast —
še sam od sebe, daj mi oblast,
naj bom proklet.

Obraza ni. Le glas globin:
Proklel si svet, ti, njegov sin?
In zdaj si sam?

Pa rad bi v očetovo hišo spet
s hinavščino: „Oče, i jaz sem proklet!“
In — ni te sram?

To ni te gnal visoki duh
in bil je misli zgolj napuh
in samoprid? —

Bi pitano tele jedel rad?
Te bode svila, ki tvoj brat
je v njo zavit?

Vem: nisi hotel teh besed
od mene. Zdaj si res zavzet
in trepetaš.

Vem: htel rokė si krog vratu
in htel na srce si medu —
zdaj me poznaš!

Oton Zupančič.

Iz cikla „Marija“.

Zvezde zdaj svetijo mladim ljudem,
netijo plamen čez dan pritajeni,
duše — po dve in po dve izgubljeni —
slepo sledijo vabečim slastem.

S sencami gostimi mrak jih zastraži,
otme očesu zavisti prežeče,
plahi šepet jim boj prešepeče,
da ga ne čuje, kdor ga sovraži.

Tiho naslonim se jaz na podboj,
pošljem v mrakove oči vse razpaljene:
„Njega iščite — na prsi razgaijene
naj me poljubi — in v njih bo pokoj.“

Oton Zupančič.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

družbi teh nežnih in lepih dam je tičal knez Metternich kakor petelinček med piškami. Dasi oženjen in ne premlad, je njegova svetlost še vedno rada lazila okrog tujih ograj ter spuščala čeznje ognjevite svoje poglede. Kronisti nam ne vedo povedati, je li iz tega nastala kaka škoda, in tudi mi glede ljubljanskega kongresa nismo mogli zaslediti ničesar, kar bi senco metalo na njegovo zakonsko zvestobo. Bil je pač mož, ki je raje dihal v družbi cvetočih mladih žensk, nego dolgčas prodajal v družbi starih in velih ženic. Takih poštenjakov pa ima tudi današnja bela Ljubljana obilo.

Sicer pa ne smemo misliti, da je bil knez pri teh večerih edini moški. Vselej je povabil kakega mladega plemiča, ki mu je pomagal honerje delati. Tisti večer je bil povabljen grof Oton Barbo.

Okrog desetih je bila zbrana vsa družba. Takoj se je začel živahen razgovor, ki se je najbolj sukal okrog eksotičnih gostov iz obitelji Hitrove.

„Kako ste potovali, Marija Vladimirjevna?“ je vprašal knez priljudno. Koketno se je ravnal pri svojem razgovoru po ruskem običaju.

„Dobro in srečno,“ je odgovorila gospa Hitrova, „kolikor se v zimi dobro in srečno potovati more.“

„Zveze z Rimom in Firenco so še vedno živahne?“ je vprašal Metternich hudomušno. Pri tem je pomenljivo namežikaval, na kar sta gospici Hitrovi zardeli kakor dve rdeči jagodi.

„V današnjih časih,“ se je oglasila Molly Esterhazyjeva, „ko je vsa Italija v plamenu, je težko vzdrževati zveze z Rimom ali s Firenco.“

Grofica se je smejala, da je zvenelo po sobi. A knez je dostavil: „Sicer je pa prosil Bombelles dopusta in morda se ne motim, da bodemo kmalu imeli čast, pozdraviti ga v kongresni Ljubljani!“

Še je dostavil: „Izvrsten naš diplomat je to.“

Gospa Hitrova je kar pokala od ponosa. Esterhazyjeva je hotela nit med prsti obdržati, zategadelj je vprašala intimno: „In kako si drugače zadovoljen z diplomati, Klemens? Čuje se, da ti delajo sitnosti, jezo in skrbi.“

Knezu ni bilo všeč, da bi se govorilo o politiki in posebno ne o kongresnih diplomatih. Tudi ni znal, bi li morda ta ali ona ženica ne ujela kake besede ter je ne zanesla na mesto, kamor ni bila namenjena.

Odgovoril je hladno: „Veruj mi, grofica Molly, da je vse v najboljšem redu!“

Ona pa le ni hotela odnehati: „Kaj pa Capo d' Istria, he?“

„Pri nas,“ je izpregovorila gospa Hitrova, „se itak govori, da vaša svetlost in grof Capo d' Istria nista posebna prijatelja.“

„Kaj se na svetu vse ne govori, Marija Vladimirjevna?“

Esterhazyjeva se ni dala otresti: „Tako nas, ljubi knez ne odpraviš. Še enkrat vprašam, kaj pa Capo d' Istria? Me dobro vemo, da bi ta grški grof rad zlorabil ljubljanski kongres, da bi proklamiral neodvisnost Grške ter zanesel plamen na strehe evropske. Zvijaj obraz, kolikor hočeš, pa je vendar tako!“

In zaničljivo je pristavila: „Še tega bi se nam manjkalo, da bi se radi takih brigantov, kot so Grki, razvnela vsa Evropa!“

„Meni se vidi,“ je izpregovorila grofica Sweerčeva — soproga guvernerjeva, — „da je lepo, ljubiti svoje rojake.“

„Prazne besede! Nič nego prazne besede!“, je odgovorila grofica Molly ošabno. Ni rada prenašala, če ji je kdo ugovarjal. Gospa Sweerčeva je zategadelj takoj bojazljivo obmolknila. Ona pa je še dejala: „Vem, da je knez Metternich mojega mnenja, dasi tega ne bo hotel priznati!“

„Na naši Molly,“ je odgovoril knez porogljivo, „je izgubljen diplomat. Da je ona državni minister Avstrije, bi kakor madjarski betjar svoje ovce z bičem strahovala kongresne diplomate!“

„Mogoče! In kdo nam je porok, da se na kongrese ne shaja dosti ovac?“

Knez je skoraj prebledel: „Pst!“

Ugledal je Evo Lujizo, ki je sedela ob koncu mize. Prijazno je vprašal: „In kako je mnenje drobne naše kontese iz Radovljice?“

Ves čas med razgovorom je tičala Eva Lujiza kakor na žerjavici. Molly Esterhazyjeva ji je bila zoprna, do duše zoprna! Kar v srcu jo je skelelo, ko je morala priznati, da je ta Madjarka lepa ženska. In kako je govorila! Počasi, nekako zaspano, kakor je navada veliki ari-

stokratinji. In ta srebrni glas, ki jo je spominjal na spomladansko petje kosov na grajskem vrtu radovljiškem! In s knezom Metternichom sta se tikala, in prav videlo se je, kako je s črnim svojim očesom silila v njega! Ta ženska je imela vse polno slabih lastnosti in Eva Lujiza je ni mogla trpeti! In kako je bila razgaljena okrog prsi in kneza je lovila! O tem je bila naša kontesa docela prepričana. Kakor godba so ji zadonele na uho besede: „In kako je mnenje drobne naše kontese iz Radovljice?"

Takoj je odgovorila: „Ženski ni treba, da bi se v vse vtikala!"

Pri tem je zabadala svoje oči kakor nabrušeno bodalo grofinji Esterhazyjevi v obraz. Ta je srdito siknila: „Ti strupeni črv ti!"

Knez se je zasmejal: „To se pravi latinsko: mulier taceat in ecclesia! Ali po naše: grofica Molly Esterhazyjeva naj molči o politiki. Ni li tako, kontesa Eva Lujiza?"

Eva Lujiza, ki je sama svoj nosek tako rada vtikala v politiko, je ročno odgovorila: „Čisto tako je, svetlost!"

Knez se je iz srca smejal. Vsa druga družba pa niti obrazov ni zavlekla, dasi niti ene dame ni bilo, ki bi oholi Madjarki ne bila privoščila te lekcije. Ali bile so vse predobro vzgojene, kakor se pravi, in zategadelj ni bilo opaziti, da bi se bilo kaj posebnega pripetilo. Nekaj dam je pričelo razgovor o drugih rečeh, prav kakor bi jih to, kar se je ravnokar pripetilo, čisto nič ne brigalo. Samo knez se je neprestano smejal: „Torej, ljuba Molly, mulier taceat in ecclesia!"

Molly je prebledela, pa prav malo. V njej je sicer vrelo, a bila je predobro vzgojena in zatorej na zunaj ni kazala svoje razburjenosti. Nekako zaspano je počasi izpregovorila:

„Vdam se, svetlost! Svet je že tak, da govori dostikrat iz ust otrok resnica!"

Otroka niti posebno naglasila ni, a vzlic temu je vsak občutil, da je bil ta otrok glavna beseda v njenem odgovoru. Tudi to je bil sunek z bodalcem! Vsi navzočni so to občutili. Za trenotek so se obrazi namuzali in v hipu se je zasukal razgovor na drugo polje. Prav kakor da se ni nič posebnega pripetilo! Samo Evi Lujizi je rdeča jeza zalila nežni obrazek, pa se je tudi ukrotila; dekletce je bilo istotako prave pasme!

Ko je za nekaj trenotkov razgovor utihnil, se je Eva Lujiza obrnila proti svojemu sosedu, grofu Otonu, ter izpregovorila nepopisno ošabno: „Da, da, grof Barbo, kdor ni več mlad, vidi povsod otroke!"

Vsaka beseda se je umela: pri tem pa je bila kontesa besedico „mlad“ še posebej poudarila. Tišina je bila, da bi se bila čula igla, če bi padla na tla; a Eva Lujiza je zrla nedolžno okrog, prav kakor da ni hotela nikogar žaliti, dasi je v resnici hotela do živega zadeti svojo nasprotnico. In do živega jo je zadela! Navzočni so kar otrpnili. In dobro vzgojeni grof Barbo je šepnil: „Za Boga, kontesa, krotite se!“

Pa se ni hotela krotiti in srdito mu je odgovorila: „Privaditi vas hočem še na hujše, grof! Vedite tudi vi, da kontesa Thurnova ni vajena zobati otrok!“

Na srečo se je serviral čaj, tako da je bila prekinjena neprijetna ta epizoda. Knez je vstal in pristopil k Evi Lujizi. Prijel jo je za roko, rekoč: „Naša Eva Lujiza je vitez, ki suče ostro orožje! Meni ugaja ta vitez!“

Čulo se je to nekako očetovsko in samo knez Metternich je smel kaj takega storiti. V istini pa ni tičalo nič očetovskega vmes; bilo je prav navadno koketiranje starega grešnika, kateremu je že davno bilo jasno, da ga obožava mlada kontesa.

Kdo je bil tedaj srečnejši od Eve Lujize? Takoj se je polegla njena razburjenost, in če bi se bilo v tistem hipu od nje zahtevalo, da naj prosi odpuščanja grofinjo Molly Esterhazyjevo, bila bi to brez ugovora storila. Tako jo je presunila izredna ljubeznivost kneza Metternicha! Knez je zopet prisedel k Esterhazyjevi. Ali Eva Lujiza ni obrnila očesa z njegovega obraza; prepregla ga je z žarki svojih pogledov! Nekaj ji je kakor s pelinom zalilo srce: ker se je pri tem zopet in zopet morala spominjati svoje nasprotnice, grofinje Esterhazyjeve! A spominjala se je tudi one, ki mu je bila cerkveno poročena; tudi tej ga Eva Lujiza ni privoščila, njega, ki ji je bil vzor vseh vzorov, ki je bil po njeni sodbi prvi diplomat sveta in ki je trinoga Napoleona spodil iz Evrope!

Tik nje je sedel grof Oton. Ta zaljubljeni mladenič je istotako vedel, kak plamen razjeda mlado njeno dušo, in opazil je tudi, kako se je v težkih svojih mislih zagledala v knezov obraz. Tudi druge so to gledanje opazile in grofica Lichtenbergova, ki je bila tiste dni prva koketka in tudi prva tercijalka ljubljanska, je nekaj šepnila proti grofinji Turjaški. In Barbo bi bil glavo zastavil, da se je to šepetanje tikalo nesrečne njegove sosede, katero je hotel ozdraviti srčne njene bolezni.

Da bi jo prebudil, je dejal tiho: „Kontesa, napačno ste me umeli poprej!“

Jezno se je obrnila proti njemu: „Pustite me! Vi niste moj prjatelj, grof! Vi ste na strani one!"

S temi besedami je že zopet predla solnčnate svoje poglede okrog Metternicha; za tiho vzdihovanje rakovniškega grofa pa ni imela niti srca, niti občutka.

Da grofinja Molly Esterhazyjeva ni bila najboljše volje, je naravno. V roki se ji je tresla skodelica, iz katere je srebala čaj. Nekaj njene slabe volje pa je veljalo tudi knezu Metternichu.

Stari diplomat je to takoj opazil. Dobrodušno je vprašal: „Slabe volje, Molly?"

„Kaj bi ne bila," je odgovorila trpko. „Kmetsko dekle bi se ne smelo tako vesti! Jutri se bo po celi Ljubljani govorilo! Sicer pa zadeva glavna krivda tebe, ker vabiš kaj takega med nas!"

Tolažil jo je: „Saj je vendar še otrok!" In z zadovoljnostjo se je grel na žarovitih pogledih male kontese, ki je z veliko ljubosumnostjo opazovala, da se je zopet pričel intimen razgovor med grofico in knezom.

„Kake manire imajo ti Thurnovi doma!" se je zatogotila Esterhazyjeva.

„Včasi imamo vsi slabe manire, ljuba Molly!"

„Še celo diplomati, ljubi Klemens, ki bi se na kongresih najraje stepli!

Knez se je suhotno zasmejal.

„Torej ji odpusti! Saj vidiš, kako milo tu sem gleda!"

„Molly Esterhazyjeva takim gorjanskim kontesam ne odpušča, pač pa jih prezira!"

Knez se je zopet zasmejal, kar je njo še bolj razgrelo.

Izpregovorila je grenko: „Če ti že nihče ne pove, naj ti jaz povem!"

„Govori, Molly!"

„Ni ti treba praviti! Sam veš, na kaj mislim!"

„Ker se stvar ne tiče politike, mi je docela temna!"

Trgala je robec v roki.

„Čemu se skrivaš, Klemens? Ves svet ve, da te spravljajo jeziki v zvezo s koketnim onim otročajem."

Postal je kar kamen in takoj je splezal na nedosežno svojo visočino! Z oholim ponosom je vprašal: „In kaj potem?"

Kot strup je siknilo nazaj: „Plemenitaš se tako ne prodaja!"

Porogljivo jo je zavrnil: „Če bi kdo smel ugovarjati, bila bi to moja kneginja! In drugi nihče!"

Ta porogljivost jo je še globokeje ranila nego prejšnja oholost. Temno je gledala in komaj se ji je izvila beseda iz grla: „Hvala na ljubeznivem pojasnilu!“

Videl je, kako ji je silila solza izpod trepalnice. In občutil je, da je bil segel predaleč. Položila je bila roko na mizo, in ker je bil diplomat, je približal spretno in ne da bi se bilo opazilo, s prstani preobloženo svojo roko ter se je rahlo dotaknil njene.

„Ali hočeva v prepiru živeti?“ je vprašal sočutno.

Vprla je v njega čarobno svoje oko: „Kakor ti drago!“

Knez Metternich je bil velik komedijant: „Molly!“

Bil je to proseč vzdih, kateremu se grofinja Molly ni mogla ustavljati. Takoj ji je izginila nevihta z obraza. Knez pa je nadaljeval: „Vidiš, kako si otročja! Pa tudi pravična nisi meni nasproti! Danes je tu grof Barbo. Povabil sem ga s posebnim namenom! Nadobuden mladenič je in moja želja je, da naj ga vzame kontesa Eva Lujiza. Mislim, da je do vratu zaljubljen v njo. In če more knez Metternich kaj pripomoči, da dobi grof Oton svojo golobico, bode v to gotovo pripomogel. Je li sedaj moja Molly pomirjena?“

Podala mu je roko.

„No vidiš!“ je končal knez. „Ljubezniva bodi Molly, in nikar ne pozabi: mulier taceat in ecclesia!“

Oba sta se smejala. Vse to je morala opazovati Eva Lujiza. V svoji ljubosumnosti si je bila precej na jasnem, da se razgovarjata o njej. Da je pri tem Esterhazyjeva kovala hudobne naklepe proti njej, o tem ni dvojila niti trenotek. Kakor da je bila z nožem sunjena v trpeče srce, tako ji je bilo, ko je videla, kako se je knezova roka doteknila roke one ženske! Tudi ni prezrla, da so se Molly Esterhazyjevi izgubljale megle z obraza in da sta si končno segla v roko. Bila sta zopet edina in njej, kontesi Thurnovi, sta se smejala! Kri je kipela po njej! Sicer ni njemu ničesar očitala; tudi v tem kritičnem trenotku ji je bil še vedno vzor vseh vzorov! Vse svoje očitke in obsodbe je navalila na madjarsko grofinjo, ki je brez sramu ubogemu knezu Metternichu nastavljala zapeljive svoje mreže. Tega ni mogla več gledati, ni hotela več gledati! Ravno takrat je družba vstala od mize ter se v posameznih oddelkih razvrstila po sobi. Eva Lujiza pa je smuknila v sosednjo manjšo sobo. Damski večer je tedaj dospel do najvišjega razvnetja. Knez je sipal svoje čarobne ljubeznivosti na vse strani, tako da si nihče navzočnih ni čutil zanemarjenega. V tem je bil Metternich velik mojster. V hipu je razvnel vso družbo, kakor solnce pa je sam stal v njenem sre-

dišču. Vse se je živahno razgovarjalo. Pozabljena je bila Eva Lujiza. Grofinja Molly je imela zopet prvo besedo in povabljene tovarišice so jo občudovale ne dosti manj kakor kneza Metternicha, ki je bil vendar bog tistega večera.

Eva Lujiza je samovala v sosednji sobi. Pri oknu je zrla v temo tam zunaj in na zvezde po nebu. Čutila se je nesrečno, da bi skoraj obupala! Kamor je gledala, v temo ali na zvezde po nebeškem oboku, povsod je ugledala njega, ki je bil največji mož sveta, ki je bil trinoga iz Evrope pregnal in ki je ta večer — Bogu bodi potoženo — tičal v sponah te pregrešne Molly Esterhazyjeve. Kontesa Eva Lujiza bi se bila najraje razjokala.

Nekdo je prisedel k njej. Grof Barbo je bil prišel v sobo, ne da bi bila opazila njegov vstop. Potisnil je fotelj k oknu ter sedel tik nje. Bledih lic je bil, kar je pričalo o njegovi potrtosti. Evi Lujizi pa je bil melanholični ta mladenič silno nesimpatičen. Skoraj je vedela, čemu je prilezel za njo. A mili njegovi pogledi je niso prav nič genili. Sicer je pa prišel v pravem trenotku! Morala je enega imeti, nad katerim je hotela izliti žolč svoje duše. In grof Oton Barbo se ji je zdel v to kakor nalašč ustvarjen!

„Čemu prinašate pogrebni svoj obraz tu sem?“ je vprašala pikro.

„Odpustite, kontesa!“ je zastokal.

Ni mu izkazala milosti. Hudobno se je zasmejala: „Nekaj bi vam povedala, če bi se ne srdili!“

„Povejte, prosim!“

„Včeraj je bil pri nas tisti mali Costa, ki ga gotovo poznate!“

„Poznam ga!“

„Dobro, dobro! O tem človeku pravijo, da vse ve, kar se je pripetilo nekdaj v naši deželi. In sedaj čujte, kaj mi je ta možiček pravil!“

„Čujem!“

„Da so pred stoletji tu v Ljubljani nekega grofa Barba, vašega prednika, na smrt obsodili!“

„Znano mi je!“ je odgovoril grof lahkodušno.

„Na smrt obsodili, grof, ter ga potem obesili tu na ljubljanskem trgu! Hu!“

„Kolikor vem, so ga samo obglavili!“

„Obešen ali obglavljen, konec je bil en in isti! In vidite, ko gledam danes vaš kisli obraz, grof, in vaše poglede, ki me spominjajo na lisico v pasti, ne gre mi iz spomina vaš slavni prednik, ki je bil tukaj v Ljubljani obešen!“

„Obglavljen, samo obglavljen, kontesa!“

„Obglavljen torej! Radi ropa ali tatvine, kaj jaz vem! Če pa vas gledam, grof Oton, si pa prav živo predočujem, kak obraz je napravljal vaš prednik, ko so ga ljubljanski meščančki na vislice — pardon — na krvavi oder vlekli!“

Ker jo je v resnici ljubil in ker se mu je v zlobnosti, s katero mu je grenila tisti trenotek, dozdevala še lepša in pikantnejša, je molčal.

Pa ni odnehala: „Ne štejte mi v zlo, a smejati se moram! Prav res imate obraz, kakor bi stali ravno na šafotu!“

Iz srca se je smejala.

„Ne zamerite mi, a smejati se moram!“

Galantno je odgovoril: „Le smejajte se, kontesa!“

Pa globoko ji je seglo do srca, ko je žalostno pristavil: „Samo povejte mi, s čim sem zakrivil, da smete z mano tako ravnati?“

Zadel je ob pravo struno. Takoj se je kesala, da je ž njim grdo ravnala. Na mah so ji kapljale debele solze po licih.

Mladenič je globoko vzdihnil: „Moja pregreha je, da vas ljubim, kontesa!“

Krčevito se je iztegnila ter skočila s svojega stola.

„Nič o ljubezni, grof!“ je hitela.

„Imejte milost z menoj!“

„Tiho! Jaz se nikdar ne omožim!“

Zopet ni mogla krotiti svoje narave in hudobno je pridejala: „In če bi se, bi vas ne jemala, ker imate omadeževane prednike.“

To rekši je ponosno odjadrala iz sobe. Grof Barbo pa je ostal sam pri oknu ter zrl v temo zunaj in na zvezde, ki so se blesketale po nebu.

(Dalje prihodnjič.)

Da sem duh . . .

Da sem duh, ki rodile so sanje ga solnčnih vrhov,
z zarjo zlato gorel bi nad morjem brezmejnim svetov,
s solnčnim ognjem pozdravljal šumenje mogočnih valov,
z gromom vihre grmel iz temine brezzvezdnih noči,
z bliskom trgal neba in svetovja in morja plasti,
z zvokom družil se daljnih, krvavih, hrumečih zvonov —
sam le zarja in solnce in grom, prost, svoboden okov!

Vojeslav Molè.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

ako sem prepoznal južni del. Na binkoštni torek, bilo je koncem majnika, pa sem se obrnil proti severu. Peljal sem se s predmestno železnico v kake štiri ure oddaljeni Oranienburg. Izbral sem si to mesto, ker sem vedel, da bom spotoma in tam videl v malem obsegu vse, kar nudi okolica značilnega, in mogel vrhutega nekaj prepoznati preprosto ljudstvo — Binkoštni torek velja namreč v Berlinu še kar za praznik. Zato je popoldne vse drlo iz mesta in na Stettinskem kolodvoru se je pričela borba za prostore v kupejih. Dobro, da sem bil tega že vajen iz voženj po Berlinu. Vozovi se strahovito napolnijo in nihče ne godrnja; malo se zmenijo potniki, bodo li sedeli med vožnjo ali ne. Da sem le v vozu, pa je! Tista urica vožnje se že pretrpi.

S smehom in potrpežljivim humorjem se je oddelek, kjer sem se jaz stisnil v kot, napolnil tako, da smo jedva mogli okreniti glave. Tisti, ki so sedeli, so bili kar v temi; če se jim je pri kakem sunku vlaka kdo izmed stoječih za trenotek usedel na krilo, so to uslugo kvitirali z vdanostjo ali s kakim dovtipom, n. pr.:

„Det (t. j. das) schad' ja nischt, det schad' ja nischt,
det wird ja wieder abjewischt"

Pa nihče ni bil vsiljiv, kaj šele nedostojen. Prav všeč mi je bila obzirnost napram otrokom; če le mogoče, so jih prerinili k oknom in kdor je imel sedež, se je umaknil otročičem. Celo skrbni so bili očetje za svoje otroke — pri nas pa se očetu ne „spodobi", da bi tako negoval svojega potomca.

Ker sem stal pri oknu, sem mogel med vožnjo tudi presojati okolico. Peščeni travniki, potem mlake in močvirje in vmes borovi gozdi, to nudi priroda sama. A človek ji ni dal miru. Kjer je prostorček le količkaj dvignjen, tam že stoji vila, tovarna ali gostilna in človeška pridnost in podjetnost je pričarala iz nerodovitnih tal lepe vrtove: na eni strani plota bujna rast, sveže cvetke, na drugi strani neposredno mrtva pušča. Izletniki so pohajkovali povsod, posa-

mezni, po dva in cele obitelji; nekateri so polegali po sencah, drugi so se z otroškim veseljem zaletavali v vsak klanec, da je bil le dva metra visok. Izzivajoče vabljive so mnogobrojne obpotne gostilne, često z zelo originalnimi imeni. Ena največjih je imela velikanski napis „gozdni maček“ (Waldkater); neka druga je vabila goste z debelo narisanim obvestilom: „Hier wohnt(!) Bratwurst!“ Še drugi gostilničar, ki je imel svojo gostilno bolj v ozadju, je napisal na plot, mimo katerega se je dohajalo v gostilno, kot kažipot besede: „Okrog ogla klobase!“

V Oranienburgu, kjer se končava predmestna železnica, sem krenil prek železniškega tira in mimo gostilen, iz katerih se je slišal glasen vrišč, po cesti do bližnjega Lebniškega jezera (Lebnitzsee). Jezero je okroglo in nekako tako veliko kakor Blejsko; obdano je na treh straneh z gozdom in je razmeroma malo obljudeno. Rad bi se bil usedel v kako zatišje, a čas mi je bil omejen. Hotel sem se vrniti v Berlin po dveurnem odmoru s prvim vlakom, med tem pa si ogledati še gozdno Grabovsko jezero, ki leži slabo uro severno od Lebniškega. Da pridem prej tja, sem ubral bližnjico čez gozd. Izprva sem jo dobro mahal, a kmalu sem se naveličal. Zakaj?

„Des Deutschen Reiches Sandbüchse“ — sem se spomnil, ko sem komaj potegnil svoj desni čevelj iz prhkega, suhega peska, a istočasno prav tako globoko obtičal z levim; „zdaj razumem, kako je prišel Berlin z okolico do tega priimka.“ Zdaj sem tudi razumel, zakaj so v Berlinu šetališčna pota skoraj vedno tlakovana; prej sem smatral tisti drobni, mozaiku podobni in vsekakor dragi tlak le za lišp, zdaj sem izkusil sam, da je tak tlak neobhodno potreben povsod, koder stopa mnogo nog. Spomnil sem se, da so celo navadne ceste često tlakovane in da hodi n. pr. vojaštvo na vaje izven mesta vedno v visokih škornjih, ki jih prinese nazaj ne obložene z blatom, pa vendar sila grde, kakor z umazano soljo potrošene. Zelo pripravna pa so ta s peskom posuta tla za ježo in res se tod jako mnogo jaše.

Nekaj časa sem se trudil, izdirajoč nogo za nogo; ko sem imel dovolj peska ne le na čevljih, ampak tudi v njih, sem se vrnil proti Oranienburgu. Na križišču cest sem naletel na čuden spomenik. Sredi navadne ograje je stal preprost, srednje visok obelisk z napisom „Bismarckov spomenik“; okrog njega je ležalo za visoko grobljo različnih kamenov vseh barv in velikosti, oklesanih in robatih, in vsak tak kamen je imel svoj napis, češ, ta kamen je položil sem ta in ta. Spominjam se dobro, da je na enem izmed najroba-

tejših bilo podpisano kot njega patriotični darovalec neko berlinsko društvo — čevljarskih pomočnikov.

Med tem se je bližal večer in v gostilnah onostran kolodvora je postalo kaj živahno. Na nekem vrtu se je razvilo življenje kakor v kakem pomanjšanem dunajskem Pratru. Vrtiljaki, strelišča, panorame, vse je bilo tu in povsod se je gnetlo ljudstvo. To gibanje sem gledal z začudenjem; kajti v Berlinu samem kaj takega ni videti in Berlinec je doma tudi pri veselih prilikah le zmerno živahen in ne posebno glasen. V Oranienburgu pa je veselje kipelo nekaj stopinj više in celo vriskati so skušali. Največ gorkote so pač bili prinesli člani nekega strelnega kluba, ki so, vsi že v precej blagoslovljenem stanju, prišli sem počivat od napornega — občnega zborovanja.

Največ gneče je bilo okrog glavnega gostilniškega poslopja, katerega vse pritličje je zavzemala velika dvorana, z vhodi s planega od treh strani. Preril sem se bliže, ker se je čula iz poslopja godba. Kdo bi si mislil: plesalo se je! Prvikrat za svojega bivanja v Berlinu sem videl ples; v Berlinu se namreč razmerno malo pleše. Tu pa so se pari vrteli z dušo in telesom, vdajajoč se svojemu „delu“ tako, da niso skoraj nič govorili, kaj šele kričali. Ljudje so bili kakor hipnotizovani: godba je igrala brez prestanka neko poskočnico; pari pa so se prijemali drug za drugim, izvečine očitno, ne da bi se sploh poznali. Moški je pokimal ženski in šla sta, se zavrtela nekolikokrat, pa zopet odšla. Plesalo pa jih je naenkrat le po toliko, da ni bilo gneče; drugi so počakali. Ljudi je stalo ob stenah okrog in okrog nabito polno; vsi, plesalci in neplesalci, so prostor obdajali le stoje v krogu, v s r e d i pa je bil prostor za vrteče se pare.

Naslonil sem se na steno in sem baš ugibal, kak ples so pravzaprav plesali; bili so koraki kakor pri francoski polki, a pari so se pri tem zibali kakor pri valčku. Eden par pa se je sukal s posebnim užitkom: on resno dostojanstveno, ona pa vdano; vdano plesalcu in plesu. Spoznam ju: bila sta moja znanca z moje prve vožnje v Berlin in s Putliškega mosta. Znano je, da tajinstveno začutimo, če na nas gleda trajno kako oko. Tudi onadva sta se ozrla v me; nasmehneta se mi, plešeta v mojo smer in kmalu je stal on pred menoj ter me je, stoječega ob steni, podražil:

„Und wer des Lebens Unverstand
mit Wehmut will jenießen,
der lehne sich an eine Wand
und strampfle mit den Füßen!

Mož je pogodil moje telesno in duševno stanje... Prav vljudno me je povabil, naj se jima pridružim, češ, ona odhajata. Odšli smo v mesto, seveda kupovat razglednic. Med potom sta me poučila, da se oni ples imenuje „Rheinländer“ in da je narodni ples bolj preprostega ljudstva.

Mesto Oranienburg nima nič znamenitega; tako je pač, kakor vsako provincijalno. Hiše pak leže malodane vse v majhnih vrtih, ki si jih je prebivalstvo z velikim trudom pričaralo iz peščenih tal. Pri nas doma je vsa priroda vrt; zato si ne nasajamo umetno toliko vrtov kakor ondotni prebivalci. — Skupno smo se vrnili v Berlin; vlak je bil zdaj napol prazen, ker je za občinstvo bil povratek še prezgodaj. Okolica je že sanjala v poznem mraku, moja sopotnika sta si v naročju zadremala, a jaz sem se zamislil v pretekle čase. —

(Dalje prihodnjič.)

Vrnitev.

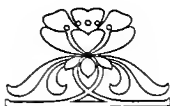
Obup in črne misli so hodile
po svetu za menoj, o moja mati!
A kadar stal pred tvojimi sem vrati,
obupne misli so me zapustile.

Hotele niso, da bi ožalostile
obličje tvoje — glej, ker vse izdati
bi morale, kar moram jaz prestati,
ko so z menoj njih mračne, temne sile.

A zdaj sem prost! V tišini tega kraja
v nemirno srce zopet mir prihaja
in spet se vračajo otroške sanje.

In če prežijo zunaj ko pijavke
nenasitljive moje spremljevalke,
ne zvedi mati nikdar, nikdar zanje!

A. Gradnik.

Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal **Ivan Cankar.**

(Konec.)

arahlo so se zaprle duri za njim, ob durih pa sta si stala nasproti Liza in Jareb.

„Liza!"

Komaj je stopil k nji, komaj je iztegnil roko, se je umeknila in strog je bil njen pogled.

„Tja sedite, gospod Jareb, na tisti stol, kjer ste sedeli, da vam napolnim prazni kozarec in da se porazgovoriva; zakaj po glasni in veseli družbi si želi srce tihe besede."

Jareb je sedel, Liza mu je sedla nasproti in mu je natočila kozarec. Ko je videl Jareb njen hladni, tihi obraz in ko je videl, kako se je tresla roka, ki je držala steklenico, je začutil v srcu rahel nemir.

„Spodobno je bilo moje vedenje," je pomislil, „ampak človek nikoli ne ve, kje preži luža na nepreviden korak. Morda je bila samo beseda, morda je bil samo pogled, ampak že beseda in že pogled je dovolj, da zakljuje nezaupnost v srcu!"

Liza je natočila tudi sebi, vzdignila je kozarec, trčila sta zvonko in sta pila. Lizi so narahlo zardela lica, tudi tihi smehljaj se je spet prikazal na njenih ustnicah.

„Gospod Jareb, pomeniva se torej pametno in brez ovinkov. Vam se že narahlo belijo lasje, posebno ob sencih se pozna in tudi na temenu se že pojavlja pleša, dasi je skrbno in prijetno zakrita. Jaz, sirota, pa sem vdova in polno, izkušenj in izkušnjav bogato življenje zakrivajo leta z usmiljenim plaščem. Zatorej mislim, da ni potreba nič lahkomiselnih, mladostno koprnečih besed, temveč da govoriva o prihodnosti s tistim mirom in s tisto lepo pametjo, kakor govori trgovec o kupčiji. Kdaj, mislite, da bi se vršila poroka: čez dve ali čez tri nedelje?"

Jareb je bil osupel in skoro vznemirjen.

„Tako brž?"

Liza je pogledala zlovoljno.

„Prej, gospod Jareb, se vam je mudilo? Rekla sem, da ni potreba med nama nič mladostno koprnečih besed, zato ker ni ljubezni med nama — gospod, kaj je ljubezen? — in tudi zato, ker se s takimi besedami stvar zavleče, tako da je nazadnje pusta in zoprna. Kdor hoče napraviti dobro kupčijo, skrbi, da jo napravi čimprej, že zaradi obresti; tako bova storila tudi midva.“

Jarebu je šumelo v ušesih; lovil se je, da bi našel misel, toda našel ni nobene.

„Kar se ljubezni tiče, gospa Liza, lahko rečem —“

„Kar se ljubezni tiče, sem že povedala, kako da je!“

Vstala je in je odprla tisto železno kajbico v kotu, ki jo je ogledoval Jareb tako rad in s tako prijaznimi očmi. Vzela je iz kajbice debelo knjigo in jo je položila na mizo pred Jareba.

„To je moj račun in moje premoženje!“

„To se reče . . .“ se je smehljal Jareb napol v zadregi, napol v tihi radosti. „To se reče, gospa Liza, da ste jako vestna . . . tako in tako . . . jako natančna gospa . . .“

Pregledal je račune, z urnim pogledom je premeril kolone.

„Resnično . . . jako natančna gospa . . . Komaj sem vreden . . .“

Gledal je in od osuplosti in veselja mu je šinila kri v lica.

„To premoženje, gospa Liza, je zelo lepo premoženje . . .“

„Je najino!“

„Najino . . . tako in tako . . . da sem vedel, da sem poznal od blizu to lepo knjigo . . . z večjim spoštovanjem, z večjo ponižnostjo bi se bil približal . . .“

„Jaz sem vam povedala, koliko je vredno moje krilo, zdaj pa mi razložite, koliko je vredna vaša suknja; da bo stvar dognana!“

„Tako in tako . . . od tete . . . toliko in toliko . . . od očeta . . .“

„Prinesite mi jutri vse lepo napisano, urejeno in potrjeno . . . in potem bova govorila dalje.“

Liza je vstala, Jareb je sedel osupel, kakor pijan.

„Kaj sem storil, Liza?“

„Pozna je že noč, gospod Jareb, glejte, in tudi svetiljka že skoro ugasuje . . .“

Jareb se je nasmehnil samo na eni strani ustnic.

„Pa če ugasuje svetiljka, zakaj bi ne ostal?“

Nasmehnil se je, toda v tistem hipu se je hudo prestrašil. Liza je prebledela in je strmela nanj s praznimi, čisto neznanimi očmi.

„Videl sem jo nekoč . . . kakor stoji zdaj pred menoj, sem jo videl!“ mu je šinilo mimo pameti; tako se zdi otroku, da je šinil preko stene velik strah; zajoka in pozabi takoj.

„Kaj sem vas razžalil, Liza?“ je jecljal. „Na kolenih prosim . . .“

Počasi je stopila Liza k svetiljki in je privila luč; ustnice so se hotele smehljati, toda obraz je bil bled in tudi ona je jecljala, da je komaj razumel njene besede.

„Resnično že ugasuje luč . . . pozna je noč . . . pojdite zdaj . . .“

Jareb je vstal, s previdnimi koraki, z zibajočim životom je stopil bliže . . .

Počasi je iztegnila Liza roko, Jareb je ostal sredi izbe.

„Lahko noč!“ je izpregovorila Liza in se ni ozrla nanj.

„Najina zaroka je bila nocoj, Liza; en sam poljub, na čelo samo . . .“

Liza se je resnično nasmehnila.

„Trgovca, ki delata kupčijo, se ne poljubljata . . . vsaj ne, predno sta kupčijo dognala . . . Lahko noč!“

Ponudila mu je roko, Jareb se je globoko sklonil ter se je dotaknil te okrogle roke z ustnicami . . .

„Vse je dobro, gladko in prijetno!“ je premišljeval, ko je bil na klancu. „Da bi le teh oči ne bilo, ki se ozro nenadoma na človeka, da ga je strah. Tiste oči . . . vidi jih človek in takoj se mu zdi, da jih je videl v najnemarnejšem trenotku življenja, ob tisti uri, ki je pozabljena za zmerom, pokopana pod težko gomilo. Razmakne se gomila, ura bije, ki je odbila zdavnaj, in kakor velike spačene sence na zidu se prikažejo nelepi spomini . . .“

Ozrl se je na klancu; eno samo okno je bilo še svetlo v krčmi in v svetlem oknu je ugledal črno glavo; ne obraza ni razločil, ne oči, in vendar ga je prešinilo po životu kakor strah.

„Tam sloni . . . gleda za menoj, name ne misli. Tako gotovo ne misli name, kakor gotovo me ne ljubi. In če sem se zmotil v svoji pameti in če vendarle misli name, tedaj misli name s hudim in neprijaznim srcem . . . Glej, človek, srečen bi bil lahko nocoj . . . Po dolgi in strmi poti si stopil na hrib, lahko bi se oziral z veselim pogledom po svojem prostranem bogastvu, lahko bi rekel: šel si, hodil si po tem dolgem klancu z rodoljubno potrpežljivostjo in zdaj si prišel; odpočij si zdaj, ni treba dalje, tudi zmerna zadovoljnost je čednost rodoljuba. Zakaj se ne oziram z veselim pogledom, zakaj ni zadovoljno moje srce? . . .“

Vsa tiha je že bila dolina šentflorjanska, ko se je vračal Jareb v svoj samotni dom. Mesec, bel in bleščeč, je hitel nad dolino, tiho in slepo so stale koče, črno drevje je molčalo.

Težko je bilo srce Jarebovo, tako plaha in slabotna je bila radost v njem, kakor plapola nad črno gomilo pohlevna luč, predno ugasne.

Ko je stopil v svojo izbo in zaklenil duri, ga je izpreletelo prvikrat bolno čuvstvo samote. Stal je sredi izbe, pritisnil je nenadoma obe dlani ob senca in v tistem trenotku se mu je zazdela prihodnost tako temna in žalostna kakor preteklost.

„Kaj sem storil?“ je zavzdihnil v svoji bridkosti. „Kaj sem storil, o Bog, da si pregrnil s to neblago senco mojo največjo radost? Veliko sem grešil, veliko sem se pokoril in zdaj, mislim, je račun dognan in podpisan . . .“

Legel je in dolgo je ležal in strmel v temni zid, predno je zaspal. In ko je zaspal, so prišle hude sanje.

Nenadoma je stopil predenj deželni poslanec in narodni prvoboritelj doktor P., ki je bil nagle jeze.

„Tako ne pojde več dalje, kancelist Jareb! Ali je človek rodoljub ali pa je izdajalec! Ali izvršuje svoje rodoljubne dolžnosti ali pa jih ne izvršuje! In vsaka stvar, ki ima začetek, ima tudi konec!“

Hudo se je prestrašil Jareb, trepetal je in se je priklanjal.

„Zmerom sem vestno izkušal, da bi izpolnjeval s potrebno popolnostjo svoje rodoljubne dolžnosti . . .“

Dr. P. pa se je strašno razjezil, kakor se razjezi človek, ki brani pravico in mu ugovarja krivica s hinavsko besedo.

„Ali se to pravi vestno izpolnjevati rodoljubne dolžnosti, če si preoblečete nogavice dvakrat na teden namesto vsakih štirinajst dni? Ali se to spodobi za krepostnega sina tega slovenskega naroda, ki je po svoji ogromni večini poljedelski narod? In kaj pa tisti brki, tisti zavihani brki? Jugoslovani si ne vihajo brkov, gospod! Stran ž njimi!“

In dr. P. je stopil k Jarebu in ga je z obema rokama krepko potegnil za brke . . .

Zlovoljen in poten se je vzdramil Jareb.

„Sanje o paradižu bi morale rasti iz mojega srca nocoj, in kakšne sanje rastejo! Vsa sreča, ki sem jo dosegel — kakor da jo je dosegel kdo drugi in kakor da strmim vanj z zavidnimi očmi. Iščem in ne najdem radosti v tem nehvaležnem srcu . . .“

Zavzdihnil je, zaspal je nemiren in žalosten.

In ko je vdrugič zaspal, je stal pred njim župan Frfila, z otožnim pogledom je gledal nanj in je zmajeval z glavo.

„Zakaj majete z glavo, gospod župan Frfila?“ je vprašal Jareb in obšla ga je čudna bojazen.

„Zato majem z glavo,“ je odgovoril župan Frfila, „ker ne morem drugače. Kdo bi ne majal z glavo, če vas pogleda? Saj nimate brkov več in hudo osiveli so vam lasje . . .“

Prestrašil se je Jareb, planil je in se je vzdramil.

„Oprosti, Bog, da ti s takimi sanjami povračujem dobrote . . . Ne bilo bi treba takih sanj nocoj!“

In vendar je ostal in je prižgal luč in je pogledal v ogledalo s skelečimi očmi. Nekoliko razmršeni so bili brki, lasje pa so bili bujni in temni in so se belili samo na sencih tako narahlo, da bi razmišljen pogled ničesar ne opazil.

Še globlje se je razsrdil Jareb.

„Glej, več sem verjel sanjam nego resnici! Lepa in blaga je bila resnica, moje srce pa je ni občutilo, ostalo je hladno in plaho. Komaj so prišle nespametne sanje, sem jim verjel in sem se jim ves vdal . . . Prevelika je moja sreča, neprimerno plačilo za moje skromno rodoljubje, zato je hotel Bog, da uživam to srečo kakor nahoden človek sladko jed: uživa, toda okušati ne more in vsa sladkost je zapravljena . . .“

Zaspal je vtretjič.

In ko je zaspal, se je odgrnilo nebo na zahodni strani, kakor da je bilo šele pravkar zašlo rdeče solnce. V tisti mirni luči spečega solnca se je nenadoma prikazal droben in zelo bel obraz. Ženska se je bila vzdignila izza holma, hitela je jako urno po klancu nizdol; očitno se ji je mudilo. Ves klanec je bil v senci, samo njen obraz se je svetil tako čudno, kakor da bi bila luč v njem in ne na oni strani, na večernem nebu. Nenadoma je postala, zasenčila je oči z dlanjo in je pogledala v dolino šentflorjansko. Jareb je stal ob oknu, umaknil se je trepetaje, toda umaknil se je prepozno. Ugledale so ga bile njene oči in so ga pozdravile veselo, tudi roko je iztegnila in glavo je nagnila. Daleč je bila, toda slišal je njen glas, kakor da bi govorila ob njegovi rami; zakaj tiha je bila noč.

„K tebi prihajam . . . zato prihajam k tebi, da bi videla to prijazno izbo, da bi ti sedela nasproti na tem lepem divanu in da bi ti kuhala čaj . . . Zakaj me nikoli nisi vabil? . . .“

Jareba je pretresel mraz po vsem životu; ko se je vzdramil, je ležala odeja na tleh in zobje so mu šklepetali.

„Razodel sem se . . . v teh hudih sanjah . . .“ je pomislil in se je sklonil iz postelje, da bi pobral odejo. Toda komaj se je zganil, je segla tista iztegnjena, bela, pozdravljajoča roka v njegovo srce kakor svetel meč; izpustil je odejo, planil je iz postelje in se je opotekel k oknu.

Nebo je bilo svetlo, vse posuto z zvezdami; zdavnaj že je ugasnila večerna zarja in črni so bili holmi.

„Tudi zdaj sem verjel . . . nisem verjel sanjam, hudemu spominu sem verjel . . . Grobar, nasuj gomilo za hišo visoko, nasuj jo do neba . . . Nasuj, grobar, da se ne vzdigne več tista bela roka, da se ne prikaže več tisti beli obraz . . . Kajti . . . spodoben rodoljub sem in hodim v cerkev! . . .“

Trepetal je ob oknu od mraza in od bojazni; skeleče, zaspane, napol še sanjajoče oči so gledale v noč. In ko so gledale, so zastrmele, razširile so se v veliki grozi.

Zatemnilo se je nebo; vzplapolale so silne črne peroti od vzhoda do zahoda; ena perot se je dotikala Žalostne gore, druga je trepetala nad Kórenom; dolgi vrat se je zvil, približala se je črna glava in Jareb je ugledal tik pred sabo velike, zelene, steklene oči . . .

* * *

Čez tri nedelje je gledala dolina šentflorjanska poroko, kakršne ni gledala prej nikoli. Župan Frfila je stal med svati, zmajal je z glavo in je rekel: „To pa to!“

Lepa je bila gospa Liza, goreče ljubezni vredna; gorečih pogledov brez števila je poljubljalo njena lica. Vsa bela so bila tista lica, vsa deviška, ves tih in deviški je bil njen sramežljivi pogled. Ampak še veliko spodobnejši in še večjega občudovanja vreden je bil Jareb. Mnogo je bilo rodoljubov v cerkvi, mnogo jih je bilo tudi med svati. Toda Jareb je bil spomenik rodoljubja, je bil rodoljubja simbol. Resen je bil njegov obraz. Ampak v resnobi so bile zbrane in so se izražale vse rodoljubne čednosti, kakor smehljajoča ljudomilost, visokostna in vendar tako blagodejna in poučevalna modrost, hkratu pa tudi spodobna in posebno višjim slojem tako lepo primerna ponižnost. Dolgo črno suknjo je nosil Jareb in bel telovnik; tudi rokavice so bile bele in bela roža je bila v gumbnici.

Kje je pero, da bi opisalo tisto slavje? In kje je ono, da bi opisalo navdušenost naroda? . . .

Gospa Liza je bila bleda in se je spoteknila na stopnicah, ko se je vračala iz cerkve.

* * *

Po tihem potu, skrit in sam, je šel Jareb v urad. Noge so se mu tresle, globoko upognjen je bil njegov život.

„Hej, Jareb!“ je zaklical Hojzič od daleč.

Komaj se je ozrl Jareb, odzdravil ni.

„Siv si, Jareb, siv si in suh!“

Resnično so bili čisto beli Jarebovi lasje in zelo upala so bila njegova lica.

„Saj še teden ni od poroke!“ se je smejal Hojzič. „Lepa reč!“

Nič ni odgovoril Jareb, tih in upognjen je šel mimo, tih in upognjen je stopil v urad. Ogovoril ga je človek, odgovor je bil prestrašen pogled . . .

V veži je stal župan Frfila in je pripovedoval Jerini, ki se je smejal škodoželjen.

„Po poroki je gorela luč vso noč do jutra. Po noči, opolnoči, se je razlegel krik . . .“

Jerina se ni več smejal, župan Frfila je namršil obrvi.

* * *

Kje si, svatovska krčma nad klancem? Kje si zdaj, svetlo znamenje nad dolino šentflorjansko? In kje ste vi, koprneči snubci?...

Tiha je hiša, mrtva so okna; človek gre mimo in se pokriža.

Devet tednov po svoji veseli poroki je umrl žalostno rodoljubni kancelist Jareb, in ko so odpirali drugo jutro duri in okna in ko so prihajali pogrebci, ni bilo gospe Lize v hiši in tudi ne v dolini šentflorjanski. Brez besede in brez sledu; šla je, kakor gre hud spomin, ki se prikaže nenadoma in izgine, da ostane za njim samo še žalostna misel.

Makovo polje.

Polje, polje, kakor kralj v škrlatu
se mi zdiš,
kot junak, ki pal je v svojem zlatu,
krvaviš.

Kot da dalja v ognju je splamtela,
mak žari,
kot da večnost tu je skrvavela
srčno kri.

Vojeslav Molè.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Oj, vitez moj! Življenja dan
na širno, cvetno sije plan,
a na planjavi cvet noben
ni le za sebe usajen;
kraljevska roža lepa je,
ker tudi lilija cvete,
in mačeha in tulipan,
pa mak, marjetice in lan.
Iz teme dan se porodi,
brez dneva blage ni noči,
umakne letu se pomlad,
jesen pa dozoreva sad;
če zima potok zaledi,
ga Vesna zopet oprosti.
Neskončno, večno je vrvenje;
objemi vse — to je življenje!
A če želiš, če ne želiš,
življenju le ne ubežiš;
če niti Zakona tako
v predivo žitja ti tekó,
ne rešiš brige in težav
in bojev se in izkušnjav.
Da poživiš stotisoč dolgih let,
ne najdeš kraja, kjer bi amulet
bil skrit, ki bolečine vse ozdravi
in hudih ur nevarnost vso odpravi.
Če od tečaja do tečaja svet
prehodiš in preiščeš vsako sled,
nikdar ne najdeš čudesne doline,
ne splezaš na skrivnostni vrt planine,
ne stopi noga tvoja na morišče,
kjer raslo čarodejno bi zelišče,
ki srčne želje ti izpolni vse
in bajk kraljestvo duri ti odpre.

V nadlogah dnevnega življenja
ponuja pa se ti zdravilo,
ki neusmiljenost trpljenja
vsaj omehča z dobroto milo;
užitek vsak olajša ti,
približa ti brezgrešni raj
in vsako slast oplemeni
in v zimi ti pričara maj.
Srce imaš; odpri zapah,
da najde vanj Ljubezen pot,
ne bodi te Ljubezni strah,
pripravi zanjo skromen kot.“

Prav milo vitez zdaj pogleda
dekle, v razvnetosti goreče,
in žalostno mu glas trepeče,
ko odgovarja brez togote:

„Besede tvoje kakor med,
ki pridne ga čebelice
iz žlahtnih rož nabirajo,
srce in dušo ganejo;
s sladkostjo bi premagale,
ne da opazi, moško voljo
in omehčale trdo glavo,
če bi povelju ne sledila,
ki tako moč ima nad njo,
da mora njega slušati
vkljub svetli rajski radosti
in satanskim peklenskim grozam.
Oj, v globočinah moje duše
živi skrivnostno sladka slutnja
o blagih urah čiste sreče,
o bajni slasti živih pravljic,
o čarodejni čaši vina,
ki brez pijanosti opojnost
daruje duši in razumu,
da se v nebeške visočine
na eterskih perotih dvigne
človeško bitje kakor duh

in čudovito reši se
težine trupla in prahu.
Ljubezen, ki je ne poznam,
prečesto se je prikazala
v daljave zročemu pogledu
in hrepenenju neprespanih,
kot večnost dolgih nočnih ur.
Prihajala je v rožni megli,
oblita s srebrom mesečine,
trepetajoče zlate zvezde
so se svetile ji v laseh.
Prihajala je brez glasu,
podobna angelu, ki plava
po zraku kakor lahka ptica.
Samo s pogledom rajskomilim
srca se mi je doteknila,
a v prsih mi je zagorelo,
po žilah vse mi je zavrelo,
nepremagljivo koprnenje
prevzelo mi je celo bitje,
da nisem bil v trenotku več
očetov sin in materin.
Kar je čutila moja duša
v nebeškokrasnih čudnih sanjah,
beseda tvoja ne opiše;
preslaba je besede moč.
A vsemogoče je povelje,
ki moje volje pot ravna
in jeklo vliva v moje žile,
da morem tvojega vabila
mamljivi čar premagati.
Oj, kaj bi bilo brez svobode,
kar ti pretoplo mi ponujaš?
V ljubezni, krasni kakor roža
in sladki kakor rože med
in blagi kakor sveža rosa
pa mili kakor mlad cefir,
je vendarle strupena kaplja.
Le kaplja je, a vendar strup.
Kdor ljubi res, on ni svoboden,

ljubezni suženj on je zvest.
Cvetoče morda so verige,
dišeče spone, ki jih nosi,
mej svoje volje ne opazi,
ker mu ljubezen jemlje vid
in z vidom strogo, bistro pamet.
Svoboda pa je moj namen,
sovražno mi je, kar jo krajša,
umakniti se mora vse,
kar me na poti k njej ovira.“

Močnó Ljubezen zatrepeče.
V njen glas se vmeša tiha žalost,
bolesten je odgovor njen:

„Ljubezni nočeš brez svobode;
na rokah čutiš že verige,
ko slišiš govor o ljubezni
in ne veruješ, da lahko
soglaša dobro prva z drugo.
A je li um tvoj že razmišljal,
kaj je svoboda brez ljubezni?
Odvračati od tvojih ciljev
te nočem in hotela nisem.
Ponudila sem ti oporo
za ceste po življenja krajih,
blažilo mnogim bolečinam,
mazilo za skeleče rane
in pozabilo za spomine,
ki škodoželjni spremljajo
v obup življenje brez počitka.
V ponudbi moji ni slepila,
ne obljubujem ti nebes,
ne precenjujem ti darila
po nepoštenega sejmarja
zaglušno bobnajočih vzorih.
Ponosno ti zahtevaš vse.
Bogat ljubezni je zaklad,
velika je ljubezni moč;
a vseh bogastev, vseh moči
svetov brezmejnih ne obsega.

Pojahaj! Išči svetli cilj,
ki ga ljubezen ne pozna.
Brez hudovanja se umikam,
le srčna žalost mi sledi.“ — — —

Očesa tren — in vse izgine.
V večerni mrak zre vitez Ivan;
začuden išče mu pogled
prikazen živo, njeno sled,
a v nočnem mraku ni ničesar
ko drobne zvezde in tema
in blede lune ozki ščip,
ki gozdov in planin črnino
s slabotnim svetlom ublažuje.
Hladan čez plan skrivnosten veter,
kramljaje tiho, popihuje;
iz loga hip ter hip glasi
samotnega se slavčka pesem,
metulji nočni letajo
po mesečini semtertja,
hladan puhti iz zemlje dih,
a vseokoli po planjavi
uspavajoč pokoj se vlega.
Prikazni ni in ni sledu.
Mar bila je samo utvara?
Mar sanje? Čudno žive sanje?
Prikazni ni — samo trenotek
nejasno slišiš iz daljave
otožen, neizvesten glas,
ko da je tam nekdo zaplakal.
Trenotek le — in zopet mir.
Trenotek le — minulo je.
Po medlo osvetljeni cesti
že jaha vitez brez skrbi
in spet hité vse misli tja,
kjer vseh željá mu cilj blešči.

(Dalje prihodnjič.)

Magda.

Spisal **Milan Pugelj.**

1.

oj priimek je Limbar, ime mi je Ana in sem hči zelo stare plemenitaške rodbine. Hitro teko leta, naglo mine mladost, zdi se mi, da sem se postarala v hipu. Zdaj mi že sive po sencih lasje, krog oči se zbira od dne do dne več gub, obe potezi tik nosu doli na obeh licih sta globočji in globočji. Oči nekako vodene — nekoč so bile velike in modre in mnogo so vedeli povedati o njih mladi kavalirji — postajajo bledejše in bledejše in se vdirajo vedno globlje pod obrvi. Minil je čas; kar je pred mano bodočnosti, ta je zelo vsakdanja pot tja do groba in smrti. In kdor nima bodočnosti, se naslaja z minolostjo, zakaj naše srce je tako ustvarjeno, da zahteva vedno nekaj samo zase.

Poletni večeri so zdaj zunaj in poletne noči, sredi njih pojo po holmih fantje, vriskajo, vihte klobuke v prešernem veselju in uživajo tako svoje mlade čase. Od juga dihajo rahli vetri, jelševje se ziblje v gozdu v pritajenem šumu, breze trepečejo z listjem in zibljejo v omamnem snu svoje tenke in nežne vrhove. V tisti vodi, ki teče preko polja, zažubori včasi, zagrgra kakor potopljenec, poči včasi, kakor bi padel vanjo ploščat kamen, stara vrba se zamaje in iz dalje se zdi človeku, da se je zganil povodni duh, ki stoji tam ob bregu in se igra z ribami.

Na mojem gradu vlada velika tišina. Samo redkokdaj zazveni po dolgem in hladnem koridorju korak, rahel iz početka, potem glasnejši, približa se in izgubi zopet v nasprotni smeri. To je sluga Andrej, ki pogleda zvečer, če so okna po koridorju zaprta, če so sobe zaklenjene, in stopi ob koncu k meni in mi želi „lahko noč“. Nato je vse tiho kakor v grobu; tisti glasovi, ki prihajajo do mene skozi odprta okna, to so zvoki nature, ki zdaj ob času svojega življenja, v gorečem poletju, živi, diha s svojimi zelenimi in s klasjem porašćenimi grudmi, šumi, žubori in poje.

Jaz sedim sama v prostrani dvorani, pustim srcu, da sanja o minolosti, da sanja, ko je pač bodočnost tako vsakdanja. In samo

zato, da bi bili spomini živahnejši, položim predse papir, vzamem pero in ga omočim in pišem potem o prošlosti. Bogvekaj je prišlo nadme, srce je tako mlado, kakor bi se rodilo to uro, moje misli so tako sveže, kakor bi bila izpolnila včeraj svoje dvajseto leto. In vsa minolost je tako blizu, da se mi zdi komaj par dni od tiste dobe, ko so se končali njeni neizpolnjenih želja in brezplodnega hrepenenja polni časi.

Zdi se mi, kakor da bi bilo komaj teden dni, kar smo sedeli v gledišču in je igral orkester intermezzo iz opere „Cavalleria rusticana“. S svojo mlajšo sestro in bratom sem sedela v loži na desno — moji starši so bili takrat že mrtvi — sedela sem in gledala tja v nasprotno ložo, kjer je sedel spredaj ob robu visok gospod s črno brado kakor že pač prej celo vrsto večerov. Svetločrna je bila njegova brada, svetločrni, veliki in nazaj počesani so bili njegovi lasje, črne in svetle so bile obrvi, a po licih, po čelu in po sencih je ležala hladna, nekako motnopotna bledoba. Desnica s svetlim prstanom je podpirala glavo, oči so strmele nekam kvišku proti stropu, kakor bi iskale nekakšnih sanj, nekakšnih izgubljenih upov.

Včasi se je nagnil na levo, kjer je sedela srednjevelika dama in se med predstavami vselej vidno dolgočasila. Njeno lice je bilo zagorelo, rdelo je v temni rdečici, ki je segala visoko gori do oči in senc in spodaj skoro do vratu. Njene oči so bile velike in temne, trepalnice so jih zastirale vedno do polovice in tako je vplival pogled vedno nekako strastnotrudno. Lasje so se svetili v črni potni boji in počesani so bili v frizuro, ki je skoro izzivala.

Včasi, ko se je sklonil med odmori k njej visoki gospod s črno brado, se je naslonila nenadoma nazaj in se zasmejala tako glasno, da se je ozrlo mnogo gledalcev gori proti loži. In ko se je smejala, so se videle natančneje njene rdeče ustne in skoro zasvetili so se ob takih prilikah njeni močni in blestečebeli zobje. Tretji gospod, ki je sedel na njeni levici in je bil velik in gladko obrit in ostrižen, je nabral svoj obraz v nasmeh vselej obenem ž njo, sklonil se je bliže in pobožal njeno levico. Potem je nekaj pripovedoval, ne da bi izpremenil veseli izraz na svojem obrazu, in ko je končal, se je sklonil vnovič in vnovič pobožal.

Kadar je človek mlad, pade tuintam nanj ljubezen tako iznenada kakor blisk. Naenkrat je srce vse mehko in vse bolno in tako občutljivo kakor bolnik, ki je ves posut z ranami: miruje z zatis-

njenimi očmi, a če se ga kdo dotakne, pogleda nenadoma široko in plašno, nabere obraz v bolestne gube in zakriči kakor dete.

Prišlo je torej nadme hrepenenje, vse tisto, o čemer je človek skoro prepričan, da je nedosežno. Ampak srce je kakor otrok, ki vidi zvezdo na nebu in ne verjne materi, ki pravi, da je večja kakor zemlja, da jo je nemogoče vzeti z neba, objeti z rokami in se igrati ž njo kakor z zlato žogo.

Silna je tista ljubezen, ki me je obšla do visokega črnobradega gospoda, dolga je kakor moja mladost in kakor vse tisto nadaljnje življenje do današnjega dne. Do te ure — zakaj srce je tako mlado, kakor bi se bilo rodilo šele to minuto, in misli so tako sveže, kakor bi bile včeraj izpolnile svoj dvajseti rojstni dan.

Tisti večer — dolgo let je od takrat — ko je bila končana gledališka predstava, sem se izgubila od svojcev, potegnila preko obraza gost črn pajčolan, stopila k lakaju, ki je stal tik ekvipaže črnobradega gospoda, in ponudila srebrn denar. In lakaj je pravil o njem vse po vrsti: da se piše Oton Jug, da je bogataš, da stanuje v lastni vili pri Sremu, da je dama samo hipna znanka in da je gospod, ki je ž njim, njegov rojak.

In potem se je razvijalo.

Tisti plamen v prsih, ki je bil prej medel kakor kresnica, se je razžaril in napolnil naposled vso mojo notranjost. To je bila ljubezen, brez katere je bilo nemogoče življenje, nemogoča misel na bodočnost. Treba je bilo tešiti srce, da ne umrje v obupu, treba je bilo gledati visokega gospoda, da niso ugasnile trudne in solzam hrepenenja izročene oči.

In takrat mi je bila prišla na pamet napol romantična in napol otročja misel. Šla sem k židu, ki je imel posel s posredovanjem služb, dala sem mu denarja, zatajila sem svoj stan in svoje ime in prišla tako kot uslužbenka v tisto vilo pri Sremu, kjer je stanoval moj visoki in črnobradi ljubljenec. Tam se je potem pričela moja mladost in tam se je končala; tudi pravo moje življenje se je tam nehalo. To, kar je sledilo, je bilo kakor skaljena voda, ki je prestopila strugo in se je izgubila nekje sredi poljan in travnikov.

Eno samo dobo leta je trajala mladost, eno samo dobo leta življenje. Od jeseni do zime — pesem je bila odpeta, vrnila sem se k svojcem, omožila sem se, imela sem moža in brate in sestre in otroke, ampak to uro spoznam, da nisem imela nikogar: ne moža, ne brata, ne sestre, ne otrok.

II.

Ko sem prišla v vilo pri Sremu, je bila jesen. Bori, ki so stali na vrtu, so majali večer za večerom v hladni severni sapi svoje temne veje, in če je pogledal človek vanje skozi okno v mesečni noči, so bili videti kakor strahovi, ki se zibljejo zunaj počasi mimo poslopja. Tišina je vladala navadno okrog vile, ki jo je prekinil tuintam voz ali truden popotnik. Šel je počasi mimo spodaj po cesti, njegovi visoki škornji so votlo zveneli, ko je udarjal ž njimi ob trda tla, klobuk je imel potisnjen na oči in roke je tiščal v žepu. Pogled na cesto, ki se je izgubljala v dalji kakor sulica, na reber na desno, na dolino in potok sredi nje, in na gozd, ki se je širil preko holma, je bil nekaj zelo slikovitega.

Vila je bila okusno zgrajena in enonadstropna in jaz sem pospravljala v njej sobe in uravnavala svojemu gospodu obleko in perilo. Stanoval je v nadstropju na levi in najrajši je prebival v tisti sobi, ki je imela obrnjena okna doli proti dolini in Sremu. Tam izza holma so se dvigali zvoniki; kadar je bil solnčen dan, so goreli v solnčnih žarkih zlati križi kakor plameni. Ob večerih, zlasti kadar je bilo vreme južno, je plavalo skozi okna tako mehkotožno zvonjenje, da je postal človek ves mehek, da je sklonil glavo in se domislil svojega življenja, ki se mu je zdelo tisto uro zelo nesrečno in zelo žalostno.

Oton Jug je stanoval torej zgoraj, miren človek je bil, mnogo je hodil po sobah s sklonjeno glavo in zelo mnogo je sanjal. Ob jutrih je vstal včasi zelo zgodaj, vrgel je preko rame puško, odklenil je spodaj pri durih velikega rjavega psa in je odšel ž njim gori proti gozdu. Ampak hodil je menda samo semintja, šetal po stezah, ki so bile vse posute od smrekovega in borovega bodičja, posedal po štorih in gledal nemara za psom, ki je lajal po gorovju in se podil za divjačino. Kadar je bil on na lovu, ni nikoli počil strel, in kadar se je vrnil, je prišel vselej prazen. Gledal je zamišljeno predse, včasi je posegel z roko v črno brado, pogledal je gori nekam proti oblakom, veliki rjavi pes je lajal krog njega, pridušeno cvilil, mahal z repom, obskakoval gospoda in se vzpenjal po njegovi obleki.

Tisti gladko obriti in ostriženi gospod, ki je sedel v gledišču dami na levo, je stanoval v pritličju in nazivali smo ga gospoda Evfemija. Rekli so, da je Jugov sorodnik, ki pride vselej na jesen v tiste kraje in na spomlad odpotuje. Gospod Evfemij je bil vesel in

prijazen človek, in ko sem šla včasi mimo njega, me je prijel z roko za obraz in se je z mano veselo pošalil. Ob jutrih je dolgo spal, popoldne je hodil na lov, in govorili so, da je strasten lovec. Pozno v noč se je vračal, prinašal je s seboj ustreljeno divjačino, vrgel jo v obedovalnici tik vrat na tla in se med večerjo potem nanjo oziral. Jugu je pravil o lovu, prešel na šport, na toalete in naposled na ženske. Takrat je govoril vselej v francoskem jeziku, opisaval razne, deloma pikantne dogodke in se med pogovorom včasi čisto nalahko smehljal.

Za vrtom je stal hlev za konje in tik njega majhno poslopje, kjer so stanovali uslužbenci: hlapec, dvoje dekel in kuharica Janja. Jaz in lakaj sva stanovala v vili, in sicer jaz zgoraj v tesni podstrešni izbi, a on spodaj v majhni sobici tik vežnih duri. Ime mu je bilo Žan, mlad človek je bil, zelo tih in zelo miren in včasi ob dolgočasnih popoldnevih, ko ni bilo doma gospoda, je pravil o svoji minolosti. Žalostne stvari so bile to, življenje človeka, ki se hoče dvigniti visoko, a pade zelo nizko. Kadar se je potopil v svoje spomine, je postal sentimentalen, zamislil se je, strmel je predse nekam v daljavo, in če sem ga tolažila in bila prijazna ž njim, se je pričel smehljati kakor v sanjah. Kakor sanjajoč otrok je sedel pred mano, hotel je povedati menda vselej nekaj mehkega, a besede so mu ostajale neizgovorjene v grlu.

Moj gospod je pričel ob večerih pogostoma ostajati zunaj. Vozil se je popoldne v mesto in prihajal pozno po noči nazaj; bled je bil vselej, nekako trudnobolan je bil videti in človek si je nehote mislil, da je doživel nekaj skrajno hudega. Jaz sem ga čakala vedno v predsobi njegovega stanovanja, in kadar je prišel, sem mu pomagala sleči suknjo, potem sem prižgala v njegovi sobi luč, poslovila se in odhajala. Pozdravljala sem, ali on je redkokdaj odgovoril. Tuintam je pokimal z glavo, sedel v naslanjač in se v tistem hipu zamislil. Včasi je vzel iz žepa bela drobna pisma, čital jih po vrsti, premišljal, pričenjal zopet od početka in zopet mislil in mislil.

Moje življenje v tistih dnevih je bilo tako tiho, tako žalostno, tako polno lepega in breznadnega hrepenenja, da mi prileze še ta hip solza v oči, če samo malo premislim ves tisti mračni čas. Brez spanja so minevale noči, v svoji podstrešni sobi sem bdela, strmela enakomerno v temo in sanjala o tisti sreči, ki je nisem nikoli dosegla. Taka slutnja me je obhajala že takrat, že v tisti dobi sem čutila v sanjah o svoji bodočnosti nekaj silno grenkega in bolestnega.

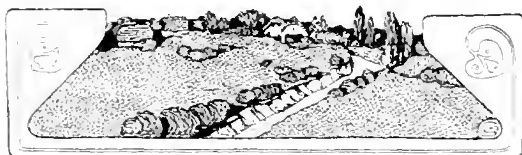
Tuintam, ko sem sedela v predsobi pri odprti knjigi in čakala gospoda, ki je hodil bogvekod, se me je polotevalo silno hrepenenje. Zdelo se mi je, da rastejo iz mojega telesa na obeh straneh peroti, da jih bo zdajinzdaj mogoče razmahniti in se dvigniti na njih nekam v višavo in potem hiteti dalje, vedno naprej in vedno za ciljem. Sklenila sem čestokrat trdno, da bom stopila pred njega tisti hip, ko se bo vrnil in zaprl za sabo vrata, povedala mu resnico in tako končala z enim mahom vse dvome. Ali ko je prišel, sem začutila v prsih vselej nenavadno mamečo toploto, ki se je dvigala gori proti vratu, ga nekako stisnila in onemogočila vsako besedo. Nekaj me je tiščalo v grlu, v očeh so mi menda stale solze, poklonila sem se molče, pomagala sleči suknjo in prižgala potem v sosednji sobi veliko rdečo luč. Izprememba se je dogodila samo enkrat in tudi takrat je ostala brez posledic, brez uspeha in brez zmisla.

Tisti večer sem čakala silno dolgo. Sedela sem, gledala predse v svetiljčni plamenček, ki je včasi zatrepetal in nalahko zaprasketal za zelenim steklom. Pred mano na mizi je ležala odprta knjiga, kjer opisuje Goethe bolečine mladega Wertherja, toda nisem čitala. Mislila sem, kako bom stopila pred njega, ki pride vsak čas po stopnicah gori ter odpre vrata. Silno trden je bil tisti večer moj sklep: stopiti pred njega, poklekniti, okleniti se njegovih kolen in povedati . . . Ko je kmalu nato vstopil, sem bila vznemirjena kakor še nikoli prej. Tresla sem se po vsem životu; ko sem prižigala v njegovi sobi luč, mi je padlo na tla steklo in se razbilo. Ozrla sem se plašna — on je sedel že v naslanjaču tik postelje, in jaz sem stopila pred njega, padla na kolena in poljubila njegovo roko.

„Je že dobro“ — je rekel in me pobožal po laseh. „Nič hudega. Zradi mene vam sploh ni treba vse noči prečuti, mene sploh ni treba čakati. Lahko noč!“

Odšla sem. Po stopnicah gori sem tavala kakor v omami, s trudom sem odprla vrata v svojo izbo in legla nerazpravljena preko postelje. Strašna je bila zame tista noč: mislim, da sem jokala do zore.

(Dalje prihodnjič.)

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

(Dalje.)

ar je slik, se nahajajo najznamenitejši zakladi luksemburškega muzeja v dveh sobah na desni; ena izmed njiju je posvečena impresionistom, druga pa inozemskim umetnikom. Kakor na gostiji si prihranimo tudi mi najlepše za konec in si oglejmo dela mešanih šol, razobešena po glavni vrsti prostorov, kamor dospemo naravnost skozi dvorano plastike.

Najlepša v prvi sobi je „Le pauvre pêcheur" — „Ubogi ribič" Puvis de Chavannesa. Široka reka s peščenimi bregovi. Žena si daje na bregu opravka z otročičkom, ribič pa stoji v čolnu z otožnovdano zamišljenostjo na bledem obrazu, sklepa roke čez predpasnik in zre na mrežo, kdaj mu jo bo dvigniti. Kakor vsa dela tega umetnika, je izvršen tudi „Ubogi ribič" v srebrnosivem osnovnem tonu s kar najvarčnejšo uporabo barve in z dekorativnim učinkovanjem črt in ploskev. Ubranost tega dela je toli globoka in nežna, da predstavlja pač večjo odnosno vrednost nego velike stenske slike Puvis de Chavannesa v Panthéonu.

Znameniti so Duranovi „Pommiers", t. j. „Jablani", zasajene na sočnem travniku za reko, ki se vije sinjezelena mimo hribovja v ozadju.

Tu vidimo več krajin Harpigniesa, čigar podobo smo opazili med kipi. Solidno, skrbno slikani razgledi na gozdne robove, na močvirje v mesečini in slične stvari manjšega obsega, v katerih je mnogo intimnosti in individualnosti brez vsakršnih kričečih pretenzij. Caruje pa povsod mogočni hrast; v njem je menda gledal umetnik sorodnika svojemu značaju, da ga je slikal s toliko ljubeznijo. Nisem je videl Harpigniesove slike brez hrasta. Gotovo je tudi ta posebnost naklonila Thennissena, da ga je izklesal iz hrastovine.

Pozornosti zasluži končno Bastien Lepageja „Pions", dokaj obilno štirjaško platno, predstavljajoče kmeta in kmetico, ki si na košnji odpočivata v travi. Bastien-Lepage slika vobče prizore iz kmetskega življenja z vestnim realizmom, obilnim tehničnim znanjem in skrbnim opazovanjem vsega, kar je značilno.

To so najboljši umotvori prve sobane; biser med njimi je pač Puvis de Chavannesa „Le pauvre pécheur“ poleg velike marmorne skupine Rodinove, ki se dviga na sredi . . .

„Baiser“ je naslovljeno to delo, kar pomeni „Poljub“. Krepak, orjaški mož in šibka njegova družica, seveda akta, sedita na skali, privijajoča se drug k drugemu in tesno objeta. Ona sklanja glavo na njegovo ramo, on pa ji pije z ustnic brezkončen poljub. Vse je tako mehko, v velikih, blagodejnih masah, brez potrate detailov; ta tehnika je v kiparstvu to, kar v slikarstvu tista impresionistna meglenost obrisov, ki tako silno povzdiguje učinek.

Kakor ideje vseh velikih umotvorov, je tudi ideja Rodinovega poljuba nekako skrivnostna. Ali drhti v srcu tega orjaka morebiti nekako sočutje do slabotne ženske, ali ji ni zašepetal, predno so se strnila njiju usta: „Bodi vsa moja, hočem te varovati? . . .“ Prej bi skoro rekel, da je položil umetnik v ta marmor globlji problem: Mož in žena sta se našla v ljubezni. Z nenasitno žejo srka silni on njen sladki, nežni čar, ki ga oplojuje in krepi, da postaja še silnejši, mogočnejši in bogatejši. Bočijo se mu prsi, napenjajo se mišice krepkih rok. Ne, za njo se ta mož ne meni: Kaj mi je do tebe? V tvojem srcu ljubim sebe samega; in če pogineš, menim se za to! —

V naslednji sobi visi vrlo opazovana in ubrana slika Bussona, predstavljajoča „Začetek naraščanja reke Loire“. Zaslužila bi si boljšega mesta; toda tu bodi povedano, da zlasti v luksemburškem muzeju dela pogostoma menjavajo prostore, ker država na vsaki razstavi kupi kaj novega in poišče prostor z raznovrstnimi izpremembami. Tako romajo slike iz sobe v sobo, in „Potevoditelji“, ki jih navajajo po krajevni razporedbi, odrečejo tujcu pogostoma svojo pomoč. V takem slučaju se je treba obrniti do številnih, lično uniformiranih paznikov, ki vselej postrežejo s podatki.

V krvavo tragedijo vojske te prestavlja Lagardejeva „La Retraite“. — „Umikanje“ vojaških čet skozi zimski gozd po zasneženi cesti. Skozi smreke sije rdečkasto večerno nebo. Konj se je zgrudil ob poti; četa ga je pustila, stopa dalje in izginja. Slikana je — kakor seveda celo platno — v napol brezobraznih lisah, ki pa dajejo živ vtisk gibajoče se množice, ako jih gledaš od daleč.

Ubranost mesečine je zelo srečno tolmačena v Binetovi sličici „Usines à Rouen“ — „Tvornice v Rouenu“. Reka, za katero se dvigajo poslopja, je čisto sinja od hladne svetlobe ščipove noči; mesec se odseva v zlatem stebru in jo reže na dvoje.

Tretja sobana.

Gnigonova sličica „Paysage de Provence“ je zelo majhna in neznatna; toda ustopi se pred njo, zaglej se v ta košček provençalske zemlje; teh par travnikov in njivic med dvema gozdoma in pod nebesom, ki je tako iskreno ubrano k skromnim barvam pokrajine, in zavedel se boš, s kolikim čuvstvom je slikan ta kotiček iz domovine trubadurjev.

Na nasprotni steni visi Bonnayev „Job“. Umetnik ga je predočil kot revnega, bolnega, pohabljenega starca, ki — vsaj meni se je dozdevalo še vselej — nekako hinavsko vpira zelo pobožen pogled v nebo. Vse telo mu je pokrito z ostudnimi gobami, in človeku se nehote vidi, da je osredotočil umetnik ves napor svoje zmožnosti v to, da kar najpristneje upodobi ostudno bolezen. Preslikal je vso golo polt še enkrat z njenim tonom tako, da tvori nebrojno drobnih gričkov, med katere se je ulegla rahla asfaltna lazura, ki daje neznosen vtisk gobavih krast. To je sicer zanimiva in srečna rešitev zgolj tehničnega vprašanja, ki pa sama na sebi še ne stori umotvora. Kajti lepotni problem gotovo ni rešen v delu, ki navdaja gledalca z gnusom. Znanec-umetnik, kateremu sem izrazil svoje pomisleke o tej sliki, me je oštel zaradi mojih filistejskih nazorov; radoveden sem, če bi bil on sam pripravljen, slikati Joba à la Bonnay, ako bi ga Jehova ne bil udaril z gobami, temveč z zlato žilo!

Mogočna v barvi in svetlobi je Gagliardinijeva pokrajina „Roussillon v Provenci“. Kraj leži vrh griča, kamor vodi cesta, obsajena s kostanji. Solnce kar kipi na tej sliki, ustvarjeni z veliko smelostjo v potezi in srečnim preračunanjem barvnega učinka na daljavo, dočim najde oko le ploskve in gruče pastozno nadevanih barv, ako jo hočeš videti od blizu.

Radovednost čitatelja naj mi oprosti sebično naštevanje le tistih del, ki se mi zde po najboljšem prepričanju v prvi vrsti vredna omembe na prekratko odmerjenem prostoru. Kdor bo hodil sam po luksemburških dvoranah, jih bo videl več; kdor ne bo hodil, naj se zadovolji s splošnejšimi vtiski — razen, če mi preskrbi založnika za par tisoč strani debelo knjigo z ravno toliko ilustracijami, ki jo bodo naši neprešteti meceni in bibliografi plačevali po sto kron . . . Ne? . . . Dobro torej!

Na desni strani vrat, skozi katera dospemo v četrto sobo, visi Lefeborejeva „Vérite“. „Resnica“ se nam prikazuje tu kot veličastna gola žena, ki z resnim licem gleda kakor iz neizprosne višave v nižino in dviga blesteče zrcalo nad božanstveno glavo.

Bouguereanova „Jeunesse“ na levi pa kaže mladost v prelestnem dekliškem aktu. Brezskrbna deva se smehlja in igra s hudobnim Amorjem, ki sedi na njeni rami; vidi se ji, da ne sluti tragike ljubezni, temveč se vdaja le njeni mameči prvi zarji, za katero se ji še ni odkrilo razočaranje.

Na Guillemetovem „Paysage“ je združen travnik s pasočimi se ovcami v učinkujoč kontrast s Parizom, ki se dviga v ozadju ter osredotočuje napram preprostosti pašnika svojo karakteristiko svetovnomestne kulture v Eifflovem stolpu, ki siv in mogočen kipi v nebo.

Boulard, „Falaises de Sotteville...“ Na levi mirno morje do nedoglednega obzorja, na desni strmi, kakor odsekani rumeni bregovi. Težko in sivo je nebo, polno sopare in tesnobnih obetov. Skozi to sivo atmosfero sije vroče solnce in opaja breg in sinje globine... Kdo še ni gledal takega prizora v velikem ali v malem in čutil v svoji duši odmevov velikega, slepega koprnenja, neutešenega in potlačenega k žejnim tlom, tistega skrivnostnega občutja, ki ga je Boulard v svojih Sottevillskih obalih tako srečno začaral na platno?

Polna lepote in zanimivosti je Besnardova slika, predstavljajoča mlado žensko z rdečkastozlatimi lasmi med dvema svetlobama. Svetloba in barva sta Besnardu vse in vse doseza ž njima: on ne rabi niti ene jasne konture.

Na nasprotni steni visi v enem kotu Carlosa Chaplina portret mlade deklice, na drugi pa njegova slika „Souvenirs“ — „Spomini“. Poleg mojstrske tehnike se odlikuje dekličji portret po nedolžni milobi mladega obrazka, ki ga ni prav lahko pozabiti. Te modre oči zro tako odkritosrčno v gledalca in na cvetočih ustnicah plava toli deviški izraz, da se ne bi mogel čuditi slikarju, ko mu je ta slika kot delo daleko bolje uspela nego „Spomini“ na drugi strani. Ti predstavljajo mlado žensko z razgaljeno grudjo, ki se v mehkih mislih naslanja nazaj, napol mežeča in vsa rdeča od morda nedavno okušene sladkosti, ki jo v duhu sreblje še enkrat in jo bo še in še. Njena ljubka sestrica, ki smo si jo ogledali pravkar, pač še nima takšnih spominov . . .

Nedaleč odtod se nahaja Besnardov akt, predstavljajoč žensko, ki se greje zvečer pred kaminom, oblita z zlatimi in rožnatimi odsevi, ki diskretno igrajo preko njene nežne polti.

Portret matere je običajno eden izmed najlepših umotvorov vsakega umetnika. Desvalliers ga je ustvaril z veliko finostjo in sigurnostjo, a daleko ne tako krasno kakor Whistler, čigar „Mati“

se nahaja ravno tu. Ta Whistlerjeva slika je dokument vse njegove blesteče zmožnosti, doseči bogat učinek in harmoničen akord barve s skromnimi sredstvi in brez kričeče nakopičenih tonov. Tiha preprostost ozadja in — skoro bi rekel — monohromnost barve se nepopisno prilegata izrazu starkinega obličja, ki kaže gledalcu svoj častitljivi, plemeniti profil.

Precej soroden Whistlerju, se povzpenja skoro do njegove višine Saint Aman-Jeanov „Ženski portret", kjer se mlada žena v rožnati bluzi poljasno riše v profilu na sivkastozelenem ozadju.

Povest o čisti Suzani je priljubljen predmet slovstva in umetnosti, bogaboječemu verniku je posvečen zgled pravičnosti božje, skeptiku pikantna epizodica kdovekaterega hebrejskega Boccacia. Slika, ki jo je zajel sloveči Henner iz te zgodbe, jo zelo prikupljivo ilustrira, dasi priča nekoliko preveč o vplivu akademičnega klasicizma. Akt Suzane n. pr. ni žena današnjih dni, temveč polideal, prikrojen po grškem kánonu. Moderni umetnosti se zdi nasprotno temu tako umevno, da išče svoj estetični, z vsakim vekom se menjavajoči vzor v moderni ženski, ob katere kultu smo se tudi mi navadili ceniti male nožice in ozke pasove, da si tega niti ne šteje v posebno zaslugo. Helenizujoči klasicizem je bil vselej rastlina brez tal; niti Rafaelove madone niso ideali, temveč predmeti njegovih neutešenih — in, kar se tako rado taji — tudi zelo neutešljivih strasti.

Brez nenavadnih slikarskih vrlin je zanimiva Fautin-Latourjeva slika „Un atelier aux Batignolles" zato, ker so vse osebe na nji portreti sodobnih umetniških in slovstvenih prvakov. Slikar pred stojalom je na primer sloveči impresionist Claude Monet, sredi skupine, ki stoji za njim, pa spoznaš na prvi pogled velikega naturalista Emila Zola.

Šesta soba nam nudi troje del, ki ostanejo za vse čase med največjimi umotvori.

Takšen je Carrièrejeva „Famille" — rodbinica, združena v tihi, srečni ljubezni. Carrière je slikar malodane monohromnega, sivkastorjavega somraka, v kakršnem se tope obrisi in se osvobaja duša izza razgubljajočih se form.

Takšen umotvor je njegova „Maternité", predstavljajoča mater in njeno ljubezen do otrok. Nič geste, nič teatralike, le en sam poljub. A kako je slikan izraz tega poljuba, ki ne zaostaja za Rodinovim!

In takšen umotvor je končno Besnardov „Port d'Alger au crépuscule" — „Alžirsko pristanišče ob solnčnem zahodu", ko igrajo zadnji žarki v neštetih refleksih nepopisne orgije barv.

Laurentov „Portrait de madame X." v sedmi sobi je zelo skrbno slikan z impresionistovsko tehniko, ki ne zgrešuje učinka. Zakaj slika, obstoječa v bližini iz raznobarvnih črt in lisic, se zlije v primerni daljavi v prelestne tone, ki podajajo polt obraza in rok ter tudi barvo obleke in ozadja z največjo svežostjo.

Zelo lep je Gilbertov pastel „Portrait de Madame S. W.", podan v toplih, nevsiljivih tonih z vestno sigurnostjo v potezi.

Carrièrejev „Krist" na križu je dokument posebnosti tega slikarja in boljši od marsikaterega „Krista".

Besnardov „Portrait d'un graveur" predstavlja bakrorezca pri delu in kot akvarel v nenavadno veliki obliki ni manj virtuozen od njegovih oljnatih slik.

V naslednji sobi visi Moreaujev akvarel „Saloma", predstavljajoč kraljevsko plesalko v orijentalskem nakitu, ko sredi plesa zagleda pred seboj prikazen odsekane glave Ivana Krstnika. Slovstvenih in umetniških uporab tega predmeta je legion, med njimi pa zavzema pričujoče delo gotovo eno izmed najindividualnejših mest.

„La Loge" Gastona Latoucheja je akvarel, predstavljajoč gledališko ložo z vsem čarom barve in svetlobe, morda še bolje od znane Kampfove slike istega naslova.

Mnogo vsebine je v Cottetovem triptihu „Au Pays de la Mer" — „V deželi morja". Levi del predstavlja „tiste, ki odhajajo," krepke, resne mornarje, sredina „slovo", ko sedé odhajajoči v krogu družine pri skromni večerji in plava nad vso družbico tesnobna otožnost trenotkov, ki so lahkoda zadnji v njih skupnem življenju, desni del pa „tiste, ki ostanejo doma", zroče žalostno z morske obali tja na neskončno obzorje, kamor je ravnokar odplula vsa njih sreča in nada.

Simonova „Procesija" v naslednji sobi je podana s krepko naturalistično karakteristiko. Duhovna pastirja sredi naivnopobožne čede sta tipa, kakršnih ne najdeš kmalu. Človeku se skoro zazdi, da gre umetnik v svoji vestnosti preko estetične meje.

Dobro opazovana in vrlo slikana je Raoul Dugardierjeva dama v svetli toaleti, šetajoča ob morju, z naslovom „Sur la Plage".

Marlinova „Maison au Sobil" — „Hiša na solncu" kaže sprednjo steno nizke hišice, na levi zasenčene od zelenih vej, v polnem žaru opoldanske svetlobe. Slika je izvršena v pastoznih pri-

tiskih s kratkim čopičem in v bližini sama podobna nepoglajeni steni. Ravno s to tehniko pa je dosegel umetnik neprekosljiv efekt vroče, pekoče luči in dovršeno barvno in snovno karakteristiko.

V predzadnji sobi smo.

Seyssotova krajina „Sainfoins au Soleilcouchant“ kaže takozvano sladko deteljo v polnem cvetju ob solnčnem zahodu. Bogate, opojne barve takšnega prizora, ki si jih vsakdo lahko predstavlja, so krepko in virtuozno podane.

Milcaudeaujev pastel „Mati in otroka“ predstavlja revno družinico ob luči svetiljke z globoko intimnostjo in z izkoriščenjem vseh prednosti te nežnomehke tehnike, v kateri so Francozi že od nekdaj mojstri vseh mojstrov.

Boucherjeva pokrajina „La Marne a Saint-Aulde“ kaže tiho reko z zaraščenimi bregovi v poslednjih odsevih večera; nadahnjena je z vso poezijo solnčnega zahoda.

Odlični karikaturist Charles Leandre, ki utegne biti marsikomu omiljen znanec iz francoskih humorističnih listov, ni samo ilustrator, temveč tudi izboren portretist, o čemer priča njegov pastel „Portrait de G. C.“, poln karakteristike, izvirajoče pač iz Leandrovega poglavitnega poklica.

Flandrinova „Solitude“ — „Samota“ je lepša od marsikaterega Böcklina. V ozadju skalnat vrh, v osredju visoka, resna drevesa molčečega gozda, spredaj trata, na njenem zelenju pa sedi zamišljen modrijan v rdečem zvitem plašču, ki tvori z barvo trave mogočen akord. In ta modrijan, ki morda ravno sanja, da je objel vso resnico in razbral poslednjo skrivnost, je tako neskončne majhen spričo veličastne narave! . . .

Louis Picard. „Femme qui passe“... „Mimogredoča dama“ stopa zvečer čez most. Za njo se vidi Seina in dve veliki zeleni luči se odbijata v nji. Slika je vrla v barvi in gesta dame je izborno ujeta.

Dufau kaže v svoji „Jeseni“ melanholično ubranost lepih aktov in zlatih barv, s katerimi se odeva narava, predno jo uspava zimski sen. Položil je v svoje delo mnogo občutja in mojstrsko podal vse rahle biserne sinjesivkaste, rožnate in bronaste tone golih teles, grupiranih ob marmornem vodnjaku; le rumena barva venočega parka v osredju dela prenervozen vtisk, ker nima dovolj protitežja v koščku sinjega neba, ki se razprostira zgoraj na levi.

Ernest Quost prestavlja v svojem „Paysage“ gledalca v pomladen log, na sočno trato, med vitka debla in mu odpira

polprost razgled na opeknato streho, ki se kaj prijetno riše za živim zelenjem.

Bosjaško svobodo je ovekovečil Musnier v svoji sliki „Chemineaux", ki visi v zadnji sobani. Večer pada na zemljo. „Potepuha" sta se ustavila ob vodi; eden drži roko za pasom ter gre z izrazom notranjega miru naokrog, dočim se je drugi spustil na kolena in zajema vodo iz potoka.

Tu vidiš tudi pastelni portret nadarjenega, a rano umrlega novelista Rodenbacha, ki ga je naslikal Levy Dhurmeyer. Polsrednjeveško mesto v ozadju je pisateljeva domovina, starodavni Brügge.

Pobožna bralka! Štej mi v dvorljivost, da sklepam izprehod po glavnem oddelku luksemburškega muzeja z Bouguereaujevo „Vierge Consolatrice". „Devica tolažiteljica" pa je zares nekoliko boljša od običajnih Marij. Bogorodica sedi na prestolu, razprostira roke in gre navzgor: ni ga leka za neozdravljive rane, a pozabiš jih lahko, ako se zaveruješ, da jih je zadala nevidna sila iznad oblakov, ki te pogostoma osrečuje s tem, kar te boli. Marija ne more oživiti mrtvega otroka, ki leži pred njenimi nogami, lahko pa dovoli nesrečni materi, da na njenih kolenih izjoče svojo bolest. In uboga žena je vendarle srečna, saj je „ultima ratio" vsake neuslišane molitve ta: Bog že ve, kaj stori, ne sodimo njegove volje! —

Risba in izraz sta enako dobra; toda nesrečni umetnik je pri mrtvem otročičku pozabil na figovo peresce . . . Joj, kako sta se nad tem zabavala dva Angleža, ki sem ju nekoč našel pred to sliko! V svesti si svojega barbarstva sem se umaknil pred impozantnostjo germanske kulture in šel dalje.

Tako stori tudi ti, moj bralec, in posprem nas v oddelek impresionistov. Tam najdemo dela šole z ostro začrtanimi načeli, dela začetnikov impresionizma, ki zategadelj najjasneje kažejo vse posebnosti in težnje te smeri, tudi pri nas Slovencih častno zastopane od mojstrov Jakopiča, Groharja, Jame i. dr. Da bomo bolje umevali slovenske umetnike, posvetimo njih francoskim prednikom več in temeljitejšega razmotrivanja!

(Dalje prihodnjič.)

Strup.

Spisal **Fr. Strnad.**

(Dalje.)

Nekaj čudnega, dvoumnega je to naše življenje s svojimi brezštevilnimi pojavi, s svojimi iz temnih globin prihajajočimi emocijami . . . s svojo energijo in — svojo onemoglostjo . . .

Človek hoče in mora hoteti, a vendar gre vse svojo pot! . . .

Nekaj lepega je življenje, dokler človeku srce še hrepeni, a življenje postane grenko breme, kadar je v prsih izvibrirala zadnja želja — kadar je apatija izpodrinila življenski nagon . . .

Potem je življenje samo še mehanizem brez veljave, mehanizem brez nobene vrednosti . . .

Tak mrtev mehanizem je moje življenje. Le nekaj je še, kar ga hrani, kar mi brani, da mu ne ustavim teka, in to je — maščevalnost!

Ko bi ne bilo želje po osveti, ah, potem, kako rad bi se iznebil tega bremena, kako rad bi se odpravil tja, od koder ni vrnitve . . .

Pozabiti, ničesar vedeti — kaka sreča! . . .

*

Včasi sem dvojil o vsem... dvojil celo, sem li jaz res jaz... je li res kdaj živela Gabrijela, res živela in trpela moja mati . . . dvojil o vsej preteklosti svoji . . . o vsem tem, kar sem bil doživel . . . kar me je kdaj mučilo ali veselilo . . . Vse se mi je videlo kakor v sanjah . . . nekaj motnega, neprozornega je obdajalo moje misli . . .

Ni čudno potem, da sem dvojil tudi o svoji poštenosti in dvojil celo o poštenosti lastne matere! . . .

Kakor bi se bile megle zgrnile nad mojo glavo in kakor bi se mi bila težka skala zvalila na prsi, tako mi je bilo vselej, kadar sem se spomnil onega večera, ko je skušal oče spraviti iz matere tisto skrivnost, ko je hotel zvedeti njen greh . . . Ko sem bil začel pojmiti vso stvar in sem se bil izpametoval toliko, da sem umel, kaj bi bil rad vedel oče, me je često nadlegovala misel, da je mati morda res kaj zakrivila in da je to vzrok očetove krutosti in naše nesreče.

Včasi me je bilo sram takih misli. Čutil sem, da grešim zoper spoštljivost, ki sem jo dolžan svoji materi, in bil sem prepričan, da je nemogoče, da bi bila moja dobra mati storila kaj takega, kar bi se ne skladalo z nravnostjo in dolžnostmi zakonske žene. A vedno zopet, vedno zopet sem začel dvojiti. Tičala je čudna logika v načinu, kako sem izvajal tistikrat eno stvar iz druge. Svojega očeta sem črtil in bila bi mi prava slast, slišati, da ni — moj oče! Na drugi strani pa bi se mi bilo krčilo srce, če bi bil doznal, da moja mati ni tista vzorna ženska, za kakršno sem jo vedno smatral. Vsekakor pa sem hotel zvedeti resnico! . . . Kajti srce mi ni dalo miru . . .

Bil sem zopet na počitnicah; če se ne motim, je bilo to po peti šoli. Oče je bil nekega dne zopet grozen. Vse, kar mi je bil že kdaj rekel grdega, je ponovil in jaz sem bil do skrajnosti razjarjen in užaljen. Zvečer pa sva bila z materjo sama doma. In to priliko sem hotel porabiti in jo vprašati. Ali dolgo mi ni hotela beseda iz ust. Težko je otroku tako vprašanje materi nasproti! Kakor bi bil slutil, kako zelo jo bo bolelo! Toda negotovosti nisem mogel prenašati več in naposled sem se ujunačil. Pokleknil sem pred njo na tla, naslonil glavo v njeno naročje in jo zaprosil:

„Mati . . . mati . . . povejte mi, ali ste krivi?“

Kakor bi ji bil zasadil nož v srce, je odskočila s svojega sedeža in samega presenečenja, morda tudi bridkosti, ni mogla dolgo ničesar odgovoriti.

„Sin!“ to je bila edina besedica, ki jo je po dolgem času s trepetajočim glasom spravila preko ustnic.

A jaz sem prosil dalje:

„Odpustite, odpustite, mati, a meni bo potem laglje pri srcu, ko bom vedel resnico! . . .“

Kakor bi bila uvidela istinitost mojih besedi, se je potolažila. Sedla je nazaj in rekla s solznimi očmi:

„Jaz sem nedolžna!“

Meni se je odvalil kamen od srca, a obenem me je premagala ogorčenost do tiranskega človeka in vzkliknil sem:

„O zakaj . . . Zadnjega postopača sin bi raje bil, o mati! . . .“

Ona se je vzgrozila. „Molči, molči! . . . Ne govori tako in ne greši! . . . Trpeti morava in moliti zanj, moliti, druge pomoči ni! . . .“

Razjokal sem se. Nepopisna je bila bol mojega srca.

„Jaz sem nedolžna!“ — —

O zlata moja mati, kako si izgovorila to! Kolika vdanost je trepetala v vzdihu, ki je spremljal te besede . . .

„Jaz sem nedolžna!“ — — —

Od tistih dob sem svojega očeta še bolj črtil! Od tistih dob sem vedel, da se moram maščevati! . . . —

O Gabrijela, kaka škoda, da nisem umetnik, kaka škoda, da mi ni dan dar poezije! O, kake himne bi ti hotel zapeti! Toda čemu, čemu? Kaj bi ti hasnile sladko zveneče besede iz mojih ust? Čemu, čemu! Vse je bilo prevara in zmota — mameč sen, ki se ni smel, ni mogel uresničiti! Ti nisi mogla drugače, vem, in tudi jaz ne! „V usode knjigi pisano stoji, da pota najina na dvoje gresta!“ In zoper to, kar določi usoda, ni ugovora, ni instance! . . . Tako je, ker drugače biti ne more!

Ljudje mislimo, govorimo, delamo, hrepenimo, a vse gre svojo določeno pot! — —

Vse je bilo prevara, vse grenka zmota, o Gabrijela, in vendar je bilo vse tako lepo! . . . Zame vsaj! Misel na tisto mi je še zdaj kot pogled na jasno pomladansko nebo, kakor pogled na cvet, spočet iz rosnega jutra.

O bilo je lepo, zlasti tistikrat, ko so se prvič strnile najine ustnice v plameneč poljub! . . .

Večer... temoten, skrivnosten večer, a na daljnem nebu zlate zvezde kakor svetla angelska očesca!... Vse tiho okrog naju, kakor bi ne bilo nobenega drugega človeka na zemlji, kakor bi bila sama, čisto sama na vsem božjem svetu! — Cvetlice dehte, vonj resede in vrtnic prodira do naju, drugače nobenega pojava večno ustvarjajoče narave . . . Vse miruje, vse sniva — bediva edino midva. A tudi midva le napol! Nobene besede ni iz najinih ust, kakor bi se bala motiti sveti mir, ki preveva vsemirje . . . molčiva, kakor bi se bala kaliti harmonijo, ki spaja najini srci, kaliti blaženost, ki polni nebo in zemljo v tem trenotku . . . Molčiva, a povedati si imava toliko, toliko! Povedati si imava toliko in oba veva, da mora biti povedano . . . oba veva, da morajo še v mogočnejših akordih zazveneti strune! In vendar molčiva! Najina pogleda sta obrnjena pobožno v zvezdnato nebo in najini duši molita in trepetata v sladkem koprnenju . . . Mirno sediva in se ne ganeva, in vendar hitiva drug drugemu nasproti! . . . Najine misli se objemajo, najina čuvstva se izlivajo v čudovito simfonijo . . . Najini duši se opajata in najini telesi drgetata v nepopisnem razkošju . . . Ljubiva se in želiva, in vendar naju navdaja strah, vendar se bojiva drug drugega! . .

Strune morajo zazveneti, in vendar molčiva in glasu ni iz najinih ust . . . Najine misli se poljubujejo in najina čuvstva se objemajo . . . Nekaj nevidnega se snuje okrog naju . . . nekaj tajinstvenega naju obdaja . . . privija bolj in bolj drug k drugemu . . . Bojiva se, a najin strah je sladak! . . . Strune morajo še mogočneje zveneti, to veva oba . . . Bliže in bliže si prihajava in že čutiva drug drugemu utripe srca . . . In že zveni in se razlega! . . . Najin strah raste, a s strahom raste sladkost . . . Oba veva, da mora priti, a vendar se ustavljava, kajti tudi pričakovanje je sladko in polno blaženosti . . . Toda naposled naju je premagalo ono veliko hrepenenje . . . morala sva se izpovedati . . . zazvenele so strune v divnih akordih in zatrepetalo je v tiho, zvezdnato noč:

„Jaz te ljubim, tako ljubim, Gabrijela!“

„O ti dragi, ljubljeni moj!“

In čulo se je kakor ihtenje, ihtenje, porojeno iz prevelike sreče . . . Tvoje oči so se porosile . . . kakor dve zvezdi, dve krasni zvezdi so se svetile, da so bledele zavisti njih sestre na temnem nebu . . . Intenzivneje so dehtele vrtnice in reseda . . . Po drevju je zašuštelo . . . sladko vznemirjenje se je lotilo nočne tihote ter se spojilo z drhtenjem najinih src . . . Zbežal je strah in storila sva, kar so bile že davno prej storile najine misli in najina čuvstva . . . Najine ustnice so se strnile v čist, vzvišen poljub in najini telesi sta strepetali v plamenu najsvetejšega ognja . . . —

O zakaj, zakaj sem se osmelil, o zakaj sem storil to?

Vse je bilo samo zmota in prevara!

Zakaj nisem molčal, zakaj se nisem premagoval še nekoliko časa? Tebi bi se potem ne bilo treba kesati, ti ne bi preklinjala zdaj mojega spomina! Tvoje ustnice bi bile neoskrunjene in ne očitala bi ti ob strani tvojega izvoljenca vest, da so se pred njim doteknile že drugega . . .

O, grešil sem, ker bi bil moral vedeti, da pride tako! Toda bil sem človek in človek je slab — premotiti se da upom, ko se pogreza že v pogubo . . . Grešil sem hudo, hudo zoper tebe, toda pomagati si nisem mogel. Priznal sem ti ljubezen in te poljubil — ah, kak zločin! Toda omagal sem, ker sem te ljubil, ljubil tako brezmejno, tako neskončno! . . .

Odpusti, Gabrijela!

Odpusti, saj je bilo to edino nadomestilo za vse bridko gorje, ki mi ga je naklonilo življenje! . . .

Odpusti, Gabrijela, in pozabi! . . . — —

* *
*

Vse je prišlo, kakor je moralo priti... vse je šlo svojo logično pot, in vendar mi ni jasno, zakaj je tako in ne drugače . . .

In jasno mi ni še marsikaj . . . Še danes ne vem, sem li imel kaj talenta za učenje, ali ga nisem imel. Toliko vem, da mi je bilo učenje od tistikrat, ko sem izprevidel, da nikakor ne morem zadovoljiti svojega očeta, le še muka . . . Učil sem se še, a samo mehanično in samo zaradi tega, ker me je mati prosila, da naj se učim.

No, nekatere stvari so mi šle še vedno rade v glavo. Če je bilo treba naučiti se pesem, tako pesem, ki je segala v srce — ah, igrača! Tudi v višji gimnaziji sem se bavil rad s poezijo . . . imela je do mene čudno moč in čitajoč lepo pesem sem še najlaglje pozabil, kar me je dušilo in morilo . . .

Ne, brezčuten nisem bil! Imel sem zmisel za lepoto. Mene je veselilo cvetje spomladi, veselilo zrelo klasje na polju . . . Vsaka travica je vzbujala v meni zanimanje, bil sem dostopen za vsak tudi najmanjši pojav narave; vse, kar sem videl okoli sebe, me je navdajalo z občudovanjem. Ah, kako me je izpreletala sladka groza, če je zašumelo listje po drevju! In zvonjenje! Ne vem, če je kdo z večjo pobožnostjo prisluškoval, kadar je potrkavalo ob sobotah popoldne ali ob praznikih zjutraj! . . .

Bil sem dostopen poeziji življenja in zapametoval sem si lahko vse, kar je bilo v kaki zvezi s poezijo. Poezija me je mamila . . . Toda učenje drugih stvari mi je mrzelo od dne do dne bolj . . .

Čemu bi se učil? Kak zmisel ima to? Do kakega cilja me privede učenje? Me stori li srečnega? Me li reši tega, kar mi je usojeno? . . .

„Tat, ubijalec, požigalec!“

Te strupene besede iz strupenih ust očetovih so otrovale mojo kri! Vsesale so se liki vampir v moje meso in kakor s kremplji so se oklepale moje glave, da nisem mogel na nič drugega misliti. Ah, to je bilo grozno, grozno, ko mi je venomer zvenelo po ušesih:

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“ —

Bolj in bolj sem bil prepričan, da je ves moj napor zaman, da je moja usoda odločena, zapečatena . . .

Navzlic vsemu temu sem rinil naprej, rinil s težavo, ker sem živel neprestano v hudih srčnih bojih. Moj oče ni nikdar vprašal po kakem izpričevalu in jaz mu ga tudi nikdar več kazal nisem. Vprašal bi bil nemara samo tedaj, ako bi bil čul, da mi je izpodletelo, ker bi bil potem lahko še bolj pokoril mojo mater. No, včasi me je imelo prav satansko veselje, da bi mu bil storil to uslugo,

da bi se nalašč ne bil učil, ker se mu je zdelo, da bi ga bilo vendarle sram pred ljudmi, če bi bil oče nemarnega in nesposobnega sina. In tudi drugače bi ga bilo to morda peklo. Kajti še vedno je včasi dvojil, še vedno so se mu vračali hipi, ko je uvideval, da je njegovo divjanje neopravičeno . . . Ah, kako, kako rad bi mu bil prizadel rano, kako rad bi se bil maščeval za vse tisto, kar je hudega naklonil meni in moji dobri materi!

Toda kaj bi rekla potem mati? In Gabrijela? Ali bi me Gabrijela še marala kot izprijenega študenta? . . .

Zlasti zaradi Gabrijele sem se učenja vedno iznovega poprijel, in naj se mi je še tako ustavljalo. Misel, da me čisla in spoštuje ona, me je bodrila in često sem se namenil, da se bodem zopet učil kakor prejšnje čase. Toda ni šlo več... Bil sem strt... Moja kri je bila otrovana... Čutil sem, kako se mi po vseh žilah pretaka strup . . . Komaj sem pozabil malo, komaj sem se hotel popeti zopet kvišku, pa mi je pribučalo na uho:

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec! . . ."

Ali še bi morda ne bilo prišlo tako, še bi bil dospel morda do cilja, čeprav omahujoč, ako bi se ne bilo dogodilo tisto! . . .

*

Velikonočni zvonovi so peli, peli glasno in veselo kakor nekdanje dni. Sladki spomini so se budili v moji glavi, sladka čuvstva klila v mojem srcu. Pozabil sem bil zopet enkrat vseh bridkih ur v svojem življenju. Ah, saj je bila Gabrijela ob moji strani!

O Gabrijela, tistikrat so mi še sijale tvoje sladke, tvoje nebeške oči — tistikrat še! Potem pa je zašlo solnce mojega življenja, zašlo za večno! —

Bil sem tistikrat v osmi šoli . . .

Ne bil bi šel morda domov, ker je bila moja mržnja do očeta često večja od ljubezni do matere in do moje izvoljenke. Toda mati mi je sporočila, da je bolehna in da me želi videti. Njeni želji se nisem mogel ustavljati. Slutil sem, da jo oče zopet muči, slutil, da njene moči pešajo in da potrebuje koga, ki bi mu lahko potožila... pred komer bi se izjokala lahko . . .

No, ni mi tožila, ko sem prišel, a na obrazu sem ji čital, da me moje slutnje niso varale. Tožila mi ni, ker mi ni hotela težiti srca. Mogoče tudi, da je čutila v moji bližini res nekoliko olajšave. Bila je nenavadno vesela, ko sem stopil prednjo. Še nikdar mi ni topleje stisnila roke. Vsa srečna je bila, ko me je motrila od nog

do glave. Rekla je, da sem zrastel in da sem čvrst. Ah, nikdar, nikdar ne pozabim, kako se je smehljala tistikrat! Neka blaženost ji je bila razlita po milem obrazu. Imela me je pač rada, kakor ima rada vsaka ljubeča mati svojega otroka! Tudi jaz sem bil nenavadno zadovoljen — seveda ni smel biti oče blizu . . . Ves svoj čas sem razdelil med mater in Gabrijelo. Ah, ta je bila postala tako lepa, tako čudovito lepa! Strmel sem in moje oči se niso mogle ločiti od nje. Bila je tako krasna, tako nepopisno krasna! Oboževal sem jo, kakor ni bila oboževana še nobena ženska! Včasi bi bil pokleknil prednjo in jo častil kot nadzemsko bitje! Nikdar, nikdar niso sijale njene oči mileje in slajše nego tisti čas — morda zato, ker so mi sijale — — zadnjikrat! —

Oče je hitro opazil, da se počutiva dobro — jaz in mati. Tega pa nama ni privoščilo njegovo zlobno srce. Zlasti ob praznikih, ob času, ko je bilo vse veselo, ni mogel strpeti, da bi bila srečna. Drugod radost, najslajši mir, pri nas žalost in prepir! Povod za to je dobil on zmeraj, tudi to pot ni bil v zadregi zanj.

Mati mi je bila dala par novcev, da bi šel lahko v druščino svojih sošolcev, ki so bili prišli z mano skupaj na počitnice in ki so imeli radodarnejše očete nego jaz. Branil sem se, ker mi ni bilo neznano, kako skopo ji odmerja trda očetova roka, in ker sem vedel, da si je morala prav od ust odtrgati tisti denar. Toda naposled sem ga vendar vzel in šel sem s tovariši v gostilno na kozarec piva. Nesreča je hotela, da je prišel baš tedaj tudi moj oče tja. Nič se ni izdal, ko me je opazil. Začel se je prijazno razgovarjati z mojimi sodrugi. Parkrat je celo mene zadel iz njegovega očesa nenavaden, prijazen pogled. A čutil sem, da se za to prijaznostjo skriva nekaj, in bilo mi je neprijetno. Ko je odšel, tudi mene ni več strpelo v gostilni. Poslovil sem se pri svojih prijateljih in šel. Doma pa nisem materi nič omenil, da sva se sešla z očetom v gostilni, ker ji nisem hotel delati brez potrebe skrbi.

Tisti večer — bilo je veliko soboto — očeta dolgo ni bilo domov in jaz sem legel spat, preden je prišel domov. Upal sem, da morda vendar ničesar ne reče. Saj naposled ni bilo to nič takega, če sem pil v družbi svojih kolegov kozarec piva! Kateri oče bi zameril kaj takega svojemu sinu? Vsa moja bojazen je bila pravzaprav smešna in je izvirala pač le odtod, ker sem bil od malih nog vajen, da je bila često najnedolžnejša stvar vzrok surovih izbruhov mojega očeta. Čim bolj sem premišljal, tem manj sem mogel pojmiti, kaj naj bi mi oče očital. Ali nisem bil mar velik dovolj? . . . No in če bi me

bil dobil že samega, a tako . . . Kar so smeli drugi, sem smel tudi jaz! . . .

Pomiril sem se naposled popolnoma in zaspal. Drugega dne pa sem pokrepčan vstal in nekako zadovoljen sem šel ven na hodnik.

Bil je krasen spomladanski dan. Sredi aprila je bilo, a zdelo se je, da je že zlati majnik nastopil svoje kraljestvo. Nebo je bilo temno modro, po njem pa so plavali majhni, belkasti oblaki, gnani od mehkega južnega vetra. Zrak je bil prijetno hladen in željno sem ga srkal vase. Stopal sem počasi semtertja po hodniku, prevzet od svečanih, vzvišenih čuvstev. Nikdar prej nisem tako živo čutil, da je življenje res nekaj lepega, nekaj neprecenljivega . . . Bilo mi je, kakor bi bila nenadoma napočila moji sreči jutranja zarja, kakor bi imel zdaj hipoma doseči vse tisto, po čemer sem v grenkih urah svojega življenja tako silno hrepenel. Zagledal sem se bil v jasno nebo, kakor bi imelo priti od ondi vse tisto . . . Tedaj zašumi za mano žensko krilo. Ozrem se in Gabrijela v svoji najnovejši praznični obleki je stala pred menoj. Omamila me je tolika lepota! Srce mi je zatrepetalo, po mojih žilah je zavalovilo in burno hrepenenje je prešinilo vse moje bitje . . .

Gabrijela je slutila, kaj se godi z menoj, slutila, s kako nevidno silo učinkuje njena krasota name. Bila je presrečna, zavedajoč se moči svoje lepote. Prijazno se je nasmehnila in mi podala roko. A predno še sem mogel v pozdrav izpregovoriti kako besedo, se je začul iz našega stanovanja surov očetov glas. Malo prej je bila mati odprla okno na hodnik in zato se je razumela vsaka besedica.

„Ta nepridiprav . . . ta lopov . . . ta tat! Ta človek stori v ječi konec!“

Jaz sem prebledel, a tudi Gabrijeli je šinila senca preko lepega lica. Da bi ne priletelo še več takih gabnih besed na njeno uho, sem se hitro poslovil od nje ter pohitel v sobe. Tu pa me je sprejela z glasnim jokom mati:

„Povej, ali si mu res kaj vzel? Oče trdi, da mu manjka denarja!“

Meni se je stemnilo pred očmi. Zdelo se mi je, kakor bi tudi mati dvomila o moji poštenosti. Hotel sem nekaj reči, a nisem mogel. Zobje so mi šklepetali, kakor bi me tresla mrzlica. In potem tudi nisem maral. Preponosen sem bil. Oče me je obsipal še nadalje s tatovi, razbojniki, požigalci, mati je ihtela na glas, jaz pa sem stal kot okamenel in — molčal . . .

Ha, očetu je manjkalo denarja! Ali res? Ali se ni tega samo domišljeval zaradi tega, ker me je videl v gostilni in sklepal iz tega, da moram imeti njegov denar? No, najbrž si je vse to celo izmislil, da je lahko zopet rohnel ter mučil mojo nesrečno mater! Saj bi bilo prelepo, če bi ne bila velikonočno nedeljo pretakala solz! . . .

Ali najsi je bilo že to ali ono, meni ni mogel storiti hujšega, nego mi je storil! Njegove besede je čula Gabrijela! Ah, kaj si je mislila? Če reče oče lastnemu sinu tat, kdo bi ne verjel? Moja sreča je bila uničena v tistem hipu, ko sem ji bil najbliže, ko sem se je hotel že okleniti z obema rokama, ko sem bil uverjen, da mi ne odhiti več! . . .

Vse moje nade so bile izgubljene, strte, uničene . . .

In to vse je bilo delo mojega očeta . . . mojega roditelja . . .

Kakor še nikdar sem bil prepričan, da je zame izgubljeno vse, da je bil ves moj odpor zaman, vse materine prošnje brezuspešne...

Kakor še nikdar sem vedel zdaj, da je oče dosegel svoj namen in da mi ni rešitve . . .

„V ječi stori konec!“

Da, da, moj dobri, skrbni oče, v ječi!

* * *

(Dalje prihodnjič.)

Prišli so zimski dnevi . . .

Prišli v deželo zdaj so k nam
vsi težki zimski dnovi
in vse doline, vse gore
pokrili so snegovi.

Zoranih polj, sejanih polj
ni vidno več okoli.
Da vesno lepo Bog bi dal,
po cerkvah kmetič moli.

No, če ga ne usliši Bog
in da pomlad z viharjem,
ki plod uniči, kmetič naš
bo molil pred oltarjem.

Na božjo pot v Velesovo,
na Brezje, Šmarno góro,
da odpusti mu Bog vsaj greh,
bo romal za pokoro . . .

Ubogi kmet, kak mi je žal,
ker nimaš v prsih sile,
da bi raztrgal vse vezi,
ki so te oklenile.

Moj narod, kak te mi je žal,
ker moraš od bogov prositi,
kar s svojo voljo in močjo
bi mogel sam dobiti . . .

Petruška.

Satura.

Spisal **L. Pintar.**

Pregnál' z zastávnih bukev si temnôto —

astavne bukve (das Hypothekenbuch, Pfandbuch) obsegajo pregled zemljišč in nepremičnih posestev in na njih vknjiženih terjatev; v te knjige je uvedel Hradecky baje večjo jasnost in preglednost ter s tem dosegel za upnike večjo varnost, da poslej kapitalistom ni bilo treba z nezaupljivo strahoto skrivati pod težkim ključem nagrmadenih glavnic, ampak so si jih upali s hipotekarnim poroštvom izposojati; s tem pa je bilo pomagano i premožnjakom i rokodelčevim pridnim rokam ter umnim možganom podjetnikovim. Tako se je razprostilo blagostanje med vse stanove. Ko se je namreč l. 1820 reorganizirala kranjska provincijalna komisija za stabilni kataster (zemljiško knjigo) in se je njen dotedanji delokrog razširil, tedaj je bil tudi Hradecky imenovan za prisednika v novi provincijalni komisiji; in ko je l. 1825 prišel cesarski ukaz, naj se izdela nov davčni sistem za posredne davke in potrošnine, je bil zopet Hradecky izbran za člana provincijalne komisije užitninske. Na obeh mestih si je stekel izrednih zaslug. —

V šesti tercini Prešernove slavnostnice naj opozorim na izraz „jezero“ (der See) in pa tisoč: „kapljice se zbero do jezera“ t. j. male vsotice do tisočaka. Da je v drugem pomenu beseda „jezero“ pravzaprav madžarka, nas pri tem besednem igranju ne bo motilo. —

* * *

Njim, ki greni potreba let večera —

Tistim, ki jim potreba let večera greni, je prihitel Hradecky s pomočjo naproti, ker je ustanovil preskrbovalnico za mestne obubožance. — Iz pridevniških debel izvedeni glagoli so napravljeni ali po 3. ali pa po 4. vrsti, v prvem slučaju so neprehodni, v drugem prehodni. Grenéti (3) biti grenkega okusa, biti neprijeten — a greníti (4) grenko[bo] delati, neprijetnost provzročati. Skrbi mi življenje grené (4. v.) Sorgen verbittern mir das Leben. Življenje mi greni (3. v.) življenje mi je neprijetno. — Kaj je v našem slučaju „večera“, ali edninski rodilnik, ali pa množinski tožilnik?

To se pravi: ali je „greni“ od grenéti ali od greníti? — Večer let (der Abend der Jahre) starost. — Potreba starosti (potreba starih let) jim greni (3. v.) oni grenko občutijo potrebo starih let (die Not des Alters schmeckt ihnen bitter). Če je pa „greni“ (4. v.) izvedeno iz greniti, tedaj potrebujemo objekta v tožilniku, to se pravi: potreba jim greni njihovo starost, jim jo dela grenko, jim greni njihova stara leta. Tedaj je „let večera“ tožilnik, vpraša se, ali edninski ali množinski? Prvo je pač nemogoče, drugo nekoliko verjetnejše. Mnogi moški samostalniki postanejo namreč v množini neutra (glej Mikl. synt. str. 24., točka 8.), n. pr. vs*a* kot*a* prebrskati; razna pot*a*; posestnik ima lepe maln*a* (mline), melje na tri ali štiri kamn*a*. Ižanci in barjani imajo preko barja izkopana globoka grabn*a*. In tako se je po pravilnem neutru „hladna jutra“ izvrgla tudi nepravilna analogija „hladn*a* večer*a*.“ Videti je, da imamo tudi v tem Prešernovem verzu neutraliziran (?) „večer“, dasiravno nam množina dela nekaj težav. —

Ki bratov tihotijo zabavljice . . .

Ko bi veljalo isto, kakor o izvajanju glagolov iz pridevniških debel, tudi za izvajanje iz samostalniških, tedaj bi bili tu zopet pred alternativo, ali je „tihotijo“ od tihotéti (ponehovati, pojemati, verstummen, nachlassen) ali od tihotíti (tihoto delati, verstummen machen, komu sapo zapirati, mu jezik vezati). V prvem slučaju bi bil „ki“ vzročni veznik in „zabavljice“ imenovalnik ter osebek, češ: ker zabavljice bratov (zbadljiva očitanja drugih Slovanov) že utihujejo, se izgubljajo, ni jih več slišati. — V drugem slučaju je „ki“ ozirnik in osebek, „zabavljice“ pa tožilnik in objekt — to se pravi: „kateri“ (namreč Slovenci) že zavračajo zabavljivo očitanje slovanskih bratov, češ da bi bili mi Kranjci pozabili matere Slave in slovanske govorice; Slovenci so se že začeli toliko zavedati in gibati ter po Novicah kazati svojo narodno zavednost, da morajo očitanja njihovih bratov, češ da se Slovenci (Kranjci) slovanstva ne zavedajo, umolkniti.

Dejal sem zgoraj, da, če bi veljalo isto pravilo, kakor za izvajanje glagolov iz pridevniških, tudi za izvajanje iz samostalniških debel, tedaj bi bili pred navedeno alternativo. Toda stvar je nekoliko drugačna. Kakor nam kažejo drugi vzgledi, izvajati nam je iz samostalniških debel glagole samo po 4. vrsti in ti glagoli so transitivni; n. pr. togota (jeza), togotiti jezo zbujati; sramota, sramotiti (sramoto delati); krasota (lepota), krasotiti t. j. krasoto (lepoto) delati. Kadar potrebujemo pri teh izsamostalniških glagolih intransitivnikov,

napravimo si jih refleksivno, n. pr. togotiti se; deloma se ta prikazen pojavlja tudi že pri izpridevniških glagolih, n. pr. ozdraviti se ozdravéti (dasi se različica med njima ne dá tajiti). — — V obeh slučajih se bomo torej odločili za transitivni glagol po 4. vrsti: „greniti in tihotiti." —

Dejali smo, da iz transitivnikov napravljamo intransitivnike z refleksivnim zaimkom: zbuditi (erwecken), zbuditi se (erwachen); če je glagol že intransitiven, tedaj ne potrebuje sestave z refleksivom — in vendar se nahajajo taki slučaji, n. pr. „Naj Tvojih dni število se naraša" (namesto prostega narašča se množi). —

Včasih mora človek govoriti tudi o čem, o čemer govoriti mu ni prijetno. Že prej bi bil, pa sem vedno odlašal, češ: nikar, da ne porekó „glej ga domišljavca, ki se za besedami lovi!" Toda ne prezirajmo odvažnosti! — Ko sem priredil l. 1900 Prešernov tekst, ogledal sem si precej vestno vsako besedico, vsako vejico; vse bi bil rad razumel do zadnje pičice — pa nisem, in žalibog še danes ne. In ker mi ni bilo vse tako jasno, kakor sem si želel, sem tudi pustil komentar in uvod na stran. S tisto izdajo niso bili zadovoljni in priredili so čez poldrugo leto novo z obširnim uvodom. Uvod torej res odlikuje Prešernovo izdajo iz l. 1902 od one iz l. 1900; tudi so pesmi nekaj drugače razvrstili, to pa te redakcije po moji sodbi prav nič ne povzdigne proti moji. — Toda besedilo je glavna stvar — in ravno besedilo te sedaj najnovejše izdaje kaže nam, kadar se oddali od izdaje iz l. 1900, prav neverjetno čudne posebnosti. Za dokaz moje trditve bodi ravno Hradeckega slavnostnica. V prvem verzu tretje tercine „Up najpredrznejši **si** spolnil z deli" izpremenila je ta redakcija „si" v „je". Zdaj pa pomislite malo: Slavljenec Hradecky in deklamator Toman si stojita v slavnostni dvorani vis-a-vis, cela pesem, ki jo mladi deklamator z vznesenim glasom prednaša, je ogovor na osivelega slavljenca, ki ga ima pred seboj — pa naj mu reče: „Up najpredrznejši **je** spolnil z deli;" cela pesem od kraja do konca ima dosledno: „Tebi" ... Ti ... Tvoja ... Bog Te živi!" itd.

Poglejmo še drugo mesto! Kdor se je količkaj vglobil v to pesem, mora čutiti takoj, da je od 12. do 16. tercine: „Ozri se"... do „srcé pretresa" ena sama obširna perijoda. Lepo nam jo je analiziral A. Žigon (Zbornik Sloven. Matice VIII, 102.).

Prešeren je začel vsak verz, bodisi začetek ali sreda stavka, z véliko začetnico. Jaz sem konservativno ta običaj pridržal, novejša redakcija pa se je oprijela modernejše navade, ki je sicer popolnoma opravičena, da se namreč piši vélika začetnica samo v začetku docela novih perijod in stavkov, sicer pa da naj se stavi v začetku verzov mala začetnica. Dobro! Toda ta redakcija stavi na konec 12., 13., 14. in 15. tercine klicaj (!) mesto nadpičja (;) ter pričenja 13., 14., 15. in 16. tercino z veliko začetnico, dasiravno so to takorekoč sami poreki edinemu za dvopičjem (:) sledečemu poreku „veselje v prsih Ti srce pretresa". — Če se zavedam, da je ta stavek porek cele dolge perijode, tedaj ga mi po novi moderni metodi ne kaže pisati z veliko začetnico, kakor se je to pri tej redakciji zgodilo. —

Kaj naj pa porečemo k prvemu verzu 16. tercine „Obrni na-nje mestnjane očesa"! — — Če pišem „ná-nje", tedaj je „nje" tožilnik (Primeri: ná-me, ná-te, ná-se, ná-nj, ná-njo i. t. d.). Vprašam: na koga? na zvestosrčna ljubljanska dekleta? Toda potem bi pričakovali: „mestnjanov očesa", to bi se reklo: župan naj meščane opozori na cvet ženske mladine. — V resnici pa je dotični verz čisto drugačen po svojem zmislu in ostane razumljiv, če ne stavim vezaja ali vezne črtice med „na" in „nje", torej ne „ná-nje", ampak „nà nje", to se pravi: „nje" (namreč Ljubljane) je edninski rodilnik. — Obrni naposled svoje oči na njene (ljubljanske) mestnjane, in ko vidiš, kako so pošteni in pravicoljubni, mora ti srce v prsih veselja igrati in polniti se s ponosom! — — È, ni vsaka poprava res poprava, kaj rada se izcimi tudi potvara. —

* *

Brijareja storočnega si vkrotil —

O tem verzu nam je podal obširno razlago že dr. Iv. Tertnik v gimnazijskem izvestju mariborskem l. 1898. Brijarej ali Aigaion je bajeslovno lice iz grške mitologije izmed števila storokih gigantov. Je pa to bitje personifikacija gibajočega se vodovja, pljuskajočega planja in valovanja — vprav vodovje, ki z močjo polje in buta ob bregove ter na vse strani po zanožinah in zatokih izteguje stotero svojih panog (rok). Na tleh ljubljanskega barja je bilo v davni dobi mostišč ali zgradeb na koléh vse čez prostrano jezero, ki je na vse strani sililo v obmejnih holmov jarke in doline, tvoreč zatočiče in zanožja. To močvirsko vodovje s svojimi zanožji je Brijarej s stoterimi rokami. Hradecky je ukrotil storokega tega Brijareja, določivši močvirskemu vodovju stalne struge in odtoke, potisnivši je v primerne meje.

Književne novosti

Ivan Cankar: Martin Kačur. Življenjepis idealista. — Knezova knjiž. XIII (1906). (Konec.) Ko pa se je streznil Kačur, je začutil, da je pala prva kepa blata na njegovo dušo; zopet se je pojavila v njegovem srcu tista neodločnost vpričo velikih vprašanj, ki pomeni že pol poraza, in tako je moral učitelj tudi v tem hipu podleči svojemu poželjenju in tako se do gležnjev pogreznil v blato svoje nove domovine in je lezel vedno globlje. Bil je sicer okoli sebe in se upiral usodi, ki jo je jasno začutil, ali posegle so od zunaj, iz onega tabora močnejše roke in ga vlekle k sebi. Tako se je zgodilo, da se je poročil Kačur s tisto bujno deklico, pri kateri je iskal in našel le telesne utehe. Kako bi zdaj kljuboval svetu in delal za druge, ko ima najhujše nasprotnike v svoji hiši! Kačur pa misli, da bo baš s tem idealnim delom izpolnil praznino, ki je nastala v njegovem srcu, odkar je vzel k sebi človeka, ki mu ne more odkazati mesta v svojem srcu. Ali moti se, kajti tudi v Blatnem dolu je župan, je župnik, so posestniki - kmetje, ki z zaničevanjem zro na lačne bajtarje. In sedaj, ko ni več tistega brezmejnega čistega zaklada v njegovem srcu, zdaj hoče razsipati Kačur svoje zaklade med ubožce, ki iz nesvetih namenov, radi telesne lakote, iztegujejo roke po duševnem kruhu, ki jim ne more tekniti. Ampak tukaj v hribovski kotlini so še druge postave: kovač, ki je oznanjal nov evangelij, da je zemlja vseh ljudi last, je ob žegnanju obležal s krvavo glavo v jarku. Tako mora Kačur tudi v tem zadnjem boju podleči, saj ima v lastni trdnjavi izdajalca; zato tudi v tem hipu ne pride do odločilne bitke, pred časom položi omahljivec orožje, tisti pa, ki so hoteli iz kakršnegakoli povoda biti njegovi zavezniki, gredo s srdom v srcu in psovkami na jeziku mimo učiteljevega doma. Kačur je vstal in se odpravljal. „Kam?“ ga je pogledala žena „Pit!“ „Pit pa lehko greš!“ (87). In v pijači je iskal in našel nekdanji evangelist tolažbo; privadil se je Blatnemu dolu, se pobratil z župnikom in postal podoben tem grobim hribovcem. Prošnje za premestitev je delal le iz navade in je bil vselej vesel, kadar so mu katero odbili. Zato ga je v prvi hip neprijetno zadelo, ko je prišla po desetih letih ugodno rešena prošnja, ampak radi žene in radi — mladostnih spominov se je vesel odpravljal na mesto nove službe. Tesno mu je bilo sicer pri srcu v tej veliki luči širokega sveta, ustrašil se je, ko je videl, da so v žarkem solncu sence še temnejše, ali tolažil se je kakor jetnik, ki se vrača iz ječe in se še ni privadil prostosti, katere se je toli veselil. Pa ne samo, da se je vživil v srce Blatnega dola, ampak izgubil je tudi vse stike z zunanjem svetom pozabil je, da se svet suče nekam naprej. Zato so zgrešeni in otročjesmešni njegovi spokorniški sklepi, da hoče biti sedaj krotak in previden, kakor da mu je sploh to potreba; zato je v zasmeh tovarišem in vsemu svetu, on, prebivalec mračnega Blatnega dola, on, ki je tako brez vse sebičnosti žrtvoval svoje mladostne sile, da je s svojim mučeništvom pognojil njivo, na kateri bodo želi drugi, ki so prišli pozneje ali ki so znali — uvaževati. Tako se je pojavil nekdanji njegov prijatelj Ferjan, ki je o pravem času skrival svojo naravo pod krinko pijanca. On, duševni slabič, ki je bil Kačurju komaj do kolena, je imel to koristno modrost tega sveta, da je čakal svojega voza ob cesti in vstopil, ko je bila prava ura. Sedaj je Kačurjev predstojnik, nadučitelj, seveda, ker je steber naprednega učiteljstva. Postransko je, da se zdaj prijateljsko vsiljuje nesrečnemu

idealistu in da ga, rekel bi, par hipov pozneje tako krvavo žali. In v tej ponižanosti in vpričo tega klavrnega napredka dobe se vzbude v uničenem možu zadnje sile, sile umirajočega junaka. Pred koncem pa mu je dano še bridko spoznanje, da je presodil in premeril velikost svoje tragedije. „Šel je nekoč mlad fant, napotil se je v svet z lahkim korakom in njegovo srce je bilo polno upanja. Pa ni bilo samo upanja polno, neizmerna ljubezen, vseobsežna, je bila v njem. Šel je in je ponudil od svojega bogastva, od svoje ljubezni ljudem. „Glejte, razbojnika, ponuja nam ljubezen — kamenajte ga!“ Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgrudil . . . In ko je vstal, je šel dalje, čez hribe in je ponudil ljudem od svojega bogastva, od svoje ljubezni „Glejte, razbojnika, ponuja nam ljubezen — kamenajte ga!“ Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgrudil . . Takrat pa se je zgodilo čudo: pest blata je padlo v njegovo srce in blato se je razlivalo zmerom više in je zalilo srce do vrha. Težko je bilo, tako da njegovi koraki niso bili več tako prožni in lahki kakor prej; hrbet mu je klonil, glava se mu je povesila In zgodilo se je drugo čudo: od tistega trenotka, ko je bilo padlo blato v njegovo srce, ni hrepenel več v višavo, ne v daljavo; ljubil je močvirje, temo vlažnega gozda, mračne zaseke, gluhe in pozabljene, skrite med hribi. In zgodilo se je tretje čudo; ljudje, ki so ga kamenali nekoč, so stali zdaj kraj gozda, v gorkejšem solncu, ob močvirju, na trdnejši zemlji, nad zaseko, više v klancu in so kazali nanj: „Glejte ga, ki nima ljubezni v srcu!“ In ko je zaslišal njih smeh, se mu je storilo inako, in . . . (121—122). Tako je gledal Kačur zdaj na svoje življenje in na svet, in to je jedro našega umotvora. Zato pa je tudi spoznal, da „ni več poti“ pred njim, da je dokončana usoda, izpita grenka kupa, treba le, da se pretrga še zadnja veriga, kaka spona, ki ga veže na ta svet. Seveda je nezdrav in slaboten tudi ta zadnji simbol, tako negativen zanj, za nekdanjega evangelista, kakor je bilo brezuspešno njegovo borjenje. Kačurju je umrl tretji otrok, njegov ljubljenec, nadložen stvor, simbol njegovega greha; tako je usahnil zadnji virček ljubezni. Kačur se je napotil; nebo je bilo temno, oblačno, močan veter je nosil sneg po zraku. Kačur pa se je opotekal po cesti in nazadnje je padel: „po kantonskem kamenu se je razlila kri in curljala v sneg“ (127). „Dobro sem hotel, odpustite!“ ti glasovi so zamirali v zimski samini, a Kačur se je smehljal, kajti tisti kovač, ki je bil tam v Blatnem dolu obležal s preklano glavo, se je sklonil k njemu in ga ljubeznivo sprejemal — mučenika za resnico in napredek. In jaz pravim na koncu: Če bo take plodove rodil Cankarjev veliki, bodisi iz zaničevanja porojeni mir, tedaj nam bodi pozdravljen, kajti Cankarjev genij še ni porodil lepšega umotvora od tega idealistovega življenjepisa. *Dr. Iv. Merhar.*

Deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani. Poročilo za leto 1906, sestavil muzejski kustos dr. phil. Walter Šmid. Ljubljana 1907. Vsebina: 1. Muzejska kronika. 2. Arheološki oddelek. 3. Kulturnozgodovinska, narodopisna in obrtna zbirka. 4. Knjižnica. 5. Arhiv. 6. Naravoslovski oddelek. Risbe je izvršil akademiški slikar Peter Žmitek. Poročilo je izšlo tudi v nemškem jeziku.

O prvinah in spojinah. Osnovni nauki iz kemije, rudninoznanstva in hribinoznanstva. S posebnim ozirom na hranitbo pitomih rastlin Spisal Frančišek Štupar, tajniški pristav c. kr. kmetijske družbe kranjske. 37 podob Ljubljana, 1907. Tisk in komisijska založba „Učiteljske tiskarne“. Dobiva se v „Učiteljski tiskarni“ v Ljubljani, Gradišče 4. Cena v tiskarni 1 K 50 h, po pošti 1 K 66 h.

Spolne bolezni. Ljudstvu v pouk in svarilo napisal dr. J. Demšar, specijalist za kožne bolezni v Ljubljani. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. —

I prijatelj ljudstva i ljubitelj slovenske besede se veseli tega s toplim socijalnim čuvstvom pisanega dela. Priča namreč na novo, da ne stojimo več v rovtarski omejenosti daleč proč od velikih struj, ki gibljejo moderni svet. Skrb za zdravje ljudstva zavzema prvo mesto v socijalnem vprašanju. Jetika, alkohol, spolne bolezni in rak, to so štiri velike ljudske bolezni. Za prvi dve obstajajo pri nas že vzgledne organizacije, na katere smo lahko ponosni Zanimanje za tretjo ravno tako, če ne še bolj nevarno in splošno ljudsko bolezen je odprl vrata odlični strokovnjak dr. J Demšar, ki si je tudi z javnimi predavanji o tem predmetu že nabral zaslug. Preostaja samo še organizacija brambe in spoznavanja četrte ljudske bolezni — raka, kakor so take organizacije že osnovane v velikem stilu na Nemškem in Angleškem.

V javnosti je najtežja obravnava tretje ljudske bolezni, ker se tradicijonalna laži-morala še vedno mogočno širi in šopiri med ljudstvom in pusti, da ljudstvo v svojem notranjem in najboljšem jedru tajno gnije, samo da ohrani lažniva površina gladko in dostojno lice. S finim taktom in imponujočo resnostjo je spravila Demšarjeva spretna roka kočljivi problem v široki svet. Nekaj posebnega so v knjižici slovenski strokovni termini; pozna se jim na krepki točnosti, da so vzrasli ali v narodu samem ali v osebi, ki se je vzgojila med narodom ter čuti in misli kakor on. Ako v tem zmislu vsak strokovnjak obdela svojo tvarino, razvije se sama ob sebi iz dejstvene potrebe tudi medicinska slovenska terminologija. Posebej je treba poudariti, da je mislil pisatelj širše, ko je prevzel manjkajoče izraze iz srbohrvaškega slovarja ter tako zadostil stremljenju po jugoslovanski enotnosti, katere živo nujnost čutimo vsi. Končno pisatelja samo prosimo, da nam v drugi izdaji napiše uvod, v katerem nam pojasni nekatere principijalne točke seksualnega problema, na pr. moderni nazor o spolni abstinenci, katero moderne preiskave z isto strogostjo zahtevajo od mladeniča, kakor smo je bili doslej navajeni zahtevati od enakopravne ženske itd. *Dr. Franc Derganc.*

Hrvatska povjest. Prvi dio: od najstarijih vremena do god. 1526. Napisao Ferdo Šišić. U Zagrebu. Izdala „Matica Hrvatska", 1906, 1. zvezek „Male knjižnice", strani 208. Poleg svojih rednih izdanj je začela „Matica Hrvatska" letos izdajati „Malo knjižnico", ki bo, kakor se vidi, prinašala poučne spise in postala tem popularnejša, čim nižja je cena enemu zvezku — samo 30 h zvezku! Letos sta izšla dva zvezka; v prvem je „Hrvatska zgodovina" Šišićeva; težki in pomembni časi, ki jih živi sedaj Hrvatska, so dovolj vzroka, da je „Mala knjižnica" začela baš z zgodovino: ves narod se mora zavedeti svoje politične samostalnosti in se iz svoje prošlosti vzgojiti za bodočnost. A s tem ni povedano, da bi bila Šišićeva knjiga kaka površna, „popularna" zgodovina; zoper to govori a priori že učenjaško ime pisateljevo, ko je letos predaval v Ljubljani o pripadnosti Dalmacije k Hrvatski; rekel bi človek, da je morebiti v poedinih poglavjih preveč specializovana; to moti onega, ki čita bolj za naslado nego za uk, a gotovo je, da je v ozbiljnih časih treba človeku ozbiljne spreme (pripravljenosti), prave — podkovanosti, Smičiklasova ugodna zgodovina je pošla v trgovini, veliko Klaićevo delo še ne bo tako hitro končano in radi obsega in cene ne vsakomur pristopno; zato bo Šišićeva zgodovina izpolnjevala važno mesto. O poedinostih naj govore strokovnjaki. Slovencem, tudi zgodovinarjem je toplo priporočati proučavanje hrvatske zgodovine; zakaj na tem polju nismo „doma": ali skoraj ne poznamo najvažnejših točk ali pa jih navajamo nekritično in površno po — tujem vzorcu. Hic Rhodus . . . tu se duševno emancipujmo! *Dr. Fr. Ilešič.*

Najnovije doba hrvatske povjesti. Napisao dr. Rudolf Horvat. U Zagrebu, 1906, izdala „Matica Hrvatska". Nagradjeno iz zaklade Aleksandra pl. Vuščića za g. 1901—1904. — Živahno delovanje na zgodovinskem polju! V „Mali knjižnici" opisuje Šišić starejšo hrv. zgodovino do 1526. l., a evo v tem rednem izdanju „Matice Hrvatske" nam podaja petrinjski profesor dr. R. Horvat najnovejšo zgodovino. Slovenci moremo le obžalovati, da se pri nas tako malo kreče zgodovina; ginejo nam nekako tudi lokalni zgodovinarji. — Horvat je opisal v tem delu dobo od 1790. l., to je od leta, ko je hrvatsko plemstvo iz egoistnega strahu pred jožefinskim in francoskim duhom svojo domovino spravilo v „realno" unijo z Ogrsko, do 1873. l., ko je zavladal ban „pučanin" Mažuranić; za uvod in tolmač usodnim madžarofilskim težnjam hrvatskega plemstva izza l. 1790. je podana slika Jožefovih kmetoljubnih reform in njegovega centralizovanja, ki je pretilo uničiti staroplemiške „konstitucije". Na drugi strani pa je v dodatku še pregled najnovejše zgodovine, banovanje Mažuranića, Lad. Pejačevića in tudi Khuena. „Čitatelj mi bo rad oprostil, da v tem pregledu nisem opisoval žalostne svaje rodoljubov hrvatskih. Grdilo se mi je pa potanje prikazovati ustavna nasilja bana Khuen-Hedervarija", piše pisatelj v uvodu, češ, „ta nasilja je že tako obsodil narod hrvatski, voleč od 3.—5. maja 1906 poslance, od katerih pričakuje, da bodo Hrvatsko ustavno preporodili. Dal Bog, da bode tako!" Knjiga o tej najnovejši zgodovini bi pred par leti bila kratko malo nemogoča; zato jo smemo smatrati za vesel pojav svobodnejših časov. Potrebna in važna je tem bolj, ker se tiče še dandanes akutnih vprašanj; zlasti ustavne borbe in trvenja izza l. 1860. do nagodbe so velezanimive in (mislim) v tej knjigi širšim krogom prvič v celoti opisane. Mi Slovenci nimamo o tej dobi nikake zgodovine, a kdorkoli jo bo pisal, bo se vsekakor moral vglobiti tudi v takratno politično življenje hrvatsko; zakaj takrat še ni bilo dualizma, dualizem je baš nastajal in s tem usodepolna ločitev Slovencev in Hrvatov. Moram reči, da sem z zanimanjem čital baš opis te dobe, ki mi je precej malo znana kakor pač večini moje generacije. Sploh kdor hoče razumeti hrvatsko politiko, naj seže po Horvatovi knjigi! Jaz sem si naredil to-le sodbo: Ko bi se bili Hrvati sami in prej pogajali in pogodili direktno s kraljem, nego so se pogajali sami Madžari, bi bili oni — prvi! A tako so oklevali, dokler jih niso prehiteli „bratje" onostran Drave. *Dr. Fr. Ilešič.*

Pod apsolutizmom. Historija šestoga decenija hrvatske književnosti (1850—1860). Napisao dr. Nikola Andrić. U Zagrebu 1906. Izdala „Matica Hrvatska", II. zvezek „Male knjižnice". Kdor je čital Trdinove „Bahove huzarje in Ilire", ima politično in splošno-kulturno ozadje za literarno sliko, ki nam jo v tej knjigi razvija dr. Nikola Andrić; treba ti je čitati samo še Horvatovo „Najnovijo dobo hrvatske povjesti", ki jo je takisto letos izdala „Matica Hrvatska" in ki ti opisuje tudi dobo pred absolutizmom, namreč ilirizem, in dobo po absolutizmu, ustavni preporod, pa imaš tudi okvir za Andrićevo monografijo. V „zahvalo" za l. 1848. so Hrvati izgubili svojo 1000 letno ustavo, a za to dobili slovenske in češke nemškutarje za gospodarje in ž njimi štreberstvo, denuncijantstvo in špijonstvo, vse to radi najsvetejšega interesa, „Deutschlands Sprache zu fordern". Narodna surka in crven-kapa sta se umaknili fraku in cilindru, ki sta bila nekako vnanji znak germanske kulture; surka se je smatrala „als eine Demonstration gegen Staat und Kaiser". Seveda so književnosti ilirske vatre polomile take razmere krila. Vraz je bil legel v grob že 1851 l., Gaj se je prilagodil neprilikam, Preradović je nosil vojaški ovratnik; agilni Bogović je leta 1852. začel izdajati leposlovni časopis „Neven", a je bil radi nedolžne Filipovićeve pesmi „Domorodna utjeha" z avtorjem vred obsojen na dve leti težke

ječe v lancih (verigah). V šole se je polagoma uvajal nemški učni jezik; najbolj črno ime v preganjanju hrvatskega jezika v šoli in domoljubnih profesorjev sta si pridobila ravnatelj zagrebške gimnazije Josip Premru in njegov nadzornik dr. Anton Jarc, po rodu Slovenca!! Ta „kulturna" strahovlada je pognala celokupno hrv. književnost v novo kolotečino; zanosne politične davorije so morale utihniti, a prišli so potem novi ljudje z novimi cilji — kakor če se gorski bujici (hudourniku) iznenada postavi počez velikanska skala, privalivši se s strmine; za trenutek zastane hudournik, dokler ne najde novega duška in ne krene po popolnoma novi poti. Za entuziastno dobo diletantizma je prišlo krepko življenje politične in književne samozavesti; absolutizem je tih prehod iz ene dobe v drugo; v središču te književne prehodne dobe stoji ličnost Mirka Bogovića, a nje največji pojav je Luka Botić, ki je prvi v svoji poeziji iztical bratstvo muslimanskega in krščanskega elementa srbohrvatskega. Konec absolutistnih časov se je efektno odigral na pozornici l. 1860., ko je gospod Himmel, nemški glumec, s svojim modrim frakom moral izginiti z nje ob žvižganju in „sviranju" občinstva. Ta bučni konec žalostne dobe se je pripravljal že prejšnje leto, ko je članica italijanske družbe, Slovenka Irena Sassi, za petje hrvatskih arij bila poplačana z venci in cvetjem: hodeč po Jurjevskem groblju, je našla Vrazov grob, in prečitavši rodoljubni napis na njegovem spomeniku, sname z neder kito cvetja, splete v hipu venec in ga dene spomeniku na liro; Hrvat-pesnik, ki je bil z njo, speva ta moment v tisku in Slovenka je bila na pozornosti odušev1jeno sprejeta. — Andrićeva monografija je pač prva svoje vrste in je razkrila tudi književnike, ki so bili dosle znani samo po imenu. Cena ji je 30 h (str. 127.). *Dr Fr. Ilešič.*

Dve knjigi L. Gumplowicza. Pred kratkim sta izšli v novi izdaji dve knjigi slavnoznanega sociologa in navdušenega Poljaka in Slovana L. Gumplowicza, ki sta pač znani marsikateremu slovenskemu akademiku. Gumplowiczevo „Občno državno pravo" je delo, ki takorekoč revolucionira duhove. Genijalna je vprav koncepcija države, ki jo nam nudi poljski učenjak v tem delu, saj on je bil prvi, ki je brezobzirno zahteval, da je treba državo sociologično in ne juridično razumevati. Tretja izdaja „Občnega državnega prava" obsega nekoliko velezanimivih novejših spisov, ki so bili večinoma že drugod priobčeni, kakor na primer poglavje: „O psihologiji zgodovinopisja" in „Srbi in Hrvati". (Prevod je izšel pred leti v „Slovenskem Narodu".) Veselo presenečen pa bo vsak slovenski bralec, ki najde v poglavju o „Narodnostnih bojih v Avstriji" sledeče znamenite, skoraj nekoliko preoptimistne besede: „Tudi Slovenci se bodo razvijali vkljub temu, da se morajo boriti na lastnih tleh z dvema kulturnima narodoma. Na slovenskih tleh ju bode zadela usoda vseh starih kulturnih narodov. In zadovoljni naj bodo Nemci in Italijani, ako jih mladi barbari ne bodo premagali na domači zemlji." Kakor je iz teh vrst razvidno, preveva Gumplowicza topel optimizem, kadar govori o nas Slovencih. Tudi v novi izdaji njegovega „Oesterreichisches Verwaltungsrecht" se nahaja nekoliko laskavih opazk o razvitku slovenskega naroda. Z velikim zanimanjem zasleduje Gumplovicz naš razvitek in posebno njegovi učenci, juristi na graški univerzi, so se pač večkrat prepričali, da navdaja tega poljskega učenjaka neka vroča, vprav mladeniška simpatija za vse, kar je slovensko. Nepobitno dejstvo je pa žal, da je Gumplowicz v inozemstvu, posebno v Italiji in severni Ameriki mnogo bolj čislan nego pri nas in v Nemčiji, kjer zakrknjeni nemški juristi nimajo zmisla za široke sociologične horizonte velikega Poljaka.

— *k.*

Jugoslavenska akademija znanosti in umjetnosti nam je poslala sledeči dve knjigi, katerih oceno prinesemo prilično, in sicer: I. Zbornik za narodni život in običaje južnih Slavena. Knjiga XI, svezak 2. Urednik dr. D. Boranić. Cena 2 K 50 h. II. Rad Jugoslavenske akademije znanosti in umjetnosti. Knjiga 166. Razredi historičko-filologički i filozofičko-juridički. 66.

Die Taufe an der Savica. Von Franz Prešeren. Übersetzt von E. Holzinger von Weidich. Graz 1907. Cena? Dobiva se pri prelagateljici, Gradec, Hans-Sachsg. 5.

Pesnika naj prelaga pesnik, sem vzkliknil, ko sem prečital ta najnovejši prevod Prešernovega „Krsta". Prevod ni dobeseden, žalibog je tupatam še presvoboden, da sploh ni niti v zvezi z izvirnikom. Posebno je uvod v celoti tako razblinjen, da jih imamo za 26 Prešernovih tercin sedaj 38. Namesto ženskih rim je v uvodu in tudi v „Krstu" skoro polovico moških, česar sicer v uvodu ne morem grajati, kajti snov je mračna in resna. Da pa je uvedla prelagateljica trohajsko tercino namesto jambske, to se mi zdi čudno, ker je trohajska tudi v nemški literaturi dokaj redka in nenavadna.

V uvodu imamo pred 1. tercino eno novo, ki bi jo pa lahko pogrešali. Služi naj menda kot nekakov uvod ali „προοίμιον". Ta naj bi bil rajši v prozi, kajti par uvodilnih besed je res potreba, posebno še, ker ni nikake razlage pod črto, ki bi bila tupatam potrebna.

Začetek uvoda se glasi tako:

Lausch', o deutsches Ohr, der Wendenmare herb
Aus der Zeit der heidnischen Slovenen,
Sieh des Slaven Fuß auf Bruders Nacken derb! —
Zahllos her von Kärnten — — —

Iz 1. Prešernove tercine so nastale v prevodu kar tri, iz 4. zopet tri, iz 5., 6., 8., 9., 11., 26. po dve, iz 21. pa tudi 3. Nočem trditi, da bi ravno radi tega prevod moral biti slab; ta, ki ga nam podaje gosp. Holzinger, gotovo ni pridobil s tem nič, izgubil pa je tisto plastičnost, tisti lapidarni slog, ki ga občudujemo v Prešernu.

N. pr. 4. tercina pri Prešernu:

Bojuje se najmlajši med junaki
Za vero staršev, lepo bog'njo Živo,
Za črte, za bogove nad oblaki.

(Pintarjeva izdaja, 145)

Poglejmo prevod:

Nur der Helden jüngster blieb am Leben,
Sammelt die Zerstreuten unter seinem Schild,
Sammelt alle, die nach Freiheit streben.

Črtomir sein Name, der im Lande gilt
Als ein Bollwerk für den Heidenglauben,
Für den Schönheitsdienst der Göttin Živa mild.

Črtomir, du lässest dir nicht rauben
Deiner Väter zwiegespaltnes Götterreich,
Geister viel, die Gut und Bös erlauben.

Ali je imela prelagateljica izvirnik pred sabo? To res ni več prevod. Ali tole:

Največ svetá otrókom sliši Slave,
Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi
Si prosti vol'jo vero in postave.

Brüder wert, die ihr nicht hört der Feigheit Rat,
Keines Reich sich mißt mit Slavas Reiche:
Glaubens-Satzungsfreiheit wird in ihm zur Tat!

H. Penn (primeri Vidic, Fr. Prešeren Poesien!) ima to sicer dobesedno, a meni ugaja bolj. N. pr.:

Der grösste Teil der Welt gehöret Slavas Söhnen,
Hin führe uns der Weg, wo ihre Kinder
Durch freie Wahl Gesetz und Glauben krönen!

V „Krstu“ samem se je prelagateljica držala bolj izvirnika (ali morda Penna), le iz prve kitice je napravila dve. A vendar so tudi tu jako čudne stvari. N. pr.:

Prenêsla pričujoče ure teže
Bi ne bila let pôznih glava siva;

se glasi v prevodu:

Ein halb Jahrhundert lähmt mit seiner Schwere
Des eisernen Republikaners Kraft.

Medel in plehek je tudi prevod 5. kitice:

Tje na otòk z valovami obdani,
V današnjih dnevih božjo pot Marije;
V dnu zad stojé snežnikov velikani,
Poljá, ki spred se sprósti, lepotije
Ti kaže Blejski grad na levi strani,
Na desni griček se za gričem skrije.
Dežela Kranjska nima lepš'ga kraja,
Ko je z okolšč'no tá, podoba raja

ki se glasi tako:

Er meint ein nahes Eiland, das umspület
Des Sees von Veldes grüne Welle klar,
In der oft scheinbar seine Häupter kühlet
Ein Zug von Berggestalten wunderbar.
Vom Ufer weg des Ruders Schlag sich wühlet
Und nach dem Eiland schifft der Beter Schar.
Viel Opfergaben brachten sie zum Ruhme
Der Živa hin zum Insel-Heiligtume.

Netočno je prevedeno sledeče:

Tam v časih Črtomira na otoki
Podoba boginje je stala Žive,
Ki so 'zročeni ji mladenčev stoki,
Ki so ji, ve dekleta ljubeznive,
'Zročeni vaši smehi, vaši joki —

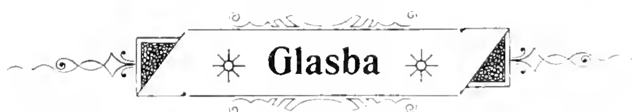
In unsres jungen Slavenhelden Zeiten
Gab's starken Zulauf zu der Göttin traut.
Die Männer liebeskrank nicht eher freiten,
Als bis der Gottheit Antlitz sie geschaut.

Takih stvari je še dosti. Četudi je tupatam kako mesto primeroma dobro izpeljano, v celoti vtisk vendar ni tak, da bi prevod vsaj približno postavili poleg

izvirnika. To, kar se tu bere, ni Prešeren, in Prešerna hočemo, najsi bode že v nemški obliki. Kaj nam je dal on v svojih tercinah in stancah, to razvidimo iz Žigonove razprave o tercinski arhitektoniki v Prešernu (Primeri „Zbornik" 1906).

Še par misli bi hotel tu omeniti. Prvič se mi zdi, da vse nekako hoče poskušati svojo moč na Prešernu, vse eksperimentira. Saj imamo zato Zamejskega itd., a Prešerna naj se loti, kdor ga res razume. S spoštovanjem naj bi ga uživali, ne pa brskali po predalih njegove poezije. Poglejmo Nemce! Kaj je njim Goethe! Kaki možje in kako pišejo o njem! — Drugič: kdor hoče prelagati Prešerna danes, mora imeti pesniško zmožnost in ga poznati do zadnjega kotička. Čas je, da se že dokopljemo do pravega spoznanja, kaj je pravzaprav Prešeren, čas, da odpravimo razne šušmarje z njegovimi besedami: „Le čevlje sodi náj kopitar!"

Janko Bratina

Glasba

Vjekoslav Rosenberg-Ružić: Sonata za klavir op 10. Cena 3 K. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Dokaj priporočljiva klavirska skladba, obsegajoča troje delov: allegro moderato — andante in scherzo intermezzo — prestissimo (saltorello). Krepka v svoji osnovi je izvedena polno doneče in spevno. Temperamentno je pisan posebno tretji del (saltorello), ki je sam zase efektna, vendar primerno lahko izvedljiva skladba, s katero nastopijo naši pianisti z gotovim uspehom pred javnostjo. Izdaja te sonate je ponatisk iz VI. letnika „Novih akordov" 1906 7.

Dr. V. F.

Danilo Fajgel: Jamski odmevi. Cena 50 h. Založil J. Zazula v Idriji. Zbirka moških zborov, zloženih na besedilo rudarskih pesmi Jožefa Zazule. Zbori so preprosti in ustrezajo po svojem besedilu določenemu svojemu namenu.

Dr. V. F.

Gledišče

Slovensko gledišče. *A.* Drama. Konec gledişke sezone nam je prinesel še eno izvirno noviteto. Dne 9. in 19. marca se je uprizoril na našem odru igrokaz v treh dejanjih „Antonio Gledjevič", ki ga je prosto po dr. Iv. Tavčarjevi zgodovinski povesti spisal naš nadarjeni igralec Hinko Nučič.

Gospod Nučič je pokazal vsekakor dober okus, da se je lotil dramatizacije baš te Tavčarjeve povesti, in radi priznavamo, da se mu je dramatizacija tudi prav dobro ponesla. V tehničnem oziru se da njegovemu delu komaj kaj prirekati. Vidi se, da so mu dobro služile skušnje, ki si jih je pridobil kot igralec o zahtevah odra. A tudi notranja zgradba drame ni slaba. Vse se v njej lepo logično razvija, a kar nas je pri gospodu Nučiču še posebno iznenadilo, je to, da se je znal izogniti vsemu nenaravnemu patosu, dasi sujet igre skoro sili v to. Kaka prilika za deklamacije v zadnjem dejanju, ko obišče pesnika sestra v zaporu, ona, ki je kriva vse nesreče! A gospod Nučič se ni dal zapeljati. Konec je tako brez vse kričavosti, tako umetniško diskreten, da smo se v istini čudili... Malo ostrejša karakterizacija

posameznih oseb je skoro edino, kar bi se mi želeli v Nučičevi drami in pa tisto poudarjanje slovanstva, brez katerega ta igra pač biti ne more, naj bi bilo izraženo na neki bolj, recimo — originalen način. —

Ni fraza, ako rečemo, da je pokazal gospod Nučič s tem svojim delom lep dramatiški talent, vsekakor lepši nego marsikdo drugi, ki je poskušal pri nas svojo srečo na gledališkem odru. Nučičeva igra je pa tudi boljša nego marsikak tuj fabrikat, ki je bil z velikim aplavzom sprejet v našem gledišču, in zato nas je kar bolelo, da je bilo gledišče skoro prazno, ko se je „Antonio Gledjevič" uprizoril drugič. To dejstvo nam daje povod, da izpregovorimo besedico na naslov intendance.' Vsa zadnja leta se je uprizoritev izvirnih novitet odlašala za nazadnje. Znane so nam le redke izjeme od tega pravila. Vemo tudi, zakaj se je delalo tako. Spekuliralo se je pač na rodoljubje našega gledališkega občinstva, češ, izvirno igro pojde pač gledat, dočim bi kake druge morda ne šlo! Da se je ta kalkulacija tako pogosto, da, skoro vedno izjalovila, bi bilo moralo vodstvo našega gledišča izpametovati! Zato naj bi se po naši misli poslej postopalo drugače! Tistega rodoljubja, na katero se je zidalo, ali ni, ali pa je manj močno, nego so močne razmere! Zato pa veljaj odslej načelo, da se imajo izvirne igre uprizoriti ob najugodnejšem in ne ob najslabejšem času! Le na ta način bomo zares pospeševali razvoj domače dramatike! Kajti našim dramatičnim pisateljem je treba izpodbude in s tem, da se njih igre igrajo v praznem gledišču, se pač ne izpodbujajo!

Dne 26. februarja se je ponovila Bernsteinova drama „V stiski", dne 2. in 25. marca so igrali in sicer obakrat popoldne „Revčka Andrejčka", a 25. marca zvečer ponovili „Divjega lovca". Obe predstavi nazadnje imenovanega dne bi bili imeli biti na korist dramskemu osobju, a je bilo gledišče prazno, čemur kriva ni bila menda toliko nehvaležnost občinstva, nego nesrečne razmere: splošna utrujenost ob koncu sezone in pa slabo izbrani igri.

Dne 12. in 22. marca zvečer in 17. marca popoldne smo videli noviteto „On in njegova sestra", burko s petjem v štirih slikah, spisal Bernhard Buchbinder, uglasbil Rudolf Raimann. Ta igra, ki so jo poprej že uprizorili v našem gledišču Nemci, pomeni skrajno profanacijo umetnosti posvečenih prostorov! Odpuščamo intendanci našega gledišča, da je uprizorila ta dobremu okusu toli nasprotujoči dramatski stvor puhloglavega pisatelja, ker je bila po tolikih resnih večerih enemu delu naše gledališke publike takorekoč dolžna poskrbeti enkrat tudi za malo zabave, odpuščamo ji tudi zaradi tega, ker se je potrudila za to, da je dvakrat v tej igri nastopila kot gost gospa Polakova iz Zagreba, ki je navzlic grozni duševni praznoti, zevajoči iz vseh koncev omenjenega dela, vendarle dobila priliko, pokazati nam nekoliko umetnosti — mislimo pa, da bi morale biti take predstave v prihodnje zabranjene v deželnem gledišču za nas kot za Nemce. Saj je mnogo zabavnih stvari, ki vendar niso tako strašno banalne!

B. Opera. Dne 1. marca so uprizorili prvič v sezoni Čajkovskega „Pikovo damo" in jo ponovili dne 26. marca. Prvega dne je imel svoj častni večer tenorist pl. Rezunov, zadnjega basist Ranek. Dne 3. marca so peli četrtič in dne 19. marca popoldne, ko sta imela moški in ženski operni zbor svojo benefico, petič „Evangeljnika". Dne 5. marca je imela svoj častni večer naša zaslužna primadona Skalova. Pela se je po daljšem premoru prvič v letošnji sezoni Verdijeva „Traviata", ki se je ponovila še 7. marca. Dne 15. marca, ko je imel svoj častni večer basist Betetto, in 17. marca smo čuli istotako po daljšem presledku zopet enkrat „Fausta", a dne 21. marca se je pela na korist neumorno

delavnema kapelniku Benišku prvič v sezoni Parmova „Ksenija“ ter ponovila „Cavalleria rusticana“.

Tako je končana zopet ena glediška sezona. Morda se ni še nobeno leto gledišče toliko kritikovalo kot letos. Zlasti odkar je bil nastopil drug intendant, je bilo čuti ostre sodbe. Ne tajimo: pod novim glediškim vodstvom se je semtertja brez potrebe nekoliko eksperimentiralo, a to je stara napaka pri takih izpremembah! Vobče pa moramo reči, da je bilo stremljenje novega intendanta dokaj resno. Stvar ni bila lahka: kaj drugega je, imeti v rokah vodstvo iz vsega početka, kaj drugega, prevzeti ga nepripravljen kar hipoma iz drugih rok! Tisti, ki kriče in obsojajo, so pozabili, kako je bilo druga leta, ali pa kriče, ker je to njih posel in pa morda korist! Bojimo se, da je v novem odboru dramatičnega društva nekoliko preveč novincev. No, hočemo videti! Poglavitna stvar zdaj je: kakor hitro mogoče na delo za prihodnjo sezono! Želeti je, da bi bilo vodstvu gledišča že precej spočetka povsem jasno, kaj hoče in more nuditi v prihodnji sezoni občinstvu. Nikakor ne zahtevamo samo novih stvari! V starejšem repertoarju je še marsikaj dobrega! Pred vsem bo treba pač pretehtati zmožnost onih pevcev in igralcev, ki so nam že zagotovljeni za prihodnje leto. Tem zmožnostim naj se prilagodi repertoar in potem po potrebi popolni osobje ter tudi repertoar. Dozdaj se je le prevečkrat dogajalo, da smo imeli engaževane moči, ki so le redkokdaj nastopale, da, glede katerih smo često dvomili, če je bil njih engažma sploh potreben. Takim stvarem bi se bilo v bodoče po možnosti izogibati! —

Velike so težkoče, ki jih je premagati vodstvu slovenskega gledišča ob pričetku vsake nove sezone, toda z dobro voljo in previdnim postopanjem se doseže vse! Ni pa možem, ki se žrtvujejo za dobro stvar, brez potrebe metati polen pod noge, pa naj bodo ti možje že kdorkoli! Kritika je dovoljena. prenašati jo mora znati vsako glediško vodstvo; a minile naj bi pri nas vendar že tiste zahrbtne intrige, brez katerih nekateri menda ne morejo živeti in ki so učinile že toliko škode! — Naše gledišče je v zadnjih letih sicer le polagoma, a dosledno napredovalo. Iskreno želimo, da bi napredovalo tudi v bodoče! *Dr. Fr. Zbašnik*

Med revijami

„K biografiji F. Miklošiča“. V. A. Francev, profesor varšavskega vseučilišča, je v „Ruskem filologičeskem Vestniku“ objavil prinos k životopisu Miklošičevemu, ki je izšel tudi v posebnem odtisku (Varšava, 1906); objavljeno je pismo, ki ga je pisal Miklošič na Rusko radi svojega leta 1850. izdanega staroslovenskega slovarja, in pa odziv Vostokova. (Po „Naučno-lit. Zborniku gališko-ruske Matice.)

Dr. Fr. Ilešič.

„Slovanský Přehled“ ima v svoji sedmi letošnji številki pregled slovenske književnosti lanskega leta, spisal dr. Fr. Vidic, in politično pismo iz Ljubljane, spisal dr. A. Dermota. *Dr. Fr. Ilešič*

Učenyja zapiski imperatorskago kazanskago universiteta, 1906, štev. 9 in 10. V prvi je razprava „Benedikt Spinoza, bogoslovno-politična razprava“ (335 strani), v drugi pa nadaljevanje razprave „Kurz zgodovine ruskega prava“. (194 strani.) *Dr. Fr. Ilešič*

„La Revue Slave“. Paris. Rédaction et administration: 50, rue Mollitor, (XVI). Ta za nas Slovane velevažna revija, o kateri se je že govorilo, da neha izhajati, je nastopila svoj drugi tečaj. Vsebina prvega zvezka je jako bogata. Zanimati bi utegnila zlasti članka „Un Prince-Poète“, spisal S., in „Stéphane Zeromski“, spisal A. J. Yacimirsky.

Listnica uredništva. Gosp. *Zd. Dr. v Ljubljani.* Vi se honorarju odrekate, da, pripravljeni ste celo nekaj plačati, če se natisnejo doposlani nam verzi v našem listu. Na toliko ljubeznivost še nismo naleteli! Žal, da se „Zvonov“ urednik ne more spuščati v take kupčije! Poskusite svojo srečo drugje! — Gospodična *M. P. v Gorici.* Za „Zvon“ nerabno. — Gos. *P. Kopriva v Lj.* Poslane stvari kažejo talent! Ali bi se ne hoteli potruditi enkrat do urednika? Ustno bi se dalo to in ono laglje pojasniti nego pismenim potom. — Gosp. *V. Vilanov:* Vaše črtice ne moremo priobčiti, ker smo z gradivom za letos dovolj založeni Izročili smo jo upravništvu, kjer Vam je na razpolago. — Gosp. *F. W. v Ljubljani.* Vaše stvari niso za naš list. Vrnejo se Vam pri upravništvu našega lista, kjer se blagovolite zglasiti. — Gosp. *K. V. v Gorici:* Verzi še dokaj gladki, toda vsebina izrabljena. Takih stvari ne tiskamo dandanes več! — Gosp. *A P. Kozje:* V Vaših pesmih je čut, toda izvirnosti pogrešamo v njih. „Po gorah je ivje“, tako začenjate neko kitico. Ali se ne spominjate, da ste čuli že v neki narodni pesmi nekaj takega? Taki vplivi narodnega pesništva se kažejo tudi v drugih poslanih nam pesmih. Gotovo je prav, da se učite pri narodu, ali tako — posnemati, se vendar ne sme!

Razpis častnih nagrad.

Vsled sklepa občinskega sveta ljubljanskega z dne 3. t. m. razpisuje mestni magistrat za **Jana Lega mladinsko knjižnico** dvoje častnih nagrad v znesku **300 K** in **200 K** najboljšima mladinskima spisoma, namenjenima kot primerno čtivo ljudskošolski mladini 10 do 14 let. Snov bodi spisoma zajeta iz domačega življenja. Pripovedovanje bodi veselo in živahno, brez sentimentalnosti, dandanes le preobičajnih primesi. Vsak rokopis ima obsegati približno pet tiskovnih pol male osmerke.

Za natecanje se določa **rok 31. dne decembra t. l.** Pisatelji, ki se mislijo za katero omenjenih nagrad potezati, naj adresujejo svoje z geslom nad vizitko v zaprtem zavitku opremljene rokopise na predsedstvo mestnega magistrata, ki jih bo potem poslalo v oceno presojevališču, obstoječemu iz petorice pisateljev strokovnjakov.

Nehonorirani rokopisi se vrnejo pisateljem pod adreso gesla.

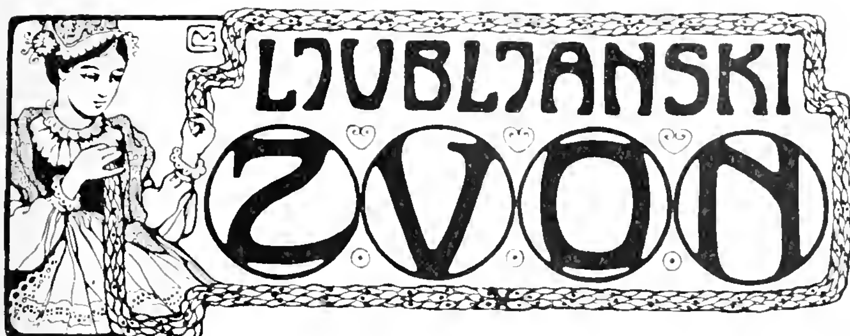
Poleg častne nagrade prejme pisatelj od založnika še pisateljsko nagrado.

Mestni magistrat ljubljanski,

dne 23. aprila 1907.

Župan:

Iv. Hribar l. r.

Atila.

Na vztoku je vstala vojska strašná
kot morje od meje do meje neba.

Mogočno vojskó je kralj Atila zbral, —
vse zemlje zapada bo zavojeval.

„Zdaj grem, zlatolasa Frankinja ti,
ti izmed vseh žen najmilejša mi!

Zdaj pojdem po slavo na daljni zahod
in setev krvavo sejal bom povsod,

in kadar se vrnem, vse zemlje vladar,
najdražji zaklad njen prinesem ti v dar!“

O, tlele so Atili temne oči
in poljubi njegovi so bili strašni.

In šel je po slavo na daljni zahod
in setev krvavo sejal je povsod,

in ko se je vrnil, vse zemlje vladar,
prinesel je ljubici svoji v dar

krvave in blede vse krasne glavé
vseh vitezov mladih iz tuje zemljé.

In ko položili so zadnjo pred njo,
zakrila je Frankinja sinje oko

in bleda kot sneg in drhteča kot trst
se je zgrudila k ljubčevi glavi na prst.

Zaboden poginil je Atila kralj
še tisto noč, ko je pri Frankinji spal.

Vladimir Levstik.

Moja pesem.

Nebo, nebo kot moder vrt
in zemlja mlada pisan prt
in solnce kakor čolnič zlat, —
le jaz proklet sred srečnih trat!

Jaz hodim tod vse dni, noči
in v brazde sejem srčno kri,
a sinj ne zna, ne polja klas,
kaj v temni duši nosim jaz!

Vladimir Levstik.

Rdeči nagelj.

Jaz ti utrgam en nagelj rdeč.
Ko se ne bova videla več,
nagelj na tvojih bo prsih strohnel,
jaz pa pocestno bom žensko objel.

Glej, svet ima pač mnogo reči,
da se v njih črna žalost zgubi.

Al kdor tebe v mislih ima,
samo še greh mu tolažbo da.

A. Gradnik.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

olly Esterhazyjeva se je bila polastila v tem cele družbe. Zopet je bila prva dama v tej bleščeči skupini in govorilo se je tu, kar je ona hotela. Opazili so, da jo je knez takorekoč odpuščanja prosil, in da se je to opazilo, občutila je tudi grofica Molly. Obhajala je torej pravo zmagoslavje v ponosni svoji duši. Govorila je veliko in duševito. In ljubeznivosti je sipala na vse strani, da je očarovala kneza in vso drugo družbo.

Eva Lujiza se je pritihotapila iz sosednje sobe ter sedla na svoj prostor pri mizi. Takoj jo je razjedala najkrutejša ljubosumnost, na licih pa sta se ji prikazali rdeči lisi, da je bila videti kakor makov cvet na pestri njivi. Opazila jo je tudi Molly Esterhazyjeva. In skoraj se ji je smilila ta otročja nasprotnica, radi katere se je malodane sprla s svojim prijateljem knezom Metternichom. To je bilo v istini tudi otročje! Dobiti je hotela priliko, da se sprijazni ž njo in da se tako poravna nesoglasje, ki je bilo kalilo prekrasni ta večer. Prešinila jo je srečna misel: na polju, kjer je stal oltar skupnega boga, naj bi se srečali, srečali v skupnem počeščenju tega boga! Kar je mislila, to je grofica Esterhazyjeva takoj izvršila. Nagnila se je h knezu, ki je še vedno tik nje sedel, ga ljubko pogledala ter šepnila:

„Ukaži, Klemens, da se nam še da francoskega vina!“

Nekoliko debelo jo je pogledal knez ter rekel vljudno: „Res, bilo ga je premalo!“ Mignil je lakaju in kmalu nato so se iznova servirale peneče kupice.

Vstala je Esterhazyjeva ter prosila kratkega, prav kratkega posluha. Zbrani so umolknili. Pričela je s svojim srebrnim glasom, da se je čulo, kakor bi trkalo srebro ob srebro. V najpravilnejši francoščini je govorila napitnico, s katero se je zahvalila knezu za divni današnji večer. Vpletla je vmes nekaj politike in dokazovala, da je knez Metternich duša kongresa, pa tudi duša ljubljanske družbe, ki jo oživlja, ki jo dviga iz vsakdanjega prahu do solnčnih višin, v katerih on sam kraljuje. Končno je pozvala

navzočne, naj pijejo v čast največjemu možu Evrope, priljubljenemu knezu Metternichu!

Ni treba povedati, da je bila družba po tej napitnici elektrizovana. Metternich sam je bil vzradoščen, govornici je galantno poljubil roko, nato pa je z globokim poklonom trčil ž njo, da je zazvenelo.

„Pri bogovih,“ je vzkliknil, „dobro bi bilo, če bi imel tuintam na svojem kongresu takega govornika!“

„Potem pa še reci: Mulier taceat in ecclesia!“ —

„Nikdar več!“

Molly Esterhazyjeva je kar žarela. „Pojdiva, Klemens! je rekla milostno. To priliko je hotela porabiti, da se sprijazni s Thurnovo konteso.

Srce Eve Lujize se je zvijalo od hudih muk, ko je govorila grofica Esterhazyjeva in ko je žela nato splošno priznanje. Sredi občnega navdušenja je bila naša kontesa edina, ki se mu pridružiti ni hotela. Rdeči lisi na njenem obrazu sta kar plamteli, po drobnem telesu pa ji je vrela kri, da sta jo zapustila razsodnost in preudarek.

Pred njo sta obstala grofica Molly in knez. Nenadoma je razburjeno dekle videlo pred sabo obraz svoje nasprotnice in v hipu je bil napravljen sklep, ji kaj žalega storiti!

Ona pa je s sonornim glasom izpregovorila: „Mi pijemo na čast njega svetlosti kneza Metternicha. Pri tem bi pač ne smelo manjkati naše kontese Thurnove!“

Posebno zadnje besede je govorila Esterhazyjeva s čarobno ljubeznivostjo. Dvignila je kupo ter tako pozvala Evo Lujizo, da bi trčili v čast njemu, katerega sta obe oboževali. Evi je zahitela zadnja kaplja krvi do srca; mehanično je posegla po čaši, ki jo je bil poprej lakaj postavil pred njo na mizo.

„Z vami, grofinja?“ je vprašala pogumno.

„Z mano, kontesa!“ In čarobnost Molly Esterhazyjeve se je še povekšala. Tudi tega otroka si je hotela podjarmiti, kakor si je bila podjarmila vso kongresno ljubljansko družbo.

Nastala je tišina v sobi. Deloma zategadelj, ker se je epizoda med Evo Lujizo in grofico Esterhazyjevo že nekaj predolgo pletla, poglavitno pa zategadelj, ker je bil v vse to zapleten knez Metternich, ki je tedaj stal tik svoje prijateljice ter se tudi veselil harmonije, ki se je imela roditi iz te epizode.

„Da, z mano, kontesa!“ Menila je, da si mlado dekle domišlja, da bi bila prevelika čast, če bi grofinja Esterhazyjeva trčila ž njo. Da bi jo osrčila, je ponovila: „Z mano, kontesa!“

„Z vami, grofinja Esterhazyjeva,“ — in ostri glasek se je čul iz kota v kot, da se ni preslišala niti ena beseda — „z vami ne pijem!“

Grofinja Molly je prebledela, knez Metternich pa je nekaj viknil. Eva Lujiza je od ošabnosti kar koprnela: „Z vami, grofinja, ne pijem, ker ste — nespodobna ženska!“

Te besede so imele isti pomen, kakor bi ga bil imel udarec v obraz. Eva Lujiza je vrgla kupico od sebe, da se je ževnketaje razbila na mizi in da so se vinske kaplje razpršile Molly Esterhazyjevi po dragoceni svilnati obleki! Nato pa je v lahki svoji opravi pobegnila iz sobe, zapustivši za sabo razmere, katerih ni treba popisovati.

Tako se je končal damski večer pri knezu Metternichu! —

Petnajsto poglavje.

Nekaj dni se po Ljubljani ni drugega govorilo nego o Evi Lujizi in o tem, kako se je sporekla z grofico Esterhazyjevo na Metternichovem damskem večeru. Govorilo se je različno, in samo ob sebi je umevno, da se je mnogo pretiravalo. Med ljudstvom se je razneslo, da sta se dve grofinji stepli, in to radi kneza Metternicha, ki je imel na Dunaju zakonsko svojo ženo in cel koš zakonskih svojih otrok. Na kratko se je razvil škandalček, kakršnih je ljubljanski kongres malo doživel! Zahteval je svoje žrtve: prva je morala Molly Esterhazyjeva odriniti iz Ljubljane, za njo pa je odrinila tudi Thurnova obitelj. Takoj, ko so se bili vrnili v Radovljico, se je kontesa ulegla, ker je bila že v Ljubljani zbolela. Ženina si ni bila pribojevala na kongresu, pač pa je po mnenju grofinje matere spravila v nesrečo in sramoto vso obitelj. V vodo so bili zmetani vsi občutni stroški, katere je Thurnovim pogoltnil pohod ljubljanskega kongresa! —

Niti novice z bojišča niso Ljubljančanov tako zanimale, kakor jih je zanimal pripetljaj na damskem večeru. Pa tudi to se je poleglo in nad Ljubljano se je prikazala nova zvezda zanimivosti in vseobče pozornosti. Mestni župan je zasnoval odbor najodličnejših meščanov, ki je prevzel nalogo, prirediti sijajen ples na čast vsem „visokim“ in „uglednim“ v mestu bivajočim tujcem. V trenotku, ko je bil zasnovan ta odbor, sta bili Eva Lujiza in Molly Esterhazyjevi pozabljeni! Sedaj je vsakemu „uglednejšemu“ Ljubljančanu tičal v mislih samo ta bal! Govorilo se je, da bode odbor vabil na ples najvišje suverene, in zategadelj je hotel vsak postati član od-

sekov. Kdor vabi tako gospodo, se mu rado kaj svetlega na frak obesi! Zatorej bi bilo vse rado vabilo in župan Hradecki je doživel obilo zamer, ker ni mogel vsakega meščana v odbor poklicati. Potem se je izvedelo, da so najvišji suvereni najvdanejše povabilo milostljivo odklonili! Odpadlo je nekaj zamer, a ostalo jih je še vedno obilo, ker so kongresni ministri in druge diplomatske odlične osebe svoj obisk obljubili. In to so ravno osebe, ki najlaže človeku do kakega križca pripomorejo! V povabljenih rodbinah so nastala nato še druga vprašanja — toaletna vprašanja, katera so tiste dni imela ravno tisto važnost kakor dandanes, če moraš na ples tirati svojo mlado hčerko, katero bi rad obesil kakemu nadebudnemu mladeniču na vrat. Pri tem so pa še matere, ki hočejo pri takih plesih biti napravljene kakor šopirne lilije na polju. Kakor dandanes, je bilo to tudi v stari Ljubljani!

Razburjal in razvnemal je torej ta ples duhove in srca! Vse ga je težko pričakovalo, posebno matere in dekleta. Plesalo se je dne 25. februarja v okrašeni redutni dvorani. Pričetek je bil napovedan na osmo uro, pričelo pa se je dosti pozneje, ker že takrat ni hotela nobena deklica prva priti na ples. Tedanji plesi pa so bili mnogo večjega pomena, nego so današnji. Na njih se je shajala cela Ljubljana, ki tedaj še ni bila razcepljena v politične stranke. Staro in mlado se je zbiralo v reduti ali pa na strelišču in prijatelji, kateri se mesece dni niso videli, so prišli čisto zanesljivo na ples, samo da so se zopet enkrat prav pošteno razkramljali med sabo. Na plesih se je rodila ljubezen in kovala so se nova prijateljstva. Posebno zakonske ženice so iskale novih čestilcev in zatorej ga ni bilo ljubljanskega plesa, da bi se ne bil primeril kak masten škandalček. Ker pa je bila takratna Ljubljana precej nemoralna in ker je posebno zakonska zvestoba bila blago, ki se je na ljubljanskem trgu precej pogrešalo, so se take reči kmalu pozabile.

Prvi, ki so prišli na ples dne 25. februarja, so bili stari gospodje, neki ostanki iz kranjskih francoskih časov. Ti možje so skupaj držali v gostilnah in tudi na plesih. Bog jim je bil še vedno cesar Napoleon in večkrat so se tudi ogrevali za republikanske nazore in za veliko francosko revolucijo. Imeli so se za nekak senat, ki si je prisvajal pravico, hvaliti preteklost ter zabavljati na sedanjost. Kamor so prišli, so imeli svojo mizo, in gorje nesrečnežu, če je prisedel k tej mizi, ako ni spadal v njih krog. Tudi na omenjenem plesu so si bili zagotovili mizo, in sicer v zadnji sobi proti šentjakobski cerkvi. Točno ob osmih so že sedeli pri svoji

mizi, vsi opravljeni, kakor je bila moda leta 1808., tako da so tudi v obleki kazali, da še vedno žive v dobi, ki je pretekla. Bilo jih je kakih deset glav. Pili so vino in brez ozira, da so na plesu, so že ob osmih pušili iz dolgih pip, da so se napravljali oblački po mali sobi. To pa pred vsem zato, da bi se jim kako nepotrebno ženstvo ne zagnezdilo v sobi ter jih motilo v prijateljskem sestanku. Najprej so se spominjali preteklosti. Načeloval jim je star gospod, ki je polovico obraza skrival za visoko kravato. Včasi je dvignil glavo izza te kravate, da je bil podoben želvi, kadar sili z glavico iz svojega oklepa.

Oglasil se je tenak možiček: „Gospod obristvahtmajster, čas je!“

„Prav imate, gospod sekretersuplent! Čas je!“

S temi besedami je vstal g. Alborgetti, nekdanji obristvahtmajster ljubljanskega kora meščanskih grenadirjev. Bila je zelo spoštovana relikvija, in ko je stal pred omizjem, je bilo vprto z največjo vdanostjo vsako oko vanj. Vsi so odložili pipe in vstali. On pa ni ničesar govoril, samo kupico je dvignil ter se oziral po zbranih. Potem je pil in vsi so pili ž njim. Bila je to tiha napitnica, ki je veljala spominu na svetohelenske pečine prikovanega imperatorja.

Postavili so čaše na mizo in sedli. Obristvahtmajster pa je nergal: „Gospod komandant, sedaj je tvoja vrsta!“

Dvignil se je Tine Dreo, nekdanji obristvahtmajster in komandant meščanskega lovskega kora v Ljubljani. Slovesno je izpregovoril:

„Da bi poginili!“

Ta napitnica je veljala Angležem, Napoleonovim trinogom. Zbrani so navdušeno izpraznili čaše ter posegli po odloženih pipah.

Po končanih oficijalnih napitnicah se je zopet oglasil bivši sekretersuplent ljubljanskega magistrata, gospod Miha Martin Gerson: „Kaj pričakujete, gospod obristvahtmajster, od današnjega večera?“

Dr. Alborgetti je skoraj popolnoma izginil za svojo kravato: „Kaj naj pričakujem? Tisti časi, ko je imela Ljubljana bleščeče plese, so minili!“

„Da,“ je odgovoril Nace Sernec, ki je bil svoj čas praporščak pri drugi kompaniji meščanskih lovcev, „maršala Marmonta več ni!“

„In ne župana Kokalja!“ je dostavil Miklavž Reher, kapitanlajtnant v isti kompaniji.

„Prav pravite, gospod kapitanlajtnant,“ mu je pritrdil Miha Martin Gerson, „takega župana, kot je bil Kokalj, ne bomo več imeli!“

Gospod Matija Kiker, zdravnik in lastnik jako strupenega jezika, pa ga je zavrnil: „Kaj boš ti, rajtoficir, ki te žena nikamor ni puščala!“

„Sekretersuplent!“ se je zatogotil Gerson.

„No, pa sekretersuplent“, se je odrezal Kiker rahlodušno.

Naslov gospodu Gersonu je bil „rajtoficir in sekretersuplent ljubljanskega magistrata.“ Ali rajtoficirja ni rad čul in zatorej je nastalo nasprotje med njim in Kikrom.

„Ne prepirajta se!“ ju je pokaral kapitanlajtnant Reher.

„Le ne prepirajmo se,“ je izpregovoril lekarnar France Glorija, „le ne prepirajmo se! Kaj pa tvoja zaloga, Miklavž?“

„Moja zaloga,“ je odgovoril kapitanlajtnant Reher, „je v najboljšem redu!“

„Bil je republikanec in v svojem stanovanju je napolnil sobo s starimi puškami, da bi se moglo ljudstvo oborožiti, kadar prične boj proti svojim trinogom. Ko je ta ljubljanski original nekaj let pozneje umrl, je provzročevala omenjena zaloga pušk njegovim dedičem ne malo sitnosti!

Tu je Abraham Buserin, bivši član meščanskega odbora na magistratu, speljal govorico na drugo polje: „Kaj pa Češkovi? Danes se bodo šopirili s svojo princesinjo?“

„In Smole bo capljal za njimi!“ je pristavil Kiker.

Trgovec Polde Frörenteich pa je važno omenil: „Ne vem, menda se nekaj kuha! Tu je neki laški princ!“

„Aha!“ so viknili unisono.

Oglasil se je obristvahtmajster Dreo: „Ošabni ljudje so to! Pa odkod? Pa zakaj?“

„Pa zakaj?“ — je posegel po besedi Matija Kiker, — „to vedo že kavke pod Turnom. Niste li ničesar čuli, gospod obristvahtmajster, o tistem francoskem sodčku!“

„Nekaj sem čul,“ je odgovoril Dreo, „pa bi skoraj ne verjel.“

„Pa je vendar gola resnica,“ — je zatrjeval Kiker. — „Ko so Francozi bežali s kastela, niso privoščili svoje kase avstrijskemu zmagovalcu. Soliden sodček, nabit z rumenimi lujidorji, so spustili po bregu nizdol, ker so ta zaklad privoščili kakemu revnemu meščančku. Pritrkljal se je Francetu Češki na vrt in poznal sem še hlapca, ki mi je sam pravil, kako težko sta ga s starim Francetom spravila in skrila v klet! Vidite, odtod ta ošabnost!“

(Dalje prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

Doslej sem zopet dalje časa tičal nepremično v Berlinu, v petek in svetek; in le še malo tednov mi je preostajalo za bivanje ondi; junijevi dnevi so se kar podili. — Skoraj častna zahteva je bila, da vidim tudi slovito poletno prestolnico nemškega cesarja, Potsdam z okolico, ki so o njej govorili vsi navdušeno. — Od Spandava doli in mimo Potsdama teče reka Havel, pravzaprav ne reka, ampak nepretrgana skupina samih in to zelo velikih, povsod plovnih jezer. To je bilo treba videti. Že prvega majnika so me bili znanci vabili, naj grem praznovat prihod pomladi v Werder, to je mestece ob Haveli, zapadno od Potsdama. Werder je namreč po vsej severni Nemčiji znan zaradi svojega sadja, posebno zaradi češenj, ki so nasajene drevo ob drevesu po ondotnih brežuljkih. Ker okrog prvega majnika vse cvete, je pogled na te hribce, vse pokrite z belim cvetjem, baje res čudovito lep. Ker pa sem vedel, da mi silni naval ljudstva pri tej priliki skvari polovico užitka, sem poset teh krajev odložil za poznejšo priliko, hoteč si obenem ogledati od Werderja sem vse znamenitosti tja do Berlina; to ni bil majhen načrt, kajti semkaj (v Werder, Potsdam z okolico, Wannsee, Grunewald) se stekajo v prostem času stotisočine milijonskega prebivalstva berlinskega Zato sem prvega maja pač videl pešce, kolesarje, avtomobiliste, ki so prihajali iz Werderja, vsak ovenčan z belim češnjevim cvetjem in skoraj vsak z izpraznjeno steklenico, nataknjeno na palico; iz mesta pa se nisem ganil.

Sredi junija sem si odbral ne posebno vroč dan, se napravil za peš pot in se odpeljal, sestavivši si točno ves program, z vlakom preko Potsdama naravnost na skrajno točko v W e r d e r. Že vožnja me je zanimala; najprej skozi Grunewald mimo raznih jezer, zlasti dvakrat po dolgih, dolgih mostovih preko zelo široke Havele, prvikrat pri Potsdamu, drugikrat tik pred postajo Werder.

V Werderju sem hitro izstopil in jo mahnil mimo prvih hiš po cesti, na debelo posuti s peskom, podobnim prahu, proti gričevju,

ki se dviga na levem bregu Havele. Že od daleč sem zapazil vrtove in sadno drevje. Stez je peljalo vse polno kvišku, a izvečine za goste mnogoštevilnih gostilen, ki so pozdravljale radovednega tujca. Izberem si pot, ki ni bila zastražena z nobeno gostilno in je po mojem presodku peljala na najvišji del tega gričevja. Hej, kako se je stopalo kvišku! Po pesku sicer, a v „gorah" smo peska vajeni. Prehitro sem bil na vrhu, a tu sem res ostrmel.

Kamor sem se obrnil, povsod najbujnejše sadje, največ res češenj; dozorevale so baš in lahko rečem, da tako polnih še nisem videl nikjer. Celo drevo je bilo en sam grozd češenj; oprijemale so se češuljic, vejic, celo debla. A vidi se tudi, s kako skrbnostjo se vse goji: drevo je tu v človeških rokah le plodno orodje. Ta drevesa niso visoke češnje, ki jih pri nas občudujemo; ne, to so nizka, čokasta, gostovejna, pa od življenske moči prekipevajoča drevesa, skrbno negovana od pazljive roke. Najmanjšega madeža ne najdeš na njih, nobene nepotrebne vejice. — Med češnjami stoje breskve in marelice in v gredah po tleh žare ogromne jagode, debele, kakor so pri nas marelice. Zdaj sem razumel, zakaj so v Berlinu jagode in marelice dokaj cenejše nego pri nas. — Prej znancem sploh nisem hotel verjeti, da bi rasle na teh peščenih tleh češnje, jagode i. t. d.; a ob takem negovanju bi postala rodovitna tudi gola skala. Ima pa tudi vsak obdelovalec v oskrbo le malo prostora, ki je ograjen in zavarovan s plotom in preskrbljen z gnojem in vodo. Čuda lične hišice so bivališča teh obdelovalcev. Saj posestniki sami pač niso; kajti tod povsod, sploh v severni Nemčiji, je zemlja last veleposestnikov ali družb, ki imajo za vsako parcelo posebnega obdelovalca in njega družinico, napol najemnika, napol hlapca, navadno z dnevno plačo (povprečno po 2 K) in z določeno mero pridelkov. Malih samostojnih kmetij, kakor so naše, skoraj ne poznajo.

Tudi razgled odtod je bil res kaj vreden, pa le proti severu in vzhodu doli na široko Havelo, ki je tu eno edino podolgasto jezero, izgubljajoče se v daljavo. A čas je hitel. Stopal sem nekaj časa po slemenu gričevja, vedno po globokem pesku, potem sem stekel doli ob reko; prekoračil sem en njen rokav, preko katerega pelje most, in sem bil na Werderskem otoku, ki že skoraj nima prostora za mesto, ležeče na njem. Drugo me tu ni zanimalo nego na vzvišenem prostoru — sredi mesta, kakor n. pr. tudi v Hamburgu — star mlin na veter, ki je svoje razdrapane peroti hreščeče vrtel.

Odtod sem se prepeljal čez širši rokav Havele na njen desni breg; hotel sem namreč odtod peš v Potsdam skozi „Wildpark",

ki se razteza med obema krajema in proti jugu pokriva trikotni polotok, okrog katerega se zavije Havela. Prepeljal sem se z motornim čolnom. Prevoznik in njegov pomočnik sta me kaj radovedno ogledovala in prvikrat za svojega bivanja v Berlinu sem bil naravnost vprašan, kak rojak sem; prevoznik sam me je imel za — Francoza. — Prišedši na oni breg, sem jo urezal po široki cesti proti Potsdamu; travniki, močvirja, posamezna drevesa — to se je vrstilo ob njej.

Nikjer ni bilo živega človeka na tej široki cesti; v močvirju na desni je včasi zašuštela visoka trava: zdramil sem povodno ptico, ki se je umaknila nekaj metrov in me potem, zibaje se v vodi, skozi trsje opazovala. Všeč mi je bila ta idilska pokrajina, ki me je spominjala na ljubljansko barje. Čez ne čisto pol ure me je pripeljala cesta do gozdovja in je držala ob njega levem robu. Teman gozd je bil to, ob cesti visoko ograjen z žico in očitno silno vestno oskrbovan: začenja se tu svetovno znani Wildpark, last nemškega cesarja. Korakal sem ob njega robu in čakal, da dospem do kakega vhoda, da zapustim široko cesto in krenem v Potsdam skozi gozd.

Tu me sreča prvi človek. „Deseti brat Martinek Spak,“ sem si mislil. Mož je bil precej razcapan, na glavi je imel luknjav klobuk, okrašen s cvetjem, v desni roki gorjačo in — kar ie poglavitno — bil je bos in čevlje je nosil obešene čez hrbet! Mogel bi se ga zbati tu na samem, a sam nisem baš bil videti tak, da bi kdo pri meni, skromnem pešcu, iskal bogastva. Zato sem bil povsem miren, ko je potnik zavil naravnost proti meni. In res! Prijazno me je pozdravil in me vprašal, ali pride tod v Werder in kako daleč še ima. Ponosen sem bil, da sem mogel, sam tujec, tujcu vse povedati prav natančno.

Kar se cesta zavije na levo in ob ovinku zapazim gradiču podobno poslopje, ob njem pa lesena vrata v Wildpark. Priprta so bila in postal sem ob njih. „Ali je dovoljen vstop ali ne?“ sem preudarjal. Ko se malo ozrem, zapazim na stebriču pribito desko s pravili o posečanju tega cesarskega gozda. Preden sem jih začel čitati, se oglasi preko ograje prijazen ženski glas: „Le kar vstopite!“ Bila je paznikova žena z otročičem. Seveda sem takoj stal pri njej, in ko sem ji ponudil dva „groša“ in še otroku nekaj bronastega drobiža, sva bila precej dobra znanca.

„Moža ni doma,“ je pripovedovala; „šel je gori v Potsdam cesarju poročat, kako je z našimi jeleni.“

Ta vest mi je bila malo neprijetna, ker sem zdaj vedel, da mi bo nemogoče si ogledati cesarjev grad v Potsdamu, kakor sem nameraval; kajti kadar je cesar navzočen, tujci nimajo pristopa.

„Ali je dosti jelenov in druge zverjadi?“

„Seveda,“ mi pravi, „jelenov bo kakih sto, sama ne vem; tudi divje prasiče imamo, srn in zajcev pa kar mrgoli; saj jih boste videli med potom.“

Poslovim se in jo mahnem v Wildpark, v „divnjak“ bi rekel po Prešernovo (v pesmi „Judovsko deklé“), ko bi ne bil Levec prav zdaj [1]) pojasnil, da si Prešeren te besede ni izmislil za kak „Wildpark“, ampak da jo je našel v svoji rojstni vasi kot ime za neko seč, obstoječo iz leščevja, lip in brestov.

Wildpark je res krasen gozd. Stoletno košato drevje na levi in desni, skrbno negovano, a vendar toliko kažoče prirodno stanje, da se nam ne zdi umetno; to obsenčuje gladko pot popolnoma. V tej polutmini sem se spominjal domačih gozdov v Pokljuki, v Bistriški dolini nad Kamnikom, na Menini . . . Pot je bila sicer ravna, a gozd je bil le pravi gozd, vonj gozden, tišina gozdna. Stopal sem lahko, kakor bi se opiral ob peroti.

Zašumi na desni: sramežljiva košuta obstoji kakih deset korakov pred menoj, me pogleda in se počasi vrne v goščo. Na levi se odpre trata, ki je očividno nalašč puščena. Tu je bilo življenje! Fazani so se izprehajali po njej in niso niti zbežali, jerebice so se menda le iz koketnosti umaknile in dva zajca sta se pasla ob robu kakor pri nas ovce, a sta le puhnila v goščo, kó sem tam stal predolgo. — Potem me objame še gostejša hosta. Tu vidim na levi bronast kip jelena v zeleni ograji in zraven na kamenu napis: „Tu je Njega Veličanstvo ustrelilo svojega tisočega jelena.“ — Tisoč! Zasmilile so se mi lepe živali in zamislil sem se ob nadaljnjem potu. Zbudi me pasje lajanje: prehodil sem Wildpark. Rabil sem, naglo hodeč, eno uro, po poti, ki gre, kakor bi jo potegnil z ravnilom.

Prišel sem iz gozda prav pri postaji istega imena (Wildpark-Station), ki ima poseben oddelek in poseben dohod za cesarja.

Takoj onostran železniške proge, ki pelje ob severnem robu „divnjaka“, se namreč raztezajo obsežni, prelepi nasadi (Park von Sanssouci), ki spadajo k poletnemu bivališču nemškega cesarja, k takozvani „Novi palači“ (Neues Palais). Tu vlada ne le razkošje, ampak prava umetnost diha iz vsake priprave; saj so se malodane

[1]) Koledar družbe sv. Cirila in Metoda 1907, str. 27.—30.

vse te naprave izvršile pod Friderikom Viljemom IV., ki je imel res zmisel za pravo umetnost in ni kazal prav nič tiste vsiljive reklamnosti in ohole zadirljivosti, ki skvarjata užitek pri skoraj vseh novejših umetniških tvorbah berlinskih.

Tu sem, v ta Sanssouci in v Wildpark pojdi vsak, ki ga pripelje pot do Berlina.

Res nisem vedel, kaj naj bolj občudujem: ali krasno floro na eksotično lepih gredah, fin arrangement med nasadi, drevjem in tratami, ali prelepe lope, vse postavljene v vedno še nedoseženem starogrškem slogu, ali čudovito lepe kipe, postavljene vedno v tako okolico, da učinkujejo najbolje, ali umetne vodne priprave, vodomete, male slapove, ali naposled obzirnost občinstva — vrt je javno pristopen, dasi okrog in okrog visoko ograjen — občinstvo, ki ne poškoduje prav ničesar in ne zapušča nikakih sledov.

V palačo samo seveda nisem smel. Približal pa sem se gradu, v vsakem oziru lepi stavbi, do nizke ograje, kjer je stala straža. Straža pa ni osorna in nepristopna, kakor bi si tujec mislil. Poznal sem že berlinsko vojaštvo in sem vedel, kaj si smem dovoliti. Ogovoril sem vojaka, mu ponudil obligatno napitnino in pričela sva se pogovarjati. Obžaloval je, da me ne sme spustiti v grad, a tolažil me je, češ, grad je odzunaj krasnejši nego odznotraj. Kramljal je potem o svojem domovju gori nekje v Pomorju, hvalil se je, kako prijetno in malo utrudljivo je vojaško življenje v Potsdamu in v Berlinu; pri tem je seveda opazil vsako žensko bitje, ki je šlo mimo naju. Da se je že navzel berlinskega duha, je pokazal, ko je šla mimo ne posebno lepa dama; poučí me je:

„Häßlichkeit entstellet immer
selbst das schönste Frauenzimmer“.

Potem sem stopal tik ob parku po dolgi ulici v Potsdam sam. Med potom sem kosil po načinu berlinskih izletnikov: jedel sem posebne vrste štruco, „Stulle“ jo imenuje Berlinec. To je zelo praktična in redilna jed: dva precej tenka kosa črnega kruha, vsak po eni strani namazan s surovim maslom in po maslu obložen s tenko narezano svinjsko gnjatjo, oba kosa pa z namazanima stranema položena trdo drug na drugega, to je berlinska „Stulle“. Grize se vprek čez oba kosa in se nikdar ne narezava. To jed pa vrček piva dajte Berlincu, in nasičen in napojen je. Tako štruco sem hrustal in jo mahal v Potsdam; jesti se namreč tu ne sramuje nihče.

O Potsdamu samem nimam kaj posebnega poročati. Vidi se, da je cesarsko in vojaško mesto. Navadnih ljudi in navadnih hiš skoraj ni; ob ulicah se vrste vilam podobne palače, vrvenja po ulici sploh ni, konjska železnica tod še deloma vozi in po ulicah se šetajo skoraj le imenitniki.

Odpeljal sem se in sem pred prihodom v Berlin izstopil v Grunewaldu na istoimenski postaji; potem sem krenil v to obsežno gozdovje, kake trikrat večje, nego je Wildpark. Razteza se zapadno in južno od Charlottenburga ob Haveli doli blizu do Potsdama; posebno znamenito je Vansko jezero (Wannsee). Tudi ta gozd je cesarjeva (ali kraljeva) last, a njega vzhodni del je popolnoma prepuščen občinstvu; v zapadnem delu je lovski revir za divje svinje, ki jih je tam precej. Kdor pozna le vzhodni, Berlinu bližji del, ta bi kar ne verjel, da živi pol ure proti zapadu taka divjačina. Kajti vzhodni del je pravo šetališče za Berlinca; ob robu gozda se vrste vile bogatih mogotcev („Kolonie Grunewald") in med njimi so izpeljane senčnate ulice, pravi drevoredi. Na vsakem pripravnem mestu, posebno ob jezerih, ki jih je tu več, so restavracije.

Onostran vil se razprostira gozd. Kak gozd? Edino borov! Ti bori so vsi enaki, vsi imajo visoko gori krono; majhnih borovcev ni prav nič, tako da se spodaj vidijo le gola debla, tla ter pesek in vedno pesek. Zato hodi občinstvo, koder se mu poljubi, ker se ni treba držati potov. Dopoldne je tu sila samotno, ti večno tihi bori na človeka kar moreče pritiskajo; a popoldne in proti večeru, zlasti o praznikih, je ves gozd poln. Kamor stopiš, srečavaš v najrazličnejših položajih posameznike, obitelji in največ dvojic. Skriti se tu ne more nihče, ker ni nikakega grmičevja, nikake gošče; ljudje tudi očitno ne računajo na to, da bi jim kdo kaj zameril; komur ni všeč, naj ne hodi tja! — V gostilnah traja še čez polnoč ves direndaj bližine milijonskega mesta. Skrbljeno je za ples in za razne zabave očem in ušesom, a baš poceni ne.

Kdor hoče opazovati prav velikomestno drvenje, ta si pač privošči prostor v najobsežnejem ondotnem zabavišču: pri „terasah" v Halenseeju. Te terase so na eno stran odprti, tronadstropno drug nad drugim se dvigajoči hodniki, postavljeni v polukrogu z razgledom na malo jezero in preko Grunewalda, a pod njimi je velik restavracijski vrt s šetališči, s telovadno pripravo, z vodometi, čolni itd. Dve godbi igrata izmenoma in po noči je ves velikanski prostor čarobno razsvetljen. Tod posedajo tisti, ki si hočejo privoščiti kaj posebnega in torej imajo kaj pod palcem ali pa se delajo tako,

kakor bi kaj imeli. Saj je v to restavracijo, ki ima v njej po mojem presodku prostora kakih 10.000 ljudi, treba plačati celo — vstopnino, ki znaša nekako 1 krono.

Tudi to sem si ogledal ob povratku iz Potsdama; s tem je bil dnevni program dovršen. — —

Malo pred odhodom iz Berlina me je gnala nekega praznika radovednost še proti vzhodu ali pravzaprav bolj jugovzhodu. Tam kaže namreč Spreva, ki je v Berlinu kaj skromna reka, vse drugačno lice. Razširi se namreč tu (kot „Oberspree) že sama ob sebi v prav jezersko širino, dela pa mestoma v stranskih zalivih prava jezera. Zlasti sem si hotel ogledati največje jezero v berlinski okolici, Müggelsko; skozi njega se pretaka Spreva in podobno je malemu morju.

Peljal sem se z železnico v Grünau, od tam sem se namenil iti peš do omenjenega jezera ter se prepeljati čeznje. Izbral sem si to pot, ker leži med Grünavom in med omenjenim jezerom hribček, daleč na okoli najvišji, menda celo nekaj nad 100 metrov visok. — Ker je bil praznik in lep dan, je bilo po vseh potih izletnikov toliko, kakor bi bila pota mestne ulice. Do hriba (Müggelsberg) je peljala pot skozi redek gozd, poln peska. Tu sem videl, čemu je ta mehki pesek dober. Srečaval sem namreč cele družbe, ki so — bose gazile po mehkem, vročem peščevju, gospodje in dame, seveda s primernim krikom in smehom. O te berlinske noge! Pa o njih pozneje! . . .

Prišel sem na vznožje griča; nanj pelje široka pot, seveda zopet polna peska. Nagnjena je precej, nekako tako kakor navadna pot na ljubljanski Grad. Tu sem mogel opazovati, kako moč ima do človeka količkaj gore. Pri tem klancu so ljudje kar noreli; podili so se vriskaje kvišku, podili navzdol, namreč podili, kolikor so to znali, vsi vprek, staro in mlado, civilisti in vojaki. Seveda je bila vsaka njih kretnja nerodna; kaj vedo ti ljudje, kako se teka po gorah! Kar smejati sem se moral trem podčastnikom, ki so se hoteli posebno izkazati, da znajo teči navzdol. Kako so kobalili s tistimi le koraka po ravnem vajenimi nogami, držeč se strmo kvišku, dokler niso, kar bi jim bil lahko prorokoval, zdrsnili vznak v pesek!

Z vrha griča sem si privoščil razgled. Proti jugu, vzhodu in severu gozd, vedno gozd, enakomeren borov gozd; vmes kot široki pasovi razni deli Spreve, proti severu, tudi sredi gozdov, okroglo, bleščeče Müggelsko jezero, proti zapadu siv dim, berlinsko ozračje. — Uro pozneje sem se že zibal na parniku, ki me je peljal preko

jezera v lepo ležeče mestece Friedrichshagen. Tu sem si ogledal izvrstne plavače, ki so ostali po cele ure v vodi, mirno se zibajoč tam daleč kje od brega; zanimali so me tudi brhki jadrniki, parnikov pa itak v Berlinu kar mrgoli. — —

Tako sem spoznaval in spoznal okolico. Slikovita nikakor ni pokrajina; a ko se je privadiš, postane prav mikavna. Neprecenljive vrednosti so mnogobrojna jezera; voda v njih res ni lepa, pa svojo moč ima vsaka voda; mogoče so vse povodne zabave in te v marsičem nadomestujejo planinstvo.

Pri dveh posebnih prilikah sem se peljal tudi v daljšo berlinsko okolico; prvič severno do (Baltskega) morja za pol dneva v svetovno kopel Heringsdorf, a drugikrat v Hamburg. Kaj novega pa tudi tu nisem našel: jezera, gozdi, pušča, močvirje se menjavajo. Povsem nove so bile pri obeh vožnjah zame mnogoštevilne, resnosmešne — štorklje, ki sem jih opazoval ob železniškem tiru. Te solidne, družinske ptice so me opominjale, da se je treba vrniti čim prej v domovino.

(Dalje prihodnjič.)

Grkinja.

Ah, ko Nimfa nebeška prekrasna
je z majoliko v roki tu stala;
in ta Grkinja ponosnoprijazna
mi iz majolike piti je dala.

In oči te črne peklenske
so gledale sladkoudano;
se spovedal bi grehov skesano
v objemih te ženske . . .

Poljubila se nisva,
ker razumela se nisva,
le oči med seboj se umele,
le oči med seboj se objele.

Petruška.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Noč kraljuje.
Noč do skrajnih mej obzorja,
noč popolna.
Dan je daleč, daleč;
niti slabega odseva
ni zapustil v hladnem carstvu,
kjer njegovo je sijalo
nekdaj zlato solnce,
ki sedaj se sveti tujcem
tam nekje na drugi strani,
daleč — daleč —
Srepo gleda noč v dolino,
kjer se razlivala luč je
živa, jasna in vesela.
S saboj vzel miline svoje
dan je za vrhove strme
in za nepregledno morje,
noč pa trosi svoja čuda
zdaj po svojem svetu.
S temno roko si je zemljo
vso izpremenila.
Drugo je sedaj gorovje,
do neba grozé štrleče,
liki bajni velikani
iz polglasnih mračnih pravljic,
liki čudežne pošasti
v temnih, dolgih rjuhah.
Druga je sedaj dolina,
ki iz nje kipe temine,
liki črni morski vali
se na dnu prelivajoče
in navzgor šumeče pene,
pa strahove brez obrisov
in teles porajajoče.
Druga širna je planjava,

nego bila je po dnevi,
ko na njej je valovalo
tukaj bujno zlato klasje,
tamkaj pa visoka trava,
ko so mešale med žito
se modrice, slak in mak,
ko po trati je posuta
bila materina duša,
kozja brada, kosmatinec,
kukavica, bobkovina,
pa je vsaka cvetka zase
prosto rasla in cvetela.
Njive, travniki, grmičje —
eno vse ima obliko,
v nedogledni, nerazločni
enoličnosti izgine
vsaka lastnost in posebnost,
in razlike, pestre slike,
jasne, žive in prijazne
s svojo težko, temno roko
vse izbrisala je noč.
Drugo je srce človeško,
v dnevni jasnosti ponosno,
mirno, močno in pogumno,
v temni uri vešč in čukov
pa drhteče in boječe,
senc nedolžnih se plašeče.

Gori na nebeškem stropu
zvezdice migljajo drobne
in blaže temó v nižavi.
Ali solnca ni na nebu . . .
Medlobleda nočnih lučic
brez toplote je svetlost;
le slaboten svit se ziblje
nad široko krajino,
jasnost pa se ne približa,
in oko, ki nesigurno
blodi po megleni dalji,
in uho, ki ne razloči

tajnostnih glasov in šumov,
ne ohrabri plašne duše,
stiskane, trepetajoče,
hudobije moč sluteče
in v prikazni domišljije
v slepem strahu verujoče.
Druga duša je po noči,
kadar tožne votle jeke
iz gozdov odmevajo
in po vlažnohladnem zraku
bolni vzdihi plavajo.
Toda volja? . . . Strah je prazen,
vse v naravi je naravno,
tudi v noči vlada Zakon
nesklonljivi. Vse je jasno,
tudi kar tema pokriva . . .
V duši nasmehlja se nekaj,
dražestno noči bajilo
razodene tolažilno
se doslej boječi duši.

Noč ima lepote svoje;
divji hrup in šum vrvenja
in pehanje tekmovalcev
v dnevnem boju za življenje,
za obstoj in pridobitve
je pregnan in pokoj vlada.
S solnčno jasnostjo izgine
ostri žar, bleščoba rezka
in utrujenih oči se
mir dotakne z mehko roko.
Iz somraka splava tiho
na površje čudovita
nočna cvetka, fantazija,
čarodejno tolažeča
bolne duše, trudna srca
in odpirajoča misli
svet krasote in skrivnosti.
V najpopolnejši lepoti
se razvija cvet ji bajni,

kadar zvezdice žarijo,
kadar spe vse trezne sodbe,
kadar zaodene zemljo
mir z nevidnim pajčolanom,
pa v temini in v tišini
oživijo tajnosti.
Speče duše zibljejo se
v sanjah, budnim pa odpira
svet se časov, svet prečuden,
poln krasote nenavadne,
svet odsev in barv neznanih,
svetlost senc in temnih luči
in dišav mamljivih, močnih,
ki iz njih puhti opojnost
sladka, mehka, vspavajoča . . .
Svet vsakdanji se raztaja.
Pravljice žive in bajke
čudežno življenje,
kakor sence starih, davnih
pokopanih časov,
kakor slutnja nerojenih,
v krilu pozne dobe spečih,
zagonetnih dni.
Rešeno oko je rezke luči,
neusmiljene bleščobe solnca;
blaga noč poraja čudno misel:
Dnevi so lažnive sanje,
zdaj prijetne, zdaj okrutno težke;
v luči, ki bogato se razliva
vseokrog, utaplja se resnica,
v mehkoblagi lunini svetlobi
splava zopet na površje;
kdor je išče, zvaja ga po dnevi,
a približa rada se po noči
z vsemi svojimi skrivnostmi,
ker resnica je skrivnost največja . . .

Po dolini tihi plava noč;
tukaj rajajo strahovi beli,
tam se dvigajo lepote mračne.

Vitez Ivan jaha dalje, dalje . . .
dan in noč sta mu povsem enaka.
Ne živi mu duša ne na dnevnem,
ne na nočnem svetu, nego daleč,
daleč v nedosežnih krajih,
kamor hrepenenja lahke,
neobrezane peroti
nosijo mu pomislivost;
tam mu predočuje želja
svet popolnosti in slave,
izpolnitve in pa preporoda.
Jaha vitez Ivan po dolini
urno kakor plava jasna luna
med meglenimi oblaki.
Prepočasna zdi se ostra ježa
njemu, ki bi rad z brzino
bliskovite iskre in svetlobe
čas preskočil in daljavo
pa dosegel v hipu cilj bleščeči.
A naenkrat konj stoji.
V kamen, bi dejal, je spremenjèn.
Tam, kjer se dolina že razširja,
bližajoča se odprti plani,
ki se razprostira tja do gozda
temnega, v skrivnost odetega, —
sredi ceste, medlo osvetljene,
dviga spomenik se zagoneten.
To je na konjiču vitez Ivan.
Poučila ga je že izkušnja,
da ga zadržuje spet zapreka,
ki jo slednjič vendarle preskoči,
ki jo preskočiti vendar mora.
Žal mu je trenotkov dragocenih,
ki naj izgubi jih brez koristi,
kakor trikrat že na dolgi poti.
Izpodbosti hoče vitez konja,
izpodbosti hoče — toda čudno —
noga se ne gane, da z ostrogo
spodbudila bi žival poslušno,
kakor da se jih je čarobija

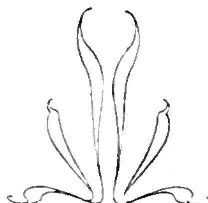
doteknila z nevidljivo roko
in ju v trden bron izpremenila:
nepremično k zemlji prikovana
tu stojita konj in vitez Ivan.
Resnih lic stoji pred njima žena.
In resnoba plava po temini
in preliva se po mesečini,
dviga tiho k nočnemu se nebu,
pada kakor rosica na zemljo;
leze v sanje spečega človeštva —
cela noč pretvarja se v resnobo.
In resnoba vlega se nevzdržno
z rahlo silo v vitezovo dušo
ter se mirno širi od temena
po telesu celem, po vseh udih,
pa napolni kmalu vse možgane
in po živcih se raztegne dalje,
da se ne ubrani sluh, ne pogled,
ne srce resnobe veličajne.

Resno gleda žena — brez strogosti,
ki obuja strah in tlači dušo.
Gubast plašč pokriva njene ude,
le odete, ne hinavsko skrite;
gosti padajo lasje po plašču,
pod visokim, gladkim čelom sveti
dvoje se oči v pokojni luči.
Tja v molčečo noč pa se razliva
od temena njenega svetloba,
lahna kakor dih na zimskem mrazu.
Vse opaža vitez z bistrim okom;
a površno gleda vse pojave,
ki se ne vsiljujejo pogledu.
Vidi vitez plašč, lase, oči,
a neznana mu ostane barva,
važna se mu ne zazdi oblika.
Nekaj tajnega mu sili v dušo,
živo vstaja tam pričakovanje,
mučno čuti vso svetost trenotka.
V temnem gozdu zaskovika sova,

izpregovori zdaj tuja žena:
„V starih časih, v bajkah še živečih,
ko počivalo svetov je žezlo
še v rokah božanstev domišljije,
rade so prihajale k zibelki
deteta, stopivšega v življenje,
Rojenice s svojimi darovi.
Dostikrat so bile radodarne
in prinesle često so bogastva:
zdravje, radost, moč, krepost, lepoto,
pa zaklade zlate in srebrne,
in zagovore in blagoslove.
Dete je sprejelo, kar so dale,
in doseglo mnogokrat je srečo,
smrtnikom namenjeno le skopo;
bila pa je sreča tuje volje,
dar, ki ni si ga izbral sprejemnik,
nego so ga same določile
Rojenice in pa Sojenice.
Vitez Ivan! Lepša je usoda
srečala na poti te življenja;
sam lahko izbereš si darilo,
v kolovrat posežeš z lastno voljo,
čvrsto primeš, kar najviše ceniš,
pa si sam določiš smer življenja.
Blagor ti, izvoljeni edinec,
izmed nepreštetih množic ljudstva
blagoslovljen, da na cest razkrižju,
kjer navadno se razgrne megla,
v daljo vidiš poti raznotere.
Zakon sam ponuja ti izjemo.
Kako solnce, peska zadnje zrno,
silni mamut in mikrob najmanjši,
nežno cvetje in ponosno hrastje,
vse dobilo je lastnosti svoje,
razne sile in slabosti razne,
vse postavljeno na pot je trdo
in vrti se, dviga se in pada,
kakor mora, kakor hoče Zakon.
Tudi človek, bogatin, ubožec,

skromni hlapec in vladar ponosni,
hudodelec in svetnik pobožni
je v brezmejnosti samo številka;
v mnogotere jo postavljaš vrste,
tukaj jo prištęješ, tam odštejeś,
z drugimi lahko jo pomnožuješ,
razdeljuješ in ostanke stejeś,
ki ne moreš je izpremeniti.
V vseh računih ž njo lehko dosežeš,
kar doseči moraš, ne kar hočeš.
Človek je lahko junak neustrašen
ali pa slaboten strahopetnež;
temu je lepota vse na svetu,
drugi, zanjo slep, lovi dobičke;
dočim eden z umom vse preorje,
nosi drugi kar srcé na dlani.
Kakor barvo las, oči in kože,
je sprejel moči in pa slabosti
in lastnosti duše raznovrstne
po neznani tajni, tuji volji.
Tebi pa priklanja se usoda,
tvojo voljo Zakon sam poziva,
naj izvoli, kar ji je ugodno.
Trikrat že zavrnil si ponudbo,
a sedaj prinašam jaz darilo.
Sprejmeš ga lahko, če ti ugaja,
a odkloniš ga, če ga ne maraš.
Tvoja volja sama naj odloči
prosto, brez pritiska, brez nasilja.
Moja je usluga nevsiljiva;
da pokažem ti darilo svoje,
preden še prestopiš zadnjo mejo,
sem poslana tebi na sestanek.
Ti pa sklepaj sam po svoji glavi!

(Dalje prihodnjič.)

Izlet v Krakov.

Spisal **Podlimbarski.**

Galicijo sem že zdavnaj želel priti, ne morda v službo in za dolga leta, ampak kot turist lahkih nog in vedrega srca, ki z jasno mislijo motri nove kraje in ki neobložen z jarmom službe nabira le takšne vtiske, ki prijajo njegovi duši, in se lahko povrne na svoj dom, ko se ga polasti dolgočasje in domotožje, ta zvesta spremljevalca turistov. Predlani meseca oktobra se je moja želja izpolnila: nekega oblačnega dne sem se vozil z Moravskega v Krakov z namenom, da tam ostanem pet dni. Z mračnostjo neba se je ujemala gola in pusta zemlja, podobna uveli starki, ki s praznima rokama in mučno skrbjo na rjavkastem, razoranem obličju ter z resnim pogledom svari svoje sinove: Gospodarite z darovi, ki ste jih baš kar prejeli od mene; ničesar več nimam za vas. To je njena stara pesem, ki jo poje vsako jesen, odkar biva človek na njej. Pa njen opomin ni oplašil smelega pozemskega sina. Ko ni mogel več izhajati s tem, kar mu je rodila na površju, je šel in odprl njene grudi in jel iz njene notranjosti spravljati na dan njene črne zaklade, seveda tam, kjer so bili pogoji za to. Neizmerna bogastva ima zemlja shranjena v sebi na meji Morave in Šlezije, na Ostravskem, koder me je peljala pot v Krakov. Njena površina ni več tako plodonosna kakor niže na jugu, kjer živi samozavestne Hanake in Slovake, ali v njeni notranjosti se nahajajo bogati premogokopi, ki jih izkorišča človeška energija. Topiva je torej dosti pri roki in podjetni rod je zasnoval tukaj obširne tovarne, največ za železne izdelke. Tu v Moravski in Poljski Ostravi, v Vitkovicah in Privozu — mesta, ki se tišče kar skupaj in imajo lepo prihodnost — cvete visoko razvita industrija, ki živi na tisoče ljudi, nekatere žirno in mastno, druge pa prav po beraško. Tu je raj premogovniških in tovarniških baronov. Na razsežnem prostranstvu stoji dimnik pri dimniku in moreč dim zastira vso pokrajino liki megla. Popotnik si prav oddahne, ko ga pelje vlak iz tega smradu dalje na ravna polja Tešinskega vojvodstva, za katero se prepirajo Čehi in Poljaki, čigavo bi bilo, a v tem spletkarijo tu Nemci in gospodarijo ogromni večini slovanskega prebivalstva. Niti ne zaznamo,

da smo se prepeljali čez mejo v Galicijo: kar tista rodovitna polja, ki smo jih videli na Tešinskem, pokrivajo gališko zemljo. Ako pride nemški človek čez mejo v Galicijo, precej vzdihne: V Polaziji smo — četudi ne vidi nič azijatskega, izvzemši morda žide. Tudi moj sopotnik, mlad častnik, ki je bil prestavljen iz nemških krajev v Stanislav, je spotoma silno zabavljal „Polaziji"; ko pa je onostran meje videl dosti živine na paši in cele čede gosi in rac, se je potolažil, rekoč: „To je dobro znamenje; tudi tu bo kultura doma."

Ta častnikov izrek je bil pričina, da sem začel na široko premišljevati o kulturi, kako jo sodijo ljudje po različnih stvareh in kako jim je včasi nedostatek neznatne malenkosti že znak nekulture. Spomnil sem se, kako sem slišal zabavljati Nemca v italijanskem hotelu zato, ker ni našel pri postelji za svojo obutev izzuvala — Italijo je imenoval kar barbarsko deželo — kako so se Benetke zamerile učenemu Angležu, ker tam ni bilo dobiti angleškega tobaka, kako jo cenijo nekateri po tem, kar ljudje uživajo, ali po tem, kako se oblačijo, kako smo se na Češkem zgražali, ko so nam prišli vojaški novinci iz Galicije in Bukovine bosi in v raztrgane koce zaviti, in kako nekateri zarad teh cunj nič kulture niso hoteli pripoznati krajem onkraj Visle, kako jo je meril neki polkovnik na manevrih po onem skrivnem kotičku, ki je potreben pri vsaki hiši, pa ga po nekaterih krajih nima vsaka hiša. Tako sodijo kulturo po vnanjih stvareh, ki nam ugajajo in se nam zde udobne za življenje, kulture naše notranjosti, to je onega dela našega bitja, ki ga nekateri imenujejo dušo, drugi pa samo neko delovanje, pa nihče ne vpošteva, ker bi se našlo pri raznih afričanskih narodih morda več notranje kulture, n. pr. bolj razvit čut za pravičnost in druge čednosti nego pri nas.

„Kopiec Kościuszko", je vzkliknil Poljak, vračajoč se iz južnih krajev v svojo domovino, ko je vlak prispel v bližino Krakova. Pogledal sem v svet: v dalji se dviga na levem bregu Visle iz podolgovate gorice precejšnja kopica v podobi stožca. Narava navadno ne kopiči takšnih pravilnih holmov, to je delo močnih človeških rok v proslavo junaka, ki se ga spomni pač vsakdo, kdor se vozi po teh krajih.

Kulturo kakšnega naroda po njeni gmotni in duševni strani cenijo tudi po njegovih glavnih mestih, ker tam se spajajo vse niti narodnega življenja in se nahajajo spomeniki vseh podvigov in vsake visoke misli, ki je prešinjala narodovo dušo, tam je torišče vsega stremljenja po dovršenosti v vseh strokah umetnosti in znanosti.

Taka cenitev je gotovo enostranska in krivična, ker zunaj mesta bivajoče mase včasi nimajo kaj mnogo pojma o omiki, ki se šopiri po glavnih mestih, in ker se vsa glavna mesta niso razvijala v enako ugodnih razmerah. Krakov na vseh krajih in koncih kaže plemenite podvige poljskih kraljev in poljske gospode, zrkalo je poljske zgodovine, a nihče si ne bo upal po tem mestu izreči končne sodbe o kulturi poljskih mas. Prijetno me je presenetilo, ko sem videl v krakovskih gostilnah in kavarnah na stenah viseti izkaze vseh znamenitosti, ki se vidijo v mestu; kakšnih petnajst takšnih znamenitosti je naštetih od Vavela pa doli do botaničnega vrta, ki naj jih tujec vse pregleda.

Moja potopisna knjižica pravi, da ima Krakov 41 cerkev in 34 samostanov. Jaz bi bil rajši čital, da ima sedaj samo 35 cerkev in samostanov, a ostale so predelali pred kratkim v bolnice ter zavetišča za stare in mlade bolehne ter nepreskrbljene ljudi in v brezplačna delavska stanovanja. No, tako daleč tudi drugod še niso, in ker cerkva in samostanov sam nisem štel, morem le to povedati, kar pove potopisna knjižica na prvem mestu. Za dušni blagor in kar je ž njim še spojenega so torej lepo poskrbeli v jagelonskem mestu, ki šteje 100.000 duš, med temi nad 25.000 židovskih. Ko sem bil nekoč tisto popoldne pred sv. Tremi kralji v stolni cerkvi sv. Vida v Pragi, sem videl pred velikim oltarjem več visokih duhovnikov v mitrah nego ljudstva v cerkvi. V Krakovu se kaj takšnega človeku ne more pripetiti: v njegovih glavnih cerkvah se nahajajo vedno pobožni ljudje, četudi ni božjega opravila, in večkrat sem naletel na moškega ali žensko, ležeča na oltarskih stopnicah ter zatopljena v goreče priprošnje. Poljaki so svoji cerkvi vdani, v verskih stvareh se skoraj vsi od znamenitega velmoža pa doli do neznatnega delavca goreči do skrajnosti. Videl sem že poljske grofe in častnike klečati v cerkvi in brati iz molitvene knjige, kakor bi ti ljudje le še od nebes pričakovali rešitve in povratka nekdanje mogočnosti. Za časa neodvisnosti so se vojskovali večinoma z inoverci: s Turki, Tartari, pravoslavnimi in protestanti, in takrat je cerkev vedno hujskala in tudi šla ž njimi za „sveto vero“. Pa to ni pogubilo Poljske. Moderno je, vsako narodovo nesrečo pripisovati na rovaš katoliške cerkve. Pa ni vse zlato, kar je moderno. Državo so prekucnili močni sosedi in anarhija plemstva, cerkev pa je šla z ljudstvom in mu je bila za časa največjih stisk edina narodna učiteljica, po pokrajinah izven Avstrije do današnjih dni. Zato ji je narod hvaležen in zanesljiv. Res so v protireformacijski dobi jezuiti hruli po Poljski morda še

huje nego drugod, storili so pa vendar to dobroto, da so izgnali iz poljskih mest mnogo Nemcev, ki so jih bili priklicali kralji.

Tujec bo v Krakovu svoje poglede in korake vedno in vedno obračal na Vavel. Vavelski griček je prav neznaten; stoji v jugozapadnem delu mesta in Visla (v Krakovu izgovarjajo — Visva) teče prav pod njim. Nekako toliko se dviga nad reko, kolikor polovica gradu nad Ljubljano. Ta visočina je vsakemu zavednemu Slovanu vsaj po imenu znana, Poljaku pa tudi sveta. Na njej se nahajata grad in k njemu prizidana stolna cerkev. Poslednja je poljski panteon, grobišče žlahtne gospode. Vsak dan sem dobil v njej dosti tujcev. Hodijo po njenih prostranih gotičnih ladjah, gledajo v njene devetnajstere kapele, križajo se in klanjajo, kjer se opravlja božja služba, a razbere se lahko ž njih obrazov, da niso prišli k molitvi, ampak da je vsa njih duša pri spomenikih poljske preteklosti. Tuintam poskusi berač, ždeč ob steni, konkurenco z našo popotno knjižico, iztegne roko, kaže marmor ter šepeta: „Krul Kazimir Veliki“, ali „Krul Jan Sobieski“. In še drugi imajo tu velike spomenike: kralji Vladislav, Kazimir in Zikmunt Jagelo, Štefan Batori, Mihael Visnioviecki, Vladislav Lokietek, kraljica Ana Jagelonska, kardinal Friderik Jagelonček, škof Soltik in drugi. Nekaj spomenikov je v stranskih ladjah, nekaj v kapelah; največ jih je v rdečem marmorju; nekateri so pod gotiškimi baldahini. V renesančni Zikmuntovi kapeli počiva nekaj Jageloncev; streha njene kupole je močno pozlačena. Tu se nahaja srebrni oltar, ki so ga vozili Jagelonci s seboj na vojskah. Na cerkvenih stenah in stolbah je vzidanih vse polno spominskih plošč, na katerih se v poljskem ali latinskem jeziku slave škofje Krakova in Severije, potem učenjaki in drugi velmoži in dobrotniki.

V kripti pod cerkvijo so nam cerkovniki razkazovali krste poljskih kraljev in junakov, pa tako površno, da sem šel večkrat doli jih poslušat, predno sem razbral imena vseh onih, ki tu počivajo. Cerkovnik hiti po oddelkih kripte, kakor bi ne mogel prestati v mračnih prostorih, zamolklo in nerazločno bruhne na dan dobro zgodovinsko ime, kažoč na kovinsko ali marmornato krsto, in beži dalje. Kako malobesedni so vsi ti krakovski cerkovniki, ki bi vendar mnogo zanimivega lahko povedali, proti italijanskim, ki več vedo nego sam Baedeker! Če prideš v katedralo sv. Marka v Benetkah, zapaziš, da od vseh strani gledajo nate ljudje, zdi se ti, da zdaj zdaj planejo nate in te objamejo. Ogleduješ mozaike in že ti cerkovnik šepeče na uho, da stoji cerkev na dvanajst tisoč stebrih; prikimuješ in odkimuješ, češ: kaj mi mar, a že rožlja k tebi s šopom

ključev v roki možic preskrbnega obraza, ki bi ti rad pokazal grob dožeja, katerega so Osmani po neki bitki na kožo odrli, četudi veš, da je dože tistega imena mirne smrti umrl v Benetkah. Kako resni in ravnodušni so ti vavelski cerkovniki, ki vodijo po kriptah! Nič ne računajo z našo znatiželjnostjo in radovednostjo, dasi smo spotoma odpirali mošnjičke in žvenkljali z nagrado. Človek bi rad postal pred posmrtnim domovanjem nenavadnega in poleg tega slovanskega zemljana, rad bi užival svečane minute, ko duše ne teži vsakdanja navlaka in so jo okolnosti prestrojile in zbudile v njej zmožnost za misel o velikem in dobrem; pa cerkovnik beži dalje, kakor bi se bal, da kralj ne iztegne po njem roke, ker je v naglici njegovo ime že kedaj zamenil z onim mrtvega soseda. Tukaj so pokopani: Kosciuško, general Poniatovski, Jan Sobieski, Avgust Saski, kralji iz rodbine Vazove, Štefan Batori in Ana Jagelonska, Mihael Koribut Visnioviecki (na krsti je napisano, da ga je naš cesar dal prenesti sem) in drugi. Sam zase počiva v posebni kripti Adam Mickievič, ki je z idealnim poletom svojega duha nadkriljeval vse druge in ga tudi izven Poljske imenujejo največjega in najglobokejšega poeta Slovanov.

Bolj me je zadovoljil cerkovnik, ki v zakristiji razkazuje cerkveno zakladnico, kjer se nahaja še nekaj dragocenosti nekdanjega državnega zaklada. Slastno je poslušati njegovo sladko poljščino. Suhi in bledi možiček razlaga monotono in preudarjeno, pogleda na dragoceno stvar in potem govori, zroč v tla, kakor bi oči ne mogle prenesti tolikega bleska. Kaže z biseri posute monštrance in kelihe, darove kraljev in kraljic, kaže slonokostene, zlate in srebrne šatulje — ena ima perski napis in je baje iz 6. stoletja — dalje pallium, ki ga je darovala kraljica Jadviga in ga škof pri posebnih slavnostih še sedaj nadene. Zlati križ je dar kralja Kazimira Jagelončka, mramornata miza z vloženimi polmeseci in zvezdami je bila dobljena v bitki pod Kamencem, vztočne preproge, ki vise na stenah, so bile priplenjene pred Dunajem, tako tudi bunčuk. Tu se vidi več dragih ornatov iz aksamita, med njimi oni, ki ga je darovala mati Sobieskega, in oni ki se je rabil v vojski Kosciuškega in v katerem se mašuje še dandanes na obletnico junakove smrti. Kaže se palaš, ki ga je daroval narod generalu Poniatovskemu. Da bi poslušal lepo in razločno cerkovnikovo poljščino, sem šel trikrat v zakladnico. Vselej so bile tam v večini dame. Kaže se pristno zlato, svila in biseri, kar seveda mika lišpa željne ženske oči. Svetlih pogledov strme v zlato rožo, ki jo je poslal papež Klemen XII. ženi Avgusta III. Takšne rože poprej še nikdar nisem videl. S podstavcem vred je vsa iz zlata,

široko „razcvela“ in do metra visoka. Moj Bog — sem dejal — čemu pošiljajo papeži v mojo ubogo Slovenijo samo odpustke in blagoslove in nič zlatih rož! In jaz poznam Slovenko, ki bi zaslužila takšno rožo. Lepe poljske dame se niso mogle ločiti od krasnega umetniškega dela in gotovo je bila marsikatera vredna takšnega daru, vsaj njej se je zdelo tako. Saj sem naposled še jaz grešnik v svoji naivnosti vzdihnil sam v sebi: Oh, zakaj mi papež še ni poslal takšne rože? Do konca dni bi hotel verovati v njegovo nezmotljivost! — Tudi vera se lahko kupi. Kajpada je verni poljski narod tisto rožo že mnogokrat preplačal vatikanski stolici!

(Dalje prihodnjič.)

Moj oltar.

Ko še mladosti je svetila zarja,
Bogú postavil v srcu sem oltar,
ki večne ga ljubezni luč razžarja;
porušil ni življenja ga vihar.

Sred divjega življenskega viharja
na ta oltar položil drag sem dar
in prosil sem nebes in zemlje Carja,
naj sprejme, ne završe ga nikar!

Ta dar je njena lepa, draga slika
in duša moli mi trepetajoč:
„Ne pahni tega dara z žrtvenika!

Naj ljubim jo, saj Tvojih rok je delo
in Ti poslal si jo, preganjat noč,
v življenje moje temno, osamelo!“

Mijo Mladjenović.

Pomlad.

Zdaj je pozabljeno vse,
če človek nima doma,
če človek križemsvet roma,
zdaj je veselo srce . . .

Zunaj polje pomlad,
v duši polje življenje,
življenje in hrepenenje
in tisoč nad . . .

Milan Pugelj.

Klic čez vodo.

Spisal **dr. Ivo Šorli.**

odila sta počasi in vsak na svojem kraju lepe, gladke ceste, ki se je vzpenjala iz mesta za njima v položnem klancu tja gori na holmec.

„Ali pojdeva še daleč!“ je vprašalo dekletce ter obrnilo svoj sladki, rožnati obrazek proti njemu.

„Še gori do one breze,“ je rekel ter pokazal z roko na gručo temnih dreves nekoliko nad njima, izza katerih se je bleščalo čudovito svetlo, visoko gori kipeče deblo. „Saj veš, kako ljubim to drevo,“ je nadaljeval čez hip s tihim glasom. „Zdi se mi kakor takale vesela, bela pesem, ki se utrne včasih našim poetom iz srca in švigne kakor vrisk fanta-vasovalca v zrak, da je videti potem naša mračna domovina le še bolj mračna in brezupna.“

Njegovo visoko, mlado telo se je sklonilo naprej in truden, slaboten kašelj mu je prišel iz prsi.

„Zakaj, glej, Silva: ni je druge lepe in snažne stvari v naši domovini, razen če nam napiše poet svoje sanje in jih nam stisne skrivaj, ljubemu narodu za hrbtom, v roke, da gremo v log in se skrijemo ž njimi.“

„Da, a to imamo! Če drugega nimamo, to imamo! Pravzaprav je čudno, da vzklije na naših žalostnih, kršnih tleh še toliko pristne, dehteče poezije, kaj ne, Vlado?“ je vzkliknilo dekletce in obrnilo zopet svoj sladki obrazek in svoje velike otožne oči na spremljevalca.

„Ironija bi bila, da ni naša domovina tako naivna,“ je rekel prezirljivo. „Šla je mlada vdova, še vsa strta bolečin in vsa zavita v žalni pajčolan, ven na polje; in zunaj na solncu in v luči je pozabila za hip svoje gorje, da sama ni vedela kako, ter se sklonila in si nabrala šopek lepega, belega cvetja ter si ga pripela na nedrije. Ironija bi bilo to, da se ni zgodilo iz naivnosti in v nedolžnosti srca.

Ampak ne bo jim življenja za žalnim pajčolanom; iztegnil bo rajni svojo roko, ko bo pogledala proč, ter se jih dotaknil.

Zakaj, glej, Silva, zaznamovano je vse v nas za smrt. Bil je nekoč velik popis in pretehtali so vsak narod posebej in ga všteli

ali med žive ali med mrtve. Našli so pa tudi take, katere so obsodili, da ne umre, ampak da segnijejo . . .

. . . Zato je tako pri nas. Toda, to je naša tolažba: nas, kateri ljubimo cvetje, da mora pasti s cvetjem tudi osat. In zato nam ni težko pri srcu, ko čutimo, da gremo proti koncu, ker vidimo svoje sovražnike še veliko bolj spredaj in še bliže žalostnemu cilju . . . Zakaj veliko in lepo je v nas čuvstvo za grdimi boleznimi hirajočih in umirajočih: sovraštvo."

„Da, to sem premišljevala baš sinoči, kako je to vse tako pri nas, da nam je celo vsako naše veselje žalostno in da diši že vsak popek našim nosom po trohnobi."

„Naravno je to, Silva. Nos je, ki odločuje, in nos je edini, ki nas loči od čede. Vsi vidijo in slišijo bolj ali manj dobro, toda to je samo naš delež: občutiti to brezkončno fino prelivanje po eterju, vsako najdiskretnejše izpuhtevanje iz stvari, ki nas obdajajo, vse to neimenljivo in nedoločljivo vibriranje iz duše vesoljstva čez naše duše."

„In vendar še lani nismo čutili tako, Vlado. Polno veselega upanja je bilo naše srce, in kadar si se ozrl odtod navzdol po dolini in si govoril o krasoti naše rodne zemlje, zagorelo ti je oko in srce ti je našlo čudovito lepih besed."

Ustavila se je nehote in se ozrla navzdol. Tik pod njima je žarela v zlatu zahajajočega solnca ravnina, zložena iz samih raznobojnih, večinoma skoraj docela pravilnih štirikotnih preprog, obrobljenih tuintam od dolgih vrst nizkih dreves, sredi vsega pa daleč tja do podnožja visokih, še jedva nekoliko ozelenelih hribov na oni strani to čudovito lepo mesto s svojimi pestrimi strehami in dolgimi, ravnimi ulicami.

„Da, lani še nismo čutili tako," je prikimal Vlado zamišljeno. „Otroci smo bili še in naše srce je mislilo, da nam je podarjena ta krasota tu spodaj, da skačemo in se igramo po njej. Ampak odtlej se je nam zgodilo, kar se mora zgoditi vsakemu otroku takega prokletega, smrti zapisanega naroda: da se iztegne koščena, mrzla roka od nekod in se dotakne mladega cvetja. In takrat se razgubi zadnji vonj po njem iz njegove duše in oči mu izpregledajo in vidijo naenkrat veliko ironijo usode, da je razgrnila pester vrt pred tebe in rekla: „Zdaj lezi in segnij!" Glej, sama pustinja bi morala biti naš delež, kamenje in močvirje, in laže bi bilo umreti!"

„Kako strašno je to!" je zadrhtelo dekletce. „In ali ga res ni več upanja, nič več, nič več? . . ."

„Nič več!“ je rekel trdo. „Ne za naš narod, ne za nas, ki smo v svojo nesrečo otroci njegovi. Ali ne čutiš, da se zdaj bliža neodoljivo naš zadnji dan? Kakor obsojenci smo pričakovali, trepetajoč in upajoč, da pride veliko, veselo pomiloščenje; ampak ni ga bilo, in zdaj je že zašumelo v zraku nekje nad nami . . . In mi, ki imamo duše bolestno odprte in žalostno moč nezmotljivega predsmrtnega slutenja v njih, mi vemo, kaj to pomeni. Vse rdeče je nebo nad nami kakor pred velikimi elementarnimi polomi in ledene roke iščejo nevidno nečesa okrog nas; in naša srca, ki frfotajo kakor splašene ptičke v mrtvaški grozi po bledem mraku, se zadevajo vsak hip ob nje. In, ali ne čutiš trudnosti v lastnih udih in omamljenosti v lastni glavi? In, če ti še to ni dovolj: ali ne vidiš jat požrešnih volkov, ki se jim mudi popasti in spraviti še, kar je mogoče, in črnih vran, ki ropajo po zanemarjenih njivah?“

Prišla sta bila do breze. Sto korakov dalje je stala še ena, ne daleč spodaj pod potjo med bukovjem še dve, a tam na brdu raztresenih pa še kakih deset.

„Glej jih! Sveče jih je imenoval nekoč poet! In prišel bo pop, mlad, črnolas in lep kaplan, kakor jih ljubijo na prsih bolne punce, in jih bo blagoslovil s svojo rodoljubno roko. In potem jih prižgejo, ko bo umiral narod naš . . .

A treba bi jih bilo nasaditi še nekaj, da bo svetla in lepa njegova zadnja ura . . .“

Dekletcu so se orosile oči in počasi se je obrnilo nazaj.

„Bolj in bolj žalostno je hoditi s teboj, Vlado, in vsakokrat bolj težko mi je srce, kadar grem od tebe,“ je vzdihnila čez nekaj časa.

„Zakaj žalostno, Silva? Nič ni žalostnega in najmanj to naše venenje. Ven pojdemo, ko pride naša ura, daleč ven na polje pojdemo. In tam nam zapojejo še enkrat naši pevci, ki so nam jih poslali baš sedaj in samo zato bogovi toliko in takih, in nič ne bodemo vedeli, kdaj se pogreznemo navzdol v sladko nirvano.

„Ali pa morda misliš drugače besede: Žalostno je hoditi s teboj?“ se je spomnil naenkrat s strupenim glasom. „Potem pa pojdi in si izberi drugega, ki ti bo žgolel o ljubezni in o življenju, kakega rdečeličnega koncipijenta! Morebiti te celo vzame. In glej: pomladiš se v njegovih in svojih otrocih.“

„Vlado, zakaj govoriš tako? Nobenega povoda ti nisem dala in nikoli se nisem ozirala po rdečeličnih koncipijentih. Toda glej, zapisano je, da je edina resnična sreča na svetu mladost in — — —“

„In ti bi jo rada užila?“ jo je prekinil s trdim nasmehom. „Zakaj še ne več pol leta, in pošljejo te na visok hrib in gledala boš nizdol v ravnino kakor v lep daljni spomin na čudovit dogodek v svojem bornem življenju. In zato bi rada, da bi bile te tvoje ure kakor rože in da bi se razcvetle v nevenljiv grm; in ti bi ga nesla s seboj tja gori in bi ga imela na oknu svoje spalnice vse svoje žalostne samotne dni!“

Dekletce ni reklo ničesar več, in molče sta korakala nizdol v mesto nazaj.

In tam, že v drugi ulici sta se ustavila in si podala roke.

„Ne bodi hud, Vlado, name!“ je rekla in ga pogledala z očmi, polnimi zadržanih solz. „Nisem te hotela žaliti. Ampak tako težko mi je postalo srce in zakričalo je proti moji volji.“

„Saj te umejem, revica!“ je pokimal Vlado usmiljeno. „Lepa si in mlada in ženska in za tabo se plazi še vedno življenje in te zalezuje. Zakaj za vami ženskami je vedno ta prokleta dovodnica in vas išče za svoje tolste, site klijente . . . Toda tebe bi bilo škoda, dete, — samo tebe, kar jih poznam . . . In zdi se mi, da bi bil žalosten, če bi te zvabilo stran od nas.“

Obrnil se je urno in izginil v slabotno svetlobo predmestnih luči.

2.

Oče je sedel pri mizi ter tiščal glavo globoko v svoj časnik, mati je stala pri peči, visoko vzravnana in s trdimi potezami okrog usten, brat pa je slonel njej nasproti ob postelji ter žvižgal polglasno predse.

Vlado je vedel takoj pri vstopu, kaj pomeni vse to, in neprijeten občutek ga je obšel, da ga je zatožila mati danes morda celo bratu.

Toda vsaj za prvo mu ni rekel nihče ničesar in sedli so naglo k večerji.

Šele, ko je odložil brat vilice in snel svoj lahki, spomladni površnik z obešalnika, se je obrnil naenkrat proti njemu ter ga pogledal strogo izpod čela.

„Zvedel sem, da si bil sinoči še okrog enajste ure v kavarni. Kaj hočeš biti res izključen? Menda ti je znano, da vaš ravnatelj ne razume nobene šale v takih stvareh?“

Vladu je šinila vsa kri v glavo in v zadregi se je hotel nekaj opravičevati, toda tu je skočila mati s svojega sedeža in ga pomerila srdito od nog do glave.

„A! Tako se torej pripravljaš ti na maturo?“ je kriknila. „Zato prihajaš vsak večer šele okrog polnoči domov? Čakaj, dečko, ti bom dala jaz hoditi k Jermolovemu, učit se za maturo!“

„Saj se tudi res učimo!“ je zamrmral Vlado. „Samo sinoči smo šli malo ven, ker smo bili trudni!“

„Ni res!“ je rekel brat mirno. „Zvedel sem iz gotovega vira, da se klatite vsako noč po gostilnah. Menda me poznaš, da nisem siten in ti privoščim iz vsega srca tudi malo zabave, ampak prvo je zdaj, da dovršiš gimnazijo, potem delaj že, kar hočeš!“

„Tako, tako torej?“ je zategovala mati in se vsa tresla srda. „Tako življenje si pričel! Doslej sem še molčala, a zdaj mora vedeti tudi Stanko, kak ptiček si postal. Ali veš, da ga ni noben večer pred sedmo uro?“ se je obrnila k starejšemu. „Samo toliko pazi, da prehiti tebe, ker tebe se vendar še malo boji. In prav tako se drži tvoje ure tudi po noči.“

Stanko ga je gledal začudeno in zmajal potem počasi z glavo.

„Veš, da ne boš tiščal vse svoje življenje glave samo v knjige kakor lani, to sem si mislil že prej, a da postaneš naenkrat tak potep, tega pa vendar nisem pričakoval. Kaj misliš pravzaprav?“ je pristavil strogo.

„Kaj misli? O, on! Ali ne veš še, da ima naš mladi gospodič celo tudi že nevesto na vrh vsega?“ se je norčevala mati strupeno.

Oče, ki je poslušal ves čas z izrazom okrog usten, kakor da ga kdo neusmiljeno bije po ubogi sivi glavi, se je zdaj ves zdrznil in dvignil svojo trepetajočo roko predse, kakor bi se hotel ubraniti še nadaljnih udarcev.

„Nehaj, nehaj!“ je zaprosil s šibkim, a obenem nestrpnim glasom. „V grob me spravite, če ne bo že konca.“

Stanko pa se je zdaj naenkrat zasmejal in pogledal brata diskretno samo od strani . . .

„Glej ga, glej ga, možaka! No, nazadnje bi to ne bila niti taka nesreča. Samo da potem razumem pa še manj, kaj trkaš po beznicah,“ se je zopet zresnil.

„Tako torej? Zdaj še ti?“ se je razburjala starka vedno bolj. „Nič hudega da ni to, če začne gledati že zdaj za ženskami? No, potem je pa tudi meni lahko vse prav!“

„Mama, ti tudi ne umeš vsega!“ se je nasmehnil Stanko dobrohotno. „Z mladim človekom se ne sme ravnati preveč strogo; zakaj prej ali slej mora malo ponoreti vsakdo. Samo tega te prosim, Vlado, še enkrat, bodi pameten in ne zanemarjaj preveč svojih dolžnosti.

Vsaj toliko pazi, da zlezeš pri maturi. Ampak zdaj je zadnji čas, da grem, drugi me že čakajo!“ se je odrezal in hotel že s kratkim pozdravom skozi vrata.

Tam pa se je ustavil še enkrat in ljubezniv nasmeh mu je šel čez vedri in sveži obraz.

„Kako Dulcinejo si je pa izbral naš Vlado?“ je vprašal in pogledal mater poredno v oči.

„Tisto Zamejčevo. Oče je bil sodni sluga, ko smo bili še v Potoku, če se je spominjaš. Takrat je bila še otrok — — —“

„Vem, vem. Zdaj je na učiteljišču. Včasi jo srečam. Lep punček je!“ se je zasmejal, kakor da hoče mater še bolj razdražiti.

„Ji že dam jaz, lep punček! Še jutri pojdem k Zamejčevki in ji porečem, da ne trpim tega!“

„Pusti rajši, mama!“ je zmajal Stanko resno z glavo. „V take reči se ti ni treba mešati, dokler ni večje sile! Moj Bog!“ je zamahnil z roko predse, kakor da se še tako dobro spominja, kako je bilo njemu, ko je bil tak . . .

In tiho žvižgaje je stekel po stopnicah navzdol.

(Dalje prihodnjič.)

Dve svetli solzi . . .

Dve svetli solzi sta kanili
na mladi tvoj obraz . . .
dve mehki roki sta gladili
valove tvojih las . . .

Prelestne bajke poslušalo
ponočno je nebo . . .
in jasno, čisto je blestelo
kot detetu oko . . .

In svetle bile so vse poti
in svetle vse steze,
le najine zlate so cilje
zakrivale temé. —

Zašli so v temi upi mladi,
zašli bogvedi kam —
in zunaj bajke šepetala
noč jasna je zvezdam. —

Dve svetli zvezdi sta kanili
na mladi tvoj obraz . . .
dve mehki roki sta gladili
valove tvojih las . . .

Kristina.

Historija o kugi.

Spisal **Vladimir Levstik.**

Slovenski pisatelj Rado Piškur si je odkašljal in prožno stopil v salon gospe Kolbeznove. Vrlo spretno, kakor se je naučil doma pred zrcalom, se je razpoklonil prijazni gospodinji, mnogoštevilnim dičnim damam in mičnim gospodičnam, cvetočim okrog nje liki rože na vrtu, ter priletnemu profesorju Kajdižu in mlademu doktorju Cvarju, ki sta z redko ustrežljivostjo pomagala krasnemu spolu obirati novodošleca, dokler se ni prikazal med vrati.

S polprirojeno eleganco se je spustil v naslanjač, prekrižal noge nad stopali, ozrl se s plemenitim ponosom po belem telovniku in talmizlati verižici in dalje doli po ljubeznivo zaobočenem trebuščku, ki ga je z vidno in takorekoč v oči bodečo zgovornostjo že ob prvem pogledu priporočal, da ni bosjak, niti reformator, temveč zlata duša, naše gore list in veren rodoljub, dvignil oko do veleobilne gospe Kajdiževe in se poglobil v soliden razgovor.

Kajti Rado Piškur sanja o nesmrtnosti in si želi spomenika ali vsaj tega, da prihodnja popravljena in pomnožena izdaja Žvokljeve literarne zgodovine pribije: Naš najpriljubljenejši pesnik, dramatik in romanopisec Rado Piškur je zares tudi v svojih delih genij, zlata duša, naše gore list in veren rodoljub, skratka — talent, s kakršnim bi se ponašali tudi drugi, večji narodi.“ V ta namen se neprestano pedantsko izogiblje izvirnosti in mišljenja, ker ve, da škoduje duhu in slavi; pač pa marljivo proučuje druga, zlasti merodajna in odlična mnenja, v čemer ne vidi toliko dušeslovnega študija kot sigurno pot do uspehov in lovorik. „Naša književnost,“ mi je rekel nekoč, „mora ostati narodna, prevevana od domačega duha in posvečena dediščini naših očetov. Zatorej, mladi tovariš, ne škilite po Rusih in ne oblizujte se po Francozih; bodite realist v plemenitem pomenu besede, slikajte našo družbo, kakršna je, polagajte ji v usta besede, kakršne govori, in skrbno se ogibajte vsega drugega. Naše slovstvo je sicer majhno, a bogato in enakorodno vsakteremu drugemu, in dasiravno ne more preživljati svojih moči, vendar jim more dati nesmrtnost; da, mladi prijatelj, njim nesmrtnost in poznim rodovom hvaležen spomin! To pot in gotovost, da ste pogodili cilj umetnosti,

pa najdete le, ako sledite našemu narodu na potih njegove duše, da, duše njegove, kajti ako boste pisali to, česar v duši naroda našega in razumništva našega ni, vas ne bodo čitali in vam ne bodo pritrjevali.“

Vedno pa človek ne more biti dosleden; naša kri ima naposled dobro lastnost, da se nikdar docela ne nauči brzdanja raznih nevšečnih, globoko skritih čuvstvenih rudimentov, temveč se tuintam mahoma pobuni. In tako se je velenadarjeni Rado Piškur sredi razgovora zamislil, vmešal se v drugo razmotrivanje v njegovi bližini in, nenadoma obvladan od sentimentalnih spominov, zagrešil težko in obsojanja vredno napako.

Gospodična Zora Bobkova, ki je čakala od dne svojega rojstva že sedemindvajseto leto, da prejme na prepikantno vzbočena ustna zaročni poljub, se je zagovorila in izdala skrivno hrepenenje, da bi rada znala, v čem obstoji prva ljubezen.

„Tudi jaz je ne vem opredeliti, gospodična,“ se je zasmejal odvetnik Cvar. „A da mi ni danes prvič dana čast, — pred vašim obličjem bi se je bil nemara že naučil.“

„Jaz,“ je menil profesor, „sem imel slično usodo, kakor pravi Turgenjev: prve ljubezni nisem okusil, temveč sem začel z drugo.“

„Prva ljubezen,“ je vzkliknil tisti čas Rado Piškur in tlesknil z rokami, „prva ljubezen, gospodična, ni prav preprosta reč!“

„Saj res! Gospod pisatelj naj nam jo opiše; čujmo mnenje strokovnjaka!“ se je oglasila gospodična Lizi Kirnova in v istem hipu začela poslušati z ušesi in očmi in z vso napeto pozo svojega drobnega telesca.

Navzlic temni zavesti, da ni na pravi poti, se Rado Piškur ni ustavljal splošnemu prigovarjanju, ki je sledilo temu pozivu, temveč se je sanjavo ozrl naokrog, kakor se spodobi književniku in poetu, pogledal v težko bronasto svetiljko, visečo od stropa, in dejal:

„Vsakdo je okusil prvo ljubezen, ker je bil vsakdo mlad: vsakdo je enkrat prestopil v dobo, ko so njegove prve misli zaslutile vso veličino življenja. Fant ali dekle je v tistih časih le simbol, zakaj duša drži nekaj večjega v svojem naročju: ona objema vesoljstvo. In dekle, ki takrat ni ljubila fanta, fant, ki takrat ni ljubil dekleta, — ljubila sta vendarle: ona pesnike, mucke, junake in cvetlice, on slavne dede, lepe zglede, globoke probleme, prometejade in blasfemije, zalučane v puhle oblake . . .“

Milostna gospa Kolbeznova ga je poslušala z materinsko naklonjenostjo in tako dobrohotnim usmevom kakor nemara kraljica

Semiramida kakšnega kaldejskega filozofa, ki se je pravkar ogrel ob žarkih njene milosti; videti je bilo sicer, da razume od vsega modrovanja le toliko, kolikor je neizogibno potrebno, toda v svesti si impozantnosti in priličnosti svoje igre, je delala obraz, kakor da čita v globini njegove duše in razbira več, nego je mogoče razbrati.

Slovenski pisatelj je z zadoščenjem opažal pozornost gospodinje in ostale družbe, z nevoljo pa zehanje gospe Kajdiževe, kateri je bila nje prva ljubezen že tako oddaljen dogodek, da se niti ni več naslajala ob spominih.

„Tako je!“ je pritrdil odvetnik, ko je Piškur premolknil.

„Zdi se mi le, da se vaše ljubeznive poslušalke bolj zanimajo za drugo, takozvano pravo prvo ljubezen. Ali jim hočete ustreči?“ In profesor si je zapalil svaljčico, ne da bi prosil dam dovoljenja.

„Bil je moj namen, gospod profesor. Menim, da naj bi se prva ljubezen imenovala sploh le tista mlada, če hočete, recimo nezrela ljubezen ali petošolska ljubezen, kaj ne, gospod profesor, ki v gotovi dobi življenja z elementarno silo izbruhne in se še elementarneje prekrši, ali pa ne. Prva ljubezen starih, reči hočem, zrelih ljudi ne zasluži tega imena; to je že druga . . .“

„Da, vidite, na ta način bi lahko povedal iz svojega življenja...“ se je vrinil profesor Kajdiž in si z obema rokama popravil nanosnik.

„Pst!“ ga je potegnila bleda, rdečelasa mlada gospa za desni rokav, nakar je učenjak užaljeno še enkrat presedlal nanosnik, potegnil se za redko brado in umolknil.

„Prava prva ljubezen,“ je nadaljeval Rado Piškur, „je bolezen, ki razsaja osobito v cvetoči pomladi. Da, takrat, ko sta se prvič videla, ali ko je videl le on njo, ali le ona njega, je bila skoro gotovo bajna vesna; trate so se odevale s cvetjem, na rjavi prsti njiv se je širilo zeleno žito, drevesa so drhtela v svežem listju, no, in praprot je poganjala tiste dni: ni se čuditi, da so ljudje noreli. Nemara je bilo — naj govorim le o njem, da se bom motil kolikor mogoče malo — nemara je bilo v parku, v senčnem drevoredu, ob vroči uri, v majevi toploti, ko so rahli, jedva čutni dihi brodili v zraku po parfumu ženskih oblačil in sveže narave in po prečudni, čarobni atmosferi, v kakršno zavija mladoletje nežna, rahlooblečena dekleta . . .“

„Ugriznite se v jezik,“ mu je škodoželjno šepnil doktor Cvar, zapazivši, da je zardela priletnomlada Zora Bobkova in po njenem zgledu vse mične gospodične.

Književnik se je ugriznil v jezik. Tisti hip je polneslišno splavala v salon najstarejša domača hči, mnogosnubljena gospodična Roza Kolbeznova, tiho pristopila k materinemu stolu in obstala.

Rado Piškur jo je dolgo pogledal, pozdravil in nadaljeval.

„Ona je bila še otrok ali vsaj skoro gotovo in bržkone še neumnejša od njega . . .“

Vsi tanki in še tanjši glasovi in glaski so se združili v živahen protest.

„Pardon, milostljive dame, torej ne. Recimo torej, da je bila bržkone v beli obleki, o kateri je znano, da ima veliko moč do neizkušenih in idealnih src. Dejstvo je, da fant ni vedel, zakaj se je zaljubil, in ne, kako. Delal je sonete z akrostihi, pisal dnevnik in preklinjal „Zvon“ in „Slovana“, ki sta kazala napram njegovemu talentu pasiven odpor in naravnost bogokletno stupidnost. Ni si ji upal povedati, da jo ljubi, in je kuhal literarne reforme in heroične načrte v samoti; če pa ju je privedla usoda skupaj, sta se ljubila à la Toggenburg in se izpovedala prvega poljuba. On je dobival dvojke, da so morali starši plačevati šolnino, ona pa je zanemarjala francoščino, ker je preveč igrala na klavir. Naposled je prišel konec, večinoma brez posebne retorike in dramatike, kajti zvezde so nebeške le toliko časa, dokler se ne približajo področju tistega preklicanega spoznanja, ki vodi vselej razočaranje za roko.“

Ta in ona izkušenejša izmed dam je oporekala pesimistu, češ, da se tudi prva ljubezen včasi pokaže kakor zlato v ognju.

„Neka moja prijateljica se je poročila z gospodom, ki je čakal nanjo osem let,“ je zatrdila gospa Kajdiževa.

Vsi navzočni so vedeli, da je imela tista prijateljica sto tisočakov dote.

„Ni se čuditi,“ je pripomnil profesor.

„Seveda je resnica, da je prišlo razočaranje, o katerem govori gospod Piškur, po poroki, čeravno ne zanj, temveč za ubogo Emo...“

„Vidite, milostljiva, razočaranje pride prej ali slej, stvar je naposled ista. Sicer pa ne tajim izrednih, popolnoma srečnih slučajev, kakor ne tajim, da prva ljubezen še dandanašnji dela Wertherje in Romeje in se ne ogiblje še bolj tragičnih primerov . . .“

„Še bolj tragičnih! Kako je to mogoče?“ je zdvomil doktor Cvar.

„Prav lahko. Najbolj žalostno gotovo ni, biti Werther ali Romeo, vsaj za tistega ne, ki je glavna oseba. Bodisi on ali ona, zateče se k strupu ali samokresu v imenu lepote in ljubezni; in ko ga ni

več med živimi, je naravno, da se ne kesa, saj nima solz, da bi jih točil nad svojo nespametjo. Toda recimo, da se nista nikdar poznala, da je ljubila samo ona ali samo on, in zato tem tisočkrat bolj. Življenje včasi navidezno koraka preko takšnih duševnih kriz in nadomešča veledramatične efekte s kruto borbo za zelo banalne in prav nič romantične interese; zatreti pa bolezni le ne more in bolezen je tem trdovratnejša, čim dalje se mora skrivati v globino. Taki slučaji ne rode Wertherjev in Romejev: lačen človek, ako ima le količkaj upornosti proti usodi, se ne strelja iz nesrečne ljubezni in ne pije ciankalija na zdravje Dulcineje.“

„Tako je tudi v življenju žene dovolj skrbi, ki ne puščajo srcu prve besede,“ je pripomnila gospa rdečelaska.

„Izvzemši žene, ki nimajo niti skrbi niti srca,“ je zagodrnjal profesor pol sam pri sebi in zapalil drugo svaljčico.

Slovenski pisatelj Rado Piškur je nadaljeval:

„So torej takšni slučaji, kakor se nahaja sploh vse na svetu. Mladenič, ki ga zadene eden izmed njih, se ne more nikdar popolnoma prepričati, da njegovo solnce ni tako božje kakor luč, ki jo izliva v njega dušo; lastni dvomi naposled niso vsegamogočni, saj je največji naprednjak trdovraten konservativec in najharmoničnejši modrijan le revež z razdvojenim srcem, kadar se bori neverni razum s tistim optimizmom, ki ga prijetnim sanjam nikdar ne odtegnemo . . . Nasprotno! Gojil je te sanje v tistih hipih počitka, ki so bili sredi trudov prazniki njegovega življenja; in tako je prišlo, da se je lep obraz, — nemara lep le zanj in ne za druge, — obraz, ovenčan s spomini in z iščočo silo njegove lastne mladosti, obraz, za katerim se bržkone ni skrivala popolnejša duša nego za drugimi, neločljivo spojil z vsemi njegovimi nadami in z vso opredelbo njegove pogrešane sreče . . .“

„Zelo lepa ideja!“ je vrinil odvetnik, s kazalcem ob sencu, in vsakdo bi bil rekel, da globoko premišlja.

„Tako teče čas, ne da bi jo pahnil s prestola, na katerem kraljuje kot boginja in simbol pomladi njegovega življenja. Bolnik, — kajti takšen se mi zdi tak človek, — pretirava čar svoje izgubljene mladosti zaradi nje in njenega zaradi svoje mladosti; dočim se njegovi vrstniki in sotrpini izza dni, v katerih nas humanistična omika ne varuje deških bedarij, že davno smejejo svojim papirnatim oltarjem in pozemeljskim boginjam, odeva on svojo še vedno z vso mogočo popolnostjo. Surovi sunki kolovozne istine so mu dobrodošle prilike, da misli nanjo, nastilja pred njene noge vso prelest nedo-

seženega raja in uganja z umetnim malikom, ki je lahko ob istem času vsem drugim polišinel, pravo pravcato umobolno malikovanje, dokler . . .“

„Kaj dokler?“ se je pozanimala Zora Bobkova z usmevom, ki je hotel biti očividno čaroben.

Vljudni Rado Piškur je nemudoma napravil očaran obraz in dejal, obrnjen proti vprašalki:

„To, kar sledi za „dokler“, je čisto individualno, gospodična. So ljudje, ki se naposled vendarle izpametujejo in morajo objokovati zgolj izgubljeni čas, nato pa se oženijo solidno in krščanski z lepo hišo, hranilničnimi knjižicami, sijajnimi karierami ali z nebožansko ročico, ki zna pripravljati božanske zrezke. So ljudje, ki se ne zavedo, temveč raztrosijo vse svoje življenje v vetrove in umro s srečno zavestjo, da so bili žrtve usode; mnogo je med temi takšnih, ki snujejo utopije in zdravijo svoje prej neznane srčne rane s prenašanjem tovorov za blagor človeštva. Ta in oni začne tudi petrarčiti in schillerjevati ter postane nesmrten . . .“

Tu je Rado Piškur umolknil in za trenotek povesil oči, zakaj rdečica mu je oblila obraz: zavedel se je napake. Na svojih škrlatnordečih licih pa je z nezmotljivo gotovostjo čutil mehki pogled gospodične Rože, ki je bila med tem prisedla.

„Zdi se mi, zdi se mi . . .“ je zažugala gospa profesorjeva z debelim kazalčkom.

„Meni tudi!“ je zasvirala Zora Bobkova.

„Meni že davno!“ se je pridružila rdečelaska.

„Hm, naposled je jasno, da gospod pisatelj, ki nam je tako natančno opisal historijo drugih src, ni brez svoje lastne,“ je menila gospodinja. „A kaj ste rekli, gospod doktor?“

„Nekdo piše, da ni pesnikov brez nesrečne ljubezni. Ah Bog, kako težko je postati poet!“

„Vi bahač!“ In glasen smeh je obsul samozadovoljno lice bodočega prvaka, zakaj družba je bila omikana in veledostojna in ga je razumela, da je hotel napraviti dovtip.

„Poeta nascitur; orator fit!“ se je osvetil Rado Piškur in odgovoril Zori Bobkovi: „Mojo lastno historijo bi radi slišali, gospodična? Ali se vašemu zanimanju za historije ne protivi ljubezen do bližnjega?“

„Ne; saj ne bom vedela, če ste mi povedali svojo ali kakšno drugo.“

„Res je tako," je izpregovoril profesor Kajdiž. „Sicer pa gospod Piškur, čemu ne bi povedali damam kakšne ginljive in idealno zaljubljene historije? Škoda, da nimamo več te šege: izumrla je kakor vse lepe in posnemanja vredne navade. Ko so se stari Slovani zbirali ob domačem ognjišču, so prepevali lepe pesmi in pripovedovali pravljice o veščah, vilah in duhovih; in to gotovo veste, da je tudi Boccacio . . ."

„Le kar tiho mi bodi, ti grdež, s svojim Boccacijem!" se je vznemirila njegova boljša in obilnejša polovica, ki je zelo rada čitala Boccacija in je zategadelj vedela, da je grd, čeravno spodobnejši od Casanove.

„Da, gospod pisatelj nam pove historijo!" je diktatorski zaključila gospodinja. „Roža, zakaj ne ponudiš gospodu doktorju čaja?"

(Dalje prihodnjič.)

Minilo.

Minilo . . . Pobožna molitev v svetišču
utihne! — Ugašajo sveče,
kadilo pojema . . . na barvanem oknu
večerna zarja trepeče . . .

Minilo . . . Vsi vzdihi, pobožni spomini
v tajinstvenem mraku so skriti,
in ah — tak daleč, tak daleč
nocoj na nebo jim je priti — —

Minilo . . . Poslednji popotnik odhaja,
na dolgo pot se pokropi . . .
Da . . . bilo tako je nedavno, o dragi,
o tvojem in mojem pokopi. —

Minilo . . . In vsi ti pobožni spomini?
Z rožami jim je umreti! —
In jaz . . . vestalka ob tvoji gomili —
z rožami moram veneti . . .

Nataša.

Magda.

Spisal **Milan Pugelj.**

III.

Tiho domnevanje, ki se me je lotevalo v tistih časih, se je uresničilo.

Nekega dne se je pripeljala tista dama, ki je sedela svoj čas v gledišču tik Juga in Evfemija. Zjutraj je prišla, ko je Jug še spal. Srečala je mene na hodniku in vprašala po njem. Krepka je bila in močna, burno so se ji dvigale napete grudi, paleča rdečica je zakrivala njen obraz, črne, od trepalnic do polovice zastrte oči so pogledale vame in se nasmejale v nekakšni leni prijaznosti.

„Kje stanuje gospod Oton?“ —

Začudila sem se, in ko sem pomislila, mi je bilo v hipu vse jasno pred očmi. To je bila tista ženska, ki ga je vkovala v tiste nepregledne sanje, v tisto hrepenenje, o katerem so govorile njegove izgubljene oči.

„Spi“ — sem odgovorila in potem sem odprla vrata v predsobo njegovega stanovanja.

„Tu bom čakala“ — je rekla in stopila pred zrcalo. „Vi vstopite in povejte, da je prišla Magda!“

Potrkala sem, odprla in zaprla in obstala tik ob durih. Jug je bil še v postelji, dlani je držal pod glavo, ležal vznak in strmel v strop. Ko sem izgovorila ime tujke, je oživel nenadoma, sklonil se je in ozrl v nekem začudenju name. Videti je bilo, kakor bi bilo dehnilo v njegov bledi obraz s tistim trenotkom življenje. Prišla je vanj kri, lica so rdela, vesel blesk je preplavil oči.

Jaz sem bila še v predsobi, ko je prihitel v svojem nočnem plašču, in videla sem natančno, kako so se mu tresle roke, ko jo je objel. Brez besed se je je oklenil, prijel jo za roko ter jo odvedel.

Spočetka me je preobvladovalo začudenje in zaradi tega so ostale misli čisto mirne. A ko je to minilo, je prišlo name nekaj čudno hladnega. Menila sem, da je moj posel zdaj pri kraju, moje brezciljno hrepenenje končano, pot do moje sreče izgubljena in da

je torej čisto na mestu, da odpotujem tako tuja in neznana, kakor sem pripotovala. Takrat sem čutila, da je praznota srca daleč hujša od neutešenega hrepenenja. Zakaj nekaj strašnega je, če izgubi srce svoje želje in svoje sanje.

Prišle so težke in grenke ure, legle na duha kot silna bremena in mu jemale ves polet. Brezupen je bil pogled v bodočnost, vse življenje se mi je zdelo popolnoma zagrešeno, z velikim sovraštvom je bil združen spomin na tisti čas, ko sem nastopila to pot.

Ali dokler je človek mlad, ne mara umirati srce. Opomore si naglo, vstane misel iz teme, plah plamenček se dvigne v skritem kotu mlade duše — novo hrepenenje, nove sanje. In naenkrat preleti duh veliko daljo, preživi celo vrsto dogodkov, ki jih razvrste pred njim drzni mladostni sni, preplava bližnjo bodočnost in pride do ciljev. Negotovi cilji so to, srce trepeče in je plašno, ali upa obenem. In tako ni več prazno in živi zopet veliko in burno življenje, ki kipi in polje v nadah in hrepenenju.

In na tak način se je dogodilo, da nisem odpotovala, ampak ostala in gledala z vso pozornostjo tisto novo življenje, ki ga je pripeljala s seboj tujka Magda. Že ob početku je bilo moje prepričanje tako, da to življenje ne bo minilo v sreči in miru, da pa bo prešlo naglo, se mi je zdelo nekaj docela gotovega. Zakaj začetek je bil preromantičen, predivji morda, preveč ljubezni je bilo naenkrat, preveč strasti.

Videla sem namreč včasi Juga, kako je trepetal, ko je poljubljal Magdo, kako jo je stiskal k sebi in kako je govoril ž njo s težkim in pridušenim glasom. Ob večerih, ko se je delal mrak in sem sedela v predsobi Jugovega stanovanja in čakala ukaza, naj pridem in prižgem luč, sem slišala natančno, kako je govoril Jug ž njo in kako jo je ljubil.

„Ljubi me!“ — ji je skoro ukazoval — „Zakaj me ne ljubiš?“

Njegov glas je bil divji, strasten in žalosten obenem.

„Ti me ne ljubiš, ne ljubiš! Ali ne slutiš, da umiram po tvoji ljubezni? — Govori, Magda, zakaj me ne poljubiš, Magda, moj Bog, zakaj me ne objameš!“

Strasten in obenem žalosten je bil njegov glas, a ona je sedela mirno tam na zofi, menda se je zgenila samo takrat, kadar jo je stisnil k sebi, nemara ga je poljubila samo takrat, kadar ji je ukazal.

Ko sem prižigala v sobi luč, sem jo videla včasi na zofi tako trudno in izmučeno, da se mi je skoro smilila. Oči je imela samo malo odprte, dihala je z rahlo odprtimi ustnicami, skoro bleda je

bila v obraz, glavo je naslanjala nazaj in roke so ji ležale kakor obnemogle v naročju. In kadar je prišel potem k večerji gospod Evfemij, si je oddahnila nenadoma, razveselila se je skoro, ponudila mu je roko, razživila se je hipoma, kakor bi se bila prebudila iz dolgih in nelepih sanj.

Gospod Evfemij se je vedel proti njej silno mirno in nekako tako, kakor bi živela ona daleč od njega. Toda poleg tega je bil ž njo prijazen, govoril je ž njo s tisto mrzlo prijaznostjo, ki je čestokrat nenavadno privlačna. Pripovedoval je o mladosti, o svojem domu daleč na severu, opisaval je domače doline in gozde tako živo, da jih je človek skoro videl pred sabo. In včasi je pravil o morju, o širokem in brezmejnem, polnem valov, neviht in viharjev, Rekel je, da je imel nekoč nevesto, ki je ljubila morje in v njem utonila. Od takrat ga je strah pred njim, zakaj kadar čuje njegov šum, grgranje valov v votlih skalah po bregovju, tedaj se mu zdi, da so to klici neveste, njeno grgranje da je to, reva se potaplja in kliče na pomoč in umira. Nekaj se izteza po njej, črne mokre roke se dotikajo njenih nog, nekdo se smeje z mračnim grohotom. To je morski duh, o katerem pripovedujejo mornarji. Sovražnik ljudi je, v globinah živi in se veseli smrti zemljana.

Tako je pravil z mirnim glasom, nič strasti ni bilo na njegovem obrazu, komaj odsev neznatnega ognja v njegovih očeh. Magda ga je poslušala mirno. Ko je odhajal, so ga prosile njene oči in zadrževale. In tudi njegove so sijale, kakor bi obetale mnogo lepega, obetale vsega, česar si na tihem želi molčeče srce.

Po večerji je odhajal v tistih časih gospod Evfemij na vrt, hodil je tam po stezah in gledal je po listju, ki je trepetalo že vse velo po dolgih in polpraznih vejah in drug za drugim odpadalo. V tisti del vrta ni šel, kjer so stali visokorasli bori, tako vitki in sveži, kakor bi bilo v deželi toplo poletje in čas življenja. Menda mu ni ugajalo takrat življenje, morda mu je bila ljubša smrt: georgine s povešenimi, velimi, že posušenimi cvetovi, drevje z golimi vejami, suho listje po tleh in polgnili ostanki poletnega cvetja po gredah.

IV.

Nekega večera, ko ni bilo doma Juga, sta sedela Magda in gospod Evfemij sama pri večerji. Govorila sta prijazno, Magda se je zasmejala včasi tako rahlo in mehko, da si jo je človek tisto uro nehote predstavljal kot zelo srečno žensko in da je mislil o

njenem življenju kot o nečem nenavadno lahkem in sladkem, ki teče svojo pot kakor pomladanski veter nad lesovi.

Zunaj je pihala jesenska sapa, luna je sijala in skozi nezastrto okno so se videli vrhovi borov, ki so se zibali na vrtu in sklanjali zelo globoko svoje dolge in povešene veje. Ena od njih se je včasi, ko je zavila zunaj jesenska sapa močneje doli od hribov na severni strani, sklonila čisto do okna, doteknila se šipe. Človeku se je zdelo, kakor bi potrkala roka črnega polnočnega duha.

„Nocoj me ni strah,“ je rekla Magda, ko je čula trkanje na okno, pogledala je prijazno v lice gospoda Efemija, odložila je servieto, se naslonila počasi na stolu nazaj in se ozrla mimogrede name, ki sem stala ob durih in čakala, kdaj mi bosta velela odnesti z mize in prinesti potem vnovič.

„Ali nekoč“ — je nadaljevala z neizpremenjenim glasom — „me je bilo silno strah. Takrat je umiral moj oče. Zunaj pred oknom je rasla sliva, zima je bila, burja je tulila in sliva je trkala na okno. Moj oče je umiral, čisto sama sem bila pri njem, zdelo se mi je, da trka na okno smrt. In tudi očetu se je zdelo: predno je umrl, je pokazal z roko proti oknu.“

Naslonila se je naprej, glavo je podprla z roko in nadaljevala nato v francoskem jeziku.

„Ali smem govoriti odkrito?“ — je vprašala s tako vdanim, s tako prosečim in žalostnim glasom obenem, da se mi je zasmilila. Tudi po obrazu gospoda Evfemija se je razlilo nekaj nenavadno toplega in prijaznega, in ko je izpregovoril, so se njegove oči skoro omeglile v neki veseli in tihi blaženosti.

„Govorite, Magda“ — je rekel — „govorite!“ — In nato je vprašal kakor v sanjah: „Kdaj sem zaslužil toliko prijaznosti?“

„Moja mati je umrla že prej, in ko je umrl še oče, potem sem bila postavljena čisto na cesto. Moj oče je imel službo, a premoženja ni bilo, služila sem, in življenje je bilo z mano čisto brezsrčno. Tako divje je bilo, tako gnusno, popolnoma brez vsega tistega, o čemer sanja v tihi uri srce. In vendar je tako prijetno, užiti včasi samo malo idealnosti.“

Govorila je tako, da je človek čutil v njenih besedah skoro utripe srca, skoro vzdihljaje dobre in zatirane duše.

„Tudi tukaj je tako strašno!“ — je pričela iznova in z isto odkritosrčnostjo. „Tako divje je to življenje, tako polno strasti . . .“

Prenehala je nenadoma, zakrila je z rokami obraz in se je vidno stresla po vsem životu. Gospod Evfemij je gledal vanjo z

mirnim in prijaznim izrazom na licu, in ko je videl to njeno nekoliko bolestno gesto, je vstal in stopil bliže k njej.

„Vaše srce je v nasprotju z vašim življenjem, Magda. Vam bi bilo treba nekoga, ki bi bil tako močen, da bi vas lahko dvignil, lahko iztrgal iz tega življenja in tako osvojil zase.“

Magda je zakrivala še vedno z rokami obraz in izpregovorila je, kakor bi ga ne bila čula.

„Jaz sem kakor utopljenec. Iztezam roke, kličem na pomoč, in kdor se me usmili, me reši samo za trenotek. In potem sem zopet tam in zopet iztezam roke in kličem.“

Gospod Evfemij se je bil takrat sklonil nad njeno glavo, in ko se je bil že doteknil s svojim obrazom njenih las, se je ozrl nenadoma po meni.

„Prinesite čaj“ — mi je velel v navadnem jeziku — „ampak čez kake pol ure!“

Odšla sem počasi v predsobo, ogrnila volneno ruto, odšla v vežo in potem po stopnicah doli na vrt. Nekaj me je gnalo tisti večer vedno dalje in zdelo se mi je tudi, da so blizu novi dogodki. Mislila sem nanje kot na lepe stvari, ki mi bodo prinesle veselja in sreče. Ali vsaj bliže bo vse to, ne več tako silno daleč od mene.

Mraz je bilo spodaj na vrtu in v tistem mrazu sem našla na klopi lakaja Žana. Sedel je tam, komolce je opiral ob kolena in z rokami je zakrival obraz.

„Kaj delate zdaj tukaj, Žan?“ — sem ga vprašala, in on se je dvignil nenadoma in se stresnil po vsem životu.

„Oprostite“ — sem mu rekla nato — „da vas plašim!“ — in še sedaj se spominjam, kako so bile moje besede tisti večer lahke in prostodušne. In vse se mi je zdelo tisti večer tako silno lepočudno! Nekako tako čuvstvo me je obhajalo, kakor bi ne bilo moje hrepenenje več brez cilja, kakor bi bilo uresničenje vseh mojih toplih želja popolnoma blizu. To je bil nekak obet, ki gre preko srca kakor ljubezniva, topla in božajoča roka, poslana od daljne in zaželjene sreče.

„Vi ste?“ — se je začudil Žan, sedel vnovič in iztegnil desnico, kakor bi iskal mojo roko.

„Kaj hočete?“ — sem ga vprašala, in odgovoril je s čudnim in turobnim glasom, da hoče mene.

Jaz mislim, da sem se takrat zasmejala, ampak tega se ne spominjam natančno. Pač pa mi je ostala v dobrem spominu noč, ki je sledila tistemu večeru.

Jug se je bil že vrnil, vse je bilo že tiho v vili, samo šumenje borov na vrtu se je čulo in zavijanje jesenske sape, ki je pihala zunaj. Jaz sem že ležala v postelji, sanjala sem, kakor sem sanjala vse tiste noči z odprtimi očmi, strmela v temo in čakala, da zaspim naposled svoje trudno in z vročimi sni prepredeno spanje. Vse tisto veselo razpoloženje, ki se je bilo polotilo tisti večer mojega srca, je naglo prešlo, tisto breznadno hrepenenje je leglo vanje, tisto nejasno bodočnost je slutila izmučena duša.

In ko sem tako strmela v temo, se je zunaj pred durmi nekaj zgenilo, približalo se je in naposled rahlo potrkalo na vrata.

Nenadoma me je bilo silno strah, skočila sem s postelje in stopila pred zaprte duri.

„Kdo je?“ — sem vprašala vsa plašna.

„Jaz!“ —

Spoznala sem Žanov glas in se hipoma pomirila. Prišlo mi je na pamet, da se je menda pripetilo spodaj kaj neprijetnega, in zato sem naglo odprla.

„Kaj se je zgodilo?“ — sem vprašala in v svetlobi lune, ki je sijala skozi okno, se mi je zazdel Žanov obraz silno bled. Kakor mrlič je bil videti, težko in trudno, kakor bolan na smrt, je prestopil prag, zaprl za seboj vrata in padel mahoma predme na kolena in se oklenil spodaj mojih golih nog.

„Jaz vas imam rad, jaz vas imam rad“ — je rekel z žalostnim glasom in se potem razjokal kakor dete.

(Konec prihodnjič.)

Jutranja rosa.

Je v jutru rosa na cvetlicah bila,
pa so pripluli k rožicam škrjančki:
„Nam ne zamerite, mi smo pijančki!“
In roso vso jim je druhal popila.

Takrat je Anica se prebudila.
On pa je bogvekje že bil na cesti
in je imel sedaj vse to na vesti,
da je s solzami posteljo močila.

A. Gradnik.

Strup.

Spisal **Fr. Strnad.**

(Dalje.)

akor plaha zver sem se skrival pred ljudmi. Vsak pogled me je vznemirjal, vsak ogovor me spravil v največjo zadrego. Vsako besedo sem razumel drugače kakor drugi ljudje, vsakemu človeku, ki se mi je bližal, sem podtikal namene, o katerih on nemara nič vedel ni. Pogosteje in pogosteje so se ponavljali dnevi, ko sem živel neprenehoma v trepetu, da sem nekaj zakrivil, da sem storil nekaj groznega, nekaj, zaradi česar me sovraži in preganja ves svet. Bežal sem pred ljudmi in bežal sam pred seboj, a da nisem mogel uteči sebi, svojim mislim, to je bilo pri tem najstrašnejše! Vedno zopet me je prešinilo prepričanje, da sem res tat, da sem res ubijalec, res požigalec . . .

Tako daleč me je bil spravil moj — dobri oče!

No, včasi sem se iztreznil toliko, da sem vedel, da nisem še ničesar takega storil, da bi se mi bilo bati . . . Toda olajšave mi taki hipi niso prinesli, ker se me je lotila takoj druga nič manj strašna misel, misel, da pač storim, česar še nisem, da moram, moram storiti, da moram postati ali tat...ali ubijalec...ali požigalec!...—

Včasi mi je bilo, kakor bi moral izmakniti kaj, kakor bi moral zadaviti koga, moral podtakniti ogenj, da bi švigal plamen kvišku proti nebu — kot simbol mojega groznega gneva . . .

Boril sem se zoper izkušnjavo . . . zoper tisto grozno silo . . . molil sem in sem klel v svojem besnem obupu . . . zaman! . . .

Moja kri je bila otrovana in ni se dalo odvrniti več . . . —

*

V šolo sem se bil povrnil apatičen, brez moči, brez vsake volje . . .

Od Gabrijele se nisem bil poslovil. Sram me je bilo, stopiti pred njo. In čemu bi se bil poslavljal? Bil sem uverjen, da je konec vsemu in da človeka, do katerega nima lastni oče ni trohice spoštovanja, nobeno dekle ljubiti ne more.

Niti tega ne vem, če sem materi segel tistikrat v roko, ko sem odhajal. Prav lahko mogoče, da sem v svoji zmedenosti, v svoji obupnosti šel kar tako . . .

Ko sem začel hoditi zopet v šolo, sem bil vedno kakor v omotici. Učil sem se še, bodisi iz navade, bodisi iz nekega temnega nagona, toda nobene energije nisem imel več in ničesar več se nisem naučil . . .

Na ljubljanskem gradu je drevo, na katerem sem presedel v prejšnjih časih marsikatero uro s knjigo v roki. Tudi zdaj sem zahajal še tjakaj. Bil sem tako lepo skrit tam! In meni je samota, samo samota še dobro dela . . .

Nekega dne sedim zopet gori. Ponavljal sem iz dogmatike dokaz o bitnosti sv. Trojice. Razumel nisem od vsega, kar sem čital, nič, a česar razumel nisem, tega se od nekdaj tudi naučiti nisem mogel. Tudi se mi je zdelo vse to dokazovanje smešno, da, grešno. Kako naj se dokaže nekaj, kar je človeškemu umu nepojmljivo? In kaka logika to — vera in dokaz? Ne izključuje mar eno drugega? To dokazovanje vzbuja sumnjo, kakor bi bili oni, ki dokazujejo, v skrbeh za svojo vero, kakor bi sami prav ne zaupali njej . . .

Take abstraktne stvari mi sploh nikdar niso prijale in bilo mi je pusto v glavi, ko sem čital one čudne stavke, polne navidezne modrosti, a vendar tako prazne in duhomorne. Moje misli se niso hotele dati vkleniti... srce mi je polnilo neko čudno koprnenje... moja domišljija je razpenjala svoje peroti in polagoma sem pozabil na učenje . . . Strmel sem v daljavo. Pred mano se je dvigala stolna cerkev s svojo kupolo, s svojima ponosnima stolpoma, a moji pogledi so pluli dalje preko streh tja do ravnega polja, ki je dehtelo v mladem, živobojnem zelenju . . . tja do veličastnih vrhov v deviškem snegu lesketajočih se planin in tja do sinjega neba v njih ozadju, katerega jasna modrina je iz dalje kakor balzam vplivala na moje nemirne živce. Bil je krasen prizor, ki se je kazal mojim očem. Kočna, Grintavec, Ojstrica in drugi vrhovi so blesteli kakor ogromni briljanti, a med Brano in Planjavo se je bila zagozdila belkasta megla, da se je zdelo, kakor bi bil zgrajen velikanski most nad Kamniškim sedlom. Včasi sem zamižal za hip, kakor bi se moral odpočiti od premogočnega vtiska, potem pa sem iznova premeril s svojimi lepote žejnimi očmi vso to prekrasno širno ravan, ki je bila liki mehka, baržunasta preproga razgrnjena pred mano, iznova se divil nebotičnim vrhovom kamenitih gorskih velikanov, iznova občudoval nepopisno milino jasnega neba, ki je bila v svetem

miru razlita nad njimi . . . Pri srcu mi je bilo tako čudno mehko in razjokal bi se bil, razjokal vsled neke čudne, nepojmljive ganjenosti . . . Morda se nisem še nikdar tako živo in s tako dovzetnim srcem zavedal krasote, ki jo je v svoji mogočnosti nadela sama sebi stvarnica . . . morda nisem bil še nikdar tako prevzet od veličastva, ki se mi je razodevalo povsod, kamorkoli sem trenil, morda nisem še nikdar občutil toliko slasti ob pogledu v božji svet kakor tistikrat... In čim bolj sem se pogrezal v vso to prelest, tem bolj sem pozabljal vse ono trpko in bridko, ki je bilo doslej delež mojega žalostnega življenja, in tem bolj sem postajal človek, človek, kakršen bi bil, ko bi ne bila storila krutost mojega očeta vse kaj drugega iz mene. O, bilo je krasno, krasno! Po nebu so plavali lahki oblaki in meni se je zdelo, kakor bi se bil i jaz ločil od tal, kakor bi bil tudi jaz plaval in se dvigal v sinje višave... Bilo mi je kakor človeku, ki se mu sanja, da leti, leti skozi neskončne prostore... tisti čudovito prijetni občutek, tako prijeten menda zaradi tega, ker nima realne podlage, ker izvira zgolj iz človeške domišljije . . . Čimdalje bolj čudesno mi je bilo pri srcu . . . Vse je nekako otrpnilo v meni . . . Na moje možgane je legla pozabnost . . . Spomini na preteklost so se mi bili razpršili . . . Ničesar nisem več vedel . . . Občutil sem vso slast nirvane . . .

Ali hipoma me zmoti nekaj. Vzdramim se iz svojega snu podobnega stanja in zavem se zopet . . .

Mojega očesa se je bil dotaknil bleščeč solnčni žarek. Zdrznil sem se in ozrl v meri, odkoder se je bil pojavil. In tedaj uzrem nekaj, kar mi je pretreslo kosti in mozeg. Po poti, ki je vodila mimo na grad, sta gnala dva orožnika vklenjenega človeka. Nasajena bajoneta sta se lesketala v solnčni luči in odsev od njiju je bil zbodel moje oko. In tedaj se je završilo nekaj v meni, tedaj se je zgodilo nekaj čudnega, nepopisnega z menoj . . . Kakor bi se bilo nekaj zgrnilo pred mojimi očmi... Moj pogled je bil moten, toda videl sem vendarle... Videl sem s strašno natančnostjo nekaj čudnega, groznega . . . Počasi, umerjeno sta stopala ondi orožnika, njuna bajoneta sta se lesketala v žarkem solncu, a pred njima z vklenjenima rokama sem stopal — jaz — jaz sam! . . .

„Saj ni mogoče, saj ni mogoče!“

Stresal sem z glavo, otepal z rokama okrog sebe, da bi pregnal, da bi zabrisal grozno prikazen . . . Zaman! — Moje oči so strmele . . . Saj ni mogoče! . . . Toda bil sem . . . bil sem jaz!

In tedaj sem vedel, da je dopolnjeno!

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“ mi je zabrnelo po ušesih. „Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“ je zašumelo po drevju . . . Kakor vihar se je vzdignilo . . . odmevalo bučno od hriba . . . valilo se kakor grom preko zelene ravni, zadelo se kakor hudourni oblak ob kamenite stene . . . „Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“ je odmevalo zopet nazaj . . . Stresel sem se in mraz mi je izpreletel ude.

Dovršeno, končano torej! Oče, oče, kaj si storil iz mene? Vse je bilo zaman, ves moj trud, vsi moji napori . . .

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“

Da, moralo se je zgoditi! Strup je učinkoval . . . Moja kri je bila otrovana. Moje srce je bilo utopljeno v srdu in gnevu, zato ni bilo nobene pomoči več! . . . Dovršeno . . . končano! — —

O mati, o Gabrijela! — — —

Zdrznil sem se, vzdramil , . . Orožnika in zločinec pred njima so se bili skrili za ovinkom. Postalo mi je jasno, da sem gledal izrodek svoje bolne domišljije, toda potolažiti, umiriti se nisem mogel več. Vedel sem tudi tako, da je dovršeno, končano! . . . Moje srce, tisto mehko, dobro srce je bilo ugonobljeno, vse dobre kali v njem so bile zamorjene! . . . Ob misli na mater in Gabrijelo me je obšla neskončna bridkost. Razjokal sem se in ihtel sem na glas. Od mojega srca so kapale krvave kaplje. Toda vrnitve ni bilo več! Moja pot je bila z neizprosno roko odkazana! . . . Orožnika z nasajenima bajonetoma in pred njima vklenjen jaz! — — —

O Bog, o Bog! . . .

Vse se je bilo hipoma izpremenilo pred mojimi očmi. Zelena ravan me ni mikala več in pusti so se mi zdeli zdaj beli snežniki v sinji daljavi. Mrtva je narava, če je mrtvo srce, in lepote ni, če ni čuta zanjo! . . .

Skočil sem z drevesa, na katerem sem se še malo prej učil, in nastopil pot nizdol . . . Knjiga mi je zdrknila na tla. Ozrl sem se nanjo, a nisem je pobral. Od tistihdob nisem prijel za nobeno učno knjigo več. Če sem bil v šoli vprašan, sem molčal, molčal celo tedaj, ko bi bil lahko odgovoril. Profesorji so stresali glave, moji součenci so se čudili moji nevednosti, jaz pa sem občutil neko satansko veselje ob vsem tem . . .

⁂

Mature niti nisem bil poskusil delati, tudi semestralno izpričevalo je bilo slabo. Kako bi si bil upal domov! Sicer — pa

česa naj bi bil tudi iskal doma? Pač so se mi včasi vračali trenotki, ko sem obžaloval, da sem se bil dal tako premagati neblagim čutom, trenotki, ko se mi je zdelo, da se moram skesati in prositi odpuščanja mater in Gabrijelo. Toda vse to je šlo zopet mimo mene brez trajnega vtiska. Da, za vsakim takim hipom je moje sovraštvo do očeta še bolj vzkipelo, ker sem se baš v takih trenotkih še bolj zavedal svoje nesreče in krivice, ki se mi je bila zgodila . . .

Ker torej po končanem šolskem letu nisem smel domov, sem šel v svet. Nastopil sem svojo pot s čudno apatijo in neverjetno brezmiselnostjo. Kakor človek brez cilja, človek, ki nima izgubiti ničesar . . . Prav nič nisem preudarjal, kake posledice nastanejo lahko in morajo nastati . . . Zgódi se, kar se hoče! . . .

Šel sem, a brez denarja se ne pride daleč. Da bi bil prosjačil, za to sem bil preponosen. Torej krasti! V istini mi je prišla ta misel! Ha, kako bi pač prijalo to mojemu očetu: on tak dostojanstvenik, njegov sin pa — tat! Potem naj bi bil kričal: „Tat!“ Mene bi ne bilo nič več bolelo, ker bi bil zaslužil ta priimek. A njega bi bilo peklo — peklo, ker bi bila sramota zadela njega! To bi bilo maščevanje!... Toda ne, krasti ne! Gabil bi se bil sam sebi, če bi bil učinil kaj tako podlega! Krasti ne, morda kaj drugega! . . . Morda napadem in ubijem koga! To bi bilo vsaj romantično, to bi vsaj pričalo, da imam pogum! . . .

Ha: „Tat . . . razbojnik . . . požigalec! . . .“

Da! ubijem koga, ali pa . . . O, le čakaj, oče, prilika se že ponudi! Tvoja volja se že še zgodi! . . . —

Hodil sem po svetu kakor izgubljen, ne da bi se bil zmenil za to, kdo me vidi, kdo me srečuje. Hodil sem, dokler nisem od lakote, žeje in utrujenosti onemogel ter obležal na cesti... Pobrali so me, dali mi toliko jesti in piti, da sem se zavedel, potem pa so preiskali moje žepe. In ko so se prepričali, da so prazni, so me poslali v malo častni družbi domov . . . Ah, to so hiteli ljudje skup, ko so spoznali mene, sina prvega dostojanstvenika, na sramotnem vozu! A jaz nisem videl nikogar, jaz sem videl samo bledi obraz svojega očeta in občutil sem pri tem brezmejno razkošje . . . Samo obraz svojega očeta sem videl... O, nebeško je maščevanje! Kolika slast, dati duška svojemu toliko časa zadrževanemu gnevu! He, kako se bode tresel... kako bodo drgetale mišice na njegovem od onemogle togote prebledelem licu! Da, da, tresel se bode in od sramote ne bo vedet, kam bi se dejal! Videl sem ga v duhu

in srce mi je prekipevalo peklenskega veselja. Za vse to, kar mi je storil, zadene naposled tudi njega zasluženi udarec! . . .

Pred uradnim poslopjem so me odložili. Moje tovariše so odvedli v zapor, da si tam odpočijejo, mene pa so izpustili. Bil sem na svojem cilju, haha! Gori po hodnikih je bilo vse živo, ko sem stopil na dvorišče. Kakor ogenj se je razširila vest in ta vest je hitela pred mano . . . Ozrl sem se navzgor in zazdelo se mi je, kakor bi videl znano mi živobojno krilce, videl dvoje debelih kit, rumenih, kakor bi bili spleteni iz zlatih solnčnih žarkov, videl oni mili, sladki obrazek . . . Za hip me je zaskelelo v prsih, zakričal bi bil nepopisne boli, a takoj se me je lotila prejšnja apatija in brezčutnost . . .

Saj je bilo vse, vse izgubljeno! . . .

Dospevši na hodnik v drugem nadstropju, sem krenil proti očetovemu stanovanju. Čemu sem šel gori, sam ne vem. Morda iz gole navade. Stopal sem s trdim, silno samozavestnim korakom. Stopal sem mimo ljudi, a nisem se zmenil zanje. Pri nekem oknu je stala Gabrijela in zrla ven. Skrivala se je, a vendar sem jo zapazil. Ah, kolikokrat se mi je nasmehavala v prejšnjih časih skozi tisto okno!... Danes je samo strmela . . . Njeno lice je bilo bledo, njene velike, lepe oči prestrašene. Ko sem se ozrl proti njej, jih je povesila. O, še en sam hip naj bi mi bile sijale! . . .

Ko sem vstopil v sobo, me je sprejela mati. Z razprostrtimi rokami je stopila proti meni in vzkliknila:

„Sin!“

Samo to edino besedo je jeknila, več ni mogla izpregovoriti. O, bila je obžalovanja vredna! Tako skrbna, tako neskončno dobra, a za vso svojo veliko dobrotnost je uživala samo trpljenje in zdaj vrhu vsega še ta poslednji, ta najhujši udarec!... O, bila je obžalovanja vredna! Toda meni je bilo tistikrat čudno zakrknilo srce. Niti mati se mi ni smilila. Bil sem popolnoma brezčuten. Kakor iz kamena sem bil in rekel ji nisem ničesar, kar bi ji bilo ohladilo grozno bol. Obupno je vila roke. Naposled si je opomogla toliko, da je iznova vzkliknila:

„Sin . . . sin, kaj si storil?“

Jaz sem odvrnil hladno:

„Ničesar, mati! Kar se je zgodilo, ni moje delo! . . .“

A potem se mi je zgenilo nekaj v mojih prsih. Zdelo se mi je, kakor bi se moral opravičiti pred njo. In dostavil sem:

„Saj sem si prizadeval, mati, a bilo je vse zaman! . . .“

Precej nato je vstopil oče. V kotih ob ustih so mu stale pene in videlo se mu je, kako je besen.

„Vidiš, vidiš, vidiš!“ je hropel. „Kakor sem vedno trdil!“

Delal se je, kakor bi občutil neko zadoščenje materi nasproti. Saj jo je poslej lahko še huje mučil! Mogoče, da je njegovo satansko srce ob tej zavesti res polnilo nekako veselje. Toda močnejša je bila tisti hip v njem zavest, da je ponižan, osramočen. V svojem velikem srdu je zgrabil za palico ter začel neusmiljeno biti po meni. A jaz nisem čutil nič. Sprejemal sem z neko slastjo vse udarce. Bil sem prvič v življenju po zasluženju tepen. Naposled me je zadel udarec na glavo, da se mi je kri ulila. Videl sem še, kako je planila mati z dvignjenimi rokami proti njemu in zakričala:

„Ti... ti... ti... Ubil si ga — o!... Moje dete, moje dete!...“

Potem sem se onesvestil in zgrudil — — —

(Konec prihodnjič.)

Log temní.

Pošastne sence križem belih stez
in lip dišečih to prorokovanje
in prve zvezde svit vrhu nebes
in široširom tople, sladke sanje —
na skriti klopi sama jaz in ti . . .
Privij se k meni, dekle: log temni!

Nad črnim hribom gasne zadnji pas
krvi nebeške, vodomet šepeče
in spodaj plava klic čez tiho vas,
plavaje gine in mrjoč trepeče
in plah v daljave temne koprni
in ti drhtiš ob meni . . . Log temni . . .

Po zemlji hodi večna blagovest,
življenje dviga roke nad poljano, —
zato si ti nocoj tak dobra z mano
in vsa pokorna tvoja je prelest.
Solzico le pod tvojimi očmi
so našla ustna moja . . . Log temni . . .

Vladimir Levstik.

Književne novosti

Etbin Kristan: Ljubislava. Drama v petih dejanjih. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1907, Cena broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 20, po pošti 20 h več. To lepo delo, ki smo ga ocenili že ob uprizoritvi v našem gledišču, priporočamo vsem ljubiteljem dramske literature toplo v kupovanje.

Rado Murnik: Znanci. Povesti in orisi. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. — Cena broš. K 2·—, eleg. v platno vez. K 3·— (po pošti 20 h več).

Važno vprašanje pri slovenskem pisatelju je: „Ali ima kaj sovražnikov?“ „Ima tega in tega,“ morejo izvedenci navadno odgovoriti prav sigurno. — Ima li Murnik kaj sovražnikov? Preudarjamo in preudarjamo, a ne najdemo jih. To je tem bolj znamenito, ker skoraj ni človeka pri nas, ki bi ga ne bil Murnik kakorkoli okregal. Pa da mu tega nihče ne zameri, nihče pri nas, ki smo dovolj občutljivi? To izvira odtod, ker Murnik nikoli ne postane oseben, naj ima tudi v mislih kako določeno osebo, ampak daje svojim dovtipom in zasmehljajem vedno splošno ozadje: zna namreč iz dotične osebe izluščiti tip in proti tipu se obrača potem njegova ost in njegovo ščegetanje. To je eno. Drugo pa in v zvezi s tem je, da Murnik nikoli ni zloben; v njegovi službi ni vrag ali sovrag, ampak le navihani škrat. Zato čitamo lako radi in res z užitkom njegove humoreske in satire, daljše in krajše.

Murnik ni naprosto zbijalec šal in dovtipov; on je umetnik in hoče biti umetnik. Njegovim proizvodom se vidi, da jih ni iztresal in tudi ni hotel usipati kar iz koška; stroga in vestna preudarjenost se kaže na njih; učinkovito se vrši razvoj in praznih puhlic in frazarske gostobesednosti pri njem ni. Že v prvih stavkih vsakega spisa spoznamo Murnika; tako daleko se razlikujejo njegovi izdelki od prisiljenih in pustih lažihumoresk raznih njegovih posnemalcev. Ima jih namreč — žal — precejšnje število; ti si izposojajo pri njem njegovo orodje, sploh ves njegov aparat. A ni še vsakdo kovač, ki nabija s kladivom in ščiplje s kleščami! Kovač je le Murnik, drugi so nabijači, ščiparji ali celo kovarji.

Kar neomejeno hvalo zasluži Murnik tudi zaradi svojega jezika. Tu je virtuoz; v jezikovni bogatosti ga prekaša ta in oni, a v plastičnosti in izklesanosti, se mi zdi, je on malodane edini svoje vrste. In baš njegov jezik je zanj silne važnosti; kajti dobro polovico humornosti on dosega z zgolj jezikovnimi sredstvi.

Skratka: Murnik ne uganja burk, ampak njegova šaljivost mu je tudi — resna stvar. Šaljivost mu ni samo namen, ampak pod njeno obliko so prikrite ideje, ki jih pisatelj postavlja v svet. To daje njegovim spisom trajno vrednost in omogočuje, da jih radi čitamo večkrat in večkrat, dočim maramo zgolj dovtipkarije poslušati le enkrat. Murnik je vrhutega v svojih nazorih jako preudaren in — da govorimo čisto po domače — zelo pameten človek. Bil je tak že v prvih svojih nastopih pred dobrimi desetimi leti, tedaj ko je Stritar opozarjal na njegov talent. Kako zdrav okus je kazal v svojem nastopu proti ondanjim dekadentom! Dobro se še vsi spominjamo, kako izborno je persifliral njih z mršavostjo načipkano poezijo, smešeč jih z njih lastnim orožjem; in kdo bi se ne bil zabaval ob koristnih karikaturah javnih nastopov, bobnečih govoranc in posurovelosti parlamentarnega občevanja?

Nasproti dekadentnemu praznobesedju in jezikovnemu hokuspokusu je Murnik vpeljal v slovstvo naša narečja in jim je dal nekako definitivno knjižno obliko: novo polje šaljivosti in originalnosti, a žal, še širše polje brezokusnega posnemanja — imitatores, servum pecus! Narečje, ki je bilo v Murnikovih rokah fin instrument, je postalo v tujih rokah raglja klepetavosti ali surovosti. Murnikov „R Ibn džan“ in njegovi zastopniki ljubljanskega narečja so prave žive prikazni, primerne za slovstvo; kar pa je prišlo za njim, to so slovstveni spaki.

Tak je naš prvi humorist.

Pa ne smemo ga uvaževati le kot humorista. Že v svojih humoreskah je dal slutiti, da more izborno pisati tudi resno; saj so nekateri izmed njegovih prizorov že sami ob sebi taki, da jim je treba le pogladiti gube vragoljastega smeha, in spis postane resen, kakor bi ga ne prisojali humoristu. Posebno se prilega Murniku malce sentimentalni ton, tisti, ki bralce in bralke boža najbolj. Saj je navadno tako: Kdor je pravi humorist, ta je navadno tudi nežen. Ta resna stran Murnikovega talenta stopa prav na dan v naši knjigi. V njegovem prvem zborniku („Navihanci“ 1902) vlada vseskozi humorist Murnik, v „Znancih“ se pomika humorist sam v ozadje ter prisoja svojim resnim spisom sam prvo mesto, po vsebini in po obsegu.

Srečno pa je ubral tudi nekako srednjo pot: resna snov, resna tendenca, a nekaj šaljive opreme. Taki so n. pr. spisi „Prvi poljub“, „Sramežljivi Jazon“, „Zaspanec“, tudi „Abstinenta“ in tragikomični „Večni snubač“ in deloma „Adam“. Izmed teh sta „Zaspanec“ in „Sramežljivi Janez“ obenem dobri kulturni sličici s psihično motivacijo: dve zgodovini našega dijaka s kmetov; eden se prerije s svojo zaspanostjo do mirnega kruha v službi pri odvetniku, zaspanem kakor on, drugi s svojo pridnostjo in nadarjenostjo do lepe službe, a zaradi svoje nerodne sramežljivosti in neodločnosti tudi do idile tihega pijančka. — Stara poštena žganjarja „Abstinenta“ pa sta risana tako ljubko, da bi ju človek najrajši kar posnemal. — Edinole burka je zadnji spis v „Znancih“: „Medvedarji“, ki pa je le srednje vrednosti. Spis „Petelinski in Praznoslamski“ je literarna satira na odnošaje med kritiki in pesniki, z dobrimi vložkami.

Ostali spisi so resne vsebine, novele in novelete, mične občečloveške vsebine, zasnovane v tistem starejšem slogu, ki ga sestradani bralci, vzrasli le ob popru in česnu, tako hudo pogrešajo. Murnik prihaja o pravem času in dobro došel bo. Zdi se nam, kakor bi trkal na naše duri bodoči romanopisec, in spominjamo se njegovega klasičnega „Groga“, ki bi mogel postati nov mejnik v slovenskem romanopisju. A romanopisec še ni vstopil, dasi so mu odprta vrata; zadovoljni pa smo za zdaj tudi s prehodno dobo. Izmed osmerih resnih spisov se nam zdita najboljša „Gorjanski župnik“ in „Mali kavalir“; tu je na malo straneh res cel roman, nobene srčne vezi ne pogrešamo. — Vredni so pa vsi spisi Murnikovega imena.

Dr. Jos. Tominšek.

Slovenska čitanka za tretji razred srednjih šol. Sestavil in izdal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Druga izdaja. Velja trdo vezana 2 K. V Celovcu. 1906. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. (Potrjena z odlokom c. kr. naučn. minist. dne 31. oktobra 1906, št. 40481.) Strani 192. — Druga izdaja slovenske čitanke za tretji razred srednjih šol se v marsičem razlikuje od prve izdaje, ki je izšla leta 1892., dasi ni to na naslovnem listu označeno. Dr. Sket je izpustil iz prve izdaje tele: *a*) prozaične sestavke: Pastirček. Narodna prav. J. Benignar; Delo je sladko. Sv. J. Zlatoust — A. Lesar; Pomen in vrednost kruha pri Slo-

vencih. H. Podkrajšek; Deželna ustava in pravo pri starih Slovanih. Po Jirečku A. Janežič; Opiljeni četrtak. Fr. Maselj; Škrat ali skrkljič. Nar. prav. „Vrtec“; Ruski jemšček. Iv. Jeriša; Začetek ruskega mesta Prejeslavlja. Po Nestorju Fr. Levstik; Kovač. Nar. prav. L. Gorenjec; Zlata ruda. I. Gradačan; Ni nesreče brez sreče. „Novice“; Rudolf Habsburški. A. Umek; Boj Otokarja II. z Rudolfom I. Fr. Šuklje; Solne jame v Veličkі. Po češkem. R. Knaflič; Poletje. „Vrtec“; Kako so v Begunjah na Notranjskem zapodili Turka. I. Zarnik; Kralj Matjaž. Nar. prip. „Vrtec“; Gora. A. Koder; *b*) pesmi: Čista vest. I. Tomšič; Po Atilovi smrti. Fr. Cegnar; Spomni se name. I. Virk; Mlin. „Novice“; Življenje. I. Uršič; Roža Jerihanska. L. Pesjakova; Čas. Fr. Cegnar; Izvor pomladi. Stebor; Zlatica v Bogatinu. „Novice“; Pomlad. V. Orožen; Veseli majnik. P. Gros; Hudobni sinovi. Narodna srbska. Fr. Cegnar; Večer. Fr. Cegnar; Solnce. M. Kastelec; Pozabljeni očaki J. Kersnik Senoseška. V. Kurnik; Bog. M. Vilhar. Vsega skupaj je izpustil 35 berilnih sestavkov. Večina sestavkov, zlasti pesmi, je tako neokusnih, da smo dr. Sketu prav hvaležni, ker jih ne najdemo v novi izdaji več. Brez škode bi bile lahko odpadle še tele pesmi, ki so pravzaprav jako neokretno rimana proza: Vinski trti. L. Svetec: Zlate resnice. A. Slomšek; Zima. M. Vilhar; Sv. Cirilu in Metodu. J. Bilec; Pozdrav pomladi. A. Pin. — Na novo je sprejel dr. Sket tele berilne sestavke: *a*) pesmi: Znamenje. S. Gregorčič; Kapela. A Funtek; Praznik posvečuj! Po nar. prip. J. Jurčič; Smrt kneza Olega. Po rus. nar. Angel. Zdénčan; Čas slikar. A. Funtek; Kohinur. A. Aškerc; Janičar. A. Aškerc; Pred razpelom. A. Medved; *b*) prozaične sestavke: Iz prazgodovine slovenske. I. Šubic; Divji mož ali hostnik. J. Trdina; Vojvoda Ingo. Fr. Kos; Cestar. J. Stritar, Rudolf Habsburški. J. Apih; Valentin Vodnik kot dijak. P. Bohinjec; Skoz Boko Kotorsko. I. Lavtižar. Skupaj imamo v drugi izdaji 15 novih sestavkov, s katerimi smo vobče zadovoljni. Kar se tiče pesmi, bi bil dr. Sket dobro napravil, ako bi bil privzel še več odstavkov iz znanega Stritarjevega „Drobiža“ ali iz onih mehkočutnih, v srce segajočih Jenkovih obrazov iz narave; mladim bralcem bi se prilegla ta ali ona pesem iz novejše naše književnosti, recimo Kettejeva ali Aleksandrova. Med prozaičnimi sestavki bi radi brali še nekatere Ogrinčeve prizore iz prirode, n. pr. „Kita cvetja“, „Lipa“. Porabiti bi se bil dal tudi velepoetični prenežni Ogrinčev fragment „Božji volek“, natisnjen v II. letniku „Doma in Sveta“. Na vsak način bi morala obsegati čitanka več lakih sestavkov, kakršen je Bohinjčev „Valentin Vodnik kot dijak“. Po sličnih črticah iz mladosti naših pesnikov, pisateljev in veljakov vedno rada poseza mladina. Čudno se nam zdi, zakaj ni vpletel dr. Sket n. pr. nekaj odlomkov iz prelepih Stritarjevih „Spominov“, katere je lani priobčila Mohorjeva družba v njegovih „Lešnikih“ In saj bi se vendar dalo najti kaj zanimivega tudi iz mladosti Prešerna, Jenka, Jurčiča, Levstika, Erjavca itd., kar bi se lahko povedalo našim nižjegimnazijcem.

Dr. Sket je v drugi izdaji nekatera berila razvrstil pregledneje, nego so bila razvrščena v prvi izdaji. Pogladil je semintja besedilo in popravil članke na podlagi Pleteršnikovega in Levčevega pravopisa. V vseh teh ozirih mu moramo le pritrditi. Nikakor pa se ne strinjamo ž njim glede načina ali sistema, po katerem je uredil berila. Tu vztrajamo na onem stališču, ki smo ga pojasnili v lanskem „Zvonu“, ko smo ocenjevali novo izdajo njegove čitanke za I. razred. Vzdržujemo tudi naše takratne opazke glede kazala. *K.*

Metulji v podobah. 129 barvanih podob s slovenskimi, nemškimi in latinskimi imeni. Izdal in založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 80 h, po pošti 85 h.

Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 166. (U Zagrebu 1906), je prinesel poleg obsežne razprave dr. Tome Matića „Molièrove komedije u Dobrovniku“ in poleg razprave dr. Dane Gruberja „Dalmacija za Ludovika I.“ (1358—1382, prvi del) tudi začetek študije dr. Stjepana Tropscha „Njemački prijevodi narodnih naših pjesama“. Po pravici pravi Tropsch — in to naj pomislijo tisti, ki žele v antologijah mnogo narodnega pesništva —: „Današnja širša publika, kakor naša, tako strana, izkazuje sicer narodni poeziji neko tradicijonalno spoštovanje, ali je ne čita več.“ Ko mine čitanje, začne študij; ko je prestalo čuvstvo, zastavi misel; za stvarmi pride zgodovina; zato se v zadnji dobi množe študije o zgodovini narodne pesmi in mednje spada tudi Tropscheva razprava. Naj navedem iz te študije, ki govori obširneje tudi o Kopitarju, posebe to, da so pesmi, priobčene leta 1818 v almanahu „Die Sängerfahrt“, prevodi Kopitarjevi.

Dr. Fr. Ilešič.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XI., zvezek 2., urednik dr. D Boranić (Zagreb, 1906) — Bogato narodopisno gradivo krijejo dosedaj izišli zvezki tega Zbornika. Tudi za nestrokovnjaka bodo imele popolne in vsestranske slike vsega življenja posameznih krajev večjo zanimivost nego iztrgani poedini običaji. Kaj takega se čita kakor potopis, često kakor poglavje povesti. V pričujočem Zborniku opisuje v daljšem spisu Vladimir Arkalić „Obitelj u Bukovici“ (Dalmacija), črtice iz narodnega privatnega prava; med manjšimi prinosi nahajam narodno pripovedko iz Motnika na Kranjskem „Jež“. Osobito utegne zanimati poročilo Ivana Zovka, „Kaj narod v Herceg-Bosni pripoveduje o Židovih (Jevrejih)“. Evo nekoliko o tem: „Naš narod nikakor ne veruje, da imajo dušo kakor drugi ljudje; imajo samo „paro“, svojo dušo so satanu prodali za paro; kakor so možje prodali svojo dušo za novec, tako so jo prodale ženske židinje za lepoto. Za ves beli svet ne bi prosti narod okusil židovske jedi. Židovje upajo, da jim pride mesijas iz vode. Prislovica: „Strah ga je smrti ko Židova“ i. dr. Imen imajo Židovi več nego kdo drug: Čifut, Čifo, Jevrej, Jahudija, Mošo, Mošikjo, Španjol, Židov, Žudija, Žudilj, Izraeličanin, Zec itd.

Dr. Fr. Ilešič.

Dr. A. Tresić Pavičić: „Preko Atlantika do Pacifica“. Život Hrvata u Sjevernoj Americi. Putopisna, estetska, ekonomska i politička promatranja. Nagradila „Matica Dalmatinska“. Izdao o svomu trošku Srećko Skakoc. Cena tej knjigi, o kateri še izpregovorimo, je 4 K. Naroča se pri založniku pod naslovom: Srećko Skakoc, Trst, Squero Nuovo 5.

Zum Geschick meiner Broschüre „Der Alpinist und Geograph Eduard Richter“. To je naslov 26 strani obsegajoče brošurice, ki jo je spisal v svojo obrambo proti znanim napadom profesor J. Frischauf in ki je izšla v Schwentnerjevi založbi v Ljubljani — Lahko trdimo: Profesor Frischauf je postal žrtev svoje pravicoljubnosti. Sovraštvo njegovih rojakov ga je zadelo specijalno zato, ker je bil nam Slovencem prijazen in pravičen. Že iz tega vzroka bodo gori označeni njegov spis i pri nas z velikim zanimanjem čitali. — Cena enemu izvodu je 60 h, po pošti 65 h.

„Novi akordi". Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek. Letnik VI., št. 6. Vsebina te številke, ki zaključuje VI. letnik, je sledeča: 1. Josip Procházka (Ljubljana), „Silhouetty" I. za klavir. 2. Viktor Parma (Črnomelj), „Poslednja noč" za en glas in klavir. 3. Mihael Rožanc (Ljubljana), „Roža" za čveterospev. 4. Fran Gerbič (Ljubljana), „Spominski list" za klavir. 5. Emil Adamič (Kamnik), „Po slovesu" za ženski zbor. 6. Fran Ferjančič (Ljubljana), „Pevci smo slovenski mi" za moški zbor. — Cena za leto 8 K, za pol leta 4 K 50 h, posamezni zvezki po 2 K. — Strokovnjaško oceno prinesemo pozneje.

Dva koncerta „Glasbene Matice" — Verdija „Requiem". Verdija rekviem, zložen leta 1874. za obletnico smrti pesnika Alessandra Manzonija, ki se je obhajala v cerkvi sv. Marka v Milanu, se šteje med dela, katerih glasbena vrednost ne mine. Ob moči uporabljenih sredstev imponuje po velikih svojih pompoznih potezah, ki jih vzletno okriljuje v njih se izražujoči muzikalni genij. Verdi, neusahljiv vir učinljive melodije, Verdi, rojen dramatik in ustvaritelj oper, ki jim je uspeh v najširših masah vsekdar zagotovljen, se je lotil uglasbenja turobnega besedila črne maše v poznih letih, potem, ko je že prestopil z „Aido" (1871) v zadnje obdobje svojega vedno napredujočega umetniškega razvoja. Uživel se je v novo smer, v smer muzikalne drame, s katero je dal pravec novodobni italijanski operni tvorbi. V tej novi perijodi svojega delovanja se je povzpel Verdi na modernejše stališče, popustivši slog starejše italijanske opere, ki jo označuje v sebi zaokrožena arija, pevčeva partija, v katero edino je bil nanesen ves vzlet, vsa verva, da je edino le arija karakterizujoče učinkovala; nadomestil je sedaj Verdi starejši ta slog z orkestralno prekomponovanim dramatiškim prizorom in približal se je s tem inorodnim novodobnim muzikom, podrerajoč glasbo drami in stremeč po pravilnem in naravnem izrazu.

Globoki, strahu in groze pa upanja polni zmisel besedila črne maše, slikovita kremenitost liturgične te pesnitve, katere lapidarni stavki bude vedno nove dramatske slike, so našli v Verdiju rutiniranega in temperamentnega uglasbitelja, Verdi pa v njih sceniški impulz k skladateljski tvorbi žive plastike in kolorističkih izrazitih melodij, stopnjujočih se v svojem drhtenju od priglušenega ihtenja pa tja do eruptivnih vzklikov skesanega obupa. Karakterističnost in prepričevalnost Verdijevega rekviema vzbujata po resnosti, s katero je pojmil skladatelj besedilo, in po oduševljenosti, s katero mu je ustvaril svojo glasbo, ono spoštljivost, ki jo izražamo vzornim delom, vznašajočim naše čutenje, nosita v sebi znak veličastja ustvarjajočega duha.

Da šine v marsičem dramatični izraz preko mej in da ni vselej brzdana ognjevitost Verdijeve južne krvi ko miline, katere smo vajeni v uglasbitvah liturgičnih napevov, ni zameriti Verdiju, saj drugače ni mogel on, dramatiški skladatelj, ko mu prekipeva temperament, kakorkoli se krene Kjer je z besedilom rekviema dana prilika do slikanja veličastnosti in burnosti, je Verdijev talent neoporekljivo zanimiv in uspešen, ker je le tu našel ono široko polje, na katerem more nemoteno razvijati vse svoje k elementarni sili nagnjene zmožnosti, zato je prva polovica nje-

govega rekviema tja do konca „Dies irae“ zmagovita in se povzpne rekviem do enakovredne višine zopet v zadnjem delu, v „Libera“. V srednjih delih rekviema, pri bolj doktrinarni vsebini besedila, pada Verdi na nekaj nižji nivô poskusov liričnega poigravanja s situacijskimi podrobnostmi, v katerih se kaže verziranega praktika, ki ne zaide nikdar v zadrego.

Z Verdijevim rekviemom je izbral koncertni vodja gosp. Hubad „Glasbeni Matici“ veledelo, katerega proizvedba ostane društvu v poseben ponos, občinstvo pa je seznanil z grandijoznim umotvorom redke vrednosti. V dneh 7. in 8. maja v veliki dvorani „Uniona“ proizvajan, je blestel rekviem ob reprodukciji vestno izšolanih zborov in pomnoženega orkestra, katerim je bil vodja g. Hubad mojster, ki zna izvabiti ono živost, katere prekipeva Verdijevo delo. Nelahka je naloga solistom, obstati ob polnozvočju Verdijeve muzike. Odlikovali so se vsi. Znamenita sta pred vsem alt gospe Ivice dr. Wagnerjeve in bas opernega pevca gosp. Julija Betetta, mogočna sorodna si glasova izrazite in zdrave mogočnosti. V vseh legah polno doneči alt gospe dr. Wagnerjeve se je podal naravnost monumentalno v okvir proizvajanega dela. Sopran gospe Jeanette pl. dr. Foedranspergove diči svežost mladosti, s smelo lahkoto in zmagovito se dviga jasno v višine. Tenorska partija je bila poverjena gosp. Ernestu vitezu Cammaroti, izza zadnjih Matičnih koncertov dobro znanemu gostu iz Zagreba. *Dr. Vladimir Foerster.*

Splošni pregled

† **Josip Staré.** Dne 13. maja je umrl v Ljubljani po daljši bolezni profesor in bivši ravnatelj realne gimnazije in višje trgovske šole v Zagrebu, znani pisatelj slovenski in dolgoletni sotrudnik našega lista, gosp. Josip Starè. Obširnejši spis o njegovem življenju in delovanju nam je obljubljen in ga priobčimo v prihodnji številki. Pokojnik je bil zlata slovanska duša, človek, ki ga je moral ljubiti vsakdo, ki je stopil kdaj ž njim v dotiko. — Blag mu spomin!

Deželić Vladimir dr., Dva brata Ivan in Ljudevit Tomšić. Književnopovjesni prikaz (Zagreb, 1907). Na binkoštni ponedeljek so vzidali Ljudevitu Tomšiću, pedagogu in pisatelju hrvatskemu, na njegovo rojstno hišo na Vinici spominsko ploščo. Oskrbelo jo je zagrebško društvo „Braće hrvatskoga Zmaja“, društvo, ki si je postavilo enake cilje kakor ljubljanska „Akademija“. širitev prosvete, kulturno delo. Član tega društva, znani pisatelj in pesnik dr. Velimir Deželić, je o tej priliki izdal brošuro, ki se je razdelila med udeležnike svečanosti viniške. V njej opisuje književno delovanje Ljudevita Tomšića, ki je umrl pred petimi leti v Zagrebu, a tudi delovanja njegovega starejšega brata Ivana Tomšića, znanega slovenskega pedagoga in pisatelja, ki mu je že pred leti bila vzidana v rojstno hišo spominska plošča. „Zares redek slučaj. Dva brata sta tako zaslužna, da sta našla kolo spoštovateljev, ki jima postavljajo plošči. Ali še redkejši slučaj, da brata dobivata plošči od dveh plemen . . . Ivan jo je dobil od Slovencev, a Ljudevit od Hrvatov. Dva brata od dveh bratskih plemen. In tako bode na tej skromni slovenski hiši s tema spominskima ploščičama plastično izražen eden največjih idealov hrvatskega in slovenskega naroda . . . Na teh

dveh ploščah je vidno označen veliki ideal: Slovenac i Hrvat, bratu brat. Tujec, ki ga sreča zanese na Vinico pred hišo Ivana in Ljudevita Tomšiča, ne bo razumel, kaj značita ti dve plošči. A vsak Hrvat in Slovenec bode snel pokrivalo z glave pred tema ploščama in bo čul v duhu svojem, kako se od brda do brda, od reke do reke, od Triglava do Balkana vse jače in jače ori divna in veličastna pesem iz bratskega zagrljaja pred lice celega sveta: Slovenac i Hrvat, za uviek bratu brat.“ Tako piše Deželić v uvodu; nato prehaja k stvarnemu označevanju obeh bratov, vsakega posebe, a nazadnje ju primerja med seboj ter pravi: „Njuno delo je prevejaval en duh, delo jima je teklo paralelno, bila so leta, ko sta izdavala skoro enaka dela z enakimi naslovi . . . Eden in drugi brat sta si ostala tako slična ne samo v javnem življenju, ampak tudi v privatnem.“ Bil je eden med Hrvati delaven Hrvat, drugi med Slovenci delaven Slovenec, oba pa iz ene hiše doma. In tako mora biti. *Dr. Fr. Ilešič.*

Ivan pl. Zajc. V zadnjih dneh aprila meseca so se v Zagrebu vršile razne prireditve v proslavo znamenitega skladatelja Ivana pl. Zajca. Zunanji povod za to je dala uprizoritev njegovega najnovejšega dela — alegorične opere „Prvi greh“, pri kateri priliki so — nekoliko zapoznelo — praznovali tudi njegovo sedemdesetletnico. Ivan pl. Zajc je bil leta 1834. na Reki rojen in je brez dvojbe najplodovitejši skladatelj na slovanskem jugu. Dičnemu maestru kličemo i mi: Še mnoga leta!

Prešernova „Zdravica“ komponirana. Ruski komponist Gvozdov jo je komponiral. Profesor varšavskega vseučilišča A. N. Sirotinin (Francev?) pa je letos poprosil predsedstvo „Slavjanskega Blagotvoriteljnega Družestva“ v Bolgariji, naj bi kateri bolgarski pesnik prevedel Prešernovo „Zdravico“ na bolgarski jezik, da bi se ob izvestnih prilikah mogla peti tudi bolgarski. Tej želji je ugodil D. K. Popov in Sirotinin je poslal njegov bolgarski prevod ruskemu komponistu. V organu imenovanega bolgarskega društva, v „Slavjanskem Glasu“, in sicer v drugi letošnji številki je objavljen bolgarski prevod: „Zdravica. Obědna pěsenь za mažki korъ á Capella. Dumi otъ F. Prešernъ, prěvodъ otъ D. K. Popovъ, muzika otъ H Gvozdovъ.“ Vzeta pa ni vsa „Zdravica“, ampak samo tri kitice, in to prva, druga in četrta. Uglasbena utegne postati „Zdravica“ širom popularna.

Dr. Fr. Ilešič.

Slovenske pesmi med Hrvati. V Zagrebu izhaja dvakrat na mesec „Pobratim“, zabavni in poučni list za odrasliju mladež. V lanski peti številki je prinesel prevod Vilharjeve legende „Lesena riba“ od Adolfa Makale, v deveti številki Zupančičeve pesmi „Večer na moru“ od Ivana Rad. Reberskega, v enajsti številki od istega prevajalca Vide Jerajeve „Balado“. V deveti številki so tudi „refleksije na svježem grobu slovenskog pjesnika“ Simona Gregorčiča (s sliko), ki jih je spisal isti g. Adolf Makale. To je vesel znak, da se baš list za odraslo mladež tako toplo zanima za našo književnost. *Dr. Fr. Ilešič.*

Ruski slikarji. Rjepin je razstavil na zadnji „predvižni umetniški izložbi“ v Odesi nekaj novih prekrasnih umotvorov. Med njimi se posebno odlikujejo portreti grofa Solskega, pisatelja V. Stasova in Leonida Andrejeva ter slika „Na razvedkah“ (na rekognoscirovki), predstavljajoča mladega kazaka, na čigar licu sta vtisnjeni hkratu — opreznost in odločnost — Zdaj slika Rjepin ogromno sliko, ki jo je že davno zamislil in katera bo predočevala „Vračanje zaporožcev v ladji z nabega.“ Na ravno tej razstavi je vzbujalo pozornost tudi par slik N. K. Bodarevskega, stvaritelja prekrasne „Svatbe v Malorusiji“, in slika Bogdanova-

Bjelskega: „Talent“, predstavljajoča v kmetski sobi v somraku sedečega slabotnega, bedno oblečenega dečka, ki zre žalostno predse in igra na gosli. K. E Makovskij, ki se je proslavil s svojim „Poljubnim običajem“ (Pocjelujnyj obrjad) in s „studijo moške glave“, dvema biseroma ruske umetnosti, ki jo moremo občudovati v peterburškem „muzeju Aleksandra III.“, je ravnokar končal veliko zgodovinsko sliko iz življenja Dmitrija Samozvanca. Učenec znamenitega Viktorja Vasnecova, M. V. Nesterov, je razstavil konec februarja v Moskvi okolo sto svojih umotvorov, katerih dve tretjini sta religijozne vsebine. Med njimi največja in obenem morebiti tudi najdovršenejša je slika „Sveta Rusija“: Kristus stoji sredi svojih apostolov in blagoslavlja ruski narod, ki se zbira k njemu, proseč tolažbe v svoji nesreči. Razen te sta zdaj v Moskvi obenem še dve slikarski izložbi: 1) mladega, prerano umrlega slikarja V. E. Borisova-Muskatova, ki se je proslavil s svojimi gobelinami, „Bisernim nakitom“ in studijami k sliki „Harmonija“, in 2) „Društva ruskih umetnikov“, kjer vzbuja pozornost zbirka umotvorov finega, nežno rišočega F. V. Botkina, ki je živel, slikal in umrl (1895. l) v tujini. Med drugimi se odlikujejo po svoji dovršenosti in krasoti dela A. Benuâ in risbe V. A Sjerova. *P—a.*

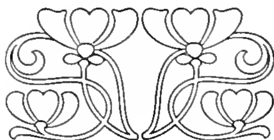
Listnica uredništva. Gosp. Sl Pavlov v Mariboru Vi ste uverjeni, tako posnemljemo iz Vašega pisma, da se je v „Zvonu“ natisnila že marsikatera slabša pesem, kot so Vaše. O takih stvareh ni da bi se človek prerekal. Toda pesmi, v katerih se nahajajo rime, kakor „zgubil — pustil“, vendar niso za tisk! Tudi motiv o „izgubljeni veri“ je že precej star! Sicer Vam pa nočemo vzeti vsega poguma! Mladi ste še in lahko postane še kaj iz Vas! —

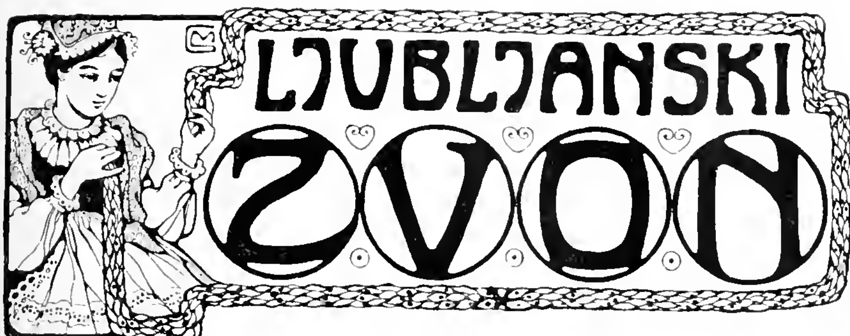
Gospodična M. Z. v Gradcu. Vi pesnite na adreso urednikovo:

Vem, da pesmi moje
niso prav nič po modi;
naj jih, kakor že hoče,
„Zvonov“ doktor presodi,

naj jih, kamor že hoče,
pošlje: v nebesa ali v vica,
ali nazadnje še v pekel,
kar bo najbrž resnica . . .

No, če se hočemo že tako izražati, potem spadajo Vaši verzi vsekakor v vice! Treba jim še čiščenja, pile. In pa to morate znati bolje presoditi, kaj se sme priobčiti v „Zvonu“ in kaj se ne sme! — Kar pišete o žaljenju, si pač samo domišljate! . . . — Gosp. Barikova v Ljubljani. Prezgodaj ste začeli s pisateljevanjem! Najprej študirati, potem pisati! — F. M. K. Poslano ni za tisk, a nekaj je v Vaših pesmih, kar nas odvrača, izreči obsodbo nad njimi. Morda pošljete prihodnjič kaj dovršenejšega! — G. Phileas v Mariboru: Vaše pesmi kažejo talent. Samo tujega vpliva se skušajte otresti! Zadosti smo jih že čuli tistih o „vampirjih“ in „bakanalih“. Pesmico „V mraku“ natisnemo prilično, dasi nam naglas besede v njej ni povsem pogodu. Bolje je pač „sánjal“ nego „sanjál“! —

Drobne pesmi.

Bog.

Iz misli stkan, iz src molitve zlit,
kot hrepenenje naše vekovit,
srce te sluti, nihče te ne vidi —
z resnice lučjo v temo našo pridi!

Kje li živiš? — Srce te nosi v sebi,
obsodba tvoja je pekoča vest;
duh, k tlom pritiskan, išče te na nebi
in k tebi hoče v blaženstva prelest.

Čim više vstaja naše hrepenenje,
tem dlje odmičeš se, nevidni kralj,
In zopet padamo v temnó življenje,
perut potare duši bol in žal.

Dekle in bolest.

Devojka imela je ljubega
in bila je srečna takó,
in kamor so segale njene željé,
vse bilo je jasno, lepó.

Pred njo se razvil je dalek pot,
strmele so plašne oči,
zla slutnja na dušo je padla ji,
veselja več njenega ni.

Ob zatonu.

Solnce gasne, pada za goré:
dan umira, ves željan pokoja . . .
Gledal je z višave vrh zemljé
toliko krivic, prevar in boja.

Ob zatonu vse nebo žari,
kot bi vroča kri ga prepojila:
to odblesk prelite je krvi,
znak je, da bo kri spet jutri lila.

Dan.

Nad šumečimi vrhovi,
nad kipečimi valovi
sije velik dan,
z zlatom ves pretkan.

Vse se bliska in iskri
od razkošja in sijaja;
od lepote vsa drhti,
vsa priroda k solncu vstaja . . .

Nad nemirnimi duhovi,
nad krvi srca valovi
večni mrak visi —
breme naših dni.

Oživljenje.

Oglej se, ljubica, v daljno stran,
kjer spi ljubezni mlade dan!
Kaj res samo je bilo,
da srce je srcé ljubilo?

„Kar srcu je bilo lepó in sladkó,
nikoli ne more umreti to —
Zaspi in spet se zgane
in z novo silo vstane.“

Začetek in konec.

Noč nad zemljo tiho sanja,
trudna misel še ne spi,
od neskončnega iskanja
sama v sebi se gubi.

Kje je konec? — Kjer v življenje
smrti se ozró oči.
Kje začetek? — Kjer semenje
se spoji in zaplodi.

A med koncem in izvorom
tisoč dvomov, tisoč zmot.
Ta za kruhom, ta za vzorom —
vsakemu gre svoja pot!

Izpoved.

Saj se ti izpovedujem, Bog!
Mnogo sem grešil v življenja dneh:
čaral me je deklic jok in smeh,
zlovoljan sem nosil pezo tog.

Z drugimi — ne s sabo — bil sem strog,
niti slutil nisem, da je greh,
če sovraga bi odrl na meh,
breme svojih mu predal nadlog.

Zdaj skesano klanjam grešno glavo,
plah je in ponižen moj korak,
kar mi drugi porekó, le to je pravo.

Kakor jagnje sem voljan, krotak,
kdor me striže, njemu pojem slavo . . .
Božji glas mi zagrmi: Bedak! —

Romanca o junaku.

Razvnet od ognja mlade krvi
in od ponosa drzen in jak:
tako junak v življenje hiti,
tako si osvaja srca junak.

Ko solnce se dvigne v sinji svod,
glej, solnčni roži zagiblje se cvet,
za njim se ozira na daljno pot
in žarek prihaja jo božat in gret.

Mladenke so gledale željno tako
za njim, pogledov si ognja želeč;
in kamor se mu je ozrlo oko,
potopil se vanje pogled je proseč.

Ljubezni mladenke prosile so ga,
devištva cvetove moril je junak,
ostavljene v solzah ljubile so ga,
ostal je sad spoznanja grenak.

Razvnet od ognja mlade krvi,
od zmag premnogih drzen in jak:
tako naprej junak hiti,
tako si osvaja srca junak.

In pride do lepih, pisanih leh,
vse polnih mladih, belih cvetov,
med njimi devojka — cvet rožic teh —
in sklonil se drzni ponos je njegov.

Hodila je med cveticami
kot v sladkem spanju sen sladak . . .
„Prekrasna, bodi družica mi!“
Proseče je sklepal roké junak.

„Na dom te ponesem svoj svetal,
oči naj tvojih prečisti soj
iz duše pežene mi težko žal —
ti solnce mi boš, jaz suženj tvoj!“

A njenih oči je tiha blagost
objemala bele lilije;
prosila je v duši njegovi bridkost,
a nje ni, da se usmili je.

Zadnja pesem.

In v srcu nekaj valovi in vstaja . . .
Čuj, tiho, komaj slišno se glasi.
Je li to spev iz zemeljskega raja,
je li to vzdih življenja težkih dni?

Saj pride le, kar mora, ne, kar hoče:
mi smo življenju plen, ne ono nam.
Če v zadnji pesmi mi srce zajoče —
srce le v solze more, ne drugam!

E. Gangl.

Najina ljubezen.

Bila je krasna, kakor so krasne
rožice v jutru sredi gredá,
bila brezmadežna, bila je čista,
kakor so lilije sredi polja.

Kakor vijola na skrivnem in tihem
v gaju zelenem opojno dehti,
cvela globoko je v srčnem zavetju,
niso dosegle je zlobne oči. —

Kakor krilatci na edenskih tratah
bila presrečna je v tihih nočeh —
najina ljubezen — kot zvezda gorela
svetlo je v tvojih in mojih očeh . . .

Kristina.

Misel.

Tiho še tu . . . tam iz mraka
samotna luč gori;
popotnik, ki mimo koraka,
nocoj ima solzne oči.

Nocoj je sreča tak blizu,
komaj korak je do nje,
komaj korak do vsega,
česar želi srcé . . .

Milan Pugelj.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

tem se je polnila dvorana. Matere so prihajale s svojimi hčerkami. Povsod so bingljali okrog zornih obrazov lepo zaviti kodri. V modi so bili tedaj pri starih in mladih. Mladim so se podali, stare pa so bile bolj smešne, kadar so se nakodrane po dvorani zibale.

Prihajali so tudi gospodje z visokimi kravatami in v ozkih hlačah. Ta noša bi našemu sedanjemu okusu ne prijala, tedanjim dekletom so pa ugajali ozkohlačni mladeniči; prav tako oficirji, ki z visokimi našivi in z belimi fraki niso bili nič manj smešni. Ali tudi v tisti dobi so švigali po dvorani kakor metulji od cveta do cveta.

Tudi tedaj je bila galerija velikega pomena. Tja so prihajali vsi, ki radi različnih vzrokov niso mogli na ples, bodisi, da ni bilo dostojanstva, ki bi dajalo povod za udeležitev, bodisi, da ni bilo dekleta, katero bi se peljalo na ples, bodisi, da ni bilo cvenka, da bi se napravila nova obleka, brez katere tudi takrat ljubljanska gospa, če je imela količkaj imena, ni mogla in hotela na tako sijajno veselico. Izmed galerijskih dam jih je bilo največ, ki niso imele potrebne obleke. Sedele so tam zgoraj ter gledale z zavistnimi pogledi navzdol, kjer se je zbirala izvoljena družba.

Prva, ki je prišla na galerijo, je bila gospa Marta Lederwascheva, soproga skopušnega in starikastega trgovca. Pri svojih letih bi še bila smela plesati. Pa mož ji ni hotel odpreti svojih petic, da bi si bila omislila novo obleko. Prišla je sama in upala je tudi, da se snide z gospodom Lavrencijem Antonom Rudolfom, ki je bil tudi trgovec in je nekaj lazil za njo. Stvar je bila znana celi Ljubljani, a ker je bil mož star in skop, se javnost ni čudila, da je skušala mlada ženica preskočiti ozke meje zakonske zvestobe. Prišla je z nezadovoljnim srcem ter težko pričakovala svojega galana, dotlej pa je pregledovala družbo pod sabo. Kmalu sta se ji pridružili tovarišici: gospa Primčeva, ki še ni imela odraslih deklet, da bi jih vodila na plese, in gospa Pichlerjeva, žena trgovca

Ignacija Karla Pichlerja, ki je bila sploh prestara, da bi hodila na plese. Ta trojica je bila kakor mlin, v katerem so se mlela dobra imena in nove toalete spodaj se zbirajočih dam.

„Bog zna, kdaj pridejo ministri?“ je vprašala Lederwascheva.

„Mož mi je pravil, da ob desetih,“ je odgovorila Primčeva. „Moj mož je na plesu in med tistimi, ki ministre sprejemajo“.

„Če Primca ne bo na plesu, kdo pa bodi!“ je vzkliknila Pichlerjeva hinavsko.

„Poglej no,“ je zašepetala Primčeva, „kako je Črnotka našemljena!“

Vse tri so se spogledale in rahlo zasmejale.

„Pa le Peškotovo poglejte!“ se je začudila Lederwascheva. „Da nekatere ženske ne vedo, kdaj so stare!“

Zopet so se smejale.

Nato je šepnila Pichlerjeva: „In Pillerica! Ali ne visi na njej obleka, kakor bi na plankah visela!“

Primčeva je dostavila: „In še to obleko je ostala dolžna! Pri Pillerjevih, ljubi moji, je tako, tako!“

Nekaj so skupaj šepetale.

„Tu je Apetovka!“ se oglasi Pichlerjeva. „Ali ni, kakor da jo je mož celo zimo na lesi sušil? Te kosti! Ha, ha!“

„No, Apetovka ima vsaj denar!“ je pristavila Lederwascheva.

Primčeva se je važno oglasila: „Ga ima, ali ga pa nima! Če bi Bernbacher vsega skupaj ne tiščal, pravi Primec, bi bilo že davno vse razpadlo!“

Zopet so stikale glave in nekaj med sabo šepetale.

„Seve, seve!“ je pričela zopet gospa Lederwascheva. „Čebulova mora tudi na ples! Doma stradajo otroci in še ne umije jih vsak dan!“

„Na ples pa mora! Ta hišna!“ se je zajezila Primčeva.

Pritrjevala je tudi Pichlerjeva: „Tako se godi, če človek vzame hišno! Pa le glejte, kako se vede! Kakor da ji je mož minister na kongresu! Ho, ho!“

„Kdo pa je mladi človek, ki se suče okrog nje?“ je vprašala nato gospa Pichlerjeva z največjo radovednostjo.

Vse tri so ostro pogledale v dvorano.

„Kdo drugi nego tisti Kasilister,“ je odgovorila Primčeva. „Ta bančni adjunkt, čigar ime komaj izgovoriš! Dan na dan je kuhan in pečen okrog nje! Saj že cela Ljubljana o tem govori!“

„O Jezus!“ je zaihtela Pichlerjeva.

S Primčevo sta nekaj čebljali, to pa tedaj gospe Lederwascheve, kateri je brez dvoma prihajal na misel gospod Lavrencij Anton Rudolf, ni niti zanimalo.

Tako so obrobkale vse navzočne žene ljubljanskih trgovcev in še dalje bi jih bile oglodavale, da jih ni premotil Janez Detela, gostilničar za frančiškansko cerkvijo, ki je bil ta večer prevzel postrežbo v reduti. Morile so ga skrbi, če ni preveč pripravil, če mu ne ostane preveč, da bo izguba namesto dobička. S temnim obrazom in v obrabljenem fraku je hodil po galeriji ter tuintam pristopil k balustradi, da je pogledal v dvorano.

„Skoraj bo poldevetih," je zastokal, „a dvorana se le počasi polni!"

„Kdo bo danes jedel in pil!" je odgovorila gospa Primčeva. „Danes, gospod Detela, bomo samo gledale!"

„Moj Bog," se je zakremžil starec, „da bi le res tako ne bilo! Kam naj grem s svojimi ostanki potem?"

„Na porto k frančiškanom jih dajte!" se je zasmejala Pichlerjeva.

„Vam je lahko govoriti, gospa! Vi imate denar, meni pa je gledati na vsako petico!"

Prihitela je hčerka, znanka slovečega angleškega učenjaka: „V kuhinjo, ata!"

Zdihujoč je odrinil.

„Naj izgubi!" je viknila Lederwascheva. „Čemu se vtika v take reči? Kakor da je edini oštir v Ljubljani! Smešno!"

„Prav praviš!" ji je pritrdila Primčeva. „Take reči naj Auer prevzema!"

„Ali pa Škrlekarica," je dostavila Pichlerjeva, „ali pa vsaj Boštjan Cergol!"

Ko so Detelo odpravile, so jih zopet zanimali dogodki v dvorani. Vzbujalo je občno pozornost, ko je vstopil mestni župan; s sabo je pripeljal četvorico v narodni noši: dve v pečah in dve v avbah. Knez Metternich je bil namreč izrekel željo, da bi gospode s kongresa gotovo zanimalo, spoznati narodne noše, če jih je kaj v tej pokrajini. S pečo je prišla gospodična Češkova, v avbi pa Židanova mati, ker med višjimi sloji ni bilo najti gospe, katera bi se bila tako ponižala, da bi se bila kmetsko oblekla. Židanka pa se je rada vdala, ker ji ni bilo odstriči kodrov, katerih sploh nosila ni, in ker ji je prigovarjal gospod Češka, o katerem smo že čuli, da je rad zahajal v njeno gostilno. Pregovorili so tudi moža, da ni uganjal težkoč. Sam je prilezel na galerijo ter, skrit za stebrom, občudoval lepo svojo ženo, kateri sta se svilnata ruta in srebrni pas

vendar tako lepo podala. Srečen je bil, da ju je meščanstvo vsaj za ta večer sprejelo medse. Drugače, če je gospod Klemenc hotel plesati s svojo ženico, je moral na strelišče, in niti sanjalo se mu ni, da bo njegova na redutnem plesu kdaj uživala občno pozornost.

„Steklena princesinja je torej prišla," je izpregovorila gospa Lederwascheva. In strupeno je dodala: „Smoleta pa ni!"

„Morda je pa laški princ pri njej?" je vprašala gospa Pichlerjeva nedolžno.

„Čuden ženin!" je vzkliknila gospa Primčeva. „Kaj bo vse doživel, ko bo zakonski mož! Ako ženin rogove nosi, je pa res prezgodaj!"

Vse tri so se zadovoljno smejale. Takoj pa so se vsaj pri dveh vzbudili moralni pomisleki.

„Lej, lej, Židanovka!" je šepnila Primčeva, „in gospod Češka so pri njej! Lej, lej!"

Gospa Pichlerjeva je pristavila: „Hči pa v njuni družbi! Včasi so zakonske žene slepe! Meni naj bi moj kaj takega zaigral! No!"

Lederwaschevi ta predmet ni bil posebno všeč, zatorej je zasukala govorico na drugo ledino.

„Kako se bo vedla Barbara?" je vprašala. „Recimo, da jo nagovori knez Metternich."

„Kako naj se vede!" je vzkliknila Primčeva. Nato je spretno oponašala glas oštirke: „Gospod Metternich, imamo kisle ledičice, jetrca, goveji gobček in pečenko s krompirčkom, gospod Metternich!"

Zopet so se smejale. Tedaj pa se je gospa Primčeva razjezila ter ošabno zakričala:

„Ne govori s študentom!"

Iz teh besed bode častiti čitatelj sklepal, da je bil kak dijak na galeriji. Ne daleč od gospe Primčeve je sedel v istini naš znanec France Prešeren. Smole in pa Piškotov sta ga bila pregovorila, da je prišel. Posebno Piškotov je bil mnenja, da je mlademu človeku le priporočati, da čimprej pride v družbo, zlasti v družbo mladega ženstva, da se priuči primernemu kretanju in vedenju. Da tedaj dijakom ni bilo dovoljeno, shajati se na plesih, je za tisto dobo naravno. Prav tako pa je jasno, da se je mnogokrat vzlic tej prepovedi pritihotapil dijak na ples, ali samo na galerijo, kjer je bil Mozes, gledajoč v obljubljeno deželo. Če je imel pokrovitelje, kakor jih je imel Prešeren, se je to prav lahko dalo izvesti. In naj je o tem pozneje tudi gospod rektor izvedel, niso nastale bogsigavedi kake posledice. Piškotov Francelj — sam

v največji gali — je privlekel tisti večer Prešerna na redutno galerijo ter ga odložil v bližini naše trojice, katere različne razgovore smo ravnokar poslušali.

„Tu čakaj in oči odpiraj, fant!“ je izpregovoril Francelj z mentorsko avtoriteto. „Gledati boš imel obilo in za življenje si kaj priuči!“

Rdečega obraza in z neokretnostjo, katere se mi kmetski sinovi v osmi še tudi nismo mogli otresti, je sedel mladi Prešeren k balustradi.

„Le kmalu pridita!“ je prosil.

„Do polnoči boš že čakal! Nato bo Smole plačal za vino! No, pa boš imel priliko pasti oči in ušesa, dragi mi sinko! In za življenje si marsikaj priučiš, fante, samo, da odpiraš oči in ušesa!“

„Ne vpij!“ je vzdihnil dijak, „morda še rektor izve“.

„Ne plaši se, sinko!“ je odgovoril Francelj oblastno. „Iz te raševine te potegneva potem jaz in Zupan.“

„Ali vendar me predolgo ne puščajta!“

„Pameten bodi! Smole je vprežen in zobati mora sladko grozdje sladke ljubezni. Jaz pa, kakor veš, tudi nisem brez dekleta!“

S temi ponosnimi besedami je Piškotov Francelj ponosno odrinil. Prešeren je ostal sam in nekaj časa se nikamor ni upal ozreti. Preveval ga je strah, da bi ga ne zasačilo nepoklicano oko ter ga ne izdalo gospodu rektorju. Na jeziku je sicer nosil dijakom prirojeni, teoretični pogum, v jedru svojega značaja pa je bil bojazljivec, kakor smo vsi Slovenci, rojeni in odgojeni v beraštvu. Kmalu ga je sijaj v dvorani premotil in bleščeči prizori tam spodaj so mu napolnili mlado srce s hrepenenjem in poželenjem. Toliko lepih deklet še ni bilo zazrlo njegovo oko! Dozdevalo se mu je, da se nahaja v zlati pravljici, in skoraj se mu je vrtelo po glavi. To in ono je poznal; ali vsaka je bila krasnejša nego tedaj, ko jo je srečaval na ulici. Pa takrat si ni upal očesa dvigniti, danes pa je pogumno vsako ogledoval, ne samo po obrazu. Bile so površno opravljene in kazale so mnogo svoje skrite lepote.

„Res je lepo!“ je izpregovoril polagoma sam pri sebi.

„Oh, lepo!“ mu je pritrdil droben glasek. Sedaj je Prešeren opazil, da je ravno tik njega sedelo dekletce, še otroče, v vsakem oziru nerazvito, ki je prerano prišlo pred prag raja, v katerega ni smelo vstopiti. Imelo je že svoje zaručene kodre okrog ušesc in v beli oblekici je bilo videti kakor matere božje lasček sredi zelenega travnika. Dasi ni štelo niti štirinajst let, je že kazalo, da se razvije v znamenito lepotico. Na živahnem obrazku se je že videlo nekaj koketnih črtic in velike, temne oči so ji gledale kakor mladi mačici,

kadar jo gladiš v naročju. Bila je Primčeva Julija, poznejša gospa Scheuchenstuelova. Razvajen deklič ni dal prej miru, da je ni mati tisti večer vzela na galerijo. To ni bilo nič posebnega. Bilo je še nekaj mater, ki so imele svoja dekletca s sabo.

Ker so gospe med sabo čebljale, je bila Julka prepuščena sama sebi. A niti trenotek se ni dolgočasila. Kar napojiti se ni mogla vse krasote, ki se je razgrinjala pod njo. Ko se je sorodna duša navduševala ob tej krasoti, tudi ona ni mogla brzdati svojega navdušenja. Zakipelo je iz nje: „Oh, lepo!“

Spogledala sta se. Zrla sta se nekaj časa oko v oko. Morda je že takrat padlo v dušo pesnikovo seme, iz katerega je pognalo predivno klasje Prešernovih sonetov! Končno sta zardela oba nehote, a vzlic temu jima je do las preplula kri obraza.

„Ko pride Metternich, ali ga mi pokažete?“ je vprašala sramežljivo. „Mama ima toliko z drugimi govoriti in gotovo bi mi ga ne pokazala“.

„Pokažem ga vam,“ je odgovoril, „dasi na tem Metternichu ne vidim nič posebnega!“

Ko je molčala, je dostavil: „Hudoben človek je!“

Pa kaj je vedela ona o hudobnem Metternichu, njo je zanimala le njegova zlata uniforma, to je hotela videti! V tistem hipu je prišel v dvorano ulanski častnik, visoke rasti in lepega lica. Nekaj časa se je sukal okrog različnih znank, a končno je prijadral do Židanove matere ter ji prav živahno govoril na srce. Najbolj je občudoval njeno prekrasno nošo in hvalil je morda še kaj drugega, da je mlada ženska pod zlato svojo avbo žarela kot velikonočni piruh!

„Kdo je to?“ je vprašala Primčeva gospodična.

Srce se mu je stisnilo, ko ji ni mogel povedati, kdo je ta mladi ulanec. Takrat jo je ošabna mama pokarala, da naj ne govori z dijakom.

Trmoglavo jo je zavrnila: „E, pusti me, mama! — Pa je res škoda, da ne veste, kdo je?“

Oglasil se je pomočnik, ki je poznal ulanca.

Gospodu Klemencu se je srce smejalo, da je njegova žena vzbujala toliko zanimanja, in prav všeč mu je bilo, da se je sukal okrog nje mladi ulanski oficir.

Obrnil se je s ponosom k dijaku in dekletu: „Če ne zamerita, poznam ga! Grof Wallenstein je, cesarjev adjutant. Še včeraj je jedel pri nas kisle ledice.“

Dostavil je nič manj ponosno: „Tista pa, ki ž njo govori, je moja žena Barba.“

Da je poslušal, o čem se je pletel razgovor med Barbo in grofom, bi bil Židan manj židane volje. Grof Wallenstein je slonel ob zidu, tik njega je sedela Židanova in sesala v se njegove sladke besede.

„Kako ste krasna, gospa,“ je žvrgolel aristokratski ščinkavec, „prav kakor angel iz nebes ste!“

Ker do sedaj še ni čula takega žvrgolenja, je bila Židanova takoj vsa premotena.

„Pojdite no!“ se je branila.

„Da! visoki gospodje so se zanimali, ko so čuli, da pridete na ples, in tako krasna!“

„Kakor me je Bog ustvaril!“ In hinavsko je vprašala: „Kaj, da ni gospoda cesarja?“

Obrnil je pogled proti stropu: „Pripoveduje se, da je veličanstvo zbolelo. Zategadelj vladarjev ni na ples. Pa jaz vem, da ni bolan.“

„Kaj pa je torej?“ Velika radovednost ji je sijala z obraza.

„Vas bi rad videl! In ruski car tudi. V tej lepi narodni noši!“

„Bi bilo to kaj prepovedanega?“ je vprašala nedolžno.

„Gotovo ne!“ je odgovoril. „A v tej družbi ne!“

„Kje pa?“

Nagnil se je k njej ter ji pripovedoval nekaj na uho. Še bolj je rdela.

„Ali moža bi morala pripraviti, da bi čakal.“

„Dobro! dobro! Torej ob eni bo voz pri stranskih vratih!“

Od meščanstva je prišel grof Wallenstein k plemstvu, katero je imelo poseben prostor, kjer je smel plesati samo človek, ki je imel nekaj bokalov modre krvi v sebi. Zbrana je bila vsa kranjska aristokracija. Največ starikastih žensk, katere so od ošabnosti kar pokale. Grofa Watlensteina so te dame prav slabo sprejele in v zlo so mu štele, da je govoril s priprosto gostilničarko.

Grofinja Lichtenbergova mu je kar brez ovinkov povedala: „Grof, s takimi se ne govori!“

„Pardon, premilostljiva!“ je odgovoril adjutant galantno. „Človek se mora najprej privaditi manjši svetlobi, če naj se izpostavi žarkom največje svetlobe!“

Pa se ni zelo razgreval zaradi hladnega tega sprejema. Grof Wallenstein je prav kmalu izginil s plesa in iz dolgočasne plemenitniške družbe.

(Dalje prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

IV. Šetnje po mestu.

ravi Berlinec se sploh ne šeta; saj v mestnem okrožju hodi peš itak le v sili, in kadar hodi, tedaj ne stopa, ampak teka. Redno pa se po mestu le vozi in šele zunaj mesta se začne zanj „delo z nogami", kajti kaj več njegov hod ni; ure in ure tu preleta, ne da bi pravzaprav kam prišel, ker pokrajina nima razlikovitosti, kakor smo je vajeni Avstrijci. — Mesto samo smo tudi že spoznali kot sila uniformno in tudi v njem bi lahko hodil celo uro, a prišel ne boš nikamor, ako te sreča in prendarjen načrt ne dovedeta do izrazitejših postojank, ki jih dvamilijonsko mesto pač tudi mora imeti. Obseg mesta meri celih 53 *km*; na takem prostoru v tisoč ulicah, ob nad 90 mostovih, na tem velikanskem stekališču ljudskega toka mora vendarle biti zdaj tu, zdaj tam kaj takega, kar stopa izven okolice na vzvišje, dasi ni premnogo tega, kar se ni uklonilo izedinjujoči centralni velesili, ki je pod vtiskom in pritiskom dogodkov leta 1871. sunkoma pričarala iz peščenih in močvirnih tal velemesto.

Za tujca pa, ki hoče opazovati ljudi in pričakuje tistih glasovitih „vtiskov", je seveda neobhodno potrebno, da se prav mnogokrat prepušča svojim podplatom; celo mnogovrstna vozila bodo mu nudila več zanimivega, če jih mirno ogleduje kot pešec, nego če bi se vedno vozil ž njimi sam. Zato so vsaj nekatere ulice vedno polne šetalcev; toda oko in uho nas res poučita, da so malodane brez izjeme tujci; domačin šetalec hodi po ulici skoraj sigurno s kakim postranskim namenom.

Priprosti ljudje, ki jih njih posel veže na isto mesto, še vedo povedati to in ono iz predvelikomestne dobe berlinske. — Ko sem si raztrgal prve podplate s prostovoljnimi in neprostovoljnimi šetnjami, sem se zglasil pri bližnjem čevljarju, že nekoliko osivelem, zgovornem možu. Po čevljih je spoznal, da sem tujec, in kmalu se mu je razvozlal jezik. „Ne mislite si pač, kak je bil Berlin pred tridesetimi leti, pred zmago nad Francozi! Bil je srednje mesto s

čisto malomestnim življenjem; po zmagi pa smo pritekli od vseh strani. Tudi jaz sem zapustil svojo saksonsko Švico: v Berlinu je bilo zaslužka! Na stotisoče delavcev je sem došlo na mah; tovarne so rasle iz tal, stavila se je obmestna železnica s svojimi visokimi nasipi in z globokimi izpodkopi, zidale so se velike javne stavbe, gradili so se mostovi. Ej, to so bili časi zaslužka!"

In vzdihnil je mož, ki se mu je poznalo, da je zlato dno njegovega rokodelstva že sila tenko.

„Vsi oni delavci," je nadaljeval, „so bili dobro plačani in so si tudi privoščili vse; mi rokodelci smo imeli posla, da ga nismo zmagovali. Kar na debelo smo delali. Čez pet let pa je bilo skoraj vse pri kraju; delavci so dodelali in so odšli kdovekam, mi pa smo imeli svoje zaloge, po katerih ni vprašal nihče. Tujci, ki so dohajali in se včasi tudi naseljevali, niso poznali malega obrtnika. Strašni tedanji polom je zgrabil vse kroge in šele zdaj se po malem dvigamo." — —

Da, pozna se mestu, da je proti svoji volji, le vsled ugodnega slučaja, neorgansko se dvignilo kvišku nad prva svetovna mesta; zato dobimo vtisk, kakor bi čez vse mesto bila razprostrta tenčica nevidne, a čutne nervoznosti; ljudem se vedno mudi, kakor bi bili nervozni, in celo brezštevilna nova poslopja se nam kažejo v svojem brezsložju in v svoji brezizraznosti, kakor bi bila nervozna.

Le v starejših delih mesta uidemo temu vtisku. Iz ondotnih poslopij in naprav pa veje zopet pretrpka in pretrda odločnost; sence izzivajoče upornosti, se nam zdi, se love po pomolih, okraskih in visokih strehah teh temnih, skoraj črnih poslopij.

„Izven hiš v prosto naravo!" zakoprni vsak tujec, ki je kdaj čutil preblagodejni vpliv pomirljivega vonja cvetočih grmov, šepetanja visokih dreves in vabljivosti zelene trate.

Pa kam? Res imajo mnoge ulice (nove prav vse) pred hišami vrtove in tudi po ulicah je često nasajena na vsaki strani vrsta dreves; a te uboge rastline so kakor ptičice v kletkah! — Morda je kaj živeje na javnih trgih? Le poskusimo! Pojdi na pr. na Potsdamski trg: niti postaviti se ne boš mogel nikamor. Trg je asfaltovan in na njem se križajo na štiri strani proge cestne železnice, steka pa se šest ulic in po vsaki pridrevi ljud; zelenja ni ne bilke. — Ni mnogo bolje na drugih javnih trgih. Edino na Žandarmerijskem trgu, kjer je na vsaki strani cerkev, v sredi kraljevo gledišče, se moreš kakih petdeset korakov mirno izprehoditi. — Kaj tako krasnega, velikomestnega in vendar pristno prirodnega, kakor

je po dobri svoji polovici dunajski Ring z okolico ali Ring v Lipskem (posebno zadaj za novim glediščem) ali draždanske terase ob Labi, kaj takega Berlin nima in pač ne bo imel nikoli.

Preden sem prišel v Berlin, sem mnogo pričakoval od „Kostanjevega gozdiča“ zadaj za univerzo; saj že ime samo zbuja najlepše nade. Šel sem iskat gozdiča, iskal sem ga in ga nisem našel. Našel sem pa kakih trideset lepo uvrščenih visokih kostanjev s čisto črno skorjo (menda od prahu in dima), tla pod njimi pa izvečine potlakana. Zjokal bi se, kdor bi se tu spominjal naših kostanjevih gozdov; vendar so v poletnem času tudi ti kostanji s svojo senco prav božji dar za celo okolico. Tu sem so navozile pestunje in skrbne mamice svoje otročiče, da so posedali po tlaku in se od ljube narave vsaj naučili, kaj je „drevo“; kako pa so si ti otročički po ondotnem nazornem nauku predstavljali gozd in njega svobodo in bujnost — to je tužno, tužno! Kadar sem šel mimo, delal sem se, kakor bi se hotel poigrati s temi uboščeki; takoj so se mi pridružili in zapuščali svoje varuhinje, mirno sedeče na prinesenem stolčku in zaposljene, če so bile služkinje, s kolportažnim romanom zadnje sobote, če so bile mamice, pa s krpanjem hlačic in nogavic.

Na vzhodnem robu „gozdiča“ so pod milim nebom postavljeni trije zaplenjeni francoski topovi, dva v spomin na leta 1813.—1815., v sredi orjaški top iz Mont Valériena pri Parizu (iz l. 1871.) — —

Dober streljaj vzhodno od Kostanjevega gozdiča onostran pevske akademije, finančnega ministrstva in orožarne (Zeughaus) ter ozkega rokava umazane Spreve je drug odprt prostor z nasadi, takozvani Lustgarten, ki pripada k onkraj široke ceste stoječi kraljevi palači. Ta vrt je povsem drugačnega značaja. Tu ni visokih dreves; le ob Sprevi je ozka aleja z razmerno še mladimi kostanji; sicer je vrt preprežen z nasadi, a največ prostora zavzemajo široka pota, ki so redno tako polna ljudi, da o šetanju ni govora. Tukaj je tudi dokaj klopi postavljenih — v Kostanjevem gozdu nič — a seveda si je treba sedež plačati. Res so malodane ves dan vsi sedeži oddani; umestijo se tod največ stare tetke in trhli penzijonisti, živeči le ob spominih, zlasti vojaških. Te si tukaj res lahko zbujajo. Od tod se da lepo gledati na kraljevo palačo in tu se tudi vidi vsaka garda, ki koraka na kraljev dvor.

Na tem vrtu so se v preteklih letih vršile parade, tu se je kretal Napoleon sredi svojih maršalov, tu so tudi že taborili Kozaki; v starejši dobi (do XVIII. stol.) pa so se tu izprehajali tedaj še malo vplivni pruski vladarji po vrtu, a v najstarejši dobi so grajske kuharice sem prihajale po kuhinjsko zelenjavo. Vrt je bil zgrajen leta 1573. iz čisto praktičnih ozirov, od leta 1714. do 1824. je bil vojaško vežbališče, odtlej je zopet namenjen nasadom in dandanašnji (ni mi znano odklej) je občinstvu odprt brez vsakega pridržka. V sredi je bronast spomenik kralja Friderika Viljema III. Vsi posetniki pa občudujejo velikansko skodelo, ki je tudi tam postavljena; rezana je iz enega samega kamena in tehta 1500 stotov; postavljena je bila leta 1827.

Vzhodna stran tega vrta meji ob novo stolno cerkev, ki je sicer impozantna enotna stavba z veliko osrednjo kupolo in štirimi stranskimi, a se seveda z dunajsko Štefanovo ne da meriti v nikakem oziru. Cerkev javnosti ni še odprta, ker je sicer odzunaj domalega končana, ne pa odznotraj. Denar, denar! — Proti severu pa meji Lustgarten ob muzeje, ki bomo o njih govorili pozneje. — —

Tod se torej pač da mnogo videti in opazovati, a šetati v prosti naravi se ne da, ker je ni. Zato sem se takoj prve dni svojega bivanja v Berlinu zatekel v največje berlinsko javno šetališče, v znani zverinjak (Tiergarten). Prehodil sem ga vzdolž in vprek, utrudile so se noge in utrudil se je duh. Nisem si bil prav v svesti, zakaj nisem oživel v ogromnem parku; izza vsakega grma mi je menda še pihala sapa tujine. Stopivši izpod temnega osenčja dolgih, dolgih promenadnih potov, sem čutil še večjo osamljenost v sebi nego prej in pretekli so meseci, preden sem zopet prišel v zverinjak. A prišel sem iznova, v družbi znanca, zdaj ne več sentimentalen domovinski zaljubljenec, ampak preizkušen v presoji krasot naše zemlje.

Saj so bili zdaj tudi drugi časi: klila je pomlad in povsod se je razlegala majnikova pesem. Zdaj sem šel tudi hladnokrvno mimo že opisanega „zmagovalnega stebra“, ki me je bil prej dirnil tako neprijetno. Zdaj sem vedel, da tudi Berlincu ni všeč tisto pretirano ponašanje z zmago; zdaj sem vedel, da so ta „zmagovalni steber“ krstili tudi „Siegesschornstein“ ali celo „Siegesspargel“ in da z ozirom na cevi zaplenjenih topov, ki so okrog stebra odzunaj pritrjene, zlobno pripominjajo: „Pri tem dimniku so klobase obešene zunaj.“ — Celo kipu Viktorije, ki razprostira svoje peroti vrh stebra, niso prizanesli dovtipneži. Izmislili so si uganko: „Katera punca v Berlinu

je najbolj poštena?“ Odgovor: „Viktorija na vrhu zmagovalnega stebra; kajti ta se gotovo še ni z nobenim moškim združila.“ — Tudi „zmagovalna aleja“, ki preprečuje ves zverinjak takoj ob njega vzhodnem koncu, me ni vznemirjala. Vstopil sem v zverinjak sam.

Park, kraljeva last, je na severu naslonjen ob Sprevo; dolg je šibko uro, širok četrt ure in obsega 237 *ha* ... Vzdolž ga presekava premočrtna, široka, obsenčena cesta, ki je podaljšek ulice „Pod lipami“. Končaval se je park prvotno pri že omenjenem Lustgartnu — proti zapadu se razteza do Charlottenburga — in je bil prvotno res poln divjačine; dandanašnji vidiš v njem le še ptice.

Šetala sva se z znancem semintja, ogledala sva si spomenik Goethejev, Lessingov, res krasnega kraljice Lujize na Lujizinem otoku, Beethovenovega, Wagnerjevega, skupino levjih kipov i. dr., obiskala sva razna jezera, ležeča v senčnatih zatišjih, z rjavkasto vodo, primerno senčnati okolici, in s povodnimi pticami, ki so le včasi zagnale svoj krik, sicer pa se tiho zibale po jezercih. Na takozvanem Rousseaujevem otoku sva malo postala in si ogledovala ljudi, ki so prihajali tod mimo, seveda večinoma mladi parčki. — Stopila sva še v park kraljevega grada Bellevue, ki leži sredi pravega gozda. Tu je bilo čudno tiho, občinstva malo, zaradi strožjega nadzorstva. V mirnem kotičku za živim plotom sta stala siv mož in skljućena starica; postala sva tudi midva: v grmu je bil skrit pevec kos. In kos je zapel prav tako, kakor bi pel pri nas . . . Ta ptiček mi je omilil zverinjak. Tudi ljudje, ki sem jih srečaval, so se mi zdaj zdeli sozemljani in ne edino tujci.

V starem Berlinu je vladala kar filistrska solidnost. Do l. 1848. je bilo n. pr. prepovedano v tem zverinjaku — tobak kaditi. Kdor je bil zasačen pri kajenju, je plačal cel tolar globe. No, leta 1848. je zasijala svoboda, revolucija je poslala nekaj odrezkov tudi v Berlin in ondotni „revolucijonarci“ so zahtevali baje te tri svoboščine: „Freiheit un Jleichjiltigkeit un Roochen (= Rauchen) in' Dierjarten“. — Zdaj kade v Berlinu sila mnogo; vendar je tobak tam baje zelo slab, zato menda niso zastonj dali smodkam priimka: „Stinkbolzen“.

Druga šetališča, n. pr. Humboldtov log na severu in Friderikov log na vzhodu, so od središča mesta toliko oddaljena, da je treba do njih že precejšnje vožnje, vrhutega so malega obsega in ne nudijo nič znamenitega.

Zato sem se ob malih odmorih svojih poslov zadovoljil s stopanjem po ulicah. Prirode v ožjem pomenu tu nihče ne išče, prijetno

pa je, če se človek v velikem pouličnem prometu čuti prav tako neoviranega in neopaženega, kakor če bi stal v popolni samoti. Kakor je samota mrtva, a more na mah oživeti po kaki prirodni prikazni, tako je cestni hrup za vsakega, ki ga je vajen, popolnoma mrtev, indiferenten, a vsak neznaten glasek, ki se ne sklada z navadnim hrupom, more zbujati umsko in srčno pozornost.

Le eden primer: Da so pravi gospodarji ulice ne morda stražniki, ampak razni rokodelski, posebno čevljarski vajenci in slični nadobudniki, to je menda na vsem svetu enako. Ti žvižgajoči štrkolini spadajo med zakonite pouličue prikazni. — Na enega pa sem enkrat res postal pozoren. Z običajno brezobzirnostjo se je ril skozi množico, držeč pod vsako pazduho čevelj, in pri tem je žvižgal z vsem ognjem — avstrijsko cesarsko pesem... V tujini šele presodimo, kako krasna je njena melodija. Le dvakrat sem jo slišal v Berlinu: to pot in pa, ko sem obiskal terase v Halenseeju; onikrat jo je igrala godba. —

V prvih časih sem posebno rad ubral pot ob Sprevi — stanoval sem skoraj tik ob njej ali ob Spandauskem prekopu; tod sem videl marsikaj, kar mi je bilo res novo. Reka sama je, kakor sem že omenil, v obsegu mesta videti neznatna, ker je običajno kaj ozka, izvzemši umetno prirejena pristanišča za ladje in čolne; plovna pa je povsod. Voda sama je neznansko grda, grša kakor v naših najgrših mlakah; navidezno nič ne teče; šele če vržeš kaj lahkega v njo in čakaš celo minuto, boš videl, da krene predmet za ped dalje. — Zavzel sem se tudi, videč po zimi — reka ni zamrznila — plavati po njej pravcate divje race; svojim očem nisem prav verjel, a znanci so mi potrdili, da so te race, ki se ljudi sicer nič ne boje, res divje. — Na stanovanje sem slišal pogosto piskanje parnikov, naznanjujočih, da se peljejo pod most, povezniviši svoj dimnik. Velikih parnikov do Berlina sicer ne pripeljejo; navadno so majhne vlačilke (Schlepper), ki vlečejo za seboj po dva, po tri ogromne čolne, privezane na dolge vrvi.

To so čolni posebne vrste, sila dolgi so, povprečno po 20 *m*, in razmerno ozki (4 do 5 *m*) s čisto vzporednimi stranicami. Na takem čolnu živi redno družinica, ki ima postavljeno vanj kabinico. Ogromna množina tovora ima prostora v čolnu; videl sem pri izkladanju razne stvari: jabolka, pivo, moko; često le opeko, gramoz, bruna. — Najbolj sem se zavzel, ko sem kmalu opazil, da le nekatere izmed teh čolnov prevažajo parniki, take, ki nosijo skvarljivo blago, n. pr. sadje. Baš najtežje, otovorjene z opeko, gramozom i. dr., premika redno le človeška moč.

Sem naj bi prišli gledat tisti, ki tarnajo zaradi težkega dela; tu bi videli težaštvo najnapornejše vrste. Kako premičejo čoln dalje? Ves posel opravlja redno le en mož, redkeje dva, in sicer takole: Rekli smo že, da reka skoraj stoji; globoka pa je povsod enakomerno kake tri metre. Mož ima torej v rokah močan, do 5 *m* dolg drog; ž njim se postavi na sprednji konec čolna, zapiči drog na dno vode, se opre z ramo obenj in pritiska toliko časa, da se pod njegovimi nogami premakne čoln za svojo dolžino naprej; tako prehodi mož, stopajoč pravzaprav vedno na istem mestu, vendar čoln do zadnjega konca. Ko pride ta konec do njega, izdere mož drog, gre zopet na sprednji konec in delo se prične od kraja. Tako poriva delavec svoj čoln ves ljubi dan, včasi zdržema sedemindvajset dni! Toliko časa namreč rabi od Berlina do najskrajnejše točke, do Hamburga. Vendar stane podjetnika tak delavec manj, nego da bi najel parnik. — Pa nikdar nisem slišal, da bi kak tak porivač kaj zabavljal, preklinjal ali vpil. Bistro, pa ne sovražno je premeril nas radovedneže in se zopet oprl. Zadaj pri krmilu pa je stala njegova žena, po čolnu se je potikal kak otrok in sigurno je stal na vrhu čolna stražnik — majhen pinč, povzdigujoč svoj glas za vso družino. — To je običajen prizor.

Čolni imajo tudi po en jambor; v berlinskem okrožju je jambor seveda položen vzdolž po čolnu; na Haveli in na Labi v globoki vodi opravljajo pač jadra in veslo težakovo opravilo. — Tisto porivanje čolna z drogom se imenuje „staken“.

(Dalje prihodnjič.)

Umrli Anki.

Ah, ljubica, ti si umrla
s solzečimi očmi,
in nikdar te nisem poljubil!

Ah, ljubica, kolikrat zrla
s prosečimi si me očmi,
in nikdar te nisem poljubil.

Ah, usoda te kruta je strla,
a mene skeli, v srcu skeli,
da nikdar te nisem poljubil.

Vinko Zupan.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Rad bi vitez Ivan kar pojahal,
rad bi hitro poravnal zamudo.
Ali kakor da mu je skrivnostno,
silno, nenaslučeno božanstvo
vzelo vsako živo moč iz udov
in iz zdravih mišic vse gibanje,
mora stati, prikovan na mestu.
Tuja žena pa povzame zopet:
„Tista moč, ki je poslala mene,
sili tudi tebe, da poslušaš;
višje te oblasti se ne otmeš.
Ali čar deluje le začasno;
ko doslišiš moje poročilo,
se povrne tvojemu telesu
mlada gibčnost in okretnost prožna,
um pa ti dobi prostost razsodbe.
Iz stoterih se prvin sestavlja,
čemur pravite ljudje življenje;
neštevilni viri so občutkov,
misli, dejstev, sanj in pa dogodkov;
pred željami se razširja polje
nepregledno, pisano in bujno;
neobsežna množica je prilik,
ki rodé lepoto in ugodnost,
po kateri rad posega človek.
Ali v moji shrambi ni okraskov,
ki blaže in zaljšajo življenje;
kar potreba hoče, nosim v krilu.
Radodarno te in prebogato,
če želiš, obsujem s svojim blagom,
ki je dragoceno kakor žito
in v potoku čista pitna voda.
Lep pogled je na cvetice žlahtne;
pusto bilo bi brez njih življenje,
cenim jih in ljubim jih od srca.

A brez kruha višjih ni užitkov;
prva je pšenica, druga roža.
Jaz prinašam tebi dar potrebe;
neskaljeno ti modrost ponujam,
da te vodi po stezah življenja,
kakor zvezda severna mornarja,
da prežene glad iz tvoje duše,
da postreže ti z napitkom svežim,
kadar te pograbi in razbeli
kri ti koprnenja suha žeja.
Reši te modrost morečih dvomov,
temelje postavi tvojim stavbam,
čez deroče reke, čez prepade
vstvari ti mostove zanesljive,
po strminah vrtoglavih varno
te povede do sigurnih ciljev.
Od brezumnih potov te odvrne,
nemogočnost ti razkrije vsako,
trud in znoj, ki ne prinese ploda,
ti prihrani, da ostane moč ti
neprikrajšana za pravo delo.
Tečen in potreben kruh življenja
je modrost; koristi vir je ona.
Lestve ona ti postavlja sloke
in ustvarja močne ti peroti,
da povzpneš lehko se in povzneseš
iz nevednosti nižav močvirnih.
Večnokrasnim zvezdam te približa,
po vsemirju ti napravi pota,
izpred sivih, davnih dni razgrne
ti zaveso gosto, neprozirno
in razkrije ti grobove stare.
Nad modrostjo ni v življenju cene,
ona oskrbuje duhu hrano
daje moč mu, varuje ga zlega;
neizčrpni njeni so zakladi —
slabe cene je brez nje življenje.
Vsak užitek pa je dvakrat slajši,
vse lepote lepše so in večje
njemu, ki dosegel prej modrost je.

Pojdi z mano, vitez, in posezi
krepko po darilu plemenitem!
Mladi um napolni si z modrostjo,
vsaka pot ti je potem odprta,
na razkrižjih pa ti svetovalka
pravo smer pokaže zanesljiva
in te spremlja po težavnih potih."

Kakor blag akord so razdonele
resnomehke ženine besede.
Z vitezovih prsi je sprhnila
teža, ki je prej na njih ležala,
zopet se mu je razvezal jezik,
pa je ženi odgovoril gladko:

„Koprnel je duh moj po modrosti,
strastno je iskal jo po daljavah,
zdvojen je prebredel vse nižave,
skušal se je dvigniti v višave,
letal je obupan po vsemirju,
ker so ga gonile zagonetke,
v sanjah in po dnevi ga moreče.
A zaman je čakalo vprašanje
hrepeneče na odgovor jasen.
V daljnem kotu se mi je režala
kakor divja zver pijana blaznost
in obhajal mi je grozen strah možgane.
Kje si bila v tistih težkih časih?
Kot rešiteljico iz nadloge,
iz uničujočega trpljenja,
iz duševnih muk in srčne bede
bi te bil takrat pozdravil srečen.
Vladal molk je — kdove kje si bila,
ko je klicala te moja duša,
ki pretakala solze je bridke.
A zglasila se je bela Vila,
pesem o svobodi je zapela,
izjasnilo se je vse mi v hipu:
Oj, svoboda je modrost najvišja,
v njej je sreča, v njej je izpolnitev,
v njej življenje in vseh blagrov blagor.

Brez svobode ni modrosti prave,
a s svobodo vse je dosegljivo,
kajti ž njo se druži moč junaška.
Kje je srčnost levova v jetništvu,
kje ponos, kraljevsko dostojanstvo?
On, ki bil je gospodar v puščavi,
ki mu moč napenjala je žile
in oči so mu metale strele
in je glas grmel mu čez planjavo,
da je tresel zrak se od rjovenja
in je strah prevzemal živa bitja,
on, nekdaj občudovanja vreden,
zdaj je mlahav maček, brez poguma,
len, ohlapen, lastne slike spaka.
Moder svèt bi mu lahko povedal,
da je še močnejši od strežaja,
ki kroti ga kakor čarodejnik,
in da bi lehkó pobil ga v hipu.
Ali v sužnju je modrost zaspala
kakor volja, prožnost, moč in srčnost.
Brez svobode je modrost brez cene;
slednjič nadomesti vse svoboda."

Iz zamišljenosti spet globoke
strgne zdaj se žena in zavrne:
„Brez modrosti, vitez moj, modruješ,
pa seveda globočin ne vidiš
ter se motiš, ker površje vara.
Kdor ima svobodo, jo ohrani
laže, ako mu modrost pomaga;
prej jo pač doseže, kdor je nima,
če izkuje mu modrost orožje.
Toda — jahaj! Moje je poslanstvo
brezuspešno, ker zavračal bode
um tvoj trdovratno vse razloge,
ki ne laskajo njegovim nadam.
Taka pač narava je človeška —
ti ravnaš po njenih se pravilih . . ."

Pravi, pa izgine v nočni megli.
Vitezu zazdi se, ko da mora

glasno jo poklicati iz teme;
nekaj mu zavrta po možganih,
nekaj ga zabode izpod srca,
hipno se pojavi misel v glavi,
da je morda le ga zapustila
zdaj prijateljica dobra, zvesta —
da jo je izgubil za vse čase.
Pride tužna misel pa odprhne.
Kajti že mu zašumi v ušesih
znana pesem, pesem bele Vile,
čarov polna pesem o Svobodi,
pesem, ki prežene vsako tugo,
ki naveže nase vsako misel
in mogočno dvigne koprnenje.
Vitez spet zasliši znano pesem —
ki mu zakipi, lehko je njemu
pri tej priči v srcu, v glavi, v udih
in že dirja bliskom proti gozdu
iz temine nočne v prvo zarjo.

(Dalje prihodnjič.)

Vampir.

„Nocoj, nocoj, te srce moje kliče!“
Zaklical komaj sem, in črn vampir
prifrfotal je k meni: „Ves večer
po grobih gnile sem sesál mrliče,
zdaj bom sesál pa tvojo mlado kri!“
In v strahu videl tvoje sem oči,
in sikajoče kače tvojih las
so v hipu vsule se čez moj obraz.
In z vsemi kačami se v mé vsesál je
in od krvi pijan se mi režál je:
„Ko ti o njej presanjaš vse noči,
se njeno srce z drugim veseli!“

In celo noč, do vzhoda zore blede,
je šepetal peklenske te besede.

A. Gradnik.

Historija o kugi.

Spisal **Vladimir Levstik.**

(Dalje.)

Rado Piškur je srebal iz pisane, prozorno bele japonske skodelice in izmišljal historijo. Takrat se je spomnil predmeta, s katerim je hotel nekoč oteti slovensko dramatiko in dokazati Evropi, da tudi nam ne manjka Shakespearejev.

V salonu gospe Kolbeznove je bilo prijetno. Obe okni ob straneh balkona sta bili odprti in mlačni vonj cvetočih gred je plaval obenem s pojemajočimi glasovi delavnika med navzočne na krilih jedva čutne sapice, ki je malodane v rednih premorih napenjala zagrinjalo pri vratih. Svetiljka s širokim senčnikom je visela nizko; njeni žarki, prodirajoči skozi svilnati papir, so bili sinji in so zelenili medeni samovar ter dajali obrazom čudno, skrivnostno barvo. V kotih in med obstenskim pohištvom, pokritim z drobninami, se je kopičil somrak v nemirnih kopah, tako da ni bilo lahko razločiti številnih reprodukcij, ki so visele vsepovsod v težkih, širokih okvirih.

Vsi trije gospodje so kadili; prijetno diščeči dim se je v vijoličastih' progah zapletal in razvozlaval nad glavami in zavijal družbo v fino, lahno meglo, kakor je plavalo nad vsemi tisto ljubeznivo razpoloženje ur, ko se sklenejo duše brez stremljenja in nepotrebnega poleta in zanosa v verigo soglasja, navdane edinole z željo, ugajati drugemu za lastno udobnost.

Rado Piškur se je bil naveličal sedenja; stal je, sklonjen čez široki hrbet svojega naslanjača, gledal zdaj na briljant v ušesu gospodične Bobkove, zdaj na pravilno prečo doktorja Cvarja, zdaj na sliko dekleta v kmetski noši z ogromno avbo na glavi in rdečim dežnikom v roki, ki je visela njemu nasproti. Gospa Kolbeznova je bila sila ponosna na ta svoj edini original in je rada poudarjala, da je slikan z oljnatimi barvami. Kupila ga je od mladega slikarja, ki je bil širom slovenske domovine že davno znan kot nadebuden umetnik, kakršen bi delal čast tudi drugim, večjim narodom, a ji je ponudil delo za dvajset kron, da se je napil in nadomestil svoje raztrgane hlače.

* * *

Rado Piškur je pripovedoval:

„Živel je sin, ki ga je že zamlada udarila nesreča. Nekega dne se je poslovil od matere in ubral pot proti tuji deželi, da si pridobi bogastva in pozabi gorje.

Boginja lažnivka mu je nasula dlan z rumenjaki in mu naklonila ljubezen in dobroto vseh, ki so ga poznali. Toda rane v srcu se mu niso zacelile in čestokrat, ko se je v večernem hladu izprehajal po mestnem obzidju ali po gajih, zasajenih okrog starodavnega templja, ki so ga pobožni vladarji sezidali Ljubezni ob bregu šumečega morja, je zrl hrepeneč na zapad, na krvave hribe in žareče oblake pod sinjino in z bridkostjo mislil na daljni kraj, kjer je na bedni zemlji zrasla vsa njegova mlada radost in bolest. Takrat so bile njegove misli mehke in otožne; ni mu bilo do zlata, ni mu bilo do deklet, ni mu bilo do časti, ne do velblodov, natovorjenih in brzonogih. Kakor ptica, polna domotožja, so se dvigale njegove misli in odhitevale preko gorá in poljan do dveh koč ob bregu tihe, zelene reke.

Čemu je hrepenel po siromašnih kočah, čemu je zdihnil po njih vsak večer, predno je zatisnil oko med marmornimi stebri palače? Zato, ker je v prvi bivala siva majka, ki je hodila na prag in dvigala žuljavo desnico do čela, da vidi, se li ne bliža sinko po zlatem polju, po žejni cesti? Ali zato, ker je živela v drugi deklica, katere obraz je bil jasen in mil kakor jutro, lasje temni in težki kakor črni, črni gadje, in srce trdo in kruto kakor skala na dnu valov?

V takšnem hrepenenju je zaslišal vest, da so karavane prinesle kugo iz jutrovih dežel; v sedmih dneh se je razširila kakor plamen, nevidno žgoč, kakor strašna reka, pogubo šepetajoča. Umrli so v tistem mestu kralj, kraljica, novorojeni kraljevič v njenem naročju in mnogo velikašev in siromakov. Velika žalost je zaplakala in zatrepetala po belih ulicah in ponosnih stebrenikih, zakaj smrt je pretila vsem; in zlobni ljudje so se plazili po temah s krvavimi rokami, morili tiste, ki so kaj imeli, in grabili njih premoženje, hoteč se obogatiti v splošni zmešnjavi in nesreči. Ob skrbi za svoje lastno življenje so vsi pozabili varovati življenje in premoženje bližnjega; minila je mahoma vsa pravica, zmernost in čistost in nihče ni več iskal drugega nego naslado in omamo, predno ga pograbi morilka: ljudje so bili kakor svinje v luži in kakor volkovi v divjem gozdu.

Mladenič pa se je prestrašil, dvignil roke in prosil bogove, naj mu ne dado umreti, predno ne bo videl domačije in svojih dragih. Nato se je napotil k modremu starcu, ki je umel delati čudeže in

klicati duhove. Starec je sedel na vrtu pred vodnjakom, zavit v plašč, in čakal smrti.

„Mojster, daj mi leka proti kugi! Domov bežim, predno se priplazi do rodne zemlje, ker bi ji rad otel dekleta, mater in sebe; zakaj prezgodaj bi nam bilo umreti. Karkoli hočeš, si izberi v plačilo!"

Mojster pa je dejal:

„Ni ga leka, sin; glej, tudi jaz sem se vdal v usodo in čakam svoje ure. Vse drugo premagajo moji čari, le od bogov poslane kazni ne."

Mladenič je padel na kolena.

„Ne, mojster; ti, ki veš vse skrivnosti, poznaš tudi lek. Usmili se!"

„Dobro," je izpregovoril čarovnik s temnim glasom. „Vedi, da je črna smrt, ki je prišla od jutra, kruta kazen za grehe, ki jih je sploh mogoče kaznovati na zemlji. Stori greh, ki presega vse, kar se je storilo zla pod večnim solncem, in kuga ti prizanese, da bo nekoč tem strašnejše tvoje trpljenje."

„Storim!" je vzkliknil mladenič in njegove oči so zažarele v blaznem veselju.

„Vzemi to steklenico iz opala, pojdi v tempelj Pravice, kjer neti čista svečenica večen plamen pred oltarjem, oskruni jo in ji zabodi bodalo v levo in v desno grud; sedem kapljic iz leve, sedem kapljic iz desne, prestrezi jih, zapali tempelj in pojdi domov. Leka bo dovolj za tebe in za njo, ki jo ljubiš; matere ne smeš oteti, da ne bo premajhna tvoja krivda."

In čudno, mladenič ni zavrgel nasveta, zaslišavši, da ne more oteti nje, ki ga je rodila; tolika je bila njegova ljubezen. Mrzlično so mu drgetale ustnice; mudilo se mu je, in že se je bil obrnil, da odide, ko se je spomnil in vprašal:

„Koliko ti dolgujem, o mojster? Polovica mojega imetja bodi tvoja; sprejmi jo, kajti zaupam ti, da si mi pomagal."

Starec pa je zmajal z glavo, rekoč:

„Gorje mu, kdor bi vzel denarje za tak nasvet; gorje tebi, ki si jih ponudil! Pusti vse; ne hodi, temveč ostani pri meni, da počakava smrti!"

Mladenič ga ni več poslušal. Odhitel je, šel in storil.

In glejte, groza, ki je vladala po mestu, je bila tolika, da ga ni ustavil stražar, ko je prišel iz templja po glavnih stopnicah z okrvavljenimi rokami. Oči mladeničeve niso gledale trupel, ki jih je

razposejala kuga po trgih in ulicah; zajahal je brzega konja, drugega pa je natovoril z zlatniki; kar je ostalo, je varno zakopal v podzemeljski kleti.

Sedem dni je jezdil neprenehoma, in kakor senca je šla kuga za njim. In osmi dan je prijezdil domov; pred pragom je stala mati in z roko senčila oči. Z ubogimi, trudnimi nogami je stekla sinu nasproti, porosila s solzami prah njegove obleke in mu poljubila obraz in roke.

„Torej si vendar prišel, sinko? Slišala sem, da je kuga za teboj in da pride nad nas . . . Slava bogovom! Zdaj mi bo sladko umreti!“

„Kje je Nada, mati? Recite, mati: kje je, kaj dela, ali še živi? Moja ljubezen ni ugasnila in moje srce mrje od hrepenenja.“

„Gorje nama! Torej je še nisi pozabil? Sinko moj, postala je žena knezova, ki se je vnel za njeno krasoto. Danes je v gradu slavje in polno gostov sta povabila: strah in blaznost sta prišla nad ljudi in vsi se hočejo pred smrtjo omamiti z veseljem.“

„Kaj vam je, mati? Blede vam lica; vaš glas drhti!“

„Groza me je . . . Mrzle so tvoje roke: kaj si prínesel s seboj? . . . Sinko, hudo mi je . . . Duši me . . . Boli! Peče me v prsih . . . Mar si prinesel . . . smrt? . . .“

Mati se je v mukah zgrudila sredi prašne ceste, in sin je ni pobral.

„Beži, sin! Morilka je nad mano . . . Še enkrat . . . naj ti vidim obraz . . . da . . . hvala . . . idi . . . In prosi bogove, da te otmo!“

„Mati, smejem se bogovom! Jaz, mati, ne rabim bogov in njih pomoči: v tem opalu je čudotvorni lek — za Nado in zame!“

„Sinko . . . reši mater, da bo živela s teboj! . . . Sinko, za bolečine, v katerih ti je dala . . . življenje . . . sinko . . . za solze, za ljubezen! . . . Nočeš? . . . Srečno, sin . . . in bodi srečen . . . bodi blagoslovljen!“

Šel je sin, in mati je poginila sama. Padla sta mu konja sredi ceste; ni se zmenil za dragoceni tovor, temveč bežal je pred knezov grad, ki se je bel in ponosen dvigal nad vasjo.

„Pustite me h kneginji Nadi! Smrt preti in z mano je rešitev.“

Pijani hlapci so šli in so se vrnili:

„Pred vrati čakaj, o tujec! Kneginja ne sprejema gostov, ki prihajajo peš.“

(Konec prihodnjič.)

Klic čez vodo.

Spisal **dr. Ivo Šorli.**

3.

ekaj časa so molčali vsi, potem pa materi ni dalo več in z bridkim vzdihom se je obrnila vstran.

„Ah, Stanko, da! Ene solze nisem potočila zaradi njega, ene težke ure nam ni napravil. In vendar nismo tebe učili nič drugače. Ne vem, kako je to, da nas Bog tako tepe s teboj!“

Vlado je bil stopil že pri prvih njenih besedah hitro po knjigo, jo odprl in se skušal vglobiti vanjo.

„Ako kmalu ne nehaš, vzamem klobuk in grem!“ je skomizgnil malomarno. „Hočeš, da se učim, a res ne vem kako, če ne moreš dati niti pet minut miru.“

„Pusti ga res že! Saj si mu že povedala, kar je treba!“ je scepetal tudi oče že ves razdražen.

Žena ga je pogledala pomilovalno od strani in se jezno zasmejala.

„Ti si tudi lep oče! Ali mu res verjameš, da se bo zdaj naučil vse, kar je zamudil s svojim ponočevanjem. — „Ti fant!“ je kriknila in stopila pred sina. „Če govorim jaz s teboj, me imaš poslušati in gledati v me! Še Stanko, ki je drug gospod nego ti, ne pozabi nikdar, kaj je dolžan svoji materi!“

„Že zopet Stanko!“ se je namrdnil Vlado in zaprl knjigo. „Tebi menda strahovito imponira Stanko. Žalibog, da meni prav nič!“

Obstala je vsa trda pred njim in tudi oče je omahnil na svoje naslanjalo.

„Kaj?“ je zategnila slednjič mati in se borila s kašljem, ki je vil po njenih prsih. „Ali si znorel?“

„Nisem znorel,“ je odgovoril Vlado mirno in vstal. „Nisem znorel in vidim stvari jako jasno in kakor so. Ti kuješ tega svojega Stanka med zvezde, ker je doktor in bo že čez dve leti advokat in ker nas redi in morda še posebej, ker je lepo rejen in rdeč. Lep fant je, tako pravijo prijateljice na trgu, in ti si potem še bolj ponosna nanj. In zdaj še tako bogata in visoka nevesta! Takim viso-

korodjem se poljubi roka, veš, mama, ko boš smela prvikrat govoriti ž njo. Saj nisi pozabila, ti, ki ti je toliko v čislih ton!“

Gledala je vanj z velikimi očmi in kakor da ga ne pozna več.

„Že vem, že, kaj hočeš reči,“ se je zasmejal Vlado. „Da vendar ne moreš biti ponosna na primer name, ki nisem še nič in morda sploh nikdar nič ne bom. Kaj ne? Res, morda ne bo nikdar nič iz mene!“ je rekel s skoraj slovesnim poudarkom. — „Včasi se mi prav zdi tako, — a to veselo zavest imam, da vsaj to, to, kar je moj velecenjeni brat, slavni politični govornik, gospod doktor Stanko Kralj ne bom nikdar: slaven politični govornik ter sit, zadovoljen rodoljub!“

Glas mu je kipel bolj in bolj, lica so mu zagorela in iz oči, drugače tako tihih, mu je vprav zakričal brezkončen gnus.

Zdaj se je dvignil počasi tudi oče in strmel s svojimi slabotnimi, obledelimi očmi topo vanj.

„Jaz vsaj te ne razumem več,“ je vzkliknil slednjič in se ozrl vprašujoč v ženo.

Fanta so presenetile te besede in udaril se je po čelu.

„To bi si bil lahko sam mislil, da me vidva ne bosta umela!“ je vzkliknil, kakor da pomiluje samega sebe. „Vama je in ostane Stanko bog in morda je tudi prav tako.“

Zamišljeno je prikimal predse in se naslonil na postelj.

Tedaj pa je mati zaihtela in kakor pobita se je zgrudila na stolček ob mizi ter zakrila obraz z obema rokama.

Vlado se je ozrl malomarno tja in zmajal z rameni.

„Glej, — tako je tvoje plačilo za ves naš trud in vso našo ljubezen!“ je nadaljeval starček in se spustil zopet na svoj sedež... „Kot ubog učitelj sem si odtrgal toliko od ust, da sem imel vaju oba hkratu po šolah, in zdaj nimaš toliko srca, da bi nama ne grenil zadnjih ur. In še njega zaničuješ, ki ni pozabil, kaj so starši, in ki ne misli na drugega, nego kako bi — — —“

„Da, to je!“ je oživela mati naenkrat spet in iztegnila svojo koščeno pest proti sinu.

„On bi živel danes lahko kot velik gospod, a ga ni sram stanovati v tem bornem podstrešju in zajemati iz naše revne sklede. Zato ga pa tudi vse spoštuje in že danes, še tako mlad, ima glas med prvimi možmi v mestu.“

„Da, baš zdaj rešuje menda domovino in sedi sredi starih advokatov kakor dvanajstletni Jezus v templju. Toda že zopet se pričkam z vama!“ je stresel Vlado jezno z glavo, zgrabil klobuk in hotel ven . . .

„Ne! Čakaj!“ se je oglasil oče s tresočim glasom in prišel bliže k njemu. „Morda je vendar kaj zdravega jedra v tem, kar praviš ti. Človek je star in ne ume več novih časov. Nam se je godilo tudi tako, ko smo poslušali svoje prednike. Daj, pa razloži mi, kako misliš to! Meni se zdijo tudi čudni ti boji med rodnimi brati, — včasi je bila sama ljubezen med nami, — ampak, kakor pravi Stanko, je to dandanašnji potrebno in da mora biti. Kaj praviš ti?“

Stal je pred sinom ves šibak in s čudno, plaho negotovostjo na obrazu, združeno z naivno radovednostjo, da zve morda zdaj nekaj kar mu bo pomagalo, umevati te neumljive nove čase.

„Kaj pravim jaz? Da je smešno vse skupaj! Smešno in bedasto in da so radi svoje omejenosti gnusni oni, ki se postavljajo v veličastnih pozah pred to še bolj bedasto ljudstvo. Tako pravim jaz!“

Obrnil se je naglo in zaloputnil vrata za seboj.

4.

Tako težko je bilo Silvi srce, ko je hitela skozi temne ulice domov, tako težko kakor še nikdar.

„Zdi se mi, da bi bil žalosten, če bi te zvabilo vstran od nas...“

Torej samo malo žalosten bi bil . . .

Ampak morda ne zato — morda je bilo nekaj drugega tisto, kar je bilo prišlo nadnjo, odkar se je bil Vlado tako čudno izpremenil. Samo da je do nocoj le topo skelelo in peklo, zdaj pa začelo naenkrat tako jasno in določeno boleti.

Zaslutila je naenkrat z mrzlo grozo v svoji duši, da obrača usoda že zadnje lepe strani v knjigi njenega življenja in da pride zdaj morda samo še nadaljevanje — končevanje . . . morda brezkončno dolgo, a medlo, prazno in suhoparno, brez le ene žive, cvetoče prispodobe, brez le ene dehteče besede več, bolj klavrno nego žalostno, bolj smešno nego otožno . . .

O moj Bog! Potem bo to žalostna povest, — zopet ena onih strašnih dogodb o udušenem, usehlem življenju, o viru, ki je planil veselo iz razpoke in se takoj potem razlil čez pesek in izgubil široko po njem, o drevesu, ki je zakipelo hrepeneče proti nebu in rodilo en cvet in en sad in potem bogve zakaj otrpnilo in životarilo vse revno dalje, — zopet ena onih strašnih povesti, pri katerih ji je vedno zastajalo srce, kadar jih je čitala . . .

Toda takrat je šlo za druge, — zdaj pa bije taka ura njej, njej, katere pot se še skoraj dvignila ni, da bi se smela pregniti

že zdaj tja čez proti katastrofi, proti taki dolgočasni, nedramatični katastrofi . . .

„Že zdaj? Res, že zdaj?“

Zaslišala je te svoje besede in se zdrznila še bolj, kar zajecljala jih je bila nehote v gluhi mrak.

„O Bog! Ne, ne še! Bilo je res še premalo!“ se ji je izvilo iz strašno stisnjenih prsi in zdelo se ji je, da ji je laže, če ji vrže srce katero teh svinčenotežkih besed iz sebe.

Bilo je res še premalo... Pravzaprav samo to eno zadnje leto. Zakaj tisti časi, ko je sanjala še o princih in ji je srce zatrepetalo, če se je ozrl lep kadet za njo, tisti časi so bili vendar preveč otročji, preveč neumni, da bi jih hotela imenovati lepe še danes, ko se ji je bilo napolnilo srce z drugačnimi sanjami, ne več s penami iz mila, ampak z živimi, krasnimi rožami, ko se ji je odprl pogled že v vse lepote resničnega življenja . . .

O, da je stopil med solnce na nebu in med vse te rože baš on, ki jih je bil izklical iz tal, in da ji je baš on omračil s svojo ledeno senco žareči, vriskajoči pogled na poljane, ki ji je bil on sam pokazal s prstom nanje!

Toda, ali je mogel on kaj za to? Ali je mogel on kaj za to, da ga je gnala mlada moč naprej in naprej in više in više in da je na zadnjem hribu tam spredaj, tik pred vabečo sliko spoznal, da je bilo vse skupaj le zlobno slepilo in da je kriknil, premagan od brezmejnega studa in obupa, vpričo nje z bolestjo: „Gorje!“ Zakaj to je delež onih, ki iščejo in — najdejo . . .

„In prav je tako!“ ji je naenkrat vzkipelo srce visokega ponosa. „Kakor v žveplu smo se okopali v trpljenju in vsa bela je naša duša, razjedena in do globin sežgana, a čista in bela. In to je naše znamenje, znamenje vseh onih, ki so izvoljeni. In nič več nočem tožiti!“

Krepko je prijela za kljuko in vstopila.

Mati je stala pri ognjišču, vsa stara in sključena, a še vsa lepa s svojimi belimi lasmi in dobrotnim nasmehom na ustnicah.

„Kje si bila, Silva, toliko časa. Bala sem se že!“ je rekla skoraj ponižno, ko je ugledala hčer. —

„Z Vladom!“ je odgovorila Silva mirno in obesila svoje precej obnošeno ogrinjalo na žebelj ob vratih . . .

„Pa tako pozno . . .“

Silva je pogledala hitro tja. Zgodilo se je prvikrat, da je bilo v materinem glasu nekaj skoraj karajočega.

„In kaj potem, mama? Ali se morda bojiš zame? Menda ti nisem povedala vsega tega takoj in tako odkrito zato!“

„Ne, Silva! Vem, da si pametna in poštena, ampak če bi vaju kdo videl ob taki uri.“ — — —

„To mi je popolnoma vseeno, mama. Sicer pa se bom že znala zagovarjati, bodi brez skrbi!“

Prižgala si je luč na mizi, odprla knjigo in se zagledala s precej nevoljnim obrazkom v njo.

„Ampak to sem te hotela vendar enkrat vprašati, Silva: Kaj pa misli pravzaprav Vlado potem — — —“ se je oglasila mati čez nekaj časa in šla samo z enim pohlevnim pogledom čez hčer.

„Kaj potem?“ je vprašala Silva ostro.

„No, potem... potem, ko naredi maturo. Ali misli še študirati?“

„Menda še. Jaz ga nisem vprašala.“

„Nisi vprašala? . . .“ je vzkliknila mati nehote.

„Eh, saj vem, kaj hočeš reči!“ je rekla Silva in se namrdnila. „Ti bi rada vedela, ali me misli vzeti. Ampak vidiš, mama, midva imava pametnejših stvari dovolj in puščava take pogovore drugim.“

„O, moj Bog! Saj ne pravim, da ga boš že zdaj silila za to ali za to, ampak, če se imajo mladi ljudje radi, pride pogovor sam od sebe na to, kako in kaj bo iz tega . . .“

„Mogoče!“ se je zasmejala Silva ošabno in vrgla kodre s čela nazaj.

„Ampak, mama: kako si misliš ti pravzaprav tako-le ljubezen, kakršna je na primer med menoj in Vladom?“ se je zasmejala po kratki zamišljenosti iznova.

„Kako si mislim — — —?“

„Da, kako si to misliš, to mi povej! Kaj ne: sladko vzdihovanje, stiskanje rok, poljubčki — — —?“

Starka je vsa zardela ob teh izrazih in premeknila v zadregi lonec na ognjišču.

„Povej no, mama!“ je silila Silva in stopila nekoliko bliže.

„Eh, kaj jaz vem! Svet je vedno bolj neumen!“ je zagodrnjala ona. „Za tako neumno me pa tudi ne smeš imeti, da bi ne vedela prav nič, kako so take stvari . . .“

Poznalo se ji je, da je vendar malo užaljena, ker govori hči tako odzgoraj doli ž njo.

Silvi so se jezno zažarele oči in premerila je mater od nog do glave, toda premagala se je in se samo zasmejala.

Mati je izpustila klešče, ki jih je bila vzela baš v roke, da bi pogrebla žerjavico, in se obrnila vsa trda proti dekletu, ko je začula ta zasmeh.

„Kaj pa mislite, vi mladi ljudje, da ste pravzaprav!“ je kriknila. „Morda ste res pobrskali malo več po knjigah nego mi, a predno vam damo pravico, da govorite tako z nami, je treba še precej časa, in da se izkažete vsaj z eno teh sto in sto izkušenj, ki jih imamo mi! — Odkar občuješ s tem človekom in bereš tiste prismojene knjige, kjer trka ljudi luna pri belem dnevi po njih, si postala pa res taka, da te kar ne poznam več. Kar pusti ga, pravim!“

„Koga bom pustila in koga imela, to je moja stvar, draga mama. Toda, ako bi bile res le reči, kakor praviš ti, bi te ubogala!“ je pristavilo dekle z bridko ironijo. „Zakaj vedi vsaj to, da niso več tako vesele take stvari, kakor so bile morda nekoč ob tvojem času.“

„Potem mi je pa vseeno,“ je skomizgnila starka s popolnoma odtujenim obrazom. „Samo to ti pravim: če začneš že zdaj stokati in vzdihovati, ko ti ni še prav nič hudega, ko še ne poznaš ne skrbi, ne žalosti, potem ne boš imela res nikoli nič dobrega na svetu. Samo zato nisem nikoli preganjala sitnosti, ker sem mislila: pametna je že tako in se ni treba bati zanjo. Pa naj okusi nekaj veselja in sreče, uboga stvarca, vsaj sedaj, ko je še mlada, saj pride itak pozneje dovolj bridkosti. Le zato, vidiš, ti nisem hotela braniti. Če je pa tako, da si delate še iz tega le žalosti, bi bilo pa bolje — — — Da, kaj jočeta, kadar sta skupaj?“ se je ustavila naenkrat in se obrnila sem.

„Več nego smejeva, potolaži se!“ je odgovorila Silva s prezirljivim glasom ter listala malomarno po knjigi pred seboj.

Ona tam pri ognjišču pa je zastrmela predse in stala dolgo časa nepremično tako, kakor da se je v nekaj globoko zamislila.

A naenkrat se je veselo zasmejala. In potem še enkrat.

„Kaj se smeješ tako neumno?“ je vprašala Silva razdraženo.

„Eh, kaj bi se ne!“ je zmajala starka z glavo in odšla hitro v sobo pogrinjat za večerjo.

In Silvi je prišlo za hip na um, da si je mati predstavljala najbrže, kako se držita, kadar gresta z Vladom na izprehod, in obšlo jo je neprijetno čuvstvo sramovanja, toda že je zamahnila zopet prezirljivo po zraku in čitala dalje.

„Neumno je bilo sploh, da sem ji šla pravit! Človek le profanira, kar ima najlepšega . . .“

(Dalje prihodnjič.)

Izlet v Krakov.

Spisal **Podlimbarski.**

(Dalje.)

vavelskem gradu so bili mnogo let nastanjeni vojaki, zato nedopovedljiva zanemarjenost v vseh njega delih. Česar ni razdejal kruti človek, to je razjedel zob časa, ki je celo nekaj težkih železnih vrat preluknjal. Ker je naš cesar grad pred kratkim proglasil za svojo gališko rezidenco, je upanje, da se v te zgodovinske prostore povrne zopet nekdanji kraljevski sijaj. Velike sobe, kjer so bivali kralji, kuhinje, kjer so se pečali z alkimijo, dvorane, kjer so se zbirali vojvodi in senatorji, hodniki, balkoni in arkade, od koder je žlahtna gospoda gledala na viteške turnirje, ki so se vršili zdolaj na dvorišču, vse to se bo zdaj z nekaj milijoni popravilo in prenovilo. Z zidarskimi deli se je že pričelo. Sedaj le ogromnost gradu, ki je v dveh nadstropjih in ima nekaj stolpov prizidanih, še imponira, vse drugo kaže lice zapuščene in opustošene kasarne, katero so bili z mnogimi prizidavami še močno utrdili. Nikjer drugod se niso zgodovinska poslopja tako korenito uničila kakor tukaj. Današnji demokratizem se sicer ne zgraža ob tem, ako biva preprosti vojak tam, kjer je počivala pred stoletji razkošna dvorna dama, vendar treba ostanke starih dni braniti pred vandalstvom. V Tridentu n. pr. gospodari sedaj v gradu (Castello), kjer so nekdaj bivali suvereni škofje, tudi vojaštvo, pa tam so se vendar še ohranile po arkadah, hodnikih in sobah vse freske, ki nam zgovorno pripovedujejo, kako so ljubili tridentinski škofje nage muze. Prepovedano je te slike zamazati ali poškodovati. A na Vavelu so vse stene zabrisane z neko komisno umazano barvo, ki je ponekod belkasta, drugod rumenkasta ali višnjevkasta.

Tudi po cerkvah v mestu je pokopanih mnogo za narod zaslužnih mož ali imajo pa vsaj spomenike tam. V kripti sv. Mihaela na Skalki počivajo v velikih krstah Asnik, Krasevski, Siemiradzki, Lenartovič, Dlugoš in drugi. Prostora je pa še mnogo odmenjenega za večni počitek onih, ki bodo vredni večnega spomina. V tej cerkvi je kralj Boleslav umoril škofa sv. Stanislava. Truplo tega zaščitnika

poljskega je shranjeno v srebrni krsti v kapeli sredi vavelske cerkve in posebej so v vavelski zakladnici v dragoceni posodi shranjene njegove relikvije, ki jih nosijo na njegov praznik v procesiji na Skalki. V cerkvi sv. Ane je iz črnega marmorja Kopernikov spomenik: Polonia venča doprsni kip učenjaka. Napis: Sapere auso. Patriae Urbis Universitatis Decus Honor Gloria. V dominikanski cerkvi sem si zapomnil spomenik Skržineckega, voditelja ob vstaji 1831. leta. Junak napol ležeč, nad njim se sklanja angel s palmo miru. Pa tudi v drugih cerkvah so podobni spomeniki in grobovi, ker velik je v Poljakih kult zaslužnih mož in tudi takšne slavijo v cerkvi, ki ničesar niso storili zanjo. Za katedralo je najlepša Marijina cerkev kraj velikega namestja nasproti Sukienicam. Pač je morda v njej vsak okrasek umetnina, pa je preobložena s pozlačeninami. In vse to zlato, ki bogato pokriva stene, se blešči z rdečega polja. Koliko svetlejša in veselejša bi se kazala cerkev, ko bi bile stene v beli barvi! Pa tema v cerkvi je že nekak značilen atribut, kakor bi ne bil kraj božji predpodoba nebeške svetlobe. Vsekakor pa napravi zunanjost in notranjost te lepe stavbe iz XIII. stoletja mogočen vtisk. Na novo je bila poslikana po Matejkovih navodilih. Raz njen glavni stolp, na katerem je nasajena pozlačena krona, je lep razgled na mesto in okolico noter do Karpatov. Kakor drugod, tako se vidi tudi v drugih krakovskih cerkvah dosti navlake in neokusnih stvari, dosti zvirajočih se in skrivljenih soh, ki spominjajo na gladiatorje in borilce ali pa celo na črko S. —

Sukienice je dal postaviti Kazimir Veliki na sredi glavnega namestja (Rynek glowny). Namenjene so bile nemškim trgovcem s suknenim blagom, torej bazar. Ob straneh so opremljene z visokimi arkadami, pod katerimi se nahajajo večje trgovine, kavarna in gostilna. Skozi in počez je prehod ali galerija, kjer prodajajo kramarji vse mogoče obrtne izdelke. Na visokih obokih so naslikani v dolgih vrstah grbi poljskih mest z napisi. Ob deževnem vremenu je posebno zvečer prava gneča v galeriji in pod arkadami. V nedeljo sem tam videl mnogo kmetskih okoličanov v lepih narodnih nošah. Sredi med Sukienicami in Marijino cerkvijo stoji Mickievičev spomenik.

V prvem nadstropju Sukienic je muzej, ki se po pravici imenuje „narodni“, ker samo poljska dela se hranijo v njem. V Krakovu je društvo, ki ima namen, množiti zbirke tega muzeja. Navadni člani plačujejo po 1 K na leto, dosmrtni enkrat za vselej 25 K, ustanovniki 1000 K. Ustanovnik postane tudi tisti, ki daruje umetnino, vredno 1000 K. V

oddelkih za moderno kiparstvo in slikarstvo se vidijo znani umotvori: Neronove baklje, daroval Siemiradzki sam, Matejkov Kosciuško pod Raclavicami, kupljen „ze składek publicznych“, in njegov kolosalni „Hołd Prusov“. Bogato so uvrščeni slikarji Malčevski in Vispianski, Grotger ter Gierimski. Ajdukievič je podaril dva portreta. Slast je hoditi po takšni galeriji: čeprav sam nisi prav nič znalec, vendar čutiš, da uživaš umetnost, in veš, koliko truda in učenja je stalo vsakega umetnika, ki je hotel količkaj dovršenega naslikati na platno ali vdolbsti v trdo snov. Veseli obrazi selskega življenja se menjavajo z imenitnimi portreti. Sedaj se posmejaš bujni fantaziji umetnika pred naslikanimi plešočimi kmeti in delavci ali igrajočimi otroki, potem zamaknjen zreš v Kazimira Velikega, ali v resnega generala Dembinskega, ali v obraz umetnice, poln življenja, misli in dobrote. Čudovita sredstva in materijale uporablja slikar. Stopiš blizu njegove stvaritve in praviš: Nič, to je zmazek. A ko stopiš nekoliko nazaj in ujameš pravo luč, vidiš vse, kakor bi bilo živo. Velika voda, Sekvana, se vali po platnu, čez njo dolg most, ob bregu mesto, po vodi plavajo trije čolni. Iz primerne daljave vidiš, kakor bi čolni v istini plavali in strmeli naprej po zlatopeni reki k resničnemu mostu. Vsak postoji pred to sliko Aleksandra Gierimskega. Nekatere umetnine so shranjene kot depozit, druge so dar umetnikov in drugih narodnih ljudi, nekaj slik in kipov je kupilo in darovalo prosvetno ministrstvo, na bronastem doprsju Mickieviča je napis „Dar Polek“. V drugih sobah se vidijo stare slike in predhistorične izkopine, v drugem oddelku je poleg narodnih krojev in umetnih vezil tudi vsa hišna oprava na ogled, nekatere stvari en miniature. Tu se nahajajo stoli z izrezljanimi naslanjali, žličniki, poslikane klopi, mize, zibelke in skrinje, omarice, vrči, sklede, nekaj originalnih jaslic, sekirice, klepetci, piruhi, parkeljni itd. To so sicer malenkosti, pa nam kažejo ljudsko umetnost. V majhnih razmerah se vidi borna lesena hiša poleg krasnega lesenega poljskega dvora v Zakopanih. Skoraj vsa soba je odmenjena Mickieviču. Po stenah visi nebroj trakov, vencev in lir, ki so ležali na njegovi krsti ali na njegovih spomenikih. Tudi nekaj bander, ki so jih nosili ob Mickievičevih slavnostih, je tu spravljenih. „Tworcy Ody do młodości“, „Piewcy Bytwy Racławickiej“, takšnih napisov je na trakovih vse polno. Na velikem srebrnem vencu so napisana vsa dijaška društva, kar jih je zunaj poljskih dežel. Na dveh mizah je razložen del pesnikove korespondence in listin, večinoma francoskih, ki se tičejo pesnikovega delovanja. Dalje se kažejo njegovi imetki: šah,

tintnik, medaljoni, vizitnice, pipe in različne druge stvari. V sobi je pet doprsnih kipov pesnika, eden Kosciuška in eden Poniatovskega. Tudi so tu shranjene nekatere zapuščine Kosciuška: pisalna miza, pištole, sablja, kokarde, rokavice in Poniatovskega sablja.

Zanimiv je drug muzej, ki se imenuje „Dom Matejki". Tam sta ohranjena salon in spalnica v tistem stanju, kakor sta bila takrat, ko je bival mojster v njiju. Dalje se nahajajo v tem muzeju skice za polihromijo Marijine cerkve in nebroj risb, ki se v skupnosti imenujejo „Sławnik Matejki", bogata zakladnica in šola za umetnike. Seveda postaja največ ljudi v tistem muzejskem oddelku, kjer se vidi grozno mučilno in morilno orodje srednjeveške turture — edina zbirka te vrste na Poljskem — pravi katalog. Ne vem, čemu so prišle te strašne stvari v mirni „Dom Matejki". S strahom sem šel mimo teh natezalnic, temnih prič človeške krutosti, in šele na ulici sem se razvedril, gredoč v mnogoobiskovani muzej Čartoriskih. Hvalil sem človeštvo, da je strlo torturo in se s tem visoko dvignilo v kulturi. No kmalu sem padel takorekoč z dežja pod kap. V prejšnjem muzeju sem videl orodje, o katerem govorita le še zgodovina in slabi roman, orodje, ki ga človeška iznajdljivost nič več ne izpopolnjuje in je v svoji zarjavelosti samo še nema priča nekdanjega barbarstva, a tu v muzeju Čartoriskih sem naletel na dolgo vrsto mučilnega in morilnega orodja, ki je še v popolni aktivnosti in se vedno množi, popravlja in izpopolnjuje. Hladno sem šel mimo velike zbirke orožja, ki se tu hrani, ker rajši ogledujem lopate, motike, pralice, pluge in poljedelske stroje, rajši učila in pripomočke za izobrazbo mladine nego orodje, s katerim je bilo pokončano toliko nedolžnih ljudi. Če je človeštvo premagalo torturo, premore morda tudi vojsko, vsekakor se mu vremena šele takrat zjasne, ko pojde poslednja puška najnovejšega in poslednjega sestava v muzej in bo pevec, ki je opeval čerkeski kinžal, o njej spesnil visoko odo. Pa glejte, kakšna vihrica modernih misli veje dandanes? Kakšna nasprotja in skrajnosti se javljajo v naši družbi? Jedva je človek povedal svoje pošteno mnenje, že „Kranjec moj mu osle kaže". Neki moj prijatelj, ki svojega mnenja ne meri po mojem vatlu, mi je nekoč, ko sem modroval proti orožju, zaresno trdil, da svet sedaj na slabem stoji in bi si Slovenci, ki jih od vseh strani obkrožajo ljuti sovražniki, pač priborili samostalnost in seveda tudi blagostanje, ko bi imeli toliko pušk in sabelj, kolikor imajo nežnih pesmic, in toliko topov, kolikor imajo povesti in romanov. No, krvižejni prijatelj, ali pri svoji ostroumnosti nisi prišel na to misel, da bi se

potem Slovenci med seboj poklali in postrelili in bi jih bilo itak konec? Sicer pa hrani muzej Čartoriskih mnoge druge lepe stvari: stare ščite in grbe poljske gospode, dragocene tkanine in pahljače, za katerimi so se dražestne kneginje smehljale v pariških salonih. Vidi se razloženih mnogo prstanov, pokalov, medaljonov, lovskih rogov, konjske oprave in podobnih drobnjav, darov kraljev in drugih mogočnikov. Na steni visi nekaj portretov narodne in do kraja požrtvovalne rodbine Čartoriskih.

Še druge lepe reči se vidijo v Krakovu, ki jih zaradi nedostatka časa nisem mogel ogledati; tako nisem bil v muzeju grofov Huten-Čapskih, ne v akademiji umetnosti in v staro jagelonsko univerzo z obširno biblioteko sem pogledal samo na dvorišče, kjer stoji Kopernikov spomenik. Starinar si bo z zanimanjem ogledal Rondel. To je okroglo poslopje v podobi pokrite arene, postavljeno v XV. veku za obrambo mesta. Notri kažejo predmete stare fortifikacijske umetnosti in različne kamenene okraske (lapidarium). Tik Rondela se nahajajo velika Florijanska vrata z lepimi stolpi, tudi ostanek utrdb iz starih časov. Ko bi ta vrata umela govoriti, pravila bi nam o nekdanji slavi, o mnogih kraljih in vojvodih, ki so v sijajnem spremstvu jezdili skozi nje v vavelsko katedralo.

(Konec prihodnjič.)

Iz noči.

Gredo sence mirnó,
kot strahovi plašnó —
V pusto nočno tišino
strmi nemirno oko.

Glej! in zaiskre
bliski sred črne temé,
žareči, krvavi plameni
iz gor visokih vzplamté.

In vstane divji poziv,
vre tisočerih izliv,
vabeč, koprneč v daljave,
v bodočnosti plamen živ.

Vse je kratek hip,
nemirnega srca utrip,
želj nedosegljivih
sramotni kip.

Vse je minuta kesná;
vzbujena iz nočnega sna
osamljena plaha duša
nemirna vsa planeta.

Milan Pugelj.

V parku.

Spisal **Vojeslav Molè.**

Pomladnji popoldan v dunajskem mestnem parku.

Vse že zeleni, kostanji, hrasti, breze; in hijacinte cveto in polnijo vzduh s svojim mamečim vonjem in tulipani se dvigajo ob njih strani ponosno v vseh barvah, pijani same pomladne radosti.

Solnce se smeje skozi veje, srka s svojimi žarki iz zemeljnih grudi sveže, jasne boje in se odbija na marmorni beloti dveh labodov, ki ploveta kakor sen po ribniku neprenehoma, neprestano.

Solnce, solnce! Kako to greje, kako žene kri po žilah in ji daje novega življenja! Še vrhovi čutijo to in vršijo v rahlem vetru in si pravijo komaj slišno bogvekaj. Nekje v grmovju poje slavec pri belem dnevi Koga naj bi se tudi bal? Ljudje, ki hodijo tod mimo, mu ne store nič žalega, kvečemu se ustavijo, poslušajo, se nasmehnejo in se napotijo dalje.

Smeh polni vse poti, solnčni smeh zveni vsepovsod. Kako tudi ne? Pomlad je tu, solnce se smeje, stara breza se smeje, kos se smeje, in se človek ne bi smejal?

Tik pred mene prileti žoga. Kdo jo je zagnal? Deklica, stara morda dvanajst let, jo pride pobrat in zardi pri tem do drobnih ušesc.

„Elza, pazi vendar!“ ji zakliče starikava guvernanta. In Elza se obrne v drugo stran in vrže žogo visoko, da odtrga pri tem še s kostanja dve sveži peresci, ki se zaziblјeta v zraku in zdrkneta na tla.

Lepa je Elza. Kakor metulj se ziblje njena vitka postava po peščeni poti, razpuščeni temni lasje se ji ulivajo na ramena, njen profil je še mehak, a lep kakor cvet napol razvite rože. In oči so ji tako črne, tako velike, tako smejoče! Kakor pesem so, ki se je zbudila nekje daleč in zveni na lahkih krilih nočnega zefirja bogvekam.

Škoda zate, Elza, škoda!

Glej, čez štiri leta, ko se ti razcveto grudi in bo tvoj stas vitek in poln in ti bo žarel obrazek iz las, kakor žari roža iz temnega peresja, takrat pride zate lep, nepozaben dan. Tisti večer boš sedela v gledišču v prvih ložah; in kukala bodo vprta vate namesto na oder. Vsa zardiš in vsa boš zmedena, ko zapaziš, kako zre vate

iz nasprotne lože mlad lep mož in se ti nasmihava. In potem zasanjaš vso noč o njem in se ti zbudi v srcu nekaj novega, nepoznanega, a tako neizrečeno sladkega!

In potem, Elza? Veš, potem pride večer, ves zvezdnatozlat, poln šuma vrtnih dreves in vodometovega šumljanja. Takrat zaplakaš same sreče, ko se prvikrat strnejo vajina usta, ko te poboža mehko po žametnih laseh, ko te objame okrog pasu in ti pove, da si mu vse na svetu. Nebo bo žarelo nad vama in svetla, velika zvezda se utrne v vajino srečo.

In potem? Ej, zabuči godba, zazvone zvonovi, mirte ti vpleto v lase, snežnobele mirte! Zlat prstan ti nataknejo na drobni prst in ti čestitajo in se vesele ob tvoji sreči.

Ah, in potem? Potem ga spoznaš. Žalost pride v tvoje srce, da preplakaš cele noči sama in zapuščena. Upadejo ti lica in uvene tvoja mladost, edina tvoja tolažba ostane tvoja mala hčerka, a tudi ta ti umre in ž njo leže v grob vsak up.

In potem pride zopet dan, poln zvonjenja, a žalostnega; pod mrzlo zemljo te pokopljejo, tvoj mož te spremi do groba, se vrne domov in živi dalje s tvojim denarjem.

Škoda zate, Elza, škoda! —

Kam sem se zamislil? Smeh zveni okoli mene, solnce se smeje, breze se smejejo. Elza je vrgla žogo visoko, jo zopet ujela in se zasmejala v svoji otroški sreči, da so ji zablesteli med češnjevimi ustnicami biserni zobki.

Črn kos je priskakljal na stezico, se ustavil pred mano, me prezirno pogledal, kot da se je hotel zaničljivo zasmejati, in zopet odletel.

Od paviljona sem pa zveni šumeča godba.

Za srečo.

Naša mlada kri
kipi,
naše mlado srce
trepeče,
rado bi pilo iz kupe sreče
do konca dni . . .
Zaman, zaman,
ker sreče ni!

Vinko Zupan.

Magda.

Spisal **Milan Pugelj.**

V.

otem je prišla zima, zima. Siva starka od severa je prišla, ustavila se tam na vrhu naših severnih gora, skljućena in grda je obstala in zavihtela svojo staro in skrivljeno palico. Takrat so se dvignili iz dolin žerjavi, mnogo ptic selilk se je dvignilo, zakričali so črni tropi in so se obrnili na južno stran. In kadar so izginile temne jate za obzorjem, je vrgla starka palico v tiste sive, umazane oblake, ki so viseli nizko nad krajino. Zgenili so se, nekaj se je pričelo iz njih izmotavati in trgati, še niže so se spustili, stisnili se v brezmejno umazano morje in tako obmirovali. In nato je pričel padati sneg. In mraz je bilo, in vrane so kričale okrog hiš, in ledene rože so se delale po oknih.

Zima, zi — ma! Tako dolgočasno je to ime, in če ga človek izpregovori, mu pride na pamet ves tisti mučni čas. Snežena polja, mraz, zmrzli obrazi na ulici, prazne ceste, z ivjem pokriti konji in v debele suknje zaviti dremajoči vozniki. Človek stopi k oknu, gleda na umazano pot in se domisli svetlih pomladanskih cest, kakor sulice se zapikajočih v sinjo daljo. In se spomni zelenih travnikov, zlatih njiv in rdečega maka. In misli na tih večer, na lepe oči in na lep obraz. In tako daleč je tisti tihi večer in tako daleč so tiste lepe oči in tisti lepi obraz! In kar pride v dušo, je žalost: nikoli več se ne povrne tisti tihi večer, tisti lepi obraz, tiste lepe oči. Čisto malodušno je srce, samo umazana pot je pred očmi in zima, zi — ma.

Pri nas v vili ni bilo dolgo nobene novosti. Enakomerno je teklo življenje, jaz sem mu sledila z napetimi očmi, a nisem našla na njem nič zanimivega. Jug je ljubil Magdo še morda malo globlje, Magda se je nagibala menda bolj in bolj h gospodu Evfemiju in gospod Evfemij je hodil na lov in ni več streljal divjačine. S puško na rami je hodil po sneženih gozdih, njegov beli pes je obskakoval grmove, lajal vanje in preganjal divjačino, a gospod Evfemij ni snel puške z rame, ampak hodil je s povešeno glavo in ves zamišljen po samotnih in sneženih potih.

Zelo mirno in zelo tiho je teklo naše življenje, dokler se ni nekega večera odpeljal z doma naš gospodar Oton Jug. Tih večer je bil takrat; spominjam se natančno, kako sem strmela vanj doli na vežnih durih. V dolino doli so drčale sani, prijazno so žvenkljali svetli zvončki, dvoje luči se je manjšalo in manjšalo in naposled popolnoma izginilo v daljavi. In bilo je, kakor bi se bile umeknile izpred oči neke lepe sanje, ki jih ni nikoli umelo srce, ampak je gledalo vanje in verovalo tako zaupno kakor pobožen katoličan v večnost.

Luna je sijala in zvezde, rimska cesta je šla jasna in svetla preko neba in sneg se je iskril po polju kakor srebro. Silno mirna in tiha je bila vsa široka ravan, prazna je bila cesta na daleč in blizu, niti sove ni bilo, da bi predramila tihoto s svojim plašnim skovikanjem.

Ko sem tako stala mirna in zamišljena na pragu, se je približal tiho Žan in me je prijel za roke.

„Zadnjič ste rekli, da si boste premislili. Ali ste že premislili?“

Njegov glas je bil še vedno tako ponižen in proseč kakor tisto noč, ko je prišel in se je pred mano razjokal. In tudi njegove oči so gledale še tako vdano za menoj, ko sem odhajala po stopnicah.

„Čakajte!“ — sem mu rekla — „trpite in potrpite! Vsi moramo trpeti in potrpeti!“

Vstopila sem potem v stanovanje, najprej v predsobo in potem v sobo, kjer sta sedela pri mizi Magda in gospod Evfemij. Hotela sem prižgati luč, ker je bila že noč in se je videlo po sobi samo od lune, a Magda je zamahnila z roko in mi velela, naj počakam. Odšla sem nato v predsobo, pustila vrata rahlo priprta, sedla tam v temen kot, strmela v temo in poslušala.

„Napraviva konec tem razmeram!“ je rekel gospod Evfemij z nekoliko izmučenim in obenem nervoznim glasom. „Jaz grem odtod.“

Molk je vladal potem tako dolgo, dokler ni izpregovoril v drugo. Ali takrat je bil njegov glas tako ubog in slaboten, kakor bi prosil milosti.

„Pojdite z mano, Magda!“

In odgovarjala je z nekakšno resignirano mirnostjo.

„Jaz mislim“, je dejala, „jaz čutim tudi, da bi vas lahko ljubila, vsaj bolj ljubila, kakor sem dozdaj koga ljubila. Ampak pomislite, ljubi: jaz sem tako izgubljena, izgubljena!“

Ob njenih zadnjih besedah se mi je zdelo, da čujem afektirano tragedinjo, ki govori na odru svoje zadnje predsmrtne besede in se zgrudi sunkoma na tla.

„Izgubljena!“ je ponavljala. „Moje življenje je izgrešeno, vrženo v blato; zame je vse minilo. Moj namen je, živeti tako popolnoma brez misli, brez vere v bodočnost, brez spominov na minulost, tako popolnoma brez srca do smrti.“

Stol se je premaknil in menda je vstal gospod Evfemij in stopil bliže k njej.

„Ali veste, kaj je ljubezen?“ — jo je vprašal in njegov glas je bil zelo buren. „Nekaj slepega, nekaj gluhega je ljubezen in kakor vihar in nevihta in morski val na vzburkani gladini! Tista ljubezen, ki je prava, ne pozna nobenih ovir, in če so visoke do neba, jih ne razume.“

„Poljubite me čisto rahlo, gospod Evfemij, sem na oko in potem na ustne . . . popolnoma nalahko, gospod Evfemij! — To je tako prijetno, če človek ne čuti in ne sluti nobene strasti, nič tistega, kar je umazano . . . Vi moj ubogi, dragi . . .“

Nemara ga je objela sama, ker so bile njene besede tako mehke in tople in polne miline. Mirno je bilo vse par trenotkov, potem je nekdo prestopil in začul se je glas gospoda Evfemija.

„Pridi, Magda, sedi mi v naročje,“ je prosil in nato se je slišalo, kako je vstala Magda in se mu približala.

„Ne! poleg tebe“ — je rekla. „Vidiš, najina ljubezen naj bo čisto nova, popolnoma lepa, brez vsega, kar omadežuje.“

Po teh besedah je bilo tiho v sobi in sedela sta menda na zofi v mirnem objemu. Tako je preteklo par minut in gospod Evfemij je pričel govoriti vnovič z rahlim, zelo ponižnim in zelo prosečim glasom.

„Pojdi“ — je prosil — „z mano pojdi v tujino. Jaz imam vsega, denarja . . . in poročim te. In te bom ljubil, Magda! To noč odpotujeva in se posloviva v pismu in greva za svojo srečo. Kaj midva nimava pravice do sreče? Kaj ni za naju prostora na svetu? Pomisli, kako je širok, kako prostran, kako se je lahko umekniti tistim ljudem in krajem, ki so človeku zoprni! — Kaj mi mar tvoja minulost, Magda! Samo svojo bodočnost mi žrtvuj, svojo bodočnost!“

Proti sredi svojega govorjenja se je vznemiril, a proti koncu je bil glas zopet miren in popolnoma brez strasti in ognja.

„Pojdiva!“ — je izpregovorila v odgovor Magda in dostavila potem s tihim in komaj slišnim glasom: „Jaz sem tvoja!“

Nemara je takrat skrila svoj obraz na njegovih prsih ali v njegovem naročju, zakaj čula sem šepetajoče besede, s katerimi je prosil njenih poljubov. Dolgo sta slonela tako čisto tiho, naposled je prišla Magda, odprla priprta vrata v predsobo in obstala na pragu.

„Prižgite luč“ — je rekla, in njeno govorjenje se je čulo kakor v sanjah — „in prinesite večerjo!“

In sem vstala in storila, kakor mi je ukazala: prižgala luč in prinesla večerjo.

VI.

Švedska pisateljica Selma Lagerlöfova pravi na nekem mestu, da čutijo mladi, nedolžni in nesrečni ljudje vse težke dogodke že takrat, ko se jim približujejo. In jaz sem bila takrat mlada in nedolžna in nesrečna, in menda je bilo to vzrok, da sem slutila v svojih sanjah in mislih nekaj temnega in zelo tragičnega.

Pozno je že bilo, ko sem legla tisto noč v posteljo, in dasi je bilo pozno, se niso marale zatisniti moje že izmučene in trudne oči. Ležala žem vznak v postelji, strmela sem v temo, in ko sem tako ukrepala o bodočnosti, se mi je dozdevalo vedno jasneje in jasneje, kakor bi ležal nekje v bližini zelo zapuščen in zelo ostuden mrlič. In skoro mrtvaški duh mi je silil v nos, in ko sem hotela okreniti svoje misli na drugo stran, se mi to ni posrečilo. Prisiljena sem bila končno na čudovit način, da sem mislila na mrliča, ki leži nekje čisto blizu mene zelo zapuščen in zelo ostuden . . .

Zaspala sem šele pozno proti jutru, in tedaj so prišle nadme težke in mučne sanje. Hodila sem po peščeni dolini med dvema neskončnima hriboma. Noč je prihajala, sove so zapele, letale okrog glave, da so se tuintam doteknile peroti temena, in kričale vedno iznova in vedno plašneje. Strah me je bilo, udje so trepetali, oči so strmele v temo v mrzli grozi, in takrat se je sredi noči zganilo. Prišli so v črne halje zaviti pogrebci iz majhne odprtine, na njih licih se je kazala mrtvaška bledoba. Krsto so nesli na ramah, obstali so pred menoj in mi jo vrgli pred noge. Votlo je zabobnelo, pokrov je počil in odpadel in po tleh se je zavalilo truplo bogataša Otona Juga. Njegov obraz je bil krvav, belina njegovih mrtvih oči se je svetila iz krvi in brada se je sprijemala od nje. Zakričala sem, padla sem na kolena in molila, in prav v tistem trenotku so se divje zagrohotali pogrebci. In sove so priletele še bliže, plašno so skovikale, sedale mrliču okrog glave in ga kljuvale.

Zjutraj sem vstala bolj trudna, nego sem prejšnjo noč legla. Počasi sem se odpravila doli k Magdi, a našla je nisem. In tudi gospoda Evfemija ni bilo, in lakaj Žan je povedal, da sta se odpeljala, ko se je danilo. Na saneh sta se odpeljala, njemu pa sta pustila za gospodarja dvoje pisem: eno je dala Magda in eno gospod Evfemij.

In ko smo to čuli, smo postali vsi uslužbenci v vili mahoma hudo pobiti. Kakor bi legalo nekaj težkega na nas, vlačilo se po sobah, plazilo se zunaj okrog vile in pritiskalo na duše kot silno breme. Meni se je zdelo, da je prišlo nekaj skrivnostnega v mojo notranjost. Nekaj sem čutila v prsih, bogvekaj je bilo, trepetalo je kot list trepetlike.

Hodila sem iz sobe v sobo, čakala nestrpno mraka, čakala Juga in nosila v rokah dvoje zapečatenih pisem, ki mi ju je bil izročil Žan. Iz prvega je dehtel močni Magdin parfum. Drugo je bilo večje, navadno pismo iz zamolklega papirja brez duha.

Tisto popoldne je prihajal mrak silno počasi. Ure so se vlekle brez konca, zunaj je še sijalo zimsko solnce, umikalo se počasi za gore, večerna zarja je oblila snežnike, polagoma se je pričela izgubljati svetloba. Manj in manj luči je prihajalo skozi okna; tema, ki se je plazila iz kotov, se je gostila, stiskala se tesneje in tesneje in tako je naposled nastopil čas, ko sem prižgala luč. In nato sem slonela pri oknu in poslušala.

Prizvonile so iz dalje sani, približali so se glasovi zvoncev in oddalili so se zopet in se izgubili v nasprotni smeri brez sledu. In to se je ponavljalo dvakrat, trikrat, petkrat in šestič je zvonjenje mahoma prenehalo. Začuli so se koraki gori po stopnicah, potem po veži, odprla so se vrata in Oton Jug je vstopil. Pomagala sem mu sleči suknjo, sedel je na zofo in se je ozrl po sobi.

„Kje je Magda?“ je vprašal.

Jaz sem se pripravljala, da oddam pismi, in polotevala se me je od trenotka do trenotka večja nervoznost.

„Kaj imate tisto v rokah?“

Oddala sem pismi, obstala tik mize in gledala natančno v njegov obraz.

„Kaj je to?“ je vprašal, pobledel nekoliko v obraz in trgal omot in čital. Prečital je, zbledel čisto, vzdihnil, potem vstal in hodil s povešeno glavo po sobi. Končno je sedel v naslanjač v kotu, zakril obraz z rokama in bil miren kakor mrtev. Dvignil se

je čez dolgo časa, vstal je, hodil po sobi in se naposled pri peči ustavil.

„Prinesite vina, šampanjca!“

Njegov glas je zvenel ubito, nekako votlo in izsušeno in njegove oči so gledale kakor izza megle.

Šla sem, prinesla in natočila, in Jug je pil kozarec za kozarcem.

Tisto skrito drhtenje v mojih prsih je bilo večje in večje. Vse je trepetalo v meni in tudi moje roke, moje noge in moje ustne so se tresle. Zdelo se mi je, kakor bi tipala po srcu skrita roka, kakor bi ga stiskala počasi, polahko izžemala in kri kapala iz njega nekam globoko doli v temno globino.

Tiho je bilo v sobi, samo tuintam se je čulo, kako je kdo zaprl duri, šel po veži ali stopnicah in se končno nekje ustavil.

Jug je stal takrat pri oknu, obrnjen je bil po sobi doli, roke je imel zadaj sklenjene in strmel je topo v tla. In v meni se je zganilo prav tisti hip, prav tisti trenotek je izbruhnilo nenadoma vse iz duše: hrepenenje, ljubezen, nada, bolest, do tistih dob neznana strast . . .

Stopil je do omare, vzel iz nje steklenico s strupom, postavil jo na mizo in natočil v kozarec. In tedaj sem planila k mizi z divjim krikom, zgrabila sem čašo, dvignila jo visoko in jo vrgla z vso silo po sobi. Oklenila sem se z obema rokama njega, ki je stal s tresočimi rokami tik mize, pritisnila sem glavo na njegove prsi, sopla globoko in pripovedovala s težkim glasom o sebi, o svoji brezupni ljubezni, o svojem obupnem življenju, o svojem poniževanju in o svojem rodu.

„Ne umreti, ne umreti, vi moj dragi, vi moj ljubi, najljubši...“

Miroval je nekaj časa in potem se me je tudi sam oklenil. Svoje lice je naslonil na moje sence in začutila sem kmalu, kako so kapale nanje vroče kaplje druga za drugo.

„Pustite me do jutri,“ je prosil, „do jutri!“

„Samo umreti ne!“ sem ga prosila in tudi moje oči so bile mokre.

„Ne!“ je odgovoril, „ne! Minilo bo, kmalu bo bolje! Pustite me samega!“

Odšla sem počasi iz sobe v svojo podstrešno izbo brez vsake misli, samo tako iz navade. Legla sem oblečena na posteljo. Nič nisem mislila, nič sanjala, nič čutila in tisto drhtenje v prsih se je polagoma mirilo in mirilo. —

Nekoč so mi pripovedovali o človeku, ki je bil obsojen na smrt in je čakal pomiloščenja. Tako silno je bilo njegovo vznemirjenje, da se je tresel po vsem životu. Legel je in čudno se pomiril. Kakor je bila prej njegova razburjenost velika, tako je bil zdaj hladen in miren. Izgubljene oči so mu strmele v strop, nobenega izraza ni bilo na licu, nobene grenke poteze okrog ust. In tako so tekli dnevi do takrat, ko so mu oznanili poslednjo obsodbo. In ko je čul, da ne bo umrl, ampak da bo živel, da bo prost in svoboden — ko je to čul, je planil prestrašenih oči kvišku, zgrudil se nenadoma in umrl . . .

In drugo jutro je ležal Oton Jug zastrupljen in mrtev v svoji postelji.

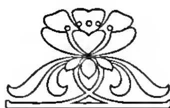
Jaz sem odpotovala še tisti dan in potem sem se vdala s topo mirnostjo v svojo usodo. Omožila sem se, rodila otroke, vzgojila jih, poslala v svet, pokopala moža in ostala sama . . . silno sama.

Ej, ljubica!

Ej, ljubica, naprej, naprej,
kraljestvo moje je brez mej —!
„Za nama je že svetli dan —
a kaj pa, da pod noč
nad nama plava vran —“
„Ne boj se ptiča smrti, ne!
Na ramo lok bom del,
nameril v vrana črnega
bom smrtonosni strel —“
Ej, ljubica, naprej, naprej,
kraljestvo moje je brez mej —!

Adolf Robida.

Strup.

Spisal **Fr. Strnad.**

(Konec.)

To je bilo preveč zate, dobra moja mati! Očetove krutosti si prenašala, a prenesti nisi mogla propalosti svojega otroka — — —

Vest mi je očitala včasi, da sem jaz kriv tvoje smrti.

Toda ni res, ni res, draga moja mati! Kriv je samo on, ki je storil to iz mene, on, ki je vlival tako dolgo strup v žile moje, dokler mi ni popolnoma otroval srca...

Nisem mogel drugače, mati! Zatrl je v meni vse boljše čute, vzel mi ljubezen, vzel veselje do življenja . . .

Kriv je samo on, mati!

On — on je ugonobil tebe in — mene, ugonobil namenoma oba!

O da nisem mogel s tabo, obenem s tabo v hladno zemljo, draga mati! — —

Toda kdo bi te bil maščeval?

Ne, ni smelo biti! . . .

*

O Gabrijela, ne zameri in odpusti! Odpusti mi, da sem te onečastil, onečastil s tem, da so moje smele misli tolikrat oboževale tvojo milo podobo, onečastil s tem, da je moja nevredna roka tolikrat zapisala tvoje sveto ime! . . .

O ko bi vedela! . . . Toda ti ne boš vedela nikdar! Nikdar, nikdar ne boš znala, kako sem te ljubil, kako sem se zatekal v svojih bednih urah k tebi, kako sem se oklepal z vsemi močmi svoje izmučene duše tvojega sladkega spomina . . .

Vsega tega ne boš vedela nikoli, in prav tako!

A vedela boš nekaj drugega, čula boš o stvareh, ki bodo pretresale tvojo nežno dušo, ki ti bodo vzbujale gnus do mene . . . Kajti zgodi se tisto strašno . . . In ti bodeš čula . . . Zvedela boš vse, kar me more ponižati v tvojih očeh . . .

In to je bridko zate in — zame!

Ko bi vedela vso resnico, ko bi videla v moje ubogo srce, ko bi znala, kako je prišlo do tega in kdo je vzrok, ko bi znala, da

se je zgoditi moralo, ah, potem bi me morda vendarle pomilovala! Toda ti boš čula samo obsodbo, ki jo izreko o meni ljudje brez čuta, ljudje, ki sodijo po zunanjih dejanjih samo . . . Slišala boš o mojih činih ne glede na njih vzroke, in tudi ti me — obsodiš!...

Čula boš, da... Ne, roka se mi upira, da bi zapisala to!... —

Ah, kako ti bo žal, da si bila kdaj znana z menoj, kako grenko ti bo ob spominu na one čase, ki so bili najlepši v mojem življenju, na one čase, ko sva se igrala skupaj, ko si delila svojo južino z menoj, ako si videla, da sem lačen in da te moledujejo moje oči za grižljaj belega kruha . . .

Ah, in še očitala si boš, da si bila tako prijazna, tako dobra z menoj in da nisi poslušala staršev, ki so te podili od mene. Kesala se boš, da so sijale s toliko ljubeznijo meni — izgubljenemu, zavrženemu tvoje lepe oči. A ob misli, da so se strnile nekoč tvoje ustnice z mojimi, se te bo lotevala groza! . . .

Da, groza te bo in kesala se boš . . .

Ah, samo eno srce bi si želel imeti, ki bi me umelo, ki bi čutilo usmiljenje z menoj v teh urah nepopisne bridkosti moje!

Toda naposled je prav tako, kakor je! Ne zamerim ti, Gabrijela! Bolje zate, da se strašiš pred mano, da me mrziš, nego da bi čuvstvovala z mano nesrečnežem ter trpela pri tem . . .

Da, mrzi me in če mogoče — pozabi me!

Mir tvoji blagi duši! — —

*

Moja duša je žalostna do smrti! . . .

Nobene zvezde na nebu, nobene solze v očeh . . . nobenega upa v srcu, nobene tolažbe od nikoder! Tema in obup! —

Nobenega žarka, ki bi posijal v mojega življenja grozno noč...

Tema, sama brezupna tema! . . . —

*

O da bi moglo biti drugače! . . .

Ali zaman so želje . . . Hoditi moram dalje po temni poti, ki mi je odkazana . . . —

Moja kri je otrovana, moja volja je sužnja tajnih sil, jaz sem samo še orodje v rokah zlobnega demona . . . —

Še mi zahrepeni včasi srce, še si zaželi svetlobe . . . prostosti . . .

Zaman! . . .

Mora se zgoditi! . . .

Biti priklenjen tako — imeti razum, imeti misli, a ne imeti svoje volje — — o smrt rešiteljica, kje si? . . .

Moram, moram . . . —

Železna roka me tira . . . Završiti se mora . . . Maščevanje mora biti . . . Maščevanje, potem — —

Ah, kak konec!

Ali zgoditi se mora!

Moje srce je bilo tako mehko! Smilila se mi je mačica, ki je padla s strehe, smilil črv na cesti . . .

A ti se mi ne smiliš, oče!

Moje srce je otrovano! . . . Ljubezni ni več v njem, ne usmiljenja . . . Samo maščevalnost, samo sovraštvo še čuti . . . —

Ah, moje srce je bilo tako mehko, a zdaj je trdo kot kamen! . . . Jaz nisem več jaz! . . . —

Zgodilo se bode . . . —

Moram, moram, če bi tudi ne hotel, a če bi ne moral, potem bi vsekakor hotel! . . .

Maščevanje mora biti! . . .

Haha! . . . „Tat, ubijalec, požigalec! . . .“

Čakaj oče, čakaj — pridem!

Pridem . . .

Moje srce vpije po maščevanju . . .

Čakaj, oče! . . . —

O, kje je moja dobra mati?

Ubil si jo! —

Kje je moja mladost, moja ljuba mladost?

Ubil si jo! —

Kje je moja duša?

Ubil si jo!

O ubijalec vseh ubijalcev! . . .

Pridem! Boj se me! . . .

*

Precej po smrti moje matere si je začel oče zidati vilo. Jaz in mati sva stradala poleg njega, a ko se je bil naju iznebil, si je zgradil vilo in jo opremil kar najrazkošneje. Okrog vile je zasadil lep vrt. In tudi gospodarsko poslopje si je postavil in konja si je kupil! —

Haha, krasno to!

No, tudi oženiti se je hotel zopet. Zato je menda zidal vilo, zato si je kupil konja — vila in konj naj bi bila imela tisto privlačno silo, katere ni več imela njegovo starikavo telo. V tem mu je sicer izpodletelo, a vilo je imel vendarle in udobno je lahko živel v njej, a jaz in mati sva bila prej stradala. Zlasti mati — ta revica! Mučil jo je, mučil do krvi za vsak novčič: za vsak porabljeni novčič je hotel imeti račun, in gorje, če mu ga ni mogla dati, če je včasi pozabila na kak izdatek! O, kolikokrat je jokala, ko je pritiskal nanjo in jo sumničil! . . . Varčevala je na vse strani, da bi prihranila kaj in mu ne dala povoda za prepir. Ona, žena prvega dostojanstvenika, je hodila med vsemi gospemi najpriprosteje oblečena in sama si je delala obleko, sama je šivala pozno v noč, da bi bilo manj stroškov. Svojim znankam pa je morala lagati, da ima šiviljo v stolnem mestu, ker bi bil drugače trpel očetov — ugled! In dobro vem, da je bila često lačna, lačna bolj nego jaz, ki me je oče tolikrat kaznoval s postom. Da, moja mati je stradala, a oče si je iz prihrankov sezidal vilo! Prej ne, dokler je živela še ona! Ah, kje bi bil njej privoščil kaj takega! Komaj pa je bila zatisnila svoje trudne, od joka in prečutih noči izmučene oči, je zidal takoj — takoj je mislil na to, kako bi si uredil življenje lepše in prijetneje.

In to s tem, kar si je moja mati pritrgala od ust!

Ah, ta vila, ta vidni dokaz tvoje samopašnosti, oče, kako me mika, kako me izzivlje . . .

Da, da, to je krasno, ti dragi oče moj, da si zidal, da si si zgradil vilo, napravil si senčnat vrt in kupil konja! . . . Ko bi te vile zidal ne bil, kdo ve, bi li bil prišel kdaj ta dan, bi li bila moja duša doživela to uteho! . . .

O, to misel ti je navdahnil sam oni, ki je maščevalec vseh maščevalcev, oni, ki dobro plačuje in hudo kaznuje! . . .

Zares, lepo vilo si si sezidal, dragi oče moj!

Ali iz te vile te požene nekdo, ti ljubljeni oče moj!

Jaz pridem! . . .

Boj se, ker blizu je osvete dan! . . .

*

Še enkrat naj poljubim zemljo, ki krije, kar je najdražje mojemu srcu! . . .

Še enkrat naj se razjokam ob tvoji gomili, o mati!

„Jaz sem nedolžen!“ —

O, dobra mati, če se spomnim tistih tvojih besed, če se spomnim, s koliko bolestjo si jih izgovorila, kako naj bi ne sovražil njega, ki te je mučil in trpinčil vse žive dni! . . .

Nedolžna si bila, po nedolžnem si trpela . , . —

Nedolžna si bila kot On, ki so ga pribili na križ! . . .

O, naj poljubim še enkrat prst, ki sloni na prsih, ki so me dojile, na prsih, ki so me tako ljubile!

Mati . . . mati! . . . —

O odpusti! . . . Žalil sem te! . . . Ali ne morem drugače! . . .

— — — — — — — — — — — — — —

*

Dopolnjeno! . . .

Zgodilo se je, kakor se je zgoditi moralo . . .

Jaz nisem več jaz . . .

Zgodilo se je, kakor si ti hotel, oče! Strup je učinkoval! Strupeni dih tvojih besedi je otroval mojo kri . . .

O, kaj si storil iz mene, oče! . . .

Jokal bi . . . jokal, da bi si izjokal dušo!

Dopolnjeno! . . .

Prižgal sem velikansko plamenico . . . Že se dviga dim, črn kakor dih tvojih besedi, oče! . . . Že sikajo zublji, pogubni kakor pogledi tvojih zlobnih oči! . . .

Kaj si storil iz mene, oče? . . .

Ah, jokal bi . . .

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“

Jaz — čigar srce je bilo tako rahločutno, tako mehko! —

„Zločinska fizijonomija!“

Kako bi me bil ljubil tak angel, kakor je bila Gabrijela, če bi bilo to res? . . .

Ne, ne, ne! Zločinske kali so pognale šele iz tega, kar si ti vcepil v mojo kri, oče!

O ti, ki si divjal zoper lastno meso, kakšno srce si pač imel? O krutež vseh krutežev!

Ah, otrok sem bil, majhen, nežen, tako potreben, tako željan ljubezni! . . . Kako bi se te bil rad oklenil! . . . Oče, oče! . . . A ti si me suval z okovano peto, ti si me neusmiljeno pehal od sebe! . . .

Otrok sem bil, negovanja tako potreben in tako žejen ljubezni — a ti niti moji materi nisi dovolil, da bi me bila ljubila in negovala! Molče in s krvavečim srcem je morala gledati, ko si rohnel

zoper mene! Niti geniti se ni upala, ko si me pretepal, ker si besnel še huje, če se je le z besedo poskusila potegniti zame!

Ah, otrok sem bil, otrok z nedolžnim pogledom, nedolžnim srcem, kakor drugi otroci . . . A tvoje zlobne besede so zastrupile moje srce, tvoj zlobni pogled je skalil jasnobo mojih oči . . . Tako je postal tudi moj pogled zloben, tako se je naselil tudi v moje srce greh . . .

Strup je učinkoval . . . učinkoval tako grozno, tako grozno! . . .

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec! . . .“

Ne jaz, ti si tat, oče! . . . Ukral si meni in moji materi vse . . . vse, kar sva imela na svetu . . .

Ne jaz, ti si ubijalec! . . . Mojo mater si ubil, mojo mladost si ubil, mojo dušo si ubil! . . .

Kar je bilo dobrega, si zatrl v meni . . . Strupeni dih tvojih besed in tvojih pogledov me je otroval . . .

Ah, jaz nisem več jaz! . . .

Otrok sem bil, nežen, rahločuten . . .

O, kaj si storil iz mene, oče?

Jokal bi, jokal in kričal bi od boli, da bi se zemlja tresla! . . .

Ali zaman bi bile vse tožbe . . .

Dopolnjeno! . .

Zgodilo se je, kakor se je zgoditi moralo, in izpremeniti se ne da nič več . . .

Prižgana je plemenica . . . Glej, kako se vije in dviga zubelj . . . više in više — notri do neba! Simbol mojega sovraštva!

Prižgana je plemenica in ob njenem strašnem svitu, ob njenem groznem prasketanju zaključujem zgodbo svojega žalostnega življenja . . .

Kako sladko, kako sladko je maščevanje! Kako dobro de to mojemu trpinčenemu srcu! . . .

Vidiš, oče, zdaj imaš, kar si hotel vedno imeti!

Tat nisem, niti ubijalec in razbojnik, a nekaj sem vendar storil, da se izpolni tvoje prorokovanje — postal sem požigalec! Sezidal si si dvorec, da bi se šopiril v njem, rešen mene in moje matere, ki si naju oba tako silno črtil . . .

Lahko si kaj domišljaš na svoj proroški talent, ti dobri oče moj! Zdaj triumfuj!

Ali nemara vendar ne boš, kaj, oče? Nekoliko prepozno ti je prišlo to! Ko bi vsaj moja uboga mati še živela, da bi se ji mogel rogati!

„Tu imaš, tu imaš — ali ti nisem pravil? . . .“

Ali tega zadoščenja ne boš imel! Ne, zdaj ne boš triumfoval! Imel boš škodo in to te bo bolelo! In morda ti bo vendarle tudi neprijetno, ko se bo povsod govorilo, povsod pisalo o tem, da je tvoj lastni sin požigalec!

Kaj hočeš, zatajiti me ne moreš? Osmešil bi se! . . .

Da, požigalec!

Dobro si prorokoval, moj dobri oče! . . .

— — — — — — — — — — — — — —

Dopolnjeno!

Ah, zakaj, zakaj se je moralo zgoditi . . . zakaj mora biti tako in ne drugače?

Moja duša je žalostna . . .

Jokal bi, jokal . . .

Ha, kako se dviga plamen, kako odpira svoje žrelo temna pošast in požira! . . . Simbol tvoje neusmiljenosti, oče! . . .

Moja duša je žalostna, moje srce plaka . . .

Bajoneta se leskečeta . . . Vizija se je uresničila . . .

Dopolnjeno! . . .

*

Odpusti mi, odpusti, mati! . . .

Vem, ti nisi hotela, a jaz sem moral, moral . . .

Rekla si včasi, mati, da je oče bolan. V svoji veliki dobrosrčnosti si mu odpuščala in ga celo zagovarjala . . .

O ne, ne, mati! Nikdar ne more biti bolan človek tako krut! Ne, ni bil bolan! Mučil naju je in trpinčil, ker naju je sovražil! . . . Tebe je sumničil, ker je bil sam malopriden; tebi je podtikal grehe, ki jih je sam imel na vesti . . .

Zloben je bil in krut in jaz in ti sva žrtev njegove krutosti in zlobe . . .

Proklet on, ki je kriv! . . .

O mati, k tebi si želim! . . .

O prosi, da se uteši to moje ubogo srce! . . .

Ne zavrzi svojega sina, mati! . . .

*

In zdaj se poslavljam od tebe, Gabrijela!

O da bi se dalo zapisati, kako je moji duši ob tej ločitvi! . . . Razjokati bi se moral trdi kamen!

Zdravstvuj, Gabrijela! —

Doslej je bila še vedno neka vez med nama . . .

Dokler me je obsevalo nebeško solnce s svojimi čistimi in očiščujočimi žarki, dokler sem srkal vase še neokuženi vzduh iz sinjih nebeških višav, moje misli niso mogle oskruniti tvojega spomina...

O, kolikrat sem klečal v mislih pred tvojo milo podobo in molil . . . molil k njej, kakor se moli k Bogu! . . .

Poslej bi bila vsaka misel nate greh!

Poslej smem misliti samo še na svojo zavrženost in na svojo bol . . .

Ne, niti spominjati se nočem več tebe! Preveč si mi sveta!... Pri živem Bogu ti prisegam, da zatrem v svojem srcu vsako misel, ki bi se oklepala tebe! . . . — —

Ne boj se, ti ponosita, ti krasna, ti neomadeževana! Pred mojimi mislimi, pred mojimi željami si poslej varna! —

Zdravstvuj, Gabrijela!

Blagoslovljena vsaka tvoja stopinja! Naj izlije nebo nate vso svojo srečo! . . . Sladek mir tvoji blagi duši!

Zdravstvuj, Gabrijela, zdravstvuj!

Pozabi me, kakor pozabim jaz tebe! — — —

* * *

Preiskovalni sodnik je zaprl drobno knjižico in globoko je vzdihnil.

Sedel je še nekaj časa in strmel v nasprotni zid. Potem pa je vstal, stopil k oknu in žalostno je zrl venkaj . . .

Zrl je venkaj, kakor bi iskal rešitve . . . kakor bi si želel biti daleč stran . . .

Prvič v življenju mu je bilo žal, da si ni izvolil drugega poklica...

Kam.

Kam neseš, ljubica ti,
to hrepenečo daljo svojih oči,
to sladko vrečo opojnih dni —
Kam neseš jo, ljubica ti?

Jaz jo nocoj spoznam,
zato se teman udam,
zato se viharjem prodam,
ne vedoč kod ne kam.

Milan Pugelj.

Književne novosti

Ivan Cankar: Aleš iz Razora. V Ljubljani 1907. „Narodna založba". Cena knjigi 1 K 50 h, po pošti 10 h več. Krasna povest! Ocenimo jo prihodnjič. — „Narodna založba" je novo podjetje, ki mu je naloga, izdajati leposlovne mladinske in popularnoznanstvene spise. Cankarjev spis je prvi, ki ga je založila. Dober začetek.

Dragan Šanda: Poezije. Ljubljana 1907. Tiskal Dragotin Hribar. Cena knjigi: broširani 2 K 40 h, vezani 3 K, poštnina 20 h.

Dr. F. D. Marušić: Liječnikovi zapisci. Zabavna knjižnica Mat. Hrvatske. U Zagrebu 1906. — „Zdravnikovi zapiski"! Kdo bi bil prej pozvan, pisati o vsem, kar preveva človeško dušo nego zdravnik? Človeška bolečina, telesna rana odpira tudi tajnosti duše, drhteče ustnice bolestnikove šepečejo srčne skrivnosti, ki se jih zdrav človek jedva zaveda, ali pa kriče na glas z vso strastjo, kar so zdrave govorile le malomarno; v očesu bolestnikovem samem vidiš, kako se vrše molče cele tragedije. — Molče izziva bolnik tudi svojo okolico, da izreče bodisi naravnost ali le v dejanju in nehanju svoj umski in srčni confiteor. Zdravnik je tudi duševni pionir in blagor mu in blagor bolnikom, če ni le rokodelec, mehanik, ampak sočuteč umetnik; tak ozdravljuje bolj s svojo pomirjajočo in bodrečo navzočnostjo nego s svojimi praški in mazili.

Marušić ne hodi le obiskovat in tipat bolnikov; njegovo oko si izbere za predmet diagnoze vso pot, ki ga vodi do bolnika, bolnikovo hišo, vso okolico, tudi zdrave ljudi, ki bolehajo le za — gladom. Zdravniški poset mu stopa v ozadje, bolniki so mu v prvi vrsti povod, da opazuje in pomiluje bedo zdravih, in namesto zdravniške razsodbe slišimo plamteče pozive socijalnega pesnika: „Na pomoč zdravim bolnikom! Potem izgine tudi bolezen." — Vloga zdravnika je torej pisatelju le sredstvo, ki mu odpira hiše in duše. — Sledimo mu v revne, neizmerno bedne koče, radi se damo dvigniti po njegovem poletu; ni pa nam všeč, da zdravnik v temle oziru ni prav nič zdravnik: zdravnik mora biti optimist in on mora v svojem nastopu in z vsako besedo le dvigati, bodriti, tešiti; obupna beseda mora biti tuja njegovim ustom. Marušić pa je v tem oziru tožnik, ne zdravnik tolažnik; on mnogo toži in obtožuje in naroča celo vrsto odvetnikov od zunaj, a zabi, da bolnik potrebuje bodrečega zdravnika, in zlasti ne pomni, da vsa pomoč od zunaj ne pomaga bolniku nič, ako ga ne dviga lastno telo; njega je treba ozdraviti najprej, potem je šele čas misliti na razokuženje njegove hišice, vasi, dežele.

Razmere v dalmatinskem Zagorju nam slika Marušić, res razmere ob bolezni, ki pač nikjer niso vesele; a črnoba, ki se usiplje iz teh črtic, je tako dosledno črna, da postanemo bolj zavzeti, nego prevzeti. Čuteč pretiranost in sluteč namen teh črnih barv, smo tem manj pripravljeni, se odzvati na njegov doneči vzklik: „Na pomoč!", ker bi pričakovali, da si bi tisti silni ljudje v Zagorju s silnimi mišicami najprej pomagali sami. Naj bi začeli ti korenjaki sami z delom in kmalu bo tu tudi tuja pomoč.

Marušić je sicer spreten pisatelj; njegove črtice spominjajo malo na Zofkin „Misterij žene", a nedostaje jim pristne sile, ki puhti iz „Misterija". Nič dobro pa ne pristoji pisatelju ponošena dekadentska obleka. *Dr. Jos. Tominšek.*

Ilija Ujević, Dokonice. Slike i priče iz Dalmatinskoga Zagorja. Zab. knj. „Mat. Hrv." — U Zagrebu 1906.

Istra, Dalmacija, Bosna, tod je v novejšem času posebno priljubljeno nabirališče beletristne snovi v hrvaškem slovstvu. Tu so odnošaji in ljudje, često in dokaj oddaljeni od nivelujočega toka evropske kulture, zato zanimivi za kulturnika. Spisi, zgrajeni iz ondotne snovi, so navadno le za povolico beletristni, a za polovico so folkloristni. Ako je snov ovita v poezijo, so taka dela prav užitna, samo da je kot snov treba donašati le to, kar je domače v dotičnem kraju.

V Ujevićevo zbirko 15 „slik" so presajeni izreki iz življenja v dalmatinskem Zagorju, in sicer v razmeroma premožnem Imotskem okraju. To je treba pripomniti, ker bi se nam sicer res čudno zdelo, kako nam more Marušić v „Liječnikovih zapiscih", ki so takisto posneti iz zagorskega življenja, slikati vse z najbolj črnimi barvami, dočim pri Ujeviću o bedi ni govora; Marušić je vzel za podstavo pač najrevnejše kraje v Zagorju, posebno okoli Drniša. (Glej Glasb. Matice Hrv. štev. 3. in 4., stran 30.)

Ujevićeve slike so nekake pripovedne idile; opazujemo v njih tiste male dogodke, ki jih pač donaša selsko šivljenje. Vse je navadno, pota ne peljejo niti v višino niti v globino. Včasi se zgodi kaka senzacija — n. pr. strela ubije cerkovnika med zvonjenjem toči — a tudi kaj takega se odpravi s kmetsko ravnodušnostjo. — Kaj znamenitega torej te slike niso, vendar so „nekaj branja vredne". Pisane so pač v književnem jeziku; le posameznih izrazov je mnogo lokalnih, ki so pa pojasnjeni pod črto. *Dr. Jos. Tominšek.*

Profesor dr. Fran Barac: O modernoj katoličkoj apologetici. Habilitaciona studija. Odobrio bogoslovni fakultet kr. vseučilišta Franje Josipa I. U Zagrebu 31. jan. 1907. Požega. Tisk Hrv. tiskare i knjižare D. D. 1907. — Cena 1 K 75 h.

Nove muzikalije „Glasbene Matice". Letos je že v drugič izdala „Glasbena Matica" v Ljubljani nove muzikalije, in sicer XXXIV. zvezek zborovnih partitur, obsegajoč „14 moških in mešanih zborov, uredil Matej Hubad". Vsebina, ki je na 44 straneh velike četvorke, obsega: štev. 1. Stjevan St. Mokranjac: Kozar, mešan zbor; štev 2. dr. Gustav Ipavec: Naše gore, mešan zbor z baritonskim samospevom; štev. 3. Emil Adamič: Deklica in ptič, mešan zbor; štev. 4. Fran Serafin Vilhar: Na Ozlju gradu, moški zbor s sopranskim in baritonskim samospevom; štev. 5. Alojzij Sachs: Idila, moški zbor; štev. 6. Karel Bendl: Svoji k svojim, moški zbor s četverospevom; štev. 7. Vladimir Stahuljak: Zakaj me nečeš? moški zbor; štev. 8. dr. Ant. Schwab: Vinska, moški zbor; štev. 9. dr. Anton Schwab: Usehli cvet, moški zbor; štev. 10. dr. Anton Schwab: Izgubljeni cvet, moški zbor; štev. 11. dr. Gustav Ipavec: Brodar, moški zbor; štev. 12. dr. Gustav Ipavec: Planinec, moški zbor; štev. 13. Stanko Premrl: Slovenska zgodovina, moški zbor s četverospevom; štev. 14. Ivan pl. Zajc: Dijaška, moški zbor. — Cena 6 K, za člane „Glasbene Matice" 4 K.

„Narodne pesmi" za šolsko mladino, izbral in uredil Janko Žirovnik. I. zvezek. V Ljubljani 1907. Lastnik in založnik „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta" v Ljubljani. Cena 20 h.

Upodabljajoča umetnost

Pri ljubljanskem knjigarju L. Schwentnerju so bili nedavno razstavljeni majolični izdelki, ki jih je proizvedel slikar g. Peter Žmitek v glinarni Rudolfa Schnabla v Kamniku — največ sam, nekaj pa s pomočjo Rudolfa Schnabla ml. S strokovnega stališča motreni, obsegajo razstavljeni proizvodi pet skupin. V prvo skupino spadajo tisti izdelki, ki so delani v prvotnem slogu z najnaivnejšimi oblikami; umetnik se žal ni potrudil, da bi se uporabljeni motivi prilegali modernemu slovanskemu okusu. Najjasneje priča o tem troje velikih krožnikov, na katerih so narodni motivi sestavljeni v svoji praobliki. Ko bi bili motivi primerno v slovanskem zmislu umodernjeni, bi se prav dobro podajali na teh majoličnih izdelkih. Motiv prepirljive ženske, motiv zmage Lambergarja nad Pegamom (ne boja med njima, kakor radi pišejo) sta posneta s končnic naših panjev in jako primitivno uporabljena. Pirhi, osrednji okrasek na enem krožniku, so natančne kopije naših pirhov. To še odobravamo, da pa je umetnik uporabil za obrobno dekoracijo tiste lončene piščalke, tega mu ne moremo izpregledati; kajti lončene piščalke so same na sebi tipična tržna roba kranjska, ki ni pripravna za dekoracije ploskev v obliki in barvi, kakršni je izbral slikar Žmitek. — Druga skupina: plošče s pokrajinskimi motivi z Gorenjskega — spominja po uporabljeni tehniki nemalo na holandsko maniro. Izbrani motivi so sicer domači, posnemajoča tehnika pa jim je zabrisala vse znake domačega sloga. — Tretja skupina predočuje stilizirane domače pokrajinske slike, potem friz, predstavljajoč „ženske na polju", ki je po svoji koncepciji docela neestetičen, in taso, predstavljajočo duhove, ki se klanjajo Svetovidu. Žal, da so tudi ta dela izvedena na način, da ne ustrezajo niti modernemu okusu niti slovanskemu slogu, in bi bila največ v povečani obliki primerna za umetne postekljenine. Zato in nič manj zaradi kaj trdih obrisov na uporabljenih motivih ter zbok neskladno sestavljenih barv štejemo to skupino za najslabšo. — Slike četrte skupine: Bled, Mali grad nad Kamnikom itd. niso niti čisto stilizirane niti čisti naravni posnetki, torej zmes, ki sodi med diletantska dela. — V peto skupino spadata portret Gregorčičev in Prešernov. Pri obeh je grajati nelepe obrobne risbe. Gregorčičev portret je zgolj reprodukcija neke fotografije, na kateri je slovenski motiv edinole pesnik sam. Ta risba z barvilnikom nima nič podobnosti z našo domačo majolično tehniko, je pa sicer prav dobra, ker je portret zgolj fotografska kopija in torej brez stiliziranja, ki dela Žmitku tako rado preglavico. Drugačna sodba gre Prešernovemu portretu. To sliko bi hvalili, ko bi ne imela stiliziranega ozadja in bi je ne kazilo barvanje, zlasti cinobrasti toni, ki so značilni pri polti nekega ameriškega plemena. — Naj ob tej priliki omenimo, da je naš slikar g. Maksimilijan Gaspari že često prav okusno moderniziral slovanske motive. Gospod Žmitek bi se torej okoristil, ako bi se ravnal pri svojem stremljenju po g. Gaspariju. —

Akademični kipar g. Al. Repič je izklesal kip pok. min. svetnika A. Rossipala iz marmorja in ga tudi razstavil pri Schwentnerju. Gosp. Repič je vlil v to najnovejše svoje delo vse duševno čutje, vdahnil ob srečnem umetniškem razpoloženju v trdo snov samo živo življenje. Portretna podobnost, ki jo kažejo razna dela Repičeva, je prav posebno izražena v tem kipu; imeli smo namreč priliko, videti tudi fotografijo pokojnikovo. Dalje nam je pripomniti, da je umetnik moral po punktiranju preklesati vso grobo snov do najfinejšega niansiranja; to priča, kako fino mu govori orodje. Gospodu Repiču čestitamo najiskreneje na krasno uspelem delu. —

Pri istem knjigotržcu smo tudi videli razstavljeno iz kovine ulito plaketo, ki jo je izvršil sedaj v Parizu živeči domači umetnik g. Al. Zajc kot častno darilo naše Sokolske slovenske zveze Češki sokolski zvezi na V. vsesokolskem zletu v Pragi. Pri tej skici se je diviti vprav genijalnemu grupiranju, pogrešamo pa precej sorazmernosti v figurah in zlasti prigovarjamo, da skozi obleko ni spoznati akta — prigovor, ki se je izrekel že o mnogih delih Zajčevih. Kar se tiče alegorijske strani, bi bil moral umetnik imeti na umu, da se naša sokolska zveza klanja posestrimi češki zvezi in da bi se torej Karniolija morala bližati češkim Sokolom in jim izročiti lipov venec. Zajčevo umevanje situacije je zategadelj popolnoma napačno. G. Zajc najbrže ni imel dovolj časa za to delo, vendar bi ne bil smel podati proizvoda manjše vrednosti ob redki priliki, ko bi bilo pokazati slovenski napredek s kar najdovršenejšim delom. Zato naj se šteje častno darilo naših Sokolov le za simbol bratstva, ne pa za merilo naših zmožnosti za kiparstvo. *A. H. O.*

Opomnja uredništva. Ker je naloga kritike, opozarjati umetnike na njih napake, čitatelje pa izobraževati — neutemeljeno hvalisanje škoduje obojim —, bomo vprihodnje o vseh novostih na polju upodabljajočih umetnosti priobčevali zgolj objektivno pisane kritične ocene.

Razmere slovenske umetnosti in načrt za ustanovitev slovenske umetniške galerije v Ljubljani. (Spomenica, izročena po akademičnem slikarju, Rikardu Jakopiču, občinskemu svetu v Ljubljani meseca junija 1907.) —

Slavni občinski svet! Znano mi je, da je slavni občinski svet po nasvetu gospoda župana Ivana Hribarja sklenil ustanoviti umetniško galerijo. V to svrho je dovolil po 2000 K na leto in določil, da se imajo nakupljeni umotvori — menda slovenskih umetnikov — trajno razpostaviti v prostorih ljubljanskega gradu.

Res, skrajno vsiljivo je, če se drzne slovenski umetnik vtikati v sklepe občinskega sveta, a usoda mlade slovenske umetnosti mi je na srcu in zato sem sestavil sledečo spomenico, katero si dovoljujem predložiti slavnemu občinskemu svetu v vestno razmotrivanje.

Vsako podjetje mora imeti najprvo svoj resen namen; od sredstev, ki se uporabljajo za uresničenje tega namena, pa je odvisen nadaljni uspeh. Ko se je imela leta 1866. ustanoviti v Ljubljani umetniška galerija, so se pokazale razne zapreke, ki so onemogočile izvršitev te ideje. Resnično pa tedaj ni bilo prav nikakega važnega razloga za ustanovitev umetniške galerije. Slovenski narod se je jel jedva zavedati svojega obstanka, umetniških potreb ni še nič čutil. Pa časi se hitro izpreminjajo, in kar je bilo pred leti brezpomembno, je danes skrajnja potreba. Kulturne zadeve so zdaj pri nas na dnevnem redu, v ospredje pa sili vprašanje o bodočnosti slovenske umetnosti. Kakšna usoda čaka slovensko umetnost in kakšna usoda naj bo proizvajateljem umetnosti, umetnikom? Naj se li nadalje bore in žrtvujejo za duševno blaginjo slovenskega naroda, ali naj se izgube

narodu za vedno? Ta vprašanja je rešiti čimprej. Slovenski narod sam jih bo rešil. Ustanovitev umetniške galerije je le en del umetniške naloge, ki jo mora narod izvršiti. In ker je ravno umetniška galerija najpreprostejše sredstvo, da se vcepi ljudstvu čut za umetnost, naj se napravi začetek ravno s to ustanovitvijo.

Od načina ustanovitve seveda je odvisno, kako bo uspevalo podjetje, ali bo v prid slovenski umetnosti, ali njej v škodo. Slavni občinski svet je blagovolil prevzeti izvršitev te kulturne naloge; naj bi jo tudi srečno rešil! Jaz pa kot neodvisen umetnik se čutim poklicanega, braniti čistost in svobodo umetnosti ter zagovarjati pravice svojih tovarišev. In na podlagi teh umetniških načel bom skušal podati primeren načrt za ustanovitev umetniške galerije, mimogrede pa opisal — v kolikor je to treba — razmere slovenske umetnosti in slovenskih umetnikov.

Vprašanje o namenu umetniške galerije je hitro rešeno. Umetniškim galerijam je namen: 1. hraniti najsijajnejše proizvode umetniškega duha, 2. kazati jih občinstvu in mu s tem dajati priliko, izobraževati svoje lepočutje, izpopolnjevati razum, uživati in se navduševati v prid svojemu duševnemu življenju. Imajo pa umetniške galerije dostikrat še, druge namene, katerih se tu nočem dotikati, ker so prenizkotni in za kulturni razvoj človeštva brez pomena.

Slovenska umetniška galerija ne sme imeti drugačnega namena kakor vse druge običajne umetniške galerije; bistveno bi bilo le to, da mora biti osnovana na čisto narodnem temelju. Mednarodnih umetniških galerij je že toliko in tako popolnih, da malemu slovenskemu narodu res ni prispevati na tem polju. Prometne zveze so dovolj ugodne, da je tudi nam prilika dana, uživati te proizvode tuje umetnosti. Česar nam ni mogoče najti nikjer drugod, to si moramo omisliti in zgraditi, in nekaj takega bi bila ravno slovenska umetniška galerija. Sicer so si pa že vsi večji narodi omislili umetniške galerije na čisto narodni podlagi, ker so uvideli, da mednarodne umetniške galerije ne izpolnjujejo svojega namena popolnoma, zlasti kar se tiče točke 2.; na lajika vsaj učinkujejo te galerije jako dvomljivo in mu mešajo čut in razum. Slovenski narod naj si zgradi slovensko narodno umetniško galerijo! Proizvodi narodne umetnosti, umotvori slovenskih umetnikov naj se trajno shranijo in razpostavijo v duševno omiko naroda! Pa kaj je narodna umetnost in kje se sploh začenja slovenska narodna umetnost? O tem predmetu objavim v kratkem obširnejši članek Tu pa naj le omenim, da slovenski narod ni čutil nikdar tako strastne potrebe za domačo umetnost, da bi mu bilo mogoče samostojno kaj ustvarjati. Bogatejši sloji na Kranjskem so se zadovoljevali — v kolikor jim je bila umetnost sploh potrebna kot sredstvo v običajne namene — s proizvodi tuje umetnosti. In tudi kasneje, ko so se rodili že nekateri umetniki iz slovenskega naroda, se umetniški nazori niso izpremenili. Kar so ti umetniki producirali, je le sad tuje umetnosti. Iz nobenega umotvora ne odseva svobodna slovenska duša, nikjer niti pičice tipičnega slovenskega značaja, izvzemši kvečemu nekaj diletantskih poskušenj, ki so se rodile kje v samoti v hrepeneči duši nadarjenega amaterja. In vendar ima slovenski narod svojo umetnost! — Ne, narod je nima, slovenski umetniki jo imajo! V duši slovenskih umetnikov se je rodila tedaj, ko so se otresli verig duševne sužnosti, ko so zamorili vse spomine na sramotni čas hlapčevanja, ko so se jeli zavedati svoje osebne enakovrednosti z umetniki drugih narodov. Na skrivnem so jo gojili in varovali, prezirani od lastnega naroda. In ko so se napotili v tujino, osamljeni, zavrženi — da si pribore tam zasluženo priznanje, tedaj jih je spremljal zasmeh. Tujci pa so jih sprejeli gostoljubno, pri njih so našli zavetje, katerega ni bilo zanje v domovini; tujci so jih častili in v njih slovensko umetnost Tak je

bil začetek slovenske umetnosti. Nekoč, pred 400 leti, je zabeležil slavni nemški slikar, Albrecht Dürer, vračajoč se iz Benetk: „Zeblo me bo po solncu! Tu sem bil gospod, a doma — zajedavec“. In danes, po preteku 400 let! Ali je pri nas drugače? Ali ni ravno tako, kakor je bilo pred 400 leti na Nemškem? Kaj še: kulturno življenje slovenskega naroda se drugače razvija kakor nemškega! Zastopniki slovenske umetnosti nimajo sploh nikakih pravic, izobčeni so iz človeške družbe, proletarci so najnižje vrste. To jim je prisodil slovenski narod in s tem dokumentiral svojo duševno omejenost! Ali se morda motim? Ali narod le spi, ali zastira njegovo dušo le temen mrak, ki se razprši, ko posije solnce, ko napoči narodov dan? . . .

Naj molčim! Vrnimo se zopet k umetniški galeriji!

(Konec prihodnjič.)

Med revijami

Hrvatski djak. Glasilo hrv. naprednog djaštva. S tem naslovom in pod uredništvom Jurislava Janušića je pričel s tekočim letom (proti naročnini 5 K na leto) izhajati nov hrvaški dijaški list. List obeča marsikaj dobrega in želeti mu je daljšega življenja, nego je bilo usojeno raznim njegovim prednikom v zadnjih letih. — V dijaškem gibanju hodijo Hrvatje za Slovenci kot svojimi vzorniki; tako je tudi „Hrvatski djak“ zasnovan kakor naša „Omladina“, le obsežnejši je, ker se, vsaj doslej, bolj bavi s teoretskimi članki in donaša tudi leposlovne prispevke: črtice in pesmi. List je zanimiv; posebno dobrodošli so različni podrobnostni popodatki v listku („Pabirci“, „Bilješke“); da pisci takih listov v svoji gorečnosti včasi zapuste realna tla, dasi jim je realnost geslo, to razumnika ne moti. Program listu je jako obširen; ako bi ga dijaštvo res moglo izvrševati, potem bi državi in staršem ne bilo treba za otroke skrbeti pravzaprav nič; saj misli list celo na materijalno oskrbo dijaka in napoveduje reforme, kako jo bo mogoče doseči, in to takim potom, da bo imel dijak čim več — „prostega časa“! Izmed člankov vzbuja pozornost precej agresivni spis „Naša ženska sveučilišna mladost“ (v 1. štev.), ki višjim študijam ženstva ni kaj prijazen in se o njih uspehih izraža celo skeptično, vprašujoč: „Hoće li naplatiti (študentica) sama sebi sav napor studija i izgubljene mlade dane?“ in zaključujoč s perspektivo, da bo to ženstvo duševni in društveni proletarijat. Temu naziranju pa oporeka (v 2. štev.) zastopnica učečega se ženstva. — Takisto bodo vzbujali drugi sestavki (n. pr. „Naše srednje škole“ v 1. in 2. št. ter „Naša kazališna literatura“ v 1. štev.) zanimanje in odpor.

Dr. Jos. Tominšek.

Nov poljski list. Izšel je prvi zvezek novega lista „Swit“, miesięcznik, poświęcony literaturze i sztuce.“ Ustanovil se je kot reakcija proti pretiranemu, ne mislečemu modernizmu, da zopet uvede v slovstvo „čvrsla čuvstva, prostost oblike in jasne misli“. *V. M.*

„La Revue Slave“. Tome III, no. 2. Mars April 1907. Paris. Rédaction a administration 50, rue Molitor, (XVI.).

Splošni pregled

Božidar Flegerič †. Širši današnji slovenski svet je le malo poznal pesnika Božidara, ki je umrl dne 9. junija v svoji rojstni vasi, v Vodrancih na Štajerskem a tem bolj so ga poznala njegova domača brda, vinorodne Slovenske gorice; zakaj večno je romal po njih kakor deseti brat, potnik usode, ki mu ni privoščila stalnosti „zadovoljnega Kranjca". Danes si srečal popotnega človeka, strmečega predse, v obnošeni gosposki suknji na prašni beli cesti, drugega dne zarana ti pride nasproti iz skednja kmetske hiše, kjer je prenočil na senu, a še istega dne je gost župniku, znancu iz dijaških let, ki pomilujoč gleda na izgubljenega pesnika; Flegerič pa mu citira verze slovenske in hrvatske in latinske in italijanske; zakaj ob kaplji vina se mu je zbudila otrpla duševna sila, oko mu je zažarelo in stare podobe se mu obnavljajo. Od takih prilik je živel gmotno in duševno; čim je zaznal, da se mudi v bližini človek literarnega zanimanja, brž se je pojavil v njem „popotni človek", ki ne gleda na solnčno žego niti na težavo pota — težki so bili zadnja leta Flegeriču koraki — in v znaku literature je bil skoro „bratu brat".

Dve generaciji je živel Božidar; s 66. letom je legel v grob Bil je siromak, ki ga je rana nesreča treščila na tla; hiral je, dokler mu ni „reje zmanjkalo in je ugasnil". In reje mora zmanjkati v tesnih kmetskih razmerah, v osamelosti selski; sigurno je mora zmanjkati duhu, ki ga je razvoj ločil od kmetskega življenja, pa mu ga ni nadomestil z ničimer; Božidar naj bi bil kmet, pa ni bil kmet, želel je biti gospod, pa ni bil gospod. Študiral je gimnazijo v Varaždinu in Mariboru, dovršil univerzo v Gradcu, bil profesor v Oseku — končno pa popotnik Slovenskih goric brez cilja.

Baš sedaj, ko to pišem, je ob cilju; devajo ga v grob tam pod jeruzalemskim gričem v zemljo domačo, ki jo je nekdaj opeval, v zemljo Stanka Vraza, Davorina Trstenjaka in Božidara Raiča, vse samo iskrenih in plamenečih duš, otrok večnolepe ilirske dobe. Flegerič je dejanski častil spomin teh svojih zemljakov in, držeč se tradicij in položaja svoje ožje domovine, zrl vedno na hrvatski iztok, pa bil pesnik in pisatelj slovenski. *Dr. Fr. Ilešič.*

Enajst mladih poljskih pesnikov iz Ukrajine je izdalo knjigo: „Różnymi szlaki". Noworocznik literacki młodzieży kijowskiej z przedmową Kazimierza Tetmajera. Kijów, 1906 r. (Na raznih potih. Literarni almanah kijevske mladine s predgovorom Kazimira Tetmajerja. Kijev, 1906. l.) Poljsko slovstvo je postalo v najzadnjem času povodom ruske revolucije samo revolucijonarno in bojevito, celo Tetmajer in Przybyszewski sta položila svoj obol revoluciji na žrtvenik, prvi z dramo „Rewolucya", drugi s „Tyrtenszem", in zato se zdaj čudno slišijo akordi te mlade generacije, ki izzvenevajo vsi v mračni melanholiji. Bol, polna žalosti in hrepenenja, veje iz vseh teh verzov in proze, tisto temno hrepenenje, ki se vzbuja v človeku jeseni, ko ve, da je vse zaman, da pride in leže na vsa pota mrzla zima. „Zopet si prišlo k meni, hrepenenje — sestra moja. Tako sanjavo se zibljejo tvoji veliki beli cvetovi z divno vzbočenimi čašami . . . Vstalo si pred mano iz

svetlobe, iz vzduha, vse megleno, sivo kakor nočna tema, z velikimi, solznimi očmi, polnimi žalosti, nepremično, tiho . . . In tvoja krila so brez šelesta obdala mojo glavo . . .“ V takih glasovih se gubijo vse te pesmi in črtice. Predgovor je napisal Tetmajer, še nedavno sam veliki poet melanholije. „Ne morem se strinjati“, pravi, „z ono smerjo, kamor se najbolj nagibljejo poezije gospodov, čeprav so lepe. Sedaj je doba energije, ne melanholije . . .“ Toda ti mladi pesniki si niso sami krivi svoje bolestnosti. Zrasli so ob samih tožečih zvokih predhodne generacije. Kasprowicz, Przybyszewski, Tetmajer so bili vsi glasitelji pesimizma in ta se je vsesal mladini v dušo. A ko se otrese njih vpliva in se postavi na samostojna tla, jim vzgoji iz svojih vrst morda vredne naslednike. Vsaj obeta veliko.

Vojeslav Molè.

Marija Konopnicka je izdala novo delo „Przez głębinę“ (Čez globine), Lwów, Księgarnia Polska B. Polonieckiego, 1907. V krasnih sekstinah popisuje šege pri obletnici slavljenja horodeljske unije, ki jo slavi helmčinsko prebivalstvo.

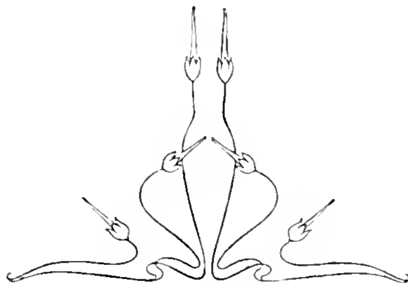
V. M.

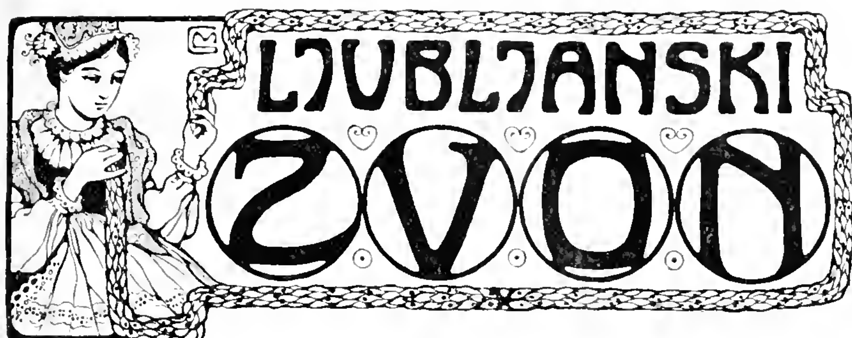
Eliza Orzeszkowa se je poslužila večje tiskovne svobode, ki je zavladala v Rusiji, in je začela priobčevati svoje spomine iz leta 1863. Bila je sama svedokinja tega revolucijonarnega leta in popisuje sedaj s svojo lastno ji plastično umetniško silo vse, kar je takrat videla, slišala in sama doživela. „Litewski Kuryer“ je prinesel že črtico „Oficer“, „Tygodnik Illustrowany“ pa „Gloria victis“. *V. M.*

Listnica uredništva. Gosp. A. St. v Ljubljani: Nameravali ste v svoji pesmi „Junak“ nekaj jako lepega povedati, a to se Vam ni posrečilo. Verzi so sicer gladki, toda pomislite:

In meč potegne mlad junak
ter vrane pokonča —

Kdo na svetu vrane z mečem pokončava in katere vrane bi čakale, da jih doseže kdo z mečem? Vem, da imate v mislih vrane brez perotnic, toda vendar! Prispodobe se morajo ujemati! — Gosp. Stefan Poljanec: Ena ali druga Vaših pesmic pride na vrsto. S tem seveda še ni rečeno, da ste že kdove kako velik poet. To je le še bolj igračkanje, a tudi v igračkanju se kaže včasi talent. Za zdaj torej samo toliko, da Vam ne vzamemo poguma. Z resno voljo pa lahko še kaj postanete. — Gosp. H H. Nabrežina: Vaše „duhotvorbe“ ne moremo priobčiti v „Zvonu“.

N o č.

I.

Kraljica noč! Ti večna, silna noč!
Ti duši dneva mrkla si nevesta,
željá si naših izgubljenih cesta,
usod nerazodetih si obroč.

Tvoj plašč, čez divje morje vihrajoč,
je tožba src in temna strast Oresta
in dom je moj, ki si ne najdem mesta,
v prelesti dneva tihih sreč iščoč.

Odgrni si božanske svoje rame,
pogasi sinja žalostne oči
in z vso kraljevsko silo padi name!

Iz drznih prsi dušo mi izpij,
da jutri, ko ti solnce žezlo vzame,
kot dneva hip se zopet prerodi!

II.

V svetove dviga večen se krvnik
in težki ščit njegov je tema širna,
kot smrtonosno morje neizmerna:
ni ga jezú, ne dviga se mejnik!

Vetrovi trgajo za krikom krik;
mrjočih jekov muka tisočerna
je kopja strašnega ostrina verna,
strupena je kot skritih zmajev sik.

Mogočne, o krvnik, so tvoje roke:
sam v sebi stvariš, v sebi sam moriš, —
kako naj vidim v sklepe ti visoke?

Ne blagoslavljaš, greha ne grešiš;
za nas so tvoje misli pregloboke,
ti, ki brez tal med zvezdami stojiš!

III.

Ihtenje gre s prosečimi rokami,
ihtenje gre od lokavih višav,
ihtenje gre čez črni mir dobrav,
ihtenje kroginkrog in nad glavami.

Kot v sodbe zadnje smrtni grozi sami
gre vest z vestjo med živi mrak planjav
in roso plaka v žejne vale trav —
Prijatelji, recite, kaj je z nami?

O, to je glas, da milosti nobene
nam dati noče višnjevi obok,
s solzami ur prečutih zaprošene!

O, to je glas, da je zaman vaš jok,
to duše so, pred veki umorjene,
zadavljene od krutosvetih rok . . .

IV.

Takrat sem klečal, ko je v tihi noči
šumel med cvetjem jablan južni zrak,
in sklanjal čelo sem na sveti prag
skrivnostipolne, vserodeče moči.

Vsak, komur vesna kelih svoj natoči
z ljubezni peno, sanja sen sladak,
da zanj bo luč nebes pregnala mrak,
da vojska zlata zanj na boj poskoči.

Prav, da si gnus mi pljunil v gredo belo,
o hvala ti, prijatelj sivi moj!
Prej v ognju plahem je srce strmelo

in svojo kri rosilo pred teboj,
a zdaj se carstvo moje je začelo,
zdaj sam sem kralj in večni oče svoj!

Vladimir Levstik

Stara pesem.

Kako se potapljajo zvezde v morjé!
In naju ljubezen, devojka, kam gre?

Še veš? — V somrak se zvonovi tope
in pinije v tihi molitvi drhte.

V strmeči daljavi gre čoln čez vodó
in pesem kipečo mornarji pojo.

In tisoč in tisoč je rož naokrog,
v dveh srcih ljubav je in sreča, sam Bog . . .

Kako se potapljajo zvezde v morjé!
In naju ljubezen, devojka, kam gre?

Temna je polnoč in nebo je brez zvezd
in v duši je moji in tvoji bolest.

Utonila v morjih je temnih sladkost
in v tvojih očeh je prezgodnja bridkost.

Vojeslav Molè.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

(Dalje.)

krog enajstih je dospel knez Metternich s svojimi diplomati. Najprej je odlična ta družba šla k plemstvu ter imela ondi svoj cercle. Meščanstvo pa je ponižno čakalo, da pride na vrsto, ponižno, toda nestrpno, ker so skoraj vsi trepetali, da bi jih ogovoril mogočni avstrijski državni minister. Plemenitaši so bili stari znanci, zatorej jih je knez kaj brzo odpravil.

Pristopil je k meščanstvu, kjer ga je sprejel ljubljanski župan. Nekaj odličnejših meščanov mu je bilo predstavljenih in tudi nekaj dam je ogovoril, med temi Židanovko in gospodično Češkovo.

Nato je prijel malega Nesselrodeja ter ga potegnil k oknu, kjer ga je zapletel v dolg in — po mnenju občinstva — jako resen razgovor.

„Moje veličanstvo — je pričel knez — je bilo danes preizvrstne volje!“

„So pač prišle dobre novice!“ je menil Nesselrode.

„Vrag vedi, kaj je!“ je del Metternich bolj čemerno. „Novic ni posebnih. A moje veličanstvo je bilo še sedaj zvečer prav izvrstne volje! In ta dobra volja se mi uliva kot laško olje v razburjeno dušo. Bog ve, da je tako, grof!“

„Si pač nepremagljivi ljubljenec svojega vladarja!“

„Ljubljenec!“ je odgovoril knez pikro. „Kdaj si že čul, da je bil prvi minister ljubljenec visokega svojega gospoda?“

„Pri tebi, ljubi knez,“ je odgovoril Nesselrode priliznjeno, „bi se mi kaj takega ne videlo čudno!“

„Pustiva to! Tudi na avstrijskem dvoru je vse tako kakor na drugih dvorih. Sedaj je pri nas v modi grof Wallenstein in skoraj bi stavil, da je mladi ulan že precej visoko splezal na lestvici cesarske milosti!“

„Grof Wallenstein, adjutant!?“

„Baš ta! Če imam še kaj diplomatskega talenta v sebi, skomina mladega moža po tistem stoliču, na katerem sedi pri tvojem veličanstvu vitez Manzurov!“

„Diable!“ je vzkliknil Nesselrode.

„Ne preglasno, Nesselrode! Pa si že kdaj nemirno spal radi tega Manzurova?“

„Pri Bogu, še nikdar!“

„No vidiš, tudi meni grof Wallenstein ne bode kratil spanja! Glavno je, da je njegovo veličanstvo pisane volje.“

Diplomatska ptiča sta se spogledala in Nesselrode je pomenljivo šepnil: „Le roi s' amuse!“

„Glavno je,“ je povzel Metternich prejšnjo nit, „da so veličanstva dobre volje. A danes se je moje veličanstvo od milosti kar cedilo! Odpusti mi trivijalni ta izraz, Nesselrode!“

„V čem se je kazala cesarska milost?“ je vprašal ruski diplomat radovedno.

„Dokončavši državne posle, je prijel visoki moj vladar za gumbo pri moji suknji ter izpregovoril: ‚Metternich, zastavico imam za vas, čedno, a trdo kot lešnik!‘ — Ni li to milostivo?“

„Gotovo!“

‚Poslušajte, Metternich! Kaj je to? Človek je, ust pa nima? Ni li to v resnici mična zastavica?‘

„Prav mična!“

‚Človek je, pa nima ust! Torej, kaj je to, knez Metternich?‘

„Zaman sem ugibal, a veličanstvu se je žaril obraz kakor kres na griču. — Vrag naj ugane, kaj je to?“

‚Res, trda kot lešnik je zastavica!‘

„Osramočen sem moral pripoznati, da človeka, ki bi ust ne imel, ni na svetu.“

‚Pač, pač,‘ — me je zavrnilo veličanstvo. — ‚Tak človek ste vi sami, vi sami, ljubi knez Metternich!‘

„Ni mogoče, veličanstvo, sem vzkliknil.“

‚Pač, pač, Metternich, vi sami in vsak drug mojih podložnih!‘

„Kaj pravite k temu, grof Nesselrode?“

„Zelo sem radoveden!“

„Kdo bi ne bil! Prav po dunajsko se je odrezal visoki moj gospod: ‚Der Oesterreicher hat ka Mund, der Oesterreicher hat a Goschen!‘ Zadovoljno se je smejal, in ko sem bil že v drugi sobi, sem še čul visoki ta smeh.“

Diplomatična lisjaka sta se zopet spogledala, nato sta pa oba izpregovorila eno in isto besedico:

„Duhovito!“

„Mi, knez,“ je dostavil Nesselrode, „ki smo boljše vrste hlapci, potrebujemo dobre volje svojih gospodov bolj nego vsakdanjega kruha!“

„Nekaj razlike je pač med mano in tabo, dragi Nesselrode! Visoki tvoj gospod te lahko z jermeni biča, a tvoje telo bi moralo mirno držati!“

„In ti, svetlost,“ se je odrezal Nesselrode takoj, „kaj bi počel, če bi te visoki tvoj gospod, recimo, s tisto španjolsko paličico, ki ima zlat ročaj, namazal po grbi? Odpusti trivijalni izraz! Bi se li odpovedal ministrstvu?“

Ptiča sta se poznala. Knez je gledal predse: „Ne bi se!“

„Vidiš, razlike ni velike! Hi, hi!“

„Ti kuješ včasi zelo neprijetne dovtipe! — Ali oglejva si raje ženstvo! Nekaj jih je, ki so mojega in tvojega pogleda vredne!“

„Kaj mi hočejo — staremu človeku?“

„Star si, dragi Nesselrode, če hočeš sam biti star!“ —

Metternich je nato ogovoril še enkrat Židanovo mater, in njo je ta jezuit najbrž imel v mislih, ko je v svoj dnevnik zapisal: „Gestern war ich auf der Redoute, die abscheulich ausgefallen ist. Es scheint, dass schöne Länder nicht immer schöne Bewohner haben. Ich sah nur ein hübsches Frauengesicht, und hinter diesem soll eine russische Köchin stecken, die unter den Feldjägern viel Unheil anstiftet. Da ich kein Feldjäger bin, blieb ich nur eine Viertelstunde.“

V dvorano so priromali nekdanji Napoleonovci, na čelu jim obristvahtmajster Alborgetti, potem pa drug za drugim kakor racka za racko. Ravno ko je knez Metternich z diplomati hotel oditi, so se prikazali sredi občinstva. Niso se ozirali ne na levo, ne na desno: ženstvo so načeloma zaničevali, posebno ako je bilo mlado in zapeljivo. Samo toliko so vpoštevali zakone lepega vedenja, da svojih velikih pip niso vlačili s sabo. Jadrali so do župana, ker je Alborgetti izrazil mnenje, da je njegova, to je županova dolžnost, tako odlične meščane predstaviti navzočnim ministrom. Župan je rade volje ustregel temu zahtevku ter Metternichu predstavil prvi dve glavi, Alborgettija in Dreota. Knez je predstavljeni relikviji sprejel le z njemu lastno prijaznostjo, ker je brez dvojbe domneval, da se za bobnečim naslovom skriva bogsigavedi kaka patriotična zasluga.

„Mestu je le čestitati,“ je izpregovoril, „da ima tako zaslužne može!“

Obrnil se je k Alborgettiju: „V katerih bitkah ste bili, gospod obristvahtmajster?“

„V nobeni, svetlost! Ni se mi nudila prilika!“ Pri tem se je Alborgetti globoko priklonil.

„Da se je nudila prilika, bi bili gotovo radi umrli za domovino!“

Odgovorili so z enim glasom: „Za pravo domovino gotovo!“

„Lahko noč, gospodje!“

In racka tik racke se je globoko priklanjala. Metternich je odšel. A vse je drlo za njim k izhodu. Napoleonovci so ostali sredi dvorane. Zadovoljni so bili.

„Ni tako prazen ta Metternich,“ je izpregovoril obristvahtmajster Dreo. „Recite, kar hočete, ni tako prazen!“

Drugi so pritrdili, le kapitanlajtenant Recher se je izrazil: „Da je v mojih rokah, ga dam fizilirati!“

Odšli so, kakor so bili prišli, v vrsti kakor racka za racko. Tudi diplomatje so se poslovili. Začel se je ples. Starejši so se razpršili po restavracijskih prostorih, mladi pa so se strastno vrteli, ne da bi se mnogo brigali, kje so očetje in matere. Takrat na plesih ni bilo posebno strogega nadzorstva niti za oženjene niti za neoženjene. Oboje se je po svoje zabavalo, tako da skoraj ni bilo plesa brez škandalčka.

Gospa Marta Lederwascheva si je bila izbrala prijetno mizico na galeriji v kotu, še predno je odšel knez Metternich. Minilo jo je zanimanje za prizore v dvorani, zapustila je svoji klepetavi prijateljici pri balustradi ter poiskala svoj kotiček. V trenotku je prisedel k njej gospod jako čestitljive podobe. Prišel je, kakor bi bil vzrastel iz tal. Zategadelj se je gospa Lederwascheva prav glasno čudila, da ga vidi pred sabo in da si ni mogla misliti, da ga bode izteknila ravno danes in tu v reduti na galeriji. Istotako je gospod Lavrencij Anton Rudolf dal duška svojemu iznenadenju, da se je sešel na plesu ravno ž njo, ki je je najmanj pričakoval. Ker se razmere niso dale izpremeniti, sta sedla skupaj k eni mizi. Posadila sta se pa tako na široko, da drugemu skoraj ni bilo mogoče prisesti. Ostala sta torej sama, se živahno zabavala in prav ljubeznivo razgovarjala. Ker je bil Lavrencij Anton Rudolf galanten gospod, je naročil okusno večerjo in tudi zlate brežanke. Gospa Lederwascheva se ni prav nič branila niti večerje, niti vina.

Slavno občinstvo ni videlo v tem nič posebnega in nihče se ni brigal za Lederwaschevo in gospoda Rudolfa. Kaj enakega se je opazilo skoraj na vsakem ljubljanskem plesu!

Okrog ene je prišla na galerijo slabo opravljena ženska; na njenem koščenem in bledem obrazu sta se izražali bolest in skrb. Vse na njej je govorilo o pomanjkanju in skoraj o stradanju.

„Rudolfova je prišla!“ je šepnila Primčeva Pichlerjevi.

Ta pa je dodala: „Nekaj doživimo, če Bog da!“

Šele sedaj se je pričelo občinstvo zanimati. Rudolfova je obstala sredi galerije ter se plaho ozirala okrog. Opazila je onadva v kotu ter se takoj prerinila do nju. Parček jo je tudi opazil in Lavrenciju Antonu Rudolfu je kri zalila dobro rejeni obraz. Gospa Lederwascheva pa je prav ošabno pogledala proti ženi svojega prijatelja, nato pa jedla, prav kakor bi je gospa Rudolfova nič ne motila.

Gospa Rudolfova se je s tenko roko naslonila na mizo.

„Spati ne morem,“ je stokala kakor obstreljen zajec, „in skrb me mori, kje naj se dobi denar za Apetovo menico! Pri Hradeckem sem zvedela, da je tožba na magistratu. Mati božja na Dobrovi naj mi pomaga!“

„Meni,“ je nadaljevala, „še toliko ne daš, da bi mogla otrokom jedi kupiti. Izstradani so in raztrgani!“

Mož je vstal in plaho izpregovoril: „Sedi, Marička, jej in pij! Pa molči, saj nismo sami!“

„Sami ali ne, meni je vseeno! Ali naj na tihem neprestano jokam? In stradam? Lovre, ti veš, da stradam. Jaz in otroci! Raztrgani smo in v nedeljo si niti v cerkev ne upamo!“

„Moj Bog, molči vendar!“

„Čemu naj molčim? Poglej me, povsod se mi skozi obleko sveti! To nesramno žensko — tu se je z nepopisnim zaničevanjem ozrla po Lederwaschevki in tudi glas ji je vzrastel — pa oblačiš v svilo! Sram te bodi! Sram vaju bodi!“

Zadnje besede je kričala. Vsa galerija je hitela skupaj. Okrog mizice je nastala velika gneča.

Marta Lederwascheva se je dvignila ter globoko užaljena vzkliknila: „Gospa, kaj se drznete?!“

„Gospa? Kakšna gospa si ti? Da bi piskre brisala, si preslaba!“

Rudolfova, kateri je dajal smeh občinstva še več poguma, je pristopila bliže: „Prava gospa to, drugim može krade, za svojega pa ne mara! Ti, ti, vlačuga!“

Lederwascheva je zatulila in v trenotku sta si obe tičali v laseh. Ljubosumnost pa je Rudolfovi podvojila moč. Prav spretno je svojo sovražnico pograbila za kodre tik ušes:

„Zdaj te imam, grdoba! Za sladke!"

Spravila jo je k tlom in jo pričela z nogo brcati.

„Še za svojega si pregrda! Tu imaš! Tu imaš! Prešeštnica ostudna!"

Lavrencij Anton Rudolf jo je odkuril skozi gnečo. Nekaj gospodov je posredovalo, a le s težavo so Rudolfovo ločili od nasprotnice. Nato pa je tudi gospa Lederwascheva izginila, za njo pa zmagonosno odkorakala gospa' Rudolfova.

„Drugič jo bom pa še huje!"

(Dalje prihodnjič.)

Na razpotju.

Na križempotju sredi polnoči . . .
Kam vabiš me, krepost resnobnooka?
Kam kaže cesto tvoja mehka roka,
boginja ur cvetočih, duh slasti?

Ni je za naju ceste, Areté!
Čemu mi strup modrosti in resnice,
da v blodnjah iščem njeno kruto lice
in v dvomu smrti izžarim brez nje?

In s čim otmeš me ti poslednjo noč,
veselje, če za vse skrivnostne čare
razbijem ščit božanstvene prevare
in sem do smrti tvoj, sirena? Proč!

Ne proč, ostani! Vabi, zapeljuj
srce mi blodno, če predrzno išče,
in če postane majhnih želj svetišče,
ga z mrzlo točo ti, modrost, zasuj!

Jaz nočem rož in plamenečih dni!
Mi smo sinovi sive, trudne poti,
kot bel albatros s težkimi peroti
brez da, brez ne čez ocean hiti . . .

Vladimir Levstik.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

elikomestni človek se navadi šetati skoraj stoje, z očmi in nekaj z ušesi. To razvedruje prav tako kakor telesno delo, gibanje. — Najlepši čas v mestu je večer. Mari naj zvečer hodim po šetališčih? Nasadi so brez dnevne luči le sence; a ponočne mestne sence niso utočišče tistim, ki so prenasičeni luči, ampak skrivališče tistim, ki se boje luči.

Mari pa naj v razvedrilo tekam po nočnih ulicah? Storil bi to kvečjemu iz zdravstvenih ozirov; kjer pa se glasi higijena, tam molči neprisiljena zabava. Kaj stori velikomeščan, ki se je trudil ves dan v pisarni, v trgovini, v šoli in se hoče zunaj svoje hiše odpočiti in razvedriti? Ako ne gre na posebna zabavišča (v gledišče, koncert i. dr.), poišče najbolj obljudeno ulico ter si tam, udobno se kretajoč, tudi stoječ, ogleduje vrvenje, ki ga donaša večer.

„Na Friderikovi cesti vidite vse,“ poučujejo vsakega tujca v Berlinu; „tu bije glavna berlinska žila.“

Res se da opazovati, kako namerjajo šetalci semkaj svoje korake. Ko odhajajo eni, dohajajo drugi in množica si ostane vedno enako velika, potrpežljivo se prerivajoč. — Le malo je ljudi, ki so stalni, vsakodnevni večerni šetalci, oziroma šetalke po tej ulici; in pri teh se kmalu odkrije, da so sumljive pouličue prikazni, zli poulični duhovi. — Ni pa vsa Friderikova cesta tako živahna, le nje srednji del, od Spreve do Lipske ceste je pozorišče za tako življenje; proti obema koncema pa postaja ulica samotnejša in šetalcev brez posebnega namena je tu kaj malo; pač pa se tod šopiri poulična drznost, ki se v bližnjih stranskih ulicah stopnjuje do svojega viška. — Zato le nazaj v središče prometa!

Kdor hoče imeti berlinsko življenje v malem pred seboj, naj se postavi ob Friderikov kolodvor na Friderikovi cesti. Rad sem postajal tu za nekaj minut, bodisi po dnevi ali po noči, zlasti okrog devete ure, ko se življenje razvije najbolj. — Pri tej priliki bodi omenjeno, da sem edino tu videl stati in čakati dela postreščeke

sicer jih nisem našel nikjer po mestu, niti pri najpripravnejših oglih. — Za tujca poučna je tukaj zveza različnih prometnih sredstev. Friderikova cesta je ondi precej ozka; po njej se pode gori in doli — vedno na desni strani — voz za vozom, vse v enakomernem teku. Ako pogledamo vzdolž po ulici, se vzdigujejo izza gibajoče se mase omnibusi kakor premični otoki; sledijo si skoraj vsako minuto.

Kar zabobni nad našo glavo: pripeljal se je vlak iz vzhodne Prusije, da, celo iz Varšave, kar spoznamo iz napisnih tablic na vozovih, ki drdrajo gori mimo nas v velikanski obok „Friderikovega kolodvora“. Železnica je torej tu izpeljana prav v osredje mesta, po visokih nasipih, med ulicami. Baš pri tem kolodvoru se da vsa gradnja dobro opazovati: nad Friderikovo cesto, ki je v višini nasipa premostena, vozijo vlak za vlakom, na obe strani, po dvojnem tiru; daljinski vlaki redkeje in ob določenih časih, mestna in predmestna (parna) železnica pa kar vlak za vlakom, tako da drdranje skoraj ne preneha. — Tik ob cesti, z uporabo nasipa in viadukta je kolodvor z vsem svojim prometom; takoj onostran kolodvora, na zapadno stran, je prekinjen nasip s še enim viaduktom, pod katerim se razteza sprevsko obrežje, in po tem viaduktu se začenja visok, v ovinku izpeljan železen most čez reko. Tu se moreš prepričati, da moderna tehnika ne pozna nikakih ovir, ako ima le dovolj gmotnih sredstev.

Po ulici vzdolž se pomiče na obeh straneh nepretrgana množica, očitno le taka, ki se ji ne mudi; kajti komur se mudi, ta si mora izbrati stransko ulico, da more hitro naprej ali pa se usede v omnibus. Kdor kaj nosi, je v nadlego sebi in drugim in se ogne rajši drugam; z odprtim dežnikom skoraj ne prideš dalje, zato ga pustiš doma in se prepustiš hladnokrvno dežju kakor Berlinci sploh.

Resnično in dozdevno bogastvo se tu košati v večinoma precej vsiljivem blesku. Ti gospodje, te dame! Največ po dva znanca, po dve znanki skupaj; dame z oblekami v izzivajočih barvah, dolgopetni gospodje v novih, a slabo se pleč držečih suknjah. — Čudno! Otrok v tej ulici ne zazreš skoraj nikdar, starejših dam tudi ne; ženstvo je skoraj brez izjeme — vsaj na zunaj — mlado, moštvo pa je zastopano od polzrelega mladeniča do trhlega starca. Prihajaš lahko sem dan na dan, vedno vidiš nove obraze, a vendar se ti zdi, da so vedno isti. — Res! Postal sem večkrat tu, a ne spominjam se, da bi bil zapazil dvakrat prav isto osebo; prav tako pa je tudi to poulično gibanje v celoti donašalo ljudi vedno iste

vrste. Posamezniki izginejo v tej uniformni masi; tuji so si vsi, in vendar si stojijo zelo blizu; saj se množica preriva telo ob telesu in oko more presojati bližnjika iz res neposredne bližine. Zato se pač izogiblje tega pouličnega stika vsakdo, kdor ima razloge, da se ga boji, ali pa kdor nima razlogov, da bi ga iskal... Vsekakor je prijetneje, opazovati to vrvenje s kakega mirnega stališča. Lep je pri luči pogled na to množico. V razkošni razsvetljavi ulic in v še razkošnejši po izložbah izgine vsiljivost elegance in ublažijo se prehude barve oblek ter sumljive poteze obrazov.

Reklama je tu seveda na ugodnih tleh. Na očitnih mestih se vse leskeče; tam kje na visokem pomolu se vrti velikansko kolo iz električnih lučic, ondi se prikazujejo ogromne svetle črke v raznih barvah, priporočujoč papir za svaljčice, pohištvo, čokolado . . . V izložbah napne vsak trgovec svoje sile. Kar prodajajo v tej ulici, mora donašati dobiček; večinoma je drobnjav, ki jo rabi vsakdo; proda se tega mnogo, mnogo. — Poročalo se mi je: Za majhen kotiček, v katerem je trafika, plačuje najemnik letne najemnine 12.000 M! Iz tega se da sklepati, koliko blaga je treba razpečati! — Le ene vrste trgovci z več vrednim blagom so tu radi nastanjeni: juvelirji. Saj je nakit značilen za tukajšnje občinstvo in zanj se žrtvujejo velike vsote. Videl sem v izložbah krasotičje ogromne vrednosti; v spominu mi je oprsnica z briljanti za 600.000 mark. Razume se, da so take izložbe pod šipo preprežene z močno in gosto mrežo iz žice.

Kdor se zanima samo za pouličnı promet na tej cesti, ga najlaglje pregleda v njenem križišču s cesto „Pod lipami“, zlasti če si pribori prostor v eni izmed dveh najelegantnejših kavaren: v Viktorijini ali Bauerjevi (prvotno pristno avstrijski), ki sta prav tu na oglu, druga nasproti drugi.

Na južnem koncu Friderikove ceste se pričenja pravi trgovinski del mesta. Pregled vsega, kar je sploh mogoče kupiti, se podaje že v prvem velikem poslopju na desno. Tam je takozvana Passage; to je zavita ulica, ki pelje povprek izpod „Lip“ na Friderikovo cesto s trgovinicami na desno in na levo; tu je vse drago in vobče slabo. Ta ulica je popolnoma preobokana, na sredi s kupolo s stekleno streho, in lepo okrašena. Tu se more občinstvo izprehajati ob vsakem vremenu — ulica je le za pešce — da si ogleduje vedno menjujoče se izložbe ter reklamne produkcije, ki se vrše javno. — Združen s „pasažo“ je eleganten „panoptikum“ z najrazličnejšimi zanimivostmi.

Malo vreden pa je takozvani „Castanov panoptikum“, ki je nastanjen v sosednji hiši proti jugu in je pristopen proti vstopnini. Tu so umeščeni razni kipi, preparati, prikazujejo se čudeži, grozovitosti i. t. d.; silno draga restavracija skrbi za telesni blagor. — — Naprej proti jugu so razne velike gostilne, pivarne; mednarodno shajališče tujcev je velikanska „Kaiserjeva kavarna“. Odtod pa se veliki tok pouličnih šetalcev že vrača nazaj proti „Lipam“. —

Na Friderikovi cesti utriplje berlinsko srce in delujejo berlinske obisti, „Pod lipami“ pa računa hladna berlinska glava! Ponašati se, paradovati — to je zakon, za to ulico. Široka je za tri, štiri druge ceste; dvojen lipov drevored — v štirih vrstah — ki je nasajen po njenem središču, ji daje ime in značaj. Lipe, že dokaj velika drevesa, ji dajejo res nekaj mičnega, ko bi se le ne čutile med samimi palačami kakor jetniki. Preveč se jim pozna: „Le sužnje ste celotnega vtiska!“ — Drevoreda sta toliko široka, da more po vsakem korakati kakih osem mož vštric; med drevoredoma in na njiju zunanji strani peljejo asfaltne vozne ceste in ob hišah so za pešce pločniki, široki kakor kak malomestni „trg“. Ulica ima torej štiri hodišča za pešce, tri vozišča za vozove — demokratne cestne železnice v tej ponosni ulici seveda ni — in ob vsakem drevoredu zunaj je vrhutega jahalna steza.

Vse kakor nalašč za parado! Da berlinski vladarji ljubijo blesk in hrušč parad, kdo tega ne ve! V tej popolnoma ravni, široki ulici se slavnostni izprevodi res tudi lahko razvijejo do pravega učinka. Ako se moreš tu kje postaviti na količkaj vzvišeno mesto, pregledaš vso ulico doli do kraljeve palače in gori do zverinjaka. — Že vhod v ulico je prav paraden. Kot premočrten podaljšek te ulice pelje skozi zverinjak dolga cesta, po kateri se morejo razvrstiti udeležniki, na koncu zverinjaka pa je večji prazen prostor in ob njem je markartni vhod v pravo prvotno mesto z res krasnimi Braniborskimi vrati.

To so edina mestna vrata, ki so še ohranjena; izdelana so v grškem slogu okusno in impozantno. Dvanajst mogočnih kamenitih stebrov nosi ploščnato, kamenito strešje; med temi dvanajsterimi stebri je pet prehodov, oziroma prevozov; srednji je namenjen le za dvorne vozove. Na vrhu strehe je kip boginje zmage (Viktorije) na kvadrigi, t. j. na vozu, ki so vanj vpreženi vštric štirje konji. Ves kip je bakren in je pravo umetniško delo Schadowovo. Vrata s kipom so bila postavljena konec XVIII. stol.; kip Viktorije s kvadrigo so Francozje leta 1808. odnesli v Pariz, a leta 1814. so ga

dobili Berlinci nazaj. In odslej zre Viktorija doli proti „Lipam“, katerih nasade in visoke kandelabre vidiš takoj, če pogledaš iz zverinjaka skozi vrata v mesto. Vendar so prve lipe postavljene še dober streljaj onostran vrat in ob vratih se ulica na obe strani razširi v obsežni štirioglati „Pariški trg“. Seveda zopet iz ozira na parade in slavnosti: tu je zgodovinski začetek mesta, tu je torej treba došlece sprejemati oficijalno, treba nastopati govornikom in postavljati odre za plemenite dame. V ulici bi se vsa taka skupina ne mogla tako lepo razprostreti kakor na tem širokem prostoru. Iz istega vzroka je tu tudi vojaška stražnica, značeč, da se pravzaprav že tu začenja ožja kraljeva, ozir. cesarjeva oblast in čast. Saj so tu tudi res po vrsti državna in javna poslopja. Na levi pri Braniborskih vratih je palača francoskega, na desni angleškega poslaništva; nadalje se vrste ministrstvo za bogočastje in nauk, rusko poslaništvo, onostran križišča s Friderikovo cesto je nizozemsko poslaništvo; tema nasproti je vseučilišče. Do tu segajo „Lipe“; nadaljnja, še širša proga ulice gre v isti smeri proti vzhodu do Spreve, a ima posebna imena.

Vmes med javnimi poslopji so „Pod lipami“ tudi velike trgovine, le z dragocenimi predmeti, le za ljudi, ki si morejo privoščiti kako parado; malo je tod kupcev, kdor pa kaj kupi, ta odloži denarja za stotine skromnih drobižarjev. Navadni ljudje, ki hodijo mimo izložb, si razvešene stvari ogledujejo le kot nekaj nedosežnega, le z občudovanjem, ne z željo po imetju. — Tudi najelegantnejši hoteli stoje tu; posebno mnogo gostov v njih ni videti, a kar jih pride, ti plačajo, plačajo . . .

Po tej ulici se občinstvo seveda rado izprehaja, najbolj zvečer, ko prihaja iz zverinjaka prijetna sapa in šumi po lipah vetrič, a električne obločnice skoraj ne pripuščajo sence. Vendar ni občinstvo tu nikoli nastavljeno tako na gosto kakor na Friderikovi cesti; le v bližini križišča s to cesto se ljudstva kar tare; tu se postavljajo in tod postopajo tisti, ki hočejo videti le ljudi ali bi se jim radi dali gledati. Široka ta cesta daje boljši pregled nego ozka natlačena Friderikova. „Pod lipami“ je prostora za flirt, še bolj pa se tu razkoračuje blaziranost moškega in ženskega spola. Zato skromno mirnemu zemljanu tu ni pravega prostora; preveč čuti, da ne spada v to družbo, ki si je toliko oddaljena, da se more in mora medsebojno kritično meriti, a zopet ne tako blizu, da bi si vsi stali človek ob človeku. Zategadelj se mirni šetalci umikajo proti koncema ulice; kdor pa se umakne do tja, že rajši stopi ven v zverinjak, oziroma na vzhodnem koncu v Kostanjev gozdič ali ob Sprevo. Zato

„Pod lipami“ vobče niti ni tako ljudnato, kakor bi pričakovali; kadar pa se zasliši vojaško bobnanje in piskanje — n. pr. opoldne o izmeni straže — tedaj priraste občinstvo iz tal kakor pri nas. — Pri velikih slavnostih pa se primeri, da ulico, razen za vabljence, zapro, bodisi popolnoma, bodisi puščajoč le prehod vprek čez njo. S takimi povelji je policija precej radodarna.

Na enem mestu v tej ulici pa je redno zbranega mnogo občinstva; to je pred ekspedicijo sila razširjenega lista „Lokal-Anzeiger“, kjer se zunaj razobešajo najnovejše vesti, še preden se natisnejo; tu ima občinstvo tudi brezplačno odprto veliko sobano, kjer more vsakdo čitati najnovejšo številko lista in si ogledati vse polno slik in drugih nazoril, ki pojasnjujejo tekoče dogodke.

Od vzhodnega konca „Lip“, torej od vseučilišča, pa do Spreve, ki je tu razcepljena v dva rokava, ni nobenega zasebnega poslopja. Nasproti vseučilišču je palača Viljema I. v zvezi z veliko, javno „kraljevo knjižnico“ ter „kraljeva opera“ Tu je ulica tako široka, da res zasluži ime trg („trg ob operi“). Poleg vseučilišča je druga vojaška stražnica in poleg te že omenjena mogočna orožarna; vzhodna stran tega poslopja gleda že na rokav Spreve. Na desni strani ulice, ki se tu imenuje „trg ob orožarni“, je komandantura in poleg nje je palača cesarice Friderikove. Čez rokav Spreve pelje razkošno okrašeni, marmornati „grajski most“; ž njega je lep razgled nazaj proti „Lipam“ in naprej, malo na desno, na „kraljev grad“, ponosno prestolišče nemškega cesarja.

Kraljev grad ima obliko podolgovatega štirikotnika in se kaže od te strani kot popolnoma enotna stavba. Grad imponuje, to se mora priznati. Zdi se, kakor bi se vsa okolica spoštljivo oddaljevala od te visoke, štirinadstropne, črnorjave knežje palače z velikanskimi portali: na vse štiri strani je stavba prosta — velika prednost nasproti podobnim stavbam. Glavni portal je obrnjen proti Sprevi; nad tem delom je postavljena visoka, lepa kupola z zeleno streho, ki moreš po njej spoznati že od daleč kraljev grad; prav tako pozna vsa okolica grajsko uro, postavljeno na vrh te velike kupole v malo nadkupolo.

Vredno je dati 60 vinarjev za vstopnico, da si ogledamo grad. Uslužbenci in vojaštvo te sprejmejo prav vljudno in ti puste postopati semintja po dvoriščih, dokler se ne nabere toliko občinstva, da ga popelje poseben lakaj po določenih prostorih v gradu. Zbirališče je v pritličju in potem se gre kvišku, nekaj časa po zaviti, precej vzpeti, srednje široki in robato potlakani stezi, po kateri so — pomislite! —

stari pruski vladarji mogli — prijahati v slavnostne dvorane. Zdaj se tod ne jaha več . . . — Preden smo posetniki vstopili v prvo dvorano, smo izkusili, kako previdno in ekonomsko se v Berlinu tudi v takih imenitnih prostorih pazi na snago. Neki sluga je namreč porinil pred vsakega izmed nas par mehkih — opank, da smo si jih nateknili na noge preko čevljev. Da ne pomažemo tal! Dvema damama se je kaj za malo zdelo, da sta morali vtakniti svoje fine, snežnobele čeveljčke v tiste grde, kosmate pošasti, kjer so morda prežali kaki bacili; a pomagalo ni nič.

„Filistrsko“, sta si šepnili in potem smo se smukali po gladkem parketu, ki se mu pozna, da ga posetniki za svoje denarčke zlikajo križem in križem. Hoditi se namreč ni dalo, sicer bi nam popadalo z nog neprostovoljno obuvalo, le drsali smo se, elegantno pač ne, a varno.

Mari naj naštevam, kaj se tu vidi? Saj je v vseh takih palačah isto: bleščeč marmor, srebro in zlato, dragocene preproge, historijska in zgodovinska neprecenljivost. Nevešče oko včasi ne ve presoditi vrednosti predmetov. V eni dvorani nas je vodnik opozoril na tapete; izprva nisem zapazil nič posebnega, lepega pa zlasti nič. Opozorjeni smo seveda prepoznali, da je v njih vdelanega ogromno čistega zlata, v nitih in okraskih. Razstavljene so tudi dragocenosti, ki so došle sem kot darila, n. pr. srebrn ščit, darilo Berlincev Frideriku Viljemu IV., in srebrn, tri metre visok steber s kipom Borusije, darilo oficirjev Viljemu I. — —

Odloživši opanke, smo radi stopili iz mrtvega bleska in iz zgodovinskih spominov ven v pravo življenje. — Kdor je zapustil kraljev grad, temu bi priporočal, naj krene proti jugozapadu; po raznih prečnih ulicah bo dospel do dolge, kakor z ravnilom potegnjene L i p s k e c e s t e. Prehod iz kraljevega gradu v to ulico pomeni skok iz aristokratskega samotnega ponosa v življenski dirindaj z njegovimi vsakdanjimi potrebami; kajti Lipska cesta je prava trgovinska cesta. Skoraj ni človeka, ki bi tu ne nesel zavojčka pod pazduho; za šetalce in razgledovalce tu ni prostora. Vsak hiti za svojim opravkom; zato je tu pravo pehanje, ki izključuje vsak enoten vtisk. — V tej ulici sta dve veliki blagovni skladišči, na vzhodnem koncu Tietzovo, na zapadnem Wertheimovo, ki je baje največje na kontinentu.

(Dalje prihodnjič.)

Vitez Ivan.

(Dalje.)

VI.

Na nebu so vzcvetele mlade rože,
tu nežnoblede, tamkaj temnordeče
in vmes rumene kakor žlahtne teje.
Gostó posut je ž njimi ves obok.
In zdi se ti, ko da bi iz višav
se spuščale dišave plemenite.
In čiste svežosti je poln ves zrak.
Iz spanja sladkega se zbuja zemlja,
polagoma — polagoma umika
se jutru noč in sivi mrak bledi
in luč prihaja lahno, kakor plašno;
najprvo zablešče plamteče kaplje
v omračju gostem kakor pozne vešče,
a kmalu že je kakor dež ognjen;
naenkrat se razlije svetlo morje
po nebu; v zadnje kote zleze noč,
in ko se vzpne žareča solnčna obla
tam izza hribov v večno mladem krasu,
izgine zadnji mrak v skroviščih tajnih.

Po takem jutru jaha vitez Ivan
čez bujno plan, ki širi se pred gozdom.
Tam notri cilj je; tam prebiva Vila,
tam zaželjene je svobode dom.
Ves pestri svet objema beli dan.
Nad goro in dolino, nad planjavo
smehlja se jasna bitjem vsem svetloba.
A tajni gozd povit v temo je gosto.
In proti temi jaha vitez Ivan,
ko da bi jahal v najsvetlejši raj.
Ljudje, ki davno bivajo v tem kraju,
se izogibajo nadaleč gozdu
in resno trdijo, da je začaran,

da straši v njem in da stanuje tam
duhov hudobnih škodoželjna četa.
Nevarno stopiti je tja človeku.
Povrnil ni iz gozda se nikoli,
če vanj zašel je po naključju človek.
Povesti strašne znajo prebivalci
o temnih grozah, ki se tam gode.
Pastirji, ki so, čuvajoči čedo,
približali se včasi čudni hosti,
so slišali iz nje glasove grozne,
da so ježili se jim lasje
in jih obhajala je mrzla zona,
pa so bežali kakor pred peklenščkom.
Rjovenje, tuljenje pa hripav smeh,
vmes sikanje ko od stoterih kač
navadno je jemalo sluh ušesom,
a v duše zganjalo pošasten strah.
A včasi zopet slišati je bilo
prečudno rezgetanje divjih konj
in biča pretresljivo žvižganje
in pokanje polomljenih dreves.
Tedaj — dejali so ljudje — se vozi
po gozdu s spremstvom hudi duh
v razbeljenih vozovih, ki s krvjo
so s rdečo poškropljeni vsepočez.
A kadar dan je jasen, zadoni
iz gozda semtertja milobna pesem,
ki bi ob njej se raztopila duša.
Gorje človeku pa, ki ga premami
Hudobci, nanj prežeči, ga vlove,
divjaško ga raztrgajo na kose,
a z udi se igrajo kakor z žogo.
Mogoče razmesari ga zverjad,
ki mrgoli je ves prestrašni gozd.
Strupeni dihi vstajajo iz tal;
če človek, s sladko pesmijo začaran,
napolni svoja pljuča z gozdnim zrakom,
ga vjame omedlevica prijetna,
potem zaspi in čudovite sanje
zarajajo pred oslabelo dušo,

ki dobrega ne loči več od zlega;
omamljen se poda razkošju greha,
tedaj pa pride vrag s krdelom črnim,
in izgubljen za čas je in za večnost . . .

In vsako novo leto porodi
povesti nove o pošastnem gozdu.
A vitez Ivan ne pozna nobene
in ne verjame. bajk o zlih duhovih
in ne tesnobnih pravljic o strahovih.
Sladko bi pripovedniku smejal se
in norce bril iz njega bi povrh,
če sam verjel bi, kar mu je nabajal.

Brezskrbno jaha vitez po planjavi
in bliže, bliže gozd se prikazuje.
Edina jezdeca navdaja misel,
da bliža cilj se, da uzre Svobodo
in da doseže zaželjeno srečo.
In jaha — jaha, — kakor se je peljal
v davnini sveti Ilija v nebesa.

Ob poti gre po meji mlado dekle
pa nese sočno deteljo za zajce,
ki jo na polju zgodaj je nažela.
Vsa v čudu se zagleda v jezdeca.
„Kam jahaš, oj gospod, tako brez steze?“
ga vpraša plašno; a ko jaha dalje,
ne da bi v naglici ji odgovoril,
zakliče s presunljivim glasom groze:
„Ne v gozd! Ne v gozd! Gospod, nikar v pogubo!
Iz gozda se ne vrne živa duša! . . .“

Besede zadnje že raznaša veter,
a vitez jezdi dalje — jezdi — jezdi —
Tedaj spopade grozen strah dekle,
tla pod nogami se zazde ji vroča,
in kakor da je vrag ji za petami,
zbeži čez drn in strn v domačo vas,
tam pa pripoveduje vsa drhteča,

da videla je živega hudiča,
ki je vihral ko huda ura v gozd,
tako da švigal plamen je pred njim,
za njim pa se je vseokrog kadilo
in izpod urnih podkev konjevih
so se kresale brez prestanka iskre,
velike najmanj kakor debel oreh.
Sosedje, znanci, sorodniki v vasi,
ki poslušali so razburjeno
dekletovo povest z napeto pažnjo,
so kar strmeli pa se križali
in marsikdo izmolil je tedaj
natihoma molitvico pobožno.
„Izprijen svet je," pravili so starci;
„ob belem dnevi hodi vrag po zemlji,
tako razsaja dandanašnji greh.
Da, tega kriva grešna je mladina.
Obvarujte nas zlega vsi svetniki!"
Mladina pa je ugovarjala:
„Nič boljši niste bili v mladih časih;
še več ste pač grešili kakor mi,
a zdaj nam ne privoščite veselja,
zavidate zabavo nam najmanjšo,
ker so za ples kosti vam preokorne.
Če hodi res peklenšček med ljudi,
so to zakrivili le vaši grehi."
In pravdajo se dolgo, kdo je kriv,
na koncu se še najbolj vroča kri
razvname, da zaključi stvar pretep.

(Dalje prihodnjič.)

Bil je pomladni čas.

Bil je pomladni čas,
bile pomladne noči,
lepše kakor zvezde
sijale so tvoje oči.

Prišlo je od bogvekod
in šlo je bogvekam —
Kot križ na skalnatem vrhu
sem jaz v življenju sam.

Milan Pugelj.

Historija o kugi.

Spisal **Vladimir Levstik.**

(Konec.)

rdit in obupan se je prijel mladenič za čelo. In že je divjala smrt, kamorkoli se je ozrlo oko. Blazneli so pogledi, bledela so lica in trepetajoče roke so grabile za prsi, razpaljene od neizprosnih plamenov.

Takrat se je mladenič spomnil matere, in srce se mu je raztrgalo v kesanje. Stekel je nazaj, toda bila je mrtva in višnjev je bil nje obraz. In vrnil se je pred grad in zagledal knjeginjo v krogu pijanih gostov: mnogi izmed njih so bledeli, nekdo se je krčil na tleh, umiral in umrl. Bil je knez.

Tolpa se je prestrašila njegove smrti in se razbežala; a kuga jim ni prizanesla in s hladno perotjo je vejala za njimi: ta se je zgrudil na poti, onemu je zdrknila noga iz stremena, tretji je omahnil na sedlu, zaječal in padel pod kopita.

Mladenič se je zakrohotal:

„Vse mora smrti v žrelo, vse! . . . A če vse pogine — jaz hočem živeti. Naj pogine Nada in mi zavida to trikrat prokleto življenje!“

Ozrl se je in zagledal knjeginjo, ki je slonela bleda in prepadla pred vrati in z grozo strmela na trupla, ležeča po marmornem tlaku, mrtva že ali krčeča se med stokom, kletvami in ječanjem v poslednjih bolečinah.

Nedaleč je cvilil droben psiček in poginjal. Bil je njen najmilejši pes. Mladenič je pokleknil k njemu in zaklical kneginji Nadi:

„Odgnala si gosta, ki te je posetil peš. Zaničevala si tistega, ki te je najbolj ljubil, tebe, ki imaš dušo besa in gadje srce. Zdaj glej!“

Sedem drobnih kapljic je padlo psu na vroči smrček, sedem kapljic deviške krvi, in vendar čistih liki živa voda, liki sedem svetlih biserov. In glejte čudo: pes je skočil kvišku, zalajal zdrav in čil in mu oblizal roko.

„Za dva sem bil prinesel leka: zase in zate . . . Mater sem pustil poginiti na kolovozu, da te otmem. Pes je dobil, kar sem namenil tebi: ostanek bodi moj!“

In dvignil je stekleničico do ust.

Takrat pa so kneginjine roke objele njegova kolena.

„Usmili se! Odpusti, rotim te pri tvoji ljubezni! Daj, otmi!“

Njegov srd je ginil, ko je videl pred seboj vse solzno njeno lice, bledo kakor jutro, če se dvignejo oblaki, in njene lase, težke in temne kakor črni, črni gadje, zviti v kite in v zlato mrežo zatkani.

„Matere nisem otel, in zdaj naj bi tebe?“ Njegov glas je že trepetal od mehkobe, kakršne se je bil naučil že davno, v sladkih izgubljenih dneh.

„Ne mene, ljubljenec moj! Ne brani se, pojdi z mano!“

In peljala ga je v bogato spalnico, kjer od svile in bagra ni bilo videti sten in od preprog in blazin ni bilo čutiti marmornega tlaka. Tam je spavalo dete, nedolžna deklica, rojena leto dni po njegovem odhodu in krasna kakor angel . . . ne! . . . kakor njena mati.

Nada je molče pokazala nanjo in dvignila roke. Padla je na kolena in zaprosila brez besed, s samim tistim pogledom, ki ga ni zmožen nihče razen matere, trepetajoče za ljubljenega otroka.

Premagan ji je položil mladenič posodo z ledom na svilenomehko dlan.

„In ti? In jaz? Kaj bo z nama?“ je vprašal nehote, kakor bi se ga bila sredi mehkih sanj za trenotek doteknila resnica.

Kneginja ni poslušala. Orosila je otroku mile ustnice, izlila nanje lek do zadnje kaplje in vrgla opalno stekleničico skozi okno, da se je zvonko razbila na dvorišču.

In zdaj, ko je bilo dete oteto, je padla mladeniču v naročje. Česar ni dosegla ljubezen, česar ni osvojil zločin, to je dalo srce matere v odkup za večnost in življenje.

V objemu ju je našla smrt, in bila je tako rahla in usmiljena, da je nista čutila, ko je priplavala nad njiju in z veščo roko prekinila njune dni . . .“

* * *

Historije je bilo že davno konec in tudi zadovoljnost pripovedovalčeva s pohvalo, ki jo je žel pri poslušalcih, je bila pomirila svoje rožnate valove. Zdaj je slonel ob pianinu, igral se s klinčkom, ki ga nikoli ni pozabil zatekniti v gumbnico svoje solidne in skrbno zlikane salonske suknje, in se razgovarjal z gospodično Rožo Kolbeznovo.

„Povejte, gospod Piškur, ali je bila vaša historija prava?“ je vprašala Roža z žametnim glasom in dvignila dolge trepalnice.

„Kakšna prava?“ je dejal Rado Piškur, ki je bil kar prikovan od njenega pogleda in si je v dnu srca priznaval, da je bila naposled vendarle vredna tistih časov, ko je schillerjeval in petrarčil — zaradi nje.

„Kakšna prava! Vaša vendar; saj me razumete?“

„Ni bila moja, gospodična, prisezam vam, da ne.“

„Pa zakaj ne poveste prave?“ je poizvedovala Roža s tišjim glasom.

„Pripovedujejo se, gospodična, le zlagane povesti, le izmišljene in zlagane. Resničnih pa vsaj tisti ne pravi, kdor jih je doživel sam. Za druge so večinoma tudi premalo zanimive.“

„Včasi pa vendar ne,“ je menila Roža in se naslonila z laktom na pianino, da se je obesil široki čipkasti rokav in se je zablestela vsa bela roka tik do komolca. „Povejte mi po pravici: če bi hoteli, bi lahko povedali pravo svojo historijo, kaj ne? Ali je ne poveste sploh nikomur?“

„Ne vem, kaj naj odgovorim, gospodična,“ je dejal Rado Piškur, povešajoč oči do njenega krila in zmedeno iščoč besede. „Gotovo bi jo lahko povedal; edini človek pa, ki mu je moje historije mar, se gotovo ne zanima zanjo in je ne bi hotel poslušati.“

„Morda vendarle; včasi smo po krivem prehudi črnogledci in sami bežimo pred ciljem svojih željá.“

Pisatelj je težko sopel, zakaj čutil je bližino velikega hipa, nad katerim pravzaprav nikdar ni bil obupal, a se ga je vendarle branil in ogibal, deloma iz plašljivosti in razlogov dostojnosti in solidnosti, deloma zato, ker se je dobro zavedal, da pesnikom in književnikom kislosladka melanholija srčnih ran ni manj potrebna nego čmrljem zlati med. Rad bi se bil oklenil nje pogleda s svojim, prijel ga in ga zagrabil, da ne bi mogel več nazaj v globoke, temne oči, in razvozlal vso uganko brez mučnih in odurnih besed. Zakaj velik estetik je bil naš dični Rado Piškur in iz mnogoštevilnih lastnih izkušenj je vedel, da je bolje prijemati metulja s prsti za nežne peroti, nego z besedami govoriti o ljubezni. Toda bal se je kazati preveč pozornosti do svoje sobesednice in do razgovora sploh, ker je sumil že naprej, da bi se izdal navzočnim s kakršnokoli glupostjo.

Zgodilo pa se je, da gospodična Kolbeznova ni čakala, kdaj zbere on svoj pogum in izreče kritično besedo, temveč je šepetala dalje:

„Na primer, gospod Piškur, če bi se jaz prav zelo zanimala za vašo historijo in bi dejala: Roža vas prosi, da ji jo poveste!“

„Vi, gospodična?“

„Jaz . . .“

„Povedal bi jo, vam edini bi jo povedal. Vam sem pravil vse historije, vam sem vezal vse svoje stihe — kaj zato, če dam na vrh še to malenkost, ki ima vso znamenitost v tem, da ni zlagana!“

„Dobro, dragi moj, beseda je dana in velja . . .“

„Toda v tem trenotku pač ne zahtevate, gospodična Roža . . . Zaradi vas samih bi mi bilo . . .“

„Ne, ne sedaj; jutri popoldne bom sama doma. Pridite točno ob treh mimo vrtnih vrat in potrkajte nanje . . . Gospod profesor!“ je vzkliknila Roža, obrnivša se k družbi, ki je bila vsa v pogovorih, „kaj pravi gospod Piškur: da nameravate odložiti svoje mesto v odboru za Šviligojev spomenik?“

Gospodična Roža Kolbeznova je že davno vedela in vsi navzočni so vedeli ž njo vred, da se je profesor Kajdiž onemogočil z nezaslišano prismojeno in naduto kritiko prevoda Dantejeve „Božanske komedije“, ki ga je bil objavil neki njegov tovariš v odboru, in s tem, da je za zgled, kako naj se prelaga, priobčil sam dva speva, ki so ju nemudoma ponatisnili vsi humoristični listi širom slovenske domovine. Baš zato pa je vprašala; tako je obenem oživila zabavo in pojasnila svoj pogovor s pisateljem Piškurjem, ki je trajal nekoliko nad običajno mero.

Profesor se je razjezil na svoje nasprotnike in začel mahati z rokami, ljuto zroč po navzočnih in razkladajoč na dolgo in široko, ne da bi opazil, kako je družba skrivala obraze drug drugemu za ramo in hihitala . . .

Bilo je drugi dan.

Popoldansko solnce se je začenjalo nagibati k večeru, zapad se je polagoma rdečil in postajalo je hladneje. Toda v paviljonu na vrtu Kolbeznovih, iz katerega so vodila majhna vratca naravnost na pešpot za vilo, v paviljonu, kjer se je ravnokar završil misterij sestanka gospodične Rože Kolbeznove s slovenskim pesnikom in pisateljem Radom Piškurjem, je bila še mlačna toplota, nasičena z vonjem rož in klinčkov, venočih v veliki zeleni vazi ob zastrtem oknu, in s parfumom dekletovih oblačil, ki se je vlekel v nevidnih, drzno ščegetajočih motkih po zraku.

Roža je bila bleda; ustnice so ji trepetale in roko je držala na čelo, pod razmršene lase.

Potrtega lica in povešenih oči jo je Rado Piškur poljubil, poljubil tako, kakor plačujemo nadležne dolgove, sklonil svojo skrbno namaziljeno in počesano glavo, dotaknil se z ustnicami njenih vročih prstov in zaprl vratca za seboj.

Po mehkužni poltemi, ki je vladala v paviljonu, se mu je zableščalo, kajti zapad se mu je vrgel z vso svojo svetlo skrivnostjo naravnost v oči.

Skoro mežeč je prikorakal na most. Reka je bila lena, tiha in zelena. Nič življenja ni bilo in nič valov; le tuintam je planila velika riba za mešico, pretresla vodo s pljuskom in jo pokrila s kolobarji.

Pisatelju Piškurju je bilo pri srcu, kakor da gleda v veliko ogledalo in vidi v njem nekaj težkega, umazanega in nečistega. In zato je pljunil v to ogledalo in se napotil dalje:

„Fej!“

„Takole torej: leta in leta hrepeniš, ljubiš in moliš, in ko naposled okusiš pol naprstnika iz tiste rajske čaše opojnosti, si je do grla sit. In zaveš se, da si bil zelo neumen, ko si mislil, da ne boš nikdar srečen brez nje, in čutiš, da boš v bodoče ravno tako nezadovoljen in nesrečen kakor nekdanje dni: imel si jo, ljubezen je proč, zapojmo miserere! Življenje je prazno, odkoderkoli ga pogledaš; vse je gnoj, in človekov glavni namen obstoji v njegovi pravici, da enkrat umrje. Tepec je le ta, kdor išče za svojo dušo, česar zahtevajo njegove strasti, in izmišlja historije o kugi, a naj bi raje slutil historijo o paviljonu. Vanitas, vanitatum vanitas, omnia vanitas. Brrr! Fej!“

Zavil je v gostilno, naročil cvička in večerjal z neobičajnim tekom, tešeč si vest z rodoljubnimi in modrimi razgovori. Tako se mu je posrečilo, da je ob pozni uri prikorakal domov vesel, žvižgajoč si „Hejslovana“ in zatrdno prepričan, da je zares fant iz fare, „s kakršnim bi se ponašali tudi drugi, večji narodi.“

Geslo.

Kuj me, življenje, kuj!
Če sem kremen, se raziskrim,
če jeklo, bom pel,
če steklo — naj se zdrobim.

Oton Zupančič.

Klic čez vodo.

Spisal **dr. Ivo Šorli.**

5.

Drugi so bili že vsi zbrani v zakajeni stranski gostilniški sobi, ko je prišel Vlado mednje in sedel na dolenji konec.

„Gre temveč sploh za to, da se mu izogneš, filistru, vselej in povsod, tudi če je treba še celo ulico nazaj in če se ti še tako mudi. In sicer zato, ker reci mu le „dober dan!“, pa že nisi vsaj za hip več ti! Za to edino gre, prijatelj, in vse drugo ne velja . . . Naravnost — skriti se mu moraš.“

„Prav tako malo kakor kaki drugi živini, samo če se ni baš tedaj odtrgal od povodca dostojnosti in je zdivjal!“ je ugovarjal Vladov sosed flegmatično. „In grem celo dalje: ne samo, da se mu ni skrivati, celo poiskati ga je treba včasi! Ti Slemič godeš vedno isto: da ti filister nekaj vzame, kakor hitro se te le dotakne. Dovolj slabo znamenje za tvojo individualnost, prijatelj, če se ti je godilo kdaj tako. Jaz pa moram reči, da sem občutil vedno le isto in isto: odbijalo me je vse, kar je bilo meni tujega, in ko sem odšel, sem čutil veliko bolj, kako da sem sam svoj, nego kdaj drugače. Kakor da se na novo zmodelirajo in od vseh strani popravijo te nerodne tace, ki te zadene ena zdaj od te, druga od one plati. Sicer pa ne vem, ali je treba potratiti le še eno besedo o tem, ko sedimo tu vendar sami taki ljudje, ki smo vzrasli sredi samih filistrov. Kaj pa so drugega naši starši, bratje, strici doli do petega kolena? In smo vendar dečki!“ se je udaril po prsih.

„Vidiš, ta te je počil!“ se je zasmejal Vlado ironično. „Mislim, da ti je za vedno zaprl sapo, kaj?“

„Oho! Dokler mi ne razloži, kaj so imeli opraviti naši starši, bratje, strici do petega kolena pri našem razvitku, še vedno ne morem umeti njegove modrosti!“

„Glej ga!“ je vzplamtel oni. „Stvar je za druge menda povsem jasna. Kaj so imeli opraviti pri našem razvitku? Saj to je, da — nič. To, vidiš, je naša sreča! Tam zunaj smo stali kakor drevesa na samotni plani, in nihče se ni brigal za nas, ko sta šla vihar in

dež čez nas in nas sta pokrila slana in sneg. Ampak ni nas zlomilo in ni nas požgalo, in danes stojimo, da nas ne vrže nič več, kar pride od drugje. Poglej pa te gosposke fantaline, ki so bili naši sošolci! Bogme, kake očete so imeli nekateri in kaki so bili oni sami!“

„In to si razlagaš ti tako, da — — —“

„Tu ni treba nič ugibati! To dejstvo je naravna posledica takozvane skrbne vzgoje. Tako ubogo varovanče ti sploh ne pride do tega, da bi vzraslo kaj samoraslega na njegovih tleh. Ne samo, da gospod papa ne čaka niti toliko, da bi videl, ali se prikaže in kje se prikaže kal iz prsti, ter bi jo potem vlačil v božjem imenu, če že mora biti, počasi navzgor in jo ovijal okrog kolca svoje modrosti, — ne, gospod papa grebe in brska noč in dan tam okrog in išče in zaliva, da je slednjič vse razkopano in skvarjeno in bolno in nepristno vse, kar priklije še ven. Tako imate potem okrog sebe čete teh inteligentnih ljudi, ki vam govore o vsem, kar hočete, a čutite vendar pri vsaki njih besedi, da se jim ni izvila iz lastnega, težkega premišljevanja in da ji manjka zato korenin, izvitih iz bolestnosti takega premišljevanja. In takih ljudi se meša čimdalje več med naše vrste. Tako izgubljamo počasi svojo narodno individualnost, vse, kar je posebnega, samolastnega na nas, in naša globoka zasanjana slovenska duša postaja od dne do dne bolj plitva.“

„To je že res!“ mu je pritrdil celo Slemič. „Dokler je dobival naš narod dotoka v mesta naravnost iz naše zemlje, vso tisto, včasi res nekoliko kalno, a samo od naše lastne grude kalno vodo, je bil tudi naš trotoar še ves naš. Morda so prinašali tedaj tudi še nekaj s teh trotoarjev na svojih čevljih v salone, da parket ni mogel postati tako gladek in svetel, kakor je zdaj, toda dišalo je vsaj še vedno po domu v njem in ne po tujini . . . Tako pa ne more biti drugače, nego da se počutimo mi, kateri še vedno nismo izpulili svojih nog iz te ljube ilovnate, svete zemlje, tako tuje na njih in se umikamo vstran od onih. In to pravim jaz, to: da se jim moramo umikati, če nočemo postati kakor oni!“

„Saj govori, kakor da bi mu bilo žal, rodoljubu!“ se je zasmejal Vlado.

„Žal, hm! Nisem rodoljub, a včasi se spomni človek, da bi bilo bolje, ako bi bil prehod med nami in njimi. Toda seveda, oni imajo svoj ponos in mi tudi svojega!“

„Kaj ponos!“ je vzkliknil Vlado naenkrat. Že prej je vrelo v njem, zdaj se pa ni mogel več premagovati. „To se vam vidi, da

jih gledate le zelo, zelo od daleč. Kdor jih ima pa vsak dan pred seboj, zre stvar čisto drugače. Že prej sem si mislil svoje, ko je govoril Prečnik, kako koristno da je živeti med njimi in kako da človeka „modelirajo". Kar v oslovski hlev pojdi, pa jim lezi naravnost pod kopita in še ščegetaj jih, če hočeš biti jutri zjutraj res popolnoma „zmodeliran". Ubijejo te, prijatelj, ne zmodelirajo!"

„Če ležeš podnje, si sam bolj oslovski od njih. Na hrbet jim zlezi, dečko, na hrbet, pa ti ne bodo mogli več do živega!" se je zasmejal Slemič. „Sicer pa jaz ne poznam filistrov kot domačih živali, ampak samo one javne, pocestne in gostilniške."

„Jaz pa oboje! In zato imam več pravice govoriti. Sploh vem morda jaz edini od vas vseh, kaj se pravi to, živeti s filistri pod eno streho. Vaši starši in bratje so pač kmetje, rokodelci, ljudje, ki vsaj vedo, da ne vedo... Toda kakor vidim, postajam indiskreten," se je ustavil naenkrat in se v zadregi nasmehnil. „Bolje je, da molčim."

„Ej, saj smo sami med seboj! Kaj boš!" ga je miril Prečnik.

„Vseeno . . . Čemu! Rajši kaj zapojmo."

In ne da bi čakal še česa, je začel sam.

Zunaj v predsobi pa je plačal še zadnji pivec, vstal in odšel molče skozi vrata.

6.

Vlado je najprej ves zardel, a potem je planil na noge in jezno zakričal:

„Kdo ti je to povedal?"

„To je nazadnje vseeno; a če te zanima: nekdo je bil takrat slučajno v predsobi in je slišal vsako besedo."

„In ta nekdo pravi, da sem vas zasmehoval, tudi tebe?"

„Tako je! Sicer pa nisem prišel zato, Vlado, da bi te prijemal radi tega," se je nasmehnil Stanko dobrodušno in sedel na stolico precej daleč od bratove. „Kako malo me je pretreslo, izprevidiš lahko iz tega, da sem izvedel za vse to že predvčerajšnjim, in sem bil oba ta dneva vendar tak s teboj kakor vedno. Ampak mislil sem si, da bi bilo vendarle dobro, če se enkrat razgovoriva, ker je videti, da imaš precej krive nazore o meni."

Vlado je gledal v zadregi v tla in iskal, kaj bi rekel. Bilo mu je vendar tako mučno, da je zvedel brat za to njegovo nelepo dejanje, tem bolj, ko je bil pravzaprav brat tudi njegov rednik.

„No, vidiš Vlado, saj se ti ni treba prav nič sramovati. Če bi le slutil, kako dobro umem, bi vedel, da bi ti ne mogel vzeti za zlo niti kaj hujšega, dokler seveda ne kažeš naravnost zlobnosti. Zloben dečko pa se mi zdi, da nisi, čeprav žališ uboge starše docela po nepotrebnem s svojo najnovejšo filozofijo.“

Zdaj se je ustrašil Vlado še bolj. Nazadnje je šla mama in mu povedala še to, kar je govoril proti njemu.

Nehote je obrnil oči hitro tja, a Stanko ni gledal sem, ampak skozi okno.

Šele čez hip se je okrenil naenkrat na to stran in zmajal smehljaje se z glavo.

„S takimi telički, kakor si zdaj ti, je pravzaprav najteže govoriti. Pomlad, pomlad! Kamor vas človek potipa, — vse cvete in klije in sili na dan, vseeno, ali v dehtečem, pestrem, ali v žoltem, smrdečem cvetju. In skozi vse to cvetje in listje kukate v svet in presojate s svojimi samozavestnimi očmi, kar se prikaže prednje. Tako se je godilo meni in tako, se mi zdi, se godi zdaj tebi, ko imaš stopiti v življenje. Toda meni ni dalo, da bi bil stal dolgo tako tam. Tistih pet, šest ur dela v uradu je bilo premalo, da bi se izrabilo le nekaj moje moči, in oziral sem se poželjivo okrog sebe, kam bi se zagnal, da bi prav zahreščalo okrog mene. Kakor velik kamen v strmini sem visel še nad življenjem in čakal samo, kdaj me izruje lastna teža iz tal, da se zderem nizdol. Zakaj instinktivno sem iskal tega, česar mi je bilo najbolj potreba: skrajnega napetja vseh svojih mišic. Razumeš zdaj?“

„Da, zdaj razumem,“ je prikimal Vlado zamišljeno. „Toda če mi ne vzameš za zlo: zakaj pa nisi zastavil svojih moči za kaj boljšega?“

„Za kaj boljšega?“ je zategnil Stanko začudeno. „Namreč ko veš, da nisem umetnik ali kaj takega, kar se smatra na splošno za nekaj ‚boljšega‘ . . . Za kaj boljšega torej?“

Vladu se je naredila guba med obrvmi in videti je bilo, da išče nekega odgovora, toda namesto tega je zmajal samo z rameni in nekaj zamrmral.

„Jaz se nisem učil definicij in ne vem niti, zakaj se mi zdi smešno vse naše delovanje,“ je stresel potem razburjeno z glavo. „Če ti je res v telovadbo, v božjem imenu, a potem bi ne smel hoditi s takim svečanim obrazom okrog! To vidiš, prav to se mi zdi smešno, in potem zame — amen! Sicer pa mislim, da se ne

motim, ako vidim zgolj navadno sebičnost v vsem tem: prihodnje leto otvoriš svojo lastno pisarno in treba je reklame!"

Skočil je razburjeno pokoncu in napravil nekaj hitrih korakov gori in doli, kakor da se pripravlja na silno buren prizor, ki zdaj mora slediti njegovim besedam.

Toda Stanko se je samo zasmejal.

„Pa seveda!" je vzkliknil. „Kaj ti je bilo treba to šele izumiti? Ali pa si mislil celo, da bom tajil? Namreč, da je to tudi eden izmed drugih vzrokov, da se gibljem. Toda tudi resnična, globoka in iskrena ljubezen do mojega naroda me je gnala ven v življenje in na javno delo. Tega pa ti ne razumeš več, — kajne, da ne?"

Vlado je del obe roki v žep in se naslonil na naslanjalo svoje stolice.

„Ljubezen do naroda?" je ponovil. „Doslej sem slišal tudi to besedo samo kot frazo. In da ti povem odkrito: začudil sem se zdaj, da nisi zardel, ko si jo izrekel."

Povesil je oči in se zagledal strmo v tla.

Stanko pa je privzdignil za hip roke in se sklonil potem počasi nekoliko naprej.

„Zdaj mi je jasno vse!" je rekel mirno. „Zdaj moram odstopiti tudi od svoje trditve, da je bilo meni podobno, kakor je zdaj tebi... Samo to sličnost vidim še, da se je bila pristudila takrat fraza do skrajnih mej tudi nam; ali bili smo toliko pametni, da nismo zamenjavali še tako praznih besed s — pojmi, kakor delate to zdaj vi. Zakaj niti fraza ni sama kriva, da je postala fraza, ampak zgodilo se je tako, ker so vzeli sleparji in puhloglavci pošteno in iskreno besedo iskrenega moža v svoja usta in se postavljali ž njo pred ljudmi. To, pravim, smo umeli mi takrat!"

„In kaj ste storili potem?" ga je prekinil Vlado.

Stanko se je ozrl jezno tja, ker se mu je zdelo, da je slišal nekoliko ironije v teh besedah, a Vlado je vpiral čisto nedolžno svoje oči sem.

„Kaj smo storili potem? Saj sem ti že povedal! Rekli smo: ta in ta je frazer in slepar, oni tam pa govori, kar ima res na srcu. To smo storili: razločevali smo slabo od dobrega in nismo metali vsega križemkražem na en kup. Ampak razločevati človeka od človeka more le oni, ki jih je gledal in videl veliko in čisto od blizu. Vi pa stojite ob strani in daleč proč od življenja in nočete ničesar videti in slišati, ali pa, če že poslušate, mežite, in če že gledate, si tiščite ušesa."

Vlado je zmajal z rameni: „Mogoče, da je res tako . . . Mogoče tudi, da bi človeku, če bi mogel premagati ta stud, celo ugajalo tam sredi vsega tega, kar imenujete — življenje. Toda povej mi: čemu naj vlačim samega sebe za lase v gnojnico, če me je voz zagnal daleč proč od nje?“

„Zakaj? Zato, ker ne moreš ubežati in je smešno, da se braniš. Kakor medved, ki mu stavijo z veje viseč hlod na plot, da se zakadi vanj in ga odbija s tacami, dokler mu ne razčesne čepinje. Tako, vidiš, so vas nahujskali na življenje oni, ki so vam napolnili z malodušnostjo, nevero, mržnjo do vrha srce. In tako se vas je prijelo tudi drugega za drugim to enostrano in omejeno sovraštvo do vseh ljudi, ki bodisi morajo, bodisi hočejo živeti. Toda, čakajte: pride dan, ko boste morali mednje, in potem glejte, kako vam bo!“

„Nikoli!“ je vzkliknil Vlado pri teh besedah strastno in se stresel: „Rajši poginem! Ne, jaz bi ne mogel!“

Stresel se je zopet in bežal naglo s kota v kot, kakor bi hotel uteči že sami misli.

Stanko ga je opazoval dolgo časa pol srdito, pol veselo in se potem glasno zasmejal:

„To so naredili torej iz tebe! Veš, kako se mi zdi? Kakor da si skočil baš zdaj iz katere svojih knjig tam, ki ti leže na mizi in ki so zdaj tvoje življenje. Ker pa življenje ni tvoja knjiga, v kateri si eden izmed junakov, se zelo bojim, da svoje vloge ne boš mogel doigrati s tisto lahkoto in spretnostjo, kakor jo igraš tam, če ne spoznaš še pravočasno, kod hodiš, in zaideš potem iz svoje vloge ter postaneš slednjič celo zopet resničen človek!“

Pokimal je malomarno v pozdrav in odšel iz Vladove sobe.

(Dalje prihodnjič.)

Mrtve moje so oči . . .

Ko na večer
nebroj zvezdá
po nebu noč
nam pripelja,
zakaj tedaj
kakor nekdaj
ne vidim
zvezd nebesnih?

Meglice v mojih
so očeh
in jokam se
po mladih dneh —
A zvezdic zlatih,
jasnih ni —
ah, mrtve moje
so oči . . . .

Adolf Robida.

Izlet v Krakov.

Spisal **Podlimbarski.**

(Konec.)

o je bil prišel Krakov pod avstrijsko oblast, so ga močno utrdili; milijoni so se zazidali in vse srednje mesto je bilo zaprto z utrdbami. Pozneje se je vojaška znanost preverila, da vse te utrdbe niso pipe tobaka vredne, in danes se vije okrog „Sródmieścia“ drevored tam, kjer so poprej visoke kurtine vezale močne retranšemente, kjer so stale vlažne kazemate in ozke poterne. Danes je tu krakovski buljvar in kraj njega stoje moderne stavbe v velikem slogu, med drugimi gledišče in nova univerza. Fortifikacijska umetnost, ki mora šepati za novim orožjem in takozvano strategično znanostjo, je pa postavila utrdbe na griče zunaj mesta.

Vnanje lice krakovskega mesta napravi na tujca zelo ugoden vtisk, le mnogi Židi silijo človeka k pomisleku. Mnogo židovskih imen, kakor Liebkind, Süsskind itd., se blešči iznad vrat velikih in malih trgovin. Ne da bi Židi ne imeli pravice, živeti in častiti Boga po svojih starodavnih zakonih, kakor se jim zdi primerneje, le o tem premišljujejo narodi, med katerimi žive, kako bi si jih prispodobili, prelili v ono narodnost, v katero so se priselili, pa bi jim pri tem pustili njih židovsko vero. Na Ogrskem se je takšna prispodobitev v madjarskem zmislu obnesla, Čehi jo skušajo izvesti v svojih mestih, kamor močno silijo Židi, posebno če je vojaška posadka tam; pa ne madjarski, ne češki Žid ne bo v narodnostnih stvareh zanesljiv, ker on bo prvi zapustil potapljajočo se narodovo ladjo in se otel na drugo, da le dalje životari v večnem brezdomovinstvu, čeprav preziran in teptan. Kdor pride v krakovsko predmestje Kazimierž in vidi tam na tisoče Židov, pristnih poljskih, ki se ločijo od brhkega poljskega tipa krakovskega okraja kakor noč od dneva, bo pač zdvomil, da bi bilo kdaj mogoče takšno pleme prestrojiti, preleviti in prienačiti poljskemu rodu. Govore pač vsi poljski, ali duša je židovska in pojde vedno za svojim interesom. Neka posebnost krakovskega mesta se mi zdi človek, ki hodi z denarno pušico od kavarne do gostilne in porožlja pri vsaki mizi, če sede

tam gosti. Ko je prvikrat prišel k meni, sem ga vprašal, kdo je. Pa se je vzravnal in z zanosom mi je odgovoril, da je veteran 1863. leta in da pobira prispevke za obmejne narodne šole. Tudi sem videl na glavnem namestju, da so ga klicali ljudje k sebi. Vsa čast takšnemu veteranu!

Trebalo bi človeku, ki piše o Krakovu, govoriti tudi o Poljakih in o njih razmerju do ostalih Slovanov. To je težka in kočljiva stvar in to razmerje je itak dobro znano. Jugoslovanske zadruge so šle narazen, ker je bil v njih večen prepir, dasi dostikrat niso štele sto udov. Kako bi mogli bivati vsi narodi, različni po veri in narečju, pod širokim nebeškim krovom drug poleg drugega tako, da bi nikdar ne prišlo do nasprotij? Svoje dni sem bil v Bosni znan s Poljaki, ki so službovali doli. Bili so večinoma veseljaki, ki so vzeli boljšo stran življenja v zakup. Njih dame so včasi prišle na zabave v črnih oblekah, s črnimi verižicami okoli vratu in pasu, da bi pokazale svojo bol zarad sužnjstva domovine, no, poljska družba v Bosni mi zavoljo različnih pričin ni ugajala. Sešel sem se na Češkem s Poljaki, ki niso marali zahajati v češko družbo, ki so na vprašanje, zakaj se v dolgih letih vsaj za silo niso naučili češkega jezika, odgovarjali, da so v prejšnjih časih Čehi trumoma hodili v Galicijo za uradnike, ki se tam niso učili poljščine, ampak so germanizirali. Res, nekako takšni so bili češki uradniki, ki so prišli v stari dobi iz nemških šol, pa časi so se predrugačili in sedanji Čehi gredo z vsakim slovanskim narodom, v čigar okrožju bivajo, in nekdanjega greha medsebojne slovanske ravnodušnosti in brezbrižnosti ne poznajo več. Da bi le tako ravnali tudi Poljaki in laže bi nam bilo govoriti o njih!

Popoldneve sem delal izlete v okolico. Na vožnji v Vieličko, ki je 22 *km* od Krakova oddaljena, je bil moj sopotnik duhovnik, s katerim sva precej dejanski izvrševala slovansko vzajemnost. Prosil sem ga namreč, naj mi le govori v svojem materinem jeziku, na kar je zamolčal svojo dosti polomljeno nemščino ter odprl vir blagoglasne poljščine. Razumela sva se. Za nekatere pojme sem rabil dva, tri slovanske izraze, pa se nama je obneslo. Ko sem n. pr. videl, da ni razumel češke besede „podzim“, sem porabil ruski „osenj“, in lice se mu je začelo svetiti. Da bi zmagala naša slovenščina, sem hitro primaknil našo domačo „jesen“, in gospodu so se napete oči pomirile, ker popolnoma me je razumel, rekoč, da „jesen“ je tudi poljska beseda. Med hrumom drdrajočega vlaka sva se teže sporazumela, čeprav sva se zelo nagibala naprej in sta se najini lici skoraj dotikali; laže sva

se pomenila na postajah in pozneje grede po Vielički. Govorila sva vsak o svoji domovini, potem o tem, kar nama je bilo najbliže, kar sva videla okrog sebe: o ljudeh, polju in vremenu. Zvedel sem, da so ti cvetoči uniformirani dečki in mladeniči v ploskih čepicah, ki so se peljali z nama iz krakovskih šol domov v okolico, sami srednješolci, da je uniforma zanje obvezna noša, ki se je zato vpeljala, da bi se odrasli dijaki ne mogli neopaženi potikati po beznicah, in se bo vsekakor odpravila, ker je predraga in ni več času primerna. Ko sva bila na kolodvoru v Vielički izstopila, me je spremil prijazni gospod notri do vhoda v salino, ki je precej daleč od kolodvora v mestu.

Nabralo se nas je osem oseb, ki smo šli skupaj v rov: dva pruska Nemca, trije ogrski Židi, mlad, šele poročen par, doma iz ruske Poljske, oba nevešča nemškemu jeziku, in jaz. Oblekli smo se v platnene halje, posadili primitivne čepice na glavo, da bi naša obleka ne trpela škode, ker pod zemljo kaplja tuintam od stropa. Spustili smo se po liftu navzdol v prvo etažo ali nadstropje. Spremljal nas je vodnik, dalje dva delavca z leščerbami in pazni financar. Stopivši iz lifta, smo se nahajali 60 *m* globoko v rovu, podobni veščam ali podzemskim duhovom. Salina, ki se nahaja baš pod mestom Vieličko, je blizu 4 *km* dolga, 1 *km* široka in nekako podzemsko mesto. Ubrali smo pot. Hodili smo po dolgih hodnikih, mnogo po ravnem, dosti tudi navzdol po strmih stopnicah, čez mostove in pod visokimi oboki in mnogo med skalnimi stenami same soli, ki ima na površju umazano barvo in nič ne spominja na belo sol, ki jo vidimo razdrobljeno in zmleto na mizah. Človek bi ne mislil, da je ta črna stena sol, ali če odkrhneš z nožem od skale drobec in ga deneš na jezik, dobiš slan okus. Mestoma so hodniki podprti ali zapaženi z lesenimi tramovi, to je tam, kjer ni soli in bi sicer prst zasula prehod; drugod so prostrane dvorane, deloma namenjene za skladišča, oprte z močnimi hlodi. Salina potrebuje lesa za galerije, mostove in podpore za 80.000 K na leto. Morda je mravljišče tako umetno zgrajeno, a težko da bi imele mravlje v svojem malem gnezdu podobno mrežo galerij. Potov ne znajoč človek bi z lučjo v roki nikakor ne mogel najti izhoda iz tega labirinta. Sedmero nadstropij leži eno nad drugim in po njih se vije zamotana mreža hodnikov, ki imajo skupno dolgost 120 *km*. Ponekod so položeni relsi, na katerih se vozi s konji sol k strojem, ki jo potegnejo na beli dan. Takšnega tramvaja je za 40 *km*. Osem rovov drži iz zemlje na nje površje. Tujce vodijo po onih hodnikih,

kjer se nič ne dela, in samo do tretjega nadstropja. Od tam, kjer nas je odložil lift, pa do tretjega nadstropja, smo popotovali še 75 *m* globoko v zemljo. Sedma in poslednja etaža leži pa nad 300 *m* v globočini. Mi smo prišli torej samo 135 *m* globoko, a dosti smo videli tudi na tej poti v dveh urah, ki sta kaj hitro minuli. Slabo sta brleli leščerbi in od vseh strani je zijala strašna temota: večje ni videl Dante, ko je šel z Vergilijem po peklenskih brezdnih.

Prišli smo najprej v kapelo sv. Antona, kjer stoje velike prozorne sohe svetnikov in se nahaja vsa druga cerkvena oprava iz soli. Vse to je izklesal pred dvesto leti navaden delavec. V njej kakor tudi v vseh drugih večjih votlinah so nam prižgali bengalično luč. Šli smo po dolgih stopnicah navzdol ter prišli v kapelo sv. Kunigunde. Tudi tu je neki delavec kaj umetno iz solne skale naredil prižnico, Betlehem in jaslice. Prišli smo v dvorano Mihalovice, katere obok se dviga 35 *m* visoko in od njega visi 6 *m* dolg lestenec iz same kristalne soli, potem v plesno dvorano, kjer je Suvorov 1800. l. prvi plesal, če je naš vodnik pravo povedal. Ob stenah teh dvoran so napravljene lesene galerije za rudniško godbo, ki svira tukaj, kadar je v salini vseobči shod in se vsi prostori blešče od tisočero žarnic. Vodnik je vedno razlagal, najprvo Poljaku in njegovi dami v svojem materinem jeziku, potem nam drugim v slabi nemščini. Delavca, ki sta nam svetila, sta se spotoma, kjer je bila največja tema, po vrsti pritihotapila zdaj k temu, zdaj k onemu in mu skrivaj stisnila v roko kristalno svetel križec ali srček iz soli zavoljo bakšiša. Strogi in molčeči financar, ki je šel zadnji, je bil za tako malenkost slep. Postali smo pred visokima prozornima piramidama, postavljenima v spomin poseta cesarja Franca in njegove soproge, dalje pred piramido cesarjeviča Rudolfa; nekje so nam v bengaličnem svitu pokazali ogromen dvoglavi orel, ves iz soli. Razsvetili so nam neko široko votlino, posejano vsenaokrog s solnimi skalami; imenuje se podzemska Švica. Pred nekim ozkim hodnikom smo počakali konja; ljubi znanec in prijatelj zemljanov je privlekel po relsih štiri vozičke soli in nadarili smo ga z glasnimi pozdravi, ker posebno prijeten vtisk napravi takšna žival globoko v zemlji. Novoporočena Poljaka, ki sta bila posebno raznežena, sta mu podala košček sladkorja. Kazal je veselje in hvaležnost za dobrikanje ljudi, ki so tako srečni, da vedno bivajo pod božjim solncem. V salini imajo več konj, ki ne pridejo na dan, dokler so za rabo. Konjušne imajo izdolbene v sol. Prišli smo pod ogromen ventilator. Tudi na kolodvoru smo bili, „Dworzec Goluchowski“ ima napis. Poljska dama je me-

nila, da bi bilo dobro, ko bi imeli doma v Rusiji takšne jame, da bi se mogli skriti pred revolucijo. Ko sta Prusa slišala besedo revolucijo, sta osupnila in brž sta vprašala, kaj je, nakar jima je vodnik razložil mirno željo poljske krasotice. Solni kosi se razsekavajo s sekiro iz skal, ponekod se skale tudi razstrele. Po nekaterih mestih leže kraj naše poti cele skladanice soli v štirioglatih kosih, poprečno po 40 *kg* težkih. Po stranskih hodnikih se še semintam tudi v prvih treh etažah pridobiva sol, glavna dela se pa vrše v dolenjih štirih nadstropjih. Spomnil sem se našega Krasa, ki ima poleg drugih prirodnih lepot mnogo krasnih jam, a žal, priroda ni hotela položiti vanje užitnih darov, ki bi pomnožile blagostanje ljudstva. Prispeli smo k čarobnemu jezercu, bengalično in električno osvetljenemu. Stopili smo na brod in se peljali po slani vodi. Kadar se priredi v salini večja slavnost, igra v višavah nad jezercem godba, ki nekaterim bolj ugaja nego vsa prirodna čuda. Kakor na zemlji, tako se tudi v njeni notranjosti človeku rodi misel, da je majhen posamezen človek, pa da je človeštvo veliko in ljubezni vredno in da so čudovita njegova dela. Naposled smo prispeli k žični vrvi, ki nas je urno potegnila 135 *m* visoko na božji dan pod nebeški nebosklon, ki je ustvarjen za nas. Preoblekli smo se in hiteli na železnico.

Drugikrat sem šel na Kosciuškov holm, ki stoji pol ure hoda na zapadu Krakova na podolgastem nizkem hribovju sv. Bronislave. Pot pelje preko predmestja Zvieržinca in mimo velikega norbertinskega samostana. Blizu samostana je zvieržinsko pokopališče. Tam me je ujel dež in sem stopil pod slamnato streho majhne hišice, iz katere se mi je precej pridružil obnošen in iztrkan človek. A — sem si mislil — evo priprostega moža, ki nima na razpolago celega slovnika modernih fraz; ž njim se lahko kaj poštenega pomeniš, ta ti ne položi vsake tvoje besede na tehtnico kritike. Na moja vprašanja, kaj in kako, mi je razodel, da je grobokop in cerkovnik cerkvice sv. Odrešenika, ki stoji na pokopališču. Bogate Norbertinke mu plačajo samo po osem kron za četrtletje za cerkovniško službo in za grob odraslega človeka dobi po štiri, od otroka pa po dve kroni. „Pa ljudje malo mro tukaj,“ je žalostno pristavil, otožno gledaje name, kakor da sem jaz gospodar smrti in življenja. Vesel sem bil, da se je vreme kmalu izprevedrilo in sem mogel zapustiti krov človeka, ki mu ljudje vse premalo mro.

Dolg drevored pelje po napeti poti k obširni trdnjavi, ki so jo zgradili Avstrijci okrog in okrog Kosciuškovega holma. Ta je

30 *m* visok stožec, nagrmaden iz navadne zemlje, prinesene iz vseh krajev, kjer je junak živel in se bojeval, tudi iz Amerike. Na podnožju stoji lična kapela sv. Bronislave, od koder peljejo po kratki galeriji stopnice k čuvaju, kateremu se tujec vpiše v spominsko knjigo, ki se shrani, ko je polna, v narodni muzej. Potem se vije pot v serpentinah na vrh, kjer leži pod železno piramido granitna skala z vdolbenim napisom „Kościuszce“. Od tod je dober razgled na mesto in Karpate. Trumoma romajo sem Poljaki, in ko prestopijo trdnjavska vrata in vidijo z vrha vsenaokrog rdeče trdnjavsko zidovje, ki čuva njih največji spomenik, se pač spomnijo, kako je njih Poljska pritisnjena, utesnjena in zastražena. Pa Poljska še ni izginila in ne bo, dokler živi v narodovem srcu. Celo tam, kjer nima niti ljudske šole, ni propala, ker biva živa v rodbini, družbi, cerkvi, v vseh širših masah enorodnega plemena. Manjši narodi, ki so zadobili čuvstvo za svobodo in za svojo lastno revščino, ne propadejo, kako bi šlo s površja zemlje ljudstvo, ki ga je kot listja in trave in živi v spominih na slavno preteklost ob lastni veliki slovstvenosti in umetnosti!

Sentimentalnost.

Kdor je zapustil svoj rojstni kraj,
kdor je zapustil domovje,
kdor je zapustil ljubico,
spusti naj se v morsko valovje!

Pravila to je ljubica,
od mene se poslovila
in mesto v valovje se drugemu
v toplo naročje spustila.

Po morskem bregu hodim sam
in v duši se misli budijo —
Peni se morje zeleno tam,
šumijo valovi, šumijo . . .

Milan Pugelj.

„Ilirija“.

Spisal **dr. Niko Županić**.

> V kulturno-političnem razvoju Evrope ne značijo Srbi in Bolgari vsak zase skoraj nič, Hrvati isto tako nič, Slovenci pa gotovo nič; šele vsi skupaj pretopljeni v eno nacijo bi reprezentirali na svetu nekaj.
>
> *N. Županić, l. 1903.*

ilozof identitete, E. Mach, je konstatiral enostavno definicijo znanosti: Znanost je ekonomično urejeno izkustvo. Težišče formule leži v pojmu „ekonomično“. A kaj imenujemo ekonomično? Če v najkrajšem času, z najmanjšimi pomočki dosežeš maksimalni uspeh, potem si mislil in delal ekonomično. Definicija je enostranska, meglena, uvažuje samo metodično stran znanstva. Ali je moderno, da zamenjavamo metodo z materijo? Vsaj tako se včasi zdi, ali prav ni nikakor. Vzemimo n. pr. samo fiziko in kemijo: opazovalec ima pred seboj nepregledno vrsto fenomenov; za trenotek se čuti frapiranega, zapuščenega, vidi samo kaos. Godi se mu kakor logičarju pri tvorbi pojmov, idej: skoro zapazi v neredni množini podobnosti in doslednosti, abstrahira identnost in pravilnost ter najde tako znanstveno formulo, zakon, ki je cilj in vsebina znanosti. Jaz bi torej korigiral Machovo definicijo ter rekel: Znanost je ekonomična abstrakcija idej iz izkustva. V tej formuli pridobi pojem „ekonomično“ tudi praktičen pomen, kakor ga tudi sicer v življenju umevamo.

Nihče ne čuti tako žive potrebe, da preizkusi to formulo na eksempelj nego zgodovinar, kateremu hočejo nekritične glave utajiti znanstveni karakter njegove discipline ter se sklicujejo v prilog sebi na strujo personalnih zgodovinarjev. Ali ni druga stranka večja, ali nimamo tudi kulturnih zgodovinarjev? Potem nastane vprašanje, ali je torej zgodovina s stališča korigirane definicije znanost in ali smo ji dolžni pripisovati praktičen pomen? Na to odgovarja filozofija zgodovine. Spomnimo se samo Herderjeve, Hegelove in Nietschejeve formule, ozrimo se samo na avtorje, kakor so Buckle (Zgodovina civilizacije na Angleškem), Chamberlain

(Temelji XIX. veka), Marx (Kapital) itd. Quot capita, tot sententiae! Ali vendar imajo vsi nekaj skupnega, iščejo v zgodovini idej, iz kaosa dogodkov posnemajo in iztikajo „rdečo nit". Kakor logičar in naravoslovec izkoriščajo formulo o ekonomični abstrakciji. S to formulo si je osigurala historija, zlasti kulturna historija, pravo, močno in popolno enakopravnost ne samo med duhovnimi, ampak tudi med prirodnimi znanstvi. Isto velja o praktičnem pomenu, na katerega se s takim ponosom in pravico pozivajo prirodne discipline. Vsa moderna materijalna kultura se je povzpela do te vrtoglave višine samo po lestvi spoznanih prirodnih zakonov. Tudi od te strani se ni bati zgodovinarju očitanja. Star je pregovor: historia vitae magistra. In ali ne vidimo dan na dan, kako v brezobzirnem političnem boju demagogi ščujejo instinkte mase s historičnimi argumenti? Da rabim lapidarno priliko: zgodovina je podobna skladom premoga, ki ležijo globoko pod zemeljsko površino; v tem premogu je nakopičena tisočletna solnčna energija, ki jo človeštvo zdaj pametno izkorišča in vpreza v svojo službo, da mu goni stroje, kuri stanovanje i. t. d. Taka silna energija počiva tudi v argumentih in idejah zgodovine, ž njo podžigajo diplomati in pedagogi plemenite, premnogokrat žalibog tudi slabe strasti ljudstva.

I.

Mogočen plamen iz davnine šviga
— vekove preletel je koprnė —
in plamen naš se druži ž njim, se dviga,
in plamen naš pogumno dalje gre . . . .
Oton Zupančič.

Kulturna zgodovina zasleduje ideje, ki gibljejo razvoj človeške družbe. Kakor viharno, razburkano morje se vidi zgodovina: slabi in močni, nizki in visoki valovi vstajajo drug proti drugemu. Tu se dvigne plaho valček, usoda mu je mila, narašča in že upa, da se dvigne zmagovito nad bojevito gladino. A od vseh strani se zaženejo kakor iz zavisti jačji valovi proti njemu, ga pregrebejo in vržejo nazaj pod temno površino. In bogve kdaj se dvigne spet samostojno? Lahko se pa tudi pripeti, da močni sosed ne zatre naravnost takega plahega, plemenitega valčka, temveč ga potegne v svoj tok, da se ž njim ojači v boju zoper nasprotnike. Nad vse zanimivo in instruktivno je to valovanje, to medsebojno borjenje idej v zgodovini.

Pri iskanju in zasledovanju idej je zgodovinarju postopati strogo znanstveno, objektivno, brez predsodkov in specifičnih na-

menov. Njegov brezobzirni, od strasti in čuvstva neskaljeni, kritični pogled mora natanko ločiti med hipotezo in neovržnimi dejstvi, imeti mora prirojen čut za realne potence. Tu je zgodovinar človek in samo človek, ne vprašuje, ali bo škodilo ali koristilo njegovo raziskovanje. Znanstvenika ne briga korist ali škoda, kajti on je v službi prirode, ki se prav nič ne ozira na relativne in teleološke pojme človeških črvičev. Historičar računa le z gotovim, kovanim denarjem iz zlata, pri svoji bilanci ne polaga nobene cene v bankovce in celo ne v ponarejene vrednote.

Brez sumnje je German največji sovražnik ne samo nam, ampak vsemu Slovanstvu, o tem ni potrebna daljna diskusija. Da se torej zavarujemo na vsako stran, obrnimo se na objektivnega nemškega zgodovinarja, vzemimo ta slučaj in vprašajmo: „Vaše oko je izvežbano in tenkočutno, iz najbolj zapletenih dogodkov najde njih vodilno in gonilno idejo.

Tudi mi, . . . **mi**, kdo **mi**? Oprostite, glejte, samo mi smo tako nesrečni, — celo psi in konji imajo imena v naši visoko civilizirani dobi, samo mi ga še nimamo. Tudi **mi**, iz ekonomičnih ozirov razmotrivanja vzemimo provizorno ime Jugoslovani, torej tudi **mi**, provizorno krščeni Jugoslovani, imamo svojo zgodovino. Nekateri trdijo celo, da je krasna in slavna. Povejte mi kratko in točno, katera je vodilna in gonilna ideja jugoslovanske zgodovine?"

Objektivni, brezuslovni znanstvenik odgovori: Krepko in ostro je izražena „rdeča nit" v tragično - slavni zgodovini Jugoslovanov. Hočem navesti samo suhoparna dejstva, ki naj govorijo sama zase in prisilijo mislečega opazovalca k ekonomični abstrakciji ideje iz izkustva. V začetku VII. veka po Kr. je prihrumelo mnogoštevilno pleme Jugoslovanov izza Karpatov v Norik, Panonijo in Ilirik (tedaj obsegajoč skoro ves Balkanski polotok). Nov val se je dvignil v morju evropskih narodov. Da so bili Jugoslovani enoten narod, o tem svedočijo še zdaj njih jezik, starožitnosti, šege, običaji, narodne pesmi in bajke i. t. d. Ta enotni narod brez enotne organizacije je prišel v sosesčino narodov, ki so imeli po starih, preizkušenih vzorih organizirane države. Bolj kulturni in organizirani narodi so zavzeli seveda sovražno stališče proti mogočnim priseljencem. V teh bojih so Jugoslovani instinktivno začutili prepotrebnorst organizacije. Ali kako, na kateri podlagi? Duhovi niso bili izvežbani, pripravljeni, na tako neobdelanih tleh se ni mogla razviti taka organizacija, kulturno in politično edinstvo; raztvarjajoče moči od zunaj in od znotraj so prerezale centripetalno energijo edinstva.

Prvega večiega poizkusa prepotrebne priprave sta se lotila velika slovanska apostola sv. Ciril (827—869) in Metod († 885): krščanstvo in skupna cerkvena literatura naj bi postavili temelj. Prvi poizkus je bil torej eminentno kulturnega in sicer versko-književnega značaja. Stremljenje po edinstvu je izpremenilo svojo obliko; oblika kulturne težnje je bila potisnjena v ozadje, še predno je izvršila svojo nalogo. Nastopili so možje, ki so hoteli pokazati, kaj so se naučili v občevanju z organiziranimi narodi. Tako je napočila doba političnih akcij potom diplomacije in vojsk. Ta nova oblika edinstva se je pojavila najprej med bolgarskimi Jugoslovani, kjer je ustanovil car Simeon (898—927) veliko in mogočno carstvo; druga samostojna organizacija se je začela skoraj istočasno na zapadu med hrvaškimi Jugoslovani pod kraljem Tomislavom, ujediniteljem in združiteljem panonskih in primorskih Slovanov v Hrvate. Ali najpopolnejši in najobsežnejši izraz je zadobila politična oblika v srcu, v sredini Jugoslovanstva, med srbskimi Jugoslovani. Kralj Miljutin (1275—1321) je bil prvi srbski vladar v modernem pomenu besede, nedosežen diplomat in vojskovodja, v njegovi glavi se je rodila misel o veliki jugoslovanski državi. Kralj Miljutin je namerjal združiti z obstoječim srbskim kraljestvom zapadne dežele in bizantinsko cesarstvo s Carigradom. Ta veliki načrt naj bi bil izvedel šele njegov vnuk car Dušan „Silni“ (1331—1555), ki je najprej doma pripravil in uredil razmere tako modro in uspešno, da ga prištevajo zgodovinarji med najslavnejše vladarje, kakor sta n. pr. Aleksander „Veliki“ in Napoleon. Že je zbral Dušan „Silni“ ogromno vojsko in se odpravil ž njo proti Carigradu, da pod okriljem te „matere sveta“, da v tem najlepšem in najbogatejšem mestu jugoslovanske zemlje postavi svoj carski prestol. Ali na potu ga je doletela zla usoda in malone pod ozidjem Carigrada ga je zastrupil baje neki Grk. Visoko in mogočno se je dvignil val Jugoslovanstva, a s strašnim fanatizmom se je vrgel proti njemu turški naval. Za stoletja so Turki zadušili vsak samoroden, svoboden pokret med Jugoslovani. Politične tendence so sicer ponehale, a ž njimi ni zaspalo čuvstvo in potrebnost organizacije. Pomlajen in okrepljen je oživel v novi obliki duh velikih apostolov sv. Cirila in Metoda, nova doba versko-kulturnega preporoda je zasijala iz najzapadnejšega kota Jugoslovanstva, na pragu, kjer si podajejo roke vztočni, mediteranski in srednjeevropski vplivi. Iz krila najmanjšega in najnesrečnejšega jugoslovanskega plemena je vstal nositelj novega pokreta: med Slovenci-Korotanci se

je rodil veliki genij verske-kulturne misli, dobri genij Jugoslovanov, ki je spočel grandijozni načrt osvoboditve izpod turškega jarma in versko-kulturnega edinstva. To je bil največji, najslavnejši sin slovenske zemlje, to je bil baron Ivan Ungnad (1493—1564). Ta Tolstoj s konca srednjega in začetka novega veka je ustanovil ob svojih stroških tiskarno v Urahu na Nemškem, kjer so se tiskale svete knjige v latinici, cirilici in glagolici. Baron Ivan Ungnad je zbral okoli sebe navdušene in izobražene može iz vseh provincij jugoslovanske zemlje, omenjam samo Dalmatinca Jurja Juričića, Srbina Mato Popovića. A zopet je podlegel novi duh sovražnim vplivom, zatonila je svetla zvezda odrešenja in nastala je tem žalostnejša tema.

Novo življenje je zagibalo konec XVIII. in v začetku XIX. veka, nov duh je vstal v Evropi, obudil speče sile v tlačenem ljudstvu in kakor neviden vihar razburil duše evropskih narodov, ki so se zavedeli svoje človeške dostojnosti, pravice in svojih moči. Začela se je nova, odločilna doba v kulturni zgodovini človeštva, začela se je doba revolucije, ki se je s francosko prekucijo samo napovedala z glasom vpijočega v puščavi. En vrtinec tega splošnega viharja je slučajno završal leta 1804. tudi na jugoslovansko ozemlje: Črni Juri (Kara-Gjorgje) iz Topole je dvignil zastavo revolucije in osvobodil srbske Jugoslovane turškega nasilja. Isto leto si je veliki sin francoske revolucije, Napoleon I., v Notre-Damski cerkvi lastnoročno posadil na glavo cesarsko krono po svobodni volji narodnega plebiscita. In tega francoskega, iz revolucije rojenega cesarja si je izbral genij Jugoslovanov in njegov glasnik, prvi slovenski pesnik Valentin Vodnik (1758—1819), je zapel navdušeno himno o „Ilirij oživljeni“. Napoleon je združil jugoslovanske dežele ob sinji Adriji, tja noter do Drave in Save, v eno državno skupino pod staroslavnim imenom naše Ilirije. Veliko je bilo veselje in upanje rodoljubnih Jugoslovanov, ki je pesniško izraženo v Vodnikovi himni na Jugoslovanstvo:

„Korintu so rekli
Helensko okó,
Ilirija prstan
Evropini bo.“

Tu je treba opozoriti na posebni faktum, da je prišel novi pokret od zunaj, od koder se ga ni nadejal nihče. Usoda ni bila mila francoskemu „Dušanu Silnemu“, ž njim je padla 1813. l. tudi Ilirija, samo v Srbiji se je ohranila s kratkim presledkom politična

samostojnost. A novi duh se ni dal več zatreti, in ko so strgali diplomati z njegovih ramen kraljevski, politični plašč, odel se je z drugim in nastopil v pesniški halji romantika. Kakor čarobna beseda se je vsesalo ime Ilirija in kakor večen odmev je zvenel klic „Ilirija" v dušah jugoslovanskih rodoljubov. Namesto nepopolnega, omejenega kraljestva zemlje je ostalo kraljestvo duhov, ki je zavladalo širom jugoslovanske zemlje. Ljudevit Gaj (1809 do 1872) in nad vse blagi Stanko Vraz (1810—1852) sta položila novo, trajno seme kulturnega edinstva s tem, da sta odločila centralni, najbolj razširjeni in najblagoglasnejši jugoslovanski dialekt za skupni jugoslovanski književni jezik in ga imenovala „ilirski jezik". Po težkih stoletnih borbah je našlo Jugoslovanstvo pravo obliko, ilirski jezik je položil temelj, na katerem se naj sezida veličastna zgradba jugoslovanskega kulturnega edinstva. Niti verska, niti politična propaganda ni osvedočila životne moči — jezik in splošni pogled, strogo književno-kulturno delo je podalo Jugoslovanom formulo edinstva. Za trenotek se je posrečilo diplomaciji, opovreti začeti napredek, a z zlatimi črkami v kulturno zgodovino Jugoslovanstva začrtani mesec september 1904. l. je prinesel odločitev: jugoslovanska umetniška razstava, shod jugoslovanskih zdravnikov in naravoslovcev, kongres jugoslovanske akademične mladine, ideja jugoslovanskega almanaha, vse to je pripravilo centrifugalnim elementom sramoten in definitiven poraz.

To so s kratkimi potezami označena dejstva, ki govorijo sama zase in silijo mislečega opazovalca k ekonomični abstrakciji ideje. V markantnih potezah prodira iz njih ideja jugoslovanskega edinstva. Stoletja se je borila ta ideja s sovražnimi silami, uporabljala je najrazličnejše oblike, pojavljala se je v različnem obsegu na različnih točkah, enkrat je prišla celo od zunaj (Napoleon), delovala je zavedno in nezavedno, da se nekateri pokreti niso zavedali tajne misije, morda so ji na videz celo nasprotovali, — a če stopi opazovalec v pravo distanco, pokaže mu historija harmonično in cilja se zavedajočo perspektivo, pokaže idejo edinstva, ki se vleče kakor rdeča nit skozi versko, politično in kulturno zgodovino Jugoslovanstva.

Morda opazi strokovnjak v tem kratkem pregledu semtertja nepopolnost ali netočnost, a v dovoljno opravičenje mu navajam razmetanost gradiva. Na celem jugu nimamo znanstvene stolice, ki bi se, opremljena z modernimi pripomočki in strokovno izobraženim osebjem, lotila sistematično velikanskega dela, enotno politične in kulturne zgodovine Jugoslovanov. Sploh pa tu nisem namerjal napisati po-

drobne razprave, ampak zaslediti in pokazati splošno idejo in načrt bodočemu delu. Nadležnim, abderitskim nadrikritikom, katerih duševno obzorje ne sega preko konca njih kitajskega noska, pa odgovarjam že vnaprej z Bismarckom: „Nur der Blick auf's Ganze macht im Kriege den Helden, im tätigen Leben den Mann von Geschäften, in der Kunst den Künstler, in der Wissenschaft den Weisen, im Studium der Theologie den Theologen; ohne ihn ist der erste nur ein Soldat, der zweite ein Taglöhner, der dritte ein Handwerker, der vierte, so Gott will, ein Gelehrter, und der letzte ein Silbenkrämer."

Zasledovanje in odkrivanje velikih idej ni brez nevarnosti in senčnih strani, posebno velja to o mladem narodu brez izkustva: take ideje ga navdajo z megalomanijo, ga omamijo in zazibljejo v leno ekstazo. Mlade generacije se polasti neka eksaltacija navdušenja, iz katerega se ne iztrezni tako lahko in hitro, narod izgubi sposobnost in dovzetnost za dobro, realno delo, katero edino ustvari tiste pogoje, ki omogočavajo uresničenje ideje. Velika nevarnost tiči tudi v tem, da se nahajajo spekulantje, ki pod egido ideje iščejo osebnih, nizkih koristi in tako kompromitirajo nove ideje kot nove mode ali sporte in jih s tem a priori lišijo potrebne resnosti in vztrajnosti.

Take nevarne fantaste in eterne idealiste, ki ne računajo z realnimi razmerami in potencami, je treba ohladiti in iztrezniti, kar se pa najlaže zgodi s tem, da se jim pokaže še druga, senčna stran svetlega novca, da postavimo privlačni tezi odbojno antitezo nasproti.

Ideje kulturnega edinstva med Jugoslovani, enkrat vzbujene, ne zatre in ne oslabi nobena intriga dunajsko-berlinskih diplomatov. O njih velja Napoleonov izrek: ils morderont sur du granit.

(Konec prihodnjič.)

V mraku.

Za gozde solnce je zašlo,
odsev se blesketa krvav,
vse tiho — vetrček samo
čez bilke diha velih trav.

In sence vstajajo okrog
in v lahen spletajo se mrak,
na speči vlegajo se log,
da sen zasnivajo sladak . . .

In pala noč je na zemljo,
zabliskal zvezd se milijon . . .
Kam si zazrlo se oko,
srce, še nisi prosto spon?

Sanjal bi človek v mehko noč,
o dnevih solnčnih bi sanjal,
ko zrl obraz je smehljajoč
in očke ji poljuboval . . .

Philetas.

Jelar in njegov sin.

Spisal **C. Golar.**

Grude na njivi so pokale, se rušile in razsipale v prah pod težko motiko, ki jo je vihtel kmet Jelar v svojih močnih, zdelanih rokah. Prašne rokave je imel zavihane do komolcev, da so se videle grčaste žile, razprežene pod rjavo, z znojem namočeno kožo. Tolkel je enakomerno že od jutra pa do sedaj, ko je poldanska ura že minila in so poljski pevci, prevzeti vročine in pijani solnca, krožili po zraku. Zemlja je bila razpaljena in žitno klasje se je sušilo in žoltelo, še predno se je napolnilo z zrnjem.

Solnce, žarko poletno solnce, je ožgalo in razpokalo tla, prst se je sprijela in kepe so se strdile kot kamen. Pod motiko se je vzdigal prah in se kadil med razori, drobni kosci zemlje, peščeni in pusti, so škropili Jelarju pod noge. Delal je brez oddiha, stisnjenih ust, temen in osoren.

Dolg, zarjavel obraz se mu je svetil obilnega znoja, ki se je cedil po visokem, nagubanem čelu in zagorelem licu. Črni lasje so bili premočeni popolnoma; zdajpazdaj si je snel klobuk in pogladil lase nazaj na teme, da se je pokazala belejša polt pod lasmi. Oči so mu sijale v neznanem strahu in blodile nemirno čez njive, kakor bi se bale nečesa, in telo mu je podrhtavalo. Nenadoma se je ustavil, se naslonil ob motiko in pogledal proti vasi.

Par streljajev oddaljena vas se je bleščala v solnčnem ognju; slamnata slemena, beli zidovi in sadno drevje, vse je bilo posuto s svetlimi žarki. Naslanjala se je na zelen, polagoma vstajajoč grič, in videti je bila tako pokojna, kakor bi spala. Nobenega glasu ni bilo slišati, sapa ni pihljala, listje se ni gibalo. Visoko v zraku nad vasjo sta plavala dva goloba, se včasi bliskoma dvignila pod jasno nebo, pa se zopet polagoma spuščala. Kadar sta razprostrla peroti, so se jima zabliskale v solncu, kakor da so se posule s srebrom, ali kakor da sta si jih zažgala ob solnčnih pramenih.

Jelar je gledal mračnih oči, napol sklonjen in stisnjen vase; roke je imel krčevito sklenjene na držaju in zavzdihnil je včasi tako težko, kakor bi si trgal neko silno breme od srca. Zjutraj se je odpravil natihoma na polje, ne da bi bil komu povedal, kam odhaja.

Doma mu ni bilo mogoče ostati; nekaj ga je vleklo siloma proč, da bi se razvedril in pozabil svojo veliko nesrečo. Edini sin mu je bil bolan na smrt, in zdaj so čakali z neko nestrpnostjo tistega dneva, ko bo stopila v hišo koščena nevesta.

Le nekje globoko v srcu mu je še tlela iskrica upanja, da se sklenjene oči zopet odpro, da se motno lice pobarva z gorko rdečico in se napolni udrto lice. Ni si mogel misliti, da bi umrl sin, ki je bil še pred štirinajstimi dnevi vesel in močan, ki je delal pridneje od njega in kosil na planini, na oni strmi rebri za tri kosce. Ona planina! Obrnil je oči proti gori, in tam je sijal zlat prt, pregrnjen po zeleni senožeti. In ko je gledal, so se mu zatemnile oči, in že je legla mrzla, težka senca čez planino, kot bi se bil v trenotku stajal solnčni prt in bi jo bil ogrnil črn plašč. Da bi mu umrl sin, da bi ga vzela zemlja! Stisnil je grčavo pest in zamahnil proti nebu.

To ne bode! Kdaj je umrl kmetu sin, ki je bil edini pri hiši! Sam Jezus je obudil v svetem pismu sina tisti materi, ki je bila vdova. In Jelar je zaželel, da bi bil doma pri sinu, da bi videl, kako spet mirno diha, kako mu lije življenje po telesu, in sin vstaja in se malo zasmeje: „Zakaj ste me pa pustili v postelji, kaj je ajda že vsejana?“ Sin vstaja in že je zaklel, ker je zdrav.

Takrat je zagledal na cesti poleg znamenja mlado dekle, ki si je brisalo s predpasnikom obraz. Izpreletelo ga je po vsem telesu, obšla ga je temna slutnja, in srce mu je zastalo. Ni se več upal ozreti na cesto, kakor bi hodili tam strahovi; v glavi ga je zabolelo, kot bi mu šel skozi možgane razbeljen nož, in pred očmi mu je letala črna vešča.

„France umira!“

Kot da je obsojen na smrt, so ga zadele te besede. Pogledal je po njivi in videl na meji Metko, svojo nečakinjo, ki je trudno šla proti njemu.

„Kaj govoriš?“ je bruhnilo iz njega.

„France umira!“

Prihitela je vsa prepadla k njemu, na objokanem, mladem obrazu ji je ležala težka žalost, iz ust so ji ihteli pritajeni vzdihi. Jelarju so omahnile roke in vsa zavest ga je zapustila. Okoli njega je zaplesala njiva in polje, in črni so bili žarki, ki so ovijali klasje. Pogledal je proti vasi, pokojni in tihi, ki je spala ob zelenem griču. Solnce je sijalo, in bela goloba sta se spuščala v ozkih kolobarjih vedno niže proti lesenim krovom.

Metka ga je prijela za roko; šel je ž njo kot dete, ni pogledal ne na levo, ne na desno, noge pa so se mu šibile in spotikale. Nista bila še napol pota, ko se je v rdečem zvoniku ponižne cerkve sredi vasi oglasil zvon in takoj za njim še drugi. Žalostno sta zvenela in njuni zvoki so plavali čez svetlo solnčno krajino rahlo in tožeče.

Jelarju se je zazdelo, da je pot pred njim pregrnjena s črnim prtom, in ko je pogledal sv. Andreja v znamenju, razpetega na poševni križ, si je mučenik potegnil pepelnato senco čez obraz in na polje in na vas je padlo njeno temno zagrinjalo.

1.

Jelarjev dom je stal na samem sredi sadnih dreves, jablan in sliv, ki so ga ločile od sosednjih hiš, v podolgasti dolini, obdani od obeh strani s strmim gričem, poraslim niže doli od starih češenj in orehov, a više proti vrhu so že stali macesni in dvoje visokih brez. Hiša je bila že stara, zakaj leseno podstrešje, ki se je dvigalo nad nizkimi, zidanimi stenami in imelo spredaj ter ob desni strani nad velikimi vežnimi durmi dolg hodnik, podbočen s starinskimi okroglimi stebri, je bilo že trhlo, očrnelo od vremena in dima. A belo zidovje s srednjevelikimi okni, prepreženimi z zevajočim okrižjem, in na vseh štirih voglih zaznamovano z velikimi, črnimi četverokotniki, je dajalo poslopju prijazen, gorenjski značaj. Nekoliko vstran od hiše, ob napeti ulici, ki se je vila pod skednjem proti vasi, je rasla stara, votla lipa, v katero so shranjevali že od nekdaj žrdi in polomljena kolesa. Bila je košata in ogromna, s tremi vrhovi; vzpenjala se je mogočno nad hišno sleme in iztezala veje kot dolge roke daleč narazen. Branila je Jelarjevino viharjem in streli kot dober hišni duh in bila je očetu in sinu kot nekaj svetega. Enkrat je zacvetla sredi zime, malo po Božiču, ko so bili lepi, solnčni dnevi, in po vsej vasi je dišalo njeno rumeno cvetje. Iz uljnjaka so prišumele čebele in dekleta na studencu so gledale proti lipi in dihale pomladnji lipov duh. Staro, zvesto drevo pa je z nežnim cvetjem kot z drobnimi očmi gledalo okoli sebe in se čudil'o belim sneženim bregovom in mrtvim žalostnim jablanam, čudilo se je in šepetalo s seboj, odpiralo oči in se oziralo okoli sebe, dokler ni prišel mraz in zamoril cvetja. Lipa je utihnila in vrgla s sebe mlado krilo. In tistikrat je bila potem tako dobra letina, da so bile vse žitnice polne samega lepega zrnja in sadje je obrodilo in klaje je bilo dovolj za dve zimi.

Tu je gospodaril Jelar že okoli dvajset let. S sosedi je shajal za silo, ni bil prijazen ž njimi, ni jih rad poslušal in ni govoril. Bil je sam zase, ves drugačen od njih. Če so le besedovali in silili vanj, je sklenil roke na hrbtu in gledal v oblake. Drugič se je zopet zgodilo, da jim je imel sam mnogo povedati. Govoril je ognjevito, a sosedje so strmeli vanj in ga poslušali, se skrivaj spogledavali in se hitro razhajali. Ob pomladnjih večerih, kadar je vlekla gorka sapa, so ga včasi videli nepremično stati blizu lipe. Stal je in se ni ganil po vse večere, in kmetje so govorili, da Jelar zvezde šteje. Na domu ni govoril včasi po ves teden z nikomer; gledal je v zrak in bil zamišljen, s prsti je grabil po laseh, a kot bi se nečesa domislil, se je skril domačim in šel v gozd.

Bili so pa tudi časi, ko je bil Jelar vesel, da se je na njem vse smejalo, in sosedje so pravili, da bo lepo vreme. Zgodilo se je, da je prišel ob nedeljah pred cerkev z rožo za klobukom in z dolgo cigaro v ustih. Takšen dan je bila vaška krčma zasedena do zapečka, Jelar je napival znancem in neznancem, gostil berače in plesal z dekleti. Rdečo in prijetno krčmarico je objemal okoli pasa in ji pomežikaval:

„Polona, ti si pa res zala baba! Ej, zakaj nisi moja, Polona!"

Na kresni večer je bilo na Jelarjevini zelo veselo in živo. Že sredi popoldneva, ko so poljske rože gorele v solncu in je omoten duh plaval nad travniki, ko se je otresalo belo cvetje v vročini in je nad klasjem trepetal poletni žar, je gospodar klical sina na njivi in mu brlizgal na prste, naj pride domov. Stal je na vrtu nad hišo in gledal proti polju.

„France! Ali boš kmalu?" Sin se je ozrl in poslušal.

„Pojdi, no, kaj bi tam pri ženskah!"

Šla sta v les, ki se je začenjal kmalu za vrtom, in sta obsekala nekaj borovcev, polomila suho bukev, privalila odnekod trhlih panjačev ter znosila velikansko grmado ob robu gozda. Ko se je zmračilo, je začel stari Jelar streljati iz stare pištole; tisti večer je bil židane vólje. France je zažgal kres, in zbrala se je okoli ognja vsa hiša. Ko je zažarel plamen in se vzdignil v besnih, hrumečih vrtincih v zrak ter so švigale in plesale iskre med vejami širokega kostanja, ki je stal ob strani, je prišla iz vasi tudi sosedova Rozalka. Imela je bel predpasnik, naglavni robec ji je zdrsnil za tilnik, in ko je stopila k ognju in jo je obsijala žarka luč, je bilo njeno lice kot roža.

Ko jo je France zagledal, se je skril v temo, prišel je za njen hrbet ter jo potegnil za roko. Dekle ni črhnilo besede, samo smejalo se je in gledalo mladega fanta.

„Ali si ti zakuril?“ Rozalka ga je pozdravila s tem vprašanjem in še vedno se je smejala.

„Ali si sama, kje pa je Tonče?“ Stopila sta od ognja in se napol potopila v temo, da jima je ognjeni žar obseval le po eno lice.

„Kako si velik,“ je menilo dekle. „To hitiš rasti! Ali vidiš? Naši tudi kurijo kres, tam nad lazom. Potem moraš z menoj, da ne bom sama hodila.“

Rozalka se je ves čas smehljala in gledala mlademu fantu v obraz, ki je bil lep nocoj. Ni bil bled kot navadno, temveč rdeče obsijan in njegove oči so žarele kot iskre.

„Ali te je strah? Nocoj hodijo čarovnice po lesu. Lani sem jih videl na kresno noč, ravno tukajle. Šel sem zadnji od ognja in spodaj pod našo lipo sem se ozrl. Prišle so doli s Homa, kar nad vasjo so frčale, in tista, ki je bila zadnja, je z nogo udarila ob zvonik, ob jabolko. „Žvenk“ je zazvenelo in križ se je stresel. Nekaj časa se je vse zibalo na cerkvi in čarovnice so se smejale, kot bi rezgetale žebice.“

„E, seveda! Ti si jih slišal! Ali si imel praprotno seme?“

„Ne vem! In potem so poskakale čez kres ter zlezle na kostanj. Veje so pokale in v vrhu je vršalo, čarovnice so se pa vihtele in drevile po drevju. Nekaj časa so plesale nad ognjem, in tista, ki se je zadela ob zvonik, je stopila v žerjavico. Še drugi dan se je poznala v pepelu noga z naprej obrnjeno peto.“

Dekle se je zasmejalo: „Saj ti nič ne verjamem.“

„Glej jo! Ali nisem tudi našel ob mrzli grmadi velike, grde smetišnice, ki jo je pozabila čarovnica?! In črn pes je sedel na njej ter renčal, iz oči mu je pa gledal sam satan. Naš hlapec je pa videl lani dva rogača, velika kot dva ovna. Po Tuljakovi bajti sta hodila, po strehi in se bodla z rogovi. Tako sta se hebala, da so se delale iskre, dokler nista priklicala stare Tuljaške. Baba je zajezdila tistega rogača, ki se ji je zaletel med noge — — —“

„Saj ti nič ne verjamem,“ ga je prekinilo dekle. Stisnila se je k njemu in se ozirala proti Homu, radovedna in boječa.

„Res, zakaj pa ima baba zmerom kozla v veži — — —.“

Dekle mu je zamašilo usta z dlanjo in se zasmejalo. Nato sta umolknila oba in pogledala proti kresu, kjer je stal Jelar in piskal na hruševo pero. Hlapec je privlekel od nekod košat brinov grm in ga

vrgel na ogenj. V žerjavici je začelo prasketati in med krvavim plamenom se je vzdignil gost, črn dim in se v širokih kolobarjih pognal navzgor. Plamen se je trgal, iskre so cvilile in tonile v temno nebo, iz ognjenega kroga so pršali tleči ogorki in sikali vstran med kostanjeve veje in ugasovali v svežem listju.

Rozalka je začela siliti domov in vabiti Franceta, naj jo spremi.

„Saj si šele prišla! Tamle je Metka in Tona, pojdi k njima!“

Ostali so pri ognju, dokler ni vse pogorelo. Potem je začel Jelar poditi mlade ljudi v posteljo. „Preden bo dan zvonil, moramo na planino.“

France je spremil dekleta in pri ognju je ostal sam hlapec, ki je rekel, da bo počakal čarovnic.

„Najmlajše se bom oklenil, pa naj me nese! Pogledal bom, če ima še vse zobe, in ni vrag, da bi se zmotil. Zvedeti hočem od nje, kje cvete zaklad.“

Sijale so že polnočne zvezde in visoko je bilo nebo, da se je komaj zaznavala rimska cesta, kot pobeljena s prahom in pribita na sinji obok z zlatimi žeblji. Skozi noč so se vozila kolesa svete Katarine, ojnice so se skrile za goro in le zadnji del ozvezdja je še gorel na globokem nebu. Bilo je videti kot višnjevo morje, vse posejano z žarečimi očmi, ki so migljale in trepetale, se navidez večale in zopet ugasovale.

V temi, po hribu navzdol so zveneli dekliški glasovi, pregibali so se beli predpasniki.

„Poglej, poglej, Rozalka, ali gori tam kres tako visoko, ali je zvezda?“

Obstali so in gledali proti planinam. Vrhunci so se stikali z nebom in nič se niso razločili, vse je bilo potopljeno v neskončno daljo. Gledali so okoli po hribih in tuintam so se bleščali svetli plameni, utrinjale so se zvezde in hitele po nebu v bliskovitih polkrogih. Po tleh so se motale kresnice med gosto travo, se vzdigale in plavale po zraku kot bledé luči, iz gozda je šumelo vršanje smrek. V orehih, ki so stali po robu griča, so lahno, zaspano žgolele ptice; tenko, drobeče žnborenje se je usipalo iz gostega, temnega listja, kot bi kramljale v sanjah babice ali bi tiho uspavale nepokojno deco.

Stali so in poslušali in gledali, zatopljeni v skrivnostna čuda kresne noči. Še zmerom so se svetili ognji okoliinokoli po gorah in holmih, bledeli so in umirali, kot bi se zapirale sijajne, velike oči. Temneje in temneje je bilo obzorje, planine so se zagrinjale

in izginjale v črnem morju. Iz zemlje, po travi, po bilkah in steblih je kipel sok, šumelo je življenje in močno so dišale kresne rože.

Jelarjevina je spala, ko so dospeli po vrtu pred hišo. Metka se je poslovila, mladi fant je spremil Rozalko. Iz vasi se je slišala glasna govorica, pijano vpitje in smeh. Dekleta je bilo strah in tesno se je privijala k fantu. Prišla sta po strmi ulici na vas in našla tam gručo kmetov. Rozalka je ušla, ko je spoznala med drugimi brata Tončka, in izginila domov, France je sam stopil med črne vasovalce. Sedeli so na kupu obeljenih smrek in pili žganje. Zraven je bil tudi Jelar; natakal je iz široke, zelene steklenice v kozarec. Menili so se in prerekali, kje je gorel največji kres. France je vzel očetu steklenico in jo nagnil na usta. Po grlu mu je zagrgralo, pil je v dolgih požirkih in ni hotel odstaviti. Kmetje so mu jo vzeli in potem so pili brez kozarca.

Jelar je pripovedoval, da ve, kje gori nocoj zaklad. Kazal je s prstom proti gozdu, kjer se je res vzdigal višnjev plamenček iz zemlje.

„Tam je, ravno v Jelenji grapi; jaz vem dobro zanj. Že lani sem šel, da bi ga izkopal, pa sam nisem mogel, tisti Matija, ki je bil pri nas, se je pa zbal hudiča pred risom. Tak je bil kot največji bik, črnomarogast, in s parklji je kresal ogenj iz kamenja. Matija pa v tek!“

Kmetje niso verjeli, in mlajša dva sta šla k Tuljaški po žganja, ker je bila steklenica že prazna.

„Ako ni ušla s kozlom! Ali si jo videl, Jelar?“

France se je naveličal druščine. Tiho se je ukradel stran, poiskal med lesom visok, tesarski stol in ga prislonil k sosedovi hiši pod Rozalkino okno. Potrkal je, a dekle se ni oglasilo. Za mrežo je bila zataknjena praprot in lesna, bela roža, ki je omotno dišala. Fant je bil že pijan in tudi duh napol uvele praproti in šentjanževe rože ga je omamil. Potresel je za mrežo, se opotekel na ozkem stolu in padel v travo.

„Rozalka, Rozalka!“ je klical fant s pojemajočim glasom. Potem je zaspal pod dekletovim oknom.

Kmetje so sedeli še zmerom sredi vasi in čakali onih dveh, da se vrneta z žganjem. Sem od Tuljaškine bajte je zavriščal zopru glas, ki mu je odgovarjal širok smeh. Vpili in prepirali so se trije glasovi, potem je začela treskati voda na cesto in slednjič sta se potegnili dve senci proti krohotajoči se gruči in za njima se je pognala baba z metlo v roki. Kmetje so vzdignili silen hrušč, nakar se je ustavila tretja postava.

„Razbojniki, vse vas bo vrag vzel!“

„E, pa vendar ne! Mamka, potolažite se!“

Vsi so vstali in šli s Tuljaško. Stopili so ž njo v bajto, ki je dišala po žganju in po brinju. V njej je bilo komaj za vse prostora, glave so morali imeti sklonjene pod nizkim lesenim stropom, pod zakajenimi tramovi. Baba jim je prinesla polno steklenico in zamrmrala: „Jelar, če ne boš ti plačal, drug, vem, da ne bo.“

Bila je grda, okrog glave je imela zavezano umazano ruto in gledala je kot sova. Sedla je na klop k peči, in iz črnega kota je skočila k njej velika, siva mačka, ki je gledala z zeleno se svetlikajočimi očmi, kot bi gorel trhel les. Pomežikavala je pijancem in z visokim repom ščegetala babo po vratu.

Jelar si je natočil prvi kozarec in ga izlil v grlo. Široko se je zarežal, da so se mu pokazali močni, beli zobje, zagodel je in stresel z glavo.

„Ha-ha-ha!“ se je zasmejal kmet Tjade poleg njega.

„Ali si videl čarovnico v žganju?“

„He, Tjade, le poskusi, kako ti bo z metlo zapraskala po grlu! Izpij, to ti je žganje, kakor bi živega oglja nasul v želodec.“

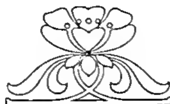
Kmetje so pili, glave so jim postajale težke, in kmalu se je zvalil prvi pod mizo; a takoj se je nerodno spravil na noge in poiskal vrata. Odhajali so drug za drugim, se motovilili okrog skednjev in niso znali domov. Pocepali so pod kapi, na kraju pota, ali silili pod skednje. Eden se je spotaknil ob kamen in padel naprej na zobe. Ni se več ganil, ampak je sladko zaspal. Jelar je šel zadnji od Tuljaške. Ko je zapahnila za njim, se je premislil in začel razbijati po durih:

„Baba, daj žganja!“

Nad vasjo je plavala kresna noč, tiha in mirna, iz gozda je dihala sveža sapa, kakor bi stal ob gori silen orjak in sopel nad smrekami. Na sredo neba se je pripeljal mesec in njegov okrogli, svetli obraz se je veselo smejal, ko je videl pijane kmete po vseh voglih in kotih. Zrak je bil ostrejši in ostrejši, nad poljem je začela vstajati siva megla, iz soteske se je kadilo kot iz kotla. Zvezde so sijale mrzleje in bledele, drobne so ugasnile, kot da jih je popila bela megla.

Zapel je petelin.

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Simon Gregorčič. Življenjepis. Spisal Anton Burgar. 1907. Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Založil Ign. Gruntar. Cena broš. 1 K 20 h, vez. 2 K. Pisatelj te knjižice, ki jo krasi na čelu pesnikova podoba, se je odmenil, kakor pravi sam v predgovoru, opisati Gregorčičevo zunanje življenje in označiti pesnika kot človeka. To je bilo jako lepo, hvalevredno podjetje, kajti neovržna resnica je, da moremo duševne proizvode kakega pisatelja ali pesnika premeti in ceniti popolnoma le tedaj, ako poznamo razmere, pod katerih vplivom je pisal. Radi priznavamo, da se je pisatelju knjižice namen dobro posrečil in da bo sad njegovega truda jako služil onim, ki se bodo pozneje lotili duševne analize pesnikove ter kritične ocene njegovih poezij. — Knjižico priporočamo tem bolj, ker je čisti dobiček namenjen „Šolskemu domu“ v Gorici, ki je bil, kakor vemo, velikemu našemu pesniku tako zelo pri srcu.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaja Anton Kosi, učitelj v Središču. XIII. zvezek. V Ljubljani, 1907. V zalogi pisateljevi. Natisnila „Katoliška tiskarna“. Cena 30 h, s poštnino 35 h.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. Došli so nam v skupni knjigi prvi trije snopiči 4. letnika tega znanstvenega časopisa. V knjigi nahajamo troje večjih spisov, in sicer: 1. Grafenauer Ivan: O „Duhovni brambi“ in nje postanku; 2. Kovačič Fr.: „Bolgari na Slovenskem l. 827.“; 3. Žigon Avgust: „Donesek o razmerju med Janežičem in Levstikom.“ V rubrikah „Mala izvestja“ in „Književna poročila“ prinaša ta knjiga še več krajših razprav in ocen raznih publikacij.

Cvieće slovenskoga pjesničtva. Sabrao i uredio dr. Fran Ilešić. Matica Hrvatska. U Zagrebu 1906

Sama hvala od vseh strani, celo od Hrvatov menda, še predno sem dobil knjigo samo v roke. Z radovednostjo sem pričakoval po tem prijaznem šumenju med listi knjige, ki bodi našim sosedom onkraj Kulpe verno zrcalo naše poezije, zbornik, po katerem naj presodi slovanski jug formo, duh, višino naše pesmi, zlasti lirske, in jo primerja s svojimi proizvodi iste vrste. Urednik poudarja že v uvodu, da je naša lirika naš vrhunec in vrhunec jugoslovanske lirike sploh, ker jo imenuje nekak istovreden pendant srbohrvaški epiki. S to mislijo bi se človek rad sprijaznil, ne iz lokalnega patriotizma, temveč ker vidim v hrvaški umetni liriki, kolikor jo poznam, zelo mnogo gostobesednega frazerstva in votle retorike in ker je, meni vsaj, Prešeren res največji pesniški genij vseh zemljá od Triglava pa do Balkana. Ne smemo pa izpustiti iz tega računa — ki je navsezadnje zelo brezpomemben — Kranjčevića, ki živi med Hrvati in kleše iz žive skale, dočim mi tukaj gori rezljamo. Res pa je, da je v naši poeziji lirika naš višek. A glej večni povratek: kakor se godi naši umetnosti vselej, kadar jo stavijo — pasterko sicer — neumetniki za parado pred svet, tako se je zgodilo po mojem mnenju sedaj naši poeziji.

V neki oceni sem čital, da gosp. profesor ni izbral najboljših pesmi, ampak najbolj karakteristične. Vedno sem bil preverjen in zdi se mi, da je uveljavljen ta princip v literarnih zgodovinah celega sveta, da sodimo pesnika po njegovih najboljših delih, a ne po drobižu, ki je odpadel tako mimogrede. Cervantes je in ostane vsem vekovom stvarnik „Don Quijota“; nikomur ne prihaja na misel, da bi

mu oporekal njegove ovčarske novele, kjer je tičal še sam v starem slogu, katerega je pozneje do smrti prebičal. A naj so bila načela, po katerih je zbiral urednik komade za to knjigo, kakršnakoli že, vidim v njej več principov, in to je slabo. Knjigi naslov je „Cvieće“. S tem je že dan princip: ta šopek bodi skrbno izbran. To cvetje z naših pesniških livad pa je natrgano s slepo roko, kakor je hotel slučaj — rože s plevelom vred, kakor v veliki hitrici. Če pa ta izbor ni slučajen — mi smo označili svoje stališče in o priliki se dotaknemo tudi raznih stališč te antologije, ki ni namenjena v to, da bi podala znanstvenikom v raziskavanje našo poezijo, dobro in slabo skupaj, temveč uživajočemu občinstvu.

Že pri narodnih pesmih pogrešamo ljubih znank. Kaj dela tu šomaštrski „Lavdon“? ali „Ko ptičica sem pevala“? Ne čuti, gospod profesor, vaše uho nenarodnega tona v tej pesmi? Da je popravljena, pomiljena, pokvarjena? Poleg epske „Je lunica svetila, je ur'ca polnoč bila“ (ki je hvala Bogu ni v tej zbirki) mi je prej omenjena tipičen zgled, kako so prilivali nespretni nabiralci narodnih pesmi svojo solzivost v trpki napoj pristnih narodnih proizvodov. „Lepe Vide“ — da se je skristalizirala v to obliko, v kakršni jo imamo sedaj, se je moral strniti duh našega največjega umetnega genija z globokim instinktom priprostega narodnega pevca — zakaj ni „Lepe Vide“, te pesmi za večnost, v cvetju slovenskega pesništva? Uvrsti jo med narodne ali Prešernove — tako je Prešernova kakor narodna — v cvetje sili sama. In kaj je treba Vodniku, mojstru epigramatskega izraza, te cepetave, omledne „Milice milene“? Mnogo krepkeje bi stal brez te berglje in več reliefa bi imela njegova figura, ker so ostale pesmi res spretno izbrane. Pri Prešernu seveda bi moral imeti že usodno nesrečno roko, kdor bi zagrabil kaj slabega. To je pa tudi edini slovenski poet — in tudi v svetu jih lahko iščemo — da ima samo kleno zrno na svoji njivi. Vzrok je pač eminentna višina njegovega duha, ostra avtokritika in — pozna izdaja poezij. Vendar — ali bi ne bilo na mestu, pokazati Hrvatom najsijajnejšo zgradbo našega najsilnejšega arhitekta, „Sonetni venec“?

Ker smo že na visokem, preskočimo za sedaj vrsto pevcev za domačo rabo tja do Levstika. Krivica se mu je zgodila v tej knjigi. Ni pesnik — po Ilješičevih besedah. Tako brezpomemben pesnik je, da mu so prisojene v „Cvetju“ cele štiri pesmi, toliko, kolikor jih je odmerjenih Freuensfeldu. Ta, v življenju in nazorih tako izrazita osebnost, je tudi krepko začrtana pesniška individualnost, ki stoji po svoji konkretni fantaziji v presenetljivo ostrem nasprotju z večino tedanjih medlobesednih občeidejnikov; pa je odrinjen s svojega dobro zasluženega mesta, češ, da je preveč filolog, in potisnjen v kot v prilog ne samo Stritarju — to bi bilo deloma odpustno spričo nekritične tradicije v naši literarni zgodovini — ampak še vse neznatnejšim imenom. Tudi Jenkov „Naprej“ bi bil lahko izpuščen; gospodu profesorju, kaže vse, pa je ta rodoljubni marš zelo pri srcu. Tako medle, v zraku viseče pesmi, kakor je „Naša zvezda“, bi se bil pri Gregorčiču lahko izognil. Tudi Krilan je zapel marsikatero boljšo, nego je „Mladi Janko“. Kje je Gestrinova balada o „Prepelici“, kjer je segel ta eklektični epigon formalizma najgloblje v tragiko življenja in ki nima vrstnice niti v njegovih niti koga drugega poezijah?

Najslabeje — ne po kvantiteti, v tem oziru je šel mogoče zbiratelj celo predaleč, pač pa po kvaliteti — je zastopana moderna. Tu, v živi gneči sedanjosti, o kateri kritika še ni izpregovorila zadnje besede, je odrekel uredniku skoro docela instinkt. Dočim je Cankar primeroma dobro zastopan (zlasti sem vesel piese iz „Dunajskih večerov“), je potisnjen Kette na šolsko klop, kateri je bil odrastel, še ko je sedel na nji. Na srečo je sprejet „Moj Bog“ v celoti. Samo sebi pa ne zaupa

oko, ali je bilo res mogoče, da je izbral urednik iz množine Kettejevih pesmi (v ožjem pomenu besede) „Laokoonta“ ali celo „Pred krčmo“. To ste našli v Ketteju? Gospod profesor, čujte skrivno razodenje o natakarici Fančki: Kette je napisal to razposajeno pesem po kakem veselem kroku v kaki dolgočasni slovenski uri na rob kake preparacije svojim součencem v zabavo. Aškercu ne zamerim, da jo je izteknil in uvrstil v zbirko Kettejevih poezij (Kette sam bi ne bil tega nikoli storil), a študentovsko, ne bogsigavedi kako duhovito igračico podati Hrvatom za vzorec pesmi najglobljega našega lirika izza Prešerna, to se pravi krajcar za cekin izdajati. Približno isto z Murnom. Ta mladi poet, zamaknjen v poezijo naše zemlje in njenega človeka, je še ves v razvoju, nič ni še definitivnega v njem, še vedno išče, tava za pravo harmonijo sveta in duše, katero samo sluti, a ji še ne ve izraza; in šele proti koncu, pred samim grobom, mu zazveni ona melodija brez nesoglasja. Nimam knjige pri roki, da bi naštel kar po vrsti pesmi, ko je pritipala njegova trepetajoča še in, žal, že trepetajoča roka do svoje tajne strune, katere je tako strastno in nemirno iskal, katero je našel šele, ko je dahnil vanj že mir vesoljstva, ko je že začutil, da se mu duša skoro v njem izgubi. In tam je pesniška cena Murnova, vse drugo je lahko interesantno psihologu, literarnemu historiku, ne pa uživajočemu občinstvu, ki hoče dovršenih del, a ne ve, kaj bi počelo s skicami. Ta nekaljena melodija odmeva iz pričujoče zbirke komaj iz ene, dveh poezij.

To pa je ono, kar bi moralo odlikovati zbiralca antologije brezpogojno: fino uho za zares pesnikove pesmi, one pesmi mislim, kjer je genij poeta v svojem zenitu in ustvarja dela, ki jih ne bi ustvaril noben, prav noben drugi. Taki so Kettejevi cikli sonetov, „Jagned“, „Tihi gaj, mrtvi gaj“ in dr. Taka je Murnova „Ajda“, „Spet zelene nam vrbe in šume“ in — škoda, da nimam knjige pri roki. Za „natakarico Fančko“ pa ni bilo treba Kettejevega genija, take pesmi se posrečijo vsakemu študentu, ki misli, da je pesnik.

Glede Zupančiča naj omenim samo, da so pesmi iz „Čaše opojnosti“ in „Pisanic“ nesramno slabe, kar je seveda nemalo njegova krivda. Pesem „Grobovi tulijo“ pa je amputirana, in sicer ji je odstrigel gospod profesor ravno perotnice. Prekinjena je baš tam, kjer se vzpne do svoje višine.

Ko bi bil gospod profesor pazil na oni zenit pesnikov, ne bi bil predstavil našega prvega epika s pesmotvori, ki niso Aškerc. (Tu vem, da ne bom imel Aškerca na svoji strani, kajti znano mi je, da smatra on vse svoje pesnitve za istovredne.) Aškerc ni samo obtičal za svojo dobo, prišel je po zmoti svojega racijonalistnega intelekta do tega, da smatra njegovo notranje oko v čudni optični prevari resničnost za resnico — in s tem je postalo njegovo naziranje krivo, ker površno. Skepsi ni več prostora v njegovi filozofiji; zanj ni problemov, on oznanja dogmo. Osebno je to njegova sila, subjektivno je prišel do stalnosti — objektivno pa je to okorelost in vkljub navidezni plodovitosti je njegova poezija sterilna. Mislim, da cenim Aškerca tako visoko kakor gospod Ilešič; a cenim njegov brezobzirni „dulce“, ki je mnogo koristnejši od njegovega „utile“, in pokazal bi ga poeta resnice in žive borbe, kakršen je bil, ko so njegove strelice nasprotnika še skelele. Aškrcu, pesniku „Stare pravde“, „Čaše nesmrtnosti“, „Dvorskega norca“, „Firduzija“ — naslovov bi lahko naštel celo stran — temu Aškercu oprtati tako krvave akte, kakor je „Karnevalska balada“, obložiti ga z anekdotami, kakor je „Kovač in hudič“, siliti ga, da podpiše pred vsem svetom „Luterana Kremenjaka testament“, ali da poje himno s slovenskimi heretiki, in ga poslati tako med Hrvate — slaba usluga njemu, še slabejša slovenski poeziji.

Rekel sem že prej, da vidim več principov, ki so odločali pri urejanju te knjige, in da se mi zdi to slabo. Čim bolj mnogoglava jury, tem bolj gorje umetnosti. Vse kaže, da naj bi bilo „Cvetje“ nekak kompromis med antologijo in — pesmarico. Kako bi prišle sicer v antologijo, v „cvetje slovenskega pesništva“, razne pesmi, ki veselo družbo kaj dobro vedre, ki pa čitane nimajo v sebi prav ničesar, kar loči verze od pesmi. „Pridi Gorenj'c“, Razlagova „Domovini“, „Slovenec sem“ in druge. Tu vidimo že drugi princip, ki sega prejšnjemu v roke in je za resno antologijo ravno tako neumesten — princip rodoljubni namreč. Ta princip je dovolil vstop „Napreju“, Zamejskemu, Freuensfeldu, ki ga diči poleg rodoljubnega srca še ta specijalna zasluga, da je „Vrazov zemljak“. Če pa se je zgodilo to popolnosti na ljubo (zopet nov princip), kje je ostal potem Etbin Kristan? Če bi hotel biti zloben, bi navedel lahko par imen, ki se glede obskurnosti smelo kosajo z marsikaterim v zbirki.

Naloga antologa je začrtana že v samem naslovu knjige. Zbrano bi moralo biti v antologiji res cvetje poezije; zato pa treba začeti s tehtnico v roki že pri izboru pesnikov in izločiti na desnico samo one, ki res kaj pomenijo v razvoju našega duševnega življenja, ako se je v njih dvignila slovenska poezija do markantnega viška; zatem pa treba zaslediti zopet posameznih umetnikov zenit, da se zablesti čitatelju svet poeta odondod, odkoder ga je gledal pesnik sam, ko je bil na vrhuncu svoje tvorne sile. To je po mojem princip antologije, in po tem principu se ni ravnal gospod profesor Ilešič.

In tako se namerimo v tej knjigi na imena, ki so celo človeku, ki se bavi s slovstvom, prazen zvok, ker ne more zvezati ž njimi nikake določne predstave. To zlasti v modernem oddelku. Že v uvodu se moderni ne godi posebno dobro. Idejne vsebine njene se je dotaknil gospod profesor samo od strani in njegova diagnoza se glasi — „mekoputnost“. Nekaj strani naprej je označena Prešernova poezija za trubadurstvo! Med modernimi simboli se navajajo samo „bajni, tihi večeri“, „sanjave zvezde“, „temne sence z bledimi obrazi“ in podobni otročji rekviziti. Ali srši iz teh vrstic prikrita jezica na moderno? Če ne, zbogom moja psihologija, a tudi doktorja Ilešiča razsodnost! Kajti potem g. profesor moderne ne pozna, ne pozna te vseobče struje zadnjega polstoletja, ki je zaplula iz Amerike proti stari Evropi in zanesla sem novo pojmovanje sveta in duše ter stremi od analize naturalizma do sinteze, ki bo ustrezala novim časom in moderni duši evropskega človeka. Gospod profesor kakor da ne ve, da je tudi slovenska moderna že ostavila svojo zibelko, in ji še vedno očita otroško nesnago. In še nekaj treba povedati tu jasno in odločno: ako vidi gospod profesor toliko omlednih fraz in brezciljnosti v slovenski moderni, je tega kriv pač gospod profesor sam, ker ne loči pristnega od nepristnega in dela moderno odgovorno za to, kar sprejme kak urednik stare šole v svoj list kot moderno. Dajte nam moderen list in videli boste, kako hitro bo vse to iztrebljeno! Sedaj pa je moderna še brez svojega glasila; umevanja ne, ugleda si je pa tudi tako pridobila že toliko, da greše (ravno vsled ugleda in neumevanja) na njen račun ljudje, ki niso niti pesniki niti nositelji novih idej, a se vleko, nesposoben in nespodoben privesek, za njo. Krivda je urednikov stare šole, ki z moderno ne vedo kaj,[1]) v našem primeru pa zbiratelja antologije, ki bi moral to vedet

[1]) Uredniki bi morda to vedeli, ako bi jim bilo zagotovljeno, da jim bodo moderni s svojimi proizvodi zakladali list. Lahko rečeno: „Dajte nam moderen list in videli boste, kako hitro bo vse to iztrebljeno“, teže izvršeno! Vsak mesec napolniti 64 strani s tako tvarino, kakršne si želi gospod pisatelj gorenje ocene — nemogoče! Pišite, pošiljajte, potem hočemo videti! Sicer pa pojma „moderno“ in „dobro“ menda še nista identna! *Opomnja uredništva.*

in čutiti, predno se je lotil svojega posla. Potem bi bili lahko zadovoljni s „Cvieećem“ vsi prizadeti: Slovenci vobče, njih literati in obdarovanci Hrvatje. Kajti da so Hrvatje knjigo hvalili, se ne čudim ni malo. Če mi prinese kdo za god šopek, ki se mi ne zdi baš okusen, mu tega vendar ne morem povedati v obraz. Tako ne moremo Hrvatom očitati netaktnosti. A ta naša lirika ni istovreden pendant srbohrvaški epiki, kar zatrjuje uvod.

So preostre te besede? Ne vem. Vem pa, da so morale biti izrečene. Po navadi hodi naš kritik malo vijugasto pot: „pisatelj je vesten, marljiv — — — ampak knjiga njegova bi utegnila biti boljša.“ One komplimente, prosim čitatelje, naj si misli vsak sam, saj jih pozna itak naizust; jaz sem povedal samo svoj ampak.

Oton Zupančič.

(Dodatek urednika „Antologiji“ dr. Fr. Ilešiča.) Gospod Zupančič nastopa proti meni kot „umetnik“. Zupančič je umetnik, tega mu ne tajimo; a da si sam piše to firmo, to je zlo, to je za njega samega veliko zlo. Zupančič dela iz umetnikov stan, kakor so stanovi in poklici, ki si jih ljudje volijo. Kaj bi rekli o znanstveniku, ki bi govoril: „Mi učenjaki . . .!“ Sploh bi kritiko o sebi gospod Zupančič naj pustil drugim (o „Čaši opojnosti“ naj bi ne govoril, ker je to stvar — prošlosti in ranega jutra). Pa k stvari, da ne bo „akt krvav“!

Izbral sem za antologijo prvič najboljše in drugič poleg njih in med njimi najznačilnejše pesmi. Bilo je vseskozi potrebno ozirati se tudi na najznačilnejše; le kot „značilne“, to je relativno vredne, so se v antologijo vzele pesmi večine pesnikov do najnovejše dobe; ko bi se ne bil oziral na značilne pesmi, bi bil moral izpustiti končno vse razen Prešerna, Jenka, Gregorčiča in nekaterih modernih. Tega pa vendar ni pričakoval Zupančič; prikrit bi bil ostal razvoj. Tudi pri posedinih pesnikih sem vzel kako pesem le kot značilno (n. pr. „Milico mileno“ kot zastopnico Vodnikovih zaljubljenih in eno ali drugo Aškerčevo); s tem se pokaže razvoj in razvoj je glavni znak življenja in umiranja! Sem spada tudi Kettejev „Laokoont“ in „Pred krčmo“; ti dve pesmi sta značilni za heinejevsko spajanje težke istine z razkošnim čuvstvom, višine z nižino, ki je lastno moderni! Pri tem pa o vrednosti pesmi nič ne odločuje, je li nastala v „rajskih, nadzemskih višavah“ Stritarjeve zamaknjenosti ali pa po kakem „veselem kroku“; dejal bi, da je vesel krok ugodnejša prilika za nastanek vredne pesmi nego običajno žal prisiljena „visoka zamaknjenost“. Vprav čudil sem se, da je moderno misleč mož napisal one besede. Ako bomo gledali na veličastnost povoda, kdo naj še ohrani vrednost razen — barona, grofa itd.? Ali smo še kaj vredni, ki smo rojeni kot ljudje — iz žene? Dandanes ne vprašujemo, kdo je tvoj oče, ampak kdo in kaj in kakšen si ti! — Da, več principov je v knjigi in mora jih biti. Naslov „Cvieće“ nič ne izpreminja te potrebe. Zopet moram obžalovati, da se gospod Zupančič tako drži imena in vnanjosti, a ne gleda na bistvo in notranjost. Prvotni naslov knjigi je bil „Antologija“ (in je še na trdih platnicah); v zadnjem hipu me je brzojavno poprosila „Matica Hrvatska“, če sme naslov izpremeniti v „Cvetje“; težko sem se odločil za to, ker sem vedel, da pomen te besede ne ustreza čisto vsebini, a končno sem privolil, uverivši se, da je izraz celo srednjeinteligentnim slojem neumljiv; da bi torej Matičarji ne dobili knjige s povsem neumljivim naslovom, sem privolil v izpremembo („Antologija“ pomeni seveda prvotno isto kar „Cvetje“, a beseda je ta prvotni pomen izgubila ter se le ob suhem razumu zavedamo njene etimologije!!). — Torej ne samo lepota, ampak tudi značilnost in razvoj! Ne bodimo slepi! Nisem se slepil niti za hip z mislijo, da bi večina

čitateljev jemala Antologijo v roke radi estetskega uživanja: uverjen sem marveč, da bodo knjigo uvaževali krogi, ki hočejo spoznanja, razširitve svojega obzorja. Nisem smel računati le z umetniškimi lahkimi instinkti, oziral sem se tudi na težji intelekt. Sicer pa, ali veste, kaj je pisal o svojem uživanju sigurno Vaš in moj prijatelj Lokar? —

Narodno pesništvo sem pravzaprav izključil iz Antologije; narečja bi Hrvate motila, sploh pa dandanašnji narodnih pesmi ne čitamo več za uživanje; dandanes narodne pesmi študirajo znanstveniki in pesniki — ti-le zadnji, da se iz njih učijo! (Imamo Štreklja!) Vzel sem le par zgledov, ki so tipični za vrste našega narodnega pesništva, med njimi tudi kompilacijo narodne in umetne pesmi, kakor je „Bom šel na planince" in „Ko ptičica . . ."; ozbiljnost kritike bi zahtevala, da gleda gospod kritik natančno na opombo o Vilharju pod omenjenima pesmima (enako na opombo o „Sonetnem vencu" pri Prešernu). Uvaževal sem pri baladnih narodnih pesmih in pri umetnem pesništvu proizvode, ki se nanašajo na hrvatsko-srbski svet; in tako mora delati vsakdo, kdor hoče na pedagoški način koga pridobiti za novo stvar: captare benevolentiam et apperceptionem! Iz sličnega vzroka sem dodajal orijentacijo „Vrazov zemljak" itd.; Hrvati znajo za Vrazovo ožjo domovino, in ker sem pri večini pesnikov navajal kraj njih bivanja in delovanja, mi za iztočne Štajerce ni bilo boljšega pomočka nego opomba „Vrazov zavičaj", baš kakor sem o Zupančiču samem poudaril, da je doma na kranjsko-hrvatski meji. — Izključil sem iz Antologije popevke, ki sodijo v pesmarico; sprejel sem le tiste, ki značijo kak čas ali strujo; izključil sem jih tem laže, ker vem, da so te popevke že širom hrvatskega sveta znane prav tako kakor pri nas. — Z Levstikom je stvar pretirana. Levstik je bil ofenziven mož in zares „v življenju in nazorih izrazita osebnost"; to je istina in velik njegov pomen. Toda kje pa je dokazano, da bi vsaka v življenju in nazorih izrazita osebnost bila tudi pesniška veličina? Na polju pesniškega ustvarjanja je marsikatera taka osebnost — Kopitar! Ne dajmo generalizirati važnosti in zaslug! V najnovejšem svojem spisu (Letopis Matice srpske 1907, III. 43) piše baš o Levstiku dr. Prijatelj: „Okoli Levstikovih stihov se običnо vrlo ubogo peni domišljija, mnogo češče so vzburkani od žestokega besa in mržnje. Jeza je delovala pri njem jače nego uživanje v skladnosti in formiranju. Zato on nikjer ni bujen, a vrlo često oglat, njegov jezik je bogatejši od njegove domišljije in njegovih slik . . . Njegove pesmi mu niso tekle iz prepolnega srca, razum jim je bil roditelj in tehnika jih je držala v oblasti . . ." — Da, da, „rodoljubni marš Naprej" mi je pri srcu in komur ni, dasi je naš zemljak, ta spada morebiti kam — v Evropo, a ne na določen evropski kraj, to je, mož visi v zraku! In ko mi „Naprej" ne bi bil pri srcu, bi ga sprejel kot najznačilnejšo pesem taboritske naše dobe in kot našo narodno himno!!

„In šele proti koncu, pred samim grobom zazveni Murnu melodija brez nesoglasja" — da, da, zato pa tudi bira pesmi ne bo prevelika.. Kar se tiče instinktivne sodbe o poedinih pesmih, gospodine, tu se nikdar ne bodo povsem zlagala niti „fina ušesa".

Malo več svobode individualnosti, več temeljitosti pa kritiki! To zadnje moram poudariti; pri kritiki ni dovolj le primitivni instinkt, tu je treba uvaževanja vseh okoliščin, vseh činiteljev, ki so vodili delo. Ko bi bil gospod Zupančič uvaževal vse, kar se je že pisalo o antologiji, bi ne imel — ničesar več pisati.

„Celo od Hrvatov menda" doni hvala Antologiji, pravi Zupančič; ta „menda" kaže, da gospod Zupančič ni posebno pazno spremljal razvoja vse stvari, da si

ni pripravil trdnega stališča, s katerega se predmet lahko ogleda od vseh strani. Velika površnost je trditev, da bi bil jaz v Antologiji imenoval Prešernovo poezijo kakor „trubadurstvo" (pisal sem: „V svoji Juliji je kot trubadur opeval svoj ideal"); velika površnost je sploh, da gospod Zupančič očividno ne pozna polemike v „Gorenjcu" in poročila v „Savremeniku", ki bije boj z „Matico Hrvatsko", a imenuje knjigo ipak „bogato sadržaja" in je iz nje posebno pohvalil baš moderno. „Prikrite jezice" zoper moderno ni v meni; če bi kaj bilo, bi bila to poštena jeza, ogorčenost ali odušev ljenje; sicer pa se jaz tam ne jezim, kjer mi je soditi.

Dr. Fr. Ilešič.

Jugoslovanska biblioteka — Cankarjeve „Vinjete". Poseben uredniški odbor je pričel v Belgradu izdajati zbirko jugoslovanskih spisov z naslovom „Jugoslovanska biblioteka" (v cirilici). — V oglasu k prvi številki so razložena načela, merodajna za to podjetje. Istina je namreč, da jugoslovanski narodi medsebojnih slovstev nikakor ne poznajo povoljno; in vendar imajo tudi ta slovstva svoje markantne književnike, ki bi v velikih odnošajih dosegli tudi kvantitativno primerno uvaževanje. Zato hoče ta „biblioteka" pripomoči srbskemu občinstvu do spoznavanja jugoslovanskih slovstev, češ, čas je v to ugoden.

Svoj namen nameravajo uredniki doseči s tem, da bodo izdali vsak mesec knjižico v 12°, s potrebnim predgovorom, a potem bo sledil tekst kakega jugoslovanskega spisa. Štirje zvezčiči bodo tvorili eno „kolo"; v prvem zvezku bo slovenski spis, v drugem hrvaški, v tretjem bolgarski, v četrtem srbski; potem se bo začelo novo „kolo" Spisi bodo izhajali vsi v cirilici in v srbskem jeziku.

Kot prvi zvezek prvega kola je izšlo 7 Cankarjevih „Vinjet" („O človeku, ki je izgubil prepričanje", „Mrtvi nočejo", „Matilda", „Jedna sama noč", „Original", „Moja miznica", „V pozni jeseni") v srbskem prevodu, ki ga je oskrbel M. Ivković. — Predgovor, ki govori o Cankarju, je kratko, jedrnato pisan; pritrjujemo mu v označenju „Vinjet", da se v njih kažejo vse posebnosti Cankarjeve . . .

Podjetje priporočamo čitajočemu občinstvu, najbolj seveda tistim, ki se hočejo naučiti srbohrvaščine in cirilskega tiska. — Celoletna naročnina znaša 5 dinarjev in se pošilja prof. Ž. O. Dačiću v Belgrad. *Dr. Jos. Tominšek.*

Srednješolska izvestja leta 1907.

Izvestje I. c. kr. drž. gimn. v Ljubljani prinaša spis: A. Paulin: Übersicht der in Krain bisher nachgewiesenen Formen aus der Gattung Alchemilla L. 17 strani.

Na polju naše domače floristike tako uspešno delavni prof. Paulin je popisal v tej razpravi vse na Kranjskem v prirodi rastoče vrste iz skupine Alchemilla L. Precizna, nedvoumna karakterizacija posameznih vrst nam odkriva sistematika-strokovnjaka. Le komur so znane težkoče, s katerimi se je često boriti botaniku pri identifikaciji kake rastline z že prej poznano in popisano rastlinsko vrsto, in kdor ve, kako težko je včasi določiti rastlinske vrste in varijetete, bo znal dostojno ceniti znanstveno delo, ki je koncentrirano v tej 17 strani obsegajoči razpravi. Posebne vrednosti so tudi posameznim diagnozam pridejani rastlinsko-geografski podatki, ki bodo tedaj, ko bode ležala pred nami izgotovljena Paulinova „Flora exsiccata Carniolica", neprecenljive važnosti za raziskavanje rastlinsko-geografske ekologije, osvetlile bodo pa morda tudi filogenijo in počasno medsebno premikanje raznih zaokroženih florističnih naših okrajev. K slovenskim izrazom za „Alchemilla" bi bilo še dodejati že v Pohlinovem „besedišču" zapisani izraz „ebrasheza" in v Joschu se nahajajoče ime „devetih grbov trava".

Pavelj Grošelj.

V letnem poročilu II. c. kr. drž. gimn. v Ljubljani je priobčil Janko Lokar razpravo: Stališče Bleiweisovih „Novic“ glede književnega zedinjenja Slovanov.

Gospod pisatelj nam je razgrnil zgodovinsko ozadje tega pri nas od nekdaj mnogo razmotrivanega, a doslej nerešenega vprašanja. Razprava je izšla tudi v posebni brošuri, ki zasluži, da sežejo po njej širši krogi, ker nudi res dokaj zanimivega gradiva.

V izvestju mestne realke v Idriji čitamo razpravo: B. Baebler: Radioaktiviteta in razpadanje atomov.

V jako prikupni, popularni obliki razvija pisatelj naše dosedanje znanje in hipotetiške sklepe o takozvanem samolastnem žarenju, t. j. o radioaktivnosti nekaterih prvin. Znano je, kako mogočno so vplivale tozadevne preiskave, ki so se začele z odkritjem radioaktivnosti urana po Becquerelu in ki so v najdbi nove prvine radija po zakonskih Curie dosegle svoj vrhunec, ne samo na mnoge glavne panoge fizike in kemije, temveč so temeljito preustrojile vse naše naziranje o zadnjih lastnostih snovi in sile ter o njiju medsebojni zvezi. Razprava je popolnoma dosegla svoj namen: v pristopni obliki kratko, a vsestransko informirati izobraženca o današnjem stanju radiologije. Dasi, kakor razvidim iz pripisane literature, pisatelju ni bilo na razpolago najobširnejše temeljno delo tozadevne literature, namreč Rutherforjevo, vendar je precizno in nepomanjkljivo očrtal vse važne strani tega problema. Pri karakterizaciji Röntgenovih žarkov bi bilo omeniti hipen, impulziven značaj njih valov nasproti trajnemu, koherentnemu vznemirjanju étra pri navadnih svetlobnih žarkih. Idejo o zvezi med visoko atomsko težo prvin in njih radioaktivnostjo, ki je Baebler samolastno dospel do nje, je poleg drugih izrazil že angleški kemik Soddy (Die Entwickelung der Materie enthüllt durch die Radioaktivität, Leipzig 1904), vendar pa nas pri tem presenečа dejstvo, da energija radioaktivnosti ne odgovarja količini atomske teže radioaktivnih snovi. Gladko pisano razpravo priporočam izobražencem v informacijo. *Pavel Grošelj.*

Upodabljajoča umetnost

Iz umetniških krogov smo prejeli nastopne vrste, ki jih radi priobčujemo, da se zjasnijo pojmi med nami.

Kritika, priobčena v zadnji „Zvonovi“ številki o poslikanih glinenih izdelkih, ki jih je izvršil slikar g. Peter Žmitek in razstavil v izložnem oknu pri L. Schwentnerju v Ljubljani, je izzvala nekaj odpora.

Pomniti je, da je slikanje glinenih izdelkov troje: porcelansko, fajansno in majolično. Nauk o umetelni tehniki natančno razločuje posamezne te tehnike. Nikakor pa ni mogoče teh razlik izlahka določiti skozi izložno okno, ker različne glazure često docela prikrivajo tvarino in tudi ne moremo po zvenku ali kakem lomu razvideti notranje snovi. Ker pa so bili Žmitkovi proizvodi prvotno označeni za majolične izdelke in v „Zvonu“ presojani kot taki, sili na dan vprašanje, na kateri način so nasprotniki „Zvonove“ kritike preizkusili tvarino; kajti čudno se nam vidi, da se ne ujemajo glede nje: en nasprotnik govori o porcelanskem slikanju, drugi o majoličnih izdelkih.

Morebiti so Žmitkovi proizvodi vobče ugajali, toda s strokovnjaškega stališča je bila ocena v „Zvonu“ popolnoma upravičena in docela stvarna. Vsakdo tudi lahko iz nje razvidi dobrohotne izpodbudne svete, ki bodo slikarju Žmitku le v prospeh, če jih bo uporabljal pri svojih proizvodih.

En nasprotnik je z vidnim zadovoljstvom še posebno poudaril, da je neki nadzornik za srednješolsko risanje, ki gotovo ve, kaj je umetelni obrt — tako piše ta polemik — jako pohvalil Žmitkove krožnike in mu čestital na uspehu.

Nadzorniku pouka o risanju na srednjih šolah je nadzorovati metodiko splošnega pouka o tem predmetu. Ker se torej na teh zavodih umetelno-obrtno strokovno risanje v pravem pomenu besede ne goji, ne moremo reči, da so nadzorni organi v tem oziru strokovno izobraženi in da so izvedeni v onih na Kranjskem navadnih motivih, ki so uporabljeni pri Žmitkovih izdelkih in katere treba posebej proučevati. Razglašeno pohvalno priznanje je torej le reklama za Žmitkove proizvode. Proti reklami ne ugovarjamo prav nič — potrebna je —, poudarjamo pa, da sta reklama in strokovna kritika vendar nekaj popolnoma različnega in da ju je tudi natančno razločevati.

Iz „Zvonove“ kritike je jasno razvidno, da se gosp. Žmitek pri svojem delu ni oziral na modernizirano obliko ter tudi ne na obliko in barvo ornamentike, ki služi kot slovanski dekoracijski način za majolike.

Tega ni uvaževal umetnik. Mirno lahko trdimo, da se je sukala kritika okoli te glavne točke. Gosp. Žmitek, ki se danes gotovo zaveda te napake, nam najbrže pritrdi, da ni podal moderniziranega slovanskega ornamenta, pri katerem bi se uporabljeni tipični slovanski motiv prilegal modernim risalnim in slikalnim disciplinam.

Ob tej priliki se ne moremo zdržati, da ne bi opozorili, kako nujno je že potreba, našim umetnikom pripraviti razstavišče, v katerem bi mogli občinstvu kazati svoje proizvode. Ljubljana je tudi v tem oziru za drugimi mesti. V Trstu imajo v ta namen na zelo živahnem kraju poseben lokal, ki je vedno odprt, in tudi v Solnogradu, ki šteje manj prebivalcev nego Ljubljana, se ponašajo s svojim umetniškim domom.

Predmete, ki bi se razstavljali v toli potrebnem našem umetniškem domu, bi morala vselej prej strogo strokovno presoditi posebna jury. To bi v ljudstvu budilo in jačilo čut za pravo umetnost in občinstvu bi bila prilika, kupovati pristne umotvore. Sedanja navada, da se umetniški proizvodi razstavljajo po izložnih oknih med drugo robo, vpliva neugodno na našo umetnost.

Razmere slovenske umetnosti in načrt za ustanovitev slovenske umetniške galerije v Ljubljani. (Spomenica, izročena po akademičnem slikarju Rikardu Jakopiču občinskemu svetu v Ljubljani meseca junija 1907.) — (Konec.)

Kako se snujejo umetniške galerije in kako je ustanoviti slovensko umetniško galerijo, da bo izpolnjevala svoj namen?

Za vzor naj navedem moderno umetniško galerijo kraljevine Češke — seveda le, kar se tiče njene organizacije, kajti gmotna sredstva, ki je bila ž njimi ustanovljena in s katerimi se vzdržuje, presegajo kapitalistno moč slovenskega naroda. Galerija je razdeljena v dva oddelka, v češki in nemški. Ustanovno premoženje oskrbuje deželni odbor na podlagi sklepov deželnega zbora. Za poslovanje je določen vsakemu oddelku poseben kuratorij. Vsaka sekcija izvoli izmed svojih članov umetniško komisijo, obstoječo iz sekcijskega predsednika in petih članov. Najmanj štirje člani te komisije morajo biti izvršujoči umetniki. Komisija vodi vse umetniške zadeve. Nje naloga je, izbirati umotvore za galerijo, predlagati nasvete glede njih

cene, predlagati nasvete glede umetniških naročil in izražati umetniško sodbo. Poleg vodstva galerije in njene oskrbe ji je tudi urejevati galerijske prostore in odkazovati razstavljenim umotvorom primerno mesto. To so v glavnem pravila te umetniške galerije, ki bi mogla priti v poštev pri ustanovitvi slovenske umetniške galerije.

Kar se tiče gmotnih sredstev, s katerimi se ustanavljajo manjše javne umetniške galerije, navajam Strossmayerjevo galerijo v Zagrebu. Ta je imela leta 1868., ko jo je ustanovil djakovski biskup, 113 umotvorov. Strossmayer jo je založil z vsoto 80.000 K, katerim je dodal pozneje še 40.000 K! Običajno se ustanavljajo galerije sploh z večjo osnovno glavnico, letni doneski se votirajo le za izpopolnjevanje

Slovenski narod je skromen, in da ne pride iz ravnotežja, kar bi utegnilo škodovati vsemu podjetju, bodimo tudi mi skromni, a ogibajmo se smešnosti! Skrčimo ustanovno vsoto za slovensko umetniško galerijo na 50.000 K! S tem zneskom, ki bi ga bilo uporabiti seveda le v nakup umotvorov, bi bilo mogoče pridobiti majhno, a vzorno zbirko kot začetek. Za oskrbo in izpopolnjevanje galerije bi se moral nadalje votirati primeren letni prispevek.

Po vzgledu moderne umetniške galerije v Pragi bi pa bilo najprej sestaviti umetniško komisijo, obstoječo iz dveh zastopnikov one oblasti, ki prevzame ustanovitev galerije, in iz štirih izvršujočih slovenskih umetnikov, ki dokažejo zmožnost z mednarodnim priznanjem. Ta komisija bi določala, kaj je sploh sposobno za javno umetniško galerijo, iskala bi in izbirala najboljše ter za slovensko umetnost in tudi za posamezne umetnike najznačilnejše umotvore.

Zbirka naj bi se razpostavila javnosti spočetka seveda v provizornih prostorih; umetniška komisija pa bi morala skrbeti, da se skoraj zgradijo in urede prostori, povsem primerni potrebam javnih umetniških galerij Za vzor naj bi služili prostori dunajske „Secesije“.

Ustanovno vsoto bi bilo dati takoj na razpolago; za to bi morala skrbeti ustanovna oblast. Ako ta oblast ne razpolaga s potrebnim denarjem, bi bilo treba omenjeno vsoto izposoditi pri kakem narodnem denarnem zavodu, kakor je to običajno pri takih podjetjih.

To je moj predlog glede ustanovitve slovenske umetniške galerije, in ta bi bila tudi edina pot, po kateri bi se dospelo do zaželjenega cilja. Narod sam mora postaviti temelj umetniški galeriji. Le če moremo dokazati z lastnim delom resničnost svojih umetniških potreb, le tedaj so opravičene tudi zahteve, ki jih smemo izreči državi nasproti, in le v tem primeru bo tudi država voljna podpirati naše umetniške težnje. Država nikdar ne odreka svoje pomoći, ako je v to prisiljena. Prisiljeno pa se bo čutila tedaj, ako jo prepričamo o skrajni potrebnosti našega podjetja s tem, da začnemo delo sami in ga izvršimo vsaj toliko, kolikor je sploh v naši moči — v moči slovenskega naroda ... Moč naroda pa je dovolj velika in gmotna sredstva, s katerimi razpolaga slovenski narod, tudi niso tako pičla. Dokazal je naš narod že večkrat, da je zmožen žrtvovati velike vsote v splošne narodne namene Tudi takim priredbam, katerih izvršitev spada v umetniško stroko, je bil že dostikrat naklonjen. Tako je n. pr. za proslavo Prešernovega spomenika žrtvoval nad 80.000 K! Še celo v takih primerih, ko prispeva le majhen del naroda, ni nikakih ovir za pridobitev potrebnega zneska. Ko je bilo n. pr. ljubljanskim frančiškanom treba 40.000 K, da bi s tem denarjem uničili slovesni vtisk notranjščine frančiskanske cerkve, so dobili potrebno vsoto brez ugovora. Dal jo je en del slovenskega

naroda! Isti frančiškani, ki, kakor znano, nimajo nikakega lastnega premoženja, zidajo zdaj novo cerkev na Viču. Umetniška dela so že oddana. Slikarsko delo je je izročeno tistemu gospodu Kastnerju, ki je slikal poleg frančiškanske cerkve še obilo drugih cerkev na Slovenskem, tistemu Nemcu, ki uživa toliko zaupanja pri naših cerkvenih objastih, a je v resnici le umetniška ničla. Stroške za to zgradbo je prevzel — slovenski narod! Pa tudi sv. Petra župnija se je vestno potrudila, da je onespodobila svojo cerkev, in mislim, da tisočaki, v ta namen izdani, tudi niso malenkost. Da izkažem še stolni župniji svoje ponižno priznanje, se spominjam predlanskega oznanila s tamošnje prižnice, po katerem je bilo nujno treba 70.000 K za restavriranje cerkve, to je za čiščenje Quaglijevih fresk in nadomestitev starega mehkoleskečega zlata na okraskih z novim. Brezdvomno se bo potrebna vsota tudi nabrala — dal jo bo slovenski narod. Še mnogo, mnogo drugih zgledov narodne požrtovalnosti bi mogel navesti, pa mislim, da sem z navedenimi dokazal že dovolj prepričevalno svojo trditev.

O, slovenski narod je radodaren! Kako bi ne daroval tudi zdaj primeroma tako skromne vsote za resnično važno umetniško prireditev, ki utegne postati trajnega pomena za bodočnost slovenske umetnosti in za umetniški razvoj naroda samega!

Ne dvomim, načrt slovenske umetniške galerije se uresniči, s sodelovanjem naroda se bo uresničil!

Slavni občinski svet, ki je storil prvi korak za ustanovitev slovenske umetniške galerije s tem, da je prvi blagovolil votirati v ta namen letnih 2000 K, naj častno izvrši svojo nalogo in tako omogoči, da se še prihodnjega leta razpostavi zbirka, vsaj kakih 20 do 30 izbranih umotvorov slovenskih umetnikov, kot temelj slovenske umetniške galerije, na katerem se bo potem dalje delalo!

Predno sklenem, hočem opozoriti še na neko slučajnost, ki bi utegnila pospešiti ustanovitev slovenske umetniške galerije. Kakor znano, bi se bila imela v proslavo šestdesetletnega vladanja Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. l. 1908. prirediti na Dunaju „jubilejska razstava“, katere bi se bili — mimogrede omenjeno — udeležili oni slovenski umetniki, ki so sodelovali lansko leto na „avstrijski razstavi v Londonu“. Misel na „jubilejsko razstavo“ se je sicer v zadnjem času opustila, nadomestila pa se je z nekim drugim projektom, namreč z zgradbo stalnega tehničnega muzeja. Ali bi ne bilo jubilejno leto 1908. tudi za Slovence ravno pravi čas za ustanovitev, oziroma otvoritev slovenske umetniške galerije?

Prepričan, da bo blagovolil slavni občinski svet uvaževati moj načrt glede slovenske umetniške galerije in rešiti v najkrajšem času to važno zadevo, sem mu vsekdar in v vsakem oziru na razpolago.

Med revijami

Cankarjeva drama „Nioba“. — V „Brankovem Kolu“ čitamo na strani 571. tole vest: „Ugledni slovenski književnik Ivan Cankar piše novo socijalno dramo v 5 dejanjih, z naslovom „Nioba“, ki je zanjo zajel snov iz velikomestnega življenja. Cankar namerava to svojo dramo prevesti v nemščino in jo izročiti upravi dunajskega dvornega gledišča, kjer se bo vršila prva predstava.“ *Dr. J. T.*

„Savremenik“ („Mjesečnik društva hrv. književnika“) se je v tekočem, svojem drugem letu popel res do višine prave revije, kakršne imajo veliki narodi. Že iz

zunanjih ozirov zasluži samo ob sebi priznanje za to, da je sotrudnikom mogoče vsak mesec napolniti 64 strani slovarske osmerke z resnim štivom Ko smo prejeli prvi zvezek, debel in bogato opremljen, smo ga ogledovali prav tako s priznalnim zavzetjem, kakor smo skeptično pričakovali njega naslednikov. A prihajali so zvezek za zvezkom in nasledniki so vredni prednikov.

Vse ne bo v reviji ugajalo nikomur; to je ob pestrosti vsebine in ob toliki razliki v zmožnostih in v spretnosti pisateljev ter ob tolikih razpotjih v prepričanju posameznikov nemogoče. To pa moramo listu vsi priznati: njegova pisava je ognjevita, pa tudi dostojna, in kar je pri revijah poglavitno: svoj program izvaja „Savremenik“ dosledno in, če treba, brezobzirno. S programom kot takim pač mnogi ne bodo zadovoljni; a kdor ima svoje prepričanje, ga ve spoštovati tudi pri drugih, dasi ga ne odobrava.

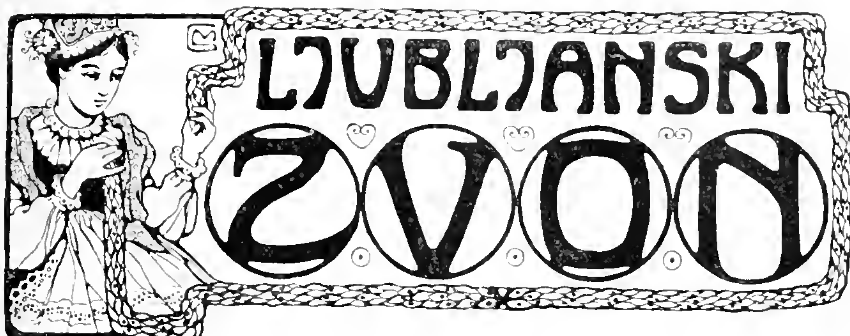
Tako strogo po enotnih načelih se more „S.“ vesti zato, ker to leto ni več „letopis“ „Društva hrvaških književnikov“, ampak je že „slobodan časopis, potpuno neovisan o društvu“. Za njegovo štivo je odgovoren urednik, a ne društvo. Glavne točke njegovega programa so te: „Savremenik bo odslej služil procesu osvobojanja. I narod i književniki naj se čutijo svobodne. Svoboda daj polet naši umski moči, daj nam sredstev, da uredimo svoje življenje, kakor pristoja prosvetljenemu človeku našega veka... V umetniškem oziru bo služil „Savremenik“ samo onim književnim strujam, ki jim je prvi cilj tesni stik z življenjem — brez posredovanja s sredstvi, ki so za umetnost irelevantna.“ Pri ocenjevanju hoče uveljavljati list kot prvi moment ne estetiko, ampak psihologijo.

Med sotrudniki so poleg urednika dr. Branimira Livadića npr. dr. A. Tresić-Pavičić, dr. M. Domjanić, P. Petrović, Vl. Lunaček, P. Budmani, J. Kosov, B. Vodnik, Vl. Nazor, M. Marjanović, Fr. Hrčić, dr. M. Lisičar, Natko Nodilo, dr. L. knez Vojnović, A. Milčinović, dr. Gj. Körbler, dr. P. Tomić, dr. E. Miler in dr. — Med njimi je tudi naša rojakinja Zofka Kveder-Jelovšek, ki je spisala že za I. številko Gregorčiču v spomin fulminanten članek.

Listek je zelo bogat in se ozira res na vse kulturne težnje, domače in tuje, v točnih ocenah in poročilih. — Nekaj prostora pobira tudi polemika; želeti je, da bi se ta, že itak hvalevredno skromni oddelek skrčil še bolj. — List prinaša včasi odlične može tudi naslikane. *Dr. Jos. Tominšek.*

Listnica uredništva. Gospod W. v Ljubljani. Grozno ste nas uščipnili res v svojem zadnjem pismu. Kar vili smo se bolečine. V tolažbo nam je Vaše zagotovilo, da nam ne pošljete nobenega rokopisa več, dokler Vas ne poprosimo zanj! Nadejamo se, da ostanete mož beseda! — Gospod Kvirin Slevec. Pravo spoznanje je dobro znamenje in prvi korak do napredka. Prav slutite: v Vaših pesmih je še mnogo mladostnega, nezrelega! Učite, vežbajte se in potem pridite zopet! In to si zapomnite: Kdor ni izviren po vsebini, mora biti izviren vsaj po obliki! — Gospod Hovski. Vaših črtic ne moremo natisniti. Sicer pišete gladko, a take stvari dandanes ne zanimajo več.

Popravek. Na strani 440. je čitati v pesmi „Kam“: to sladko srečo opojnih dni, a ne to sladko vrečo . . . .

Težko uro.

Ah, mislil sem, da spev zaklije moj
kot seme luči, ki ga noč razmeta:
glej, komaj zasejano, se razcveta
in tisočoko čuva pod seboj

prostranstev tihih sanje in pokoj,
od severa na jug girlande spleta
in vzhod, zahod sta z zlatim pasom speta
in eno himno poje sfer nebroj.

Ni mira srcu, duši harmonije.
In glej, proroka božjega obraz
ne ve oči poslati v pravo stran

in duh njegov, nekdaj poln melodije,
ugiblje zdaj in trudi se zaman
ubrati, kar mu razodeva čas.

Oton Zupančič.

Orijentalski sonet.

Ne bom te skrival tujim več očem,
o Sulamit, pokažem te ljudem:
Korald ovijem zanje ti krog vrata,
krog pasa demantov v objemu zlata.

Obsega naj ti čelo diadem;
z dveh mest, ki jaz do nju edini smem,
rubina krvavita iz škrlata —
krvnika dva, stražeča tajna vrata.

Da, Sulamit, v tenčicah ves odkrit
ljudem bo tvojega telesa svit
in vse naj sluti pol izdane slasti.

Le kamor sem te ugriznil v prvi strasti,
od tiste rane, viden samo meni,
blesk bisera naj sije pritajeni.

Oton Zupančič.

Vsiljivemu gostu.

Si mož, da misliš naravnóst?
Veš — brez ovinkov.
Če nosiš krinko,
ne boš moj gost.

Si mož, da nosiš svoj obraz?
So brez ovoja
vsa dela tvoja?
Nočuj pri nas.

Si mož? Besedo moško čuj:
Kdor z obema
te ne sprejema,
tam — odpotuj.

Oton Zupančič.

Oktava.

Zdaj več ni v srcu tihe mi ljubezni:
vse bele templje sem si pokončal,
pravica moja zdaj je sklep železni
in brez pravice bom sodnik in kralj;
vrag vzel je vesno, vzel je nje bolezni,
zdaj sem tolažbo drugo si izbral:
Le pehaj, vodi, varuj me, usoda!
Vse mi je nič: posmeh je moj oproda!

Vladimir Levstik.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

animanje, vzbujeno po gospe Lederwaschevi in njenem galanu, se je prav kmalu poleglo. Tedaj ni bilo nič kaj posebnega, če sta se v Ljubljani stepli zakonski ženici radi častilca, kateremu sta obe ponujali svoje srce. Pripetilo se je, da sta taki nasprotnici kar na ulici trčili skupaj, se obkladali s psovkami ter si ruvali lase.

Spodaj v dvorani pa se je vzbudilo novo zanimanje; vzbudila ga je tuja družba, tako imenovani mladi atašeji s kongresa, blazirana in izžeta aristokratska mladež, ki so jo bili s sabo privlekli različni ministri in delegati. Ta mladež je, kakor smo že pisali, po Ljubljani lenarila, dajala povod burnim prizorom ter imela svoje taborišče pri „Belem konjiču“ v Glediških ulicah. Okrog ene so prihrumeli na ples, večinoma že precej pijani, ter se v hipu polastili vse dvorane. Vodila sta to razposajeno družbico francoski grof de la Ferronays in mladi markeze di San Marzino, oba jako izprijena mladiča. S sabo so privlekli signoro Pepito in signoro Melito, mladi, a bolj neznatni pevki pri laški operi. Bili sta nališpani in se svetili od nog do glave kakor kmečki oltar. Ker svojega devištva nikdar nista posebno branili, sta bili ljubljenki vseh mladih atašejev, dasi sta v prvi vrsti uživala zasigurjene pravice grof de la Ferronays in markeze di San Marzino. Ta malovredna diplomatska mladež se je torej okoli ene usula v dvorano. Zavladalo je francosko čebljanje; krik in smeh sta polnila plesišče. Mladi Lahinji sta čivkali svojo laščino in plesali kakor dve vrtavki. Gracijoznost in ljubkost sta kazali v vsakem koraku in atašeji so od veselja kar rajali. Za drugo občinstvo in tudi za druge plesalce se niti zmenili niso. Ker sta samo dva mogla plesati, so se drugi postavljali po dvorani ter vpili: „Dona Pepita, še z mano! Dona Melita, name nikari pozabiti!“ Svojo prošnjo so izrekali z gestami in poželjivimi pogledi. Signora Pepita in signora Melita sta kar iz roke v roko hiteli, dočim meščanke

niti plesati niso mogle. Meščančkom je namreč srce v hlačice zdrknilo, ker niso umeli tako virtuozno plesati in ker so se bali, da bi ne nastal kak konflikt, katerih so tuji gospodiči kar iskali.

Občinstvo, ki se poprej nad Lederwaschevo in gospodom Rudolfom ni prav nič moralno razljutilo, je sedaj kar besnelo. In to pred vsem zategadelj, ker sta na ples pripeljani bili dve pevki, na ples, katerega je priredilo ljubljansko meščanstvo, ki se vendar ni moglo pajdašiti z navadnimi pevkami laške opere! Poleg tega sta bili ti igralki še jako mični, kar je posebno razgrelo matere, katerih hčerke so morale radi tega sedeti! Isto tako je bila huda jeza med plemenitaškami. Sami sinovi iz starih in dobrih hiš, pa niso imeli niti pogleda za domače plemstvo, ki je po svoji večini tudi izhajalo iz starih in dobrih hiš! Ali kdo naj tem roparskim pticam pove, da občinstvo ni zadovoljno z njih vedenjem in da hoče na plesu, katerega si je priredilo, tudi plesati! Župan je odklonil vsako posredovanje, ker svoje uradne osebe ni hotel vtakniti v klešče, ki bi ga lahko prav občutno obščipale. Končno je mladi Marija Josip Turjaški na pritisk dam iz svojega kroga vzel delikatno zadevo v roko. Ker je bil grof de la Ferronays najglasnejši in ker se je bil že prej pri guvernerju nekaj seznanil ž njim, je pristopil grof Turjaški k njemu, ko je ravno z damo Melito ob roki po dvorani šetal.

„Le kratko besedico, grof, bi z vami rad izpregovoril, če vam je všeč.“

De la Ferronays je priljudno obstal: „Celo vrsto besed, grof Turjaški! Samo če hočete! Pardon, morda želite, da vas predstavim svoji dami? Pikanten hudiček je, pa drag, drag, grof Turjaški!“

Signora Melita se je kričeče zasmejala: „Razen tvojega nočem nobenega znanja! V Parizu seveda, tam pa ceneje živiš, ti krokodil ti!“ Lahno ga je udarila s pahljačo po obrazu.

Marija Josip je kar otrpnil. Oni pa je lahkodušno pristavil: „Vidite, grof, taka je ta ženska! Hudiček — a svojega denarja je vredna! Po kongresu bi jo vam priporočal, grof Turjaški!“

„Hvala na vaši ljubeznivosti, grof de la Ferronays! A vaših svetov in vaših priporočil res ne potrebujem!“

Grof Marija Josip je govoril te besede z vso turjaško ošabnostjo. Francoskemu plemiču je takoj izginila vsa prijaznost z obraza. Pogladil si je male brkice pod nosom ter odgovoril ledeno: „Prav, kakor vam drago!“

Hotel je oditi, a grof Turjaški mu je položil roko na ramo: „Še nekaj, grof de la Ferronays! Občinstvo se pritožuje. Ti vaši dami — te besede je izpregovoril s posebnim, a zaničljivim naglasom — ti vaši dami bi tu skoraj plesati ne smeli!“

„Pardon, grof Turjaški, sem prav čul?“

De la Ferronays je spustil svojo plesalko izpod pazduhe, se postavil pred mladega Turjačana in ga meril od nog do glave. Kakor jeklo trd mu je bil glas: „Torej menite, da vam — to je posebno naglašal — naša družba ni dovolj dostojna?“

„Tega nisem trdil!“

„Dobro torej! Ne vem, kaj bi potem imela še govoriti! Bon soir, grof Turjaški!“

Sredi dvorane ga je pustil in Marija Josip je moral odriniti in svojim damam povedati, da ni ničesar opravil. Mladi pevki sta ostali vladarici na plesu, pa vendar ne dolgo. Izpodrinila ju je gospodična Fina Češkova, ki je bila nastopila najprej v narodni noši. Govoril je ž njo tudi knez Metternich. Po odhodu diplomatov se je pri znani rodbini v hiši na Starem trgu preoblekla ter se moderno opravljena kot „steklena princesinja“ vrnila na ples. Stari meščanje, ki so v svoji mladosti gledali kongresne dame ljubljanske, so se v svoji starosti še živo spominjali tistega trenotka. Navdušeno so pripovedovali, kaka miloba se je tisto noč širila okrog Češkove Fine. Kako je bila impozantna, a obenem ljubka, da je z veseljem počivalo na njej vsako oko! Mati in oče sta s ponosom čutila, da je Fina kraljica današnjega plesa. Gospa Eliza je prav milostivo sprejemala grenke čestitke svojih znank, katerih hčerke so samevale na plesu. Ali nekaj je to noč kakor megla leglo na srce gospe Eliza: misel namreč, da se je s to zaroko z Andrejem Smoletom vendarle prehitela in da bi se izredna lepota njenega otroka v takih časih bila lahko in bolje kam drugam oddala, ne da bi ji bilo treba laziti za suhoparno gospo Smoletovo! A mladi človek tudi zapravlja in že sedaj se vede proti dekletu, kakor da je njen gospodar in zapovednik, sedaj, ko je ž njo samo zaročen! Kaj bode šele po poroki?

Ko sta sedli v vrsto ob steni, je vprašala gospa Eliza svojo hčerko: „Andreja ne vidim. Kaj to pomeni?“

„Kaj če pomeniti, mama. Vendar veš, da ne pleše!“

Deklica je bila v zadregi in skrbna mati je to opazila.

„Nič naj ne pomeni, če ženin svojo nevesto samo pušča na plese? Povem ti, vedenje tvojega Andreja mi je vedno manj všeč.

Včasi je tudi meni nasproti kot drvar, a ne kot ženin mojega otroka!“

„Nekaj jezen je!“ je šepnila Fina.

„Jezen? Čemu naj bo jezen?“ se je začudila gospa Eliza. „Mi bi pač imeli obilo prilik, da bi se jezili na njega. Vsako noč se skupaj vlači s tistim pijanim Zupanom! Čemu naj bo torej jezen?“

Fina je zardela do kostanjevih las: „Zvedel je —“

„Kaj naj je zvedel? O moji hčeri, katero sem sama odgojila, se ne more nič zvedeti!“

„Na cesti so me videli z mladim knezom! In povedali so mu!“

Materi se je kar razjasnil obraz: „Z našim mladim knezom! In pri tem sta se le slučajno sešla?“

„Pisal mi je, mama, in morala sem mu povedati, da sem že drugemu obljubljena.“

„In to naj bo nespodobno? Seve, on, ki je sam slabši od voznika, Smole, se jezi radi tega! In knez, kaj ti je govoril?“

Od radovednosti se je napelo lice stari gospe.

„Da me ljubi in da je za celo življenje nesrečen, ker sem drugemu obljubljena.“ Dekle je pri tem lahno vzdihnilo. „Pri slovesu je imel solze v očeh! Prav res, mama!“ Zopet je vzdihnila.

„Kaj boš vzdihovala, Finica,“ jo je tolažila mati. „Češkovi se še nismo nikdar za nikomer metali in tudi za Smoletovim se nam ni treba! Zaroka, hvala Bogu, ni veriga! Morda je božja volja tako!“

Gospa Eliza je takrat skoraj glasno vzkliknila. Na plesišču se je prikazal mladi Neri Corsini, opravljen po najnovejši modi. Bledoličen je bil in vidna melanholija mu je tičala na obrazu.

Mati Eliza je zašepetala: „Še danes je žalosten, Fina!“

Z zadovoljnim vikom so ga sprejeli mladi atašeji in obe doni sta mu hiteli nasproti prav kot staremu znancu, kar je brez dvojbe tudi bil. Danes pa Neri Corsini ni hotel poznati niti Melite niti Pepite. Zaničljivo je obe zavrnil z roko in tudi za ogovore diplomatskih svojih tovarišev se ni zmenil. Resno je korakal med njimi, a odgovarjal ni nobenemu. Njegovo vedenje je izražalo, da nikakor ne odobruje nastopa te družbe in da noče ž njo občevati.

„Poglej!“ je izpregovorila gospa Češkova zadovoljno, „za te kričave ljudi ne mara. Dober in pošten gospod je, ki ve, kaj se spodobi. In kako interesanten je!“

Neri Corsini se je ogledal po dvorani. Ko je pri steni opazil mater in hčer, mu je za hip kri preplula obraz. Nato pa je naravnost krenil proti mestu, kjer je sedela Češkova gospodična.

Za njim je vpila užaljena Pepita: „Toskanska mula!“

In dona Melita je priljudno dostavila: „Bledi krokodil!“

Mladega grešnika niso ti klici prav nič motili. Pristopil je h gospe Češkovi ter ji galantno poljubil roko, da bi bila priletna žena najrajša solze točila od samega veselja. Fino pa je povabil na ples z izredno spoštljivostjo, kakor bi imel pred sabo najvišjo plemenitaškinjo. Plesala sta nato z največjo spretnostjo, da ju je občinstvo občudovalo.

„Kakor kneginja ste danes,“ je pričel principe sladko, „in solnce in luna obsevata vaš obraz!“

„Z mano ne smete tako govoriti!“ je zaječala. Ali v neizkušeni duši so le našle odmev hinavske njegove besede.

„Vem, signorina,“ je zastokal. „Ali ukažite reki, da naj teče proti svojemu izviru! Katera se vam pokori? Ne ena! In neskončna reka mojega čeŠčenja naj se vda drugemu zakonu?“

Sramežljivo je odgovorila: „Življenje mi grenite, knez!“

„In jaz? Ali jaz ne obupujem, gospica? Po noči ne vidim druge zvezde nego vas in po dnevi ne drugega oblačka nego vas! Divjam, da vam pred obraz ne smem; v plamen bi skočil po vas in v morje, kjer je najglobokejše!“

„Usmilite se mojega trpljenja!“ je prosila.

Zganil se je, kakor da ga je prešinil električni tok: „Vi z mano trpite? Hvala, najsočutnejša hvala za rešilno to besedo, gospica!“

„Knez, rešilna beseda to ni bila! Ni mogla biti, ker sem drugemu vdana!“

„Oj meni nesrečnežu!“ je vzkliknil. Tako je imel v oblasti svoje telo, da se mu je mokrina zalesketala v očeh. Dekle se je tajalo od sočutja.

„Oj meni nesrečnežu! Drugemu vdana! Čemu mi iznova in iznova sekate to rano? Čuti moram vedno ta mrtvaški zvon! Da ste drugemu vdani, to je ravno nesreča mojih dni! Menite li, signorina, da bi vas drugače privoščil tej krajini, kjer sta led in sneg, kjer ni cvetja, ne modrega obnebja! Kjer prebiva hladno ljudstvo, ki ima ledeno kri v svojih srcih, ki ceni pravo lepoto malo više od cestnega prahu!“

„Moj Bog! moj Bog!“ je ihtela.

Še bolj se je hlinil: „Poznate mojo Toskano, signorina Fina? Poznate njeno solnčnato obnebje, njene oljke, njeno vinsko trto, njene nebeške palače in umotvore v njih nakopičene?“

Pri tem bobnečem besedičenju se je Fini skoraj zatemnilo pred očmi.

Zviti principe je opazil globoki vtisk svojih besed. Zategadelj je nadaljeval: „Vsakemu cvetu treba svojega podnebja. V ledu ne uspeva niti ponosna lilija, niti dišeča roža! Nikdar ne odpustim gospodu Bogu, da vas ni zasadil pod solnčno nebo naše divne Toskane, ampak da vas je udaril s slepoto, da si sami ne želite v kraje, kjer bi kraljevali, zapovedovali in osrečevali vdane svoje robove!“

Vzdihoval je, kakor da se mu je ravnokar zasadilo ostro bodalo v prsi.

„Pa danes je prepozno solze točiti! Rojen sem, da sem nesrečen! — Zadnje milosti vas prosim! Danes me ne zavrzite popolnoma! V svoji nebeški dobrotljivosti mi dovolite, da smem še včasi z vami plesati!“

„Ne smela bi sicer!“

Ali iz njenega pogleda je sklepal, da mu je prošnja uslišana.

„Tisočkrat in tisočkrat hvala!“

Peljal jo je k njenemu sedežu, kjer jo je sprejela presrečna mati.

„Kako je v te silil!“ je pričela radovedno! „O čem sta pa govorila, Fina?“

„Oj mama, ko bi ti vedela!“

Ni utegnila, da bi skrbni materi odkrila svoje srce. Prav rada bi bila govorila, ker je v razvnetem duhu že gledala toskanske palače in sebe v njih kot ponosno principeso. Ker je ž njo plesal Neri Corsini, niso mogli mladi atašeji tega prezreti. Istotako niso mogli prezreti njene lepote, zategadelj so kot lačni sršeni obsuli toskanskega plemiča, da naj jih predstavi lepemu dekletu. Corsini je pripeljal celo tolpo in vse svoje prijatelje je predstavil nežni svoji plesalki. Gospe Češkovi se je srce v razkošju kopalo. Sicer ni umela francoščine, ali skoraj vsak je bil ali conte, ali marki, ali baron, ali principe. Za te plemiške pridevke je imela stara gospa jako tenko uho. Stara imena je sesala v se in skoraj od sreče je umirala, ko je prekanjeni Neri Corsini v težavni nemščini tudi njej predstavil celo svojo tolpo. Take časti steklarjeva žena v Ljubljani še ni doživela in žolti obrazi njenih prijateljic so ji dokazovali, da je ta čast vzbudila obilo rumene zavisti. Fina s plesanja kar priti ni mogla! Vsak teh eksotičnih kavalirjev je hotel plesati ž njo. Dvorili so ji na vse mogoče načine in že prej zmedena glavica se ji je zmedla še bolj. Omenjenim kavalirjem pa ni ostalo prikrito, da je v tej meščanski

družbi mnogo mladih deklic, katerih ni bilo zametavati. Grof de la Ferronays se je v hipu seznanil z eno in drugo. Tudi svoje prijatelje je predstavljal. Kjer se ni mogel razumeti z besedo, pomagal si je z gestami, kar je rodilo obilo smeha, pa tudi obilo zadovoljstva. Kmalu je bilo plesalk premalo in matere niso mogle prehvaliti teh aristokratov ter so jim soglasno prištevale zaslugo, da se je ples povzpel do nepričakovane živahnosti. Doni Pepiti in doni Meliti pa se je godilo kakor hudobnim angelom, ko so jih bili treščili iz svetih nebes v temni prepad. Prej so se trgali za nju, sedaj sta bili pogubljeni, da ju nihče ni videl. Samevali sta na svojih sedežih in metali iz svojih oči strele po prejšnjih svojih galanih ter jih prav po laško preklinjali. Naposled je Melita srdito izpregovorila: „Te jetične krave so pobegnile! K drugim! Jaz ne ostanem več!“

Tudi dona Pepita se je napihnila: „Naj mi še kdaj pridejo, ti prasički!“

Kot užaljeni boginji sta odjadrali ter izginili, a mladi atašeji tega niti opazali niso.

Med tem je Židanovemu očetu postajalo precej dolgočasno na galeriji. Ko se je bil svoje žene nagledal in njene slave nasitil, se mu je tuintam posrečilo, da je malo zadremal. Pa kaj, ko je ta preklicana godba neprestano delala vrišč, da se niti spati ni moglo. Ko ga je zopet enkrat prebudil šum, ni videl več svoje žene v dvorani. Tudi pri njem na galeriji je ni bilo! Vendar ga ni samega pustila med to pusto gospodo! Preobšel ga je strah in drl je, dasi ni bil primerno oblečen, v dvorano, da poišče ženo. Pri stopnicah je iztaknil starega Češka.

„Kje je žena?“

Steklar ga je za silo pomiril, da mu ni ušel na plešišče. Naročil je vina ter posadil Židana k mizi.

„Pij in miren bodi! V zemljo se ni vdrla! Vzel ti je tudi nihče ne bo! Kake sitnosti ima človek! Andrej moleduje, da Fina preveč pleše z nekim laškim fantalinom in da že ves svet govori o tem! In zdaj naj iščem še tvojo ženo!“

Ker je bilo Detelovo vino dobro, se je Židan potolažil. Stari steklar pa mu je šel ženo iskat. Preiskal je vse sobice, vsak prostorček. Še celo v žensko garderobo se je vrinil, ali matere Barbare ni bilo nikjer. Razvnel se je in v glavo mu je šinilo, da je precej dolgo govoril ž njo mladi ritmojster.

„Ti fantalini so vražji, naj bodo že Lahi ali Nemci!“

Končno se je pomiril: „E kaj, ukradli je ne bodo! Andrej pa si naj tudi sam pomaga! Jaz se z babnicami ne bom prepiral!“

Šel je k onemu na galerijo ter mu lagal: „V garderobi spi!“

„Naj spi, revica!“ je dejal Židan dobrovoljno. „Danes je imela veliko skrbi! Kaj praviš, Češka, ali ni res čedna moja Barba? Še tvoja punca se ne more meriti ž njo! He?“

Češka mu ni odgovoril. Oni je nato hvalil vino ter pristavil dobrovoljno: „Kako uro jo še pustiva spati. Potem pa odrinemo! Nič ne pomaga!“

Češka mu je s kislim obrazom pritrdil. Ali iz svojega spomina ni mogel iztisniti mladega ulana in Židanovke, ki sta intimno pri steni šepetala skupaj.

Spodaj je bil prisedel h gospe Češkovi Andrej Smole. Pozno in nerad je bil prišel na ples. A Piškotov Francelj mu je takoj napolnil ušesa, da se mu nevesta vede, kakor bi ne bila ž njim zaročena. Užaljen je bil; bolj nego srce mu je bila zadeta čast, ko si je vendar vedno domišljal, da bi si morali ti Češkovi, ti steklarji, v čast šteti, če je hotel Andrej Smole njih hčer vzeti v zakon. Nesrečno to dekle pa ga je smešilo pred celim svetom — in rogove je nosil prej, nego je bil poročen v frančiškanski cerkvi.

Kot osat je bil, ko je prisedel k svoji bodoči tašči. Od gneva se je tresel ter izpregovoril osorno: „Lepo se vedete danes! In Fina se Ljubljani obeša na zobe!“

Ponosno se je obrnila gospa Eliza proti njemu: „Dober večer, Andrej! Vendar te zopet vidimo! Redkokrat nas doleti ta sreča in zelo se čudimo, da so te za danes pustili tvoji pivski bratci!“

Ni se zmenil za očitanje: „Zares veličastno! Fini pa vsekakor čestitam, da je izpodrinila dve taki moči, kot sta dona Pepita in dona Melita! To bo še jeze med temi ženskami, in mogoče doživimo, da se dona Fina in dona Pepita zgrabita za lase kakor poprej Lederwascheva in Rudolfova!“

Češkova se je kar zvila: „O moji hčeri ne govori tako!“

„Kako pa naj govorim, če se meče za temi atašeji, ki so že vsi ljubili dono Pepito in obenem tudi dono Melito!“

„Če vsi,“ je odgovorila trpko, „knez Neri Corsini gotovo ne!“

„Aha,“ se je zasmejal, „ta črna glista iz Toskane je torej vaš ljubljenec, mama! Ne baron, ne konte, ne markeze, ampak principe mora biti!“

„In kaj bi bila, če bi bila Smole?“ je vprašala porogljivo. „Nebes na svetu ne bo imela, pač pa neotesanega moža!“

„Radi bi se me iznebili, sedaj, ko ste me spravili v ta močnik! Ali Andrej Smole prenese vse, samo da bi bil v zasmeh ljudem, tega Češkova steklarija ne bo doživela!“

„Vozniki na cesti tudi niso grofje!“

„Pustiva to, mama! Kdor je malo prida, ostane tak, naj bo že voznik ali principe iz Toskane!“

„Kaj veš o našem knezu?“

„Za tujo nevesto se je podil po Kravji dolini in sedaj jo lovi po plesišču, ta maloprida!“

„Gospod Andrej! Hoteli ste reči, da tudi taka nevesta ni mnogo prida!“

„Prav imate!“

„S takim zarobljencem ne govorim!“ Obrnila se je od njega ter se držala, kakor da je pogoltnila železen drog. Potem pa je siknila: „Najljubše mi je, če ne prideš več v hišo!“

„Bi mi tudi prav bilo!“

Gospa Eliza je obmolknila in temno gledala predse.

„Kdaj bi vam bil že obrnil hrbet,“ je godrnjal Andrej, „da mi ni radi ljudi! Češkove ošabnosti sem do grla sit!“

Grof de la Ferronays je takrat priplesal s Fino ter jo posadil tik matere.

„Kako krasno francoščino govorite!“ je del priliznjeno. „Gotovo ste bili že v Parizu, gospodična?“

Zveneče se je zasmijala: „Nisem bila!“

„Čudno! Še celo dame naših prvih diplomatov ne govore tako pravilno! Če niste živeli v Parizu, pa bodete še morda. Pariz vas sprejme z razpetimi rokami!“

Fina je bila vsa ponosna. Komaj je opazila svojega ženina.

Smole je zbadljivo pripomnil: „Kak grof, brez dvojbe.“

„Grof de la Ferronays!“

„Škoda, da ni vojvod ali pa knez! Še bolj bi mi ugajal potem!“

„Slabe volje si!“ je odgovorila čemerno in rdeča ustca so se skoraj malo zavlekla, kakor da se ji hoče zdehati.

„Z mamo sva se nekaj prepirala.“

Zardela je: „Pa zakaj?“

„Trdil sem, da ustrežeš moji prošnji. Odkar sva zaročena, moji prvi prošnji, Fina!“

Molčala je ter z zaspanim pogledom sledila parom, ki so se vrteli pred njo.

Mehko je pričel: „Neri Corsini, ali kako se že zove piškavi ta plemič, ti ni neznan. To veš, da so te videli na ulici ž njim!"

Prepluta se je obrnila k njemu: „Čemu mi o tem zopet govoriš?"

„Pač res," se je suhotno oglasila gospa Eliza, „pač res! Tako daleč še nismo, da bi Fina ne smela občevati s spodobnim gospodom! In kaj to, če sta se slučajno srečala?"

„V Kravji dolini!"

„Ti pa zahajaš k Židanu," se je odrezala stara, „pa nič ne rečemo!"

Strupeno jo je zavrnil: „Tam imam dobro tovarišijo, svojega bodočega tasta, ki je pri Židanovih vsak večer kuhan in pečen!"

Zaprlo ji je sapo in najraje bi mu bila z nohtovi podrgnila po očeh.

„Zavoljo hudobnih jezikov mi je — Andrej Smole se je zopet obrnil k svoji nevesti — ki se danes zopet pletejo okrog mene in tebe. Ne maram, da bi bil smešen še prej, nego sem oženjen!"

Skoraj jokaje je odgovorila: „Morem li za to?!"

„Zatorej upam, da uslišiš prvo mojo prošnjo! Drugače bi se morala ločiti, Fina!"

Mati Eliza se je kratko zasmejala, kakor da je hotela izraziti, da bi bilo to kaj posebnega. Hči je plaho gledala sedaj na mater, sedaj na ženina. V svoji stiski si ni vedela pomagati.

„So li za ples take govorice?!" je gospa ošabno omenila.

„Nič težkega ne zahtevam!"

Zamolklo je Fina vprašala: „Kaj zahtevaš vendar?"

Videlo se ji je, da ji že jako preseda razgovor.

„Da danes ne boš več plesala! In posebno ne s tistim toskanskim knezom!"

Namesto hčere je odgovorila mati: „Ta bi bila lepa! Čemu pa smo prišli na ples in čemu si omislili drago obleko?"

„Mojo prošnjo si čula, Fina. Sedaj se odloči!"

V tistem trenotku je prikorakal Neri Corsini. Z melanholičnim obrazom je obstal pred njo ter izpregovoril proseče: „K zvezdi me vleče! In zopet se poklanjam svoji kraljici!"

Ujela se je z materinim očesom in čutila, da ji daje pogum. Kot srna se je dvignila s svojega sedeža, zažarelo ji je po obrazu in v naročje se mu je zazibala. Odplesala je, ne da bi se bila po Smoletu ozrla.

Smole je vstal ter siknil med zobmi: „Finis! Če bi me z železno brano vlačili, me ne spravite več nazaj!“

Drl je po dvorani in pri izhodu naletel na Jereba: „Le sem, Piškot, le sem! Danes bomo še pili! Nosil sem breme, sedaj so mi ga vzeli. Kje je Prešeren? Pokliči ga, da mi skuje pesem, ker prihajam iz ječe in uživam zlato svobodo! Pokliči ga!“ je nadaljeval. „Danes moramo piti! Samo tukaj, v tej puščavi ne!“

„V tej pozni noči,“ je odgovoril oni, „ne dobiš nikjer vina!“

„Uderemo v prvo pekarno in brinovca se napijemo, da nam ga ostane. Moram praznovati sedmino po mrtvi svoji ljubezni! Hajdi po dijaka!“

Piškotov je odrinil na galerijo. Ravno tedaj je švignila Židanovka v dvorano. Nekako tihotapsko je prišla in nekaj preplašena je bila.

„Gospa Barbara,“ jo je ogovoril Smole, „ste tudi na plesu? In kako vabljivo opravljena! Vrag me vzemi, da bi vas najraje poljubil, da bi se ne bal vašega moža in starega Češke. No pa danes gotovo lovite kakega laškega vojvoda, ali pa vsaj kakega oficirja s svetlimi gumbami in črnimi brkami. Ženske ste vse vražje!“

Ko je govoril o mladem oficirju, ji je skoraj osivel obraz. Parkrat ga je ostro, a vendar plaho pogledala ter zajecljala: „Kje je mož?“

„Če ga ni knez Metternich povabil na karte, spi kje. Gori na galeriji!“

„Lahko noč!“ je šepnila ter odhitela.

Tudi mož in Češka sta jo opazila. Sredi stopnic, vodečih iz dvorane na galerijo, sta ji prišla nasproti.

„Kje si vendar bila?“ je vprašal mož skrbno.

Sklonila se je k njemu in mu zašepetala na uho: „Cesarju sem se morala pokazati!“ Bliskalo se ji je iz oči.

Oče Židan je ves srečen vzkliknil: „Kaka čast! Kaka sreča!“

„Doma ti vse povem!“ —

Smole, Jereb in Prešeren so bili zapustili reduto. Ko so stopili na trg pred cerkvijo sv. Jakoba, so jih obsuli svetilničarji, ki so vso noč prežali, da bi dobili kak parček, kateremu bi svetili do stanovanja. Ker je bila tedanja mestna razsvetljava jako slaba, je ta obrt pri vsakem plesu zelo cvetel. V tolpah so prihajali s svečicami ter z velikim krikom ponujali svojo luč. Deloma otročaji, pa tudi odrasli so tičali vmes, navadno največji mestni postopači, ki so najraje svetili do pekaren, kjer so se udeleževali žganjepitja. Danes

je zapovedoval pred reduto Miklavž Čeljustnik. Delil je klofute in prej ni dobil nihče opravila, če ga Škile ni imel!

„Gospod Smole z Dunajske ceste, bomo svetili, kaj?“ je vprašal sladko.

„Odrini! Sem vesel, da je tema!“

Škile je godrnjal: „Pojdi, hudič, kamor hočeš! Magari v krtovo luknjo, če hočeš. Sikstum!“

Obrnil se je k tovarišem: „Prvi, ki pride, bo moj! Če ne, ga sunem v nos, da mu zateče kot Šmarna gora. Sakstum!“

Nekdo ga je lahno sunil v hrbet. Škile je zarohnel ter se obrnil: „Pri moji kokoši, kdo me pretepa?“

Pred njim sta stala Tomaž Razložnik in še en policaj.

„Ves dan te že iščeva, Miklavž! Kje pa tičiš vraga!“

„Ravno tebe, Tomaž,“ se je zadrl Čeljustnik, „bom doma čakal! Meniš, da mi je kdo pamet ukradel, da bom policajev čakal? Še tisoč korakov pred tabo mi je slabo, samo če te ugledam!“

Ali Razložnik ni odnehal: „Nekaj bi imela govoriti s teboj.“

„Pojdita crkle koze jest!“ je tulil Miklavž, „h konjaču na gmajno! Čemu nadlegujete poštenega človeka? Ravno sedaj, ko sem pri zaslužku! Mislita, da mene cesar pita kakor vaju? Prislužiti moram, krvavo prislužiti, kar imam. Lenuha!“

Obrnil se je k družbi: „Prvi, ki pride, bo moj! Da veste! Če ne, vam eno zapojem, da boste mislili, da se je svet pod vami upijanil.“

Ošabno je izpregovoril k policajema: „Če imata kaj z mano, poiščita, poiščita me po dnevi! Po noči ima človek rad mir pred bolhami in pred policaji. Sikstum!“

Policaja se nista dala odgnati. Razložnik je rahlo vprašal: „Smoletovega voznika, Urbana Pintarja, pač poznaš, Miklavž?“

Miklavžu si je obraz nekaj podaljšal: „Čeprav!“

„Imel je knjižico iz nove kase. Ker se ženi, je včeraj vzdigoval denar. Pa ga skoraj nič več ni dobil, da je od samega strahu zbolel!“

„Kaj meni mari!“

„Pravi, da je tebi izročil knjižico! Govoril si mu, da je knjižica napačna, ker je samo na eni strani popisana. Dal si mu jo popisati še na drugi strani. Tam, kjer se denar ven jemlje! He, Miklavž!“

„Pravi hudič bi bil,“ se je odrezal Miklavž oblastno, „če bi bilo tudi res! Ali ne veš, čigave so knjižice iz nove kase? Sam

Gale mi je to pravil, in ta je razen škofa prva glava pri tej kasi. Sikstum!"

„Pintarjeva je bila knjižica!"

„Ni res! Slepar si, lažeš! Knjižica je tistega, ki jo ima v rokah! Pravi Gale! Moja je bila, ker sem jo s sabo prinesel! Sakstum!"

„Dobro! dobro!" je dejal Razložnik. „Sedaj te išče krvava sodnija! Tam se že dogovorite, čigava je bila knjižica!"

Mignil je svojemu tovarišu, zgrabila sta ga, in kakor bi trenil, je bil Čeljustnik vklenjen.

„Meni tako pojete!" je divjal. „Prava sreča, da so cesarji v Ljubljani! Pri njih se pritožim, potem bodeta pa vidva ričet zobala, osla policajska!"

Največje veselje so imeli pri tem mladi svetilničarji, ki jih je tako rad klofutal in lasal. Komaj je bil vklenjen, so ga obsuli kakor ose: „Licht gefällig!"

Vsi so mu svetili do zapora. Ko so se vrata za njim zapirala, so kričali: „Kadar te bodo v Suhem bajarju obesili, ti bomo tudi svetili!"

Tako se je za Miklavža Čeljustnika prav žalostno končal imenitni ta ljubljanski ples!

(Dalje prihodnjič.)

Notturno.

Kaj se je zbudilo v tvoji duši sanjajoči?
Tvoje misli so zaplule v daljna mesta,
ki jih z zlatim bleskom barvajo poldnevi žgoči,
ki se dvigajo do solnca v svoji silni moči.

V snu planjave mirne morske zreš opalne,
dan in noč si tam brezdanjih mej ne vesta,
radost nikdar ne zatone v zarje daljne,
smeh neba zrcalijo ravni kristalne.

Ne, ne! Sen zasnula si o tihem gaju,
skozenj vodi s srebrom posejana cesta,
šepetanje mre v poljubu in smehljaju
in brezmejna nema noč ne moti naju.

Vojeslav Mole.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

Tega „Wertheima“ — tako se vsetržnica na kratko imenuje — naj obišče vsakdo prav tako kakor kraljev grad ali muzeje. V njej ima dovolj prilike, opazovati ljudstvo prav tako kakor na Friderikovi cesti, pa od druge, praktične strani. Razume se, da ima pristop sleherni človek, ne da bi kaj kupil; sicer: naj pride sem tudi edino z namenom, si ogledati ljudi, prazen le ne bo zapustil trgovine — izkušnjava je prevelika.

Poslopje samo spada med najlepše berlinske stavbe in v njem je vdelane več prave umetnosti nego v marsikateri palači, ki po svojem značaju hoče biti umetniška. — Omenjena bodi n. pr. gosposka zbornica, ki je postavljena kakor nalašč nasproti Wertheimovi palači. To zbornico so zidali leta in leta iz dragega gradiva; a kaj se je doseglo? Ko je bila stavba pred tremi leti končana, so umetniški kritiki izrekli tole sodbo: O tej stavbi se sploh ne govori; kdor jo pogleda, pravi: „Hm“; a kdor je ne pogleda, ta nič ne pravi: „Hm“.

Elegantna solidnost in neprisiljena umetnost pa označujeta Wertheimovo stavbo. Vsa stavba, vitko vzpeta z raznimi stebriči, sestoji odzunaj iz bledosivega rezanega kamena z redkimi okraski, a z vsakim na svojem mestu in organsko združenim z vso okolico. Kar je plastike, jo je pa tudi izvršil umetnik in ne kak tovarnar; vsa večja dela je izvršil Monakovčan Rauch. — Kljub ogromnosti — poslopje meji ob tri ulice — je vsa stavba nekako priljudna in posebno vabljiva zaradi tega, ker se izogiblje vsiljivi reklami. Kaj bi se moglo vse razvesiti na to hišo, tja gori do strehe, a skoraj ničesar ni razen elegantnih izložb ob ospredju. Takisto nevsiljivi so tudi vsi uslužbenci; kakor v veliki družini postopajo z nami.

Znotraj so prav razkošno ravnali s prostorom; prav nič ne opažamo varčnega izrabljanja prostorčkov. Po vhodu je velika arkadna veža; tu se mora občinstvo razpršiti na oddelke, kamor je namenjeno. Odtod idi kupovat, karkoli hočeš, bodisi v velikansko,

z vrha razsvetljeno dvorano, ali po marmornatih širokih stopnicah kvišku, ali tja v ozadje, kjer so temnejši hladni prostori: tu si kupiš robec, tam naočnike, tam uro, žepno ali stensko, tu knjigo, tam klobuk, tu razglednic; daš se lahko fotografovati; če hočeš, kupiš si lahko, omaro in zofo, pa tudi čevlje, žeblje... Ako si lačen, dobiš svežih klobas, jabolk, grozdja, ali pa se usedeš, če si utrujen od gledanja v posebno restavracijo; piješ lahko tu kar črno kavo in opazuješ elegantne dame, ki se shajajo h kavi tu, ko naj bi kuhale in — opravljale doma! Kuharice si morejo tu nakupiti sveže zelenjave — skratka, kar si poželiš, vse se tu dobi; vedno ti postrežejo vljudno in — napitnina je tu res prepovedana. Opehariti te tudi nihče ne more, ker je na vsaki stvarci razločno napisana cena.

Če se naveličamo vrvenja ali če ne maramo ničesar kupiti, pa stopimo na lep umeten vrt, ki se nahaja, s steklom krit, v sredi poslopja. Tu so lepe umetne rastline, zelene trate, lepi potje, žuboreči vodometi, mirne klopi . . .

Tudi drugače je skrbljeno za udobnost občinstva. Kdor ne mara hoditi peš po lepih stopnicah kvišku, ta se more peljati z vzpenjačo, ki deluje na več mestih neprenehoma. Kdor pa hoče na poseben način priti v prvo nadstropje, lahko poskusi stopnice, ki se same premičejo kvišku; ni napačen ta način: postaviš se spodaj na prvo stopnjo, zvonček pozvoni, sluga se ti prikloni in stoječ se rahlo pomičeš s stopnico vred do vrha.

Koliko tisoč je uslužbencev v tej razstavi vsega blaga, ne vem, vidi pa se, da so same izbrane moči; pri lahkih stvareh in pri drobnjavi so izvečine ženske, pri težkih in dragih predmetih pa moški. Disciplina med njimi je stroga; zaradi najmanjše netočnosti te takoj odslovijo; saj je nadomestilo lahko. Nadzorniki hodijo neprestano semintja; reklo pa se mi je tudi, da je v šefovi službi cela četa detektivov, ki pazijo, ne toliko na tatove v trgovini, ampak bolj na žepne tatove. Plačuje se namreč za večji okoliš pri eni blagajni; vseh blagajen je res kakih petdeset, a kljub sila hitremu odpravljanju se ob njih včasi le nakopiči več ljudi, ki imajo odprte denarnice, tako da je izkušnjava za tatove velika. — Neplačanega blaga kupec ne more odnesti, ker ga dobi, po posebnih uslužbencih že zavito, v roke šele, ko se je izkazal z blagajniško pobotnico. Ves ta mehanizem je urejen vzorno, praktično in teče kakor stroj.

Ta vsetržnica je bila otvorjena šele leta 1897.; dandanes ni Berlinca, razen zagrizenih nasprotnikov takih podjetij, ki bi si ne šel včasi sem kupit te ali one reči. Za tujca, ki ne pozna podrobnih

trgovin, je tak zavod prava dobrota, ker mu prihrani mnogo potov in stroškov. Kajti gorje, če ga dobi kak nesoliden trgovec v roke; opeharil ga bo z lepimi besedami in s slabim blagom. — Zlasti drobnjavo je dobro kupovati pri Wertheimu: lepe razglednice po 3 h, svilene kravate po 20 h, izvrstne ure budilke po 2 K, lepe klobuke po kroni — take predmete more trgovec oddajati tako ceno le, ker jih proda na tisoče in stotisoče izvodov. — Koliko spretnosti in trgovinske preudarnosti pa je treba, da se pravočasno in v pravi množini menjava zaloga, to naj presojajo trgovci veščaki. — —

Nasprotja so si prav blizu. Tu je palača industrije, blizu nje pa preseka Lipsko cesto Viljemova cesta, ki pelje sem izpod „Lip". Po njej ne vozi cestna železnica, ne omnibusi, prekoračuje jo tudi malo pešcev. Le kaka elegantna kočija pridrči tiho na gumijevih kolesih in zavije v katero izmed ondotnih hiš. — Viljemova cesta je najbolj uradna ulica, še bolj nego „Pod lipami". Tu so po vrsti visoki uradi; ob oglu pri „Lipah" je že omenjeno ministrstvo za bogočastje in nauk, njemu nasproti je angleško poslaništvo, potem slede na desni, proti zverinjaku obrnjeni strani kar po vrsti: palača princa Jurja, ministrstvo „cesarske hiše", ministrstvo za notranje zadeve, za zunanje zadeve, palača državnega kancelarja i. t. d. prav do Lipske ceste. Podobno na levi strani Viljemove ceste, samo da je tu vendar nekaj privatnih, pa takisto plemenitaških in podobnih hiš. — —

Po doslej omenjenih krajih je vredno se šetati. Kvečjemu se gre včasi še od kraljevega gradu proti vzhodu mimo borze na Aleksandrov trg, kjer stoji velikanski kip Beroline, berlinske varuhinje. — Tujci, ki poznajo Dunaj, hodijo gledat tudi berlinsko mestno hišo, a so kaj razočarani, če primerjajo krasni dunajski mestni dom z berlinskim, ki je sezidan iz gole, neometane opeke.

Javna poslopja, ki so nastala v novejši dobi, so sploh malodane vsa stavljena iz neometane, rdeče opeke; n. pr. večina poslopij medicinske fakultete, vseučiliška knjižnica, kolodvori, razne gimnazije i. dr. Take stavbe so pač praktične, ker se jim ne pozna niti prah niti dež, a lepe niso in se tudi ne dajo olepšati; prava proza je njih odsev.

Ostale ulice so le brezizrazne skupine človeških bivališč in ne kažejo nič znamenitosti; zato jih je bolje prevoziti, če nas pot pelje do njih. Vožnje pa so v Berlinu res poceni in zelo udobne. — Tudi v predmestja se je treba voziti. Kdove kaj posebnega tudi tod ne bi našli; moderne nove ulice z modernimi novimi hišami so vobče

povsod po svetu enake. Le tuintam je kak kraj, ki se ga je oprijelo nekaj popularnosti. Charlottenburg je n. pr. veliko in lepo mesto, a najprej sem slišal o njega starem, sicer nevažnem delu, ki se imenuje „Am Knie"; slišal sem namreč pesmico: „In Charlottenburg am Knie — Sah ich sie — die Marie; als ich sie am Knie gesehen — War es gleich um mich geschehen." — —

Vožnje so življenska potreba velikomeščana. Zato je vsakdo, ki hoče v mestu količkaj oživeti, prisiljen, natančno se poučiti o voznih razmerah in si za vsak kraj, kamor ga pelje služba ali zabava, poiskati najbližjo zvezo. Kdor je spreten, si more z rafinirano premetenostjo včasi sestaviti iz raznih vozil progo, ki ga pripelje neverjetno poceni in hitro do cilja.

Največ se občinstvo vozi s cestno električno železnico, ki je izpeljana na vse kraje in stane za ves Berlin in na nekaterih progah še daleč v predmestja le desetico (= 12 h). Ta enotni tarif z okroglo vsotico olajšuje ves promet; izprevodniku je malokdaj treba menjavati denar in ni ga nerodnega in zamudnega izpraševanja, koliko stane vožnja. Kakor v avtomatu se oddajajo desetice in delijo enaki vozni listki in prav tako avtomatno si izbere vsak svoj prostor, ne da bi se pomišljal, je li dobro došel sosedu ali sosedi. — Zelo strogo se pazi, da se ne prekorači odmerjeno število prostorov; izprevodnik je v tem oziru neizprosen. To je prijetno za tiste, ki že imajo svoj prostor, a postane neprijetno čakalcu, ki se mu mudi, pa ne sme vstopiti, dasi je nalašč čakal voza. Prav hudo se to občuti ob nepričakovanem nalivu.

Dva udarca na zvonec in voz se premiče dalje. Izprevodnik si oddahne; kar puhne poleg njega na stojišče gospodič z zakrivljenim nosom. „Heiliger Bimbam!" ga nahruli izprevodnik, pa jeza mu ustavi sapo. Ko mu došlec vljudno ponuja desetico, se odmaknejo zatvornice izprevodnikovega govora; a kaj naj stori? Voz je v najboljšem teku in tuji došlec se že čuti domačega med družbo, ki se je malo stisnila. Vendar zakon, zakon! Ko se bliža prihodnja postaja, se jih vzdigne več iz družbe, da izstopijo. Zdaj je pomagano vsem, drznost pa triumfuje.

Vozovi so temnozelene barve; istobarvno uniformo nosijo uslužbenci. Elegantna ta barva ni, a zelo praktična. — Vozi se zelo oprezno; ker je tudi občinstvo pazljivo, se nesreče pripetijo zelo redko. Vozi pa cestna železnica na glavnih progah od šeste ure zjutraj do polnoči, v nekaterih delih mesta do ene, najmanj do enajste ure pa povsod. — —

Izborno je organizovana obmestna (parna) železnica. Ta preseka najprej celo mesto od vzhoda proti zapadu, prav po sredi; vrhutega obkoljuje mesto v dveh polkrogih, proti severu in proti jugu tja do predmestij. Izpeljana je v okrožju mesta izključno po visokih nasipih; ob nasipih so ulice podolžnice, prečnice pa predirajo pod viadukti nasip. V nekaterih krajih, kjer dohaja železnica že izven mesta, vodi tir po nevzdignjenem svetu ali tudi po izkopanem. Na prikladnih mestih so kolodvori; okoli štirideset jih je.

Nasipi so stali milijone in milijone, ne toliko zaradi gradnje same, ampak zaradi odkupovanja sveta. Kajti proga pelje brezobzirno čez vrtove in ulice; po prostorih, kjer so prej na gosto stale hiše, pelje v obliki tunela tudi skozi hiše. — V tem praktičnem mestu nasipi niso mrtev kapital; sredi mesta tvori naravnost ves nasip le obod za razne zelo porabne prostore. Tik ob Friderikovem kolodvoru se nahaja v tem nasipu n. pr. velika in zelo obiskovana restavracija; ne daleč od tam je takisto v nasipu velika vozarna za avtomobile, in brivec, ki sem k njemu zahajal, je imel svoj „atelier“ takisto v nasipu, z vhodom celo iz viadukta. Pač drdrajo gori nad stropom takih lokalov vlak za vlakom; a stavbe so toli spretno narejene, da se sliši le votlo bobnenje, ki se ga stanovalci hitro privadijo.

Tudi po tej obmestni železnici je vožnja poceni; vlaki imajo le tretji in drugi razred in vožnja za prvi pas stane v tretjem razredu desetico, v drugem petnajst pfen. — Ker je promet silen, bi kupovanje listkov pobralo seveda mnogo časa; zato so postavljeni v veži kolodvorov avtomati, v katerih si potnik v četrtinki sekunde sam kupi listek. So pa seveda na razpolago tudi blagajne. — Vlaki odhajajo in dohajajo drug za drugim, vsak z razločnim napisom na čelu stroja, kam vozi, in občinstvo vstopa samo. Vsak kolodvor je zidan tako, da je vozni tir nižji nego obližje, in potnik koraka ravnim potem v voz, ne po stopnicah. Tudi si vsak sam odpira in zapira; to je potrebno, ker postajajo vlaki redno le po nekaj sekund. Za potnike, ki se peljejo dalje izven predmestij, je poseben dohod in posebno postajališče.

Pri teh železnicah pa se, kakor smo omenili že enkrat, uprava ne ozira prav nič na to, je li prostora za vse vstopivše; dokler sopotniki koga ne izrinejo ven, tako dolgo je prostora; in občinstvo je sila obzirno in potrpežljivo. „Nischt vor unjut“, se opravičujejo, če si stopajo na noge, in dobro je vse. Če bi se pa kdo hotel repenčiti in sitnariti, bi ga kmalu poučili, da nima nič posebnih pravic, in kak sopotnik bi zaključil z zasmehljivim: „Verstandez-vous?“

Ako bi se niti nato ne vdal, bi ga kratkim potem izbacnili po pravilu:

„Kopp weg, Beene weg,
det andre jeht alleene weg!“ — —

Zelo mnogo se Berlinci vozijo s konjskim omnibusom. Nam se zdi omnibus premalo imeniten. V Berlinu pa so ti težki vozovi prav tako zasedeni od najboljšega občinstva kakor električna železnica. Osobito za krajše proge se mnogo porabljajo, ker znaša voznina le tri novčiče in se more kar med vožnjo vstopiti in izstopiti, ne da bi se kaj zamudilo. Najbolj so zasedeni na srednji Friderikovi cesti, ker tam ni električne železnice. Tudi so omnibusi važni zaradi ugodnih zvez, ako se vozimo v kak določen kraj, kamor električna nima neposredne zveze. Ti vozovi imajo lepe blazinaste sedeže, a so po leti vroči; zato zleze, kdor le dobi prostora, gori na strešne sedeže. — Posebno važni pa so omnibusi v pozni noči, proti jutru, ko električna nikoder več ne vozi, dočim omnibusi po nekaterih progah vozijo celo noč z nekoliko zvišanimi cenami; te vozove imenujejo „geschminkte Minna“; ne vem, zakaj.

Pravi trpini so pač konji, ki vlačijo te težke vozove. Res so dobro rejeni in močne pasme, a po večnem berlinskem asfaltu prevažati ves dan te štirikolesne kolibe, to je hudo. Zlasti je težko pognati stoječ voz, ker na gladkem tlaku konjsko kopito nima opore. Po leti pa muči konje silna vročina; vendar je poskrbljeno za olajšave. Ob vročih dneh dobi vsak konj na glavo nalašč zanj prirejen slamnik, ki ima dve luknji, da skozi nju vtakne ušesa. In v gotovih razdaljah čakajo hlapci z mrzlo vodo, da ž njo ohlade konju glavo in mu dajo piti, ako želi. — —

Naposled berlinski izvoščeki, znane droške! Na prvem, častnem mestu mi je omeniti avtomobilske droške (vulgo Stinkdroschke), ki jih je v Berlinu zelo mnogo, dočim so na Dunaju prvo izmed baje naročenih petsto šele poizkušali meseca junija tekočega leta. V Berlinu pa imajo kakor navadni izvoščeki svoja posebna stojišča; samo da ne vidimo skoraj nikdar nobene tam stati, ker so vedno oddane. Tudi Berlinec se včasi rad imenitno vozi.

Z navadnimi droškami se ni mogoče voziti imenitno. Nikakor ne smemo pri berlinskih droškah misliti na dunajske fijakarje. Kar je ovsenjak nasproti slastni pogači, to je ondotna droška napram dunajskemu fijakarju. Res so berlinske kočije dobro, praktično, solidno narejene — potrla se menda še nikoli ni nobena — lepo so pobarvane, a dolgočasne so, ena kakor druga. Namesto moči je pri

njih masivnost, namesto lepih potez je šablona. Kjer prekoračijo šablono, tam postane neokusnost: pobarvane so droške včasi n. pr. zeleno, rumeno, temnordeče!

Najbolj značilno za neponositost droške je, da so vse le enovprežne. S tem je po našem čutu sploh vsa imenitnost pri kraju; saj za Dunajčana enovpréžnik niti fijakar ni! — In ti konjiči! V enakomernem, počasnem trabu prebirajo s svojimi kopiti asfaltni tlak. Nobena stvar ne spravi tega konja iz „duševnega“ ravnotežja; prerivati se zna skozi množico in malo ga moti, če ga pri tem kak paglavec izpodleze. Vestno tekaje opravlja svojo dolžnost, za vse drugo se ne meni. Če mu izpoddrsne na gladkih tleh, ne razbija in ne prha, ampak se uleže po strani in čaka mirno; kajti gotovo dobro ve, da so poslali po stroj, ki vsakega konja hitro spravi na noge. Berlinska šaljiva uganka se glasi: „Kaj je hitreje nego misel?“ Odgovor: „Droškni konj! Preden si moreš misliti: „padel bo“ — že res leži! — Vendar se ne sme misliti, da so ti konji suha kljuseta. Ne! Konji so dovolj rejeni, so vestno očejeni in nikoli tepeni. Le ognja jim manjka, čilosti; na gladkem tlaku, po povsod enakomerno ravnih cestah postane konj le živ stroj, delujoč vedno z enakimi — konjskimi silami.

Z vozovi in konji se ujemajo kočijaži. Vsi so enaki, majhni, čokati, sredi trupla najširši, proti obema koncema se zožujejo; vsi imajo enake široke obraze, vsi težke čevlje z debelimi lesenimi podplati. Tudi manj glasni so nego naši „fijakarji“; videti je, kakor bi kaj resnega ugibali; navadno čitajo kak časnik, če nimajo drugega posla; pri tem in onem sem tudi zapazil, da se je učil — angleščine . . . Pa pošteni so vseskozi in na napitnino računajo prav malo. Če mu daš desetico povrhu, hvaležen ti bo. K poštenosti so prisiljeni: v Berlinu so namreč droške skoraj brez izjeme taksametrske; stroj, ki glede na obseg vožnje sam sproti določa in zabeležuje ceno, je pritrjen tako, da vidiš, kako se njegov kazalec premiče; naposled aparat sam sešteje vsoto, ki jo imaš plačati. Začetne cene so različne glede na število oseb in različne po noči in po dnevi, vse pa jako nizke; n. pr. za pet oseb po dnevi do 600 *m* daljave le 60 vinarjev, za vsakih nadaljnih 300 *m* doklade 12 vinarjev; preden naraste voznina do 1 marke, se peljemo že dokaj daleč; za težjo prtljago se plača doklade 30 h, ki jo registruje aparat; toliko se plača tudi za psa. Kočijaži taksametrskih drošk so uniformovani s temnomodrimi haveloki, poglavitno pa z belimi pološčenimi cilindri s črnim trakom; v berlinskem žargonu imajo ti beli cilindri priimek „Milchtöppe“.

Nekoliko fijakarske dovtipnosti tiči sicer tudi v teh trajnih prebivalcih berlinskih ulic; samo da je nekoliko bolj naivno nerodna nego prefriganost avstrijskih tovarišev. Pripovednje se n. pr. tale dogodbica:

Neki mož se zgrudi na cesti; zadel ga je mrtvoud. Ljudje se zbero in doženejo po zapiskih umrlega, da se piše Schulze in da stanuje v tej in tej ulici. Droškarja, ki je stal tam, naprosijo, naj pelje mrtveca na dom in naj ženi na nežen način javi smrt njenega moža. „Det woll'n me schon machen," pravi kočijaž in se odpelje. Dospevši do dotične hiše, poišče v njej Schulzejevo stanovanje in pozvoni. Žena sama mu pride odpirat. Vpraša jo ravnodušno: „Ali ste vi vdova Schulze?" „Schulze se pač pišem, a vdova nisem!" ga pouči ona. Kočijaž pa se odreže: „Koliko staviva, da ste vdova?"

So še pač tudi droške brez taksametra, a širše občinstvo jih jedva pozna in na splošno podobo ulic ne vplivajo prav nič. — Končno naj še zabeležim, da je beseda „droška" (prvotno, n. pr. pri lužiških Srbih: „drožka") slovanska beseda, izpeljana od besede „droga = draga" = cesta. — —

Privatni vozovi so včasi seveda kaj elegantni. Avtomobili se po ulici kar vrste; veletržci imajo izvečine za raznašanje blaga često zelo lepe tovorne avtomobile. — Motornih koles je mnogo, za navadne kolesarje — imenujejo se nelaskavo „Scherenschleifer" ali tudi „Strampelfritze" — se občinstvo niti ne meni, ker so tako izvežbani, da nikogar ne — nadlegujejo. — —

Poleg parne obmestne železnice vozi v zapadnem in južnem delu mesta tudi prava električna železnica, deloma visoko med ulicami, deloma pod zemljo, celo pod Sprevo. To železnico nameravajo podaljšati pod zemljo v toliko, da bo južni del mesta bolje zvezan z osredjem; to zvezo oskrbujejo doslej le poulična vozila, ki ne zadoščajo; a nad ulicami se železnica tu ne da izpeljati.

(Dalje prihodnjič.)

Trenotek.

Trenotek, večnosti izvor,
ti, čigar rodu ni očeta,
skrivnost ti sveta, neujeta,
ti si mi nič, ti — moj vesmir!

Ti brez morale, definicij
vihtiš nad nami žezlo vlade:
vzdrhti srcé, in sodba pade, —
in že nikjer sodnika ni!

Vladimir Levstik.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

V tem dirja vitez dalje svojo pot.
Dekletovih besed ni niti slišal,
saj pije sluh njegov le pesem Vile
in cilj samo miglja mu pred očmi.
In bliže, bliže se primika gozdu.
Še malo skokov, pa doseže rob —
še skok, in prvo drevje — — Toda, grom!
Ko blisk odskoči konj in duša se
pretrese vitezu v telesu vsa.
Tam, kjer je jasno videl trdo zemljo,
pred robom gozda, zazija prepad;
globok je, da ne vidiš mu do dna,
in iz globin tema se dviga črna.
Začuden zre in se zamisli vitez.
Mogoče ga je varalo oko,
da ni opazil brezdna že poprej
in dima, ki vali se iz prepasti.
Zdaj mora poiskati drugo pot . . .
Ko potolaži zbeganega konja,
povede mirno ga na desno stran,
kjer se mu zdi, da je redkejše drevje.
Polagoma obide grdo brezdno,
pritegne uzde, zasadi ostroge,
in kakor ptica konj mu poleti.
Dir — dir — in že se je približal gozdu,
da skoraj z roko bi dosegel drevje.
Naenkrat pa se konju izpod nog
izmakne zemlja in žival se vdira
v močvirnih tleh globoče — vse globoče —
pogrezne do vratu se v črnem blatu,
ki vitezu že sega do pasu.
Zakleti glasno, krepko hoče vitez,
a misel na svobodo močna je
tako, da obtiči mu v grlu glas.

V srce njegovo strah ne najde vhoda,
a skrb zavrta silno mu v možganih.
Kako se rešiti zdaj iz zadrege?
Kako naprej? Kako — kako do cilja?
Tako že blizu, pa naj vse izgine?
Namesto slave, sreče — grda smrt,
pogin v umazani, smrdeči brozgi?
„Na pragu! Nemogoče — oj, svoboda!“
Izvije se mu klic iz duše dna,
in tisti hip zagleda sredi barja
nedaleč majhen otok suhe zemlje.
Oko premeri nagloma daljavo,
roke upro krepko ob vrat se konju,
vso moč zdaj zbere za napor odločen,
iz sedla dvigne se, odskoči čvrsto
in srečno tam obstane na otoku.
Oddahne se. Utrudil se je pač,
po vsem telesu ga obliva znoj,
a rešen je in v rokah so mu uzde.
Oči upira zvesti konjič vanj.
Ozre se vitez; trdna tla so blizu
na strani, od katere je prijahal.
Če dobro skoči, pride tja lehko,
a rešiti je treba najprej konja,
ki pregloboko še tiči v močvirju.
Razmišlja — mirno. Hladno vse presodi.
Na zemljo leže in potegne meč;
tako ležeč porabi za lopato
orožje zvesto, odkopava blato
in s težkim trudom dela ozko cesto.
Odrekajo roke mu skoraj službo,
počasi pokazuje se uspeh,
a kaže se, in končno, ko je že
opešala mu skoraj zadnja moč,
je konjič vendar do trebuha prost.
Le hip počitka; pa pograbi uzde,
potegne, konj pomaga, kakor zna,
še krčevit trenotek, pa je tudi
žival na varnem, kjer so trda tla.
A v duši vitezu zapoje slava.

Ostali trud sedaj je le igrača;
zajaha konja, pa ga izpodbode,
močno koleni stisne kakor klešče,
a konj odskoči, preleti močvirje,
ko da imel bi orlove peroti,
in druga je premagana nevarnost.
A poti še ni v čudni, temni gozd.

In vitez išče — išče — išče pot.
Ni hip ne zapusti ga močna vera.
Svoboda ga je s pesmijo vabila,
pa čuti, da jo vsemu vkljub doseže.
Steza se vije med grmovjem gostim,
naravnost proti gozdu vodi smer.
Previdno vitez tja napoti konja.
Korakoma se približuje hosti —
tu mora biti zaželjena pot.
In vije gaz naravnost se med drevje,
sledeč jo že dospe jahač do roba —
tu skoči iz grmovja gostega
pritlikavec ostuden prav pred konja,
pa skače, pleše in se premetava;
zavist zija iz gadovih oči
in smrad neznosen širi se okrog.
Konj bije zemljo, pa ne more dalje
in vitez je izgubil moč nad njim.
Pritlikavec se zoprno nakremži,
iz zemlje švigne ogenj proti nebu,
z žveplenim plinom se napolni zrak;
konjič se vzpenja, ker ga smrad duši,
pa sili z vso močjo nazaj, na dan
in komaj nadvladuje ga gospod.

Zapiha veter — žveplo se razblini,
izgine ogenj in pritlikavec;
a tam stoji orjak ko hrast visok,
z volovskimi vodenimi očmi
v ostudnem licu stare opice,
ki nima čela, nos širok, zmečkan,
ščetinaste kocine po obrazu,

ogromen gobec in čeljusti silne,
na glavi pa železno pokrivalo,
podobno stari, zarjaveli kroni.
Gorjačo grčavo, namesto žezla
vihti srdit z nerodnimi rokami
in nerazločni hripavi glasovi
izvijajo se mučno mu iz prs,
ko da se sili oponašati
oslovsko riganje, rjovenje levje
in jezno pasje lajanje obenem.
Zastavljena tako je konju pot;
nozdrvi se mu širijo sopeče
in pene zbirajo se mu ob gobcu;
naprej ne more, a nazaj ne sme,
ker čvrsto ko stiskalo ga drži
z rokami in z nogami gospodar.
Le malo časa gleda vitez hrusta,
potem potegne meč, zamahne hitro —
zadene zrak — oddaleč se reži
grdobna spaka, vseokrog pa raste
iz tal sovražnikov brezbrojna vojska.

In vitezu ne pride strah v srce.
Svoj meč vihti, pa seka desno, levo;
kresi se mu oko in mišice
napenjajo se v nedosežni moči,
pa seka, bije, bode — kar zadene,
je prazen zrak, fantomi brez telesa.
„Svoboda! K tebi si izsekam pot!“
zakliče, menda v mislih, brez glasu,
udari enkrat še in — vse izgine.
Ničesar zdaj ne vidi hrabri vitez,
ko da so oslepele mu oči.

Naenkrat zažari ozračje;
zazdi se ti, da gozd gori.
Trenotek — spet tema preteča.
Ko v blaznih sanjah motajo sedaj
se čudne, spakedrane, temne slike
v neskončni vrsti pred očmi junaku.

Plešoče vešče, žene zapeljive,
satiri s polnimi mehovi vina,
zdaj rabelj golorok s sekiro ostro,
zverine divje z gladnimi očmi,
v sprevodih množice razgretih lic,
ki gleda iz oči jim fanatizem, —
tu vislice, grmada, pa verige —
v brezumni mešanici roj prikazni,
zdaj v črni temi čudno osvetljenih,
a zdaj pošastno mračnih v rdečem ognju.
In v divjem, blaznem, besnem dirindaju
zaganja se in sili vse v junaka
in vabi, žuga, mami, bije, suje.
A sredi vseh pošasti, vseh strahov
vihti nevstrašen vitez zvesti meč.
Le koprnenje mu narašča v srcu
in strasten klic se otme mu iz grla:
„Oj, k tebi, k tebi, ljubljena Svoboda!“
Vsa vera duše zadoni v tem klicu
in tisti hip izginejo pošasti.
Le redek dim se dviga še v višave,
diši kadilo in voščene sveče,
a vitez s konjem zopet je pred gozdom.
In glej! Okoli gozda teče reka,
široka, rdeča, mesto vode kri.
Pojaha vitez desno, jaha levo —
vali krvava reka se povsod . . .
Nikjer mostu, nikjer brvi, brodu —
In grozno peni se valovje rdeče;
od vzhoda sem pa plava že večer.
Šumi valovje, v strugi kri blešči —
ni druge poti — zaleti se vitez,
visoko brizgne kri, ko skoči konj —
zdaj plava, plava — mučno se bori
z deročo strujo — — in nazadnje zmaga.
Na drugem bregu v temi gozd stoji,
in gozd molči in mir puhti iz njega.
In vitez jaha kakor po svetišču,
počasi, tiho. Vseokrog je mir.
Svečano vse je kakor v večnem hramu . . .

Tu rajajo skrivnosti nedosežne
brezglasno, brez oblike in snovi.
Pokoja tu je sveti, tihi hram.

In jaha vitez skozi gozdni mrak.
In jaha od večera celo noč,
a ko rodi se zunaj beli dan,
zasije sredi gozda zlata luč;
v osrčju gozda večna je svetloba,
prekrasen dan, svetlejši nego dnevi,
ki jih uživa človek kdaj na svetu.
In vitez vidi čudesno svetlobo —
oj, tam je cilj — zauka mu srcé —
iz sedla skoči — in pred njim stoji
v krasoti večnomladi bela Vila.
Smehljaje mu izroča prstan zlat.

(Dalje prihodnjič.)

Dnevu.

Gasne dan in v nočnem tone valu,
ginejo krvave sence raz nebo,
polju žarki dneva se poljub ohlaja,
gori jasno dalečgledno mre oko . . .

V gozdih si zakrokajo strahovi,
v zraku zakraljuje netopir,
v lice pa za dnevom žalost leze,
v srce glasno privesla nemir! . . .

V duh spomini težki pridrevijo,
žalostno ozirajo nazaj se v dan,
temni so, kot da ne bili bi otroci dneva,
brez sladkosti, kot rodil bi jih noči titan . . .

Z jutra čas ves tu leži boleč pred mano
temno-mirno, kot je presanjana noč,
oster glas očitajoč iz časa kliče:
„Vso prespal si dneva jasno moč“! . . .

Prostoslav Kopriva.

Klic čez vodo.

Spisal **dr. Ivo Šorli.**

7.

balkonov se je usipalo cvetje, slovesno so vihrale zastave in brezkončna vrsta prazničnega naroda se je valila tja proti glavnemu trgu, po svetlem, modrem nebu pa je stopalo mogočno solnce proti poldnevu, kakor da hoče baš v visoki svečani uri zasesti svoj blesteči prestol.

Dr. Stanko Kralj je dospel s svojo nevesto in njenimi starši baš pred tribuno. Preril se je v senco ter se je ozrl okrog sebe. Tik za odrom je stal spomenik, od vrha do tal zastrt z dolgimi, belimi zavesami in obdan okroginokrog od visokih standart s težkimi in kakor v velikem pričakovanju proti zemlji navzdol visečimi zastavami.

Razvrstile so se že zadnje čete po obširnem trgu in nastal je svečan molk, ko se je prikazal na stopnicah tribune visok mož ter stopal počasi na oder.

Stanko se je zazrl vanj in ga poslušal, toda vse oprezno in nezaupno mu je bilo pri srcu in ves čas je mislil na svoj pogovor takrat z bratom pred dvema mesecema.

Ozrl se je okrog sebe in motril počasi obraze poslušalcev. Bilo je veliko pobožnosti na njih in v mnogih očeh je videl globoko, iskreno, naivno ginjenje.

Tam, baš na nasprotni strani pa je uzrl Vlado Silvo. Čudno trd in mrzel mu je bil obraz in vse sovražne njegove oči.

„Kako lepo in praznično je pri srcu vsem tem drugim,“ si je mislil Stanko. „Mi pa smo tako hladni in trezni. Tudi jaz... Samo še nekaj me zgrabi, kar pride samo in naenkrat; tu je pa vendar vse narejeno in umetno . . .“

A v tem hipu je povzdignil govornik svoj glas in roj prelepih, svetlih besed se je usul navzdol in naokrog, kakor da je vrgel celo perišče samih živih, zlatih rož.

Stanko je vzdrhtel ter pogledal sladko prestrašen gori k njemu, ki je stal na vrhu, obrnjen s svojimi širokimi rameni proti spo-

meniku in kažoč s svojo desnico visoko predse navzgor. In tedaj so zagrmeli z grada tik nad njimi topovi, činele so zazvenele, bele zavese ob spomeniku so se stresle in zdrsnile ob drogih navzdol.

In bilo je, kakor da je stopil oni tam gori na vrhu spomenika z enim samim mogočnim korakom ven iz davnih dni naravnost pred ta svoj rod tu doli pod seboj ter obstal trd in nem in ogromen iz oči v oči pred njim, kakor priklican iz onkraj groba in ven iz vse svoje blesteče slave, pol jezen zato in pol ginjen nad tem morjem k njemu navzgor kipeče ljubezni.

Tedaj se je dvignila tam zadaj nekje njegova najslajša pesem, tiha, plaha, kakor je bila prikipela nekoč njemu samemu iz srca, a že bolj in bolj naraščajoča in naenkrat v skoku gori na višini pri njem, objemajoča ga s svojimi ognjenimi zublji od vseh strani, plakajoča in vriskajoča, vsa boleče-stisnjena v ogromne narodove prsi in vsa v zlatem, prostem zraku vihrajoča.

Stanko je omahnil za hip nazaj in se prijel nehote za prsi. Topilo se je tam notri nekaj čudovitega, čisto natanko je čutil, topilo se in vrelo razkošno gorko v globine njegove duše in iskalo obenem počasi in mehko njegovih pijanih oči. Na vse strani je kipelo in mazililo njegova čuvstva, kaker bi se bil razšel po temni cerkvi izpred oltarja trop belih duhovnikov s škropilnicami v rokah...

„Ona guba pod levim kolenom ni popolnoma naravna," je zaslišal naenkrat moški glas v tujem jeziku za seboj.

„Da, to je pa res, papa!" mu je pritrdil zveneč ženski glas. „Ali se ne zdi tudi tebi, Stanko?"

Stanko se je ozrl topo tja nazaj in ni umel, kaj hočejo.

Potem pa se je spomnil naenkrat, da je ta ženska ob njegovi roki njegova nevesta in njemu namenjena, da ga spremlja vse dni . . .

Ledeno mrzlo je postalo okrog njega in strašno jasno mu je bilo, kaj je pomenil ta hip zanj in za njegovo ljubezen . . .

„Tujka!" . . . mu je strepetalo še enkrat srce in potem se je ozrl s hladnim pogledom v njen obraz.

Bil je navaden in kakor vsak dan. Samo nekoliko radovednosti je bilo več na njem in zanimanje za vse to vrvenje okrog sebe. In morda celo malo ponosa pred starši, da so rojaki njenega bodočega soproga priredili tako lepo slavje. In res je videl na njih obrazih dobrohotno priznanje.

Vlado je stal še vedno tam in Silva zraven njega. Stanko je gledal tja in prijelo ga je, da bi se tu poslovil in se jima pridružil.

Pozabil je odgovoriti, kako sodi gubo pod desnim kolenom, a oni menda niso opazili tega, ker so presojali zdaj že obraz.

„Kar tja grem!“ si je mislil. „Vsaj moji ljudje so in morajo občutiti lepoto te ure, celo Vlado.“

In ne da bi se brigal še za hip za kaj drugega, se je obrnil k svojim spremljevalcem.

„Saj me oprostite, gospoda?“ je rekel in ponudil nevesti roko. „Tamle vidim svojega brata, ki imam govoriti ž njim nekaj zelo važnega. Iščem ga z očmi že ves čas.“

„Ampak popoldne prideš k nam, kaj ne?“ ga je vprašalo dekle nekoliko začudeno.

„Pridem!“ je rekel in se izgubil med množico.

A ko je bil že tik pri bratu, se je ustavil nehote in mučno se mu je zdelo stopiti tja, ko sta bila s Silvo tako sama skupaj. In približal se jima je rajši tako, da jima je prišel za hrbet, hoteč se jima pridružiti potem v primernem trenotku.

Na tribuni je stal že drug govornik.

Stanko je sklonil glavo. Ni mu bilo za nič več, zakaj skvarilo mu je bilo vso dobro voljo, kar se je bilo zgodilo pravkar tam na oni strani.

Tedaj se je sklonil Vlado bliže k Silvi in Stanko je slišal natanko:

„Jaz grem! Ali ostaneš ti še?“

In obrnil se je rezko ter obstal tako naenkrat pred bratom.

Zardel je ves in se prestrašil.

„Oprosti!“ se je nasmehnil Stanko. „Stal sem slučajno tu zadaj in zanimalo me je slišati tvojo sodbo o spomeniku. Toda pardon! — kakor vidim, nisi sam; dovolite, gospodična, da se predstavim. Jaz se vas spominjam namreč še s Potoka!“ je rekel potem s prijaznim nasmehom. „Ampak seveda, zdaj ste čisto nekaj drugega!“

Nehote mu je obstalo oko polno občudovanja na njenem obrazku, zakaj tako od daleč in mimogrede še opazil ni bil prav, da je tako čisto izjemno lepa.

„Lepo se je posrečilo, kaj ne, gospodična?“ je pokazal z glavo proti spomeniku, da bi prešli čimprej čez trenotno zadrego, v katero ju je bil spravil. „Ampak, kakor se mi zdi, mojemu gospodu bratu tudi danes ni vse pogodu.“

„Ne; njemu spomenik nikakor ne ugaja. Kaj pravite vi, gospod doktor?“ je reklo dekletce ponižno.

„Jaz? Odkrito povedano: — jaz spomenika doslej še videl nisem . . . Ne vem, kako mi je, a zdaj ga ne maram niti ogledovati

še. Veste gospodična, jaz sem namreč še nekoliko iz stare šole, ko smo bili veseli, če se nam je vsaj za hip raztajalo srce. In potem so človeku oči kakor z maslom namazane. In tako sem videl doslej namreč še samo onega tam gori, kako je stopil pred nas in obstal pred nami!“ je pokazal na kip in zopet se mu je zgenilo pri srcu, da je začutil vnovič čudno gorkoto v svojih očeh.

Vlado je stal ves mračen ob strani in samo skomizgnil.

„Kaj hočeš reči s tem zmigovanjem?“ ga je vprašal Stanko razdraženo in zato nekoliko preglasno, da se je ozrlo nekaj glav sem.

„Kaj naj hočem reči? Da mi taka komedija ne more zbuditi nobene iluzije!“

„To so torej edini vtiski, ki si jih sprejel danes o vsem tem, kar se vrši pred teboj? No, potem moram reči, da te ne zavidam!“ je zmajal Stanko pomilovalno z glavo.

„In vi, gospodična!“ se je obrnil s temnim nasmehom k Silvi.

Dekletce je samo zardelo in videlo se mu je, da je v veliki zadregi.

„No da, vi, najmlajša duševna elita, ste že preboleli take stvari, kaj ne?“

„Ne, kar se tiče mene . . . Toda — — —“

Ustavila se je zopet in vrtela svoj solnčnik nad seboj.

„Toda bojite se, da bi se osmešili. Ah, draga gospodična, eno vam svetujem, če smem: ne zapirajte svojega srca po sili, najmanj, kadar hoče božje solnce skozi vsa okenca vanje. Tako škoda bi bilo!“ je vzkliknil v lastno začudenje že preveč gorko.

Vlado se je ozrl sem in se ironično nasmehnil.

„To je odvisno od tega, kaka so taka okenca“ je rekel. „Nekatera so sploh zabita in za njimi je vedno slab zrak; druga imajo barvana stekla, zelena, rožnata, celo črna; tretja so pa kar brez vsega in zleze lahko čez dan noter božje solnce, po noči pa kaka — krastača, če pride baš mimo.“

„Kako mislite, da je z vašim srcem po tem popisu, gospodična?“ se je zasmejal Stanko dobrohotno. „Nekoliko bolj temno steklo, kaj ne, tako, da je celo solnčni žarek za njim malo bolj žolte barve?“

„Po čem sodite tako, gospod doktor? Saj me čisto nič ne poznate.“

Stanku se je zdelo, da je nekoliko užaljenosti v teh besedah, toda naredil se je, kakor da ni opazil, in nadaljeval je živahno:

„Ne vem, ne vem . . . a tako se mi zdi, ker poznam svojega brata.“

„Ampak, strela! Kaj je res mogoče, da inteligenten človek ne občuti vse gnusnosti take komedije, kakor so jo nam priredili naši narodni voditelji danes!“ je vzplamtel Vlado naenkrat in oči so mu zagorele.· „Te živali, ki ne mislijo na nič drugega, nego kaj bi pogoltnili, so ti natlačili za to slovesno uro svoja umazana usta z dehtečimi, žarečimi besedami; te živali, ki sovražijo s temno, topo mržnjo vsakega umetnika, kakor sovraži po blatu rijoči krt solnčno luč, se tope tam gori na odru ljubezni do enega izmed teh sinov luči, in spodaj pod odrom se topi iste ljubezni in v isti ginjenosti rodoljub, ki še vedno zasmrdi po kisli repi in po pivu, kadar zatuli svoj „živio!“ — Fej, zlodej! Mene zaduši, če ne ubežim!“

„Ne kriči, fant!“ se je nasmehnil Stanko. „Saj se razumemo vseeno. In še kako se razumemo! Glej, ne čudim se ti, da zabavljaš: naravnost znak je, da je človek ali še zelo mlad, ali pa že precej star, ako zabavlja. Jaz sam sem tudi zabavljal in vsak je zabavljal, kdor je bil kdaj resnično mlad, samo da je poganjalo v mojih prsih poleg mnogo trnja tudi nekaj rož. Toda nočem se šaliti,“ je pristavil resno. „Baš zato ne, ker meni samemu ni bilo do šale, kadar me je zgrabilo tako, kakor je zgrabilo zdaj tebe. Ampak to bi predlagal, da gremo rajši malo na izprehod proti mestnemu drevoredu,“ se je obrnil naenkrat k njima. „Tu je itak končano, kar je bilo lepega, in gre samo še za to, da odleže še temu in onemu voditelju, da govorim v Vladovem zmislu.“

Onadva sta molče pokimala in odšla za njim.

Bili so kmalu izven gneče in jo zavili potem proti drevoredu.

„Pravzaprav je čudno, da vama dociram tu kakor kak profesor v šoli, a morda vama ne bo škodovalo, če vama pove enkrat tak-le star, izkušen mož, kako je prišel do tega, da lahko zopet joka z rodoljubi vred,“ se je zasmejal Stanko, ko so mogli hoditi zopet drug poleg drugega. „Zakaj ni še pet let, ko bi bil položil svojo roko precej težko na vsakega, ki bi mi bil to prorokoval. Bilo nas je pet, šest in zabavljali smo, da je bilo veselje, veselje je to namreč v vsakem slučaju in izborna zabava. Ampak vrag vedi, zakaj, — polagoma mi je jelo to presedati, ko je bilo vedno le isto in isto in še posebej, ko sami nismo bili mnogo boljši od teh rodoljubov. Tako se je moja zagrizenost še podvojila in nekega dne sem kar vstal in šel . . . in prišel tako na — — drugo stran življenja. In tam sem se ustavil in se ozrl in se zagledal zopet predse, vedno z istim ironičnim nasmehom na ustnicah. A zopet vrag vedi, kako, zakaj in kdaj: ko sem tako gledal, gledal namreč

življenje od te druge, baš nasprotne strani, se mi je izgubil moj ironični nasmeh. Da me poslušaš, Vlado: izgubil se mi je nasmeh, ne pa tudi — ironija. Zdi se mi, da mi je zlezla takrat ironija — globoko v dušo. A zdi se mi dalje tudi, da mi to ni škodovalo... Bogve kak kemični proces se je izvršil tam notri vsled te nove sestavine, ampak to sem občutil, da je postalo vse bolj mirno in uneseno potem . . . Toda ne, to ni pravi izraz: mir je smrt!" je stresel z glavo. „In smrti še ne čutim v sebi. Ni zima to, velik, svetel, poleten dan je, poln jasne, vedre, sočne harmonije ! . ."

Umolknil je in gledal z izgubljenim pogledom daleč tja predse.

„In te harmonije ti ne more skaliti nič več?" se je oglasil čez nekaj časa Vlado.

Tiho je bilo v drevoredu, svečano in nobenega človeka nikjer. Drevesa so stala popolnoma trda in nepremična — kakor sužnji, postavljeni v dolgi vrsti ob obeh straneh bele ceste, da so tam in jo ščitijo pred trdim, brezobzirnim solncem.

„Pridrevi vihar, in še morje se premetuje; pade blisk, in še gozd strepeta," je nadaljeval počasi Vlado. „In da bi bila človeška duša, ki bi obstala?"

„Pridrevi vihar, in pade blisk, a samo površje morja se razpeni in samo v vejah završi čez gozd. Toda še zazibajo se ne globine in še zganejo se ne debla. In v globinah leži težko in neizbrisljivo mrzel smeh; in debla golčijo v nerodnih objemih neumljive stare dovtipe, ko kričijo veje — deca neumnega strahu nad njimi."

„In ti misliš, da si res tako?" je vzkliknil Vlado s čudno grozo v očeh.

„Mislim . . . Morda nisem, a zdi se mi včasi . . ." je rekel Stanko tiho.

„Potem, da . . . Potem že . . . Potem ne more nobena velika žalost do tebe . . . Samo če pride strela — — —"

„Če pride strela, potem je seveda vsemu konec. Zakaj strela je zadnja beseda, podpis in pečat!" . . .

„Ali potem je zame vse zaman!" je kriknil Vlado naenkrat s čudno bolestjo. „Zakaj jaz ne bom nikdar tako. Glej, vode v mojih globinah so gnile in nimajo pramoči, da bi ubrzdale po viharju valove, in za lubjem mojega debla je — črv. Tako je vse zaman! Vrnimo se!" je pristavil trdo in se obrnil.

Stanko se je ozrl presenečen vanj in Silva je prebledela.

„In zakaj?" je vzkliknil Stanko.

„Ne vem. Morda sem zbolel na bolnih knjigah, kakor bi rekel ti; a vsekakor je bolezen neozdravljiva,“ se je nasmehnil Vlado s trpko ironijo.

„Ah, ne bodi tragičen!“ se je zasmejal Stanko. „Sicer pa ti to že preide.“

„Jaz pravim tudi tako!“ je vzkliknila Silva vzhičena. „Treba je, da se otresemo že vse te klavrnosti in pričnemo novo življenje! Jaz sem vam brezkončno hvaležna za to uro, gospod doktor, res: brezkončno hvaležna.“

Lica so ji gorela in polne gorkote so ji bile oči.

„Tako?“ je zategnil Vlado in se ustavil. „Potem nimam govoriti tudi s tabo ničesar več. Z Bogom, Silva! Hvala za vse!“

Iztegnil ji je desnico in se že obrnil, da gre.

„Kam?“ je vzkliknila vsa prestrašena.

„Kamorkoli! Kaj se čudiš?“ se je zasmejal strupeno: „Kaj naj morda ostanem radi tvojega lepega obraza? Dokler sva si imela še kaj povedati, je imelo nekaj zmisla, da sva se iskala. Zdaj pa, ko si izjavila, da greš tja noter v življenje, kamor jaz ne morem in nočem, pa srečno pot! To je kakor pri vojaških pogrebih,“ se je zasmejal še srditeje. „Godba obrne pihala, da iztečejo sline po mrtvaških molakordih iz njih, in zapiska veselo poulično živim v mesto, v veselo življenje nazaj, — mrtvega vlečejo pa na drugo stran.“

In ne da bi se še ozrl, jo je krenil urnih korakov na stransko pot, ki je vodila čez polje v mesto.

Gledala sta, pritrjena na svoje prostore, za njim, dokler ni bil že daleč tam.

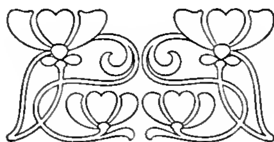
„Eh, saj pride nazaj!“ je zamahnil Stanko predse in se ozrl v Silvo, sam prepričan, da jo hoče le potolažiti!

„Ne pride več! Nikoli več ne pride!“ je vzdihnila globoko in težko in stala še vedno vsa izgubljena tam.

„Pojdiva, gospodična! Vi ga še ne poznate, če mislite, da je to njegova zadnja beseda!“

Ona pa ni odgovorila ničesar več in molče sta se vrnila v mesto.

(Konec prihodnjič.)

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

(Dalje.)

Vsak, kdor je količkaj rodoljubnega srca in prosvetljenega mišljenja, ve, da se spodobi iti na razstavo lepe umetnosti, če jo otvorijo v bližini, in pokazati drugim, da tudi on deli njih dobro mnenje o sebi. Vsakdo ve, da takšno dejansko priznanje opravičenosti družabnih dolžnosti ne zadostuje, temveč da je treba prinesti iz kraljestva umetnosti tudi kakšnih vtiskov, ali vsaj narediti se tako, kakor bi jih bil prinesel. Treba je občudovati, odobravati, pa tudi obsojati — po pameti, da se para umetniška ne prevzame. Samo žal, da si je v poslednjem času svoje prevzetno rastoče samozavesti bolj nego kdaj utrdila enoglasnost takih obsodeb kot najzanesljivejše poroštvo umetniške vrednosti!

Hotel sem torej reči, da se na takšnih umetniških razstavah dandanašnji tudi pri nas ne vidi toliko ginljivih slik in sličic, nad kakršnimi so se naslajali dični naši predniki, temveč kaj mnogo platen, na katerih srce, navdušeno za blagodostojno češčenje častitljivih starin, z ah tako prebridko otožnostjo pogreša omiljene rjave polivke, asfaltnih senc, olivnozelene pomladne trate, romantičnih gospodičen in zastavnih junakov, lepo narisanih in koloriranih. Tempi passati, aranhueški dnevi! Ne glede na premnogoštevilne revolte in revolucije v estetiki je sodobna umetnost napolnila razstavne dvorane s slikami, ki so tako pregrešno ponesnažene z bohotno lučjo, ki ne nudijo narave poparjene in okisane, kakor se spodobi, in pripravljene v posebno, lahko prebavljivo jedilo, temveč svežo, mogočno in deviško, s slikami, na katerih so se vsi predmeti stvarstva od fejtebodi sredi ceste pa do noska zornolične devojke naenkrat pobunili, da ne mečejo več sive, temveč sinjevkasto in včasi kar naravnost višnjevkasto senco.

Takšne slike imajo dandanašnji že mnogo gledalcev in izmed gruč, ki se nabirajo pred njimi, je slišati minuto za minuto važno opazko, polno zadovoljnosti nad samim seboj: „Tetete! Impresionist, tako vam pravim, milostiva! Čist in pravcat impresionist,

kaj ne, gospodična? Da, gospod doktor, med našimi impresionisti ga ni mojstra nad X . . .“

In tako dalje. Stvar je večinoma ta, da X. ni impresionist. Kdor se hoče prav očividno prepričati o neverjetni razdalji od impresionizma καθ' ἐξοχήν do pleinairizma & Co., ki mora v očeh laika tolikrat jadrati pod zastavo impresionizma, bi si s pridom ogledal bogato zbirko njegovih najodličnejših dokumentov v luksemburškem muzeju.

Dela po dvoranah, ki smo jih že prepotovali, so razne vrednosti in raznih smeri, tako po predmetu, kakor po tehniki, in so mi sama po sebi odpuščala sisifsko nalogo posebnih razlag. Bojim se, da bi mogel bralec očitati temu, žal, neilustrovanemu članku preveliko nepopolnost, če mu, kakor prej, podam zgolj pretežen opis predmeta, ki je pri impresionistih prave korenine tako eminentno postranska stvar.

Začnimo torej pri Adamu!

Preporodu francoske umetnosti so kumovali Španci. Okrog polovice XIX. veka je polagoma prodrla točna, realistična risba, izpodrinila rokokoško maniriranost in obveljala, dasi se je tuintam pobratila s klasicizmom. Na mestu rjave polivke so se polagoma udomačile svetlejše barve, pri nekaterih spominjajoče Velasqueza; to in ono je bilo doma pri Goyi, kajti originalnosti ni lahko postavljati mej. Nemalo slik iz preddobe impresionizma spominja kolikor toliko na slavna španska slikarja; tisti pa, pri katerem zadobi ta vpliv očividen izraz in še očividnejše posledice, je v prvi vrsti Edvard Manet. Pomena Manetovega za kasnejšo umetnost bi človek po njegovih prvih delih skoraj še ne slutil. Res, da se že rano začenja izogibati modeliranja teles, a daleko ne v toliki meri kakor pozneje. Vse njegovo stremljenje in prepričanje temelji v tem, da umetnikova naloga ni, podajati predmet, kakršen je v resnici, temveč tako, kakor ga vidi. Zato se odreka plastičnemu izdelavanju, odreka se tudi podrobni risbi in opira vso silo svojega znanja na svetlobne reflekse. On in njegovi nasledniki hočejo podati prirodo tako, kakor jo vidiš, ako mežiš in za trenotek, nemara za stotinko hipa, odpreš oči, ali kakor vidiš iz železniškega voza obraze potnikov, ki te srečajo na drugem vlaku, vozeči se v nasprotno smer. Jasno je, da se pod temi pogoji, ali bolje rečeno, v teh mejah, slikar lahko odreče obrisom in modelaciji, zakaj barva in nje refleksi so edino, kar v navedenem slučaju učinkuje na oko. Zato Manet ne ljubi linij in form, temveč polaga luč in temo široko drugo poleg druge. Pro-

stora seve takšna slika ne izraža in predmeti ne stopajo plastično naprej, toda kdor priznava, da je hipna slika stvari, kakršna beži mimo nas, vredna slikarjevega čopiča, ta ne bo tajil, da so prvoboriteljski poizkusi Manetovi vredni njegovega talenta. Edvard Manet se je tako uprl vsem teorijam in naukom, sprejetim v ateliéju; dokazal je, da je umetniku vsaka šola odveč, v kolikor mu nudi to, česar se more učiti pri večni mojstrici naravi.

Leta 1859. je razstavil Manet dvoje slik, izmed katerih je „Dete s češnjami“ vzbudilo nekoliko pozornosti, in dve leti kasneje španskega dečka, igrajočega na gitaro, ki ga je pisatelj Théophile Gautier pohvalil, da je soroden Goyvim modelom. Da prisili javnost k razpravljanju, je priredil leta 1867. veliko razstavo svojih slik, ki je obsegala okroglih petdeset številk; med njimi se je nahajala večina tistih njegovih del, ki so pozneje zaslovela. „Sami Španci!“ je vzkliknil pred njimi znani realist Courbet. Tipična za to razstavo je njegova sloveča „Olimpija“, nahajajoča se sedaj v Louvru, potomka Goyove „Maje“: gola ženska sloni zleknjena na beli postelji, podprta s komolcem. Njena lega je tako trda in naravna, kakor dotlej niso bili vajeni risati ženskega akta. Umevno je, da je občinstvo, vajeno do tiste dobe zgolj tradicijonalne elegantnosti črt, spričo te zveste nerodnosti ščedilo s priznanjem. In še ta nepikantna bela barva, ki je dražila gledalce liki purana rdeča ruta! Kako je mogel slikar tako neokusno sleči svoj model in ga negarniranega položiti na belo rjuho, brez pisanih draperij, v trezni polmonohromnosti, samo z zamorko ob strani in s črnim mačkom pri nogah, da nasprotje luči in teme tem bolj kriči!

Bistveno razlikuje Manetova dela iz te dobe od del njegovih prednikov zgolj fragmentarnost risbe in navidezna, a preračunana nedovršenost. Dasi že tu sloni forma na barvi, ki edino določuje obliko, vendar se še ni povzpel do pravega svetloslikarstva, niti še ne razkraja barv v njih sestavine; toda v strogem zmislu opredelbe je že v tem času impresionist, slikar trenotnega vtiska.

Iz svoje odvisnosti od prednikov, ki mu je dajala vsaj še nekaj tal pod nogami, je storil Manet tudi poslednji korak do tistega suverenstva barve, ki si podreja vse detalje, določuje ton in razpoloženje in druži neskladnosti v harmonijo.

V tem oziru je baje — ne rečem, da ni legenda — mogočno vplival nanj obisk pri nekem prijatelju na deželi. Tam je opazoval Manet prijateljevo ženo, ki je sedela z otrokom v naročju pod drevesom na trati, obsuta s solnčnimi lisami, padajočimi skozi vejevje.

Slikar se je zamislil nad tem prizorom; zamikala ga je nerazrešena zadača in solnce je postalo veliki genij njegovega dela.

Do svoje popolne veličine se je razvil Manet šele v kasnejšem delovanju. V njegovi umetnosti, kakršna je bila na koncu njegovega življenja, je vse le barva, razkrojena v prizmatične sestavine, nanašane v podobi lis in prog, ki ti v bližini trgajo oči, a se zlivajo v daljavi v trepetajočo krasoto tonov. In to, bodisi, da zajame svoj predmet iz žive, bodisi iz mrtve narave: tudi Manetova tihožitja pričajo o enakem mojstrstvu kakor njegovi portreti in krajine.

Ni si težko misliti, da je s staro tehniko zavrgel tudi stare snovi; Manet ne išče romantike temnih prepadov, visokih gora in porušenih gradov, niti pompa historij, temveč zahaja v moderno poulično življenje, v zabavišča in kavarne. Kar daje njegovim krajinam „razpoloženje", da rabim ta od Nemcev zelo kompromitirani izraz, to ni preračunano občutje, zabeljeno s sentimentalnostjo, temveč sila luči, mnogoternost razsvetljave, z eno besedo, vrlo posrečen svetlobni eksperiment, nastopajoč s prekucuško zahtevo, da bodi gledalec očaran in estetično zadivljen brez sodelovanja nepotrebne domišljije. Stvar je interesantna, to zadostuje! Če tuintam mori, ni bistveno.

Kakor pri vseh impresionistih, tako imajo tudi Manetova dela pač p r e d m e t, a nič vsebine. Kaj predstavlja n. pr. njegov „Balcon"? Oče in belooblečena mati s hčerjo zro nate z zeleno pobarvanega balkona. Mati ima zanimive poteze obraza. Slika diha genijalnost vseh slabo postavljenih fotografij. Glede karakterističnih in individualnih znakov kaže zanemarjanje detalja, kar ugodno pospešuje učinek celote, in naglašanje barvnih kontrastov, kar nasprotno navdaja tudi površnega gledalca s čuvstvom, da so te barve zelo dolgočasne. Slika spada v prehodno dobo umetnika iz hispanizma v impresionizem.

Sorodna je Manetova ženska portretna študija, nahajajoča se v isti dvorani; isti je kolorit, iste so posebnosti, kot celota pa je razmeroma zelo individualna.

Zaradi dokumentarnosti Manetovih del je obžalovati, da niso številneje zastopana v tej dvorani. „Olimpija" bi bila zelo na svojem mestu med njimi. Kaj pa dela v Louvru, to vedi vrag. Vem, da ne bi škodilo, če bi se bila francoska vlada pravočasno pobrinila, da namesti v Luxemburgu tudi n. pr. katero izmed Manetovih marin, ki se toli hvalijo, pa ni nabavila niti ene, tako da je obiskovalec, ki si ne ve odpreti vstopa v razne privatne zbirke, neprijetno pri-

moran, spoznavati zanimivega mojstra, predstavljajočega ves razvoj nove šole, le enostransko kot portretista. Čisto slučajno sem prišel do tega, da sem videl drugje dvoje njegovih pokrajin; človeka pa mika radovednost še po marsičem, kajti reprodukcije po raznih zgodovinah slikarstva pri največji vestnosti ne morejo odgovarjati vsem zahtevam.

Važni vpliv japonske umetnosti se pri Manetu še ne pozna; svojo barvno teorijo ima od lastnega opazovanja na podlagi Velasqueza in Goye, do brezsenčnosti Japoncev pa je od njega še daleč, daleč. Ploski značaj japonskih slik si je prilagodil pred vsem moderni plakat; šele pozneje je prodrl tudi v slikarstvo v običajnem zmislu besede in mu zapustil svoje plodove.

Eden najvažnejših med temi plodovi je bila revolucija proti starim kompozicijskim teorijam, po katerih mora slikar težiti za blagodejnim ravnotežjem na platnu razdeljenih mas, za harmonijo linij in drugimi cilji, ki so res morda v gotovih dobah in pri gotovih umetnikih občutno preraščali enako važne interese, a imajo vendarle zase vsa estetična načela. Umotvor večne lepote, kakršen je Giorgionejev „Koncert v naravi“ v Louvru, bi bil brez te kompozicije banalnost.

(Dalje prihodnjič.)

Poljubi me . . .

Poljubi me . . .
Zapri oči —
naj ustne drgetajo,
poljubi me,
srce odpri —
naj duše šepetajo —
Le trdno mi zapri oko
in roka stisne naj roko —
Morja se vali bijejo,
nad njim pa zvezde sijejo . . .
Nocoj, nocoj je tvoja noč,
nocoj, nocoj je moja noč —
poljubi me . . .

Adolf Robida.

„Ilirija“.

Spisal **dr. Niko Županič.**

II.

O domovina, kdor te ljubi zdaj,
ljubiti mora s črnim gnevom v duši:
če se naučil ni kot papagaj
besed svečanih, svete hrame ruši;
če noče laži dvoriti lakaj,
je kot drevo, bolehajoče v suši.'
Glej, smešna krinka, opičji obraz,
to boginja svobode je pri nas.

Oton Zupančič.

Kdor iskreno in strastno ljubi resnico, svobodo in domovino, svoboden je in neustrašen kot Bog, a prezren in lačen kot pes.

Peter Kočić, 1903.

ko res živimo v dobi materijalizma, kakor nas etiketirajo nekateri filozofi, tedaj ne vlada materijalizem nikjer tako na debelo in v tako odurni podobi kakor na Balkanu. Sami atomi. Kakor atomi disocijiranega kristala, tako razmetani leže Jugoslovani po Balkanu. In strašna je ta disocijacija, preglodala je vse pojave individualnega in socijalnega življenja; opazovalec niti verjeti ne more, da so bili ti razpršeni atomi kdaj svetel kristal, ki je sijal nad Balkanom kakor čaroben dragulj. Kakšno je torej svetišče, ki caruje v njem ideja jugoslovanskega edinstva, kakšno je odznotraj in kakšno odzunaj?

Jugoslovani se ne zavedajo obsolutno nobenega edinstva, niti antipodi si niso tako tuji kakor jugoslovanska inteligencija. Kaj briga Srba in Bolgara, kje ležita Ljubljana in Trst?! In koliko se zanima Slovenec za Belgrad in Sofijo ali Carigrad? Jugoslovanska splošna geografija, statistika, kulturna in politična zgodovina so tajnosti, Jugoslovanu nedosežne in nepristopne. Jugoslovani žive razcepljeni v osmih samostojnih državah, versko jih loči sedem različnih konfesij (protestantizem, islam, katolicizem, grška unija, trojno pravoslavje, anglikanizem, mozajizem). Ob taki odtujenosti niti govora ne more biti o kaki skupni gospodarski, finančni operaciji. Ista razkosanost in razdejanost nas neprijetno presenečata, če pregledamo jugoslovanska plemena, vsako samo zase. Vzemimo samo Slovence, ki žive razdrobljeni v osmih različnih deželah, pripadajočih zopet trem državam,

povsod tlačeni in odvisni. Slovenci nimajo še napisane svoje znanstvene zgodovine, nimajo niti trgovske šole, niti ene višje gimnazije. Leta 1904. niso imeli Hrvatje niti ene književne revije. Na vsem balkanskem polotoku ni niti ene popolne, moderne univerze, in vendar imamo že tri samostojne države. Da se jugoslovansko kulturno siromaštvo vidi še bolj razločno in jasno, navajam za kontrast samo Čehe, ki bodo skoro imeli dve popolni, moderno opremljeni vseučilišči, dasi žive nesvobodno in v najhujšem boju z Nemci. Koliko imajo Jugoslovani svojega v znanstvu, literaturi in gospodarstvu? V literaturi ni narodnih, samoniklih struj, cvete import tujih modernih vzorcev, za katere širši narod nima razuma in čuta. Med narodom in inteligencijo zija globok prepad brez mostu. Domača industrija in trgovina obetata tako malo, da nas še vedno štejejo v tuje „Absatzgebiete“, kakor afriške in avstralske kolonije. Jugoslovanska agrikultura je še tako preprosta, da je večina rodovitne zemlje še neobdelana in da orjo po nekod še vedno z lesenim plugom. Koliko imamo poljedelskih, vinogradnih in živinorejskih šol, koliko vzornih javnih kmetij?

Ali to kulturno barbarstvo in medsebojna ignoranca nista ostali sramežljivo v svojih mejah, ampak sta začeli izzivati in se pripravljati k medsebojnemu zatiranju. Kdo ne pomni sovraštva med Srbi in Hrvati, med Srbi in Bolgari? Koliko je minilo časa, ko so Hrvatje v Zagrebu demolirali srbske zavode in hiše, da so Srbi podpirali Madjarone pri volitvah, da so se v bratomorni vojski klali Srbi in Bolgari? Isti prizori nas zgražajo v domačih političnih bojih; srednjeveški fevdalizem in sanskiloti so idealna prikazen proti korupciji strankarskega življenja. Nekateri slovenski emigranti, slovenski višji in nižji renegatski birokrati, hrvatski madjaroni, srbski „milanovci“ in lažipatrioti, bolgarski „stambulovci“ i. t. d., to so tipi, ustvarjeni iz istega blata! Žurnalizem brez vsakega širšega obzorja in idej je zastrupil z osebno polemiko dušo javne morale. Sedanja desorganizaclja in disocijacija se kažeta tako očitno, da mi ni treba zanju navajati še posebnih dokazov in dejstev iz zgodovine. Ob vsaki priliki se moramo pozivati na te realne razmere, da onemogočimo kvarni posel omejenih, nekritičnih optimistov, da izpodnesemo tla zoprnemu avtosofizmu, ki krasoslovi z energijo in navdušenostjo, izposojeno od alkohola, o našem dobrem ljudstvu, o „mili braći“ in „lepi domovini“. Moderni zdravnik ne maže nevarne rak-rane z lepo dišečimi mazili, je ne skriva očem z umetniško zasukano obvezo, ampak strga obvezo, razkrije rano, jo pregleda, pretiplje, izreže košček in

ga mikroskopsko preišče, — potem pa vzame nož ali ogenj ter izreže in izpali. Najprej je treba na polju populiti osat, plevel in trnje, zemljo z železnim plugom na vse strani preorati, potem sadi sad, sej seme!

Kdo je kriv? Kako je bilo mogoče, da se je tako bohotno razrasla ta desorganizacija? Kdo je razrušil države Ljutovida Posavskega, Simeona Velikega, Dušana „Silnega“? Zakaj je propadlo duhovno kraljestvo sv. bratov Cirila in Metoda, zakaj se ni uresničila ideja barona Ungnada, zakaj sta morala Gaj in Jelačić sramotno zapustiti zastavo pravega ilirizma? Vatikan, Berlin + Dunaj, Meka, to so elementi raztvarjajočega strupa, ki drobi jugoslovansko edinstvo. Tako se navadno odgovarja in tolaži, a do konca ne misli nihče in ne vpraša: kako je bilo mogoče, da so se te pogubne in razdirajoče namere Nemcem, Turkom, papežem posrečile? Vzroki niso specifični, bili so v vsej zgodovini isti kakor sedaj, kakor delujejo še sedaj v Afriki in Aziji, kjer vsiljujejo belopoltni nasilneži svojo kulturo v obliki korupcije in modernega suženjstva. Iskra zaneti požar samo tam, kjer najde gorljive tvarine, in klical boš zaman, kjer ni čujočega ušesa. Srbski in posebno hrvaški puhloglavi publicisti in literarni zgodovinarji se zgražajo že ob samem imenu ilirstva, kakor da bi bilo ono napravilo Jugoslovanom kakovo škodo, dasi je ravno ilirstvo imelo najzdravejšo in najidealnejšo misijo ter je tudi več koristilo Jugoslovanstvu nego vsi moljeni hrvaški kralji in poglavarji skupaj; kajti če drugega ne, ilirstvo je združilo mrtve, razmetane drobce od Skadarskega jezera do Drave in Sotle, od Timoka do istrijanske zapadne obale v eno kulturno celoto z enim književnim jezikom. Če ni ilirstvo doseglo popolnega uspeha, tega vendar ni kriva ideja in njeno ime, tega so krivi ljudje, ki so prodali svoje prepričanje in poštenje kakor za Khuena-Hedervaryja, ko je cela Hrvaška hlapčevala enemu človeku. Niti najmanjšega uspeha si ne more priboriti niti največja moč, ako ni korelativnih pogojev, ako ni dovzetnih, pripravnih tal. Samo narod brez discipline in organizacije podleže, vsi moderni topovi in ves kapital ne opravijo ničesar proti disciplinirani, organizirani masi. Disciplina in organizacija sama pa sta le sekundaren pojav, ki vznikne sam ob sebi tam, kjer ustvarita mlado generacijo stroga, cilja se zavedajoča vzgoja in korenita izobrazba. Isti pogoji so provzročili katastrofo na Kosovem polju 15. junija 1398. leta, ki so vzdrževali dvajset let Khuen-Hedervaryja na krmilu Hrvatstva. Ako

snujemo to analizo še dalje, do konca, pridemo do prvotnega, kardinalnega vira, iz katerega zajema narod svojo žitno in bitno energijo, svojo moč in obliko. To so tisti izvoljeni ljudje, katerim je izročila usoda sredstvo, vzgojo in izobrazbo naroda. Narod kot tak je nekaka brezlična masa, strukturo in obliko mu dajo šele njegovi reprezentanti, to so vladarji, politični, intelektualni, etični in estetični, okoli katerih se mase zbirajo in koncentrirajo kakor atomi okoli kristalizacijske točke.

Akademično, teoretično razmotrivanje nam je podalo splošne vzroke, splošno obliko jugoslovanskega partikularizma, — a kateri so faktični, realni njegovi predstavitelji? Ban Jelačić je vpeljal v urade in šole ilirski jezik in po vsej jugoslovanski zemlji je zaplapolalo viharno navdušenje. Nemško centralistno birokracijo je silno vznemiril naraščajoči požar in spravila je ves diplomatični, skrivnostni aparat v akcijo. Kakor da bi bil padel z vedrega neba, je nastopil med kranjskimi Iliri ubog živinozdravnik, po imenu Janez Bleiweis, naivna, skromna, a poštena kranjska duša. Po posredovanju vatikanskih agentov ga je dobila nemška birokracija v svoje roke, tako da revež vse življenje ni vedel, v čigavi službi deluje. Ne bomo se čudili, če pomislimo, da ta živinozdravnik ni znal dobro niti kranjščine, da ni imel nikakega duševnega obzorja, da ga je dosegal po državniški modrosti in splošni inteligenci zadnji gorjanski župnik. In tako je postal počasi ta praktični živinozdravnik brez idealnega poleta „oče slovenskega naroda“. Isto nalogo partikularizma je izvršil na Hrvaškem „Veliki Hrvat“ majhnih možganov, Ante Starčević, in njegov naslednik, Žid Jozua Frank. Vatikan se je samo stalno organiziral, njegova reprezentanta sta škof Mahnič in nadškof Stadler, njiju glasila: „Rimski katolik“, „Katoliški obzornik“, „Hrvatska straža“, „Vrhbosna“, „Hrvatstvo“ itd. Vatikan hoče uničiti idejo edinstva s konfesijonalnim fanatizmom. Drugi razširjevalci partikularizma so literati in žurnalisti, nekateri učenjaki, posebno jezikoslovci in zgodovinarji. Jugoslovanstvo še ni dovolj razdrobljeno in evropski diplomati že pripravljajo s pomočjo nekaterih filologov in zgodovinarjev (vsake hudobije plapcev) tri nove atome: bosenski, macedonski in albanski narod, oziroma jezik.

In vsega smo si krivi sami!

Morali bi biti iz granata, pa smo iz blata, iz katerega si tujci ustvarjajo po volji svoje kreature!

(Konec prihodnjič.)

Satura.

Spisal **L. Pintar.**

Habent sua **fata** libelli.

atum — usoda! Tudi pri pisateljskih proizvodih ima ta svojo posebno vlogo. Nedredkokrat se primeri, da pisatelj pač po svoje obrača, toda uredništva ali tiskarne pa vsled kake (bodisi že te ali one) nesporazumnosti po svoje obrnejo — in četudi pisatelju neljubo obrnejo, obrnejo pa včasi vendar. — To hočem pokazati na konkretnem slučaju.

Popraviti mi je namreč debelo napako — kak nasprotnik bi morda rekel „masten greh“! — ki se je vkradla v zadnji „Saturi“ na 309. strani v 9. vrsti od zgoraj. Dotično mesto se namreč ima glasiti: „sami p**r**oreki edinemu za dvopičjem sledečemu poreku.“ Napaka je seveda napaka, kdo da jo je zakrivil, ali pisatelj sam ali uredništvo, to čitateljev sicer ne briga dosti, kajti oni so s svojega stališča upravičeni, zapisati jo podpisanemu pisatelju na rovaš, če se mu tudi zgodi morda v tem krivica. Malenkost, poreče morda ta ali oni, ena črka se lahko izgubi, pazen čitatelj si pa to lahko sam popravi. To je sicer do neke meje res, včasih čitatelj že zadene popravo sam, vselej pa tudi ne. Kar je pa glavno: pisatelju samemu to ne sme biti malenkostno! —

Preidimo na drug tak slučaj! V podobnem položaju namreč kakor glede teh prorekov se nahajam, ako se z ozirom na krasotno izdajo Prešernovih Poezij iz l. 1900 zaradi izostalega gesla — sedaj šele, že daleč post festum — izgovarjam na ilustratorja, oziroma na posredovalca med urednikom in ilustratorjem. Čitajoče občinstvo je popolnoma upravičeno, da postavi izostatek Prešernovega gesla „Sem dolgo upal in se bal . . .“ pri omenjeni izdaji edino uredniku na rovaš; ono je popolnoma upravičeno (nò! če se tudi ne dá ravno tako daleč zavesti, da bi v svoji ogorčenosti nad toliko površnostjo površneža bombardiralo z gnilimi jajci —), ono je vendar popolnoma upravičeno, ako uredniku tako površnost, vihravost in pozabljivost zares ostro zameri. Čitajoče občinstvo, ki ne vidi za literarne kulise, ima v tem slučaju, pravim, s svojo za-

mero popolnoma prav! Čuden slučaj — zares **fatalen** slučaj — pa je zasukal stvar tako, da baš tisti, ki v „Slovenskem Narodu“ z dne 1. avgusta (št. 176) skoraj obžaluje, da se meni „zaradi tistega neodpustljivega lapsusa ni nič hudega zgodilo“ — bombardement z jajci morda? — da baš tisti — edini takorekoč izmed slovenskega čitajočega občinstva — **ni** prav upravičen do ostrega svojega ukora, do tistega tudi „s tako emfazo“ oponesenega oponosa, in sicer zato ne, ker je sam, če stvar stvarno in natančno preudarimo, pri tisti površnosti nekoliko soudeležen. — — Kako li to, bo kdo vprašal. Povedati hočem, kako.

Ko sem se bil leta 1896 po daljšem prigovarjanju založnikovem in po daljšem pomišljanju in obotavljanju z moje strani naposled vdal ter — gotovo da ne po vsiljivosti, ampak na prošnjo — prevzel redakcijo Prešernovih Poezij, pisal mi je kakih deset mesecev nato založnik (23. novembra 1896): „Da auch der Titel des Buches geschnitten — nicht gesetzt — wird, bitte ich um freundliche Mittheilung, ob er, wie folgt, richtig ist: „Poezije doktorja Franceta Prešerna“. — Na to založnikovo vprašanje nisem odgovoril samo s prostim **„da“**, ampak sem mu doposlal takoj celo besedilo naslovnega lista, posneto — mutatis mutandis — konservativno natančno po naslovnem listu prvotne izdaje iz leta 1847, to se pravi: v besedilo naslovnega lista sem postavil tudi „motto“: Sem dolgo upal in se bal . . . S tem, — sem si mislil takrat, je vprašanje glede naslovnega lista, oziroma glede gesla rešeno, in se nisem dalje brigal za to. Da se nisem, to je na vsak način — confiteor — moja krivda. Tega gesla namenoma izpustiti gotovo nisem nameraval, ker je pristno pesnikovo in veleznačilno; zato sem tudi takoj v prihodnji izdaji leta 1901, v takozvani „izdaji za narod“, nesrečni izostatek gesla popravil, dočim sem na primer prvotni „motto“ Gazel iz leta 1833 (Illyr. Bl. Nr. 28): „Ljubezen je bila, ljubezen še bo, ko tebe in mene na svetu ne bo“ kot navadno narodno kitico (Krain. Volksspruch) izpustil vedoma, kakor je bil storil že pesnik sam v izdaji Poezij leta 1847. — Kdo da je pri napravi klišeja potem zagrešil eliminacijo na naslovni list nastavljenega gesla, ali izdajatelj, ali ilustrator, ali iz proste malomarnosti ali iz zavestne svojevoljnosti, tega nisem nikdar skušal dognati, — ker to stvari itak nič ne izpremeni — mislil sem si vdano: kar je, je. —

Prišlo pa je še nekaj vmes, o čemer sem sicer takrat molčal, kakor je molčala o izostalem geslu krasotne izdaje ocena („Ljublj.

Zvon" XX, 116), toda danes molčati več ne morem, ker se mi zdi vendarle predebelo, da bi se kdo čudil, da si upam (o kolika predrznost!), da si upam drugim očitati debele hibe v priredbi Prešernovega teksta. — Kadar kje kaj očitam, gre mi za stvar, ne za videz, za pravo razumnost in ne za reklamo; ti očitki so stvarni, pa mislim, da smem po vsej pravici odklanjati vsako začudenje, kako da si upam . . . če se zde komu očitki krivični in napačni, ovrže naj jih in zavrne z razlogi. Toda vrnímo se k stvari.

Ko sem bil namreč jeseni l. 1897 izročil založniku svoj rokopis za natisk prirejenih Prešernovih Poezij, prišlo je (kakor sem že rekel) nekaj vmes, — nekaj, česar bi jaz pri najboljši volji ob skrajni skromnosti **ne** mogel imenovati — **taktnost.** Kaj da je to bilo, bo vsakdo hitro uganil, ako povem, da sem dobil 22. novembra 1898 od g. A. 8 strani obsežno pismo, v katerem se mi je „z emfazo" sklicujoč se na svojo prakso v redakcijskem poslu g. A. nekako ponudil za sopomočnika pri redakciji Prešernovih Poezij — NB! ponudil **potem,** ko je bil že **prej** moj rokopis brez moje vednosti in privolitve razdrl in porazdelil po znanih načelih poznejše ocene v „Ljubljanskem Zvonu" (XX, 116), oziroma Schwentnerjeve izdaje iz l. 1902 ter tako porazvrščene sešil in sklejil v nove snopiče brez „dostavka", — da sem moral imeti pozneje še posla s tem, da sem te sešitke rokopisa iznova razdrl in po prejšnji svoji razvrstitvi urejene na novo sestavil in spravil v natisk. Zakaj da se nisem mogel vdati, da bi sprejel od g. A. vsiljevano porazvrstbo, obrazložil sem potem v predgovoru krasotne izdaje na II. in III. str., in tistega razloga, ki govori brez kakega ozira na Jurčič-Stritarjevo izdajo **za** „dostavek", mi znana ocena g. A. še nikakor ni ovrgla. Ne te morer, audi, quo rem deducam. — — G. A. je imel moj rokopis pred seboj, to stoji. Če bi bil tedaj „motto" pogrešil in me še pravočasno na ta nedostatek opozoril, kaj velja, da bi ga bil jaz morda res sprejel za sourednika, in rešena bi bila i njegova i moja čast. Toda „quem deus perdere vult, occaecat". — — Knjiga je žalibog (o kako resničen je izrek „habent sua fata libelli!) res izšla brez gesla in g. A. je tej knjigi napisal (ne bom rekel oceno) obširno knjižno naznanilo, v katerem je dovršivši svoj slavospev na založnika obžaloval, da se nisem hotel ravnati po njegovem skromnem nasvetu, češ, da bi bila na ta način dobila izdaja „harmonsko **tekstno** obliko". — — „Ako nam pa navzlic vsej tej v tipografskem oziru brezhibni in res krasni opravi Prešeren v novi izdaji ne ugaja popolnoma, kriv tega ni tiskar, ne založnik

(NB v tem slučaju ista oseba!), nego g. **urednik,**" tako je pisal takrat g. A., izostalega gesla pa vendar niti z besedico ni omenil. In vendar je bila njegova dolžnost — recenzentova dolžnost, vsaj tedaj še, da bi bil notiral to glavno hibo takozvane krasotne izdaje, kajti redaktor nikakor ne mara uživati dvomljive tiste časti, kakor da bi bil član kake literarne vzajemne zavarovalnice, češ, da ga je recenzent z ozirom na to članstvo pardoniral. Skoraj bi človek mislil, da recenzent niti tedaj še ni bil zasledil tiste glavne hibe krasotne izdaje; če jo je pa — in je vendar molčal, tedaj je vrlo slabo izvrševal recenzentsko svojo dolžnost in izgubil vsako pravico, da bi smel še kdaj vleči na dan nesrečni tisti izostatek Prešernovega gesla — to pa je izgubil tem bolj, ker je urednik takozvane krasotne izdaje ta svoj lapsus, ki pa niti ne sloni edino na njegovi površnosti, v takozvani „izdaji za narod" že sam popravil. — Za stvar nam bodi, ne samo za reklamni efemerni efekt! —

Taka je torej žalostna resnica in zgodovina nesrečnega izostatka Prešernovega gesla. Da sem jo spravil v Saturi na razgovor, mi bo vkljub vsej kočljivosti njeni g. A. že oprostil, vsaj velja o njej docela oni znani izrek „difficile est saturam non scribere". — — Nekaj pa končno vendar moram še naglasiti in v imenu prostosti protestirati proti temu, da bi kdorkoli kogarkoli s kakim „čudim se, da si upa . . ." gonil v naši literarni sobici takorekoč za vrata, ali da bi s kakim „revček — ševčik" namigaval na znani sonet Prešernov o Apelovi podobi, pa da bi, če bi se le kdo izpredrznil ziniti skromno kritikujočo besedo, tistemu namigoma očital, kako se je „na visokem kritičnem stolu **razkoračil**". Kolikor še nisem — bom skusil še pokazati, da glede **teksta** vzdrže Bambergove izdaje vsako paralelo z Wagnerjevo (Ničmanovo), Fischerjevo in Schwentnerjevo — in da redaktorji Prešernovi iz l. 1866, 1896 in 1902 niso še Apeli, jaz pa tudi ne samo kopitarček. —

Prošnja.

Boj težak je na kolenih!
Reši moje trudne rame,
reši dušo spon ognjenih,
ti, ki si jih vrgla name!

Daj mi leka, pozabljenja:
spet bi ljubil domovino
in Boga in cilj življenja,
slab tobak in kislo vino!

Vladimir Levstik.

Jelar in njegov sin.

Spisal **C. Golar.**

(Dalje.)

lapec Andrej, ki je zaspal sinoči ob grmadi, se je zbudil, a trepalnice mu niso hotele narazen, in tako je še napol v sanjah tiščal glavo v mah, zakrival gosli s klobukom in se zvijal v klopčič. Zeblo ga je, da so mu skoro cvokotali zobje in se je tresel po vsem telesu. Izpregledal je in se začudil nad sivim meglenim jezerom, ki je bilo razprostrto med nebom in zemljo, ki je bilo gosto in težko in je ves čas nalahno rosilo iz njega. Bil je truden, oči so se mu zopet zaprle in skušal se je domisliti, zakaj je pravzaprav ostal pod milim nebom. Zadremal je v težkih mislih, a v tistem napolspanju so se mu začela širiti usta in hlapec Andrej se je zasmejal kar nenadoma in na ves glas.

Legel je znak in pogledal na kostanj nad seboj, s katerega so kapljale neprenehoma bistre, mrzle kaplje. Padale so mu na lica in na čelo, zato se je obrnil in prevalil proti grmadi. Z boso nogo je zašel v pogorišče in gorki pepel ga je mehko pobožal po podplatih; peta se mu je vdrla globoče in pod rahlo, belo plastjo je še tlela žerjavica. Andreja je speklo, kot da ga je vklal modras. Zakričal je in usta, ki so se še pravkar smejala, so zlezla skupaj in oči so se mu zalile.

V trenotku je bil pokoncu. Prijel se je za opečeno nogo in poskočil vsled bolečin parkrat okoli grmade, a nato je poiskal klobuk in se odpravil navzdol po holmu. Klel je natihoma vso pot, ker ga je peta skelela in pekla, in gazil je po rosni, hladni travi, da so se mu opletale mokre bilke okoli nog. Na Jelarjevini bi se bil skoro spotaknil ob gospodarja, ki je spal in hropel na koncu hiše pod lipo. Ležal je znak, razgaljenih prsi in odprtih ust, z glavo na korenini.

„Oča, no vstanite! Kje pa ste!“

Ker se gospodar ni ganil, ga je sunil z nogo.

„No, oča, ali ne boste vstali!“

Jelar je udaril z roko po grči, ki je gledala iz prsti, in se zdramil.

„Kakšen vrag te pa nosi tod okoli! Ali ne greš spat!“ je zavpil gospodar nad hlapcem. Vzpel se je težko napol pokoncu in se naslonil na komolce.

„Lej ga, kje pa sem?“ se je začudil Jelar. Oprl se je zopet na roke in Andrej mu je pomagal na noge. Opotekel se je in bilo ga je malo sram hlapca, zato ga je vprašal jezno:

„Kod pa si ti kolovratil vso noč? Kaj? Ali so te čarovnice za nos vodile?“

„Prav nobene nisem videl, ampak sanjalo se mi je o mačkah.“ Hlapec se je spomnil svojega ležišča ob grmadi, kako se je smejal nad svojimi sanjami in kako ga je potem vžgal žareči modras.

Jelar se je tolkel po hrbtu, ki ga je bolel vsled nerodne leže na kamenitih tleh in trdih koreninah, in ni poslušal hlapca.

„Poglejte ga no, našega fanta,“ se je takoj nato zopet oglasil Jelar. Zagledal je sina Franceta, ki se je prismejal po ulici gori iz vasi.

„Kako pa? Ali res ni nobeden spal pod streho? No, sveti Janez je imel dosti prostora.“

Andrej se je namuzal in skrivaj nekaj povprašal Franceta.

„A! Tesarski stol sem objemal za noge vso noč.“

„Vidiš, k meni tudi ni bilo nobene vešče! Pa zares! Kar zgrabil bi jo!“

„He, France,“ je takrat skoro zakričal Jelar, „saj moramo vendar na planino! Alo, Andrej, po kose, zgodaj je še! Ali so že vstala naša dekleta?“

Stopil je k vežnim durim, ki so bile samo prislonjene, in še na pragu je začel klicati:

„Tona, slišiš, Metka! Glej ju no punci! Vstanita!“

Ker ni bilo odgovora, je poklical Franceta:

„Pojdi ti gori, pa ju malo stresi! Slišiš, Tona!“

Po kamenitih, okornih stopnicah je prišla iz svoje podstrešne kamrice Metka. Zdehalo se ji je, ko je zavezovala ruto okoli glave. Za njo je prišel petelin z grede, se razkoračil sredi veže in zapel.

Kresna noč se je izgubljala pred žarenjem mladega jutra in zaznaval se je dan. Na Jelarjevini je vstal iz strehe moder dim čisto navpično in se zarezal v belo meglico, ki se je redčila in padala na zemljo. Zazvenele so kose, kot da so zadele druga ob drugo.

Jelar je stal na griču za hišo in je čakal Franceta, ki se je pokazal izza vogla. V glavi mu je šumelo od sinočnjega večera in zdelo se mu je, da se ves čas vrti v kolobarju.

„Ali si ti zdrav, Andrej?“ je rekel hlapcu, ki je že stal za njim in je prižigal pipo.

Andrej je zinil in se nasmejal gospodarju: „Zakaj ste pa pozabili name? Od vode ne morem biti bolan!“

Jelar se je okrenil in vsi trije so šli po ozki stezi, ki se je vila med češnjami in se tam na koncu griča izgubljala v les. Trava jim je šumela pod nogami in rosne kaplje so pršele naokoli, belo cvetje je bilo vse oblito in se je nagibalo proti zemlji.

France je zavriskal, da je zagrmelo od gore, kot da se je oglasil orjak in zatrobil v rog.

„Ali vi ne boste?“ je vprašal očeta.

„Bom pa jutri! Ampak, France, če si tak korenjak, no, pa glej, da bo danes padla planina!“

„Kako mislite, oče?“

„Če pokosimo danes vso planino, pa vama, tebi in Andreju, kupim o svetem Jakobu v Loki na semnju vsakemu žametast oprsnik. Pa še tebi povrhu tak kastorec s peresi, kakršnega ima Rožmanov Peter.“

France se je nasmejal, hlapec pa je odmajal z glavo: „Kaj bi mislil na to! To je tako, kot bi rekel: Na, tole smreko prelomi, pa ti dam junca iz hleva! Oče, če mi obljubite vso Jelarjevino, pa je ne vzamem!“

Prišli so po holmu v gozd, in tam pod gostim in temnim listnatim in jelovim drevjem je še sanjal jutranji somrak. Debele, zverižene veje so se iztegale po zraku, objemale so se in oklepale, zaraščen hrast je kot siv zaljubljen starec ščegetal debelo, košato bukev pod ramami in oba sta opletala po ščetinastih plečih raskavega smolastega borovca, ki je stal srep in tih sredi gozda. V rosnih vrhovih so se oglašali ptiči, včasi se je vzdignila z drevesa nad stezo težka ptica in zavihrala z mokrimi perotmi po zraku.

„France, ali ti tudi tako misliš?“ je vprašal Jelar.

Odgovoril ni nihče, le zamolkle stopinje so zopet odmevale po gozdu, splašila se je veverica na smreki, začudil se je škorec in z veje so se usule kaplje.

„Pomisli, France, to bi bil zal, kar ves bi se izpreminjal! Nov kastorec, žametast in svetel, krivce za trakom, malo postrani bi ga nosil, pa bi ne bilo goršega fanta. In oprsnik iz zelenega žameta, presneto, vsaka bi te rada imela! Tudi tebe, Andrej! Saj sta korenjaka! Trije smo in lahko pokosimo do poldneva! Kaj pa je to! Gori in doli, kot bi se izprehajali!“

„Jaz sem že za to,“ je dejal France. „Ti pa tudi, Andrej! Potem po svetem Jakobu pa pojdemo izbirat dekleta. Samo če bo res . . .“

„Zakaj ne? Na, da ti bo dosti: Še uro dobiš in srebrno verižico!“

Sin se ni smejal, snel je koso z rame in zabliskal ž njo po zraku. Potem ni več govoril in je samo mislil, kako se bo postavil. — Rozalka, ali bo gledala! Nalašč pojde mimo njenega okna, ko se bo napravljala k maši, in tam bo malo postal, s cigaro v ustih, kastorec na glavi, roko v žepu, tako da se bo videla verižica na zelenem oprsniku. „No, Rozalka, ali imaš kaj nageljnov?“ — Pogledala bo skozi okno in ostrmela: „Ali je to France ali ni? —“

Ves je zardel v obraz pri teh mislih, lica so mu gorela in živa želja je kovala v njegovem srcu. Bila je to želja, da bi ugajal sosedovi, da bi Rozalka samega občudovanja pred njim sklepala roke, bilo je to hrepenenje mladega fanta, ki si izbira in išče dekleta in bi bil rad zaljši od vseh. Snel je zopet koso z rame in zabliskal ž njo po zraku.

Gozd je bil zmerom glasnejši in šumnejši, dan je prodiral skozi gosto zeleno obočje in včasi je zašumel veter po vejah.

„Oča, o svetem Jakobu, ali ne? In uro in verižico tudi?“

„Tudi.“

Prišli so iz gozda in tam se je začenjala planina. Strmo in visoko se je vzpenjala po južni gorski rebri in vrh se je ob zgodnjem jutru le malo videl iz megle. Razprostirala se je široko in ni bilo opaziti, kje se končuje, ker je tekla gora v krogu in vprav tam delala ovinek.

Nad zemljo je plavala še kot mleko bela megla in je močila in zalivala planinske rože, ki so še zatiskale čaše in zaklepale kelihe. Tuintam se je razprostrl in razklenil cvet in roža je željno srknila vase rosno kapljo.

France je zavihtel koso. Bil je prvi v vrsti, švigalo je ostro orodje, trava in cvetje je padalo pokošeno in za koscem so vstajali visoki redovi.

Drugo vrsto je začel Andrej, ki je takoj zaklical: „E, saj ni nič! Poglej, kaka ti je gora! Lani smo kosili dve jutri.“

„Cel teden ne pokosimo, če bi bili vsi Andreji,“ je opomnil Jelar. Bil je tik za hlapcem. Hladno in sveže je bilo jutro, kose so hrustale in rezale mokro travo, kot bi se vili bliski po tleh.

(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Dragotin Kette: Poezije. Druga, pomnožena in pregledana izdaja. S podobo pesnikovo, faksimilom njegovega rokopisa ter življenjepisnimi in književno kritičnimi črticami Uredil A. Aškerc. Ilustroval Maksim Gaspari. V Ljubljani, 1907. Založil L. Schwentner.

Nič ni bolj karakteristično za naše malenkostne razmere nego veselje, ki se je tuintam s takim poudarkom naglašalo ob tej drugi izdaji Kettejevih poezij. Kajti zdi se, kakor bi se tem povodom ne bili iznova zaveselili svežih, dehtečih cvetk, ki nam jih je v pester venec povil mladi, nadarjeni in tako rano umrli poet, temveč kakor bi veselje v istini veljalo samo — drugi izdaji. V nekem pogledu bi bilo tudi to veselje opravičeno, ako bi se namreč iz dejstva, da je bilo po primeroma kratki dobi treba ponatiska tako odličnih dušnih proizvodov, kakor so brezdvomno Kettejeve poezije, sklepati smelo, da se jasni med nami, da se krog naše resnične inteligence širi in da se bližajo za naše umetnike boljši časi. Potem bi se druge izdaje Kettejevih poezij še posebno i mi veselili! —

No, vsekakor kaže, da je postal Kette izreden ljubljenec našega naroda in da je prodrl kakor razen Prešerna in Gregorčiča morda še noben naš poet v mase ljudstva. Stvar je umevna. Pri Kettejevih pesmih se čuti, da „iz srca svoje so kali pognale“, in zategadelj se jim tudi srce zapirati ne more, in ker so poleg tega navzlic vsej svoji globokosti preproste, lahko pojmljive, bi se ne bilo čuditi, če bi tudi preprostejše ljudstvo segalo po njih. — Zanimivo bi bilo zvedeti, katerim slojem se je Ketteja doslej največ prodalo!

Druga izdaja je pomnožena. Marsikaj lepega se je pridružilo temu, kar smo poznali iz prve izdaje, in škoda bi bilo, če bi se bilo izgubilo. Tudi Aškerčev predgovor se tu malo drugače glasi nego v prvi izdaji. Reči se mora, da je pisan z ljubeznijo in toplim čuvstvom. Ocenil je gospod Aškerc Ketteja s stališča svojega umetniškega naziranja, kar je naravno in tudi popolnoma v redu. Radi podpišemo domalega vse, kar je v tem pogledu povedal. Če se zdi nekaterim, da je gospod Aškerc pesnika kot človeka premalo označil, treba pomisliti, da je sploh težko karakterizirati človeka, s katerim nismo vseskozi skup živeli ter dannadan občevali Vendar nahajamo v Aškerčevi sliki o pesniku dokaj značilnih potez in se nam vidijo njegove dedukcije in zaključki glede osebnosti pesnikove prav srečni. Če je navzlic temu v Aškerčevem spisu v tem pogledu kaj pomanjkljivega, ne zadeva krivda njega. Mislimo, da ni, a če je, potem obžalujemo, da ni te naloge prevzel kdo izmed vrstnikov Kettejevih, ki so ga natanko poznali.

Opremljena je druga izdaja jako lepo.

Ilustracije knjigi je proizvedel, kakor nam pove naslovni list, akademični slikar Maksim Gaspari. Vse risbe so v sebi harmonično izdelana celota; kaj prijetno učinkujeta kombinirana peresna in brizgalna tehnika. Podobe so vse stilizirane, figura in ornament se povsod dopolnjujeta primerno slogu.

Gasparijeve risbe spominjajo nekoliko na Klimta, Vogla in Schwindta. Taki vplivi se kažejo pri vsakem umetniku za časa šolanja. Ko pa se umetnik izindividualizira, ginejo bolj in bolj in samotvorna moč ubira svojo pot, svoj posebni „duktus“.

To individualno tvornost izražajo Gasparijeve slike nemalo. Čudno je le, da je umetnik delal na naslovnem listu samo s konturami, pri vseh drugih risbah pa z maso. Dalje je opaziti, da Gasparijevim ženskim obrazom ni vselej lega oči in nosu preštudirana; isto bi pripomnili tudi o nerazvitem aktu, na katerem je vidna nesorazmernost. Umetnik pač sme pri stiliziranih figurah opustiti proporcijalnost, da ustvari sliko pikantnejšo in porazdeli prostor ugodneje, toda to mora biti vedno v prilog celoti.

Z umetelnostnega stališča je v Kettejeve pesmi sprejete proizvode Gasparijeve šteti za jako dobre, tudi v tem oziru gre torej knjigi v vsaki knjižnici častno mesto. Da sta ena zvrhnja in ena odspodnja risba zamenjani in da okraski tupatam niso prav porazdeljeni, to gre na rovaš tehničnemu vodstvu. Želeli bi, da bi v prihodnje za porazdelitev ilustracij poskrbel tudi kak strokovnjak.

Želimo prav iskreno, da bi se druga izdaja Kettejevih poezij še hitreje razpečala, nego se je prva.

Cena broširani knjigi je 4 K, po pošti 4 K 20 h, eleg. vezani 5 K 50 h, po pošti 5 K 80 h. *Z. + A. H. O.*

Tuma Henrik dr.: Jugoslovanska ideja in Slovenci. (V Gorici, 1907, „Goriška Tiskarna“, 48 str.) — Ta razprava je izšla najprej na hrvatskem jeziku v spletski liberalno-demokratski smotri „Svoboda“, potem na slovenskem jeziku v „Našem Listu“. Ponatisku, ki ga imamo pred seboj, je dodan pripis s to-le glavno mislijo: „Združenje Dalmacije s Hrvatsko in Bosno-Hercegovino mora biti prvo dejanje oživotvoritve jugoslovanske ideje . . . To združenje omeji Madžarsko v nje stremljenju na Adrijo. Slovenska po svoji legi sledi stremljenju Dalmacije — zato sem spisal članke . . . Prihodnost vsekako mora pokazati, da brez združene slovensko-hrvatsko-srbske Ilirije — ne more biti Avstrije.“ — Pri aktualnem razpravljanju jugoslovanskega vprašanja, pravi pisatelj, smo Slovenci sami krivi, da nas vsakdo prezira in ne ceni, ker so se momentano naši politični voditelji zagrizli v malenkostna notranja vprašanja ter so slepi in gluhi za ves ta svet, ki jih okroža; nadalje pa nam škodi dogmatični historizem, ki ne vidi nikjer naše zgodovine. Faktično pa so se Slovenci dandanes naravnost biološkim potom diferencirali od vseh sosedov kot poseben narod in so v sebi postali integrum, individualiteta. Historizem ne more ujediniti niti tistih dežel, kjer bivajo Hrvati, oz. Srbi, v enotno Veliko Hrvatsko ali Veliko Srbijo. Sploh največ deli Jugoslovane zgodovina, a samo malo jih deli pravi ljudski značaj in jezik, loči jih „inteligenca“, ne narodna, plemenska „rasa“; v sorodnem jeziku in v sorodni narodni pesmi jugoslovanskih plemen dobimo kal in vez skupne jugoslovanske prosvete; hrvatski narod je ohranil staro epsko tradicijo, stare slovanske običaje in čistejši jezik; zato mi Slovenci težimo za tem, da se približamo slovanski, hrvatsko-srbski kulturi in da se z njo zedinimo. Naš zemljepisni položaj odločuje o naših ekonomskih interesih: Kakor kliče Adrija Slovence in Hrvate na skupno delo, tako določata Srbom delo in smer Morava in Vardar; razvoj pomorske hrvatske moči in naselitev Trsta po Slovencih in Hrvatih, to sta dva najbližja cilja in prvi odločen korak do oživotvorjenja jugoslovanske ideje in zveze s severnim, edinim industrijalnim slovanskim plemenom, s Čehi; Slovenci in Hrvatje imajo samo en pot do veličine, morje! Ako se zavedamo tega zgodovinskega, narodopisnega, zemljepisnega in gospodarskega položaja, nam mora biti jasno, da brez skupne jugoslovanske ideje ne moremo niti misliti na pravilen razvoj jugoslovanskih

plemen in da brez skupne velike misli-voditeljice morajo vstati in postati posamezna jugoslovanska plemena odvisna od močnejših, po državah organiziranih tujih narodov. Danes menda ne bo med Slovenci, Hrvati, Srbi, Bolgari mislečega človeka, ki ne bi uvidel potrebe skupne ideje-voditeljice, skupnega organizovanega dela. Skupna organizacija se mora razvijati v treh smereh: v politični, gospodarski in kulturni. Politično-gospodarski skupni organizaciji je bila doslej največja zapreka v tem, da so se pri poedinih jugoslovanskih plemenih ustanavljale politične stranke po vzorcu evropskih ustavnih držav; trebalo bi konstatirati dejansko socijalno stanje poedinih plemen in potem osnovati politično stranko; smer našega političnega in gospodarskega dela bodi demokratska in gospodarsko zadružna. Najlaže bi bilo doseči skupno kulturno organizacijo (književniki, umetniki, „Matice"). Politično, ekononomično in kulturno organizirana jugoslovanska plemena so mogočna skupina, ki ne potrebuje nikake zveze ni z Italijani ni z Madžari; Avstrija bi morala po svoji zgodovini, geografski legi in etnografski sestavi narodnostno in ekonomsko vzgajati in razvijati jugoslovanska plemena. — To je splošni posnetek iz Tumove razprave; razprava zasluži tem več pažnje, čim manj se pri nas spričo malenkostnih razmer oziramo čez vaško mejo in čez hip v večnost. Razpravo znači glede na Slovence brezdvomno sicer umljivi optimizem, glede historizma pa prevelik nihilizem: tudi bi za obča razmotrivanja želeli več konkretnih podatkov.

Dr. Fr. Ilešič.

Hrvatska knjižnica. I. zvezek. Uredil dr. Fran Ilešič. Izdala Matica Slovenska. Ljubljana 1906.

Ob koncu preteklega stoletja in pozneje se je pri presoji književnega daru Matičnega redno zahtevalo, naj izdaja Matica knjige, ki jih bo večina članov res čitala. Zdaj smo dobili „Hrvatsko knjižnico".

Kakšni bodo prihodnji zvezki, moremo tem manj presojati, ker je težko reči, kakšni naj bodo. Iz prvega zvezka pa spoznamo, da tudi urednik sam ne ve prav, kod in kam. Knjižnica je kakor zbirka vzorcev in odrezkov raznega blaga; to je v tem oziru dobro, ker si po vzorcu more občinstvo nabaviti i blago samo. Umevamo pa tudi, v kakih škripcih je bil izbiratelj blaga in njega urednik. Blaga je sila mnogo, a kaj se naj izbere, da služi namenu knjige? Namenu? Kakšnemu namenu? To je tista zagonetka, ki jo je bilo treba konkretno rešiti, v pravcati knjigi, ne s kakimi lepimi frazami. Kaj lahko je reči: „Izdali bomo knjigo, ki naj zbližuje Slovence in Hrvate," ali, kakor pravi urednik sam v uvodnih besedah, presadivši splošno idejo na ožje realno polje: „Hrv. knjižnica . . . bode Slovence uvajala v književnost in vobče v kulturo hrvatsko." Toda z vprašanjem, kako se naj to zgodi, se zopet premakne namen te knjižnice. Kajti nastane vprašanje, naj se li o hrvaškem slovstvu in hrvaški kulturi razpravlja v nalašč spisanih informativnih člankih, zaradi stvarne uspešnosti morda pisanih v slovenskem jeziku, ali pa se naj ponatiskujejo že obstoječi hrvaški spisi, ki so pripravni, da „uvajajo Slovence v hrvaško književnost" itd., in sicer ne le ukoviti, razpravljajoči spisi, ampak takisto izvirni zabavni. Zaradi večje lahkote pri zbiranju, iz zunanjih ozirov in notranjih razlogov bo se pač malodane vsakdo odločil za drugo pot. Ko stojimo na tem potu, je nadaljnje korakanje že laglje; snov se da že prijeti in vstaja vprašanje o obliki. Pri snovi je jasno, da naj služi končnemu namenu: spoznavanju hrvaškega slovstva in hrvaške kulture. Zato se razume, da je uredniku treba poiskati v hrv. slovstvu takih spisov, ki res predočujejo hrvaške odnošaje; v tem oziru je zašel

naš urednik na napačno pot, ker je v nasprotju s proglašenim programom sprejel in očitno nalašč iskal hrvaških spisov, ki govore v naših, o slovenskih odnošajih! Te itak poznamo in če bi jih ne poznali, v pričujoči knjigi jih ne bi iskali; če pa jih že najdemo, bi vsaj pričakovali, da najdemo tu same sebe nekoliko manj sfantazovane in — idealizovane. S kakim veseljem bi brali kaj pristnega o hrvaških razmerah, pri seljaku in graščaku, v sedanji in pretekli dobi! Namreč kaj pristnega res iz življenja, ne le govorov in govoranc in zopet govorov! Saj ima to staro, krepko in mehko, originalno hrvaško ljudstvo toliko zanimivega v zgodovini, v domači hiši in v srcu, da mora vsakdo obstrmeti, kdor se prvikrat ustavi pri njegovem slovstvu! Pa seveda! Mora imeti dotičnik srečo, da dobi v roke baš kak dober spis, namreč dober sam ob sebi, ne zato, ker se malo laska nam Slovencem ali ki načelno povzdiga vse, kar je hrvaško ali celo ilirsko. Sigurno sem pričakoval takih spisov v tej knjigi, a ni jih. Prvi in glavni del v njej zavzemajo razni odlomki, ki še precej govore, a malo povedo, veščaku premalo, začetniku, ki mu nedostaja apercepcije, preveč. Proti koncu krene knjiga na pravo pot, a konec jo je zajel, preden je bila končana.

Ta nedostatek izvira iz tega, ker je urednik v svoji gorečnosti hotel ujeti kar celo vrsto ciljev in je pri izbiranju snovi pričakoval, da bo to, kar služi direktno v prilog njegovim stremljenjem in ga zato navdušuje, navduševalo i druge, ne da bi pomislil, da je drugim prehoditi še dolgo pot, preden pridejo sploh do stališča, raz katero se bodo odločevali pri spisih, bodisi za simpatijo in morda res navdušenje, bodisi za antipatijo. Hotel pa je s knjižico očitno doseči več namenov: vpeljati bralce v književno zgodovino hrvaško, seveda počenši z ilirizmom, potem v ilirizem sam v njega glavnih zastopnikih; nato je prešel na „Našo zemljo"(?) in je hotel, če prav razumem dispozicijo (iz tiska in kazala ni prav razvidna), umevajoč besedo „našo" v zelo obsežnem pa po njegovem duhu zopet preozkem zmislu, v posnetkih iz beletristnih ali napol beletristnih spisov podati nekak narodopis Slovenije (v ožjem pomenu), Istre in Dalmacije (ozir. Jadranskega morja). Tako se pode načrti, a ne ustreže se nobenemu toliko, da bi bralec res mogel tako reči, kakor ga pozivlje urednik v uvodnih besedah: naj se namreč izrazi, more li na koncu reči: „Danes smo se tega učili in naučili." Edino tistim bo mogoče tako reči, ki se za vsebino sploh ne brigajo in knjigo čitajo le, da bi se naučili hrvaščine.

In s tem smo se doteknili še enega novega namena, ki mu po urednikovi izjavi tudi naj služi knjiga: ona bodi „uvod v hrvatski jezik!" — Bil bi res čudež, ko bi knjiga, ki obsega 104 strani, mogla ustreči vsem tem namenom! — Da govorimo odkrito in se prijavimo s konkretnim predlogom: nam se zdi, da bi bilo uredniku treba ubrati enega izmed tehle dveh potov: ali 1.) ozirati se le na začetnike in jim zato nuditi lahkih kratkih beril različne vsebine (kakor v kaki čitanki) z razlago manj znanih besed; seveda bi taka knjiga stala glede notranje vrednosti med Matičnimi na precej nizkem stališču, a bila bi praktična; ali pa bi naj urednik 2.) vzel kako klasično hrvaško obsežnejše delo, najbolje povest ali roman, in bi je dal enostavno ponatisniti; delo pa bi naj bilo vzeto iz hrvaškega življenja ali pa vsaj pisano v duhu Hrvata. Ako bi bilo eno delo preobsežno, bi izbral dvoje, troje krajših, n. pr. novel. Nekatere besede bi lahko v opombah pojasnil, na prvih straneh nekaj več, potem čimdalje manj: zanimivo štivo bi bralca samega pripotegnilo; če tuintam kakega izraza ne razume, kaj to škodi? — Naj bi se že ubral prvi ali drugi pot, knjiga bi dobila enoten značaj in bi ne pehala bralca semintja; nabiranje primernega gradiva bi tudi bilo celo netežavno delo. Po

našem ukusu bi bil drugi pol boljši, ker je najprimerneje, če se postavi bralec kar in medias res; če ga bo vabila snov, mu bo postala kmalu tudi oblika toliko domača, da je mogoče snov uživati; več pa ni treba. Tudi naš urednik je že hotel kreniti na to pot. Hotel je ponatisniti „Karanfil", a je to namero opustil, ker je ta spis že preveden v slovenščino. Zakaj pa ni izbral česa drugega podobnega po umetniški veljavi, morda za svrhe te knjige še boljšega? Saj je Šenoa spisal še mnogo drugega in celo boljšega, in drugim pisateljem se je tudi mnogo posrečilo... Pa posegel je preklicani postranski namen vmes: kar piše hrvaški pisec, to bodi medsebojno komplimentovanje Slovencev in Hrvatov . . . Sicer: veliki umetnik Šenoa se ne sme presojati s tega stališča! Bridka škoda pa je res, da v pričujoči knjigi ni zastopan najboljši hrvaški romanopisec.

Zelo skrbno je opremil urednik hrvaško besedilo z razlago manj navadnih besed; to ga je stalo veliko truda in to delo ima zato trajno vrednost, ker moremo vsakega začetnika v hrvaščini napotiti, da pregleda te opombe in si zapomni izraze. — V prav veliko zaslugo štejem uredniku, da je oskrbel besedam naglaske. On sam sicer pravi, da bodo utegnili bolj motiti nego koristiti, a jaz sem nasprotnega mnenja: naglaski so jako potrebni, ker imamo Slovenci, če jih ne poznamo, o govorjeni hrvaščini čisto napačne pojme. In to vstavljanje naglaskov ni mala reč; toliko skrbnosti in točnosti zahteva, da se menda prav zato tega posla doslej ni upal nihče lotiti v tolikem obsegu. Z ozirom na to je naša knjiga važna pridobitev.

Uvod se giblje v čudnih aforizmih, „kazalo" je nepopolno, naslovi spisom so izbrani po neenotnem načelu.

Dr. Jos. Tominšek.

Povjest filozofije. Napisao Dr. Albert Bazala. Svezak I. Povjest narodne filozofije grčke. U Zagrebu. Izdala Matica hrvatska. 1906. str. 332 v 8⁰. (Poučne knjižnice Matice hrvatske knjiga XXXII.).

Izmed vseh knjig, katere je letos Matica hrvatska izdala, je najzanimivejša pojava prvi zvezek povesti filozofije, ki obsega poleg uvoda prvi del zgodovine grške filozofije od prvih početkov do smrti Aristotelove. Zanimiva je knjiga zaradi tega, ker je njen predmet tak, da ga pri južnih Slovanih doslej še nismo doživeli v književnosti. Z zanimanjem sem prečital knjigo in jo odložil s sodbo, da je knjiga, kolikor je seveda mogoče, dobro došla vsakemu obrazovanemu človeku, ki se nima časa baviti z zasebnimi studijami filozofskimi, ki pa želi zvedeti „in nuce" vse, kar je zanimivo v tem oziru. Ne pravim, da se bode s knjigo naslajal vsak član „Matice hrvatske", ker ni razina obrazovanosti pri vseh članih taka, da bi jih mogle abstraktne znanosti zanimati. Tudi ne mislim, da je vse, kar je v knjigi, samoraslo, tega ne more nihče zahtevati, ali pisatelj je vestno uporabil bogato dotično književnost in dal na koncu natančen račun o teh virih. Ne strinjam se torej z nekim gospodom, ki mi je rekel, da bi takih knjig lahko v enem letu nekoliko napisal . . . Knjig bi napisal, ali kakih, to je drugo vprašanje. Noben poligraf ne more biti temeljit, in to je prvi pogoj vsake znanstvene knjige, katere namen je, ponaroditi znanost v lepi obliki in natančni vsebini. Zatorej izjavljam, da smatram gori navedeno knjigo za sad resnih in temeljitih študij, in oblika je tako prikupljiva, da jo bode tudi izobražen logik s pridom čital.

V uvodu govori pisatelj o imenu filozofije in filozofa. Stari modreci so se imenovali σοφοί ali σοφισταί; Pitagora si je pridel bolj skromno ime „ljubitelja modrosti" (φιλόσοφος). — Prvotna filozofija je bila mitološka, to je, ljudje so si s svojim čuvstvom in fantazijo razlagali vse pojave v prirodi okoli sebe. Ali s tako razlago

se um ni mogel zadovoljiti in začeli so obrazovani in daroviti možje z umnim delom razlagati te pojave, ne pa s fantazijo. Vrlo dobro je prikazano razmerje filozofije kot znanosti in mitologije, ki je osnovana, kakor vsaka vera, na čuvstvu in fantaziji ter operira s čudeži. To dejstvo je najjasnejši dokaz, da je vsaka filozofija, katera se oslanja na čuvstvo in fantazijo ali pa na kako razodetje božje, nasprotna spoznanju uma. — Filozofija je najsplošnejši nauk o vzrokih in osnovah stvari in se bavi s problemi, ki ne spadajo v področje poedinih znanosti. Pri tem pa filozofija ne mora biti samo teoretska, nego se bavi tudi z uporabo svojih naukov v praksi življenja, ker jih upotrebljava v političnem, socijalnem, gospodarskem zmislu in ker daje življenju obliko, položaj človeku v svetu in smer njegovemu delovanju in hotenju. Teoretska stran filozofije se bavi s poslednjim spoznanjem principov vseh znanstev in njih zborom v eno celino, ki ustvarja sliko sveta. Praktična stran filozofije pa določa vrednost življenja in njegovih smotrov. — Vsak človek ima dve težnji: težnjo za blaginjo in težnjo za znanjem. Sila, razvitejše življenske potrebe in težnja za večjo blaginjo ga silijo, da misli, vprašuje, smatra, proučuje, nabira izkustva in po njih prireja svoje življenje. Znanost je torej osnova filozofije, ker išče resnico zaradi resnice. Človeštvo pa zahteva od znanja praktično vrednost za življenje v materijalnem oziru, da si primerneje uredi medsebojne odnošaje članov društva, da si olajša boj za obstanek in da določi smotre prosveti Zato je filozofija najsplošnejši nauk, ki spaja najobčenitejša spoznanja v neko edinstveno celino brez protislovja.

Zato je za filozofijo potrebno znanje njene zgodovine. Zgodovina prikazuje ves razvoj uma ljudskega. Kakor se menjajo življenske prilike, tako se menja tudi filozofija, vsaka doba ima nove vidike in z novim vidikom nove probleme in nova vprašanja. Zgodovina filozofije vpliva na dva načina na razvoj filozofski; v prvem pozitivnem utrja resnice, v negativnem prepreča zmote. Resnica je velika zagonetka, katere ljudje nikdar ne bodo rešili popolnoma. Ali resnici se lahko bližajo. Samo ošabnost onih ljudi, ki smatrajo, da jim je Bog sam odkril resnico, si more domišljati, da ima resnico v zakupu. S tem je zadan konec filozofskemu promatranju, ker ako je resnica samo ena, potem ni potreba več nobenega razvoja. Vsak filozof misli, da je on zadel resnico, in je uverjen o svoji vrednosti. In vendar je vsaka taka dogmatska resnica ustanovljena na premisah, ki jih smatrajo dotičniki a priori za resnične, a zanje ni nepobitnih dokazov. Ker torej premise niso dokazane tako, da bi zadovoljile človeški um, je vsako apriorno namišljanje resnice brez trdne podlage.

Pri razvoju filozofije delujejo posamezniki, ki so posebno daroviti, to je socijalni faktor; važen pa je tudi socijalno-kulturni faktor, ker so posamezniki odvisni od socijalnih in kulturnih razmer svoje dobe.

Lepo je razloženo trojno filozofsko tolmačenje (psihološko, kulturno-historijsko in pragmatično). Zgodovina filozofije ne sme podajati važnosti samo individualiteti poedincev, pa tudi ne prezirati te-té in vse izvajati iz shematizma, po katerem se je um dovršil postopno do sedanje višine. Zato je treba kritike, ki pa ne sme biti dogmatična, t. j. da smatra nekatere resnice a priori brez dokazov, nego mora biti imanentna, t. j. v sestavu samem mora opozarjati na vse, kar odgovarja resnici, in na vse, kar je zmota. Nobeden sestav ni povsem kriv, samo je bolj ali manj zmoti podvržen.

Jasno so razloženi razni teoretični in praktični problemi empirizma, racijonalizma, kriticizma, problemi metafizike, ontologije, kozmologije, psihologije, tol-

mačenja monizma, dualizma in pluralizma, materijalizma, idealizma, realizma, in praktični ali vrednostni problemi etike, socijologije, prava, umetnosti in vere.

Na strani 31.—51. so razloženi v kratko, ali jasno filozofski sestavi indijski: prirodni politeizem in iz njega izišli panteizem Rg-vede; brahmanstva. Perzijani so izveli vso stvaritev iz dveh principov: svetla (Ormuzda) in tmine (Ahrimana), Babilonci so izumili astrologijo in magijo, Izraelci monoteizem in teokratijo, Kitajci imajo Kong-tse-jev sestav pravičnosti in človekoljubnosti in Lao-Tse-jev, ki se zove taoizem po bogu Tao, ki je v materiji in v duši. Egipčani so negovali matematiko, spoštovali posebno mrtvece in verjeli, da se duša seli v različna bitja in očišča. Vsi ti sestavi niso imeli posebnega vpliva na zapadno filozofsko mišljenje.—

V prvem delu se razlaga zgodovina grške narodne filozofije, ki se sme imenovati samonikla. Ona je delo ne vsega naroda, nego poedincev. Ker je priroda Grke po mačehovsko oskrbela, so se morali krvavo brigati za svoje blagostanje in so si tako dobili najrazličnejše oblike društvenega, javnega in privatnega življenja. Ako so bili zaradi tega pesimisti, jih je sposobnost za vsako delo napravila optimiste in jih harmonski razvila v lepe in dobre ljudi. Njih filozofija se ni dala kovati v spone vere in tradicije in je bila umetniško nadahnjena. Vsi filozofi so bili tudi pesniki. — V četrtem oddelku sta razloženi kozmologija jonskih filozofov in elejska šola. Za njimi so prišli atomisti. V tretjem odseku se razpravlja o antropologijski dobi, to se pravi, človek je stopil v ospredje filozofskega mišljenja in mozganja. — Najprej so nastopili sofisti, ki so bili potujoči učitelji govorništva, filozofije in tolmači pesnikov. Sofiste je pobijal Sokrat, ki se je bavil z etiko. Njegovi učenci so ustanovili različne šole: 1.) Megarjani, ki so spojili nauke Sokratove z nauki elejske šole. 2.) Kiniki. 3.) Kirenjani. Megarska šola je prednica skepticizmu, kiniška šola stoicizmu in kirenajska epikurizmu. — Sledeči oddelek razpravlja o Platonu in Aristotelu. Platon je bil najimenitnejši učenec Sokratov, učenjak, političar, umetnik in svečenik.

Najimenitnejši učenec Platonov je bil Aristoteles iz Stagire, učitelj Aleksandra Velikega. V njem je dosegla znanost grška svoj vrhunec. On je obsegal v svojem duhu vse tedanje znanje.

V knjigi je ostalo žalibog mnogo tiskovnih napak, katerih pa ni pisec zakrivil, nego jih ni mogel popraviti zaradi odsotnosti od tiskarskega mesta.

Ako bi kaj prigovarjali, bi bilo to, da so grški citati doslovno prevedeni, kar bi bil umevneje prevedel, ako bi bil dal bolj domačo obleko svojemu prevodu.

Včasi bi želeli nekaj več čuti o življenju filozofov, o katerih razpravlja.

Ne vemo, zakaj je rabil obliko Tal in Keb. Θαλῆς ima v gen. Θάλεω - Θαλοῦ, pa tudi Θάλητος; torej osnova „Θαλητ-“, Κέβης pa vedno „Κέβητος“. Torej Talet in Kebet, kakor Lahet.

Ali to so malenkosti, ki knjigi ne jemljejo vrednosti. Zatorej jo vsakemu prav toplo priporočamo. *R. P.*

Vyhubit. Obraz slovenského utrpení. Napsal R. Targo. V Telči. Nákladem knihkupectví Emila Šolce. Cena 80 h.

Ta češka knjižica slika kratko in jedrnato položaj ogrskih Slovakov, ki se v zadnjih časih bolj živo gibljejo in upirajo pomadžarjanju. Namen ji je, da vzbuja zanimanje Čehov za trpljenje najbližjih bratov, in zahteva naravnost, naj bo Slovaško

del češkega kulturnega in političnega programa. Knjižica sama na sebi je tudi dokaz, da se razmerje med Čehi in Slovaki boljša. Znano je, da so Slovaki cela stoletja rabili češki književni jezik in se šele v štiridesetih letih preteklega stoletja odcepili od Čehov, na veliko škodo obema plemenoma. Tudi krivde je bilo precej na obeh straneh. V teku časa so Slovaki več, nego je bilo treba, naglašali svojo posebnost in sanjarili o pomoči severnega strica, Čehi pa se nejevoljni in tudi po nemarnosti niso zanje brigali. Mlajše pokolenje, ki bolj realno misli in več dela, skuša pri Čehih in Slovakih popraviti, kar se da. Posebno se mlajši Slovaki učijo od Čehov narodnega dela in iščejo tudi pri njih naravne zaslombe, na Češkem in posebno na Moravskem pa imajo res mnogo požrtvovalnih prijateljev.

Podrobnosti te poučne knjižice ne spadajo semkaj. Omenjam samo, da Madžari skušajo svoje cilje doseči tudi s tem, da vlada izdaja že dvanajst let časnik „Slovenské Noviny", ki so že nekaj let dnevnik. Podoben ilustrovani tednik „Vlasť a Svet" v madžarskem duhu izdaja pa vlada že dvajset let. Denar za to se jemlje iz konfiskovane glavnice uničene „Matice Slovenske" (t. j. slovaške).

Kakor drugod imajo tudi Slovaki najhujše nasprotnike na domačih tleh, namreč „zemane", t. j. kmečke plemiče, ki hočejo s tem ostati gospodje, da se madžarijo, in pa Žide. Nov dokaz, kako važno je povsod gospodarsko vprašanje. Treba je braniti ne samo narodni jezik, ampak tudi narod, po katerem jezik živi.

M. Murko.

Profesor dr. Marian Zdziechowski: Die Grundprobleme Russlands. Literarisch-politische Skizzen. Aus dem Polnischen übersetzt von Adolf Stylo, Gymnasialprofessor in Krakau. Akademischer Verlag. Wien, Leipzig 1907.

Krakovski vseučiliški prof. Marjan Zdziechowski je ruski Poljak, ki je študiral na Ruskem in mnogo občeval z ruskimi pisateljskimi in svobodoljubnimi krogi. Že v dijaških letih se je odločil za spravo in prijateljstvo med Rusi in Poljaki na podlagi verskih in nravnih idealov najboljših pisateljev obeh narodov, kar v dobi najhujšega reakcijonarstva na Ruskem ni bila malenkost. Ko je v Krakovu opazoval, kako ovirajo tako približevanje Poljaki s tem, da ne poznajo Rusov in drugih Slovanov, Slovani pa zopet s tem, da imajo krive pojme o Poljakih, ustanovil je v Krakovu „Klub słowiański" kjer se je najprej tako mnogo in temeljito predavalo o najrazličnejših slovanskih vprašanjih kakor nikjer drugod, in je bil tudi duševni oče izvrstnega mesečnika „Świat słowiański", ki že tretje leto izpolnjuje svojo nalogo, da seznanja Poljake s slovanskim svetom, med njim pa brani tudi poljsko stališče.

Ako torej tak mož napiše obširno delo o „ruskih problemih", t. j. o glavnih in posebno izvirnih idejah, ki jih nahajamo pri ruskih pisateljih in misliteljih od časov Katarine Vel. do naših dni, zasluži seveda največjo pozornost vseh ljudi, ki se hočejo bolj temeljito seznaniti z ruskim duševnim in tudi političnim gibanjem. Lahka hrana ta knjiga ni. Zdziechowski ljubi poljske in ruske mesijaniste in se vsled tega posebno ozira na one novejše ruske pisatelje, ki so polni slovanskega misticizma. Vendar Rusi so narod, pri katerem je še vera posebno živa. Evangelija se je oklenil tudi tak anarhist in poseben nasprotnik cerkve kakor Lev Tolstoj. Koliko ljudi pa pri nas ve kaj o Vladimiru Solovjevu, izvirnem mističnem filozofu, ki vidi v Tolstem — Antikrista in med drugim gori za spravo med rusko in rimsko cerkvijo? Kdo pozna genijalnega pesnika in filozofa Merežkovskega trilogijo „Krist in Antikrist", ki pobija Gorjkega in pozitivizem ruskega razumništva? Take reči, brez katerih ne moremo Rusov prav razumevati, nam razlaga Zdziechowski v svojih

črticah in zatorej se ne bomo preveč čudili apokaliptičnim naslovom dveh poglavij na koncu: Der Antichrist, Christus ist auferstanden! In dobro je, da nas po takih našemu mišljenju težko pristopnih potih vodi mož, ki je sam slovanski mistik, če se tudi ž njim ne strinjamo. Sicer pa hodi tudi on po zemlji, ko opisuje jedro nazorov drugih pisateljev in pa politične dogodbe, kakor za Poljake in Ruse tragično poljsko vstajo l. 1863., nesrečno reakcijonarno politiko Aleksandra III., panazijatske sanje, katerih konec nas je tako osupnil, in najnovejše boje proti samodržavju in pa nihilizmu vladnih krogov ter proti banditizmu zaslepljene druhali.

Posebno zanimalo bo slovanske kroge poglavje „Gegenwart und Zukunft", kjer Zdziechowski razlaga, zakaj se Poljaki v tako kritičnih časih, kakor so bila zadnja leta, držijo in morajo držati Rusije, dasi vladni krogi še vedno ne morejo in nočejo popustiti kratkovidne protipoljske politike, napredne stranke pa se tudi niso lotile takoj dela, da izbrišejo ta „greh" iz ruske zgodovine, kajti ta izraz rabijo sami najboljši ruski možje. Mislim, da danes ni več treba dokazovati, koliko so grešili tudi razni veliki „Slovani" na zahodu in jugu, ki si niso upali kritično presojati žalostnih razmer med obema največjima slovanskima narodoma Komu so služili, povedal je Zdziechowskemu pač najkompetentnejši mož, ministrski predsednik Witte nehote, ko se je branil, da nima proti Poljakom nikakih predrazsodkov, ali „bei uns (t. j. pri ministrih in v vseh vladnih krogih, posebno v najvišjih) ein wichtiges Argument gegen alle Zugeständnisse zu Gunsten der Polen dieses sei, dass die deutsche Regierung die Einschränkung der Rechte der polnischen Bevölkerung für eine unumgängliche Sache halte." In tako je bilo od leta 1863.! Zdziechowski seveda upa boljših časov, ko bo na Ruskem zavladala „krščanska politika", kajti pri tem ostane, da je v časih, ko je Nemčija napovedala Poljakom najstrašnejši boj, njih edina mogoča zaveznica Rusija, „ali po načelih svobode prerojena Rusija". Da se pa Rusija še res lahko prerodi, za to so mu dokaz ruski duševni velikani.

Moč duha je seveda velika, ali omeniti moram, da se Zdziechowski premalo ozira na gospodarska in socijalna vprašanja. Tega tudi od njega ne moremo zahtevati, ali nekoliko ga moti tudi to, da je poljski konservativec, četudi prav simpatičen. Da postavim tudi njegovo versko naziranje v pravo luč, moram povedati, da je pristaš reforem v katoliški cerkvi, kajti zanima se za razne take pojave in pričakuje, da bi združenje ruske cerkve s katoliško lahko prerodilo versko življenje na zahodu s tem, da bi v cerkvi imeli besedo tudi nižji duhovniki in posvetnjaki.

M. Murko.

Upodabljajoča umetnost

Zasebna risarska in slikarska šola Rih. Jakopiča in M. Sternena. V čast je slovenskim umetnikom, da ob tako nezadostni gmotni in moralni podpori s strani poklicanih činiteljev ne opuste ničesar, kar more služiti razvoju naše umetnosti v prospeh. Z mecenati se bogme ne moremo hvaliti; ta trditev menda ne bo žalila njih, ki so ali slučajno ali pa o priliki naših umetniških razstav iz oficijalnega rodoljubja kupili kako sliko ali skulpturo, ki je bila nezaslišano poceni, da jo obesijo ali postavijo na prazen prostor v svojem stanovanju. Stipendij za dijake-umetnike

pri nas še tudi ni. In umetniških šol seveda do današnjega dne nismo imeli. Z impertinentno žilavostjo se je razvila slovenska umetnost sama iz sebe do imponujoče višine, v veselje naših mnogozaslužnih, dičnih in mičnih, ki so jo pustili kakor ptičko v zraku, a zdaj, ko je triumfovala na Dunaju, v Belgradu in v Sofiji, vendarle lahko s ponosom kokodakajo nad njo, kakor bi jo bili sami izvalili. Ampak Bog jim daj zdravje! Naše umetništvo gre preko romantizma in solzarjenja nad neumevanjem med domačini s solidnim delom naprej. Dalo je Slovencem nimb umetniško odličnega naroda — nimb, kamor ni vpletla oficijalna javnost niti enega žarka — in dalo jim je zadnje dni tudi prvo slovensko umetniško šolo pod vodstvom Jakopiča in Sternena, dasi pri še tako mnogobrojnem obisku ni misliti na to, da bi se zavod gmotno izplačal v tisti meri, katere je vreden umetniški čas. Vsi drugi slovanski narodi imajo že davno izobilje akademij in zasebnih šol; imeni voditeljev nove ljubljanske risarske in slikarske šole sta poroka, da nam bo ta zavod, ki prične svoj pouk meseca oktobra, docela odpravil doslej občuteno vrzel. Spričo narodne dolžnosti, da se požrtvovalnost mojstrov ne prizna samo, temveč tudi gmotno podpre in usposobi, je pričakovati, da Jakopič-Sternenovemu zavodu ne bo pripadla samo naloga, vzgajati umetniški naraščaj, kakor se je v nepraktičnem idealizmu baš k tej priliki že nekje pisalo, temveč da bo naše razumništvo tistega mnenja, ki je v Evropi že davno prodrlo: mladina ni omikana, ako v njeni naobrazbi nima mesta vsaj kolikor toliko umetniškega znanja, zakaj takšno znanje, pa bodisi še tako skromno, samo da je pridobljeno pod veščim vodstvom, je prvi pogoj umevanja umetnosti! — In da brez tega umevanja tudi o slovenski kulturi ni govora, mi nemara ta in oni pritrdi. *Vladimir Levstik.*

Podrobni program, ki nam je došel od gg. akad. slik. Riharda Jakopiča in M. Sternena, je nastopni:

Učni načrt. 1. Risanje in slikanje po živem modelu (človek, živali, rastline) in različnih neživih predmetih. 2. V mesecih: juliju, avgustu, septembru slikanje na prostem (model in krajinske slike). — Pouk traja: dopoldan od 9.—12. ure, popoldan od 2.—4., zvečer od 5.—7. ure, vsak dan razen nedelj in praznikov. Večerno risanje (živ model) traja od oktobra do konca aprila Pri risanju živega modela se razlaga po potrebi anatomija. — Korektura po dvakrat na teden dopoldne, popoldne in zvečer. — Plačuje se mesečno naprej proti pobotnici, in sicer za: vesdnevni pouk 30 K, dopoldanski 18 K, popoldanski 12 K, večerni 14 K. — Izstop iz zavoda se mora naznaniti mesec dni prej. Natančnejša pojasnila dajeta Rih. Jakopič v Ljubljani, na Emonski cesti štev. 2, in M. Sternen, začasno v Godešiču pri Škofji Loki.

Marko Rašica. V razložnem oknu knjigotržnice Drag. Hribarja v Šelenburgovih ulicah v Ljubljani so na ogled razstavljene plenérne slike, zlasti morske pokrajine, ki jih je naslikal hrvaški slikar Marko Rašica. Motivi so razen nekaterih srečno izbrani in umetnik je vobče dobro izrazil južni značaj. V primerni razdalji stoječemu gledalcu ugajajo slike. Zlasti je pohvaliti dve pristaniški sliki, ki se odlikujeta po tehniki in barvi. Razstavljena zaliva kažeta dvojno tehniko; okolica je namreč slikana z vso drugačno tehniko nego voda. To velja tudi glede razstavljenih slik razburkanega morja, na katerih je nebo drugače tehnično tvorjeno nego razburkano morje. Sploh preveva to sliko ton, ki de kaj prijetno; s tem pa nočemo reči, da je umetnik podal proizvodu dovolj impresionistnega izraza. Ta slika se razlikuje tudi glede tehnike od vseh drugih razstavljenih slik; skoraj se vsiljuje domneva, da jo je umetnik ustvaril posnemaje.

Slikam, ki predstavljajo skalovje, motivi niso izbrani tako ugodno; zato so podobne bolj študijam ter ne ustrezajo zahtevam, katere smemo poudarjati pri kaki sliki. Volnenost v slikanju nasprotuje značaju kamena.

Lopasto hodišče je sicer solnčno slikano, a senčine so pretežke, ker jim manjka prozornosti.

Omeniti nam je še krajinskih slik, ki se vrlo odlikujejo po izbranih motivih in silhuetah. Na eni teh slik se je umetniku ponesrečilo južno nebo, kajti le tako si moremo razlagati poslej vstavljene rozastovijoličaste pike na nebu, ki naj bi spravile v ozračje južno migljanje.

Vse slike nam pričajo o mladem umetniku, ki vidimo v njem razvijajočo se nadarjenost in lepo prihodnost.

Naposled nam je pohvalno omeniti, da je g. Drag. Hribar priredil izložno okno posebej za razstavljene slike. *A. H. O.*

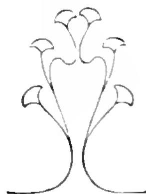
Med revijami

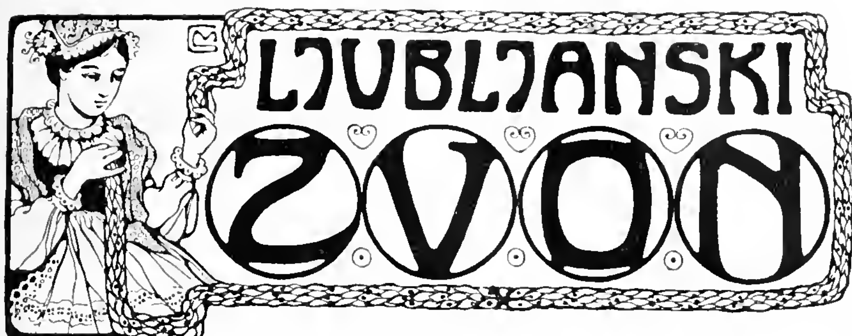
Josip Regali. „Slovenska moderna“. — Ta spis je prinesla 8. številka „Savremenika“ in sicer, kar je prav, v slovenskem jeziku. Odkrito priznavam, da prištevamo to Regalijevo delo med najboljša te vrste; iz njegovih besed res vstaja pred našimi očmi iz rodnih tal in izza prejšnjih stavb prava naša „moderna“, kot taka in posredno v svojih zastopnikih; vredno je čitati karakterizacijo Cankarja, Župančiča, Ketteja, Murna, Sardenka . . .

„Moderna“ pa ni pri nas nastopila le v literaturi, ampak tudi v upodabljajoči in glasbeni umetnosti; slovstvu pripada le tretjina. — Naš pisatelj se je v oni dve poglobil s skoraj še večjo ljubeznijo, pa tudi s še večjo zaslugo, ker je to polje nepristopnejše in zato tudi manj obdelano. O stvari meni ne gre sodba; toliko pa stoji, da so izvajanja zelo zanimiva za vsakega in da je vse delo pomembno zato, ker premotruje z enotnega vidika vse tri glavne panoge umetnosti.
Dr. Jos. Tominšek.

„La Revue Slave“. Paris. Rédaction et administration 50, rue Molitor, XVIe. V tretjem letošnjem zvezku te že drugo leto izhajajoče revije so objavili daljše spise, tičoče se Slovanstva: Ivan Korčak, J. Kotarbinski, P. P. de Sokolovitch, I. du Pouteray, W. S-Reymont, I. M. Kodelenski, H. Poltoratzky.

Popravek. Na strani 550. zvrha, v 2. odstavku, v 3. vrsti je napačno natisnjeno καθ'ἐξοχήν namesto κατ' ἐξοχήν.

Iz cikla „Marija“.

Si ti? Si ti?
Ko si se pojavil
in si me pozdravil
z očmi —
tedaj, moj gost,
vso dolgo noč
premišljala tvojih oči sem skrivnost,
njih bliskoma prodirno moč.
Vso dolgo noč so žarele nad mano,
bedele nad mojo prikrivano rano,
vsem skrito ljudem,
a tvojim očem
takrat že očito, vem . . .

Si ti? Si ti?
Za tabo gre misel, ko hodiš po cesti,
korake, pozdrave, vse polno zavesti.
Ko na vrtu med gredami sanjaš,
nad rože drhteče se sklanjaš,
kot da jim šepečeš ljubega kaj,
ne veš, kdo te gleda od okna skrivaj . . .

In kadar pod brajdo pred trto stojiš,
je moja misel čudna —
vsa glava od nje mi je trudna:
glej — mož ob ženi se mi zdiš.

Bojiš se, da je ne užališ,
in prosiš jo in hvališ
za dar, ki rada ti ga da,
ker te pozna moža . . .

O, bodi ti!

Oton Zupančič.

V zelenih lesih.

V zelenih lesih, polnih tihega šumenja,
sem srečal jo, kjer jagode se rdeče
skrivnostno smejejo v mahovju,
ko skozi veje dan je trepetal.
V zelenih lesih, polnih šelestenja,
govoril sem besede ji drhteče
in bila je kot lilija v vodovju,
ko v daljo jo zanaša val.

In bila je kot mak, ki rdi pod solncem,
ko sem poljubil usta ji koralna
in strepetal sem poln stobarvnih sanj.

V zelenih lesih, polnih šepetanja,
so prišla v naju hrepenenja daljna
in čula sva, kako se vrhu vrh priklanja
in v les prišel je čar, da ves le misli nanj —

V zelenih lesih so objele
me roke snežnobele.
Od njiv šumel je žitni klas,
od polj brnel je koscev glas,
nebo je lilo v les sijaj blesteč.
Molčala sva v brezmejnost hrepeneč —
in v dalji se smejal je Pan.

Vojeslav Molè.

Izza kongresa.

Spisal **dr. Ivan Tavčar.**

Šestnajsto poglavje.

miral je kongres! Svojo nalogo je dovršil in pravzaprav ničesar več delati ni imel. Najprej so bili z avstrijskimi bajoneti potlačili svobodno gibanje v Neapolju ter pritrdili tolstega Borbona za nekaj časa na starem in trohnelem prestolu obeh Sicilij. Zategadelj je neapoljski kralj prvi uredil svoje kovčege ter odrinil iz Ljubljane. Bržkone je komaj čakal tega trenotka, ker se s svojim zetom nista posebno ljubila, še manj pa s cesarico, ki, dasi je sama stopila v zakon s starim možem — katerega je pri vsem tem s svojo ljubosumnostjo precej mučila — ni mogla odpustiti neapoljskemu veličanstvu, da se je na stara svoja leta pozakonil z mlado žensko, ki niti njegove vrste ni bila. Ni dvojbe, kralj Ferdinand je z veseljem odpotoval k svojim nezvestim podanikom in k svojemu sinu, ki je tedaj po Evropi slovel za prvega revolucijonarja! Gospa Floridia je odšla še pred njim, kar se je Ljubljančanom umevno videlo, ker vendar ni spodobno, če bi se mož in ženska, katera nista v zakonu, vozila v enem in tistem vozu, in še tako daleč, kakor je od Ljubljane do Neapolja, kamor se potuje čez dolge hribe in skozi še daljše doline!

Tudi upor v Piemontu so hitro zadušili. Ako bi v tem pogledu ne bile avstrijske čete zadoščale, je zaukazal car Aleksander, da se je zbirala v kongresni Poljski mogočna armada, katera naj je čez avstrijske zemlje krenila nad sardinske upornike. Pa so zadoščale avstrijske čete! —

Dela torej ni bilo in kongres je umiral! Vladarji so po svoje preganjali čas: odlikovali so se med sabo z redovi. Tako je na primer cesar Franc neapoljskega kralja obenem ovenčal z velikim križem Leopoldovega reda in reda sv. Štefana. Ali ruski car ga je še presegel, ko je podelil Francu Modenskemu red sv. Andreja, sv. Aleksandra in sv. Ane. Vse obenem! Posebno radi so se visoki gospodje zabavali s streljanjem ptičev. Jahali so na Golovec — auf

den Kahlberg — ter ondi prežali na ptiče in jih pobijali in se kratkočasili — durch das Vogelschiessen mittelst der Falken! Včasi so se zbrali v glorijetu v Mestnem logu ter imeli ondi svoj — dejeneur. Da so se dajali javnosti lepi zgledi, je poklical avstrijski cesar svojega in svoje soproge izpovednika z Dunaja. Bila sta to patra Schopp in Job. Ko je bila cesarska dvojica izpovedana, ju je v Šenklavžu škof Avguštin lastnoročno obhajal, in kronika nam pripoveduje, da pobožna Ljubljana še ni bila kmalu tako srečna kakor tisti dan!

Cesar Franc je tuintam lovil na močvirju — mit Juchtenstiefeln angetan; car Aleksander je pa pohajkoval po mestu, kakor pravi kronist, v ponižni, modri nemški suknji, ogovarjal ljudi ter se zanimal za slovenski jezik — für den hiesigen, krainerischen, slavischen Dialekt.

Vmes so gospodje — v prvi vrsti radi dolgega časa — obiskovali javne zavode. Danes je obiskal naš cesar botanični vrt, jutri pa je prišla cesarica na Grad, kjer je bila tedaj kaznilnica. Car Aleksander si je ogledal vojaško bolnico in preskrbovališče, dočim je Franc Modenski prav rad zahajal v vojaško odgojevališče, kjer so se morali dečki vaditi in vežbati pred njim. O vseh teh obiskih je tedanja Laibacher Ztg., ki takrat, in naj se je od lojalnosti cedila, ni bila uradno glasilo, poročala z globoko vdanostjo ter pisala o gorečnosti visokih vladarjev, kateri se za vse in tudi za najmanjšo stvarco po očetovski brigajo. Meščanček ljubljanski je bil docela prepričan, da vsi navzočni „najboljši“ monarhi kar spati ne morejo, in sicer radi preobilih poslov!

Naposled so ti dobri monarhi pričeli odhajati. Ljubljančanom se je nudila prilika pasti radovednost, ko so dolge vrste v četver vpreženih voz zapuščale mesto. Na drugo stran pa so se poživili razgovori po različnih gostilnah, ker je hotelo vse vedeti, kake darove je odhajajoči suveren delil pri svojem odhodu. Marija Lopašičeva v Gosposkih ulicah, pri kateri je stanoval kralj Fereinand s svojo vojvodinjo, je dobila prstan z briljanti — einen schönen Brillantenring. O tem prstanu se je razpravljalo po vseh ljubljanskih gostilnah, a končna sodba je bila, — da je gospa Lopašičeva dobila premalo. Izražali so se prav resni dvomi, bode li tisti del stanovanja, kjer sta prebivali vojvodinja in njena hčerka-princesinja, še kdo v najem vzeti hotel. Dosti jih je bilo, ki bi tam ne bili hoteli stanovati, in to tudi brezplačno ne!

Vojvod Franc iz Modene se je že bolje obnesel. V Ljubljani je bil priljubljen in tudi njemu se je bilo prikupilo mesto. Trikrat

je odpotoval, a trikrat se je zopet vrnil. Kakor je bolj poučenim znano, je tičal v zlatih mrežah zlatih las ter se naslajal s poljubi, katerih bi Dantejeva Beatrice sladkejših ne bila mogla dajati. Na livadah te ljubezni dandanes še nobenega imena imenovati ne smemo! Stanoval je, kakor smo že povedali, pri grofu Vajkartu Turjaškem na Nemškem trgu. Dasi je imel dosti manjše „kraljestvo“ od debelega Ferdinanda, je bil vendar mnogo radodarnejši. Ko je zadnjič odhajal iz Ljubljane, je zlatih darov kar deževalo na obitelj grofa Turjaškega.

Kronika pripoveduje, da je dobil grof Vajkart Turjaški prstan z briljanti; grofica mati in hči kontesa sta dobili vsaka koljé in mladi gospodiči grofi vsak uro repetirko. Še celo hišni duhovnik ni bil pozabljen, dobil je zlato tabatijero.

Največjo pozornost so vzbujali darovi ruskega cara. Med obdarovanimi se je na prvem mestu nahajal škof Avguštin, prejel je naprsni križ z zlato verigo, kar je bilo po kronistovem mnenju vredno pet do šest tisoč goldinarjev. O tem daru so se vneli živi prepiri, je li katoliškemu škofu dovoljeno nositi dar, ki je nekako cerkvenega značaja, ki pa je izhajal iz rok očitnega krivoverca. Veliko se je govorilo pro in contra, posebno ženske so bile proti temu, da bi prihajal škof v katoliško cerkev s križem, katerega mu je podaril človek, ki sodnji dan ne more drugam kakor v pekel. Prepir je odločil škof sam: prihodnjo nedeljo je imel propoved v svoji katedrali, a na prsih se mu je lesketal ruskega cara zlati križ. Pobožno ženstvo ni od takrat več ljubilo škofa Gruberja in v svoje zadoščenje je še doživelo, da je bil poklican za nadškofa v Solnograd. Bila je to posledica ljubljanskega kongresa, na katerem se je bil Avguštin Gruber prav zelo prikupil cesarici Karolini in knezu Metternichu! In take protekcije nekaj veljajo in to posebno še pri imenovanju škofov in kardinalov.

Tako je ljubljansko meščanstvo neprestano živelo v živahnem razburjenju. Včasi je tudi kaj imenitnega pripotovalo. Prišel je nadškof Verhovac iz Zagreba, škof iz Vidma, oni iz Lodija; tudi beneški patrijarh, znani nemški poet Pyrker. Bilo je torej vedno kaj videti. Največ hrupa je provzročil dohod salernskega princa Leopolda, drugega sina kralja Ferdinanda, ki je bil oženjen z nadvojvodinjo Klementino, hčerjo cesarjevo. Ljubljančanom je belil glave, ker se ostentativno ni hotel udeležiti mrtvaške maše po pokojni cesarici Ludoviki, dasi je bil čil in zdrav, ter je takoj po maši obiskal ruskega cara v škofijskem dvorcu. To vse je vplivalo, da je princ

Leopold v hipu postal nepriljubljen pri Ljubljančanih. Ti so bili v tisti dobi hiperlojalni. Pravi tip takega lojalnega meščana je bil Henrik Costa. V predgovoru k svoji kroniki o ljubljanskem kongresu piše:

„Ne poznam višje sreče, nego ljubljeni domovini pod varstvom modre in previdne vlade po svojih močeh služiti in koristiti.

To kakor tudi pospeševanje podložniške ljubezni do predobrega in preljubečega deželnega očeta imam za svojo in vsakega državljana prvo in sveto dolžnost. Naj bi tudi moje delce (kronika o kongresu) dokazovalo, kako se Kranjec trudi, da bi milost in naklonjenost najboljšega deželnega očeta z neizbrisljivimi občutki spoštovanja, ljubezni in hvaležnosti poplačeval ter te občutke presajal tudi na pozne potomce!“

Tak je bil rod tedaj, in prav malo jih je bilo, kateri bi bili le v mislih hoteli grešiti proti lojalnosti, ko se je približaval konec kongresnih razprav ter se tako bližal trenotek, da bodeta najboljši deželni oče in najboljša deželna mati zapustila mesto!

Nikjer pa pojemajoči kongres ni tako vplival kakor pri Češkovih. Takoj po plesu so že bile velike sitnosti, ker se je celo mesto menilo o tem, da je konec med Andrejem in Fino. Vsak bi bil rad izvedel natančnejše vzroke. Najboljše prijateljice so prihajale v hišo, ne toliko iz radovednosti nego iz hudobije, da bi se pasle ob zadregi matere Elize. Pa le-ta se je čvrsto branila: da je Fina še premlada, da je Smole itak človek, o katerem se ne ve, bode li dober zakonski mož ali ne. Tudi se je namigavalo, da rad zapravlja in da sploh ne kaže trdnega značaja, na katerem temelji sreča vsakega zakona. Istotako se je grajalo, da je mladenič, dasi je bil že ženin, prerad zahajal k Židanovim na Poljane, kar ga nevestini materi nikakor ni moglo priporočati.

„Končno“, je odgovarjala gospa Eliza, „je bila božja volja tako in nam Češkovim je prav. Bo že Bog dal novega ženina in gotovo bode boljši, nego je bil oni, katerega smo izgubili!“

Nekaj skrivnostnega je tičalo v tem odgovoru matere Elize, in prijateljice so se prepričale, da je dogodki niso potrli in da se ne nahaja v nikakih zadregah, katere bi ji bile dobre prijateljice prav iz srca privoščile. Tudi deklica ni bila posebno poparjena. Nekoliko bledih lic je bila in včasi se je nekoliko zamislila. Parkrat jo je ogovoril mladi knez na ulici in enkrat jo je še celo spremljal po Latermanovem drevoredu. Ljubljanske gospe so to opazile in skoraj se je pričelo širiti mnenje, da se bode iz tega kaj razvilo, ker se

je mladi aristokrat, kadar je bil v družbi z dekletom, kazal zaljubljenega od nog do svojih črnih las. Gospa Češkova pa bi bila prisegla, da ji mladi Neri Corsini postane zet in da bode cvetoča ji hči kakor kneginja svoj čas hodila po cvetoči Toskani.

Govorila ji je: „Pošten je, zategadelj ne more več nazaj! Zaljubljen je, in zatorej smemo pričakovati, da nas v kratkem obišče stari knez ter poprosi v imenu svojega sina za tvojo roko!"

Vsak dan so pričakovali, da vstopi Neri Corsini, oče, s svečanim obrazom in v modrem fraku, kakor se spodobi pri takih prilikah. Dan za dnevom je potekel, ali kneza ni hotelo biti.

Kakor strela pa je mater in hčer vžgala vest, katero je hišna prinesla domov dne 27. marca. Strežaj ji je povedal, da pri Corsinijevih polnijo kovčege in da drugi dan ob eni odpotujeta oče in sin proti laški meji.

Še tisto popoldne sta čakali — a brezuspešno. Nato sta jokali in vzdihovali vso noč. Ko do desetih drugega jutra ni bilo ne slovesnega obraza, ne modrega fraka, je storila gospa Eliza energičen korak. Oblekla si je sivo svilnato obleko ter odjadrala kakor vojna ladja, katera je pripravljena vsak mah sprožiti svoje topove, v stanovanje kneza Nerija Corsinija. Odkloniti seveda je ni mogel!

Ko je vstopila, je sedel toskanski državni svetnik pri pisalni mizi. Nekaj je pisal. Suh možiček je imel plešasto glavo. Ceremonijozno je vstal ter ji hitel nasproti.

„Oj," je vzklikni v slabi nemščini, „naša izvrstna hišna gospodinja!"

Molil ji je par prstov nasproti, nato pa ji je primaknil stol, da je sedla.

„Sam sem hotel priti," je govoril iskreno, „da bi se dobri svoji gospodinji zahvalil za udobnosti, katere sem bogato užival v njeni gostoljubni hiši! Ali mi diplomatje smo sužnji kongresa in v delu umiramo!"

Ta fraza mu je tako ugajala, da jo je ponovil: „V delu umiramo in sužnji kongresa smo!"

V stiski je vprašala: „Svetlost, odpotujete?"

„Danes ob eni! Veliki vojvod me kliče v Fierenco!"

„In gospod sin?" je vprašala dalje.

Starec se je začudil: „Moj Enriko? — Z mano se odpelje. Gotovo!"

Da ni bila razburjena, bi bila opazila, da se je njegovi svetlosti podaljšal obraz. Dostavil je še: „Kaj hoče on v Ljubljani?"

Ta dostavek ji je zvenel nekako zaničljivo na uho. Ker je bila jako ponosna ženska, se je vzbudila ošabnost v nji. Odgovorila je pikro: „Da je pošten, bi tako ne odhajal iz Ljubljane!“

Polovica velega obraza se je skrila za široko kravato:

„Odpustite, gospa, če ne umejem vaših besed! Pošten, pošten pa je vsak Neri Corsini!“

„Svetlost,“ je nadaljevala odločno, „znano vam mora biti, da se je gospod sin približal moji hčeri, da ji je govoril besede, katere so ji zmedle glavo ter jo spravile v javno govorico.“

Zavrnil jo je ironično: „Preslabo ste pazili na svojo hčer, gospa Češkova!“

(Dalje prihodnjič.)

Oči.

Otrok, ne prosi me z očmi!
Zaman gore ti v mladi strasti:
več tabor trdni ne stoji
in tabor več ne more pasti.

O, molim jaz očesi dve:
v globino duše sta zastrti
in v njih solzé ponosne spe. —
O, molim jaz očesi smrti . . .

Vladimir Levstik.

Ti si ko mirno, širno morje . . .

Ti si ko mirno, širno morje.
Jaz pa sem kakor ljut orkan,
ki morju razdivjá valove.
Orkan, kjer on je, tja navzgor je
dvigne in, moči pijan,
odpre srebrne mu gradove,
in kar je biserov v dnu vod,
jih zmeče na blesteči prod.

A. Gradnik.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

V. Javne zbirke.

Kaj se pravi: ogledati si kako mesto? Pri devetdesetih izmed sto potnikov nič drugega, nego ogledati si muzeje, galerije ter poslopja, ki so sama ob sebi že zbirke. Take „znamenitosti“ si *mora* ogledati vsak došlec, ako se hoče pozneje legitimovati, da je res obiskal to in to mesto; poznati te, se zdi marsikomu zahteva splošne izobrazbe, o njih se govori in piše javno; a o izkušnjah, ki jih pridobi motreč popotnik spotoma in brez raznih „vodnikov“, se kramlja v ožjem krogu, ki se hoče res zabavati.

Dve Američanki sta si šli Evropo ogledovat: ena mlado, lepo dekle iz bogate hiše, ki je vzelo na pot le svoje žive, odprte oči in veseli nagon, veseliti se z veselimi; druga — dekle že v letih, možata in resolutna, ki se je bila pripravljala na pot kakor h kakemu zrelostnemu izpitu. Peš jo mahata po ravni, prašni cesti; kajti starejša se je poučila po knjigah, da je treba z lastnimi nogami prekorakati vsako pot, ako hočeš dobro presoditi okraj in ljudi. Namenjeni sta v mestece, ki ve o njem starejša potnica kar na pamet vse polno zanimivosti: tu se je rodil velik vojskovodja, tu je umrl (v oni ulici št. x) slavni pesnik, mestna hiša je znamenita, prastara stavba, v muzeju je neki čuden mozaik, v cerkvi je nekaj posebnega, kar pa učeni in poučeni potnici ne pride na misel . . . Tu prisopiha avtomobil z neovirano brzino mimo potnic; megla prahu ju zakrije; starejša zabavlja kulturi, ki oddaljuje človeka od prirode, a mlajša v megli prahu rajši ne odpre ust, na tihem pa si goreče želi, da bi tudi ona sedela v avtomobilu in tako zdrsnila mimo počasnih pešcev ter čimprej došla do mesta in do — hladne in čiste kopeli, ki se pač — to upa med vsem potom — v onem mestu tudi dobi! — Tudi vedoželjnost more postati zakrknjena in zmisel za umetnost filistrska. —

Precej ogorčenosti pa se je povsod že razlilo proti — *domačinom*, ki kažejo napram „znamenitostim“ v svojem obližju

tolikokrat ravnodušnost, podobno malomarnosti, ali pa celo ne morejo prikrivati svoje nevednosti; tisočkrat gre domačin mimo domačega muzeja, a vstopil še morda ni nikoli in tudi ne bo, ako se ne pojavi kak pritisk.

Shajal sem se pri obedu s trgovcem Berlincem, ki sem ga že zgoraj omenil kot lovca na kunce. Govoril sem ž njim o slehernem predmetu, ki je baš prišel na vrsto, potemtakem nikoli o svoji stroki, ki bi ga pač ne mogla zanimati. Zato sem sicer jaz dobro vedel, da je on trgovec, ker mi je večkrat pravil, da prihaja naravnost iz trgovine; a o meni ni slutil, kaj sploh počnem na tem krasnem svetu. Tisto pusto in vsiljivo „predstavljanje“ je ondi seveda odveč. Naposled je mož menil, da je le prav uganil. Moja pot me je namreč večkrat peljala mimo berlinskih umetniških muzejev in prav rad sem vstopil za kake četrt ure, da sem si zdaj ogledal ta oddelek, zdaj onega. Pri obedu pa sem svojemu družabniku pripominjal o umetninah to in ono in ga še kaj vpraševal. Nekaj časa mi je odgovarjal s kako opazko, a nekega dne mi je priznal odkrito: „V tistih muzejih sem bil le enkrat v svojem življenju, kot otrok: peljal nas je bil učitelj tja!“ Ko sem ga malo začudeno pogledal, je nadaljeval: „Seveda, vi kot — slikar tega ne umevate! A jaz sem trgovec in ne razumem o slikah in kipih nič.“

„Torej so v tisti množici, ki se preriva dan na dan po berlinskih muzejih, morda večinoma tujci?“ sem vprašal.

„Skoraj gotovo!“ se je nasmehnil. „Mi Berlinci zahajamo izmed vseh takih zavodov edino v zoološki vrt. Tam sem tudi jaz vsak teden, po leti in po zimi, vsaj po enkrat in tudi po večkrat.“

Zoološki vrt! — Lep nedeljski popoldan je; gorko sije poletno solnce. Bogata gospoda se je odpeljala kam izven mesta; pustolovski ljudje so šli na delo v predmestnih zabaviščih. Kam naj se obrne soliden rokodelec, mali uradnik z ženo in otroki? Rad bi kaj užival, kaj videl, rad zlasti otrokom privoščil kaj razvedrila. In starši in otroci so enakih misli: „V zoološki vrt!“ . . . Od vseh strani prihajajo; oče nese na rokah najmlajšega otroka, mati pelje za roko deklico, ki bi sama še prepočasi prestavljala nožice, dorasli otroci korakajo naprej, dobro vedoč, kam je obrnjeno rodbinska pot. Ako rodbinskih članov ni preveč, se usedejo na cestno železnico ali v omnibus; pa denarja je škoda in danes je itak čas izprehoda! Prav danes je treba iti v zoološki vrt; danes je prva nedelja v mesecu in ta dan znaša vstopnina le 25 pf. za osebo, ob drugih nedeljah pa 50 pf. in ob delavnikih celo 1 marko. Sicer

se bo za številno družino še pri 25 pf. nabrala precej visoka vstopnina, pa enkrat vsak mesec se že še položi žrtva na oltar zabave in zabavnega pouka.

Ob takih dnevih se nabere v zoološkem vrtu nad 100.000 ljudi. Ob prvih popoldanskih urah se zdi, kakor bi se mesto izseljevalo proti zapadu — tam leži ta vrt — in promet je tem zanimivejši, ker med občinstvom skoraj ni videti velikomestnih ošabnikov. Pri veliki glavni restavraciji v zoološkem vrtu je pri takih prilikah pogostiti do 60.000 gostov! Seveda največ le s pijačo; kajti jed so prinesli mnogi gostje s seboj; tu bi bila predraga. — Ob drugih dnevih je naval manjši, občinstvo bolj odbrano, a da je le dan lep, po desettisoč je posetnikov vselej. Na tem mestu pa vsekakor ne prevladujejo tujci, ampak domačini so v svojem elementu.

Kaj je zoološki vrt berlinski? Pred vsem: to je res vrt, in sicer velikanski; celih 22 *ha* obsega. Pravzaprav je zapadni del zverinjaka, a je od njega ločen po posebni ograji in je z velikimi stroški preurejen v najlepši park. Krasni nasadi, drevoredi, zelena zatišja, žuboreči potočiči, večja in manjša jezerca (šest je večjih) se kar vrste; vmes so lepi promenadni poti, nekateri široki, za množico, drugi ozki, za posameznike; hladne sence pa solnčne trate, prijazne utice, igrišče za otroke, umetno nasuti gričk, male kočice, kjer dobiš poceni raznih jedil, to se menjava; za vsakega nekaj. Po leti zvečer je do desete ure ves vrt lepo razsvetljen; posebno mnogo občinstva se zbira nekako sredi vrta pri velikem, barvno razsvetljenem vodometu . . . Pri glavni restavraciji igra vrhutega po letu ves popoldan vojaška godba; neprestano, ker se menjavata dve kapeli, ki sta nameščeni vsaka na eni strani dokaj velikega jezerca, takozvanega Neptunovega ribnika. Da so v vrtu tudi nekateri kipi, to se za Berlin razume samo ob sebi.

Vrt je pa po svojem značaju tudi in v prvi vrsti zoološki; baš to daje vsem zabavnim, razvedrilnim in olepšalnim pripravam še posebno privlačno silo. Še brez živali bi bil vrt brezdvomno dobro obiskovan; ker pa je v njem stalno in nekako domovinsko nastanjena svetovna menažerija, zato se pridružuje mikavnosti priprostega razvedrila še tajna moč, ki jo ima do vsakega prirodna veda, utelešena v prirodi sami. — Ta vrt bi torej zaslužil ime zverinjak, ne pa sosednji park, ki v njem ni nikakih živali.

V zoološkem vrtu je pa res zbirališče živali s celega sveta in z ogromnimi stroški, z milijoni in milijoni, je vse urejeno tako, da se giblje vsaka žival, resnično ali vsaj navidezno, v svojem

pravem elementu, če mogoče, kar na prostem, da občinstvo živali opazuje tem laglje. Za morskega psa, morskega leva, za vidro in za bobra so napravljeni prav ob glavnem potu sredi grmičja in trate posebni tolmuni, kjer se te živali potapljajo, kolikor se jim ljubi. Razume se, da je tu vedno vse polno gledalcev, ki strme v te mokre, okretne in zopet neokretne živali. — Razne srednjeevropske ptice skačejo po vejah pravih dreves in kos poje zvečer svojo pesem v pravi smrekovi gošči, gnezda si stavijo ptice res po duplih, v v listju in med pravimi rogovilami; pa seveda: visoko gori nad drevjem in grmom je potegnjena tenka železna mreža; ptički so ujeti in kragulj, ki preži tam na vrhu hrasta, ne more do ščinkavca tam na oni strani. Za jelene je ograjen cel gozdič, pasejo pa se na posebnih krajih tudi konji, krave, koze in ovce vseh vrst, domačih in tujih. Divje koze in divji kozli in lame imajo vendarle nekaj skal, da morejo pokazati vsaj trohico svoje spretnosti.

Pri tujih živalih je, zlasti če so občutljive, skrbljeno za njih domačo udobnost; gledalcu pa skušajo stavbe zbujati iluzijo, da se nahaja v ozemlju, kjer živi taka žival. Res čarobno je n. pr. poslopje, ki so v njem nastanjeni noji, te velikanske ptice z nogami, daljšimi, nego so konjske. Ako vstopiš v to poslopje, se ti zdi, kakor bi vstopil v Saharo in v puščavo, ki meji ob Egipet; s slikami, s svetlobnimi efekti in s pravimi predmeti se skuša tak učinek doseči. Največ ljudi se zbira okrog velikanskega, globokega basena sredi široke kupole; v tem basenu plava, se potaplja in sopiha orjaški povodni konj, skrbno negovan v nalašč segreti vodi in vkljub grozovitosti sila smešen; da le stopi kdo blizu ograje, že priplava tja in odpre tisto strašno, dve pedi široko žrelo, da mu vržeš vanje — mehko žemljico. — Ob jezerih je vse polno povodnih ptic, a uiti ne morejo.

Živali so seveda najskrbneje negovane; vse imajo svoje posebne spalnice, in ako je treba, za zimo svoje gorke prostore. Zato so po zimi mnogi oddelki od zunaj prazni; zlati časi pa so tedaj za severnega medveda in drugo severno zverjad.

Dunajski zverinjak v Schönbrunnu torej spominja v marsičem na berlinski zoološki vrt; samo da je ta berlinski vrt neprimerno večji in da je — značilno za nemško prestolnico — pridobitno podjetje, ki nese delničarjem lepih dohodkov, dočim je schönbrunnska priprava plod plemenite splendidnosti našega cesarja. Tako je tudi umevno, zakaj postaja berlinski zoološki vrt bolj in bolj zabavišče: to privabi stotisoče ljudi, ki plačujejo vstopnino, tudi po zimi, ko

je videti jako malo živali. Po zimi se namreč tu zbira višja noblesa; kajti v posebnem poslopju je velikanska dvorana in tu se vrše redno elitni koncerti in slične prireditve, ki vržejo dokaj novcev tudi v blagajno vrta, ne le v najemnikovo. Vsa vstopnina znaša na leto okroglo 1 milijon kron in s temi dohodki ter z glavnico, ki jo ima posebna akcijska družba kot upraviteljica vrta, se da v prave svrhe zoološkega vrta, v nakup in oskrbo živali, seveda mnogo storiti, tako da je ta zverinjak res med prvimi na svetu. — Glede številnosti divjih živali ga seveda prekaša Hagenbeckova zbirka pri Hamburgu; saj preskrbuje Hagenbeck ves svet z zvermi. — Tista peščica ptičev, ki jih vidimo v „javnem vrtu“ v Milanu, ni nič že napram schönbrunnskemu zverinjaku.

V zoološkem vrtu je blizu 3000 živali z okoli 1300 vrstami. Svojemu namenu je bil vrt izročen leta 1844., ko je kralj Friderik Viljem IV. njega ozemlje prepustil akcijski družbi in ji podaril večino živali, kar jih je bilo v velikem zverinjaku. — —

Vse premalo znan je še drugi zavod, v katererem je dragocena zbirka živih in izvečine redkih in čudovitih živali; to je takozvani akvarij. Sem prihaja vobče malo ljudi. V akvariju ni nikakih zabavišč, reklama zanj je jako majhna in vrhutega je prostor zanj docela skrit: na tisoče ljudi koraka na desni strani „Pod lipami“ ven v zverinjak, a malokdo pazi na neznatni vhod v akvarij, ki je na Schadowovi cesti, nekaj korakov od ogla „Pod lipami“. — In vendar je ta akvarij znamenitost prve vrste (ustanovil ga je znani Brehm) in bi zaslužil vsaj toliko posetnikov, da bi se njega samotni in temni kotički ne smatrali, kakor se to zdaj včasi zgodi, za primeren prostor za kak — rendez-vous. Nihče bi ne pričakoval, da je tu toliko zanimivosti; s katerimkoli tujcem sem govoril, nobeden ni imel časa, da bi prišel sem občudovat živalske znamenitosti, zbrane s celega sveta, iz zračnih višin in iz globočine morja. Ime „akvarij“ namreč ne pove vsega; izvečine so tu zbrane res povodne in obvodne živali, a mnogo je tudi n. pr. ptic (papig, kolibrijev, orlov itd.). — Stavba je urejena tako, da zbuja v gledalcu vtisk, kakor bi hodil globoko pod zemljo, kakor n. pr. v Postojnski jami; nebesna svetloba prodira v temo tuintam le v nejasnih odsevih, včasi pa s široko odprtino, pokrito s steklom. Zlasti v središču poslopja je taka odprtina v obliki velikanske kupole; tu se razprostirajo tratice in nameščene so na primernih prostorih ogromne kletke, v katere so postavljena cela drevesa, ki po njih pleza in skače ptičkov kakor čebel v panju. To žvrgolenje in ta sloga! — V veliki globoki jami je plavalo in na

robu je leno ležalo več afrikanskih krokodilov, v posebnem oddelku pa so tudi krokodili iz drugih krajev sveta; eden, menda kitajski, je bil črn ko oglje. — V visokem, z vrha razsvetljenem stolpu je bilo na stotine galebov, ki so se kopali v vodi, curljajoči od vseh strani v razni višini in zbirajoči se na dnu v globokem tolmunu. V tem tolmunu sta bivala dva morska psa, ki sta, kadar sta le mogla, ušla neznosnemu vreščanju galebov. Res smešno je bilo gledati to topo in tolsto žival, kako je, sicer se mirno ozirajoč, skoraj bolestno zaprla oči, če so galebi — iz neznanih vzrokov — unisono povzdignili svoje glasove; ako niso kmalu ponehali, obrnil se je morski pes vdano in je smuknil pod vodo.

Večinoma pa sestoji akvarij iz temnih rovov, ki vodijo križema in so le za silo razsvetljeni z električnimi žarnicami. Saj si je treba tu predstavljati, da se nahajamo globoko v morju, kamor sega le nekaj redkih svetlobnih žarkov. Ob stenah pa se vrsti posoda za posodo; vsaka je proti rovu pokrita z debelim prozornim steklom; tam znotraj pa živi kako čudovito bitje svoje življenje, ne vedoč, da opazuje radovedno človeško oko vsako njegovo kretnjo. Tiste posode so napolnjene z umetno prirejeno morsko vodo, ki se seveda najpazljiveje dovaža in očišča, a tla in ozadje pokrivajo morske rastline, morsko kamenje in blato ter školjke. Nekoliko rdečkasta luč, ki prihaja od nevidne strani, razsvetljuje vsak tak prostor z mehko svetlobo. Vsakdo je že občudoval v prirodoslovskih knjigah sliko čarobnega življenja v morski globini; v akvariju ga more zares opazovati. Tu rasto tiste žive „morske rože“ v najrazličnejših barvah, od snežnobelih do rdečih; tu migljajo korale, morski konjiček plava šepavo po strani preko vode, morska zvezda se pregiblje po dnu. Kakor nalašč so združili v veliko posodo orjaškega raka z malim morskim volkom: kako premeteno je prežal rak izpod velike skale na mirno plavajočo ribo! A ta ni bila kaka naivna postrv, bila je bodoč najhujši morski ropar in se je igraje ognila raku, če je puhnil nadnjo. — V tistem oddelku je živela tudi znana orjaška želva; njo so posebno radi opazovali otroci, ker plava tako smešno, dasi brzo in spretno. Tudi nekatere ribe plavajo kaj čudno, zlasti vse ploščnate, ploščnatice (skati) n. pr. prav tako, kakor frči ptič po zraku. — Najbolj v spominu pa mi je velik polip, sila ostudna žival, s kretnjami, ki res morajo zbujati grozo; kakor prava pošast se premika to bitje po vodi, skrčujoč se zdaj v gnusno kepo, potem na vse strani raztezajoč svoje dolge lovke, ki se oprimejo in ovijejo okrog in okrog predmeta; in te živali zrastejo v

naravi do silne velikosti. — Koliko je v tej zbirki raritet, to bi mogel presoditi strokovnjak; mojo pozornost je med drugim še vzbujal neki japonski močerad, dolg poldrugi meter, in mali raki, ki so čisto — prozorni.

Takoj pri vhodu so kače in slična golazen; nekaj klopotač se je plazilo po pesku, a več gledalcev je zvabila velika klobučarka (Brillenschlange), ki se je baš levila; seveda je tod mrgolelo še drugih, velikanskih in malih kač, raznih kuščarjev, kameleonov itd.

Po vsem svetu slovi akvarij v Napolju. A moram reči, da sem bil razočaran, ko sem si ga ogledal; njegova bogatost obstoji v tem, da ima isto žival v več izvodih, sicer pa se z berlinskim niti primerjati ne da.

Dočim je v akvariju poset občinstva dokaj pičel, se v naravoslovskem muzeju (na Invalidski cesti) ljudstva kar tare. Seveda privablja ljudi že stavba sama, velika palača na zelo očitnem prostoru. Tu je vse zbrano, kar sestavlja žitje in bitje naše zemlje; živalstvo seveda le natrpano in v preparatih. Velikanski prostori omogočujejo, da so postavljene tudi najbolj orjaške živali v svoji naravni velikosti: somi, kiti, sloni in ostala družba „velikih“ prebivalcev naše zemlje.

Posebno znamenit je muzej za narodopisje. V tem peterokotnem, trinadstropnem poslopju moremo opazovati ljudi s celega sveta v njih bivališčih, pri njih poslih, igrah, bojih, v pristni obleki, v življenju in ob smrti. Zbirka spada med najbogatejše svoje vrste. — Največja znamenitost tega muzeja je Schliemannova zbirka prastarih izkopin iz Troje; ti neprecenljivi zakladi so postavljeni v pritličju na desno in mnogo tujcev prihaja samo zaradi njih v Berlin. Filologi in starinoslovci bi iskali Schliemannove zbirke seveda prej med antiškimi predmeti v starinoslovskem umetniškem muzeju, a Schliemann sam je poglavitni del svoje zbirke posvetil narodopisnemu muzeju. Zato je postavljen tu sem ponositi „Priamov zaklad“, bogata zbirka čudnih zlatih posod in drugega orodja, okrog katerih postaja vedno vse polno gledalcev. — —

Poleg teh splošnih zavodov je še takih 12 specijalnih muzejev, posvečenih posebnim, omejenejšim strokam. Izmed njih bodi omenjen le „poštni muzej“, prava posebnost te vrste; ves razvoj pošte od najstarejše dobe do današnjega dne se predočuje z izvirnimi vzorci dotičnih poštnih pripomočkov; z druge strani pa je tu sestavljen pregled o vseh današnjih poštah po vsej zemlji. Jako zanimiva je zbirka starih in novih poštnih tiskovin, znamk itd. — —

Muzeji v ožjem in navadnem pomenu so seveda umetninski muzeji; v te je obrnjen glavni tok tujcev kakor v vsakem velikem mestu tako tudi v Berlinu. Posebno ženski spol je med posetniki dobro zastopan in mladi potujoči parčki so si na dolgih hodnikih in v medlo razsvetljenih kotičkih kar napoti. Srčna potreba jih pač žene iz mestnega hrupa v tihi hram umetnosti; tih je, naj se v njem srečava tudi na tisoče ljudstva.

Ti muzeji se imenujejo „kraljevi" v ožjem pomenu, leže pa vsi drug poleg drugega na takozvanem „muzejskem" otoku, na tistem, ki je na njem tudi kraljev grad in stolna cerkev. Če torej greš „Pod lipami" proti vzhodu, prideš naravnost pred muzeje. — Muzejska poslopja pa ne narede enotnega vtiska na posetnika; postavili so jih tja, kjer je bilo pač prostora na dokaj ozkem otoku. Zlasti v novejšem času so v zadregi; predmetov je več in več, muzeji so vsi natlačeno polni, vsak prostorček je porabljen — vse drugače kakor v včasi dokaj praznih italijanskih muzejih — prvotna poslopja se že iz umetniških in zgodovinskih ozirov ne smejo in tudi ne moreje razširjati, a nove stavbe so mogoče le v prikritem ozadju in ob straneh. Prav, ko sem odhajal iz Berlina, so stavili, prilagodivši se kolikor mogoče terenu, ob vsem severnem okončju otoka nov, nekak osrednji muzej (takozvan „Friderikov"), ki so ga letos otvorili. Stavba, stoječa tik ob reki, prihaja dokaj dobro do veljave, vendar jo smatrajo z umetniškega stališča za ponesrečeno. Naj bo to res ali ne: nova stavba z visoko kupolo, večinoma s steklom krito, se otoku prav lepo poda. Sicer tudi ta muzej pravzaprav ni nov, ampak je le ogromen prizidek k že obstoječi muzejski skupini.

Prvotni muzej je takozvani „stari muzej", ki obmejuje „Lustgarten" na njega severni strani. Postavljen je v grškem slogu (v letih 1824—27); po odprtem, okrog 30 metrov visokem stopnišču se pride v odprto stebreniško vežo z modernimi kipi in fresko-slikami. Odtod je vhod v muzej, ki pelje najprej v lepo, z vrha razsvetljeno rotundo z lepimi starinskimi kipi in v njih duhu izvršenimi dekoracijami; iz rotunde se pride k pravim, bogatim zbirkam, k starinskim v pritličju, k poznejšim v zgornjih prostorih. — Po širokem, lepem koridoru, ki je izpeljan preko „muzejske ulice", je stari muzej zvezan neposredno z „novim", ki so vanj postavljene poznejše pridobitve. „Novi muzej" je bil sezidan tudi v grškem slogu, v letih 1843—55, in je za razne stroke prava zakladnica; v pritličju je n. pr. zbirka egipčanskih starin in izkopin, ki jo je v tej zaokroženosti in popolnosti najti le še v britskem muzeju. —

V omenjenem koridoru in deloma v stranskih prostorih pa so postavljeni krasno uspeli malčevi posnetki sploh vseh velikih umetniških kipov, kar jih iz starejših dob imajo vsi muzeji vesoljnega sveta! To je uredba neprecenljive vrednosti, ker nam kolikor toliko nadomešča poset rimskih, florentinskih, pariških, londonskih zbirk itd. Sploh so berlinski muzeji, kar se tiče kiparstva, urejeni tako, da so v vsakem oddelku z malčevimi posnetki zastopana svetovno znana dela, ki jih muzej nima v izvirniku.

Dočim sta „stari“ in „novi“ (in zdaj še Friderikov) muzej zvezana v eno celoto, stoji samo zase, kakih dvajset korakov od njiju oddaljeno, pa s širokim stebrenikom obkoljeno posebno muzejsko poslopje, posvečeno večinoma slikarstvu; to je „narodna galerija“ (Nationalgallerie). To poslopje, postavljeno iz rezanega sivega kamena v sedemdesetih letih preteklega stoletja, je res pravo poslopje za muzej: ima namreč odzunaj obliko celotnega grškega templja v korintskem slogu, s stebrišči in z obstrešjem kakor pri kakem izvirniku in je pomodernjen le v praktičnih podrobnostih. —

Sam zase stoji, zadaj za moderno galerijo, tudi „pergamenski muzej“, ki je za starinoslovca znamenitost, kakršne nima Evropa, zanimiv pa tudi za vsakega, ki se zanima za umetnost. V tem muzeju so razstavljene izkopine, ki jih je spravila nemška država po večletnem trudu svojih učenjakov in arhitektov na dan v razvalinah maloazijskega, v II. stoletju pr. K. zelo mogočnega mesta Pergama, katerega vladarji so z vso vnemo podpirali umetništvo. — Razne drobnine, ki so bile izkopane, zanimajo le strokovnjake arheologe, a vsakega olikanca prevzame tale naprava, ki jo je izvršilo muzejsko vodstvo v tem prostoru: v Pergamu je namreč stalo v krasni legi glasovito svetišče (pravzaprav oltar) Zevsovo in Atenino, iz kamena izklesano in odičeno okroginokrog z nedosežno lepim frizom, predstavljajočim boj med bogovi in giganti. Izkopalo se je mnogo ostankov teh umetnin, ki so zaradi svoje dovršenosti dandanašnji svetovno znane (po razglednicah itd.), in ker je podstavek za ta oltar še ohranjen, so prišli voditelji izkopavanja na idejo, da bi se to svetišče v svojem izvirnem merilu in z uporabo izkopin povsem na novo rekonstrovalo. In res! Dandanašnji stoji sredi pergamenskega muzeja, ki ima vso streho stekleno, v dnevnem svitu oni glasoviti velikanski oltar, z visokimi marmornatimi stopnicami, z dvojnim stebriščem, ki ga štirikotno obdaja, pri najmanjšem okrasku natančno posnet po ohranjenih ostankih — stoji pred nami prav tako in v isti velikosti kakor pred 2000 leti. V njega spodnjih pro-

storili pa je prebival in študiral kustos tega muzeja, prijazni učenjak Winnefeld, ki je vedno rad videl, če sem stopil k njemu v samotno izbico; ni bil krepkega zdravja, in če me ne vara neko poročilo, je nedavno umrl. — V začasnem poslopju so razstavljene izkopine v Olimpiji („olimpijski muzej“), ki jih je pridobila Nemčija; žrtvovala je (v letih 1875—1881) več milijonov za izkopavanje v tem nekdaj slavnem grškem mestu. Ker so vsi predmeti pohabljeni, pohajajo ta muzej največ strokovnjaki, širše občinstvo ne zahaja v skromne sobice tega muzeja.

Ljudi se po muzejih kar tare; saj je vstop brezpogojno in brezplačno prost vsakomur, razen otrokom; in odprti so muzeji na dan po pet do šest ur, celo ob nedeljah (popoldne!). Zbirke so tudi res tako bogate, da jih je treba pregledovati prav mnogokrat, preden se vtisnejo poglavitnosti v spomin. Prostori niso daleko ne tako razkošno krasni kakor v dunajskih dvornih muzejih ali tako dragoceni kakor v Vatikanu, a ureditev je praktična in zelo nazorna. Pohajal sem tod vsak teden, tudi po večkrat, in sem naposled imel že svoje določene predmete, ki se jih nisem mogel nagledati: na prvem mestu vse starinske kipe, ki so, naj se reče karkoli, v svojih vzorih dandanašnji še nedoseženi; pred njimi sem presedal po četrt ure, kar sicer ni moja navada. Včasi pa sem šel v egiptovski muzej, posebno če sem vedel, da bo kustos tega oddelka, eden izmed prvih egiptologov vseh narodov, dovtipni možicelj Erman zbranemu občinstvu, dijaštvu in kdor je sploh blizu sam razlagal predmete v tem muzeju. — Vmes sem se nekako šetal po hodnikih in sobah; rad sem tudi gledal, kako kopirajo mnogobrojne umetnice slikarice različne slavne slike. Te dame so si podobne kakor jajce jajcu, menda po vsem svetu; našel sem vsaj v Florenciji iste tipe kakor v Berlinu: srednje postave, suhotne, zagorelega obraza, dolgolične, z visoko frizuro, kolikor je je sploh. Ker je seveda vsaka oblečena, da si varuje toaleto raznih marog, v plahtasto suknjo, ki se ji poznajo odtiski barv, zato jih Berlinec imenuje „Ölkusine“ ali, če je njih letnik starejši, „Terpentintante“.

So ljudje, ki jim je postopanje po muzejih šport; afektovano se navdušujejo ob vseh umetninah in vzdihujejo zbog umetniškega vzhičenja. Ti so strah vsem uslužbencem; pazniki morajo zlasti gledati, da ti navdušenci ne jemljejo razstavljenih predmetov kar v roke, da ne božajo kakega lepega marmornatega kipa in da ne vrtajo s prsti po kaki sliki. Tudi to je povsod enako, v Italiji, v deželi umetnosti, prav tako kakor v Berlinu. Razni svareči napisi,

da je „vietato toccare“, „dotikanje prepovedano“ itd., izdajo pri umetniških samosilnikih malo. Bolj bi se jih prijela prepoved v obliki berlinske prepesnitve:

„Das Berühren
der Fijüren
mit die Foten
is verboten. —

Izmed ostalih, večinoma strokovnih ali privatnih muzejev omenjam le še Hohenzollernski muzej, ki ga tujec naj ne prezre. Nemška cesarska rodbina zna skrbeti za interesantno reklamo in združevati ž njo patriotizem in, če mogoče, umetnost. Ti trije činitelji se združujejo v tem muzeju, ki je razdeljen tako, da je vsakemu vladarju v zvezi z njegovo ženo odmerjen poseben prostor. Tako dobi posetnik neprisiljen vpogled v zgodovinski razvoj tega prvotno malo pomembnega rodu do današnje višine. Tu je zbrano vse, kar zadeva življenje teh vladarjev in vladaric, od otroških čačkarij do pisma kitajskega cesarja, od zelo intimnih potrebščin pri ženski toaleti pa do prekrasnega cesarskega ornata in do svatovskih oblek; vse je seveda izvirno. Tu vidimo flavto, ki je nanjo piskal Friderik Veliki, tu je tudi ohranjena vsa oprema „tobačnega kolegija“ Friderika Viljema I.; tu je ohranjeno pismo, ki ga je pisala Viljemu I. soproga, priloživši mu trinajst štiriperesnih deteljic, stružnica, darilo Petra Velikega, tobačnica, ki je zajela kroglo in rešila Frideriku Velikemu življenje, puška, ki je vanjo udarila strela, in podobne kurijoznosti; vmes pa seveda dragocene umetnine, zlasti medsebojna darila vladarjev. —

Končno bi pod tem zaglavjem mogel govoriti še o berlinskih spomenikih. Znano je, da ni v nobenem mestu na celem svetu toliko spomenikov kakor v Berlinu; na vsakem javnem prostoru, na velikih križiščih ulic je vsaj po eden; postavljeni so na mostove, na ogle, v vsako zatišje parkov, tako da ni mesto v zadregi za spomenike, ki se zanje tudi denar kmalu nabere, ampak za prostor zanje. Koliko jih je, se da presoditi že iz dejstva, da je samo v takozvani „zmagoslavni aleji“ postavljenih celih 32 kipov, ne morda kakih majhnih doprsnikov, ampak velikih belomarmornatih, ki so si vsi enaki in ki stoje vsak na polukrožnem, z belim marmorjem ograjenem prostoru. Vsi ti kipi so posvečeni Hohenzollercem in njih prednikom od Albrehta „Medveda“ († 1170) doli do cesarja Viljema I. († 1888); Viljemov naslednik, oče sedanjega cesarja, pa je dobil posebe spomenik pred Braniborskimi vrati. — O vseh teh

spomenikih in kar povprek o vseh ostalih iz novejše dobe se izreka umetniška kritika povsem nepovoljno; vsi ti spomeniki imajo na sebi nekaj vsiljivo ošabnega in stoje na svojih podstavkih kakor za parado, vsi z enako junaško pozo, kratko in malo: „protzenhaft“ — mi nimamo besede za to prusko lastnost, ki n. pr. cesarju niti doma ne pripušča, da bi se kdaj drugače oblekel nego v generalsko uniformo. — Spomenike podrobno naštevati in jih ocenjati? To prepuščamo „vodnikom“. Najimpozantnejši in v resnici lep je spomenik Viljemu I., postavljen na pročelje kraljevega gradu in med Sprevo; spomenik, ki je stal okrog štiri milijone kron, ne kaže le sohe Viljema I., ampak je celo poslopje, stebrišče z različnimi alegoričnimi in drugimi kipi. — Nekaterih spomenikov se je lotil ljudski dovtip. O kipu barona Steina (na Dönhoffovem trgu), ki stoji prav na robu podstavka, pravijo, da si Stein misli: „Še en korak, in doli telebnem!“ — Blücher (na „Opernem trgu“) si baje podobno misli: „Komm mir hier keener ruf of meenen alten Ofen; ick habe alleene kaum Platz“. — Lep vodnjak na južni strani kraljevega gradu imenujejo „Rüffelbrunnen“ („hrulski“ vodnjak); ko so namreč mestni očetje berlinski Viljemu II. ob nastopu vlade po deputaciji javili, da mu mesto pokloni ta vodnjak, jih je visoki gospod pri nemilostnem sprejemu skoraj nahrulil; odtod ime vodnjaku, ki je sicer lepo delo, a se seveda ne more meriti z onim ob dunajskem cesarskem dvoru.

(Dalje prihodnjič.)

Jesen.

Jesen. Pusto in prazno vse v naravi
in čez poljano veter gre leden;
tak se poslavlja, predno nas ostavi,
jesen.
A kakšen bil je vedno praznik njen,
ta praznik jasni v pisani dobravi,
kjer grozdje, sadje, venec dragocen
v poslednji nam je darovala slavi,
da, še na pot naš skozi gozd ognjen
razsipala zlato nam je v ljubavi! . . .
A zdaj? Ko tujka bedna v dan meglen
odhaja proč, izgublja se v daljavi —
jesen.

Petruška.

Klic čez vodo.

Spisal **dr. Ivo Šorli.**

8.

Stanko je sedel še pri mizi, ko je zaslišal Vlada na stopnicah. Mati je bila zunaj nekje v kuhinji, oče pa mu je bil šel, ves nestrpen, še naproti, a ga je najbrže zgrešil.

Vstopil je bled in mrk ter sedel malomarno na stol.

Stanko ga je pogledal sočutno od strani in rekel, kakor da ga hoče že naprej potolažiti:

„Tako se ti je torej ponesrečilo?"

„Zakaj? Oh ne! Celo jako dobro sem napravil," je skomizgnil leno.

„Kaj pa se potem držiš, kakor da si užil strup!" je planil Stanko jezno na noge. „Torej ti je popolnoma vseeno, če bi bil padel?"

„Hm . . . Storil bi bil pač kaj drugega, nego storim sedaj. Nazadnje pa je res vseeno."

„In kaj misliš storiti tako?"

„Hm . . ."

„Obesi se, klada lena!"

„Hvala! Kakor vidim, še ne veš, kak važen vtisk je napravila tvoja filozofija name, in ti moram vse to šele razložiti: jaz, Vladislav Kralj, mislim postati namreč rodoljub in — živeti. Dobro se vam godi in narod vas ljubi, ker ljubite vi narod, — zakaj bi jaz ne zavil na to prijetno pot, ko imam maturo v žepu? Gori pojdem na cesarski Dunaj in vpišem se na fakulteto, katera postavlja največ rodoljubov v svet: glej, jurist mislim postati in doktor."

„Joj, kaki dovtipi!" se je zasmejal Stanko nekoliko razdražen. „In potem?"

„Da, potem," je vzdihnil Vlado z ironičnim patosom. „Potem pridem doli in pojdem naravnost v sredo življenja: v sre-do-živ-ljen-ja! Glej, zastudil si mi ta breg, a na onem si že ti, in rekel sem že, da bi mi tam ne bilo mesta. Torej noter!"

„In kako si misliš to?"

„Tako-le: Bil je človek, uradnik in ves rodoljub, kolikor ga je gledalo čez ovratnik njegove uniforme. Vstajal je težko in pridušnjoč se, da pojde drevi pa res še prav gotovo ob osmih spat; zakaj tisto v uradu mu ni zadostovalo. Potem je pozajtrkoval črno kavo z limono, ker ga je bolela glava. Vse to je bilo odpravljeno v četrti ure in ob devetih točno je bil že v uradu. Opoldne je šel kosit; nato v kavarno, kjer je kvartal do štirih, ko je moral spet v urad. Ob šestih so se zbirali s tovariši pri Janezu na pivo zastran apetita pri večerji. Ob osmih je imel obed pri Lovcu in tam so sedeli zopet do ene po polnoči. Potem v kavarno, kjer so kvartali zopet do štirih, petih. Leže, zaspi in ob treh četrtih na devet drugo jutro ga zopet pokličejo. Tako dan za dnevom, leto za letom. Prijatelj Pavlič mi je pravil o njem. Glej: — življenje! Nič ne misliš, nič ne čitaš, nikdar nisi sam. Ne ženiš se in ne jeziš in ne veseliš, nič, samo živiš. Pravzaprav pa, — čemu bi hodil na univerzo?“ je pomislil. „Gori ne moreš tako redno živeti, in glavno je — red! Čim prej, tem bolje! Veš kaj, — v kako cesarsko službo bom stopil.“

Pomislil je še enkrat, pokimal in važno vstal ter se nasmehnil prijazno proti bratu.

„Ampak na kosilo sem čisto pozabil!“ se je zasmejal in zaklical ven v kuhinjo.

„Maturo sem napravil, mama!“ je rekel, ko je pritekla. „In kar v cesarsko službo pojdem. Še zdaj me bo treba rediti, dokler bom prakticiral zastonj, a vam že pozneje povrnem . . . Glej, Stanko, mama je tudi vesela!“ je pokazal zlobno na njen vzradoščeni obraz. „Samo pri miru, čisto pri miru me morate pustiti in nič več pridigati!“

Sedel je zopet in si razgrnil prtič čez prsi.

Mati pa je stala še vedno na istem prostoru in debele solze so ji vrele po licu.

Šele zdaj jo je vprav sunilo k sinu, in položila mu je obe svoji drhteči roki na lepe lase.

„Glej, Stanko, saj smo ga vendar narobe sodili! Revček, vse noči je študiral in se trudil! In zdaj — — —“

„Že prav, že prav, mama!“ je zagodrnjal Vlado in vzel materine roke z glave. „Ampak zdaj pa že res prosim, da mi prineseš kosilo. Danes sem ga zaslužil, kosilo, bi rekel tako-le kak človek.“

Mati je odšla ven in bila sta zopet sama.

„In misliš, da se boš privadil takemu življenju?“ je vprašal Stanko počasi.

„Človek se vda! Bodi brez skrbi!“

„In ti praviš nekako, da sem jaz kriv tega preobrata v tebi, po katerem si pa še veliko bolj klavrn, nego si bil prej!“

„Prosim, opusti vsako kritiko! Gospodje so danes izjavili, da sem zrel. Sicer pa ti povem v tvojo tolažbo, da si ti ta preobrat kvečemu pospešil, zakaj prišel bi bil tudi že sam sčasoma do tega, da je vse skupaj bedasto, zabavljanje morda še najbolj! Ti kriv? Eh, pojdi no! Recimo, da je res, da si me ti spravil ‚z one strani življenja‘, kjer sem bil prej, — kaj bi pa pridobil, če bi šel s teboj na — to stran? Ali ni pravzaprav vseeno, kje si, kakor hitro nisi notri v toku, v življenju? Ne rečem, solnčna stran je gotovo prijaznejša nego senčna, — ampak tudi senčna je vstran od njega. In potem? Vidiš, premišljeval sem o tem in razsodil tako, da je vsakdo že po svojem stvarjenju vržen noter ali pa postavljen bodisi na solnčno, ali pa na senčno stran. S senčne pa ni nikdar prehoda na solnčno, verjemi mi! In tako je vsako prigovarjanje zaman in zaman ves tvoj klic, ker je — klic čez vodo. Poslušal bi te in skočil v valove, a ker nimam dovolj moči, da bi preplaval čez, bi se moral pustiti pač nesti dalje. Prav je sicer, da si mi pokazal tudi to, solnčno stran, ker te zdaj razumem in te ne mrzim več, ampak meni ni s tem vseeno nič pomagano. Pač pa je pomagano na primer — Silvi!“ je rekel po kratkem molku s počasnim poudarkom. „Zakaj, glej: ona je bila pravzaprav od vedno solnčno bitje in sem jo bil zvabil le jaz že čez in jo tiščal potem le v svoji neumnosti in le s silo tam na mraku. Njej si koristil, ker si jo spravil nazaj. In tako bi lahko še marsikomu, ki je samo zašel. Škoda, da ne znaš pisati knjig!“ se je zasmejal. „Pa pridigaj, ko boš govorančil. Malo tega bi bilo za politiko kakor petršiljček v juho. V slabo, plehko juho namreč!“

„Iz česa sklepaš ti, da je s Silvo tako?“ je rekel Stanko, misleč samo na to.

„Eh, ne bodi no! Ali nisi videl, kako so ji zažarele oči? Sploh: punca se je zaljubila takrat vate!“

Stanko je zardel in v zadregi nekaj zamrmral.

„Kaj res nisi občutil tega? In kak izboren par bi bila vidva; dva taka inteligentna, lepa, zdrava, solnčna človeka! Glej, pa boš vzel rajši ono mrzlo tujko, zato ker ima denar in ker si potem naenkrat na konju!“

„Kaj hočeš reči s tem? Sploh, kako govoriš naenkrat z menoj!“ je kriknil Stanko razdraženo.

„Na zadnje vprašanje sledeče: Govorim kot zrel in neodvisen mož! Podpor ne rabim nikakih, zato tudi nikakih ponižnosti več. Na prvo vprašanje pa: Reči hočem, da pri nas sploh ni nič popolnega, dovršenega in idealnega, kvečemu svinje jo spravijo še do prejšnje doslednosti. Ne taji mi vendar, da bi ne segal stokrat rajši po Silvi nego po oni, zakaj tudi v tvojih očeh sem videl veliko lepih znamenj. Ampak — — — No, da vdati se znamo vsaj vsi: tostran, onostran in na sredi gnoja! — Ampak dovolj! Takih stvari ne bom govoril, pri moji duši, nikdar več, ako ne bom pijan. Kaj pa dela ona zunaj toliko časa?“ je vzkliknil jezno in odšel ven.

Tedaj se je prikazal oče na vrhu stopnic, ves zasopljen in spoten, ter prihitel s široko razpetimi rokami proti Vladu.

„O Bog, bodi zahvaljen! Samo dveh redov da ti manjka do odlike! Ali je res, Vlado, Vlado, moj Vlado? . . .“

Vlado je dvignil svečano svoje oči proti nebu ter razprostrl svoje roke še širje nego oče, a se baš v hipu, ko ga je hotel oče objeti, okrenil bliskoma vstran, da so zadele starčkove hrepeneče roke v zraku trdo druga ob drugo.

Oče in Stanko sta obstala nema vsak na svojem prostoru, Vlado pa se je veselo zasmejal.

„Kaj naj pomeni zopet to?“ je kriknil Stanko prvi.

„To pomeni. da si ti velik osel, velik in neznosno domišljav osel! Kaj si mislil zares, prav zares, da si me izpreobrnil? Stopi tja pred človeka tak-le ljudski tribun, odpne dva gumba na telovniku in dene desnico v dotično odprtino; odpre tri gumbe na svojih ustih ter dene deset modrih besed v to odprtino in potem čaka, da padeš pred njega na kolena in se razjočeš ginjenja. Da, ko praviš, da greš rajši v cesarsko službo, niti ne čuti krvave ironije, ampak ti verjame! Res, če hoče človek spoznati, kako bedasti so ljudje, jih mora — vleči. Imenitno! Torej zato, ker si ti sit in zadovoljen, da si sit, naj mene kar zapusti ves ta stud in gnus, ki ga imam do vas sitih, rdečeličnih rodoljubov? Ti osel ti, tepec —“

A že je zažvižgala bratova palica po zraku, in da ni odskočil, dobil bi bil udarec na glavo.

In bliskoma je zgrabil klobuk in planil ven ter po stopnicah navzdol.

„Ta človek bo še slabo končal!“ je zahropel Stanko in palica mu je padla težko na tla; oče pa si je skril obraz in zajokal.

* *
*

Ali je končal dobro ali slabo, kdo to ve. Končal pa je tam gori na holmcu prav sredi dveh belih brez, na mehkem, zelenem mahu. A ker je bil nesel prej v vrh vsake butarico suhe trhljadi ter jo prižgal in ker tudi drugače ni nikakega vzroka, da bi se končal normalen človek na večer svoje mature, so spoznali zdravniki, da ni bil normalen.

Jutranja rosa.

Je v jutru rosa na cvetlicah bila,
pa so pripluli k rožicam škrjančki:
„Nam ne zamerite, mi smo pijančki!"
In roso vso jim je druhal popila.

Takrat je Anica iz postelje vstala;
a on je bil že daleč tam na cesti
in je imel vse to na vesti,
da je s solzami belo krilo prala.

A. Gradnik.

Stara pesem.

Kako se potapljajo zvezde v morjé!
In naju ljubezen, devojka, kam gre?

Še veš? — V somrak se zvonovi tope
in pinije v tihi molitvi drhte.

V strmeči daljavi gre čoln čez vodó
in pesem kipečo mornarji pojo.

In tisoč in tisoč je rož naokrog,
v dveh srcih ljubav je in sreča, sam Bog . . .

Kako se potapljajo zvezde v morjé!
In naju ljubezen, devojka, kam gre?

Temna je polnoč in nebo je brez zvezd
in v duši je moji in tvoji bolest.

Utonila v morju je temnem sladkost
in v tvojih očeh je prezgodnja bridkost.

Vojeslav Molè.

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

(Dalje.)

gorečnostjo, ki se je kasneje umirila, je nova umetnost pod vplivom Japoncev izjavila, da je kompozicija protinaravna in potemtakem protiumetniška; slika da ima nuditi čim najnatančneje isto lice kakor prazen okvir, postavljen pred prizor, ki se vrši v resničnosti; ako se gledalec v tem primeru ne čudi roki, nogi ali glavi brez ostalih pritiklin, gledajoči izza roba, se ji tudi na sliki ne bo.

Prvi in najodločneje je izvedel to načelo v vseh njegovih zaključkih nadarjeni in temperamentni Degas.

On ljubi pred vsem dirke, kavarne, zabavišča in bolj od vsega glediški oder s smelimi, njegovo mojstrstvo izzivajočimi kretnjami baletéz. Tu nahaja v nestalnih, menjavajočih se efektih pozorniške luči dobrodošlo polje za težke eksperimente, ki jih rešuje z lahkoto in točnostjo optične leče, tako da se mora odreči vsemu, kar ni neposredno forma in barva, prezirajoč vsako idejno vsebino in vsakršno tradicijonalno lepoto.

Prekucuštvo pride med ljudmi vselej s številnimi pojavi. Človek začuti, da je zagrabil nekaj, česar prej še ni imel; razveseli se in se napije samozavesti, pa brž pridoda nadaljnih osvojitev, seveda, ne da bi si prihranil nekaj napak in napačic, ki za dolge čase razrušijo celotno harmonijo tam, kjer so se zgodile. Preteklost in sedanjost nas učita, da je manj ravnotežja in soglasja, recimo, tudi manj sreče in lepote v dobah, v katerih sekamo v zgodovino velike pridobitve, a največ takrat, kadar se ozremo po tem, kar so nam dali prednamci, in z mirnim duhom očedimo zaklade, sestavimo jih v prijetno celoto in odpočivajoč uživamo.

Zato se mi zdi popolnoma nemogoče, da bi bila današnja umetnost resnično velika, in nezmiselno, da tarnamo v današnji dobi za tem, česar nam ne more dati. Vzemimo na primer nezaslišanost, da smo pripravili solnce ob skrivnostni recept, po katerem obliva snov s tisočernimi barvami. Ali more pametni človek zahtevati, da bi se umetnost tako proti vsej človeški naravi zadovoljila s tem

činom, ki je prometejski, če je sploh kaj, kar je vredno tega imena? Nenasitni duh je hotel dalje in zagrabil je menjavo gibanj ter jo vklenil v trajne posnetke. Kdo ve, če je s tem konec verige njegovih zmag? Kakor pa nas mori najzabavnejši kramljač, ako nam premleva najpomembnejšo novico dalje časa z enostranskim interesom, tako nas tudi ne zadovoljuje ta umetnost, ki si zdaj nezavedoma šele lika sredstva, da jih zapusti bodočnosti, ki bo za njenim znanstveno-navdušenim delom nastopila ob večji zunanji možnosti napram višjim ciljem z veličastnejšo in bolj harmonično sintezo. Prvoboritelji pa so povsod enostranski, najditelji so in ne stvaritelji. V opredelbi stvarjanja že leži razpolaganje s sredstvom, s snovjo; čemu zahtevati od tistega, ki je izpopolnil tvarino, naj nam podari še to, kar bodo brez težave iz genija postavile bodoče, mlade moči?

Degas je začutil v sebi zmožnost, ujeti kretnjo s toliko zvestobo in sigurnostjo kakor nihče pred njim. To je bilo nekaj novega, nekaj njegovega; moral se je zaljubiti v to, moral je za enostranski, a veliki napredek žrtvovati splošno, a polovičarsko popolnost. Zato se odreka tudi bistvenemu pogoju splošne popolnosti: harmoniji in lepoti. Mika ga le stremljenje, da naslika predmet slike takšen, kakršen je v resnici: da ujame kretnjo, kakršna je, in ne, kakršno so jo slikali dotlej. Tudi grdo mu je dobrodošlo; še naslaja se ob odurnosti, samo da je to, česar je iskal. Ženski akt! Kaj je Degasu za vse grške Venere z vso kasnejšo šaro vred! Da ostane svojemu cilju zvest in ga tem popolneje doseže, da dožene svojo resnico z gotovostjo učenjaka, pusti žensko, kakršna je: gibljejo se lepe kakor grde. Deformacije ženskega telesa vsled modrca, ohlapne, viseče prsi, bizarne lege udov pri ženskah, kopajočih in brišočih se ali sedečih na bidetu, vse mu je prav: čemu ne bi ukradel pastelčka iz tistih predalov ženskega življenja, ki jih ne odpirajo rade za tuje oči, ko je vendar ta ali ona kretnja tako zanimiva! Barva in gibanje, to sta dve duši lepote, v kakršno Degas veruje in ji služi; in dasi tako gotovo ni umetnik, kakor gotovo barva in gibanje sama na sebi ne zadoščata opredelbi lepote — kar je hotel, je storil s čarobno močjo. Kdo je prej naslikal konja v skoku kakor on? Kdo je naslikal godčev lok, da oko čuti, kako šviga preko strun? Kdo plesalko, da zastrmiš ob njej, ker se vrti in se vendar ne obrne? Saj takšna je njegova pastelna slika „Danseuse sur la scène“, predstavljajoča baletno plesalko na odru. Naj povem, da je pastel vobče omiljena tehnika Degasova,

menda pač zato, ker je mehkejša in nežnejša od olja in se bolje priklada njegovemu stremljenju, označiti vtisk trenotka s smelimi, neobrisanimi svetlobami in barvnimi efekti. Z mojstrstvom naslanja pogostoma vso harmonijo tonov na eno samo liso, najsi že bo v dekoraciji, draperiji ali v raznolikih niansah živega mesa, ki ga mora ljubiti enako njemu, kdor ga hoče slikati kakor on.

Izmed njegovih ostalih slik, ki jih vidiš v Luxembourgu, naj omenim pred vsem „Café du boulevard Montmartre“ — pogled na večerno življenje obbulvarskih kavaren, z neprijetno dovršenostjo nudeč običajno Degasovo mojstrstvo, potrateno za ptičje obraze kokotk in za vso nezmanjšano pusto odurnost celotnega vtiska, ki se nudi na takih krajih — vsaj tistemu, ki jih obišče v trezno opazovanje in ne ravno z burnim hrepenenjem, da si kupi za en louisd'or sladko noč in bridko pravico do Eskulapove tolažbe.

Zelo mična je sličica „Femme au bain“ — ženska v kopeli. Predmet je ta: moderna Lais stopa v kad, dočim ji hišna odgrinja peignoir. Niti ta niti ona ni posebno lepa; nagcu, ki se ne odlikuje z nikako nenavadno prelestjo, je posvetil slikar toliko ravnodušnosti, da se živa duša ne more pohujšati nad njim. Kar pa budi pozornost in daje sliki vrednost, so odsevi luči in diskretna nasprotja barve, naglašana zlasti na treh poglavitnih krajih: na plašču, na golem telesu in na rumenem hrbtu naslanjača.

„Femme nue accroupie“ je podobno delce, predstavljajoče nago žensko, pol čepečo, pol sedečo na nizkem podnožniku in kažočo gledalcu hrbet v zelo neestetični atitudi; ko bi bila malo manj površna, nego je, kdo ve, če bi ostal gledalec pri zaključku, da slikar ni napravil tistega stolčka iz kakšne druge reči.

Vrlo je opazovana „Danseuse, nouant son brodequin“, plesalka, ki si zavezuje čevelj. Sklonjena je naprej in se drži za levo nogo; obraz se ne vidi, pač pa pleča in gola desna roka. Modri trak za pasom se prijetno riše na belem, kratkem krilu.

Skica, predstavljajoča pevko, je surovo resnična. Marsikdo pride prednjo in pred njenimi tovarišicami do spoznanja, da ni vedno umetnik, kdor je velik slikar.

Z vrsto statistov ali, kakor jih imenuje Francoz, „Figurants“, uspešno porabljenih kot polje za igro barvnih učinkov, se poslovimo od Degasa. Mnogo jih je, ki jih zgodovina slikarstva ne bo tako malo cenila, da bi jih kot umetnike imenovala v njegovi bližini, a tudi pozabiti ga ne more, dokler bo beležila velike, ki bodo še našli opore v njegovi grandijozni malenkostnosti.

Neki nemški kritik (Karl Eugen Schmidt) ga v lancknehtovski duhovitosti primerja z Rodinom, ki se je njemu enako zaljubil v dotlej še ne izraženo silo kretnje. Bodi; dodajmo le to, da zveni v Rodinovem delu veličastni glas življenja, da diha v njem misel vesoljstva in duša umetnika, dočim ima Degasovo nemara toliko duše, kolikor je zbero med seboj njegove plesalke, lahkoživke in ostala duševno brezbarvna zbirka njegovih modelov.

Po izbiri predmeta se približuje Degasu Renoir, dasi hodi bistveno druga pota. Tudi on išče učinka pred vsem v luči, barvi in kretnji in se odreka črti prejkone še doslednejc od Degasa ali Maneta; njegovi prelestni ženski obrazki, ki so od daleč tako polni življenja, ne kažejo v neposredni bližini nikake forme, temveč obstajajo zgolj iz delikatno razdeljenih in niansiranih barvnih lis. Zdi pa se, da je v njem med vsemi impresionisti prve dobe še največ celotnosti in največ tiste estetične težnje, ki daje slikarju vsaj izpričevalo, da je iskal lepote splošno ter tudi posebej. Veličine in globokosti bi iskal tudi pri njem zaman; s tisto površnostjo, ki vodi roko v roki vso tipično francosko umetnost, kadar se združita „esprit gaulois" in znanje mojstrov v njene najboljše umotvore, se obrača tudi on k mladosti, veselemu življenju in k vsakdanjim blagrom ženske, kakršno je v njeni lepoti sladko osvojiti. Značilna za njega je izmed slik luksemburškega muzeja „Moulin de la Galette", — zabavišče, kjer mladina obojega spola deloma sedi pod senčnim drevjem, deloma se suče v plesu, blesteča se v zdravju, pomladni radosti, v barvah in v bogastvu solnčnih lis, ki se usipajo skozi veje na tla, na obleko in na obraze. Mogoče, da ni tolik virtuoz v izražanju smelih kretenj kakor Degas; kakor ta pa ljubi žensko in gre globlje vanjo, ne smatrajoč je le za predmet eksperimenta. Nežnejši in diskretnejši je od njega in nosi v sebi že začetek niti vodilke, ki pelje pozornega opazovalca od triumfov impresionizma k pravi umetnosti nazaj. Z radostjo nad barvo, lučjo in kretnjo se druži pri Renoirju tudi malce psihološkega daru. Glavice njegovih žensk, presenečenih sredi usmeva, sredi mežikanja in sredi vseh tisočerih izpremememb, vršečih se na lepem obrazku, so več od impresionistnih skic, dasi manj od portretov.

Tak je na primer „Portrait de Madame X", predstavljajoč črnooblečeno damo ob klavirju. Puščobnost črne barve je ublažena z rdečo preprogo, ki se razprostira pod nogami, z naslanjačem rdeče barve in z modrosivkasto tapeto. Nehote se ozre človek od te podobe na to ali ono Manetovo in primerja razliko med obema, kako je

podal Manet zgolj kontrast med neprirodno senco in polmrtvaško poltjo, Renoir pa je videl med senco in svetlobo vse posredovalne stopnje barvnih tonov in jih, kar je glavno, tudi naslikal.

Njegov „Torse de jeune femme au soleil“ — doprsna slika gole mlade ženske na solncu med zelenjem narave me je poleg svojih toplih odsevov zanimala tudi kot nenavadno soroden pendant k sliki J. Vavpotiča, ki sem jo videl pred par leti razstavljeno v Schwentnerjevi izložbi. Nemara je bila celo kopija, dasi se mi dozdeva, da uprava v to dvorano ne pušča kopistov; če pa ni bila, bodi rečeno, da ni preveč zaostajala za to francosko vzornico.

Med najboljše Renoirjeve slike je prištevati njegovo „Bralko“ — deklico s knjigo v roki. Solnce prihaja od zadaj in zavija njene rumene lase v bogato zlato luč, poleg tega pa sestavlja obraz iz tako določno naglašenih tonov in odsevov, da z edinim sredstvom njih upodabljanja barva in telesnost vtiska tekmujeta med seboj v popolnosti, čeprav na celi sliki ni niti za pol milimetra ostrih kontur.

„La balançoire“ predstavlja gugalnico v parku. Na gugalnici stoji deklica, razgovarjajoča se z dvema gospodoma, ki ji dvorita od leve, izza njiju pa gleda mala sestrica. V ozadju je videti večjo družbo.

Kakor večina njegovih tovarišev se Renoir ni posvečal izključno portretu in žanru, temveč je naslikal tudi pokrajin, ki se lahko ponašajo ob strani njegovih figuralnih del. Kako mogočno je podano naravno razpoloženje v „Bords de la Seine à Champrosay“. Obrežje Seine pri Champrosayu . . . Preko reke, ki je videti brezdanja v svojih temnosinjih odmevih, preko bičevja za vodo in vrb na bregu in preko polzabrisane dalje, kjer se riše par hiš kot svetle lise, goni veter pomladne oblake.

Enako lepa je druga njegova pokrajina, ki kaže „Železniški most pri Châlosnu“. Vidi se ga pravzaprav le malo, zakaj vsenaokrog cveto kostanji. Čas svežega brstenja vlada v naravi, zrak drhti med rožnatimi oblaki in zdi se ti, kakor da mora od vsega tega bogatega življenja nenadoma dahniti veter proti tebi in ti obsuti lice s čarom cvetličnih vonjav.

Tudi slikarico impresionistinjo imaš priliko spoznati na tem mestu, Berto Morizot. V vseh časih so imele ženske deloma po prirojeni razvitosti in bistroumnosti svojega značaja, deloma po svoji srečni lastnosti, da vidijo vse le površno in zategadelj mnogo laglje, nego je v resnici, navado, prispevati k vsaki novotariji, bodisi pa-

metna, bodisi neumna, obilno število zastopnic. Kdo bi se čudil, da jih je očaralo blesteče geslo impresionizma? Berta Morizot utegne biti najodličnejša med vsemi temi svečenicami nove umetnosti, odlična pa vendarle ni. Zunanje, zgolj tehnično, je storila v svoji sliki mlade dame na plesu „Jeune femme au bal", kolikor je bilo mogoče storiti z naučenim, nesamoniklim kapitalom. Podala je doprsno sliko svoje dame s pahljačem v roki, naslonjene na divanu, izza katerega gleda živo zelenje južnih rastlin, skoro v Renoirjevi maniri, samo da mnogo bolj mrzlo in slabotno, z neprijetno kredastimi toni.

Toulouse-Lautrecova portretna pastelna škica „Madame X", kakor se po navadi imenujejo portreti v galerijah, ni sama na sebi sposobna, dati gledalcu pravi pojem o celotnem značaju tega umetnika. Res je končno, da se je „bon sens" upraviteljev in nabaviteljev nemara branil, predočiti Toulouse-Lautreca s kakšnim bolj tipičnim proizvodom... Kakor Degas se je vdal tudi Toulouse Lautrec vplivu Japoncev. Virtuoznost, s kakršno podaja bliskovite kretnje konj-dirkačev, in žonglerjev tako, kot jih vidi le najboljše oko in jih ujame najhitrejša momentna fotografija, preseneča istotako kakor rafinirana grdost in bolestnofini okus, ki ga kažejo vsa njegova dela, večinoma pasteli in risbe. Z Degasom vred Toulouse-Lautrec ni bil nič kaj naklonjen čopiču in paleti; ustvaril je le malo oljnih slik, po navadi pa mu je bolje služila gibka tehnika pastela.

Nedvomno je Anglež Turner mnogo vplival na končni razvoj francoskega impresionizma, ko je storila ta struja, zlasti Pissarro, Sisley in Cézanne z Monetom na čelu zaključni korak do popolnega svetloslikarstva. Claude Monet n. pr. si je izbral s strastjo učenjaškega raziskovalca luč za glavni problem svojega dela in jo proučuje kar v celih serijah slik ob istem predmetu, ki je danes rouenska katedrala, jutri senen kup na prostem polju, drugič samotna hiša, tretjič zopet majhen otok med morskimi valovi itd. Te predmete je slikal vselej iz istega kraja, po osemkrat ali desetkrat ob različnih dnevnih časih, v različni svetlobi in ob raznem vremenu. Prva slika kaže običajno efekte jutranjega mraka, ko se ravno začenja daniti, druga jutranje solnce, nadaljne svetlobo ob desetih in enajstih dopoldne, opoldne, ob eni, dveh itd. popoldne, do večera, da pride tema, da zagrne naravo in onemogoči slikarju delo. To ravnanje, ki je podobno slovniški sklanji samostalnika, daja tuintam kaj zanimive rezultate.

Za impresionistno krajinarstvo je značilno, da se je odreklo vsej romantiki pejsaža. Mesto častitljivih razvalin, starih samostanov,

idealnih klasičnih panoram, planin in dolinic, nališpanih z ovčicami in pastirčki, so zavzeli pogledi na moderno zemljo z njenim dandanašnjim licem, zaslužbeno človeku in oživljeno z njim, kakršen je, in z njegovimi modernimi napravami. Kar prevladuje sedaj, so prekopi, ceste, tovarne, kolodvori, železnice, ostrešja, stavbinski odri, ladjedelnice in pristanišča.

(Dalje prihodnjič.)

Hrepenenje . . .

I.

V molitve svete
vpletam to ime . . .
in v mlade cvete —
vpletam to ime . . .
In v rano jutro
kličem ga na glas
in v ave molim ga večerni čas . . .

Kako in kje
pozabim to ime?
Stokrat na dan
v njem ustne zadrhté . . .
Stokrat na dan
kri v srcu vzvalovi . . .
Stokrat po njem oko mi zaihti. —

* * *

Srce je moje zdaj oltar . . .
na njem cvete ti rožic par,
a ni te, da bi jih pobral . . .

Z neba jim solnca žarkov ni . . .
ne hladne rose sred noči —
kdo bi se zanje bal?—

Jesenski čas, jesenski čas,
ko rože vrtu niso v kras! —

II.

Tam v živem parku si hodil sam,
moj tujec — mili neznanec . . .
Otožno zamišljen. — Nemara poet?
In resen! — Morda poslanec? —

Nemara mehke akorde strun
ubira ti vajena roka?
Morda ti čuvstev prepolno srcé
al misli duša globoka? —

Ne znam, ne vem . . . Jaz sanjam le
o duši sorodni in znani . . .
Od severa daleko jug . . . a bliže
vse bliže po srcu Slovani . . .

* *
*

In v tiho mojo sobo na večer
prihajaš ti . . . ne — mila duša tvoja,
ko ustne kličejo ime sladkó,
in to molitev je večerna moja . . .

In slutim, čutim tvoj prihod iz dalj
neznanih, — morda preko groba,
in bridka v prsih me mori tesnoba
in temnih misli, sanj je meni žal:

Ni postelj — krsta bela? — — Pajčolan
in mirtov venec na glavo mi dejan?
In ti prihajaš — sam Bog zna odkod?
Tak daljna ti, tak žalostna ti pot! —

* *
*

Tam zunaj v milih zvezdah noč blestí . . .
A jaz pred sabo zrem oči odprte,
poteze mehke in ponosne črte
obraza, ki mi v dnu srcá leži . . .

Ah, izpovej se moji duši . . . glej,
do sreče še — samo korak naprej! —
Izplakaj bol in večnemu Bogú
vse čisto hrepenenje izpovej!

Da! Izpovej se, toži — komurkoli!
Na svetu je trpljenje — v srcu bóli,
da smrt edina jim zdravilo zna . . .

In če med naju so svetovi djani —
po sreči hrepenela bom neznani
in iskala vso pot jo do nebá — —

L. P. Nataša.

Jelar in njegov sin.

Spisal **C. Golar.**

(Dalje.)

ora je bila mirna in tiha, edino škrjanec se je že zaganjal nekje visoko po zraku in njegova pesem se je razlivala, kot bi brizgali zveneči curki od obzorja. Ni še bilo solnca, porajala se je komaj prva zora na vzhodu, vstajala je iz jutranjega morja za vijoličastimi gozdovi. Tik ob robu je zasijal pramen modrikaste in rdeče luči, oblil je oblake in jih okoval s svetlim sijajem, ki je žarel in se bleščal zmerom ognjeviteje. Izza obzorja, izza razžarjenega roba se je začelo bliskati, švignile so strele in se razletele po nebu. Zasadile so se v svinčene oblake, ki so se temnili v ozadju kot grudaste gore, ledene in obsijane z nejasno, mrzlo svetlobo. Strele so razžgale led in mraz in ozadje je začelo goreti in plameneti; na levo, na desno in naprej se je razlivala žareča in raztopljena reka, širji in ogromnejši je bil zlati kolobar. Zmerom bliskovitejše so bile strele, križale so se in sekale med seboj, ognjeni krog se je večal in rastel in pljuskal in zajemal oblake. Vse je objel in prepregel, za njim so švigali že celi razplamenjeni snopovi in so sijali kot čisto zlato in opali. In že je bilo vse obzorje v plamenu, že so začele padati na gozd in na planino strele, in to so bili solnčni žarki.

Tedaj je prišla na planino Rozalka. Pol gore je že bilo v solncu, ki je lilo od vrha doli in od vzhodne strani proti jugu. Dekle se je ustavilo pri koscih na domači planini in pogledalo proti Jelarjevim. Zaklicala je: „France!"

Ves se je stresel, ko je zaslišal svoje ime in spoznal dekleta po glasu. Pogledal je na ono stran, odkoder je izhajalo solnce; svetloba mu je padla na oči, da se mu je zableščalo, in tako je skozi trepalnice kot v rdeči zarji videl Rozalko. Stala je sredi planine in tudi njo so objemali jutranji žarki, jasna luč se je razlivala preko nje in jo vso potopila. Njeno lice se je smejalo in bilo je kot pozlačeno. Bila je v svetlem krilu in rožasto ruto je imela preko prsi, zato se je Jelarjevemu sinu zazdela kot bela golobica, ki je priletela in sedla na goro.

„Rozalka!"

„Ali boste res vse pokosili?“

„Res! Predno bo poldne.“

„Ne vem.“ Dekle je neverno zmajalo z glavo. Pokošena, rosna trava se je lesketala pod njenimi nogami, stala je in gledala proti mlademu koscu, ki je brusil koso. Potem jo je iznova zavihtel. Skoro se je naslonil nanjo, kot bi jo hotel stisniti k srcu, in jeklena rez je bežala in hlastala hitreje po bilkah; zmerom urnejši so bili polukrogi, segali so dalje in dalje in se zajedali v sredo cvetoče planine, ki se je izpreminjala v rosi in solnčnih žarkih kot svilnat prt, pogrnjen okoli gore. Kosa je rezala in sekala travo in rože, in bilo je slišati žvižd in vršanje, in zdelo se je, da že sama sapa, ki je letela pred koso, podira in lomi cvet in bilko. Kosec in njegovo orodje sta se prelila v eno samo gladno in lakomno bitje, ki z nekim strastnim veseljem in željno naslado hodi po gori in z jeklenim zamahom mori rast in življenje.

Jelarjev sin je bil že ves oblit z znojem, ki mu je vroč in pekoč lil po čelu in licih. Ni mu bilo mar vročine, ki je kipela po njem, in samo ena želja ga je polnila vsega, živela je v njegovem srcu, gorela mu iz oči. Bila je želja in volja, da mora pasti planina. Misli so ga že oblekle v žamet, in srebrna verižica, lepo svetla, v tri stremena, se mu je bleščala preko zelenega oprsnika. In tam gre Rozalka, vsa rdeča in bela, in njene oči se ne morejo odtrgati od njega, njena usta govore in pravijo, da je France zal fant, in dekle ga gleda gorko in prisrčno in se mu smeje sladko in vabljivo. In kosa se je bliskala in pela neprestano. Bila je lepa njena pesem o Rozalki in žametnem kastorcu in zelenem oprsniku, glasila se je mamljivo, in se ponavljala neprenehoma. Kosa se je bliskala in pela zopet in zopet o Rozalki, o lepem mladem dekletu in o fantu, ki ima žameten kastorec in srebrno verižico v tri stremena.

Prikosil je do meje, do sosedovega dela, in tam je bila Rozalka in razmetavala redove, rosne in sveže, ki so ostajali za kosci. Postala je in se nasmejala: „Ali si priden! Oča in hlapec pa ležita v senci.“

„Naj! Čakaj, Rozalka, po svetem Jakobu . . .“

Dekle ga je hitelo izpraševati, a ni dobilo odgovora, samo „Počakaj . . .“

Zaslišal je, da ga iz doline nekdo kliče, in na robu je zagledal Andreja, ki se je valjal v senci za grmovjem, in zraven njega očeta, napol skritega za lesko. Ležala sta in se krohotala na vse grlo. Francetu se je vzbudila jeza in zavpil je: „Andrej, ali ne greš kosit! Kaj bom sam! Oča, kaj vam pa je!“

„E, France, kar nehaj! Saj je zastonj! S kastorcem ne bo nič! Ha-ha-ha! Kdaj boš sam pokosil!“

„Kako ste rekli? Vse bom pokosil, če se na glavo postavite! In kastorec je moj in ura!“

„Ali sem rekel, da ne bo! Po planini skačeta!“

Sin ni poslušal.

Solnce je bilo že visoko, peklo in žgalo je neusmiljeno, razlivalo se je po gori kot razpaljena žerjavica, in planina je bila prazna. Samo en kosec je hodil po Jelarjevi senožeti, vsi drugi so se poskrili po grmovju, pod drevjem, v globoki senci. S pokošene planjave je vstajala dišava po veli travi in venočih rožah.

Jelar in hlapec sta se raztegavala pod lesko. Napol prazna steklenica, iz katere je dišalo žganje, je stala med njima.

„Zares, oča, takšnih sanj pa še ne! Lejte, o mačkah se mi je sanjalo, o naših dveh. Veste, sedim takole pri peči v naši hiši, pa ruto sem imel na glavi. Kar prideta mački iz veže. Prva je bila siva, z belimi lisami okoli oči, druga pa dimasta. Sivka pride do mene, me pogleda in se nasmeje: „Poglej no, Andrej,“ mi pravi mačka, „tistale umazana črnulja, ki je vsa zakajena, bi me menda rada imela. Zmerom lazi za menoj. Pa ne maram zanjo. Kaj mi če takale dima dimasta! Saj še kuhati ne zna . . .“

„Ne laži, Andrej, kaj bo mačka kuhala!“

„Zares, oča, mačka je govorila z menoj! Kar tako je govorila, čisto pametno, kot ljudje. Pred menoj je stala in se muzala. Kaj mislite, kaj bi neki pomenile te sanje? Ali bom umrl?“

„E, kar precej boš umrl! Si preneumen!“

„Oče, čakajte! Potlej je bilo pa tako: „Saj še kuhati ne zna,“ je rekla sivka. „Jaz sem se pa zasmejal nato. Takrat pa skoči dima za sivoro, obe se mi zaprašita v nos in v lase in začneta švigati okoli moje glave. Vsega sta me opraskali in kar v kolobar sta se drvili, potem se mi je pa vse zmedlo. „Bosta šli!“ sem še zavpil in se zbudil.“

Jelarju se je zdehalo; zamrmral je nekaj o neumnih sanjah, potem se je pa sklonil pokoncu in pogledal na planino, kjer je France kosil. Zasmejal se je in začel klicati: „Hoj, hoj, France!“

„Ali še kosi?“ je vprašal zaspano hlapec.

„Ti preklicani fant, pa res noče nehati. Saj bo nazadnje še vse pokosil! Kako je že visoko! Hoj, hoj, France!“

Kosec je pogledal v dolino, a roke so zamahovale svojo pot dalje in kosa je švigala in se bliskala.

„No, le daj! Presneto si korenjak, ampak potem šele! Saj ne bo bolj zalega fanta, ha-ha!“

Med grmovjem se je pokazala Rozalka. Prišla je v naglici in razoglava, njeni svetli lasje so bili premočeni in so se v gostih kodrih oprijemali čela. Zarjavelo in opečeno lice se ji je svetilo, kot da se smeje solnce na njenem mladem, kipečem obrazu.

„Ali še kosi, oče?“

„No, Rozalka, ali ni priden naš France? Ali ga imaš kaj rada?“

Dekle se je delalo, kot da je preslišalo te besede.

„Naši so rekli, da ni dobro kar naprej kositi. Kar pade . . .“

„E, Rozalka, Rozalka, že vidim, da imaš rajša Franceta kot mene. Ti deklič ti! Nič se ne boj! O svetem Jakobu ga oblečemo v sam žamet. To bo junak! Kar bliskalo se bo, koder bosta hodila!“

Rozalka je gledala na goro proti mlademu koscu in težko ji je bilo srce. „Doli ga pokličite,“ je mislila reči, a Jelar se ji je zdel tako čuden in bila je huda nanj. Hotela je iti h koscu in ga prositi, naj neha, ker je tudi brez kastorca najzaljši med vsemi. Napravila je že korak v goro, že je zavila okoli grmovja, a v tistem trenotku se je skesala. Ustavila se je in dela dlan nad oči:

„France, pojdi doli! Saj je dosti!“ Bilo je, kot da je ni slišal. Še oči ni dvignil, ni je pogledal in ni postal.

Za grmovjem se je zarežal hlapec, in dekleta je bilo sram; tiho je odšla proti robu.

France je stal visoko na gori, že blizu vrha. Brusil je koso, bliskajočo se v solncu, in jekleni zvoki so rezali zrak. Ves je gorel v lice, oči so mu bile krvavo podplute in so ga pekle in skelele, ker mu jih je neprestano kalil znoj s čela. V roko se je urezal, ker je brusil hitro in razmišljeno, in kri mu je kapljala skoro curkoma od prstov. In zopet se je začela zgrinjati trava kupoma, kosca je navdal bes in jeza in vihtel je srdito ostro jeklo. Trava je šumela in se upogibala, predno jo je zadela ostrina.

Tekla je poldanska ura, vročina je gorela in zrak, razbeljen in razžgan, je trepetal in drhtel kot plamen. Rozalka je srečala Metko, ki je prišla iz gozda. Govorili sta, in mlada soseda je menila o Francetu, da bi že lahko nehal.

„Seveda! Saj lahko izgubi zdravje! Potem bo pa imel kastorec!“

„Ti! Kar k njemu pojdem in mu vzamem koso.“

Spodaj ob vznožju planine sta stala Jelarjeva in sosedovi kosci. Gledali so in se niso mogli nastrmeti, zakaj France je kosil naprej;

ni mu bilo mar ostrih, pekočih žarkov, ki so se usipali od solnca. Planina je bila kot v ognju, in mladi kosec je hodil po njej kot po razbeljeni ječi od enega konca do drugega. Rozalka se je tresla samega razburjenja in bilo ji je, kot bi krožila o jasnem poldnevu groza po planini. Bil je molk med njimi, tajen in tesen molk, in nekaj neznanega, usodnega je viselo v vročem zraku.

„Oča, kaj pa je to, da France nič ne brusi?“ se je oglasil Andrej.

„Zakaj ne? Saj brusi!“

„Že pol ure ga nisem slišal.“

Gledali so mladega kosca na gori, in Metka je rekla:

„Saj ne kosi! Saj vsa trava ostaja za njim. Saj ne kosi!“

„Ha-ha,“ se je mislil zasmejati Jelar, a samo čudno je nakremžil ustnice.

„Saj res ne kosi.“

France je vihtel koso in stopal po senožeti semintja. Prišel je do roba, se obrnil, a pri tem je klestil s koso po tleh in tolkel po travi. Včasi je odbil rožo ali posnel z ostrino šop trave, in videlo se je, da ves trepeče.

„France, kaj pa delaš! Nehaj, saj dobiš vseeno kastorec,“ je zaklical Jelar.

„Ha-ha, France, ali ti nisem pravil,“ je vpil hlapec.

„Kaj pa zijaš kot budalo iz hrastja!“ Jelar je zakričal nad Andrejem in hipoma je bil ves izpremenjen njegov obraz.

Rozalka je letela po gori proti Francetu; naglo je letela in v roki je vihtela ruto, ki ji je padla z glave. Pri vsaki stopinji ji je zdrsnilo po strmini, na gladki, ostri travi in dekle je zdrčalo navzdol, a naglo je vstalo in zopet hitelo.

„Moj Bog, nehaj! Kaj je s teboj!“ Skočila je predenj, in še večji je bil njen strah. Videla mu je v obraz, ki je bil ves obupan in preplašen, in je strepetala; videla je njegove obrezane prste, s katerih je tekla curkoma kri.

„Če me imaš rad, nehaj! France, ti boš umrl!“

Zadrhtel je, kot da se ga je doteknila smrt, in globoko je vzdihnil. Potem se je obrnil k dekletu, izpustil koso in se zavrtel naokoli. Glava mu je padla na tilnik in zgrudil se je brez zavesti Rozalki v naročje.

(Dalje prihodnjič.)

„Ilirija“.

Spisal **dr. Niko Županić.**

III.

Ne čujete? — Tam od mračnih lesov
vrši vihar, poln srditih gromov
in izza meglà zdaj pa zdaj vzplapola
krvavordeč plamen kot meč —
To dneva je novega žar:
Oj bratje, na pot, življenju nasprot!
Oton Župančič.

naliza stanja današnjega Jugoslovanstva navdaja in napolnjuje srce pravega rodoljuba s skrbmi in tugo. Vendar hladno misleči etnolog, ki pozna postanek in razvoj narodov v svetovni zgodovini, ne obupa o bodočnosti naši. On ve, da je narod kot živ organizem v neprestanem razvoju in da sčasoma izginejo zapreke in ovire, stoječe na potu napredku ter širjenju ekspanzivne sile narodove v fizičnem, socijalnem, gospodarskem, moralnem in političnem oziru. Dokler so potencijalne sile narodove stalne in močne, ima narod v sebi in okoli sebe pogoje za življenje. To so v prvi vrsti obširnost, kompaktnost, kakovost domovinskih tal, fizični sestoj in število ljudstva ter osobito priroda jezika. Na osnovi tega se ustvarja in postaja organizem duševne plastike kakega naroda. Kakor večkrat razni parasiti in vremenske nezgode ovirajo drevo, da se ne more popolnoma razviti ter prinesti obilnega ploda, tako se javljajo tudi pri narodih v izvestnih dobah negativne duševne prikazni, ki zadržujejo pozitivni razvitek in slabijo ves organizem. Ali kakor delujejo vrtnarji, morajo delati tudi misleci, politiki in pedagogi narodovi, da forsirajo pozitivne strani in lastnosti narodove ter odstranjajo vse, kar je nevarno za obstanek in daljni razvoj njegov. Iz malenkostnih in kramarskih Slovencev postanejo podjetni trgovci, industrijalci in politiki; lahkomiselni Hrvati zamenijo svojo zaslepljenost in gole patrijotske fraze z edino okrepljujočim in osrečujočim delom; Srbi se oprostijo bizantinsko-cincarskega duha in napolnijo srce z istinitim patriotizmom ter zmislom za red in dolžnost.

Ilirija more in mora postati vrt, kjer bo tujec občudoval vsakovrstno pisano cvetje zapadne in iztočne kulture.

Krasen in prostran je oni kos zemlje, kjer stanujejo Jugoslovani! Nemški kulturni zgodovinar Fr. pl. Hellwald pravi, da je najlepši del sveta. Na vzhodu ga oblivajo burno Črno morje, Bospor, Zlati rog in Marmara, na jugu Belo (Egejsko) morje in na zapadu naša sinja Adrija. Blagoslovljena je ta na vseh straneh od morja objeta zemlja, iz njenega krila je vzraslo, cvetlo, obrodilo mogočno drevo grške kulture, ono drevo, ob katerega cvetu, senci, sadu se še zdaj naslaja kulturni človek. In naš slavni učenjak Vatroslav Jagić, profesor na dunajskem vseučilišču, je pred leti jezikovno dokazal („Ein Kapitel zur Geschichte der südslavischen Sprachen“), da prebiva sedaj na tej zemlji **samo en narod,** ki govori de facto **samo en jezik,** kajti jugoslovanska narečja prehajajo od Trsta do Carigrada drugo v drugo in ni mogoče začrtati med njimi ostre meje; ta narečja tvorijo en skupen jezik in so istega izvora, kakor izhajajo mavrične barve iz ene, solnčne luči. Da, v veličastnem toku se razpenja nad Balkanom čudovito krasna mavrica, na ramenih jo držita dva silna junaka: na eni strani Trst, na drugi Carigrad.

Tako sijajno, tako znanstveno ni še nihče opravdal historične ideje naše jezikovno-kulturne enotnosti; Jagić jo je postavil na pravo, solidno podlago in ji pokazal pot, ki drži do cilja. S svojim filološkim dokazom je izvršil Jagić samo en del velike zadače, ki čaka naših etnografov. S tem smo spoznali historično idejo, smo dobili etnografski dokaz, obenem smo zaznali vse tiste zapreke in nedostatke, ki so branili doslej ideji edinstva v življenje narodovo. Zedini nas samo kulturno delo in samo kulturno edinstvo je mogoče. Dva krepka in zanesljiva pomočnika našemu stremljenju sta moderni duh časa in utilitaristna natura človeka.

Za Jugoslovane so enotnost njih govora in skupnost ter obširnost njih zemlje največji kapital, ki se da naložiti najplodonosneje in ki bo izpremenil slovensko, hrvatsko, srbsko, bolgarsko krošnjarstvo in kramarstvo v veliko evropsko firmo.

Iniuria temporum še ni poravnana; popravljajoča pravičnost je storila svojo dolžnost šele na Nemškem in v Italiji. Zadružna ideja giblje moderni socijalizem in jugoslovansko edinstvo je samo en del velikega svetovnega socijalnega vprašanja. Hočemo veliko kulturno in produktivno zadrugo.

Višja kultura, višja izobrazba: to je kratek, precizen program bodočemu delu, in edinstvo pride samo ob sebi kot nameček kul-

turnega dela. Tako se je zgodilo na Nemškem in v Italiji, in ako Bog hoče, se izvrši ta historični proces tudi na Balkanu, v Iliriji. Kulturni sapêrji morajo začeti svoje pripravljalno delo sredi naroda, najprej natanko preštudirati v vsakem posameznem slučaju situacijo in obstoječe razmere; njih pot vodi skozi, ne preko obstoječega. Splošnega programa ni mogoče postaviti, ker je njih drobno delo kazuistno, od slučaja do slučaja. Gotovo je le eno: uspehe obeta največ drobno delo, le kulturni maloobrtniki pripravijo zdravo in trajno podlago, ako se bo delalo po modernih principih dela: zadružno, centralistno in z globoko segajočo razdelitvijo dela.

V posameznem je treba obuditi najprej speče čuvstvo edinstva in mu dati trdno, splošno obliko s splošnim imenom. Skupno ime Jugoslovanov mora globoko koreneti v njih krvi, v politični in kulturni zgodovini. Ono se naj odlikuje, če je le mogoče, s čarom prošlosti kakor zastave polkov, posvečene na bojnem polju v zvoku mečev in dežju svinčenk, kjer je tekla kri junakov, umirajočih za domovino.

Nacijonalno-ekonomno hoče župan bele Ljubljane, Ivan Hribar, ilirsko idejo spet oživotvoriti na sinji Adriji in ustanoviti ilirsko parobrodno društvo, dobro vedoč, da je Ilirija, posebno centralne provincije, brez morja kakor riba brez vode; župan Hribar hoče obuditi staro tradicijo Ilirov, o katerih poje Vodnik:

„Močan že na morju
Ilirec je bil,
ko ladje se tesat
je Rimec učil.“

Posebno navdušeni apostoli neoilirizma vstanejo iz krogov naših literatov, žurnalistov in znanstvenikov. Naši literati kolnejo že zdaj usodo, da ni pripustila ilirske zmage sredi XIX. veka, kar bi se bilo gotovo polagoma lahko zgodilo. Z drugim licem bi se ponašala sedaj Ilirija. V svetovnem gospodarstvu bi se vpoštevala močna zadruga; tujci bi se morali učiti našega jezika; v mednarodni politiki ne bi bili prezirani, ker bi bili mogočnejši nego Španija, Belgija, Nizozemska, Švedska, Norveška, Danska . . . .; mogočnejši narod bi se naslajal sedaj ob divnih prizorih hrvatskega beletrista Šandor-Gjalskega in ob prelestnih pesmih Otona Zupančiča; duhoviti naš pisatelj iz praktične filozofije, dr. Franjo Derganc, bi mogel večkrat zameniti svoj kirurški nož s peresom in se posvetiti prosvetljenju naroda na duševnem polju.

Ilirsko kulturno delo je pred vsem organizirati; organizacijo bi najuspešneje osnovala centralna „ilirska skupščina“, v kateri bi se zbirali mladi inteligentni in delavni možje iz vseh ilirskih provincij. Kulturna „ilirska skupščina“ naj bi prirejala skupne umetniške razstave, konference jugoslovanskih naravoslovcev, filologov, juristov, učiteljev, skrbela za narodna predavanja, ustanavljala v vseh provincijah izobraževalna društva, kakršno je „Akademija“ v Ljubljani. Iz vseh javnih, reprezentativnih diskusij je izključiti konfesijonalne in osebno-politične probleme; vedno čakajo pripravljeni agenti provokaterji, da nam vtihotapijo v mlado organizacijo nevarne konfesijonalne in politične tendence. Ob vsaki priliki moramo poudariti, da je ilirska ideja kulturna, da je naše delo največ kulturno. Vse drugo pride samo od sebe po naravnem potu, kakor učinek za vzrokom in povodom. Oteti moramo duhovščino (katoliško, pravoslavno in muslimsko) klerikalnim vplivom, kajti baš narodna, svobodna duhovščina je poklicana, da stopi med prvoboritelje za kulturni preporod, kulturno revolucijo ilirskih provincij. Cerkveni politiki naj namreč vedo, da je brezmiselna vsaka cerkvena akcija, dokler ni trdne in trajne kulturne podlage. Za zdaj nam služi samo najstrpnejša verska toleranca. Čudovito, take ideje je začel zagovarjati pred kratkim celo „Katoliški obzornik“! Mlad, izobražen, rodoljuben slovenski svečenik, Fr. Ks. Grivec po imenu, je začel resno širiti umevanje in zanimanje za „idejo ciril-metodijsko“. Da, samo rodoljubne in izobražene duhovščine nam je treba.

Revizija berlinskega kongresa naj izreče, komu naj definitivno pripade Bosna s Hercegovino. Če velevlasti prisodijo ti dve deželi Avstro-Ogrski, naj se združita z ilirsko celoto.

Razen kulture je gospodarska organizacija najuspešnejše osvobojevalno delo, ki razširi idejo edinstva med nižje in srednje sloje, kjer odločujejo samo materijalne potence. To se najlepše kaže na velikih sejmih v hrvatskem Karlovcu na Kupi; tu se shajajo kmetje in trgovci s Kranjskega, iz Hrvatske, iz Bosne. Rodoljubnemu Ilircu zaigra srce od veselja, ko vidi, kako prijazno kramljajo in barantajo med seboj ti različni elementi, ko plača muslim iz Cazina ali Bihaća ob sklepu trgovine Kranjcu za vino in Kranjec njemu „crnu kafu“. Naše „akademije“ naj posvetijo posebno pozornost gospodarskim problemom in sprožijo diskusijo o svobodnem trgu in protekcijonizmu, o organizaciji domače industrije in trgovine.

Ob septembrskih slavnostih v Belgradu l. 1904. se je vnela polemika med Hrvatom dr. Radićem in Srbom dr. Skerlićem.

G. Skerlić je pisal v „Srbskem književnem glasniku": G. Stjepan Radić grmeo je protiv lažne njemačke kulture i veličao pokroviteljsku Rusiju, i malo je trebalo pa da čujemo i banalne refrene moskovskih slavenofila i beogradskih reakcionara o „trulome zapadu". G. Radić zna mnoge stvari, ali zaboravlja, da je zapad izvor svetlosti i života na zemlji; da za nove narode ima dva puta, ili primiti zapadnu kulturu, kao Japanci, i živjeti, ili joj stati na suprot, i biti pregažen, kao američki crvenokožci ili avstralijski crnci; da je slovenska kultura prazna reč." Nato je repliciral S. Radić („Hrvatska misao" št. 12., 1904): „Srbski je seljak s vjerom u Boga i s nadom u Rusiju iztjerao Turčina, da onda njegova inteligencija sa zapadnjačkim teorijama u glavi i sa šovinizmom v srcu širom otvori vrata — Niemcu."

Komu naj pritrdimo? Deloma obema, povsem in izključno pa nobenemu. Mi sprejmemo od Ciganov njih dar za godbo, od Japoncev izborno taktiko in strategijo, samo da se okoristimo in si znanje obogatimo. Vendar moramo, kar se tiče reda in materijalne kulture, slediti na vsak način zapadu, da, mi bi morali biti zapadnejši od samega zapada, da se obranimo Nemcev v vseh ozirih z njih orožjem. V ljubezni do človeštva in dolžnosti do bližnjega pa ima slovanski vzhod mnogo svojega, vzvišenega, svetega. Sicer pa ni niti „ilirska (jugoslovanska) kultura" prazna fraza, ker naše ljudstvo hrani neizmerno bogato zakladnico primitivnih elementov duševnega in ročnega dela. Treba je samo delavcev, ki bi nadaljevali prvine in poplemenitili priproščino. Toda jugoslovanski inteligentniki, posebno umetniki niso dosedaj razumeli svoje naloge, ker prinašajo k nam neprebavljene misli in snovi iz tujega miljeja, ne da bi znali samostojno uporabiti priučeno finejšo tehniko za obdelovanje domačih snovi in surovin.

Dva kulturna svetova si stojita nasproti: rimsko-germanski in grško-slovanski. Rimsko-germanska intelektualna kultura je skoraj izvršila svojo misijo; zmagovito stopa v ospredje etična slovanska kultura, da osvobodi milijone iz socijalne bede. Obliko kulture izražajo posebno etični in estetični elementi, in kadar govorimo o kulturi, ne vpoštevamo intelektualnega faktorja, ker je internacijonalen. Posebnost novih kultur se razodeva v njih etiki in estetiki. S tega stališča so Jugoslovani poklicani, da obogatijo svet z novo kulturo; nje kali nam podajejo naša narodna muzika, pesem, noša, narodni plesi, indijsko-bizantinska arhitektura, katere pravni dediči smo mi Slovani. Rimsko-germansko etiko oznanjajo Darwin, Mommsen, Nietsche, predstavitelji modernega slovanskega etičnega gibanja so

Tolstoj, Masaryk, Peter Kropotkin, srbska patrijarhalna etika (Knez Ivan od Semberije). Kakor nov mesija nastopa slovanska etična kultura, ki oznanja evangelij svobode, demokracije, čistega krščanstva, medsebojne pomoči in zadružnosti. Že pri prvem pojavu Jugoslovanov na Dunavu veli o njih Cezarejec Prokopij (VI. vek po Kr.), da niso doma poslušni nikomur, da ni med njimi družabne razlike, in da skupno uživajo srečo in veselje, a tudi skupno prenašajo nesrečo in žalost.

Slovani so srce sveta v vseh ozirih. Z enim osvojevalnim delom se je že poslavila Ilirija, ko se je sekta jugoslovanskih bogomilcev razširila preko južne Evrope, odkoder si je v obliki reformacije osvojila malone ves kulturni zapadni svet. Morda izide še druga reformacija iz duha jugoslovanske, slovanske kulture. Slovanska kultura ni torej prazna beseda, ampak realna sila, ki zori počasi, a sigurno. Celo nacijonalna ilirska filozofija se nam napoveduje v obliki dinamičnega idealizma; njega dinamična etika išče izvora individualne in socijalne sreče v delu. Filozofija dela prinese Ilirom mogočno in bogato bodočnost.

Ilirska kultura ni prazna beseda; kakor nežna cvetka je zalesketala že enkrat v prezgodnji pomladi; preslaba je bila še, zamorili so jo sovražni mrazovi. In vendar, kaj je dovršil v tistem kratkem času ilirski pokret! Čitajmo zlato knjigo Janeza Trdine „Bahovi huzarji in Iliri“, knjigo neprecenljive nacijonalno-pedagoške vrednosti! Tam čitamo na straneh 100.—103. oddelek o „silni važnosti ilirstva za duševni podvig in napredek naroda“: ilirsko gibanje je pomenilo splošen preporod vsega duševnega življenja. A tudi našega kulturnega dela namen se glasi: Europae annulus sit Illyria!

Oktava.

Iz zore v mrak nam trudna duša hodi
in zmotam svojim ne dospe na kraj;
kjer mrje njeno cvetje, koder blodi,
obličje lastno išče vekomaj,
v krvavih sragah išče ga povsodi,
dokler brez želj ne vrne se nazaj:
Ko ga ne najde, mro ji v molk odete
najlepše pesmi, pesmi neizpete!

Vladimir Levstik.

Vitez Ivan.

VII.

Tiho — tiho — niti glaska —;
vsepovsod skrivnosten mir,
kakor na planinskem vrhu,
kakor pod nebes obokom,
kadar sanja pozna noč.
Tiho — tiho — ne šepeta —,
mir do vseh vsemirja mej,
ko da spi vesoljnost cela
in da nič ne sanja v spanju,
in v neskončnosti svetovja
diha nedosežen pokoj
iz tišine tajnih prs.
Tiho — — tiho — — —
A naenkrat —
glasbe zvoki, ples akordov
po višavah in daljavah,
polnoglasno, zmagoslavno — —
simfonija sreče, slave,
blaženosti in ponosa,
veličastva in veselja
se razleže, pa odmeva
od nebes in od planin.
Svet glasov zbudi se skladnih,
milozvočne harmonije
splavajo v bleščečo jasnost
in v začudeno srce.

Tam v deželi, kjer se strastno
žene za dobičkom ljudstvo,
pehajoče se v življenju,
ki prekratko je zemljanom
in njih vseobsežnim željam,
tamkaj so ušesa gluha.
Tam hite ljudje po cestah,
rijejo po temnih jamah,

vladajo po svetlih dvorih,
nosijo blago na kupe,
štejejo vse dolge ure,
iščejo po knjigah sreče,
ali slavospev svobode
ne doseže njih ušes.
Kajti bučno je življenje
v domovini tega ljudstva.

Tu ropočejo kolesa
in hrešče brezčutni stroji;
tam žvenkečejo verige,
tu kriče hripava grla,
tu zvone iz lin zvonovi,
boben poje neprijazno,
puške pokajo grozeče
in topovi tam grme.

Rajska glasba se razlega
po deželah vseokrog,
ali dnevni šum kupčije,
pravdanja, strasti in bojev
jo preglaša in posluhu
ljudstva je neznana skladnost
najkrasnejših melodij.

V daljnem gozdu bele Vile
pa posluša harmonijo
prepobožno vsa priroda,
vse, kar raste, kar živi.
In zamaknjen vitez Ivan
zdaj posluša simfonijo
nežnih čuvstev in moči,
simfonijo nedosežno,
pesem duše in srca.
In zamaknjen gleda Vilo,
zre vtelešeno lepoto,
misli, misli, da so sanje,
in boji se dnevne zarje,
ki izbriše krasno sliko

in ga zdrami s trdo toko
in ga pahne v stari svet.
Toda glej! Na prstu sveti
se mu še obroček zlati,
ki mu ga je dala Vila,
ko je zadonela glasba,
lepša nego petje zbora
Kerubov in Serafov.
Vse je jasno, vse resnično,
ves misterij se razkriva
zdaj začudenim očem. — — —
Tiše zdaj pojo ubrane
strune rajskih violin,
tiše brenkajo srebrne
harfe izpod tajnih rok,
tiše spremljajo jih orgle
in rogovi čudoviti;
vitezu pa blaženosti
prekipi sedaj srce.
In občutki vznašajoči
se izlijejo v besede,
polne srečnega drhtenja:

„Krasna Vila, ti boginja moja,
vse prelesti bajna gospodinja,
glej me zdaj pred sabo na kolenih,
glej v očeh mi blaženost nebeško,
čuj srcá mi radostne utripe,
sprejmi milostno zahvalo duše,
ki, uboga, v morju bajne sreče
ne premore še besed primernih,
da izkaže tebi čast in slavo!
Čuti močni mi moré besede,
ki se ne usojajo izreči,
kakšna slast se mi pretaka v žilah.
Drug mi jezik daj, prekrasna Vila,
ki pove, kar dušo mi pretresa,
kajti nov se svet poraja v meni,
nova mišica krepča mi sile,
nova luč v očeh se mi užiga,

plamen nov srce mi staro greje,
in dejal bi, da je izmenjala
še srce celó mi tajna roka.

Vila krasna, čarodejka mila,
gledam te in pijem sladko srečo,
gledam in uživam rajsko sliko,
pa poslušam tajnoblago glasbo,
pa se čudim, čudim ter vprašujem,
ali bdim in zrem resnico živo,
ali sanjam rožnobarvno bajko.
Saj so bile sanje vedno lepše
nego svet človeštva in predmetov;
pred menoj pa se razgrinja slika,
ki je lepše ustvariti ne more
hrepenenje niti fantazija.
Ali res ne sanjam sanj prelestnih?
Ako bdim, povej, kako zaslužim
slast vtelešenega koprnenja;
ako sanjam, pusti me še v sanjah,
ker bi umorila me resnica,
ki nikoli ne doseže čarov,
pred očmi duha se mi vrstečih.“

(Konec prihodnjič.)

Moja kraljica Mab.

Ti si moja kraljica Mab,
tvoje krilo sinje nebo je,
dve so vijolici tvoje oči,
dve so liliji roke tvoje.

Ti si mojega vrta tulipan —
iz pomladi pribrstel je,
zlate je svoje oči odprl
in z vso vesno zadehtel je.

Ti si moja kraljica Mab,
tvoja ljubav je morje mirno,
morje brez viher, brez dna, brez mej —
in jaz te ljubim neizmerno.

Vojeslav Molè.

Satura.

Spisal **L. Pintar.**

Bei der Redaktion des Textes hielt sich Aškerc, wie es zu erwarten war, meistentheils an Pintar. —

Fed. Evg. Korš. (Archiv f. slav. Philol. XXV, 639.)

es previdno pravi g. prof. Korš „meistentheils“, ker je nekaj mest še, na katerih se je gosp. redaktor Schwentnerjeve izdaje oddalil od redakcije izdaje Bambergove, oziroma od pravega Prešernovega besedila, — žalibog da tiste — ali mar poprave? ne! — izpremembe besedila niso prav nič pripomogle k „harmonski **tekstni** obliki“, s katero bi se g. A. rad ponašal, marveč so harmonijo v tekstu tupatam znatno porušile in pričajo — ne morda o sami pozabljivosti in površnosti, kakor n. pr. izostatek gesla, — ampak kar naravnost o nerazumljenju dotičnih mest v Prešernu. Prvi pogoj „redakcijske prakse“ pa mora biti, da redaktor do pičice razume besedilo, katero redigira; če pa česa le ne razume (in to se pač lahko primeri), — tedaj pa naj kar skrupulozno-natančno prepiše, oziroma posname predlogo.

Že v Lj. Zvonu (XIII, 245) sem bil v referatu o dr. Trtnikovi programski razpravi o jeziku Prešernovem med drugimi Levstikovimi slutvo-popravki omenil znani stavek iz Bogomilinega pripovedovanja „Ko šlà domú sem združbo naj'no v glavi“, ki ga je Levstik potvoril v „Ko šla domu sem z družbo naj'no v glavi“, ter razjasnil, da se naj „združba“ (= združitev, Vereinigung) nikar ne zamenjava z „družbo“ (Gesellschaft) in da je zmisel Bogomilinih besed ta: „domov grede sem spotoma premišljevala o najini združitvi, češ, ali naju pač kedaj združi vez zakona ali ostaneva ločena“ i. t. d. Toda g. A., ki sicer trdi (Lj. Zv. XXII, 853), da si je bil vzel za podlago svoje redakcije izvirno izdajo iz leta 1847, vendar na 223. strani svoje izdaje iznova vkljub izrecni moji razlagi piše „z družbo“, dasi imá izvirna Prešernova izdaja na 184. strani jasno besedilo „združbo“ (tožilnik!). Takih tožilnikov je najti pri Prešernu še dokaj. Tako n. pr. pravi v ‚Prekopu‘: „Kaj čutar'co čez pleča iz mesta ven hitiš?“ in v ‚Nebeški procesiji‘ prihaja zve-

ličanih truma „na banderih **jagnje božje, roženkrance** na vratéh“ in v Parizini zopet (5, 3)

„**Dolg** v mislih ona vleže se
na stran srcà zaupljiv'ga“ —

in (10, 17) „**oči** v tleh, **čèlo** polno grb,
roké na križ, v obrazu **led**,
na ustnih zasram'vanja **sled**
sedi gospej, žlahtnikov red“ . . .

Harmonija teksta je kajpada zahtevala, da ignorirajmo pristno Prešernovo besedilo — in da svojeglavno propagirajmo Levstikov slutvopopravek.

V zadnji kitici pesmi „K slovesu“ je pisal Prešeren: „Od pomoči nje po**d**prt“, Levstik je žalibog že čutil nagon do popravka ter uvrstil v svojo redakcijo potvorjeno besedilo: „Z njeno pomočjó podprt“, češ kakor da potrpežljivost (oziroma pomoč potrpežljivosti) ni **činiteljica**, ampak samo le **sredstvo** podpore, dasi vendar vemo, da tisti, komur dajó drugi pomoč in podporo, je **od** njih (**od** staršev, **od** dobrotnikov, **od** podpornikov) podpiran **z** denarjem, **z** živežem, **z** obleko, **z** dobrimi sveti in navodili i. t. d. Misel je pač jasna: pesnik pravi, da bo stara njegova ljuba znanka „**potrpežljivost**“ sklenila z njim zakonsko zvezo, ona da mu bo v podporo, ona da mu bo pomagala nositi pezo življenja; jasna pa je tudi **personifikacija** te njegove ljubice in podpirateljice — in jasno je tedaj, da je potrpežljivost vprav činiteljica podpore in ne samo sredstvo, da je torej pravilno **od** in ne **z**. G. A. se je pri svoji redakciji sicer v tej točki hvalevredno povrnil k pristnemu Prešernovemu besedilu, pa jo je žalibog zavozil v drugi točki; dal je namreč natisniti: „Od pomoči nje potrt“, ne pomislivši, da pomoč le dviga in **podpira**, drži in nosi, a samo teža (peza) da tlači in pritiska in **tare**. —

Gospod A. misli (Lj. Zv. XXII, 854), da sem kakor Levstik tudi jaz Parizino pilil in popravljal. Tega bi sicer brez preiskave in dokazov ne smel **misliti**, vsaj sem v predgovoru krasotne izdaje (str. V.) pošteno navedel svoje izpremembe Prešernovega besedila, namreč „ustno“ namesto „žnabla“ in obrazovanje trpnega sedanjika z „je“ namesto z „bo“, — in kdor se sam noče potruditi, da bi poiskal rokopisnih virov in ob njih primerjal tekst moje redakcije, me tudi v tem pogledu ne sme sumničiti nespoštljive samovoljnosti v redigiranju. Prešernov prevod Parizine je ostal sicer torso in obsega samo dve petini cele Byronove pesnitve, toda ta Prešernov fragment,

dasi samo kar na prvo roko vržen na papir, je vendar ohranjen tako, kakor ga je Prešeren napisal svojeročno — in dasi jezik v tem prevodu res ni najboljši, tako slab pa vendar tudi ni, da bi moral delati sive lase popravljačem, ki bi ne vedeli, kako naj odero od prelagatelja Prešerna ustreljene kozle. — — (Glej Lj. Zv. XXII, 853.) Ah, da bi jih le popravljači sami ne streljali!

V 18. verzu 6. odstavka Parizine je izpremenil redaktor A. imenovalnik „grom" v dajalnik „gromu" ter določil besedilo verza „zadene dušo gromu enak" in priklopil ta verz k primeri o morskem valu, češ: val morja zadene gromu enak Azovo dušo. Ne val od viharja zadrevljeni, ampak Hugovo ime je gromu enako treščilo v Azovo dušo, — Hugovo ime, ki je Parizini v spanju ušlo čez ustnice in soprogu izdalo njen greh (prešustvo z njenim pasterkom —?— Hugom) in njegovo sramoto (da mu žena rožičke stavi), to ime je tisti bučečemu valu enaki grom, tisti nepričakovani strele udar, ki Azu razbije srčni mir. Ta stavek ne spada k primeri o valu grmečem, ampak po premoru za primero sledečem nadaljuje popis vtiska na Azovo dušo, oziroma povzame in obnovi oni „grom sodnjega glasu" iz 4. in 5. verza tega odstavka — in se ima začeti z véliko začetnico: „Zadene dušo grom enák" (ein gleicher Donnerschlag). — V Haugwitzovem prevodu se ta verz glasi: „So trifft des Azo Herz ein Stoß". — Kaj pa „glas krivde" (6, 11)?! — —

Gosp. A. se tudi spotika nad tem, da je Prešeren prevajal izraz „Schuld" z besedo „dolg", — in zato je zamenil v Parizini povsod ta Prešernov izraz po Levstikovem vzgledu z drugimi: strah (3, 13), krivda (5, 3; 6, 11; 8, 4; 11, 9; 12, 11), češ da „dolg" je le denarni dolg, a moralna „Schuld" da ne more biti drugo nego „krivda". Strah (3, 13) za „Schuld" je popolnoma nedopustno, to je jasno; pa tudi množina v verzu (12, 11) „potem plačilo **krivd** ostro" je nedopustna, kajti le eno krivdo sinovo hoče Azo kaznovati, da mu je namreč zvodil ženo, da se je spustil s svojo mačeho v tajbo. Sicer pa se mi zdi, da vkljub moderni rabi Aškerčev nazor glede tega vprašanja v slovenski sinonimiki ne bo mogel obveljati. Od najstarejših časov pa do danes se glasi 5. prošnja v slovenskem očenašu: „Odpusti nam naše dolge" in stari rokopis „očitne izpovedi" iz XV. stoletja ponavlja desetkrat frazo: „Jaz se dolžan dam" (= jaz se krivega spoznam); toda po mojem mnenju nikomur ne pride v glavo, da bi pri teh izrazih na omenjenih mestih mislil morda na menice in zadolžnice in vsakovrstna dolžna pisma. — In z glagolom „dolžiti" (obdolžiti, beschuldigen) nikakor

ne združujemo pojma „v dolgove zakopavati, z dolgovi obremenjati“ (za to nam služi zadolžiti), ampak: „kriviti in sumničiti koga, to je: krivdo nanj zvračati“. — Treba torej premisliti in preudariti, dasi ne tajim, da moderna raba bolj nagiblje na Aškerčevo razločevanje, vpraša se le, ali po pravici. — Navedeni vzgledi kažejo, da ne! —

V 7. verzu 13. odstavka Parizine ima Prešeren besedilo: „trepečo dene nanj roko“. Levstik si je, ker mu ta particip ni ugajal, pomagal s pridevnikom ter pisal: „trepetno dene nanj roko“ (die zitternde Hand), dasi bi se bil ob glagolu „trepéti, trepím“ (III, 2) lahko zadovoljil s participom „trepečo“, ki ga je zapisal Prešeren in ki je živejši od pridevnika. Toda g. A. je zopet po svoje zasukal tekst in ga — vsaj kakor si on domišlja — zboljšal v toliko, „da se dá čitati“. — — Njegove redakcije besedilo se glasi: „Trepeče, dene nanj roko“. — Čutil je pač, da se s trepetanjem ne da skriti niti obraz niti očesa divje beganje in bliskanje, pa je z veliko začetnico osamil ta potvorjeni verz in mu tako vzel tesno zvezo s prejšnjim, — kakor da bi bilo s tem kaj pomagano in umevanje olajšano. — Misel je pač jasna: Da bi skril divje jeze kipenje, pokrije si Azo obraz s trepečo ali trepetajočo roko. —

Tiste gosto posejane pike (. . .) v tej redakciji Parizine tudi ne olajšujejo umevanja in se prav nič ne strinjajo ni z Byronom ni s Prešernom, kajti ta dva, če že sploh postavita pomišljaj, pomislita moško v trdni potezi, ne pa da bi po moderni razvadi drobila in mrvila svoje pomišljaje. —

Da bodo bodoči prirejevalci Prešernovega teksta na jasnem, hočem se tudi glede Parizine odkrito izpovedati in priznati sled pile. Prešernov prevod je ohranjen v dveh odlomkih; prvi odlomek, ki je bil zaostal v Levstikovih rokah, a je po njega smrti prišel v dar gosp. E. Guttmanu, je bil natisnjen leta 1903 v Zborniku Slov. Mat. V, 128, drugi odlomek pa je po g. Ernestini Jelovškovi prišel v last g. Bamberga. (Primeri v Zborniku Slov. Mat. V, 131 opombo.) Meni je pri redakciji služil samo za drugi odlomek Prešernov avtogram, za prvi (Guttmanov) odlomek niti vedel nisem in sem se moral ravnati v prvem delu edino po Albina Arka prepisu, ki sem ga našel med takozvanim Levstikovim gradivom. Rajši sem se ravnal po tem prepisu nego po Levstikovi redakciji v Wagnerjevi izdaji, o kateri sem znal, da na popravljaški strasti strada. Enkrat sem pa le tudi jaz podvomil o natančnosti prepisa in sem eno besedo zasukal po svoje. V 14. verzu 6. odstavka ima Prešernov rokopis izraz „jeznina“, a jaz sem ga nadomestil z „ježina“. K tej pre-

membi me je pa napotil tale pomislek: Jeznina bi moralo po analogiji izrazov mostnina = mostovina (Brückengeld), cestnina = cestovina (Straßenmautgebür), poštnina (Postporto) i. t. d. pomeniti toliko kot plačilo od jeza (Deichgeld), kakor pravilno uči že Cigale. Amplifikativni sufiks „-ina" pa se zaobeša na samostalniška debla direktno in tako dobimo bodisi iz jez ali ježa (Damm) le obliko ježina, kakor iz breg brežina, iz dol dolina, iz plan planina i. t. d., seveda ta plan ni pridevnik plan, -a, -o, ampak samostalnik plan, -i, ž. sp. (t. j. odprt kraj brez drevja in gozda).

G. A. na večkrat že navedenem mestu piše tako: „Kar se tiče interpunkcije, se ravnam od nekdaj po načelu, da morajo veljati v pesmih ista iz naravne logike rezultujoča pravila kakor v prozi. Po tem načelu sem korenito uredil tudi Prešernovo interpunkcijo." — Bravo! Po tem načelu se ravnajo tudi drugi, in tudi Prešeren, ki bi ga jaz ne štel za slabejšega logika in misleca od njegovih popravljačev, se je gotovo ravnal po tem načelu. Nečesa pa vendar ne smemo prezreti! Najprej je merodajna naravna logika pisateljeva, potem šele pride na vrsto naravna ali nenaravna logika raznih redaktorjev, to se pravi: redaktor se najpoprej potrudi, da po pisateljevih interpunkcijah doženeš njegovo logično misel, nikakor pa nimaš pravice, da bi kar svojevoljno in samooblastno vrival pisatelju prevalentno(?) svojo logiko. Meni se vidi, da je tista korenita ureditev Prešernove interpunkcije res prèbujen cvet domišljavosti in bahavosti. Pokazal sem že to o svojem času na raznih vzgledih raznim redaktorjem in popravljačem (glej Ljub. Zv. XVI, 579, XXVII, 309). Vzemimo še za vzgled korenite uredbe Prešernove interpunkcije prvo kitico „Orglarja".

Prešeren:	Aškerc:
Popusti posvètno rabo	Popusti posvetno rabo
Orglarček in grè v puščavo.	orglarček in gre v puščavo,
Tam prepevat bôžjo slavo,	tam prepevat božjo slavo.
Svôje citre vzame s sabo.	Svoje citre vzame s sabo.

Kako visi zdaj zadnji verz v zraku! Naravno je vendar, da zvežem namenilnik „prepevat" z zadnjim verzom. Čemu vzame orglarček svoje citre s seboj? Da bi v puščavi prepeval božjo slavo. Če zvežem ta namenilnik s predikatom „gre v puščavo", tedaj mi je prislov „tam" poleg njega odveč — in kje je harmonija? Enako debelo napako v interpunkciji nam kaže v Aškerčevi redakciji 7. kitica „Orglarja", ki ima po njegovem tole obliko:

„Lej, kalin, debeloglavec,
trdokljunast kos je svoje
pesmi pustil, lepše poje.
Podučit' ne dá se slavec!“

Adverzativna zveza, bodisi z veznico ali brez nje, zahteva le vejico! Kalin in kos sta se dala poučiti, a slavec se ne dá. — V zadnjem verzu zadnje kitice „Prekopa“ je vrinil g. A. tudi nepotrebno vejico: „pokopat k tolovajem, biričem ga dadé“. Ta vejica dela vtisk, kakor da stoji namesto izostale veznice „in“ in da sta oba dajalnika na isti stopinji, oba zavisna od predloga „k“.— Misel pa je ta: Pevčevo truplo izroče biričem, naj je pokopljejo k tolovajem.

Kako naj se opraviči vejica v verzu: „Pravljica po Ezop' od vas zapeta, i. t. d. ali pa v temle stavku: „Al ko si je 'zvolila, mladenča druzega“ ??

Torej le počasi s korenito ureditvijo interpunkcije!

Rokoko.

Zakaj ti prsi trepečejo,
ko gledaš mi v hladne oči?
Zakaj se za noskom leskečejo
ti žalostni biseri?

Prisegel bi skoro, devičica,
na vrata presladkih nebes,
da čudna ti klije cvetličica
v globini teh sinjih očes!

Vladimir Levstik.

Pesem.

Tvoje oči, o dekle,
so me pozdravile,
lepe sanje mladostne
dušo preplavile.

Ali to so sanje,
to so sence samó,
v tihem času, o polnoči
preko duše gredó.

V tihem času, o polnoči
čez dušo radost gre
kot zlata zvezda preko neba —
čez moje trudno srce.

Milan Pugelj.

Književne novosti

Novele in črtice, spisal dr. Ivo Šorli. V Ljubljani 1907. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena vezani knjigi 3 K 60 h.

Dr. Ivo Šorli je v kratkem času poklonil svojemu narodu že tretjo knjigo. V tej zbirki novel in črtic bodo naleteli čitatelji „Ljubljanskega Zvona" na nekatere stare znance in to jih bo brez dvojbe veselilo, kajti Šorli je eden izmed tistih pisateljev, ki ga ne čitamo samo enkrat in ki ga uživamo s tem večjo slastjo, čim večkrat ga čitamo. Nekaj zdravega, jeklenega je v Šorlijevih spisih. Srečen pač tisti, ki ume tako živeti, kakor na pr. njegov junak v črtici „Dobro jutro", ki je zbirki na čelu. Tak človek ne dobiva sivih las! „Kdor je srečen, je srečen, — kdor je zdrav, je zdrav; a kdor je bolan in nesrečen, je pač bolan in nesrečen!" Vsakemu ni dano, da bi se postavil na to stališče, in le zdrav in srečen človek more tako govoriti. Dr. Šorli je zdrav in nekaj zdravega je v njegovih spisih, zato dejo tako dobro! Konec v omenjeni črtici se bo seveda zdel marsikomu trpek, toda tako je pač življenje in nič drugačno! — „Stric Ivan" je navidezno malenkostna stvar, a v istini nam predstavlja ta „slika" pretresljivo tragedijo. Kako plastično nam je očrtal Šorli tu svojega junaka! Kar živega vidimo pred seboj, a tudi v njegovo dušo se nam ni težko poglobiti. — „Tolažnica" se čita kakor kaka humoreska, a zapusti vendar globočji vtisk. Zdi se, da se skriva dosti grenkega obupa za vso tisto lahkomiselnostjo, s katero „tolažnica" kratkočasi moške ob nedeljah popoldan. — „Ko mrejo mlada srca" je zanimivo opisana epizoda iz življenja treh bitij, ki jih je bilo kot za šalo združilo naključje za nekaj časa. — „Brez tragike" je naslov noveli, ki je v istini polna tragike. Odločilno je pač, kako se koga dojmi to, kar se več izpremeniti ne da. Eden se ustreli, drug skuša pozabiti! Odločilen je v takih stvareh pač temperament. Temu ali onemu se bo videla ta povest morda banalna. Če hočemo biti pravični, moramo priznati, da je fina psihološka študija. — „Iz teme v temo" je nekaka izjema med Šorlijevimi spisi. Šorli nam riše, kakor smo že rekli, najraje zdrave, krepke ljudi, ki znajo živeti, ki si znajo pomagati z neko trezno filozofijo preko raznih zaprek in nezgod življenja. Tudi v tej črtici misli sicer junak jasno in logično, a razlika je ta da dovede njega logika v smrt, druge v novo življenje. — V noveli „Povest o neki drugi" je očrtan z lapidarnimi potezami mož nenavadne duševne moči. Tu imamo zopet nekakega „človeka in pol", ki so prava Šorlijeva last! — „Izlet na visoko goro" — lep doživljaj s tragičnim koncem, ki obudi v čitatelju skoro neprijetno disharmonijo. Ljubezen, iz katere klije sicer življenje, je tu neposredna pospešiteljica smrti. Seveda pa je tudi ta črtica pisana mojstrsko! — „Na ovinku" — tu srečamo zopet pravega Šorlijevega junaka! „Nikdar ni mogel trpeti šibkotnežev in za vse, ki so padli v borbi z usodo, je imel že kot mladenič samo zaničljiv zasmeh", tako pripoveduje pisatelj o njem. A samega sebe karakterizuje ta junak, kateremu niti imena ne vemo, tako-le: „Jaz hočem krvi, jaz hočem ognja, jaz hočem sladke nekorektnosti, fine, lepe grešnosti! Take, take oči, polne hudičev!" To je prekipevajoče zdravje, to je neustrašljiva moč. V takem človeku tiči nekaj elementarnega! Toda naposled izpremeni življenje tudi ljudi te vrste v jagnjeta! Konec je resignacija ... — Črtica „Zemljiškoknjižni izpisek" se odlikuje po neki

ljubki preprostosti. Kakor v vseh spisih Šorlijevih je tudi tu karakterizacija izborna. — Novela „Literarna ljubezen“ kot zadnja piesa v zbirki je po naši sodbi med dobrim najboljše. Izborna psihologija in klasičen dialog sta dvoje, po čemer se ta povest zlasti odlikuje. —

Šorlijevih spisov pač ni treba še posebe priporočati v nakupovanje Znan je pisatelj zadosti, priljubljen tudi in niti najmanje ne dvomimo, da se bo naša inteligenca docela zavedala dolžnosti, ki jih ima do enega izmed najboljših naših literatov.

Dr. Zbašnik.

Dr. Jos. Vošnjak: Spomini. Drugi zvezek. Izdala Slovenska Matica. V Ljubljani 1906.

Spomini v tem zvezku obsegajo dobo od 1868. do 1873 leta. Samo pet let? Bogata je morala biti vsebina teh petero let, da je pisatelj o njih ohranil spominov za knjigo z nad poldrugosto strani... Ali pa so bila morda ta leta zanj tako važna, da si je o njih zapomnil vse podrobnosti? Oboje velja! Tista leta so bila pri nas izza leta 1848. najburnejša, ker so bila doba slovenske reformacije, seveda ne na verskem, ampak na narodnostnem polju, zlasti reformacije duhov. Vstala je tedaj pri nas v navdušenih srcih slovenskih narodnih tribunov opojna romantika taborov; ti tribuni so črpali gorečnost za visoke ideale iz samega sebe, a so čutili silen nagon, podžigati ž njo slovensko ljudstvo, ki je še ždelo, ne zavedajoč se svoje moči in svojih pravic, ob normalni skrbi za najnujnejše življenske potrebe in se je kaj malo brigalo za to, kar se vrši onostran gora ali kar se bo godilo čez eno leto, čez petdeset, sto let; krave so ga oskrbovale s teleti in mlekom, krompir se je vsako leto še precej obnesel, hiša je še trdna stavba; če bo kje česa zmanjkalo, eh, bo že Bog dal, da bo bolje...

S tabori in na taborih pa so stopili slovenski vodje med narod; tabori so bili nekaka občna ljudska šola, a obenem visoka šola za probujo duha in lastne samozavesti. Dr. Vošnjak pa je bil pri teh taborih ne le prepotreben režiser, ampak pesnik, igralec, sufler in še vse drugo povrhu. Kako bi se torej ne spominjal rad teh časov in se ne zamišljal v ona leta! Najprej v leta priprav za tisti navdušeni idealizem, ki je hotel namah, v teku enega dneva dvigniti cele pokrajine; potem v leta delovanja samega, v nebroj priprav, pričakovanj in nad; naposled v leta pojemanja te vzkipele gorečnosti... „Lepo je bilo, tako lepo, kakor ne bo nikoli več“, vzdihajo možje, ki so tedaj vodili tok narodnega življenja! „Nikoli več ne bo tako!“ pravijo in užali se jim...

Nikar ne bodite žalostni, vrli nekdanji vodniki! Današnji svet vam je morda često krivičen, smatra vaše navdušeno delo za neplodno, ker je navidezno izpuhtelo. Pa samo navidezno! Vi ste vsejali plodno seme po naši domovini in odprta srca so ga sprejela v se; zlasti pa ste vi dvignili Slovencu, le po zemlji se plazečemu, oko kvišku in ste mu pokazali, kako visoko more priti, ako hoče hoditi. Pripeljati do cilja ga niste mogli, a zato še vaše delo ni odveč! Še dandanašnji je Slovenec le na potu in dospel še ni! A vi ste mu, zbeganemu, vsaj pokazali, kam naj gre. Vaš program je slovenski program! V vaših časih je njega bilo treba najprej, naši časi naj pribavljajo sredstva; vi ste šli „med narod“, deviza našega časa je tudi: „med narod!“ A vi ste morali najprej pripravljati tla; zato ste prišli kakor proroki in ste z vzvišenega mesta oznanjali bodočnost; danes je došel čas, da gre učitelj „med narod“, med posameznike, da jih utrjuje v prepričanju in jim vceplja zavest, da je njih lastna korist, če se čutijo kot narod. Prej je bilo potrebno delo v velikem, na debelo, zdaj je čas za podrobno delo.

Zato pa, vi osiveli nekdanji voditelji naroda, nikar ne mislite, da gre vse narobe, ker se ne vrši tako, kakor ste si vi zamišljali narodno življenje; a tudi vi, mladi delavci, ne prezirajte naših očetov in ne smatrajte njih dela za neplodno! Mladi nadaljujejo, kar so stari začeli; namen je isti, a različna je oblika in različna so sredstva! Isto ostane tudi vse čase pošteno srce, ista njega cena; le nepoštenjake je treba izbacniti, v starih in sedanjih časih!

Dr. Vošnjak smatra „svoje“ čase za najlepše čase; to je umevno: kjer največ delamo, tam nam je najbolj všeč; tako je tudi umevno, da obsegajo njegovi „spomini“ baš tista leta, ko je stal on v sredini vsega gibanja, in da jih je prekinil in končal z l. 1873. Dobimo sicer vtisk, da smatra poznejšo dobo, ki nanjo namiguje le mimogrede, za manj plodno; zato pa novodobniki ne smejo biti ogorčeni, ker je to malouvaževanje treba meriti le ob nekdanji osebni vlogi našega pisatelja.

Koliko je še med nami tistih mož, ki so okrog l. 1870. stali na braniku za naš narod? Komaj smo jih začeli šteti, že smo jih našteli. In nas še tedaj morda niti na svetu ni bilo! Zdaj se pa vprašajmo: kake spomine bodo pisali čez štirideset let naši sedanji voditelji? Kake bomo pisali mi, ki se še neradi usedemo, da bi napisali razglednico? ... Zato pa spoštujmo Vošnjakove „Spomine“; naj jih spoštujejo tudi tisti, ki se zdaj čutijo kot reformatorji in kaj malo uvažujejo stare naše voditelje! Prav veseli bodo smeli biti naši potomci, če bodo ti gospodje čez 40 let imeli v sebi še toliko životvorne moči, da se bodo kakor dr. Vošnjak trudili mesece in mesece z zapisovanjem starih vtiskov, z osveženjem pobledelih spominov s pomočjo zapiskov, listov, aktov ... Neizmerno moč ima sklep, je prav povedal praktični Koseski; a izkušnja kaže, da je od sklepa do izvršitve še jako daleč; na stara leta pa je sklep še težji; kajti čemu vezati samega sebe, ko ne vem, ne poseže li višja moč nenadoma vmes! Zato bodimo Vošnjaku hvaležni za to, kar nam je dal; saj se je bati, da bi brez njegove pomoči za ono dobo ne dobili nič drugega nego to, kar že imamo — to je: raztreseno mrtvo snov — in to, kar bi si sami sestavili — to je: subjektivne trditve oddaljenega motrilca.

V podrobno presojo knjige in njene zasnove se ne spuščam; povedal sem o prvem zvezku svoječasno svoje mnenje in to veljaj tudi za pričujočega. V vsebini sami pa je utemeljena tale razlika med zvezkoma: prvi je važnejši za slovstvenika, drugi za politika. V obeh pa je dr. Vošnjak postavil lep spomenik svoji dobi in sebi.

Dr. Jos. Tominšek.

Ivan Lah: Vaška kronika. To je drugo izvirno delo, ki ga je izdala „Narodna založba“. Cena knjigi 1 K 70 h, po pošti 1 K 90 h.

Janka Kersnika zbrani spisi. Uredil dr. Ivan Prijatelj. Zvezek V., sešitek I. Cena broš. zvezku 3 K 50 h, po pošti 3 K 70 h.

Ta sešitek obsega pesmi, enodejanko „Berite novice“ pa leposlovne in politične listke pisateljeve. Urejevanje tega zvezka je provzročilo brez dvojbe mnogo truda, ker je bilo treba spise, ki jih prinaša, iskati po raznih listih. Prav pa je, da se tudi take stvari, kakor so na pr. listki, podajo med zbranimi spisi, prvič zato, ker so vredne, da se otmejo pozabljenju, in drugič zato, ker so velekarakteristične. Tako šele bomo docela spoznali osebnost rajnega Kersnika!

Drugi del tega zvezka prinese življenjepis in kritično-estetično oceno pisateljevo iz peresa g. urednika, katere se že naprej odkritosrčno veselimo.

Družba sv. Mohorja je začela razpošiljati svoje letošnje publikacije, in sicer: 1. Koledar za leto 1908 z običajno koledarsko vsebino in več beletrističnimi in poučnimi spisi. 2. „Slovenske večernice“, 59. zvezek z literarnimi doneski

I. M. Dodiča, Ks. Meška, Iv. Trošta, Jožefa Bekša, J. Pangraca, Starogorskega, Kompoljskega in Fr. Neubauerja. 3. „Življenja trnjeva pot“. Resnična povest iz polpreteklega časa, spisal J. Kostanjevec. 4. Pamet in vera. III. del, spisal I. M. Seigerschmied. 5. Umni čebelar, spisal župnik Fr. Lakmayer. 6. Zgodbe sv. pisma. (Novi testament.) 14. zvezek. Spisal dr. J. Ev. Krek.

O eni ali drugi teh knjig izpregovorimo še. Družba ima letos 79.146 članov, torej za 2823 manj kot prejšnje leto. To je za nas, ki smatramo prej kot slej delovanje družbe navzlic vsemu, ker se ji morda celo po pravici očita, za prekoristno za naš narod, žalostno znamenje. Odbor navaja kot glavni vzrok za odpad članov posebno to, da letos molitvenika ni! Samo če je res, samo če se odbor navzlic gotovim poročilom ne nahaja v zmoti! Kajti ne moremo si misliti, kam naj bi ljudje vsako leto z novim molitvenikom! Brez vsega šovinizma smo in gotovo ne spadamo med tiste, ki bi rekli, raje nič nego tako — če molitvenik mora biti, potem naj bo! — Toda mnenja smo, se da trditvam posameznikov ne sme dajati presplošen pomen in da je dolžnost odborova, še nadalje zasledovati vzroke veliki fluktuaciji, ki se je pokazala pri številu članov. In če se odbor prepriča, da so vzroki še drugi, potem mora po možnosti skrbeti za to, da se tudi ti vzroki odpravijo! Skrivati se za fraze bi bilo neodpustljivo! Družba sv. Mohorja je last celega naroda, vsi imamo pravico, govoriti o nji, zlasti pa tisti, ki nam je res za njen prospeh! Stotisoč članov smo si želeli imeti in lahko bi jih imeli, ali če pojde stvar tako dalje, potem jih ne bomo imeli nikdar!

F. M. Dostojevski: Ponižani in razžaljeni. Poslovenil Vladimir Levstik (Leposlovna knjižnica.) Cena 3 K, vez. 4 K 20 h.

Človek bi skoro rekel, da je šteti uredništvu „Leposlovne knjižnice“ v zaslugo, ako objavi tako znamenito delo v dobrem prevodu, kakršnega bi od V. Levstika lahko pričakovali. Pa le na videz. Ko knjigo odpreš in jo prelistaš natančneje, vidiš takoj, da je samo prof. Debevca — sicer zgolj življenjepisni, a v tem pogledu prav dobri — uvod užival blagodejni vpliv korekture. Delo samo je od kraja do konca nepopravljeno in mrgoli napak, ki tuintam naravnost obračajo zmisel teksta. Besedni red in podobne doslednosti so stvari, ki se niti stavcu, niti korektorju, niti izdajateljem niso zdele vredne vpoštevanja. Takšnega preziranja ne zasluži niti avtor, niti prelagatelj. Čudno se tudi vidi, da stoji na — drugače dovolj lični — vezbi knjižice zgolj naslov „Leposlovna knjižnica. Zv. VI.“ Nič drugega! In to pri romanu v štirih delih in z epilogom, ki obsega nad 500 strani, in ki mu je avtor Dostojevski!

Kar se tiče kritike, jo je dobro napisal Baumgartner in je ni manj dobro poslovenil urednik prof. Debevec. *Civis.*

Vohun. Roman, spisal J. F. Cooper. V Trstu 1907. Tiskala in založila tiskarna „Edinost“. Dejanje tega slovečega amerikanskega romana se vrši za časa severnoameriških bojev za neodvisnost in je posebno primerno čtivo odrasli mladini. Radi priporočamo to knjigo v nakupovanje, tem bolj, ker ji je cena določena prav nizka. Elegantno broširana knjiga s finim, svetlim papirjem, obsegajoča 420 strani, stane namreč samo 1 K 60 h, po pošti 20 h več. Knjiga je na prodaj v tiskarni „Edinosti“ v Trstu in v vseh knjigarnah po Slovenskem.

Dijaški almanah za leto 1907 8. V Ljubljani 1907. Izdala „Eksekutiva slov. narodno-radikalnega dijaštva“. Uredil V. M. Zalar. — Natisnil A. Slatnar v Kamniku, Cena ?

Treznost, delavnost sta dve lastnosti, ki nam delata učečo se mladino pred vsem simpatično. Na tako mladino lahko zidamo, na tako mladino lahko stavimo naše nade. Disciplina, organizacija in bister pogled v prihodnost morajo dovesti do zmage! Koledar, ki je izšel pod gorenjim naslovom, ima namen, napraviti med raztresenimi člani slovenskega dijaštva nekako dušno vez, namen ima, informirati učečo se mladino o vsem potrebnem in napraviti jo sposobno za boj narodu v korist. Plemeniti smotri, ki naj bi se uresničili! Vsebina dijaškega almanaha bo zanimala tudi starejše ljudi, ki jim življenje še ni zabrisalo popolnoma spomina na mladostne ideale, zato ga priporočamo prav toplo tudi njim.

Slovensko-češki slovar. Dobro znana tvrdka Otto v Pragi izda v kratkem češko-slovenski slovar, ki ga je sestavil Čeh Antonin Zavadil, kateri živi že mnogo let med Slovenci.

Izvestje „Glasbene Matice“ v Ljubljani o 35. društvenem letu 1906/7. Izdal odbor, sestavil društveni predsednik prof. Anton Štritof. V Ljubljani, koncem julija 1907. Založila „Glasbena Matica“. Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani. V tej brošuri nahajamo v pregledni razvrstitvi vse podatke o delovanju, stanju in uspehih tega našega eminentnega kulturnega zavoda v zadnjem društvenem letu.

Poročilo o delovanju dijaškega podpornega društva „Radogoja“ v Ljubljani za poslovna leta 1893/4 do 1905/6. V Ljubljani 1907. Izdal in založil „Radogoj“. Natisnil Dragotin Hribar v Ljubljani.

„Slovenski posojilničar“. Drugi, popravljeni in pomnoženi natis „Navoda o snovanju in poslovanju slovenskih posojilnic.“ Spisal Ivan Lapajne v Krškem. V Krškem 1907. Založil pisatelj. Tiskala „Zadružna tiskarna“ v Krškem. Cena ?

Dr. Johannes Frischauf. V proslavo njegove 70letnice spisal Fr. Kocbek. Izdalo „Slovensko planinsko društvo“. Založila Savinska podružnica S. P. D.“ „Zvezna tiskarna“ v Celju. — 1907. Cena 60 h.

V tej knjižici so primerno osvetljene vse velike zasluge, ki jih ima znani, zaradi svoje objektivnosti od lastnih rojakov sovraženi in preganjani nemški hribolazec, prof. dr. Johannes Frischauf, za hribolastvo sploh, zlasti pa za hribolastvo po divnih slovenskih gorah.

Čisti dohodek iz izkupila za to knjižico je namenjen za zgradbo Frischaufove koče na Okrešlju.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu nam je poslala sledeče tri knjige, na katere opozarjamo naše naročnike: 1. Ljetopis za godinu 1906. 21. svezak. 2. Zbornik za narodni život in običaje južnih Slavena. Knjiga XII., zvesak 1. Urednik dr. D. Boranić. U Zagrebu 1907. Cena 2 K 50 h. 3. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti Knjiga 168. Razred historičko-filologički i filozofičko-juridički. 67. U Zagrebu 1907.

Vjenceslav Novak: Tito Dorčić. Pripovijest. (Zab. knj. Matice Hrvatske.) U Zagrebu 1906. — V tej prijetno in gladko pisani povesti ilustruje Novak sledeči problem: Takozvani „priprosti“ stanovi naj ne silijo svojih otrok v službe, kjer je treba delati z glavo; s tem škodujejo i sebi i službi, ki zanjo nimajo ne nadarjenosti, ne zanimanja. — Po naše bi se reklo, naj kmet ne daje svojih otrok v višje šole, ko jim vendar v svojem okrožju more preskrbeti siguren in užiten kruh; Novak pa, ki lokalizuje svojo povest ob Jadranskem morju, zastopa v njej z vso doslednostjo načelo, da ribič naj ostane in ribičev sin naj postane ribič, če hočeta postati in ostati srečna. To načelo se prikazuje ob osebi Tita Dorčića, čigar oče je imel v rokah ribarstvo celega okraja. Oče hoče na vsak način, da bo njegov sin edinec

kaj „več“, kak „činovnik“, ne „samo“ ribič; sin pa je, kakor bi usoda nalašč hotela očetu kljubovati, za ribarjenje čudesno nadarjen, tako da že z desetim letom prekosi stare ribiče, in prava strast ga vedno vleče ven na morje nad ribe; za šolo pa je malo sposoben in se jej vda le, ker je prisiljen. Iz tega konflikta sledi njegova propast; Tito sicer dovrši svoje nauke in študije, pa le „z memorijom i lukavštinom“, kajti imel je izboren spomin, da si je vse zapomnil, pa ne da bi kaj razumel, in bil je spreten prepisač in zvijačnik, ki se nikoli ni dal ujeti. Ker mu je tudi sreča bila mila, se je vendar preril skozi pravoslovne študije, a srečen je bil prej ko slej le pri svojih ribah; celo v akvariju na Dunaju se ni mogel premagati, da ne bi ujel iz njega ribe! Iz tega prirojenega nagona — pisatelj govori tudi o atavizmu, darvinizmu itd. — že slutimo konec: ko mora Tito v življenju nastopati samostojno, pogori popolnoma, v rodbinskem življenju in v službi (justični umor!). Napol blazen se vrne v domačo hišo in stori nesrečno smrt.

Glavna hiba v povesti je, da preveč čutimo, kako odločuje vedno le načelo. Načelo pa je zelo enostransko, v praksi neizvedljivo in veljavno le od slučaja do slučaja. Naša povest teži na takem slučaju. — Izborno pa je slikanje žanra.

Dr. Jos. Tominšek.

Andrija Milčinović i Milan Ogrizović: Prokletstvo. Drama u četiri čina. S prologom A. G Matoša. Sva prava pridržana. U Zagrebu. Tiskara i litografija C Albrechta (Maravić i Dečak) 1907. Cena ?

Novi akordi, I. sešitek novega, sedmega tečaja tega zbornika, prinaša na prvem mestu sliko urednika dr. Gojmira Kreka in pa šest skladb, ki so jih zložili Josip Procházka, Emil Adamič, Vekoslav Rosenberg-Ružič, dr. Gojmir Krek in Stanko Premrl. Zbornik „Novi akordi“ izhaja v Schwentnerjevi založbi in velja za celo leto 8 K, za pol leta 4 K 50 h. Natančnejšo oceno prinesemo pozneje.

Poduk v igranju na citrah. Sestavil Fr. Sal. Koželjski. Založil Lavoslav Schwentner. Izšel je četrti zvezek tega dela, o katerem so strokovnjaki izrekli prav ugodno sodbo. Cena zvezku je 3·40 K. Celo delo (4 zvezki) stane broširano 10 K, vezano 12 K.

Slovenski citrar. Zbirka kompozicij in prevodov za citre. Te muzikalne publikacije, ki jih izdaja L. Schwentner, so izšli trije novi sešitki. Vse je priredil F. S. Koželjski. Vsak sešitek obsega po eno skladbo („Nezvesta“, fantazija po narodnem motivu; „Vse mine“, transkripcija po Ipavčevem napevu; „Po jezeru“, transkripcija po narodnem napevu za dvoje citer) in veljata 3. in 4. snopič po 1 K, 5. snopič pa 1 K 60 h.

„Slovanske himne“, za klavir priredil Fr. Gerbič. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 2 K, po pošti 2 K 10 h.

Zvežčič obsega sedemnajst skladb, izmed katerih je ena ruska, ena maloruska, dve poljski, ena slovaška, ena hrvaška, ena srbska, dve črnogorski, ena bolgarska, ena slovenska in tri lužiškosrbske.

„Lepa Vida“ je naslov nove slovenske opere, katere besedilo piše gospod dr. Dragan Šanda.

Gledišče

Slovensko gledišče. Sezona 1907/8 se otvori dne 1. oktobra t. l. Obetajo se nam v tej sezoni sledeče predstave: *A.* Dramske: Ivan Cankar: *„Hrepenenje“, „Nioba“*; Z. Jelovškova: *„Ljubezen“*; A. Medved: *„Janez Kacjanar“, „Za pravdo in srce“*; Ks. Meško: *„Na smrt obsojeni“*; H. Nučič: *„Ubijalci“*; A. Robida: *„V somraku“, „Vampir“, „Mrlič“, „Mary“*; M. Begović: *„Gospa Walewska“*; A. Milčinović in M. Ogrizović: *„Prokletstvo“*; I. Vojnović: *„Smrt majke Jugovićev*; St. Przybyszewski: *„Zlato runo“*; M. Gorkij: *„Malomeščanje“, „Otroci solnca“*; A. Čehov: *„Stric Vanja“, „Utva“*; H. Bernstein: *„Tat“*; A. Dumas ml.: *„Francillon“*; M. Hennequin in P. Weber: *„Florette in Patapon“*; Molière: *„Namišljeni bolnik“, „Tartufe“*; E. Rostand: *„Cyrano de Bergerac*; J. Verne in R. d' Ennery: *„Na pustem otoku“*; G. Rovetta: *„Nepošteni“*; L. Fulda: *„Maškarada“*; Fr. Grillparzer: *„Prababica“*; G. Hauptmann: *„Bobrov kožuh“, „Tkalci“, „Roza Bernd“*; L. Lipschütz in R. Lothar: *„Velika srenja“*; Roda-Roda: *„Dana Petrović“*; K. Schönherr: *„Kresni večer“*; Fr. Schöntan in G Kadelburg: *„Dva srečna dneva“*; A Schwayer: *„Red iz nravnosti“*; H. Sudermann: *„Živi življenje“*; K. Weis: *„Ob lastnem kruhu“*; Bj. Björnson: *„Čez našo moč“*; H. Ibsen: *„Rosmersholm“, „Stebri družbe“*; A. Strindberg: *„Oče“*; K. Green in C. Doyle: *„Sherlock Holmes“*; W. Shakespeare: *„Hamlet“*; Sofoklej: *„Antigona“*. *B.* Operne in operetne: A. Dvořák: *„Rusalka“*; Vl. Rebikov: *„Jelka“*; R. Savin: *„Poslednja straža“*; Ch. Gounod: *„Romeo in Julija“*; J. Massenet: *„Manon“*; C. Saint-Saëns: *„Samson in Dalila“*; U. Giordano: *„Fedora“*; G. Puccini: *„Madama Butterfly“*; G. Verdi: *„Moč usode“*; H. Marschner: *„Jan Heiling“*; V. Parma: *„Nečak“*; E. Audran: *„Punčka“*. — Vodstvo gledišča je engaževalo več novih moči za dramo ter tudi za opero in opereto, o katerih izpregovorimo, kadar se prepričamo o njih sposobnosti. Dramski repertoar kaže, da ima vodstvo resno voljo, ugoditi želji po slovenskih in slovanskih dramskih predstavah. Stvar občinstva je zdaj, da dotične predstave tudi pridno poseča, ker moramo smatrati inače vse tozadevne zahteve za prazne fraze, govorjene kdove iz kakega, gotovo pa ne čistega namena.

Parmovo opereto „Lukavi služnik“ so prvič peli v Zagrebu dne 18. septembra. Dosegla je popoln uspeh. Tekst baje ni mnogo vreden, a godba je ljubka, melodijozna kakor pri vseh Parmovih skladbah. Mestoma se popne do tolike lepote in moči, da bi bila tudi operi na čast.

Med revijami

Nov slovenski časopis v Ameriki. V Chicagu je začel na novo izhajati pod naslovom „Jugoslovenski Gospodar v Ameriki“ nov list kot „glasilo jugoslovenskih kmetovalcev, obrtnikov in trgovcev“.

Selitev Srbov na Kranjsko. „Srpski književni Glasnik“ prinaša v številki z dne 1. avgusta t. l. razpravo dr. Aleksa Ivića, ki se peča (pod naslovom „Seoba Srba u Kranjsku. Istorijska studija iz sredi XVI. veka“) z naselitvijo Srbov od l. 1531. do 1538. v „Žumberačkem distriktu“. Snov je zajel avtor iz virov v dunajskih arhivih;

v našem članku poroča na kratko o dejstvih, listine same pa objavi v „Vjesniku zemaljskog arhiva“ v Zagrebu. Zanimivo je slišati, s kakimi težavami so se morali boriti tisti Srbi (okoli 1000 duš), ki so se naselili v opustošenem Žumberku, in sploh izve zgodovinar, zlasti kulturni, marsikaj novega o onih burnih letih, ko so bile slovenske dežele v vednem obsednem stanju nasproti Turčinu.

Dr. Jos. Tominšek.

„Behar“, sarajevski „list za pouku i zabavu“, ki v hrvaško-srbskem jeziku (natisnjen v gajici, le pri citatih v turškem pismu) zastopa interese islama in prav nič ne prikriva panislamskih tendencij, razširja bolj in bolj svoj program in more služiti v spoznavo islamskega duševnega gibanja, ki ga po izvirnih, n. pr. v turščini pisanih delih izmed nas pač nihče ne bi mogel zasledovati. — Kdo bi si to mislil? Turki imajo tudi svoje — pravcate pesnikinje! To dejstvo prevrne naše nazore o njih ženstvu in ne pričakovali bi, da članker Ćazim v 7. štev. „Beharja“ začenja svoj sestavek s temi besedami: „Merilo napredka kakega naroda je naobrazba njegovega ženstva — pravi neki modrec.“ No, prav. To seveda vemo, da — Turek tisti modrec ni bil... V tem članku pa se govori o največji turški pesnikinji Nigjar, živeči v Carigradu; mimogrede se omenjajo še druge, sedem jih je in več jih najbrž tudi ni, a največja je po pisčevem mnenju Nigjar. Čista Turkinja ona pravzaprav ni; njen oče je bil madžarski plemenitaš, Šandor Farkaš, ki je bil l. 1848. pred Avstrijci pobegnil s Košutom, Andrašijem in drugimi v Carigrad. Tu je prestopil k islamu in se je kot Osman paša oženil s Stambulkinjo. Pesnikinja je bila rojena l. 1866, se je omožila v enajstem letu z visokim uradnikom in je l. 1889. izdala prvo zbirko svojih pesmi; odslej se bavi neprestano s pesništvom in je baje odločna Turkinja, ki se glede očetovega madžarskega pokolenja tolaži s tem, da so „Madžari čisto tursko pleme“. V prilogi prinašajo zadnje številke „Beharja“ zbirko narodnih pesmi v slovanskem jeziku, a islamskem duhu. Ker pa so največ ljubavne, je njih kolorit tak, kakor pač povsod na tem svetu, kjer se ljubijo mladeniči in mladenke. *Dr. Jos. Tominšek.*

„Brankovo Kolo“, znani, dobro urejevani srbski polmesečnik, se ozira v svojih „Književnih beležkah“ včasih na slovenščino in navaja tudi sicer neredko važne novice. — Iz nekaterih njegovih zadnjih številk smo posneli te-le:

Črnogorski knez Nikola je napisal novo povest iz preteklosti Črne gore, z naslovom: „Despa“; povest je baje po vsebini in obliki odlična. — Prešéren pri Srbih. Znani prelagatelj jugoslovanskih pesnikov, g. Vl. Stanimirović, namerava izdati v posebni zbirki šopek iz poezij našega Prešérna. (Št. 21). — V št. 24/25 se javlja srbskemu občinstvu z zadovoljstvom vest, da bo „Matica Slovenska“ med letošnjimi publikacijami izdala prevod Njeguševega „Gorskega Vijenca“, ki ga je, kakor je znano, oskrbel prof. R. Perušek. Ista vest se ponavlja v št. 26 27. — V št. 30 31 se oznanja novo Cankarjevo delo „Hlapec Jernej in njegova usoda“, ki kmalu pride na svetlo. Tam se tudi priporoča bralcem Burgarjev životopis Simona Gregorčiča. — „Srpske kompozicije slovenačkih pesama“: Pod tem zaglavjem poroča št. 32/33. na str. 1010: Eden izmed mlajših in nadarjenih srbskih godbenikov, St. Hristić, se je zavezal na poziv „Glasbene Matice“ v Ljubljani, da komponuje nekatere Gregorčičeve pesmi. Izbral si je 6 pesmi, in sicer: „Izgubljeni cvet“, „Pri mrtvaškem odru“, „Njega ni“, „Na bregu“, „Srce sirota“, „Domovini“. — Prav tam je ponatisnjen tudi Glasbene Matice razpis nagrad za slovenske, srbske in hrvaške kompozicije. — Tretji kongres jugoslovanskih književnikov se baje (št. 34 35, str. 1074) skliče še to leto, v Zagreb ali v Dubrovnik. *Dr. Jos. Tominšek.*

Splošni pregled

Slovenska umetniška razstava se priredi, kakor se nam poroča, v Trstu okoli sredi oktobra. To je srečna misel, glede katere gojimo iskrene želje, da bi se obistinila ter imela najlepši uspeh.

Stoosova slava. Dne 22. septembra je bila v Dubravici ob Sotli razkrita spominska plošča Pavlu Stoosu, ilirskemu pesniku in buditelju (1806—1862). O tej priliki je izdal dr. Stjepan Ortner spominski spis „Život i rad Pavla Stoosa, hrvatskog pjesnika i svećenika . . .“ sa slikama. Zagreb 1907. (Izdanje knjižare i papirnice u korist kluba „Cirilo-Metodijskih zidara“, 147 str.). Bil je Stoos pravi ilirski pesnik, pesnik narodnih budnic in narodnopolitičnih prigodnic ter je tem pomembnejši, ker se je njegov glas začul še pred nastopom samega Gaja. Nemški centralizem s konca 18. stoletja je vrgel Hrvate Ogrski v — nebratski — zagrljaj; boječ se za staro „konstitucijo“, so se hrvatski plemiči, takrat edini gospodarji politiki in edini predstavniki naroda, oklenili ogrskih tovarišev, ki so istotako trepetali za svoje povlastice, a s tem madžarščini odprli vrata v zgradbo hrvatske samostojnosti. Ko je l. 1830. varaždinska županija celo sklenila, da naj se v šole uvede madžarski jezik, tedaj je mladi idealni klerik Pavel Stoos naslikal tužni „Kip domovine“, s tugo v srcu kličoč: „Že i svoj jezik zabit Horvati — hote te drugi narod postati.“ Razume se, da je Stoos šel za baklo Gajevo, ko je ta-le z „Danico ilirsko“ otvoril vatreno ilirsko kolo, in se radoval, ko je z Jelačićem l. 1848. ilirizem zasedel stolico slavnih hrvatskih banov. Prerojenja in pomladitve naroda je želel Stoos v teh pomladanskih dneh radikalnega, notranjega prerojenja; začel je pri svojem lastnem stanu ter l. 1848. izdal knjigo „O poboljšanju ćudorednosti (= nravnosti) svećenstva“. Z iskrenostjo, kakor je je zmožen le jak značaj, pravi Stoos: „Naj vas v duši ne grize, da jaz kot svečenik odkrivam rane naše, zakaj ako sami priznavamo rane svoje in iščemo leka, bode svet uvidel naše nepokvarjeno srce. Večji bi bil probitek, ko bi vršili krepost v istini nego v laži. Ljubavi in kreposti potrebuje svet več nego modrovanja. A ljubavi in kreposti je več v zakonskem stanu nego v brezženstvu. Mož dobiva ob drugarici in mili svoji dečici milejša čuvstva in bolj uvideva potrebe roditeljev in dečice nego drugi, zato jim zna tudi svetovati in jih učiti. Zakaj bi se svečenstvo odcepilo od sveta po taki strogosti, ki ji ostali svet že radi tega ne bi mogel slediti, da ne propade. Duhovniki, svetu odtujeni, bi budili proti sebi mrzost sumničenja . . .“ Pravim preporoditeljem naroda je govoril Stoos iz srca; zato so zahtevo ukinjenja celibata sprejeli istega leta med onih 30 programnih točk, ki je šla z njimi veličastna Gajeva deputacija na Dunaj. Neprijetno se je dojmila Stoosova knjiga oficijalne cerkve ter je Stoos imel radi nje neprijetnosti do svoje smrti; bil je že mrtev, ko je prispelo njega imenovanje za kanonika zagrebškega. — Temu možu, glasniku političnega in socijalnega preporoda, smo razkrili spominsko ploščo. Preprosta kmetska kočica ob Sotli je bila ta dan vsa v vencih in zastavah in zlate črke spominske plošče so žarele tja preko Sotle na slovensko-štajersko stran, kakor da bi nas opozarjalo samo solnce Stoosovih verzov:

U ilirsko kolo mili
vratite se srodni puci (= narodi),
što su starci gvoždjem bili,
nek su duhom sad unuci.

Na tisoče ljudstva je bilo zbranega na mestu svečanosti in na stotine gostov se je pripeljalo, hrvatskih in slovenskih, da se oddolžijo spominu sina sotelskih dobrav. Osobito častno je poleg drugih društev bila zastopana družba „Braće hrvatskoga Zmaja“ (kulturno društvo kakor naša Akademija), ki je oskrbela spominsko ploščo in priredila slavnost; bili so navzoči predsednik Emil pl. Laszowski, podpredsednik dr. Velimir Deželić, profesorja dr. Dane Gruber in dr. Rudolf Horvat, slikar Bužan, skladatelj Muhvić itd. Največ zaslug za lepo svečanost si je pridobil dr. Stjepan Ortner, ki je govoril slavnostni govor. Po oficijalnem delu, kjer sem za Slovence govoril jaz, se je poleg hiše na lepem zelenem vrtu vršil banket, banket, ne ločen od naroda, marveč sredi širnih ljudskih mas. Z mesta slavnosti so me pozdravljali, ko sem se poslavljal ter spravljal na pot doli ob Sotli proti Brežicam, ilirski verzi Stoosovi:

Samo sloge duh jedini
bude naša opća dika,
angjeo mira medju sini
jedne majke i jezika.

Dr. Fran Ilešič.

Lev Tolstoj je praznoval 19. septembra petdesetletnico svojega pisateljskega delovanja.

Marija Aleksandrovna Markovič. V Petrogradu je pred kratkim umrla odlična ruska pisateljica Marija Aleksandrovna Markovič. Njeno pisateljsko ime je bilo Marko Vovčok. Dosegla je starost 70 let.

Nov roman Sudermannov. Po mnogih neuspehih, ki jih je doživel Sudermann v zadnjih letih na dramatičnem polju, se hoče, kakor je videti, zopet posvetiti romanu. Vsaj poroča se, da je izgotovil nov roman. Če bo imel z njim tolik moralen uspeh kot s svojim mladostnim delom „Frau Sorge“, treba počakati, vsekakor pa se mu je nadejati gmotnega uspeha, ker se za založništvo romana že zdaj tepo razna knjigarska podjetništva in je Sudermann že odklonil ponudbo 100.000 mark. — Sedaj se tudi nemški pisatelji že prištevajo k srečnim ljudem, dasi so še daleč za svojimi kolegi francoske ali angleške narodnosti.

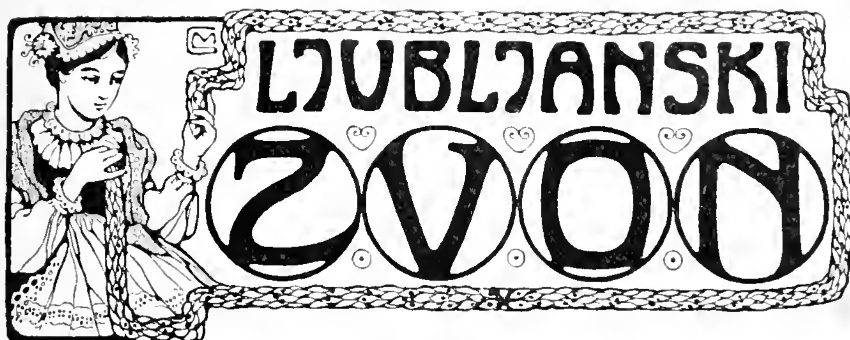
Gabriele d' Annunzio je izročil gledišču novo tragedijo „La Nave“. Kakor se poroča, je pisatelj sam s svojim delom jako zadovoljen. Če bo to dejstvo odločilno za kritiko, je dvomljivo. Kakor znano, je Gabriele d' Annunzio zelo samozavesten in baš to je morda krivo, da se mu semtertja tudi kaj ponesreči.

Adolf Wilbrandt, znani nemški pisatelj, je praznoval dne 24. avgusta svojo sedemdesetletnico. Wilbrandtova slava je v Nemcih samih zelo zatemnela, odkar je nastopila moderna, akoravno ima v cesarju Viljemu samem velikega čestilca.

Listnica uredništva. Gosp. J. P. na Dunaju: Poslane pesmi ne sodijo v „Zvon“.

Tiskovne hibe. Na strani 436 čitaj v zadnji vrsti: „Jaz sem nedolžna!“ in ne: „Jaz sem nedolžen!“ — Dalje je čitati na strani 535. v pesmici „Trenotek“ v prvi vrsti prve kitice „izvir“ in ne „izvor“ ter v prvi vrsti druge kitice „moral“ in ne „morale“. — Na strani 570. v peti vrsti od spodaj gori naj se čita lajik namesto logik.

Srečanje.

Tako sem bil v mislih in sam s seboj;
čeprav sem ga videl, ga nisem zapazil,
dokler ni bil tik pred menoj.

Klobuk je oddaleč že snel bil z glavé,
zdaj vem, kaj je hotel, saj se je priplazil,
a kakšne obraze imamo ljudje,
o Bože moj!

Ah, pred kom! pred menoj se mu zmedel je glas,
obraz se mu zmučil je v smeh grenak:
„Če bi mogli, gospod — kje je Radeča vas?“

Kako, rojak?
Da si slepec, z ušesom je ne zgrešiš,
in po vrhu še gluh, se pritiplješ do nje —
ne cepi se cesta, ni poti navzkriž,
pogovor razloči od prvih se hiš . . .
a nisem se spomnil na vbogaime
in pokazal sem Radečo vas mu molče.

Zjasnilo se vse mi potem je takoj —
le: kakšne obraze imamo ljudje,
o Bože moj!

Oton Zupančič.

Pesem.

Bolj nežna nego dih,
ki plah in tih
čez talo gre ledino,
bolj bežna nego ptic
je lastavic
let nad vode gladino,

tihotna kakor spev,
ki vsak odmev
ubranost mu premoti,
samotna kakor soj,
ki nad teboj
hiti polnočne poti,

je tajna misel, glej,
ki v duši tej
dviguje k tebi krila —
in vendar vse zemljé
slast in gorje —
nista je premeknila.

Oton Zupančič.

Poletno jutro.

Rosa je polje oblila,
cvet in ptico orosila,
iz nebeškega je morja
zarja splula do obzorja.
Potopim se v luč žarečo,
v reko stopim plamenečo
in v naročje, draga, zate
zajmem polno zarje zlate.

Njiva cvete, solnce sije,
rosne bisere mi pije —
z jasnim pasom, hej, čez polje
vračam židane se volje.
Planem k dragi iznenada,
sladko diha grud ji mlada —
vsujem zarje ji na lici,
v rožna nedrija devici!

„Na ti zarje, moja mila,
ali bi me ne ljubila?“

C. Golar.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

„Pazila sem že,“ je odgovorila, „pa kdo more kaj takega zabraniti? V hiši je stanoval in niti na um mi ni prišlo, da bi se potomec stare in plemenite rodovine hotel igrati z mojo hčerjo“.

„Ošteti ga hočem, če je resnice kaj na tem.“ In hladno je pristavil: „Dostikrat si kuje človek nepotrebne upe ter vidi reči, katerih ni!“

Obstal je tik nje ter govoril z nepopisno oholostjo: „Glejte, dobra gospa! Moj gospod je veliki vojvod toskanski. Če bi le-ta hotel, da naj moj edini sin vzame njegovo hčer, bi si jo stari knez Neri-Corsini poprej malo ogledal. Prvič ima moj gospod toliko, da sam komaj živi! Drugič se pa pri nas majejo vsi prestolčki, tako da danes ne vemo, koliko časa bodo še stali. Take stvari so premisleka vredne in pameten človek jih ne more prezreti. Predno bi ji dal svojega sina, bi si jo ogledal! Verujte mi, signora!“

Zopet je postal prijazen: „Če se ne motim, prodajate steklo! Lepo zalogo imate. Morda bi vam ugajalo, prodajati beneško steklo. Bodite prepričani, gospa, da je najboljše steklo na svetu!“

Ves čas, ko je govoril, se je polagoma premikal k vratom. Prej, nego se je gospa Eliza zavedela, je stala že tik izhoda.

„Mudi se mi, imam še nekaj nujnih opravil! Saj veste, kako je, če se človek odpravlja na dolgo pot. Zbogom, zbogom, gospa!“

Sam ji je odprl. Ko je stala na hodniku, jo je minila vsa Češkova ošabnost. S tem jeguljastim diplomatom se ni dalo nič opraviti. Vedela je, da so vsi njeni in vsi upi hčere Fine uničeni!

Popoldne tistega dne je zbral Andrej Smole svoje prijatelje pri sebi v svojem stanovanju na Dunajski cesti. Okrog dolge mize so sedeli: France Jereb, dijak Prešeren, skriptor Kastelic, Metelko in Zupan. Prišli so, meneč, da potrebuje prijatelj tolažbe in da jih je v ta namen k sebi povabil. Bili so potrti, le Andrej se je kazal veselega, kakor bi se ne bilo nič pripetilo.

„Kaj je, šleva Kastelic?“ je vprašal skriptorja. Ta mu ni bil posebno simpatičen, zategadelj ga je navadno imenoval „šlevo Kastelica“.

Šleva Kastelic je odgovoril čemerno: „Kaj naj bo? Mi mislimo, da nam boš ti kaj povedal?“

„Ob eni se je odpeljal knez iz Toskane!“ se je vmešal Prešeren z žalostnim glasom. Usoda prijateljeva mu je segala do srca, da se je komaj ubranil solzam.

„In mladega je vzel s sabo! Sedaj se že drdrata proti Vrhniki.“

„Ne govorimo o tem!“ je prosil Smole. „Ne vem, kaj ti ljudje mislijo. Previsoki so zame! Svojo princesinjo naj oddado, komur hočejo. O tem ne bomo več govorili. Ta račun je sklenjen in prečrtan!“

„Čemu si nas potem klical?“ je vprašal Kaslelic. „Mislili smo, da iščeš pomoči v naši tolažbi?“

Andrej se je zasmejal: „Tvoje pomoči, bratec Kastelic? Da me požira vrtinec v vodi, bi ti gotovo ne skočil za mano!“

Družba je pritrjevala. Andrej Smole je bil tudi nekoliko proroka! V trenotku, ko je Čop tonil v Savi pod Tomačevim blizu Ljubljane, je stal Kastelic na bregu. In ni se zmenil za prijatelja, ko je v valovih umiral. Hudobni jeziki so sikali, da je to storil ne iz bojazljivosti, nego iz kruhoborstva, ker se je tresel za skledo, h kateri bi bil rad prisedel! Ali kdo ve, kako je bilo, in kdo naj danes obsoja moža, ki je sedaj že davno izginil v zemlji kakor oni, katerega je odnesla Sava!

„Čemu si nas potem klical?“ je ponovil Kastelic s kislim obrazom svoje vprašanje.

Odgovorilo se mu je skoraj osorno: „Potrpi, šleva!“

Oglasil se je Zupan: „Piti nam vendar kaj daš? Že iz veselja! Ker si namreč osel, ki se srečno z leda vrača!“

„Sedaj še ne, Jaka!“ Oziraje se na zadnjo opazko, ki se je nekako dotikala razvozlane zaroke, je Smole še dodal: „Tvoja slabost je, da prerad govoriš o stvareh, ki jih ne umeš!“

„Alo! Počasi, šolobarda!“ je vpil Zupan. „Le ošaben ne bodi! Tudi Volk, alias Wolf, mi očita, da preveč govorim. Pa to je ostudna ošabnost korarja, ki žre iz državnega korita! No, pa ostanimo pri stvari! Ženiti si se hotel, dragi Andrejče! Ali izpodletelo ti je! Po ledu si lazil, pa si zopet srečno se vrnil. Prijatelji ti to privoščimo, zadnje namreč, da si se srečno vrnil. Zakon je gotova nesreča! Ni li res tako, France?“ Tu je sunil Metelka, ki je sedel tik njega.

Zakon je zakrament!“ je odgovoril ta resno.

„Pojdi se solit!“ je kričal Zupan. „Kaj pa v starem testamentu, kje boš pa tam iskal svojega zakramenta? Meniš li, da sta Adam in Eva živela v konkubinatu? Odgovori mi, pusta katehetska duša!“

„V take šale se ne spuščam!“

„Aha, ti že vode zmanjkuje! No, pa zakrament ali nezakrament! Kdo ustvarja zakone? Mi mašniki jih ustvarjamo. Ustvarjamo jih pač, sami jih pa nočemo imeti, dasi smo prebrisani kakor lisice v Filisteji. Ergo je dokazano, da je zakon nesreča, ker je ni sreče na svetu, za katero bi božji hlapci ne iztezali svojih rok. In ergo je dokazano, da je za našega Andreja prava sreča, da se je vrnil z ledu, ne da si je polomil svoja rebra. Quod erat demonstrandum!“

Grohotal se je kakor gavran vrhu hrasta. Drugi se niso smejali, ker so videli, da Smoletu ne ugajajo prisiljeni ti dovtipi.

„To sem ti hotel povedati v tolažbo, prijatelj Andrej. Sedaj te pa na novo vprašam, nam res ničesar ne daš piti? Ničesar na jezik in ničesar pod zob? Taka dosedaj ni bila tvoja navada, ko imaš vendar vino v kleti in suho meso v shrambi! Mi smo potrebni! Vsaj jaz, ker mi tisti groši, ki jih dobivam za razlaganje starega testamenta, poidejo že v prvi polovici vsakega meseca.“

„Še nekdo pride,“ ga je zavrnil Smole. „In če ti prej pokažem vina, nisi več za resen razgovor.“

„Kdo naj še pride?“ se začudi Kastelic. „Morda Mešutar? Ali pa Tušek?“

„Ne Mešutar, ne Tušek,“ je odgovoril Smole važno. „Pričakujem prav odličnega gosta.“

„Kdo je?“ so hoteli vedeti vsi.

„Knez Volkonski, ruski general.“

Podaljšali so se jim obrazi, ker so čutili, da je njih tovarišija malo pripravna za takega dvornika

„Kaj počnemo ž njim?“ je vzdihnil Zupan.

Kastelic pa je pristavil: „Še praznično oblečeni nismo!“

Nato je vprašal Metelko: „Čemu pride?“

„O naših razmerah se hoče poučiti in posebno o našem kranjskem jeziku.“

Z nevoljo ga je zavrnil profesor slovenskega jezika: „Kolikokrat, Andrej, naj ti še rečem, da govorimo slovenski jezik, a ne kranjskega.“

„Dobro! Poučiti se hoče o našem slovenskem jeziku in o prihodnosti, katero ima narod slovenski.“

„O prihodnosti!“ je izpregovoril Prešeren. „Ali sami kaj vemo o tej prihodnosti?“

Takrat je v predsobi nekaj zažvenketalo. Vsi so se dvignili s stolov. Smole pa je hitel k vratom, da bi sprejel prišleca.

Knez Volkonski je vstopil. Bil je vojaško opravljen in nekaj redov se mu je žarilo na prsih. Snel je plašč in odpasal si sabljo. Potem pa je podal Smoletu belo in nežno roko, ki je pozneje težke verige nosila v sibirskih rudnikih.

Z zvenečim glasom je izpregovoril: „Hvala vam, gospod Smole, da ste mi uslišali prošnjo! Morda me seznanite s prijatelji svojimi?“

Smole mu je predstavil po vrsti vse. Vedli so se precej nerodno, dočim se je obnašal knez, kakor da je bil že večkrat v njih družbi. Vsakemu je znal povedati prijazno besedo, tako da se je takoj vsem prikupil. Le Prešeren je temno gledal, ker je bil republikanec v mladih svojih sanjah ter je črtil vsakega aristokrata.

„To je mladi naš Prešeren,“ je govoril Smole, ko ga je predstavljal knezu, „in če se smem resno izraziti, potem pravim, da pričakujemo mnogo od njega. Pegaz je že osedlan, in ko ga zasede, pridirja kaj brzo vrh Parnasa!“

Volkonski je pesniku-začetniku stisnil roko. Ko so bili kneza posadili na častno mesto, je pozvonil Smole. Mlada, okroglolična služkinja je prinesla rdečega dolenjskega vina v brušenih steklenicah. Prinesla je tudi kruha in soli.

„Hoteli smo vas sprejeti po slovanski šegi, svetlost!“ je del Smole ter točil vino v kupe.

„Krasno je to!“ In general si je odtrgal košček belega kruha, se ž njim doteknil soli ter ga zaužil. Vsi so trgali kruh, ga solili in jedli.

„Jaz pa, knez Volkonski,“ se je oglasil Zupan, „vas pozdravljam po stari kranjski navadi!“

To rekši, izpije polno kupo. Tudi knez je namočil ustnice ob svojem kozarcu, a vino se mu je bržkone videlo prekislo.

Smole je pripomnil: „Kislo je, svetlost, a naše gorice nam ne rode boljšega.“

„Kislo, a dobro!“ je vpil Zupan ter si svojo čašo zopet natočil.

„Torej smo zbrani!“ je pričel hišni gospodar. „In moji prijatelji so prinesli s sabo najboljšo voljo, odgovarjati vašim vprašanjem. Le škoda, svetlost, da ni med nami najfinejše glave, katero ima dandanes naša Kranjska dežela! . . .“

„Kdo je to?“ je vprašal general.

„To je naš Čop, naših učenjakov prvak!"

„Kako, da ga ni?"

„Služi tam zunaj pri Poljakih."

„Pri Poljakih," je ponovil knez skoraj zaničljivo. „Pri njih se bode komaj kaj koristnega priučil!"

„Sicer pa tudi ni tak bog!" se je vtaknil Kastelic zaničljivo vmes.

„Tiho, šleva!" je zagrmel Zupan vmes. „Ti mu nasprotuješ, ker se bojiš za svojege biblijotekarja!"

Kastelic se je hotel razvneti, pa ga je Smole potolažil.

„Danes se ne prepirajte! Imamo preljubega gosta pri sebi!"

„Prav, pa pijmo!" Zupan je zopet izpraznil svojo kupo.

General je po navadi salonsko izobraženega kavalirja prezrl prepir. Vljudno je pričel:

„Njegovo veličanstvo, naš car, je bil iznenaden, ko je čul narod v tej okolici govoriti jezik, ki je gotovo soroden našemu ruskemu jeziku. Kakov jezik je pač to?"

„Ti si na vrsti, Metelko! Ti odgovori!" je izpregovoril Zupan.

Metelko se je zagledal v strop. Izvlekel je iz žepa veliko modro ruto ter si brisal ž njo obraz. Nasul si je tobaka v nos ter tlesknil s prsti.

„Jezik slovenski je, svetlost. Ali morda tudi samo narečje, tega vam danes še ne morem povedati. Majhna je njivica naše slovenščine in dve stoletji sta pretekli, da je ni nihče obdeloval. Plevel se je zarastel med drobnim klasjem, tako da dostikrat plevela od klasja ne moremo ločiti. Marsikaj bo treba preorati, marsikaj na novo obsejati in orjak bo moral biti, kdor bo hotel vsa ta dela dognati. Kdo pa ve, se bode li ta trud poplačal ali ne?" —

Sedaj so hoteli vsi govoriti.

„Kaj sem vam pravil?" je vpil Kastelic. „Ni li bila to zmeraj moja misel? Trudimo se za plevelom, ali samo čez plot nam je treba pogledati, pa je pred nami široka njiva zlatega klasja. Ilirščina, prijatelji, ilirščina, to je naša prihodnost!"

„Pojdita rakom žvižgat, ti in tvoja ilirščina!" se je drl Zupan. „Če že moramo iz očetove koče, pojdimo dalje in ne zgolj do nemškega Zagreba! Kaj veš ti o Slovanstvu, Kastelic? Od Peterburga pa do mehke Meke se razširja! Ali Kastelic nam svetuje, naj hodimo v Zagreb hruške kupovat!"

(Dalje prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Dalje.)

VI. Prebivalci.

erlincem se očita, da jih pravzaprav — ni! Češ, Berlin ni mesto z enotnim značajem, kakršnega imajo Dunaj, Pariz, London, ampak Berlin je le nekaka provincija, ki se v njej zbira najrazličnejše ljudstvo. Dunajčan, Parižan, Londonec so tipi: Dunajčan je tipičen Avstrijec, Parižan tipičen Francoz, in kdor pride iz Londona, je tipičen Anglež; nikdar pa ni Berlinec tipičen Nemec! Nemci sami bi se hudo uprli, ko bi kdo hotel smatrati Berlince za njih zastopnike. — „Berlin je prebrzo zrastel v velikansko mesto in je preveč tujih elementov požrl in jih še požira, ne da bi jih mogel prebaviti“, tako se je izrazil star zdravnik, ki je na svoja stara leta iz provincije prišel še enkrat na berlinsko vseučilišče, da se pouči, v koliko je napredovala medicinska veda.

Mož je zadel pravo. Tujcev se naseljuje v Berlinu toliko, da je prvotna moč berlinskega miljeja prešibka, da bi si uspešno asimilovala tuje elemente. Zato berlinski naraščaj pravzaprav ne ve, kaj je in pri čem je, in odtod izvira nekaka nervozna nezadovoljnost z vsem, kar obdaja novodobnega Berlinca: doma je nezadovoljen s svojimi domačimi napravami — Berlinci so po svojem zaupnem govorjenju vsi prekucuhi —, ako pa stopi le en korak izven Berlina, je nezadovoljen z vsem, kar ni tako kakor v Berlinu, in postane lahko prav neznosen za vso svojo okolico. Ko se vrne domov, zabavlja tudi tu čez tujino, pa tudi čez dom; pohiti pa, če le more, zopet v tisto zanikarno tujino, zlasti na Dunaj in na Tirolsko.

Ker so v mestu združeni toli različni elementi, se kažejo med prebivalci tudi velika nasprotja in nasprotstva. Kar je sorodnega, se druži in goni hudo mržnjo nasproti vsemu nesorodnemu. V tem oziru je mesto razdeljeno, kakor bi kdo nalašč potegnil mejo. V središču so vsi visoki uradi, sploh „visoka“ vlada, malodane vse višje šole ter največje trgovine; torej je vse preračunjeno na oblast, parado in bogastvo; „mali“ ljudje si kar ne upajo blizu, razen

pozno po noči, ko strast in slast enotno družita vse elemente . . . Stanuje pa vsa ponosna in bogata gospoda v skrbno zaprtih palačah v zapadnem delu mesta (ki je ponosni Berlin - „West“), kjer ni gostilen, ne tovaren, ne trgovin. V severnem delu mesta je največ tovarniških delavcev, stanujočih izvečine v velikanskih poslopjih; proti vzhodu prehaja mesto v nekake kmetske odnošaje, a na jugu se zbirajo „mali“ ljudje vseh vrst, posebno takih, ki hodijo s trebuhom za kruhom, ki pa si tudi vse privoščijo, če si morejo: lahkomiselni veseljaki. Na severu in na jugu vidimo na ulici često prizore, kakor n. pr. v Napolju, seveda le, kar se tiče kretanja ljudstva, kričanja otrok in medsebojnosti med družinami; snaga in red pa sta tudi tod kakor po vsem Berlinu vzorna. — Ti okraji (centrum, zapad, jug, sever), ki se po njih mesto tudi razdeljuje, se med seboj ne poznajo skoraj nič. Jaz sem stanoval v „Opekarski ulici“, ki leži takoj ob Sprevi, tik ob centrumu, a se po mestni razdelitvi res že prišteva k severnemu delu, in vendar te ulice ni niti po imenu poznal gospod, ki je bival že več let v Berlinu, seveda v ponosnem Westu; češ, v one kraje še ni zašel. — Prav tako pa so zapadni deli mesta kakemu „severnjaku“ znani kvečjemu, kolikor jih je videl s cestne železnice, vozeč se v nedeljo popoldne v Grunewald.

Nasproti tujcu in tudi v medsebojnem občevanju pa vidimo povsod sicer nekaj manjšo gostobesednost, kakor smo je vajeni, če smo prišli n. pr. iz Italije, a zato pravo in očitno prigojeno, če ne prirojeno vljudnost. Da bi se ljudje kar na ulici tako sprli, kakor to vidimo na Dunaju n. pr. med branjevkami in med izvoščeki, ali kakor sem to videl v sicer dokaj olikanem Milanu celo med izprevodniki cestne železnice, to bi bilo za Berlin nezaslišano. In tujcu postreže vsak rad in prijazno. — Večkrat kaj slišimo o zapetosti Berlincev; doma pri njih je ne bomo našli in o njej godrnjajo kvečjemu tisti tujci, ki so vajeni, da se jim po svetu vse kar vsiljuje in ponuja in da vse cepeta za njimi. Tega v tem mestu navadno ne najdemo in ta — rekel bi reserviranost se marsikomu morda zdi podobna nepostrežljivosti, zapetosti. Ako pa bivaš nekaj časa med tem ljudstvom, ki je v veliki večini vajeno čas porabiti za delo in ga ne izgubljati z besedičenjem, potem ti bo ta lastnost prav všeč. Sicer pa se tudi temu ljudstvu polagoma odpre srce in čudil se boš, kaka, skoraj prijateljska prisrčnost stopa pri tem in onem znancu že čez malo časa na dan.

Neprecenljive vrednosti je, da v tem mestu tujec ni naprosto sredstvo za obogatenje in predmet za čim izdatnejše oskubenje,

kakor velja to za vso Italijo in za mnoge planinske kraje; za določeno ceno se domačinu in tujcu postreže popolnoma enako, in če bi se tujec v čem ne spoznal, ga prijazno pouče. Le kaka zakotna, v slabem pomenu židovska trgovina bo skušala ociganiti neveščaka, ki pa je morda tudi Berlinec; kajti kdo ve v tem velikem mestu prav ločiti domačina od tujca?

Govore se namreč v Berlinu kar „vsi jeziki sveta“ in shajajo in nastanjajo se zastopniki kar vseh narodov. Najlaglje se to opazuje v restavrantih, kjer se more razviti miren pogovor. Jaz sem ostal zvest isti gostilni; zato sem mogel sistemno opazovati gibanje tujcev, pravih in že udomačenih. Nemcev raznih narečij, umljivih in neumljivih, je bilo jedva polovica. Stalno svojo mizo pa je imela družba Japoncev. Ti Japonci! Neverjetno, kako jih preobražuje zapadna kultura. Njih azijsko obličje postaja bolj in bolj evropsko, čim dalje so tu; oči so že manj poševne, kosti manj napete, lasje mehkejši, postava manj skrivenčena, no, in kratkovidni so kar vsi, tako da morajo nositi naočnike. Govore pa mehko, nekako kakor Poljaki. Japonke pa so celo nežne stvarce s finimi obrazki; znanec, ki je bival med Japonci več let, mi je prišepnil: „Japonci so največji lopovi in potuhnjenci na svetu, a Japonke so najfletnejše ženske na svetu; na to prisegam!“ S čim so se pečali moji japonski znanci v Berlinu, ne vem; premožni so bili vsekakor, pa tudi skromni in vedli so se neprisiljeno, kakor bi bili doma. —

Slovanov je v Berlinu mnogo, zlasti seveda Poljakov. Na ulici, v trgovinah, povsod se je slišalo govoriti poljski in so se videli poljski obrazi, zlasti ženski. Tudi v moji gostilni je bilo stalno poljsko omizje, vrhutega so prihajali poljski tujci samo kot potniki; možaki so bili vobče malo preveč zaliti, a ženske so zbujale pozornost; saj je znano, da spadajo Poljakinje — pikantne okrogle postave — med najlepše ženske. — Tudi Rusa sem mogel srečati kjerkoli: na ulici, na vseučilišču, v knjižnici, v muzeju, v gostilni; našel sem jih v nekem mednarodnem telovadnem društvu, kjer sem vodil telovadbo, v gledišču itd. Vendar v kaki večji medsebojni družbi se niso nikjer pokazali; največ sem videl po dva skupaj, ki sta se pač umestila, kjer je bilo prostora. — V gostilni sem se sešel enkrat celo s tremi Srbi. To je bilo presenečenje, ko sem, nekaj časa poslušajoč od sosednje mize njih pogovor, naenkrat mogel poseči vmes in jim postreči z raznimi informacijami. — In Slovenci? Odprta mi je bila gostoljubna, prav slovenska hiša v najlepšem delu Berlina in tu smo se v domačem jeziku pogovarjali o lepi do-

movini, pili domače vino in vrla, koščena domača kuharica je skuhala pristno domačih jedi in spekla domačo pogačo! . . . Res, Slovenca išče sreča, le zaspan ne sme biti!

Angleže, te najstrastnejše romarje po svetu, seveda tudi srečavamo povsod; ako so iz Anglije, se mude navadno le začasno v Berlinu, Angleži iz Amerike pa so trajneje na opravkih, kot slušatelji na vseučilišču in znanstvenih institutih ali pa v pravih službah. V gostilni je večkrat prisedal k meni prileten Anglež, kompanjon pri neki banki. Lomil sem angleščino toliko, da sem moža, ki ni razumel skoraj ne besede nemščine, vsaj poučil, kaj stoji na jedilniku zapisano. Ta Anglež se je namreč zanimal edino za jedila; jedel je pa tudi vsake stvari po dva obroka, tako da je imel gostilničar pravo veselje ž njim. Primerno njegovemu teku je bilo tudi njegovo truplo! Stol se je šibil pod težo njegovega telesa in glavo je imel veliko kakor bivol, zobje pa so piščal kake pečene goske kar pretrli. Gostje se ne brigajo kdovekaj drug za drugega; ali tega izrednega Angleža, ki proti vsem narodopisnim pravilom ni bil ne dolg ne suh, so vendar malo začudeno opazovali. — F r a n c o s k i govoriti se sliši neredko, ker ondotni Nemci vobče razumejo ta jezik; zato ni lahko iskati pristnih Francozov. — Ne spominjam pa se, da bi bil koga slišal govoriti i t a l i j a n s k i.

Kitajce je videti pač po ulicah, a udomačeni očitno niso, ker se tudi nosijo popolnoma po kitajsko. Zato so pa Zamorci čisto domači; mnogi so uslužbenci po hotelih in zabaviščih in se očitno počutijo prav dobro. Ker jih je v mestu mnogo, se že nihče ne briga zanje. — Spominjam pa se, da se je nekoč vse oziralo za zamorsko dvojico. Šetala sta se namreč po Friderikovi cesti, držeč se pod pazduho, Zamorec in Zamorka; ona je bila visoka (ne morem drugače reči) dama z vprav junonskimi formami, oblečena okusno in zelo elegantno; tudi njen obraz ni bil tako skremžen, kakor je navadno pri Zamorcih. Njen pajdaš je bil visoko in pravilno vzrastel črnec v fino prikrojeni salonski obleki in s cilindrom. Dvojica je stopala po ulici, kakor bi ju ves svet ne brigal nič, ne tako afektovano, kakor je to običnо pri črncih.

Kake mržnje iz narodnih ozirov nisem našel nikjer; še ljubo je Berlincem, če izvedo, da pripadaš kaki drugi narodnosti, ker pričakujejo, da jim poveš kaj zanimivega o svojih domačih odnošajih. O zunanjikih so namreč sila slabo poučeni; o Slovençih ne vedo nič, kar že ni toliko čudno, a da so jim izmed Hrvatov znani le tisti, ki nastopajo v Schillerjevem „Wallensteinu“, bi ne bil verjel. Dobro

pa so poučeni o Srbiji in o Srbih, zato sem jim svoj materni jezik označil najbolje pripomnivši, da je soroden in zelo podoben srbskemu. Vsi pa so bili prepričani, da znam tudi madjarski jezik, češ, znati vendar moram oba — državna jezika avstrijska! — Proti Poljakom uprizarjajo le politični faktorji znano gonjo; občinstvo se za to briga bore malo, malo, kakor za vse birokratstvo sploh. — Pri tej priliki naj še zabeležim dejstvo, ki sem se mu zelo čudil: v Prusiji nisem našel tistega idealnega in oduševljenega patriotizma, ki pri nas vnema skoraj vse, ampak neka pritajena nezadovoljnost diha iz izjav odkritosrčnih ljudi; država je pač še mlada in zveza ž njo še ni prav prešla v kri. Posamezne kronovine (Bavarska, Saksonska itd.) pač veže patriotizem, a ta ne sega preko kronovinskih mej: vez med kronovinami pa je edino umska, egoistna. — —

Ako odštejemo vse tujce in prisiljence, še vendar ostane precejšnji del dvamilijonskega prebivalstva, del, ki se sme imenovati domač berlinski. Sam ta del bi prebivalstva res ne pomnožil tako silno — kajti v Berlinu je vsako leto mnogo več umrlih nego novorojenih —, ko bi mu ne priraščal neprestano prispevek iz tujine; a toliko vpliven je le, da si prienačuje tiste, ki bivajo več let v Berlinu, v toliko, da se naposled more govoriti o nekaterih specifično berlinskih lastnostih.

Kakšni so torej povprečni in pravi Berlinci?

Berlinec je nizke, čokate postave; glava mu je skoraj oblasta, široka v sredi, se zožuje navzgor do zgodaj plešastega temena in navzdol do okrogle brade. Čez rame je dovolj širok, grdo pa je, da se mu rame pobešajo navzdol, tako da tvorijo s tilnikom malodane pravi trikotnik. Čez pas je širok, ker je redno otovorjen z nekolikim trebuščkom. In noge! Toliko krivih, vzbočenih krakov se menda ne vidi izlepa kje drugje! Stopalo nogi je sicer ozko, a nečloveško dolgo: zato ti ljudje hodijo, kakor bi se drsali. Ta vtisk še povečujejo, držeč se pri hoji vedno nekoliko nagnjeno naprej in cepetaje prav hitro; saj se Berlincu vedno mudi. Nog ne privzdigujejo med hojo skoro nič; saj so asfaltna tla vedno ravna in gladka; zato je njih hoja neprožna in podobna delovanju stroja; skakalne mišice so seveda slabo razvite, ker ti ljudje nimajo prilike, da bi šli v hrib in navzdol. Gotovo so tudi zato njih meča tako čudno dolga in tenka.

Precej so mi zamerili Berlinci, ko sem jim že kar prve dni našteval te lastnosti. Še hujši so bili, ko sem konstatoval, da „dičijo“ tudi ženski spol lastnosti, ki so vobče sorazmerne z navedenimi moškimi. Treba je le pol ure stati na Friderikovi cesti in že moremo

abstrahovati skupne lastnosti tega ženstva. Berlinka je nasproti moškim zelo različne postave, od metrskega do seženjskega merila, bolj suhotnih oblik, z nenavadno ozkimi ramami in širokimi boki — nelepo nasprotje! Pripomniti je pač treba, da se ne da presoditi, koliko te zunanjosti je staviti na račun obleke. Vsi toaletni pripomočki pa ne morejo prikrivati, da Berlinke jako grdo hodijo; telo drže nagnjeno naprej, prav tako kakor moški, in tudi njih stopanje je pravzaprav drsanje. Nedostaja jim prožnosti, brhkosti. Vidi se pač tudi njim, da ne hodijo nikoli v hrib, in pozna se jim, da malo — plešejo; v Berlinu se sploh jako malo pleše.

Vidimo na ulici in drugod seveda tudi lepo vzrasle moške in med ženskami krasotice; a pozna se jim, da niso domačini in domačinke. Res se o lepoti Berlink še nikjer ni razširil glas in prepričamo se, da se to po pravici ni zgodilo, ko po daljšem bivanju v Berlinu storimo prvi korak na Dunaj ali v Monakovo. Ko sem, imajoč še berlinske tipe pred očmi, izstopil na velikem kolodvoru v Monakovem, se mi je zazdelo, da sem prišel v čisto drug svet, med čisto druge ljudi! Tako se šele more presoditi, kaj je brhkost in šik in prirojeni okus; v Berlinu in v Italiji pa gospoduje ostentativnost.

Pri vojaštvu sem pričakoval pravih hrustov, v Berlinu še tem bolj, ker so tam gardni polki. Pa kaj še! Ti pruski Janezi so res nekoliko bolj rejeni nego naši, sicer pa so naši fantje prej korenjaški nego oni, kljub našim skromnim uniformam, ki kar izginejo napram pestrosti belega jermenja in drugih nakitov berlinskega gardnega vojaka. Ne bom pa trdil, da so one uniforme okusnejše. Res elegantne, pa nepraktične so dolge, škricaste suknje oficirjev. — In koliko se sliši in čita o strumnosti onega vojaštva! — Prav radoveden sem bil, v koliko prekašajo naše vojake. Ker so bile prav blizu mojega stanovanja kar tri vojašnice (v Berlinu niso vse vojašnice na kraju mesta!), sem imel dovolj prilike, opazovati te branitelje domovine. Prvi vojak, ki sem ga zapazil v Berlinu, je bila straža pred vojašnico. Svojim očem nisem verjel! Ta vojaški stražnik se je počasi potikal okrog stražnice, ki je kakor pri nas podobna omari, samo da je prebarvana s pruskimi barvami (črno-belo); pogovarjal se je s tovariši, ki so stali v bližnji veži, in je skušal ujeti za rokav kako kuharico, ki je šla po ulici mimo . . . Spomnil sem se naših straž, kako korakajo ob stražniški kolibi, resno, kakor bi šlo za življenje in smrt! Tudi način, kako pruski vojaki nosijo puške, je malo čuden in gotovo ne strumen, dasi se v četi dobro poda: puško nosijo namreč na rami kakor kmet grablje in vile.

Seveda, kadar korakajo redno, tedaj je vse bolj napeto; ugajalo mi je, da je njih korak hitrejši nego pri naših vojakih; to je pač s tem v zvezi, da korakajo skoraj vedno po čisto ravnem svetu. Mnogo zasmehovan in res smešen je „paradni korak“: bedra se vržejo iztegnjeno kvišku, čim više; potem se udari s celim podplatom kar najmočneje ob tla! In to dokaj naglo! Po trdem tlaku povzroča to neznanski hrup, ob grdem vremenu pa se je temu koraku dobro izogniti najmanj deset metrov; kajti blato in umazana voda oškropita vso okolico. — V javnosti se vojaštvo nikjer ne postavlja v ospredje. Na promenadi skoraj ni videti oficirja in v gledišču so uniforme sila redke; v foteljih prvih vrst sede redno civilisti in na zabaviščih ne zapazimo niti ene pisane suknje. Ni ta prikazen morda znak solidnosti, ampak oficir se udeležuje takih zabav v civilni obleki.

Notranja disciplina pa je baje zelo stroga in surova. Zlasti na slabem glasu so „podoficirji“ in med njimi zopet najbolj desetniki; odtod izvira značilna definicija desetnika (Gefreiter) napram prostaku: „Der Gefreite ist ein höherer Grad der Gemeinheit.“ [1]) Ubogega infanterista pa, ki se mora toliko peš trapiti, imenujejo: „Stoppelhopser“ ali „Sandhase“.

Po našem čuvstvu precej nevojaška je berlinska policija. Ti dobrodušni, rdečelični gospodje v temnomodrih uniformah stoje prav udobno razkoračeni na kakem oglu in motre blagohotno, kar hodi ali se vozi mimo. — Kako ponosno, skoraj nedotakljivo pa stoji dunajski stražnik na svojem mestu! — Precejšnja pomoč policiji pa so nočni čuvaji. Da! Drugod jih odpravljajo, celo v naših vaseh jih ni več, Berlin pa jih nameščа več in več. Imajo pa posebno nalogo. V Berlinu namreč strank pri odpiranju vrat ne mučijo z oblastnimi hišniki, ampak vsaka stranka ima ključ od hišnih vrat in prihaja domov, kadar se ji poljubi. Hišnika, ki pa ima le gledati na red in na snago v hiši in ki odpira po dnevi vrata, imajo nastavljenega le palače; manjše hiše bi potrošile preveč zanj. Ker pa je po noči vendar treba paziti na zapiranje vrat — da se kdo ne vtihotapi — in ker vendar mora tu biti kdo, ki odpre hišna vrata onim, ki se zapoznijo in nimajo ključa s sabo, zato si najme več hišnih posestnikov, često ena ulica skupaj, posebnega nočnega čuvaja, ki nastopi službo, ko se pogase luči v vežah, navadno ob deseti uri. Mož nadzira celo noč svoje okrožje, stopajoč od hiše do hiše;

[1]) Podobni dovtipi so zelo priljubljeni. N. pr. stopnjevanje pridevnika „leer“, namreč: „leer“, „Lehrer“, „Oberlehrer“. (V Nemčiji je „Oberlehrer“ naslov srednješolskih profesorjev.) Ali: „schlecht, Schlächter, Schlächtermeister.“

s seboj ima ključe od vseh njemu podrejenih hišnih vrat, on zapre vrata, če jih je kdo pozabil zakleniti, pogleda tudi v vežo, če se mu kaj ne zdi v redu, opazuje ljudi, ki hodijo mimo in v hiše, in odpre ti vrata, če ga pozoveš; skratka, on je stalna nočna straža pri svojem oddelku. Razume se, da je njegova pomoč policiji često zelo dobro došla; če je pozoren, je tatvina v njegovem okrožju skoraj izključena.

Prav vojaško opravljena pa je pošta; njena točnost in vestnost je vzorna. Spoznal sem seveda najbolj dostavljanje pošiljatev. Pismom in dopisnicam vtisne pismonoša pečat, ob kateri uri jih je dostavil; prvikrat raznašajo pismonoše pošto zjutraj ob šestih in potem vsaki dve uri, o praznikih celo vsako uro. Pismonoša pa svoj posel tudi hitro opravi; vsaka stranka ima skrinjico, pismonoša vrže v njo, kar je prinesel, in odide brez vse zamude. — Neprikladno je le, da se znamke prodajajo le na poštah. — Izborna naprava je tudi, da so vpeljane za lokalni promet posebne dopisnice po 2 pf., torej malo več ko po 2 vinarja. To je v takem mestu prava dobrota: iskal bi kakega znanca pol dneva in ga morda še zgrešil, pa mu napišeš tako dopisnico, jo vržeš v poseben nabiralnik in znanec bo sigurno obveščen. Teh dopisnic se porabi vsak dan na desettisoče in zato ne donašajo izgube, dasi so neverjetno poceni. — Sila stroga je pošta pri pošiljatvah jestvin; klobas sploh ne pripuščajo; ako ti jih kdo pošlje, moraš mu jih ali vrniti ali pa se, če ne maraš stroškov, uničijo. Tako se je pripetilo, da sem košarico kranjskih klobas, ki mi jih je bila skrbna roka poslala, v berlinskem carinskem uradu pač videl, ne pa se jih dotaknil. Izvedevši, da jih na noben način ne dobim v roke, sem jezno „dovolil“ (zaradi tega dovoljenja so me pozvali v urad), da se klobase uradno „uničijo“. In uničili so jih; ne vprašam, kako! A dobro si to predstavljam, če se zmislim slastnih pogledov uslužbencev v tem uradu. —

Rodbinsko življenje je, kolikor se mi je odprl vpogled vanje, prav lepo. V nepremožnejših krogih je medsebojna ljubezen in skrb kar ganljiva; omenil sem že prej očetov, ki korakajo skozi mesto, noseč v naročju otroka (enega ali dva) in vestno pazeč na ženico, ki se ukvarja z bolj odraslimi. Doma pa se zelo pridno dela, v petek in, če treba, tudi v svetek in pozno v noč; mož je pri svojem poslu, žena pa vodi sama vse gospodinjstvo. To ji je dokaj olajšano, ker se vsaka stvar prinese v hišo ali vsaj pred hišo; ni ji treba hoditi na trg kupovat za kuhinjo, ker pripelje prodajalec

ob gotovi uri vse mimo: zelenjave, krompirja, sadja itd. V stanovanju pa se more vzdrževati vzoren red in snaga, ker imajo skoraj povsod ognjišča s plinom in so tu za zimo peči urejene tako, da je treba zakuriti samo enkrat in peč ostane gorka kakih dvanajst ur. Na vzgojo otrok se zelo pazi in tudi odrasli ljudje se zanimajo za vse; na kak večji dnevnik je naročen vsak rokodelec.

Tudi v premožnih rodovinah se živi precej preprosto; to je mogoče, ker se ljudje med seboj malo poznajo in zato niso izpostavljeni kritikovanju. Z eno stvarjo pa so potratni v vseh družinah, namreč s kavo, in sicer s črno. Ko bi kdo pri nas izpil toliko črne kave, kakor je izpijejo v Berlinu, zadela bi ga kap, če bi namreč pil našo črno kavo. Berlinske črne kave pa moreš izpiti cel liter in imel boš le občutek, da si se napolnil, drugega nič. S to kavo ti tudi postrežejo povsod; to je berlinski „käfe".

Enkrat na leto pa stopi vsaka količkaj premožna družina, naj je sicer živela še tako skromno in filistrsko, izza svojega zatišja in hoče pokazati, da tudi ona kaj premore. To je v zimskem času, v dobi soarej. Soarejo prirediti, to je družabna dolžnost vsake družine, ki gleda kaj nase. Ti družinski krožki nadomeščajo udeležbo javnih veselic. V Berlinu namreč ni takih veselic, plesov, venčkov itd., ki pri nas izpolnjujejo mrtvi zimski čas s pestrim življenjem. Mesto ni družabno, ljudje se ne poznajo in se ne marajo seznanjati. Zato so javni plesi za boljšo družbo izključeni; kar je v Berlinu javnih plesov, ti so, kolikor so mi zatrjevali izkušenci, namenjeni krogom, ki se kljub vsej eleganci gibljejo na zadnji meji dostojnosti. Zato pomeni za kako družino višek sezone ne poset kakega imenitnega plesa, ampak prireditev lastne soareje, a večkraten družabni užitek se uživa s posetom soarej pri znancih.

Taki družbinski večeri, ki združijo le ožje vabljene znance, so prav prijetni. Povabljen sem bil na tri in sprejet sem bil vselej tako, da sem zapuščal gostoljubni dom vsakikrat kar nerad. Došel sem v krog povabljencev vsakikrat večini seveda kot tujec; a vsa družba, gospodje in dame, profesorji in tovarnarji, izkušene mamice in mlade umetnice, vsi so kazali, da sem kot povabljenec tudi intimen član družbe. Sicer smo bili vsi „v veliki toaleti", frak itd., ter jedlo in pilo se je sila fino, a čutili smo se vsakikrat med seboj domače in smo se razšli šele pozno po noči. — Ako se uvažuje, da tako soarejo priredi vsaka izmed povabljenih družin in da je povabljencev često mnogo, potem verjamemo, o čemer mi je tožila neka dama, da namreč celo zimo ne pride do miru, ker hodi od

soareje do soareje in mora tudi sama eno prirediti. — „Sama prirediti“, to ni lahka reč! Razume se, da se družine skušajo med seboj, katera se bo bolj postavila; zato je treba paziti na vsako malenkost. Dame si posel zdaj že dokaj olajšujejo. Ker so soareje čisto v modi, zato so se pojavili aranžerji, kuhači in kuharice, izposojevalci raznih potrebščin itd. Najkrajša pot je torej, da se vsa prireditev izroči kakemu izkušenemu aranžerju, tako da gospodinji preostane le skrb za toaleto, „dragi“ papa, seveda, ta pa — plača . . .

So pa tudi čisto moderne družine; te si najmejo le nekaj sob, z gospodinjstvom se ne pečajo. Prihajali so oče, mati in eden (pri vsaki družini vedno le eden!) otrok jest le v gostilno, prihranivši si vse sitnosti pri kuhi in peki. — Posebno neko trojico sem večkrat opazoval: prvo besedo pri njej je imel desetletni sinko, ki si je prvi pregledal jedilnik in si naročil, kar mu je prijalo; potem je vzela še precej mlada mati list v roke in nazadnje se je oglasil priletni oče, ki je, ne da bi se brigal za jedilnik, jedel vselej isto, kar je naročila žena.

Nekako družinsko življenje žive tudi tisti možje. ki si izbero ženo — le za nekaj časa; tak surogat soproge imenujejo „nezakonito ženo“. Takih parov je mnogo; najeto imajo stanovanje, obedujejo pa - brez otrok so vedno! — v gostilni. Kakega pol leta sem videl v svoji gostilni vsako opoldne tako dvojico; on, neznansko ravnodušen mož, mi je bil njiju razmerje sam pojasnil in je sploh rad kramljal, dočim je „ona“ vedno molčala. Nekega pomladanskega dne pa je on obedoval sam in nekaj tuhtal; drugi dan je pa pripeljal drugo žensko s teboj, zagorelo črnolasko; prejšnja je bila plavolaska . . .

Tako prehaja rodbinsko življenje polagoma v gostilniško in celo poulično življenje. Količkaj dobre gostilne so vse prenapolnjene; ob dveh popoldne, ob navadnem obednem času, skoraj ni mogoče dobiti prostora, ako nisi stalen gost. Nekateri veliki restavranti (na pr. Kempinski, Kaiserkeller, Roland) so obenem zabavišča z godbo in drugim razvedrilom. Tod se razvije pozno v noči najhrupnejše življenje in tu sem prihaja Berlinec slavit kako posebno priliko. — V preprostem prebivalstvu pa je še nekaj stare gostilniške romantike; ob nedeljah popoldne jih vidiš, da neso s seboj posode s črno kavo in sladkorjem; ustavijo se na robu mesta, tam, kjer še stoji nekaj skromnih hiš z napisom: „Tukaj se kuha kava“. V taki hiši si kupi došli Berlinec za določeno ceno vrele vode, ž njo si skuha kave

in jo pije do večera, sedeč z vsemi svojci v travi, če je je kaj, sicer pa v pesku.

Zabavišč je v Berlinu sila mnogo; kdor išče v njih razvedrila, temu ni treba biti v zadregi, da ima le dovolj denarcev. — Koncertov se prireja nebroj, strogo umetniških (v „Pevski akademiji“, v „Filharmoniji“, v Bechsteinovi in Beethovnovi dvorani in drugod), in zgolj zabavnih.

Gledišča so jako dobra in so lahko dobra, ker prireja vsako le ene vrste igre, a to do popolnosti. Igrajo pa tudi v dotičnih glediščih eno in isto igro dan za dnem po cele mesece, včasi celo leto. Vendar so prostori dan za dnem razprodani; saj so gledišča povprek majhna in občinstva je v takem mestu toliko, da ne more priti v kratkem času na vrsto. — Večjih, rednih gledišč je zdaj v Berlinu enoindvajset! V poglavitnih sem bil vsaj po enkrat, kadar je bilo pač kaj posebnega videti; natančno poročilo pa bi pobralo preveč časa in prostora. V dvorno opero sem šel poslušat našega Navala-Pogačnika (v operi „Manon“); berlinska opera je gotovo dobra, igra in poje se precizno, nekako vojaško, pevci in pevke (n. pr. Destinnova, rodom Čehinja) so izborni, vendar stoji kljub raznim neprilikam dunajska opera pač više. Nevredno Berlina pa je staro, vijugasto poslopje za opere; še slabše je poslopje za dramske predstave (prim. pa dunajsko „Burg“!). — V „novi operi“ sem videl na odru starogrške tragedije v izvirni prireditvi, v „malem gledišču“ (ki obsega le 300 prostorov, samih parternih sedežev) pa Hofmannsthalovo „Elektro“, ki so jo igrali nepretrgano celo leto. — Opereti namenjeno je „centralno gledišče“; za več tednov pa si ga je bila tedaj najela slavna plesalka Isadora Duncan; „plesala“ je odlomke iz starogrških tragedij ob spremljanju posebne godbe: čudovito! Ne bi verjel, da je to mogoče, ko bi te ženske ne bil videl sam; vrhutega je Isadora po obrazu in po postavi pravi oživotvorjen grški marmornat kip! — V „nemškem“, „Lessingovem“ in „novem“ gledišču se goji moderna drama in se navadno preizkušujejo važne novitete. — Druga gledišča goje le klasično dramo, še druga le burke i. t. d.

Poleg pravih gledišč je še več sila elegantnih in dragih specialitetnih odrov, ki jih poznam le po imenu, ter nebroj varietéjev in sličnih zavodov. Izmed teh poznam le sloviti „Wintergarten“ z njega ogromno, razkošno opremljeno dvorano in z odrom, ki se na njem vrše pravi čudeži; šel pa sem tja zlasti, ker je tedaj nastopala v njem vsemu svetu znana francoska pevka Yvette Guilbert. —

Berlin ima vrhutega dva stalna cirkusa („Busch“ in „Schumann“) v lastnih poslopjih, ki sta urejena tako, da morajo uganjati prave čudeže; kar na mah se more igrišče, kjer so pravkar še dirjali konji, rjoveli levi in stopali sloni, izpremeniti v globoko jezerce, kjer se potapljajo plavači, kamor štrbunkne pravcati avtomobil, ki se pridrevi z mladim parčkom po strmem tiru doli — s cirkusove strehe itd. Cirkusa igrata celo zimo in spomlad, le po leti odideta z delom osebja in priprav po svetu; ker pa imata vso sezono vobče isti program, je prav dovolj, če si predstavo ogledaš enkrat.

(Konec prihodnjič.)

Če rdeče rože zapade sneg.

Če rdeče rože zapade sneg,
pa rože barvo izgubé,
povesijo glave, ovenejo,
ovenejo, se posušé.

In ko je pomlad, spet rože cveto,
a druge so rože to;
če je prve kdaj ljubilo srce,
ne bo drugih nikdar tako . . .

Milan Pugelj.

Stance o tulipanih.

Smejoči rdeči tulipani,
posejani
v pomladni radostni poljani,
kaj šepetate v solnčni dan?

Res, celo noč ste se smejali
vili mali,
ko favni so ji nagajali
in v brezah rogal se ji Pan?

Iskala v vaših listih spanja
je Titanja,
vsa tiha, polna trepetanja,
kdaj Oberon se vrne k nji?

Res, v vaše čaše so nalile
rose vile
in trkale in pele, pile,
da zdaj v očeh vam še blesti?

Kaj? . . . Sanjali ste o poljani,
kjer pijani
so same sreče tulipani
in Vesni solnčni konca ni.

Vojeslav Molè.

Vitez Ivan.

(Konec.)

Milo gleda Vila na junaka,
blag smehljaj ob ustnicah ji plava,
rožnata obseva jo svetloba,
kakor vir srebrnega studenca
pa privre iz grla ji beseda:

„Ne sanjaš, vitez; tvoja duša bdi,
in jasen dan je. Tukaj ni noči.
In vse, kar gledaš, živa je resnica,
vse vidijo odprte ti oči.
V svobode dom prispel si, hrabri potnik;
svobodna ti je zemlja pod nogami,
svoboden zrak v svobodnem dihaš kraju,
svobodno teče potok po poljani,
svobodno poje svojo pesem ptič.
Svobodno tukaj se odeva cvetje
v krasoto nepreštetih pestrih barv.
Kar zreš in slišiš, česar se dotakneš,
in kar vdihuješ, misliš ali čutiš,
vse brez izjeme tukaj je svobodno.
In kdor dospe v deželo večne luči,
in če je suženj bil v človeškem svetu,
svoboden je, ko prekorači mejo.
Človeku pa je težka pot v ta kraj;
nastavljene so zanke zanj povsod,
duhovi zli zavajajo mu nogo,
slabi mu čvrsto voljo plemenitost,
ovira hojo mu razmišljevanje
in boj ga umori lahko pred ciljem.
A malo jih je, ki jih srčna želja
povzdigne nad podedovane šege
in njih vsakdanji, enolični svet,
kjer je odkazan vsak korak življenju
ter stopa vsaka noga le na pota,
začrtana, izhojena in znana.

Po svetu se peha krdelo ljudstva,
a malokdo ima svoj svet že v duši;
prostorček rad bi našel vsakdo sebi,
kjer bi užival kratke dni življenja
brez krutih bojev, brez skrbi prehude.
In kdor odkaže skromen kot mu v miru,
pred njim upogne tilnik brez težave,
pa sprejme vdano zakone njegove,
pa moli zanj in za njegovo srečo.
Iz tistih domov ne priplava misel
nikoli do dežele, tam neznane;
le širši kotič vstvari včasi želja
in morda malo večji košček kruha . . .
A včasi zadoni v nižavah pesem,
pojoča o slasteh svobode zlate.
Iz močnih prs, iz krepkih grl doni
ponosno petje v tiho, temno noč.
Iz prsi, grl — iz duše ne prihaja;
besede tuje poje pevcev družba,
v besede so se vlila tuja čuvstva,
obliko so jim dale tuje misli.
In ko se zadnji glas razblini v noči,
v utrujene oči se vsili spanec,
je skrb edina plemenitim pevcem,
kako ponesejo noge jih težke
po temni, dolgi poti do domovja;
in v topli postelji izgine kmalu
iz motne glave misel na svobodo.
Stoletje včasi porodi človeka
z ognjeno dušo, z bakljami v očeh,
ki razsvetljujejo daljave temne,
da pohite na nevtrudljivih krilih
v neskončnost želje in z željami volja.
Čez meje vse se vznese mu pogled
in v jasni slutnji razpozna Svobodo.
Tedaj mu ni življenja brez Svobode
in vse je nično, kar mu daje svet.
Kdor je slaboten v silnem koprnenju,
pogine kakor cvet brez solnčne luči.
Kdor pa sprejel od Sojenic je moč,

izgazi pot, kjer ni steze ne ceste,
preskoči meje in poruši stene,
obleko tesne splošne šege sleče,
prezre pomisleke in malodušnost,
pa se napoti tja, kjer cilj se sveti.
V stoletjih malo se jih je rodilo . . .
Izbranci so dospeli v to deželo,
ko so prebili mnoge krute boje,
izbegli izkušnjavam mnogoterim,
ko prebrodili so krvave reke
in ko zatrli zadnji strah so v duši.
Pozdravili smo jih v deželi naši
in dali smo jim tajne talismane,
izdelane v svobodi čudodelni.
In povrnili so se med ljudi . . .
S seboj so vzeli naše talismane,
sledile so jim naše tihe želje,
a naše nade zrle so za njimi.
Čakala sem; vse čakalo je tukaj;
svobodna zemlja in svobodni zrak,
svobodno polje in svobodni gozd,
svobodna zarja in svobodna luč,
svobodni potok in svobodni cvet —
vse čakalo je na svobodno ljudstvo,
učakal čudeža pa ni nihče
in vsaka naša nada je umrla.
Kdorkoli je odšel v široki svet
s Svobode čarodejnimi močmi,
propadel in poginil je med ljudstvom.
Nikoli ni svoboda dozorela,
kjer gazi človek zemljo s svojo peto;
in ni ga bilo, ki bi iz svobode
zajel bil srečo sebi ali drugim.

Oj, vitez, glej na svoji roki prstan.
Svobode porok zlati je obroček;
prostosti nihče ti ne more vzeti,
dokler ga nosi celega tvoj prst.
Samo priroda večna je močnejša.
A prstan s svojo čudesno močjo

koristi le, če vedno prav ga rabiš;
za vsako srečo skriva se nesreča,
kjer je življenje, tam pogin je blizu.
Svoboda ni igrača, ni le slast,
brez nje je zadovoljen marsikdo,
ki bi težila bolj ga kakor sužnost.
Resnico ti povem, dokler je čas,
a ti izberi, preden je prepozno.
Samo za najmočnejše je svoboda
osrečujoča in povzdigujoča,
in kdor izvoli jo, on mora ves
posvetiti se njej do konca dni.
Kdor najde sled slabosti v svojem srcu,
kdor vseh vezi raztrgati ne more,
ki spajajo z življenjem ga vsakdanjim,
in kdor boji višav se strmogledih,
povrne naj se v svet postav in šeg.
Svobodno voli, vitez, in odloči.“

Vitez Ivan dvigne moško glavo,
ogenj vzplameni v očeh mu živih,
mišice napne mu silna moč
in ponosno mu privro besede
zdaj iz ust v odgovor beli Vili:
„Več velja svoboda od življenja;
brez svobode vse mi je brez cene.
Zanjo pohitim na bojno polje,
vse nevarnosti poiščem zanjo,
glavo zanjo položim pod meč.
Ljubša mi je v mladih letih smrt
kakor pa življenje brez prostosti — —“

Ne doreče vitez še besede —
strašno se izpremeni prizor.
Kakor v burji dim, ki ga prežene,
izgubi se hipno bela Vila.
Kam? Kako? — Oko je bilo slepo.
Vitezu v oči pa gleda krvnik
z golim mečem v mišičastih rokah,
z rdečim plaščem na širokih plečih,
in surov se glas sedaj razleže:

„Lažeš, človek! Saj poznam dovolj to pleme,
ki se baha, da je od bogov spočeto.
Hrabri ste z jezikom, kakor da ste levi,
ali prirojena vam je strahopetnost
in življenje svoje smešno ceni človek
nad svetov in večnosti skrivnostni zmisel.
Ali tukaj ne velja beseda prazna.
Za ljudi v življenju ni svobode.
Kdor življenje ljubi, naj živi,
a svobodi mora se odreči,
ker do nje samo so ena vrata:
Skozi smrt je pot k prostosti.
Meč odpre edine duri.
Voli zdaj, a ne z besedo!
Ako ti se še kaj toži
po življenju in po svetu,
vrni se in ne odlašaj.
Vedi: Izgubljen si, če ostaneš tukaj;
tvoja bo svoboda, ki rodi jo smrt. — — —
Ti ostajaš? — — —“

Mirno gleda vitez in posluša.
Strog in resen pogled je krvnikov,
šale ni v njegovem trdem glasu.
Vitez vidi. Tisti hip odloči.
Nemogoč mu je povratek v sužnost,
rajši zgodnjo, bridko — sladko smrt . . .

Tam je panj. Molče pripogne glavo.
Rabelj dvigne svetli meč: „Umri! . . .“
V zraku švigne blisk, ostrina pade,
nehote zapro oči se jasne,
meč zadene vrat in . . . čudovito . . .
sladka glasba zadoni v daljavi,
znana glasba, polna krasnih čarov,
mehka, krepka, nežna, zmagoslavna — —
Bliže plavajo prelestni zvoki.
Vitez se topi v lepote morju.
Ali srečna duša čuti ude,
kakor da prebiva še v telesu,
kjer je stan ji bil v življenju starem.

Pomlajene, krepke čuti ude,
sveža kri pretaka se po žilah,
v mišicah je bujna moč in gibkost —
glava le uganke ne razume.
Ali se je z dušo tudi truplo
preselilo v tajnotuje carstvo,
kamor vodi potovalce smrt?
Kaj je smrt? In kakšna je dežela
onkraj praga, živim v noč zavita? . . ."

Zdaj odpre oči in gleda — gleda —
Vse je, kakor bilo je pred smrtjo,
in pred njim stoji spet bela Vila,
kjer je stal pred kratkim časom rabelj.
Vila zdaj je videti še lepša,
plamen je v očeh ji še živejši
in milejše milo njeno lice.

Sto se misli v vitezovi glavi
križa in podi in izprašuje.
A iz grla Vile zazvenijo
najčistejšega srebra glasovi
in razrešijo uganke mučne:
„Živ si, vitez Ivan. Le ozri se!
Nič se ni izpremenilo tukaj,
ti pa si prebil samo izkušnjo,
in zaslužil si svobodo zlato.
Komur smrt je ljubša nego sužnost,
on edini vreden je prostosti.
Zdaj s svobodo združen si do groba,
ker si poteptal življenje lastno
in ponudil meču živo glavo,
nad življenja last ceneč svobodo.
Smrtonosni meč te je potrdil
in med viteze te je uvrstil;
brez moči poslej so vse verige.
ki bi človek jih koval za tebe;
temne ječe ni na širnem svetu,
ki se ne bi pred teboj odprla;
ljudski zakon ti ne zveže volje,

šega se razblini kakor megla
v solnčnih žarkih žive tvoje duše.
Med ljudmi nad tabo ni gospoda;
ti si ti in tvoja je svoboda,
tvoja volja, tvoja moč izvršbe,
tvoja v lastni duši odgovornost.
Sodba pa je pri bogovih večnih:
Čuvaj, vitez, dar svoj dragoceni,
misli, pazi, da ga prav porabiš,
da povzdigne v čiste te višave,
pa da te nikoli ne poniža . . .“

Viline obmolknejo besede.
Vseokrog je najsvetejši praznik,
vitez diha čisti zrak trenotka,
čuti veličastvo nedosežno,
pije, srka čudesno lepoto
in uživa cvetno, toplo srečo.
Ne beseda se mu ne izvije
iz prepolnih valujočih prs,
v molku vsa so čuvstva in vse misli.
Po višavah se razlega himna . . .

Etbin Kristan.

Diadem.

Ko tih po senčni stezi grem
in cvet razsiplje lipa mlada
in sen kipeč šumi livada,
iz misli tkem ti diadem.

Iz misli tkem ti diadem
in molim, kakor k solncu polje,
ko z mečem zlatim mrak razkolje,
k tem tvojim žalostnim očem.

Vladimir Levstik.

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

(Dalje.)

Nekdaj so ljubili slikarji kontraste v razsvetljavi, nasprotje med lučjo in med čokoladnimi sencami, hribe v ozadju in smešno preobilje predmetov, stlačeno v okvir. To se je izpremenilo, ko so umetniki spoznali, da zadošča košček božje narave, bodisi še tako majhen, da zadošča naposled samo ravno polje in svobodno, globoko nebo nad njim, pa da niti nebesa ni treba nad krajino, ako se mu mora odreči v prilog splošni harmoniji in podkrepljenju učinka, ki ga umetnik v naravi išče in ga hoče v sliki doseči. Slikovitost širokih debel, skal in podobnih reči se je umaknila samolasti barve; krone dreves, nekdaj težke in goste kakor muhalniki, so postale lahke in redke, da ne zapirajo solnčnim žarkom poti do trate, ki se razprostira med njimi, posejana z odsevi, kakor v resnici.

Moderni krajinarji so našli trepetanje razgretega poletnega zraka in so ga podali, kakor so podali žar večera, čisto jutranjo atmosfero in soparico, ki tišči na zemljo pred bližajočo se nevihto. Da so mogli dati predmetu barvo, ki jo ima ob gotovem času, v določenih vremenskih in svetlobnih razmerah, so potrebovali popolnejšega nadomestila za staro paleto, ki jim ni več zadoščala. In našli so ga.

Razkrajanje barv v prizmatične sestavine se pojavlja v prvih poizkusih in težnjah istočasno s pravimi početki impresionizma. Ni pa nudilo dovršenega sredstva, dokler zgoraj navedeni krajinarji, zlasti pa Claude Monet, ki je potegnil s svojim zgledom mnogo tovarišev in še več učencev za seboj, niso prenesli črtajoče tehnike pastela v slikanje z oljnimi barvami. Sedaj ne mešajo tonov na paleti, ampak stavijo temeljne barve v pikah in črticah na platno, drugo poleg druge, v takem razmerju, da se na daljavo zlivajo in dajejo isto zloženo barvo, samo da je mnogo čistejša in silnejša od barve, ki jo meša slikar na paleti. To mozaično sestavljanje barv obdari slikarijo z žarečim sijajem, o čemer pričajo pred vsemi drugimi moderni dekoraterji in slikarji Henri Martin, Van Ryssel-

berghe, Signac in drugi v svojih velikih stenskih slikah, ki so itak že izpočetka preračunjene za učinkovanje v daljavo, dočim je ista tehnika manj pripravna za manjše slike, kakršne služijo v okrašenje stanovanj, razen če hoče umetnik podati drhtenje solnčne luči, ki je omiljeni predmet Moneta in njegove šole.

Claude Monet se opaja z lučjo kakor pijanec z vinom; luč ga je naučila neizcrpnega bogastva tonov, tako da se ne preplaši nobene, niti najtežavnejše naloge. Vse barvne probleme obvladuje, vse smelosti si dovoljuje. Ker mu neposredna okolica ni nudila dovolj snovi, da bi ob nji poizkušal svojo moč, je šel na dolgo potovanje. Dasi pa je Monet v dnu svoje duše nežno čuteč poet, vendar ne da umotvora iz rok, da bi se ga mogli zares veseliti. Vse estetske momente mu nadomešča to, kar je za impresionizem značilno: poduševljenje tehnike. V tem je vsa njegova individualnost. V drugih zmislih pa se ji tako odreka, da bi najboljši poznavalec jedva razločil njegovo sliko od Sisleyeve ali Bizzarrove, ako bi mu jo pokazali brez podpisa!

Največja med njegovimi slikami v Luxembourgu je „Dejenner“. Več, nego je Monet dosegel tu, je z barvo menda nemogoče doseči, kar se tiče zvestega in popolnega podajanja narave. To bogato rdeče in modro cvetje vsenaokoli! Na mizi in klopi pod senčnico na vrtu je razpoložen zajutrek. Tudi vrč je pripravljen, skodelica za kavo in kozarci, žemlje, krožnik s slivami in jabolka. Deček se igra na tleh, mati pa se v ozadju razgovarja s prijateljico, — niansirana bela lisa z niansirano rumeno liso. Nad mizo je obešen slamnik; škoda, škoda, da ima ta slamnik črn trak, ki visi od njega in v svoji brezobraznosti neprijetno kali celoto.

„Un coin d'appartement“ predstavlja kos stanovanja. Na obeh straneh privratnega zastora, ki je služil slikarju kot glavno polje za njegove barvne eksperimente, stoje oleandri. Na parketu se odbija modra svetloba, prihajajoča skozi okno v odzadju. V osredju slike pa stoji polrazločna postava dečka.

„Les rochers de la Belle-Isle“ so temne skale na desni strani slike, pred globokosinjim morjem, kamor se ravno hoče spustiti noč. Bela pena bije ob vznožje pečin. Na ozkem pasu zraka mrjo zadaj med oblaki poslednji odsevi dneva.

Jutranji učinki luči na rosnem zelenju, v megli in na peščenih stezicah so dovršeno izraženi na sliki „Les Tuileries“. Zrak je še nekoliko belkast od nočnih hlapov; ni se še popolnoma izčistil; a že ga zmagovito prodira mlado solnce in obliva steze z rdečkasto lučjo.

„L' Église de Vethenil . . .“ Sneg leži naokrog. Golo drevje zmrzuje ob lesenem plotu, za katerim se dviga cerkev, v moreči resnobi, spredaj pa se na trepetajoči površini vode — kako čutno je izraženo to njeno trepetanje! — odbija zimsko nebo . . . Ni si mogoče misliti, da bi kdorkoli znal izraziti življenje vode z drugim sredstvom, nego je to, ki se ga je poslužil Monet.

Kako je mogoče porabiti moderen kolodvor za sliko, je pokazal Claude Monet z „Gare Saint-Lazare“. Ta se mi zdi odločno ena izmed najboljših, če ne sploh najboljša med njegovimi slikami . . . Solnce sije skozi stekleno streho kolodvora in skozi oblake dima, ki se dvigajo iz parostroja, igrajoč v barvah. Na tleh je polno solnčnih odsevov; luč je tako intenzivna, da se jedva vidijo hiše v ozadju. Osebe so naznačene z lisami; kakor vsaka impresionistna slika, kaže tudi ta svoj predmet, kakor bi ga videli, ako se obrnemo k njemu z zaprtimi očmi in jih — nemara za tisočinko hipa — zopet odpremo.

„Givre“ pomeni po naše slana. Gosta, huda slana leži na polju, obrobljenem z jagnedi in grmovjem, na njeni beli površini pa plešejo žarki prvega jutra, prodirajoč skozi meglo, in oblivajo vse gube ozemlja z rahlo rdečico.

Albert Sisley je imel pri vsej svoji odvisnosti od Moneta to simpatično lastnost, da se ji je včasi nekoliko izneveril in pokazal nekaj svojega lastnega. Res je tisto nekaj tako neznatno in nezanesljivo, da bi se marsikdo uprl moji trditvi; in vendar se mi zdi, da tega neznatnega in nezanesljivega nečesa ni mogoče prezreti, pa če ne obstoji v ničemer drugem, razen v tem, da je včasi čutil z naravo, ki jo je slikal. Tuintam se vidi človeku, da ni iskal le naloge in nje virtuozne rešitve, in da ni opazoval samo učenega recepta, po katerem varita solnce in Monet svoje barve, temveč tudi tisto skrivnostno, le skozi naša čuvstva se razodevajočo in vendar toli jasno in opredeljeno nam dušo narave, ki govori ljudem kot njeno — in njih — razpoloženje, občutje, ubranost navsezadnje, če ti je pogodu, cenjeni bralec; samo „nalada“ ne rečem rad, ker se mi zdi še majčkeno premalo učeno in slavistovsko. Kvečjemu če bi me vrag dovedel na Oljsko goro in me bogato podkupil... Drugače ne! — V kolikor torej že pamet sama ne nalaga priznanja, da je morala Sisleyeva umetniška individualnost naravnim potem trpeti zaradi njegove pripadnosti v impresionistno šolo, tiči v tem njegovem razmerju do narave prejkone točka-matica, okrog katere bi se dalo iskati nadaljnih.

Njegov „Canal du Loing“ na primer je s svojimi nežnimi pomladnimi barvami in s tem očividnim slogom v motivu samem slika, ki je pač do krvi impresionistna po tehniki, a je več od svoje tehnične vrednosti, je poem! Slika predstavlja prekop, v katerem se zrcali čisto sinje nebo, ob prekopu cesto, vrsto dreves, ki ravno poganjajo, med cesto in med vodo, in gozd na desnici, v osredju na levi pa je videti kmetijo. Morda bi rekel kak boljši poznavalec slikarstva, da hvalim to sliko nad zaslugo? V tehniki je res nemara boljša kakšna druga, kakor je na primer kdove zakaj lahko izboren Delacroix s svojo „Dantejevo barko“ v Louvru, mimo katere vedno bežim. Umotvorov v dobrem in neimpresionistnem zmislu besede pa ima ta dvorana malo takih, kakor premore Louvre mnogo slikarjev, ki so slikali bolje od Ghirlandaja in Mantegne, in so vendar manjši od njiju.

Še tri Sisleyeve slike premore Luxembourg, ki razodevajo čutečega poeta; to sta: „Une rue à Louveciennes“, — cesta v Louvecienu, — „Bords du Loing“ — bregovi Loinga, — in „Bords de la Seine“.

„Cesta v Louvecienu“ vodi po senci med visokim plotom na eni in visokim drevjem na drugi strani; v osredju je videti hiše, zadaj pa se koplje gozdnat hrib v toplem zraku poletnega dneva. Nekak vaški čar diha iz slike, če jo ogleduješ, in te obvlada tako, da se nemara niti ne utegneš vprašati, če gledaš impresionista ali ne.

„Bregovi Loinga“ so slikani v razpoloženju meglenega dne, kratko po dežju. Drevje ima modrikasto smaragdno barvo in se prijetno sklada z rdečo opekasto streho male kmetije ob vodi. Globina je skoro popolnoma mirna; le jedva čutno se je dotika rahel vetrič, kakor plah poljub. Neprekosljivo je izraženo zrcaljenje hiše in obrežnih dreves; voda je čudovito prozorna in čista.

„Bregovi Seine“ pri Sisleyu koloristno niso tako zanimivi kakor pri Monetu, pač pa mnogo izražajo. Čuvstvo, ki vlada v naravi pod temi deževnimi oblaki, bežečimi pred vetrom preko vode, ki jih odseva čez rjavi breg in čez polje tja do hriba v ozadju, mogočno učinkuje na gledalca, skoro bolj nego pomladna volja na Monetovi sliki istega naslova.

Ostale Sisleyeve slike: „Cour de ferme“ — kmetsko dvorišče —, „Régates près de Londres“ — veslarska tekma pri Londonu, — Sisière de forêt au printemps“ — gozdni rob v pomladi — in „Saint-Mannier“ se ne odlikujejo tako zelo z naglašanjem abstraktne vsebine, temveč so impresionistna „remek-

dela“ brez drugih posebnih lastnosti, izvzemši že omenjeno, tako da bi brez podpisa ne bilo mogoče uganiti slikarja.

Prva predstavlja prostor, obdan z vegastimi kmetskimi poslopji; tuintam priča kos poljedelskega orodja o stanu prebivalcev, ki jih nikjer ni videti. Čutno tišči na predmete težka lena vročina.

Na drugi je dobro pogojena solnčna luč, ki sili skozi meglo. Zastave, razpete v vlažnotoplem zraku, čolni, vodni odsevi in bele obleke sodnikov pri cilju tvorijo polje, na katerem je slikar z uspehom razložil svoje pisane zmožnosti.

Na tretji se dviga v soseščini kmetija sredi njiv v soparen dan, zadnja gozdna drevesa pa tvorijo nekak okvir, skozi katerega zreš na to sliko, da še globlje čutiš nasprotje med to lučno pripeko in namišljenim gozdnim hladom okrog sebe.

Saint-Mannier je obmorsko mesto, podano z veliko zvestobo in verjetnostjo. Za to, da v motivu samem ni nič nenavadnega, odškoduje gledalca silni izraz solnčne gorkote v zraku, na mestu, ki leži mirno s svojimi čistimi sinjimi sencami, in na morski površini.

S Sisleyem vred je Pisarro izmed najodličnejših impresionistov, in morda doslednejši od njega, ker se skoro nikjer ne bori z lastno individualnostjo, ki je že od kraja svoje impresionistne dobe ne odkriva.

Predmete voli iste vrste kakor Sisley; tuintam bi rekli, da je zadovoljen z manjšim aparatom, ker hoče pred vsem le podajati, ne izražati, in zato ne rabi niti mnogo predmeta, niti ne čuti potrebe po kakršnikoli kompoziciji.

Ena izmed njegovih slik, naslovljena „Chemin sous bois“, predstavlja pot po gozdnem pobočju, slično tisti, ki vodi v Ljubljani iznad Švicarije v Šiško. Po vsej priliki je motiv iz kakega parka. Namen podobe, oživljene z dvema dekletoma, izmed katerih jezdi ena na oslu, druga pa ji prihaja s šopkom cvetlic v rokah naproti, je, pokazati svetlobne učinke gozdnega interierja.

„Le lavoir“ — perišče ob reki — ima meglenoatmosfero; tudi voda je kalna, in z neisprosno resničnostjo ti govori vsa mala, a v svojem zmislu odlična sličica, da je to kraj težkega, pustega in morilnega dela in da v tem zraku ne utripajo lepa in visoka čuvstva in da ljudje tu ne umevajo poezije, ki je v njih življenju ni.

„Potager, arbres en fleurs“ predstavlja zelenjadni vrt s cvetočimi drevesi. Deževno pomladno nebo se razpenja nad pokrajino; aprilsko vreme vlada, ni še konec „lune rousse“, kakor pravi Francoz. Izza cvetočih jablanovih dreves gledajo resno in otožno hiše s sivomodrikastimi strehami in rdečkastimi naoknicami.

Tudi „Chemin montant à travers champs“ — pot preko polja — ima nečisto, soparno nebo nad seboj. Kakor je videti, Pissarro ne ljubi vedrine. Medlikasta luč se raztresa po polju in po drevju, ki se dviga tuintam. Zelenje, zlasti pri tleh, je mojstrsko podano. „Toits rouges“ — rdeče opekaste strehe — gledajo ob jesenskem solncu izza golega drevja. Jesenske barve vladajo tudi po brdu in po njivah v ozadju. Navzlic nedvomni resničnosti v detaljih se mi zdi celotni vtisk zelo neznaten in razbit.

Krivično bi bilo pozabiti Cézanna. Cézanne ni le markantna prikazen kot slikar, temveč je zanimiv tudi kot mladostni prijatelj Emila Zole, s katerim sta še kot gimnazijca o počitnicah često vrgla torbo na ramo in se napotila po lepi Provenci. To mladostno prijateljstvo, ki ga poleg drugih opisuje P. Alexis v knjigi „Emile Zola par unami“, je bilo važno za nadaljni razvoj obeh. Na izprehodih in popotovanjih, pod vročim provencalskim nebom sta pač vzljubila zlato solnce, ki je postalo pisatelju simbol resnice, kakor slikarju božanstvo, od katerega je prejemal vse, kar je gledal in podajal. Pravila sta si svoje misli in nazore, razodevala drug drugemu svoje sanje in težnje in razmotrivala o vsem, kar je čaralo njiju mladeniški duši. Res je delal Zola še par let kasneje idealistovske verze in himne v aleksandrincih in tudi Cézanne še ni bil impresionist. Toda skupno sta položila vase kal, ki je imela kesneje postati odločilna, in nedvomno je, da je v kesnejših časih Zola v romanu tako gotovo delal z istimi osnovnimi nagibi kakor Cézanne, in obratno ta v slikarstvu z istim stremljenjem kot Zola-romancier.

Med najlepše, kar je ustvaril Zola, spadajo štiri novelice, zbrane dandanašnji pod skupnim naslovom „Jacques Damour“, med njimi prelestna „Nais Micoulin“. Silnih zapletkov ni v nobeni izmed njih; zato pa ne kažejo hib velikih Zolovih del, temveč nasprotno vse njegove vrline. „Nais Micoulin“ ostane nepozabna vsakemu, kdor jo je bral. In kdor si je zapomnil to ljubezen kmetiške hčere do sinu bogatega lastnika, ga mora tem bolj zanimati Cézannova slika „L' Estaque“, predstavljajoča kraj, kjer se je dovršila. L' Estaque je vas v bližini Marsilije, ob zalivu. Vrti, opekarne, prašna cesta na vročem pobočju, v daljavi pa morje pod kruto pripeko solnca, razprostirajoče se tja do dalj, kjer se zliva z nebesom... Slika kaže vse efekte krepke in mogočne, poudarjane z orgiastično poštenostjo. Istotako druga in poslednja njegova slika v luksemburškem muzeju, „Stara hiša“.

(Konec prihodnjič.)

Jelar in njegov sin.

Spisal **C. Golar.**

(Dalje.)

2.

e plesal bom, Polona, danes s teboj, še plesal! Zažvižgal bom na pero, in godci bodo zagodli, in kar v zrak in naokrog pojdeva, kot da te je zgrabila burja. Ju - hu - hu! Polona, to je žalost!"

Stari Jelar je pil tisto popoldne pri rdeči krčmarici in se smejal solznih oči. Bled je bil v obraz in obup mu je sijal z lic, kjer so tekle dolge proge, ki mu jih je noč še globlje zarisala v kožo. Sedel je za mizo in natakal vedno iznova, kot da hoče pogasiti gorje, ki ga je žgalo v duši, in pozabiti vse.

„Polona, nič več ne bomo veseli, samo danes še! K meni pridi, trčiva in zapojva, kot da sva na ženitvanju. Kako si bila takrat zala, vsa v svili in v rožah, in jaz sem te objel, pred ženinom sem te objel. Zdaj smo pa stari in vsi pojdemo za Francetom."

Jok mu je ustavil besede, obrisal si je solze in skočil pokoncu:

„Prinesi ga še, Polona, saj se imava rada! Vsi so naju zapustili, samo tebe imam še. Ha-ha-ha! Kaj ne, da si moja? Saj sem zal, in kakšno rožo imam! Saj take še vsak ženin nima! Zlodeja, kar zares sem zal, še sam sebi sem všeč!"

„Nikar ne bodi tak, Jelar, ali ne greš nič domov?"

„Ah, ne podi me, ne grem, ne morem, prinesi vina, pa še mojim prijateljem, ki sede tam-le!" Pokazal je na drugo mizo, kjer sta sedela dva berača.

„Saj smo prijatelji, ali nismo? Stopi ti po Ferjančka, da nam bo eno zagodel, da se nam bo srce smejalo in jokalo. Ju-hu-hu!"

Vzel je krčmarici polni liter in šel točit k drugi mizi.

„Le pijmo, prijatelji, in radi se imejmo, saj dolgo nas tako ne bo več."

„Jelar, domov bi šel, saj veš, da te težko čakajo. In kakšen si! Plesati češ, harmonike češ slišati, tvojemu sinu pa zvoni . . ." Hotela je še nekaj povedati, a nehala je sredi besed. Ustrašila se je Jelarja, ki je nenadoma vzdihnil tako zamolklo. Oči so mu za-

sijale in zablodile po hiši in po pivcih. Ustne so mu začele trepetati in čelo se mu je orosilo. Znojne kaplje so se mu nabirale nad obrvmi in bil je tuj in neznan v širokem klobuku, ki mu je stal postrani na glavi, in z veliko rožo na prsih.

V izbo je stopil kmet Tjade, gologlav, in obstal neodločen in v zadregi pri vratih. Bil je majhen in suh, in ko je zagledal Jelarja, je odprl usta.

„Sin ti je umrl! Kaj boš pa zdaj!"

Jelar je z vso težo svojega telesa omahnil na klop, naslonil glavo na mizo in začel jokati kot otrok.

„Sin mi je umrl!"

Stisnil je obraz v roke in potegnil klobuk na čelo, da je bil ves skrit, a vse telo se mu je treslo, med prsti pa so mu tekle solze. Jokal se je in ni mogel nehati, kot da mu je vse srce polno solz in hoče vsa žalost in gorje na dan, da se izlije in umrje.

„Sin France!"

Tjade ga je prijel pod pazduho in vzdignil izza mize, a Jelar je še vedno tiščal obraz v dlani in še vedno so kapljale solze od prstov. Vzel mu je rožo s prsi in jo jezno vrgel pod noge.

Šla sta skozi vas, mimo visoko naloženih smrekovih debel, kjer so stali trije kmetje in se pogovarjali. Takoj so umolknili, ko so zagledali Jelarja, in niso mogli oči obrniti od njega. Zdel se jim je popolnoma pijan, in tudi Tjade je strmel vanje s strahom v očeh, kot da so oba vrgli iz krčme.

„Zdaj mu pa ne bo treba kastorca," je omenil tisti, ki je stal najbliže.

„Jelar, napačno si napravil! Zakaj si mu ga obljubil, pa bi mu ne bilo treba umreti?"

Počakal je in jih pogledal z dolgim vprašanjem, in ko je obrnil oči od njih, se je videlo, da se je nekam globoko zamislil in da skuša razvozlati vprašanje in si odgovoriti nanje.

„Pa bi mu ne bilo treba umreti . . ." je ponovil. „Zakaj bi mu ne bilo treba umreti?" Z vso mrzlo težo se je zasadilo vanj to vprašanje, ki je vstajalo pred njim grozeče in silno. Bilo je veliko in strašno, bilo je kot skala, trdo in mračno, in ni si bil gotov, odkod je prišlo in kam pelje.

„Lahko ti je žal, Jelar, ni mu še bilo treba umreti. Naša Rozalka je vsa iz sebe . . ."

Jelar je stopil proti njemu, iztezal in krčil je prste ter skušal soseda zgrabiti za vrat. Oni je osupel odskočil, zadaj pa je prijel Tjade

Jelarja za rokav: „No, no, no, pojdiva . . .“ Držal ga je z vso močjo in srdito kremžil usta, a Jelar je še naprej silil od njega in grabil s prsti proti sosedu, kateri mu je sam ponudil roko in čakal sedaj, ves začuden, odprtih ust, kaj meni Jelar napraviti. Pristopila sta še druga kmeta, ker je vse presenetilo njegovo obnašanje in zmedeni izraz upadlega obličja. Jelar je zgrabil soseda za roko in se hripavo zasmejal: „Da sem ga jaz, praviš?“

Na Jelarjevini je lipa odcvetla in se ravno usipala, rumeno cvetje je plavalo po zraku, kadar je zašumel veter med košatimi vejami, in duh lipovega cvetja se je mešal z zatohlim, po svečah in mrtvem truplu dišečim zrakom, ki je prihajal skozi odprta okna. Samo srednje je bilo napol zadelano z visokim vzglavjem, ki sta ga delali dve butari, pogrnjeni s platneno rjuho.

Na odru je ležal France, suh in dolg, zagrnjen do pasu s trdim prtom in oblečen v nedeljsko obleko. Poleg glave je ležal njegov klobuk. Okoli in okoli odra so cvetle rože, ki so jih prinesla vaška dekleta umrlemu prijatelju v zadnji pozdrav. Prinesle so mu rožmarina, vedno zelenega, kot bi ga hotele zagotoviti, da bodo vedno mislile nanj, in na vsako stran odra so mu postavile košat nagelj, rdeč in goreč kot dekliška ljubezen. Usipal se je po belem prtu navzdol ob odru, a cvetje ni žarelo kot pod zlatim nebom, ob srebrnem dekliškem smehu. Bilo je temnordeče kot smrtno ranjena ljubezen in na njem se je tuintam blestela kot solza kaplja blagoslovljene vode, s katero so kropili vaščani rajnega Franceta. Na vsaki strani vzglavja sta goreli sveči v kovinskih, začrnelih svečnikih, ki so jih prinesli iz vaške cerkve.

France ni bil sam. Na tleh pred odrom je ležala Rozalka in takrat ob pozni popoldanski uri se že ni več mogla jokati. Žalost jo je utrudila in le včasi se je sunkoma pretreslo njeno telo, a glasu ni bilo od nikoder. Njeni lasje so bili razsuti in razprostrti po tleh, ki se jih je dotikala s čelom. Pri peči je sedel hlapec Andrej in buljil predse ter ni mogel verjeti, da je France umrl. V trenotku je vse pozabil in že je vstal in začel misliti iznova, zakaj sedi v hiši brez dela. Opazil je tovariša na odru in vse se mu je zazdelo tako neverjetno in nemogoče, da je moral stopiti k njemu in ga prijeti za roke, ali so zares mrzle. Sedel je nazaj in zaklical: „France!“ Zdelo se mu je, da mora odgovoriti, saj sta še oni dan skupaj kosila, saj je pravil očetu o mačkah. In Andrej se je spomnil sivore in dime, ki sta ž njim govorili, in zasmejal se je sam s seboj,

a takoj ga je postalo sram in pogledal je Franceta, ali ni slišal njegovega smeha.

V hišo je stopil Tjade in za njim Jelar in potem še drugi kmetje. Odkrili so se in pokropili mrliča, tudi Jelar je snel klobuk, a k odru ni stopil in ni pogledal mrtvega sina. Oči so mu padle na vznožje, kjer se je prt ovijal trdih nog, in tudi Jelar se je začudil, zakaj se prt ne giblje in se prsti ne premaknejo. Začutil je v sebi veliko željo, da bi stopil bliže in odgrnil prt, zakaj moral je slišati, ali zares ne bije srce. „Čisto nedeljsko se je oblekel," je pomislil Jelar, „potem je pa legel. A kastorca še nima, pa ga je zaslužil. Kar plesal je po planini, kot bi se zaljubil v koso. Tudi zelenega oprsnika še nima in verižice v tri stremena, ali to je škoda."

Stopil je prav k odru in pomočil pušpanovo vejico v leseni krožnik z blagoslovljeno vodo, in Jelar se je nehote priklonil in pokropil sina. Šele sedaj mu je pogledal v obraz, ki je bil silno koščen, a ni utegnil premišljati o tem, zakaj nekaj drugega je zagledal Jelar, in to ga je tako presenetilo in zbodlo, da je ves zadrhtel in prijel je sina za noge, da se ni zgrudil. France je imel levo oko napol odprto in ledeni, mrtvi pogled njegov je bil namerjen naravnost v očeta. Jelar je stal ob odru in trepetal, roka, ki je ležala na sinovih nogah, se je tresla in rahlo in počasi je začelo drhteti truplo na odru. Razprostrl je obe roki in še vedno je strmel v sina, ki je s steklenim pogledom zrl očeta.

„Zakaj ni zaprl oči?" je skoro zakričal Jelar, ki je začutil neko mrzlo grozo v prsih, in kot leden blisk se mu je zdel sinov pogled, ki mu meri naravnost v srce. „Zakaj ni zaprl oči?" Stopil je k sinovemu vzglavju, mu položil roko na čelo in zatisnil odprto oko. Silno hladen je bil mrtvi obraz, in Jelar je čutil neko slast, ko je tiščal s palcem to uporno in očitajoče oko. Odmaknil je prst z očesa, ki je ostalo zaprto, in ostal pri vzglavju, pokojen in veseleč se zmage nad mrtvim pogledom. Ali polagoma so se zopet začele odpirati vejice in stekleno oko je vnovič zastrmelo v Jelarja. Ozrl se je okoli odra, kjer so stali kmetje in ga začudeni opazovali. V njem je vstajala jeza nad to nepokornostjo in iznova je zatisnil s palcem sinu oko. Ko je odstranil roko, sin ni več pogledal, tudi ne potem, ko je še dolgo stal ob vzglavju. Stopil je od odra in sedel na klop, kjer je še vedno premišljal hlapec, ali je France zares umrl.

„Andrej," je začel mirno govoriti Jelar. „Pelji Rozalko domov, saj ga ji ne bo nobena vzela. Jokati mi lahko pomaga Tuljaška." Rozalka ni hotela oditi nikamor.

Tjade je začel moliti rožni venec s počasnim glasom, ki je žalostno odmeval po tihi, veliki hiši, in kmetje so poklekniili po klopeh ali se naslonili ob mizo. Sredi molitve je Jelar nenadoma vstal in se ozrl na oder. Sin je imel zopet odprto oko in strmel v očeta z bolnim očitanjem. Vnovič je vstalo Jelarju v prsih ono težko in mračno vprašanje: „Zakaj je moral umreti?“ Stopil je k sosedu, ki je klečal z eno nogo na klopi in imel glavo v oknu, ter ga zgrabil za rame: „Da sem ga jaz, praviš?“

Sosed se je prestrašil, da je udaril z glavo ob železno okrižje, in se počasi izmotal nazaj v izbo. Obrnil se je k Jelarju, ki je na videz težko čakal odgovora. „Da sem ga jaz, praviš?“

Oni se je boječe nasmehljal in začel tolažiti Jelarja: „O, ne! Le tega ne govori! Vsi umrjemo, danes France, jutri jaz . . .“

„Ali jaz sem ga! Saj sem mu dal koso in kastorec sem mu obljubil! Le ne laži se, France vse sliši in vse ve. Oprsnik sem mu tudi še dolžan, zdaj je pa tako žalosten in jezen name, da ne more zapreti oči, kot bi še nekaj iskal in želel.“ Njegov glas je bil vedno bolj tih in temen in slednjič se je že slišal samo kot globoko mrmranje. V tem trenotku je prišla Rozalka k Jelarju, ihtela je in ga objela okrog vratu: „Oče, kako sem ga rada imela, dajte mi ga nazaj . . .“

Tesno, tesno je bilo v izbi, in Tjadeta je prevzel strah, ko je bil zaslišal Jelarja, da je pozabil ali si ni upal naprej moliti. Kmetje so še zmerom klečali in tiščali glave v roke, in nekaj časa ni izpregovoril nihče. Jelar je stal pri Andreju, ki mu je bilo dolgčas in je neprenehoma zeval. „Kaj bi oča,“ je nazadnje vprašal, in ker ni vedel drugega, je pognal uro, ki je stala v kotu, da se je zaslišal enakomeren tik-tak. Kmetje so se odsopli in se pokrižali; vstal je drug za drugim ter si brisal prašna kolena. Tuljaška pa, ki je čepela za mizo, se je preplašena vzdramila in tekla v kot, da ustavi uro. Jelar je pogledal Rozalko in se nagnil k njej na uho: „Nikar ne bodi žalostna, bom pa tebi kupil kastorec.“ Nato je odšel skozi duri. Za trenotek se je pokazala njegova glava zunaj pri odprtem oknu.

„Zapri oko, France, saj me ni več pri tebi! Pustite ga, da bo zaspal! Jaz grem orat!“

Za nekaj časa je ostala pri mrliču sama Tuljaška. Sedela je skljućena in zakopana v umazane cunje za mizo, a ko je opazila, da je sama v izbi, je vstala s klopi in počasi šla proti odru. Zadovoljno se je smehljala, ko je gledala mrtvega Franceta, in njena kot goba posušena in nabrana lica so bila še bolj zoprna. „Tako

si miren, fantek, no, ali ti je dobra baba?" je mrmrala. Utrnila je svečo ob vzglavju, ki je bakljala z velikim, dimastim plamenom, in se zopet zagledala v mrliča. Položila mu je roko na lice, na čelo in začela potem zapirati mrtvo oko, iz katerega je sijala steklena luč. „He-he, kam si se pa zagledal, ali ti ni všeč tvoja nevesta, saj je bela?" S slastnim občutkom je tipala mrtvi obraz, s katerega je vela mrzla smrt, in samozadovoljni izraz ni izginil z njenega obličja.

Mrtvaški duh se je zgrinjal po Jelarjevini, in vrt okoli hiše in in lipa in jablane, vse se je zdelo tako temno in zamišljeno in celo solnce ni sijalo na Jelarjevini z zlatim bleskom. Ni bilo življenja okoli doma, ni bilo niti veselega odmeva, le na lipi, v gostem zelenju je na večer tistega dne pela neka ptica z otožnim, zategnjenim glasom in ni hotela nehati. Zdelo se je, kot bi se jokala lipa in bi žalovala kot stara varuhinja in prijateljica Jelarjevine, ker je zadela hišo nesreča. Ob Francetovi smrti je obstalo vse delo, tihota je objemala dom, in kdor je prišel blizu, je opazil prvi trenotek, da so imeli na obiskih belo svatico.

V ta molk se je vmešalo ob prvi večerni zarji, ki je rdeče ležala nad planino, Jelarjevo kričanje: „O-o-o! Joj!" Zato je Andrej urno stekel iz veže, kjer se je naslanjal na podboj in si trl čelo ob hrapavi les, ter že od daleč mahal z rokama: „Oča, oča, nikar!" Jelar je vprav vpregel vola v voz, na katerega je bilo naloženo drevo, kolca in sploh vse poljsko orodje, a drugega vola, pisanca je imel privezanega za ročico. Držal je z eno roko žival za vrv, a z drugo ga je poganjal in tako sta se vrtela okoli ojnic. Hlapec je pritekel h gospodarju, ki je mahnil s palico proti njemu, in srdito izustil: „Vendar ne vpij, ali ga res hočeš vzbuditi?" Andrej je preplašen obstal in potem previdno stopil h gospodarju ter mu hotel izlepa vzeti vrv iz rok.

„Ali ne greva orat v Breznice, saj so že požele? Ne boš šel ležat, ne!"

„Oča, saj ne bom šel," je skoraj zaihtel hlapec, „nocoj pa je prepozno za oranje".

Glas se mu je tresel in zbal se je gospodarja, ki je bil nocoj čuden kot še nikdar. Ni vedel, ali naj ga posluša, ali naj ravna po svoje, a Jelar se je vdal, in hlapec je odgnal vola v hlev. Ko se je vrnil, je že stal Tjade pri vozu in pogovarjal gospodarja, ki je gledal nepremično v zrak in navidez zelo napeto poslušal. Šla sta proti veži, kjer sta srečala Metko na pragu. Vsa je bila izgubljena in tekala je razpletena, v rdečem krilu in bosa okoli, ne vede, česa naj

se pritakne. Iskala je že dolgo Jelarja, in ko ga je zagledala, ni vedela, kaj mu je hotela.

„Oče, ali je tudi vam hudo?“ Prijela ga je za roko, Jelar pa jo je stisnil na vso moč za prste, da je dekle zakričalo.

„Ne bodi neumna, kaj bi to! Danes France, jutri pa Tjade.“

Pri mrliču so ženske molile, bilo jih je kakih sedem, in ž njimi je bil kup otrok, ki so se radovedno in plašno ozirali na oder. Nazadnje je začela mlada, suha kmetica brati iz debelih bukev, ki so bile vezane v usnje in rdeče obrobljene ter so imele velike, mastne črke. Klečala je zraven svečnika in včasi potegnila črn robec, ki ji je silil na oči, nazaj na glavo.

„Priporočamo ti, o Gospod, dušo tvojega služabnika in te prosimo, o gospod Jezus Kristus, Zveličar sveta, da to dušo, za katero si prišel po svoji milosti na zemljo v trpljenje in smrt, vzameš v naročje svojih očakov.“

Brala je s tenkim glasom, se zaletavala in ponavljala besede; obrnila je list in nadaljevala še bolj jokavo:

„Vzemi, o Gospod, svojega služabnika v nebeško kraljestvo! Naj ga sprejme sveti arhangel Mihael, ki je zaslužil nositi vojvodstvo nebeške vojske, naj mu pridejo nasproti sveti angeli božji in ga odpeljejo v nebeško mesto Jeruzalem!“

Končala je in vsi v hiši so se prekrižali. Jelar je stal za durmi in med molitvijo mrmral sam zase. Kot bi ga zanesel veter, se je potem s strani pomaknil proti odru, in v zakajenem odsevu, ki mu je padal na obraz, sta sijali solzi na njegovih licih.

„Ali boš vso noč gledal?“ je vprašal. „Jaz grem tudi spat, France, kaj lepega naj se ti sanja . . .“

(Konec prihodnjič.)

Voščilo.

Dragi posrebri naj lica
jasna junijska rosica —
da bi zjutraj zasijala,
kot bi zvezda z neba pala.

Solnce žarko naj zasije,
s krono zlato jo ovije —
zaljša sladko naj devico,
lilij jutranjih kraljico!

C. Golar.

„Mi vstajamo“.

Spisal **R. Jakopič** ob priliki otvoritve prve slovenske umetniške razstave v Trstu.

I.

et dolgih let je minilo, odkar se je pokazala slovenska umetnost zadnjikrat na slovenskih tleh. Nadepolnemu začetku z umetniško razstavo leta 1900. v Ljubljani je sledil žalosten, brezupen konec z drugo l. 1902. Ta zadnja umetniška razstava, na kateri je prodrl slovenski značaj prvikrat odločno na dan, se je končala s popolnim neuspehom v moralnem in gmotnem oziru! Poldruga stotina umotvorov, izloženih v veliki dvorani „Narodnega doma“, se je vrnila zopet nazaj v roke umetnikov. Niti eden umotvor ni bil prodan — niti eden! — v centrali slovenske kulture, v slovenski Ljubljani! Moralni uspeh te razstave je bil tako klavrn, da so slovenski umetniki prisiljeni opustili vsako nadaljno kulturno delovanje na slovenskih tleh. Kapitulirali so v središču slovenske kulture, v slovenski Ljubljani! Kritike so jih z malimi častnimi izjemami docela pobile. Javno, v slovenskih listih, se jim je odrekala pravica, vmešavati se še nadalje v duševno ubožnost slovenskega naroda, oziroma prirejati na slovenskih tleh umetniške razstave. Slovensko umetniško društvo, komaj rojeno, je moralo poginiti. Klavrno se je razšlo; štirje odborniki so pokopali na javnem občnem zboru zadnje spomine na oni začetek slovenske umetnosti, ki naj se zabeleži s črnimi črkami v knjigo slovenske zgodovine. S studom in žalostjo v srcu so se obrnili slovenski umetniki od svoje domovine, zasmehovani so krenili svoje korake v tujino. Od tedaj je imela Ljubljana mir pred slovensko umetnostjo in nihče niti vprašal ni po njej. Med tem pa je slavila tu nemška umetnost svoje vstajenje, ne meneč se za živelj slovenskega naroda. V slovenski Ljubljani ni zamrla nemška kultura. S previdno vztrajnostjo so se prirejale v kazinskih prostorih redne letne nemške razstave. Z veliko narodno vnemo in z velikimi denarnimi stroški so se privabili nemški umetniki v slovensko Ljubljano in precejšnje število tisočakov so žrtvovali zasebniki — seveda nemški — vsako leto za nakup njih umotvorov. Tako so Nemci pokazali, da se zavedajo one velike edine moči, ki izvira le iz visoke

kulture. Pokazali so pa s tem tudi nam Slovencem, da je nemška kultura trdno odločna, dominirati nadalje v slovenski Ljubljani vzlic temu, da šteje slovenska statistika le 5000 ljubljanskih Nemcev, tukajšnjih Slovencev pa 35.000. —

II.

Kaj pa se je vendar zgodilo, da se drami slovenski narod iz svojega dolgoletnega duševnega spanja? Ali se mu svetli bledo jutro, se mu bliža vstajenja dan? Ali se je le zganil, da nato zopet čim trdneje zaspi?

Dne 19. oktobra t. l. se je otvorila zopet slovenska umetniška razstava ne v Ljubljani — v Trstu. Slavje se je vršilo na tihem, brez vsakega pompa. Pred izbrano družbo je otvarjal razstavo predsednik tržaške čitalnice, višji sodni svetnik g. M. Gabrijelčič, z lepimi besedami, zahvaljujoč se slovenskim umetnikom za izredni užitek, ki ga so priredili svojim slovenskim rojakom na obalah sinje Adrije. Opozarjal je pa tudi na važnost kulturnega pomena te prve slovenske umetniške razstave v Trstu s sledečimi besedami: „Naše slavje je dalekosežnega, da, naravnost epohalnega pomena . . . zabeležen bo ta dan z zlatimi črkami v zgodovini našega kulturnega razvoja . . .“ Res, važen je ta dan, važen za bodočnost slovenske umetnosti! In zabeležen bo ta dan v zgodovini slovenske umetnosti! Ali z zlatimi črkami? Da bi res tako bilo! O, zlati časi se torej začno! Izginile bodo temne sence, zagrinjajoče zdaj dušo slovenskega naroda. Usahnili bodo strupeni studenci žalosti, gneva in sovraštva, ki zalivajo zdaj izmučena srca slovenskih umetnikov. Da, lepši dnevi bodo nastopili! Pozabljeno bode vse gorje, zaničevanje. K novemu življenju se bode prebudila duša slovenskih umetnikov; povzpel se bo genij umetnosti v sinje višave in rahlo razpel svoje peroti nad slovensko domovino. V zamrzla srca slovenskega naroda pa bo posijal gorek žarek navdušenja, zapihal bo v nje lahek veter vse sladkosti duševne pomladi. V grenkobo vsakdanjih skrbi, truda in obupa bo kapljala slast duševne sreče. Fantazije, fantazije! Kot plahe vešče izginevajo v sivo meglo vsakdanjosti. Kaj, če se izpremene blažene zlate črke namah v črne! Tedaj bodo debelejše od onih, ki govore o prvem fiasku slovenske umetnosti; kajti neuspeh te prve slovenske umetniške razstave v Trstu utegne pomeniti slovenskemu narodu obenem tudi izgubo umetnosti. Tedaj je bil dan otvoritve prve slovenske umetniške razstave v Trstu žalosten dan in bolje, da bi ga ne bilo. „Naše slavje je dalekosežnega, da, naravnost

epohalnega pomena . . .“, tako je govoril cenjeni gospod otvoritelj; jaz pa menim, da v pozitivnem zmislu danes še ni, da more šele postati. In šele takrat, ko bo slovenski narod ugledal v tej razstavi ne le zbirke več ali manj vrednih podobic, ampak bo znal razumeti in ceniti v njih dolgoletno delo nekaterih zavednih mož, spadajočih v družbo najboljših sinov svojega naroda, ter spoznal, da more postati deležen tega kulturnega dela in si ga pridobiti v svojo duševno last le s tem pogojem, da reši nalogo, ki mu pristoji, namreč osnovati ono trdno, temeljito podlago, na kateri morejo njegovi umetniki stati in više stremiti, šele takrat bo smel govoriti s cenjenim gospodom otvoriteljem tržaške razstave, ki je nadaljeval; „. . . da smo ne samo politično, ampak tudi kulturno zrel narod ter da smo dosegli vsestransko izobrazbo“. Danes smo, žal, le mi kulturni borilci oni, na katere se nanašajo te besede, kajti slovenski narod ni do sedaj storil prav ničesar, s čimer bi si „osigural svoj kulturni obstoj“. To se utegne zgoditi šele takrat, ko poseže narod sam v kulturno delovanje s tem, da začne izpolnjevati dolžnosti svoje nasproti svojim kulturnim borilcem. Tedaj šele bo smel iz srca zapeti z vrlim svojim pesnikom:

„Mi vstajamo,
mi nočemo umreti,
mi hočemo živeti!
Iz svojih vstajamo moči,
če tudi smo pozni in mladi.“

Satanela.

Ali je zacvetel plamen bel,
ali roža snežna zagorela?
Plameneči cvet ni zakipel,
to je roža, roža Satanela.

Jasna je kot cvet srebrn, kot sen
in kot zvezda severna ledena —
iz oči le šviga žar ognjen,
demon bliska se, ljubezen njena.

Kot da plamen bel je zakipel,
kot ledena roža zagorela,
kot da divji jo vihar objel —
to je roža, roža Satanela.

C. Golar.

Satura.

Spisal **L. Pintar.**

Analiza in sinteza — kaj je ὕστερον,
kaj bodi πρότερον. — —

To vprašanje se mi vidi, da bi se moralo naglovednim in naglosodnim mojstrom sinteze posebno priporočiti v resen preudarek. Nam skromnim analitikom, ukvarjajočim se s podrobnim raziskovanjem, se zdi analiza za točno razumevanje pesnikovega besedila prav koristna in na mnogih mestih neogibno potrebna, pa se zato ne strašimo očitanja, da „s pustim analizovanjem skrunimo pevsko svetišče". — Pravijo, da imajo, kadar zidajo kralji, samotežniki in taligarji dokaj opraviti. Prešerna smatramo še vedno za kralja na slovenskem Parnasu, pa ni čudo, da tudi v prešernoslovju komaramo in se ubadamo razni literarni samotežniki, eni s samokolnico svojega razmišljanja, drugi z bolj uglajeno dvokolnico paberkovanja in „zbiranja raztresenih udov", da bi razbistrili in razjasnili, kar se nam zdi, da v Prešernu ni na prvi pogled jasno. Nikdar se nam pač ni prav hotelo, da bi pritrdili tisti lahkotni trditvi v uvodu Wagnerjeve izdaje (str. 14.), češ da so Prešernove posamezne pesmi tako lahkoumne in jasne, da jim ni treba nikakršnega razlaganja, kajti prav ta izdaja s svojimi včasih nakaznimi potvarami Prešernovega besedila taki trditvi odločno ugovarja in jo stavi na laž. Analiza torej, ki nas ima privesti do jasnega umevanja, do prave, iz besedila samega po pesnikovi naravni logiki dognane in določene misli — ta „pusta" analiza (kakor jo radi nazivajo naglovedci), ta je za nas važni πρότερον. Visoko jo cenimo, zavedajoč se, da je nihče, ki mu je res do jedra, ne sme prezirati in smatrati za malovažno, nego da jo je treba čislati in trezno negovati. — Če pa hoče ostati analiza na trdni podlagi, se mora tesno oprijemati pesnikovega besedila in njegovih interpunkcij. Zato je pa zopet zelo važno, da to besedilo prav natančno poznamo. Kje pa se moremo s točnim besedilom pesnikovim bolje seznaniti, nego če vzamemo v roke njegov rokopis, njegov avtogram? Čuditi se torej moramo taki redaktorski opoklosti, kakor se nam kaže v znani recenziji (Lj. Zv. XX, 118), ki tako prezirljivo govori o rokopisih: „urednik se sklicuje na n e k i cenzurni

rokopis, ki se baje nahaja v deželnem muzeju . . . Čim je knjiga natisnjena, v istem hipu izgubi rokopis vsako meritorno veljavo . . ." Res, kdor zna tako ceniti pesnikove svojeročne zapise, je pač edini poklican (?) za redaktorja njegovega literarnega blaga! — Proti takim nazorom bi pa pač morda lahko protestiral Prešeren „z rokami in nogami" (l. c. 120); toda, kolikor vemo o Prešernovem mirnem značaju in njegovi dobrovoljnosti, smemo pač sklepati, da bi ga celo v tem slučaju prirojena dostojnost in taktnost obvarovali takega malomodrega vzhita, — mislim, da bi se kvečemu malo nasmehnil. —

Res je sicer, da najlaže še pogrešamo pesnikov rokopis pri onih proizvodih, ki jih je on sam pod svojo redakcijo dal v natisk; vendar je tudi pri teh redigiranje teksta mnogo olajšano, če imamo poleg prvotne izdaje pred seboj tudi rokopis — vsaj zaradi kontrole, ali ni morda kak korektor med tiskom vtihotapil v besedilo kake izpremembe, ki bi ne bila v soglasju s pisanim pesnikovim besedilom, — torej morda (?) ne njegova. — Ko bi se bil g. A. potrudil pogledati v tisti „neki cenzurni rokopis, ki se baje nahaja v muzejski knjižnici", lahko bi se bil prepričal, da se nahajajo v njem s Prešernovo roko zapisani tisti (kakor jih blagovoli nazivati vsevedežni recenzor A.) „neumestni in brezokusni" nadpisi: „Sonetje ljubezni, Zabavljivi sonetje, Sonetje nesreče" — in lahko bi si bil tudi premislil, kaj bo govoril in kako bo modroval, predno je začel, — naglovedec —, radovernemu svetu (Lj. Zv. XX, 119) pridigovati, s kakimi „naivnimi" nadpisi da je redaktor Bambergove izdaje oskrunil Prešernove sonete, predno je začel začudeno vpraševati, kateri demon zaslepljenosti mu je nasvetoval te „neumestne nadpise", predno je začel „na dolgo in široko in dramatično razkladati" samovoljno in predrzno ravnanje redaktorjevo, ki je — „s kako pravico?" — dajal skupinam Prešernovih sonetov nadpise, — proti katerih stupidnosti in brezzmiselnosti bi baje Prešeren „z rokami in nogami" protestiral, ko bi jih videl. — No hvala Bogu, videl jih je, ko jih je **sam** zapisal, videl še pred nesrečnim redaktorjem in pred naglovednim recenzorjem — ne samo videl, nego sam pogodil in prav vsebini primerno pogodil jih je. Da so sonetje „venca" erotični in da spadajo tudi med „sonete ljubezni", to je jasno in o tem ni dvomil niti Prešeren niti redaktor Bambergove izdaje in zato je uvrstil sonetni venec med 6. in 22. sonet te skupine. Prva skupina „Sonetje ljubezni" šteje po Prešernovi razdelitvi 31 sonetov, druga skupina „Zabavljivi sonetje" ima samo tri, a tretja

„Sonetje nesreče“ ima šest sonetov, sama zase pa sledita še soneta „Memento mori“ in „Matiju Čopu“, zadnji kot dedikacijski uvod „Krstu“, kajti s tem sonetom poklanja pesnik e l e g i č n i, resignacije polni svoj spev (Krst) prijatlovim manom. — Edino, kar bi se glede prve skupine z recenzorskega stališča dalo prigovarjati, je to, da bi se bil moral nadpis „Sonetni venec“ kot podrejeni nadpis nižje stopinje tipografsko primerno označiti z nekoliko manjšim tiskom nego glavni nadpis „Sonetje ljubezni“, ali pa da bi se naj bili morda ostali sonetje te skupine numerirali, namreč oni pred „Vencem“ z 1 do 6, a oni za „Vencem“ z 22 do 31. —

Nadpisi sonetov so torej pristno Prešernovi, ne puhla iznajdba redaktorjeva — in g. recenzor, ki (Lj. Zv. XX, 119) „tako veselo“ zatrjuje, da Prešeren sam ni dal sonetom nobenih posebnih nadpisov, in „s tako slastjo“ poudarja, da urednik ni imel pravice, prenarejati tekst, da ni imel pravice, dajati sonetom kak naslov itd., bi bil pač bolje opravil, če bi si bil ogledal Prešernov rokopis in se p o u č i l o stvari, o kateri je mislil da mora tudi o n eno povedati. — G. recenzor menda misli (l. c.) svojo trditev, da je sonetni venec t u d i erotične vsebine, (čemur pač nihče ne oporeka), nekako podpreti z opombo, da kaže „magistrale“ v začetnicah ime Primicove Julije. Prav! Zdaj pa vzemimo v roko Schwentnerjevo izdajo in si oglejmo v njej Prešernove akrostihide. Prva v magistralu „Sonetnega venca“ ima sledečo obliko: *PrimIcovI juLji*, a druga v 27. sonetu sledečo: *MaTeVžo lAngusu*. Skoraj bi človek mislil, da ima pred seboj hronograme in ne akrostihid. Če se že oprimemo moderne metode glede vélikih začetnic v začetku posameznih verzov, da namreč stavimo véliko začetnico samo tam, kjer se začenja popolnoma nov stavek, nova perijoda, nam vendar kaže pri akrostihidah izjemoma popustiti in odjenjati od teh modernih principov; — vsaj jaz bi tako sodil, dasi nisem ravno neprijatelj doslednosti.

G. recenzor tudi obširno poroča o svoji porazdelbi „dostavka“ pod rubrike, ki jih je bil Prešeren v svoji izvirni izdaji uvedel, ter pravi: „Pod I. rubriko „Pesmi“ sem bil uvrstil „Zdravijco“ (k i j o j e t u d i g. u r e d n i k **sedaj pustil** v t e m o d d e l k u) . . .“ Zopet se g. recenzor moti. Nisem je s e d a j šele p u s t i l v tem oddelku kot majhno koncesijo od založnika najetemu(?) vrhovnemu pregledniku, ne, — ampak p r v o t n o že sem jo bil uvrstil v prvi oddelek, ker sem iz rokopisa razvidel, da jo je bil Prešeren sam v ta oddelek odmenil in da mu jo je le cenzura črtala, sicer da bi jo že v izvirni izdaji morali imeti v prvem oddelku. V „dostavek“

sem odrinil samo tisto, česar ni bil pesnik sam uvrstil ali vsaj ne nameraval uvrstiti v svojo izdajo. Vse to je obširno razloženo v predgovoru (stran III.). —

Teže že pogrešamo rokopisov pri onih proizvodih, ki so sicer že natisnjeni, toda ne pod avtorjevo redakcijo, katerih natisk je marveč oskrbel kak drug redaktor. Vzemimo za primer 21. kitico „Nebeške procesije“. Ta se glasi v prvem natisku (Kr. Čbelica V. 23):

Da bi brezno bòlj ukalo,
Je možovu misel dal,
De gospôdo bòlj to malo
Na streliše vkup je zbral.

V Wagnerjevi izdaji ima drugi verz te kitice to-le obliko: „V misel je Možévi dal“. — Ker rokopisa te pesmi nisem imel na razpolago, držal sem se, kar je naravno, glede besedila bolj prvega natiska izpod Kastelčeve redakcije, ker sem si mislil, da je morda vendarle Kastelic Prešerna manj popravljal nego popravljanja željni redaktor Wagnerjeve izdaje, ki je po Cimpermanovem svedoštvu (Ljublj. Zv. 1, 577) „Nebeško procesijo“ res popravljal. — Toda eno me je osupnilo: Čebelica ima „možovu“ z malo, Levstikov tekst „Moževi“ z véliko začetnico. Kdo je ta „mož“, ki ga ima tu pesem v mislih, ta zbiratelj male gospode na strelišču? — — Če človek česa ne ve, je naravno, da vpraša druge, o katerih si more misliti, da utegnejo vedeti. Tudi jaz sem vpraševal in dobil z začudenjem združen odgovor: „I, kdo drugi nego župan Hradecky?“ Razmišljal sem zopet o tem odgovoru, pa se mi stvar vendar ni hotela zdeti nič prav verjetna. Res, da je bil Hradecky tisti mož, ki je ljubljansko strelsko družbo, ko je bila že precej na koncu in je imelo strelišče leta 1829 takorekoč priti na boben, z vplivnim svojim zanimanjem zánjo nekako podprl, — in ko se je leta 1833 odbor na novo konstituiral, izbrali so si strelci njega za protektorja, a ravnatelj je bil baron Schweiger, mojstra strelcev sta bila Andrej Smole in Jos. Karinger, adjunkta pa Karel Moos in Jos. Kos. — Lahko si mislimo, da Hradecky kot župan in tudi sicer zelo mnogostransko vprežen mož ni utegnil, da bi se bil ravno za strelišče toliko brigal in zbiral „malo“ gospodo, — in da je moral menda kdo drugi brigati se za to in voditi notranje društveno delo zbiranja male gospode. Pa še nekaj drugega je, kar ugovarja taki razlagi. Res je bil Hradecky — cel mož v polnem pomenu besede, toda če rabimo apelativno ime, ki je z lastnim imenom v predikativnem razmerju, po antonomaziji namesto lastnega imena samega, vendar

še nikakor ne gre, da bi pisali ta apelativnik z véliko začetnico. Če pravimo z antonomazijo namesto Prešeren „pesnik" ali namesto Demosten „govornik", vendar teh samostalnikov ne pišemo z véliko začetnico. Če je torej Prešeren pisal „Možovu" z véliko — in mislim, da je posnel Levstik to pisavo po rokopisu, da se je ni na celem izmislil, — tedaj moramo iskati v tej obliki le pravo lastno ime. Soditi bi se dalo, da je bil to ljubljanski meščan Karel Moos, ki so si ga bili izbrali strelci leta 1835 (tega leta je namreč nastala „Nebeška procesija") za nižjega strelskega mojstra. Ime Moos je javaljne Moos (mah), ampak utegne biti ali okrnjenka iz Amos ali pa, kar je verjetnejše, naravnost Moses, kakor n. pr. Abram iz Abraham. Preobrazil pa je je Prešeren popolnoma pravilno po naših glasoslovnih pravilih, kakor imamo n. pr. iz Rose roža, iz Glas glaž itd.; zanimivo pa je to, da je je prav tako kakor samostalnik „mož" sklanjal po *u*jevski sklanjatvi, kakor se v gorenjščini pogosto sliši: „možóvu" (dem Manne). Ker o tem možu in njega osebnih svojstvih, bodisi vrlinah, bodisi hibah, ničesar ne vemo, tudi ne moremo sumiti, da se li skriva nekaj hudomušnosti za to sličnoglasno zamembo. — Jaz sicer pri redakciji nisem imel pred seboj rokopisa Prešernove pesmi, vidi pa se na tem slučaju, kako važno da bi bilo poznati pesnikovo pisavo, da bi prav za gotovo vedeli, kdo da je popravljal, Kastelic ali Levstik, vidi se, da tu prav težko pogrešamo rokopisa. —

Še teže ga pa pogrešamo pri proizvodih, pri katerih ima Wagnerjeva izdaja pod črto opombo „Do zdaj še nenatisneno", ali pa pri še novejših objavah. Seveda tudi rokopis lahko zapelje, kakor je n. pr. zapeljal Kreka, Vidica in mene pri nekaterih nemških, s Prešernovo roko zapisanih proizvodih, da smo jih radoverno smatrali za Prešernove. Primeri o tem izborno kritično opazko Žigonovo na 150. strani V. zvezka Zbornika iz leta 1903. — Važnost rokopisov bom poskusil dokazati še na epigramu „Bog". — Da nam je ta epigram pisati v treh verzih, ne v štirih, kakor ga imamo v Wagnerjevi izdaji (stran 255), nam je bistroumno izkombiniral že prof. Korš (Ljublj. Zv. XX, 808). Vendar bi želeli še rokopisnega potrdila tej kombinaciji. — Drugi (oziroma tretji) verz tega epigrama v Wagnerjevi izdaji „Ki vodi vekomaj v nebo" ima v Levstikovem gradivu tole obliko: „Ki vodi vekomaj v **ne-bo**". Tu zopet vprašamo, kaj je pravo: ali „nebo" (Himmel) ali „ne-bo" ([wird] nicht sein), ali je to Prešernovo ali Levstikovo. Zopet pogrešamo rokopisa, da bi si mogli ustvariti prav zanesljivo sodbo.

Pa preidimo k tretjemu (ozir. četrtemu) verzu, ki se glasi v Wagnerjevi izdaji „Kar je, kar bilo in kar bo“, ki sem mu pa jaz restituiral obliko „Kar je biló, kar jè, kar bo“. Utegnil bi kdo vprašati, „s kako pravico“ sem se osmelil do take „samovoljnosti“. — Res, da se tu ne morem sklicevati na Prešernov rokopis, kakor sem se mogel pri nadpisih sonetov, ker ga ne poznam in nimam; imam pa vendar razlogov za to izpremembo. Dosledno naglaša Prešeren pomožnikov deležnik vseskozi na drugem zlogu, torej: bilà, biló, bilí (b'la, b'lo, b'li), nikdar na prvem. Kjer najdeš v Wagnerjevi izdaji pri dvozložnih oblikah pomožnikovega deležnika naglas na prvem zlogu, je vselej to Levstikovo popravilo. Prešernovo besedilo se n. pr. glasi:

Kdaj vgasnila bilà bi kriva vera,
Bi vdova ne bilà žen marsiktera!

a Levstikova redakcija pravi:

Kdaj vgasnila bi kriva bila vera,
Žen bi ne bila vdova marsiktera!

Kdor je nekoliko opazoval narodovo govorico in ni morda slepo navdušen privrženec takozvanega olikanega govora, bo menda pač priznal, da je dati prednost Prešernovim oblikam pomožnikovega deležnika pred neopravičenimi popravami popravljačev. Če pa vem, da je Prešeren v naglaševanju teh oblik dosleden in vseskozi zvest svojemu narečju, tedaj tudi smem sklepati, da je povsod na prvem zlogu naglašene dvozložne oblike tega deležnika staviti na rovaš popravljačev, če tudi slučajno nimamo Prešernovega rokopisa za dokazilo. Če torej čitam v prevodu iz Anastazija Grüna verz: „Željé bi bile tri“, moram vedeti, da se je moralo Prešernovo besedilo glasiti: „Bilé bi želje tri“. — Wagnerjeva izdaja ima v napisu na grobu Čopovem verz: „Ko bili bi mu daljši časi dani“, a na grobu samem čitaš napis: „Ako bi daljſhi zhaſi bli mu dani“. Enako lahko sklepam, da se tudi v zgoraj omenjenem epigramu sklepni verz ne more glasiti tako, kakor ga navaja Wagnerjeva izdaja, ampak da se mora glasiti tako, kakor sem ga brez rokopisa restituiral. En pomislek bi utegnil pri tej konjekturi še nastati; Levstikova redakcija stavi namreč na prvo mesto sedanjost in na drugo preteklost, moja prenaredba pa ravno nasprotno. — Res, da hvali Plutarh v svojem spisu „o pogojni besedici εἰ (če) v Delfih“ (VI.) Homerja z ozirom na 70. verz I. speva Ilijade (τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα), češ da je pravilno postavil najprej sedanje,

potem prihodnje in preteklo, ker se po naravnem vzporedu vrši sklepanje iz sedanjosti, t. j. iz tega ven, kar jè, se oziramo na to, kar je biló, pa na to, kar še pride. Toda isti Plutarh pripoveduje zopet v spisu „O Izidi in Oziridu" (IX.), da je imel Izidin kip v mestu Saïs napis: „Jaz sem vse, kar je biló, kar je, kar bo, in mojega zastora ni še noben smrtnik nikdar odgrnil". — — Jasno je torej, da po redu naravnega razvoja sedanjost, dasi nam najbližja, preteklosti še le sledi. A poleg te zaporedne razvrstitve teh treh dob v razvoju časa je bil zame odločilnega pomena še drug moment: poleg krepkega asindetona dosežem namreč pri tej razvrstitvi še jasen odmor ravno na polovici verza in z njim obenem lepo sorazmernost in soglašanje z začetnim verzom. — —

* * *

Ko sem bil predlanjskim začel pisati „Saturo", sem imel namen, brez določenega reda razpravljati razna tekstna in komentarna vprašanja iz Prešerna, in nisem prav nič mislil zaiti v satirični ton. — Prišlo je drugače. Vem sicer, da se občinstvo ne more toliko zanimati za dolgočasno „Saturo" kakor za kratkočasna „odprta pisma", toda — nekoliko bo že potrpelo tudi s to dolgočasnostjo. Kakršen je zaklic v šumo, takov je odmev. — Če bi se kdo v kakem bolj ali manj znanstvenem vprašanju brez prave utemeljitve in brez trdnih razlogov skliceval samo — recimo: na svoje „profesorstvo", kaj ne da bi se nekoliko osmešil, kajti literarna republika se res ne sme naslanjati samo na izpitna izpričevala, diplome in naslove, ampak potrebuje trdnejšega temelja. Toda take ošabnosti mi, mali analitiki, menda še nismo zagrešili, tudi v tajnih, tihih mislih ne; — no! — ker se pa te ne dajo kontrolirati, recimo: vsaj v besedi in dejanju ne. To bo pač tudi g. A. moral priznati. Zdaj se pa okrenimo na drugo stran. Kaj pa, če se kdo samohvalno sklicuje na svoj estetični okus in prèsamozavestno bobna ob svojo redaktorsko prakso — —?, Pravično mislim da bi bilo meriti sebe z istim vatlom kakor druge. In ker se je blagovolil g. A. nehote spomniti VII. poglavja iz evangelja sv. Matevža, mi menda pač ne bo zameril, če sem se tudi jaz nehote domislil **tudi VII.** poglavja, toda poleg Matevževega še iz drugega avtorja, namreč iz Platona v Sokratovi apologiji (καὶ ἅμα ᾐσθόμην αὐτῶν i. t. d.).

Književne novosti

Ivan Cankar: Hlapec Jernej in njegova pravica. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1907. Cena broš. zv. 1 K 40 h, eleg. vez. 2 K, po pošti 10 h več. — Oceno tega najnovejšega dela Cankerjevega smo morali radi pomanjkanja prostora odložiti za prihodnjič.

Iv. Cankar: Aleš iz Razora. Ljubljana 1907. Narodna založba. — Kako moč ima zemlja, naša mati in rednica, na človeka, zlasti na kmetskega otroka! Živiš v mestu in se vdajaš z vso dušo vtiskom in užitkom takozvanega kulturnega življenja, pozabljaš oblike, v katerih si prebil prva leta svojega življenja, in zdi se, da si postal popoln meščan, neke vrste — kozmopolit. Kar se oglasi srce in zahteva svoje stare pravice. To je tisto neodoljivo hrepenenje, ki nas vleče k rodni grudi, ki se pojavlja od časa do časa pri celih skupinah ljudi. Pod tem pečatom živi deloma tudi moderna umetnost, gotovo pa so Slovenci šele v tem znamenju ustvarili nekaj, kar jih znači in odlikuje med drugimi narodi. Naši mladi moderni so bili zleteli visoko, a vendar v neznane višine, ker so se bili preveč zagledali v tuje vzore, ampak le nekateri so leteli z močjo lastnih kril. Baš ti pa so vsaj od časa do časa začutili potrebo, da se izpočijejo na domači grudi, da se napijejo iz nje novih sil, ki bi jim poživile tvorno moč. Župančič je bil med prvimi, ki se je streznil, Kette pa, ki je bil eden izmed najkrepkejših, domačih tal niti zapustil ni. In Cankar? Ko se je on zavedel svoje prave umetniške sile in je jasno zagledal pred seboj pot, ki jo je spoznal za svojo pot, tedaj je bil tudi že popolnoma slovenski umetnik — z vsemi hibami in vrlinami. Res, da se je razvila njegova samostojnost in brezprimerna samozavest pod pritiskom kljubovalne negacije, ki jo je umetnik čimdalje bolj moral čutiti od domače kritike in slovenskega širšega čitateljstva, v nekako zavedno kljubovalno odpornost, ampak to se da prav lahko razumeti, ako pomislimo, da je stopil Cankar od prvega početka v strogo opozicijo skoraj proti vsemu, kar je dotlej veljalo pri nas za narodno pridobitev, vredno rodoljubnega ponosa. Kako vlogo je igrala pri tem mladostna neizkušenost, ki jo stari mladiči tako radi vlačijo na dan kot podporo svojim nesigurnim argumentacijam, tega jaz gotovo ne bom premleval. Z ozirom na Cankarjevo umetniško dozorevanje pa bi opozoril le na dejstvo, da proglašajo nekateri kritiki njegove „Vinjete“ menda za najboljše umetniško delo, česar pa jaz ne priznavam, pač pa se mi zdi važno to, da je Cankar kot kritik že pred leti in tedaj, ko je bil kot umetnik še poln simbolizma in ves zavit v vsakojake fantastne megle, da je že tedaj poveličeval Trdinove bajke kakor nekak cvet pristne domače umetnosti. Sicer pa so v vsakem njegovem delu partije, ki se smejo meriti z najboljšim, kar je doslej ustvarila slovenska duša, ampak oziri na vsakojako moralo, dvomi o opravičenosti in prozornosti filozofskih idej in tendenc v njegovih umotvorih so ovirali, da Cankar ni prodiral v širših slojih, ker so se mu deloma nalašč gradili trnjevi ploti. Zdaj pa je stopil iz oblakov in hodi po trdi slovenski zemlji, zato triumfiranje tam, kjer si pripisujejo zasluge, da so privedli v očetnji dom izgubljenega sina. Meni pa bi bilo v resnici žal, če bi se Cankar poslej zadovoljeval s samimi — žganci, naj mu jih rodoljubne kuharice še tako dobro belijo. Sicer pa je Cankar ta korak že naprej napovedoval. Saj je še nedavno oznanjeval evangelij, da treba našemu „takozvanemu narodu“

iti v šolo k ljudstvu, ker je tam naša umetnost doma; ampak umni pisatelj tudi dobro ve, da to ne zadostuje, da je treba res dvigati tudi — pristni naš narod. Sicer pa v tem pogledu ni govora o kakem poniževanju, kakor tudi nimajo prav tisti, ki mislijo, da je Cankar s tem, da piše za ljudstvo, ali recimo naravnost za podjetja, namenjena širšim slojem, storil bogve kako važen in za domačo umetnost docela nov korak. — Sploh pa sodim, da je Aleš iz Razora izborna umetniška monografija, kajti kakor na strešnem, trioglatem pročelju grških svetišč kipi okoli osrednjega lika tako je v našem delu urejeno in razvrščeno vse, osebe in dejanje, okoli glavne osebe, okoli Aleša, ki je z najpreprostejšimi sredstvi očrtan s tako lapidarno in plastično umetnostjo, ki je lastna le Cankarju. Kmet Aleš pa, ki je gospodar lepega imetja, je velik skopuh in oderuh, a še večji hinavec pred Bogom in ljudmi. Svojo nečloveško trdosrčnost in nenasitno zglabnost pokriva z brezprimerno farizejsko pobožnostjo in to v tako nečedni in vsiljivi obliki, da je nevšečna celo boljšim možem izmed tistih vrst, ki so postavljeni, da goje in pospešujejo božje češčenje. Tak svetnik je Aleš, da črti ne samo starega župnika, ki je enkrat prehudo mahnil po njegovi nekrščanski posodi, ampak da mu niso po volji niti svetniki niti druge pobožne naredbe. In ko ob večernih urah kleči in moli ali kadar prebira svoje debelo „Življenje svetnikov“, tedaj so mu misli bogve kje pri posvetnih stvareh; nad vse mu je le misel, da je on med neštetimi izvoljen prijatelj božji. Kako brezprimerno originalno in psihologično verno so orisane njegove meditacije o svetnikih z nekrščanskimi imeni ali njegove razkošne fantazmagorije o — lastnem mučeništvu. Nekako svetlejšo podobo iste vrste, namreč naivno poštenega tercijalstva pa je orisal Cankar v Frčajevi Hani, postarni pa petični devici, na katero je obrnil pohlepni Aleš svoje sebične misli. Tretja oseba, ki sama nastopa pred našimi očmi, gospod Anton — je edini, ki je še določneje očrtan, dasi obdaja ta lik nekaka mistična megla. On je Alešev nezakonski sin, ki je poklican, da docela razkrinka očetovo nekrščansko delo, on, ki v cerkvi dvigne gorjačo nad svojega očeta, reši ne posebno zamotani vozel dejanja. Sploh to zunanje dejanje ni kaj bogato in ni polagati nanje tolike važnosti, pač pa se kaže vsa velika in zrela Cankarjeva umetnost v črtanju drobnih potez in risanju notranjega dejanja, ki se vrši pred nami s tako veliko notranjo potrebnostjo in s samo ob sebi razumevno logiko, da se nam vse takorekoč projicira v svet materijalnih razmer. V tem tiči tudi opravičenost, da se je poslužil umetnik tudi bajnih ali demonskih likov, ki naj tem živeje in plastičneje pokažejo notranjost junakovo. Sicer pa je del opravičenosti tudi v snovi in sredi sami, kajti kmetski človek še dandanes pooseblja nerazumljene in nerazumljive sile, ki snujejo v njem in okoli njega, veruje, da posegajo v človekov delokrog demonske sile iz drugih sfer. Cankar pa je bil previden pri rabi tega sredstva, kajti Alešev zli demon, izkušnjavec v obeh podobah, nastopa le tedaj, ko človek živi in misli nezavedno, v sanjah in v pijanosti ali blaznosti. Po vsem tem treba reči, da nam je ustvaril Cankar s svojim Alešem nov tip, ki si bo ohranil stalno mesto v slovenski umetnosti.

„Narodna založba“ je jako dobro pogodila, da je stopila pred občinstvo z našim najboljšim epičnim umetnikom proste besede, pazi naj le, da ne bo s pretiranimi cenami gradila novih ovir Cankarjevim umotvorom.

Dr. Iv. Merhar.

Dr. Fr. Kos: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. Druga knjiga (l. 801.—1102.). V Ljubljani, 1906. Založila in izdala „Leonova družba“ v Ljubljani. Tiskala „Katoliška tiskarna“. LXXXIV + 514. Cena?

Anton Medved: Za pravdo in srce. Tragedija v 5 dejanjih. Založila „Katoliška tiskarna". Do konca novembra je cena vezani knjigi 2 K 50, s prvim decembrom pa stopi prava cena v veljavo, ki znaša 3 K 50 h. — Ta drama znanega pesnika in pisatelja se je na našem odru že uprizorila in sicer s precejšnjim uspehom. Sedaj jo je pisatelj predelal in uprizori se iznova meseca novembra. Takrat se nam ponudi tudi prilika, da izpregovorimo kaj več o njej.

„Slovenski sokolski koledar" za leto 1908. Uredil doktor Gv. Sajovic. III. letnik. V Kranju 1907. Izdal in založil vaditeljski zbor Sokola v Kranju. Tisk J. Blasnika naslednikov v Ljubljani. Cena? — Poleg običajne koledarske vsebine prinaša ta „Slovenski sokolski koledar" več na Sokolstvo nanašajočih se statističnih in drugih sestavkov, izmed katerih omenjamo životopisa za Sokolstvo prezaslužnih Čehov dr. Miroslava Tyrša in Jindřicha Fügnerja.

Trgovski koledar za leto 1908. Uredila dr. R. Marn in Silv. Škrbinec. Drugi letnik. Izdalo in založilo „Slov. trg. društvo Merkur" v Ljubljani. Tisk J. Blasnika naslednikov. Cena?

„Etika in politika", predaval v „Akademiji" 24. februarja 1907 profesor dr. Albert Bazala (Zagreb). Ta zanimiva brošurica se dobiva v knjigarni L. Schwentnerja v Ljubljani in stane 30 h, s poštnino 35 h.

„Zadnja kmečka vojska". Zgodovinska povest iz l. 1573. Spisal Avgust Šenoa, iz hrvaščine poslovenil L. J. Založila „Katoliška tiskarna". Cena brošuri 1 K 60 h, vez. 2 K 60 h. — Junak te povesti je „kmečki kralj" Matija Gubec, ki je svoje navdušenje za pravico in svobodo tlačenega kmečkega ljudstva poplačal z mučeniško smrtjo. Snov te povesti bode vedno mikala in ne motimo se nemara, ako trdimo, da se bodo jugoslovanski umetniki vedno zopet vračali k nji. „Zadnja kmečka vojska" spada med najzanimivejše in najboljše povesti Avgusta Šenoe in bode gotovo tudi pri nas ugajala.

„Istorija najnovejše slovenačke književnosti" (Zgodovina najnovejše slovenske književnosti) je naslov razpravi, ki jo objavlja gosp. dr. Ivan Prijatelj v „Letopisu Matice Srpske" v Novem Sadu. (Knjiga 243. in 244.) Izraz „najnovejši" se nanaša na dobo, odkar imamo nepretrgano in organizovano beletristično delovanje, na dobo izza „Slov. Glasnika", odnosno Levstika. Prijateljeva „Zgodovina književnosti" ni golo poročilo o tem, kar je bilo, marveč je tudi razjasnjevanje, zakaj je bilo, ne kaže samo slike oseb, ampak tudi ozadje. V dosedaj izišlem delu svoje razprave govori gosp. dr. Prijatelj razen o Levstiku, Erjavcu in Jenku tudi o Mandelcu, Zarniku in Mencingerju ter označuje vsebino in stališče njih del. Snov se mu kristalizuje in ko bo izkristalizovana, nam poda sigurno v slovenskem jeziku „Zgodovino najnovejše slovenske književnosti".

Dr. Fr. Ilešič.

Vojnović Ivo: Smrt majke Jugovića. Dramska pjesma v tri pjevanja. Zagreb, 1907. Naklada Dioničke tiskare. —

Ta po našem mnenju najboljša Vojnovićeva drama se je igrala prvi pot na srbskem narodnem pozorišču v Belgradu dne 21. avgusta 1906, na hrvaškem narodnem kazališču v Zagrebu pa dne 6. februarja 1907; naše slovensko gledišče jo je postavilo (v prevodu prof. Jos. Westra) za tekočo sezono na program.

Končno sodbo o Vojnovićevem umotvoru bomo mogli izreči šele, ko bo stala junaška mati Jugovićev na odru pred nami. To velja sicer vobče o vsakem dramskem delu, a ne izlahka o katerem toliko kakor o našem, saj ti prizori kar silijo na pozorišče, te besede kar hočemo slišati . . . Črke so tu premrtve in kot

knjižna drama je ta spis le senca . . . Živo pa si predstavljam, da more v blesku gledіške iluzije učinkovati prav mogočno, pa le pri izborni, celo razkošni predstavi, s pomočjo vseh teatralnih efektov, kar jih premore moderna tehnika, in pri oduševljeni igri vseh oseb, zlasti naslovne vloge in Angelije, devete snahe majke Jugovićev. Pesnik namreč uporablja skrajno napete prizore, pa tudi nadnaravne, čudesne sile, morda še preveč; a to mu moramo priznati: z veliko dramatsko rutino. Skoraj bi izrekel sodbo, da ni v nobenem jugoslovanskem dramatskem spisu toliko „dramatike“ kakor v tem. Človeško čuvstvo, človeška beseda, čini — človeški in nadčloveški —, priroda in nadpriroda — vse se druži v proslavo nadčloveškega heroizma majke Jugovićev in ž njo v proslavo herojske smrti za domovino. V ozadju pa se vrši tragedija svetovnega pomena: junaška smrt srbskih vojščakov na Kosovem polju.

Napetost v dejanju leži baš v tem, da se pred našimi očmi vrše dogodki v Jugovi hiši, a da vsi vemo, da se istočasno bije boj za življenje in svobodo in državo; kakor v duševnem zrcalu vidimo, kaj se vrši na bojnem polju, in se gibljemo med upom in obupom; razvoj je tem bolj pretresljiv, ker stoji pred nami mati deveterih Jugovićev, ki so z očetom šli vsi v boj, z deveterimi snahami: poraz v bitki pomeni zanje izgubo vsega, vsega! Pesnik je že tu porabil kontrast med staro majko iz njenimi spartanskimi nazori in med ljubečimi mladimi soprogami mladih Jugovićev. Stara majka pravi:

„I Jug Bogdan (t. j. njen mož) i devet Jugovića
i još devet da ih opet rodim,
svi do zadnjeg roda nam i vjere
nek' se biju slavu nam berući
il' nek' umru nebo gledajući!“

Mlade žene pa mislijo na svojo ljubezen, na svoje otroke, na udobnost življenja, celo razpro se in spričkajo med seboj v takem položaju! Naravnost odurno pa je neusmiljeno igranje z ranjenim gavranom in bučni smeh snah ob — mukah uboge živali je skrajno neprijeten. Ta prizor je vsekakor treba prenarediti; v smeh se le naj pripravijo snahe, a s primernim sredstvom. — Zato je pa mati dosledna v svojih nazorih: vest za vestjo prihaja o nesrečni bitki, o smrti moža in sinov; le eden je ušel in vabi zdaj mater in snahe, naj hitro pobegnejo . . . Oklene se ga njegova mlada žena (Angelija), vsa srečna, da se je vsaj njen ljubi vrnil; tu se oglasi mati! Z neizprosnimi besedami pokaže ubežniku, da njegovo mesto ni pri ženi, ampak v boju, tam, kjer je padel oče in osem njegovih bratov; on naj zdaj nosi Jugovićevo zastavo. Sina zgrabijo njene besede; svojo ženo zabode, sam se vrne na bojno polje in umre junaški. V tretjem spevu (delo je razdeljeno v tri speve), ki nas popelje na Kosovo polje in je poln čudesnih dogodkov, išče in najde majka tudi tega sina kot mrtvega junaka, še z zastavo v roki. S tem je tudi majkina zemeljska pot končana.

V podstavo služijo drami srbske narodne pesmi o Kosovem, ki so tuintam doslovno posnete. *Dr. Jos. Tominšek.*

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XII. svezak 1. (U Zagrebu 1907, urednik dr. D. Beranić.) — Dasi do Pejačevića bana vlada ni niti z vinarjem podpirala zagrebške akademije, ker le-ta ni hotela prodati Khuenu svojih vzorov, je vendarle verno izvrševala svojo zadačo in zasnovala med drugim tudi ta-le Zbornik,

ki mu teče, evo, sedaj že XII. knjiga. Po izbornem navodilu, ki ga je sestavil dr. Radić, so vsestranski opisani mnogi hrvatsko-srbski kraji in bi se opisovanje raztegnilo tudi na slovenske dežele, ko bi podjetje našlo pri nas primerno agilnega zastopnika in organizatorja. V pričujočem zvezku je začel tajnik „Društva hrvatskih profesorjev“ prof. Vatroslav Božić priobčevati opis kajkavskega sela Prigorja (že sedaj obsega spis 86 tiskanih strani, a pride še nadaljevanje) v narečju prigorskem; navaja tu vse vasi v okraju, opisuje zrak in vreme, rastlinstvo, živalstvo, telesni ustroj naroda, hišo in dvorišče (jezik je že prej očrtal v „Radu“), hrano in posodo, obleko, nakit in česanje in leke; popis je ilustriran z več slikami. „Zbornik“ pa ne priobčuje le opisovalnega gradiva, temveč tudi razprave; v tem zvezku je objavil češki profesor dr. Dj. Polivka obširno razpravo o pripovedki iz „1001noči“, „Ali-Baba in štirideset razbojnikov“, ki ima vzporednice po vsej Evropi (tudi hrv.-slovensko iz okolice varaždinske) in izven nje, ki pa so se ž njo evropski narodi seznanili primeroma pozno, jedva pred polovico XVIII. veka. — Za narod, ki je pred vekom zbudil pozornost sveta z množino svoje poezije, je značilno poročilo Ivana Zovka o „Ašikovanju (ljubkovanju) u Herceg-Bosni“. „Ašikuje momče (fantič) i djevojče — bez promjene tri godine dana“ — govoreč si žarke in bujne besede. „Osobito ako sta malo nadarjena, ju je prava milota skrivaj slušati, kako si samozavestno sujeta svoje pesniške in retorske pobude...“ Pri ljubkovanju je vrlo znatna stvar srok: drug mora drugemu po mogočnosti odgovarjati v sroku (rimi), tako da se često njuni razgovori vrste kakor stihi; opomniti je treba, da skoro vsak zaljubljeni par, ako le malo nadarjen, sam plete svoje osobite razgovore po svojih prilikah; na pr.

On: Dobar večer, srce drago!
Ona: Dao Bog dobro, moje hlago!
On: Kako si mi? Šta mi radiš?
Ona: Što te nema, što me jadiš?
—: — — — — — — —

Dr. Fr. Ilešič.

Ljetopis Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1906. Dr. M Maurović poroča o svojem delu v Zadru, ko je zbiral gradivo za izdajanje starih dalmatinskih statutov. Zanimivo je tudi izvestje dr. Karla Horvata o njegovem delu v rimskih arhivih, zlasti v vatikanskem; tu je popisal važno poročilo Ivana Kobenzela, svetnika nadvojvode Ferdinanda od 1592—1594, o turških navalih, o deželnih zborih v dednih deželah, o važnosti Hrvatske za obstanek Italije itd. Jugoslavenska Akademija je ta važni zgodovinski spomenik sprejela za svoje publikacije. Razen tega je nabral mnogo „Prilogov za zgodovino hrvatsko v XVI. in VII. veku“. Dr. Horvat opozarja, naj po zgledu drugih akademij tudi Jugoslavenska Akademija ustanovi v Rimu svoj institut. — Kamila Lucerna objavlja kot nekrolog obširen životopis političarja, narodnega „pedagoga“ in dramatičarja Matije Bana, Dubrovčana, ki je dolgo živel v Belgradu in v Turčiji, pa leta 1848. opravil znamenito diplomatsko pot v Karlovce k patrijarhu Rajačiću, odtod k banu Jelačiću v Zagreb in k vladiki Njegošu na Cetinje, da bi izvedel sporazumljenje teh treh narodnih centrov med seboj in z Belgradom; sodeloval je pri pripravah za obči vstanek Slovanov v Turški. Njegova drama „Mejrima“ je začetek narodnega dramatskega srbohrvatskega reportoarja in je na polju dramatike isto, kar je Čengićaga v epiki in kar so pesmi Branka Radičevića v liriki. Poleg Banovega nekrologa je v Letopisu še nekrolog srbskega zgodovinarja Ilariona Ruvarca in bolgarskega zgodovinarja Marina Drinova. *Dr. Fr. Ilešič.*

Dr. Fran Ilešić, Stanko Vraz u školama. V tej temeljiti razpravi, ki je ponatisnjena iz 5. knjige „Gradje za poviest književnosti hrvatske", je pisec po natisnjenih in nenatisnjenih virih sestavil točno poročilo, kako se je Stanko Vraz (pristni Jakob Frass) šolal od ljudske šole do zaključka vseučiliških študij v Gradcu. S to razpravo je znani izborni Markovićev životopis St. Vraza v mnogih podrobnostih izpopolnjen; za nas pa so zlasti važni vpogledi v tedanje kulturno ozadje, posebno slovenskega Štajerja, vpogledi, ki se ob razvrščanju snovi implicite zasvetlikajo in ki jim je pisec skrbno prižigal luč. *Dr. Jos. Tominšek.*

„Društvo sv. Jeronima" je izdalo za letos sledeče publikacije: 1. Danica. Koledar društva Svetojeronimskoga za godinu 1908. 2. Život sv. Pavla. Napisao dr. Rudolf Vimer, kr. sveučilišni profesor. 3. Hrvatska pjesma. Izbor umjetnog pjesništva za puk. Uredio i uvodom popratio Josip Milaković. 4. O narodnom gospodarstvu. Napisao dr. Franjo Milobar. 5. Poučni razgovori II. 6. Ljetopis i imenik književnoga društva sv. Jeronima u Zagrebu za godinu 1906.

Društveni koledar se tiska v 48.000 komadih, članov pa ima društvo samo 14.102, torej proti številu članov „Družbe sv. Mohorja" jako malo. Vprašali bi, kaj je vzrok. Ali naj sklepamo iz tega, da je hrvatski kmet manj izobražen mimo našega? Potem bi se morali merodajni krogi tem bolj potruditi, da se med ljudstvom širi knjiga! Če pa so morda publikacije take, da ljudstvu ne ugajajo, potem je dolžnost odborova poskrbeti za to, da se temu nedostatku odpomore. Vsekakor bi si želeli pri tem društvu, baš ker je nekako merilo za duševni nivô preprostega naroda med našimi brati, večjega napredka.

Glasba

Novi akordi, VI. letnik 1906/7, urednik dr. Gojmir Krek, založnik Lav. Schwentnerjeva knjigarna v Ljubljani. Cena 8 K.

Kroniko sodobnega razvoja slovenske glasbe imenujemo lahko dr. Krekove „Nove akorde". V njih se pojavljajo naši skladatelji, novi in stari, ter nam podajejo svoje najnovejše skladbe, in da so te skladbe objave vredne, jamči skrbnost urednika, čigar ime si je pridobilo po njegovih skladbah dober glas. „Novi akordi" se razlikujejo od podobnih inorodnih zbirk prav bistveno; le-te podajejo izvečine le prazna mašila, škartirano blago. „Novi akordi" pa se ponašajo kot glasilo dobre in tudi prav dobre skladbe in zaslužijo zato občega vpoštevanja.

Pravkar dokončani VI. letnik obsega dobro polovico klavirske skladbe in pa solonapeve s spremljevanjem klavirja, drugo so zbori. Izmed klavirskih skladb je najobsežnejša Vjekoslava Rosenberg-Ružičeva „Sonata", o kateri smo objavili poročilo o priliki, ko je izšla v posebnem zvezku kot ponatisk. Emila Adamiča „Prvi sneg" priča, da se emancipuje skladatelj prosteje do pravega klavirskega sloga, ki se mu je v tej skladbi prav dobro posrečil, Frana Gerbiča „Romanca" in „Spominski list" pa sta prikupljiva po svoji ljubeznivi sentimentalnosti in lahki pisavi. Tehnično višje se je vzpel Josip Prochazka v „Silhouetah", v katerih podaje bujno sliko misterijoznega razpoloženja. Dr. Krekova „Gavota" kaže značilna svojstva v moderni izučenega skladatelja.

Solonapevi: Preprosta in otroško nežna je Emila Adamiča „Iz otroških pesmi na tujem III“, preprosta tudi dr. Benj. Ipavica „Ob studencu“. Istega skladatelja „Menih“, odičen po strastno vzkipevajoči kantileni, se utegne prikupiti basistom. Ognjevitega kolorita je Jos. Prochazkov „Večer“, zanimiv tudi po svojem prelestnem klavirskem spremljevanju. Interesanten, ne lahek problem je rešil dr. Gojmir Krek z uglasbitvijo Drag. Kettejeve „Pred krčmo“, pesmi, polne bridkega humorja. V baladnem tonu se vzpenja ob širokih harfnih harmonijah Antona Lajovica „Romanca“, uglasbena na besede Murn-Aleksandrova. Anton Svetek je uglasbil Otona Zupančiča „Svetlo noč“, ob uspešni gradaciji se javljata tu temperament in stremljenje po plastični izrazovitosti

Zbori: Stanko Premrl objavlja dvoje moških zborov: „Kedar tiha žalost“ in „Trojno gorje“, lepi, možati skladbi odlične harmonizacije, in nežno razpoložen ženski zbor „Lilije“, Emil Adamič krepak moški zbor „Naša zastava“, simpatičen, ljubezniv ženski zbor „Po slovesu“ ter troje mešanih zborov: „Fantu“, „V saneh“ in „V snegu“, ki se glase prijazno in prav prikupno preprosto. Vriskajoče veselje doni iz Emeriha Berowa peteroglasne, v ruskem žanru uglasbene „Vesna krasnaja“, korektno delo je hvaliti v Frana Ferjančiča moških zborih „Pevci smo slovenski mi“ in „Slovo mrtvim“. Vjekoslav Rosenberg-Ružič podaje moški zbor s tenorskim solom „Tudji sviete“, dr. Benj. Ipavic mešan zbor „Zapuščena“, Mihael Rožanc moški četverospev „Roža“. Najznamenitejši in zares odličen je dr. Gojmira Kreka mešani zbor „Tam na vrtni gredi . . . .“, presenetljiv po svoji eleganci in po umnem, vzoritem razsnutku glasovnega stavka. *Dr. V. Foerster.*

Koncert Jaroslava Kociana je priredila „Glasb. Matica“ dne 2. oktobra v koncertni dvorani „Uniona“ s povoljnim uspehom. Posetil je Kocian po nekolikih letih zopet belo Ljubljano, potem ko je absolviral turnejo v Ameriki. Kocian je vsekakor virtuoz na svojih goslih, obvladuje svoj instrument z lahkoto in z gotovostjo, kateri opravičujeta, imenovati ga umetnika. Svoje tehnične zmožnosti je izkazal Kocian zlasti v Čajkovskega „Koncertu za gosli“ op. 35, ki ga je zigral z bravuro, in tudi v lastni skladbi „Old Folks at Homes“, ki podaje varijacije na tema ameriške melodije. V ostalih skladbah je prevladoval liriški značaj, žal, da je bil program v tem oziru ne kaj zanimiv, za Kociana pa tudi ne dosti primeren, ker mu primanjkuje za pravo liriko pristnega čuvstvovanja. Največ skladb na sporedu je bilo Kociana samega, skladb, ki so prijetne sluhu, ki pa ne sodijo na spored koncertujočega umetnika, kajti od umetnika zahtevamo, da nas ne zabava samo, marveč tudi vzgaja in nam teši muzikalno naše hrepenenje z izbiro biserov vznašajoče glasbene literature. Ob strani Kociana je nastopil kot pianist Fran Veselský, dober, soliden in rutiniran glasbenik. Tudi Veselský je podal skladbe lastnega izvora; izmed njih je pohvaliti „Češko fantazijo za klavir“, ki javlja hvalevredno spretnost v okusnem in učinljivem harmonizovanju narodne popevke.

Dr. V. Foerster.

„Venček“ triglasnih narodnih pesmi za šolo in dom. I. Sestavil in na svetlo dal Anton Kosi. Založil izdajatelj (A. Kosi v Središču). Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Leta 1907. Cena 25 h. — „Venček“ obsega same lahke pevske točke, ki se bodo dale dobro uporabljati za sporede pri šolskih veselicah. Ta zbirka obsega povsem druge pesmi kot Žirovnikova, ki je namenjena bolj za razširjenje med šolsko mladino, dočim ima le-ta namen, služiti javnim nastopom, ki se prirejajo z učenci. Vse pesmi v zbirki se pojo lahko tudi dvoglasno. Gospod izdajatelj ima v rokopisu tudi že II. zvezek. *— a —*

Upodabljajoča umetnost

Prva slovenska umetniška razstava v Trstu. — Torej se je vendarle uresničila ta lepa in smela in tako nenadoma spočeta misel o slovenski umetniški razstavi v Trstu! Gotovo bo ta vesela vest prijetno iznenadila vsakega idealno mislečega in kvišku stremečega Slovenca in Slovana, saj si je s tem korakom priborila slovenska umetnost novo in stalno postojanko tu na obalah sinje Adrije, ki je postala v novejši dobi predmet naših najlepših upov in cilj našega neodoljivega hrepenenja. Ta korak pa je tem pomembnejši, ker je stopila slovenska umetnost prvič pred forum, kjer bodo imeli besedo tudi sodniki, ki jih ne vežejo z nami nikake simpatije, izvirajoče iz krvnega sorodstva; in vendar sem prepričan, da sodba teh objektivnih sodnikov-estetikov ne bo mogla biti negativna za našo mlado obrazujočo umetnost. Ker pa ne morem podrobneje poročati in kritično presojati, marveč sem se namenil podati le glavne poteze o razstavi, moram vendar najprisrčneje povabiti vse Slovence in Slovane, ki imajo priliko oglasiti se v Trstu, da stopijo v „Narodni dom“ in si ogledajo umotvore naših slikarjev in kiparjev, kajti preverjen sem, da se bodo vrnili z očiščeno in olajšano dušo iz tega improviziranega svetišča lepote. — Za goste in prijatelje umetnosti je bila razstava otvorjena v soboto 19. t. m. ob štirih popoldne ob navzočnosti nekaterih slovenskih in enega hrvatskega umetnika. Po kratkem nagovoru g. predsednika, višjesodnega svetnika M. Gabrijelčiča, so si gospe in gospodje ogledali razstavljene predmete, ki so nameščeni v dvorani in eni sobi „Slavjanske čitalnice“. Oba prostora sta od veščih umetnikov okusno prirejena, tako da delata na obiskovalca razstave prijeten harmoničen vtisk. Dvorana je odkazana skoraj izključno umetniškemu klubu „Savi“, ki je razstavil skupaj 38 komadov, in sicer so zastopani: Iv. Grohar (6 komadov), Rih. Jakopič (8), Mat. Jama (7), Roza Klein (3), Mat. Sternen (7) in Pet. Žmitek (7). Tu so torej naši moderni in najmodernejši. Razen tega je obešenih v tem prostoru še par slik Henrijete Šantlove, v enem kotu pa stoji kip malega, na tleh sedečega dečka, ki se na roke opira in doli gleda (v vodo, ker je kip namenjen za okrasek akvariju); to je delo mladega istrskega kiparja Iv. Marčelja. Sicer pa je ta stroka na razstavi slabo zastopana, kajti razen treh Zajčevih kipcev (Japonec, Japonka in Egipčanka kot držalka električne svetiljke) ne vidimo na razstavi nikakega plastičnega dela, kar je res škoda. V drugi sobi so razstavili ostali udeležniki, in sicer: Josip Germ (3 slike), Fran Globočnik (4), Ant. Gwaiz (8), Mil. Klemenčič (2), R. Marin (psevdonim, 8), Melita Rojic (6), Henrieta Šantel (11), Hugo Viktor (psevdonim, 8) in Iv. Žabota (8). Ker pogrešamo na razstavi nekatera dobro znana imena slovenskih umetnikov, slika o sedanjem stanju naše obrazujoče umetnosti sicer ni vsestranska in popolna, vendar kaže razstava vse karakterističnejše poteze in glavne smeri, kakor se razvija in koder gre tok našega umetniškega stremljenja. In to je glavno!

Dr. Iv. Merhar.

Našim umetnikom v preudarek. V izložnih oknih tistih ljubljanskih tvrdk, ki imajo naprodaj umetelne predmete, vidimo večinoma reprodukcije izpod rok tujih umetnikov. Reprodukcije te so neredkoma nižje vrednosti in mičejo samo zato, ker jih prodajalec kot tuje proizvode više ceni nego kako domače umetelno delo.

Tej nehvalni domnevi je vdana tudi večina naših razumnikov. Če pogledamo v njih stanovanja, se popolnoma preverimo o tem, kajti nemalokrat vise in stoje po sobah reči, ki ne kažejo prav nič okusa in razuma.

Preveliko vnemo za tuje izdelke opravičuje nekoliko okolnost, da naši umetniki le redkokdaj kaj spravijo na trg in da ponujani predmet često ni docela dovršen, drag pa tako, da mu ne zmore cene prijatelj umetnosti iz srednjega stanu. A ta srednji stan je baš tista vrsta ljudi, ki si želi v svoji lepoljubnosti omisliti umotvor, ko bi ne bil predrag.

Našim ustvarjajočim umetnikom bi zategadelj jako priporočali, da bi pri proizvajanju umetelnih predmetov vpoštevali to okolnost. Opozarjamo jih zato na prakso mnogih umetnikov, po kateri delajo umetelne proizvode za manj imoviti srednji stan. Posamezne, posebno tipične in zaraditega za prodajo jako pripravne predmete izdelujejo namreč šablonsko, to je, napravijo dotični original, ga izpavzajo in pavzo izprebodejo; tako si prirede razmnožilno sredstvo za konture. Z odtiskovanjem si umetnik lahko omisli poljubno število kontur, ki jih potem vse hkratu izbarva. Samo na ta način je mogoče izdelovati dobre reči za nizko ceno. O resničnosti te trditve se docela prepričamo, ako potujemo po Italiji ali Nemčiji; ondi si lahko kupimo res lepih in z rutino izvršenih izdelkov (zlasti akvarelov) za nekaj frankov ali mark.

Ugovarjalo se bo, da šablonsko delo ni opravilo umetnikov. Res ne sme biti tako delovanje naših umetnikov edino njih opravilo, toda razvijajoči se, a ubožni talent se lahko reši s tem marsikatere bridke nadloge in koristno uporabi svoje proste ure.

S prirodnimi lepotami tako oblagodarjena domovina naša ponuja našim umetnikom preobilo motivov za tako delovanje. Skupine v narodni noši (na narodnih plesih, na cerkvenih shodih, svatovščinah itd.) so bogata snov ne samo slikarju, ampak tudi kiparju in rezbarju.

Ob sedanjem cvetočem tujskem prometu bi taki predmeti daleč daleč proslavili naše prelepe kraje; saj smo se prepričali na svojih potovanjih, da baš tujec največ pokupi takih reči, zlasti če so tipične za dotične dežele, po katerih potuje. Seveda mora biti blago ceno ter umetelno izdelano.

Ako bodo naši umetniki izdelovali take tržne predmete pa ravnali po razloženem načinu, ki se je drugod že udomačil, se ustanove tudi tiste cene, ki so edini porok izdatnemu prometu.

Našim prodajalcem umetnin se s tem razgrinja novo polje za razpečavanje umetelnih proizvodov. Ako bi pa bili ti poklicani posredovalci med umetniki in občinstvom nasprotnega mnenja, lahko umetniki sami po komisijskem potu spravijo svoje izdelke med ljudi. *A. H. O.*

Opomnja uredništva. Da bi se omogočilo enotno postopanje pri razsojanju umetelnih predmetov glede njih primernosti za prodajo in glede določitve tržne cene, bi „Zvonovo" uredništvo drage volje sodelovalo po izkušenih in objektivnih strokovnjakih.

Diletantom. Lepo in hvalno je, da se bavijo z umetnostjo tudi neumetniki in neumetnice. Njih izdelki včasi prekašajo navadno blago, vendar opazi vešče oko, da jih je delala premalo za to izobražena oseba, oziroma samouk. Taka zabava je jako hvalna, ako ni v nadlego javnosti, to je, ako se ne sili na ogled. S tem, da se taki predmeti razstavljajo, pa dobiva napačno mnenje opore, da je vse dobro, kar se razstavlja, in da je kaka reč baš zato razstavljena, ker je dobra. Ker je razstavam umetelnih proizvodov vzbujati in bistriti čut za umetnost, naj se nikakor ne razstavljajo taki diletantski izdelki! Odločno pa je grajati sedanjo splošno razvado, po časopisih celo hvaliti tako blago. Takšno hvalisanje ne poučuje laika, ampak mu le utrjuje napačno sodbo in ga zavaja tudi v škodo.

Danes nočemo kaj več o tem pisati. Ako bi pa te dobrohotne besede ne zalegle, bomo poslej v prid javnosti obravnavali tudi o takih delih, kakor jim pač pristoji.

Vse razstavljalce umetelnih proizvodov pa prosimo, naj pri razstavljenih predmetih in v časopisih naznanjajo rok, do katerega so predmeti razstavljeni. Na ta način bo kritiku mogoče, razstavljeni proizvod pravočasno oceniti in nanj opozoriti, občinstvo pa si ga bo moglo s pomočjo čitane kritike laglje in bolje ogledati.

A. H. O.

Gledišče

Slovensko gledišče. *A.* Drama. Letošnja sezona slovenskega gledišča se je pričela kakor običajno dne 1. oktobra, in sicer z uprizoritvijo slovanskega dela, kar nas je prav posebno razveselilo. Predstavljala se je namreč ta večer prvič na našem odru zgodovinska drama Milana Begovića „Gospa Walewska", o kateri so svoj čas laskavo poročali celo nemški časopisi.

Vse takozvane Napoleonove drame — in tudi „Gospa Walewska" spada mednje — imajo bolj ali manj namen, kazati nam velikega Korzijanca, čigar osebnost je ozarjena od gloriole herojstva in polbožanstva, v hipih, ko se ga lotevajo človeške slabosti, v hipih, ko je to, kar vsak drug navaden človek. Težka naloga, ki se ne posreči vsakemu in ki se je temeljito ponesrečila na pr. Hermanu Bahru! Kajti treba je stvar napraviti tako, da ne zasenči nobena maroga nimba, od katerega je obdana Napoleonova podoba, in da se ne upre srce, ki je po pravici prevzeto od občudovanja do tega izrednega človeka. Vsaj deloma iz takega namena je pač tudi g. Begović napisal oni prizor, ki se vrši ob pozni uri v Napoleonovem stanovanju med njim in Walewsko, in prav ob tem prizoru smo se posebno zavedali pisateljevega znanja in njegovega dramatičnega talenta. S finim čutom se je izognil gosp. pisatelj tu vsemu, kar bi kvarilo užitek estetično čutečemu srcu, dasi je bila nevarnost velika. Pokazal nam je Napoleona, tega velikega zmagovalca, premaganega od ljubezni, a pokazal tako, da se nam vidi celo v svoji onemoglosti velik. — Drugo, kar nam je v tej drami zlasti imponovalo, je v vseh detajlih tako plastično izklesani značaj gospe Walewske. Ničesar ni v vsem njenem početju, kar bi nas motilo — vse je naravno, človeško in celo v trenotku, ko se odloči, da res postane to, za kar jo je njen mož prezgodaj in torej po krivici označil — kurtizana Napoleonova, nam ostane simpatična. Vsekakor je „Gospa Walewska" jako lepo delo, v katerem posamezne neznatne hibe izginejo spričo obilih velikih vrlin.

Ponovila se je „Gospa Walewska" dne 8. oktobra.

Dne 6. oktobra zvečer in 20. oktobra popoldne so igrali Schillerjeve „Razbojnike". Dne 18. in 20. oktobra zvečer pa se je uprizorila noviteta „Tat", igra v treh dejanjih, spisal Henry Bernstein, čigar dramo „V stiski" smo videli v lanski sezoni. Drama „Tat" se odlikuje po dobri karakterizaciji nastopajočih oseb. Edini Fernand se nam zdi nekoliko neverjeten, kajti fant, ki ima po lastni izpovedbi hkratu kar dve ljubici, se pač ne bo tako silno zaljubil še v tretjo in celo omoženo žensko, da bi bil voljan, žrtvovati ji svojo čast, da, morda celo svojo eksistenco, ter izdati se za tata na ljubo njej, ki je prava tatica. Idealna ljubezen to ne more biti, ker si je nemožno misliti idealno ljubezen pri človeku, ki ji išče utehe kar na treh straneh, a da bi mu bila Marija zagotovila kako uslugo, ki bi ga bila pri nje-

govem temperamentu vsekakor mogla premotiti vsaj za hip, ne moremo verjeti zaradi tega, ker bi se kaj takega ne ujemalo z ostalim dejanjem. Tako ostane ta stvar nepojasnjena in pisatelj je nemara zato uredil tako, da se Marija in Fernand domenita o dotični zadevi za odrom in ne na odru, ker drugače ni mogel iz zagate in ker se je zanašal na to, da ne bo nihče natančneje izpraševal po motivih, vsled katerih se je Fernand izdal za tatu.

Drama je pisana pač samo radi drugega dejanja. Pisatelj je hotel pokazati, kako moč ima lahko poltna ljubezen. Dramatični višek doseže igra v trenotku, ko se da Richard omamiti poželjenju tako, da za hip pozabi podli čin svoje žene in se v njenem objemu popolnoma vda nasladi — kočljiva točka, ki je izvedena jako spretno, ki pa zahteva seveda tudi spretnih igralcev, da se ne pretvori v banalnost. V tem dejanju nahajamo toliko resničnih potez, da se nam vidi, kakor bi bilo posneto po življenju. Res, vsak mož se ne bo dal premagati tako, ogorčenje v srcu ne zamre pri vsakem človeku tako naglo, a motivacijo za to, da se pri Richardu srd tako hitro umakne ljubezni, čujemo že v prvem dejanju. „Poročena sta šele enajst mesecev", pravi ondi kar tako mimogrede Izabela. Ta stavek je navidezno brezpomemben, a je v istini potreben, da je umljivo to, kar vidimo v drugem dejanju. Toda baš ta stavek nam razodeva tudi slabost drame. Kakor pri mnogih drugih modernih dramah se moramo tudi tu vprašati: Kaj pa potem, kaj čez dve, tri leta, kaj potem, ko se možu ohladi ljubezen, ko lepota njegove žene ne bo imela več iste moči do njega kot zdaj in ko morda tudi lepota ne bo več ista . . . Seveda ni da bi moral človek misliti na take stvari, toda če misli, potem se vpraša nehote tudi: Je li res dramatična umetnost za to tu, da nam predstavlja take mimoidoče epizodice iz življenja? Tudi tu moramo namreč reči: Drame ni konec, prava drama se šele prične in konča se najbrž žalostno. Kajti posledice podlega čina bodo trajale celo življenje! Nikdar ne bo mogel mož pozabiti, da je njegova žena tatica, in celo življenje bo ona trpela radi tega svojega čina, trpela tem bolj, čim bolj bode pojemala njena moč do moža . . . Je pač težko ustvariti kaj v vsakem pogledu popolnega! Starejše drame so skušale podati nekaj bolj celotnega, z ozirom na usodo dotičnega junaka končno završenega, a so morale ostati v detajlu nedostatne, novejše drame nam osvetljujejo posamezen moment iz življenja vsestransko in nam ga slikajo morda z bleštečimi, pristnimi barvami, a ostanejo radi tega fragmenti, epizode! —

Štiridejanska burka „Dva srečna dneva", spisala Fr. Schönthan in G. Kadelburg, ki se je uprizorila prvič na našem odru dne 22. oktobra in ponovila dne 24. oktobra, je povsem taka, da bi se nič ne čudili, ako bi bila provzročila našemu gledišču dva nesrečna dneva. Da ju ni, gre zahvala gosp. Verovšku, ki je nastopil ta dva večera kot gost v vlogi Feliksa ter tudi k reprizi privabil še dokaj občinstva.

V dramskem igralskem osobju so se od lani zvršile nekatere izpremembe. Lepa pridobitev za naše gledišče sta gospa Borštnikova in gospa Kreisova. Obe sta odlični umetnici, a zdi se nam, da govorita obe nekoliko premalo razumljivo. Najbrž temu nista sami krivi, temveč njijin organ, a skušali naj bi vendar, da to hibo po možnosti odstranita. Gospod Haasen, ki je tudi na novo engaževan, je dober igralec. Ugajal nam je zlasti kot Napoleon v „Gospe Walewski". A njemu nagaja zopet jezik. Upamo, da se kmalu odvadi našemu jeziku tujega naglasa.

B. Opera in opereta. Prvo operno predstavo smo imeli dne 4. oktobra. Pela se je ta večer prvič na našem odru „Manon", opera v 4 dejanjih, spisala

Henri Meilhac in Philippe Gille, uglasbil Massenet, v kateri se je predstavilo občinstvu novo operno osobje. Da bode prej ali slej storila naša opera korak nazaj, na to smo morali biti že davno pripravljeni, ker je bilo jasno, da se ne bo mogla dolgo vzdržati na višini, ki jo je bila vsled srečnih okolnosti dosegla in ki je bila neobičajna za provincijalni oder. Se je li zgodilo to že letos, o tem izrekati končno sodbo bi bilo zdaj še prezgodaj. Čudno bi ne bilo, ker je zadnji čas poseglo še nekaj drugega vmes — gmotno vprašanje, ki je bilo še vselej odločilno in spričo katerega mora umolkniti vsaka kritika. Vobče moramo reči, da je novo engaževano operno osobje prav simpatično in vsekakor smemo biti z opero še vedno zadovoljni. Primadona gospodična Marija Collignon in tenorist g. Stan. Jastrzebski sta dve moči, ki se lahko sprijaznimo ž njima, dočim se nam v ostalem osobju itak obetajo še izpremembe.

Ponovila se je „Manon", ki je v muzikalnem oziru jako odlično delo in povsem tako, da se lahko priljubi občinstvu, doslej še dne 10. in 29. oktobra.

Dne 12., 15. in 26. oktobra pa se je uprizorila našemu občinstvu doslej še neznana opereta v treh dejanjih s predigro: „Punčka" (La poupée), ki jo je spisal Maurice Ordonneau, uglasbil Edmond Audran — delo, za katero se bo težko ogrel resen človek, dasi obsega lepe pevske in glasbene točke. Sicer pa gre sodba o operi in opereti našemu strokovnjaškemu ocenjevalcu.

Dr. Zbašnik.

Naša opera. Novo sezono je pričela slovenska opera s francoskimi proizvodi; uprizorila je intendanca Julesa Masseneta „Manon", izza leta 1884. priljubljeno repertoarno opero francoskih, nemških in čeških gledišč, ter Edmonda Audrana opereto „Punčka" (La poupée).

V „Manoni" se kaže Massenet (roj. 1842. leta v St. Etiennu) kaj simpatičnega skladatelja, z lahkoto ustvarjajočega romantičnega lirika. Prekipevajoča melodij je glasba Massenetova, lahko umljiva in prikupljiva, z gracijo se odlikuje v svojih koketnih ritmih, po prisrčnosti v svojem toplem temperamentu. Ima pač glasba njegova v izobilju, kar bi naj bilo muziki prvo svojstvo: ima cvetočo melodijoznost, oni lepi čar, ki ga nadomesti v glasbi težko kaj drugega, saj ostane melodij prazna glasba le votel nič, naj bo odičena še tako bistroumno s skladateljskimi modrostmi. Le nepopolna se je podala „Manon" v slovenskem gledišču: oskubena je v vsakem dejanju, tretjega dejanja prva slika je bila sploh izpuščena, preostal je le torzo, ki kaže Masseneta v značilnih potezah znamenite njegove skladbe; nekoliko so pač krive skromne naše razmere, ki v to silijo, vsekakor pa je seveda komodno, izpuščati, kar je sitno.

Audrana (roj. 1842. leta v Lyonu) opereto „Punčka" je sprejelo občinstvo burno živahno, bilo je frenetičnega odobravanja več, nego smo ga vajeni pri še tako odličnih operah. Operetni žaner je spravil poslušalce v vidno dobro voljo, naivnost dejanja in glasba v njeni kabaretni preprostosti sta ugajali vsem, zlasti mladini. Priznati pa je, da je Audranova operetna muzika prosta banalnosti, prijazna je in zabavna pa primerno lahkoživa.

Operno in operetno osobje si je nabavila glediška intendanca letošnjo sezono od kraja vse novo, odšli so vsi, ki so se nam omilili v prejšnji sezoni. Izbira je, kolikor moremo za zdaj presoditi, srečna; hvaliti je pri vsakem izmed novih predstaviteljev mnogo dobrega in pri nobenem ni videti ničesar, kar bi izzivalo grajo.

Dr. V. Foerster.

Med revijami

„Slovenija" je naslov novemu slovenskemu časopisu, ki je začel izhajati sredi oktobra kot oficijalno glasilo narodno-napredne stranke v Ljubljani. „Slovenija" izhaja v obliki revije vsak četrtek in stane do konca letošnjega leta dve kroni. Prinašala bode, kolikor moremo posneti iz prvih številk, razen političnih člankov tudi sestavke beletristiške in kritiške vsebine.

O Ketteju in Murnu je spisala Zofka Kveder-Jelovšek v 10. številki „Savremenika" povodom 2. izdaje Kettejevih poezij kratko študijo, ki jo posebno omiljujejo osebni spomini naše vrle rojakinje, ki se tudi vidno zaveda, da je Slovenka. Na str. 605. hvali Slovence: „Rijetko tko od nas boluje na hipermodernim osjećajima, na onoj duševnoj rastrganosti in nejasnosti, kojom tako često urodi današnji kulturni evropski život." Za našo prisateljico to res velja, a za druge — žal da ne! *Dr. Jos. Tominšek.*

„Hrvatska Danica" je zabavno-poučen list za preprosto ljudstvo; izhaja v Zagrebu vsakega 15. dne in stane celoletno le 1 K 30 v. — Tretji letnik je bil nehal sredi leta, a s tekočim letom je nastopil list na novo pod novim uredništvom, ki pravi, da mu je „uvijek na umu, da pučka prosvjeta u nas Hrvata stoji na vrlo niskom stepenu, a da dotle, dok naš narod ne dignemo na isti prosvjetni stepen poput drugih naroda, ne može biti pravog napretka u Hrvatskoj". Z dobrimi, lahkimi spisi deluje list v svojem četrtem letniku v to svrho.

Dr. Jos. Tominšek

Zofka Kvedrova-Jelovškova, Vesnické povídky. V Praze. Nakladatel J. Otto. 1907. 344 str. — Kot št 222. „Ottove cenene narodne knjižnice za zabavo in pouk" so izšle v češkem jeziku te „Vaške povesti" Zofke Kvedrove-Jelovškove. V istini, vabi te že lična vnanjost knjižice, da jo vzameš v roko; ovitek ti kaže sliko selske koče, tiho idilo. Podjetno pero gospe pisateljice seznanja Hrvate in Čehe s slovenskim svetom; ta knjiga, ki obsega povesti in črtice, spisane prvotno v slovenskem jeziku, bo služila pred vsem Čehom, a utegne biti dobro došla zlasti tudi onim Slovencem, ki bi se ob znani snovi hoteli učiti češkega jezika. Iz sredine knjige jih bodo pozdravile znane besede: „Stojí, stojí Lublanička, Lublanička dlouhá . . . (ves)." *Fr. I.*

„Slovanský Přehled". Ta na moralni in zato jaki podlagi slovanske medsebojne pravičnosti stoječa češka smotra je stopila z oktobrom t. l. v svoj deseti letnik. V prvi številki nahajamo v prevodu nekatere pesmi enega izmed prvih sedanjih jugoslovanskih lirikov, hrvatskega pesnika Silvija Stratimira Kranjčevića. Nadalje čitamo v tej številki razen vesti o naši „Družbi sv. Cirila in Metoda" in naših severnih narodnostnih mejah poseben dopis g. dr. Dermote iz Ljubljane, ki obširneje poroča o značaju in uspehih letošnjih volilnih borb. *Dr. Fr. I.*

Behar se spominja v 9. štev. s pohvalnimi besedami tudi „Ljublj. Zvona". — V isti štev. javlja Salih Bakamović, da prične izdajati turško-bosanski slovar, ki bo poleg 30 tisoč besed obsegal tudi turško abecedo in slovnico ter seznamek vseh turško-arabsko-perzovskih tujk, ki se nahajajo v „bosanskem" jeziku. — Taka knjiga bo dobro došla tudi nam. *Dr. J. T.*

Splošni pregled

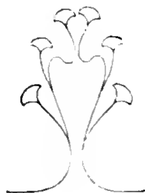
Dušan Simić †. Dne 17. oktobra je umrl v Belgradu nadarjeni srbski pesnik Dušan Simić, jedva 29 let star. Njegovi najboljši umetniški proizvodi so pesmi: „Dubrovniku", „Bosni" in „Noč v Prizrenu". Lahka mu zemljica!

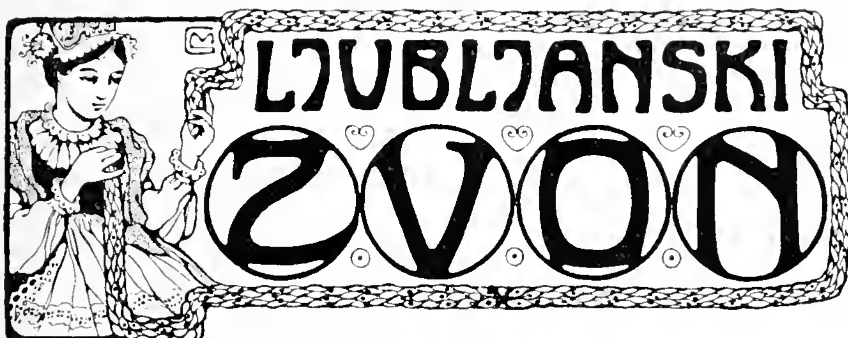
Vela Nigrinova, znana heroina, je praznovala 23. m meseca petindvajsetletnico svojega umetniškega delovanja. Priredila se je tem povodom v belgrajskem gledišču, katerega članica je naša rojakinja že dolgo vrsto let, slavnostna predstava. Uprizorila se je Sudermanova drama „Dom", v kateri je igrala slavljenka Magdo, ki spada, kakor znano, med najboljše njene vloge.

Jugoslovanska ideja in Slovenci. V IX. zv. let. „Zvona" sem poročal med književnostmi o Tumovi brošuri „Jugoslovanska ideja in Slovenci". V zvezi z njo je omenili še tri brošure, ki se takisto bolj ali manj bavijo z jugoslovanskim vprašanjem; ena je „der Panslavismus. Eine nationalpolitische Betrachtung" Cilli 1906, Druck der „Zvezna tiskarna", Verlag der „Zvezna trgovina" von... x, 67 strani. Tej študiji je s Tumovo razpravo skupna misel, da se Slovenci sami ne moremo rešiti pogibeli; nada, da pravica mora priti, je iluzorna; nova volilna osnova ne bo odstranila nemškega minoritetnega „liberum veto"; hrvatsko državno pravo in jugoslovanska ideja se pisatelju zdila umesína in mogoča le, če ju podredimo drugi ideji kot njen del; „vzajemnost slovanska", ki je češkega porekla, je fraza, ker ji nje izumitelji, Čehi, sami jemljejo realnost, krivo pojmujoč rusko-poljsko vprašanje. V rusko-poljskih odnošajih leži težišče Slovanstva in vsake slovanske vzajemnosti; zakaj samo Rusi in Poljaki imajo osigurano eksistenco. Slovani so doslej slepo le občudovali in hvalili oficijalno Rusijo in postali pri tem celo hvalitelji avtokratizma, a Poljske niso poznali. Ako bi Rusija dala Poljski avtonomijo, bi bil storjen prvi korak k velikopotezni slovanski politiki; druga etapa bi bila trozveza Avstrija-Rusija-Francija, ki bi jo izposredovali Poljaki. S to trozvezo pa bi v Avstriji padla nemška nasilna hegemonija in prodrlo Slovanstvo; to bi bil tretji korak slovanske etapne politike. Četrta etapa bi bila obnova poljskega kraljestva; za poljske pokrajine bi se v oni političnì konstelaciji Avstrija lahko odškodovala z „maršem v Solun". Evo, kako se je vse to lepo izvršilo brez Slovencev in Hrvatov! Ves slovanski boj bodo izbojevali Poljaki, mi pa lahko v hladu čakamo ugodnega uspeha rusko-poljske borbe. Pri tej rešitvi slovanskega vprašanja smo Slovenci brez vloge, brez dela; pisatelj nam je odločil za sedaj nalogo lastne krepitve v odporu zoper „Drang": boj proti alkoholu, proti prirojeni lahkomiselnosti in nestalnosti, skrb za šolo in žensko naobrazbo itd., sploh „malo vojno"; to bo priprava za „odločilno bitko", a „nikakor ne dajmo misliti, da jo bomo s tem že dobili; boj bo dobojevan, ko bodo Poljaki in Rusi vrgli z Avstrije moro pruskega okuženja." — Ni dvoma, da je v Lenardovi brošuri mnogo istine; brezdvomno je važna izmiritev Poljakov in avstr. Malorusov za razvoj polit. razmer v dunajskem parlamentu. A sumljiva je pasivnost, na katero nas je obsodil gospod pisatelj v političnih vprašanjih; ali naj bo vsa rešitev za nas le na daljnih poljskih tleh, tu doma pa nič, kjer trka s hrvatskim vprašanjem trializem že na vrata? Na hrvatsko stran se je izpreobrnil pisatelj — g. Leopold Lenard — v

svoji drugi brošuri „Die Wiener ‚Trippel - Allianz‘ und die Lemberger Staats- und Hauptaktion“ beleuchtet von *** (Wien, 1907, Kommissionsverlag: Katoliška bukvarna Laibach, cena 1 K), kjer čitamo na koncu: „. . . Hrvate je dobiti le z izpolnitvijo državnega prava. Seveda bi bil to prvi korak k novi federalistni ustavi in k ‚avstr. državni zvezi‘, ki mora neizogibno priti prej ali poznej.“ S tem je prišel g. pisatelj temeljem naše vnanje politike bliže in je s tem postal realnejši. Sploh bi rekel, da išče g. Lenard rešitev preveč v visoki politiki in da poleg poljsko-rusinskega vprašanja prezira druge slovanske spore, ki se dado odpraviti le, ako jim poiščemo nravne, ozir. nenravne temelje. „Slovanska stvar more vzcvesti edino na silnih osnovah moralnih“, ki izključujejo imperijalistne težnje enega slovanskega naroda nad drugim. To moralno stališče slovanske medsebojne enakopravnosti zavzema urednik „Slov. Přehleda“, A. Černý, in z njega tolmači slovansko vprašanje sedanjosti v brošuri „O slovanské vzájemnosti v době přítomně“ (odtisk iz „Naše Dobe“, XIII. V Pragi 1906). Černý hvali Slovence, da se ne prepirajo nikjer s Hrvati, marveč delajo z njimi skupno zoper tuje sile, ter z uteho pozdravlja novo jugoslovansko kulturno gibanje. V tem tiči prednost stališča Černega, da ne sodi vsega slovanskega sveta po kraju, kjer živi ali kjer je kdaj živel, ampak da odmerja vsakemu delu slovanskega sveta zadačo po njega lastnem značaju in položaju, a seveda z vednim ozirom na ostale skupine. Kar zastopa Černý za ves slovanski svet, to je izvedel Tuma natančneje za naš jug. Oba zahtevata pozitivno kulturno delo, dočim stoje pri Lenardu v ospredju politične konstelacije. *Dr. Fr. Ilešič.*

Listnica uredništva. Gospod N. D. v Trstu. Težko je ocenjevati take stvari! Vi živite v veri, da so poezije iz „albuma neznanega pesnika“ nekaj posebnega — zakaj nas silite, da Vam omajemo to vero? Včasi molči urednik tudi iz — dobrohotnosti! Pred petdesetimi leti bi bil morda še kak slovenski list natisnil pesem, kakršna je „Na jadranskem morju“, dandanes nobeden. Če ne verjamete, pa poskusite! Brez zamere! — Poetu „Izgubljenega ideala“. Vprašajte, če smete še nadalje pošiljati svoje „Poezije“. Nihče Vam ne more braniti, a če smemo prositi — nikar! — Gospod Devin Branko. „Poplavaj drobna ptičica . . .“ tako se začenja ena poslanih nam pesmi. Ne poznamo nobene „drobne ptičice“, ki bi znala plavati. Plavajo race, gosi, a teh vsaj ne boste pošiljali do svoje ljubice! Razžalili bi jo! Tudi vse drugo nezrelo. — Gospod Štefan Poljanec v G. Vaše moške besede nam ugajajo. Iz njih posnemljemo, da ste mož resnega stremljenja. Izmed poslanih pesmi pride precej ena ali druga na vrsto. — G. Pavel Golob. Ali bi se ne hoteli potruditi do urednika? Poslane stvari so take, da bi se dalo o njih kaj reči, a ustno bi se to najlaglje opravilo.

Petruškove pesmi.

Veliki dan.

1.

Poznal te nisem, ko sem mimo šel
v pretemni noči neveselih dni,
velika istina! Zdaj se dani
in veliki je k meni dan prišel.

In v vsej lepoti pred menoj stojiš,
brezmadežna devica, in smejiš
se meni, ki sem te zastonj iskal
sredi meglenih, neprijaznih dalj.

Vse je pozabljeno, kar sem trpel —
kot na kraljico je ponosen kralj,
ki čuti v njej svoj srčni ideal,
moj duh je v sreči pred teboj vzdrhtel.

2.

Klanjam se ti, solnce krvavo,
ki iz megle si vzšlo
nad tiho, mračno dobravo
na brezoblačno nebo.

Klanjam se ti, duh moj premočni,
ki si na beli dan vstal,
ko taval si v temi nočni
in nisi v pozabljenost pal!

Solnce, ki iz megle si vzšlo,
duh, ki si na beli dan vstal:
ker sta razgnala temo,
klanjam se vama do tal.

Kraj morja.

Utihnila je že viharja sila,
spet mirna noč svoj plašč je razgrnila;
morje počiva, že po bitvi vroči
zaspala trudno v zemlje je naročji.

Njegova grud globoko, težko diha
in kakor misel, kakor želja tiha
igrajo in šepečejo njegovi
s peščenim bregom združeni valovi.

A tam svetilnika oči krvave
na morje gledajo, kjer iz daljave
med skalami, otoki v pristanišče
svoj pot težavni trudna ladja išče.

Pesem.

No, in palo snega nam na radost je,
nam na radost veliko, na fantovsko:
naokrog, kamorkoli pogled se vpre,
vse z debelim je snegom zagrnjeno.

Naša koča oblekla je beli kožuh
in na toplem sedi in zre v daljno dalj,
kjer na gori bor temni, za vse slep in gluh,
ves v zelenju pod krono stoji kot kralj.

Že kraguljčki zvene; ven na prosto sani!
in ponese ko blisk nas po polju vran:
kjer za goro k devici srce mi hiti,
k devi bujni in vroči kot letni dan.

List papirja.

Naj li napišem romanco,
ali krvavo balado,
ali poskočno gazelo
za svojo ljubico mlado?

V modi ni zdaj več romanca,
divja se zdi mi balada,
z drugim ko bistra gazela
zbežala je ljubica mlada.

Prešli so dnevi.

Prešli so dnevi kot oblak,
ti dnevi mladoletja,
po svetu blodi moj korak,
iščoč na noč zavetja.

Jaz nisem nikdar bil ljudem,
filistrom, pst! po volji
in mimo hiš njihovih grem,
nočujem v tihem polji.

Poslednja noč.

Večerne so sence odele zemljó,
vzblestela je luna nad temno goro,
in zvezde na nebu prijazno žarijo,
tam v gaju na griču topoli šumijo . . .

Svit beli kot sneg poljublja ravan,
kazaka solnce to je, kazaka dan,
kónj staje bežijo čez polje širno,
moje srce je tak sladko nemirno.

Iz gošče razlega se slavčev glas,
na oknu prikaže se deve obraz —
ve, misli moje, zakaj ne spite,
oči moje, kam neki strmite?

Kako razburja kri ta radostni šum,
ki prihaja sem iz delavskih trum,
in vsaka pesem, od njih zapeta,
se zdi mi, kakor da himna je sveta.

Mrakovi zbežijo za daljno goro
in jutranja zarja razvname nebo,
že konji z menoj tja v mesto drevijo,
in — step ukrajinska — tedaj adijo!
O, zbogom, poslednja vesela noč,
o, zbogom, ukrajinska bela noč!

V daljavi gozd temní . . .

Zdaj na pot, moj drug neznani,
solnce nizko že stoji —
predno zarja noč oznani,
že sva tam brez vse skrbi,
kjer v daljavi gozd temni.

Sem čez pisano, glej, polje
veter žito valovi
in škrjanček dobre volje
v nebu pesem žvrgoli,
a v daljavi gozd temni.

Lahkih nog čez polje širno,
kam se ti tako mudi? —
Moje to srce nemirno
le naprej, naprej teži,
kjer v daljavi gozd temní,

Javor — brat me tja pripelje,
oče — hrast blagoslovi,
sestra — breza mi postelje,
lipa — mati upokoji,
kjer v daljavi gozd temni.

Večerno srečanje.

Čez strme rebri gre oblak,
v srebrnih valih diha trava,
ob jelši jelša strepetava,
iz težke dalje pleše mrak.

Molčeč popotnik mimo gre . . .
Počakaj! Stoj! Povej! . . . Zaman je . . .
Pa morda ravno njemu znan je
lek, ki nobeden zanj ne ve?

Vladimir Levstik.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

„Kaj naj se prepiram s tabo?“ se je togotil Kastelic. „Ti Zupan tako vse najbolje veš, ali od sebe ne daš nikoli nobene fige!“

To rekši izprazni kupo.

„Le pij!“ je odgovoril Zupan. „Vino je kislo, a tvoja ilirščina je še kislejša. Pa kaj bom govoril o vinu! Kakor pokvarjeno kislo zelje je!“

Pristavil je: „Nič o slovenščini! Nič o ilirščini! Slovanščina, ta je prva! Ta je naša rešiteljica, da nismo tisti osli, kakor smo!“ Bil je podoben kuhanemu rdečemu raku.

Pa Kastelic se je tudi razburil: „Kaj boš s slovanščino, če je pa ni! Boš nam pa spet rezal svojo Meko, češ, Bednini v Arabiji so Slovani, ker pravijo svojemu mestu Meka, kar je po tvojem toliko kakor Mehka! Avgur nespametni!“

„Naj li pred tebe mečem bisere, Kastelic?“ ga je zavrnil Zupan zaničljivo. „Ti zlezeš še itak čez plot, pa ne na hrvaško stran, nego na stran proti Dunaju, kjer se naši učenjaki tako dobro počutijo v nemški svoji volni! Čez ta plot boš ti skakal, kozoprsk!“

Kastelic ni odnehal: „Nam li preostaja kaj drugega? S slovanščino nas hočete pitati, a mi nismo mlade gosi, da bi jo žrli! Ilirščine nam ne privoščite, kaj nam torej ostane drugega, nego da pričnemo zajemati iz polnega nemškega škafa. Morda nam je napredek zagotovljen le tedaj, če krenemo na livade, kjer kraljujeta Goethe in Schiller!“

„In če dalje tlačanimo nemškim grajščakom,“ se je oglasil Smole, „ki nam izsesavajo kri in mozg! Naše ljudstvo pa bodi zabito kakor danes!“

„Glodaj torej svojo slovenščino — se je zatogotil Kastelic — in živi od svojih slin. Prav kakor ti drago!“

Tu se je obrnil ruski knez k Metelku: „Kakega mnenja ste vi, gospod profesor?“

Metelko si je obrisal obraz z modro ruto in tobaka si je nasul v nos: „S Kastelcem in Zupanom ni govoriti, svetlost! Posebno tedaj ne, ko sta pila nekaj vina. Jaz pa mislim, da ostanimo tam, kjer smo. Svojo rušo, na katero nas je postavil stvarnik, nam je ljubiti in ljubiti moramo tudi jezik, ki nam je dan!“

„Genljivo,“ je kričal Zupan, „kakor da nismo samo vejica na mogočnem hrastu Slovanstva! Pa se prepiraj s takim človekom! Martina Lutra nam je treba, Martina Lutra, da nam ustvari vseslovanski jezik! Tukaj tiči resnica, buteljčki, tukaj!“

„Vzemi vrv,“ se je drl Kastelic, „pa se obesi na vseslovanski hrast, šleva vseh šlev!“

„In ti,“ je tulil Zupan, „skoči v vodo pa utoni! Škoda bi te ne bilo!“

To kričanje ni premotilo Metelka: „Verujte mi, svetlost, da je slovenski jezik lep in gibčen.“

„Sedaj privleci svoje eje na dan!“ se je šalil Zupan.

Knez je bil radoveden, kaj pomeni ta medklic. To je dalo profesorju slovenščine priliko, da se je spustil v jezikovno razpravo, v kateri se je v prvi vrsti pečal s črko e in ž njenim različnim naglasom v slovenščini. V dokaz se je končno skliceval na ta-le stavek: Sosed ne bodi jezen, da sem jeseni tvoj jesen posekal.

„Ni to prekrasno, svetlost! In tak jezik so ti gorjanci obsodili v smrt!“

Metelko se je zmagonosno oziral okrog sebe.

Knez si je dal imenitni Metelkov stavek prevesti na nemščino in potem ga je preložil na ruščino. To je dalo povod jezikovnemu razgovoru, katerega so se živahno udeleževali Kastelic, Metelko in Zupan.

Prešeren in Piškotov Francelj sta sedela pri koncu mize, bolj proti oknu. Jezikovni razgovor ju ni zanimal. Tudi je bil Prešeren zamišljen, kar je prijatelj takoj opazil.

„Danes si žalosten, France?“ je vprašal sočutno.

Pesnik je vprl vanj svoje oči: „Kaj so ti Primčevi?“

„Primčevi? Kaj ti mari teh ljudi?“

„Rad bi vedel!“

„Ošaben zarod so! Ona ima toliko olike kakor branjevka, ki prodaja zelenje pred rotovžem, napuha pa toliko, kakor da je soproga cesarskega guvernerja.“

„In on?“

„On pa sedi na svojih vrečah in trepeta od strahu, da bi ne padel kak vinarček iz njih.“

Prešeren je globoko vzdihnil. Zamolklo je vprašal: „Ali prihajaš v to hišo?“

„Včasi.“

„Včasi! Kakšna sreča!“

„Sreča? Če te ošabni puhloglaveži gledajo čez rame!“

„Videl si tudi deklico?“

„Kako deklico?“

„Deklico, ki ima obrazek kot rožmarinček in očesi kakor dve zvezdici, vzeti z jasnega nočnega neba!“

„Ti sanjariš, dragi France! Odraslega dekleta pri Primčevih ni!“

„Kdo govori o tem, da je odrasla? Kakor gazelica je, kakor sonetek, ki je prikipel iz Petrarkovega srca!“

„Jezus in Marija!“ se je začudil prijatelj. „Morda govoriš o tistem otroku?“

In šaljivo ga je oponašal: „Kakor gazelica je, kakor sonetek! Ali pa vsaj kakor gozdni vrelček v Eichendorffovi pesmici!“

„Kakor solnčni žarek je,“ je govoril Prešeren navdušeno, „katerega je dal stvarnik iz svojih rok!“

„Ta žarek pa je sedaj prebodel tvojo dušo, poet?“

„Meni ne bode solnčni žarek, meni bo ostro brušen meč, ki mi zaseka globoko rano v trpeče srce!“

„Doživeli bodemo novega Petrarka,“ je del Piškotov porogljivo, „in na koše bo prinašal solza srečnim Slovencem!“

„Ti ne poznaš idealov! Suhoparen jurist si in cekin je tvoj ideal!“

„Če že ne cekin, pa vsaj tisto, kar se kuha in peče! Želodec je naš gospodar! In gospodar je tudi vseh navadno! Vsako nesrečno ljubezen prav rad prodam za klobasico, ki se kuha v kastroli moje matere!“

Tu se je Francelj prav srčno zasmejal. Potem pa je dostavil: „Glej, vino se v kozarcu smeje! Poškropi si svoje nesrečno srce ž njim, da bode laže govoriti s teboj!“

„Ne vem, naj li pijem s teboj?“ je odgovoril Prešeren hladno. „Zaslužil si moje zaničevanje! Poet takega Kranjca ne mara!“

„Pa vendar pijva! In če ti je prav, pri tem lahko govoriva o tvoji gazelici, o tvojem sonetku!“

Ko sta izpila, je vprašal Piškotov: „Hočeš li čuti resnico?“

„Govori!“

„Torej! Kak je ta tvoj ideal, ta tvoj solnčni žarek, s katerim je Bog oblagodaril ubogo našo zemljo? Razposajeno in slabo odgojeno otroče je!“

„Tudi Petrarkova Lavra je imela napake. In kolikor jih ni imela, priobrekoval jih ji je hudobni svet!“

„Izvrstno! Primčev otrok in Petrarkova Lavra!“

Dodal je sarkastno: „Imej vendar usmiljenje z amijenskim korarjem! Če tako govoriš, se ti v grobu obrača kot vrtavka! Ali resnica je, da je razvajeno in slabo odgojeno otroče! Pa je še nekaj!“

Pesnik ga je prav milo pogledal.

„Glej me še tako milo! Vse ti moram povedati! To otroče ima na sebi — čakaj no, kako ti naj to povem, da ne bo prehudo zadelo pesniške tvoje duše? Primera sicer ni mogoča, ali resnična bi bila! To otroče ima na sebi nekaj prezgodnjega. Vidi se mi kakor šibko drevesce, ki je že spomladi rodilo nekaj nedozorelega sadja.“

„Ne umem te!“

„Kmalu se ti razprše temni oblaki! Omenjeno otroče že goji v sebi nekaj poželjivega. Skoraj bi se takole izrazil: Izpod krilca ji še gledajo dolge bele hlačice — vzlic temu pa že škili po moških. Zavija ti tako čudno svoje poglede, da že danes vemo, kako skrbno bo nastavljala mreže, v katere bo lovila — moške hlače!“

„Ti si grdoba!“

„Grdoba ali negrdoba! Še bolj žalostno pa je, da materi, ti branjevki, vse to ugaja; raje naj bi to gazelico vsak dan namazala z brezovcem!“

„Neolikanec si! Vidi se, da pregosto občuješ z vozniki na Piškotovem dvorišču!“

Ni se dal premotiti prijatelj: „Jaz bi jo že z brezovcem ošvrkal in pri vodi in kruhu bi jo držal. Ta cvet bo prezgodaj dozorel. In ostro trnje se bo skrivalo pod njim, da se do krvi obode, kdor bi se približal!“

Prešeren ga je zavrnil: „Kdaj je pesnik še srečno ljubil!“

·Oni pa se je šalil: „Priromal bo Torquato Tasso z Gorenjskega ter se zaljubil v Julijo, vojvodinjo ljubljansko. In svojo nesrečo bo na cente prodajal! Kdo bi ne jokal?“

V pesniku je vse gorelo.

„Če bi o tem vedel prijatelj Zupan?“

„Kaj bi bilo?“

„Imenoval bi te osla!“

„Gospod Jereb!“

Govorila sta že tako glasno, da sta nase opozorila drugo družbo.

„Ona dva se tudi prepirata,“ je zaklical Smole. „Tu se razgovarjamo o resnih rečeh, a ta mladeniča se med sabo prepirata ter tako žalita ljubega gosta, ki je danes počastil mojo hišo!“

Prešeren in Jereb, ki sta bila v jezi vstala, sta osramočena sedla.

„Poslušajta!“ je godrnjal Smole. „Kadar je govoriti, ničesar ne vesta!“ Obrnivši se h knezu: „Če sta le dva Kranjca skupaj, se prepirata!“

„Pri Rusih itak ni drugače,“ je odgovoril Volkonski. „Ostanimo pri svojem razgovoru! Učeni gospodje ste! Ali vidi se mi, da niste edini, katerega jezika naj se oklenete. In ljudstvo, kako misli to?“

Tu je povzel besedo okarani Jereb: „Kastelic ima v mislih nekaj drugega, Metelko zopet nekaj drugega in Zupan tudi nekaj drugega. V teh glavah se meša tista španska juha, nas mlajših pa nihče ne vpraša! Vi pa, svetlost, ste vprašali, kako misli ljudstvo? Modro vprašanje je to, in če dovolite, vam odgovorim, dasi sem mlad ter nimam toliko skušenj, kakor trdi učenjak svetega pisma, slavni naš Zupan, da bi umel skuhati lonec surove repe!“

„Lonec repe boš že skuhal,“ se zajezi Zupan, „ali prav soliti je ne boš vedel!“

Volkonski je miril: „Tudi mladina ima pravico govoriti, ali v gotovih mejah.“

„Tudi na tem mestu ste izpregovorili pametno besedo, svetlost,“ se je oglasil Jereb. „Kaj misli ljudstvo? To je ravno, da nič ne misli. Vprašam s pravico, imamo li sploh kaj ljudstva? Ali je ta tolpa, ki se rodi, ki umira po umazanih kočah, sploh ljudstvo? Ima kaj misli? Nobene! Ima kaj občutka? Samo za skledo, ki ni nikdar polna, in pa za strah pred hudičem, katerega so ji vbili v glavo, da jo laže davijo in peste. Je li le ena kaplja krvi v teh izsesanih in stlačenih telesih last ljudstva? Nobena!“

„Izdajalec!“ se je razljutil Metelko.

„Tepec!“ je rohnel Zupan.

„Lažnivec!“ je vpil Prešeren.

Pa tudi Jereb je vpil: „Da, da, svetlost! Nad tem ljudstvom sem že davno obupal. In vi vsi, ki kričite nad mano, kakor so kričali Judje nad Kristom, vi vsi se še radi povrnete k nemškim jaslim! Dixi!“

Jeza je prevzela Zupana, ki je itak že pil preveč vina, da so se mu udrle debele solze po obrazu.

„Gospodje," je zastokal, „ali sploh vemo, kaj hočemo?" — „Ne vemo!" In tu je udaril z roko po mizi, da je zažvenketalo steklo na njej.

Utihnili so, ker so občutili, da niso brzdali divje svoje strasti.

„Na tem polju torej tudi needinost!" je izpregovoril knez zamolklo.

„Tako je, svetlost!" je odgovoril Smole. „Ni je misli v Kranjcih, ki bi obenem živela v dveh glavah".

„Kje vam je iskati spasitelja?" je vprašal Vonkonski. „In vaši svečeniki?"

Ravno takrat so se vrata lahno odprla. V sobo je pomolil Ciril Erbežnik koščeni in izstradani svoj obraz. „Aga!" je zahrščal. „So že skupaj! Vino pijejo, prav kakor sem si mislil!" Svoj oguljeni cilindrček je vrgel v kot k peči. „Pa še enega sem pripeljal - Cumpeta, deficijentpristerja! Le korajžo! Vilhelm, le noter!"

Ker se iz predsobe ni nihče odzval temu pozivu, je odprl gospod Ciril vrata na stežaj ter potegnil nekoga v sobo, ki pa se je nekamo obotavljal in branil. Privlečeni je bil Viljem Cumpe, penzijonist iz mestne župe pri sv. Jakobu. Istotako klavrna prikazen kakor Ciril Erbežnik. Svoj cilinder je premikaval v roki ter izpregovoril v stiski: „Ta me je silil! Jaz bi ne bil prišel!"

„Kaj se boš sramoval, zgaga plešasta!" To rekši mu je potegnil gospod Ciril cilinder iz rok ter ga je vrgel k onemu v kot.

„Samo glej," je kričal, „da ga mi ne zamenjaš potlej! Moj je nov, Cumpe, tvoj pa je že malo ponošen!"

„Sedaj pa sediva!" Od nekod je privlekel dva stola ter ju potisnil k mizi. Na enega je potlačil Cumpeta, na drugega pa je sam sedel.

„Mimo sva prišla! Pa se mi je zdelo, da nekaj vpijete tu gori! Hudimana, sem dejal, ta bi bila čudna, če bi s Cumpetom ne dobila kozarca vina tu gori, pri prijatelju Smoletu, ki ima polne mošnje in polne sode! Kaj se boš držal, Cumpe! Pij raje!"

In pograbil je Kastelčev kozarec ter ga postavil pred svojega prijatelja. Sam pa je pograbil po Zupanovi čaši. Dvignil jo je proti oknu, ter siknil navdušeno: „Čisto je in sveti se kot cekin!"

„Hvaljen bodi Jezus, ki nam ga je ustvaril!"

S temi besedami je izpraznil čašo. Tudi Cumpe se je z obema rokama oklenil polne posodice ter jo potem s tresočo roko vzdignil k ustom.

„Na vekomaj amen!" Do zadnje kaplje je izpraznil kozarček.

(Dalje prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal **dr. Jos. Tominšek.**

(Konec.)

VII. Učenje in učenjaki.

se šolstvo, nižje in višje, je izborno urejeno in stroga točnost velja povsod, brez posebnih ozirov na kako udobnost učencev in učiteljev. Uprava je draga, ker se gleda na neprestani napredek, na vedno izboljševanje prostorov, naprav, učil i. t. d. Zato pa so tudi študije precej drage in nalagajo staršem velike žrtve; posredno pa to seveda pritiska na pridnost manj premožnih učencev. Šolnina se plačuje v vseh šolah, a je v raznih zavodih različna, seveda vobče v boljših šolah višja. Na Friderik-Werderjevi gimnaziji, ki spada med najboljše, znaša n. pr. šolnina letnih okroglo 160 K, ki se plačajo v štirih obrokih; oproščeni so le tisti dijaki, ki jim je podeljeno kako izpraznjeno „prosto mesto"; število teh mest je omejeno in določeno. — Na berlinskem vseučilišču se plačuje kolegnine za vsako uro 6 K, ne oprosti se nihče, le odložiti se more plačilo na poznejši čas.

Za notranjo ureditev sem se izmed srednjih šol najbolj zanimal pri „cesarja Friderika šoli" v Charlottenburgu, na meji Berlina. To je namreč ena izmed tistih „reformnih šol", ki se o njih toliko pisari; tu je oživotvorjena, da se poizkusi, ali in kako bi se dala združiti gimnazija z realko. Prva tri leta se namreč poučujejo vsi dijaki skupno, s tretjim letom pa se ločita gimnazija in realka in šele zdaj se pričnejo poučevati na vsaki strani značilni predmeti, torej v gimnaziji zlasti latinščina (z desetimi tedenskimi urami!) in dve leti pozneje grščina (z osmimi tedenskimi urami), v realki pa francoščina in angleščina. — Da se vidi, kaj se tu od dijaštva glede žrtve časa zahteva, priobčim urnik za obvezne predmete enega višjih razredov, za takozvano „spodnjo sekundo", ki odgovarja nekako našemu petemu gimnazijskemu, oz. realčnemu razredu. Pouk se začenja zjutraj ob osmih in traja do ene ali dveh popoldne; dvakrat na teden se nadaljuje še popoldne od štirih dalje. Na dneve so bili predmeti razdeljeni takole: v ponedeljek: matematika,

latinščina (zaporedno dve uri), grščina, telovadba, risanje, torej do dveh; v torek: latinščina, francoščina, matematika, grščina, telovadba, in od štirih dalje: latinščina, zgodovina, petje; v sredo: nemščina, latinščina, grščina (zaporedno dve uri), kemija; v četrtek: verouk, matematika, latinščina, grščina (dve uri), risanje; v petek: nemščina, zgodovina, latinščina, grščina, petje; popoldne, od štirih dalje, še: francoščina, telovadba; v soboto: nemščina, latinščina, grščina, fizika, verouk. — To je vsekakor obloženost, kakor bi bila pri nas nezaslišana. Vendar ondotno dijaštvo nima splošnega znanja nič več kakor naše, v nekaterih predmetih, n. pr. v zgodovini in zemljepisju še manj; v podrobnostih se seveda uče precej več; zlasti se morajo v jezikih mnogo učiti naizust, imenitnih pesnikov n. pr. malodane vse pesmi. Manj pa je jezikovnih nalog; iz nemščine le po osem do devet na leto. —

Razume se, da se tujci, ki dohajajo zaradi študij v Berlin, za srednje šole vobče malo brigajo. So pač prihajali pred nekaj leti srednješolski profesorji in kandidatje skoraj s celega sveta tja, ogledovat si berlinske zavode in poslušat pouk. Učna uprava pa je naposled omejila to nadlegovanje berlinskih šol; le s posebnim dovoljenjem, ki ga mora izposlovati s pomočjo poslaništva dotična država, se dovoli zunanjiku pristop v zavod in k pouku. Ker jaz nisem imel namena, proučiti srednjo šolo, in si zato nisem oskrbel dotičnega dovoljenja, a sem hotel vsaj mimogrede nekaj spoznati tudi te razmere, sem stopil kar pred naučnega ministra, prijaznega belobradatega Studta, in na njegovo priporočilo so se mi odprla nekatera vrata. — Sploh se opaža v Berlinu sledeče: le pri nižjih uradnikih, slugah, pedelih i. t. d. je videti zloglasni pruski birokratizem; višji uradniki pa niso prijazni le v besedah, ampak tudi v dejanju.

Na vsem berlinskem vseučilišču ni ponosnejšega „gospoda“, nego je vratar; prezirno meri vseučiliščnike, ki prihajajo k njemu s tisočerimi vprašanji in željami, in kakor bi jim kaj zapovedoval, jim daje informacije. Kaj pristopen pa je razlogom, ki se mu povedo v jeziku, umljivem celemu svetu: v denarčku . . . Vsemu drugemu osobju, na vseučilišču in v institutih, pa vsa čast; ti ne dobe in tudi ne pričakujejo nikakega priboljška in so vendar vedno postrežljivi. Edino neki manipulantni uradnik v vseučiliški knjižnici se je enkrat malo repenčil, ker na izposojilnem listku mojega slovenskega imena baje ni znal brati; no, ali v tem mestu se poplača enako z enakim: jaz sem ga začudeno vprašal, kako je mogoče,

da službuje v taki knjižnici, ne da bi poznal navadne slovansko-latinske črke . . . In vse je bilo v redu.

Berlinsko vseučilišče je zdaj prvo nemško vseučilišče; najuglednejše učenjake pozivljejo tja in tu zaključujejo svojo karijero. Vsa ostala nemška vseučilišča trpijo zaradi tega in so jezna na osrednjo vlado, ki z vsemi sredstvi, tudi seveda s splendidnimi denarnimi žrtvami deluje na to, da postane Berlin tudi središče in višek učenih študij in zbirališče prvih učenjakov vseh strok. V mnogobrojnih ostalih vseučiliščih se more začasno pač dvigniti ta in ta stroka; a za vse ni sredstev. Vprav ta dosegljivo absolutna popolnost vseh znanstvenih sredstev daje Berlinu njegovo važnost zlasti za tiste, ki so v svojo stroko praktično že vpeljani, a se še hočejo temeljito in vsestransko o njej poučiti.

Vsled tega centralizovanja se je berlinsko vseučilišče tako neverjetno hitro dvignilo, prav tako hitro kakor celo dvamilijonsko mesto. Saj je vseučilišče še razmeroma mlado, niti sto let staro; ustanovljeno je l. 1809. in otvorjeno z l. 1810. Pa seveda: že prvi izvoljeni rektor je bil Fichte in med prvimi dekani sta bila Schleiermacher in Hufeland! Leta 1810. je bilo 250 slušateljev in 55 docentov; zdaj je docentov okrog 500, vpisanih slušateljev 7—8000. Med njimi je gotovo polovica tujcev; ako bi prišteli sploh vse, ki imajo pravico poslušati predavanja, bi naraslo število slušateljev na kakih 12000.

Slušateljic je redno nad 300; pri nekaterih profesorjih kar toliko, kolikor moških slušateljev, pri drugih malo, pri nekaterih nič. Vsaka slušateljica pa mora imeti od dotičnega docenta podpisano potrdilo, da ji dovoljuje obiskovati njegova predavanja. — Nekateri profesorji so kaj galantni in zato je pri njih ženstva vse polno; n. pr. pri duhovitem germanistu Schmidtu (ki je bil prej na Dunaju), znanem pod imenom „Der schöne Erich“. So pa tudi njegova predavanja res prijetna, poetična in vendar temeljita. — Njegov sostrokovnjak, slavni Röthe, je pa iz čisto drugačnega kova; ta učenjak sestoji le iz bistroumnosti in temperamenta; Schmidt boža in privablja, Röthe zgrablja in fascinira. Predavata oba v največji dvorani, kjer ima kakih 700 slušateljev prostora; dvorana je pri splošnih njiju predavanjih pri Schmidtu polna, pri Rötheju natlačena, a pri Rötheju ni ne ene ženske! Nekoč se je skušala drzna slušateljica vtihotapiti in se je zamaknila za zadnje klopi. Ne boš! Röthe se ozre kakor vselej tako tudi topot s katedra in premeri bistro vso dvorano: jo že ima! „Ali ni tam zadaj nekaj ženskega?“ vpraša na ves glas,

kažoč s prstom tja. „Prosim, dama, odstranite se!“ In dijaki, ki svojih „koleginj“ ne vidijo prav nič radi, vsaj v vseučiliških prostorih ne, so gromovito ploskali svojemu profesorju . . .

Vseučiliško poslopje je za ogromno število dijaštva popolnoma nezadostno; odzunaj, izpod „Lip“, skoraj nasproti „kraljevi operi“, je stavba dokaj ponosna in priznati se mora, da je imel princ Henrik, brat Friderika Velikega, ki si je bil postavil to palačo, res lepo bivališče. A za vseučilišče taka hiša vkljub mnogim popravam in raznim prizidkom zadostuje le za silo. Ko bi več ko polovica slušateljev vseh fakultet ne bilo zaposljenih malodane izključno v posebnih institutih, bi bilo na vseučilišču sploh vse poučevanje in učenje nemogoče. Še zdaj je ob odmorih po ozkih hodnikih in v sila majhni spodnji veži gneča, da se jedva preriješ; še sitnejša je prav mračna tema, ki tod vlada. — Zelo praktično pa so urejene sobe za predavanja, le premajhne so; pri glavnih predavanjih mora dokaj slušateljev le stati, dasi imajo nekatere dvorane celo galerijo.

Ozki hodniki služijo obenem za garderobo; kajti v sobah ni nikakih obešal, tudi docentje prihajajo redno razoglavi iz svojih čakalnic. Ti hodniki so pravo torišče za tatove; kajti razume se, da se morejo pomešati med dijaštvo razni elementi; no, in tudi med dijaštvom so taki, ki se jih rado kaj prime. Res stoji ob vsakem oglu kak uslužbenec kot stražnik; a kako naj vse pregleda? In kako naj ve, vzame li vsak res svojo suknjo, svoj dežnik? — Da se vsaj suknje ne pokradejo, so si izmislili prav čudno samopomoč: Ob vsaki obešalni kljuki na hodnikih je namreč pribita močna železna veriga, debela in dolga skoraj tako, kakor se ž njimi priklepa goveja živina. Dijak, ki se boji za svojo suknjo, prinese s seboj ključalnico, potegne eno izmed verig skozi rokav svoje suknje in zaklene oba konca s ključalnico. Tako je tatu res nemogoče odnesti suknjo celo. Dežniki in klobuki pa se ne dajo zavarovati; zato jemlje, kdor je previden, le — slabe s seboj. — Tem verigam se čudi vsak tujec.

Na zelo kuriozen način se izraža na berlinskem vseučilišču priznanje (ali pozdrav) in oporekanje. Navada je namreč, da se vsak docent ob vstopu pozdravi z glasnim — topotanjem nog ob tla; čim priljubljenejši je mož, tem hrupneje ropotajo z nogami, da se soba kar trese. Nekateri dijaki so pravi virtuozi v tej godbi, noge jim delujejo kakor stroj in dobro jim služijo dolgopodplatni čevlji. Z istim topotanjem spremljajo docenta, odhajajočega ob koncu ure, in z istim hrupom izrekajo svoje priznanje, če se predavatelju

posreči kak dovtip ali če kaj prav imenitnega pogodi, če se mu posreči govorniška fraza i. t. d. Kadar kaj predlaga (glede ur, glede knjig i. t. d.), mu pove cepetanje z nogami, da so slušatelji zadovoljni z njegovim predlogom. — Vsako nezadovoljnost pa pomeni drsanje z nogo po tleh. Ako kak slušatelj pride prepozno in n. pr. moti predavanje s trdo hojo ali z loputanjem vrat, gotovo mu „eno“ zadrsajo. Tudi napram profesorju je dijaštvo brez posebnih ozirov; samo zareklo se je nekoč enemu in že je neki slušatelj — celo v prvi klopi — trdo zadrsal, tako da se je profesor ustrašil! Ko je nekoč znani Wilamowitz, hoteč povedati nekaj posebno pretresljivega, markiral sočutje s čisto tihim govorjenjem, ga naenkrat prekine izza zadnjih klopi jezno škrtanje čevljev po tleh: slušatelji niso slišali in razumeli tistih besed in so dali tem potem duška svoji nevolji! Wilamowitz je bil najprej osupel vsled takega motenja, potem si je le prepovedal to postopanje; a slušatelji mu niso prav nič zateptali v znak priznanja, dasi vprav njega sila cenijo . . .

Predavanja se vršijo sila točno in slušatelji jih obiskujejo zelo redno, kolikor sem mogel presoditi v tistih tednih, ki sem si jih odločil za študiranje vseučiliškega ustroja. Začno se točno ob četrt in predavatelj konča točno ob uri; ako hoče dostaviti le še nekaj stavkov, si izprosi posebno dovoljenje pri slušateljih. — Sedeži imajo številke in pri zelo obiskovanih predavanjih si dajo redni slušatelji določiti svojo številko, da imajo potem pravico, s svojega sedeža spoditi vsakogar, ki bi se morda pred uro tam umestil; smejo pribiti na dotično mesto tudi svojo vizitko.

Tistih „buršev“, ki na malih univerzah igrajo veliko vlogo, v Berlinu skoraj ni videti. Da bi kje stali v gručah ali prirejali svoj slavnostni „bumel“, o tem ni govora zaradi velikega navala resnega dijaštva v omejenih prostorih. Tuintam se giblje kaka pisana čepica med enostavnimi črnimi klobuki, a kot skromna posameznica popolnoma izgine v črnem morju. — Vse pa, kar obiskuje vseučilišče, si omisli črno, precej veliko torbo, ki v njej prenaša svoje knjige, zvezke in brašno; po tej torbi spoznaš vseučiliškega slušatelja, pa tudi docenta.

Izborna naprava, vredna, da bi jo povsod posnemali, je „akademiška čitalnica“. Njeno poslopje, velika baraka, stoji v „kostanjevem gozdiču“ tik za vseučiliščem. Za šest kron postaneš za vse leto član te čitalnice in moreš zahajati v njeno veliko čitalniško dvorano vsak dan od osmih dopoldne do polosmih zvečer (po zimi od devetih dopoldne do osmih zvečer) čitat časnike in časopise.

Čitalnica jih naročuje okrog 500 iz vseh krajev sveta in v skoraj vseh jezikih, japonske prav tako kakor angleške, ruske, srbske, bolgarske . . . Ako bi kdo iz svoje domovine slučajno ne našel nobenega bližnjega lista, more predlagati, da se ta in ta naroči. — Zlasti važni so perijodni časopisi, zabavni in znanstveni, ki se nahajajo tu v tolikem številu za vse stroke, da se s to čitalnico težko merijo največje vseučiliške knjižnice. — V čitalnici je vedno polno bralcev; zlasti v odmorih med predavanjih pridrevi sem dijaštvo, da tu s čitanjem na najboljši način prebije tiste četrt ure. — Člani te čitalnice imajo vrhutega pravico do znižanih cen pri različnih produkcijah. — V zvezi s čitalnico je knjižnica, ki obsega okrog 4000 zvezkov najvažnejših novejših beletristnih del.

Znanstvenega dela pa se naučimo v institutih, ki so urejeni za vsako stroko, v posebnih prostorih, večinoma kje v obližju vseučilišča. Jaz sem preživel skoraj ves dan v „institutu za starinoslovje", ki je nekaj takega, kakor so pri nas filološki seminarji, samo v neprimerno večjem obsegu. V treh velikih sobah je nagrmadena v predalih, ki segajo od tal do stropa, vsa literatura, ki zadeva grško-latinsko kulturo. Knjige so urejene jako pregledno in vsak član instituta ima pravico, poiskati si in vzeti spise, ki jih potrebuje, sam; ne sme pa jih zopet postavljati sam v predale; ta posel opravljajo nalašč zato nameščeni starejši člani. V vseh sobah so široke mize in tu si moreš, ako se zglasiš pravočasno pri vodji, prihraniti za ves tečaj poseben sedež, ki ga sme kdo drugi zasesti le, če ti nisi navzočen. Tu moreš delati in se poglabljati v svojo stroko od jutra do večera, kajti institut je odprt nepretrgano od osmih dopoldne do devetih zvečer; tu tudi moreš opazovati, s kako marljivostjo mnogi delajo: opazoval sem dijake, ki so se usedli zjutraj k mizi in so delali, ne da bi šli opoldne k obedu, do večera. Če ti delajo tako, zakaj bi ne jaz? In šlo je! — Ker stoji ta institut takoj v prvi ulici zadaj za vseučiliščem, sem mogel iz njega, kadar se mi je zazdelo, skočiti poslušat kako uro tega in onega glasovitega učenjaka. — Seznanil sem se v institutu hitro z raznimi gospodi, ki so bili tudi navadno tujci; nas vse pa je z vso prijaznostjo podpiral vodja instituta, docent Rudolf Helm, ki me je večkrat povabil k svoji ljubeznivi soprogi na kavo. — Iz instituta se knjige nikomur in pod nobenim pogojem ne izposojajo.

Kdor se hoče poglobiti v svojo posebno stroko, mora se zateči v kak tak institut; splošne knjižnice, kakor vseučiliška in velikanska „kraljeva", so namenjene splošnosti vede. Iz teh knjižnic

se knjige tudi izposojajo in baš zato je promet v njih jako velik. V bralnih sobah teh knjižnic pa je bolj zastopano drugo občinstvo nego dijaštvo; kajti to se mora reči: čita se v Berlinu sila mnogo.

Tisti veliki učenjaki, ki so dika vseučilišča, pa imajo seveda vsi vsak svojo strokovno knjižnico; izmed starejših in najslavnejših nisem videl nikoli nobenega v kaki knjižnici. Mali možic, stari bistroumni filolog Vahlen, ki vkljub svojim sedemdesetim letom govori kakor kak mladenič, ta se s svojim obritim obrazom pokaže sploh le na vseučilišču pri predavanjih; sicer sedi doma svoja desetletja in desetletja, da more v klasični obliki z neizmotljivo sigurnostjo povedati rezultate svojih študij. — Ves drugačen je že omenjeni Ulrik pl. Wilamowitz-Möllendorf, zet rajnega Mommsena, brezdvomno prvi izmed sedaj živečih filologov. Radoveden sem bil na moža, čigar spisi so mi bili seveda že davno znani, spisi, ki zbujajo zaradi učenjaške temeljitosti poleg genijalne duhovitosti s svojim živahnim temperamentom in često prav buršikoznim tonom toliko pozornosti med olikanim občinstvom, med pohlevnimi filologi pa tudi mnogo odpora. Wilomowitz je povsem moderen človek; on piše znanstvene razprave, pa tudi članke v dnevnike, on govori strogo filološko pred slušatelji s strokovnjaki, a pred širšim občinstvom z blestečimi frazami in z oduševljenostjo — kakor mu pač kaže; nekoliko teatralno, a vedno na podlagi neverjetno globokega in obsežnega znanja. — Predstavljal sem si ga bil kot razmeroma mladega moža, morda v najboljših letih — odkod drugače tisti temperament? A ko sem ga poiskal v njegovi krasni vili v Westendu in sem stopil v njegovo sobo, seveda knjižnico, mi je smehljaje podal roko — šestdesetleten mož skoraj snežnobelih, dolgih las! Vsaka njegova kretnja pa je mladeniška in skoraj za vsako besedo tiči košček humorja; postave je velike, skoraj suhe in brije se popolnoma, kakor običajno Berlinci iz stare in zopet iz najmlajše šole. — Razumel sem, da je za tega moža mladina vsa vneta. Potrpežljiv je nasproti vsakemu, često prav naivnemu sitnežu. Poslušal sem nekoč, kako je neizkušen dijaček prvega tečaja cele četrt ure izpraševal glasovitega učenjaka o njegovih najnovejših nazorih glede grške metrike. Odgovarjal mu je na vprašanja, tudi na taka, kakršna stavi otroče svoji materi. — Seznanil sem se tudi z njegovo ženo, ki ni morda kaka učenjakinja, ampak skrbna gospodinja in dobra mati dveh (toliko sem jih videl) hčera; sprejela me je nekako prisrčno, kakor sploh — to se mora reči — sprejemajo Avstrijce.

V ožji osebni dotiki sem bil še z mlajšim jezikoslovcem Viljemom Schulzejem, ki nastopa sila preprosto, a ima v jezikoslovju čudovito obsežno znanje. On izpopolnjuje Wilamowitza; ta umerja široke poteze in ustvarja velike ideje; Schulze dela na drobno, izpopolnjuje poteze in sestavlja iz kamenčkov mozaike. Schulze pozna prav dobro tudi našo slovenščino; nabavil si je „Ljubljanski Zvon“ in oskrbel sem mu Trdinove „bajke“, ker ga je posebno zanimal književni jezik, vzrastel neposredno iz narodovega. Največ pa se bavi tudi on s starimi jeziki. — Vzor natančnosti in bistrosti je stari, sivobradi Diels, navadni javni reprezentant berlinske univerze in akademije. — Sila simpatičen je fini, gentlemenski starček Kekulé pl. Stradonitz, arheolog; bil je pravi užitek, poslušati v muzeju njegovo razlago klasičnih kipov, ki so pod njegovo božajočo roko in njegovimi božajočimi besedami kar oživeli. — Spoznal sem tudi slovečega zgodovinarja Edvarda Meyerja, orjaško postavo z dolgo temnorjavo brado. — Precejšnji čudak je filozof in pedagog Paulsen, čokat, obrit mož, s stisnjeno glavo; govori pa počasi, kakor bi mu beseda ne šla iz ust. On poučuje med predavanjem, opozarjajoč na svojo dispozicijo in ponavljajoč svoje stavke; zato prvi vtisk ni posebno prijeten, a naposled je prav užitno ga poslušati. Dvorana je bila pri njem vedno natlačeno polna, in sicer navadno že odraslih mož. — Drugi zastopnik pedagogike, Münch, se mi je zdel presladek in pregigrlski. — Poslušat sem šel včasi seveda tudi slavista Brücknerja, pristnega Poljaka, znanega zaradi njegovega fenomenalnega spomina. Predaval je vedno popolnoma prosto, navajal je iz spomina vse citate (Wilamowitz si zabeležuje vsaj te!), in kakor so mi pripovedovali, piše on svoje znanstvene razprave često kar v kavarni, brez vsakih pripomočkov. Malemu, elegantnemu, živemu možu bi tega kar ne prisojali. — Izven svojih strok sem šel le iz radovednosti kako uro poslušat priznane kapacitete. Pri teološki fakulteti Harnacka; naglo mi je minila tista ura, ki sem jo presedel pri njem: mož govori mirno, fino, skoraj poetično. Zdaj je kustos kraljeve knjižnice. — Izmed juristov sem posvetil orjaškemu Gierkeju pa malemu, živahnemu Lisztu vsakemu po eno uro; vsakikrat me je zanimala oseba in stvar.

Širšemu svetu manj ali pa nič znani so razni privatni docenti, lektorji, asistenti in knjižničarji, ki sem ž njim mnogo občeval in skupno preudarjal o stoterih strokovnih vprašanjih. Ne bom jih tu omenjal; a spominjam se jih rad in pribiti moram dejstvo, da bi razni oni učeni velikaši ne dospeli tako visoko, ko bi v teh mladih

možeh ne imeli vztrajnih in vestnih delavcev, ki jim znašajo gradivo za velike stavbe. Tudi jaz sem zajemal iz občevanja ž njimi mnogo dobička. In baš to je v Berlinu tako izpodbudno, da vidimo pred seboj vse stopnje, ki peljejo do visoke vede: od cincajočega začetnika do suverenega kralja znanosti.

In kdor pride v ta tok vede, tega poteza in potegne k sebi in ga vabi, včasi na nedogledno morje, včasi k žuborečim potokom, a ga zopet zvrača k živemu vrelcu . . . Po tem večnem potu se giblje živa veda; kdor ji hoče slediti, mora se varovati blatnih tolmunov z leno vodo, a imeti pred seboj visoke vzore in delovati in plavati z neutrudljivostjo preprostega delavca, veslača.

In ta resnica je spoznanje, ne — spomin!

V sapfični kitici.

Tiho diha morje v polnočnih sanjah,
oljke tajne svoje si šepetajo,
čolnič plove kakor labod v daljavo
zvezdnatozlato.

Tiho, čuj, o vesni šepeče morje —
daj, razpusti lase si solnčnosvetle,
kakor vonj lesovja v opojni vesni
sveže dehtijo.

S snežno roko mehko se me okleni,
pusti žalost, dragica, pusti tugo,
o pravljicah starih mi zdaj govori
v času polnočnem.

Kakor davno zopet me zdaj poljubi,
slast življenja pijem naj z usten tvojih —
v slavi solnčnih zarij pa naj umrejo
večni bogovi.

Vojeslav Molè.

Jernej, narodov besednik.

Spisal **Ivan Cankar.**

usta in siva je bila pokrajina, nebo je viselo nizko, da bi ga skoro dosegel z roko. Dolgo časa že nisem videl domovine in ljubil sem jo s solznimi očmi, kakor se mi je prikazala, pusta in žalostna; tako bi še bolj ljubil mater, če bi stopil prednjo in bi jo ugledal ubogo in zapuščeno . . .

Pršelo je narahlo. Cesta je bila razmočena, da so se vdirale noge do gležnjev. Stopala sva z dolgimi koraki, jaz nedolžen v srcu in upanja poln, Jernej ves potrt in zlovoljen. Široki klobuk je bil potisnil globoko v čelo, zavijal se je zmrzel v premočeni havelok in je gledal mrko predse.

Skoro ves čas, ko je govoril, se ni ozrl name; toda sram ga ni bilo, zakaj njegov glas je bil trd in osoren. Tako govore samo policisti in puntarji.

„Saj si morda slišal tam na tujem, da je bilo že takorekoč imenitno moje ime, da so ga že očitno imenovali? No, minilo je; nikoli več ne bodo očitno imenovali mojega imena . . .“

Zabolelo me je usmiljenje, ko sem videl njegov široki, bolnozatekli obraz; tak obraz ima otrok, ki pije vodeno kavo in sanja o kruhu in o potici.

„Seveda so ga imenovali! Zakaj se je nehalo?“

Lepo dekle je prišlo mimo in takoj je minila Jerneja vsaka žalost. Uščipnil jo je v lice, dekle se je zasmejalo in je pobegnilo. Ko se je to zgodilo, je bil Jernej spet potrt in zlovoljen kakor prej.

„Razložim ti po vrsti, zakaj se je nehalo... Zgodba je dolga in nič kratkočasna; ampak zate, ki si mlad, je poučljiva. Če hočeš biti imeniten, prebiraj in ogleduj življenje neimenitnih ljudi; in posebno življenje tistih, ki so omahnili pred durmi imenitnosti, predno jim je bilo dano, da bi prestopili prag.

Morda se me še spominjaš, kakor sem bil in hodil v zgodnji mladosti. Glavo pokonci, vedre oči, v vetru lase. Takrat sem sanjal o imenitnosti in sem se namenil, da jo dosežem kakorkoli. Tisto imenitnost namreč, ki obseva narodove besednike.

Ker sem že od rojstva bistroumen, sem spoznal zgodaj, da ni treba za poklic narodovega besedništva ne velike učenosti, ne velike pridnosti, ne velike umetnosti. Po pravici ti povem, da mi še zdaj ni dobro znano, kaj je tisto, kar postavi človeka nenadoma v sprednjo vrsto, druhali za vzgled in bandero. Poznal sem jih . . . nobenega imena ne bodo izpregovorila moja usta, zakaj v naši lepi domovini je toliko narodovih vodnikov in besednikov, da je boljše, če na očitnem kraju ne govoriš nespoštljivo o njih . . . Bog vedi, če ne preži kateri za onim grmom; zadnjič, ko sem bil v Ljubljani, sem jih srečal samo na frančiškanskem mostu sedmero.

Kaj jih razlikuje od drugih ljudi? Na zunanje so popolnoma podobni meni in mojemu sosedu, nimajo ne posebnih lepot, pa večjidel tudi ne posebnih nakaz. Še pred nedavnim so nosili dolgo, spoštljivo brado; ko pa se je narodno navdušenje poleglo in se je narod razcepil v stranke, so se obrili tudi besedniki; nekoga sem celo videl, ki niti brk ni imel in se je nosil čisto po amerikansko; mnogi so visoki in zastavni, toda videl sem jih, ki so celo manjši od mene in niti ne tako plečati. Rekel sem, da jih je mnogo teh besednikov; ampak očitno je, da jih potrebuje naš narod prav posebno mnogo, zakaj pomanjkanje je še zmerom veliko. Tako sem bil zadnjič na shodu, za durmi sem stal, in sem poslušal govornika, narodovega besednika; copatasto je stopil na oder, pogledal je proti durim, baš tja, kjer sem stal, in je izpregovoril momljaje: Palažaj naroda je v slabem palažâju . . . Tako je rekel in se je copatasto okrenil in je šel. Narod pa je bil vesel in hvaležen, zakaj pomanjkanje je veliko.

Kar se tiče notranjih čednosti in slabosti, ni stvar nič drugačna. Nekateri so pametni, drugi neumni . . . vse kakor v druhali. Včasi se mi je celo zdelo, da je učenost škodljiva narodovemu besedniku, ampak tudi to se ne da trditi tako naravnost . . . Ali vidiš tistega dekleta? Šele štirinajst let, pa je že . . . Hej!“

Dekle, ki je stalo na pragu v samoti dremajoče kmetske hiše, je stopilo v vežo in je zaloputnilo duri. Jernej je zamahnil z roko, pogledal je v tla in je stopal dalje s prejšnjimi enakomernimi dolgimi koraki. Pršelo je zmerom gosteje, nočilo se je.

„Bog ž njo . . . jaz imam rad mlade obraze, zakaj bi jih ne imel? . . . Zadnjič so me fantje dodobrega pretepli, v Soteski je bilo . . . Učenost res ni naravnost škodljiva besedništvu, ne koristi pa mu tudi nič . . . nekoliko bolj potrebno je že kegljanje in tarokiranje . . .“

Meni je bilo mučno in žalostno pri srcu: ali zato, ker se je nižal deževni, pusti mrak, ali zato, ker je bila tišina sive, samotne pokrajine zmerom tesnejša, ali vsled Jernejevih čudnih besed.

„Zakaj bi bil učen besednik narodov? In čemu vse te nepotrebne besede? Tudi tisti je bil lahko resničen in poklican besednik narodov, ki je govoril o „palažâju“ . . . Tisto je potreba, da čuti v v srcu, da misli in reče, kar čuti v srcu tisočero obloženih ljudi in ne more izreči... Nič drugega ni besednik narodov nego razločen klic iz neme samote . . . Čemu učenost, čemu vse drugo? . . .“

Jernej se ni ozrl name, gledal je v tla kakor zmerom, toda smehljal se je tiho in dolgo, kakor ob zelo veseli misli.

„Čemu si se razvnel? Razločen klic iz samote . . . dobra beseda, literaturi primerna. Ampak tudi z literaturo nima besedništvo prav nobenega opravila . . . Drugače pa je res, da sva zabredla v goščavo nepotrebnih besed in da čaka na cesti moja dolgočasna zgodba... Tako se je torej zgodilo, kakor ti bom razložil. Z vsem ognjem in z velikim upanjem sem se spravil na delo in tam od daleč, iznad hriba, se je že svetila moja pohlevna zvezdica. Videl sem takoj od začetka, da besedništvo ni ne težko dosežna, ne zelo utrudljiva stvar. Kdor ima humorja, se celo zabava poleg. Seznanil sem se kmalu z mnogimi tovariši, ki so se na lestvici vodništva in besedništva doplezali že nekoliko višje stopinje. In lahko rečem, da je vzbujalo takrat moje delovanje mnogo lepih nad; saj lahko berete, če hranite stare časopise. Ko smo slavili nekega pesnika, ki mu ne vem več imena, sem govoril dolg in lep govor; prvoboritelj mi je stisnil roko in je rekel: Le tako dalje! . . . Ampak že skoro tisti dan je bilo vse pri kraju.

V nedeljo je bilo, drugače lep dan, ko sem sedel za mizo, nemarno oblečen, kuštrav, v raztrganih copatah in žganje pred seboj. Moji otroci . . . jaz sem namreč oženjen . . .“

„Kaj?“ sem vzkliknil osupel.

Prvikrat se je zgodilo, da je postrani pomežiknil name; nato je govoril mirno dalje.

„Moji otroci, napol oblečeni, kakor so, so se podili po izbi, žena jim je krpala pisane cunje . . . Ob durih pozvoni . . . jaz planem, ker drugače ni bilo nikoli človeka k meni. Nisem strahopetec, ampak tresel sem se po vsem životu, kakor fant pred šibo. Odprl sem sam in v izbo je stopil tovariš besednik. Tudi on ni bil zelo eleganten; samo da haveloka ni imel, drugače pa je bil umazan kakor jaz. In vendar sem se tresel pred njim in mraz mi

je bilo v lica. Nasmehnil se je, kakor se nasmehne človek, ki se je bil zmotil v durih in plane naravnost v ljubosumen škandal.

— A, tako, tako! — je jecljal in sram ga je bilo.

Tudi jaz sem jecljal in tudi mene je bilo sram.

— Pa stopi malo v izbo in razloži... Tam je moja žena... to so moji otročiči . . . —

Res, ‚otročiči‘ sem rekel in zdi se mi, da sem jecljaje omenil tudi ‚rodbinsko idilo‘ . . . Drugače imam precej leno vest, toda poglej me, ob tem spominu vselej zardim . . . Stopil je v izbo, ampak stopal je tako oprezno, kakor preko mlake. Nisem se tresel več od sramu, temveč od čisto nerazumljivega srda. Šele pozneje sem se spomnil, kakšna čudna misel me je izpreletela v tistem trenotku. Misel namreč, da bi zgrabil sekiro, ki je stala v kuhinji za durmi, ter ubil ženo, otroke in besednika . . .

— Pa malo odloži, sedi malo! — sem rekel in sem slišal sam svoj izpremenjeni, strahopetno trepetajoči glas.

— Kaj bi odlagal in kaj bi sedel, saj lahko tako povem . . . Zaradi nekega predavanja smo mislili . . . ampak ti najbrž ne utegneš! —

— Seveda ne utegnem! —

— Pa zbogom! —

— Zbogom! —

Tako je bila moja imenitnost pri kraju in enkrat za vselej pri kraju vse moje besedništvo . . .“

„Zakaj?“ sem vzkliknil in sem se čudoma čudil.

Jernej se je zasmejal naglas.

„Tudi jaz premišljujem že dolgo . . . in če bi bil večnoživa zlata ptica, se ne bi domislil... Kaj sem izgubil ob tisti uri svojo prijetno ali neprijetno zunanjost?“

„Nisi!“

„Ne, še haveloka ne! Tudi kar se tiče mojih drugih čednosti in slabosti, se ne morem pritoževati, da bi se bilo karkoli izgubilo. Nos, usta, razum, vse je ostalo isto, in vendar sem bil nenadoma popolnoma drug človek, ki ni bil s prejšnjim Jernejem ne v sorodstvu, ne v daljnem znanju . . .

To sem čutil takoj in s popolno gotovostjo, ko je tovariš besednik komaj zaprl duri za seboj.

— Zdaj je pri kraju! — sem rekel, vzel sem šibo in sem pretepel ženo, nato še otroke. Ko so se razkričali, sem se zavil v havelok in sem pobegnil na polje, da bi se ohladil . . .“

Pogledal sem ga s studom in skoro s strahom.

„Tega nisi storil!“

„Česa ne?“ se je začudil odkritosrčno. „Da nisem šel na polje? Seveda sem šel na polje . . .“

„Da si pretepel ženo . . .“

„Nisem je samo takrat . . . Ampak o tem nisva govorila. To mi povej, če moreš razložiti, zakaj sem se ob tisti uri tako nenadoma izpremenil, zakaj sem postal tuj sebi in svetu! Ker imam ženo in otroke? Tudi drugi imajo žene in otroke, nekega besednika poznam, ki ima celo dvanajstero otrok . . . Moj prijatelj Petràn, recimo, se nikoli ne bo ženil, tudi otrok nima in jih nikoli ne bo imel . . . in vendar so ga klavrno zasmehovali, ko se je hotel ponevrednem vtihotapiti v sprednjo vrsto . . . spodobno je bil oblečen, tako na telesu kakor na duši . . toda gubo je imel na čelu . . .“

„Kaj?“

„Dolgo in globoko gubo na čelu, tako namreč, ki napravi pogled skrban in otožen. Zato ni mogel biti besednik, kaj šele prvoboritelj!“

„Zaradi gube?“

„Tako se mi je zdelo. Zakaj drugače se ni razločeval od drugih imenitnikov ne v dobrih, ne v slabih stvareh . . . Morda misliš, da so me pahnili skozi duri zaradi mojega takorekoč slabega značaja? Saj sem že rekel, da so, kar se imenitništva tiče, vse čednosti in slabosti postranska stvar. Izbuljil si oči, ko sem povedal, da sem pretepel svojo ženo . . . imenitnika poznam, ki natepe svojo ženo vsako jutro, da si ude okrepi; in vendar bo nekoč njegovo ime z zlatimi črkami zapisano v zgodovino. Kaj bi se mešala zgodovina in javnost v svetost domačega ognjišča? . . . Ah, pretepavanje in tisto! . . . Vse nekaj drugega je za durmi, jaz pa nisem ne tako krepak, ne tako razumen, da bi odklenil te duri!“

Iz dežja in mraka se je vzdignil Zagraben, zapuščeno, pusto mestece, potopljeno v blato.

„Kaj boš v Zagrabnu?“ je vprašal Jernej.

„Domovino sem prišel pozdravit, zakaj bi ne pozdravil tudi Zagrabna? Rad bi videl, kako ljudje venejo, ki sem jih poznal nekoč, še rajši bi poznal tiste, ki dozorevajo . . .“

„Tepka ne bo nikoli rodila breskev!“ je odgovoril Jernej čemerno. „Ampak če si prišel po tako nepotrebnem opravilu, stopiš lahko še k meni. Kar so usta govorila, bodo razložile oči . . .“

Prišla sva v mestece, ki je bilo že vse temno in zaspano; toliko sem videl, da je klonil Jernej glavo še niže in da je bil še bolj čemeren.

„Odtod, iz tega drugače tako pustega kraja, bi se lahko širila moja imenitnost . . . ampak ne širi se drugega nič nego smrad in sramota. Celo v tem gnezdu, tako hudo od Boga pozabljenem, je troje vodnikov in narodovih besednikov, jaz pa nisem med njimi... Da bi vsaj to uganko razrešil, vsaj tako v malem! Kaj so tisti trije? Dolgočasni debeli ljudje, brez ognja in brez misli, klavrnejši od mene v vseh stvareh, celo kar se tiče postavnosti in plečatosti . . . Tukaj je moj dom . . . ne, še malo postoj!“

Stala sva pred nizko, sivo hišo, čisto v temi, obadva premočena in trudna. Od daleč je svetila iz krčme brljava luč.

„Ali misliš, da sem govoril . . . iz hudomušnosti?“ je vprašal nenadoma in me je prijel za suknjo.

„Nisi!“

In čutil sem v svojem srcu, da je govoril iz globoke bridkosti.

„Če misliš, da nisem, pa stopi k meni!“

Začudil sem se, ko sem zagledal zelo prijetno in prijazno izbo. Otroci, troje jih je bilo ali četvero, so že spali; okrogla lica so bila rdeča in napeta, usteca napol odprta; stal sem na pragu ves osupel in osramočen.

„Kaj si govoril?“ sem zajecljal in nisem si upal, da bi mu pogledal v oči.

Iz druge izbe je prišla žena. V roki je držala kratko rdeče krilce, oči so bile nekoliko zardele. Ni bila več posebno mlada, tudi lepa ni bila; život je bil upognjen, drobni obraz je razodeval plahotost in skrb.

„Kaj že spet tisto?“ je zakričal Jernej.

Položila je krilce na posteljo in videl sem, da se ji je roka tresla.

„Na, to je moja žena!“ se je okrenil k meni in njegov široki obraz je bil še bolj siv in vzbuhel. „Ne boj se, nikar se ne tresi... ne bo te pojedel, tudi zaljubil se ne bo vate!“

Stala je mirno, komaj da se je ozrla name. Zdelo se mi je, da je hotel še nekaj reči, toda nenadoma je sedel za mizo in se ni več ozrl ne nanjo, ne name. Šele čez dolgo časa je vzdignil glavo in me je pogledal osorno, skoro sovražno.

„Kaj pa zdaj stojiš tam in gledaš kakor zaboden vol? . . . Ali te veseli, da si videl . . . da si spoznal? Ali razumeš zdaj več

nego jaz, ali si pogledal do dna? . . . K vragu s teboj, pojdi, odkoder si prišel . . . ti, Minka, pa sedi k meni in mi kaj povej, ker sva žalostna obadva!“

Zelo tiho in oprezno, kakor v hiši mrtveca, sem zaprl duri in šel sem po prstih skozi vežo in po stopnicah. Bilo mi je, da bi zaihtel . . .

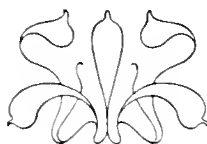
V srcu žalost in skrb, večno noč, je sanjal človek o luči . . . ker je sam ni imel, bi jo ponujal drugim . . . In vse se je spojilo v grenko bridkost — prijatelj Jernej, pusta, mrtva pokrajina in dolgočasna, v dež in mrak vtopljena cesta . . .

Pesnik in jutro.

Kod si hodilo, jutro ti?
Kod si hodilo z nožicami zlatimi?
Kakšne odpustke nosiš s seboj?
— Tam za gorami bradatimi,
nad ljudmi nepoznatimi
zvezdam poznim sem klicalo: stoj!
Tebi prinašam pa vrč blesteč —
fant! — in zate ga jemljem s pleč —
fant! — in tebi izlijem napoj!
— Jutro božje! Kdo ti je to nalil?
Svet se je ves opil,
lepši postal je, kot bog nad menoj!
Vem: jaz sam sem ti vrč tvoj dal,
v sebi in jaz te poklical iz dalj,
v sebi in zase sem sam svetál, —
brez tebe, kakor s teboj!

Vladimir Levstik.

Iz Valisa peš čez Furko v Uri.

Iz potnega dnevnika. Spisal **Jos. Wester.**

V Lucernu, dne 17. avgusta 1907.

noličnosti vtiskov ne doživiš izlepa v Švici. Že osmi dan pohitevam v tej čudoviti deželi iz kraja v kraj, iz kantona v kanton, a vsak dan vidim in doživim kaj novega, bistveno različnega od tega, kar sem zrl prejšnji dan. Šele danes imam priliko, da zabeležim vtiske včerašnjega potovanja, ko so jih že drugi, novi, ne manj mogočni zastrli z lahno kopreno svežosti. Nista še minuli dve uri, odkar me je vlak brzec šentgotardske proge privedel semkaj v Lucern, to udobno središče švicarskega tujskega prometa, ležeče ob jezeru štirih kantonov, slovečem Vierwaldstättskem jezeru. Krasen solnčen dan je, kakršen more biti le po deževnem dnevu in viharni noči. Rigi in Pilatus vabita tujce gori v svoje vedre višine gledat veličastvo narave, ki se nudi človeškim očem ob solnčnem zatonu. Ne, truden sem od hoje in vožnje, nocoj prenočim v Lucernu, da si jutri čil in svež ogledam znamenitosti tega mesta.

Davi sem se poslovil od svojega sopotnika v Hospentalu, tam gori v podnožju Šentgotarda. Včeraj sva si še bila zvesta tovariša na celi dolgi poti od Briga čez Furko, danes sva se razstala. Bog ve, ali si še kdaj v življenju srečava!

To ti je bila zanimiva pot včeraj! Pred poštnim poslopjem v Brigu se nas je zbrala precejšnja gruča potnikov, eni z namenom, da se odpeljejo s pošto čez Simplon v Italijo, — še zdaj vozi tod po Napoleonovi cesti pošta, dasi je že odprt promet po železniški progi skoz najdaljši predor na svetu, skoz Simplon (skoro 20 *km*) — večina nas pa je bila namenjena gori po Valisu, po gorenji Rodanski dolini do vznožja Rodanskega ledhika. Večidel so bili Francozi in Angleži, ki so zasedli rumeno pleskane poštne ekipaže. Točno o polsedmih smo oddrdrali izpred pošte: bila je to pravcata ekspedicija v planinski svet. Prvi voz, tipična švicarska peterovprega, je bil najzajetnejši: v zaprtem oddelku (interieur) ima štiri sedeže, spredaj in zadaj po en odprt oddelek (coupé) z dvema sedežema, prav spredaj na vzvišenem prostoru pa sedež za postiljona in izpre-

vodnika, torej prostora za deset oseb na enem vozu. Temu je sledil voz, naložen s prtljago, za tem pa še trije manjši poštni vozovi za potnike. Bilo nas je štiriindvajset oseb. Pusto megleno jutro je bilo, vendar smo pričakovali, da se kmalu zvedri, ker je pihljal hladen veter sem od Bernskih planin. Cesta je zavila mimo moderno zgrajene železniške postaje proti severovzhodu ob Rodanu. Tako smo se pomikali v tej smeri vedno dalje in više skozi večja in manjša selišča. Dolnji Valis zahodno od Briga ima francoski značaj, tu pa v gornji dolini je doma še nemška govorica. Naraščajoči tujski promet odriva nemški živelj nazaj v planinske doline. Pač povsod na svetu se kaže taisti pojav, da se mora kulturno šibkejši umikati močnejšemu. Baš tu v Valisu se da še na vnanje zasledovati ta kulturni pokret, ki bo napredoval še uspešneje, odkar je zdrčal prvi vlak mednarodne proge skozi dvotirni predor pod granitnimi skladi simplonskimi. A v gornjem Valisu je ostalo še vse pri starem. Že gradnja bivališč priča, da se ljudstvo krčevito drži starih običajev, da je ostalo še neoblizano od izravnujoče prosvete. Iz poštnega voza sem mogel opazovati pestro narodno nošo Valisancev; njih hiše so večidel lesene, bivališča in gospodarska poslopja često tesno skupaj. Pozornost mi je vzbudila posebnost, kakršne doslej nisem drugod opazil: v teh planinskih vaseh je videti nekake stavbe na koléh. Poslopja, posebno žitnice in shrambe za druge poljske pridelke, niso zidana na čvrst temelj v tleh, temveč počivajo na močnih lesenih stebrih, ki so v presledkih od dveh do treh metrov zabiti v tla in molé kak meter iz zemlje, med te stebre in na njih slonečo leseno zgradbo pa so vložene zaokrožene granitne plošče. Poizvedel sem, da je v teh krajih čuda mnogo poljskih miši in rovk, in tem živalicam morajo pristop v shrambe na ta način zabraniti, sicer bi utegnile uničiti spravljene poljske pridelke.

Na poštni postaji Fiesch, kamor smo se pripeljali ob devetih, so premenili konje. Majhne, a čvrste in trpežne živali so to, ko nalašč ustvarjene za vožnjo po planinskih cestah. En poštni voz se je izpraznil: šest potnikov Angležev je tu ostalo; tudi voz za prtljago so znatno razbremenili, skoraj polovico tovora je pripadalo tem Albijoncem, kar sem lahko sklepal iz tega, da so se izredno zanimali za razložene kovčege in pletenice in zavoje. To so pač zložni turisti, kakor jih v Švici povsod srečavaš; niso kakor naši nedeljski izletniki, ki se že za pot na Šmarno goro in Jošta veleplaninsko opremijo z gorjačami in podkovanimi čevlji. Zato je pa tam tudi v drugih ozirih poskrbljeno za vse potrebščine in udob-

nosti: povsod zložne planinske steze in poti za hojo in ježo, povsod na planinah in razglediščih hoteli, kjer imajo za denar vse naprodaj, česar poželiš. Na znamenite gorske vrhove te popelje železna cesta: svetovna znamenitost je železnica, vodeča na Gornergrat (3100 *m* nad morjem), odkoder uživaš v neposredni bližini pogled na skupine gorskih velikanov, ki so se zbrali ob Matterhornu in Monte Rosa; po električni progi se dandanes lahko popelješ na snežene divjine Device (Jungfrau) v višino 3000 *m* in po preteku treh let upajo dokončati vzpenjačo gori na vrh te gore, tako da se bo za drag denar pripeljal lahko vsak velikomestni gospodič, ki se sicer boji krepilnih naporov planinske hoje, v tenkozračne jasnine Device (4167 *m*). —

Čili konjiči so zapeketali in zazvonkljali, po enolični pokrajini smo se polagoma pomikali vedno više. Rodan pa nas zvesto spremlja ob desni strani. Kakor razposajen deček se podi in divja po globoki skalni strugi: divje se peni, zaletava se v skale, šumno skače čez pečine in se jezno zajeda v škrbinaste grape. Nikjer ne opaziš lokve, mirne, zaježene vode; venomer je razburkana, kakor bi se ji neznansko mudilo doli v veliko kotlino, kjer se hoče oddehniti in izpočiti, kjer se razširi in ustanovi — v Lemansko jezero —, da zapusti kot prerojen in okrepčan možak švicarsko zemljo in pohiti po francoskih tleh dalje proti jugu v naročje oceanu. —

Cesta se vzpenja više in više, po dolgočasnih ridah spejo zvonkljajoči konjiči navkreber. Že sem menil, da se bližamo zadnjemu prelazu, ha, zdaj smo na vrhu, — a odpre se nam nova podolžna dolina med visokimi gorami. Iz daljave se nam začrni nasproti veliko selo, glavni kraj gornjega Valisa, Münster. Tu so nam privoščili opoldanski počitek. Zopet so prepregli konje, da bi z novimi močmi premagali zadnje strmine pred Gletschem. Domačini, ki sem jih opazoval na cesti, niso nič kaj zaupljivo in prijazno gledali nas tujcev. Zdelo se je, kakor bi odsevala celo iz njih potez divjina okolice, v kateri morajo preživeti in predrhteti svoje življenje. Saj žive v večni nevarnosti, da jim pomladi zasuje plaz lesena selišča, da se utrga skalni pomol nad vasjo strleče gore in zagrne dolino z večno smrtjo. Nekaj grozečega in pretečega diha v tej naravi; kaj čuda, da se je tudi ljudski izraz navzel tistih resnih, rekel bi mrzkih potez!

Vreme je bilo vedno manj kazno; megle so se bolj in bolj gostile, dokler se solnce ni za stalno skrilo. Pričelo je piršeti, pol droben dež, pol rosa, padajoča iz megle. Končno prevalimo zadnjo

rido in odpre se nam čaroben pogled. Krog nas strma skalovita pobočja, ki se v višavi izgubljajo v megle in oblake, pred nami pa v daljavi kakih treh kilometrov sivi Rodanski lednik v vsej svoji mogočnosti. Bilo je okoli dveh popoldne, ko so se ustavili vozovi pred poštnim poslopjem v Gletschu (1760 *m* višine). Tako sem imel polovico, ložjo polovico svoje včerajšnje poti za seboj, napornejša, a zanimivejša me je še čakala.

V hotelu „Du Glacier du Rhône“ tik poštnega poslopja se je trlo potnikov. Tu se cepi prometna proga: ena cesta pelje čez prelaz Grimsel v dolino Are proti severu, druga proti vzhodu pa čez Furko v dolino Rajse do šentgotardske železnice. Zunaj je pršelo in neprijetno pihalo, zato je vse iskalo zatišja za hotelskimi mizami. Odločiti se mi je bilo treba, ali nastavim svojo pot peš dalje ali zopet sedem v poštno kočijo. Namenil sem se bil iti peš po tej zanimivi planinski cesti, a vreme je bilo vse prej ko vabljivo; 28 *km* mi je bilo treba prehoditi, da bi dospel v Hospental, selo v podnožju Šentgotarda. Le družbe mi je še manjkalo. Kakor potujem sicer rad sam, ker se ni treba ozirati na družbo in sopotnike, tako sem si vendar tedaj zaželel tovariša. Človeku ni dobro samemu biti v takih višinah ob zoprnem vremenu. Včasi, ko je veter prepodil goste megle, so se pokazale cestne vijuge na Furki za nekaj hipov, a zopet so se kmalu skrile, da ni bilo videti drugega ko pusto sivino. Sreča mi je bila mila, da sem dobil sopotnika, prijaznega švicarskega uradnika, ki je bil sicer namenjen čez Grimsel v Interlaken, a prepozno se je bil zglasil na pošti, da bi še dobil sedež v kupeju. Tako bi bil moral tam v dragem hotelu prenočiti in počakati ugodnejše prilike, ali pa kreniti čez Furko v drugi smeri. In res je premenil svoj načrt. O poltreh popoldne sva že ubrala pot pod noge, on zadovoljen, da mu ni treba čakati med malobesednimi tujci — moj tovariš je bil namreč kaj zgovoren —, jaz pa vesel, da mi ni bilo treba prekrižati prvotnega načrta. Vedela sva, da se bo dala pot po bližnjicah znatno prikrajšati; med živahnimi pomenki sva odhitela po stezi proti ledniku. Nekaj ogromnega je ta naravni pojav, čim bliže mu prihajaš, tem veličastnejši. Kakor bi bila v sivi davnini pred tisoč in tisoč leti planila silna reka z nebotičnih višav v dolino, hoteč vse podreti in poplaviti in uničiti. Tu je stopil pred njo vsemogočen čudotvorec in ji z rotečim glasom zapretil: Voda, stoj, zmrzni in zledéni! Hipoma se je bajni zagovor izpolnil in ostrmelo je vodovje. Valovi, ki so se prej prehitevali preko skal in obronkov, so kakor osteklenéli, površje je razpokalo

in razijale so v ledu globoke raze in reže podolgem in počez, ob straneh pa je vse primrznilo, skalovje, grušč in prod, ki ga je voda prej seboj valila. Nekdaj pojav nevzdržne naravne sile in življenske moči, zdaj pomnik veličastne okorelosti. A mrtvilo je le navidezno. Doli v podnožju klije iz njega novo, mlado življenje: izpod ledenih votlin vre na dan Rodan, veselo, poskočno bitje, kot dušek in izlivek onih tajnih moči, ki žde na večno zakopane in zaklete v tem sinjesivem ledovju.

* * *

Na Rigiju, 18. avgusta.

Z drugo vijugo se približa poštna cesta ledniku ob njega levem robu. Tam stoji hotel Belvedere, moderno poslopje z divnim razgledom na lednik in v dolino proti Gletschu, pač vredno svojega značilnega imena. Dobro uro hoda sva imela že za sabo; prijetno zadoščenje je bilo nama, ko sva videla vso cestno progo pod seboj. Če bi bila po njej hodila, bi jo bila komaj polovico prekorakala, tako zelo se da pot prikrajšati po prečnicah in bližnjicah. Tam na cestnem ovinku naju povabi neki paznik, da si oglejva rov v ledniku. Seveda je bilo treba plačati vstopnino. V Švici je že tako: kjerkoli morejo, si izbero kako naravno znamenitost, da jim je vir dohodkov. Za pol franka se je nama dovolil vhod v ledniško jamo, to je kakih petdeset metrov dolg rov, izkopan in izklesan v led. Odsev solnčne svetlobe, prehajajoče skozi te zelenosinje prosojne stene, mora biti nekaj čarobnega, a nama ni bilo dano občudovati takih lučnih učinkov.

Vreme je kazalo vedno na slabše, mrzla vlaga je legala na peščena tla, skoro da je zmrzovalo. Še sva si hotela prikrajšati pot. Po strmi rebri sva sopla navzgor proti hišici, ki sva jo smatrala za cestarjevo, češ, tu gori biva gotovo le še kak cestar. Kar naju ustavi, ko sva bila že blizu hiše, osoren glas, češ, da je hoja tod prepovedana. Vojak je bil, ki je stal na straži. Furka je namreč utrjena z modernim fortom in pripada s svojimi utrdbami k velikemu trdnjavskemu sestavu šentgotardskemu, ki obsega ne manj ko 200 *km* v okrožju. Središče temu sistemu je vrh Šentgotard, utrdbe imajo namen, preprečiti sovražni naval od laške strani. V Avstriji ni para temu trdnjavskemu sklopu, in vendar se pogostoma trdi, da Švica nima zmisla za strategiške naprave. — No, da bi bil jaz sam, ne vem, kako bi bil opravil s strogim planinskim Martom, a moj tovariš je v prijazni alemanščini povedal svojemu rojaku vojaku,

da sva namenjena čez Furko. Uslužno mu odvrne, da sva zašla malo na levo in prišla na vojaško pot, ki civilistom ni dovoljena, in naju napoti v pravo smer. Za izkazano prijaznost mu ponudiva smodk, a ne mara jih vzeti, češ, da na straži ne sme pušiti. „To veva, da ne, saj sva tudi vojaka, a pozneje, ko odstražite," mu pomiri vest moj sopotnik. „To pa že!" se namuzne bombárdar in vtakne smodke v patronovko.

Kmalu sva bila na pravi poti. Že sva se bližala sedlu Furki. Brila je rezka burja in začel je naletavati droben sneg, ki je kmalu pobelil cesto in strmine ter globine na obeh straneh. Prav poseben metež je bil to: veter je prihajal nekako iz doline v višino in zanašal sneg kvišku. Kapuca, ki sem si jo bil potegnil čez glavo, je bila kmalu tudi ob notranjem robu zasnežena, pričelo je neprijetno zebsti, da sem krivuljo dal iz rok in jo obesil za naramnico pri nahrbtniku, roke si pa potaknil v obleko. Dva dni prej sem se hladil v Rodanu pri Genevi, ko je kazala vodna toplota 20° R, tam gori pa me je zeblo ko pri nas doma v adventu. To se pripeti človeku 16. avgusta, v dobi pasjih dni!

V tem metežu sva dospela na sedlo, mejo med kantonoma Valis in Uri, na višini 2436 metrov. Potemtakem je prelaz čez Furko eden izmed najvišjih gorskih prehodov, saj skoro dosega višino naše Kredarice. Le dve mejni sedli švicarski ga presegata: Stilfser Joch z 2755 *m* in Veliki Sv. Bernard z 2472 *m* višine. Ni nama kazalo, da bi se mudila na sedlu, dasi naju je mikalo v hotel, da bi tam vedrila in se pokrepčala. Krenila sva navzdol, pot je bila pusta, a vkljub zoprnemu metežu sva srečavala potnike, prihajajoče z urenske plati. So pač tudi z vzhodne strani istotako poskušali svojo planinsko srečo kakor midva z zapadne. Čim niže sva prihajala, tem bolj je ponehavalo sneženje; pritisnila pa je gosta megla, tako da smo parkrat skoro trknili z nasproti prihajajočimi pešci Iz te megle je pričelo rositi in pršeti in skoro nama je bilo žal, da nisva ostala v vabljivem zavetju vrhu Furke. Tudi temnilo se je, kakor da bi naju hotela prehiteti noč, še preden dospeva na cilj svoje poti, v Hospental. Nejasno se spominjam slike, ki sem jo videl pred več leti: V vihri čez Furko. Le konje na sliki so mi še v spominu. Griva in rep jim plapola v vetru, na usločenem trupu je videti, kako se zračni naval vpira z vso silo v konjsko telo, hoteč ga pahniti v zevajoči prepad. — Takrat pač nisem slutil, da bom kdaj v življenju hodil tisto pot, še manj pa, da doživim na njej slično neurje.

Tri ure hoda sva že imela za sabo. Moj tovariš je pričel oklevati in nekaj klecati. Že sem menil, da peša in da bo treba pod prvo streho, do katere prideva, prositi prenočišča, kar mi razodene, da ga žulijo novi čevlji, razmočeni od neprijetne vlage, ki sva jo gazila že ves čas od Gletscha sem. A ni hotel odnehati, tem manj, ker se je med tem toliko zjasnilo, da se je pred nama odprla Urserenska dolina in se je pojavilo na njenem zapadnem koncu prijazno selo Realp. Na drugem koncu doline pa opaziva cestne serpentine, ki vodijo preko Oberalpa k renskim izvirkom. Tudi v hidrografskem oziru je ta pokrajina zanimiva, saj tvori Furka razvodje med Sredozemskim in Severnim morjem: onkraj prelaza Rodan, tostran v Urserenski dolini pa dere Rajsa (Reusse), dotok Are in Rena.

Prikorakala sva v Realp. Že se je mračilo in povprašal sem tovariša, ali mar ne želi, da tu prenočiva. Ne, krepko se je držal, in občutke, ki so ga pri vsaki stopinji preletavali, je znal možato pritajevati v veselem razgovoru. Bila sva na ravnem v lepi zeleni dolini in tem zabavnejša se je nama zdela hoja, čim bliže sva bila Hospentalu. Dober kilometer pred vasjo naju dohiti pošta, ki je bila pol ure za nama zapustila Gletsch. Ob polosmih sva že sedela pri večerji v hospentalskem hotelu. Tako sva prehodila progo 28 kilometrov v petih urah; če bi ne bilo bližnjic, bi nama je bilo dovolj za sedem ur. Včeraj zjutraj pa sem se ločil od ljubeznivega tovariša.

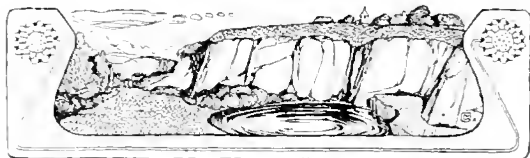
Ostavil sem Hospental. Šele tedaj sem opazil šentgotardsko cesto, ki se prične tik za vasjo dvigati po strmi rebri. Lepa dolina je to v jutranji svežosti in, kakor videti, rodovitna, dasi leži 1500 *m* nad morjem. Čez pol ure sem bil že v Andermatu. To vam je tipična planinska vas švicarskega značaja, namenjena tujskemu prometu, letovišče prve vrste; ob glavni cesti stoje sami hoteli in restavracije. Vrhutega je v Andermatu glavni artiljerijski tabor. Konec vasi stojita dve veliki vojašnici, nad vasjo pa opaziš utrdbe, ki varujejo pot na Št. Gothard, na drugem koncu pa v skalno sotesko Schöllenen, skozi katero se peni divja Rajsa, utesnjena v globoko granitno grapo. Dolina se zoži v skalno globel, tako da so za cesto morali predreti steno v dolgosti 64 metrov. To je znani Urenski preduh (Urner Loch), tako širok, da se dva voza izlahka izogneta drug drugemu.

Ko prideš iz preduha, se ti zazdi, kakor bi zašel v nov svet. Med navpičnim skalovjem globoko doli v razdrapani strugi besni Rajsa, kakor bi hotela vse omajati in izpodnesti. Kmalu si na Hudičevem mostu. Globoko pod teboj — most je 30 metrov nad vodo

— bobni Rajsa in buta s tako silo ob skale in stene, da ti prše pene gori čez mostno ograjo. Tla na mostu, pravijo, so vedno vlažna. Nekaj korakov niže se vidijo razvaline starega mostu, kjer so se leta 1799. septembra meseca vršili hudi boji med Rusi in Francozi. V treh mesecih je bil zmagoviti Suvorov po naročilu carja Pavla pregnal Francoze iz Gornje Italije; vračal se je z 18000 pešci in 5000 kazaki čez Šentgotard v Švico, da bi se ondi združil z avstrijsko armado. A tam v soteski pri Hudičevem mostu so ga iz zasede napadli Francozi. Obupen boj se je moral tu vršiti, zakaj ni rešitve tistemu, ki se mu zastavi pot. Po navpičnih granitnih stenah oboroženec ne more plezati, v globeli pod njim pa razgraja razpenjena voda. Kogar poženejo prek cestne obrane v to pečinasto strugo, ne utone v vodi, ubije se, ko ga valovi premetavajo od skale do skale. In tukaj so dali Rusi svojim padlim rojakom izklesati v živo granitno steno pomemben spomenik. Stoletja in stoletja bodo minila in še vedno bo pričal v skalno dolbino vsekani bizantinski križ s pravoslavnim Kristovim monogramom, da so se tu na tuji zemlji junaško borili in padli slovanski borilci. Ruski napis pod križem pa slove: Доблестнымъ сподвижникамъ генералиссимуса фельдмаршала графа Суворова рымникскаго князя италийскаго.

Še eno uro sem hodil nizdolu po zanimivi cesti, venomer sem srečaval pešce in vozove. Če bi ne bil vedel, bi bil lahko slutil, da se bližam veliki prometni progi, šentgotardski železnici. Že začujem brlizganje lokomotive in drdranje vlaka, pred seboj opazim prostrano postajo Göschenen in zakajeni vhod v predor, ki veže evropski sever s solnčnim jugom.

Sedel sem v brzovlak, v eni uri sem bil na bregu Vierwaldstättskega jezera. — Danes pa se mi obeta bajnolep večer na vrhu Rigija. Že se užigajo zvezde na jasnem svodu nad menoj, tam doli ob jezeru pa se svetlika v nebrojnih lučicah Lucern, veselo utripajoče srce svobodne Švice.

Jelar in njegov sin.

Spisal **C. Golar.**

(Konec.)

V kamri je stala široka postelja, in ne da bi se sezul in slekel, je legel Jelar in v trenotku zadremal. Najprej so mu plavali po glavi vse mogoči spomini in vtiski. Bil je na planini in videl Franceta s koso v vsaki roki, prikazala se mu je Rozalka s kastorcem na glavi, nato je bil na svatovščini, kjer je plesala Polona v širokem zelenem krilu in z belim vencem na glavi, ali v hipu, ko se je hotel zavrteti ž njo, ga je nekdo zunaj poklical. Bil je sveti Andrej iz znamenja, in ž njim se je začel pogovarjati o onih svečnikih, ki so jih prinesli iz cerkve. „Le pojdi plesat“, je govoril svetnik, „na zadnjo uro me boš pa na pomoč klical!“ — „Kaj, jaz? Nikoli!“ se je začel prepirati Jelar, zakaj pred njim je stal Tjade, in nazadnje sta si skočila v lase.

Vse se mu je zmešalo in razblinilo v nič, pred njim se je valila črna megla, in v tem je Jelar trdno zaspal. Vso noč se mu ni nič sanjalo, le proti jutru je zagledal Franceta. Šla sta na šentjakobski semenj v Loko, da mu kupi kastorec. Stal je pred klobučarjevim šatorom in gledal klobuke, a ko je hotel izbrati najlepšega, ni mogel nikakor potegniti roke iz žepa. Vlekel je in vlekel, se upiral in trudil, a roka mu je bila kot mrtva, in slednjič se je France izgubil v gneči.

„France! France!“

In potem je spet ležal doma v postelji, in na njegov klic je stopil sin k njemu ter ga vprašal: „Kje je pa moj kastorec?“

„Ali ne veš? Rozalki sem ga dal, ko si ti odšel.“

„Zakaj pa Rozalki? Ali nisem jaz pokosil planine?“

Jelar se je zbudil in odprl oči. Nekaj časa mu je bila glava še motna in težka, da ni vedel, ali je sanjal, ali je bil zares France pri njem, a polagoma se je vsega domislil. Bilo je že jutro, siva svetloba je prihajala skozi okna, in zunaj pred hlevom je zdehal hlapec Andrej. Šel je v hišo, kjer je ležal France. Peč je bila zakurjena, in zato je bilo še bolj zaduhlo in soparno, sveči sta bili ugasnjeni in samo zakajena smrdljivka je rdeče gorela na stolu.

Pri mrliču ni bilo drugega razen Tuljaške, hropeče na klopi. Ko je začula korake, se je takoj zdramila in zlezla pokonci. Sesedla se je za mizo v dve gubi in mežikala s sivimi očmi nevoljno proti Jelarju. Stopil je k njej, a baba je povesila oči in zamrmrala nekaj v brado.

„Zdaj greš lahko v bajto, če si se naležala, kozi je dolgčas po tebi.“

Jezno ga je pogledala in premikala čeljusti. Pobrala se je in šla skozi duri.

Jelar se je obrnil k odru.

„Sedaj sva pa sama, France, ali si res hud name? Ti ne veš, kakšno žalost si mi napravil!“ Z rokama si je zakril oči in zopet se mu je začelo tresti vse telo in obupno ihtenje je pretreslo zrak. S smrtjo v srcu je govoril oče s sinom in mu nato dolgo nepretrgoma gledal v obraz. Stekleno oko je bilo odprto in peklo očeta v dušo.

„Kaj mi tako ostro očitaš, France, ali sem jaz kriv tvoje smrti? Povej!“

Ni bilo odgovora, le mrzli pogled je sijal kot prej.

„Vidiš, pravijo, da sem te jaz umoril. Reci, da ni res, France, zapri oko v znamenje, da si mi odpustil!“

Oko je ostalo ledeno, sin je nepremično strmel v očeta.

„France, glej, kako sem nesrečen, imej vsaj ti z menoj usmiljenje! Po smrti mi prizanesi!“

In tisto sekundo se je Jelarju zazdelo, da se je še bolj razklenilo mrtvo oko, da so skočile iz njega ledene strele in njemu naravnost v srce.

„Ubil sem ga, in ne more mi odpustiti!“ Zakril si je oči in odhitel iz izbe.

„Kaj se je zgodilo? Kaj pa je? Plašno je priletela Metka v hišo in videla, da je sama. Bilo jo je strah in obstala je za hip neodločno pri vratih, a takoj jih je urno odprla in planila nazaj v vežo.

„Andrej, Andrej, pridi sem, mene je strah! Pokliči ljudi, pojdi po Tuljaško, po Tjadeta pojdi! Kaj je z očetom?“

Takrat je stopila na prag postarna ženska, z mehkimi gubami po licih, s črno ruto na glavi in z dežnikom v roki.

„Mati, vendar ste prišli! Vi ne veste, kako hudo je pri nas!“ se je zajokalo dekle in jo objelo okrog vratu. „Pa tako dolgo vas ni, kdaj smo že poslali po vas!“

„Tako je res umrl? Ti ubogi France!“ Ženska si je začela brisati s prsti solze in tenko ihteti. Bila je Osojnica, Jelarjeva sestra, omožena na kmetiji visoko gori v hribih.

„Nič več ne ostanem pri stricu. Vi ne veste, kakšen je! Tako je čuden, ves drugačen, in časih govori čisto zmešano. Mati, jaz pojdem z vami, nazaj domov!"

„Sedaj vendar ne moreš nikamor! Ali ga čemo samega pustiti!" ji je prigovarjala in šla ž njo v hišo.

„France, kam si pa šel?" Zajokala je, poklcknila ob strani odra in se vrgla z obrazom na molčečega mladeniča.

Čez dan je bilo vedno vse polno ljudi, ki so hodili kropit mladega mrliča. Okoli peči so sedeli trije berači. Bili so na kosilu in so potem molili z zategnjenimi glasovi žalostni del rožnega venca in deset češčenihsimarij za duše v vicah. Vzdihovali so, vsak čas gledali na duri in čakali, da jim kdo prinese vbogajme za molitev. V nasprotnem kotu so se zbirali otroci in se začeli suvati med seboj, ko jim je postalo dolgčas. Za mizo je zopet sedela Tuljaška in se dobro počutila, zakaj že dolgo ni imela tako lepega mrliča.

Dan je tekel počasi in enakomerno, notri je bil neprijeten duh, in dekla je zažigala brinje, da pokadi hišo. Jelarja ni bilo opoldne domov, le proti večeru že so ga opazili zunaj pri oknu. Strmel je izgubljeno, zmešanih oči, v izbo, ko pa je zagledal ljudi, se je skril za zidom. Zvonilo je Marijo. Tuljaška je utrnila smrdljivko in prižgala sveči, popravila je prt in prilila blagoslovljene vode v leseni krožnik.

Začeli so prihajati večerni gostovalci, prišla so dekleta in prinesla s seboj bršljana, pušpana in rož, da spleto venec umrlemu prijatelju. Prihajali so Francetovi tovariši, vaški mladeniči, da skupaj ž njim povasujejo zadnjo noč. Kmalu se je izba popolnoma napolnila, vse klopi so bile zasedene in celo na peči so sedeli mlajši obiskovalci. Ko so odmolili kot po navadi vse tri dele rožnega venca, so si začeli praviti najprej o rajnem, kako je bil rad vesel, kako je bil prijazen, in mladeniči so pravili, kako so ž njim fantovali.

„Tako je znal lepo zavriskati kot nobeden! Samo glas mu je bil bolj slab."

„Hitro je moral umreti! Saj še teden dni ni ležal?" je vprašala Jelarjeva sestra.

„Kje! Samo tri dni!" je odgovorila Metka.

„S planine so ga prinesli, in ves čas se je zavedel samo enkrat."

„Ali kosil je, da je šla kosa kot blisk!" ga je pohvalil sosed. „Sam je bil na senožeti, bilo je že poldne in solnce je kar žgalo. Ti si ga videl, Andrej?"

Pokimal je z glavo.

„Če bi bili vsi trije kosili, pa bi ne bilo nič. Tako je pa hotel sam vse zmagati.“

Hlapec se je obrnil v steno, si začel skrivaj treti oči in zelo glasno sopsti.

„Tule na klopi smo mu postlali,“ je pravila Metka. „In kakor smo ga položili, tako je ostal. Zjutraj, v sredo, se je šele osvestil. Okno je bilo odprto, zunaj je pa cvetla lipa, in prav v hišo k njemu je pridišalo.

„Metka“, me je poklical, „vzdigni me malo in podloži z blazino. In potem je gledal skozi okno dolgo, dolgo; ves čas je gledal na lipo in globoko je dihal. Ko sem prišla spet k njemu, se ni več zavedal, le solze so mu tekle iz oči —“

Dekleta so si brisala oči in Rozalka je žalostno zaihtela.

Nato so si pravili dogodbe o spominih in strahovih, stara predica je povedala tisto o torklji, ki je prišla na kvatrno noč prest na njen kolovrat in ji strgala vso prejo. Stara Meskulja je razkladala s skrivnostnim glasom tisto o bogatem mlinarju, ki je imel dve meri in je ljudem, ki so mu vozili v mlin, vsakipot vzel preveč moke.

„Vidite, potlej je pa umrl, čakajte, spomladi je bilo. In ko so ga že pokopali, je pa enkrat mlinarica ravno kruh pekla. Kar se pripelje rajni mlinar v koleslju na dvorišče. Pride k njej in gre trikrat naokoli po vsej hiši. Vse je pregledal, po shrambah, po kaščah, po kleteh. To sem pozabila še povedati, da je bilo pri belem dnevu, ravno enajsto uro. Trikrat gre po vsej hiši, pa nič ne reče in nato skoči nazaj v koleselj in se spet odpelje. Črni konji so ga pa vozili. In to so bili same hudobe.“

Možje so kadili in se glasno odkašljevali, vstajali so zaporedoma in hodili k mizi, kjer je stala velika, zelena steklenica, in vsak si je natočil kozarec žganja.

Dekleta so med tem pletla venec, in ko je pošla govorica, so začele peti, najprej o vicah in zadnji sodbi, a nato so prišle tudi bolj posvetne na vrsto: „Rasti, rasti, rožmarin, ti, deviški lep spomin!“ Rozalka je pela naprej, a nocoj je trepetal njen glas silno otožno in se topil v solzah. Ko je pripela do kitice:

„Kadar jaz umrla bom,
krancelj lep imela bom,
z rožmarina blazega,
z nageljčka rdečega“

jo je premagal jok in morala je nehati. Začele so drugo pesem:

„Pojte, pojte, drobne ptice,
preženite se meglice,
da bo sijalo solnčece
na moje revno srčece.“

A med petjem so se začuli zunaj votli udarci. Vsa hiša je planila pokonci in se zgnetla okoli oken. Zagledali so v mesečini Jelarja s sekiro v roki: Stal je visoko zravnan pri lipi, silno je zamahoval ter sekal deblo. Pri vsakem udarcu je temno zajeknil, kot bi ga gnala neznana moč, da mora nocoj podreti drevo. Tjade je bil prvi pri njem.

„Kaj pa vendar delaš? Zakaj sekaš lipo?“ Hotel ga je prijeti za roko, a v tem je Jelar vnovič zamahnil, da je oni prestrašen odskočil, in med tem so mu drugi kmetje vzeli sekiro iz rok.

„Pustite me! France je umrl, in lipa mora umreti!“

Prijeli so ga in peljali v hišo.

„Pustite me! Zdaj ne more rasti, ko je smrt na Jelarjevini. Jutri pa bo France vstal, in lipa bo vstala in zopet zacvetla. In šli bomo v svate in plesali bomo!“

Gostovalci so ostali pri Francetu vso noč, in bilo jim je tesno. Govorili so molče z mrličem. —

* * *

Drugo jutro takoj po solnčnem vzhodu so se začeli zbirati na Jelarjevini pogrebci. Bilo jih je zelo mnogo, iz bližnjih in daljnih vasi, vsi sorodniki in hišni znanci, ki jim je šla do srca nagla smrt mladeničeva. V hiši je bilo zadnje slovo. Jelar je bil že pokonci, ko se je komaj začelo daniti, in čudo, danes je bil čisto pameten. Nič ni govoril, sedel je kraj odra in ostal tih, dokler niso prinesli krste in položili Franceta vanjo. Takrat se je začel ozirati okoli sebe in mrmral je tiho sam zase. Ko so začeli zabijati pokrov in so zabobneli prvi udarci kladiva, je šinil nenadoma pokonci in se zgrabil za senci.

„U-u, to je muzika!“

Takoj se je zopet pomiril. Ko je v cerkvi zazvonilo, so vzdignili mladeniči, s šopki na prsih, krsto in pogreb se je začel pomikati od hiše. Pred odhodom je stopila k Jelarju Osojnica in mu pravila, naj ostane doma in pospravi po hiši. Odgovoril ji ni nič, samo kimal je z glavo.

Dan je bil lep, nebo posejano z belimi, tenkimi oblački, ki so se svetili kot sneg. Solnce je še pilo jutranjo roso in vročine ni bilo. Pogrebci so se vili po cesti, bila je dolga vrsta črnih romarjev, in zvonovi so peli.

Jama še ni bila zasuta, a že se je Osojnici in Metki mudilo s pokopališča. Nekaj ju je vleklo domov, kot bi jima skriven glas šepetal, naj se hitro vrneta. Šli sta nemudoma in bili malo po osmi uri že na Jelarjevini. Stopili sta v hišo, in tu se jima je odprl ta-le prizor:

Jelar je ležal na mrtvaškem odru, s prtom zagrnjen do vratu, in križ je držal med prsti. Glava mu je slonela na visokem vzglavju. Ženski sta strmeli, strop se je zamajal nad njima, zagugala se je vsa hiša, tako sta se prestrašili.

„Zakaj pa ležiš tam?“

Vzdignil je glavo in zablodil z očmi naokrog.

„Jaz sem umrl. France je bil tukaj in me poklical. Pokropite me in krsto mi pomerite, da ne bo prekratka.“

Kmet Jelar je znorel.

V noči.

Vstane v noči moje hrepenenje
kakor plamen silen do nebá,
ko nikjer, nikjer miru ni
sred samotnega srca.

Zagori v samotni, pozni uri
in kipi v neskončnost plamen vroč —
zagori in izgori se
v srcu in iz srca v noč.

Nihče zanj ne ve . . . Le moja misel
na mladost, ki se o polnoči
k meni kakor senca vrača,
gleda plaho mi v oči . . .

Štefan Poljanec.

V Babilonu svobode.

Piše **Vladimir Levstik.**

(Konec.)

ot krajine imajo Cézannove slike v sebi nekaj tistega, kar spredaj omenjene Manetove kot portreti. · Barvne predmete podaje le kot mase, brez detalja. Impresija je v svojem izrazu pri njem še enostavnejša; da tem bolj podpre silo neposrednega učinka, se ne izogiblje niti debelih kontur, med katerimi sije barva zato tem svetleje.

Cézanne je med impresionisti najdoslednejši, ker se je najpopolneje razosebil; niti te neobjektivnosti si ni dovolil, da bi odkazal nadmerno predpravico barvi. Če ima njegova umetnost kaj svojega, potem je to, da je bil do slednje pike čopiča brutalno, krasno resničen.

Mimogrede se spominjam interviewa, ki ga je priobčila „Revue des Revues“ letošnjo zimo o znanem romanopiscu Octavu Mirbeauu. Tam se kaže ta odlični književnik navdušenega občudovalca Cézannovega; njegovih del ima bogato zbirko. Zanimivo je torej, kar pravi o umetnosti, tem bolj, čim nas njegovo razmerje do novodobnih slikarjev pooblašča, smatrati njegove izjave naravnost za karakteristiko njih načel. Naj navedem to in ono! Kaj pravi na primer o barvi?

„Barva je neposredna resnica!“

O teorijah in pravilih uči:

„Po mojem mnenju je le eno pravilo; glasi se: ne sprejmi nobenega pravila!“

O lepoti in umetnosti se izraža:

„Človeški genij se razodeva dandanašnji pred vsem v iznajdbah inženirjev. Ujemanje slapov, turbine in tvornice! Kaj je umetnost proti vsemu temu? Lepa tvornica za kalcijev karbonat, to je lepota. Umetnost, umetnost — to nahajate še v gnusnih starinskih mestih, ob gobavih spomenikih. Umetnost je slikovitost, ki se je drži prah preteklih dob. Pobožna skorja je, ki pokriva starodavne kraje . . . Pometite mi vse to; naj živi praktična, zdrava, lesketajoča se udobnost!“

Takšne besede niso nezanimive, dasi jim živ človek ne more pritrditi, ako ni izgubil pojma lepote. Dobro, da Octave Mirbeau sam priporoča, naj ne sprejmemo nobenega pravila, zakaj po njegovem bi se morali Francozi analogno kmalu obrniti od svojih današnjih nazorov o ženski lepoti k debelim alzaškim kmeticam in oglatim Bretonkam, češ: „Lepa tvornica, to je nekaj, vse drugo ni nič: tudi grda ženska lahko rodi otroke, pije in je! Pometite mi vse lepe boke in vsa vitka meča, da o prsih, rokah in obrazu niti ne izpregovorimo! Naj živi praktična, zdrava, lesketajoča se udobnost!“ Ni sicer verjetno, da bi Mirbeau dolgo preživel svojo dobo. Ako jo pa preživi, bo gotovo dočakal druge, ki se mu bo smejala, kakor se prijazno nasmehneš kmetiču, ko vzklikne: „Vrag naj me vzame, če ste že videli lepšo svinjo, nego je moja!“

O razmerju med umetnikom in motivom pa pravi Mirbeau:

„Edina skrb umetnikova mora biti, da neprestano motri življenje okrog sebe, da ga naslika dosledno takšno, kakršno se mu prikazuje. Naj dela grbce grbaste, šepce šepaste in krofce s krofom! Pred vsem, pred vsem drugim pa naj se izogiblje ideala. Naj bo resničen, resničen, resničen!“

„Pomnite pa, da, ako je v resnici nadarjen, nikakor ne bo podoben fotografskemu pristroju. Zakaj po lastni sili svojega temperamenta bo naglašal v naravi oblike in barve, ki bodo najbolje izražale njeno bistvo. Z odkritosrčnim podajanjem narave bo posredoval nje umevanje po svojem načinu — in v tem je vsa umetnost. Ah, kdo nas bo rešil vseh šol in receptov, da nas postavi pred življenje nazaj!“

Kakor vidimo, je mnogo dobrega v teh besedah in v umetniških težnjah, v katerih imenu so takorekoč govorjene; zlasti to, da so naperjene proti sladikastemu idealu, da zahtevajo v umetnosti življenja, kakršno je v resnici, in da postavljajo v področje lepote tudi ves moderni živelj, z vsem, kar je prinesel človeštvu. Tisoč in tisoč let je že staro spoznanje lepote geometričnega ornamenta; danes pa naj bi še kdo dvomil, če je poleg krevljastega orala sposoben za umetniški motiv na primer kak elektromotor, dasi je istotako in z ozirom na bodočnost lahko da še bolj pomemben nego plug in dasi v svojih linijah in oblikah nima manj neposrednih estetičnih količin od človeškega obraza.

Seveda estetika ne more biti preveč postrežljiva in ne more na podlagi tega, da dopušča vsakemu predmetu možnost lepote v gotovih okolnostih in pod gotovimi pogoji, obenem priznati, da je

vsak predmet eo ipso lep. Kajti, da zadoščajo umetnosti faute de mieux grdi motivi, bi bilo težko dokazati. To torej, da so hoteli nekateri novodobni umetniki z impresionisti na čelu podvreči umetnost nevarni operaciji in ji vzeti opredeljeno lepoto, ki so nam jo do tistega dne individualno tolmačili mojstri slavnih davnih dob v delih, ki jih še priznavamo za umotvore, — pa jo nadomestiti z lepoto à la gnojišče v poljubu jutranje zarje, je bila zmota; sedanja generacija se sicer že obrača od nje, a tudi starejšine bi si jo bili lahko pribranili. Kako čudno: dela Fidije, Praksitela, Michelangela, Murilla in drugih so umotvori, ali pa niso. Če so, jim nova estetika naravnost nasprotuje in je torej nezmožna oploditi umotvor od svoje strani; če niso, ima prav. In res, naši dobi je moralo biti dano, da je vzela tako smešno vprašanje na pretres in bi bila kmalu dovolila par nadutim enodnevnikom, da v svojem napuhu zapeljejo človeštvo v dvojbo z nepreračunljivimi zaključki.

Devetnajsto stoletje je bilo pač stoletje znanosti in tehnike, stoletje materijalnega napredka. Misel, dvigajoča se nad eksaktne vede, in čuvstvo sta pridobila malo. Kadar se pa povzpneta tudi onadva k razvoju, bosta našla dragocena sredstva v tem, kar jima je zapustila naša neestetična polpreteklost. S tega stališča je dobro, da je impresionizem požrl in bo še požrl nekaj talentov, ki jih je nemara škoda. Pripomogel je zato in še neprestano pomaga k spočetju in negovanju bodoče umetnosti, ki sicer še ni prišla popolnoma med nas, zato pa tem več obeta iz daljave.

Tudi v francoskem slikarstvu je sledil za impresionizmom lep napredek, deloma idejnega, deloma tehničnega značaja; škoda le, da ravno zadnja leta čimdalje občutneje preté z nazadovanjem in propadom. Bati se je, da ne bi bila Francija čez kakšen čas primorana, odstopiti svojo umetniško hegomonijo tujcu, dvakrat bati zato, ker bi lahko slučaj in zapeljano javno mnenje dopustila, da se je polasti barbar, ki se morda še umival ni, ko je bila Galija že kulturna. Vzroki niso daleč: pred vsem škoduje kakor gmotnemu, tako tudi umstvenemu razvoju Francije njena osredotočenost v Parizu. Vse stremi in želi v Pariz; „postati Parižan in umreti“ je geslo Francoza na deželi. Poleg tega ima tudi nespametna uprava navado, da zaslužne uradnike in učenjake v plačilo premešča iz provincije v glavno mesto, hoteč napraviti iz Pariza nekak sedež duševnega plemstva, dočim ne pomisli, da obenem jemlje pokrajinam mozeg iz kosti in povzroča njih duševni propad. Kakor drugih je tudi umetnikov vse preveč nakopičenih v Parizu; ne le, da je tu ž njimi njih umetnost

bolj podvržena demonu mode nego kjerkoli drugje; velikansko mesto, kakršno je Pariz, je tudi prepovršen, premalo umirjen in v svojih neštetih ničevostih črednega veselja prenevaren milieu za stremečega umetnika.

In, kar se ne bi smelo zgoditi, francoski umetniki so začeli posredno sami priznavati to resnico s tem, da otežujejo tujim sprejem njih del v Salone. Baje zato, ker preveč silijo v Pariz in delajo domačinom prehudo konkurenco . . . To je pa priznanje: ako bi se mogla domača umetnost držati na višku, ji ne bi bilo treba tekmovati s tujo.

Res je tudi, da javno gojenje in podpiranje umetnosti od strani ljudstva ne hodi tistih cest, ki so prave. Umetniški minister Dujardin-Beaumetz je nedavno izjavil nekemu žurnalistu, da bi rad poskrbel za okrašenje Panthéona tudi na zunaj s skulpturami, kakor je okrašen znotraj z velikimi stenskimi slikami. Ideja je lepa, samo če je ne izvrše tako, kakor se je zgodilo, da je delal notranjo dekoracijo poslopja kup različnih slikarjev, med katerimi je Puvis de Chavannes res velik, vsi drugi pa so pigmeji. Teatralika kakšnega Laurensa je gotovo prej za panoramo ali za kmetsko cerkev nego za kraj, kjer počivajo tisti izvoljenci, ki bi jih človeštvo po njih smrti molilo, ako bi sploh še potrebovalo bogov. Monumentalna v Panthéonu je zgradba, monumentalne so slike Puvisa, monumentalen je napis nad vhodom: „Aux hommes illustres la patrie reconnaissante“. (Slavnim možem hvaležna domovina.) Vse drugo se sicer ujema z monumentalnostjo, namreč kot banalnost; a to je puhla rima in zasluga slučaja. Je pač znano dejstvo, da oficijalna umetnost nikjer ne nosi prida sadov! To utegnemo kmalu izkusiti tudi v Ljubljani...

Izmed ostalih slikarjev v dvorani luksemburškega muzeja, ki si jo je bralec blagovolil ogledati z mano, bi bil edini Raffaelli nekoliko zanimiv. Tudi on je v gotovem zmislu impresionist, manj seveda po barvi kakor po risbi, ki navadno zelo fino izraža pogled, kakršnega nudijo stvari na daljavo ali v kratkem trenotku. Vse njegove oljnate slike imajo nekako nekaj pastelnega na sebi; Raffaelli je namreč izboren pastelist, ki je od nekdaj prenašal svojo omiljeno tehniko tudi na oljno in ni miroval, dokler ni izumil posebnih barv za to. Dočim so navadne pastelne barve v bistvu barvni prah, zvezan z raztopino arabskega gumija, so pripravljene Raffaellijeve z oljem, samo v tako trdi obliki, da imajo podobo paličic in rišejo kakor pasteli. Značilne za Raffaellija so tudi njegove rjave sence, glavni efekt, na katerega se opira celotna ubranost slike „Les vieux

convalescents" — stari rekonvalescentje. Enako pusta in vsakdanja je „Les invités attendant la noce", predstavljajoča dedca in debeluhasto žensko, ki sta povabljena k poroki in čakata pred vrati županskega urada. Edina slika tega umetnika, ki mi je ugajala v luksemburškem muzeju, je „Notre Dame de Paris", pogled na slavno starodavno cerkev s Seino ob strani in z bouquinisti po nabrežju; pouličnο življenje je zajeto z veliko točnostjo opazovanja. Drugi slikarji, ki imajo v družbi teh prvakov po eno ali dve sliki, so premalo znameniti, da bi mogli zanimati, zlasti na tem prostoru, kjer mi je nemogoče oživiti besede s podobo.

Tuintam me peče vest, da sem storil pred pričetkom prvega med temi opisi sklep, pustiti vnemar vso skulpturo, v kolikor se je nahaja razsejane po parkih in vrtovih. Bog pomagaj, — če človek prav pomisli, je v Parizu res preveč spomenikov. Na vsakem vogalu eden in pogostoma takim možem, ki jih niti v leksiku ne najdeš. Koliko pisateljev in pesnikov je dobilo spomenike, pa jih danes večina mimogredočih ne spozna, in izvečine slabe spomenike! Naj bi bili za tiste tisočake raje napojili njih večno žejne kolege na sedmini, ki bi prav lahko postala kdaj v kakšnih verzih nesmrtna! Kdor pa ne bere verzov, si tudi pred takimi spomeniki ne ve česa reči! Ne recite mi, da se goji čut lepote s temi nelepimi postavami v ostudni moderni obleki! Stari Grki so vedeli, kaj počenjajo: grdi Sokrat je dobil samo doprsnico, dočim so gojili čut lepote z Apolom, z rokoborci, diskoboli in Venerami, v katerih eni je ovekovečila roka kiparjeva obožavano krasoto nasladnice Phryne.

Tako torej niti sedaj ne dodajem opisa brezbrojnih proizvodov kiparstva, krasečih trate luksemburškega vrta, niti ne bom podajal opisov drugod, ako slučaj nanese, da še kdaj napišem kaj o tujini. Sicer pa mislim, da bi moral imeti sila nenormalno naravo, kdor bi stopil ob žarkih cvetočega maja na to ljubko izprehajališče in ne bi vedel storiti drugega nego razgrniti Baedeckerjeve načrte in zemljevide ter hitati od kipa do kipa, da ekspresno in rekomandirano pogoltne vse znamenitosti v preteku kratkega popoldneva. Jaz bi bogme raje opisal otroška igrišča, kjer se zabava maloštevilna, a tem bolj negovana mladina novodobne Sodome, in drugo za drugo vse senčne steze in drevorede in lučko za lučko vse solnčne luči, ki padajo izmed nežnih vej na pisano množico izprehajalk in izprehajalcev. Vse mora videti, kdor hoče reči, da vse pozna. Človek v celoti in v podrobnostih življenja in kulture je zlasti takrat prvi predmet razumnega opazovanja, kadar ga gledamo v tujini, na tirih

neznane nam pasme človeštva in tujih nam tradicij. Zato ne morem trpeti tistih Angležev, Nemcev in Amerikancev, ki hodijo po svetu z vodniki in programi, podarijo vsakemu kraju že mesece naprej določeno število svojih dragocenih uric in se vrnejo, kakršni so prišli, pa najsi so nabrali še toliko umetniških vtiskov. Res je tako spoznavanje tujine udobnejše od marsikaterih drugih načinov; ne vem pa, če je tako bogato in tako bogateče kakor program veselega potnika, ki ne vpraša, kje začne, ne, kje neha, niti ne misli z domotožjem nazaj. Njemu je tujina kakor domovina; in če mu uide kaj znamenitosti, mu uide tudi obilica zmot.

Morda sva se z bralcem soglasno naveličala mrtvih besed. Hamleta ne bom citiral. Poslavljam se z odličnim spoštovanjem in zahvaljujem tiste, ki so mi sledili, za njih zanimanje. — Za nevoljo? Tem bolj!

Iz cikla „Spomini“.

Na polje zgrinjal mrak je pajčolane,
ko vstavil truden sem se pri vodnjaku,
in nad menoj šumele so platane.

Bil temnemu podoben sem oblaku,
ki je prišel do sive, tuje gore
in osamljèn rosi solzé po mraku.

Na daljne mislil sem domače bore,
ki pesmi si šume čez žitno polje
vso noč, vso dolgo noč do zlate zore.

In v vzduhu čul peroti sem sokolje,
dvojica je letala v sinje skale —
Jaz bil sem sam, poln žalne, tožne volje.

V očeh solzé so mi zatrepetale,
obraz sem trudni si zakril z rokami
in bogvekam so misli mi zbežale . . .

Začutil roko mehko sem na rami:
„Kdo si, ti tujec, in kam pot te vede?“
Bil glas kot zvon iz dalj je za gorami.

Cvetoča žena tiho te besede
je govorila; bila je blesteča
kot lilja, mehka kakor vonj resede.

„Rodila me je dalja hrepeneča
in v dušo mi vsadila melodijo
o raju, kjer prebiva tiha sreča.

In le o njem mi strune vse brnijo
in iščem ga in iščem križem sveta,
a glej, moči mi moje že slabijo.

In kakor list, ki se utrga s cveta
in veter ga zanese med valove,
usoda moja večno je prokleta."

Platane so pripognile vrhove
pod rahlim dihom nočnega šumenja.
In čul drhteče sem besede nove:

„Ti tožiš o bolesti hrepenenja?
Kod iščeš raj in sen mladosti svoje?
Kje plod požanješ svojega življenja?

Škrjanček v jutro solnčnojasno poje
in slavec toži svoje boli noči
in noč in dan drobita speve svoje.

Brez hrepenenja gad je v pušči žgoči,
a človek bodi hrast visok v planjavi,
ki do neba kipi v titanski moči!"

Bila kot zvezda v nebni je višavi,
bil sem kot zvon topeč se za gorámi:
„Jaz sam sem, brez človeka, tuj v daljavi!"

Tedaj mi nudila je vrč z rokami
kot marmor belimi in je vzdrhtela,
kot roža pod dežja vzdrhti solzami.

In vedel sem, da je kot lilja bela,
da je kot roža v solnčnočistem cvetu,
in v tihem, divnem snu sva se objela —

in nisem bil več sam in tuj na svetu.

Vojeslav Molè.

Nela.

Spisal **Vojeslav Molè.**

oja sestra je bila.

Velike modre oči je imela, fin, droben nos, ustnice tanke, lahko zaokrožene, kakršne je videti pri ljudeh, ki so polni sladkega, tajnega hrepenenja; bile so polne krvi, vse rdeče kakor narezano granatno jabolko. Njeni lasje so bili plavi kakor lan, da so se zdeli v solnčnem blesku vsi zlati, bili so gosti in so ji obdajali obraz, kakor obdaja žitno klasje velik cvetoč mak.

Bila je visoka, stasita; grudi so ji bile polne in roke majhne in bele, sanjavo bele, kakor da so ustvarjene za to, da trgajo v poletnih večerih po vrtovih same rože in jih stavijo v vitke, snežnobele vaze.

Ob večerih, ko je posedala sama pri klavirju in je prihajal skozi odprto okno svež zrak in so blestele velike, svetle zvezde, takrat se je vdajala svojim sanjam in živela samo njim in v njih.

Ali ste jo poznali? Da, gotovo. Ko je šla po mestnih ulicah vsa tiha, a polna mladosti in življenja, ali ste videli, kako so se ljudje ustavljali in ji sledili z občudujočimi pogledi? A približal se ji ni nihče. Vedeli so, da so zanjo prenizki, da ne doseže nihče njenih sanj, vedeli so, da so zanjo preveč prazni.

In tako je živela sama s svojim hrepenenjem. Tako cveto v sivih gorskih skalah čudokrasne planinske rože same, brez drugov, srkajo vase ves kras solnca in neba, vse barve, vse zvoke, vso toploto, cveto — in venejo.

Tudi Nela je zvenila. Lani jo je napadla bolezen in potem je hirala in hirala in to pomlad je umrla.

Jutro je bilo jasno, solnčno, polno opojnega pomladanskega vonja. Okno je bilo odprto in skoznje se je videlo na ves oni sneg, ki pokriva spomladi sadno drevje in lahno rdi pod solnčnimi poljubi. Španski bezeg je dehtel pod oknom in kraj njega so se vzpenjale velike rdeče rože po zidu do podboja.

Nela je ležala v svoji postelji in strmela ven v razkošno vesno. Onemoglo so ležale njene lepe roke na odeji in ravno tako onemogel

in truden je bil nasmeh, ki se ji je zibal na nenaravno rdečih ustnih. Lasje so ji bili razpleteni in so se ulivali kakor zlato snopje po belih rjuhah.

Prinesel sem ji bil navsezgodaj šopek velikih krvavordečih rož, ki jih je tako zelo ljubila, in jih postavil v kristalno čašo na njeno omarico kraj postelje. Sedaj se je ozrla nanje in se iznova nasmehnila.

„Rože, rože,“ je začela s šibkim glasom, „ah, kako jih ljubim! Tako tihe so, kakor sem bila jaz v svojem življenju. Vzcveto, se razvijajo, se vzpenjajo kvišku in potem onemorejo. Samo onega hrepenenja nimajo, ki sem ga imela jaz, onih sanj, v katerih sem živela in ki so mi bile ves svet. Preveč sem se oddalila od ljudi, bila sem Odisej, ki je pozabil Itake. In tak Odisej ostane vedno na morju, ki je brez mej in nima bregov.

Kaj vse so bili moji cilji! Sanjala sem o velikem solnčnem dnevu, ki pride nekdaj. Lepo jasno jutro bo v vročem poletju, žito se bo zibalo v rahlem vetru, mak bo žarel, nekje v lesu bo pel cel zbor ptičev — in takrat pride pome lep mož in me povede s sabo k morju. V belo ladjo se vkrcava in odploveva daleč na smejoče se morje; on bo stal pri krmilu in varno vodil ladjo. In ko pride večer, priploveva v tih pristan, zvezde bodo žarele na nebu in on mi bo govoril in govoril. Vso mojo dušo bo umel, vse moje hrepenenje in ves svet, ki sem si ga sesanjala, mi uresniči. Mož bo, junak brez strahu in bojazni . . .

Veš, kaj sem sanjala, ko sem posedala ob večerih pri klavirju in zrla ven na širno polje, polno vzduha in vonja po zemlji? O dnevih, ko postanem mati. Lepe otroške oči bodo zrle vame in jaz jim bom pravila o kraljih iz davnih pravljic, o junakih, ki so šli v brezmejni svet po srečo, o časih, ko ni bilo na zemlji laži in krivice. Vso svojo dušo vlijem v dušo svojega otroka, v njem bom živela dalje in hrepenela brez mej še po svoji smrti. V moč krasote in lepote mora verjeti moj otrok, v silo resnice in poguma . . .

Veš, kaj sem sanjala, ko sem hodila ob solnčnih jutrih po stezah med šumečim žitom in trgala cvetoči mak? O življenju, ki je tako lepo, polno barv in solnca! Kako sem gledala vse to zelenje, brstenje in zorenje! Kaj sem vse čutila pri potokovem šumu, kaj mi je govorilo cvetje, kaj mi je bilo vedro, jasno nebo in sinje, brezmejno morje! Kako mi je vse to polnilo in dvigalo dušo! Bila sem sama šumeče žitno polje, modro, brezoblačno nebo, polno

bleska in barv; bila sem sama ravan, posejana s cvetjem daljnih krajev mojega hrepenenja . . .

Veš, kaj se je budilo v moji duši, ko sem postala včasi v družbi tiha in otožna? Ljubav, ki je ostala prikrita in ni vedel nihče zanjo, ker je nisem izdala nikomur. Še sedaj ljubim moža ponosnega in samozavestnega, ki pa ne ve za mojo ljubav. Svojo sveto skrivnost nesem s sabo v grob.

Kakor plapolajoč plamen je bilo moje življenje, a sedaj že ugasuje. In da ugasne še prej, ga pogasijo moje solze . . .“ —

Poljubil sem jo na potno čelo in jo tolažil. A s komaj slišnim glasom je odvrnila:

„Ne, ne, saj vem, kako je z mano!“

Odhitel sem na prosto.

Zunaj je bilo pomladno solnčno jutro, nebo se je smejalo, drevje se je smejalo, žito se je že venčalo s klasjem.

Naslonil sem se na staro belo brezo in sem zaihtel.

Potem je prišel večer, ves tih in zlat. Z rdečo lučjo je barvalo solnce daljne griče in stene po sobi. Neline roke so bile takrat še belejše. V okvirju svojih las je bila sedaj res kot mak, ki je povenil sredi med bujnim, zlatim žitom v solnčnem poletju.

In ravno, ko ji je privrel zadnji vzdih iz grudi in so se ji zaprle za večno lepe, sanjave oči, je zapel nekdo zunaj na polju veselo, da je zazvenelo vseokrog in se je trepetaje porazgubil odmev v vzduhu.

Nauk.

Zvezd ne trgaj in bogov ne prosi!
Kar dosežeš v ravnem polju, kosi,
a ne dvigaj želje do višin,
in ne vabi žarkov v mrak globin,
in ne kliči vesne v zimski sneg,
ne na skale mirnih sinjih rek:
tiger bodi ali uzdo nosi,
a na raj ne trkaj, vanj ne prosi!

Vladimir Levstik.

Književne novosti

„Jadranski biseri“ je naslov novi zbirki balad in romanc Aškerčevih, ki izide v kratkem v založništvu L. Schwentnerja v Ljubljani.

Knjige „Matice Slovenske“. Za leto 1907. prejmejo člani „Matice Slovenske“ sledeče knjige: 1. „Na Poljani“, roman, spisal Fr. Ks. Meško. 2. Zabavna knjižnica, katero so založili z leposlovnimi prispevki Meško, Levstik, Regali, Pugelj, Golar, Kostanjevec. 3. „Gorski venec“ z uvodom in komentarjem prof. R. Peruška kot „Prevod iz svetovne književnosti“. 4. Hrvatska knjižnica“, v kateri so zastopani Stanko Vraz, Š. Gjalski, Kozarac, Ivankić. 5. Kamniške ali Savinske planine, monografija, I. del, spisal prof. F. Seidl. 6. Dr. K. Štrekelj: Narodne pesmi. 7. Zbornik z raznimi razpravami in s slovensko bibliografijo. 8. Letopis z običajno vsebino.

Ivan Cankar: Hlapec Jernej in njegova pravica. Založil L. Schwentner. V Ljubljani, 1907. (Cena vez. 2 K.) — Ali je Cankar hudomušno zloben? Topot upam in želim, da je v prav izdatni meri; kajti potem lahko želim, da bi videl obraze doslednih capljačev, ki v svojih spisih s filistrozno točnostjo pobirajo stopinje za njim, počenši od šolske naloge negodno godnega petošolca pa tja do najnovejšega slovstvenega ploda tega in onega umetniško kaljenega novodobarja.

Vse ne pomaga nič: pojem cankarstva dobiva zdaj navidezno vse drugačno vsebino. Množici se je zdelo že skoraj nemogoče, da bi bil isti umetnik spisal „Nino“ in „Aleša iz Razora“; zato so dosledni cankarjevci iskali razlogov, kako je mogoče, da je Cankar v svojem „Alešu“ tako globoko — po njih mnenju — padel; nenačelni Cankarjevi prijatelji — kot prijatelji slovenskega slovstva sploh, ne samo svojega slovstva — so pa baš spis, kakor je „Aleš“, pozdravili s posebnim veseljem, češ, ta jasna luč, ki odseva iz njega, in na drugi strani odločna tema, ki se v njo zagrebemo, to je za občinstvo, ki zdaj vsaj ve, s čim ima opraviti; v „Nini“ itd. pa smo, tako so se zavedali, lovili samega sebe, lovili pisatelja in njegove misli, a ujeli smo bore malo, in kar smo ujeli, je bilo drugačno nego to, kar so ujeli drugi, in ta neskladnost nas je dražila. —

Preteče nekaj mesecev in pred nami stoji in govori „Hlapec Jernej“; mistična polutmina in eterna neprijemljivost običnih Cankarjevih spisov je nadomeščena z naravnost ostentativno jasnoto in več ko prozornim ustrojem. In zdaj naj bi videl Cankar obraze doslednih svojih posnemalcev capljačev! Čim bolj temno je bilo kaj povedano in čim bolj skokoma se je razvijalo dejanje in čim mističneje se je naposled vse končalo z obešenjem na kaki veji ali z izgubljanjem v pesku, tem bolj se je zdelo vredno Cankarjeve dobe. In žalibog, marsikateri nedolžnik se je dal speljati; saj ni zapazil, da prodajajo ti capljači svojo absolutno temo za Cankarjevo temo, ker ni vedel, da vlada pri Cankarju tema le zato, ker je luč privil, ki pa jo more odviti vsak trenotek; tudi ni zapazil, da so ti posnemalci smatrali svojo absolutno praznino brezzračnosti za Cankarjevo eternost. Kaj pa bo zdaj, ko je za „Alešem“ nastopil „Jernej“ še odločneje svojo brezovinčno in vrhutega na nezmotljiv način markirano pot? Kakor bi bil Cankar svojim cankarcem nalašč hotel zmešati štrene in glave! Vtisnili so si bili njegovo prejšnjo signaturo, kakor

bi ji bila namenjena večnost, zdaj je pa Cankar, tako se zdi, vrgel svojo proč in si je izbral povsem nasprotno! Gorje jim, če bi Cankar ostal pri svoji novi signaturi! Treba bi bilo iti za njim, kajti to stoji: on zdaj napoveduje ton in kolorature v slovstvu; dočim pa se je prejšnja njegova metoda temotnosti dala nadomeščati z brezlučnostjo, je klasična lapidarnost njegovega „Jerneja“ naprosto neposnemljiva! Močnega kamenitega sklada ne moreš zgraditi iz opeke pridnosti ali iz mehke ilovice prilagodljivega posnemanja: trdno, kremenito kamenje rodi le — priroda! Zato se Cankar lahko muza, da je štrene in glave zmešal tistim, ki so se delali, kakor bi bili uslužbenci njegove firme: v temi se vidijo črni tudi medlobarvni predmeti, ob belem dnevu pa postane očitna njih jetična barva!

Ali je naš Cankar zdaj drug Cankar? Le navidezno sta zadnji dve knjigi, posebno „Jernej“ čisto drugačnega kova. Deloma že izza „Vinjet“, nedvomljivo pa izza „Tujcev“ vemo prav dobro, kako plastičen more biti Cankar; samo da je razlika, uporablja li Cankar svojo plastično pisateljsko silo pri docela psihičnem ali pri konkretnejšem predmetu. Saj to je baš velikanska prednost Cankarjeva pred toliko drugimi sopisatelji, da se njegova dikcija in vsa zasnova ravna po snovi; od njene večje ali manjše evidenčnosti je zavisna večja ali manjša evidenčnost njegovih spisov: to je vzrok, da so nekateri spisi ali vsaj nekateri njih deli nekako tajnostno nejasni, a da se drugod kar na mah odpre pred našimi očmi v najostrejših barvah začrtana panorama. Seveda pa je tudi zelo napredovala Cankarjeva tehnika v ožjem zmislu.

Neprecenljiv Cankarjev dar je ta: vsaka snov postane v njegovih rokah interesantna; on si jo osvoji popolnoma in jo zna analizovati tako, da nam ne uide nobena značilna poteza. Razume se, da si izbira rad nenavadne snovi, a tudi pri najnavadnejši postane v njegovi uprizoritvi in po njegovih premisah njen razvoj neizogibno prav tak, kakor ga nam prikazuje pisatelj. Z ozirom na to je on najbolj naroden pisatelj, ako se loti kake domače snovi: obdela jo povsem tako, kakor se je ali bi se morala pri nas razviti; prav tako pa je tudi najsplošnejši kozmopolit, ker je vsak subjektivni pojav pri njem risan s tako objektivno, psihično resničnostjo, da bi se mogel vršiti, kjerkoli žive ljudje. — Miljė pa jemlje Cankar res najrajši iz naše domovine.

Tako je „Hlapec Jernej“ po miljėju pristen naš domačin, po iskanju nekodifikovane pravice do uživanja uspehov svojega dela pa je le — človek in drugega nič, in baš zato tem pomembnejši in vplivnejši. „Vinjete“, „Hiša Marije Pomočnice“, „Nina“, „Hlapec Jernej“, to so štirje mejniki v Cankarjevem delovanju: „Jernej“ učinkuje tem močneje, ker je zavit v čudovito virtuoznost preprostosti. O tem se naj vsak sam prepriča. *Dr. Jos. Tominšek.*

Palčki Poljanci. Slike in besedilo napravil E. Kreidorf, preložil Oton Zupančič, založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 3 K 60 h.

Ali je kdo, ki bi mogel zanikati, da naša književnost in naše knjištvo vrlo napredujeta? Kdor o tem napredku ni preverjen, naj vzame to delo v roke! Lahko rečemo, da kaj podobnega v žanru, ki mu pripada ta knjiga, še nismo imeli, in ponosni smemo biti, da so tako knjigo doslej izdali poleg nas le Nemci, Holandci, Francozi in Čehi, dasi je pričakovati, da si jo bodo polagoma oskrbeli vsi evropski narodi.

Knjiga je živ primer, kako se dasta združiti fantastnost in poezija pravljičnega sveta z drznim naturalizmom, kako je mogoče pričarati življenje v mrtva bitja in prisoditi nerazumnim živim bitjem pravcato življenje. S tem pa je rešena

težavna naloga: doseči zanimanje otrok in odraslih v knjigi, ki je namenjena v prvi vrsti mladini. V mnogobrojnih mladinskih proizvodih sedanje dobe so prav mnogokrat pisatelji in založniki krenili na čisto napačno pot, prirejajoč kako znano „mladinsko“ snov na način, ki je prijal njim — odraslim, in misleč, da mora tako obdelana snov ugajati tudi „moderni“ mladini. Na tem polju pa so se hudo urezali z „modernostjo“: v svoji otročji dobi si je mladina vseh časov in krajev enaka; ona ljubi proizvode gotovih vrst, naj bodo še tako starega kroja, ne gane pa je novodobna, često vsiljiva duhovitost. — Med vsemi literarnimi proizvodi se zateka otrok še vedno najraje k bajnim, čudovitim pravljicam; pravljiški svet daje netiva goreči otroški fantaziji in otrok začuti, da je ta svet pravzaprav njegov, in svet dobiva pred njegovo dušo kar konkretno obliko. Kako dobrodošlo mu je torej in kako strme njegove oči, ako vidi tisti bajni svet, ki o njem čita tako prepričevalne besede, pred seboj konkretno uprizorjen na sliki v prav tistem duhu, ki veje iz besedila. Take knjige ugajajo otroku, ker se v njih giblje v svojem svetu, in ugajajo odraslim, ker spoznavajo ob tuji snovi resničnost svojega življenja.

Taka vzor-knjiga je pričujoča: kako nazorno je v njej uprizorjeno življenje, res življenje, palčkov Poljancev, to se ne da popisati, ker bi bilo treba posneti vse slike; to je treba videti. — Mi odrasli čutimo iz nje veti tožni dih poezije tihe poljane, otrok pa živi s palčki njih in svoje življenje. *Dr. Jos. Tominšek.*

Koledar (Vestnik) šolske družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za prestopno leto 1908. Izdalo in založilo vodstvo. Cena 1 K 20 h. V Ljubljani. Tisk „Narodne tiskarne“. 1907. Poleg običajne koledarske vsebine in obširnega vsestranskega poročila o delovanju in prospevanju družbe v zadnjem poslovnem letu obsega lična knjižica več zabavi in pouku posvečenih spisov (člankov, črtic, pesmi itd.). Opozarjamo osobito na životopis monsignora Tomo Zupana, prezaslužnega prejšnjega predsednika družbe, dalje na pesniške in pisateljske prispevke Antona Medveda, Ksaverja Meška in Fr. S. Finžgarja ter na članek doktorja G. Žerjava, ki naj bi bil vsem podružnicam v bodrilo in izpodbudo. Z ozirom na to, da pripade izkupilo za koledar naši prepotrebni družbi, bi pač ne smela biti nobena slovenska hiša brez njega. Pri kupovanju koledarja pa se nudi najlepša prilika, da se tudi sicer še nekaj žrtvuje za družbo. Ako bi vsakdo namesto nastavljene cene 1 K 20 h poslal družbi za koledar 2 K, bi se družbeni dohodki že za znatno vsotico pomnožili.

„Ilustrovani narodni koledar“. 1908. Uredil profesor dr. Ant. Dolar. Leto XIX. Last, založba in tisk „Zvezne tiskarne“ v Celju. Cena broširanemu izvodu 1 K, eleg. vezanemu 1 K 50 h, po pošti 20 h več. „Ilustrovani narodni koledar“ za l. 1908. je po svoji opremi in vsebini vreden vrstnik svojih prednikov. Poleg mnogih čednih ilustracij prinaša v zabavnem delu več zanimivih člankov in beletrističnih prispevkov. Med sotrudniki nahajamo gg. Iv. Laha, Iv. Cankarja, Vojeslava Moleta, Sever-Jugoviča, Antona Novačana i. dr. Že zaradi bogate leposlovne vsebine je vreden ta koledar, da si ga vsakdo nabavi.

Nov nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar je izšel v založništvu tvrdke A. Hartleben, Dunaj, I. Seilerstätte 19. Sestavil je oba dela, katerih vsak obsega po 13 tiskanih pol in po 18 000 besed, F. Kramarič. Ta slovar bo praktičnim potrebam, katerim je v prvi vrsti namenjen, jako dobro služil. Vsak del, lično v platno vezan, velja 2 K 20 h in se dobiva tudi v „Narodni knjigarni“ na Jurčičevem trgu št. 3 v Ljubljani.

Rad Jugoslavenske Akademije znanosti in umjetnosti. (Knjiga 168 Razredi historičko-filologički i filologičko-juridički. U Zagrebu 1907.) Lepo število knjig, pa ipak se bojim, da naznanjam Slovencem novost, ko poročam o Radu! Akademija na Slovenskem nima naročnikov, dasi bi na pr. knjižnice naših srednjih šol pričakovali med njimi. In vendar bi zastopniki slovenskega jezika vsekakor morali poznati razprave, kakor je razprava vseučiliškega profesorja Maretića, započeta v pričujoči knjigi „Rada", namreč razprava „Metrika narodnih naših pjesama". Kako je treba razumeti in meriti stihe jugoslovanskih narodnih pesmi? Ali naj res velja staroklasično skandiranje, ki se ne ozira na govorni naglas besedi? Maretić ne priznava nikakih stop v gradbi narodnih stihov, ampak razstavlja stihe v „članke", a to samo tiste stihe, ki imajo po sedem ali več zlogov; taki stihi imajo vsaj en odmor, a nekateri imajo po dva; v prvem slučaju sta v stihu dva članka, v drugem so trije. Stihi, ki imajo le po sedem slogov, nimajo odmora in je vsak tak stih sam za sebe članek. Po številu člankov razločuje Maretić troje stihov: enočlane, dvočlane in tročlane. Znani deseterec junaških narodnih pesmi (n.pr. tudi v „Lepi Vidi") je dvočlan stih, prvi člen ima štiri zloge („Lepa Vida — je ob morju stala"). *Dr. Fr. Ilešič.*

Andrija Milčinović i Milan Ogrizović. „Prokletstvo". Drama u četiri čina. (S Prologom A. G. Matoša.) U Zagrebu 1907. — Ta drama je kaj razburila literarno javnost na Hrvaškem in jo še razburja, ker še tli v dušah nekaterih literatov tajni ogenj užaljenosti ali ogorčenosti ter gneva in morda nekaj zavisti. Drama je namreč doživela nepričakovano reklamo: sprejeta je bila v repertoar zagrebškega gledališča za leto 1906/07, a v zadnjem trenutku je gledališčna uprava „po višem nalogu" predstavo odpovedala in igro črtala iz repertoarja. Nihče ne bo avtorjema zameril, da sta vzkipela vsled te nedoslednosti; oskrbela sta natis svoje drame in sta jo ovila v platnice, na katerih plapola iz črne teme krvavordeč peklenski ogenj, primeren za „Prokletstvo", in znani A. G. Matoš, čigar brezobzirno pero je med Hrvati kaj dobro znano, je spisal za izdajo drame res peklensko strupen prolog, z devizo, da je „Prokletstvo" doživelo prokletstvo, a da bo prineslo blagoslov.

Na eni strani ostentativna hvala, na drugi prav taka graja — to je položaj, pri katerem se na umotvor sam prerado pozabi, ker govori prvo besedo strast in ozir na osebe in zunanje odnošaje; baš zato pa pri takem položaju trpi prava sodba o umotvoru samem prav toliko, kolikor koristi taka reklama za zunanji uspeh. Da je prišlo „Prokletstvo" v tak položaj, je škoda; kajti igrokaz je res dober, dober kot tak — tega mu pravična sodba ne more odrekati. Odpor pa zbuja tendenca, ki je v igri zastopana z vso odločnostjo, dasi — in to je tudi hvale vredno — s precej obzirno taktnostjo. Igra namreč proslavlja v osebi „majstora" Tome (kiparja v XIII. stoletju) nekako notranjo religijoznost brez vseh zunanjih „ceremonij", brez češčenja „kipov", brez posebnih umeščenih svečenikov itd. S tem postane njena historičnost in socijalnost moderno politična in obenem predmet sodbe in obsodbe iz zunanjih ozirov. Na temelju svoje ideje pa je igra duhovito in veledramatično zasnovana in izpeljana in bi v nekaterih prizorih mogla na odru silno učinkovati. Prav tako pa je umevno, da ima teoretična ter z realnimi razmerami in z realnim človekom nič računajoča religijoznost mojstra Tome kal smrti sama v sebi; samo v tem nesoglasju pa leži „prokletstvo" in za dramo tragičen konflikt.

Igra je sprejeta v letošnji repertoar našega gledališča; ako pride na vrsto, tedaj bo prilika, še izpregovoriti o njeni umetniški vrednosti; vsekakor pa bo moral ocenjevalec poznati obširno kritiko, ki jo je o igri spisal M. Nehajev v letošnjem „Savremeniku" stran 533. (IX. štev.) *Dr. Jos. Tominšek.*

Jelica Belović-Bernadzikovska, Srpski narodni vez (vezenje) i tekstilna ornamentika. Originalna monografija na osnovu istorijskih dokumenata. Sa 14 originalnih slika (Nagradjeno iz zadužbine Jovana Ostajića i žene mu Terezije. U Novom Sadu. Izdanje Matice Srpske, 1907, 254 str.) Vsekakor zanimiva knjiga! Zanimiva ne za običnе učiteljice ženskih ročnih del, marveč za vsakega folklorista-znanstvenika in za umetnika-slikarja. Pisateljica je posegla globoko in daleč v zgodovino, v današnje stanje in pomen narodnega vezenja in narodne ornamentike in s tem obvladala tem težji posel, čim manj je zanj imela na razpolago strokovnih del tujih ali domačih; njeni viri so bili najbolj časniška izvestja o raznih muzejih, izložbah, albumih. Knjiga je obsežna ter ima sledeča poglavja: I. O ornamentiki vobče, posebno o slovanski. II. Srbski dekorativni stil. III. Srbske vezne tehnike. IV. Klasifikacija srbskih vezov. V. Naša narodna koloristika. VI. O narodnem barvanju. VII. Narodna vedeževanja v vezenju in tkanju. VIII. Simbolistika v srbski ornamentiki. — (Dodatek in literatura.) „Vsa seljaška domišljija, vsa ljubav, briga, vse veselje in vsa sreča so v tesni zvezi s poslom ob tkanju, vezenju in obleki. Ves nadčutni svet javlja svoje tajne v simbolu tekstilnih izdelkov, to so najzanesljivejši mediji v prastari poeziji narodnega spiritizma. Ni tako pri drugih narodih: n e m š k a s e l j a n k a (n. pr. v Rumi v Slavoniji, ki jo naša z vso pravico zove „zabito"), n i k d a r ne izraža nikakih poetičnih želj v tej sferi. Nakiti se nemo in topo kakor lesena lutka (punčka) in neokusno kakor barbarka, pa ako se nima s čim nakititi, nič zato, roke so ji trde kakor od kamena za vsako finejše ročno delo. Samo v onih danes nemških krajih, kamor je pred veki prišel slovanski živelj pa se pretopil vsled germanizacije, tam umejo lepo delati z roko, tam je tudi noša slikovita, n. pr. v Alpah, v Češki, Poznanju, ob Sprevi itd." — pravi pisateljica (stran 202.). Trebalo bi se končno ipak vprašati, je li ima slovanska seljanka povsod toliko reda, kolikor poetične nadahnjenosti. Knjiga Belovićeve (v cirilici) bi vsekakor morala postati pristopna slovenskim umetniškim krogom.

Dr. Fr. Ilešič.

Dr. Drechsler Branko: „Slavonska književnost u XVIII. vijeku. Studija. (Naklada knjižare M. Breyera. Zagreb 1907. Cena 1 K.) — Slavonska književnost, dalmatinska književnost, provincijalno-hrvatska književnost, kranjska, slovensko-štajerska književnost, vse samo provincijalne književnosti, vse samo kamenčki razmetani, niti na vnanje združeni v mozaično sliko. Trebalo je jake ilirsko-romantične struje, da je vsaj nekatere dele spojila, zvarila v večjo enoto in s tem omogočila gradbo višje kulture. S l a v o n s k a književnost je dobila mesto v zgodovini h r v a t s k e književnosti. Poprek je ta slavonska književnost — rekel bi — brez izvira in brez izliva, ni vzklila iz samostojnega razvoja svojega sveta, niti je odločneje delovala na njega daljnji razvitek; kot odsev jakih svetovnih pojavov pride in izgine takorekoč brez začetka in brez konca. Ko je konec prosvetljene in jožefinske Avstrije, tudi njej ni več sledu, prišla pa je bila z zvočnim nastopom jezuitskega reda, ko se je dežela (1699) osvobodila turškega jarma. Cvela je torej, kolikor se more tu govoriti o cvetju, v XVIII. veku. Dasi ta književnost ni vzrasla naravnost iz razvoja slavonske zemlje, ipak ne gre tajiti vse kontinuitete; D u b r o v n i k je vplival tudi nanjo in slavonski pisatelji so v mnogočem posnemali in rabili Djordjića, oz. Marulića. Tudi za naprej je imela slavonska književnost v sebi uvete za rast Gajevega ilirizma; zakaj njeni pesniki in pisatelji so povprek govorili o „i l i r s k e m jeziku", kakor Dalmatinci o „slovinskem"; lahko sta se vsled tega Topalović in Babukić Gaju podpisovala kot „Ilira iz Slavonije". Pa poglejmo

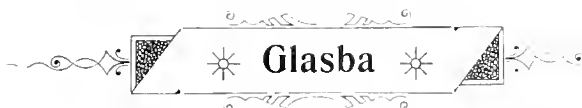
si struje slavonske književnosti XVIII. veka! Začeli so frančiškani, ki so z Bosno in Dalmacijo tvorili eno provincijo, v bosenskih sobratih imeli dober zgled ter pisali propovedi, „poti nebeške", razlage evangelija, življenje svetnikov. Kar se z izrastki renesanse, z nakitom baročnega sloga pojavijo jezuiti! Jezuiti so padli pod silo prosvetljenosti, ki je oči obrnila na socijalni razvoj in zemeljski napredek ter iskala pomoči v razumu, v šoli. Graničarski častnik, ki je v sedemletni vojni pretolkel srednjo in severno Evropo, Matija Reljković je v svojem „Satiru" razkrival rane svoje ožje domovine, želječ jo rešiti vseh opasnih posledic turškega gospodstva; na ostrejšo struno so očividno udarjali še drugi prosvetljenci, oboževatelji Voltaireja in Jožefa II., a zbudili z Reljkovićem ostro reakcijonarno opozicijo, ki jih je proklinjala v pekel. Frančiškani, ti preprosti stari prijatelji naroda, pa so prosvetljenosti hoteli priti do živega s pozitivnejšim sredstvom, v deželi šireč Kačićev „Razgovor ugodni nar. slovinskoga". — Tako se vrste in bore kulturne struje, rastoč in padajoč, v zanimivi sliki in čitatelju se zdi, da čita o sedanjosti, ko se zaglablja v ta boj napredka in konservatizma, razvoja in dogme. Študijo bi z zanimanjem čital tudi marsikdo, ki se ne bavi baš z literarnozgodovinskimi stvarmi. No, pa pisatelj, ki piše često pod psevdonimom „Branko Vodnik", stoji med najodličnejšimi mladimi hrvatskimi kulturnozgodovinskimi esiisti (prim. njegovo študijo o Markoviću!). Ob tem njegovem delu — mimogrede naj še povem, da bi jaz psevdoklasicizem spojil naravnost z baročno poezijo — se mi vsiljuje primera s slovenskim XVIII. vekom: slavonske razmere je pri nas najti le zelo v miniaturi: „Pisanice" mole iz puščave kot psevdoklasicizem. Pohlin pa je Reljković, a tista kulturna borba med voltairejanizmom in tradicijami ni dobila pri nas literarnega izraza v posebnih pesnitvah! „Manjkalo je vere v sebe", — Slavonec Kanižlić jo je črpal iz dubrovniške prošlosti.

Dr. Fr. Ilešič.

„Flora der Sanntaleralpen". — Vseučiliški docent na Dunaju dr. Avg. pl. Hayek in naš profesor Alfonz Paulin sta izdala v znamenitem, strogo znanstvenem zborniku „Abhandlungen der k. k. zool.-botan. Gesellschaft in Wien" (IV. zvezek, 2. sešitek), ki izhaja v Jeni, fundamentalno botaniško delo, važno za vse naše strokovnjake: celih 63 strani velika 8° obsegajoč popis flore v Savinskih planinah. Brez našega neumornega profesorja Paulina, ki posvečuje vse svoje življenje prezanimivi kranjski flori, bi bilo to delo nemogoče. Mi pozdravljamo ta spis s tem večjim veseljem, ker zdaj se moremo nadejati, da bo prof. Paulin skoraj zaključil svojo „kranjsko floro", ki bo temeljnega pomena za vse čase. Prišla bo morda tudi še doba, ko bodo hribolazci cvetke, rastoče v skalovju, ne le trgali in uničevali, ampak tudi spoznavali. — Posamezni izvodi se dobivajo pri g. prof. Paulinu v Ljubljani po 2 K.

Dr. Jos. Tominšek.

Gvidon Sajovic: Anatomie, Histologie und Ersatz der Borstenorgane bei Lumbricus. Ta razprava našega rojaka je izšla v brošuri kot poseben odtisk iz del zoološkega zavoda na Dunaju. Dobiva se pri knjigarju Alfredu Hölderju, Dunaj I., Rotenturmgasse 13.

Koncert Frana Ondřička dne 27. oktobra tega leta v Ljubljani je podal umetniški užitek po mojstrski izvršitvi in tudi po vsebini. Riharda Straussa „sonata za violino in klavir“ v es-duru, op. 18., je vsekakor blesteča točka v programu koncertnega odra, skladba modernih teženj, pri tem prekipevajoča cvetoče melodike in izrazovita v pojmovanju muzikalne lepote. Josipa Slavika, nekdanjega češkega Paganinija, briljantnih virtuoznih težav prenasičeni in ž njimi zadivljajoči „koncert za violino“, pisan z vervo v italijanskem slogu, je ceniti kot točko historične vrednosti, le po mojstrih izvedljive bravure. In za tem še Frana Ondřička samega navdušeno pisana „češka rapsodija“ poleg manjših skladb, kot Bachov „Air“ — kdo bi ne bil vesel tolikih znamenitosti! Bil je pač večer, posvečen čisti umetnosti, večer zmagoslavja pravega umetnika, kakršnega hvalimo Ondřička, neoporekljivo prvega, vse druge vrstnike vendarle še nadkriljujočega glasbenika-virtuoza. Glas, ki ga izvablja svojim goslim, je kot čudesna, cvetja in sladkega sijaja polna pesem radosti in zdravja, brez sentimentalnosti, polna idealnega vzleta. Spremljevalec in tudi samostojno prav vrlo nastopajoč pianist mu je bil Josip Jaměra

Dr. V. Foerster.

Prva slovenska umetniška razstava v Trstu in misli ob njej.

Živimo v dobi, v kateri stremi vsak posameznik in torej tudi vsak narod, da pokaže, kaj more. Vsakovrstne razstave, ki se vsepovsod prirejajo, pričajo, kako se narodi z narodi, države z državami, celo celine s celinami borijo za prvenstvo. Čudno bi vsekakor bilo, ako bi se tudi slovenski narod, dasi majhen in donedavna nevpoštevan, ne udeleževal te gotovo hvale in časti vredne tekme.

Z veseljem torej poudarjamo dejstvo, da umetniški klub „Sava“ z bistrim očesom motri in uvažuje napredek na torišču upodabljajočih umetnosti, in zlasti hvalimo, da je baš sedaj, in to celo na meji slovenskega življa priredil razstavo, ki svedoči, da je klub dobro premislil, kaj mu je razstaviti na tem kočljivem ozemlju. Da pa je bil tej odlični družbi umetnikov uspeh takorekoč zasiguran, o tem nismo dvomili po oceni, ki je bila priznana njih delom že na raznih znamenitih razstavah.

S takimi mislimi in s prijetnimi vtiski, ki so nam ostali v duši z imenitnih razstav, smo stopili v razstavne prostore v Trstu. Že ob prvem pogledu na razstavljene umotvore nas je prevzelo zadovoljstvo, kakor smo se bili nadejali.

Največ pozornosti sta vzbujala Grohar in Jama, ki sta umela množico zanimati s svojimi deli. Njijne slike odlikuje tista dovršenost, ki mora biti ž njo izdelan umetniški proizvod; mahoma te zanimajo in bolj in bolj ti mičejo ter raz-

grevajo fantazijo, ko jih natančneje gledaš. Kolorit, poln ubranosti in prosojnosti, dovršena tehnika in večinoma dobro izbrani motivi so nadaljnje vrline, ki dičijo proizvode teh dveh umetnikov.

Vredna druga sta jima Jakopič in Strnén. Njiju dela pa segajo, rekli bi, v svetove, ki se ne more do njih povzpeti splošno občinstvo. Zategadelj jim tudi ne ve primerne cene, zlasti ker večinoma kažejo samo barvne impresije, ki jim more razbrati ter videti pomen in misel le razumno oko Jakopič poočituje v svojih proizvodih energijo, ki se svobodno, skoro brez ozira na motiv javlja v krasoti barv, Strnena pa, ki se nagiblje nasploh tudi k tej tendenci, je vendar v nekaterih slikah vobče lahko razumeti.

V vrsti Savanov nam je omeniti tudi Žmitka. Njegovim delom je poznati nemalo vtiske iz učne dobe, ki se jih pa skuša vedno bolj in bolj iznebiti. Sploh kažejo njegovi proizvodi nemiren temperament, ki se javlja v sestavi barv ter tudi v načinu slikanja. Hvaliti je harmonijo barv na njegovih ubranostnih slikah.

Roza Klein dostojno zaključuje kolo Savanov, kajti tudi ona si vrlo prizadeva, proizvajati slike po njih tendencah.

Izmed drugih razstavljalcev kaže Marin talent, ki zna podajati čarobnost v pokrajini. Slike njegove so dokaj ugajale spričo svoje milne. Dasi pa je umel poiskati motivov, ki vplivajo že radi krajevne krasote prijetno na gledalca, vendar v nekaterih glavnih delih njegovih ni celotnosti in tudi kontrasti barv niso izravnani.

Šantlove slike so istotako vredne vse pozornosti. Začel je s preprostimi študijami in završil z borbo zapadajočega solnca, s somrakom — to je sijaj njegovega slikanja.

Tudi Globočnik miče s fantastnimi deli svojimi.

Proizvodi Germovi in Gwaizovi so starejše struje in so bili že prejšnje čase ocenjeni.

Henrijeta Šantel, Melita Rojic, Klemenčič in Hugo Viktor so nas tudi prepričali o svojem znanju. Žabotove slike pa za sedaj ne sodijo še na umetniške razstave.

Prezreti ne smemo kiparskih del Zajčevih, ki so v gibih jako spretno in lično izvršena. Tudi Marčelja kaže veliko nadarjenosti — izvrsten je zlasti v silhuetah — in prepričani smo, da se kmalu izpopolni.

Zvedeli smo, da je proti koncu razstavne dobe tudi kipar Berneker postavil nekaj svojih proizvodov na ogled. Žal nam je, da ne moremo tudi o njih poročati, ker jih nismo videli.

Na podstavi vsega, kar smo povedali, smemo po pravici trditi, da je bilo na razstavi videti v resnici odlična dela in da so se posamezni proizvodi odlikovali prav posebno po umetniški dovršenosti.

Ker razstavljeni predmeti niso edina snov našemu poročilu, nismo podrobneje pisali o posameznih proizvodih. Usojamo pa se omeniti nekaj reči, ki smo jih pogrešali na razstavi.

Najprej moramo poudariti, da razstava pravzaprav ni imela svojega narodnega značaja, nego da so bile zastopane na njej najrazličnejše smeri. Videli smo italijanske, novodobne in srednjeveške nemške, ruske, dunajske in druge vplive ter stike. Krivo je temu doslej samo in edino to nepobitno dejstvo, da se morajo naši umetniki v tujini ne le izobraževati, ampak potem, ko so se izobrazili za svoj visoki poklic, ga tudi med tujimi narodi izvrševati, ker jim na Slovenskem ni obstanka ali saj bore malo.

V koliko bo slikarska šola, ki sta jo letos ustanovila vrla umetnika Jakopič in Strnén, znala vcepiti bodočim mladim umetnikom narodni značaj v umetnosti, sedaj ne moremo še reči, vsekakor pa se lahko nadejamo, da se jima posreči obrniti stvar na bolje. Poleg tega smemo tudi upati, da bo omenjena šola podstava zaželjeni slovenski akademiji, ako bo novi zavod zadostil svoji visoki nalogi.

Na razstavi smo pogrešali tudi žanrskih, cerkvenoumetnostnih ter zlasti zgodovinskih del. V našem narodu je saj dovolj motivov za žanrske umotvore, težko bi tudi ne bilo najti snovi za nabožne podobe, ki bi pa morale biti vsaj v glavnih potezah tradicijonalnega značaja. In potem zgodovinske slike! Kar je že spretno pero podalo o teh predmetih, to bi pač lahko govoreče naslikal tudi čopič, izklesalo tudi dleto!

Tudi akvareli in istovrstne tehnike, ki jih ni prezirati, so bili jako pičlo in ne prav dobro zastopani. Ta slikalni način bi bilo že zategadelj bolj gojiti, ker je, kakor znano, zelo prikladen zlasti za take podobe, ki jih je podajati v manjši obliki.

Številni obiskovalci, zlasti vnanji, ki so prišli na razstavo, nam dovolj pričajo, da hoče narod svoje umetnike poznati in se izobraževati ž njih proizvodi. To dejstvo nam vzbuja misel, da je že čas, ustanoviti umetniški dom. Po našem mnenju bi bil ta dom tisti kraj, kjer bi se ljudstvo moglo bližati umetniku, kjer bi se učilo ga umeti. Vedno in vedno ogledovanje slik in kipov bi gotovo v ljudstvu rodilo potrebo, umetnine si dobiti tudi v svojo last.

Umetniški domi so dalje nekaj naši dobi primernega in potrebnega: poživljajo, kažejo napredek in razvoj umetnosti. Umetniški domi so nekaka priprava za umetniške galerije.

Mestna občina ljubljanska je že kupila za bodočo umetniško galerijo sedem slik na tržaški razstavi (Ivana Groharja „Iz loškega kota“, Matije Jame „Mlin“, Mat. Strnéna „Krajino“, Henrijete Šantel „Portret“, Antona Gwaiza „Angeliko“, Šaše Šantla „Mlin na solinah“ in „Ex libris“). Umetniški dom bo torej ob razmerah, kakršne so pri nas — skoraj bi rekli — pogoj za umetniško galerijo. Ako nadalje pomislimo, da nam predočuje umetniška galerija nekaj dovršenega, umetniški dom pa živo utripanje življenja, je pač opravičeno vprašanje, ali ne bi kazalo in ne bi li bilo koristnejše, najprej zasnovati in ustanoviti umetniški dom in pozneje šele umetniško galerijo.

Čujemo tudi, da je c. kr. ministrstvo za bogočastje in uk kupilo pet slik in eno skulpturo — v kak namen in komu, nismo še doznali.

A. H. O.

Maksima Gasparija najnovejša oljna slika, ki je razstavljena pri knjigotržcu L. Schwentnerju v Ljubljani, je nova priča o veliki nadarjenosti tega simpatičnega umetnika. Iz slike diha kaj živahen in svež kolorit, okolica sama miloba. Figuri — mlada dvojica — sta lepo vkomponirani, nista pa v pravem perspektivnem razmerju s pokrajino. Istotako je pogorje proti razdalji prekompaktno. Vsekakor pa vpliva splošni vtisk jako ubrano.

A. H. O.

Doprsni kip Trubarjev. Nadarjeni kipar slovenski g. S. Peruzzi je dovršil model za doprsni kip Primoža Trubarja v nadnaravni velikosti. Kip se razstavi, kadar bode ulit v malec, in tedaj izpregovorimo kaj več o tem novem domačem umotvoru.

Slovensko gledišče. *A.* Drama. Dne 1. novembra zvečer in 3. novembra popoldne se je uprizarjala na našem odru v bogve kolikič Raupachova žaloigra „Mlinar in njegova hči". Ko smo videli potem na večer zadnjega dne kot novost na našem odru v tako plemenitem jeziku pisano, od mladostne moči prekipevajočo Grillparzerjevo žaloigro „Prababica", ki jo je na slovensko lepo prevedel g. Vl. Levstik, smo se nehote domislili, bi se li ne dal Raupachov sentimentalni stvor nadomestiti s to Grillparzerjevo dramo, ki je navzlic vsej romantičnosti pravi umotvor. Kajti Raupachova igra vleče itak v prvi vrsti radi „duhov", in v „Prababici" vendar tudi dovolj „straši!" Res, zasluga bi bila, če bi se dalo v tem pogledu kaj izpremeniti, ker postanemo sicer baš radi „Mlinarja in njegove hčere" še smešni pred svetom. Saj se je pisala že statistika o tem, kateri narod najbolj ljubi to žaloigro dvomljive vrednosti, in delali so se malo laskavi zaključki glede izobrazbe tistih, ki jim je ta statistika priznala prvenstvo.

Ponavljali so „Prababico" dne 9. novembra

Dne 17. novembra popoldne so uprizorili prvič na našem odru igrokaz v šestih slikah „Na pustem otoku", spisala Jules Verne in R. d'Ennery, za slovenski oder priredil Fr. Kobal.

Zvečer istega dne pa smo videli po dolgem odmoru zopet enkrat Anton Medvedovo izvirno tragedijo „Za pravdo in srce". Vobče moramo reči, da je ta drama zdaj, ko jo je g. pisatelj predelal, prav efektna ljudska igra. Popolnoma brez hib seveda še vedno ni. Par neverjetnosti, ki smo jih bili opomnili že tistikrat, ko se je igra prvič uprizorila, še vedno ni odstranjenih. Vendar so to malenkosti, ki motijo samo strožjega kritika in ki jih omenjamo samo radi tega, ker bi se bile prav lahko odpravile, ko bi se bilo pisatelju zdelo vredno. Za svojo osebo bi si bili vsekakor želeli, da bi bil g. pisatelj bolje motiviral to, da Dizma ne ovadi Andreja takoj, ko čuje iz njegovih lastnih ust priznanje, da je on streljal na njegovega mladega gospoda. Kajti na tej opustitvi Dizmovi sloni ves nadaljnji razvoj drame in značaj Dizmov nam je baš radi te njegove nerazumljive prizanesljivosti nejasen. Hvalevredno je, da nam pisatelj ni naslikal na eni strani samih hudičev, na drugi samih angelov. A zdi se nam, da je v svojem stremljenju po objektivnosti šel skoro predaleč. Človek bi vendar le rad malce posimpatiziral z ubogim, zatiranim kmetskim ljudstvom, a ne posreči se mu prav ta želja. Mnogo več kmetske nego gosposke krutosti vidimo v drami! Tega, da Andrej kar tako meni nič tebi nič ustreli na Erazma, ne more odtehtati en Dizmov udarec po glavi slepega Gorjana in tistih par kazni, ki jih narekuje Barbara kmetom, tudi ni v nikaki primeri s kaznijo, ki jo ona prejme pred našimi očmi. Da, naše sočutje je v tistem hipu, ko jo vidimo ponižano, popolnoma na njeni strani. Saj ta Barbara naposled tudi ni tako napačna ženska. Če je njena ljubezen do sina tako velika, da zatre v sebi vse predsodke in privoli v to, da se njen sin oženi z ubogo hčerjo njenega lastnega hlapca, je to jako lepa poteza v njenem značaju in naše srce se upre, ko jo vidimo vpreženo pred oralom kot ubogo živinče in čujemo padati bič po njenem udarcev nenavajenem hrbtu, ako tudi ne vpoštevamo pri tem prav nič njene duševne boli.

Sicer pa, če je g. pisatelj tako hotel imeti, je to popolnoma prav, napak bi bilo le, če bi bil nameraval drug učinek, nego ga je dosegel. Zadnje dejanje je nekoliko preveč raztegnjeno. Tu bi si morali slediti dogodki mah na mah, vse bi moralo siliti proti zvršetku. Čemu na pr. hitita Erazem in Valvazor za uklenjenim Andrejem, ko je ves položaj — vsaj na odru — tak, da bi se jima bilo samo ozreti treba, pa bi vedela, kaj pomenijo njegove besede. Ker pri reprizi dne 19. novembra predstavi nismo prisostvovali do konca, ne vemo, če se je ta nedostatek, ki pomeni občutljivo tehnično hibo, odstranil. Če se ni, naj se prihodnjič. — Značaji so vobče dobro risani. Zlasti kmetski značaji so se gospodu pisatelju jako dobro posrečili. Vseskozi simpatična in umljiva nam je Katarina. Da je včasi omahljiva in neodločna, je popolnoma naravno v njenem položaju. Da se nam vidi Dizma manj dobro risan, smo že omenili. — Predstava je bila lepa, zaokrožena. Obili poset obeh predstav je dokaz, koliko simpatij uživa gospod pisatelj.

Nekaj lepega, da, rekli bi skoro posebnega je veseloigra v treh dejanjih „Velika srenja“ (Die grosse Gemeinde), ki sta jo nemški spisala Rudolf Lothar in Leopold Lippschütz in jo preložil na slovenščino g. Vladimir Levstik — fina satira, kakor jih mnogo ne premorejo Nemci, spisana po najboljših francoskih vzorcih. S perečim sarkazmom razgrinjata pisatelja v tem svojem delu družabno gnilobo in udarci, ki jih zadajeta, segajo često do najvišjih krogov, kamor sicer ne sme resnica, ker zabranjuje to — kazenski zakonik. Seveda bode strog sodnik tudi v tej igri zasledil napake in neskladja. Tisto ukradeno pismo igra vsekakor dosti preveliko vlogo! Prvič se je uprizorila na našem odru ta duhovita igra dne 23. nov. v praznem, drugič dne 26. novembra v nekoliko bolje obiskanem gledišču. Temu za naše razmere tako karakterističnemu dejstvu je kriva nekoliko pač tudi nepreudarjenost glediškega vodstva, ki bi moralo vedeti, da za gmotni uspeh gledišča ni vseeno, kdaj se kaj uprizori. Na koncu meseca treba uprizarjati operete, če že imamo operetno osobje! Sploh ne zapazimo tudi letos prave ekonomije pri uporabi angaževanega osobja! Ne vemo, kaj je temu vedno krivo, a štejemo si v dolžnost, da opozarjamo na to. Vsekakor je treba glediškemu vodstvu tudi nekoliko špekulativnega duha! Žalostno je sicer to, a predrugačiti se ne da!

Uprizoritev „Velike srenje“ je bila vobče taka, da smo lahko ponosni nanjo. Prav pri tej uprizoritvi smo se lahko prepričali, kako lepo so v teku let naši igralci napredovali. Gospa Danilova (Fiametta) je bila v prvem in tretjem dejanju docela na svojem mestu, manj pa v drugem. Zdelo se nam je, da se ji ta vloga vendar prav ne prilega. Prav dobri sta bila gospa Kreisova in Ronovska, med moškimi močni sta se odlikovala g. Nučič in Dragutinovič, pa tudi z gospodom Danilom smo bili zadovoljni. Gosp. Toplak pa je bil malo pretrd v svojih okretih. Še več takih predstav bi si želeli!

B. Opera in opereta. Operne, oziroma operetne predstave smo imeli zadnji čas sledeče: Dne 5. novembra se je četrtič pela opereta „Punčka“, dne 7. novembra četrtič opera „Manon“, dne 12., 15 in 21. novembra pa kot noviteta Gounodova velika opera v petih dejanjih „Romeo in Julija“, o kateri priobčujemo posebno poročilo.

Dr. Fr. Zbašnik.

Naša opera. Tudi druga operna novost je francoskega proizvoda, Charlesa Gounoda l. 1867. zložena velika opera „Romeo in Julija“, po „Faustu“ istega skladatelja najbolj razširjeno delo. Radi obče priznanega renomeja in pa ker je Gounod po svoji Faustovi muziki ljubljenec vsega muzikalnega sveta, pozdravljamo z veseljem,

da se je pojavil na našem odru tudi še drugi proizvod, ki naj pokaže skladatelja v njega daljnjem delovanju, v operi, ki jo je zložil devet let za Faustom. Le naravno je, da posegamo pri imenovanju Gounoda vedno tja do njegovega Fausta, saj si je pridobil Gounod ravno po Faustovih melodijah svojo neumrljivost in simpatije, katere mu ne minejo spričo neodoljivosti vzorite te ustvaritve. Če ne najdemo v „Romeu in Juliji" vsega, česar smo pričakovali, omamljeni po vabljivosti „Fausta", pišemo tudi to na rovaš poslednjega, ki nas je razvadil po svojem čaru, ki mu ni baš para. Shakespearjevi slavni drami ni bila usojena enako presenetljiva uglasbitev kakor Goethejevi, čeprav je obema predmet slično prikupljiva, idealne ljubezni prepojena pripovest. Više je navdahnila Gounoda Margaretina preprostost nego aristokratski miljé Julijine prikazni. Za to n' priklilo skladatelju več one opojne poezije, ki ne da izumreti čudoviti svežosti „Fausta"; iskal je je, a ni je našel. Mnogo je še dražestnih detajlov, v katerih se javlja tudi v „Romeu in Juliji" blesteči slog Gounodove v slikovitosti romantike se topeče glasbe, toda primanjkuje jim prepričevalne moči, ki bi jih znala združiti v eno veliko misel, v celotno in harmonično, vznašajočo sliko. Hoteč se vživiti v italijansko podnebje, hoteč prikrojiti svojo veliko opero po tujih vzorih, je izgubil Gounod nekaj one izvirnosti, ki ga je navdahnila in vodila k izumljenju onega, kar je neoporečno njegovo najboljše, prelepega in neprekosljivega njegovega Fausta.

Izvršitev opere je skrbna, predstavitelja Romea in Julije (Jastrzebski in Collignon) podajeta zelo pohvalne pevske nastope. *Dr. V. Foerster.*

Nova slovenska veseloigra. Novo izvirno veseloigro „Dobrodušni ljudje" uprizore na slovenskem gledišču v Trstu. Spisal jo je g. dr. Fr. Detela.

Dve novi hrvaški opereti. Ivan pl. Zajc je dovršil opereto „Srbski plemić", a drugo opereto „Narodna garda" dovrši še v teku sedanje glediške sezone. Besedilo za obe opereti je napisal Štefan Širola.

Splošni pregled

Anton Foersterjeva sedemdesetletnica. Dne 20. decembra t. l. bo praznoval rojstno sedemdesetletnico znani in zaslužni skladatelj slovenski Anton Foerster. Še mnoga leta!

Trubarjeva štiristoletnica. „Slovenska Matica" je v svoji seji dne 5. novembra sklenila, proslaviti štiristoletnico Primoža Trubarja, ki bo, kakor znano, prihodnje leto, s slavnostno akademijo in izdanjem „Trubarjevega zbornika". Tudi „Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev" se pripravlja, da primerno proslavi spomin prvega našega slovstvenika.

Petindvajsetletnica slovenske umetnice. Gospa Z. Borštnikova bo praznovala dne 10. decembra petindvajsetletnico svojega umetniškega delovanja. Uprizori se ta večer v našem gledišču Ibsenova drama „Nora", v katere naslovni vlogi nastopi naša heroina.

Eliška Krasnohorska, znana libretistinja Smetanovih oper in urednica časopisa „Ženské listy", je praznovala dne 18. novembra svoj 60. rojstni dan.

Konstantin Veličkov †. Dne 17. novembra je umrl v Sofiji nenadne smrti znani bolgarski pisatelj Konstantin Veličkov, star 52 let.

Kdo je izumel Galilejev daljnogled? Velike so zasluge Galilejeve (1564 do 1642) za znanost, posebno za astronomijo, veliko je moral pretrpeti radi nje, toda vkljub temu so nekatera njegova dela dosedaj precenjevali. Bil je prvi, ki je daljnogled obrnil proti nebu ter odkril svetu veličastna nebesna čudesa. Tudi je bil goreč zagovornik takrat še novega Kopernikovega sestava ter očitno trdil, da se suče zemlja okrog solnca. Toda to ni bilo pogodu tedanji inkviziciji, ki ga je dne 22. junija 1633. l. prisilila, da je sedemdesetleten starček preklical pred kardinalskim zborom, da se zemlja suče okrog solnca. In ne le duševno je moral trpeti, trpeti je moral tudi fizično. Inkvizicija ga je oslepila popolnoma na desnem očesu, levo oko pa mu oslabila. Tako uničen je umrl 8. januarja 1642. leta.

Njegovo veliko delo je „Nuncius Sidereus“ (1610), v katerem opisuje svoja odkritja in astronomska opazovanja. In ravno to njegovo imenitno delo je postalo v sedanjem času zanj jako kritično. V spisu [1]) se nahaja mesto, kjer dolži Galilei tedaj živečega astronoma Simona Marija iz Gunzenhausena literarne tatvine, ki bi jo bil ta povzročil s tem, da si je v svoji knjigi „Mundus Jovialis“ (Svet Jupiter) lastil odkritje Jupitrovih mesecev, a Galilei trdi v svoji knjigi „Nuncius Sidereus“, da jih je sam prvi zasledil. To mesto je porabila pred par leti holandska družba znanosti v Harlemu ter vprašala, v koliko je opravičena gorenja Galilejeva trditev nasproti Simonu Mariju v knjigi „Nuncius Sidereus“. Sodniki tega častnega soda so bili nizozemski prof. J. A. C. Oudemans, E. F. van de Sande Bakhuyzen in J. C. Kapteyn. Na vprašanje je došlo eno kritično delo, katero sta objavila [2]) prof. Oudemans in J. Bosscha. Dosedanja slava Galilejeva je močno otemnela po tem delu. In ves znanstveni svet se čudi, ker marsikateremu njegovemu oboževatelju je zaprlo sapo odkritje harlemske družbe znanosti. Pokazalo se je, da je Galilei neopravičeno sumničil Márija. Ni mu sicer odrekati velikih zaslug na polju znanstvene mehanike, toda njegova opazovanja so dosedaj precenjevali, in vse raziskavanje je izpričalo, da je imel Galilei zelo slabo navado, šopiriti se s tujimi zaslugami ter tuja odkritja priobčevati kot lastna. Tako je Kepler [3]) poslal svojo knjigo „Prodromos“, v kateri opisuje svoje nazore o gibanju nebesnih teles, l. 1597. Galileju v pretres. Galilei je sprejel knjigo in predaval nje vsebino svojim učencem kot lastno odkritje. V spisu „Nuncius Sidereus“ omenja Galilei, da je odkril Jupitrove mesece z daljnogledom lastne iznajdbe; sedaj se je dokazalo, da je to navadna laž. Med drugim omenja, da je izumel tak daljnogled po mnogih napornih optičnih študijah, kar pa ni mogoče, ker stoji v „N. S.“ še na stališču, da izhaja svetloba iz očesa opazovalčevega, torej sploh ni mogel iznajti daljnogleda. Galilei sploh ni iznašel daljnogleda, ampak si je prisvajal tedanjo holandsko iznajdbo daljnogleda zato, da je dobil od beneškega senata mastno plačilo.

Kdo pa je vendar iznašel holandski, dosedaj po krivici imenovani Galilejev daljnogled? Gotovo je, da je bil daljnogled iznajden v nizozemskem mestu Middelburgu, in sicer leta 1608. Kdo je iznajditelj holandskega daljnogleda, se ne da natančno dokazati. Večina smatra za pravega iznajditelja nekega optika v Middelburgu z imenom Laprey, drugi pa nekega Z. Jansena. Prvi daljnogled je dobil

[1]) Nebesni sel.

[2]) Archives Néerlandaises des Sciences Exactes et Naturelles. Ser. II. Tom. VIII, pag. 115.

[3]) Johann Kepler, der Gesetzgeber der neuen Astronomie. Prof. A. Müller Freiburg 1903.

princ Moric Nassau Oranški, ki ga je uporabljal v boju s Španci. Začetkoma se je iznajdba prikrivala. Jeseni leta 1608. pa je prišel neki Holandec k prijatelju že gori omenjenega Simona Marija, h generalu Fuchsu ter mu ponudil holandski daljnogled v nakup. Ker je pa zahteval preogromno vsoto, je Fuchs odklonil ponudbo. Vse to je pa Fuchs pripovedoval S. Mariju ter mu narisal s kredo na mizo približno podobo holandskega daljnogleda in omenil, da sestoji najbrže iz konveksne in konkavne leče. S Marij je po tem navodilu s trudom napravil daljnogled ter ž njim odkril konec leta 1609. Jupitrove mesece. Tako je S. Marij čisto samostojno zasledil Jupitrove mesece in takorekoč iznašel še enkrat daljnogled. To pripoveduje sam v knjigi „Mundus Jovialis“ ter izrecno pristavlja, da je odkril mesece z „ope Perspicilli Belgici“, to je z belgijskim daljnogledom.

Galileju ta izjava ni bila všeč, zlasti zato ne, ker omenja on v svoji knjigi „Nuncius Sidereus“, da je odkril mesece z daljnogledom lastne iznajdbe, in sicer prvi. V resnici pa je Galilei odkril mesece šele 7. januarja 1610. leta, torej pozneje. To ga je še zlasti radi tega jezilo, ker je razen v „N. S.“ tudi beneškemu senatu in doži Donatiju označil daljnogled za lastno iznajdbo. Da je Galileja privedlo do tega ravnanja, ni bilo krivo samo njegovo slabo gmotno stanje, ampak tudi njegova izredno velika samopašnost. Že tedaj so spoznavali Galilejev značaj in Fuccari je pisal Keplerju o Galileju: „Ta človek ima navado kakor krokar pri Ezopu, lišpati se s perjem, ki ga je semtertja nabral.“ Skoraj na isti način kot Marij je izvedel tudi Galilej za iznajdbo holandskega daljnogleda, in sicer leta 1609., torej pozneje nego S. Marij. Ni mu bilo torej težavno napraviti daljnogleda po pripovedovanju drugih. In to si je on potem prisvajal kot lastno iznajdbo. Kakor s S Marijem se je tudi prepiral s Krištofom Scheinerjem, kdo je prvi zasledil solnčne pege. Toda ta čast gre Ivanu Fabriciju,[1]) ki je dne 9. marca 1611. leta prvi opazoval solnčne pege.

Pri vsem tem ima Galilei edino to zaslugo, da je on prvi znal uporabiti daljnogled v astronomske svrhe. Nikaka težava pa ni to, da je odkril razna nebesna čuda, ko je že imel daljnogled, ki mu pri tem ni bilo drugega potreba, kakor daljnogled naravnati proti nebu In tako je odkril (čeprav pozneje) Jupitrove mesece, Saturnov obroč, mene planeta Venere, pogorja na luni ter razpršil Rimsko cesto v nebroj stalnic. *Ivan Tomec.*

[1]) Fabricius, de maculis in sole. Anno 1611.

Listnica uredništva. Gosp. Anonimus: „Bodi tiho!“ je pravilno, ne „bodi tih!“ O tem se lahko prepričate v Pleteršnikovem slovarju. — G. I. Z. v K.: Na Vaše vprašanje odgovarjamo sledeče: Prepričani smo, da stvarna kritika skoraj pomete nepoklicane mazače, obenem pa pomore našim pravim umetnikom na višek. Recenzije morajo vsekakor biti pisane objektivno. Tega načela smo se vedno držali in ne krenemo od njega, ne oziraje se niti na levo niti na desno. Razni psujoči pisači nas prav nič ne motijo v našem prizadevanju za pravi napredek v književnosti in umetnosti.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

1. 1907

Vsebina januarskega zvezka:

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h.

Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.
Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Knaflovih ulicah št. 5. v Ljubljani.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Vabilo na naročbo.

Z novim letom nastopi „Ljubljanski Zvon“ svoj XXVIII. tečaj.

Vljudno prosimo vse dosedanje naročnike, da blagovolijo pravočasno ponoviti naročnino na naš list, obenem pa vabimo, da stopijo v krog naših podpirateljev, vse one prijatelje slovenskega slovstva in naše književne umetnosti, ki jih sedaj pogrešamo med našimi naročniki. Nada, da se število naših naročnikov pomnoži, je tem bolj upravičena, ker je „Ljubljanski Zvon“ vsekdar skušal zadostiti svoji vzvišeni nalogi in vedno stremil resno za tem, da doseže oni višek popolnosti, ki ga razmeroma pri nas leposloven list sploh doseči more.

Po zaslugi in požrtvovalnosti naših pesnikov in pisateljev bo tudi prihodnji letnik „Ljubljanskega Zvona“ vreden drug svojih prednikov. Najodličnejši naši pesniki, katerih imen ni treba naštevati, ker jih itak ves slovenski svet pozna, so nam ali že poslali ali pa obljubili svoje poetiške proizvode. Omenimo naj le, da objavimo že v januarski številki odlomek večjega pesniškega dela izpod peresa gosp. Otona Zupančiča.

Povesti so nam doslej poslali: g. Ivan Cankar, in sicer eno daljšo: **„Pravična kazen božja“** in eno krajšo: **„Jakobovo hudodelstvo“**, g. Vladimir Levstik eno daljšo z naslovom **„Rokopis Cirila Maloprava“** in eno krajšo: **„Dninarica Liza“**. Daljšo povest dr. Ivo Šorlijevo začnemo objavljati že v februarski številki. Gosp. dr. Ivan Tavčar, ki konča v prvih številkah prihodnjega letnika svoje veliko pripovedno delo **„Izza kongresa“**, nas bo zalagal s krajšimi pripovednimi spisi, kar bode gotovo veselilo številne prijatelje njegovega temperamentnega peresa. Svojo pomoč nam je obljubil tudi g. Ks. Meško. Od gospe Zofke Kveder-Jelovšek hranimo lepo črtico **„Konec“**. Gospod Janko K. S. je spisal za naš list poemo v prozi **„Plameneče srce“** in gosp. Vladko Kuret črtico: **„V gaju“**. Zastopani bodo dalje naši mladi pripovedniki g. C. Golar, g. M. Pugelj, g. Adolf Robida, ki nam je poslal že svojo enodejanko **„Vampir“**, in drugi.

Tudi dobrih in aktualnih člankov čitatelji „Ljubljanskega Zvona“ ne bodo pogrešali. Več takih spisov smo bili naznanili že lani, a pridejo, ker jih vsled pomanjkanja prostora letos nismo mogli natisniti, šele prihodnje leto na vrsto. Gosp. dr. Prijatelj, ki nam radi obilih drugih literarnih del letos dane obljube ni mogel izpolniti, stori to prihodnje leto. Gosp. prof. dr. Jos. Tominšek pripravlja za naš list potopis: **„Slavna in bedna Italija“** in pa članek **„Prešernov Ajdovski gradec“.** Zanimiv članek nam je obljubil gosp. prof. dr. Ivan Merhar. Gosp. dr. Pavel Grošelj piše za naš list vrsto bioloških črtic pod zaglavjem **„Na sledi življenja“.** G. dr. Karel Hinterlechner objavi v našem listu veleaktualen članek, tičoč se naše bodoče univerze. Gosp. dr. Dragan Šanda nam je poslal zanimivo in po našem mnenju jako važno razpravo: **„Osnovne misli k bodoči zgodovini slovenskega slovstva“**, ki naj bi dala našim strokovnim pisateljem povod, da bi se lotili tudi takih vprašanj.

Gosp. dr. Janko Polec pripravlja za naš list životopis prerano umrlega pisatelja **Josipa Stareta**, gosp. Adolf Robida pa esej o slavnoznanem dramatiku **Avgustu Strindbergu.**

Za trdno upamo, da se po daljšem odmoru oglasi v našem listu zopet tudi gosp. dr. Fr. Derganc.

V rubrikah: „Književne novosti“, „Upodabljajoča umetnost“, „Glasba“, „Gledišče“, „Med revijami“ in „Splošni pregled“ bomo i v prihodnje skrbno zabeleževali in razmotrivali vse znamenitejše pojave v domači, pa tudi svetovni literaturi in umetnosti. V tem pogledu bode „Ljubljanski Zvon“ poslej še popolnejši, nego je bil doslej, ker bodo pri listku sodelovale nekatere nove moči.

Iz teh suhih dejstev naj se blagovolijo „Zvonovi“ naročniki prepričati, da jih čaka tudi v bodočem letu mnogo raznovrstne dušne hrane in umetniškega užitka.

„Ljubljanski Zvon“ izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane za vse leto 9 K 20 h, za pol leta 4 K 60 h, za četrt leta 2 K 30 h. Za vse neavstrijske dežele znaša naročnina po 11 K 20 h na leto. Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Gregorčiču spomenik!

Slovensko ljudstvo!

Ali je kdo med Teboj, čigar uho se še ni naslajalo ob nebeških glasovih pesmi „Nazaj v planinski raj!", „Eno devo le bom ljubil!", „Zvezda mila je migljala!" . . . . . ?

In kdo izmed Tebe še ni slišal deklamovati „Oljki", „Kmetski hiši", „Naš čolnič otmimo!" . . . . . ?

Srce Ti je pač malone zastajalo radosti, ko je ob sladkih zvokih te pesmi ali obljub ko žuborečem potoku nje zveneče besede nanje legal čudoviti čar svete poezije. In skozi nežno kopreno te svete poezije si zrlo in poslušalo, „kar gledalo ni oko, uho ni čulo posvetno": duša Ti je tiste trenutke plavala v prelestnem kraljestvu umetnosti. In to je bilo kraljestvo slovenske umetnosti. Tvojemu srcu je takrat govoril velik umetniški genij, ki ga je milostno nebo naklonilo slovenskemu narodu. Ta genij pa je bil — Simon Gregorčič.

Danes Gregorčiča ni več med nami. Nedavno se je iz solnčne Gorice po širni Sloveniji raznesla srca pretresujoča vest, da je „soški slavec" utihnil za vselej, da je umrl Simon Gregorčič.

„Ne, ni umrl!
Še duh njegov živi med nami,
na delo nas budi in drami.
Umrl on ni,
v nesmrtnih delih mož živi!"

A obenem ž njim v teh nesmrtnih delih živi in bo od roda do roda živela njegova in naša mati, ki jo je njen veliki sin ljubil „iz srca globin", ki je bil njen ponos in ki jo je proslavil pred svetom — mati Slovenija. — —

Slovenci! Kdor slavnih prednikov ne časti, — njih naslednik biti vreden ni!

Pokažimo, da znamo ceniti svoje velmože, da se zavedamo, kak biser je s poglavjem „Simon Gregorčič" vdelan v oni okvir, ki se imenuje slovenska literatura! Postavimo velikemu pesniku ne le v svojem srcu, marveč tudi na zunaj vsemu svetu viden spomenik!

A ves narod naj bi postavil ta spomenik, kakor je ta najzvestejši sin matere Slovenije ljubil ves narod!

V to svrho se je v Gorici osnoval „Osrednji odbor za Gregorčičev spomenik“ ter si postavil nalogo, poskrbeti, da se pesniku Simonu Gregorčiču v rojstno hišo na Vrsnem vzida spominska plošča in na gomili tam „v planinskem raju“ pri Sv. Lovrencu postavi dostojen nagrobnik. Če le mogoče — in to bi bilo v zmislu velikega pokojnika — pa bi se Gregorčiču naj postavil še živ spomenik, kateremu piedestal bi bila šola. Obliko kipa na tem piedestalu (ustanove, Gregorčičev dom . . .) pa bi naj dogovorno določil celokupni slovenski narod potem osrednjega odbora in lokalnih pododborov.

Rodoljubi!

Da čim preje dosežemo, kar nam veleva sveta dolžnost, se obračamo do vas, kar vas je, brez razlike stanu in mišljenja, z iskreno prošnjo za požrtvovalno sodelovanje Gregorčičevemu spomeniku v prid. Prirejajte zlasti v ta namen Gregorčičeve slavnosti in veselice in seznanjajte na njih množice z velikim pesnikom! S tem storite dvakrat rodoljubno delo.

A vsem nam spričo velike odolžitve napram pesnikovemu geniju bodi geslo:

„Ne samo, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan“!

Ivan Berbuč,
prof. v p. in dež. odbornik, predsednik.

Matija Rutar,
deželnosodni svetnik, podpredsednik.

Josip Ivančič,
prof. v p., blagajnik.

Dr. Ivo Šorli,
notarski kandidat,

dr. Karel Ozvald,
prof.,

Franc Sivec,
vadnični učitelj,
tajniki.

Ivan Kokošar,
mestni župnik,

Franc Vodopivec,
ces. svetnik,

Andrej Ipavec,
gimn. učitelj,

Niko Omersa,
gimn. učitelj,
odborniki.

V Gorici, dne 6. decembra 1906.

Op. Doneske, ki se v časopisih objavijo, sprejema profesor Josip Ivančič, Gorica, Korenski trg štev. 8., kakor tudi vsak odbornik.

ZBIR: ZABAVNIH IN POUČNIH SPISOV.

IZDAJE: SLOVENSKA MATICA.

KNEZOVA KNJIŽNICA

da obsega velil

katerih za prvo izdajo še ni bilo n
pesmi", ki jih je pisal Kette v z
dinskih časopisih pod psevdonimo
pet sonetov.

Posebno važno za liter
in za l

in istem jeziku, kakor jih je pisal

Novi izdaji sta pridejani 2
smrtjo, in druga, kakor je bil na
dejal založnik novi izdaji tudi faks

Založnik je uverjen, da je
naroda, temveč naravnost tudi nu
vojo dolžnost, naj jo izpolni tudi

Cena broš. izvodu K 4·—, po
5·80 v. Ker založništvo za pošiljatve
hoče pošiljatev zasigurati, 25 v. več

DRAGOTIN
KETTE

POEZIJE

DRUGA POMNOŽENA IN
PREGLEDANA IZDAJA

S PODOBO PESNIKOVO, FAKSI-
MILOM NJEGOVEGA ROKOPISA,
ŽIVLJENJEPISNIMI IN KNJIŽEVNO-
KRITIČNIMI ČRTICAMI

UREDIL A. AŠKERC

ILUSTROVAL MAKSIM GASPARI

Pred osmimi leti je umrl v ljubljanski cukrarni triindvajsetleten mladenič, o katerem takrat široka javnost ni vedela mnogo več, kakor da je nenavadno nadarjen študent. Vendar pa je že ob dnevu smrti zaslutil narod, kaj in kóga je izgubil v tem mladem študentu, in šlo je po domovini kakor trepetajoča velika bolest. Ožji prijatelji njega, od bede in bolezni prezgodaj uničenega pa so vedeli:

da je Dragotin Kette najsamobitnejši talent, največji lirik

tiste literarne generacije, s katero je koncem pretečenega stoletja pričela nova spomlad, zavalovalo novo, krepkejše življenje v slovenski knjižni umetnosti.

Ko so leto dni po Kettejevi smrti izšle njegove zbrane poezije, je narod strmeč spoznal, da mu je Bog naklonil pevca, kakršnega od Prešernovih časov še ni slišal. In mahoma se je potrdila v Ketteju tista resnica, ki veljá od nekdaj: da je resnični lirik in pravi narodni pevec le tisti, kateremu narod ne poklanja samo svojega spoštovanja in občudovanja,

temveč kateremu daruje svojo srčno ljubezen.

Najpravičnejša kritika in najzanesljivejša literarna zgodovina je narodovo srce: imena, ki so tam zapisana, ne bodo pozabljena nikoli.

ljanski cukrarni triindvajset-
leten mladenič, o katerem takrat široka javnost ni vedela mnogo več, kakor da je nenavadno nadarjen študent. Vendar pa je že ob dnevu smrti zaslutil narod, kaj in kóga je izgubil v tem mladem študentu, in šlo je po domovini kakor trepetajoča velika bolest. Ožji prijatelji njega, od bede in bolezni prezgodaj uničenega pa so vedeli:

agotin Kette

talent, največji lirik

koncem pretečenega stoletja pričela nova spo-
enje v slovenski knjižni umetnosti.
smrti izšle njegove zbrane poezije, je narod
ıil pevca, kakršnega od Prešernovih časov še
Ketteju tista resnica, ki veljá od nekdaj: da
:c le tisti, kateremu narod ne poklanja samo

da obsega veli

katerih za prvo izdajo še ni bilo n
pesmi", ki jih je pisal Kette v z
dinskih časopisih pod psevdonimo
pet sonetov.

Posebno važno za lite
in za l

in istem jeziku, kakor jih je pisal

Novi izdaji sta pridejani 2
smrtjo, in druga, kakor je bil na
dejal založnik novi izdaji tudi faks

Založnik je uverjen, da je
naroda, temveč naravnost tudi nu
vojo dolžnost, naj jo izpolni tudi

Cena broš. izvodu K 4·—, po
5·80 v. Ker založništvo za pošiljatve
hoče pošiljatev zasigurati, 25 v. več

Ka

S po

doslej
mlade
častno
popoln

Od Prešerna sèm pa nismo imeli pesnika, ki je svoje imé tako globoko zapisal v srce svojega naroda, kakor Dragotin Kette.

In kakor ob Prešernu, tako je tudi ob Ketteju odložila kritika svoj neprijetni posel ter odstopila besedo ljubečemu občudovanju. Toliko globlja je ta ljubezen, ker se druži z bridkostjo: da je neusmiljena beda, ta dedščina in večni delež slovenskih pesnikov, tako zgodaj pokosila to bogato mlado življenje. —

In tako se je zgodilo veliko čudo, da je prva izdaja Kettejevih pesmi v par letih popolnoma pošlà. Dasi je bila že prva izdaja pesnika vredna, je čutil založnik dolžnost, da opremi novo izdajo tako,

kakor jo zasluži Kette in kakor jo z vso opravičenostjo lahko zahteva narodova ljubezen.

S ponosom lahko trdi založnik, da taka knjiga, kakor je

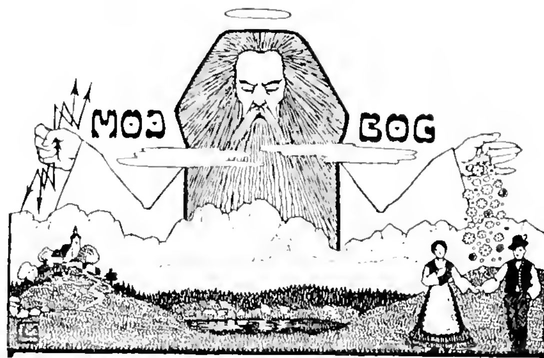
nova ilustrirana izdaja Kettejevih poezij,

doslej še ni prišla na slovenski knjižni trg. Okrašenje knjige je poveril založnik mlademu slovenskemu risarju MAKSU GASPARIJU, ki je položil v to lepo in častno nalogo ves svoj nenavadni talent. Naloga je bila težka, zakaj treba je bilo popolne harmonije med risbo in besedo; in največja hvala Gasparijevega dela je, da je to harmonijo dosegel. Tako so n. pr. risbe in vinjete za „Otroške pesmi in basni“, za „Pesmi“, potem „Noč na poljani“, risba za ciklus „Moj Bog“, risba pod „Gazelami“ itd. najodličnejši dokazi tega soglasja med besedno in peresno umetnostjo.

Odlikuje pa se nova ilustrirana izdaja Kettejevih poezij tudi po tem,

da obsega veliko število novih pesmi,

katerih za prvo izdajo še ni bilo mogoče dobiti. Tako so nove vse „Basni in otroške pesmi“, ki jih je pisal Kette v zgodnji mladosti ter jih deloma objavljal po mladinskih časopisih pod psevdonimom „Siluška“; nadalje devet pesmi, ena gazela in pet sonetov.

Posebno važno za literarno zgodovino in za ljubitelje Ketteja pa je to, da so v novi ilustrirani izdaji vse pesmi objavljene v istem slogu in istem jeziku, kakor jih je pisal Kette sam.

Novi izdaji sta pridejani 2 sliki Ketteja; ena, kakor je bil Kette 3 leta pred smrtjo, in druga, kakor je bil na mrtvaškem odru v cukrarni. In naposled je pridejal založnik novi izdaji tudi faksimile soneta „Izprehod I“.

Založnik je uverjen, da je s to izdajo ustregel ne samo želji slovenskega naroda, temveč naravnost tudi nujni slovenski kulturni potrebi; vestno je izpolnil svojo dolžnost, naj jo izpolni tudi narod.

Cena broš. izvodu K 4·—, po pošti K 4·20, v izvirnih platnicah vez. K 5·50, po pošti K 5·80 v. Ker založništvo za pošiljatve pod križnim zavitkom ne more jamčiti, naj pošlje, kdor si hoče pošiljatev zasigurati, 25 v. več za rekomandacijo.

Na ogled se knjiga ne bo razpošiljala.

V Ljubljani, meseca avgusta 1907.

Založništvo L. Schwentner

TISKARNA A. SLATNAR, KAMNIK

ко število novih pesmi,

ıogoče dobiti. Tako so nove vse „Basni in otroške
:godnji mladosti ter jih deloma objavljal po mla-
›m „Siluška"; nadalje devet pesmi, ena gazela in

-arno zgodovino
jubitelje Ketteja

pa je to, da so v novi ilustrirani izdaji vse pesmi objavljene v istem slogu
Kette sam.

sliki Ketteja; ena, kakor je bil Kette 3 leta pred
ı mrtvaškem odru v cukrarni. In naposled je pri-
;imile soneta „Izprehod I".

: s to izdajo ustregel ne samo želji slovenskega
ıjni slovenski kulturni potrebi; vestno je izpolnil
narod.

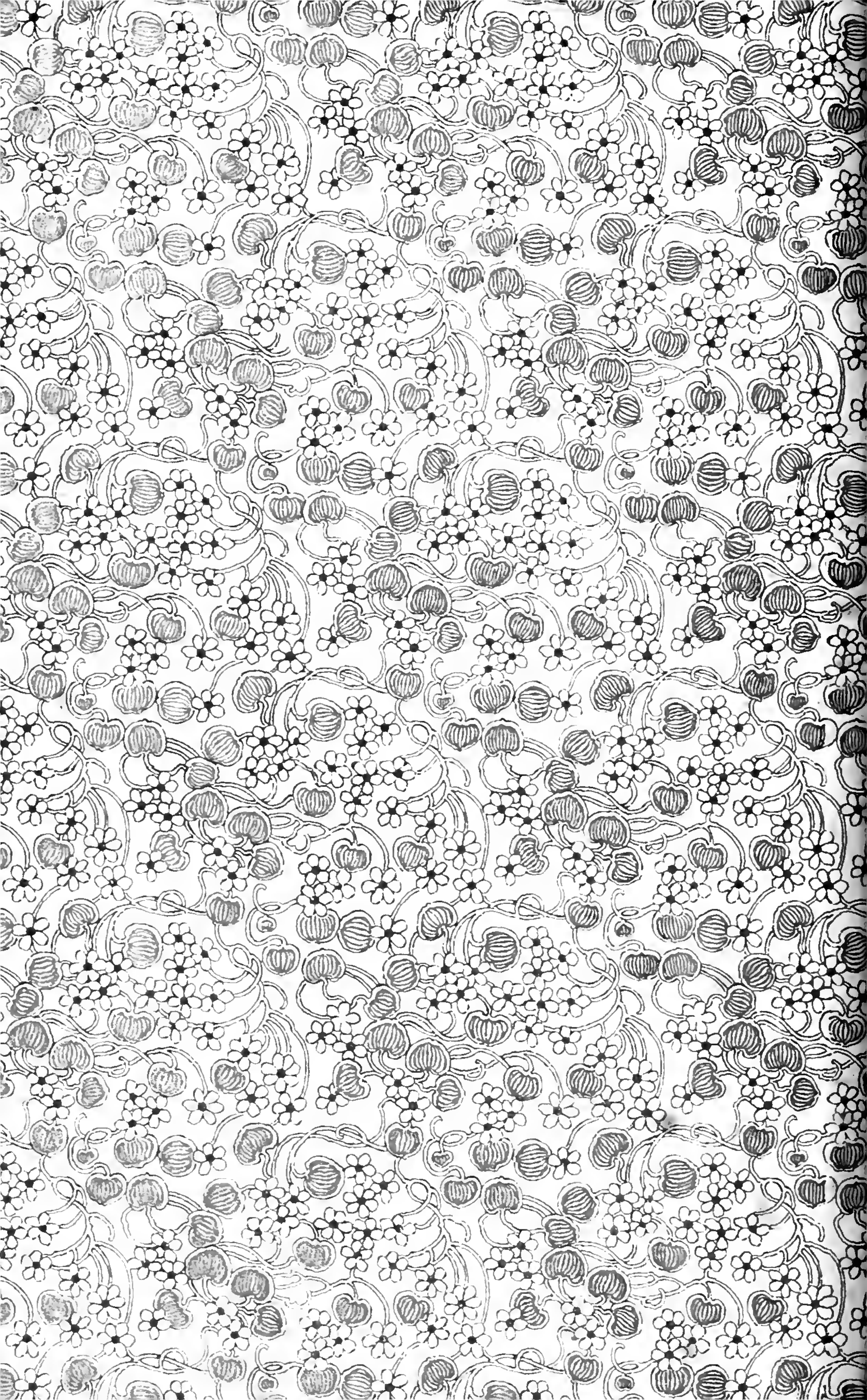
pošti K 4·20, v izvirnih platnicah vez. K 5·50, po pošti
: pod križnim zavitkom ne more jamčiti, naj pošlje, kdor
za rekomandacijo.

Na ogled se knjiga
ne bo razpošiljala.

V Ljubljani, meseca avgusta 1907.

Založništvo L. Schwentner

TISKARNA A. SLATNAR, KAMNIK

AP
58
L5
leto 27

Ljubljanski zvon

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

